Universidad de Deusto
Biblioteca

EUTHYMII
ZIGABONI
IN PSALMOS

Universidad de Deusto
Biblioteca

Estante 6 08
Plúteo 5 3

223.2.07
Eu 8
458128
R.553 MFA

EVTHYMII

MONACHI ZI-

GABONI COMMENTARII

IN OMNES PSALMOS

é Græco in Latinum conuersi,

per R. D. Philippum

Saulum Episco-

pum Brugna-

tensem.

*

Inspice lector diligenter, & arcanæ doctrinæ thesaurum inestimabilem reperisse fateberis.

Accessit index amplissimus rerum memorabilium.

LVGDVNI,

APVD PETRVM LANDRY.

1573.

Universidad de Deusto Biblioteca

FACULTAD DE TEOLOGIA Fcv. de Deusto BILBAO

BIBLIOTECA COMPLUTENSIS E.C.L.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SOCIETATIS IESU COLLEGII LEODIENSIS

PAVLINVS TVRchius prædicatoriæ familiæ, beatiſs. patri Clementi ſeptimo Pontifici maximo ſalutem.

ILli imprimis Pater beatiſſime, omni honore ſunt proſequẽdi, qui diuino numine aſflati, & proprij ingenij exercitatione, diuina nobis tradere caucrunt: quales Moyſes, Dauid: Eſaias, Paulus, ac cæteri canonicorũ librorum ſcriptores: à quibus non lon gè abſunt alij quamplurimi, qui eodem edocti ſpiritu, quæ per illos tradita ſunt, pro hominis captu intelecta, vt aliis quoque eſſent peruia, ſuo ingenio, & laboribus effecere, ceu Dionyſius, Athanaſius, Baſilius, Chryſoſtomus, multíque alij, qui vitæ ac morum ſanctitate inſignes, & incomparabili doctrina conſpicui, eximiis actionibus, eruditiſſimis libris à ſe conſcriptis Chriſtianam Remp. illuſtrarunt. A quorũ lectione ceſſaſſe, & monitis receſſiſſe malorum omnium occaſio nobis fuit. Hinc enim innumeri errores, & hæreſes, hinc vitæ neglectus, con-

tempus virtutum, vitiorum tyrannis, initium pariter, & incrementum sumpsere. Quis enim horum lectioni attentius vacans, in fide recta, ac pietate nó proficiat? animum colat? charitatem prosequatur? misericordiam, liberalitatem, iustitiam cæterasque virtutes? Auaritiam verò, invidiam, luxuriem, iracundiam, aliosque huiusmodi animi morbos multò magis, quàm serpentes, ac morem fugiat? Quo fit, vt credam nihil vtilius Christianæ Reipub. afferri posse, quàm vt ij nobis reddantur, per quos olim Dei Ecclesia, etiam inter acerrimos aduersarios, pietatis doctrina, vitæ meritis, & numero creuisse dignoscitur. Quod sane vtinam attenderent multi nostrorum temporum, qui hoc officio commodius fungi possent: mallentque horum vertendo libros, publicæ vtilitati consulere, quam propria temere effundendo, priuatæ gloriæ deseruire. A quorum profecto consilio longè aberat Philippus Saulus Episcopus Brugnatensis, vir sanè priscis illis patribus, virtutum ornatu, & sacrarum literarum peritia comparandus qui huic saluberrimo instituto quàm maximè interetus erat. Nam si quos huic operi idoneos nactus esset excitabat, monebat, rogabat, & quibus posset modo ad hoc compellere nõ omittebat. Ipse verò tanto hui⁹ rei studio tenebatur, vt dies, ac noctes summa cum voluptate in hoc insumeret. Ab hoc profectò optimo viro plura, & egregia sperare poteramus, nisi diuina prouidentia illum à nobis auocasset: fœlicitati illi (vt meritò speramus) rectè anteactæ vitæ præmia benignè conferens, nobis verò parcens (clementia, puto) indulgens ne acriores dare pœnas nostræ ingratitudini cogeremur: qui tanti viri exemplo, & monitis nus proficeremus. Hic elegantissimos commentarios Euthymij monachi Patris sanctissimi, & eruditissimi nuper latinos fecerat, puro quidem, ac simplici dicendi genere, quos immatura morte præuentus, in lucem edere non potuit. Ego verò, qui eius doctrinæ ac sanctitatis testis diutius fueram, studiorum comes, consiliorum conscius, nimia ipsius humanitate summa illi necessitudine deuinctus: talis amici, quo meliorem ne desiderare quidem licebat, tam sanctos labores deperire, nos verò tanto thesauro fraudari, æquo animo ferre non poteram. Conuerti me igitur ad Ioannem Mathæum Episcopum Veronẽsem bonorum omniũ (vt optimè nosti) quàm maximè studiosum, ipsum hortatus pariter, & precatus, vt tanti boni nobis author fieret: rat°, quod erit, vt hoc pacto amici defuncti sanctæ memoriæ, & viuentis iustæ mercedi, & communi omnium bonorum vtilitati quàmoptimè consulatur. benignè annuit venerandus Pontifex: vt est ad recta omnia, & honesta studia quàm p̃ motissimus, suaque authoritate, iussu, & impensis effecit, vt egregiũ hoc opus quàmoptimè dispositum prodiret in publicum: opus inquàm à nemine satis pro dignitate laudandum, si eximij vatis diuinam mentem, & intelligentiam suspicias: si interpretum eruditionẽ, & fidẽ: si correctoris, & artificis peritiam, & diligentiam attendas. Cui verò aptius nuncupetur quàm tibi, si vel ipse respiciaris, vel ille? Tu enim Christiani populi caput es, & pater: cui & dignitate, qua insigniris: & probitate, qua fulges, bona cuncta, & sacra meritò sint dicenda: cùm præcipuè humanæ ac diuinæ literæ clarissimæ familiæ tuæ Mediceæ plurimum debeant: cuius præcipuo studio, & opera densissimis antea pressæ te-

nebris,& quasi sepultæ,in lucem sunt redditæ. Ille verò domus tuæ alumnus tot tãtisque beneficiis est affectus,vt nesciam magis ne sit perspicuum,tua benignitate ipsum esse,quod est:an nullum studiũ illi propensius esse posse,quàm cuncta efficere, quæ ad salutem,& gloriam tuam spectare videantur. Tibi igitur Pontifici Maximo diuinum hoc opus dicamus,& mittimus,quò tuo patrocinio & iudicio munitum,securius,& liberius omnibus se legendum exhibeat.

Vale.

INDEX COPIOSISSIMVS TVM VERBORVM TVM SENTENTIARVM memorabilium in Eutbymij commentarios Psalmorum. Numerus primum foliũm,alter paginam, tertius verò versum indicat.

A

Aaron sacerdotum primus vnctus 352 p.1,27
Abominatio quid 336 pag.1,8
Abraiæ nemo nocuit 293 p.2,1
Abscondita dei 44 p.1,32
Abstinere non sufficit à vitijs,sed bonis operationibus opus est 97 p.1,35
Abstinere non solum oportet à peccatis, sed etiam opus est magna diligẽtia, multa humilitate & labore 74 p.1,10
Abyssus quid 92 p.2,17
Accola seu indigena quis 115 p.1,6
Actiones & affectus humanos quare solemus diuinitati tribuere 126 p.2,24
Actiones impiorum delebũtur 2 p.2,36
Actiones nostræ animæ viaticum 10 p.1,6
A seculo & vsque in seculum tu es:quid est 260 p.2,36
Adam si non peccasset,nunquam oportuisset, illũ cuiconiungi 147 pag.1,10
Adeps quid in scriptura 43 pagina 1,7
Adiutorium hominum vbi 341 pagina 2,33
Adolescentiæ ætatis natura 324 pagina 1,8
Aedificantes in scriptura qd 325 pagina 2,25
Aegyptiorũ plagę 225 p.1,9
Aegypti primus habitator 226 pagina 2,2
Aegyptus vnde dicatur 226 pagina 1,37
Aegyptus quare abundat moris 225 pag.2,13
Aemulari tam in bonam quam in malam partem accipitur 104 p.2,25
Item 165 pagina 2,26
Aemulatio quid 104 p.2,25
Aendor quid 270 pag.1,32
Aerugo quid 225 pag.2,2
Aeterni montes qui 213 pa.2,30
Aeternitas dei 261 pag.1,20
Aethiopes in orbe omnium hominum extremi sunt 185 pagina 2,35
Affectus humanos quare deo tribuimus 126 p.2,14

Universidad de Deusto
Biblioteca

Afflictionis proprium 6 p.2, 32,& 95 p.2,27
Agarenorum origo 239 p. 2,28
Agnorum filij qui 388 p.1, 3
Alarum dei vmbra quid 159 pa.1,38
Alleluia præscriptum psalmis 292 p 1,39
Alleluia quid 291 p.2,1
Altaria duo olim erant in templo 365 p.1,17
Altare vbi constitutum erat 5 p.2,5
Altissimus quid 17 p.2,37
Amalechitæ à quo 239 p.2, 33
Amicitiæ malignorum hominum non retinendę 281 p.2,1
Ammonitæ vnde nati 239 p.2,32
Angelus Iudæorū quis 403 p.2,36
Angeli quare dicti sūt ignis vrēs 285 p 1,12
Angeli quare non mouentur tanto motu 92 p 1,35
Angeli quare virtutes & potestates dicuntur 287 p.2, 37
Angeli quomodo mali 226 p.1,4
Angelorum manus 263 p. 1,12
Anima quid 14 p.1,21
Anima sua membra habere dicitur 98 p.1,18
Annus benignitatis quis 175 p.1,19
Anni dei, quid 285 p.2,21
Ann. potentiæ, roboris, cui virium quot sunt 262 p.1, 29
Ante luciferum quid 308 p. 1,11 & seq.
Antiochus in Machabæos 168 p.2,36
Antiochi auaritia 169 p.2,4
Antiquis lex erat vt dū laudarēt in cithara & in psalterio atque in aliis instrumentis musicis 9 p.1,10
Aperire propositionem suā in psalterio quid sit 139 p.1,12
Apollinaris 231 p.1,9
Apostoli agni, Arietes, hirci, & taurorum filij dicti 388 p 1,3
Apostoli aquarum fontes dicti 45 p.2,3
Apostoli Labiadei dicti 128 p.1,1
Apost. equi dicti 397 p.1,21
Apostoli quare cœli dicti 180 p.2,5
Apostolorum omnium origo 184 p.2,1
Appetitus libidinis iacet in renibus 110 p 2,1
Approximare quid 89 p.2, 28
Apum promptitudo 320 p. 2,3
Aqua è petra educta 221 p 1,30.

Aquæ pro purgatione 49 p. 2,32
Aquæ quomodo continētur in seipsis. 91 p.2,10
Aquæ pro tentationibus 89 p.1,24
Aquæ toti terræ subiacent instar fundamenti 69 p.2, 9
Aquis eloquia diuina cōparata 2 p.1,15
Aquarum fontes apostoli dicti 49 p.1,3
Aquarum voces quid 268 p.2,34
Aquarum decursus quid 333 p.2,32
Aquarum nomine doctrinā Christi appellatā 2 pa.1,17
Arabiæ opulentia 200 p.2,21
Aranea pro aranææ tela 262 p.1,24
Arbitrij libertas homini à deo data est 206 p.2,7
Area figura corporis Christi 350 p.2,33
Area quomodo capta est ab alienigenis 227 p.2,3 & seq.
Arietum filij qui 80 p.1,12 & 288 p 1,3
Arietes ouium qui 175 p.2,2
Arcus filij 395 p.2,33
Arcus intercus & sagittæ pro paratæ quid est 28 p.2,20 Item 30 p.1,18
Arcū Assyrij plurimum vtebantur 213 p.2,12
Arma Christianorum 376 p. 1,117
Armon mons, libano adiacens est 351 p.1,35
Arrius 231 p.1,9
Arrij & Eunomij confutatio 307 p.1,26
Aspidis natura 161 p.1,28
Astrologorum vanitas 103 p.1,22
Assyrij plurimum arcu vtebantur 213 p.2,12
Aula sancta quid 80 p.2,8
Aures quomodo inclinari dicuntur 42 p.1,34
Aurora quid 109 p.1,5
Auersio dei quid 32 p.2,31
Aurum quod mutuo acceperunt Israëlitę ab Aegyptiis reputatum est in mercedē ministerj 295 p.2,8
Auxilio indigent nō solum qui in calamitatibus sed & qui in prosperitatibus agunt. 23 p.1,4
Auxilium humanum inutile 16 p.1,22

B

Baptismi figura diluuiū fuit 82 p.1,27
Baptizatus quid profitetur 88 p.2,29
Baiaa quid 183 p.1,3
Beati qui verè dicuntur 344 p.2,15
Beatus quis propriè dicatur 1 p.1, vers.18

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beatitudo immortalitas est 1 p.1.27
Beatum hominem quid facit 144 p.2,15
Beelphegor quid 298 p.2,12
Bellatorum magnus numerus 223 p.8
Bellica instrumenta apud antiquos 207 p.2,5 & 213 p. 2,3 & seq.
Benedicere deo & gratias agere debemus quomodo 144 p.2,26
Benedictio quid 60 p.2,23
Benedictio quid 345 p.1,54
Beneficia narrantur quę de⁹ Iudæorum gratia operatus est 232 p.2,5 & seq.
Beneficia dei & ingratitudo populi sui 300 p.1, 50 seq.
Beneplacitum patris 255 p. 2,29
Beniamin quid 234 p.2,2
Beniamin 231 p.2,11 & seq.
Beniamin adolescentulus, Paulus est apostolus 184 p.2,10
Beniamin figura Pauli ibid. versu 19
Benignitas dei erga populũ suum in deserto 223 p.1, 1 & seq.
Benignitatis ann⁹ quis 175 p.1,19
Bona domus dei quæ 173 p. 1,37
Bona, bonis imprecãda 342 p.1,36
Bona inferioris Hierusalẽ quæ 345 p.2,20
Boni viri constantia 31 p.1,18
Brachium in scriptura quid 27 p.2,27
Brutorum sacrificia in lege reprobata 248 p.2,11

C

CAdes quid 81 p.2,21
Calciamentũ pro itinere 166 p.1,21
Calciamentum diuinitatis quid 167 p.1,7
Calix & poculum in scriptura quid 39 p.1,20
Camus & frenum quid 96 p.1,37
Canem mortuum Dauid se appellabat 73 p.2,14
Canes Christi sunt Episcopi 183 p.2,38
Cantica domini quæ 359 p. 1,5
Cantare, psallere quomodo differunt 77 p.2,5
Canticum psalmi quid 238 p.3,32
Caseus vnde dicatur 182 p.1,29
Casia quid 129 p.2,25
Cataractarum dictio quid significat & vnde dicatur 122 p.1,28
Cathedra pestilentiæ quid 1 p.2,21
Cautela diaboli 366 p.1,7
Causata ipsa causarũ nominibus appellamus 4 pag. 1,22
Cedar regio est Babyloni proxima 338 pagina 2, 11
Cedrus aliquando in bonum aliquando in malum accipitur 81 pag.1,1
Cerua suapte natura calidissima est, vescitur serpentium & reptilium carni. 121 pagina 1,7
Cetorum habitatio vbi 379 pagina 2,5
Cham primus omnium Aegyptũ habitauit 225 p.2,2
Christiani veri, pauperes dicuntur 66 pagina 1,38
Christianorum arma 396 pagina 2,37
Christianorum virtus 255 pagina 2,25
Christiani rectè Israël dici possunt 74 pagina 2,15
Christus solus hominis dignitatem ac similitudinẽ verè seruauit 243 p.1,20
Christus brachium patris 398 pagina 2,14
Christ⁹ ex quo maxime magnificatus & exaltatus est, 172 p.2,11
Christus preces fundit, sed vt homo 306 p.2,9
Christus quid capit à Christianis 182 p.2,32
Christus quare, vt homo rogabat non incurrere intentationes 190 p.2,17
Christus certamẽ duplex sustinuit secundũ duplicem suam naturam 3 pa.1,26
Christus cornu Dauid quomodo 256 p.2,32
Christus vnicornium filius dictus 81 p.1,31
Christus quo infidelium dicitur dominus 18 p.1,30
Christus quomodo minorat⁹ est ab angelis 20 p.1,30
Christus humanis viribꝰ dęmonem superauit 128 p. 2,33
Christus vt homo dæmonẽ deiecit 38 p.1,22
Christus potentia dei dictus 61 p.2,19
Christus vultus & facies patris dicitur 62 p.1,5
Christus mane & oriens dictus ibi. ver.37
Christus iustitia est nostra, sanctificatio & redemptio 10 p.1,28
Christus in primo aduentu venit incognit⁹ 143 p.1,1
Christi natiuitas 192 p 2,10
Christi natiuitatis miranda 134 p.1,4 & seq.
Christi domini qui 396 p. 2,16
Christi natiuitatis virt⁹ 199 pa.1,45
Christi & columbæ collatio 181 pa.2,12
Christi inopia 251 p.1,25
Christi corpus ædificatum dicitur 252 p.2,31

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi corporis arca figura fuit 350 p 2,33
Christo omnes subiiciẽtur, sed diuersimode 107 p. 2,9
Cibauit eos ex adipe frumẽti, &c. quomodo exponitur 237 p.1,24
Cithara quid 197 p.2,4
Ciuitas dei quæ 139 p 1, 23
Climata mundi 211 p. 2,19
Cœlum pro aëre sæpé ponitur 20 p.1,10
Cœli apostoli dicti 397 p.1,21
Cœli enarrare gloriam Dei quid 55 p.1,30
Cœli quomodo mutabũtur 285 p 2,2
Cœli cõfiteri deo quid 253, p.1,36
Cogitationes dei inscrutabiles 166 p.2,11
Cogitatio diuina perfectum opus habet 93 p.2,12
Cogitationum pœnas daturi sumus, quanto magis actionum 7 p.2,11
Cognitio dei 360 p.1.23
Cognitio dei in hominibus naturalis est 66 p.2,20
Cognoscere facilius est, operari verò difficilius 369 p. 1,16
Conceptio & partus vnde 64 p 1,10
Cõfessio initium quoddam præstat ad agendum virtutes 213 p.1,
Cõfiteri domino quid 91 1,17
Confidentia diuitiarum amicorum in inferno nulla erit 141 p.1,
Cõglutinati terræ quid, p.1,4
Columba celerrimi est votus 154 p.1,
Columbæ ad Christum collatio 181 p.2,
Columbæ ad sanctum spiritum collatio ib.ver.
Compediti qui 374 p 37
Concupiscentia non est voluptas, sed vmbra voluptatis 110 p. 1,
Concupiscẽtia vbi iacet p.1,18
Considerare quid est 27 2,15
Consilium impiorum qui 1 p.2,22
Consilium iustorum quid p.2,20
Consilij significata 139 p. 20
Cõsilium quod in corde sedet, radix est operationum corporis 1 p.2
Consilia congregandi apud antiquos 209 p.1,
Constantia boni viri 312 1,18
Constitutio regum & principum diuinæ sapientiæ opus est 380 p.1,
Contradictio linguarũ qd 87 p.2,37
Conturbatio gentium vnde 133 p.1,1
Conuersio quid 342 p.2,19
Conuersationes variæ 216 p.1,16
Cophinus quid 236,p. 1,2
Cor multa significat 147 p. 2,28
Cor pro anima 148 p.2.27
Cordis consilium operationum radix 1 p.2,3
Core filij 120 p.2,30
Cornu Dauid Christus est quomodo 256 p.2,32
Cornu salutis quid 46 p. 1,10.& 406 p.1,15
Cornu reges vngebantur cũ eligerentur 406 p.1,15
Corporis Christi arca figura fuit & typus 350 p.2,33
Corporis dominici suauitas 119 p.2,24
Corpus Christi ædificatum dicitur 252 p.2,31
Cornua & vngulæ mortuæ partes sunt 192 p.2,30
Coruorum natura 376,p. 1,16
Coruorum pulli per anagogem quid ibi.ver.26
Conturnicum plumæ 223 p. 1,4
Culpa aliquando remittitur sine pœna 89 p.2,3
Currus dei quid 182 p.2,8
Custodia pro carcere 367 pag.1,14
Custodiæ noctis quatuor. 215 p.2,28
Custodire pro operari 42 p. 1,15
Cymbali duplex genus 383 p.1,14
Cynomyia quid 225 p.1,31

D

Daemonẽ supauit Christus humanis viribus, 128 p2.2,33.&38 pag.1,23
Dæmones, quo tẽpore aduersus homines magis insurgunt 128 p.1,1
Demões intellectuales sunt substantiæ 183 p.1,28
Dæmones dicti peccatores, 179 p.1,17
Dæmonis machinamenta 114 p.1,17
Dæmonis nomina 265 p.1, 34
Dæmonum & falsorum deorum, deus noster deus est, 355 p.2,1
Dauid rex canem se mortuum appellabat, 63 pagina 2,14
Dauid filius & seruus dei appellatus 45 p.2,4
Dauid cornu Christus est, quomodo 256 p.2,32
Dauid primus de resurrectione manifestè tradidit p.2,15
Dauid rex erat, & tamen priuatam vitam agebat 7 pa. 1,16

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dauid vnde verè celebris & clarus 7 pag.1,16
Dauidis patiẽtia 164 pa.1 15
Dauidis amor erga Iudæos 209 pag 1,29
Dauid interpretatur manu fortis 271 p.2,16
Dauid quomodo adolescentulus dicatur 334 p.1,28
Dauid à quo formidauit 336 pag.1,11
Dauid ad mandata dei veneratio ibidem, ver.18
Dauid finxit se insanũ corã rege Geth. 94 p.2,31
Dauid dicitur puer domini duplici ratiõe 102 p.2,15
Dauid tei vnctus in regem, 76 pag.1,25
Dauidis imprecationes quales. 102 pa.1,30
Dauid se iustũ appellat quomodo 87 pag. 2,7
Decipiens etiã occidere videtur. 10 pa.1,2
Decor domus dei quid 75, pag.2,18
Decursus aquarum quid, 335 pag.2,32
Dentes peccatorum quid 6 pag 1,32
De profundis quid 346, pag. 2,30
Descendere in infernum viuentem, quid 155 pa.1,14
Despicere quid 25 pag 1,33
Deserti nomine Hierusalẽ intelligitur 14 p.2,8
Desertum vbi murmurabãt Israelitæ, vbi 297 pa.1,1
Deus negatione irritatur 366 pag 1,7
Deus quomodo inuocãdus 365 pag.1,28
Deus comprehendi non potest 360 p.1,20.& 2.8
Deus Israelitarum, quare dicitur, cùm sit omniũ deus 406 pag.1,4
Deus quomodo dicatur habitare in cœlo, cũ vbique habitet 30 pa.2,28
Deus Sinai & Deus Israel quomodo 180 p.2,18
Deus noster deus est deorũ falsorũ & dæmonum 355 pag.2,1
Deus quomodo memor dicitur 327 pag.1,16
Deus quare distulit aliquot annis suũ impendere auxiliũ Iudæis 343 p.2,18
Deus quare cõminatur, 169 pag.2,24
Deus non dat tentationes, 156 pa.1,35
Deus quare dicitur lætari, tristari, furere, irasci, &c. 11 pag.2,16
Deus quare non statim auxiliatur 12 pag.1,24
Deus, lumẽ triplex est, vt inquit Gregorius theologus 104 p 1,24
Deus suos non derelinquit. 107 pag.2,14
Dei id est inter intellectuales creaturas, qđ sol inter sensibiles 199 p.1,17
Deus quomodo elongatur, 195 p.2,13
Deus sanctus, & homines sancti quomodo 197 p.2,15
Deus quare non cessat aperibus 309 p.2,30
Deus quare nec misericordia perpetuo, nec etiam iustitia vtitur 310 p.2,6
Deus solus prouidentiã nostri habet 9 p.1,14
Deus quomodo laudandus, 313 p.1,19
Deus quomodo dicitur in altis habitare terram & respicere 161 p.2,12
Deus operum suorum omnium prouidentiam habet. 376 p.1,2
Deus est qui tribuit, vt hostes nostros superemus in acie. 369 p.2,11
Deus qd poscit à nobis 370 p.2,9
Deus solus saluat, 6 p.2,18
Deus solus est hominum verum solamen 21 p.1,25
Dei misericordia & veritas, 168 p.1,23
Dei ad homines nulla cõparatio 253 p.2,14
Dei magnitudo ibid. & seq.
Dei cogitatio perfectum opus habet 95 p.2,12
Dei cogitationes inscrutabiles 266 p.2,11
Dei cognitio 360 p.1,13
Dei cognitio in hominibus naturalis est 66 p.2,10
Dei prouidentia summa 316 p.2,33
Dei bonitas & longanimitas. 103 p.1,20
Dei varia auxilia vide psal. 36. integrum. 105
Dei beneficia narrantur Iudæis elargita 239 p.2,5 & seq.
Dei currus quid 182 p.2,8
Dei do.decor, qđ 75 p.2,18
Dei duplex seruitus 319, p. 1, 5
Dei appellationem & beati nobis indulsit de* 1, p.1 21
Dei splẽdor quid 263 p.1,30
Dei magnitudo demõstrari non potest 379 p.1,21
Deo benedicere & gratias agere debem*, 144 p 2,29
Dei benignitas ĩ populũ suũ in deserto 223 p.1,1 & seq.
Dei nomen quatuor capitur modis in scriptura 142 p.1,35
Dei domus bona quæ 173 p.1,37
Deo seruire omnia qd 330 p.2,3
Deum probare & cognoscere quid est 359 p.2,13
Deum timere non sufficit, 371 p.2,1
Deum laudare quibus licebat 353 p.1,28
Deũ laudare quomodo quis potest semper 91 p.1,24
Deum laudãdi in cithara &

Universidad de Deusto
Biblioteca

psalterio atq; aliis instrumentis musicis, lex erat antiquis 91 p.1,10
Deum laudandi tres modi, 378 p 2,13
Deũ iurare quid 275 p.1,10
Deo quare affectus & humanos actiones tribuimus 126 p.2,24
Deum surgere quomodo, 15 p.2,38
Deorum nomina per verbũ fidei euacuata 22 p.1,16
Deorum pluralitas quid 353 p.2,19
Dextra dei & dextera mau quid 364 p.2,2
Doech regiorũ mulorũ præfectus apud Saulem 149 p.2,13
Dolosi sunt omnes mendaces 10 p.2,9
Domus dei mundities 269 p.1,25
Domus domini qd 69 p.1,3
Domus renouationis quid, 82p 2,8
Dormiẽtes videntur quodãmodo nõ viuere 102 p.1,14
Draco procete 291 p.2,6
Dux quis dicatur 403 p.1,15
Diabolus Græcis idẽ quod Latinis calumniator 198 p.2,17
Diaboli cautela 366 p.1,7
Diaboli astus ibid.
Diapsalma quid 3 p.2,8 Itẽ vide in proœmio.
Dies antiqui & æterni anni qui 26 p.1,1. & seq
Dies certi vitæ hominũ, 28 p.1,14
Dies cœli quid 257 p.2,2
Dies mala quæ 118 p.2,3
Dies eructare qd 55 p.2,2
Dies & nox Christ quomodo dicitur ibi.3
Dies quomodo boni & mali. 96 p.2,36
Dies quam fecit dominus quid 322 p.1,21
Dies pfectus quis 336 p.1,3
Dies resurrectionis solẽnitas solẽnitatũ à diuo Gregorio dicitur 235 p.2,
Dies vitæ hoĩm 285 p.1,3
Dies vltionis quãdo Iudæ contigit 390 p 2
Diei partes quomodo numerandæ 336 p.1,
D.luuiũ fuit figura baptismi, 82 p.1,3
Discipuli Christi cerui dicti, 81 p.2,
Discipuli sagittę & fulgura 89 p.1,37
Diplois quid 306 p.2,
Diuersæ viæ eorum qui sequuntur 73 p.1,
Diuersitas viarũ non virturanda, quando omnes Christũ tendunt 73 p.1
Diues à paupere non distinguitur 138 p.2,22
Diuitiarum viri 214 p.
Diuitiæ ecclesiæ 103 p.2
Diuitiæ terrenæ fallaces 96 pagina 2,4
Diuitum gloria reprobatur 192.pag.2,17
Diuina verbi incarnatio lateater facta 199.pag.1,28
Diuinorũ dogmatũ excellẽtiã vnde discim 353.p.1,37
Diuinitas omnia cernit & mutari nõ potest 163 p.1,34
Diuinitatis vtriusque personæ ostensio 307 p.1,10
Doctrinã Christi aquas appellatam 2 pag.1,17
Doctores solẽt habere discipulos filiorũ loco 96.p.2,22
Dogmata diuina vnde discimus 353 pag.1,37
Domus Dei decor quid 75 pag.2,18

E

EBrietas pro lætitia 103 pag.2,20
Eburneus pro candido, q̃ ebur candidum sit & splẽdescit 129 pag.2,33
Ecce, quomodo ab Hebræis vsurpatur 113 pa.2,19
Ecclesia quid 284 pa.2,28
Ecclesia à Christo lumẽ accipit, vt Luna à Sole 199 pagina 1,23
Ecclesiæ torcularia dicuntur 18 pag.1 15
Ecclesię numero plures sunt si loca respiciasi religionem, vna 240 pag 1,33. Item 274 pagina 1,10
Ecclesia fidelium magna 66 pagina 1,25
Ecclesia malignantium quæ 75 pag.1,25
Egressio solis 211 pag.2,26
Electus quis 51 pag.1,34
Elementa quo pacto Deum laudant cũm voce careãt? 378 pagina 2,22
Eloquia diuina quare aquis comparata 2 pagina 1,15
Ephraim tribus 231 pag.2 11.& sequen.
Ephraim quid 234 p.1,39
Ephrata quid 349.p.1,4
Episcopi canes sunt Christi 183 pagina 2,38
Episcoporũ opus 271 p.2,13
Equi vocati apostoli dicti 397 pagina 1,21
Erodius quid 290 pag.2,24
Error quid 300 pa.2,14
Eructatio vnde 127 pa.2,8
Esau binomius fuit 239 pagina 2,24
Et dederunt in escam meã fel, quomodo intelligitur 191 pagina 1,2
Etham quid 208 pag.2,31
Euangelium Dei iustitia dicitur 117 pag 1,10
Euangelij lex iuramentũ penitus abscidit 37 pa.2,10
Euangelium appellatur misericordia 117 pa.1,31
Euãgelium quare variis nominibus appellatum est ibidem versu.36
Euãgelium ros dictum 400 pagina 1,33
Euge, Euge aduerbiũ est irritantis 118 pa.1,4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex præpositionis, vis 77 pa. 2,17
Exacerbãtes qui 176 p. 2,15
Exauditiõis causæ 88 p. 1,18
Exitus matutini & vespere qui 174 pag. 1,11
Ex frugibus terræ, quid offerebatur in lege 144 p. 1,9
Ex lex quis 9 p. 2,24
Exquirere quid 29 pa. 1,34
Extasis quid 84 p. 2,28
Extasis quare Psal. 30 dictus est ibidem
Exterminatio quid 266 pa. 2,36
Extinctionis legis subnotatio 192 pag. 2,30
Exultandũ qũo 90 pa. 2,12
Ezechiæ regis pietas & religio 34 pa. 2,28

F

FAcies patris, filius est 333 pa. 2,22, & 92 pa. 1,5
Facies terræ quid 2 p. 1,38
Facilitatis diuinæ magnitudinem demonstrare impossibile est 379 p. 1,21
Ficus & vinea Iudæi dicti 397 p. 2,10
Fidei verbi energia & vis 22 p. 1,17
Fideles quomodo fieri possunt, Psalterĩ decachordum 370 p. 2,15
Fideles terræ qui 28 p. 2,35
Fidelĩ eccl. sia vna dicitur & multæ 136 p. 2,38
Fidelium, Christus quomodo dominus 18 p. 1,31
Fiducia apud Deum vnde 10 p. 1,7
Filia Tyri hoc est ipsa Tyri ciuitas, vt filia Babylonis filia Syon &c. idioma est Hebraicum 131 p. 1,
Filiæ regum quæ 130 p. 1,1
Filius dextræ quis 135 p. 2,11
Filius hominis is verè dicitur qui est mulieris filius 20 p. 1,24
Filius vultus est & facies patris 49 p. 2,3
Filius dicitur dextera patris 41 p. 1, 3 & 333 pag. 2,22
Filij Edom qui 337 p. 2,
Filij hominum qui 7 p. 8 & 103 p. 2,12
Fimbriæ quid 131 p. 1,
Finis vniuscuiusque mortis 15 p. 2,2
Fines terræ qui 173 p. 2,16, & 199 p. 2,21
Firmamentum, secundũ coelum est 382 p. 2,
Fluctuare quid 4 p. 1,23
Flumen Dei quid 74 p. 1,39
Fluminis Dei, riuuli qui 17 p. 1,3
Fontes aquarum apostoli dicti 42 p. 2,
Fornicatio à Deo quid 20 p. 2,35
Framea pro Rom. 65 p. 1,
Fratre

Frattes amamus præcipuè quando sine prole sumus 100 p. 2,1
Fratres Christi qui 65 p. 2, 19
Fratrum dilectionis præcipua causa 100 p. 2,1
Frendere dentibus quando solent homines 100 p. 2,28
Frendere proprie dicuntur leones 101 p. 1,1
Frenum & camus quid 90 p. 1,37
Frigus glacies, niues, venti non fortuito aut casũ fiũt 377 p. 2,10
Fulgur, grando spiritus procellæ, ad nostrum commodum sunt, etsi ob ignorantiam nostram secus plerũque nobis videatur 380 pag. 1,1 & sequen.
Fundationis terræ rationes 69 pa. 2,1, & sequen.
Fundamentũ terræ quid secundum magnum Basilĩ 69 pag. 1,35
Fũdamẽta Christi quæ 247 pag. 2,16
Funes in scriptura quid 39 pag. 2,24
Funiculus hæreditatis quid 387 pag. 1,29
Funis quid apud Aegyptios 359 pag. 2,37
Futurum seculum quare seculum seculi dicatur 132 pagina 1,10

G

GAbalei qui 239 pa. 2, 31
Gaudendum quomodo 3. pag. 1,10
Gaudij proprium 6 pa. 2,31
Gentes, desertum dictæ 81 pag. 2,16
Gentes hæreditas sunt domini 180 pag. 2,26
Gentes syluæ dictæ 82 pag. 1,8
Gentes dictæ diluuium 82 pagina 1,24
Gentes sacrificabãt suos filios & filias dæmonibus 25 pag. 2,15
Gentium vocatio tractatur 176 pag. 1,11
Gentium conturbatio vnde 133 pag 2,5
Genui pro creaui 4 pagina 1,29
Gladius pro lingua 106 p. 2,5
Gloriari possumus de virtute 348 pag. 1,1
Gloria domus diuitis 141 pag. 2,15
Gloria corporis eiusdẽ ibi: ver. 20
Gloria animæ sola virtus. ibid. ver. 21
Gloria pro corpore 15 pag. 1,11
Gloriandum non est de propriis virtutibus 90. pa. 2, 12 & 56
Gloriandum de virtute quomodo licet 348 pag. 1,1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gratiæ Deo quomodo agendæ 322 pa.1,3

H

HAbitatio cete vbi 379 pagina 2,5
Habitare in cœlo quomodo Deus dicatur 340 pa. 2,28
Hæreditas Christi quæ 238 pag 2,28
Hæreditas iustorum regnũ est cœlorum 106 p.2,22
Inhæreticos omnes 330 pa. 1,11
Hebdomadæ commensuratum est præsens seculum 11 pa.1,33
Herbarum pascua quid 67 p.2,32
Hermonim quid 123 p. 1,17
Hierusalem nomen duplex 206 p.1,15
Hierusalem inferioris quæ sunt bona 345 p.2,20
Hierusalem nomine deserti intelligitur 174 p.2,8
Hircorum filij qui dicti 388 p.1,3
Holocaustũ quid 52 pa.1,16
Holocausta & sacrificia pro peccato & omnia sacrificiorum genera 116 p.2,16
Homo & filius hominis, idẽ 19 p.2,16
Homo quomodo paulominus ab angelis minoratus sit ibidem ver.20
Homo quomodo considerari debet 98 p.1,16
Homo per se nullum potest bonum operari 107 p.1,1
Homo hominem iuuare potest, hæc sanè intellig quo ad salutẽ, scilicet 19 p 1,17
Homo pacis quis 120 p.1,
Hõ quomodo dicitur i imagine pertrãsire 114 p.1,
Homo malignus dæmo deterior est 363 p.1,
Hominis dignitatẽ ac sim litudinem Christus sol verè seruauit 245 p. 1,
Hominis proprium 1 p.2,6
Homines dij dicuntur D permittente 1 p.1,
Homines vnius moris q 180 p.1,7
Hominum peculiare & p prium quid 202 p.2,
Hominum adiutorium 43 p 1,7
Humana fœlicitas, fœlic tas non est 204 p.2,
Humanæ mentis tenuit 127 p.2,22
Humanatio Christi mani centia dicitur 15 p.2,
Humeri Dei 387 p.2,
Humilis quis 27 p.1,
Humilitas 85 p.2,
Humilitatis significata pl ra 368 p.1,31
Humilitas variis modis s mitur 261 p 1,
Hyems erat quando pass est dominus Iesus 10 pa.1,7

Hyssop

Hyssopi natura 147 p.2,1

I

IDithum quis 168 p.2,37
Idiomatis Hebraici proprietas 82 p.2,23
Idola gentium quid 315 p.1, 27
Idumæi vnde descenderunt 239.p.2,23
Iesus quid 72 p.1,21
Ignis vrens quare dicti sunt angeli 289 p.1,12
Imagines sanctorum Idola non sunt 354 p.2,28
Imagines sanctorum vera habent argumenta 354 p. 2,25
Imaginum & statuarum origo 38 p.1,3
Impius quis dicitur 1 p.2,8
Item 10 pa.2,21
Impij quomodo resurgent 2 pa.2,10
Impiorum consilium quid 1 p.2,22
Impiorum semẽ exterminãdum fore 108 p.1,13
Imprecari quomodo licet 102 p.1,30
Inanimata Deum quomodo laudant 378 p.2,30
Inanis gloria 140 p.2,14
Incantatorum proprium 161 p.1,35
Incarnationis Christi modi incogniti & incomprehensibiles 218 p.2,25
Incomprehensibilis est deus 360 p.2,8
Incola quis 36 p.2,1
Indigena seu accola quis 115 p 1,6
In inferno confidentia amicorum aut diuitiarum nulla est 141 p.1,33
In infernum descendere viuentem quid, 155.1 14
Infernus quid 40 p.2,10
Item 46 p 2,24
Infidelitas Israelitarum 223 p.1,22
Infidelium Christus dominus dictus 18 pa.1,30
Inimici Christi 370 p.1,32
Inimici domini qui 23 pa. 1,7
Iniquitas Saulis 130 p. 1, 10
Iniquitates pro iniqui 153 p.2,27
Iniquitatis filius quis 256 p. 2,19.
Iniquitatis thronus 271 pa. 1,25
Iniuria afficere seipsum quo modo quis dicatur 363 p.2,17
Iniusta loquentes non dirigentur in conspectu Dei 282 p.1,9
Iniuste agere quid 126 pag. 1,15
Iniustitia pro diuitiis 169 p.2,11
In medio terræ salus operata 210 p.1,15
Innocens quis dicitur 51 p. 1,32

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inops quis dicitur 3 pag.1, 24
Inopis & pauperis differentia 238 p.1.8
Inquisitionem peccatorum quis sustinere potest 347 pag.1,11
Insania Senacherib 151p.1, 26
Insaniæ falsæ quæ 116pa.1, 16
Inscriptio in finem quid 6 pa.2,10
Item 212 p.2,17
Inscriptio intelligẽtiæ quid 88 pag.2,1
Inscriptio primæ sabbatorũ quid 69 pa.1,7
Inscriptio filiis Core quid 136 pag.1,11
Inscriptio in finẽ quid 6 p. 2,10 Item 8 pa.2,18
Inscriptio Asaph quid 142 pag.1,16
Inscriptio, alleluia, quid 353 pa.1,16
Insidiarum genᵃ multiplex est 106 p 1,30
Insipiens quis 140 p.1,37 & 266 pag.2,17
In solo Christo gloriandum 1 p.1,4
Instrumẽta bellica apud antiquos 207 p.2,5
Insulæ pro ecclesiis 275 pa. 2,29
In tenebris ambulare qui dicuntur 264 p.1,34
Intellicere non tantum de gladio dicitur 270 pa.1,7
Ipse fecit nos & nõ ipsi nos quomodo exponitur 280 pag.2,18
Ionas typus fuit triduanæ saluatoris sepulturę 401 p 2,23
Iordanis quomodo interpretatur 153 p.1,1
Ira dei quid 26 p.1,1
De ira dei & terrore Origenis opinio 251 pag. 2,8
Iram in deo & furorem esse quomodo intelligendũ 10 pag.2,10
Irascendum quomodo 7 p 1,33
Irrationalia & inanimata quomodo gratias agent deo 372 pag.2,
Irratiõabilia quo pacto deo benedicent 288.p.1,1
Irrationabilium dei, obedientia 377 pag.2,
Irreprehensibilis quis dicitur 36 pag.2,3
Is qui baptizatur quid protetur 88 p.2,2
Ismaelitæ vnde descenderunt 239 pag.2,2
Israel Christiani dici possunt 74 p.2,1
Israel quid 66 pa.1,
Israelitarum seruitutes variæ 299 pag.2,1
Iter pro actionibus 2 p 2,36
Iubilare quid 235 p.1,1

Iubilus quid 134 p.2,24
Iudæus qui vetᵉ 213 p.1,27
Iudęi gentibus cõparati, minima sunt pars fideliũ 135 pag.1,21
Iudæi quare timebant fateri Christum esse deum 35 pag.2,29
Iudæi cum captiui essent in Babylone extra ciuitatis mœnia commorabantur 336 pag.2,35
Iudæi Leones & vnicornes dicti 65 p.1,34
Iudæi quibus nominibus appellabantur 38 p.2,37
Iudæi oliuæ & campi dicti 397 p.2,17
Iudęi inuolutis chartis scribebant & non quadratis libris vt nos facimᵘ 116 p.2,28
Iudæorum calamitas 389 p.2,30
Iudæorũ perpetua seruitus ibi notatur, & dotiũ corũ semper incuria 191 p.2,25
Iudæorum populus rudis, & ineruditus fuit 398 p.2,37
Iudæorum peruersa expositio in Psal.67. reprobatur. 186 p.2,21 & seq.
Iudæorũ vicini 229 p.2,36
Iudæorum iniquitas quãdiu durauit 154 p.1,2
Iudas quid 213 p.1,15
Iudicare terram quomodo 275 pag.1.35
Iudicare cum datiuo quid 123 p.1,31
Iudiciale thronum Christi quid 21 pag.2,27
Iudicium misericordiæ, & misericordia iudicio cum misceri debet 92 pa 1,3
Iudicium legis 50 pa.2,35
Iumentũ dupliciter in scriptura sumitur 205 p.1,17
Iunior fui & senui, quomodo exponitur 107 p.2,10
Iuramentum quid 37 pa.2, 7 & 253 p.1,15
Iuramentum lex euangelica penitus abscidit 37 pag.2, 10
Iuramentum dei quid significat 308 p.2,12
Iurare deũ quid 273 p.1,10
Iurare per reges solebãt antiqui 171 p.1,29
Iusiurandum & iuramentũ in deo quid 406 p.2,5
Iustitia pro omni virtute 7, pag.2,25
Iustitia vera quæ 37 p 1,8
Iustus quid 30 p.2,1
Iustus etiã maxime dei misericordia indiget 70 p.1, 28
Iustus, fortis, & longanimis quõ deus dicitur 6 p.1,23
Iusto nullũ impedimentum esse potest ad virtutem 108 p.1,21
Iusti qui à scriptura dicti sint 2 pa.2,21
Iusti ad palmam similitudo 267 pag.2,2
Iusti hominis opa, Dauid li

benter enarrat 108 p.1,21.
Iusti non debent timere famem 106 p.2 32
Iusti etiã dei misericordia indigent 70 p.1,28
Iustum quomodo Dauid se appellat. 87 p.2,7
Iustorum consilium quid 2. pa.2,20
Iustorum & delinquentium pugnantes sunt sententiæ 98 p.1,38
Iustorum virtutes permansuras 2 p.2,33
Iustificationes in lege 51 pagina 1,4

L

LAbia dei apostoli dicti 128 p.1,1
Labores manuum manducare quid 344 p.2,39
Lachrymarum vallis quid 242 p.1,210
Lacus miseriæ quid 115.p.1, 10
Lacus pro sepultura 78 p.2, 23
Lætitiæ causæ 33 p.1,6
Lapis reprobatus quid 321, p.2,8
Laudare deum quomodo qs potest 65 p.1,24
Laudandi deum tres modi 378 p.2,23
Laus populi Israël 63 p.1, 26
Lebes quid 166 p.1,18
Legalis virtus, vmbra & figura erat veræ virtutis 398, pa.2,4
Legis partes 50 p.2,
Legislator Christus est 1 p.1,15
Leo & Leonis catulos differunt 43 p.2,
Leonis os & fauces malefolent 14 p.1,
Leo pro principe dæmonum 14 p.1,19
Lex, iustificatio, iudicium & mandata quid inter differunt 258 p.1,
Lex non veritatem, sed vmbram continebat 319 p. 22
Lex & mandatum quomodo differunt 50 p.1,
Lex Mosaica non erat data ex mera dei voluntate 18 p.2,31
Lex Mosaica solis Indæis data, euangelium vero omnibus gentibus 117 p.1,
Lex testamentum & testimonia dicta 73 p.1,
Legis nomina 321.pa. 16
Libamen salutaris quid 31 pa.1.4
Libanus mons est Palestinæ regionis altus ac fertilis cedros 81 p.1,
Liber dei 361 p.2 3
Liber viuentium duplex 19 p.1,3
Liber multiplex ibidem
Liber in quo peccatores scribuntur ibi p.2,
Libi-

Libidinis appetitus vbi 110, pag.2.1
Linguarũ cõtradictio quid 87 pag.2,37
Lingua Dauid quomodo calamus 127 p.2,17
Lĩgua plures ceciderũt quã gladio 365 p.2,24
Linguosus vir quis 364 pa. 2,6
Locustæ quid 225 p.2,7
Lotio manũ quid denotabat apud Iudæos 75 p.1,36
Luna quomodo dicitur vrere 339 p 2,9
Luna à sole illuminatur 19 p.1,32
Lux & veritas Christus dicitur 123 pag.2,18

M

MAchinamenta dæmonis, 114 p.2,4
Madianitæ qui 240 p.1,10
Madianitarum idololatria 395 p.2,6
Magnitudinẽ facilitatis diuinę, impossibile est demõstrare 379 p.1,21
Mala dies quæ 118 p.2,39
Malignorum hominum amicitiæ nõ retinendæ 281 pag.2,17
Malorum principum causæ 380 pa.1,38
Manasse 231 p.2,11 & seq.
Manasses quid 234 pa.2,4
Mandatum quid 50 p.2,27
Mandata de sacrificiis, quare Iudæis cõcessa 144 p.1,1
Mãdauit & creata sunt quomodo 93 pag.1,19
Manducare labores manuũ quid 344 p.2,39
Manna quid 222 p.2,8
Mãna quomodo dicitur panis angelorum ibidem, 18
Mane & oriens Christus dictus 62 p.1,37
Manus & dextera quid 257 pa.1,14
Manus angelorũ quid 265 pa.1,12
Manus dei quid 85 p.2,2
Manus patris quid 329 p.1,12
Manus pro puniendi potentia 89 p.1, 11
Maris profundum quid 183 p.2,7
Maria virgo mons vmbrosus & densus est. 394 p.2,2
Mari rubro vicinũ est desertũ vbi castrametati murmurabãt Israëlitæ 297 p.1,11
Maris plenitudo quid 275, pa.1,7
Martyrum supplicia portæ mortis dictę sunt 23 p.2,35
Melchisedech quomodo initium non habuisse dicitur 308 p.2,20 & seq.
Membra quomodo dicatur habere anima 98 p.1,18
Mẽbrorũ officiũ 382 p.2,33
Mens & anima quõ oculos habere dicuntur 12 p.2,23
Mensurarum genera varia 113 pag.1,37
Mensura omnium minima

Universidad de Deusto
Biblioteca

113 p.2,2
Merces fructus vētris quid 344 p.1,20
Merces custodiendorū mandatorum dei 58 pa.1,17
Meridies quid 105 p.2,2
Michol fidelitas erga Dauid maritū suum 100 p.2,19
Mille anni apud deum quid 261 p.19 & seq.
Mirabilia dei 372 pa.1,7
Miranda Christi natiuitas 134 p.1,4 & seq.
Miserere repetitū, quid significat 341 p.1,13
Miseretur deus impiorum ac se abnegātiū 92 p.1,10
Misereretur deus omnibus operibus suis 272 p.1,31
Misericordia diuina oēs indigent 12 p.1,6 etiā maximè iusti. 268 p.2,34
Misericordia ad actiuā, & veritas ad contēplatiuam vitā pertinet 242 p.1,32
Misericordia pręposita iudicio 91 p.2,28
Misericordia dei immensa 258 p.1,15
Misericordia & iudiciū cōmiscri debent ibidem
Misericordia de⁹ perpetuo non vtitur 310 p.2,6
Misericordia dei & veritas 168 p.1,23
Mitis quis 246 p.1,30
Moabitæ vnde originē trahunt 239 p.2,27
Modus colligendi manna 222 pag.2,8
Modi incarnationis Christi incogniti & incomprehēsibiles 218 p.2,25
Mœstorum & tristium aspectus in terrā versus 110. pag.1,10
Monachorum consuetudo 9 pa.1.30
Mons dei quid 182 p.1,21
Mons sanctus, sublimis est de Christo theologia 69 p. 2,38
Mons sanctus quid 5 p.2,32
Mons sion pro tota Iudæa 4 p.1,18
Mortētiū regio qd 317 p.2,7
Mors multiplex 185 p.1,33
Mors pro peccato 12 p.1,36
Mors remittitur, & tamen damnū exigitur 89 p.2,3
Mortē formidasse qūo Christus dicitur 250 pa 2,20
Mortis vmbra peccatū 407 pag.1,12
Post mortem nullū erit gratificandi tēpus 159 p.1,3
Morticina quid 229 p.2,2
Mos congregandi consilia apud antiquos 206 p.1,19
Mos prophetarū quādo futura prędicunt 395 p.2,3
Mos sanctorū virorū in agēdis gratiis deo 378 p.1,15
Mos scribendi apud veteres 116 p.2,26
Moyses quare non introduxit filios Israel in terram 229 p.1,1 & seq.
Moyses de resurrectione nihil nobis manifestē tradidit 2 pa.2,14
Muli quare non concipiunt 90 p.1,27
Mulierum dolores potius vitæ quàm mortis dicendi sunt 46 p.2,2
Multitudinem stellarum numerare quid 375 pa.2,1
Mundi climata 211 p.2,19
Munitionis ciuitas quæ 166 pa.1,30
Muri Hierusalē q 149 p.1,7
Myrrha quare vngebantur mortui 129 p.2,15

N

NAbuchodonozor, cursus vocatus 233 p.1,19
Natiuitas Christi miranda 134 p.1,4 & seq.
Natiuitatis Christi virtus 199 p.1,35
Nato domino Iesu bella cessarunt 134 p.1,4
Neomenia quid 23. p.1,39
Nestorius 231 p.1,9
Nilus vnicus Aegypti fluui⁹ 225 p.1,10
Nolite fieri sicut equos & mulus, quomodo exponiē 90 pag.1,21
Nomina communia regum secundū regiones 95 pa. 1,7
Nouū quid magis, aut admirandum est 277 p.2,21
Noctis custodiæ quatuor 182 p.2,8
Nox quomodo transigenda 353 pag.1,1
Nuptiæ natura ex peccato proueniunt 147 p.1,16
Nycticoracis natura 283 p. 1,6

O

OBedientia irrationabilium 377 p.2,1
Oblatio & holocausta differunt 149 p.1,9
Obliuiscī domū patris quomodo 130 p.2,19
Obliuio quid est 32 p.2,23
Oculus quare lucerna dicitur 51 p.2,24
Occidere videtur decipiēs 10 pa.1,2
Og 354 p.2,2
Olei vis 290 p.2,6
Omnis homo viuens, quid 114 pa.1,6
Omnis spiritus laudet dominū quomodo 383 p.1,22
Onagri natura 289 p.2,31
Opera dñi magna in cōsilio recte degētiū 309 p.1,37
Opera nostra quomodo bona 286 p.1,28
Opera & mente coniuncta 70 p.1,9
Operari difficilius quàm cognoscere 369 p.1,16
Opinio sanctorum patrum sequenda 193 p.2,22
Opisthotonos quid 389 p.1, 26
Opportunū tps qd 89 p.2,15
Opprobriū nusq in bonam

Universidad de Deusto
Biblioteca

parté accipitur 37 p. 1, 34
Orãdus quomodo deus 363 p.1,28
Oratio ipsi Moysi homini Dei quid 260 p.2,24
Oriens & mane Christus dictus 62 p.1,37
Ornat' sacerdotũ 351 p.1,2
Ossa in scriptura quid 12 p. 1,10
Ossa Christi quid 64 p.2,10
Ossa inueterata quomodo 88 p.2,35
Ossa iustorum quomodo nõ conterentur 98 p.1,16
Ossa pro mẽbris 99 p.2,24
Ouium arietes qui 175 p.2,2
Oues pascuæ dei quæ 206 pa.2,22

P

PAlæstra quid 113 p.2,9 Palamnea quid 161 p.2,1
Palma seu palæstra quo modo coficitur 113 p.2,1
Palpebræ quid in scripturis 29 p.1,29
Passer infirmissimum animal 341 p.229
Parabola pro exemplo 126 p.1,2
Participes qui dicuntur 129 p.1,26
Parturitionis nomen quid designat in scriptura 17 p. 1,9
Partus & conceptio vnde 64 p.1,10
Pascua ouium Christi quid 206 p.2,13
Patientia Dauidis 164 p.1,15
Patris & filij communis operatio est 307 p.2,7
Patris beneplacitum 255 p. 2,29
Patris vultus & facies Christus dicitur 62 p.1,
Paupertas Christi 192 pa. 10
Pauper quis 24 p 2,19. Item 31 p.1.29
Pauperes Christiani veri sunt 66.o 1,38
Pax omnium bonorum caput 97 p.2,1
Peccare proprie quid est 14 pa.2,5
Peccatorũ mors 269 p. 2,2
Peccator quis propriè dicatur 1p.2,
Peccatores dicti dæmones 179 p.1,17
Peccatores in præsenti vita deum non laudant 31 p.1,18
Peccatores quomodo dicuntur elongari à deo 205 p. 2,27
Peccatum accusat authorẽ suum 227 p.1,3
Peccatum neglectus est, & cõtemptus legis 88 p.2,2
Pecora saluare quid 103 p. 1,28
Pecora campi quid 20 p.1,
Pedem in sanguinem intingi quid 183 p.2,1
Pedes dei quid 349 p.1,2
Pellicani natura 283 p.1,
Percus
Percussio Israel in deserto 223 p.1,30
Perfecti hominis proprium 113 pa.1.33
Peregrinus quis 36 pa.2,12
Perire in futuro seculo quid 240 pa.2,39
Perire, quis dicitur 107 p.1,1
Peruersus quis 51 pag.1,34
Pes superbiæ quid 104 pag. 1,39
Pestilẽtiæ cathedra 1 p.2,10
Pestis quis dicitur 1 p. 2, 10
Petri, ac Pauli munus impositum 181 p.1,37
Pharao q Ioseph recepit nõ idem est atque is qui persecutus est filios Israẽl 294 pag.2,19
Philosophia de trinitate 92 pag.1,20
Philistæi nunc Palæstini dicuntur 259 pa.2,36
Phinees cuius filius 298 pa. 2.28
Piscatorum virtus 133 pag. 2.38
Pisces maris pro dæmonibus 20 pag 2,9
Plagæ Aegyptiorum 225 pa. 1,9
Platea vnde dicit 53 pa.2,38
Plangere quid 84 p.1,33
Plausus manuum quid denoter 134 pag.2,15
Plenitudo maris quid 275 pag.17
Poculum & calix in scriptura quid 39 p.1.20
Pœnarum species 61 p.1,17
Pœnitentiæ signum 109 pa. 2,13.& 10 pa.1,23
Portæ mortis quid 23 pa. 2,35
Portæ æternales quid 70 p. 2,15
Potestates & virtutes quare angeli dicantur 287 pag. 2.37
Potẽtia dei Christus dictus 61 pa.2,19
Potẽtię & roboris anniquot sunt 262 pa.1,29
Prædicatio euãgelica nemi nem cogit 181 pa.1,1
Præstigiatores qui 161 p.1,36
Prætextus in peccatis 366 pag.1,1.
Praecatur Christus, sed vt homo 306 pag.2,9
Primogenitus qs 257 p.1,30
Principes etiam mali reuerendi 41 pag.1,20
Principes portarum qui 70 pag.2,37
Principum malorum causæ 380.pag.1,38
Principum constitutio diuinæ sapiẽtiæ constitutio est 380 pag.1,27
Principium verborum dei quid 335 pag.2,36
Procella quid 143 pag.1,18
Procellę ꝓpriũ 240 p 2,27
Procreatio liberorũ pergrata Iudæis 73 pag.2,1
Prodilecto, id est de dilecto 127 p.1.38

Prodigia quid 193 p.1,3
Profanum quid 156 pag.1,7
Proficere Hebræi sepe dicũt proficere 256 p.2,16
Profũdũ maris qd 183 p.2,7
De ꝓfũdis quid 346 p.2,30
Prõptitudo apũ 320 p.2,33
Prophetæ opus 124 p.2,14
Prophetæ Dauid erga Iudæos amor 209 p.1,29
Prophetæ dicuntur cataractæ 122 pag 2,8
Prophetæ aëres dicti 48 p.2 10
Prophetæ futura veluti presentia intuẽtur 56 p.1,31
Prophetæ quare obscurè sæpe locuti sunt 321 p.2,22
Prophetæ quare inanimatis rebus gaudium adscribunt 275 pag.1,19
Prophetarum mos 4. pa.1,11
Prophetia de christianis 8 pag.1,9
Prophetia de reuersione Iudæorum 163 pag.2,8
Prophetia de gentium fide 246 pag.2,14
Propiciatorium vbi erat 75 pa 2,4
Proselytus quis dicitur 270 pa.1.11.& 374 pa 2,9
Prosopopœia qd 143 p.1,28
Prosperitas impiorum brevis 106 pag.1,3
Protegere quomodo quis alium dicitur 46 p.1,9
Proximi omnes mutuo sumus 57 pag.1,19
Psallere & cãtare quomodo differunt 77 p.2,
Psalmi cãticũ qd 238 p.2,
Psalm. 71. an sit Salomonis 197 pag.2.38
Psal cantici quid 82 p.2,
Psalm.38.an sit ipsius Dauid 112 p1.2,6
Psalmi sine inscriptione 26 pa.2,16
Psalmorum liber os dicitur ipsius Dauid 252 pa.2, 1
Psalmos omnes esse à Dauid compositos 201 pa.2,
Psalm' ad pusillanimes 20 pag.1,5
Psal. cõgruẽs iis qui in tẽptionibus sunt 343 pa.1,
Psalm' cuiliber fideli in angustiis cõstituto cõgruẽs 251 pa.2,25
Psalmi qui habẽt inscriptionem canticum ascensuum quid continent 337 p.2,
Psalmi qui habẽt inscriptionem alleluia 292 p.1,
Puer pro seruo 405 p.2,
Pupillæ oculi custodia 421 2.27
Puluis mortis qd 64 p.2,

Q

QVẽadmodũ mors separat à corpore, ita præsens mũd' amatores suos separat à deo 68 p.1,
Quid enim mihi est in cœlo &c. de eo egregia expositio 205 pag.2,
Quid ꝓ homines & iumẽta saluabis, Intelligẽdũ 103 p.2,1
Quod quisq; animo cupit, hoc ore etiã ꝛc labiis petit 60 pa.1,29
Quoniam & quia, nõ semp causam reddunt 25 pa.2, 28,& 262 pa.1,17

R

RAab Cananæa fuit 248 pag.1,23
Ratio quædam cuique homini innata 294 p.1,31
Reges & principes olim potẽtes dicebãtur 256 p.1,31
Reges olim vngebãtur 129 pag.1,29,& 406 pa.1,15
Reges vnde sperare debeant salutem 370 p.2,24
Regina est, ecclesia Christianorum 130 pag.1,23
Regum & principum constitutio diuinæ sapientiæ opus est 380 pag.1,27
Regio viuorum 317 pag 2.5
Regnare Christ' quomodo hic dicitur 274 pag.2,20
Regnũ Christi est volũtaria fidelium omnium subiectio & seruit' 259 p.1.11
Reliquiæ quomodo conseruantur 109 p 1,19
Reminisci quid 66 pa.2,19
Renes inscripturis quid 40 pa.1,16
Renes concupiscentiam denotant 75 pag 1,6
Renes libidinis appetit' sedes sunt 110 p.2,1
Requiescere quis dicitur 36 pag.2.23
Resurrect. mod' 287 p.1,32
De resurrect. Dauid primus tradidit manifestè 2 p.2,15
Rerum euentus patiẽter ferendi 104 pa.2,21
Rhamnum quid 162 p.1,16
Roris nomine euangeliũ dictum 400 p.1,33

S

SAbbatũ Iudęi totã hebdomadã appellãt 136 p.1,13
Sabellius 231 p.1,9
Sacco indui quare solebant Iudæi 84 p.1,39
Saccus pœnitentiæ signum est humilitatis ibidem
Sacerdotes quales esse debeant 69 pag.2,25
Sacerdotes angeli dicti 358 pag.1,37
Sacerdotes vnde ornari debent 351 pag.1,2
Sacrificia quare Iudęis cessa 144 p.1,4
Sacrificia brutorum in lege reprobata 148 p.1,13
Sagittæ & carbones qd 338 pag.1,33
Sagittę ꝓparatę & arc' intẽt' qd 28 p.2,2c.& 30 p.1,18
Sagittæ dei 109 pa.2,13
Salinatũ vallis 105 pa.1,13
Saluar. pecora qd 103 p.1,28
Saluare quomodo accipi. 103 p.1,28.
Salutis cornu quid 46 p.1, 10.& 406 pag.1.15
Salutem i medio terrę operat' est Christus quomodo

Universidad de Deusto
Biblioteca

208 pagina 1,38
Salomon quomodo interpretatur 198 p.1,3
Sanctus quis 30 pa.2,3
Sanctus quis propriè dicitur 51 pa.1,30
Sanctum nomẽ Christi est, ideo ora & linguas sancta esse oportet quę illud laudatura sunt 311 p.1,6
Sanctorum patrũ opinionẽ sequendam 193 pag.2,22
Sanctorũ imagines vera habent argumẽta 354 p.22,5
Sanctorum virorum in agẽdis gratiis deo formula 378 pag.1,16
Sancti mõtes qui 247 p.2,31
Sanctuarium quid 174 pag.1,14
Sãctus deus & homines, quomodo 197 p.2,15
Sanguines quid 148 p.1,30
Sanguinum viri 156 p.2,6
Sapientia quid 262 p.2,29
Saulis ingratitudo erga beatum Dauid 100 pag.1,10
Saulis prauitas 103 p.1,10
Scabellum pedum Christi quid 279 p.1,21
Scandalum quid 363 p.2,34
Scapulæ dei quid 264 p.1,14
Scoria quid 77.pa.2,34
Scribẽdi mos apud veteres 116 p.2,26
Scriptura ab humanis moribꝰ sæpe diuinas actiones describit 90 p.1,18
A seculo & vsq; in seculũ tu es 260 pa.2,3
Secũda fortuna iniustorum neminẽ debet mouere 10 pagina 2,20
Seculum præsens reuolutũ ac cõpletum septenario numero signatur 11pa.1,3
Sedere in throno, aut supẽ thronum in deo quid 2 pagina 2,35
Sedes filij à dextris patris æqualis eũ esse honoris cũ patre manifestat 307 p.1,
Semẽ Abrahæ nouum qui 405 pag.2,16
Semẽ Christi quid 67 p.1,
Semen impiorũ exterminandum fore 108 pa 1,
Senectꝰ ī oleo qd 267 p.1,
Senes in scripturis qui 38 pagina 1,30
Sẽnacheribis ſania 154 p.1,
Seon 354 pag.2
Sepes sãctuarij dei 259 p.1,
Septies pro pluries Hebræi ponere solent 31 pa.2,
Septies in die laudem dicere deo quid 336 p.1,
Sermo de trinitate 182 pagina 2,39
Sermo via quædam est ad actiones 97 p.1,
Serpentis natura 161 p.1,
Seruire deo omnia quid 35 pagina 1,3
Serui Christi qui ꝓpriè 1 pagina 1,19
Seruitus dei duplex 319 p 1,15
Seruitutes Israelitarum variæ fuerunt 299 pa.2.19
Si adam non peccasset, nunquam oportuisset illũ Euæ coniungi 147 p.1.10
Sicima ciuitas 165 pa.2.32
Signum, tam in bonũ, quam in malum 247 p.1.32
Signum pœnitentiæ 109 pag.2.13
Signa & prodigia differũt 221 p.2.38
Sion quid 213 p.2.1
Sion quare mater dicta 258 pag.2.10
Situs aquæ 60 p.1.38
Sodoma quo genere supplicij fuit euersa 29 p.2.22
Sol cadet & extera astra in cõsummatiõe seculi quo modo 201 p.1 29
Sol cognouit occasum suum quomodo 290 p.2.35
Sola Dei voluntas sufficit ad coercendos opprimẽtes iustos 98 p.2.33
De solis egressione & exitu 56 p.2.20
Solis nomine Luna etiam intelligitur,& è conuerso 19 p.1.30
Somni causa 31 p.1.20
Somnus solet dissoluere vites 214 p.1.22
Sortes quid 86 p.2.39
Sperandum, propter quid est 347 p.1.30
Sperandum in Deo & non in alio 13 p.2.37
Sperare in deo quis dicatur 243 p.1.27
Species animalium quæ offerebantur in lege Moysi 144 p.2.6.
Spes minuit dolores 105 pag.1.29
Spina configi quid 89 p.1.14
Spina sæpe pro peccato 162 pag.1.16
Spiritus indignationis quis 384 p.2.15
Spiritus sancti & cõlũbæ collatio 187 p.2.38
Stacte quid 129 p.2.17
Statera quid 169 p.1.38
Stellarum multitudinem numerare quid 375 p.2.1
Sterilitatis causa 302 p.1.22
Subiicientur omnes Christo sed diuersimodè 307 p.2.9
Subsannare quid 125 p.2.37
Superbus quis 363 p.2.25
Superbię nomine omne vitiũ intelligitur 104 p.2.2
Superuacue quid 85 p.2.13
Surrectionẽ in Deo quomodo 179 p.1.1
Sus in scriptura quid 44 pag.2.15
Sus immundus apud Iudæos quare, ibidem.

T

Tabernaculũ domus Dei 348 p.2.34
Tabernaculorum vallis 165 pag 2.35
Tanis Aegypti ciuitas 221.pagi.1.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Taurorum filij dicti 338 pagina 1,3
Tempus oportunum quid 89 pagina 2,11
Tempora synaxeum 115 pagina 2,5
Templum & tabernaculum diuinitatis quid 185 p.1,21
Templum nondum ædificatum erat tempore Dauid 36 pagina 2,6
Tempus afflictionis quid 50 pagina 1,23
Tenebræ & lux apud Deum 361 pag.1.13
Tenebræ peccati infernus est 83 p.1,10
Tenebræ pro vniuersis hominibus 179 pag.2,11
Tentationes Deus nõ dat 156 p.1,35
Tentationes nomine aquæ dictæ 89 pag.2,24
Tentationes ne incurreret Christus,cur rogabat vt homo 190 pagina 2.17
Termini montium & maris quid 289 pagina 2,18
Terra pro habitatoribus terræ 153 pagina 2,22
Terra quædam est cœlestis 106 pagina 1,1
Terræ fideles qui 281 pagina 2,35
Terrenæ diuitiæ fallaces 96 pagina 1.4
Terribilis Dei præsentia 143 pag.1,14
Testimonia quomodo deus est 176 p.1,21
Terra, ex quo tempore effecta est Christi 69 p.1.
Terræ colũnæ qd 211 pa.1,
Terræ peccatores qui pag.1.14
Terribilia Dei 372 p.1,
Testimoniũ quid 50 p.2,
Tharsis loci nomen 137 pagina 1,19
Thæman quid 394 p.1,
Theologia de sancta Trinitate 104 pag.1,
Thesauri dei quid 354 pag 11
Thesauri abyssorum qui p.2,20
Thronus quid 129 p.1
Thronus gloriæ regni Dei 4 4 pag.1,17
Thronus iniquitatis pag.1,25
Timere Deum non sat est pag.2,1
Timor domini quid 57 2.17
Tonitrua vnde veniunt 80 2,25
Torcular in scriptura quid p.1,15
Torrentes iniquitatis quid p.2,10
Tota die Hebræi ponunt toto tẽpore vitæ 72 p.1
Torrens delitiarum quid p.2,14
Transgressor legis,ab ex differt 98 p.2,
Tribus ephraim præ cæte tribu
tribub⁹ arcu vtebatur. 220 p.2,36 & sequen
Tria in auxilium potissimum proponenda 41 p.2,2
Tribus Israël quando ascendebant Hierusalẽ 340 p.1,7
Trinitatis mysterium apertũ 178 p.2,22
De trinitate sermo 182 p.2. 39
Tympanũ ex mortui corporis pelle conficitur 184 p.1,37
Tyrus impiissima erat ciuitas 130 p.2,35

V

VAllis lachrymarum quid 242 p.1,10
Vallis salinarum 165 p.1.13
Vallis tabernaculorum 165 p.2,35
Vanum quid 169 p.1,35
Verbi fidei vis 22 p.1,17
Verborũ copia nõ persuadet Deo,sed pura simplicis animæ affectio 6 p.2,23
Verborum repetitio frequentissima apud Hebræos 115 p.1,35
Veritas & misericordia, quo modo dicuntur Deum præcedere 255 p.1,30
Veritas & misericordia Dei 168 p.1,23
Veritas & salutare Dei euangelium dicitur 117 p.1.26
Verus ac perfectus homo qs dici potest 140 p.1,23
Vermis vnde nasci. 63 p.2,20
Vespertinũ sacrificium quid 365 p.1,36
Via Dei quid 52 p.1,34
Via fortitudinis que 285 p.1,1
Via iusta quid 5 p.1,22
Viæ & semitæ dei sunt omnia quę ei placent 71 p.2,18
Vinum vuæ sanguis dicitur 388 p.1,17
Vini proprium 290 p.2,3
Vir linguosus quis 364 p.2,6
Virga multa significat apud scripturam 307 p.2,15
Virga directiõis & regni quid 129 p.1,15
Virga ferrea quid 4 p.2,19
Virga & baculꝰ qd 68 p.1,25
Virgo Maria, mõs vmbrosus & densus est 394 p.2,2
Virginis Marię humilitas 405 p.1,14
Viti diuitiarum qui 214 p.1,13
Virtus xpianorum 255 p.2,25
Virtutes & potestates quare angeli dicuntur 287 p.2,37
Virtutes iustorum permansuras 2 p.2,33
Virtutes humanę inualidę ad salutem 12 p.1,33
Virtus vnde dicitur 242 p. 1,30
Visitatio diuina q 124 p.2.35
Vitæ ratio diuersa 73 p.1,29
Vita præsens quare nox dicitur 216 p.1,14
Vita pro sanguine 15 p.1,7
Vitæ hominum dies certi 285 p.1,14
Vituli nomine plebeios intellectos 64 p.1,39

Viuere qui propriè dicuntur 251 pag.1.6
Viuere quodammodo non videntur qui dormiunt 102 pag.1.14
Viuentium regio quid 317 pagi.2.5
Vlti sanguinum qui 156 pag.2.6
Item 163 pag.1.10
Virtutū Deus quomodo 163. pag.1.36
Viuificari propter mandatorum obseruantiam aliquando petiit Dauid, aliquando verò propter misericordiam Dei 335 p.2.28
Vmbra mortis peccatum 407 pag.1.12
Vmbra alarum Dei, quid 159. pag.1.38
Vnctio Dauid 256 p.2.7
Vngulæ & cornua emortuæ partes sunt 192 p.2.30
Vnicornium filius Christus dictus 81 p.1.31
Vnitatem seruandam 352 pagi.1.1
Voces aquarum quid 268 pagi.2.34
Vociferatio quid 91 p.1.3
Volucres cœli pro angelis pag.2.8
Voluntas patris & filij vna pa.1.32
Vultus & facies patris dicitur Christus 62 p.2
Vultus seu facies domini quid 30 pag 1.4.

Z

Zelus & cōcitatio in Deum quomodo 388 p.2
Zorobabel Christi tenuit figuram 168 pag.2
Zorobabel regnante, tēplum domini efforuit 350 p.2.14
Ziphæotū amicitia ficta pag.1.12

ἅγιος quid 30 p.2
ἀδελφοκτονία quid 215 p.2
ἀνομία quid 9 p.1.
γρόμμα quid 239 p.1.
ἰνδεκία quid 243 p.2.
λόγος quid 294 p.1.
ἔσπερ quid 30 p.2
τέλος quid 36 p.1.

FINIS.

A

AD dominum cum tribularer psal. 119
Ad te domine clamabo psal. 27
Ad te domine leuaui animam meam psal. 24
Ad te leuaui oculos meos psal. 122
Afferte domino filij Dei psal. 28
Attendite populus meus 77
Audite hæc omnes psal. 48
Auribus percipe 54

B

BEati immaculati in via 118
Beati omnes qui timent dominum 127
Beati quorū remissæ sunt iniquitates psal. 31
Beatus vir qui intelligit supe inopem psal. 40
Beatus vir qui non abiit in cō silio impiorum psal. 1
Beatus vir qui timet dominū 111
Benedic anima mea domino 102
Benedic anima mea domino, bis 103
Benedicam dominum psal. 33
Benedictus dominus Deus meus 143
Benedixisti domine 84
Bonum est confiteri 91

C

CAntate domino 95
Cantate domino bis. 97
Cantate domino ter. 149
Cœli enarrant gloriam dei psal. 18
Confitebimur tibi Deus 74
Confitebor tibi domine psal. 9
Confitebor tibi domine 137
Confitebor tibi domine bis 110
Confitemini domino 104
Confitemini domino, bis 109
Confitemini domino quoniā bonus 105
Confitemini domino quoniā bonus, bis 117
Confitemini domino quoniā bonus, ter 135
Conserua me domine psal. 15
Credidi propter 115
Cum conuerteret dominus 125
Cum inuocarē exaudisti me psal. 4

D

DE profundis cla. 129
Deus auribus nostris audiuimus psal. 43
Deus deus meus 62

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus deus meus respice in me psal.21
Deus in adiutorium 69
Deus in nomine tuo 53
Deus iudicium tuum 71
Deus deorum loquutus est psal.49
Deus laudem meam 108
Deus misereatur nostri 66
Deus noster refugium & virtus psal.45
Deus repulisti nos 59
Deus steterit in Synagoga 81
Deus venerunt gentes 78
Deus vltionum dominus 93
Dicit iniquus delinquere in se ipso psal.35
Dilexit quoniam exaudiet 114
Diligam te domine psal. 17
Dixi custodiam vias meas pl. 38
Dixit dominus domino meo 109
Dixit insipiens in corde suo psal.13
Dixit insipiens 52
Domine deus meus in te speraui psal.7
Domine domine clam. 140
Domine dominus noſt psal.8
Domine deus salutis meæ 87
Domine exaudi orationem meam 101
Domine exaudi orationem meam 142
Domine in potentia tua psal. 20
Domine ne in furore tuo guas me psa
Domine ne in furore tuo 37
Domine non exaltatū est meum
Domine probasti me
Domine quid multiplic sunt psa
Domine quis in tabernac lo tuo psal
Domine quis similis erit 82
Domine refugium
Domini est terra psal
Dominus illuminatio mea 26
Dominus pascit me psal
Domin⁹ regnauit, exultet ra
Dominus regnauit
Dominus regnauit

E

Ecce sanè benedicite do num
Ecce sanè quid bonum
Eripe me
Eripe me domine
Eructauit cor meum verbu bonum psal.
Exaltabo te deus meus
Exaltabo te domine psal.
Exaudiat te dominus ps 19
Exaudi domine iustitiam m psal.16
Exaudi deus vocē meam
Exau

Exaudi deus 60
Expectans expectaui dominū psal.39
Exultate deo 80
Exultate iusti in domino psal. 32
Exurgat deus 67

F

Fundamenta eius 87

I

In domino confido psal.10
In exitu Israel 113
Inclina domine 65
In te domine speraui 70
In te domine speraui psal.30
Iudica domine iniuriantes mihi psal.24
Iubilate deo 65
Iubilate deo omnis terra 99
Iudica mihi domine psal.25
Iudica mihi deus psal. 43

L

LAEtatus sum 121
Lauda anima mea dominum 145
Lauda Hierusalem dominum 147
Laudate dominum de cœlis 148
Laudate dominum in sanctis 150
Laudate dominum omnes gētes 116
Laudate dominum quoniam bonum est 146
Laudate nomen domini psal. 134
Laudate pueri dominum psal. 112
Leuaui oculos meos 120

M

MAgnus dominus psal. 47
Memento domine Dauid ps. 131.
Miserere mei deus 50
Miserere mei deus 55
Miserere mei deus 56
Misericordiam tuam 100
Misericordias tuas 88

N

NE æmulaueris in malignantibus 36
Nisi dominus ædificauerit domum 126
Nisi quia dominus 123
Nonne deo 61
Notus in Iudæa deus 75

O

OMnes gētes plaudite manibus psal. 46

P

PAratum cor meum psal. 107

Q

QVam bonus deus psal. 72
Quam dilecta tabernacula 83
Quare insurrexerunt gentes psal.2
Quemadmodum desiderat cerua ad fontes aquarum psal.41
Qui confidunt in domino 124

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid gloriaris 51
Qui habitat in adiutorio 90
Qui pascis Israel 79

S

Saepe expugnauerunt me 128
Saluum me fac psal. 11
Saluum me fac Deus 68
Si vere vtique 57
Super flumina Babylon. 136

T

Te decet 64

V

Venite exultemus 94
Verba mea auribus percipe domine psal. 5
Voce mea ad dominum 76
Voce mea 141
Vsquequo domine psal. 12
Vt quid deus repulisti 73

CANTICORVM elenchus.

Attende cœlum
Benedicite omnia opera domini domino
Benedictus es dominus deus 7
Benedictus dominus Deus Israel.
Cantemus domino
Clamaui in tribulatione
De nocte consurgit spiritus meus
Domine audiui auditum tuum 4
Firmatum est cor meum
Magnificat anima mea dominum

FINIS INDICIS.

EVTHYMII MONACHI ZIGABONI INTERPRETATIO IN PSALTERIUM.

Laudatoria in Dauid, & præfatio in totum opus.

HIVVS quidem libri autor (vt planè quod summum est dicam) & Dei filius fuit (protegam enim inquit dominus ciuitatem hãc propter me, & propter Dauid filium meum) & pater dei. Liber enim, inquit, generatiõs IESV CHRISTI filij Dauid. Cætera verò (vt paucis complectar) qui post Abraham solus fuit gentium pater, qui noster Orpheus, qui primus elegans conscriptor virtutum, & primus trium personarum vniusque diuinitatis præco: qui pastor vnà, & inuictissimus miles, propheta & rex: qui & primi regis cor, lingua fuit & calamus: cui à deo testimonium est præstitum: quique omnes eas sibi parauit virtutes, quæcunque hominem faciunt deum, & homini ascribi possunt. Hic Iesse quidem filius, & fratrum iunior, exilis aspectu corporis, animo formosissimus: omnium prophetarum, imperatorum, legislatorum, regum fuit excellentissimus: & innumeris, præ cæteris omnibus, charismatum domis refertus. mitissimus quidem spiritu, & natura etiam modestissimus: virili præditus mente, & corpore etiã robustissimus: principem vnà atque æqualem omnibus se præbebat: magnanimus simul & comis: simplicissimus pariter ac prudentissimus: moribus dulcis, & acer sermone, intellectu multus, & diuino numine planè adflatus: dum in eorum quæ sunt, seu

Universidad de Deusto
Biblioteca

potius in eius qui verè est, contemplatione versatur, à seipso edoctus,& doctus à deo: qui totus etiam, ac toto semper erat cum spiritu. His tamen omnibus prætermissis, seu potius breuiter in vnum collectis: duas tantum nunc illius virtutes persequar. sapientiam, scilicet & fortitudinem.& de sapientia quidem prius differemus. Ait quodam in loco profundius magis quàm obscurius, Manus meæ fecerunt organum: & digiti mei concinnauerunt psalterium. Sapientia enim nihil aliud est,quàm harmonia quædam, & concinnitas dictorum ac factorum. Præterea inter rationales scientias, Musice optima est,& summa est, & summa sapientiæ pars quæ scipsam vnà,& omnes philosophiæ partes,atque ornamẽta & sibiipsi, & aliis mutuo per se adcõmodat. & coaptat:symphoniáq; & cõcentus quidã cęteris omnibus est,& propotio Qui igitur hanc musicen cõfessus fuerit fuisse in Dauid,vniuersas ei etiam, rerum omnium scientias breui adscribet. obseruandum verò est qua ratione beatus Dauid,organo quidem manus, & faciem virtutẽ simpliciter adscribit: psalterio verò digitos, concinnitatémq; atque harmoniam. Quia scilicet organum simplicius instrumentum est,ac magis vulgare:Psalterium verò,& ad sublimiorem scientiam pertinet, & arte indiget diligentiori. Iuxta anagogem,Manus accipiuntur,pro virtute factiua,quæ vitam ac conuersationem nostram, quasi organum, sibiipsi consonam, ac bene dispositam reddat. digiti verò, considerationes ac contemplationes sublimiores intelligendæ sunt: quæ intellectuale rationis iudicium,quasi psalterium quoddam concinnantita vt supernè inspiretur pulset ũq;,& ab alio maiori moueatur. item alibi in psalmis ait: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Oadmirandũ dei opus.neque enim solam visibilium cognitionem, sed etiam arcanorum dei scientiam edoctus est:q scilicet vnitas sit,& trinitas, & quæcunque alia ad dei incarnationem pertinent, & rursus alio in loco dixit:super omnes docuisti me mandatum tuum: de eo loquens mandato quod ad actiones pertinet in quo virtutis genere pariter primatum obtinuit. De fortitudine verò idem ipse narrat dicens: exiui obuiam Philistæo, & male dixit mihi in idolis suis,ego autem exerto eius gladio, decollaui eum, & abstuli opprobrium à filis Israel. Tu modo considera hic, non fortitudinẽ tantum,sed & multo magis animi moderationem quippe cùm

cùm multa & magna tunc recensere posset, inimicorum scilicet copias, audaciam,arma,bellicas artes, & studia:ipsius etiam gigantis, aut potius elephantis illius arrogantiam, peritiam,vires,magnitudinem:Iudæorum prætereà timorem,solicitudinem,ipsiusque Saul regis anxietatem: & quomodo ob vnicum etiam Philistæum omnes erant perterriti:dux, milites, iuuenes, senes: quomodo ipse Dauid adolescens erat & pusillus. inermis, belli ignarus:& tamen ausus sit aduersus Barbarum illum decertare: vnde interfecta tanta illa ac tali fera, facilem regi victoriam præstitit: quippe qui illius capite à reliquo corpore auulso, atque hoc ipsiusmet gigantis gladio timorem omnẽ dissoluit:ædes antea fieri solitas repressit:exercitum,ducem,patriam,maiorum sepulchra,leges patrias,templa,parentes ipsos, & omnem denique ætatẽ seruauit:ipse tamen in his,nihil gloriatus est,sed singulare certamen, quod sibi fuit cum ipso Goliath,tantum modestissime narrauit. Verum tamen hic noster tantus,ac talis Dauid, ne omnia per singula persequar,negligitur à patre(qui initio exteriora tantum spectabat) & ad greges mittitur, & ad armenta: quinimmo horum etiam fœtas oues sequebatur. & pater quidem in terra eum abiiciebat. Deus verò desuper adoptabat,eumque veluti regium puerum,regali, hoc est pastorali scientiæ primum vacare, inter irrationalia præparauit: vigilare scilicet, certare pro grege,periculis se opponere,contendere aduersus feras, latrones,fures,famẽ,& frigora:prœire etiam & aduocare ad pascua,ad vmbras,ad fontes,ad flumina: reuocare itẽ & in vnum adducere,virga,voce,cantu, & fistula,delectare etiam, ac perterrere:viuendi normam præbere,& mederi.quorum omnium is est finis,vt non pinguẽ modo,sed vt moderatissimum etiam, & castigatissimum gregem ostenderet. Sed quid pluribus opus est? venit paulo post victor:vngendus perquiritur,procedit copiosus ille,pulcher,& clarus filiorum chorus: imponitur cornu,superponitur deus: & quemadmodum antea pater, ipsum Dauid,sic & deus omnes alios reprobauit. Cogitur pater qui neglexerat, neglectum adducere: adducitur itaque, & vngitur ad vtrunque: ad regnum nimirum, & ad prophetiam, cornu siquidem, & spiritu. Figura erant hæc saluatoris nostri Iesu Christi:qui in regem vngendus erat,& in deũ. Quid igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

post hæc? bellum adest à Philistæis, bellum inquam grande quinimo immensum, & insuperabile, omnia tam regis, quàm vniuersæ gentis negocia in summo erant discrimine, ipse autem liberator aduenit propheta, miles pariter & rex. Negligitur rursus atque abiicitur, & rursus ipse, patientia sua fratres responso Saul, fortitudine Goliath, & omnes insuper, qui tum temporis & antea, ac postmodum fuerunt, immensa hac Gigantea pugna superauit: vnusque pro omnibus, contra omnes, supra omnes, seruauit omnes. Sed quid deinceps? Simul regnat, simul exercitum ducit, simul dirigit atque administrat: immo verò quæ reliqua sunt, ipse vnus moderatur: & exteros quidem inimicos, armis, suos vero, hoc est ipsius Saul malignos spiritus, melodia simul, ac spiritu, superat. Coronatur itaque & laudatur ab omnibus, & suprà omnes, in cantumque ipsis etiam effectus est mulieribus: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. inuidetur rursus, persecutionem patitur, fugit, occultatur, circundatur, & ipse circundantem circundat, nec tamen occasionem arripit, nec belli solutionem attendit, non vlciscitur inimicum: quinimmo illum adiuuat fugiens, ac timens, non vt ipse male quippiam pateretur, sed potius, ne aduersus Saulem, aliquid eorum faceret, quæ sibi à illo intentabantur. adeò enim contraria hæc vna temperauit mansuetudinem scilicet, & fortitudinem, vt fortitudo in ea maior quàm in cæteris: & mansuetudo ipsa etiam fortitudine maior conspiceretur. Quid tum? regnat: prophetias prædicit, fatetur, atque adtestatur deum, & testimonium illi perhibet; à Deo, promittiturque ei, quòd æternam sedem habiturus sit, & hæreditate totum orbem consecuturus: ipsasque stellas, multitudine, ac pulchritudine filiorum, superaturus. Deinde (ô calamitatem, ô celerem mutationem) qui antea electus erat, repente efficitur adulter: qui propheta, amens: qui deo adflatus erat, insanus: qui verax, dolosus: qui pastor, latro: qui seruator, homicida. hinc consilij mutatio, & tam grandes ausus: illinc musices cessatio, & contractio spiritus: hinc & vitæ immutatio, & plurimorum malorum mare: hinc qui numine erat instinctus, non modo priuatur inspiratione illa superna: sed & qui pater erat, orbatur liberis. Et filiorũ, alij quidem sceleſti, & sororum corruptores: alij his etiã sceleſtiores, fratricidæ scilicet, patricidæ fiunt: & qui rex erat, errabundus sit: qui pugnator optimus fugitiuus: qui pastor, montiuagus. omnis denique præclara illa domus, ac sedes, in terram collabitur. Hinc etiam, & fames, & tabefactio, & grauis peccatorum pœnitentia: hinc triplex illud, & perpetuum sacrificium, oculorum videlicet nocturni fluxus ac latices: cordis contritio, & gemitus linguæque assiduæ preces, & constans confessio. Illa quidem vulnera, ista autem medicamina, adustiones, incisiones. Sed me interea hęc narrantem, penè quod inceperam, fugit, orationis propositum, dum pluribus, quæ sese offerunt, semper detineor. Adstat rursus post peccatum propheta prophetæ, veluti medicus medico, ægrotanti, ac dubitanti: & quemadmodum antea, victor adstiterat, ita & nũc non modo dignitatem, sed spiritum etiam ablaturus, si in aliquo deliquisset, quod ad propriam sanationem pertineret: si vulnus celasset, si reprehendi neglexisset. Adstabat pariter, vindictæ huius minister, sicut antea custos, & adiutor validus, ita & nunc vindex terribilis Angelus, exerto gladio, & ictum inferre paratissimus, nisi ille contra se, suffragium tulisset, ac propria sententia diuinam soluisset sententiam. Et hinc quidem aderant, ille iudicij & causæ conflictor Nathan, & vindex Angelus: illinc autem ipse iudex Dauid, personarum non acceptor: & qui aduersus se tulit sententiam, qua iaculum citius euulsit, quàm susceperisset: & Deus pariter, qui cicatricem vulneri non tantum induxit, sed ipsum etiam vulnus, prorsus deleuit, neque enim tantummodo peccatum: sed & abstulit peccatum. Rursus itaque diuina gratia, & rursus spiritus: rursus soni, ac cantus: rursus supra omnes potestas: rursus promissa & pacta, tã de eius adoptione, quàm quòd de eius etiam stirpe nasci deberet Deus. Hic igitur qui multa passus est, & plura etiam, propria virtute administrauit, atque in varias incidit status sui mutationes, omnem de se historiam, omnes vitæ suæ varietates, in hoc conscripsit volumine.

Et primum quidem propositum, & primus operis scopus est, de propriis ærumnis ac laboribus tractare: deinde de antiquitatibus non Iudaicis modò, sed vetustioribus in multis enim psalmis edisserit generationem, & gesta patriarcharum, peregrinationes, migrationes, descensum in Aegyptũ, seruitu-

tem,exitum ex Aegypto,legem datam, tabernaculum, sacerdotium,Numeros,Deuteronomium, Iesum Naue, distributionem promissæ terræ,Iudices, Reges, & siquid aliud est his consequens. Tertio naturalium rerum rationem tradit: de cœlo,& cœlestibus:de terra,& terrestribus:de animalibus, de elementis:& generaliter de vniuerso dei opificio. Quarto prophetia de crucis dispensatione,in hoc opere,cæteris omnibus se manifestiorem ostēdit:& quęcunque ad partum virginis, ad incarnationem,ad Magorum dona,ad fugam in Aegyptum,& illinc regressum,ad Christi doctrinā,ad miracula,& ad Synagogam pertinent:inuidiæ item & proditiones, insidiæ, captura, flagella,illusiones,Crux,manuum ac pedum cōfossiones, diuisiō,& sortitio indumentorum,amara potio,expiratio,sepultura,resurrectio,ascensio,sedes à dextris patris: & supra omnia victoria & regnum,quod in cœlo,atque in terra, sibi Christus parauit,clarissimè hic conspiciūtur. Quinto prophetia earum rerum,quæ post prædicta omnia contigerunt: gentium videlicet aduocatio discipulorum Christi gloria, miracula, prædicatio, orbis terræ subiectio, Ecclesiæ stabilitas, atque incrementum,Romanorum victoria,Iudæorum captiuitas, & quæcunque etiam ad secundum,& horrendum Christi aduentum, ad resurrectionem,ad iudicium:& ad vniuscuiusque retributionem pertinent. Sexto Theologia, de patre & filio & spiritu sancto. Septimo quæcunque traduntur,de intellectualibus creaturis, de Angelis, Dæmonibus, de intellectu & anima & de animæ motibus, & potentiis. Octauo, quæ ad morum disciplinam & ad institutionem pertinent. Nono de cogitationibus, de Dæmonum insidiis, & circuitionibus: de sanatione, & cura passionum, de pugna & certamine aduersus huiusmodi passiones. Decimo mandatorum ratio adeò hic diligenter traditur, vt parum, aut nihil, ab Euangelicis præceptis abesse videatur. Hæc igitur sunt argumenta psalmorum,redacta in decem capita:quanquam & alia sint magis peruiata,quæ in eis habeantur.sunt nanque & psalmi qui laudem & gloriam dei canunt: qui gratias agunt, qui orationes fundunt & vota,sunt & consolatorij & exhortatorij.Ad hæc omnia,sunt & qui viā ad virtutē tradunt:quique non tantū admonent,hoc facere,aut illud cuitare:sed & modū docent,& tēp

In

In summa hic liber,commune est quoddam medicinæ promptuarium,& passionum omnium certissimum remedium:illiusque verba(quod etiam valde admirandum est, & huius operis proprium)omnibus congruunt atque aptātur hominibus.Nulla est igitur inter homines actio,nulla ratio,nulla cogitatio,cuius medicinam,hic inuenire non possis.cumulus enim & acervus quidam rerum est,omni plenus vitæ conuersatione: omni contemplatiōe:ac veluti penu quoddam doctrinæ publicum, vnicuique apta & conuenientia distribuit.nam & antiqua purgat vulnera,& nuper illatis celerem liberationem præstat. Insuper quod integrum est,sanum,syncerumque conseruat:multitudinem verò ipsam prorsus allicit, ac suadet suaui quadam cum delectatione,& honesta voluptate:adeò vt per blandam, & lenem illam vocem,vtilitatem & commodum latenter etiā reportemus,iuxta prudentum medicorum præcepta: qui in aflictionibus pharmacis, populum inungi iubent melle: ita & nos apparenter quidem,dulce ac suaue melos canimus:re ipsa verò animas erudimus,& diuinorum eloquiorum memoriam indelebilem conseruamus.

Psalmus,sermo & conuersatio est cum deo: Angelorum allectio:alacer animæ ordo,ac stat⁹:diurni laboris quies,nocturni timoris propulsatio:iuuenum:& nuper introductorum regula:proficientium adiumentum.perfectorum solidatio:clypeus insuperabilis: ornamentum decentissimum, regibus, priuatis,principibus,populis,militib.& belli ignaris, sapientibus & rudibus,monachis & ciuibus,sacerdotibus & plebibus,habitatoribus continentis atque insulanis,agricolis,nautis, artificibus & artiū ignaris,viris,mulieribus,senibus, adulescentibus: omni denique naturæ,ætati,fortunæ,proposito,& cōmuniter, & priuatim & semper,tam domi quàm in foro, in ecclesiis, in agris, in solitudinibus,in itineribus,& omnibus in locis: & est denique sicuti aëris spiratio,aut lucis effusio,aut vsus ignis,aut quodcunque aliud eorum, quæ valde omnia sunt, & vtilia. Quòdque admiratione maxime dignum est,psalmorum cantus,non interrumpit neque distrahit ab operibus: quinimmo operantibus,ipsa suauitate,ac melodia,austeritatem lenit laborum.quorū omniū vnus est finis,vt scilicet huiusmodi discipulus,bonus,sapiens,efficiatur & deus. Abūdè igitur diximus

quænam & quot sint huius operis intentiones, & quanta ex his commoda consequamur,& quis finis. Restat nunc vt disseramus,an proprius sit hic liber beati Dauid, & ab eo solo cō fectus,an etiam ab aliis: quam appellationem habeat, quid sit Psalterium,quid psalus: quid psalmus, quid psalmodus. quid Diapsalma, quid Canticum, quid Hymnus, quid Laus, quid Confessio, quid Oratio, quid Votum, quid Canticum psalmi, quid psalmus cantici, quot sint psalmi & quare tot sint: & à quo nam fuerint collecti: quot cantores, seu canendi principes:quot chori,& ex quibus,& quare tot sint chori: & ex tot quænam sit differentia psalterij ad alia musica instrumenta: quis psalmorum ordo: quænam sit in multis psalmis obscuritatis ratio:quot translationes sint de Hebraica lingua,in Græcam:& à quibus fuerint factæ:quare sit inuentus cantus:quare cùm diuinus spiritus vnus sit, aliquando singulari efferto sermone,& aliquando plurali.& primò quidem de priori capite tractabimus.

Aiunt quidam psalmos non solius esse Dauid, sed quosdam Idithum:alios filiorum Core: alios item Asaph, Etham & Emam, Israelitæ:vnum Moysi,& alios Salomonis.quod manifestum esse asserūt ex inscriptionibus.eosque post captiuitatem dicunt ab Esdra fuisse in vnum collectos. multi etiam psalmi pro inscriptione habent tantum Alleluia: & alij inscriptione sine authore:alij etiam omni prorsus carēt inscriptione. quare ob causam,totum hoc opus,non psalmos Dauid, sed indefinite librum psalmorum appellari aiunt: vt in actibus Apostolorum legimus:atque iudicari,quòd totus psalmorum liber soli Dauid adscribendus non sit nam quòd psalterium appellamus hanc psalmorum collectionem, improprie id dicimus: quum psalterium proprie organi quoddam genus est: quod apud Hebræos dicitur Nausa,à psallendo sic dictum:quemadmodum oratorium ab orādo: sed huiusmodi appellatio,ad psalmorum librum post modum translata est.qui tamen vel ea etiam ratione denominationē hanc sortitus est,quia psalmos continet. Alij verò (quibus ego consentio) asserunt psalmos omnes a Dauid fuisse compositos:& quemadmodum octogesimumoctauum psalmum, qui Moysi inscribitur, dicunt Moysi non esse, quia si eius esset,ob illius antiquitatem,primus in ordine legeretur:aut saltē haberetur inter libros Moysi,sicuti habētur eius cantica:quorum vnū in Exodo,alterum in canticis.tertium in Deuteronomio reperitur:ita etiā existimandum esse asserunt, de aliis psalmis,qui aliorum inscriptiones præ se ferre videtur:quòd scilicet ab alio cōpositi non sint,quàm à beato Dauid. eadē etiam dicunt de duobus psalmis,qui Salomonis inscriptionem habēt: quòd scilicet si,essent Salomonis, aut extremo in ordine collocari debuerant,aut in libris Regum, aut Paralipomenon interseri: aut saltē alicubi de eis memoria haberi,eo modo quo cęterorum omnium eius operum ratio habita est.Erant enim inquit,illi,cātica quinquies mille: parabolæ ter mille: psalmorum verò eius, scriptura non meminit.Cæterum inscriptiones,Idithum,filiorum Core,Asaph,Emani,& Etham,hoc tantum volunt significare: quòd his viris, quos beatus Dauid elegerat ex tribu Leui,in duces,ac principes chororum:quosque instituerat,vt variis organis Deum laudarent:& quorum organorum genera, apertè postremus omnium psalmus cōnumerat:quod his inquā viris vnusquisque psalmorum, iuxta nominum inscriptionem, priuatim ad psallendum sit traditus:cum alij psalmi ab vniuersis cantoribus, atque in commune canerentur. illi igitur psalmi, qui priuatim ab aliquo eorūdecantati sunt,cantoris sui in scriptionem retulerunt. quod etiam manifestius fit, ex his quæ in libro Paralipomenon legimus. Cecinit, inquit, canticum hoc in manu Asaph. quin etiā ab inscriptione psalmi XXXVIII. quæ huiusmodi est. In finem Idithum canticum ipsi Dauid. Compositum quippe fuit id canticum à beato Dauid,& ab eo traditum Idithum, vt illud caneret. Psalmus etiam XLIII. sic inscribitur. In finem filiis Core,psalmus ipsi Dauid.Præterea psalmi omnes,qui aliorū inscriptiones habēt, nō per genitiuum casum,sed per datiuum inscribuntur:quę res abundè indicat,psalmos quidem à beato Dauid fuisse conscriptos, sed illis cātoribus,priuatim traditos ad canendū. Quòd si quis contrà, illud dicat:plures etiam esse psalmos, qui in inscriptione habent nomen Dauid,in tertio casu: vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

delicet Psalmus ipsi Dauid replicabimus multos esse e
qui per secundum casum inscripti sunt videlicet Psalm
ipsius Dauid: quod tamen in alijs nominibus non repe
tur, vt sciamus ꝙ ab ipso quidem Dauid conscripti sin
non ei dati aut oblati. hoc enim differẽtiam introdu
Ille autem Psalmus qui Moysi inscribitur, huiusmodi
bet inscriptionem oratio ipsi Moysi homini Dei. quæ
scriptio docere videtur quòd ille Psalmus iis congru
qui per diuinam aquam, hoc est per salutare lauacru
baptismatis, homines Dei effecti sunt, Moyses quip
interpretatur, assumptus ex aqua. ex aqua verò assum
tur omnes qui baptizãtur. vnde etiam Dei homines
rito cognominantur. Eos verò Psalmos, qui Salomo
dicuntur, in Christum fuisse compositos reputamus.
lomon nanque interpretatur pacificus. verùm quis n
alius, tam fuit pacificus, quàm Christus, qui natura
pacem habet? pacem enim inquit, meã do vobis, pac
meam relinquo vobis. De Psalmis qui sine inscriptio
sunt, illud in primis sciendum est, quòd multa Hebr
tum exemplaria, coniunctum habent secundũ Psalm
cum primo: cum apud eos nõ sit numerus in Psalmis
cundus autem sine contradictione, cõscriptus fuit à
to Dauid. cuius rei testes habemus apostolos, in Act
dicẽtes ad Deum. Tu qui per os Dauid pueri tui, dix
Quare insurrexerunt gentes, &c. Vnde etiam demõst
tur, primum Psalmũ pari modo ipsius esse Dauid. Q
si primum & secundum Psalmũ, qui carent inscripti
dicimus esse Dauid, consequẽter alij omnes, qui sine
scriptione sunt, eiusdem erunt: sicuti inter cæteros
scimus Psalmum nonagesimumquartum: vt attestatu
postolus in epistola sua ad Hebræos, dicens. Iter
quandam determinat diem hodie, in Dauid, dicens
tãtum tempus: hodie si vocem eius audieritis, nolite
durare corda vestra. Psalmi quoque qui sunt sine no
eidem adscribendi sunt, vt docet beatus Stephanus p
tomartyr, in actibus dicens ad Iudæos: vsque ad
Dauid, qui inuenit gratiam coram Deo, & petiit, vt
ueniret tabernaculum Deo Iacob. quod dictum ma

stè sumptum est, ex Psalmo c x x x 1. qui authoris caret
nomine. Simili modo etiam Psalmi, qui loco inscriptio-
nis habent Alleluia, ipsius Dauid reputandi sunt. si qui-
dem eorum primus qui est c 1 1 1. manifestè ab eo fuit
compositus, vt legimus in libro Paralipomenon. ratio au
tem quare psalmorum aliqui carẽt inscriptione, videtur
ea esse: quia non in vnius tantum gentis nomine, vnus-
quisque eorũ dictus est. quòd verò sint sine nomine, ea
videtur esse ratio: quia in ipsum dominũ dicti sunt. quòd
habent Alleluia, ratio est, quia gratiarum actiones, &
laudes in Deum continent. verùm de his hęc dicta sufli-
ciant: tempus est, vt de cæteris etiam tractemus. Psalmus
quidem Deus est qui canitur. Psalmus verò poëma, &
carmen quod de eo canimus: Psalmodus, poëta est qui
hæc conficit carmina: & Psaltodus, chorus canentium
Psalmos: Diapsalma, mutationem sententiæ, aut can-
tus significat aut pausam, seu interiectionem quandam
pulsationis, vel fulgorem, atque illuminationem diuini
spiritus, quę tunc canentibus apparebat. scribebantur e-
nim omnia hæc ab eis diligenter. Psalmus proprie est
illud carmen, quod simul cum Psalterij instrumento sua
ui voce profertur. Ode seu canticum, vox quædam est
musica cum harmonia, solo ore prolata, quanquam im-
proprie ipsum etiam canticum sæpenumero Psalmus di
catur. est autem Canticũ Psalmo antiquius. Moyses quip
pe Cantici author fuit, illiúsque vsus vsque ad Beati Da
uid tempora perseuerauit: qui primus omniũ cœpit Psal
mos conscribere. nam & si antea Psalterij instrumento v-
terentur, illius vsus, & sine arte vlla erat, & admodũ vul-
garis. ad solos enim græges mulcẽdos pulsabatur. Dauid
igitur huiusmodi instrumentum sapientius coaptauit, &
illius vsum ad Deum transtulit. Hymnus verò est diui-
næ gloriæ, extensior atque amplior quædam laus. nam
cum laudis nomen simpliciter dicimus, vulgatiores ac
breuiores laudes significamus. Confessio etiam am-
plum quoddam testimonium est, & fides, qua aut bo-
na quæ recepimus fatemur, aut mala quæ commisimus.
Porrò oratio preces significat, & votum promissionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

omniaque ad Deum pertinent. Quid itaq; sit Psalmus, & quid Canticum, abundè diximus. Canticū autem psalmus tunc est, quando musice per organicum instrumentum prius disponitur, & deinde consequitur vox ore emissa quæ secundum occupat locum. Psalmus verò cantici tū dicitur, quādo eius quod nunc diximus contrarium fit. Iuxta Anagogem, ac moralem sensum, psalmum tum canimus, quando corpus nostrum quasi Psalterij instrumentum intendimus, & per bona opera quodammodo ipsum palpantes, bonas, ac concinnas actiones perficimus, quāquam ad altiores cōtemplationes nondū ascenderimus. Oden verò aut canticum canere tunc dici possumus, quādo absque vllis operationibus veritatis tantū mysteria contēplamur, effecti iam in ea re admodū exercitati: & canticū psalmi quādo præcedētibus bonis actionibus, in contēplationē deuenimus: iuxta quod dicitur, concupisti sapientiam: serua mandata, & dominus ipse eā ministrabit. Psalmū etiā cātici tūe verè canimus, quando contēplatione, occulta quædam quæ ad mores pertinēt nobis reuelante, nos in eorū operationē proceedimus. Hac ratione fortassis Psalmi primo loco, & deinde cantica collocata sunt: eū decent vt per actiones ad contēplationem accedamus. multa enim Cantica habentur circa finem libri: verūm vbi gradus est, seu ascensus, nusquā est Psalmus, neq; etiā cōiunctus cū cātico. Sanctus enim vir in ascēsionibus contēplationi tantū intentus est.

Sunt qui Esdram, & alij qui Ezechiā dicāt, psalmorum collegisse, qui centenario & quinquagenario numero continentur. In quo numero & quinquagenarius numerus Pentecostes dictus, atq; ab Hebræis veneratur cernitur per hebdomadas hebdomadarū perfectus: centenario multiplicatus, & trinitatis pariter contemplatus potest mysteria, addita videlicet vnitate propter vnū qui est in tribus personis vnitatem. Cantorum quatuor erant principes quatuor choris præfecti, ob totidem mundi Climata, ad quæ Psalmorum voces peruenturę essent. vnusquisque autem chorus, ex duobus & septuaginta cantoribus constabat: vt quidam retulerunt se apud hebræos legisse, iuxta proportionem ac numerū linguarū, quæ in Babylonicæ turris ædificatione, cōfusæ seu potius diuisæ fuerunt. futurū enim erat, vt omnis lingua huiusmodi psalmos decantaret. Et alij quidem cantorū tuba, tympano, organo, cymbalis, lyra, aut cithara, dulcè ac suauiter canebāt: Dauid verò regium Psalterij instrumentū tenebat. tubæ, syringæ, ac fistulę inflantur: lyra & cithara intenduntur: cymbala & tympana pulsantur: & alia quęcunque sonum potius habent quam vocem: Psalteriū verò (quod etiam alicubi Cynniram & citharam & lyrā appellant) ad id genus instrumentorum pertinet, quæ intenduntur. Est tamen instrumentum hoc rectum, & supernè causas habet vnde emittat voces: ea nimirum ratione, vt addiscamus & nos, recti consistere, supernáque ac cœlestia meditari: atque vt hoc pacto efficiamur spirituale Psalterium, consentiente intra nos in vnum animam & corpore: ipsoque sancto spiritu, veluti peritissimo quodam artifice, pulsante nos, ac percutiente. decem verò claui in ipsius Psalterij brachio circumuoluti intendebant chordas, easque remittebant ad ipsius modulantis arbitrium, ac concentum. Et dextera quidem manus plectrum tenebat, sinistra verò desuper cōtrectans & circūferens clauos, grauem, aut acutam, seu etiam mixtam vocem reddebat. decem præterea chordas, vocibus sibi inuicem contrariis habebat. ex quo docemur, oportere nos, ex decem sibi mutuò aduersantibus chordis, ex quinque nimirum animæ potentiis, & ex quinque corporis sensibus, harmoniacum & concinnum cantum in hac vita Deo præludere.

Psalmorum ordo ille amplius non est, qui à principio fuit, quando fuere conscripti: nec tamen casu, aut fortuito huiusmodi ordo datus est: sed potius ex dispensatione diuina: quæ consequentiæ temporum nullam habuit rationem. nam quemadmodum in artibus, tam factiuis, quàm rationalibus, alia est instrumētorum & canonum inuentio & ordo, atque alius etiam eorum vsus, iuxta ipsa tempora nimirum aut varias rerum rationes, (alius enim fortassis medicus primū incidit, alius pharmacum

præstat,& vngit, alius,similitet hic primum perterret, il
le consolatur: quippe cum artifici ordo curæ non sit, sc
illud primum ab eo iudicetur, quod vi ac virtute sua, no
uit esse præcipuum,& vulneri cui applicatur cõferre, q
rem, ordinem absq; ordine solemus appellare) sic & sum
mo huic nostro artifici sancto scilicet spiritui, curæ fui
non quod ad historiam, sed quod ad legentium vtilita
tem pertineret: atque vt hæc animæ nostræ imago (vt i
dicam) aut statua, ad mores sculperetur, ad pulchritudi
nem expoliretur, ac tandem formaretur in Deũ: ob hanc
causam propheta, in primo quidem psalmo ab impietate
primum nos separat,& à peccatis: in secundo autem fu
demonstrat, cuius hæreditas simus, cuique adhærere,
adiungi nos oporteat: in tertio prædicit insidias, & con
gressus inimici, aduersus eos qui Deo cõiuncti sunt: de
de sanationes, & curas passionum, quæ in nobis insur
& calamitatum subijcit. est & alia præterea huius ordi
nis ratio. Iudæis enim Deum olim negligentibus, omni
patrij mores, prorsus penè obliuioni dati sunt. vnde qu
plurimi sacræ scripturæ libri, eorum ignauia perierun
Cumque Esdras seu Ezechias, quisquis eorum fuerit,
litatis publicæ certe studiosus, huiusmodi psalmos, n
tamẽ vna omnes, sed singulares ac dispersos reperisset,
lectos posteà,& in vnum compositos, eo ordine quo
perti sunt, ita in publicum edidit, habita temporis ratio
ne, non quo confecti sunt, sed quo inuenti. Illud etia
dici potest quòd Psalmi, non iuxta tẽpora, sed iuxta die
quibus primum compositi sunt, ita posteà in vnum ord
nati fuere. Quod dicim⁹, manifestius fiet ex his quæ
ijciam. Christi conceptio, tempore primum fuit: positu
dum natiuitas: deinde impositio nominis,& circunci
post hæc adductio in templum & hypanteſis, hoc est o
uiatio quam Latini purificationem virginis appellãt: d
mum post triginta annos, baptismus & manifestatio de
mini: deinde doctrina, miracula, passiones:& postremo
surrectio. verùm apud nos festiuitates istæ, alio ordi
atq; alio interuallo celebrantur. Primo enim cõceptio
ac deinde statim resurrectionẽ celebramus. Vides qu

sit temporis festiuitatum distantia,& dierum coniunctio
rursus Assumptio, transfiguratio, natiuitas:& deinde po
strema omnium apparitio ac manifestatio celebratur. vi
des quanta sit rerum diuersitas, ordo quippe dierum in
mensibus seruatus est, rerum autem valde disiunctus:&
factus est ordo quidam, quasi sine ordine.

Sed tempus est vt iam deinceps doceamus, quænã sit
obscuritatis ratio, quę in multis psalmis reperit: & quot
trãslationes sint, ex Hebraica lingua in Græcam:& à qui
bus factæ. Quòd igitur tam multa in veteri scriptura ob
scura inueniantur, in causa sunt figuræ, quęcũque Chri-
stum, illiúsque actiones,& nouam gratiam præsignabãt.
Omnia quippe hæc quę ad gentium vocationem pertine
re videbãtur, prophetæ de industria obscure admodum
pertractarunt: ne si inuidentissima illa Iudæorum gens,
futuram primogeniti Israëlis ruinam,& gentiũ adoptio-
nẽ cognouisset, sacros libros vbi hæc prædicta sunt, om-
nes igni tradere atque eorum memoriam obliterare stu
deret. neque enim aliquando sustinuissent tãta aduersus
se ferri testimonia. vnde non mediocre damnũ posteris
illatum fuisset. quod Dei cõsilium quodam in loco vnus
prophetarum nobis indicauit, dicens ex persona Dei ad
Iudæorum gẽtem, neque credidisti, neque à principio a-
perui tibi aures. noueram enim quod inobediens nõ pa-
reres. Præterea obscuritatis alia etiam est ratio, Idioma
scilicet Hebraicæ linguæ diuersum à Græca. variis enim
ac multiplicibus loquendi modis prophetę sępenumero
vsi sunt, (quanquam non sic semper) adumbrate etiam
multa dixere, ob incredulitatem, & duritiem auditorum:
quæ tamen paucioribus, ac sanctis viris reuelata sunt,
quæque à solo rerum exitu ac fine rectè iudicantur. Po-
stremo etiam illa addatur ratio, quòd de prima ac pro-
pria Hebraica lingua, in aliam, antiqua omnia legimus
translata. omnis autem lingua, in aliam conuersa, vt plu-
rimum, difficultatem atque obscuritatem generat.

Translatio ista facta est, tempore quo Ptolemæus Phi
ladelphus, regnum Ægypti administrabat. septem enim
fuere translationes veteris testamenti. Prima à L. x x. vi-

ris facta qui Hebræi erant & electi fuerunt, iuxta numerum septuaginta seniorũ quos elegit Moyses. Hi igitur commemorati regis hortatu, ad hanc prouinciam destinati, in vnam per omnia interpretationem conuenerunt. Secunda Aquilæ Synopensis. Hic Græcus fuit, atque Ponto, & Hierosolymis baptizatus: deinde cum offensus inimicusque effectus esset quibusdã Christianis, spreto baptismate, Iudæis se adiunxit, & scripturam trãstulit sub Hadriano Imperatore eo qui lepram passus est. c. & xxxx. annis post translationem l x x. Hic itaque iratus Christianis, multa peruertit. Tertiam fecit Symmachus, patria Samaritanus: qui cum apud suos, quantum honoris optabat non assequeretur, Iudæos adijt, & rursum circumcisus, in Samaritanorum offensam, sacram interpretatus est scripturã, sub Seuero Imperatore. Quia etiam vt Iudæis placeret, quæcunque ad Christum pertinebant, non sane transtulit: annis sex & quinquaginta post editionem Aquilæ. Quarta fuit Theodotionis Ephesij: qui cum ex Marcionis hæresi esset: aliquando offensus suis cohæreticis, propriam interpretationem edidit sub imperatore Commodo. Quinta certum non habet authorem, inuẽta est autem in Hierico, dolio operta, sub Caracalla imperatore. Sexta sine authoris nomine reperta est Nicopoli, apud Actium, sub Alexandro Mamea imperatore. Septima prodiit à Luciano magno eremita & martyre: qui omnibus his editionibus vsus, & cum Hebraica veritate diligentissime, & magno cum labore collatis, propriam editionem nihil mancum, & nihil habentem superfluum Christianis tradidit: quæ apud Nicomediam, manu eius conscripta, reperta est, in turre quadam apud Iudæos calce illita, post ipsius Luciani certamen, & post persecutionem quæ à Diocletiano & Maximino facta est, sub magno Imperatore Constantino. hæc cum l x x. interpretum editione consentit, & quæ ab alijs deprauata fuerant, reprobauit. Illud autem omnibus manifestum est, quod quemadmodum greges fistula, sic etiam multi hominũ aguntur, & mulcentur carminibus. Quare h omines autẽ multomagis fœminaquàm vir: nec minus etiam

etiam is qui immaturæ est ætatis, quàm qui senio cõfectus: aut qui ferocior est, quàm qui mitior: aut docto indoctior, & in ipso quidem homine, alia est rationalis animæ pars, & alia irrationalis ac ferina: quas omnes tamen, voluptas vincit, ac superat. hac igitur de causa psalmorum cantus introductus est, per quem vtilitas, quæ ab ipsis psalmis prouenit, humanis animis veluti per fibulam quandam adnectitur & coniungitur: ipso scilicet cantu, quasi melle quodam, alterante, ac moderante, spiritualis medicinæ austeritatem, & vtilia dulcibus cõdiente. nam quod gratum est, id iucundius recipitur, & constantius retinetur. Hæc est igitur prima cantus ratio. Secunda vero illa est, quia inani, ac falsa voluptate Dæmon hominem perciderat, cogitauit Deus per eandem artificioſè dispositam, illum rursus saluare. Tertio cantus ad mutuam concordiã, & dilectionem inuentus est: vtpote qui possit, vt canentium voces, ita & eorũ animos, in vnum cõponere. quid enim est quod ita inimicitias generet, vt cantus amicitiã & amorem conciliat: ille videlicet cantus, qui à singulis, atque ab omnibus, pro singulis, & pro omnibus, communiter offertur Deo. aut quisnam adeò est inimitis, & ferox, qui illum possit inimicũ ducere, quem sciat deum pro se placasse? Multã præterea vim harmonia habet & cantus, vt possint & bonos mores parare, & labantes aut perditos dirigere, atque in melius componere. Legimus etiam apud antiquos authores, varia fuisse cantuum genera, ita vt alij casti essent & tẽperati: alij amatorij: alij etiam bellici: sic & pacifici, & mœsti ac lugubres: alij denique robur & alij hebetudinẽ præstantes. Aiunt enim Pythagoram, adolescentis immodice amantis, muratis tibiæ modis, amorem simul mutasse: & alium gladio insilientem pari modo mollisse ac compedum cantũ quendam caneret, qui orthius dicebatur, animum ferũt Macedonis excitasse, atq; effecisse, vt arrepta armatura protinus exiliret. adeò enim humana natura cantibus familiaris est, eisq; delectatur, vt vagientes etiã infantes, his solis cõpescantur. canunt quippe illis nutri-

ces pueriles Nænias,quibus eorũ oculi sopiuntur.Viato
res præterea,sæpius de media die fatigati itineris labo
rem,cantu ac carmine consolantur.omnes etiã artifice
operando cãtant:quasi operantis animus carmine mul
ceatur,& canendo facilius molestias omnes perferat a
labores.Sed quid opus est rationales homines percẽ
re,quando irrationalia ipsa,equi nimirum, tuba ad præ
lium parentur?& oues fistulam sequãtur ? ac tunc mag
gaudeant,& pingueſcant?& feris multis cantus & carm
na,solatio sint?multis etiam ea satis sint pro plagis, a
laqueis?ipse siquidem Vnicornis pulchritudine ac cant
superatur.

Verùm ij qui diuina,doctius ac sublimius interpre
tati sunt,aiunt per cantum organicum concinnitatem
nimæ significari. a nimæ autem concinnitas est cõsona
tia quædam,& concentus illarum partium, & potentiã
rum quæ intra animã sunt:de qua latius dicemus. Con
sonantia enim est harmonia rerum differẽtium quidem
per seſe, sed in vnam postea consentientium & conue
nientium melodiam.hoc autem videre licebit, quando
præcipuè consonantiarum rationes,interioribus anim
partibus congruerint:& aliud quidẽ in primo sit ordine
& tantummodo imperet, nunquam seruiat (rationalem
partem dico)aliud autem(pars scilicet Irascibilis)medi
locum habeat, & regatur à primo : ipsum autem poste
riori imperet:quòd verò extremũ teneat locum, pars
Concupiscibilis,quæ tantum pareat,nunquam imperet
tunc siquidem animæ consonantia inueniri poterit:Ra
tionalis dico partis ad Irascibilem : vt eius chordæ, qu
Hypate dicitur,ad Mesem.hanc enim supremã & grauis
simam vocem appellant,quæ seruat consonantiam Dia
tessaron.similiter & Irascibilis ad Concupiscibilẽ:vt Me
sæ chordæ,ad eam quæ dicitur Nete:hanc autem acutis
mam atque acutissimam vocem nominant,quæ est Dia
pente.eodem modo etiam Irascibilis ad Concupiscibi
vt chordæ illius,quam Hypatem diximus ad Netẽ. ha
siquidem vocem,quæ de grauissima, acutissimaq; con
citur,Diapason appellant.Quod si par est, non loca,
nomi

nomina attendere,sed vim potius ipsam sequi, & rerum
efficaciam: Rationalis pars sanè potius Mese appellanda
est: eo quod ad Irascibilem,quasi ad chordam Netẽ(hæc
enim acutissima est & concitatissima animæ pars) eã ra
tionem cõsonantiæ habeat,quæ est Diapente: & ad con
cupiscibilem,vt ad Hypatem(hæc enim laxior est & mol
lior)rationem eam seruat quæ est Diatessaron.intensio
nemque illius,& huius remissionem coaptat atque con
cinnat:qua mixtura,optimam harmoniam perficit.

His itaque sic præmissis,restat vt dicamus,quomodo
diuinus spiritus vnus cum sit,aliquando singulari nume
ro,dicatur: vt illud,spiritus domini super me : propterea
vnxit me.item spiritum sanctum tuum ne auferas à me:
item & spiritu oris eius omnis virtus eorũ:& aliquando
plurali,spiritus inquit prophetarum prophetis subiecti
sunt:item requiescent super eum septem spiritus.manife
stum est autem spiritum quidem vnum esse, quemadmo
dum & vnum artificem,instrumenta autem plura. Or
gana enim artificis fuerunt prophetæ.vnde & variæ sunt
organorũ voces ac soni.nec tantũ in variis instrumentis
varia hæc esse reperiuntur,sed in vno atque eodẽ multi
plicia ac diuersa:artifice.s.hæc laxante,illa intẽdente, a
lia immutante,alia etiam miscente ac temperante. Oĩa
verò & singula spiritus organa definiri nõ possunt : cum
nulla sit individuorum cognitio possunt tamen eorũ di
uersa genera & species secundum qualitatẽ & quantita
tem definiri : atque ideo non plus quàm septem esse di
cuntur.cæterũ de prophetiæ modis dicamus. Alius enim
præterita narrat: alius præsentia,& alius futura prędicit:
& hic quidem aliquid dicens,ille verò aliquid faciens:a
lius item manifestè,alius verò obscurè atque ænigmati
ce.horum etiam modorũ, rursus alij sunt modi. hic per
visionem,ille per auditum,alius per odoratum, alius per
gustum,& per tactum alius:omnia tamen secundum in
tellectum totidem enim sensus, intellectus habet, quot
corpus: verùm oẽs hi modi, visiones etiam appellantur:
vel quia generalior sit visionis modus, vel quia dignior.
Vidit quidẽ Ezechiel.& vidi,inquit,& ascẽdebãt carnes,

& extendebatur cutis verùm & alibi audiuit:cum ait fi
fili hominis,audi eum qui loquitur ad te.alibi etiã gustã
uit dicens:& cibauit me illo volumine,& dixit ad me:fi
hominis,os tuum comedet,venter tuus implebitur hoc
volumine,summam illam nimirum, efficaciſſimamq; p
principem partem intellectus, quæ diuinos cibos prim
guſtatos:ſecundam verò & capaciorem admodũ, mens
dico, ventrem appellans:quam volumine implẽdam e
dixit:quaſi ex minimis ſpiritus ſancti ſeminibus, multi
impleri deberet diuinis eloquiis.Videt etiam & audit E
ſaias:quis inquit accedet ad hunc populum:& dixi, ec
ego domine nunc igitur audiuit.alibi verò vidit. & vi
inquit,donec poſitæ ſunt ſedes,& qui antiquus erat die
rum,ſedit.horum autem duorũ prophetarum, vt videa
alter reſurrectionem, & alter iudicium, ſibi partiti ſun
multa alia ſunt, auditus, viſus, & guſtus exempla.tacti
exemplum habes apud Naum : qui iuxta translationem
t x x. quod alij interpretes onus Niniue reddiderun
aſſumptionem Niniue appellauit:aſſumptionem quã
dam diuinam, principalioris animæ partis intelligen
non ſecus ac ſi à ſancto ſpiritu,manibus quibuſdam co
trectata fuiſſet & formata.Verùm vt breuiter ſermone
expediamus,cum cæterorum Prophetarum, alij per v
tia acti ſint tempora,& modos:atque hi quidem pauci
rarò.quippe eum per duo tantum tempora, vel modo
ad ſummum tres,agi eis contigerit,ſolus hic noſter, De
& Prophetarum etiam pater, omnia percurrit tempo
& modos:& nunc quidem præterita dicit, nunc præſen
tia,modò etiam futura:& modò videt,vidit, inquit Da
uid dominum,aut ea quæ domini ſunt:modo audit. Di
xit enim inquit dominus ad Dauid:Nunc tangit.Lingu
mea inquit calamus ſcribæ velociter ſcribentis:linguam
inquam non hanc exteriorem intelligens:quippe cũ lo
qui eam potius,quàm ſcribere par fuiſſet: ſed interiore
intellectus linguam : quę nouo,atque ineffabili quodã
modo,ipſum ſpiritum tangebat,palpabatque:eo nimirũ
modo,quo à ſcriptore tangitur,calamus:per quẽ,ea quæ
illi reuelata erant,eleganter ſcribebat:neque id tantum
ſed

ſed & velociter id agebat.vnde & manifeſtationem pro-
phetiæ indicat, & vehemẽtem etiam, ac validam ſpiritus
concitationem dum velociſſimo ſcribæ eam comparat.
Alibi guſtum ſibi adeſſe atteſtatur,dicens: Quàm dulcia
faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. ipſius et-
enim intellectus os ac fauces delectabantur, cum diuina
oraculorum eloquia deglutiret,ac rurſus reuocaret.ma-
ximam enim propheta, tum deglutiendo ea, tum reuo-
cando percipiebat voluptatem. alio etiam in loco eru-
ctaſſe dicit cor ſuum verbum bonum : vim quandam in-
tellectus profundiſſimam,& vt ita dicam,omnium capa-
ciſſimam ſic appellans, veluti quæ omnibus ſancti ſpiri-
tus cibis ad,ſummum plena eſſet.Rarior in eo fuit odora
tus figura : ſed cæteris omnibus multò moleſtior.nam
quod legimus : Myrrha & Stacte & Caſſia à veſtimentis
tuis:id ab eo dictum eſt,cum aduerſus putredinẽ & cor-
ruptionem eicatricum ſuarum, bonũ ac ſuauem Chriſti
odorẽ præſenſiſſet.hoc pacto per omnia intellectus ſen-
ſoria,ſcientias ac virtutes omnes ſpirituales adeptus eſt.
Conditionem autem,atque habitum Prophetæ, oratio-
ne, atque ſermone ſuo clarum facit: cùm nihil differat
apud eum, præſentia dicere, aut futura.ſæpenumero e-
nim ordinem immutat, & aliquid vt iam factum narrat
quod futurum eſt:contra etiã aliquando futura pro iam
factis:cuiuſmodi illud eſt.Quare inſurrexerunt gẽtes, &
populi meditati ſunt inania?aſtiterũt reges terræ, & prin
cipes conuenerunt in vnum, &c.pro eo quod eſt, inſur-
gent,meditabuntur, aſtabunt, conuenient.item illud : in
flumine pertranſibunt pede:hoc eſt pertranſierũt.eſt et-
enim hoc diuini ſpiritus peculiare, vt nihil præteritum
ducat,aut futurum:cum illi omnia præſentia ſint.

His omnibus cõſideratis,accedamus ad particularem
vniuſcuiuſque pſalmi interpretationem, vno tãtum ne-
ceſſario & generali dicto adhuc præmiſſo : quòd non o-
mnia dicta,vno modo interpretabimur : videlicet ſecun-
dum hiſtoriam,aut ſecundum prophetiam, aut ſecundũ
allegoriam,aut ſecundum moralem ſenſum:ſed vnũ, at-
que idem dictum, ſæpenumero variis ſenſibus ſubiicie-

mus.nam quemadmodum in arboribus & seminibus plura ac varia sunt germina & vites.siquidem in arbore & radix est,& truncus:item rami,cortex,folia,& medulla:& in seminibus,herba, stipula, aristæ, squammulæ, & fructus pro vno innumerabiles : sic etiam & multò magis in his quæ sunt spiritus : nec accusabis authorem de inuentis,sed ignoscès potius in omissis.quis enim quæ satis ac iustum est,digne dixerit?

In vniuersum illud etiam sit dictum, quòd possumus nobis ipsis omnes psalmos accommodare : pro inimicis Christi, Dæmones Christianorum inimicos : pro Saule etiam & Absalone, aut si quis alius est huiuscemodi tyrannus,Dæmonem pari modo, intelligentes : quos omnes in figura signatos esse intelligimus, per beati Dauid persecutorum, atque insidiatorum personas.quæ vero ipsi beato Dauid,& vncto & regi conueniunt, ea vnicuique nostrum accommodabimus nam quemadmodum ille regio oleo in regem vnctus est, ita & nos oleo baptismatis ad regnum cœlorum.quæcunque autem rectè nobis congruere non possunt,ea simpliciter quasi sancti spiritus voces efferemus,huiusmodi verbis nosmetipsos sanctificantes qualia sunt quæ in secundo sunt Psalmo,& in aliis similibus.

INCIPIT EXPOSITIO EVTHYMII MONACHI ZIGABEni in Psalmos, de Græco in Latinum per R. D. Philippum Saulum Episcopum Brugnatensem conuersa.

PRimus Psalmus quemadmodum apud Hebræos sine inscriptione habetur, ita ab omnibus interpretibus est dimissus. Est autem, non moralis tantum, sed dogmatis etiam refertus. neque enim tantum admonet, vt diuinis insistamus eloquiis sed imperium, & aliorum delinquentium accusationem continet & supplicia.

PSALMVS I.

BEatus vir, *qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ nō sedit.* Beatus propriè Deus est, vt inquit Paulus de eo, dicens: quòd beatus est, & solus potens: & tamen appellationem hanc nobis indulsit, quemadmodum & illā dei (Ego enim, inquit, dixi: Dij estis & filij excelsi oēs.) & multa alia huiusmodi nomina nobis largitus est, hoc autem beatitudinis nomen, fructus est illius perfectionis, quæ virtute constat: & iuxta Græci nominis etymologiam immortalitatem significat. Et quanquam sub masculina voce propheticus sermo prolatus sit, fœminā tamen comprehendit: veluti totum à parte. nam secundum Apostolum mulieris caput est vir: coniunguntur autem capiti cætera corporis membra: & quibus cōmunis est humanitas, iis etiam opera cōmunia sunt & præmia.

Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rerum verò naturam ſecutus beatus Dauid,congru
quendam ordinem tradidit dictis ſuis. conſilium e
quod in corde reſidet, radix eſt operationum corpo
quemadmodum & dominus docet,intus eſſe, inquie
ea quæ coinquinant hominem.vnde primo conſiliu
deinde conſilium firmamus:ac demum obfirmato co
lio inſiſtimus.quia etiam impius is dicitur, qui vel de
non colit,vel plures colit:& peccator ille eſt, qui licet
delis ſit,prauis tamẽ ac perditis eſt moribus:& peſtis
rito is dici poteſt,qui non ipſe tãtum peccat, ſed mo
ſuo alios inficit. iccirco propheta beatos eos appel
qui tria hæc vitia prorſus vitauerint: qui videlicet un
conſiliis(quæ aduerſus religionem in deũ ſunt) non
municauerint, ne obiter quidem atque in tranſitu.
enim puto ſignificare dictionẽ,abiit,) quiq, cũ pecca
bus in prauo aliquo opere diu nõ cõſtiterint:tametſi
dicum quid propria infirmitate aliquãdo ad id rapti
& poſtremo,qui cũ peſtilentibus hominibus non pe
uerauerint,cũ his inquam qui in cõcupiſcentiis ac v
ſuis, conſtantiores ſunt ac ſtabiliores : qui per cathe
à propheta ſubſignari videntur.Vel aliter:conſilium
piorum pro concilio & conuentu intelligendum, qu
modum Aquila & Theodotion interpretati ſunt,) v
verò peccatorum,dæmonẽ. nam qui in dæmone non
terit, ad Chriſtum veniet, qui dixit: ego ſum via:qua
mirum homines ad virtutem perueniunt.Item cathe
peſtilentiæ pro doctrina non ſana.ſed quoniam ad p
ctionem virtutis conſequendam, non ſatis eſt fuge
malo,(declina enim inquit à malo & fac bonũ. Et E
ceſſate ab iniquitatibus veſtris, & diſcite bona face
idcirco valde conſequenter adiunxit.

Sed in lege domini voluntas eius,& in lege eius medit.abit
ac nocte. Beatus,inquit,ille qui nõ modo cõmemora
tiis,non cõmunicauit, ſed legi etiam diuinæ ſuã con
xit voluntatẽ,eadem volens quæ iubet lex.hoc vnũ
petuo meditatur,eaq, meditatione,vitã ac cõuerſatio
moderatur,& dirigit.hoc enim illud eſt quod per Mo
plim nobis deus mandauit,dicens:& erunt verba ei
gis ſemp in ore tuo,& meditaberis ea,ſedẽs,ſurgẽs,&
bo

bans:& habebis ea in manu tua, eruntq; immobilia an
te oculos tuos.Deinde qui fructus inde oriatur, oſtẽdit.

Et erit tanquã lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aqua
rum quod fructum ſuũ dabit in tẽpore ſuo, & folium eius non de
fluet,et omnia quæcunque faciet proſperabuntur. Qui ita ſe ha
bet vt diximus,is inſtar arboris plãtatus,iuxta fluẽta elo
quiorum dei,atq; illorũ doctrina perpetuo irrigatus ger
minabit,fructumq;,(ipſas nẽpe virtutes) opportuno fe
rens tẽpore,folia non diuiitet:hoc eſt humilitatem non
deponet,quæ virtutes oẽs,nõ ſecus ac proprios fructus,
protegit atque cõſeruat.vel aliter, per fructũ intelligere
poſſumus vniuerſas illas diuitias quę de ſpiritualibus la
boribus cõgregantur:& per folia, vireſcẽtem ſpẽ ſalutis;
quæ cum nũquam deficiat,omnium dolorũ ſenſum tol
lit.Merito autem diuina eloquia aquis cõparauit,eũ nõ
minus animæ illis irrigentur atq; impinguentur, quàm
aquis plantæ:vnde & Chriſtus doctrinã ſuã,aquas appel
lauit,dicẽs:Si quis ſitit,veniat ad me &bibat:&qui credit
in me,flumina viuẽtis aquæ fluent de vẽtre eius : & qui
biberit de aqua,q̃ ego dabo ei,nõ ſitiet in æternũ.huiuſ
cemodi igitur viro, deus cooperatur in omnibus.à domi
no enim greſſus ei' dirigẽtur,& vitã eius volet valde. ip
ſe etiã Apoſtolus,diligentibus deũ,inquit, oĩa cooperã
tur in bonũ.Dictio etiã,omnia,hic non ocioſe iacet.nam
qui ad hũc vſq; virtutis cumulũ peruenit,malũ amplius
aliqd facere nuſquã ſuſtinebit:qua ratione à deo in om
nibus proſperabitur : verum cum per bona ad virtutem,
in ſuperioribus exhortatus ſit, deinceps, quaſi virtutis
athletam oleo inungit,dum ex contrariis munit,dicens.

Non ſic impij non ſic. Non ita florent impij, inquit, nec
germinant,aut fructum ferũt,nec tantis fruuntur bonis,
quantis vir ille quem beatum diximus:&dum negationẽ
repetit, quod negatum eſt, magis confirmat, quomodo
autem illis agendum ſit,ſubiicit.

Sed tanquã puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Quem
admodũ irruentes venti, facile puluerẽ transferũt & di
ſpergũt,ita & aduerſarij dæmones, impios quoſq; facile
diſſipabũt.per faciem verò terræ, eius ſuperficiẽ intelli
ge:quã terræ humeros etiam appellãt : eo quòd ferat ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

sustineat corpora omnia,quæ in ea sunt:sicuti &terra
num eam partē dicūt,quæ in ea est magis profunda.I
pios verò cōmunicato nomine hic eos omnes appell
quos superius triplici ordine distingui à propheta doc
mus.Possumus etiam per impios,Iudæos intelligere
filium non adorant, & spiritu prædicationis sanctor
Apostolorum per totum orbem dispersi sunt.

Ideo non resurgent impij in iudicio. Vide exquisitum san
spiritus loquendi modum: non simpliciter dixit:non
surgēt:sed apposuit,in iudicio.Resurgēt quippe & imp
non vt iudicentur,vtpote qui iam condemnati sunt:Q
non credit in me,inquit,iam iudicatus est: sed vt supp
eiis plectantur.obseruandum est autem,quòd cum M
ses de resurrectione nihil nobis manifeste tradiderit,
mus omnium Dauid eam apertius nos docere ince

Neque peccatores in consilio iustorum. Peccatores hoc in
eo,appellat eos,qui impij quidem non sunt,sed peruer
moribus scatent:qui iudicabuntur soli,& condēnati
cul à iustis relegabuntur.Consilium aūt Aquila & T
dotion hic,iustorum cōgregationē interpretati sunt
rum iustos scriptura appellare solet,nō eos tātum,qu
propria ac peculiari iustitiæ virtute exercitati sunt,
omnes sanctos generaliter, tanquam iustificatos à

Quoniam nouit dominus viam iustorū. Docet neminē
se deū latere.alibi etiā ait:Nouit dominus vias imma
latorū:itē alibi, Nouit dominus eos qui sui sunt: nā e
(vt alibi dixit)ipse sit via,necesse est, vt omnes videat
per ipsum,id est per mādata eius,incedūt: peccatores
rò quanquam non minus nouerit, quàm iustos, tam
veluti cognitione sua indignos,ignorare simulat.hac
tione cum peccasset Adam,interrogauit vbi esset: qu
obseruauit etiam in Cain,& in multis aliis.

Et iter impiorum peribit. Virtutes iustorum permanē
luti eorum diuitiæ quædam ac coronæ: peruersa aut
impiorum scelera atque actiones delebūtur atque in
nes reddentur. actiones enim, itineris nomine, itere
expressit.Huic autem dicto illud Apostoli consimile
Si cuius opus arserit,detrimentum patietur.

Secundus

*Secundus etiam Psalmus apud Hebræos inscriptione prorsus ca
rens & titulo: qui prædicit autem eorum insidias, qui dominum
occiderunt:vocationem etiam Gentium & Iudæorū perditionem.*

PSALMVS II.

*Vare insurrexerunt gentes,& populi meditati sunt inania,astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in
vnum.*Propheticis oculis furorem ac rabiem eo-
rum perspiciens beatus Dauid, cum lamentatione qua-
dam ac fletu sermonem inchoat:Heu me,inquit,cur tan
to cum furore tumultuati sunt?cur cuncta perturbarunt
ac tam grandia arrogantes,præsumpserunt facinora?Ita
enim significare aiunt verbum, insurrexerunt, ij, qui ex
Hebraica in Græcam linguam conuerterunt:per gentes
verò, Romanos milites intellige, qui cū Pilato erant: &
per Populos,Iudæos,qui cū Anna & Caipha: per Reges
& Principes,Herodem & Pilatum:vt actus Apostolorum
declarāt:quorum alter Rex erat,& alter Princeps.Quòd
si plurali numero dictiones à Propheta ꝓlatæ sunt,iuxta
Hebraicæ linguæ consuetudinem id factum est:quę plu-
rali numero sæpe vnitur pro singulari. vel iuxta altiorem
quēdam sensum,alia fortassis ratione: quia simul cū He-
rode Rege,aduersus Christum, alius peccati Rex diabo-
dæmonum nimirum potestates: aduersus quas (vt docet
Apostolus) nobis lucta est & certamen. nam cum ex du-
plici constaret Christus natura, visibili scilicet & inuisibi
li,duplex etiam certamen,inuisibilium inquam & visibi-
lium inimicorum sustinuit. Meditatos verò inania dicit,
pro frustra conati sunt, dum arbitrarentur posse se illum
è medio tollere,qui resurrexit & viuit in æternū.Possunt
etiā hæc verba aduersus solos dici Iudæos,qui sacræ scri
pturæ studiis incumbentes, incassum eam meditati sunt:
cū non intellexerint quanta in ea de Christo prædicātur.

Aduersus dominum & aduersus Christum eius. Insurrexe-
runt,inquit,adstiterūt,& cōgregati sunt,nō minus aduer
sus patrē, quàm aduersus filium:filiū inquam, quem pa-
ter in gentium regem vnxerat eas enim in hæreditatē illi
dederat bellum quippe,quod aduersus filiū ab illis gestū
est,peruenit etiam ad patrem ꝓ domino igitur patrē, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro Christo filiũ, hoc in loco intelligamus. etenim pa
ipſe,diuina diſpenſationis ratione regem eum conſtitu
Quod ſi,vt in multis exemplatibus, in plurali numero
gamus,aduerſus Chriſtum eorum, relatio illa extende
da erit, tam ad Iudæos omnes quàm ad gẽtes,& ad ip
etiam dæmones.quoniam illi omne genu flectitur cæ
ſtium terreſtrium,& inferno rum.

DIAPSALMA. Quid ſit Diapſalma abunde diximus in proœmio.

Dirũpamus vincula eorũ et proiiciamus à nobis iugum ipſorum. Verba hęc dicta ſunt veluti ex perſona ſancti ſpiritus, in
tis poſteris fidelib⁹,vt ab idololatris Romanis,atq; ab
prudẽtibus Iudæis diſcedãt:& illorũ quidẽ ſeruitutis
cula dirũpant,quibus detinebantur.horũ verò iugũ,q
ꝓpter legẽ grauabãtur excutiãt,veluti oneroſũ ac mo
teriorũ:& vice illius leue ac viuificum Chriſti iugũ ſum
Quãquã & alio modo intelligi poſſunt,vt dicta videã
ex eorũ perſona,qui Chriſtũ occiderunt: qui & re ipſa
verbis,ſeruitutis vincula,ac ſubiectionis iugũ reculãt
qbus ipſo etiã iure naturæ,tã filio q̃ patri,deuincti er

Qui habitat in cœlis irridebit eos, et dominus ſubſannabit eos. Hi igitur qui à prędictis blaſphemãtur,pater nimirũ,q
in cœlis habitat,& filius qui diuinitatis ratiõe,omnib
minus dicitur,deridebũt & ſubſannabũt eos: cõuincẽ
fatuos eos fuiſſe,q̃ inania atq; impoſſibilia conati ſint
ſperauerint ipſum Dominũ,quimo vitã ipſam,morte
ficere:quodq; Romani,dæmonas potius,quàm deum
Iudæi,vmbram potius,quàm veritatem elegerint.

Tũc loquetur ad eos in ira ſua. Tũc intellige locutũ ad e
Dominũ fuiſſe,quãdo Iudæos palam redarguit,& pœ
tura in eos mala prędixit:quando inter cætera dixiſſe
gimus:veh vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,quia a
retur à vobis regnum dei,&c.

Et in furore ſuo conturbabit eos. Ob ſummã illorũ prauita
ꝓpheta indignat⁹:futuras eis anunciat calamitates,ꝓ
bationẽq;,& ſuſpicionẽ eis plurimã imponit:redargue
autẽ eos dño quẽ prophetã arbitrabãtur, par eſt mu
fuiſſe pterritos. Alij verò dicũt his verbis ſignificari ca
mitates,q̃ ex futura Romanorũ obſidiõe eis impẽdeb

Poſſu

Poſſunt etiã de futuro iudicio intelligi,quãdo tãti etimi
nis rei à Deo cõdẽnati perpetuis pœnis ſubiicientur. Ira
aũt & furor(quẽ,vt Græcę dictionis Θυμὸς verior ſigni-
catio poſtulat,indignationẽ, ſeu potius excandeſcẽtiam
quis dixerit)aliquando pro eodẽ ponuntur, aliquãdo vt
diuerſa:ita vt excandeſcentia motus ſit ad iram, & iuxta
etymologiam,excitationem & motũ ſignificet: ira vero,
iuxta eandem Græci nominis etymologiam vehemen-
tiorem & concitatiorẽ ad vindictam denotet feruorem.

Θυμὸς πας-
ρὰ τὸ θύω
καὶ ἐκμῶν.
Ὀργὴ παρὰ
τὸ ἐργῶμι καὶ
σῴζομαι.

Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo. Sermonem nunc fa-
cit ex Chriſti perſona.prophetarum enim mos eſt,& ma
teriam,& perſonas variare:vtpote qui veluti organa quę-
dam atque inſtrumenta ab artifice ſuo moderata,ea lo-
quebantur,quæ ſanctus illis ſpiritus ſubminiſtrabat.an-
nunciat autem Chriſtus regnum,quod ſibi, vt homini, à
patre traditum eſt. Data eſt enim, inquit, mihi omnis
poteſtas, in cœlo & in terra.

Super Syon montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius. A monte qui dicitur Syon totam Iudæam ſignificauit:&
ſenſus talis eſt.Ego rex conſtitutus ſum vt doceam euan
gelica mandata, Præceptum domini appellans hæc man
data:vt vnam atque eandem eſſe ſibi cum patre volun-
tatem oſtenderet:à meipſo enim, inquit, nihil locutus
ſum,ſed quæcunque audio à patre meo.

Dominus dixit ad me filius meus es tu. Hæc verba propter
æternam ac diuinam generationem dicta ſunt.

Ego hodie genui te. Hæc propter carnis diſpenſationem.
quod vero ait,hodie,intelligevt ad diſtinctionẽ æternita
tis ſit dictũ,vt tẽpus ſignaret: hoc eſt in his temporibus.
genui autem poſuit pro creaui. Pater nanque creatura-
rum omnium Deus dicitur vt earũ formator & factor.

Poſtula à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Cum
Chriſtus quod ad carnẽ eius pertinebat ex Iudæorũ eſ-
ſet cognatione,& in ꝓpria ideo veniſſet,vt cognatos do
ceret,à ſuis nõ receptus,iure gẽtiũ nationes, vt ſuas ſibi
vendicauit,præcipue cum pater eũ monuiſſet,vt illas pe
teret,& policitus fuiſſet petenti ſe eas traditurum. nam
ex quo vt homo alia ratione factus erat filius Dei, con-
ſequenter aliqua illi deberi videbatur hæreditas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et possessionem tuam terminos terræ. Et potestatem, inq
hæreditatis tuæ quæ ad terræ vsq; fines pertingit. In
nem enim terrã & in omnes fines orbis terræ Euang
cus sermo penetrauit. & ipse quidẽ pater, à prophet
troducitur, monere atq; instare vt filius hæreditatẽ
petat: vt ostẽdat quàm cuperet pater humani generis
staurationem: filius verò non immerito etiam postul
id dicitur, quando quidem & humanitatem sumpser
dei atq; hominũ mediator effectus sit. Erubescant ig
& confundantur Iudæi neminẽ habentes cui verba
accõmodari possint. Quis enim alius præter Christi
tam sibi possessionem parauit.

Pasces eos in virga ferrea. Simile est illud prophetæ
tis: eos q sermones tuos nõ susceperint castigabis fla
lo ferreo: & significare mihi videtur his verbis propl
Romanorum Imperium. Etenim cum Christi regnũ
gassent Iudæi, sub Imperio Cæsaris se esse affirmãte
saris merito potentiã sustinuerũt: à qua prorsus pen
diti sunt. Ferream vero eam dixit veluti validã ac fo
nam & Daniel in visionib⁹ suis ferreã eã etiã appell

Σκιὼν. *Tanquam vasa figuli confringes eos.* Hoc loquẽdi modo
pressit ,ppheta, quã facile Iudæi, & quã funditus à deo
dẽdi essent. Alij his verbis significari aiũt Gentiũ sal
pasces eos, inquiũt, in valida ac forti potentia tua: & q
admodũ figulus vbi reproba esse viderit vasa, quę fo
uit, cõterit illa: ea nimirũ ratiõe vt rursus igni admou
& reformet: ita & tu dñe, harũ Gentiũ cogitationes
gelio tuo destrues, vt eas postmodũ lauacro regenet
nis reformes, & diuino sãcti spirit⁹ igne fortiores redd

Παρὰλ. *Et nunc reges intelligite, erudimini omnes qui iudicatis terr*
Dictio nũc, hoc in loco rationẽ reddit: ac si dictũ esse
propterea vos, ô Romanorum & cæterarum gentiũ
ges, vosq; ô Iudices qui in vniuersa estis terra, vel vos
qui terrenos homines iudicatis, ex quo addiscere pot
stis, quãtis calamitatib⁹ oppressi fuerint ij, q Christũ h
temere reprobarũt, & illud pariter nostis q à Deo in
reditatẽ electi estis: vos omnes inquã monco, sapiẽtes
stote, & abiecta priori illa amẽtia, erudimini tũ abiis, t
à scripturis etiã diuinis. Verũ dũ Reges ac Principes a
mo

monentur à Propheta, ipsos etiam populos eis subiectos admoneri pariter arbitrantur.

Seruite domino in timore. Intelligẽtes, inquit, q Christus, & deus est, & vindex, & terribilis, q illius possessio & sors appellati atque effecti estis, quod reliquum est, moderatis compositisque moribus vestris seruite ei in timore, veluti domino. in timore autem ideo dico, quia vbi est timor dei, illic & mandatorum obseruatio.

Et exultate ei in tremore. Et seruiẽtes, inquit, gaudete in eo, veluti in defensore ac saluatore vestro. Gaudete enim inquit Apostolus, in domino semper gaudete: verum hoc vestrum gaudium, tremore etiam commixtum sit, & nõ effusum. Exultate propter spẽ, sed contremiscite ob peccatum. est enim diligentissimus omnium exquisitor, atq; inuestigator deus, & nemo latere eum potest.

Apprehendite disciplinã. Maiorẽ his verbis intensionem adiũgit ad id qđ dixerat, ac si diceret: erudimini inquam non in superficie: sed summo studio contendite vt perfectam virtutem consequamini. Dictum est autem hoc ex metaphora eorum qui pugno aliquid constanter tenẽt.

Nequando irascatur dominus & pereatis de via iusta. Per viã iustam, iustorum hominum vitam, ac conuersationẽ intelligit. via enim apud Hebræos multa significat.

Cum exarserit in breui ira eius. Iudicij diẽ significat. quod vero ait in breui, vehementiam denotat & celeritatem. nam & si in præsentiarum sæpe irascatur deus, remissius tamen id facit, vt pœnitentiæ locum tribuat.

Beati omnes qui confidunt in eo. Qui terrena omnia contemnunt & spem in eo omnem collocant. Sunt qui hunc psalmum cum superiori coniungendum dicant: atq; illine maxime probationis vires sumunt, quòd beatus Dauid à beatitudine exorsus, in beatitudinem desinat.

Psalmus ipsi Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui.

Inscriptio psalmi clara est, iis præcipue, qui Regum historias legerint. Psalmus vero vniuersique facile accommodari potest, qui inuisibilium seu inuisibilium inimicorum pugnam sustinent.

PSALMVS III.

Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me. Ad quem referens Propheta, huiusmodi se, & subditorum & amicorum insidiis affligi, ad solum deum animum suum intendens, causam interrogat cur multis in dies ad parricidiam filium vndique accedentibus, multiplicarētur inimici atque insidiatores sui cum ipse in neminem eorum aliquando iniquus extitisset. Possunt etiam hęc verba intelligi vt dicta sint propter dæmonum insidias.

Multi insurgunt aduersus me. Apertius exprimit quod dixerat multiplicati sunt.

Multi dicunt animæ meæ non est salus illi in Deo eius. Multi eorū, inquit, qui insurrexerūt aduersum me mutuo se hortantes, de anima mea, hoc est de me ipso, huiusmodi verba loquūtur: q̄ is qui tā facile depelli potuit & fugari merito existimādus sit ob ꝓpria peccata, à Deo derelictus illiusq; opē atq; auxiliū amisisse. vel multi id dicunt, ea scilicet qui calamitates meas vident. Quod vero ait, in Deo eius, idem sibi vult quod in illo Deo in quo ipse sperat.

DIAPSALMA. In proœmio operis dictum est quid sit Diapsalma.

Α'ντιλήπτωρ *Tu autem domine adiutor meus.* Illi dicant quod lubet, tu vero afflictorum omnium adiutor es, eorū præcipue spe tua digni sunt.

Gloria mea, & exaltans caput meū. Alij genus, fortunas, diuitias, aut aliud quid simile, magnū & præclarū putant: ego autem in te solo confido & glorior. nā si adiutor meus es, gloriam etiam præstabis: & caput meum frequentibus olim depressum calamitatibus extolles atque exaltabis.

Voce mea ad dominum clamaui & exaudiuit me de monte sancto suo. Tantum, inquit, clamaui (seu otis, seu mentis amorem intelligens) & statim exaudiuit me. Propè enim est dominus inuocantibus eum. per montem autem sanctum, Syon intelligit, vbi habitare credebatur Deus: per quem bisque ac dignis Deo hominibus loqui. vel ipsum ecclesiam quod Dei habitationem appellamus.

DIAPSALMA. *Ego dormiui.* Ego, inqt, graui afflictione pōdere depressus decidi admodū, atq; inutilis effectus sum

Et soporatus sum. Hoc est hmōi passione diu detentus. Α'νεστην

Et resurrexi, quia dominus adiuuabit me. Prænoscēs, vt ꝓpheta, ꝙ dñs opem mihi allaturus erat, penè mortuas vires atq; animū languidum suscitaui. Aliqui dicta hæc esse intelligūt de resurrectione, & tps poni pro tempore: hoc est dormiā ego, & cū mortuus fuero sopore ac somno detinebor, corpore nimirū viribus defecto, ac deinde resurgam. vel tēpore illo quando descendens ad inferos Christus suscitabit eos qui illic aderunt: vel in consummatione seculi quando morui omnes resurgent.

Non timebo milia populorum, in circuitu irruentiū contra me. Tuo, inquit, fretus auxilio non timebo. per irruētes autē contra se, iuxta historiā, Absalonem intelligit & complices, qui aduersus eū semper insidiarum aliquid moliebātur: vel dæmones iuxta Anagogē, qui in circuitu aggredi aliquē dicūtur: qñ & ab anteriori parte insidias ponunt, spes nimirum prosperi exitus suggerētes: & à tergo inuadunt, quando antiquorum vitiorum memoria animam coinquinant: & à dextris qñ ad virtutem nobis opem ferunt, vt ad inanem nos gloriam impellant: & à finistris qñ omni abiecto velamine manifestā nobis vim inferunt.

Exurge domine saluum me fac Deus meus. Tu domine, inquit, qui longanimitate hactenus vsus es, vt dormire quodammodo videreris, exurge & cōmouearis aduersus inimicos meos. vel forte saluatoris Christi resurrectionem prædicit, ad humani generis salutem eū aduocans: ita vt humanæ naturæ personā, prophetam induisse dicamus.

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Propheticis oculis inimicorum suorum perditionē prævidens beatus Dauid, gratias Deo agit, & collatum in se beneficium agnoscit.

Dentes peccatorum contriuisti. Per dentes, vires intelligit. translatum est autem hoc à feris, quæ in dentibus summum habent robur. peccatores vero, inimicos omnes appellat: peccare illos significans quia ob solam morum peruersitatem, temere aduersus eum pugnabant.

Domini est salus. Atq; hoc ad gratiarū actionē pertinet, & significat ꝙ solus Deus, & nullus alius eum saluabit.

Et super populum tuum benedictio tua. Et veniat, inquit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

benedictio tua super populum tuum,qui mecum pariter inimicorum iniurias perpessus est.vel omnem populum simpliciter,qui sub meo est imperio.vel sup fideliũ Christianorum populum.Per benedictionem verò intelligere debemus pacem & diuina beneficia, quæ benedictionis sunt causa.Quippe cum & populus,& quicunque alij viderint,quale auxilium consecutus est à Deo beatus David,quid daturi omnes sint summam Deo gloriam.

In finem in Hymnis psalmus ipsi Dauid.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῇ ὀγδόῃ. Δαβίδ.

Inscribitur in finem hic psalmus:quia vt inferius dicemus, resurrectionis prophetiam continet,& quæ ad futurum seculũ pertinent,quod præsentis esse seculi nemo ambigit.vel quia quæ dicuntur in hoc psalmo nouerat beatus Dauid vt propheta futura esse habitura.In hymnis vero,ideo appositum est, quia mirabilia Dei opera continet,quibus effectum est, vt post præsentis psalmi decantationem,Absalonis tyrannidem superauerit. Congruit etiam hic psalmus cuicunque à periculis liberato.

PSALMVS IIII.

Εἰσάκουσόν μου.

CVm inuocarem exaudisti me Deus iustitiæ meæ. Contemplare celeritatem,cum adhuc inuocaret exaudita est:sicut alibi etiam ait:adhuc loquẽte te dicam, ecce adsum.neque enim verborũ copia persuadet Deo,sed pura simplicis animæ affectio.qđ vero ait,Deus iustitiæ meæ, circunlocutus est pro,Deus mei Dauid:mei inquam qui Absaloni cõparatus iustus videri possum,dum iustioris causam foueo. neq; enim illũ ego,sed ille me affecit iniuria.Et sæpenumero hoc loquẽdi modo vtitur Propheta vt sanctũ se aut iustũ appellet,aut aliqđ eiusmodi:nõ vt superbiens iactabũdus,sed aduersariorũ se cõparans prauitati.

Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι.

In tribulatione dilatasti me. Gaudium dilatare solet & diffundere animum,afflictio autem angere atque angustare.verum tu,inquit,in mœroris ac tristitiæ tempore,non pusillanimem,sed magnanimum potius me fecisti: ita vt ipsi etiam parricidæ filio parci mandauerim.

Miserere mei,& exaudi orationẽ meã. Adhuc Deum magis ad misericordiam allicit,rogatque, preces suas nõ desisti,si quando in tentationes fortassis rursus inciderit.

Filij hominum vsquequo graui corde. Sermonẽ ad notos sibi,atq; ad amicos dirigit, qui inualescẽtibus calamitatibus studebant præsentibus ac tpalibus auxiliis ei opem ferre:aitqi,vsquequo inter afflictiones cor vestrũ ad Deũ nõ tollitis?vsquequo animũ ac corvestrũ humanis rationibus grauabitis, & vanis distrahemini solicitudinibus? Quod vero ait,filij hoim,periphrasis est & circũlocutio, pro eo quod est,homines:estq; idioma Hebraicæ linguæ.

Cur diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Inutiles sunt humani conatus:& primo quidem aspectu,cõceptæ animo spei videntur applaudere,sed postmodũ frustrantur.vel fortassis verba hæc ad illos dicta sunt, qui præsentibus rebus, tanquam perpetuis student,tametsi stabiles non sunt.videtur quidem esse propter id quod in superficie apparet,re vera tamen ob assiduas mutationes de illis aliter iudicandum non est,quàm si non essent. nam & ipse beatus Dauid rex erat,& tamen priuatam vitam agebat,& persecutionem sustinebat.

Et scitote quoniã mirificauit Dominus sanctum suum. Cõiunctio,&,superflua est hoc in loco quemadmodũ ex more Hebraici idiomatis sæpenumero alibi aliqua reperiũtur supervacanea.discite igitur,inquit,q̃ celebrẽ me deus ac conspicuũ reddidit:me inquã qui ei sanctificatus.hoc est oblatus ac dedicatus sum,quiq, in eo solo spes meas rataas esse cõstitui.vere autem celebris ac clarus fuit beatus Dauid,qui destructorẽ destruxit, qui fugitiuus persequẽtem vicit:q̃ parua militũ manu,multas copias superauit.

Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. Postquã Dei opẽ,tam celeriter à tanto periculo me liberatũ perspexi, summam in me Dei misericordiam statim agnoui:atque ideo confido,quòd rursus me clamantem atque in afflictionibus constitutum exaudiet.

Irascimini & nolite peccare. Irasci quidem vt hoïes non prohibet,sed admonet vt non peccemus, & ne sinamus à passionis vehemẽtia nos pertrahi:ne supra modũ irascamur:neu temere aliquẽ vleiscamur.nã q̃ irascitur vt illatas sibi iniurias vleiscatur,irascitur & peccat: q̃ verò tm̃ irascitur,vt alterũ corrigat,irascitur quidẽ, sed non peccat.quẽadmodũ nec peccat pater,qui non obtemperanti

Universidad de Deusto
Biblioteca

filio irascitur.

Κατανύγητε *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris cõpungimini.* Perge, inqt, in tuũ cubile, vbi maxima adest securitas & illic amplo cũ ocio ac quiete teipsum diiudica: & cogitationes discute, quas habuisti per diẽ, noctu præterea atque in cubili tuo vt dixi doleas, & pniam tecum agas de peccata quæ interdiu in animo tuo reuoluisti. mihi crede inquit, beatus Dauid, sic faciẽti, vt te moneo, prospere cuncta succedunt. Sume itaq; & tu experimentum, cũ ex me didiceris huiusmodi vtilitatẽ percipere. hoc eñ tibi vt facias suadeo. q si vt Propheta indicat, cogitationũ pœnas daturi sumus, quanto magis operationũ? Considera etiam quomodo tam ad præseruandum à peccatis, quàm ad castigandum peccatorẽ, aptissimis Propheta, vsus sit pharmacis. nã quod ait irascimini & nolite peccare, custodite præseruat à peccato: & si fortassis ĩ peccata qs incidet, vicissim castigat & corrigit, dum ait: quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.

Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, & sperate in Domino. Iustitiam vestram quasi fructum quendam Deo, inquit, afferte, nemine iniuria afficiẽtes: & auxilium à Deo expectate. Deus oppressis potissimũ auxilio esse solet. Conuersationem præterea ac vitã futuræ ecclesiæ prænunciat, quæ vice animalium, spirituale virtutum sacrificium Deo erat oblatura. Iustitiam enim hic non particularem virtutem, sed generaliter pro omni virtute intelligit.

Δίκαια.

Multi dicunt quis ostendet nobis bona? Cũ sui exemplo admonuerit atq; exhortatus sit nos Propheta, vt in superioribus vidimus, modo obiectionẽ quãdam à pusillanimibus fieri solitã apponit. Quidam enim, inquit, cum in calamitates inciderint, ægreferentes, statim desperant, non credunt Deũ propè esse inuocantibus eũ? Quinimmo etiam spe destituti, talia etiã effundunt verba: quis adiutor deus inceps erit nobis? quasi dicãt nullus. Quæ verba extremæ oĩno desperationis sunt. vel aliter: de iis hominibus sermo est. qui carnis sequuntur desideria: qui cũ in ocio atque in deliciis summum bonũ posuerint, eas totis velis insequuntur: afflictiones verò quæ diuina dispẽsatione nobis immittuntur valde oderũt. per illa etiã verba, quis ostendet

det nobis bona? animæ ardentis atque immodice appetentis affectum intellige demonstrari.

Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Verum ego, inquit, longe aliter sentio. neq; enim in me signatũ esset lumen protectionis tuæ: quã lucem, illam esse, intelligendum est: quę mœroris tenebras dissoluit: quæq; i me quodam modo insculpta, notũ me omnibus, ac conspicuum facit his etiã qui procul sunt. Quidã aiunt contineri his verbis prophetiam de Christianis, quibus per hoc nomẽ, quo Christiani appellantur, signum atq; indicium quoddam impositum est: Christus nimirum: qui patris lux est. per Christum enim patrem agnouimus: qui enim vidit me, inquit, vidit & patrem meum: qui etiam character & forma patris, ab Apostolo cognominatur. Coniunxit autem seipsum Propheta Christianis, ob cognationẽ quandam ac familiaritatem virtutum.

Dedisti lætitiam in corde meo. Vel propter prædictũ auxilium, vel ob denominationem fidelium à Christo.

Ἀὐτῶν ἐπλη βύνθησαν.

A fructu frumenti vini et olei, eis multiplicati sunt. De carnalibus hoĩbus iterum sermo est: quibus terrena tantum cogitantibus, abunde omnia Deum præ magna benignitate subministrasse attestatur Propheta: & bona eis collata connumerat, dicens: quòd à fructu frumenti, vini, & olei, multiplicati sunt eis. hoc est, eis connumeratis bonis repleti, per quæ bona tanquam per magis necessaria, reliqua ciborum genera intellexit.

Υ'πνώσω.

In pace in idipsum dormiam et soporabor. Depositio timore, quo perturbabar, deinceps quiete dormiã, nec dormiam simpliciter, sed ad ipsam vsq; satietatẽ. nã quod ait, in idipsum, idẽ sibi vult quod vna: ac si dicat, vtraque hæc faciam, dormiã & pariter soporabor. quo loquẽdi modo accubationis & quietis suæ intẽsionẽ expressit. vel his verbis propheta fortassis prædicit, quæ ad mortẽ suã pertinebant. qđ scilicet nõ violenta sed naturali morte ei moriendum erat. & quod dicit in idipsum, de anima & corpore intelligemus. Dormiã enim ego, inquit in pace corpore pariter & anima, corpore nimirũ à visibilibus, & anima ab inuisibilibus inimicis liberata. quod verò ait, soporabor, longum resurrectionis tẽpus significare videtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Καὶ ἡσυχάσει μι. *Quoniã tu domine singulariter in spe habitare fecisti me.* Tu me,inquit,habitare fecisti seorsum à malignis atq; in spe salutis.Quidã verò hæc de resurrectione à mortuis prophetice dicta esse aiũt:quodque beatus Dauid, veluti ex corporis sui persona sermonem formauit,dicentis:tu domine habitare me fecisti in sepultura: & constituisti me singularem ac solitarium illic esse,à propriaque ac socia mihi anima disiunctum.verum hoc non simpliciter, sed in spe resurrectionis.quando quidem iterum animam suscepturum sperem.illa autem dictio,quoniam,abundare videtur hoc in loco quemadmodum & sæpe alibi, iuxta sacræ scripturæ,atque Hebraici idiomatis proprietatem: quanquam sæpenumero etiam hæc dictio apud Hebraeos, idem significat quod vere, & ponitur pro aduerbio confirmandi.

In finem pro ea quæ hæreditatem consequitur.

Quid sibi velit inscriptio in finem superius dictũ est: hoc autem in loco quidam per eam aiunt significari illos dies, quibus Christus homo factus est: quando vmbra legis finem accepit: atque hæc ex subsequentibus comprobari,ex persona enim futuræ fidelis Ecclesiæ Propheta psalmum hunc composuit: quanquam & ipse etiam beati Dauid negociis,ac rebus congruat.hanc igitur Ecclesiam,eam esse intelliges.quam propheta dicit hæreditatẽ cõsequi: ea nimirum ratione:quia per Baptismi regenerationem adoptata est,& adoptionis priuilegia consecuta,hæreditas verò quæ ei debetur,illa est quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. De hac etiam ecclesia tanquã de sponsa Paulus dicebat: optaui virginem castam Christo constituere: & Ioannes, qui habet sponsam sponsus est: & beatus Dauid alibi: Adstitit Regina à dextris tuis.In hac sententi verò tempore dixit, quæ hæreditatem consequitur,& nõ quæ consecuta est,aut quæ cõsequetur: quia Ecclesia semper hæres est, illiusque hæreditas finem vllum habitura nunquam est.

PSALMVS V.

Verba mea auribus percipe Domine,intellige clamorem meum. intende voci orationis meæ. Eũdẽ sensum aliis atq; aliis verbis repetit idẽ æquiualẽtibus,quẽadmodũ mos est, qui ex corde supplicãt,vel p verba,præces intellige. Ita quã-

quam sermones.clamorẽ verò ideo addidit,vt cum tono atque intensione spiritus preces se fudisse ostenderet:& vocẽ ea ratione,vt clare atq; aperte se locutũ fuisse significaret:cum alioquin clamor ignotã soleat vocẽ efficere. alia autem verba quæ his cõmixta sunt,in propria sua significatione sunt posita.Auribus enim percipe, inqt, nõ simpliciter:sed intellige,atq; ipso intellectu percipe quid sibi volũt preces meę:nec fortuitò eas tibi fuisse oblatas puta,seu labiis,seu ipso tibi corde offerãtur. est aũt mos sacræ scripturæ, vt humanas sæpenumero operationes Deo ascribat:quemadmodum hoc in loco fieri videmus.

Rex meus & Deus meus. Te enim solum, inquit, habeo in Regem,veluti,qui mei solus prouidentiam & procurationem habes te solum pari modo vt Deum colo,tanquã verum omniũ creatorẽ.cętera enim idola omnia abieci.

Quoniam ad te orabo domine. Exaudi me,inquit, quoniã deinceps ad te solum, & non ad alium Deum vt antea preces meas effundam.

Mane exaudies vocem meã,mane adstabo tibi & videbis me. Ἐπίψαλμα. Illo inquã mane,quo sol iustitiæ Christus hominib' orietur.Ego etenim tunc ex Iudæis,atq; ex gentibus cõgregabor:& inuocabo te,ac laudãdo appropinquationis cõuersationẽ exhibebo.tunc igitur tibi me appropinquãtẽ atque assistentem videbis.oculi enim Domini,inquit super iustos.quædam verò exemplaria habent & videbor: hoc est manifestus fiam.quod si iuxta historiam psalmũ exponamus de beato Dauid,mane, pro matutino tempore accipiendum est: ac si diceret: Gratius mihi ac iucundius rebus omnibus fuerit matutino tempore ad te Deus, orationem ac preces meas proferre: quod & nos facere consueuimus statim vbi è lecto consurreximus: nec tamen hoc dico, quasi alio tempore orandum non sit:Benedicam,inquit, dominum in omni tempore.

Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Lõge enim abes ab idolorũ peruersitate,quæ iniquitates diligunt. Per iniquitatẽ verò omne peccati genꝰ intelligit,quod extra æquitatis sit normã:seu vt significãtius Greca dictio ἀνομία exprimit,quod omni careat legis ratione. ἄνομος quippe,vnde ἀνομία,quẽ latinus interpres assiduè iniquũ ap-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pellat, exlegem potius,quàm iniquum significat:sed vo
cabuli inopia ἀνομίαν iniquitatem appellamus.

Neque habitabit iuxta te malignus. Gentium dii, nõ tanti
ipsi sceleribus ac vitiis repleti sunt, quẽadmodũ ex pro
fanis eorum libris docemur:sed homines quosq; simili
vitiorum amatores,veluti suos ac proprios fouẽt, sua
illis profana aperiunt fana. Tuã vero,ô deus familiari
tem,aut tui appropinquationem(ita enim intelligere de
bemus quod ait:Neque habitabit iuxta te malignus ho
mo nullus vnquam cõsequetur.prope est enim domi
iis qui contrito sunt corde.itẽ:veruntamen prope timẽ
tes eum salutare ipsius.Malignum enim dicens Propheta omnifariam peccatorem subsignauit.

ἀνεπάτοικος. *Nec permanebũt transgressores legis ante oculos tuos.* His ver
bis contineri dicunt prophetiam de Iudæis, qui dono
legem seruauerũt,protectione & custodia dei digni cõ
visi sunt: verum vbi illius transgredi cœperunt manda
ta,iuste,ac meritò ab eo expulsi sunt.

Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Hoc propter infi
deles gentes dictũ est,quæ legẽ dei nõ receperũt:&quo
iuxta Græci nominis veriorem significatum,vt diximus
exleges potius dicere possumus quã iniquos. Differt au
tem transgressor legis ab exlege:quia alter,legem quã
nouit,sed non seruat:alter verò is dicitur, qui nullas co
nino recipit leges.quanquam sæpenumero alterum loco
alterius ponitur.quinimo & latinus interpres vtrangue
dictionẽ passim pro iniquo exponit. Verum cum in vni
uersum dixerit de peccatoribus, particulatim nunc tra
dit quæ sibi visa sunt præcipua peccatorum capita.

Perdes eos qui loquuntur mendacium. Hoc principaliter pro
pter eos dictum est, qui non verum deum colebant: &
propter Hæreticos: consequenter propter omnes alios
mendaces,ac demonis ministros,qui pater dicitur men
dacij,Quod verò ait,perdes:grauissima eorum tormen
ta denotauit.vel fortassis id à propheta dictũ est, vt eos
qui facilitate quadam proni ac labiles sunt ad mendacia
hoc pacto deterreret.qui non tantum seipsos lędunt sed
multis etiam,perditionis causa existunt.

Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus. Vide
quomodo interfectori dolosum coniunxit. nã qui decipit,& in pericula aliquẽ coniicit,occidere etiam videtur.

Ego autẽ in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam. Ego, inquit, ecclesia ob summam misericordiam
ruã ab erroribus liberata, in domum tuam, quam olim
imprudenter destruebam, ingrediar. vel aliter: introibo
in domum tuam, digna nimirum effecta huiusmodi fi
ducia apud te,non ob meas virtutes.sed ob tuam tãtum
misericordiam.Aliqui per domum dei conuersationem
ac vitam intelligunt virtute præditam. requieseit enim
deus atque habitat in iis qui virtutes sectantur,quemad
modum in Euangelio ait: Ego & pater ad eum venie
mus,& mansionem apud eum faciemus.

Adorabo ad templũ sanctum tuum in timore tuo. Ingressa,
inquit,multa cum reuerẽtia adorabo in timore. tẽplum
verò aut terrenũ hoc intellige,aut cœleste in quo adora
tura est.Gentes quippe deorum suorum delubris intẽpe
tanter abutebantur,atque inhoneste.cum aũt hactenus
ecclesia vitiorum genera quæ ad propositũ à se sumptũ
pertinebant,narrauerit per capita:eaq; deo esse ostende
rit abominabilia,nũc ad se ipsã reuertitur, ac pollicetur
vere se atque ingenue,& non pigre diuino cultu inseruiturum:nec tamen id dicit,veluti quæ per seipsam iustifi
cata sit,sed tanquam misericordiam consecuta:quamuis
inclamando aduersus peccatores,& seipsam in templum
dei inducẽdo, videatur quodammodo aliud significare.

Domine deduc me in iustitia tua. Deduc me domine p ma
num filij tui:qui,vt ait Apostolus,iustitia est,& sanctifica
tio,& redẽptio. vel in lege tua quæ est humana iustitia.

Propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viã meam. Pro
pter visibiles atq; inuisibiles inimicos meos, qui in semi
tis meis scãdala seminãt,& laqueos tendũt,explana quæ
so domine viã meã ad te.ita enim Symmachus reddidit.
vel dirige me,ne declinem ad dexterã aut ad sinistrã pro
pter inimicos meos.qui latenter in insidiis me obseruãt.
Congruere etiam possunt hæc verba ipsi beato Dauid.

Quoniam non est in ore eorum veritas,cor eorum vanum est. Et mentiuntur assidue vt fallaces:& inutilia semper ac
vana cogitant vt maligni.

Sepulchrũ patens est guttur eorum. Propter mortua illorũ dogmata hoc dicit: & ob putidas Hæreticorum blasphemias,&inhonesta iutemperãtiæ verba.vel iuxta historiã, ob turpes contumelias, & ob iurgia, quæ in Dauid dicta fuere ab inimicis.quorum guttur non tectæ atque opertæ sepulturę compatauit,sed apertę ac patenti,tetrumq; odorem emittenti.nam si opertum esset sepulchrum,immundicias omnes & grauem illum spiritum cælaret.

Linguis suis dolosè agebant. Dolosi omnes mẽdaces sunt, nam quicunque mẽdax etiam dolosus.doli etenim vitiũ peruersum est.ait igitur,quòd insidias &dolos vna aduersus eam contexebant.

Iudica illos deus. Tu,inquit,qui huiusmodi homines,ac talia operantes odisti,eos etiam condemna.

Decidant à cogitationibus suis. Hoc est frustrentur propriis consiliis.

Secundum multitudinẽ impietatum eorũ expelle eos. Propter illorum impietatem eos,inquit,expelle quia te nonvenerantur.neq; enim propter me id expostulo: tametsi alioquin, sors atque hæreditas tua ego sum vel aliter quãto illi impij magis sunt,tanto à tua beneuolẽtia lõgius abiiciãtur. Impius verò non ille tantum est, qui deum non colit,sed & is qui non,vt congruit,eum veneratur.

Quoniam exacerbauerunt te domine. Non adeo mihi curę sunt quæ aduersum me operantur, quãtum doleo ob ea quæ contra te agunt.exacerbauerunt enim te in studiis, atque in conuersationibus suis, quas superius cõmemorauimus. vel aliter: quia exacerbauerunt te dominum meum dum mihi mandata tua obseruanti molesti sunt.

Et lætentur omnes qui sperant in te. Quoties inimici Dei mœrore ac tristitia afficiuntur, fideles ac pij quicunque sunt ex aduerso gaudent:quòd solo freti Deo,tantos ac tales superent inimicos.

Εἰς ἀιῶνα *In seculum exultabunt.* Hoc est semper & perpetuo,cum prope atque assidue consolationem tuam habituri sint.

Et habitabis in eis. Requiescens nimirum in pulchritudine atque elegantia animarũ eorum. Inhabitabo enim alibi inquit,in eis,& inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

Εἰ

Et gloriabuntur in te, qui diligunt nomen tuũ. Quia scilicet ipsi soli Deũ verum intellexerunt, atq; in hoc solo spem suam collocarunt.& aliter:Christiani viri diuinum Christi nomen adeo diligunt,vt ex illo tãtum velint cognosci.in solo etenim Christo iuxta Apostolum gloriãtur,dicentem:mihi autem absit vt glorier,nisi in cruce domini nostri Iesu Christi:hoc est nisi in Christo ipso crucifixo.

Quoniam tu benedices iusto domine. Non tantum in præsenti seculo tu eis benedices,laudes eorum omnibus notas faciens:sed & in futuro,quando vocabis eos,dicens: Venite benedicti patris mei. Tu itaque benedices eis,tametsi maligni contra,eis maledicant. huiusmodi autem verbis eos consolatur qui propter virtutem blasphemiis ac maledictionibus impeti solent.

Vt scuto bonæ voluntatis coronasti nos. Tu domine, inquit, munisti nos valde,& circundedisti cruce tua:quæ scutum est bonæ voluntatis: hoc est scutum tibi gratum ac placitum.animaduertendum autem est esse hunc quendã loquendi modum apud sacram scripturam,quo filium potentiæ dicere solet,pro potentem : & virum sanguinum, pro sanguinarium: hominem etiam pacis hoc est pacificum:ita & hic scutũ bonæ voluntatis pro scurum placitũ & bene gratum.Ordo etiam fiat hoc modo.munisti nos domine potentia tua quasi scuto quodam probato ac forti. corona enim circularis formæ est: & munitiones etiã per circulum atque in circuitu fieri solent.

In finem in Hymnis *pro octaua Psalmus ipsi* Dauid.

Εἰς ὕμνους

Quid significet in finẽ dictum est:præsenti vero Psalmo laudat ac magnificat Deũ propheta:rogatque & preces fundit pro octaua.hoc est pro futuro seculo.præsens enim seculũ vocatum ac cõpletum, & quasi Hebdomadæ commẽsuratum,septenario signatur numero,& septimum dicitur:futurũ vero seculũ octauum appellatur, veluti quod septimum sequitur. In persona autem non sua tantum Propheta, sed & omnium nostrum fundit preces ad deũ, qui in futuro illo seculo omnes iudicaturus est, hunc autem psalmum composuit beatus Dauid,postquam in angustias,atque in afflictiones decidit,quæ ei ob peccata eius obuenerant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSALMVS VI.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Sed qūo legim⁹ apud beatū Iob: Beat⁹ homo quem redarguit dominus in terra: & qūo ipse etiā Dauid alibi dixit: Beatus homo quē tu corripueris domine. verū hoc in loco Propheta non repręhēdi renuit aut castigari à Deo, sed qđ possit id tantū est, ne cum indignatione redarguatur aut cum ira. nam cum intolerabilem esse nouerit iram Dei, timet ne ab ea prorsus perdatur: modice tamen corripi optat, vt probatior effectus, futuri iudicij pœnas melius effugiat. consequenter etiam post redargutionem, correptionem subiunxit: & quanquam deus à furore & ira & ab omni prorsus passione liber sit, prophetæ tamen sæpenumero huiusmodi affectionem ei tribuerunt, persuadere studentes lectoribus, quòd omnium hominum Deus curam habet: quod omnia videt & audit: quòd lætatur, & tristatur, & iudicat, & furit, & irascitur: & quæcunque alia huiusmodi eum facere dicunt: vt saltem hoc pacto timore correpti homines desisterent à vitiis. & aliter ab humanis operationibus propheræ diuina declarāt: & quia qui loquuntur, & qui audiūt homines sunt, humana lingua exprimūt qđ loquuntur. neq; enim possibile est, vt alio modo loquantur, qui in corpore sunt, quàm corporaliter. nam & quoties barbaros alloquimur, illorum lingua vtimur: & cum pueris aliquid dicere volumus, eorum more balbutimus: & quanquam valde sapientes simus, ad illorum tamē humilitatē condescendimus. hæc igitur tibi sit norma quædam vniuersalis. Quod igitur ait, ne in furore tuo arguas me, idem sibi vult, quòd nolis me iuxta mea merita condemnare, neque debitas à me pœnas exigere.

Miserere mei domine quoniā infirmus sum. Si intellectus, inquit, meus debilis non fuisset, passiones certe illū non superassent: vel quia infirmus sum aduersus inuisibilē inimicū, qui & palā & elā insidias disponit. vel quia assiduis afflictionib⁹ debilitatus sum. Cōsidera igitur & tu deus debilitatē meam, & noli me penitus condēnare, quasi spōte mea superatus sim. hac autē voce, miserere mei, oēs nos perpetuo indigemus. nam & alibi ait: Si iniquitates obser-

uaueris domine, domine quis sustinebit? Itē alibi, non iustificabitur in cōspectu tuo oīs viuēs. Et rursus ꝓpheta alius: quis gloriabitur, inquit, mundū cor habere, aut qs confidet mūdus esse à sordibus? oēs itaq; indigemus diuina misericordia: tametsi non omnes illam consequamur, cum deus quærat tantum dignos se. Omnes etiam nos infirmi sumus, quia nisi dominus ędificauerit domū in vanum laborant qui ędificant eam: & nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Sana me domine, quoniā conturbata sunt ossa mea. Dolor q̄ sumus mihi ineſt ab assiduis afflictionib⁹, ad vsq; ossa ipsa sensu carētia puenit, atq; ea cōcussit his aūt verbis passionis suæ vehemētiā demōstrauit. vel ꝓ ossa intelligere possumus vires ac potētias, quibus mens ipsa sustinetur.

Et anima mea turbata est valde. Non sustinēs. s. dolorum vim. commodissime aūt dicitur hic versiculus, quotiens quis ad iram aliquam irrationabilem, aut prauas concupiscētias fuerit stimulatus tūc enim diabolus immodice spirās, animā solet & corpus ꝑturbare, nō secus ac validus ventus in mare irruēs. miscētur enim vnà ambo atq; æstuāt, nec ꝓpriū aliquem locū, aut ordinem seruant.

Et tu domine vsquequo. Verba hæc nō accusantis sunt, sed hominis in doloribus cōstituti. diu, inquit, à te ego neglectus sum, cum tamen auxilio tuo indigerem. Deus enim iis qui propter propria peccata tentationes sustinēt, non solet statim auxiliari: atq; hoc magna cum dispensatione agit. Tempore enim accepto, inquit, exaudiui te. iis verò qui ob dæmonis calumnias id patiuntur, statim adest. ad huc enim, inquit, loquente te dicam, ecce adsum. Psal. 84.

Conuertere domine eripe animam meam. Cōuertere ad me, inquit, tametsi hactenus ob peccata mea auersus fueris à me: & eripe me ex afflictionibus.

Saluum me fac propter misericordiam tuā. Non ob virtutes meas, inquit, id peto. nullas em̄ habeo quib⁹ id merear.

Quoniā non est in morte qui memor sit tui. Per mortē, pecca tū intelligit mortis ministrū. ab initio enim peccatū introduxit mortē. ait igitur, quòd qui peccatū facit, nō est tūc dei memor. est enī velut ebrius aut obcæcat⁹, qui peccat. vel mortē appellat tēpus mortis. qa vbi quis mortu⁹

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerit, ablatum ei est, vt possit amplius dei reminiſci, aut deum rogare, inutiles enim tunc essent omnes preces. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Ante mortem pœnitere quem potest? post mortem verò retributionis tantum modo tempus est.

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis stratum meum rigabo. Nõ simpliciter laboraui, inquit, sed cum gemitibus. Quæ res intensionẽ denotat laboris. nec simpliciter etiã dixit effundã lachrymas, sed lauabo lectum meum: neque id semel tãtum faciam, inquit, aut secundò, sed per singulas noctes. Et quia in die variæ me cogitationes distrahunt, faciam quietis tẽpus cõfessionis esse: nemine scilicet me tũc perturbãte. cõmodissimum enim est ad pœnitentiam id tempus. Quod verò ait: lachrymis meis stratum meum rigabo: expositio dictũ est ad præcedẽtia, & ad clariorem sensum illorum verborũ: lauabo per singulas noctes lectum meum. Audiamus verò nos homũculi, tãti regis pœnitentiã, cámq imitemur. Protulit autẽ hęc verba beatus Dauid, ad excitãdam in se misericordiã dei: vtq; ad eam deũ magis flecteret: ne aliquãdo fortassis grandis calamitatum cumulus, vires suas prosterneret, atque eum inutilem redderet.

Turbatus est à furore oculus meus. Oculus animæ: scilicet hoc est mens mea. Cõsiderãs enim ego, inquit, furorẽ aduersus peccatorrs, in die iudicij, vehemẽter perturbatus sum. Congrue verò mentẽ ipsam oculũ appellauit, veluti qui itineribus omnibus dux est. nã & mẽs videt & audit. Aliqui etiã dicunt oculũ corporis beati Dauid perturbatũ fuisse, cũ iratus esset aduersus inimicos. propriũ enim ac peculiare est ijs, qui irascuntur, vt oculi eis turbentur.

Inueteratus sum inter omnes inimicos meos. Veteraſcẽtium vestimentorum instar neglectus sum ac vilipensus ab inimicis meis: qui tamen ante commissa à me delicta, timebant me. vel, inueteratus sum: hoc est debilior effectus. Senes enim debiliores viribus effici solent.

Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Sentiens iam ac cognoscens diuinum sibi præsto esse auxilium, fiduciam ostendit: & inimicos perterrens, seu visibiles seu invisibiles illi sint, aufugere eos iubet.

Quoniam

Quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei, exaudiuit dominus deprecationem meã, dominus orationẽ meã suscepit. Hæc oĩa causam esse dicit fiduciæ suæ, timoriſq; pariter ac fugæ inimicorum. tria verò hęc in præsenti versiculo dicta, eundem habent sensum: vt alibi etiã diximus. Vel aliter: quia ob paupertatẽ, aut alias eiusmodi miserias, sæpenumero multi deflere solẽt: supplicationis vocabulo, æquiuocationẽ fletus distinxit: qui ad coadiuuandã supplicationem interfuit: & ad hæc, orationis etiã nomen adiunxit, vt maiorem precum suarum intensionem denotaret.

Erubescant & conturbentur omnes inimici mei. Rogat vt quæ sibi fuerunt significata quàm celerrimum finẽ consequantur. erubescant autẽ eius inimici, cernentes eõceptas à se spes inanes fuisse. sperauerant enim posse se de facili in propria potestate habere beatũ Dauid, veluti diuina priuatum benеuolentia: quòd si erubuerint, & pudore confusi fuerint, quomodo non etiam timebunt?

Conuertantur & confundantur valde velociter. Illi sic sentientes retro abeant. & (quod ait) confundantur, augmentum atq; intensionẽ significat pudoris. Dictio autẽ, valde velociter, oĩbus his verbis adiungenda est. optat nãque atque imprecatur illos quàm citissime hæc omnia pati. Quidam verba hæc dicũt precum potius similitudinem habere, quàm imprecationis: & precari Prophetam pro inimicis, vt eos pudeat prauorũ consiliorum: vt timeant deum qui ipsi Prophetæ adiutor est: vt à propria prauitate discedant, atque hoc pacto meliores fiant.

Ἀ πότερα φάσκων, παραιτησάμενος ὀνν.

Psalmus ipsi Dauid, quem cecinit domino pro verbis Chusi filij Iemeni. Τ῾ωνῶ.

Præsens inscriptio videtur ferè pugnantia cõtinere ijs, quæ in historia Regũ habentur, & vbi gesta beati Dauid suo ordine conscripta sunt. illic enim Chusi non Iemini filium fuisse legimus, sed Arachi. veruntamen recte cõueniunt hæc, vt dicemus: vel quia duplex fuerit nomen patri Chusi: vel quia ipse postmodum huius cognominationem sortitus sit, vt Iemens filius diceretur. hic etenim Chusi, Arachi filius, & socius beati Dauid, memor veteris amicitiæ, cũ Absalon filius beati Dauid, aduersus patrẽ insurrexisset, finxit se deficere ab Rege & ad Absalonem transfugere eo cõsilio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt Achitophel ducis Absalon consilia dissolueret: quemadmodū & perfecit morando quippe & cunctando Absalonem, cōtra Achitophelis consilium, ita destruit, vt occasionem & tēpus præstiterit beato Dauid, & longius fugiendi, & maiores copias colligendi: vt in libris Regum latius scriptū reperitur. ab huiusmodi igitur strenuo opere, appellationē hanc Chusi consecutus est, vt Iemini filius diceretur. Si quidem Iemini dextera interpretatur. Mos verò est scripturæ sacræ, ab exercitiis aliquibus seu studiis, tanquā à parentibus filios denominare, veluti filiū pacis, filiū sapiētiæ, & filium perditionis: ita etiā & filius dexteræ ille dicitur, qui dexteræ & commodus amico fuerit adiutor, illud etiam animaduertendū est, quòd inscriptio dicit, pro verbis Chusi: & tamen in toto Psalmo Propheta nullā Chusi memoriam facit: vnde alia oritur dubitatio: quemodo scilicet pertineat ad Psalmū inscriptio. Nos tamen quod cognouimus non celabimus, cum puduerit prophetam, quòd spem aliquam posuisset in prudentia & cōsiliis Chusi, qui eos seuerat decepturum se Absalonem, & dissipaturum consilia Achitophel, huiusmodi psalmum cōposuit & cecinit deo, non pro beneficiis quæ consecutus fuerat à prudentia & cōsilio Chusi: sed quia ipse amissa illa spe, quæ præcipue in deum habenda erat, magis fretus sit in verbis Chusi, à se ad Absalonem missi. est igitur hic Psalmus propitiatorius, placatque & benevolum reddit deum ab commissum errorem: illumque in auxilium suum aduocat.

PSALMVS VII.

DOmine deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me. Licet, inquit, ob prudentiam Chusi adiutus sim, & paululū respirauerim, tempusque acceperim ad congregandum exercitum, nunc tamen in illo amplius non confido: & cum propediē pugnæ dies mihi inistet, à te vno pendeo, in quem vnum omnes spes meas collocaui. alia enim omnia, amicos inimicum, socios, ac milites, secundo, in loco reputo. Scriptū est enim: maledictus homo qui spem ponit in homine. Item, beatus homo qui sperat in te: & quemadmodum alium colere quàm deum, non debemus, sic etiam in alio sperare nos non decet quàm in deo. Ille autē saluari dicitur, qui in bello sine vulnere conseruatur: & eripi is qui ab inuasione atque impetu inimicorū liberatur. ex omnibus autē persequētibus me, dixit, propter eos qui paricidam

ricidam filium sequebātur, & eius mortem appetebant. vel aliter ille saluari dicitur q infirmus est: eripi verò seu liberari ille, qui est captiuus. Salua me igitur vt infirmū: & libera me quasi captiuum. timeo enim ne ab inimicis cōprehendar, vel salua me ab inuisibilibus inimicis, qui post mortē meā, animæ meæ maculas omnes persecuturi sunt, si quo pacto fortasse eam potuerint comprehendere: duplex que erit iuxta hunc sensum petitio, pro præsenti scilicet vita, & pro futura.

Ne quando rapiat vt leo animā meam. Absalonē filiū Leoni cōparat, ob summam illius temeritatē, ferociam, atq; impudentes ausus, vel fortassis de dæmone sermo est, qui Leoni conuenienter comparatur. quia sicuti Leoni os, ac fauces male olent, ita etiā os dæmonis eructans blasphemias male olet. figura etiā videtur hæc verba esse, eorum quæ à dño passionis tēpore dicta sunt. nunc princeps huius mundi eiicietur foras, & in me nō habebit quicquā. q; si intelligimus psalmum de Absalone, animam, exponere, id est vitam, quæ ab interfectore quodāmodo auferri videretur. Est etenim anima vitæ causa: & sæpenumero causata ipsa causarū nominibus appellamus: quēadmodum & dñs, pax, dicitur & iustitia, & alia huiusmodi: quia pacis & iustitiæ author est. hac etiā ratione dæmō pecca tum & perditio appellatur, veluti illorū causa. impropriè autē posita est dictio rapiat, pro interimat. congruit etiā hic psalmus, omnibus his qui in tētationibus & periculis animæ cōstituti sunt. si per persequētes, dæmonū copias intelliexeris, & per Leonem, ipsum dæmonū principem sathanam: qui animas ad peccata, aut ad desperationem rapere solet, vel qui eas rapit vbi exiuerint è corpore.

Cum non sit qui redimat, neque qui saluum faciat. Congrue Μὴ ἅρπαζε.
hæc & suo ordine correspondent prædictis verbis, salua me & libera me. te, inquit, non adiuuante, nullus est qui saluet, aut qui redimat.

Domine deus meus si feci istud, si est iniustitia in manibus meis, Κύριε ὁ θεός
si retribui retribuentibus mihi mala, decidā forè ab inimicis meis
inanis. Nō aperit propheta peccati genus, filio ignoscēs. neq; eū suo nolle illud declarauit, vicē filij quodāmodo

Universidad de Deusto
Biblioteca

erubescens:sed(quod videri potest magis laudãdũ)si se hoc,ait,quod filius meus cõmisit aduersum me(sceleste quippe is fuerat & parricida)si iniuriam aliqñ manibus hoc est factis,intuli, tametsi illius sæpe scelera præsentirim:vel si læsi eos,qui aduersum me Absaloni ĩ bello opitulerũt:quiq; pro bñficiis à me in eos collatis,mala mihi nunc retribuunt:si horũ quicquã,inquit,commisi precor vt aduersus inimicos meos nõ præualeã,sed re infecta,inanis decidã.verum aliqui,huiuscemodi quæstionem mouent:si nõ deciderit inanis Dauid,nec re infecta recesserit,sed aduersus inimicos præualuerit,certe hoc pacto illos cõmissorũ scelerum pœnã inferet. qũo igitur dicit se illis mala non reddere?dicere possumus, præterita illa tempora significare,quia quum in præteritũ occasionem sæpe nactus iniuriã referre potuisset,abstinuit tñ:in presentia autẽ,cum periculum ei vitæ immineret,ad defensionem sui accedebat,tanta iniquorũ hoĩm scelera amplius non sustinẽs:vel aliter:decidã ab inimicis meis inanis id est frustratus oĩ spe.spes autẽ non vlciscendi erat sed repellẽdi inuadẽtes :vt saltẽ hoc pacto persequi cessarent.videre enim licet quẽadmodũ militibus suis iussit vt filio parcerent:& qũo illius morte intellecta,in magnos decidit luctus vel aliter:inuisibiles inimicos hoc loco intelligere possumus,à quibus inanis quis decidere dicitur & re infecta,si illos non superauerit, & virtutis suarũ acie eos non confuderit, hæc autẽ verba nõ iactabundus dicit,sed potius sibi cõciliaturus deum,cũ in angustias incidisset:&,si ad alias psonas referãtur hæc verba:nõ affeci ego,inquit,hoĩm aliquem iniuria, nec Saulem qui mihi pro acceptis beneficiis manifeste mortẽ intentabat,iniurias retuli:tametsi in potestatẽ meã deuenerat vt in historiis Regũ continetur. Siue igitur Absaloni insidiaptaueris,& iis qui cũ eo erant:siue alteri. siue etiam ipsi Sauli, veritas nihil lædetur.Retributionis vero noĩe hoc primo loco improprie vsus est,pro reddidi.nã qui bonum aut malum aliquod primus infert,is dare dicitur,reddere verò is qui datis parem vicem tribuit:retribuere autem vel potius(vt Græca dictio ἀνταποδοῦναι significantius exprimit)contra retribuere is dicitur, qui secundam beneficiorum aut iniuriarum vicissitudinem reddit.huius autem verbis vsus frequens est apud scripturam, præcipue apud beatum Dauid.

Persequatur inimicus animam meã & comprehendat. Persequatur,inquit,Absalon animam meã : hoc est meipsum (circumlocutio enim est)& comprehendat.

Et conculcet in terra vitam meam. Per vitam hoc in loco sanguinem intelligit,qui vitæ causa est, veluti præcipuũ elementum inter cætera quæ in corpore sunt, & quæ illud coaptant.

Et gloriam meam in puluerem habitare faciat. Per gloriam, glorioſum ac nobile corpus suũ intelligit:quod tũ ob vires eius maximas,tũ ob magnitudinẽ & gloriam, quæ ei ab imperio obuenerat apud oẽs celebre erat & notũ.in puluerem vero habitare idẽ est quod iacere,& in terram dissolui:possumus etiam sermonẽ hũc ad inuisibilẽ inimicum trãsferre,ita vt imprecetur,persecutionẽ se ab eo sustinere,& cõprehendi,nec posse illius insidias euadere, quinimo in terram hoc est in terrena negotia vitã suam immergi.hoc enim significant illa verba, & conculcet in terram vitam meam,adeò vt iacenti illi insurgat dæmõ, ac turpiter insultet.neque hoc tantũ,inquit,corpus conculcet,sed & gloriam : hoc est ipsum etiam intellectum, qui animæ honor est & gloria, in terram deferri imprecatur,& terrenis rebus applicari, ita vt contemplationis alis ad deum amplius extolli non possit. κατασκηνῶσαι.

Exurge domine in ira tua. Exurgere potest deus,& nõ in ira,iuxta illud,Exurge domine saluum me fac:at nũc ad supplicia atq; ad pœnas eum aduocat:intelligere autem debemus deum surgere non corporaliter,sicuti nec corporalem sedem intelligimus, quando sedere illum legimus:sed regiam eius dignitatem stabilitatemque & iudicandi authoritatem iudicari arbitramur.hoc pacto etiã cum exurgere deum dicimus, puniendi aut defendendi illius propositum denotamus.iram in deo pari modo nõ passionem esse intelligimus, sed castigationem & punitionem illorum qui diuina ira digni sunt.

Exaltare in finibus inimicorum tuorum. Cũ altus sis & sublimis,ita etiã appare, atq; ostende te hominibus:huiusὑψοῦ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modi autem apparebis in finibus,hoc est in morte inimi-
corum tuorum Mors quippe vniuscuiusq; finis est:mor-
vero inimicos,tibi etiam inimico? esse non ambigo,cum
mandata tua transgrediantur.

Exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti. Non
amplius esse sanguinis,sed vlciscere propter præceptum
quod mandasti.quod videlicet tradidisti per Moysen ini-
bens,parētes honorandos esse à filiis.verū in præsentia
filius meus furore in patrē correptus est.possumus & a-
liter intelligere: ϕ Propheta preces fundat pro resurre-
ctionis mysterio. Dixit enim dominus ad Iudæos, vt a-
pud Euangelistas legimus:soluite templum dei,& in tri-
bus diebus ædificabo illud. Exurge igitur, inquit, iuxta
illud mandatum,dixisti enim soluite & soluent.

Συναγωγή. *Et congregatio populorum circundabit te.* Si enim mihi adi-
tor fueris,videbunt multi & timebunt, & conuertentur
ad dñm.quod vero ait circundabit te,idē est quod circa
mandata tua versabuntur,& nunquā ab eis recedent. nā
alioquin deus immensus est,& comprehendi nō potest.
possumus etiam hoc intelligere de resurrectionis tēpo-
re.congregatio enim gentium,quasi corona quadā Chri-
stum cinxit,cum ab oībus terræ finibus gentes ad eū ac-
cederent.vel circundabit te,hoc est canet & laudabit te.
in choro enim ac cœtu,Hymnos ac laudes deo canere
solemus.à forma igitur seu figura cœtus hominū,Deum
laudantium,laudationem ipsam significauit.

Et propter hanc in altum regredere. Propter hanc inquam
congregationem gentiū,ascēde tu ô mediator ad patrē
& regredere in altitudinē glorię tuæ:quā habebas priusq;
Κρίνει. quam mundus esset.& ineffabile mysterium perfice.

Dominus iudicabit populos. Non negliget dominus ea
quæ aduersus me moliti sunt,sed disquiret omnia.vel iu-
dicabit populos condēnans prauos,bonos vero statuens
Β'α'ίμοι. à dextris.

*Iudica mihi domine secundū iustitiam meam,& secundum in-
nocentiam meam quæ in me est.* Postquam meminit iudicij
esto inquit,& mihi iudex,disquirens iustitiā meam,quā
seruaui aduersum parricidam filium,& cōplices,præter-
ea etiam id peto,vt secundū simplicitatem meam quæ in

me est,sic fiat mihi.Sed quomodo alibi dicit,& nō intres
in iudicium cum seruo tuo,cum hic iudicari cupiat:quia
scilicet ibi iudicari refugit cum deo, & vitam suam cum
illius beneficiis comparari:nunc autem se cum filio iudi
cari quærit,& cum his qui iniurias ei intulerant,atq; in-
terimere eum cupiebant.

Consumatur nequitia peccatorū,& diriges iustum. Nā si ali-
quando eorū malignitas cessauerit, dirigentur iusti.hoc
est absq; impedimento in recta virtutis via ambulabunt.

Συνίλιοσθή-
τω.

Scrutans corda & renes deus iuste. Tu deus, inquit, iuste
inuestigas atq; exquiris renes & cor.hoc est oīa iræ atq;
indignationis germina,quę in corde versantur:& omnes
concupiscentiæ radices,quæ in renibus inesse solent ex
his nanque iræ nimirū & concupiscentiæ affectibus, pec
cata omnia ortum habuere.& aliter: deus scrutatur cor
& renes.dictionem autem, iuste, sequentibus coniunge
legens,iuste adiutorium meum à domino.

Δικαίως.

Adiutorium meū à domino qui saluos facit rectos corde. Sim
plex & rectus corde eū sim,meq; ad rectum dirigam vir-
tutis callem, auxilium expecto non humanum (inutile
quippe illud est)sed à deo qui potens est vt saluet me.

Deus iudex iustus, fortis & longanimis. Videntur hæc ad
eos dicta esse,qui de dei ꝓuidētia penè scandalizati fue-
rant, ϕ permisissent filium aduersus patrē insurgere.iu-
stus igitur est,veluti qui vniuscuiusque operibus æquas
vices rependit:fortis vero,velut is qui potest quæcunque
vult:& longanimis,vt qui non statim infligit pœnas.

Καὶ μὴ ἐφ'
ἑκάστην ἡμέραν.

Et iram non asserens per singulos dies. Hoc ad probandam
dei longanimitatem dictum est.Etenim eū assidue delin-
quamus,& ideo dignos nos suppliciis reddamus,ipse tñ
tempus pœnitendi,vt longanimis tribuit.per iram igitur
hic pœnas intellige Mouent quidam dubitationē: si iu-
stus est deus,& condignas tribuit pœnas,quomodo po-
test dici misericors?Ad quod dicendū est:iustum quidem
deum esse,veluti qui vnicuique cōdignas reddit pœnas,
sed misericordem esse etiam:quia nō statim castigat, sed
sustinet,& pœnitentiæ ac cōuersioni tempus tribuit, nec
dæmonem finit omnia perficere,quæ ille optat: & quia
omni denique ex latere nostram sitit salutem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Σκλήρει. *Nisi conuersi fueritis, gladium suum nitidabit, arcum suum tetendit & paranit illum.* Sciēs beatus Dauid vt propheta, & vniuersæ gētes eius psalmos in ore atq; in manibus semper habituræ erant, disciplinā eis admiscet. nisi eū vos, inquit, qui à recto calle, declinastis in erroris vias, & conuersi estis ad materiales res, iterū ab his reuertamini ad deum, pœnas profecto non effugietis. per gladiū autem, acerbitatem, & per arcū, celeritatē mortis indicat. Nitidare autē & tendere, pœnarum apparatū significāt, longanimitatemq; diuinam non perpetuā fore, sed ad tempus. parare verò dicere potes flagelli propinquitatem. vel aliter: per arcum, vehementiam pœnarum intellige: per arcus tensionem, appropinquationem pœnarum, & demum per eiusdem apparatū, quomodo peccatores deus omnino percussurus sit, nisi pœnitentiam egerint.

Σκεύη. *Et in eo paranit instrumenta mortis.* In eo nimirum suppli cij genere quod sub arcus figura denotauit. varia autem sunt mortis genera: gladius videlicet, ignis, aqua, terræmotus, hiatus terræ, ægritudo: quæ omnia mortis sunt instrumenta. per ea enim mors, finē suum cōsequitur. illud tamen animaduertendum est: & licet humano more verba sint prolata, omnia tamen digne deo intelligenda sunt. huiusmodi enim crassioribus verbis Propheta sæpe vti solet, auditorum hebetudini cōdescendens. hac ratione gladium Deum habere dicit, arcumq; & sagittas, atq; alia bellica instrumenta: nitidareq; eum & tendere, vt auditoribus timorem augeret, & per nota eis nomina, lapideam eorum mentem concuteret: verum huiusmodi armis non indiget, qui aspectu solo facit terram tremere. in manu cuius est omnis spiritus: qui etiā montes dissoluit in fortitudine sua: omniaq; alia facit, quæcunque de eius potentia diuini contemplatores tradiderunt.

Sagittas suas ardentibus effecit. Ex his verbis, pbos hoīes consolatur. pœnas enim, inquit, fecit deus propter eos, qui sceleſti sunt ac deo indigni. Ardētes enim appellauit eos, qui oī prorsus carēt virtutis humore: qui adeò sicci sunt ad operandum aliqd bonū, vt facile ab igne pœnarum incendantur: qui etiā iam ardere dici possunt, ea ratione: quia pœna illa iam eos manet. & aliter ardentibus: igne

igne scilicet passionum, iræ, voluptatis, auaritiæ, & similium. Cum autem multiformē dei iram descripserit, eām que prauis hominibus imminere tradiderit, erudit postmodum, & docet nos à præsentibus rebus: & sermonem ad Absalonem conuertit.

Ecce parturit iniustitiam. Filius meus, inquit, factus est iniustitiæ grauidus, cum iniuste cogitauerit me de eo regno expellere, quod mihi à deo datū est. parturitionis autē nomine vsus est, volēs ostēdere quales & quā acerbos dolores, ij patiantur, qui proximos suos iniuria afficere student. implētur siquidem indignatione, interrūpuntur ab ira, cogitationibus tabescunt, per innumeras ambulāt vias, timore afficiuntur, in angustiis permanent. huiusmodi autē flagella sustinere omnino nequeunt, donec cogitationes suas in opus non deduxerint: tametsi postea nō liberentur à sententia, atq; à condemnatione proprię cōscientiæ. Quando igitur scriptura, intolerabilem aliquē dolorem vult exprimere, illum sub parturitionis nomine describit: quo nomine, Græci præcipue, frequentius vtūtur pro dolore, parturitionem, ὠδῖνας appellātes, à verbo εἴδαίνω idē proprie significāte quod tumeo seu augesco. etenim cū infans in matris vtero perfectus est, & auctus, amplius ferri nō potest. vnde maximos efficit dolores, cū ad exitum festinet. Per hæc autem ostenditur vitia in nobis naturaliter non esse complantata sed deforis insita esse, & graues postea dolores producere.

Concepit laborem & peperit iniquitatem. Atqui in aliis fœtibus primū conceptio est, & deinde parturitio consequitur aucto ac perfecto infante: verum id sic se habet, quādo de cōceptione & parturitione illa loquimur, q̄ in vno atq; eodem fœtu cōtingit: nunc autem de diuersis fœtibus est sermo. primo enim Absalonē dicit parturisse iniustitiam, deinde cum ab ea male affectus esset, tū obrationes iam dictas, tum etiam quia idoneū tempus ad patrāda scelera nondū inuenisset, concepisse eū narrat laborē, hoc est corporis dolorem. nam si animus solicitudinibus torqueatur, ipsę etiā corporis vires deficiunt. nō tātū igitur animi mœrore Absalon detinebatur, sed in corporis etiam dolores inciderat, donec iniquitatē peperit. πόνον.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Portrò illud iniquum fuit, inhonorare ac persequi patrẽ, & illius pellices violare. Quidam vero breuiorem expositionem secuti, parturisse exponunt pro cogitasse. per cõceptionem verò constantiorem illam tyrãnidis meditationem intelligunt. vel aliter: cũ Absalon grauiter animo angeretur, & multa passus esset propter huiusmodi cogitationes, nec tamen adhuc quiesceret, concepit rursus alium dolorem eandem ob causam: qui alius ei fuit labor, & alius dolor, & secundus partus.

Ωδυξε, καὶ ἀνέσκαψεν. *Lacum fodit & refodit eum, & incidit in foueam quam fecit.* Periculũ, inquit, mihi præparauit, & eiusmodi periculũ, vt ab eo vix possem liberari: quod latius similitudine denotauit. qui enim in lacũ incidit, illinc amplius effugere nõ potest. præcipue si is lacus nõ fossus tantũ sit, sed refossus, & bis euacuatus, ita vt profundior sit. huiusmodi aduersus me inquit, insidias filius me⁹ molitus est, quę vastæ fossæ instar quoddã in se vitiorum profundũ habent, & mortiferũ circuitum. verum ille in periculum ipsum mihi destinatum decidet, & cõprehendetur in prẽmium eorum, quæ aduersus me moliti, nunquam cessauit.

Πόνος. *Conuertetur labor eius in caput eius.* Vtraq; hæc, re ipsa illi contigerunt. Ipse enim Absaló in periculum incidit, & eius studium tandem in ipsius caput reuolutum est. nam cum in aciem milites hortaturus festinaret, inter eurendum equo prẽteruectus, cęsarie ramo arboris cõplicata suspensus remansit. quo pacto acerbam mortẽ sustinuit.

Ἀδικία. *Et in vertícem ipsius iniustitia eius descendet.* In eum enim irruet iniustitia, quã in alios tendebat. Ab ea autẽ corporis parte quę est magis lethalis, totum hominẽ significauit: veluti totũ à parte. & sanè ita actũ est. Nam cum bellum in patrem instrueret, ipse in eo fuit interemptus.

Confitebor domino secundum iustitiam eius. Ego, inquit, post huiusmodi belli exitum, gratias deo agam de iusto eius iudicio.

Et psallam nomini domini altissimi. Canã, inquit, nomini eius pro victoria: quia eius nomẽ inuocaui, & exauditus sum. Quod si illius nomẽ tãtas habet vires, quis nõ ipsũ dominum formidabit? Altissimi autem, id est, illius, qui est supra omnia, qui insuperabilis est, vel etiam superæ fortis,

stis, vt superi⁹ diximus. Hæc autem verba non gaudentis sunt aliorum cæde, nec filij potissimum, cum lugubrem egerit illum victorię diẽ: sed suscipientis sententiam dei, quæ iniustos illos coercuit. Aliqui vero verba illa, lacũ fodit, & quę sequuntur, vsque ad illa, iniustitia eius descendet, breuiori expositione declarãt, dicentes, ea verba per metaphoram significare, q̃ Absalon ipse ea passurus erat, quæ aduersus patrem moliebatur. huiusmodi etiam verbis possumus & nos aduersus dæmonem imprecari.

In finem pro torcularibus Psalmus ipsi David.

Quid sibi velint verba illa in finem, in superioribus dictũ est. Torcularia appellat Ecclesias, quæ vbique terrarũ sunt. Christus enim vitis est & Apostoli palmites: vna autẽ & racemus fidem significant, quæ in Ecclesiis cõpressa, disciplina Christiana vinũ trahit, quo fideliũ corda lætificantur. Ex persona igitur spiritus sancti horum torcularium, hoc est Ecclesiarũ, hic Psalmus à Prophęta conscriptus est. olim quippe vnicum tantum templum constructum erat, in vna tantum ciuitate Hierusalem: quia vni tantũ erat gens data. de quo Esaias ait. Ædificauit turrim, & torcular fodit in ea. turrim tẽplum appellans, & torcular altare. in fine autem seculorum, hoc est in fine legalis cultus, illa turris destructa est, & loco eius per vniuersum orbem erectæ sunt innumerabiles Ecclesiæ: quoniam omnes gentes in dei cognitionẽ venerũt.

PSALMVS VIII.

Omine dominus noster quã admirabile est nomẽ tuũ in vniuersa terra. Infidelium quidẽ dominus, Christus dicitur, sed vna tantũ creationis ratione: fideliũ verò duplici, creationis scilicet & cognitionis, quam ob causam nomen domini hoc in loco etiam duplicatur. dicant itaque omnes fidelium Ecclesiæ: domine creator & opifex: qui nuper etiam per cognitionem nostri dominus factus es: quàm admirabile est nomen tuum in omni terra: cuius sola inuocatio dęmones fugat, mortuos suscitat, ægritudines pellit, elementa commutat, & omnia potest. Alibi vero terribile etiam appel-

latur seu timendũ. Admirabile est igitur ob multa, quæ supra naturam operatur: & timendum ob ineffabilẽ eius potentiam. Sed vides quomodo beatus Dauid se nobis voluerit cõnumerare, cõmuni nomine dominũ nostrum appellans, præuidẽs nimirum mysteriũ & fidem, quæ ad ipsos mundi fines erat peruentura. quid igitur ad hoc dicẽt Iudæi? antea quippe dei omnipotentis nomen apud plurimas gentes despectui erat. nã, vt inquit Esaias: Propter vos nomen eius blasphematur inter gentes. vnde sine dubio de Christo hæc dicta esse conuincuntur.

Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos. Magnificentiam hoc in loco dei humanationẽ appellat: quæ & magna est, & omnem exuperans intellectũ. eleuata enim est, & transcendit illas etiam potestates quæ supra cœlos sunt: eo quòd ab eis etiam comprehendi non potest. vnde maxime eis est admirationi, neq; enim homines tantum, sed ipsi etiam angeli ad hoc stupent mysterium. vel aliter: significare nobis volens Propheta immensam diuinæ naturæ potentiam, exaltata est, inquit, magnificentia tua super cœlos, cum terra eam non caperet, quod alius Propheta dixit, operuit cœlos virtus eius, & laudationis eius plena est terra.

Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Laudationem puerorũ prædicit factam in templo. ex omnibus autem miraculis, huius tantum meminit Propheta, tanquam admiratione magis digni. nam & ante Christum leprosi sanati fuerant & dæmones expulsi: & mortui suscitati: infantes vero locutos esse, tunc primum legimus neque enim simpliciter pueri fuisse dicuntur, sed infantes & lactentes: quod maxima admiratione dignum est. perfeciſti autem, id est perfectam feciſti laudem illam, cum alioqui illorum lingua adhuc esset imperfecta.

Propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum & vltorem. Edisserit etiam causam miraculi. factum est, inquit, id propter sceleſtos inimicos tuos Iudæos. in aliis enim miraculis suspicati sunt fortassis Iudæi quã deciperet Christus & falleret eorũ oculos: in infantiũ vero laudatione, q̃ apud eos versabãtur, immo qui eorum erãt filij omnis aberat suspitio. hæc autem ita dispensata sunt à deo: ad destructionem, hoc est ad confusionem Iudaici populi, qui inimicus simul & vltor dei erat: inimicus quia eius filio aduersabatur: & vltor, velut is qui p deo se id facere existimabat. possumus etiam dæmonem inimicum & vltorẽ dei dicere inimicũ: quia eius mandatis aduersatur, & q̃a semper infensus est amicis dei: vt vltorẽ vere, quia is qui à deo proiecti sunt, improperare solet, q̃ contemptores dei fuerint: atq; ideo ad pœnam eos trahit, quod diuina mandata transgressi sunt. ex ea quippe infantum laudatione ipse etiam dæmon confundi visus est & destrui. Futura autẽ Propheta narrat vt facta: veluti qui propheticis oculis ea viderat: vel ex persona ecclesiarum, vt diximus, hæc prolata sunt: veluti quę ab eis quandoque ita essent proferenda.

Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum. Olim gentes mundũ à falsis eorum diis factũ esse arbitrabãtur: sed vbi claruit veritas, Ecclesia fideliũ cecinit: videbo cœlos qui digitorũ tuorũ opus sunt. Cœlos autẽ, cœlũ ipsum appellauit, quod initio factum est, & firmamentũ. vel plurali numero pro singulari Hebræorũ more vsus est. Et dum cœlũ dicit quo omnia cõplectuntur, cæteras creaturas quæ in mundo sunt, comprehendere etiam videtur. Dicunt quidam ideo dixisse opera digitorũ tuorum, vt tanta ac talia elementa, à minima diuinæ potentiæ particula facta fuisse significaret. Ego vero Prophetã puto indifferenter vsum hoc loquendi modo, cũ alibi etiã dicat: & opera manuum tuarũ sunt cæli Lunã & stellas quę tu fundasti: cũ cœli meminerit, illius etiã addit ornamẽta: te, inquit, cognoscam factorem stellarũ. Solem vero prætermisisse non videtur, dum Lunã commemorat: quinimo & Solis meminisse credendum est: Lunæ memoria quę ab ipso sole illuminatur, cũ vterque cognitioni hominum coniunctim inhæreat. Duo quippe sunt magna luminaria, quorum qui alterius meminit, alterũ simul introducit. vnde alibi solis tantũ meminit, quando ait: tu fabricatus es auroram & solem: quasi per alterum vtrunque intelligatur. Sequitur, quæ tu fundasti: quæ astra nimirũ, vel opera tu fundasti. i. finxisti, stabilisti, ita vt decidere nõ valeãt, aut dimoueri è loco, vbi p te collocata

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt:tametsi ea appensa quodammodo esse videantur.

Quid est homo q̃ memor es eius, aut filius hominis quoniã visitas eum? Hæc etiam propter incarnationẽ dicta sunt, prænoscens enim Propheta illius mysteriũ: quid, inquit, tanti est homo, vt cum rebellis à te factus sit, & imperiũ tuum detrectauerit, tu tamen illius miserearis? est autẽ hic sermo metaphoricus, atque ab eorũ persona translatus, qui certo tẽpore cuiuspiam obliti sunt, & deinde cõpassione moti, eius reminiscuntur: nec tantum reminiscuntur, sed in illius auxilium & defensionem etiam mouẽtur. Et hæc est visitatio quam dicit, neque enim Angelus aliquis, aut legatus, sed ipsemet dominus per se veniens saluauit nos. Quid igitur? tanti est homo, vt propter illũ hæc fieri debeant? & cum Angeli quidẽ cecidissent, tu nihil eiusmodi fecisti, in hominis autem ruina & casu, ad extremam hãc deiectionẽ descendisti. homo autẽ & filius hominis idem æque significant: circumloqui tamen sæpe sic solet scriptura, vt pro homine filium hominis dicat.

βραχύτι. *Minuisti eum modicum quid ab angelis.* Antiquorum beneficiorum meminit quæ in hominem collata sunt. creatus enim homo modicũ quid ab angelis minoratus est, propter complicationem corporis, & alia quę ad corpus pertinent. atque hoc sane magna cum dispensatione: vt quoties propter intellectum extolleretur, toties deprimeretur atque humiliaretur propter terram. Nam si in præsentia cum corpore grauamur, adeó extollimur & gloriamur, quid existimandum est facturos fuisse, si absque corpore nobis viuendum esset?

Gloria & honore coronasti eum. Glotia, quia ad imaginem & similitudinẽ dei factus est: honore, quia omnia ei subiecta sunt animantia.

Et constituisti eum super opera manuum tuarũ. Elegisti eum in Regem totius creaturæ. crescite enim, inquit, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ei.

Τὰ. *Omnia subiecisti sub pedibus eius, Oues & Boues vniuersas, insuper & pecora campi: volucres cæli, & pisces maris, qui perambulãt semitas maris.* Hoc etiã ex Genesi sumptũ est. dominamini, inquit, Piscibus maris, & volucrib⁹ cœli, & omnib⁹ pecoribus, & omni terræ: Cũmq, Propheta hic oĩa dixerit,

dixerit, postmodum distinguit. & primo quidem mitiores oues, connumerauit: per pecora autẽ capi quadrupedia oĩa cõprehendit, quæ in campis habitant: & iuxta Græci hominis etymologiã animalia oĩa intelligũtur: quæ prona in terrã aspiciũt. per pecora igitur, terrestria omnia animalia significauit, seu mitia sint, seu syluestria, & fera. omnia quippe in hominis ministeriũ data sunt: quibus omnibus ille etiã homo adhuc dominabitur, qui pristinam animæ suæ seruauerit dignitatẽ. Cœli aũt volucres dixit, pro aẽtis. Cœlũ enim sæpe, ponitur pro aẽre, qui cœli instar capiti nostro circunfusus est. Piscium etiã, cum innumerabilia sint genera, vno sermone oĩa cõplexus est, dicẽs: perambulãt semitas maris. & à masculino genere ad neutrũ transit, volẽs hoc pacto varia piscium genera denotare. verum hæc de puro ac simplici homine intelleximus. Iuxta anagogẽ verò ad humanitatem Christi pertinẽt: quẽadmodum Apostolus ad Hebræos declarat. quid eñ inquit, tanti est humanitas illa assumpta à deo verbo, q̃ illius memor es? dicẽs: hic est filius meus dilectus? filiũ autẽ hominis dixit, vt eos cõuinceret qui christi carnẽ suspernẽ descẽdisse asserũt: qua ratione ipse etiam dñs apud euangelistas sæpenumero filiũ hominis se appellat: significans q̃ ex virginali vtero, atq, ex purissimis illius sanguinibus ipse sibi tẽplum cõstituerat. filius enim hominis is verẽ dicitur, qui mulieris est filius. nã & mulier vere homo est. visitauit autem illum deus, iuxta q̃ alibi legimus: prouidebam dñm in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne cõmouear. qđ vero ait: minuisti eum modicum quid ab angelis: ea ratione dictũ est, quia & famẽ patiebatur Christus, & sitim, & reliquis omnib⁹ corporis passionibus, atq; affectib⁹ subiacebat, qui reprehẽsibiles non sunt. Coronasti autẽ eũ hoc est ornasti, gloria quidem diuinitatis: honore autẽ, quẽ angeli ei præstabãt. sæpe enim ministrabant ei. vel etiã quia vtrunq, ab hominibus ei præstabatur. quia credentes in eum, deũ appellabant, & religiosissime venerabãtur. omnia præterea subiecit deus sub pedibus eius, veluti nouo Ada: qui imaginẽ & similitudinẽ dei vere seruauit: iuxta anagogem oues, ij dicendi sunt qui ex gẽtibus crediderũt: quos in collib⁹, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

montibus errãtes Christus inuenit,& ad suum ouile congregauit. Boues verò Iudæi sunt,graue veteris legis iugũ trahẽtes,& pecora cãpi ij, qui nec Moysi nec gratiæ legẽ susceperunt, sed idola colentes in campestri humilitate, ac terrena deiectione voluptatũ præsentis vitæ ideo ambulant,quia in contemplationis sublimitatẽ suspicere nequeunt.sed iuxta eam quam diximus Græci nominis etymologiam,quasi pecora proni in terram,inspiciũt. Volucres etiã cœli pro angelis accipi possunt: & pisces maris pro dæmonibus:qui inter fluctus presentis vitæ subsiliũt, atq; in amara prauarum actionum viuunt salsugine. Omnes enim Christo tandem subiicietur:quoniam illi omne genu flectitur,cœlestium,terrestrium,& infernorũ. Possumus etiam nõ ingratam quorundam expositionem recensere: q̃ scilicet illa verba minuisti eum modicũ quid, non ad angelos referenda sint. sed ad gloriam dei patris: atque hoc pacto legẽdum minuisti eum ô pater modicũ quid,à tua nimirum dignitate propter carnis naturam,& quæ sequuntur per se legãtur. sed quoniam quod Latine legimus ab angelis, in Græco legitur παρὰ ἀγγέλους: quæ verba vltra sensum iam redditũ, idem etiam significant, quòd supra angelos: intellige quòd gloria & honore eũ deus supra angelos coronauit:hoc est plusquam angelorum aliquem. Nullus quippe angelorum, aut huiusmodi dei nomen consecutus est, aut tale sortitus ministerium. Veruntamen dicant nobis Iudæi, quando infantes & lactentes pueri laudem hanc dixerint, de qua nũc loquitur propheta:& quemnã inimicum huiusmodi laus destruxerit:quomodo etiã dixit beatus Dauid videbo cœlos opera digitorum tuorum, cum iam Moyses de his docuisset: in principio enim,inquit,fecit deus cœlum & terram.

Domine dominus noster quàm admirabile est nomẽ tuũ in vniuersa terra. Quoniam hic psalmus Christi prædicit mysterium,qui è cœlo descendit, & rursus in cœlum ad paternam gloriã ascendit,& circulari quodam motu illinc vnde venerat reuersus est, merito etiam hic psalmus qui de Christo pertractat,circuli instar ibi finẽ accipit, vnde initium sumpsit. incipiens quidem & desinens pari admiratione plenus est,dicens:Domine dominus noster,&c.

In finem pro occultis filij Psalmus ipsi Dauid.

Quid significet in præcedentibus dictum est: & alter mors per crucem,congrue dici potest,esse finis vitæ filij: vitæ inquã humanæ,cuius mortem propheta, occulta filij appellauit: quemadmodũ ipsa etiã Hebraica lectio apertius explicat dicẽs, pro morte filij: et alibi mysterium esse legimus abscondituũ à seculo ipsis etiã angelis ignotum. & Paulus abscondituũ fuisse dicit principibus huius seculi.nam si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Pertinet igitur hic psalmus ad mortem domini, per quem inimici potentia omnis destructa est.Longior vero est, ita disponẽte sancti spiritus sapientia,quæ nec breues esse omnes psalmos voluit,neque omnes in longũ extendit,sed opus quoddam varium reddidit, longitudine pigritiam excitans,& breuitate laborem mitigans.

PSALMVS IX.

Confitebor tibi domine in toto corde meo. Confessionis nomen duo significat,peccatorũ reuelationem,item & gratiarũ actionem: vt hic agam, inquit,tibi gratias pro acceptis beneficiis, nec sim pliciter,sed ex toto corde meo.

Narrabo omnia mirabilia tua. Beneficia appellat mirabilia,veluti trophæa quædam de inimico admiranda.

Lætabor & exultabo in te. Lætabor, inquit, tanquam is qui experimẽtum accepi auxilij & potentiæ tuæ:memor enim alibi, inquit, fui dei & lætatus sum. Solus quippe deus hominibus verum est solamen: quemadmodum & solus ipse est qui homines saluat. exultatio vero, maior quædam est lætitiæ intensio:quæ præ nimio gaudio subsilire valde atque eleuari cor facit.

Psallam nomini tuo altissime. Mos erat iis qui amatorie in aliquem affecti essent,carmina & cantus in eum componere: atq; hoc pacto animi desiderium lenire: huiusmodi metaphora propheta vsus, intẽsionem amoris sui in deũ declarauit,dicẽs:psallam nomini tuo: quæ dictio musicũ ac concinnum cantũ denotat. Canam igitur, inquit, non naturæ tuæ, quandoquidem illa percipi non potest, sed nomini tuo,decentes illi nectens ac complicans laudes.

Α'γαλλιᾶσθαι ἄν ἄνηρ ἤλιμ. ὕμνον ἄδειν ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ.

Cum cõuersus fuerit inimicus meus retrorsum, infirmabũtur et peribunt à facie tua. Connumerare incipit beneficiorũ genera, pro quibus deo gratias agit. Ausus eũ aliquãdo ty-

τροπὴν ἐχθροῦ

Universidad de Deusto
Biblioteca

rannus dæmon ipsum etiam saluatorē, veluti nudum hominem inuadere: sed simulac dici audiuit, vade post me sathana & inexpugnabilem illius sensit potentiū, magna statim cum ignominia retrocessit: quo conuerso ac profligato, omnes pariter potestates quæ sub ipso erāt, debilitatæ sunt, & perierunt, amissa illa nimirū tyrannide, veluti quadam eorum anima. Cum enim vixerit Iesus sine peccato: vnde & dæmonē destruxit, & nos pariter induit armis salutis: cum etiam sacrum baptisma, ac diuinorum mandatorum meditationem & custodiam, propriāmque vitam ac conuersationem, pro via nobis reliquerit & semita, quæ ad cœlum ducit: consequenter & cæteri dæmones illinc adeo deleti sunt, vt nullam in nos amplius habeant potestatem, nisi nos ignauia nostra fortassis ita volentes, neglectis diuinis mādatis, ad nosmetipsos eos iterum traxerimus. Quod verò ait à facie tua, idē est, quòd à timore tuo. strenuorum enim ac potentum virorum facies horribilis inimicis videri solet ac timenda.

Quoniam tu fecisti iudicium meum & causam meam. Iudicasti enim me credentem in te, qui antea sub potestate atq; amara tyrannide dæmonis ignorantia mea detinebar. Nam cum perspexeris quòd malignus ille me creaturam tuam inuide in seruitutem redegerat, ex illius manibus subductum atque ab errore liberatū iustificasti. Causam enim hoc in loco iustificationem appellat.

Sedisti super thronum qui iudicas iustitiam. Propter saluatoris ascensionē hoc dictum est. Impleta enim carnis dispensatione ad iudiciale thronū suum rediit, id est, ad potestatem diuinitatis. quē thronū tamen, nō reliquerat, quādo arcanis atq; ineffabilibus modis ad nos descēdit. Assumptus enim est in cœlum, & sedet ad dexterā patris, veluti qui potestatē omnē acceperit in cœlo & in terra, & propriæ creaturæ opē tulerit, pro qua immaculatā illam animā posuerat. Hæc aūt non humane sed digne, deo intelligenda sunt. Sedere enim in throno, aut super thronū, in deo, & in verbo dei accipimus ꝓ iudiciali potestate: qui & si antea habebat, ob carnis tamen dispensationē celabat, vt oīa implerentur. Tu fuisti, inquit, in iudiciali potestate, & iudicātis personā sumpsisti, qui solus iustus es iudex,

dex, quique nulla ignorantia aut affectu impeditis, quominus semper in æquitate perseueres.

Increpasti gentes & periit impius. Obiurgasti, inquit, gentes, improperasti eis errorem eorum, & fugit ab eis sathanas, veritatem non sustinens. Apostoli etiam aliquando acerbe Gentiles reprehendebant, veluti Paulus qui insensatos Galatas appellabat: quod illi sentientes, ab idolorum cultu recedebant. Destructo autem idolorum cultu, simul etiam abibat eorum præsul dæmon: adeo vel sola poterat sanctorum increpatio.

Nomen eius delesti in seculum & in seculum seculi. Cū honorem deo debitum, sibi dæmones rapuissent, homines in eorum seruitutē redacti nomina eis dederunt: quemadmodū Hesiodus in nugaci illo opere de natiuitate deorū tradit. atq; (vt cætera alia omittā) exempli gratia tantum dicam: Iouis, Martis, Appollinis, Mercurij, Dianæ, Veneris, & copiosæ illius deorum multitudinis nomina, simulac fidei verbum disseminatum est, statim euanuisse: non solum in hoc præsenti seculo, sed etiam in futuro: quod seculum seculi esse intelligendum est: & quod proprie seculum dicitur. quia iuxta Græcæ dictionis vim, ἀιὼν sempiternitatē denotat. Est autem mos sacræ scripturæ per huiusmodi loquendi modū, honoratiora semper significare: vt cùm ait, Sancta sanctorū, Cantica canticorū, Sabbata sabbatorū, & alia huiusmodi. vel aliter dicere potes: ꝙ ea verba in seculum seculi intensionem significant: pro eo quod est, in perpetuum. In obliuionem enim penitus data sunt dæmonum illorum festa, ac celebritates: eorūmq; nomina deleta quodammodo sunt & extincta. Εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Inimici defecerunt framæ vsq; in finē, & ciuitates destruxisti. Framea, hoc est gladij, seu arma inimici, intelligēdę sunt, ignominiosæ illę passiones atq; affectus, quibus humana anima nō secus ac gladio percussa, & penitus ad virtutē mortua iacebat olim in corpore quasi in sepulcro. Destructa aūt gētiū impietate & ædificata pietate, destructæ sūt ciuitates. vel ciuitates ipsos hoīes intellige, in ꝙb⁹ antea habitabāt & qescebāt dęmones. Quāq extraneū etiā nō fuerit ꝓ ciuitates, obscœna idolorum delubra intelligere. Ἀλῶν ὡς ἀληθῶς.

Periit memoria eius cum sonitu. Nemo eīm amplius ei facti Αὐτῶ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficium offerre nouit, aut omnino eum inuocare. quod verò ait cum sonitu, idem est, quod cum clamore. clamantia enim dæmonia à domino fugiebant. vel cum sonitu id est cum iactantia illa, ac superbia: aut cum clamoribus illis & cantibus sacrificiorũ. singulari autem sermone in dæmonem inuehitur, impium eum atque inimicum appellans: ipsum hoc pacto aliorum dæmonum præsidem magis obiurgans, veluti qui rebellionis causa illis extitit, tametsi per eum cæteros nihilominus etiam carpat.

Et dominus in seculum permanet. Dominum verò, inquit, fideles ex gentibus vsq; ad consummationem permansurum credunt. his enim verbis, semel receptæ fidei stabilitas, atque ipsius ecclesiæ incommutabilitas denotatur.

Parauit in iudicio thronum suum. Cum paulo superius de saluatoris dixerit assumptione, quæ in præsenti vita facta est, nunc de futura tradit: de vltimo nimirum & terribili eius aduentu, quando vnicuique iuxta propria opera retribuet. Quod verò ait parauit, humanum in morẽ condescendens locutus est.

Ε'μ ινδύνῃ. *Et ipse iudicabit orbem terræ in iustitia, iudicabit populos in rectitudine.* Per orbẽ terræ, seu potius vt in Græco habetur, per habitabilẽ, fideles intelligit, apud quos habitare deus creditur in omnibus ecclesiis. populos verò cæteros homines appellat, apud quos densæ sunt affectuũ ac passionum syluæ, in quorũ latebris dæmones, ferarũ instar commorantur. aliter ẽm illos dominus, atq; aliter istos iudicabit, potentes nimirũ potenter exquirens, iuxta illorũ fidem, atq; infidelitatem. vel dum populos dicit, magis declarat quod dixerat orbem terræ, ponens quod continet pro eo quo contentũ est. Iudicio autem iustitiam & rectitudinem complicans, iudicantis integritatem prædicat.

Et factus est dominus refugium pauperi. Pauper olim erat populus gentilis, virtute nimirum & religione: cui post acceptam fidem dominus factus est refugium. diuitiæ enim quæ in pecuniis consistunt, quia incertæ atque instabiles sunt, diuitiæ veræ censeri non debent. vel hoc nobis forte voluit propheta significare quòd apud deum nulla est acceptio personarum, quódque pauperem æque ac diuitem ad se fugientem suscipit.

Adiutor

Adiutor in prosperitatibus, in tribulatione. Confugiẽtes ad se deus adiuuat, siue in prosperitatibus, hoc est fœlicitatis tempore confugiant, siue in tribulatione. vnum quodque enim per se absolute legendũ est, neq; enim ij solũ auxilio indigent qui in calamitatibus sunt, sed illi etiã qui in prosperitatibus, vt fœlicitatem suam conseruent, & ne in ignauiã calamitatum matrẽ decidant. aliqui etiã legunt in opportunitatibus, cũ Græca dictio ἐυκαιρίαις nõ prosperitatẽ tantũ, sed opportunitatem etiã significet. Intelligẽtes q̃ dominus opportune in tribulationibus nos adiuuit, hoc est illo tẽpore quo eius auxilio vere indigebam⁹. Ε'μ ινναι-γίαις.

Et sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quia non dereliquisti exquirentes te domine. Deinceps, inquit, sperabunt in te, veluti in eo qui solus potest saluare: illi inquam sperabũt, qui nomen tuum, hoc est teipsum nouerunt: ac si dicat, ij qui credunt in te. Quidam etiam pro verbis illis, sperent in te, ex Hebræo interpretati sunt: sperabunt in te: futuro vsi tempore pro modo imperatiuo. Sed propheta fortassis imperatiuo vsus est præceptoris ac docentis more ea fieri iubens, quæ probe ac firmiter nouit. Præterea etiam rectè dixit, qui nouerunt nomen tuum. naturam enim dei nullus nouit. & demum causam apposuit spei suæ, dicens: quoniam non dereliquisti exquirentes te domine. nec dixit quærentes sed exquirentes: vt inuestigationem quandam ex tota anima faciendam esse denotaret. Ε'λπίσωσιν.

Psallite domino qui habitat in Sion. Talis itaque cum sit dominus vt superius demonstrauimus, psallite hoc est canite ei. habitanti verò in Sion dixit, non quia deus loco concludatur: sed vt quandam dei beneuolentiam erga illum locum demonstraret. habitare etiam dicitur deus in fidelibus, non quòd ab illis complectatur, sed veluti beneuolentia ac familiaritate quadam illis coniunctus. exhortatur igitur propheta ad canendas dei laudes. vel Hebræos, qui tunc erant, vel fideles qui nunc sunt ex gentibus, quorum erat futurus deus, qui habitat in Sion: hoc est qui responsa atque oracula dat in Sion: vbi viros se dignos alloquitur. vel Sion Ecclesiam de gentibus congregatam intellige, quam postea dominus habitauit. ἐπιτὸ Αἰνματα.

Annunciate inter gentes studia eius. Hæc ad Apostolos di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta sunt,qui circumeuntes vniuersas gentes docuerunt: quod verò 70.hic studia seu exercitia dixerũt,Symmachartes exposuit, & Aquila immutationes. exercitia igitur, & studia eius annunciate:hoc est ipsius gesta:vel eius artes,hoc est admirandã eius sapientiam:vel eius immutationes,quæ nimirũ aliorum loco successerunt. Nam qui de longe erant, facti sunt propè:& qui in tenebris erroris,venerunt ad lumen veritatis: qui in obliuione erant, habiti sunt in memoria,& qui antea abiecti fuerant,tandẽ assumpti sunt:deúsq; homo, & homo deus factus est.

Ὅτι ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν.

Quoniam qui exquirit sanguinem eorum recordatus est. Hæc deus ita dispẽsans ordinauit,postquã eorũ meminit. Antea enim nõ meminerat ob eorum infidelitatẽ. Meminit autẽ non ferens amplius eorũ sanguinem effundi in sacrificia.Sacrificabãt quippe proprios filios,& filias dæmonis: quinimmo de effundentiũ manibus sanguinẽ illum exquisiuit,quẽ ipsi non imposuerant.vel vltionem indicat mutuarũ cædium,quas iussu dæmonum faciebant:vt manifestũ fiat,q̃ omnis homicida luet pœnas:vt etiã in Genesi legimus:sanguinem enim vestrũ,inquit,exquiram.

Non est oblitus clamorem pauperum. Humana etenim natura sub inuisibiliũ dæmonũ tyrãnide detẽta,clamare quodãmodo videbatur ad creatorẽ, ob causam tantæ calamitatis & miseriæ.Vel illud fortassis significãt hæc verba, q̃ prophetę olim,diuinæ incarnationis ꝓspiciẽtes mysteriũ, clamabant,incarnandũ deũ in huiusmodi incarnationis auxilium aduocantes. Qui prophetæ pauperes conuenientissime dicuntur propter eam quã colebant frugalitatis virtutem:atq; ideo clamoris eorum oblitus nõ est.

Ἐλέησόν με κύριε, ἰδὲ τὴν ταπείνωσίν μου.

Miserere mei domine,vide humilitatẽ meam ab inimicis meis. Hæc verba ex emissique Christiani persona dicta sunt: vide,inquit, depressionem, & deiectionem à visibilibus mihi atque ab inuisibilibus inimicis inflictam.Studebant enim vniuersum Christianorum genus prorsus tollere.

Qui exaltas me de portis mortis. Portas mortis varia martyrũ supplicia appellauit.quas portas qui superabãt,clariores atq; illustriores à Saluatore effici videbantur.per supplicia enim introducitur quis ad mortẽ.Possunt etiã hæc intelligi de beato Dauid,qui sæpenumero ab inimicis de

pressus,

pressus,mirandũ in modũ à morte liberatus est,ita vt per opẽ quæ ei præstabatur à deo,præclarior etiam euaderet.

Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Hæc est causa quare fuerit liberatus à morte,vel quare miseri cordiam dei perquisierit: vt annunciem, inquit, omnes laudationes tuas:creationis nimirum, prouidentiæ, sapientiæ,iustitiæ,atque incarnationis. pro quarum singulis laudari mereris.Per Sion verò hoc in loco sanctorum ecclesiam intelligit, quæ in cœlis est: & per illius portas singulares ecclesias,quæ in orbe sunt: per quas qui incedit,in cœlestem ecclesiam Sion ascendit.Nam ij qui propter Christum passi sunt,per huiusmodi ecclesias incedebant,diuina annunciantes miracula,& fideles alios confirmantes.ipse etiam Dauid hoc psalmorum libro omnes laudationes dei annunciat: supernam præterea Sion, filiam appellauit,quasi dilectam & constitutam à deo.

Exultabimus in salutari tuo. Per salutare incarnationem domini intelligit,atque eius mortem,quæ salutis humanæ causa extitit. vnde & beatus Symeon postea cecinit: quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. Per gentes hoc in loco Iudæi intelligendi sunt,veluti malitia atq; inuidia ipsis gentibus similes facti:& per interitum ipsa mors.stu dentes enim Iudæi vitæ principem morti tradere, ipsi à Romanis prorsus perditi sunt: & cum Christo mortem parassent,ipsi contra ab illa detenti fuerunt. fortassis etiã verba hæc dicta sunt ob eos qui Christianos persequebantur,qui potius deleti sunt,cum alios extinguere tẽtarent. Nec ab re fuerit hæc de dæmonibus intelligere, qui Christi potentiam cohibere ac compescere studuerunt: qua tamen omnes ipsorum potius extinctæ sunt vires.

In laqueo isto quẽ absconderunt comprehensus est pes eorum. Alia similitudine eandẽ rursus repetit sententiã, quandã quodãmodo pompã agens aut triumphũ de inimicorũ destructione.p laqueũ verò insidiarũ cogitationes intelligit.in occulto etenim loco tẽdi solent insidiæ,quẽadmodum & laqueis:tametsi mortẽ postmodũ in lucẽ educant.

Cognoscetur dominus iudicia faciens. Iudicia hoc in loco vltiones appellat, retribuit enim dominus condigna vni-

cuique pro meritis.

In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Hoc etiam superioribus est simile. ponitur enim causa quare cognoscatur dominus iudicia facere: quia scilicet ex hoc potissimū iustus videri potest, dum facit, vt qui aliis insidias parāt, ipsi maxime in eas incidāt: & quòd doli in suos potissimum authores conuertantur. Peccatorem etiam hic intellige, vno ex tribus modis iam prędictis: vel generaliter accipe pro quocunque doloso. DIAPSALMA.

Conuertantur peccatores in infernum. Per peccatores hoc in loco infideles intelligit, & per infernum supplicia. conuertantur itaque à presenti nimirū vita, & illuc sub terrā deferantur, vbi dicuntur esse pœnarum loca. Vel aliter ij qui de terra nati sunt in eadem versentur, nihil aliud valentes cogitare quam terrena. & quosnam intelligat per peccatores, ex his quæ sequuntur declarat, dicens.

Omnes gentes quæ obliuiscuntur deum. Obliuiscuntur, voluntaria scilicet obliuione.

Ε'πιλαθέσθω τὰ ἔθνη τὸν θεόν. *Quoniam non in finem obliuioni erit pauper.* Hęc, inquit, hu iusmodi gētibus euenięt: quia fidelis vir in obliuionē omnino non erit. Pauperē verò eum dicit, qui temporalibus quidē diuitiis est pauper, sed virtutū opibus sit diues. vel pauperē dicit populū ex gētibus, veluti qui animæ dignitatem amiserat, pietatisq; ac virtutū peculio inops erat.

Ὑπομονὴ. *Expectatio pauperum non peribit in finem.* Pauperes hic gentiles dicit, quorum expectatio vsque in finem inanis non erit. Expectatio verò gentiū Christus est. de quo alibi scriptum est, ipse erit expectatio gentium: & ad quas alibi per alium prophetam clamat, dicens. Expectate me in tempore resurrectionis meę.

Μὴ κρατησάτω ἄνθρ. *Exurge domine non prævaleat homo.* Alius interpres reddidit, nō temere agat homo. hoc autem dicit ꝓpheta ob mutuas inter sese hominū insurrectiones atq; insolētias. Veris quippe ac sanis carētes præceptorib⁹, atq; ideo terrā se ac limum esse ignorantes, supra propriam naturam sese extollētes temere multa agebāt: & omnia audētes, inter deos etiam se adscribebāt. Exi itaq; tu deus, inquit & tantā eorū elevationē compesce. Illud etiam dici potest quòd ea ratione, qua ad imaginē & similitudinē dei homo

homo factus est, deus dicitur: ea verò quā terrenis affectibus ac passionibus detinetur, homo merito appellat. Cū itaq; hæ passiones in hominibus prevalerēt, hortat deū propheta vt exurgat à morte, & vt per sanctos Apostolos doceat quomodo passiones supra animā se extollere nō debēt, neq; puluis supra intellectū. vel aliter, post resurrectionē domini diuulgato euāgelio in vniversū orbē, mutuę illæ gētiū insurrectiones atq; insolētiæ quieuerunt.

Iudicentur gentes in conspectu tuo. Hoc est protectione & custodia tua digne efficiātur. nā qui iudicat, ad eum qui iudicatur aspicere solet. Iudiciū verò illud intellige quod contra dæmonem faciendū erat: de quo per Esaiam dicit deus: Ecce puer meus quē elegi, electus meus in quo complacuit anima mea, iudicium efferet gentibus.

Constitue domine legislatorem super eos. Per legislatorē hic Christum intelligit, (iuxta illud: ego autem constitutus sum rex ab eo,) qui legislator nouam eis legem tulit: sanctum scilicet euangelium.

Γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποί εἰσι. *Cognoscant gentes quòd homines sunt.* Serò saltem aliquando addiscant viuere vt homines, & non vt feræ. vel aliter: docentur, inquit, quòd corruptibiles sunt, quodque longē sunt à diis: quæ propria eos gloriatio ac superbia de seipsis suadet cogitare.

Vt quid domine recessisti longe? Incipit tractare de diuina prouidentia: ac veluti prauorum hominū res bene ac fœliciter succederent: contra autē, iusti ac boni viri infœlicister degerent, ex persona iustorū in afflictionibus existentium sermonem facit, & rationem quodammodo exquirit à deo, dicens: quare permittis homines temere ac casu ferri quò sors iubet, nec vllam eorum curam habes? quod ex metaphora illorum sumptum est, qui procul abierunt, & relictorum nullam curam habent.

Ε'ν ἀνάγκαις χρόνου ὑπομένεις. *Despicis in prosperitatibus in tribulatione?* Despicere est dissimulare, nō videre. ac quasi deorsum aspicere, & nō ad rē illā, quę ante oculos posita est. Quid igitur, inquit, tū qui omnibus prēsens es tāta tua lōganimitate ac patiētia ab esse videris? & cū omnia videas, simulas non videre, vt rebus nostris auxilium nō feras? atq; hoc eo potissimū tēpore, quando protectione tua potissimū indigemus? nūc

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet cũ in tribulationibus constituti sumus. Hęc autẽ non accusans aut culpãs deũ propheta, sed rogãs dicit & exhortãs. nã alioquĩ respõdere ei deus potuisset, id quod alibi scriptum est: Peccataveſtra diuidũt inter me & vos.

Dum superbit impius, incenditur pauper. Quãdo, inquit aliquis extollitur, quãdo bene illi cuncta succedunt, tũc, si quis fideliũ est, qui frequẽtibus vrgeatur calamitatibus, is zelo quodã atq; æmulatione opinionis ac boni nominis penẽ accẽditur, atq; ex proprio ore gemitus quosdã fumi instar emittit, deplorãs, ꝙ cũ ipse eiusmodi sit, obscurus tamen est, atq; ignotus. vel aliter etiam intelligi, ꝙ extollente se impio dæmone aduersus humanũ genus ille qui virtutibus est pauper, nimia accenditur passione.

Συλλαμβάνεται. *Coadiuuãtur in consiliis quæ cogitant.* Hoc de impiis etiam dictũ est. Coadiuuãtur, inquit, in his quæ cõsulũt. Coadiutoriũ verò hoc ꝓsperitatẽ intellige. vel coadiuuãtur à suis similibus. obseruãdũ est autẽ ꝙ propheta sæpenumero tã de prauis, quã de probis hominibus loquẽs, singulari aliquãdo, & aliquãdo plurali vtitur sermone: quia numero qdẽ multi sunt sed virtute aut vitio vnũ. vel aliter: quæ Græca dictio συλλαμβάνονται nõ tantũ significat coadiuuantur, sed etiã cõprehẽdũtur: dicere possumus, ꝓphetã hic loqui, de illis fidelibus, qui in ꝓpriis cogitationibus cõprehendũtur, quas de impiis, & de illorũ ꝓsperitate cogitant: ac si diceret, ꝙ ob propriã infirmitatẽ labũtur, nõ valentes percipere aut cõsiderare iudicia dei.

ὅτ' ἀδικῶν *Quoniã laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Obseruandum est quòd dictio, quoniam, seu quia, apud Hebræos nõ semper causam reddit, sed aliquãdo aduerbium est confirmandi: aliquando etiam abundat iuxta idiomatis vsum. Adeò, inquit, propheta, inter eos vitium præualuit, vt & peccatores de delictis laudentur, quæ carni ac propriæ libidini obtemperantes committunt: & ij pariter qui iniuria quempiam afficiũt, à suis similibus maiorem inde sceleris gloriam consequantur.

παροξύνει θεὸν ἁμάρτημα. *Irritauit dominum peccator.* Ad vltionem deum commouit, suis eum vrgens atque incitans delictis.

Secundum multitudinem iræ suæ non exquiret. Nõ exiget, an quit, deus pœnas, iræ suę cõdignas, iuxta illud: Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Iram enim dei, iustam pœnam & condignum suppliciũ appellat. Misericors, inquit, deus est, summas ac meritas pœnas non infliget. Alij legunt irritauit dominum peccator secundum multitudinẽ iræ suæ: hoc est cõdigne & prout exigebat diuina ira, quæ ab ipso peccatore propriis sceleribus instigata fuerat & accensa: & quod sequitur, non exquiret, legendum dicunt per interrogationem, vel etiam absolute: & tunc sit sensus: quòd deus per pœnitentiam illum non exquiret, qui ita eum irritauit.

Non est deus in conspectu eius. Putat peccator quòd eum deus peccata cõmittentem nõ videat. vel aliter: deus qui vbique præsens est, à peccatoris oculis non percipitur.

Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Cum peccator sua videri non putat delicta, peruersiores semper atque inquinatiores fiunt eius mores.

Auferuntur iudicia tua à facie eius. Iudicia, inquit, tua ab eius intellecta auferuntur. ipse siquidem intellectus oculos etiam suos habet: verum huiusmodi delinquens tantæ cæcitatis est, vt iudicia, quæ à te proferuntur, non videat, non consideret, non animaduertat, te iustum, fortem & longanimem iudicem esse.

Omnium inimicorum suorum dominabitur. Vleiscetur omnes qui aduersus eum insurrexerunt, deo, longanimitate sua, ꝓmittẽte illũ sæpius in bello inimicos suos superare.

Dixit enim in corde suo, non mouebor. Putauit fœlicitatẽ suã diu esse permansurã. moueri enim hic, intellige pro mutari, à priori nimirum potentia atque à propriis viribus.

A generatione in generationẽ sine malo. Subintellige verbũ ero, vel pertrãsibo. cogitauit eñ peccator ille & credidit se à generatione in generationẽ: hoc est ꝑ totã vitã, futurũ absq; afflictione aliqua. generationẽ eñ hic posuit ꝓ vita: quasi dicat, ab eiº vita ad eã quæ erit postẽ iº mortẽ.

Cuius maledictione os eius plenum est, & amaritudine & dolo. Verba illa os eiº, more Hebraici idiomatis posita sũt, quẽ admodũ multis in locis reperitur. Solẽt enim Hebræi ꝓnomina articulis cõiungere: cuiusmodi & illud est, Beatº cuius deus Iacob adiutor eius. Item illud, Beatus vir cui est auxilium ei abs te. est autem maledictione plenũ os,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum omnibus maledicat:& amaritudine,cũ iracũde ad oẽs loquatur,dolo etiã plenũ dicitur,cũ nõ ex corde sermonẽ,pferat,sed alia dicat,&alia ĩ secreto animi habeat.

Sub lingua eius labor & dolor. Ea,inquit,loquitur,quę laborem & dolorem iis pariunt, quibus insidias tẽdit: vel quia in eius doctrina labor est & dolor,quorũ erunt participes qui ei obtẽperant, dum nullam in eius doctrina requiem inuenient: vel in labore & dolore erat lingua eius:laboris nimirum & doloris verba aduersus eos proferens quos impugnabat. huiusmodi autem loquendi modo loquacitatem illius ac maledicentiam indicauit.

Sedet in insidiis cum diuitibus. Per insidias occultum insidiarum locũ intelligit,vnde insidiatores latẽter solẽt impetum facere.connumerat aũt Propheta hic multiplicia prauorum hominũ vitia,dolos videlicet,insidias,rapinas, cædes,atque alia huiusmodi. Abscondet enim, inquit, se in insidiis,simul cum iis, qui vitiis ditiores sunt, hoc est qui præclariores & celebriores sunt in delictis: quos veluti eadem secum sentientes socios sibi habebit. deinde insidias declarans,insidiarum etiam causam addit.

In occultis vt interficiat innocentem. Vt morti, inquit, sine causa eum tradat, qui nulla eum affecit iniuria.

Oculi eius in pauperem respiciunt. Assiduam ac perpetuam huius insidiatoris attentionem narrat:qui cum pertrãseuntem aliquem viderit, summa animi solicitudine considerat, quomodo eum comprehendat.

Insidiatur in abscondito quasi Leo in spelunca sua. Tandẽ repetit sententiã,vario quodã modo,propalãs,& in publicũ traducẽs eorũ scelera actu ac malitia vndecũq; plenaq; rãsq; quodãmodo illos fieri demonstrat.nam quẽadmodum leo ex propria cauerna aut latebra infirmioribus animalibus insidiatur,quæ nihil tale timẽtia secura pertrãseũt:ita etiã iste fecit occultis vsus latebrarũ insidiis.

Τῆ ἀρπάσαι πτωχὸν ἀρπάσαι πτωχὸν. *Insidiatur, vt rapiat pauperem,vt rapiat pauperẽ dũ attrahit eum.* Cum leoni eum ob insidias & cædium cupiditatem cõparauerit,perstat adhuc in cõparatione,docẽs cõgruere ei leonis opera. Irruit,inquit,vt leo vt prędã rapiat, vt ad latebras trahat. Neque enim insidiatur vt ferã aliquã perniciosã aut inimicã capiat,sed vt pauperẽ,pauperẽ in quam

quam,& bonis & viribus humanis. Et dũ attrahere eum dicit,magis declarat rapinæ modũ. repetitione verò illa vt rapiat: summã huius hominis impietatẽ denotat. vel ideo fortassis sermonem ingeminauit, vt exaggeratione quadam deum magis excitaret ad vindictam.

In laqueo suo humiliabit eum. Hoc est dolo,& calliditate sua ei dominabitur:vel occisum in terram proiiciet. humilis enim est qui humi prostratus iacet.

Inclinabitur, & cadet cum dominatus fuerit pauperum. Vbi potens iste paupertũ dominatus fuerit,tunc & ipse humiliatus inclinabitur,& peribit. Nam qui cadũt,prius inclinantur. hæc autem omnia fient, vt & immedicabile eius vitium pateat,& dei pariter longanimitas, & pauperum oppressorum patientia,& eorundem demum vindicta. κύψει καὶ πεσεῖται.

Dixit enim in corde suo,oblitus est deus,auertit faciem suam ne videat in finem. Is cui permissum esse diximus animæ suæ cõcupiscentias explere,in valde absurdas decidit opiniones,dum intra se ipsum reputat,quòd deus propriæ prouidentiæ oblitus sit,qua mundum gubernat, quódq; custodiã,& protectionẽ suam ita auertit,vt prorsus non videat quæ fiãt.quòd verò ait in finem,alibi pro vsquequaque accipitur:alibi verò pro omnino: vtrunque tamẽ ad idẽ tendit recte considerãti: verum prædicta omnia intelligi possunt de populo Iudæorum,& de Christo. Quippe cũ populus simul cũ principibus innocentem Christũ,& peccato omni prorsus carentem,& pauperẽ propter nos effectum, insidiose obseruarint vt caperent,omniáq; alia fecerint, quæ superius dicta sunt:& tãdem postquam eũ occiderunt,Apostolos etiam persecuti sint:ipsiq; postremo à Romanis funditus fuerint deleti.

Exurge domine deus meus,exaltetur manus tua. Cõmouearis, inquit, ad vindictam. quod verò ait exaltetur manus tua, per metaphoram dictum est. Solent enim qui aliquẽ castigant,manum erigere, vt plagas ac verbera infetant. vel aliter:cum potẽtia tua excelsa semper sit,& sublimis, nunc præcipuè quæso, inquit, ita omnibus appareat, per manum enim dei,eius potentiam intelligere debemus. Τῶν πενήτων

Ne obliuiscaris pauperum tuorum in finem. In finem, hoc est in perpetuum. εἰς τέλος

Propter quid irritauit impius deum? Ægrè ferens propheta tam grandes prauorum hominum ausus, per modum interrogationis sermonem format: & deinceps dubitationem respondendo soluit, dicens.

ἐνέστησε. *Dixit enim in corde suo, non exquiret.* Est, inquit, tantorum scelerum causa, quòd existimant deum flagitia eorum non disquirere.

πλὴν σοὶ κόπον βλέπεις καὶ θυμὸν τοῦ δοῦναι αὐτὸν. *Vides: quoniam tu laborem, & furorem cõsideras, vt tradas eos in manus tuas.* Quod ait, vides: per se legẽdũ est, ac statim postea sistendũ: vt sit sensus, licet millies, prauus ita existimet, ob tuam nimirũ patiẽtiam ita in arrogantiã lapsus, tu tamen ô deus vides omnia, quocũque penetrans, & in omnes partes perueniẽs. ideoq; tu summa diligẽtia hominum omniũ iniuria affectorũ laborẽ perspicis, irámq; & furorem eorũ qui iniuriam inferunt. Cõsiderare autẽ, est subtiliter discernere, magno, inquit, cum examine tu perspicis vt in futurũ illos pœnis tradas. Ita enim hoc in loco manus significant, iuxta illud Apostoli, horribile ac valde timendum est incidere in manus dei viuentis.

ἐγκατελίπησε. *Tibi relictus est pauper.* Omnes à paupere auersi sunt, vnde tuo tantum auxilio relictus est.

Orphano tu eris adiutor. Tanquam eius creator, & dominus. hæc tamen non tantum de pauperibus & orphanis intelliguntur, sed de gentium populo qui dictam ob causam pauper erat: & orphanus, quia patrem ac factorem suum non nouerat.

Confere brachium peccatoris & maligni. Per brachium potentiam ac vires intelligit. in brachio etenim robur hominis consistit, peccator autẽ ille est, qui concupiscentiæ dominanti inseruit, malignus verò is qui proposito ac voluntate propria prauus est & scelestus. pro peccatore etiã & magno ipsum potes dæmonem intelligere.

Quæretur peccatum illius & non inuenietur. Quia si deus peccatum illius exquisierit, & longanimis erga eũ non fuerit, statim peribit iudicatus morte dignã. intelligi etiã possunt hæc verba de Christo, ita vt prænuncient ea quæ Pilatus erat dicturus, quãdo ait, Nullã causam inuenio in hoĩe: itẽ & qđ ipse Christus dixit: Nũc princeps huius mũdi eijcietur foras, & in me nõ inueniet q̃quã, neq; enim Pilatus

Pilatus peccatum aliquod inuenit propter quod occidi Iesus deberet, neque etiam ipse dæmon, tempore quo immaculata illa Christi anima ab eius corpore separata est, vel tantillum potuit inuenire peccatum, tametsi in hoc multum incubuerit.

Dominus rex est in seculum, & in seculum seculi. Verba hæc ad eos dicta sunt, qui scandalizantur, & praui homines non statim puniantur. Regnum, inquit, & iudicium dei, non est ad tẽpus, sed perpetuum. Vnde licet nullas nunc dent pœnas, aliquando tamen eas dabunt. vel Christi regnum prænunciat, quod olim quidem semper habuit vt deus, sed post resurrectionem etiam denuo accepit vt homo. Data est enim mihi, inquit, omnis potestas in cœlo & in terra: ita vt non in præsenti tantum seculo sed in futuro etiam regnaturus sit.

Peribitis gentes ex terra illius. Per gẽtes eos intelligit hoc in loco qui Euangelicã legem nõ susceperunt. Gentes siquidem sine lege sunt. Per terram autẽ illius, totum orbem intelligit, cum dictum sit: Domini est terra & plenitudo eius, à qua hos exterminandos esse prædicit, fide nimirum diuulgata. Vel per terram domini, regnum eius intelligit, à quo omnes decident, qui male vixerint.

Ἐπιθύμησιν. *Desiderium pauperum exaudisti domine, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Desiderium, inquit, pauperum, & præparationem cordis eorum, clamantia quodammodo ad te, & iniustorum destructionem optantia, tu exaudisti. Erant enim pauperes præparati & recti corde ac nullo vitio impediti. vel fortassis eò pertinent hæc verba, vt prophetarum indicent desiderium, qui incarnationem domini optabant, & prompti erant ad susceptionem fidei: nimirum qui postea eam susceperunt.

Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ κρίνατε. *Vt iudices pupillo & humili.* Exaudisti, inquit, & attendisti vt iudex fieres orphano, & humili, & vindictam eorum faceres.

Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. Vt omnis homo oppressorum cernẽs vindictam, audaciam ac temeritatem deponat, nec glorietur quis amplius aut extollatur super inferiores se: quod vero ait super terram, idem significat quod inter homines.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In finem psalmus ipsi Dauid.

Psalmum hunc cecinit beatus Dauid cùm persequeretur eum Saul: & in finem inscribitur: quia continet Prophetiam vindictæ, quam deus eius gratia in Saulem illaturus erat.

Εἰς τὰ ἔργα.

PSALMVS X.

IN domino confido: *quomodo dicitis animæ meæ trãsmigra in mõtes sicut passer?* Cùm fugeret beatus Dauid in desertũ, suadebãt ei beneuoli ipsius vt ad mõtes potius pertranſiret, tutiorẽ illic eũ futurum esse asseuerantes. Huiusmodi igitur amicos tanquã nõ rectè suadentes, accusat præsenti Psalmo. ego, inquit, cõfido in domino, & omne aliud auxilium respui. quare igitur dicis animę meę, hoc est mihi ipsi, vt passeris instar pertrãseã ad mõtes? & veluti timida auis illic permaneã? Illud obseruandũ est & Propheta sępenumero circunloquendo per animam suam seipsum intelligit, vt in tertio etiam Psalmo diximus: ibi, multi dicunt animæ meæ.

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paranerunt sagittas suas in pharetra. Per intentũ arcum, & per sagittas præparatas quæ erant in pharetra, totũ belli apparatũ significauit: vel quia his telis contra fugientes vtebantur. hęc autẽ verba fiduciæ ipsius Dauid causam ostendunt. hac enim, inquit, de causa ego confido, quia peccatores sunt qui pugnãt aduersum me. peccant etenim dũ temere me insequũtur, & morte me afficere volũt, qui ei salutis causa fui, quando occidi Goliath, & quando à Saule suffocantem eieci dæmonem.

Vt sagittent in obscuro rectos corde. Præparati sunt, vt nos insontes perdãt, qui in corde nihil non rectum gerimus. vt sagittẽt verò ex insidiis, quod Græca dictione σκοτίσαι significantius exprimitur, quæ noctem significat quando luna obscurata est, & quam latine vnico vocabulo dicere possumus obscurilunium. Nam si quis eo tempore percussus fuerit, inimicum videre non poterit. vel aliter: subintellige hic aduerbium quasi: vt sit sensus, quòd inimici summa inuidia, quasi obscurilunio quodam obtenebrati, non cognoscunt, nec vident, quisnam is sit quem sagittare contendunt: quódque aduersus amicum & benefactorem dirigunt tela.

Quoniam

Quoniam quæ perfecisti destruxerunt Hæc est etiã alia fiducię causa. Confido, inquit, ea etiã de causa, qm̃ illi eum destruxerunt quem tu in Regem vnxisti. perficere vero hic posuit pro facere, & destruere pro deiicere: & metaphorice tractũ est ab ædificiis, quæ euertuntur. Cumque talia audeãt, te inimicũ habẽt: quem tũ non sustinebunt, quia leges eas euerterunt quas tu posuisti. mãdasti enim neminẽ iniuria esse afficiendũ: mãdasti etiã innocẽtes occidi nõ debere: quæ præcepta ab eis prorsus negligũtur. ὅτι τὰ κατ' ἀρ.

Iustus autem quid fecit? Quid fecit, inquit, iustus, vt huiusmodi persecutionẽ sustinere deberet? quod de ipso Propheta dicit, veluti qui iniuria eos minime affecerit, qui sibi adeò fuerant inimici. vel de superna dei custodia & protectione loqui intendit, dicens: Deus qui proprie ac vere iustus dicitur, qui omnem semper odit iniustitiam, qui solus rectè iudicat, quid fecit? post tanta nimirũ scelera quæ ab illis patrata sunt? nunquid fortassis despiciet aut non videbit? minime.

Dominus in templo sancto suo, dominus in cœlo sedes eius. Est, inquit, dominus in templo Hierusalem: est etiam dominus sedens in cœlo. quasi dicat, vbique adest Deus, & omnes prospicit qui iniuria afficiuntur: quod ex sequentibus magis etiam declarat, dicens.

Oculi eius in paupere prospiciunt, palpebræ eius exquirũt filios hominum. Nõ dixit aspiciunt, sed prospiciunt, protectionẽ illam nimirum significans, quam ex alto habet. oculi autem dei intelligẽdi sunt, exquisita illa scientia & cognitio rerum omniũ quæ fiũt: palpebræ vero huius, eius cognitionis velamẽ. Palpebræ siquidẽ tegmina oculorũ sunt. Per palpebras igitur significare voluit, & si quando videtur deus non aspicere, sed in absconditis animi ac mẽtis morari, tunc tamẽ nihilo minus videt: vel & omnia prospicit, veluti qui non oculis tantũ, sed ipsis etiã palpebris intueatur, & ex omni parte oĩa cognoscat. Exquirere etiam idẽ est quod cognoscere. Filios autẽ hominum prohoĩbus simpliciter posuit. paupervero dupliciter dicitur, patrimonij scilicet possessione & virtutum: verum illud manifestum est quòd pecuniis pauperem, qui virtute diues sit, respiciat dominus, quodq; contra, virtutibus pau- Ἐπιβλέπουσι ἐξετάζει.

perem abominatur, quanquã pecuniis sit diues. Primum igitur pauperem dominus respicit, qui rebus iis abũdat, quibus secundus indiget: à secundo autem auertitur, qui iis caret, quibus abundat primus.

Ἐξετάζει. *Dominus exquirit iustum & impium.* Per hoc declaratur quid significent illa verba, filios hominum: iustos nimirũ & iniustos, quos impios etiam appellat, quia deum negligunt, dum illius præcepta obseruare contemnunt.

Ἀδικίαν. *Qui autem diligit iniustitiam, odit animam suã.* Hęc est autem causa quare confidat propheta: documentum præterea continent hæc verba, quòd iniustus quisque vitæ propriæ mortem operatur, dum animæ suæ inimicus effectus est, prauis etenim ac sceleſtis actionibus suis, deũ semper magis irritat ac prouocat aduersus animã suam.

Pluet super peccatores laqueos. Adducet, inquit, dominus supplicia super peccatores, quibus detenti à pristino impetu compescentur. Hæc autem pluuiæ metaphora, sum

Καπνογλάδος. mam suppliciorum abundantiam ac perpetuitatem denotauit.

Ignis & sulphur & spiritus procellæ pars calicis eius. Ignis quidem efficacissimus est: sulphur vero pinguis & crassa illius esca. Hoc enim fomitis genere, ignis valde nutritur. Spiritus etiam seu ventus pari modo flammam excitat. hoc autem supplicij genere Sodomam olim euersam fuisse legimus. Sensus itaque est, quòd pars calicis, hoc est pars supplicij à deo infligendi, ignis est & sulphur & spiritus. Hoc est ventus conuertens, ꝙ si vel sola huius calicis pars adeò intolerabilis est, quid dicendum est de reliquis suppliciorum partibus? hoc est de aliis supplicio rum generibus? sæpenumero enim apud scripturam poculum & calicem pro pœna positum inuenire licet, vt illud Esaiæ: Exurge Hierusalem quæ bibis poculũ ruinæ, & calicem furoris, & quæ sequuntur.

Quoniam iustus dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Quemadmodum deus sanctus est & requiescit in sanctis, ita etiam iustus est & iustitias diligit: vnde iniustos omnes, & eos qui iniuria aliquem afficiunt, punire solet. qua de causa beatus Dauid sibi magis confidendum esse dicit. Hæc etenim ratio est & cõclusio quare fi-

re fiduciam habeat, de qua in principio Psalmi dictũ est. Quod verò ait. æquitatẽ vidit vultus eius, seu (vt in Græco verius habetur) rectitudines: idem significat, quod iustitiam dilexit. Nam quem quis amat, eundem etiã libenter intuetur, quemadmodum contra, ab illo quem quis odit statim auertitur. Per vultum verò seu faciem domini, intelligimus potentiam videndi quæ est in deo. Et hæc quidem interpretatio dicta est prout congruit historiæ beati Dauid. Conuenit etiã hic Psalmus cuilibet oppressо atque oppugnato à visibilibus seu etiam inuisibilibus inimicis. Et tunc ea verba: quomodo dicitis animæ meę? dicta esse intelligantur aduersus cogitationes, quæ suadeant transeundum esse ad spinosa quodammodo & præcipitantia consilia, quæ fidelibus inaccessibilia sunt, & non tuta: cuiusmodi illa sunt, ꝙ fortuna omnia ac casu regãtur, quòd non sit deus qui scelera vlciscatur. & quæcunque alia huiusmodi. Quinimmo & aduersus dæmones, dicta esse intelligi possunt, qui conantur in huiusmodi nos sententias atque hæreses inducere: per peccatores enim intelligi possunt tã iniusti homines quàm praui dæmones: & per arcum & sagittas vel hæreticorum instrumenta intelige, vel cogitationum absurdarum impetus: & quæ sequuntur in Psalmo iuxta huiusmodi analogiam intellige.

In finem pro octaua Psalmus ipsi Dauid.

Hic Psalmus eandem habet inscriptionem cum sexto, vbi eam abunde fumus interpretati: & prophetiam pariter continet tam de Christi resurrectione quàm de fidelium oppressorum vindicta. Et aliter christi humanitas finem præsentis vitæ suscepit per mortem: & octaua, hoc est dominica die resurrexit: quæ dies, & prima dicitur, tanquam dierũ omnium principium: & octaua, quia rursus post septimam diem hoc est post sabbatum, redit. Pro octaua etiam, & non de octaua inscriptũ est. Neque enim docet Psalmus, quid sit octaua, sed rogat diem illum rito aduentare: vt homines nimirum, qui sub sæua dæmonum opprimuntur tyrannide, atque idolis seruiunt, tanto citius seruitutis iugo liberentur: & dæmones commissorum in deum crimiuum pœnas luant maiores.

PSALMVS XI.

SAluum me fac domine quoniam defecit sanctus. Iustus is dicitur qui humanis in negociis, ab eo quod honestū est, non declinat: sanctus verò, cùm apud Græcos duplici dicatur noie, ὅσιος, nimirum vt hic, & ἅγιος (vtraq; enim dictio sanctum significat) consequenter & in duplici sumi potest significatione. Ille autem proprie ὅσιος dicitur, qui pietatē & religionem colit, quæ ad deū pertinet: ἅγιος verò ille, qui per semitam virtutum, diuinitatis efficitur particeps. Hæc autē virtutū noīa, scalæ quodammodo cōparari possunt, per quam qui gradiuntur, perueniunt ad deum. alibi etiā diximus & apud scripturā, iustus sæpenumero is dicitur, qui non solum iustitia sed omni virtutū genere ornatus est: sed de huiusmodi iusto nūc non est sermo. Rogat igitur propheta saluari se à malignis hominibus, qui præualuerant, cùm sancti omnes qui olim fuerant erga deum, partim morte, partim etiam tyrannorum persecutionibus prorsus defecissent: tametsi fortassis aliqui adhuc essent, qui humana hac iustitia atque (vt ita dicam) ex parte iusti esse viderentur. Sermonem autem suum propheta ex eorum habet persona, qui euangelium erant suscepturi. Tunc enim maxime sancti defecerant, quando Christus in carne ad nos aduenit.

Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominū. Sācti quidem penitus defecerūt, veritates verò paucæ admodum relictæ sunt: quandoquidem in rebus maioris momenti, mentiri solent, qui in paruis fuerant veraces.

Ἐλάλησεν. *Vana locutus est vnusquisque ad proximum suum.* Vana hoc est deceptoria. nec alienos tantum decipiebant, sed familiares etiam & domesticos. proximū enim non loco, sed familiaritate atque amicitia, aut alio coniunctionis vinculo, propinquum vocat.

Καρδίᾳ. *Labia dolosa in corde, & corde locutus est mala.* Per dolosa labia, dolosum ipsum intelligit (veluti à parte totum) qui in duplicitate cordis & mentis suæ, mala ac noxia locutus est, aliam intra animum sententiam seruans, & aliam verbis exprimens.

Disperdet dominus vniuersa labia dolosa, & linguā magniloquam. Apud scripturam sacram sæpenumero optatiuum modum formari reperimus in futurum indicatiui, veluti nunc. optat enim propheta vt dolosi penitus perdantur, & ij pariter qui aduersus infirmiores quosq; gloriari ac iactare se solent, & de seipsis magna prædicare. Vel eorū futuram exterminationem prædicit: & docens quinam ij sint, qui suam magnificant linguam.

Qui dixerūt linguam nostram magnificabimus. Eos, inquit, qui intra se cogitarunt dicentes, magnificabimus linguā nostram: hoc est magna & iactabunda quædam præparabimus, quæ nostra loquatur lingua.

Labia nostra apud nos sunt, quis noster dominus est? Qui & illud dixerunt: nos labiorum nostrorum potestatē habemus, & quemnam deinceps timebimus, vt ista non dicamus? & quis erit qui sermones nostros compescat? Παρ' ἡμῖν.

Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit dominus. Dictio, nunc, pro tūc accipiēda est, hoc est cū opportunū tēpus fuerit, vt sit sensus. Tunc, inquit, Christus, resurgam è sepultura propter eorū miseriā, qui ignorāter in errorē captiuati sunt. Miseria autē illa clamoris loco eis fuit & gemitus: iuxta ea quæ superius diximus in Psal. 1 x. ibi: Nō est oblitus clamorē pauperum. Dici verò hæc à dño audiebat beatus Dauid propheticis auribus suis. Inops iuxta Græci noīs etymologiā is dicitur, qui à statu suo decidit, quē & nos dicimus quasi sine opibus, iuxta illud: inopes facti sunt diuites: pauper verò iuxta eādem Græci noīs etymologiam is dici potest, qui proprio labore necessariū sibi victū parat, cuiusmodi fuere oēs qui primi fidē suscepturi erant: quippe qui bonis omnibus priuati, propriis manibus necessaria sibi omnia parauerunt: tametsi sæpenumero promiscue alterū pro altero accipiatur. Possumus & aliter dicere. Deus propter afflictorum gemitus & miseriā dixit: nunc mouebor, seu vlciscar: hoc est, cito ac statim id faciam. Decenter tamē ac digne deo intellige verba illa: mouebor & vindictam sumam, tametsi humano quodam more dicta sint. Πτωχοὶ, ὡς πτωχούς. Πένης παρὰ τὸ πένεσθαι, ἤ πονεῖν.

Ponar in salutari, libere agā in eo. Cū de resurrectione meminerit, meminit & sepulturæ: sermonē faciēs de morte quā in cruce sustinuit. Ex Christi enim persona hæc etiā Θήσομαι παῤῥησιάσομαι.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicta sunt. Ponar, inquit, hoc est infigar, in cruce: quã salutare illud esse credimus de quo nũc loquitur: quippe cũ hoc crucis iaculo, Christus tyrannũ dæmonem transfixerit: vnde & saluabit nos, & libertatẽ nobis errãtibus libertam ac salutarẽ donauit: & eũ antea infirmi essemus, fortes cõtra dæmones reddidit. Quod verò ait: libere agã in eo, idẽ sibi vult ac si diceret, q̃ in ipsa cruce publicabit ac libere propalabit occultam antea, atque ignotam potentiam suam. Nam & velum tẽpli tunc scissum est, & sol obtenebratus, & terra cõmota, & petræ diruptæ, & admirãda alia contigerunt. vel aliter: quia Græcũ verbũ ἐνεργήσει, vt futurum medium, tam actiuam quàm passiuã significationem habet, legere potes alio modo: ponã in salutari: hoc est ponam eos in salute: hoc est faciam eos salute dignos: in huiusmodi etiam salute libere agam: hoc est libere loquar, & palam omnibus declarabo vires meas.

Eloquia domini eloquia casta. Cum dominum narrauerit hæc atque illa dixisse, nunc de veritate sermonum eius testimonium reddit, dicens, quòd mũda ac pura sunt ab omni mendacio.

Argentum igne examinatum probatum terræ. Adeo mũda ac nitida sunt eloquia dei, ab omni dolo, & ab omni deceptione, vt argento conflato, quod viliori omni carere solet materia, puritate, ac munditia sua possint cõparari. Probatũ verò terræ dixit, pro in terra. Fabri etenim conflatum argentum fundunt in terram. vel probatũ terræ hoc est ex terra. Deinde hanc eloquiorum dei mũditiam adhuc magis extollens, addit.

Purgatum septuplum. Septulum hoc est sæpius. Solent enim Hebræi septies ponere pro pluries. Argentum autem quod sæpius conflatum est, mundius omnino ac purius esse solet. Sunt igitur eloquia dei vera & nitida, ac similia argento sæpius conflato.

Tu domine custodies nos, & cõseruabis nos à generatione hac in seculum. Tu nos dñe custodies ab exterioribus inimicis, & cõseruabis ab iis, qui interius insidias parãt. vel custodies quidẽ à præsenti gñatione, & seruabis ab iis, qui postea in seculũ futuri sunt: hoc est semp & ppetuo protteges nos. Nã & fides eorũ qui euangelij susceperũt, ab illa

illa generatione stabilis permansit: & in seculũ adeo manebit inuicta, vt neque Gentiles, qui aperte eam oppugnant, neque hæretici, qui intra nos clam contra eã insidias disponunt, præualere possint.

In circuitu impij ambulant. Vndiq;, inquit, nos circũdant, obsidere certantes fidem nostram. & hoc si de Gentibus intelligas. q̃ si loqui prophetã intelligas de hæreticis, dicatur: ambulant in circuitu: hoc est non rectè, sed obliq;: cum sacram omnem scripturam peruersè interpretẽtur.

Secundum altitudinẽ tuam magnipendisti filios hominũ. Tu, inquit, in cruce exaltatus summã de hoibus curã habere dignatus es: quã ob causam mortẽ etiã subiisti. & quod ait magnipendisti, Græce habetur ἐπολυώρησας: & quẽadmodum apud Græcos ὀλιγωρία vilipensio dicitur & negligẽtio, ita πολυωρία eius contrariũ. vel aliter tu ad cœlos vsque exaltatus, assumptionis nimirum tuæ tpe, magna in humanã naturã cõtulisti beneficia, misso ad eã spiritu paracleto, qui apostolos illuminauit, atq; in euãgelij prædicationem direxit. Potest etiã hic psalmus iuxta historiæ sensum accõmodari beato Dauid, illo potissimum tpe, qñ eum fugiẽtẽ à facie Saul, quidã se ei amicos fingẽtes, tentauerũt, vt in persecutoris manus eũ traderent. Quorum infidelitatẽ, simulationẽ, dolos, & scelera hoc psalmo reprehendit, vnicũ ad propriã salutẽ deũ inuocans: quasi nulla iã amplius ei spes supesset in auxilio amicorum, qui sese hostibus adiunxissent, & quorũ interitũ hic prædicit: ipsius etiã Saul ac sociorũ iactantiã euertẽdam esse prænũcians. Pro octaua verò inscriptus est propter illa verba: nũc resurgam: quæ tũ resurrectioni saluatoris cõgruere magis videntur. Nã si q̃s trahere velit sensum verborũ ad beatũ Dauid, tanquã ipse audiuerit deũ promittentẽ se ei, insidiarum tpe in auxilium aduenturũ, & ad eius vindictam: & posiurum insuper pauperes omnes atque inopes in salute: & demum libere se acturum: hoc est, fortem ac iustum se cõspiciendum esse, propter illorum salutem: siquis, inquam, sensum psalmi illuc trahere voluerit, non videbuntur verba psalmi inscriptioni, pro octaua, cõuenire. Sciendum est etiam, q̃ salutare hic neutrum nomen substantiuum est, & ponitur pro salute.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In finem Psalmus ipsi Dauid.

Post adulterium Bersabee & post eadem Vriæ, cum in varias incidisset calamitates beatus Dauid: quippe cũ & filia eius Thamar ab Ammon fratre suisset corrupta: & Ammon à fratre Absalone interemptus: vnde non mediocris confusio in regia illa domo orta est: præcipue cum ipse Absalon postremo tyrannidem etiã affectauerit, & patrem regno expulerit, & crescente in immensum furore, copias etiam collegerit, & persecutus sit patrem, & interimere etiam eum conatus sit: cùm igitur in has omnes calamitates incidisset beatus Dauid, atque animo eas semper reuolueret, existimauit se ob commissum adulterij & cædis crimen tantis opprimi malis: & quãquam olim sibi remissum fuisset peccatum, veritus tamen se à deo fuisse derelictum, hunc psalmum cõscripsit post tertium, quando Chusi fregit consilium Achitophel, vt iam prædiximus. Hoc autem psalmo, & Absalonis filij cogitationes explicauit, & quæ euentura erant prædixit: atque ideo in finem inscriptus est: quia profligationem Absalonis prædicit, quæ verum finem erat consecutura. Exultabit, inquit, cor meũ in salutari tuo.

PSALMVS XII.

VSquequo domine obliuiscéris me in finem? Obliuio est memoriæ deperditio. Deo verò omnia præsentia sunt: nec tantum actiones nostræ, sed ipsius etiam mentis cogitationes ac motus. Obliuisci verò dicimus deum alicuius, quando ob illius delicta eum deus derelinquit, tentatique permittit atque affligi, vt flagello erudiatur. in finem autem posuit pro, diu.

Vsquequo auertis faciem tuam à me? Facies dei potẽtia illa in deo est, qua aspicit nos, ac custodit, & beneficiis donat. Auersio verò dei contraria operatio est: quando nimirum indignos quosque à custodia & protectione sua auertit, tanquam ea operentur, quæ in ipsius conspectu abominabilia videri possint: verũ humanis loquendi modis prophetà diuinas nobis actiones exprimit. Nam qui aliquem derelinquunt, illius pariter memoriam perdũt: & qui aliquos auertunt, amplius eos non vident, à quibus auersi sunt.

Vsquequo ponã consilia in anima mea, dolorẽ in corde meo die & nocte? Solicitus, inquit, ac cogitabũdus, quo pacto valeam à calamitatibus liberari, & viam nullam inueniens, assiduis

assiduis doloribus premor.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? Parricida, inquit, filius Absalon, qui iam diu fuerit cõtra me, (ex eo sanè tempore quo Ammon fratrẽ interemit.) vsquequo ex altabitur: hoc est, vsquequo prospere ei omnia succedẽt aduersum me: extollere enim se solent atque erigere caput omnes qui læti sunt, & quibus ex animi voto cuncta cõtinguntcõtra ve ò humiles ac demissi, qui mœsti sunt ac tristes. Possumus & inimicum dæmonẽ intelligere qui tentationum nobis ac calmitatum est causa, dum afflictis insultat, quinimmo & grauius eos etiam affligit, qui diuino auxilio destituti sunt.

Respice exaudi me domine deus meus. Verbo auertis cõue nienter apposuit verbum respice: dignũ me efficito, inquit, benevolentia: respice me grauiter afflictũ: & misertus, eum exaudi, qui te aduocat in auxilium.

Illumina oculos meos ne vnquam obdormiã in morte. Est enim super me circunfusa tristis calamitatũ nox, detẽtiq; sunt oculi mei à mœroris sopore. Solẽt enim qui mœsti sunt facile in somnũ defetri. Dolore scilicet cordis graue dinẽ quandã ac tenebras in corporis oculos immittẽte. Tu igitur eos illumina: hoc est cõcedito vt recte ac pure videãt: & gaudiũ instilla cordi meo, ita vt exultans, somnũ ab oculis expellat, ne aliquando fortassis huiusmodi somnus ob doloris mei vastitatẽ, desineret in mortẽ. vel oculos ipsius animæ intelligit, mentẽ ipsam nimirũ, seu intellectũ. Illumina, inquit, intellectum meũ peccati caligine obscuratum, & libera me ab huiusmodi tenebris, ne aliquãdo mori me contingat morte peccati, quæ hominẽ virtutibus mortuũ reddit: vel ne morte desperationis moriar, extincta ac mortua omni spe quã in te habebã.

Ne quando dicat inimicus meus præualui aduersus eum. Nam siquid huiusmodi acciderit, meã inimic⁹ mortẽ suę ascribet potẽtię: & quẽadmodũ ab initio ille mihi calamitatũ omniũ causa fuit, ita & interitus nunc fuisse gaudebit. Inimicum verò & visibilem & inuisibilẽ potes intelligere.

Qui tribulant me exultabunt si motus fuero. Si fluctuauero, inquit, ab illa securitate quã in te habeo, inimici mei lętabũtur, sperantes me deinceps facillime in præceps de-

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

latum iri, veluti qui nullã baſem aut fundamentum habeam ſalutis.

Ego autem in miſericordia tua ſperaui. Poſt quã, inquit, ob ſcelera quæ commiſi, fiduciam omnem abieci quam antea de virtute habebam, quod reliquum eſt, modo in tua tantũ ſpero miſericordia: tametſi abundantiſſimum hoc mihi remedium eſſe nouerim atque inexhauſtum.

Exultabit cor meum in ſalutari tuo. Præuidens propheticis oculis inimici profligationem beatus Dauid, lętabor ego inquit, de ſalute mihi à te præſtita.

Cantabo domino qui bona tribuit mihi & pſallã nomini altiſſimi. Cantabo ore, pſallam vero pſalterio: vel oblectabo te, inquit cõtemplationis ſtudio & vitæ meę actionibus. Accomodari etiam poteſt hic pſalmus oppreſſis omnibus & iniuria affectis.

In finem pſalmus ipſi Dauid.

Finem rerum pollicetur hic pſalmus quæ in eo prænunciantur. Alij dicunt prædici hic, ea quæ Ezechiæ regis tẽpore euenturæ erant in Hieruſalem quando ciuitas obſeſſa eſt à Sennacherib Syro. Alij verò ea quæ ad tempora incarnationis Chriſti pertinẽt. Nos vtrãque expoſitionem referemus.

PSALMVS XIII.

Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus. Inſipiẽs Sennacherib, dixit in corde ſuo deum non eſſe: deum inquam Iudæorum. ꝙ ſi ſapiens fuiſſet in huiuſmodi errorem non eſſet ſ̃lapſus, præcipue cum audiret aſſidue, quanta deus Iſrael aduerſus eos operatus ſit, qui Iudæorum gentem oppugnare conati fuerant. Cum autem hoc pacto in corde ſuo deum iam neglexiſſet, addidit & aliud facinus: vt verbis proprio ore prolatis ei palam malediceret: quando principem exercitus ſui Rampſacem miſit, qui ad mœnia ciuitatis ea populo annunciauit, quæ hiſtoriam illam legentibus in libris Regum licet inſpicere.

Corrupti

Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Sẽnacherib nimirũ & qui cũ eo erant, corrupti ſunt: quãdo à recta opinione decidere ũt: inſuper & abominabiles facti ob nefandas eorũ actiones. Iurgiis quippe deũ impetebãt, infirmitatem ei atq; imporentiam improperantes, quaſi deus nõ eſſet. Præterea & populo dei internecionẽ minitabantur: cũq; adeo iactabũdi eſſent, ebrietatib⁹, in ſuper ac libidinibus immerſi erãt & coinquinati. Cõſtrui etiã poteſt, hic verſiculus per figuram hyperbaton, hoc modo: corrupti ſunt in ſtudiis, & abominabiles facti ſunt.

Non eſt qui faciat bonum. Nullus, inquit, inter eos bonus eſt, ſed omnes ſunt praui,

Dominus de cœlo proſpexit ad filios hominũ, vt videret, ſi eſt qui intelligat, aut qui requirat deum. Ad filios hominũ, hoc eſt ad illos homines, qui ita diſpoſiti ſunt vt diximus. De cœlo verò ideo dixit, quia opinio quędã eſſe videtur, deũ illic habitare: iuxta ꝙ alibi dictũ eſt: qui habitat in cœlis irridebit eos. Proſpexit autem vt videret, ſiquis inter eos eſſet, qui ex miraculis & prodigiis deum intelligeret, aut ſaltem qui exquireret eum: hoc eſt qui inuocaret: iuxta illud: exquiſiui dominum & exaudiuit me. Et licet in aliquibus quidam eũ intellexerint, peiora tamen ſectãtur. Humano autem more expreſſit, deũ, propheta, quaſi ex alto cœnaculo procumbere & ſpectare: eũ tamen & vbique ſit deus, & omnia exactiſſime nouerit. Obſeruandũ etiam ꝙ huiuſmodi loquendi modus ſępe apud ſcripturam reperitur. & aliter his verbis ſignificare videtur quomodo deus omnia videt & ſpectat: quaſi qui ex cœlo proſpiciat in terram, & cognoſcat omnia, & nullo ei impedimento tantum ſit interuallum.

τὸ κατὰ τοῦτο ὅτιδὴ τῶν ἀνθρώπων τῷ λέγειν.

Omnes declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt, nõ eſt qui faciat bonũ non eſt vſque ad vnum. Declinauerunt quidẽ in iam cõ numerata ſtudia atq; exercitia: inutiles verò facti ſunt cum adeo abominabiles eſſent, vt inter ipſos neq; vnus etiam reperiretur, qui bonus appellari poſſet.

Nonne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem? Per interrogationẽ hoc legendũ eſt, vt huiuſmodi efficiatur ſenſus: ij qui deũ Iſrael direrunt verum deũ non eſſe, qui & lingua ſua, & omnib⁹ aliis voluptatib⁹ adeo intẽperãtes.

sunt,nonne aliquando cognoscet ꝙ Iudæorum deus ve
rus deus est?certe aliquando id cognoscent:quando ni-
mirum centũ octoginta quinq; milia eorum interempta
erunt ab angelo dei.Ipse etiam Sennacherib turpiter fu-
giens tunc cognoscet,quisnam fuerit qui in hoc populo
triumphum erexit Nec tãtum,inquit,Assyrij, sed omnes
etiam gentes,vbi tantam illorum stragem didicerint, co
Οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει. gnoscent Iudæorum deum,qui ita eos perdidit.

*Qui comedunt populum meum in cibo panis,dominum non in-
uocauerunt.* Hic versiculus ex persona dei ꝓferẽdus est.il-
li,inquit,qui instar cibi panis,populũ meũ cõsumũt, ore
nimirũ obsidionis,famis & minarũ, ij inquã me omniũ
deum non inuocauerunt:hoc est deũ nõ appellauerunt.
Possunt & populi omnes Iudæorum,qui obsidẽte Senna
cherib erãt in Hierusalẽ,dici populus beati Dauid,veluti
q ab illius regno desecẽderunt:atq; hoc pacto ex ipsius ꝓ
phetæ persona verba versiculi etiã poterunt proferri:&
dominũ, tunc,non se ipsum propheta, sed deũ intelligit.

Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor. Ezechias rũe
& qui cum eo erant in Hierusalẽ timuerunt potentiã Se
nacherib,qui timendus non erat. Neque enim decebat,
vt Iudæi Assyriũ hunc timerent,qui cũ deum sibi aduer
santem haberet,iure eos perterrere non poterat. quod
ex sequentibus magis declaratur. Illud tamen aduertẽ-
dum,ꝙ aliqui legunt:cuius non erat timor.cuius lectio-
Δικαίων. nis diuersitas,ex vicinitate prouenit Græcarum vocum.

Quoniam dominus in generatione iustorum est. Per iustos
hic fideles intelligit ac pios in deum.Talis erat Ezechias
rex,qui magna cũ pietate ac religione in deũ, subiectos
sibi populos regebat.Generationẽ autẽ singulari nume-
ro dixit,quia Israelitæ omnes ex vna sunt radice.vel ali-
ter:illic trepidauerũt,Sennacherib nimirũ, & q cũ eo e-
rãt,timore dei,cui⁹ dei,antequã experimentũ hoc sume
rẽt,nullus apud eos fuerat timor.Et causa quare postmo
dũ timuerint,hoc versiculo declarat ꝓpheta:qa scilicet
deus in Iudæorũ obsessorũ generatione aderat, & ꝓ eis
pugnabat.vel aliter:trepidauerũt,Assyrij timore Ezechiæ
regis, cui⁹ nõ erat timor: hoc est qui timeri nõ debebat
cũ ipse poti⁹ ab eis maxime formidarẽt, expectaretq; se
vnà

vnà cum vniuerso populo,sequenti die interimendũ esse.
Nam cum occiderentur Assyrij,existimarunt se à Iudæo
rum rege occidi.Ex his itaque cognouerunt, quemad-
modum deus Iudæorum,verus deus est,cum tantam po
pulo opem tulerit.

Consilium inopis confudistis, dominus autem spes eius est. Ὁ Κύριος
Ad Assyrios sermonẽ dirigit Vos,Iquit,ô Assyrij Ezechiæ
regis vniuerso belli apparatu inopis consilium neglexi-
stis ac vilipendistis,quando omni alia prorsus salute de-
sperata,in sacco & cinere confugit ad dominum. Id e-
nim intelligens Senacherib cœpit huiusmodi consilium
veluti inane atque inutile deridere: verum Ezechias
in deo recte spem suam collocauerat,ab eo tantum auxiliũ
postulans,qui vere illud poterat præstare.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? Quis nam eorum,in-
quit,qui habitant Sion,infirmo ac debilitato populo Is-
rael salutem dabit?quis eum eripiet ex manu hostis Sen
nacherib?nullus hominum profecto, sed solus deus, in
quo sperauerunt,& qui in templo Sion, hoc est in Hie-
rusalem habitare videbatur.

Cum converterit dominus captiuitatẽ plebis suæ,exultabit Ia- Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι
cob & lætabitur Israel. Captiuitatẽ aliquã non dicit quę iã ποιῆσαι.
extitisset, sed ad eam quã tunc ob immensum timorem
omnes incũbere arbitrabãtur,& qualis nunquã antea im
minere visa fuerat.Circundati enim Iudæi ac circumual-
lati in inimicorum armis,detineri ab eis,ac captiui quo-
dãmodo esse videbãtur.Per Iacob verò & ꝓ Israel ipsum
Iudæorũ populũ intelligit ex illorum radice descenden-
tẽ.Et sensus est:ꝙ cum dominus eos ex hac, quam dixi-
mus quodammodo captiuitate liberauerit, exultabunt
tũc & lętabũtur:corpore quidẽ exultabunt, animo verò
ac spiritu lętabũtur:& alterũ quidẽ ob alimentorum co-
piã,alterum verò ob studia ac meditationes eloquiorum
dei:quibus omnibus carebãt,quãdo ciuitas obsessa erat.
Et hæc quidẽ interpretatio est iuxta sensum, quo psalmũ
intelligimus de Ezechia & de Sẽnacherib. Alia etiã da-
tur expositio,vt prophetia in eo sit tradita, quę cõtineat
illorũ temporũ gesta,quibus dominus incarnatus est. In
fipiens Iudæorũ populus, & prophetias de Christo non

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligẽs, dixit dominum Iesum, qui magna alioquin inter eos & diuina miracula ac signa operatus fuerat, deũ non esse: cumq, primũ hoc dixisset, ac cogitasset intra se, postmodũ palam etiam, ac manifeste eundem accusauit, quasi qui dei nomẽ indebite sibi vsurparet. Quæ sequuntur iuxta priorẽ expositionẽ intelligẽda sunt. Non est qui faciat bonum inter eos, scilicet, qui Christi doctrinã non susceperũt. Dñs de cœlo prospexit, hoc est filius, de cœlo hominũ miseriam prospiciens ad eos in terrã descendit, & per carnẽ cum eis conuersatus est: qui sensus ex Græco eo verbo ἀνέκυψε manifestior redditur: quod aspectum quendam ex altiori loco significat cum inclinatione quadam & flectione. Et quæ sequuntur, iuxta prædictã interpretationem exponantur. Quod verò ait, vsq; ad vnũ: intellige: hoc est, nisi vnus Christus. Vnicus quippe erat inter eos qui bonũ faceret. & quia Græca dictio μὴ non solum pro interrogatiua dictione sumitur, nónne, sed negatiue aliquando determinat. ita vt hoc in loco legere etiam possimus: non cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: dic, quòd Iudæi noluerũt Christum cognoscere, & quòd ob eorum iniquitatẽ merito iniqui, seu potius (vt verior Græci nominis significatio postulat) exleges appellantur: eo quòd exlegum gentium instar, & inuidia tabescebant, & maligna operabantur. Et quod ait, qui comedũt populum meum, ex Christi persona aduersus ingratos Iudæos legendũ est, qui Christi discipulos, instar cibi panis in ore gladij ac persecutionis deuorabãt: qui etiam dominum suum dei filium, deum non appellauerunt. Et qui illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Timebãt enim fateri quod Christus deus esset, atq; hoc ne legem transgrederentur, dicentem: non erit tibi alius deus: & rursus tunc timuerunt quando non erat timor. Suspenso enim Christo in cruce arbitrati sunt se esse liberatos, veluti eo extincto, quem verebantur: veruntamen tunc maxime timuerũt, cum terræmotum viderent & alia quæ consecuta sunt signa. Præterea etiam timẽtes ne nocte venirent discipuli, & furto tollerẽt corpus eius, statuerũt milites in sepulcri custodiam. Illic igitur timuerũt timore, vbi nõ erat timor. Neq; enim discipulis vnquã tale

Λοιμὸν ἔνομοι.

tale quid in mentem venit, cum eis dominus prædixisset, se post triduum propria potestate resurrecturum. Quod verò ait: Dominus in generatione iustorum est: idem est quod in congregatione fidelium, qui ex gẽtibus credidere-unt nam ex quo Iudæi eum non receperunt, ad gentes conterſus est. Illud etiã quod ait, Consilium inopis confudistis, intelligi debet, vt dictum sit, ad Iudæos, propter populum ex gentibus, qui olim pauper fuit, substantia nimirum atq; opibus cognitionis dei: & à qua cognitione decideat, quando ad idolorum cœpit cultum prolabi. Qui eciam postmodum propter Christum tẽporalibus bonis pauper effectus est. Harum igitur gentium consilium neglexerunt ac deriserunt Iudæi, tanquam inane. erat autẽ id consilium vt Christi fidem susciperent. Sequitur: quis dabit ex Sion salutare Israel? Quis est, inquit, qui montẽ amplius illum ascendet, qui dicitur Sion, & est in circuitu Hierusalem? Et quis est qui leget populo salutarei hoc est leges: quẽadmodum certis quibusdam ac statutis diebus facere nos erat. Quæ verba prophetiam videntur continere destructionis Hierusalem: quasi indicet propheta ꝙ ea vrbe. Romanis deleta, & Euangelio in finibus terræ prædicato, mos ille amplius seruãdus non esset. Sequitur: cum auexerit dominus captiuitatem plebis suæ, (dabo enim, inquit, tibi gentes hæreditatem tuã, quam dx mon antea erroris iaculo captiuauerat.) exultabit Iacob & lætabitur Israel. Prophetę nimirum qui de Iacob atq; Israel stirpe nati sunt, quique hæc antea prænunciauerũt Exultabunt etenim, & lætabuntur videntes adimpleta esse, quæ prædixerant. Vel per Iacob & Israel fideles intelliget quasi Iudæorum loco introductos: quorum progenitor fuit Iacob. Illud etiam, cum conuerterit, idem sibi vult ac si dixisset: cum ad proprias domos eos reuerti fecerit intelligendo captiuitatem: hoc est ipsos captiuos.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

In finem ideo inscribitur hic Psalmus, quia perfectissime ac consummatissime describit qualem esse oporteat virum virtute præditum. Græca enim dictio τέλος non tantum finem, sed perfectionem etiam significat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSALMVS XIIII.

παροικήσει.

Domine quis incolet tabernaculum tuum, aut quiescet in monte sancto tuo? Vbi audit Iudæus tabernaculum aut montē sanctū, animo statim ad tēplum percurrit quod erat in Hierusalem, & ad vicinum illi montē Sion: sciendum est tamen cuòd tempore beati Dauid, templū nondum ædificatum erat, nec mōs Sion adhuc sanctificatus. hæc enim omnia post illius mortē facta sunt. Restat igitur vt per anagogen intelligantur hæc dicta. Format itaq; beatus Dauid sermonem suum per interrogationem, quærens, quis nam hoc aut illud facturus sit. Dñe, inquit, quis tabernaculi tui incola futurus est? incola aūt seu peregrinus is dicitur qui aliena in domo aut regione ad tēpus moratur: animus autem tabernaculum corpus est, in quo habitat. Interogat igitur propheta veluti edoceri cupiens, quisnam sit, qui vitā hanc in humano corpore, incolatū aut peregrinationem esse putet tēporalem: quiq; hoc corpore quasi aliena re vtatur, & modicā illius habeat curā. tuo autē dixit tabernaculo ad deum sermonem faciens, iudicans ab eo illud creatum esse, & ad animæ habitationē destinatū: vel q aliquādo deus ipse illud habitaturus erat, fact' nimirū homo propter nos. Aut quis requiescet in monte sancto tuo? Requiescere is dicitur q ex lōgo itinere fessus requiē capit. Per montē sanctū supercœlestem locum intelligere debem⁹, supra humiles ac mūdanos hominis eleuatū. Accessistis enim, inquit Apostolus, ad montē Sion, & ciuitatē dei viuentis Hierusalem cœlestem. & quis nā igitur, inquit propheta, à curriculo præsētis vitæ recto cursu veniet, & requiescet in cœlestibus atq; in qtenus tēporiis?

Qui ingreditur sine macula & operatur iustitiam. Hæc est enim interrogationis factæ responsio. Ille, inquit, incolet & requiescet, qui ea possidebit, quæ dicēda sunt. describit aūt ac ferè pingit his verbis hominē summa virtute præstantem. Ille, inquit, qui sine macula, seu potius, vt Græca dictio verius significat, qui irreprehensibilis ambulauerit, & iustitiam fecerit. irreprehensibilis eram hoc in loco dici potest ille, qui contēplando, perfectionem assecutus est. Contemplatione quippe mens in cœlum ascendens ingredi

ingreditur: & iustus, seu iustitiā operans ille qui per actiones & mortalem virtutem præstantior euasit. operatio quippe ad actiones pertinet. præsenti etiam tēpore propheta in vtroq; vsus est: quasi nunquam oporteat ab huiusmodi contemplatione, aut à bonis actionibus desistere, & cum vita actiua multiplex sit, & in plures partes diuisa, solo iustitiæ nomine eam appellauit: eo quòd hæc virtus supra cæteras omnes vehitur. vera enim tunc iustitia dicitur, quando vnusquisque facit quod suum est, & quod ad se pertinet. cúmq; in vniuersum iustitiam posuerit, singulas partes deinceps sigillatim prosequitur.

Qui loquitur veritatem in corde suo. Qui vera nimirū dogmata in animo sentit & ore profert.

Nec egit dolum in lingua sua. Et rursum qui vera dicit & non dolosa: hoc est qui vera in seipso cogitat & aliis dicit. nam quod ait, in corde suo, sanum ac rectum atque intus bene dispositum sermonem denotat: similiter & eum qui ore profertur, dum dicit in lingua sua.

Nec fecit proximo suo malum. Proximi quidem omnes mutuo sumus vel cōmunicatione humanitatis, vel fidei vnitate vel ratione cognationis. Per malum verò hic læsionem intelligit. consequenter autem primò cordis meminit, & postmodum linguæ, & postremo actionum. primo enim quis cogitat, deinde loquitur cogitata: & demum operatur quæ antea locutus est. τῷ πλησίον.

Et opprobrium non accepit aduersus vicinos suos. Idem hoc in loco sibi vult vicini nomen quòd proximi. & qui, inquit, opprobrium quasi telum aliquod non accepit, cōtra proximos. hoc est qui delinquētem proximum, aut membro mutilatum, aut alio quouis infortunio oppressum, non opprobrio afficit aut cōtumelia. opprobrium ad derisionem tendit, reprehensio verò ad emendationem delicti. vnde reprehensionem in bonam partem accipimus, opprobrium verò nusquāiquinimmo vt reprehensioni quid valde contrarium. Ἐπὶ τοῖς ἐγγίσι.

Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, timentes autem dominum glorificat. Vnicuique condigna, vt decet, distribuit. nam & malignum nihili æstimandum putat, tametsi ille diuitiis fortasse aut nobilitate glorietur, aut alio

splendore clarus videatur:& timentes dominum magnipendit, licet aduersa detineantur fortuna. Beati enim omnes qui timent dominum.

Εἰς ἀβίσσ. *Qui iurat proximo suo & non spernit.* Antiqui confirmationem sermonis iuramẽtum appellabant. iuramentũ enim nihil aliud est quàm dictorum confirmatio,in qua testem assuminus deum. Et lege quidem antiqua iuramentum concessum erat,in quo dei nomen ad confirmandam veritatem proferebatur:ne per idola fortassis iurantes seducerentur:verum euangelij lex, quæ perfectioribus perfectiora mandauit, iuramentum penitus abscidit: tametsi loquendi modi quidam sunt, qui iuramenti formam præ se ferre videantur,& iuramẽta vere non sunt,sed in reuerentiam aut obsequium audientium sic prolati: vt illud, per sanitatem Pharaonis:item illud Pauli ad Corinthios: per gloriationem vestram. Formam verò iuramẽti diuus Paulus Christianis reliquit, dicens: Testis est mihi deus quem colo. Et rursus: Testem deum inuoco.

Τὸ ἀργύριον. *Argentum suum non dedit ad vsuram.* Apud antiquos vsura summo in dedecore erat atque exprobratione. Nã qui misericors est, & opportuno tempore mutuum præstat, dignum ducit,id tãtum recipere quod dedit. Et aliter intelligi potest,de eo qui diuina eloquia,quæ argentũ igne examinatum ac terræ probatum appellantur,eo prætextu apud aliquem non deposuit, vt illinc bonum aliquod externum reportaret: quinimmo gratis ac sine mercede omnes docuit.

Et munera super innocentem non accepit. Qui propter innocentem nullum munus recipit: vt eos videlicet læderet qui insontes sunt.

Σαλεύθήσεται. *Qui facit hæc,non commouebitur in seculum.* Cum descripserit propheta virum summa virtute præditũ, sermoni suo condignum finem apposuit,qui facit,inquit,ea quę dicta sunt,veluti ex omni parte perfectus, nunquam à soliditate illa commouebitur,aut stabilitate,quam in deo habet. & quod ait:in seculum, idem significat quod nunquam. vel etiam non commouebitur in præsenti seculo, hoc est in præsenti vita: quòd si in præsenti seculo non commouebitur,multo minus in futuro.

Titulb

Tituli inscriptio ipse Dauid.

Apud Græcos pro tituli inscriptione στηλογραφίαν *legimus: quæ dictio statuæ seu columnæ potius inscriptionem significat quã titulus. Mos autem erat antiquis, vt columnas,imagines, aut statuas, strenue militantibus viris in perpetuam ponerent memoriam. loco igitur huiusmodi columnæ aut statuæ præsens psalmus victori Christo conscriptus est: qui vt strenuus miles crucis iaculo, & mortem ipsam, & mortis pariter imperium obtinentem diabolũ destruxit,dum ex eo quòd peccatum non fecit, anima eius in inferno relicta non est: quinimmo infernum potius spoliauit: nec etiam eius caro vidit corruptionẽ,cum tertia mortis die resurrexit: de qua Christi resurrectione Petrus Apostolus,in libro actionum disserẽs,præsenti hoc psalmo autoritatẽ ac robur dictis suis addere arbitratus est.in rebus itaq; à se præclare gestis saluator, statuam seu columnam hanc per linguã beati Dauid sibi erexit: sancto nimirum spiritu,prophetam inspirante & labia eius aperiente. Describit autem,non tantum victoriæ genus, sed & quæcunque ante victoriæ finem gesta sunt.* PSAL. XV.

CONserua me domine quoniam speraui in te. Huius psalmi verba humano oĩno more dicta sunt,& homini magis quã deo videntur cõuenire. Neq; enim vt deus,sed vt homo dæmonẽ deuicit, erudiens nos & facillime dæmon à prudentibus superari potest: & artem patiter tradens qua ipse eũ debellauit, seq; nobis, vt fidelissimũ archetypũ,imitandum proposuit. fundit igitur velut homo preces ad deum:quod etiam apud euangelistas sæpenumero fecisse eũ legimus:oratq; seruari se ab omnibus tã manifestis quam occultis insidiis. tu domine,inquit,serua me,quoniam in te solo speraui. neq; enim alia in te confisus sum,quoniam te saluare omnes noui,qui in te sperãt.

Dixi domino deus meus es tu. Dixi ego patri & omniũ domino: tu pater,es etiam meus dns: atque ideo mei custodiã habeo. vt ab homine enim diximus dici hæc verba, non vt à deo. nam vt homo diuina & ipse indigebat custodia,subiectus enim,inquit,fui domino & orani eum.

Quia bonorum meorũ non eges. Ad hæc,illud etiã amplius dixi,& tu donis meis,quæ in sacrificiũ offerri solẽt nõ indiges. neq; em eges vt tibi sacrificẽ,atq; hoc pacto te placatum mihi adiutorẽ reddam. Licet enim grate recipiat

deus quæ ei pie ac religiosè à nobis offeruntur, verũ nõn vt is qui indigeat, sed vt illa gratitudinis ac beneuolentiç nostræ erga eum, indicium habeat: atque in prætextum & occasionem retributionis maiorum donorum.

τὸ θαυμάσιον ὁ κύριος. *Sanctis qui sunt in terra eius mirabilia fecit dominus.* Bonæ, inquit, sum spei, sciens q̃ dñs quædam fecit mirabilia, ac præter omnium opinionem, sanctis hominibus qui in terra eius sunt. Sanctus autẽ ille est, qui deum syncere amat, & in eo confidit: qualis erat qui præsentis psalmi verba protulit. Et sanctos, de quibus nunc loquitur, omnes intellige, quicunq; ante Christi aduentum deo placuerunt. Per terram vero aut hanc intellige, de qua alibi consonè scriptũ est, dñi est terra: aut supernam Hierusalem, in qua conuersabantur, tametsi adhuc in terra essent, & in qua post mortem habitare existimantur. vel per sanctos intelligere possumus Apostolos, & fideles, qui per illos crediderũt, q à multiplici morte, & à grauibus periculis liberati fuerunt à dño, & per terrã, Ecclesiam in qua versantur. Deinde causã ponit, propter q̃ fecit eis deus hęc mirabilia.

Omnes voluntates eius in eis. Vbi enim sit dei voluntas, illic deus semper manet, dirigens & conuersans.

πολλαπλασιάσθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν εἶτα ἔσπευσαν. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorũ, postea acceleranerunt.* Per infirmitates, labores atq; afflictiones eorũ intelligit, quæ sic dispensante ac permittente deo erant multiplicatæ, & quæ postmodum eodem annuente cito pertransierunt. Multæ enim, inquit, tribulationes iustorũ, & de omnibus his liberauit eos dominus. Vel aliter: Infirmitates id est, peccata eorum scilicet qui in Christũ crediderunt: prius multiplicatæ sunt. Nam vbi anima infirma est, peccatum oritur. Prædicato vero postmodum euangelio, accelerauerunt in religionem ac pietatem. Quæ sequuntur non vt ab homine, sed tanquam à deo proferenda sunt.

Συναγωγὰς. *Non congregabo congregationes eorum de sanguinibus.* Hoc de Iudæis dictum est, qui dominum occiderunt, & quorum maximam partem Romanorum manibus perdendam, negat se deus de ea itrage congregaturum.

Nec memor ero nominũ eorum per labia mea. Appellabatur autẽ populus ille, populus dei, & populus peculiaris, & vinea & pars, & hęreditas, & funiculus dñi, atque alia huiusmodi.

iusmodi. Non amplius, inquit, huiusmodi nominibus vt antea, eos appellabo: quinimmo filios reprehensibiles, generationẽ prauam ac peruersam, generationẽ viperarũ, semen malum, aut quid aliud simile. Vel vtrunq; dictum intelligamus de iis qui ex Gentibus crediderunt. Non ædificabo, inquit, Ecclesias eorum ex sanguinolentis sacrificiis, sed ex syncera fide, ex spiritali hostia: neque memor ero nominũ, quibus olim per Prophetas eos appellabã, sed quos olim inimicos dicebam, amicos vocabo, & quos infideles, fideles, & quæcunq; alia his congruentia sunt. Labia autem dei intelligi possunt eius verba, cum labia verborum sint instrumenta. Et aliter: Saluator noster Iudæos & fideles ex Gentibus, contrariis nominibus appellauit, quàm antea appellarẽtur, vt iam declaratum est.

Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Non sum factus homo, inquit, præter patris mei sententiã. Ipse enim pater clemẽtia ac bona volũtate sua, particeps factus est populi, qui ex gentibus credidit. Hunc enim populũ hęreditatẽ appellat, quemadmodũ in secundo psalmo dictum est: quinimmo & particeps factus est mortis, Calicẽ enim & poculum (vt alibi diximus) multis in locis apud scripturam pro morte positũ legimus: vnde in Euangeliis, Calicem quem ego bibo, vos nõ poteſtis bibere, & rursum: Pater mi, si possibile est trãseat à me calix iste. Cõsensit quippe pater tam in Gentiũ vocationem quàm in filij mortẽ. Vel quod ait pars hæreditatis meæ, diuitias potes intelligere, vt sit sensus: Deus pater, thesaurus est & diuitię, hæreditatis meæ ex Gẽtibus: insuper, & thesaurus doctrinæ meæ vnde in Euangelio Christus vbiq; patrẽ cõmemorat. Hoc itaq; patris seu portionis nomẽ, pro diuitiis sumitur iuxta illud: portio, seu pars mea dñs in terra viuentiũ. Vnde in filiis paternam diuidentibus substantiam, singulę portiones vt cuiq; obueniunt loco diuitiarũ sunt. Quo circa recte conuenit, vt eadem res, & portio dicatur, & diuitiæ, & hæreditas: ea nimirum ratione, quia & diuiditur, & quia diuitem reddit, & quia relinquitur à patre. Calix etiam pro doctrina accipi potest, quæ vino merito cõparatur, & q̃a lætificat, & quia Christus vinea appellat⁹ est.

Tu es qui restitues hæreditatẽ meam mihi. Gentes quæ olim

à patre atq; à filio creatæ fuerãt,& dei figmentũ dicebãtur,discesserãt ab eo,& cõuersę ad idololatrias,postremo ei per fidẽ iterũ restituę sunt:hanc autẽ restitutionis gratiã filius,in patrẽ tanquã in principiũ refert. Aptissime vero hic versiculus ad præcedentẽ interpretationẽ cõsequitur.Hac,inquit,de causa tu es particeps hæreditatis meæ & calicis mei,quoniã tu mihi eam restituisti. Et hæreditatem posuit priusquã calicem,quoniam hæreditas mortis illa causa fuit:nec tacenda nobis est quædã non inelegãs de prædictis speculatio.Hominẽ ad imaginem & similitudinem dei factum & plasmatum, atq; ideo hæreditatem creatoris dictum.sub propriam redegerat dæmon tyrannidem,& alienum mancipiũ sibi vsurpauerat:ad quem, dei filius & hæres,literas misit,scribens ei per Prophetas, hæreditatẽ illam repetens, qua fuerat fraudatus. & quia dæmon continue magis resistebat, & rapinã reddere negabat,hæres acceptо patris sui testamento, ad raptorem descendit.Inter eos autem iudex fuit pater:qui condẽnato raptore,filio hæreditatẽ restituit. Huius rei gratia, filius nunc participẽ illum tam præclari operis appellauit.

Ἐν τοῖς κλοιοῖς μου. *Funes ceciderunt mihi in optimis meis.* Ij,qui terrã diuidunt, funibus,eã metiendo designantes,determinant.Et sensus est:restituta mihi hæreditate mea,funes multi mihi ceciderunt,hoc est,obuenerunt, & sorte quasi mihi contigerunt. Per funes autẽ credentiũ multitudinem intelligit. Hoc etiã loquendi modo, denotare videtur ꝙ hæreditas hæc sua designata esset ac determinata,& ꝙ omnibus notissima esse debebat.Quòd vero per optimos,suam hæreditatem significet,in sequentibus magis declarat,dicens.

Κληρονομία. *Etenim hæreditas mea optima est mihi.* Supra plurali numero optimos dixit propter fideles, qui variis sunt in locis, nũc vero singulariter optimã appellauit, quia fideliũ omniũ,qui in diuersis sunt mũdi partibus,vna est congregatio,vna Ecclesia,vna opinio ac fides.Optimã vero appellat,quasi præcipuã ac dilectam.Vel,iuxta aliam Græcę dictionis κρατίστη significationẽ non optimam tantum sed fortissimã ac potentissimã appellat. Cum aduersarium ac potentẽ dæmonẽ superauerit,funes etiã intelligi possunt pro vinculis quæ Christo ceciderunt,hoc est obtigerũt,à Iudæis

Iudæis nimirum,quando ad Pilatum ductus est.Obtigerunt autem ei,propter optimos, hoc est propter fideles, pro quibus pati voluit. Olim Iudæorum populus hæreditas dei dicebatur.Facta est enim, inquit, pars domini populus eius.Iacob,funiculus hæreditatis eius Israel: verũ populo Iudæorum abiecto aliam loco illius suscepit hæreditatem: reginam videlicet ex Gentibus Ecclesiam, quam & optimam appellat & fortissimam, veluti quæ antiqua illa ac repudiata hæreditate,excellentior sit.

Benedicam dominũ qui tribuit mihi intellectum. Hæc,& quæ sequuntur,vt homo loquitur. De humilitate etiã Christi loquebatur Euangelista, quando consona his, verba illa dicebat:puer autem crescebat,& spiritu inualescebat, & implebatur sapientia & gratia apud deũ & homines. Gratias agit igitur de sapientiæ thesauro sibi à deo præstito.

Insuper vsque ad noctem erudierunt me renes mei. Per renes ἐ πιθυμητικὸν partem illam animæ intellige,quam concupiscibilem dicimus.Concupiscentia enim in renibus iacet, & per noctem, ipsam domini mortem. Concupiscentia mea, inquit,nulla nimirum appetens terrena,sed diuinis tantum eloquiis,ac piis operationibus intenta,erudiuit me, & ad ipsam vsque mortem,vitam meam direxit. Vel, per mortem,occulta mysteria intellige:vt sit sensus,quòd concupiscentia mea eruditiuit,ac prouexit me, vsque ad occulta ipsa mysteria,& plerisque hominum ignota.

Præuidebam dominum in conspectu meo semper. Ante omnes προορώμην. alios ego semper videbam deum: qui mihi in oculis animæ meæ,quasi in conspectu ipso apparebat.

Quoniam à dextris est mihi ne commouear. Videbam autem eum in conspectu meo, quoniam in dextris actionibus meis semper adest in eis requiescens. Appropinquat enim deus omnibus iis, qui per virtutem ei appropinquant.A' dextris vero meis adest vt adiuuet me, ne à recta vnquam via, commouear ad non rectam. Custodit enim deus omnes qui eum diligunt.

Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Cor meum lætitia impletum est,quia hæreditatem recepi,quia inimicum deuici, quia talem mecum adiutorem habui:vnde lingua mea potita atq; oblectata tanto gau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dio, Hymnum & laudes victoriæ canit, & magnalia dei commemorat.

Insuper & caro mea requiescet in spe. Hoc de sepultura dominici corporis dictum est, quod in sepultura iacebat: in spe tamen celeris resurrectionis. Sciens enim id dominus prædixerat sæpe discipulis se post triduum resurrecturũ.

Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Huius etiam spei causam apponit. Tu enim, inquit, non derelinques animam meam in inferno, vbi cæterorum mortuorum animæ detinentur. Infernus quippe locus est sub terra animabus mortuorũ designatus. Vbi igitur sunt Apollinaris nugæ, qui assumptam Christi carnem sine anima, sine intellectu & sine mente esse dicebat: sed ô quàm ipse potius sine mente fuisse conuincitur.

Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hoc de corpore domini similiter dictum est: tu, inquit, cui ob partas virtutes, oblatus, dedicatus, & sanctificatus sum, non me permittes corruptionem corporis sustinere: quinimmo illud tãquam quod omni caruit peccato, in suis partibus indissolutum conseruabis, vt anima in incorruptum corpus remeante, cito resurgam. Illud etiam annotandum est, quod interitus in mortuis disiunctio est ac separatio animæ à corpore: corruptio vero, est membrorum atque aliarum partium in terram & in puluerem resolutio.

Notas mihi fecisti vias vitæ. Docuisti me, inquit, virtutes quæ ad immortalem vitam hominẽ dirigunt, per quas & incederem ipse, & discipulis meis in incedendũ esse traderem. Vel aliter: reuelasti tu mihi, inquit, vias vitæ, hoc est, resurrectionis meæ: atq; iteratæ vitę modos: per quas vias docens discipulos ingressus sum.

Adimplebis me lætitia cũ vultu tuo. Filius, vultus est & facies patris. Qui enim, inquit, vidit me, vidit & patrẽ meũ. Nã & character etiam eius dicitur & imago. Post resurrectionẽ, inquit, lætificabis me, me inquam assumptũ hominẽ, & assumenti coniunctum diuinitati. Ante resurrectionẽ enim mœstus erat ac tristis, lachrymabatúrq;, & solicitudinib⁹ erat plenus, lege nimirũ humanæ naturę. Vel aliter: Cũ vultu tuo, circũloquendo dixit: id est tecũ. Ipsum enim Christi corpus filio vnitũ erat, & filij⁹ patri: vnde

vnde communis erat eorum lætitia propter humanam salutem quam mors per crucem operata est.

Delectatio in dextera tua vsque in finem. Dextera patris, filius dicitur, quemadmodum & brachiũ eius, & potentia & delectatio. Ait igitur, q⁹ perpetua exultatio erit filio dei, quia secum eos exurgere fecit, qui olim ob peccatum deciderant: & quia hæreditatem suam recepit. ιερατικως.

Oratio ipsi Dauid.

Persecutionem sustinens à Saule beatus Dauid, & multis impetitus iniurijs, Psalmum hunc cõscripsit, quo deum in auxilium aduocat. Qui tamen vnicuique viro virtute prædito atque oppresso ab inimicis accommodari potest.

PSALMVS XVI.

Exaudi domine iustitiam meam. Exaudi, inquit, iustitiam meam, hoc est affectũ atque amorem meum erga iustitiam, qui actionibus atque operationibus suis, quasi lingua quadã ad te clamat. Nam cum potuerim sæpenumero inimicissimum mihi Saulem occidere, abstinui tamen iustitiæ huius amore, quia à te constitutus est rex: quinimo nec verbis illum obiurgare ausus sum. cum sit populi caput, & ab illius iniuria abstinere semper æquum sit. Scriptum est enim, principi populi tui non maledices. vel per iustitiam, hoc in loco iustificationem suam, & iuris sui rationes intelligit, quibus causa sua iustificatur, & quas in progressu ponit. Atque hoc pacto à iactantię suspitione Prophetam vindicabimus, quando magna eum cum ratione sic petere perspecturi simus.

Intende deprecationi meæ. Deprecationem accipit, pro figura & forma precum suarum, quæ miseranda erat: mœrore nimirum plena ac contritione & humilitate: quæque vel solo intuitu conciliare sibi poterat deum.

Auribus percipe orationẽ meã, non in labijs dolosis. Hoc per figurã Hyperbaton legendũ est, vt sit sensus: Suscipe orationem meam, oblatã tibi non dolosis labijs. Mũda quippe sunt labia mea ab omni mendacio & dolo. Neq; enim mihi conscius sum, q⁹ Sauli dolosa aliquãdo locutus sim: quinimmo amorem & dilectionem meã in eũ palã con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fessus, integram adhuc confessionē conseruo: tametsi is pacta meecū inita cōfregerit, & mentitus sit. Triavero in auxilium suum proponit, iustitiā, supplicationis formā, & orationem à nō dolosis labiis prouenientē: vt per hæc tria nimirum in auxilium suum deū magis cōmoueret.

De vultu tuo iudicium meum prodeat. Vtinam, inquit, tu nobis iudex sis, qui nostra omnia exactissime nosti, & solus iustus iudex es, & potēs, qui ad exitum propriā deducas sententiā. De vultu tuo, circunloquendo dixit, hoc est, à te ipso, vel coram te. Iudicium autem meū, hoc est, sententia, quæ de me ferenda est: hoc inquam iudiciū opto, vt feratur à te. Iniustum enim reputo, vt in propria mihi causa iudex sim, & à meipso punire illum debeam, qui ad meum festinat interitum.

Oculi mei videant æquitatem. Vtinam ego, inquit, suffragia videam & æquas de nobis proferendas à te sententias.

Probasti cor meum & visitasti nocte. Non tātum, inquit, ab iniustis ego actionibus abstinui, sed à prauis etiam cogitationibus. Tu enim qui scrutator es cordiū inuestigasti me, nec vllam in corde meo iniquā aduersus Saul, cogitationē inueniſti. Tu mentē meā rectā semper fuisse nosti, nec in secunda id tantū fortuna, sed & in ipsa etiam tentationum atque afflictionū nocte: quæ mētes hominum obtenebrare solet, & occasiones præstare, vt veluti errabūdus à recto calle quis deuiet. Nam vt verbis etiā vtar beati Iob, in lumine tuo ambulabam in tenebris: quoniam lex tua lucerna erat pedibus meis, & lumē semitis meis. Vel noctem fortassis illam dicit, qua in potestate sua Saulem habuit in spelunca, & tamē occidere noluit.

Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Examinasti me, inquit igne tentationum, non secus ac cum artifices igne aurū examinant, vt cognoscant an mūdum id sit & purū. Et eum auri instar fusus sim & probatus, nulla tamen in me inuēta est iniustitia, quā patrauerim aduersus Saul. Neq; enim inter angustias malū aliquod aduersus eum vt pusillanimis, aut consultaui vnq̄, aut decreui.

Vt non loquatur os meū opera hominū. Hic versiculus consequentia non caret ad præcedētia, vt aliqui existimarīt quinimmo cōmodissime eis adiūgitur, & causā cōtinet: quare

quare examinatus fuerit & afflictus beat⁹ Dauid. Hac, inquit, de causa, tu me tētationibus examinari pmisisti, ne si maior fuissem quā qui tentari aut affligi possem, extollerer fortassis: néue accusarē Saul, aut illius iniustitias superbe deriderē atq; exprobrarē. Vel aliter: tu ideo me examinasti, vt ego cōuers⁹ ad te, nō humana opa, sed tua cōmemorarē beneficia, & quō tu oīa in melius semper dirigis. Solemus em̄ in afflictionib⁹, tui semp magis meminisse.

Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Per verba labiorū dei mādata legis intelligit, quæ per Moysen data sunt. Labiorū autem dei, improprie dicit, quasi à deo prolata sint ea mādata. Propter hæc itaque mādata, ego, inqt, custodiui, hoc est, ego ambulaui vias duras: virtutum nimirū vias quæ asperæ sunt & laboriosę, & omni corporis delectatione prorsus carentes. Custodire etiam apud scripturam sæpissime positum reperimus, pro operari: vt illud, custodiui mandata tua, hoc est adimpleui.

Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non cōmoueātur gressus mei. Bis gressū meminit, & per eos, priori loco mētis motus intelligit, secūdo vero motus corporis. Ait igitur, tu domine perfectas ac rectas facito cogitationes meas, in mādatis tuis, quę gradientes per ea homines ferūt ad te. Nā si hæc mētis cogitationes perfectiores reddantur, cæteræ etiā operationes corporis nō titubabūt: quinimmo tutiores erūt. Vel perfice gressus meos, hoc est, omnes actiones meas, dum ambulo per vias tuas quas in mandatis tuis esse statuisti iis, qui festinant venire ad te. ne si forte commemorati gressus mei nullam à te perfectionē acceperint, deuient aliquando ab honesto, & sequātur quę deteriora sunt. Tu enim es qui doces hominē scientiam.

διαβήματα. Διαβήματα

Ego clamaui quoniam exaudisti me deus. Non frustra, inquit, fundo preces ad te, nam & alias cum ad te orarem exauditus sum.

Inclina aurem tuam mihi & exaudi verba mea. Atqui aures in nobis inclinari non possunt: sed cum inclinato capite erga illum quem auditurī sumus, cōdescendimus, videtur etiā aures in nobis inclinari. In superioribus iam dixim⁹ quēadmodū Propheta sępenumero ab humanis operationib⁹ diuinas exprimit, imbecillitati, ac crassitudini

auditorum condescendens. Solet itaq; ij caput inclinare qui exilis hominē vocis, audire diligentius cupiūt: vnde & cum capite aures pariter inclinare vidētur. Inclina igitur & tu deus aurem tuam, tanquā excelsus ad humilem, tanquā medicus ad infirmum. Et visus quidem in deo est simplicior quædā rerū cognitio, auditus verò exactior & perfectior scientia. Nā quæ visibilia sunt, propter materiam quæ visibilibus rebus inest, crassiora sunt, quā quæ audiri queūt. Superius igitur atq; inferius supplicās beatus Dauid, huiusmodi verbis vsus est, quæ maiorem Dei cognitionem ac maiorem attētionē desiderent. Exaudi enim, inquit intende, auribus percipe, & alia huiusmodi: quæ verba etiam sæpius replicauit in timorē nimirū emphasim, ac maiorē significationē summę affectionis sūæ. ex tota cupientis anima petitionē à se oblatam impleri.

Mirifica misericordias tuas qui salvos facis sperantes in te. Fac inquit, vt misericordiæ tuę admiratione dignæ videātur. Misericordias autem dei hic diuinum auxilium appellat. Omnes enim qui beatum Dauid adiutum, à deo & seruatum à tantis viderunt periculis, admirati sunt tam celere ac validum auxilium: quinimmo & illud, quòd non tantum iustis deus sed q̄ peccatoribus etiam opem præstat.

A resistentibus dextera tua custodi me domine vt pupillā oculi: Custodi me domine ab insidiis Saul & cōplicū eius, qui electioni per te factę resistunt. Tu etenim per Prophetā, à quo inunctus sum, me in regem elegisti: isti verò nō suscipientes quod fecisti mihi necem parāt. Admirāda est autem quàm maxime custodia illa, quam oculus pupillę præstat. Siquidem tunica super tunicam, & alia quędā tegumenta eam muniunt: quorū alia tenuia ac transparētia sunt, ne pupillę q̄ suapte natura humida est & mollis, asperitatem inferāt: alia vero exterius crassiora: vt palpebrarū tunica, quæ duob⁹ est semicirculis distincta, vt pulueris & aëris læsionē, & paruula quęq; animantia, repellat, & pilis etiā quibusdā vallata, vt sudorē prope fluentem prohibeat. Acutus enim sudor est atq; admodū molest⁹. Superius præterea supercilij vallis formata est. Ipsū autem supercilium, veluti tectum quoddā firmū ac validum tacet: quod pilis etiā multis ac condensis ornatū ac muni

munitū est, ne sudor de super fluens in pupillæ habitaculum irruat. Illinc enim repulsus, in ipsa deuoluitur tēpora. Cum tantā igitur præstet oculus pupillæ custodiā, nō mirandum si parem sibi à deo Propheta præstari optat.

In protectione alarū tuarū protteges me a facie impiorū, qui me afflixerunt. Adinuenta alia custodiæ similitudine pulli in morem rogat Propheta se protegi. Per alas autē diuinæ prouidentiæ vires intelligit: quibus cōtinere cōseruaréque oīa deus solet & fouere. Quod ex metaphora aniū sumptum est, quæ proprios pullos alis tuentur ac protegunt. Quod vero ait, proteges, futurū pro optatiuo positum intellige: vt sæpe apud scripturam positum reperimus. Vel quia prædicit beatus Dauid, vt Propheta, auxilium quod sibi à deo præstandum erat. Faciem etiam impiorum pro ipsis impijs intellige. Impropriè autē Saulē & socios, impios seu potius, vt sæpe alibi diximus, iuxta Græce dictionis ἀνόμους veriorem significationē, exleges appellauit: eo quòd Gentiū more, exleges viuerēt in peccatis: & quia innocentem occidere studebant, nec electionem illam verebantur, quam eis deus significauerat se fecisse de Dauid, dū immodice eum affligerent, & in causa essent vt exul ac profugus oē calamitatū genus sustineret.

Inimici mei animam meam circumdederunt. Per animam suā seipsum intelligit, totum exprimens à parte. Circundederunt autem, insidiis nimirum vndique dispositis.

Adipem suum concluserunt. Per adipem, cor intelligit & viscera: quoniā circum hæc multa solet inesse pinguedo. Ait igitur, omnem eos à corde atque à visceribus misericordiā intra seipsos clausisse. Misericordia enim à corde atque à viscēribus dicitur descendere. Alij adipem exponunt pro bona habitudine ac felicitate, quam illos clausisse dicit Propheta, atq; in seipsis continuisse, veluti nunquam amplius recessurā, sed cum eis perpetuo futuram.

Os eorum locutum est superbiam. Iactabant enim illi cito se comprehensuros beatum Dauid, nec posse illum ab eorum manibus euadere: quasi ex nullo latere expectādum illi amplius esset auxilium.

Eicientes me nunc circumdederūt me. Expulerūt, me, inqt, ex omnibus bonis meis: nec satis hoc eis fuit, sed rursus

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam circundederunt,morti me tradere festinantes.

Oculos suos statuerunt declinare in terram. Decreuerunt,inquit,declinare oculos suos à te nimirum,qui in cœlis habitas:atque à mandatis tuis, quibus mandasti ne insonté quis lædat,atque hoc vt illos in terram conuerterẽt,hoc est,ad terrenas concupiscentias. Quod nihil aliud est,quã absq; vlla ratione quicquid libido postulat explere. Vel aliter literam lege. Oculos suos statuerũt vt declinent in terram. Et tunc expone statuerunt,hoc est,stabiliuerunt & firmauerunt obseruantes nimirum vt illum inclinent & demittant in terram,quem olim morti tradere contendunt. Oratio enim græca vtrunque sensum recipit.

Ωσὶ *Susceperunt me quasi Leo paratus ad prædã, & quasi catulus Leonis habitans in abditis.* Quantũ ad eorũ spẽ attinet, ipsi me ita susceperũt,quasi dicat,illi spabãt accedere ad me, & susipere me,hoc est sursum accipere, atq; extollere à terra,& discerptũ efferre. Differẽtiã inter leonẽ & leonis catulũ,qdã huiusmodi tradiderunt dicẽtes ꝙ Leo ꝓpriofiet⁹ robore manifeste ac palã rapit,&ꝙ catul⁹ tãta carẽs cõfidẽtia,clã atq; occulte se accingit ad prædam:vnde abdit⁹ cõsidere dicitur. Hoc pacto etiã inimicorũ beati Dauid,alij aperto Marte suis freti viribꝫ ĩ eũ irruebãt,alij autẽ veluti timidiores sibiipsis non adeò fidẽtes,clã insidias struebãt: tametsi nihil impedit quin vtrunq; idẽ sibi velit atq; idẽ significet. Solet enĩ ꝓpheta sępenumero ĩ huiusmodi locis affectu plenis, ealdẽ snias varia oratiõe repetere: vt aucto affectu ad maiorẽ deũ misericordiã trahat.

Exurge domine. Quippe cũ ob lõganimitatẽ dor mire quodãmodo videaris Exurge igitur & mouearis ad vindictã.

Αὐτοὺς *Præueni eos.* Tu,inquit,eos præocupa priusquam ea que meditati sunt effectum aliquem sortiantur.

Αὐτοὺς *Et supplanta eos.* Esto illis impedimẽto dum currũt & festinãt aduersũ me. Quod ex eorũ metaphora dictũ est,q dũ currentẽ impedire volũt,tibiã aut pedẽ trãseũti subiciunt,vt huiusmodi offendiculo eos in terrã prosternant.

ῥομφαίᾳ *Eripe animam meam ab impio framea tua, ab inimicis manus tua.* Tua,inqt,framea hoc est tuo telo, libera animã meã ab impio Saul atq; eius sociis, qui electioni tuæ de me factæ tanquã inimici aduersantur. Vel eripe me ab iis q inimici

mici sunt manus ac potẽtiæ tuę,hoc est ab inimicis tuis. Nam qui me oppugnãt,qui à te electus sum, tecum etiã pugnare vidẽtur. Saulẽ verò cur impiũ appellet,superius dictum est. Illa autem verba:libera animam meã:cõgrue dicta sunt,vt prioribus verbis respondeant,dum dixit,inimici mei animam meã circunderunt. Dubitant quidam quomodo beatus Dauid,qui in spelũca inimico Sauli pepercit,nũc precetur occidi eum gladio dei. Et dicendum ꝙ ipse quidem regis sui noluit occisor esse,vt circa principium psalmi diximus,& tamen deum ad vindictã aduocat,veluti qui omni erat calamitatũ genere afflictus. Neque enim si occidere regẽ, iniustũ dicimus, ita etiam iniustum dicimus,aduocare deũ ad vindictã. Vel aliter: libera me,inquit,framea tua,nõ vt occidas,sedvt ea tantũ inimicos perterreas,& repellas. Hoc etiã humano more dictũ est. Nam cum quis socium ab inimicis detẽtũ eripere voluerit,euaginato gladio in eos ruit. Quod autem non petat beatus Dauid Saulẽ & socios interimi,sed disiungi tantum ac dissolui,manifestum fit ex sequentibus.

Domine à paucis de terra diuide eos in vita eorũ. Adhuc viuẽtes eos,inquit,diuide ac distingue à probis hominib⁹,ne cum eis cõuertantur:quod aliis verbis alibi dicit:& cum iustis non scribantur. Nã si disiungantur, condignas aliquando pœnas dabunt. Solet etiã sæpenumero scriptura per paucos,probos homines significare:quia & praui homines plures sunt,& peiora,numero semp vincũt. Pauci enim sunt,inquit,qui saluãtur,& pauci etiã qui electi. Et postquam dixit à paucis,addidit de terra: denotãs quòd pauci illi qui boni sunt,de terra sunt,quódque hoc eis nihil impedimento fuit ad virtutem. & constructio sic se habet:diuide eos à paucis qui sunt de terra.

Et de absconditis tuis impletus est venter eorũ. Per abscõdita quidam aurum atque argentũ intelligunt, & alia huiusmodi metalla,quæ occultis terræ lateribus abscõdita, fodiuntur ab iis qui illic ea perquirunt:quibus bonis illorũ ventrẽ impletum esse ait,à parte totũ significãs: hoc est, quibus repleti sunt,quippe cum eorũ cellę atq; apothecæ,huiusmodi bonis,instar ventris, plenæ ac refertę sint. Vel eorum ventres impletos esse obsoniis intellige,qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus abunde resçentes exsaturati sunt. Multi etiã dicunt, per abscondita, pœnas intelligẽdas esse, quæ apud deum veluti in thesauri loco reconditæ sunt, cum & Moyses in Deuteronomio de vario supplicioꝝ loquens genere, ex persona dei dixerit: nónne hęc congregata sunt apud me, & sigillata in thesauris meis? hæc igitur verba prophetiam continent & prædicunt: inimicorũ illorũ ventrẽ hoc est inimicos ipsos, abditis atq; occultis apud deũ supplicijs implẽdos esse: vnde & aduersus tantam eorum insatiabilitatẽ atq; ingluuiẽ commodissime ventris nomẽ apposuit. Futuro etiam tẽpore pro præsenti vsus est, quia prophetici oculis prospiciẽs, vt præsentia esse iudicauit.

Υ ὧν.

Saturati sunt porcis. Suẽ Hebræi vt immundũ habebãt, eo quòd inter cætera animalia quæ vngulam scindũt nõ ruminat. Præterea etiam quia in luto atq; in immũdicijs versatur. Per suem igitur hoc in loco eorũ voluit immũdiciã subnotare. Saturati enim sunt, inquit, immũdicijs, consumpto nimirum patrimonio, ac bonis omnibus, in varias voluptates. Multi etiam & doctissimi interpretes aliter exponentes legunt: saturati sunt filijs, non autem porcis, dicẽtes in Hebræo haberi dictionem banion, quę

Υ ὧν υἱῶν.

filios non sues significat: & errorẽ huius variæ lectionis ortũ esse scriptorum vitio: cum Græcę dictiones, porcis & filijs, maximam habeant literarũ simulitudinem. Sensum igitur esse dicũt, quod illi inimici ita saturati sunt filis, sicut & diuitijs, multorũ videlicet filiorum effecti patres. Vel iuxta duplicẽ proxime præcedentis versiculi interpretationem, saturati sunt pecuniis, seu pœnis, simul cum propriis filijs, ita vt subaudiatur præpositio cum, & sit sensus: quòd non solum ipsi patres, sed quod ipsi etiam eorum filij diuitijs satiati sunt, seu supplicijs.

Et dimiserunt reliquias parvulis eorum. Eo ꝙ tantæ fuerit reliquiæ, vt posteris filiorum sufficerent. Nam quòd ait paruulis eorum, expone paruulis filiorum: adeo vt illæ diuitiæ seu pœnæ in omnem generationem se extẽderint: Et si pœnas intelligis, prophetia erit malorũ, quæ inimicis beati Dauid euentura erãt. Si vero diuitias, exaggeratio hęc quędã erit in illorũ accusationem, ꝙ tantis repleti bonis, prauè tamen atque iniquè vixerint, longanimitatem

tatem dei summam contemnentes.

Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo. Propter iusti tiam meam, inquit, de qua in principio psalmi diximus, fac me dignum tua protectione, & apparebo coram te in vltimi iudicij tempore, quando vnicuique pro factis con digna reddes præmia vel supplicia.

Satiabor cum apparuerit mihi gloria tua. Cũ videro, inquit, gloriam tuam, tunc desiderium meum implebitur, vt videar à te, vtque vicissim tuam ego conspiciam gloriam, Peccatores enim faciem dei non videbunt: & dominus in euangelio, beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniã ipsi saturabuntur, æternis nimirũ, & optatis bonis. Congruit etiam hic psalmus cuilibet viro virtute prædito, qui insidijs & persecutionibus ab inimicis impetatur: qui dolos non diligat, & postulet cum inimicis iudicari: hic Saulem inimicum suum esse reputabit, visibilem fortasse seu inuisibilem: hic etiam verba labiorum dei, mandata esse euangelica intelliget: & eos qui dexteræ dei resistũt, dæmones putabit, quasi aduersarios apostatas ac rebelles: quos etiam impios atque inimicos appellabit, qui à protectione dei, atque à paradiso eum eiecerunt. & quæ sequuntur consequenter his exponet. Rogabit præterea, disperdi ac diuidi dæmones à probis viris, donec in præsenti vita sunt. Post mortem enim ab eis nihil amplius vendum est. Præterea & quæ de diuitijs seu etiam pœnis & supplicijs dicta sunt, dæmonibus applicabit, tanquam mundi principibus, quorum filios ac posteros eos esse intelliget, quos dæmonum discipulos ac ministros appellamus: prauos nimirum homines, quorum omnium diabolus pater est.

ἀνάλλωσι.

In suẽ puero domini Dauid, quæ locutus est domino verba cantici huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, & dixit.

In finem inscriptus est hic psalmus, quia prophetias cõtinet quæ ad finem erant perunturæ. De Christo enim & de vocatione Gentium tractat. Vel quia propheta in consummatione ac dissolutione inimicorum suorum eũ deo obtulit in gratiarũ actionẽ, pro beneficijs omnibus quæ ab eo receperat, vel quia in fine vitæ suæ eũ composuit. Puero antẽ domini Dauid, & non regi, aut propheta dixit

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia quòd rex esset aut propheta, donũ dei erat, nõ ita dei donũ & puer. Puer enim domini quis dicitur vel ob animi gratitudinẽ tan quam fidelis seruus, vel quia deo placeat, tanquã filius dilectus. Beatus igitur Dauid vtraque rõne vtranque huius nominis signi ficationem sortitus est: appellatus nimirũ & seruus dei & filius: quæque maior illi fuit gloriatio, proprio studio ac labore hæc sibi nomina comparauit. Vide hoc pueri nomine magis sibi placet quã regis aut prophetæ. Sequitur quæ locutus est domino subintellige pronomen hæc: vt sit hæc quæ locutus est domino verba cantici huius. Cantici vero dixit & nõ psalmi: quia non musico aliquo cũ instrumẽto, sed ipso tantũ ore verba hæc cecinit, cũ iam cõsenuisset, vt in Regũ libris traditur. Nos autẽ improprie cãtica psalmos appellamus. In die qua eripuit eũ dominus de manu inimicorum suorũ, hoc est in die quando ab omnibus inimicis quos eatenus habuerat, tam alienigenis videlicet quàm cognatis, ereptũ se ac liberatum putauit. Priuatim tamẽ Saulẽ à cæteris distinguens inimicis, vltimo eũ loco, ac nominatim commemorauit, vel tanquã omnium inimicissimũ, vel forte quia & regem & socerum, & de se aliquando benemeritum simul cũ alijs coniungendum non duxit.

PSALMVS XVII.

Diligam te domine fortitudo mea. Cum multa, inquit, & magna beneficia à te receperim, & respondere illis nequeam, (quid enim retribuam domino pro omnibus quę retribuit mihi?) quòd solum valeo id faciam: diligam te non quòd antea non amarem, sed quasi magis in posterum amaturus. Hoc enim inter mandata omnia primum ac præcipuum est: diliges enim, inquit, dominum deum tuum ex totis viribus tuis, & ex toto corde tuo. Fortitudinem vero deum appellauit, veluti eũ qui ipsius beati Dauid infirmitatem, aduersus tot ac tales inimicos sortem ac validam reddebat.

Dominus firmamentum meum, & refugium meum & liberator meus. Firmamẽtum quidem appellat deum, quasi qui eum stabiliat, confirmet, & aduersum tentationum impetum immobilem reddat. Refugium verò tanquàm qui pericula fugientem, in suam protectionem & custodiam receperit. & qui muro ac septo diuini auxilij eum conseruet. Liberatorem etiam, q eum eripuerit, ab ijs qui obsidere & captiuum facere eum sperabant.

Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. Deus meus solus est, qui semper mihi opem ferat: atque ideo in eo solo spem ponã, non formidans quæ mihi contingere possunt: neque etiam de salute desperans.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & adiutor meus. Qui in bello protectionem suam ad defensionem meam posuit. Solent enim qui in bello alicui periclitanti opẽ ferre volunt clypeum attollere ante eum, quẽ defendunt, quo ictus & iacula ab eo vndique auertant: & hoc pacto protegere quis alium dicitur. Cornu autem salutis. i. salutare propugnaculum. Cornuta enim animalia in pugna validissime cornibus certant. Et quoniam armorum alia ad defensionem sunt, alia ad offensionem, vtrunque, inquit, deus factus est mihi. Nam & ab inimicis me protegit & pariter eos perdit. Adiutor autem quia in mœstitiam deductum me adiuuat, & inter afflictiones refouet.

Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Cum tam variis ac multiplicibus diuini auxilij noĩbus, deũ laudauerit, veluti eũ qui plurimis ac diuersis modis sibi opẽ tulerit, postea subintulit, dicẽs: non ego tantorũ ac talium nominũ auxiliorum dei catalogum ea tantum recensui ratione, vt de receptis ab eo beneficiis, gratias agerem, tanquàm qui illius auxilio indigere amplius nõ deberem, sed per ea pro collatis in me donis ita laudaui deum, & magnificaui, & gratitudinẽ animi mei ostendi, vt toto tempore vitæ meæ illum inuocandum mihi esse cognoscam, & in eo spes meæ oẽs collocandæ sint. Propterea sperabo, inquit, in eum, & ab inimicis meis saluus ero. Nã & si ab inimicis quos hactenus habui liberatus sum, attamen verisimile est, si diutius vixero, & alios in me rursum esse insurrecturos. His dictis sermonẽ cõuertit, & varia cõnumerat pericula, & multiplices dei defensiones. Allegorica verò narratione vtitur ad maiorem rerum emphasim, & ad maiorem sermonis sui efficaciam.

Circumdederunt me dolores mortis. Quod latine dolores legimus in Græco ὠδῖνες habetur: quæ dictio proprie parturientis dolores significat. Huiusmodi itaq; dolores in hominibus intelligi possunt labores & molestiæ, q de afflictionibus atq; angustiis proueniunt, ad dolorũ illorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

similitudinē qui in mulierū patturitionibus ob angustiā & cōpressionem meatuum, molestissimi oriuntur. verum in muliere dolores vitę potius, quàm mortis dicēdi sunt: cum ad huius vitæ lucem hominem producant: hic verò diuersum omnino accidit. Dolores enim mortis dicūtur, eo q̄ ad mortis tenebras deducant quem comprehenderint. Dicit itaque in tolerandis se detentum fuisse doloribus. illa enim dictione, quàm in Græco haberi retulimus, maximam dolorum grauitatem expressit.

Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Per torrētes iniquitatis, subitas tparias, atq; impetuosas impiarū gentiū incursiones intelligit, huiuscemodi enim naturę torrētes sunt, qui in hyeme fluunt, statimq; ac cum impetu. maligne em̄ illi & iniquo animo agebāt quærentes eū interimere. cōmodissime etiā apposuit verbū, conturbauerunt: deuoluunt enim torrētes ac perturbant omnia in quæcunque inciderint. Ait igitur propheta se etiā circūquaq; volutatum fuisse, & vertiginem quasi passum ob tam repentinum nouarum atque insperatarum rerum motum.

Dolores inferni circundederūt me. Hic versiculus idē significat quod superior ille. circundederunt me dolores mortis: seu (vt verius illic habet Græca lectio) cōtinuerūt me. circūdare em̄ & continere ac cōplecti idē significāt. similiter & mors, & infernus. Infernus autē iuxta Græci nominis etymologiā insuauē & iucūdū significat mortuorū locū, q̄ sub terra est. q̄a igitur, vt diximus, accidere solēt dolores in partu atq; in generādo, circūdederunt me, inquit, dolores qui mortē generant, mortē inquā inferni ministrā. Mors enim animā diuidit à corpore: vñ ifernus assumens eam continet. vel dolores infernī eos intelligē, qui in infernum deducunt: vel qui ministri sunt inferni.

ἄδυνα ὠς ἀτ-
δὰ.

Præoccupauerunt me laquei mortis. Præuenerunt me, inquit, insidiæ, quæ mortem operantur. nam quod venatoribus laquei aduersus feras operantur, hoc insidiæ hostibus contra hostes præstant.

Et in tribulatione mea inuocaui dominū. In auxiliū scilicet.

Et ad deum meum clamaui. In angustiis constitutus vocem ad deum meum leuaui, clamans.

Audiuit de tẽplo sancto suo vocem meā. Templum sanctū, cœlum

cœlum est, vt superius diximus, aut testimonij tabernaculum. Tẽplum enim in Hierusalem nullum adhuc erat, sed à Salomone postmodū constructum est. audisse autē deum intellige, non humano more, sed decenter deo: tametsi nos, qui dei vires ac potentias, quibus totū continet orbē, nec cōprehendere animo possumus, nec lingua exprimere: ad sensibilium rerum similitudines eas deducimus, per quas ea quæ vere sunt comprehendimus.

Et clamor meus in conspectu eius. Clamor meus semper in conspectu eius est, quia in angustiis cōstitutus ad ipsum solum clamo.

Introibit in aures eius. In tempore etiā opportuno exaudiet me. his autē verbis vti & nos solemus cū gratias agimus, & cùm dæmonum pariter insultationes narramus.

Commota est & contremuit terra. Nūc tradere incipit prophetiā de Christo, & futura narrat tanquā prēterita prophetarum more. Beato enim Dauid nihil simile legimus contigisse: & q̄ propter interpres dixerunt cōmota est, seu potius, fluctuauit & cōtremuit terra: Aquila dixit, mota est & concussa. Per terram autem, homines in ea habitātes intellige. docente enim Christo Iudæi & gentes perturbati sunt propter opinionem & famam quæ de eo increbruerat. Fluctuarunt igitur: hoc est, perturbati sunt. fluctuare enim idem est quod perturbari. Et timuerunt: videntes nimirum signa ac prodigia quæ faciebat, tremere enim posuit pro timere, eo q̄ timidi homines tremore corripi soleant. Et aliter, Commoti sunt, ad Christum nimirum confluentes ob famam quæ de eo erat, & tumultuantes propriis consiliis concussi sunt.

Fundamenta montiū conturbata sunt, cōmota sunt, quoniam iratus est eis dominus. Per mōtes dæmones intellige ob summam eorū elationem ac superbiam, & per fundamenta, profundas eorū cogitationes. Cōspicientes enim dæmones inexpugnabilē dei potentiā, propriis cogitationibus confundebātur, dubitātes quis nā esset, & reputātes qualia ipsi pati deberēt. Illorū igitur cogitationes sic perturbatæ sunt. & ipsi etiā pariter ab illa potētia commoti: in qua dum vigerent validiores erant ac fortiores. Hoc aūt ideo accidit, quia iratus est illis deus q̄ tantā exercerent

Universidad de Deusto
Biblioteca

in homines tyrannidem. possunt etiã hæc intelligi, de his quæ acciderunt tẽpore passionis domini, quando terra commota est, & petræ scissæ sunt: quę omnia diuina permissione contigerunt, quia iratus erat dominus Iudæis.

Ascendit fumus in ira eius. Creatore irato ob creaturę suæ interitum, præcessit vindictæ fumus, qui tyrãnum dęmonem ex parte coercuit. Nam & fideles ab illius erroribus abstraxit, & ab iis qui dæmoniaci erant, spiritus expulit immundos. hoc autem initium fuit postremæ ac maioris vindictæ: quandoquidem igni fumus solet esse prævius. clamabant enim exeuntia dæmonia, quid nobis & tibi fili dei? venisti ante tempus torquere nos.

κατάπαυσις. *Et ignis à facie eius exardescet.* Si præcessit fumus, sequetur etiam ignis: hoc est perfectior vindicta, & omnimoda dæmonis impotentia. à facie verò eius, id est ab ipso deo, qui in tribus personis vnam habet diuinitatis faciem. vel à facie eius, id est coram eo. Ignis enim, inquit, in cõspectu eius præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Exardescet verò, id est accendetur.

Carbones succensi sunt ab eo. Quia deus ignis consumens est, omnem nimirum malignã potentiam. ipsius quoque discipuli, huiusmodi efficaciæ ac virtutis participes effecti sunt, & ab hoc ipso igne, deo, accẽsi sunt carbones: qui ignes propriæ fidei omnẽ inimici potentiam comburerent. Ecce enim, inquit, dedi vobis potestatẽ conculcandi serpentes & scorpiones & omnem inimici potentiam.

Et inclinauit cælos & descẽdit. Volẽs nobis propheta abditum diuinæ incarnationis mysterium significare, ait. ϕ inclinauit cœlos vsq; ad terram, & ϕ sine strepitu descendit. occulte enim ac latenter insciis nimirũ omnibus potestatibus habitauit in virginis vtero. Propheta verò corporalius ac sensibilius factũ hoc descripsit, vt ex sequentibus etiam magis patebit. ait enim.

Et caligo sub pedibus eius. Per caliginem tenebras intelli ge, & per pedes viã. obscura enim fuit via humanationis atq; incarnationis domini, & illius modus incõprehensibilis. Vel aliter: quemadmodum terreni homines, vel qui terrã habitant, apud scripturã sæpenumero terra appellantur, sic & cœlestes angeli qui in cœlo cõmorãtur, cœlum

lum etiã dici possunt: quos angelos inclinauit dominus in terram, illuc nimirum descendentes ad eius ministeriũ. Scriptũ est enim in euangelio, ϕ angeli ministrabant ei. descensum autem dei non corporalem intellige. incircunscriptus est enim deus, & omnia implet, tametsi supra quàm à nobis comprehendi possit & ineffabiliter.

Et ascendit super cherubin & volauit, volauit super alas ventorum Hæc est prophetia de Christi assumptione. ϕ autẽ ascendens dñs susceptus fuerit à Cherubin, Ezechiel visione sua declarauit dicens: & extulerunt Cherubin alas suas, & rotæ illis adiũctę, & dñs Israel in ipsis, & desuper ipsa: & ascẽdit gloria domini de media ciuitate. Quæ verba fine contradictione de ascensione domini dicta sunt. Nam & Paulus ipsum dñm, splendorem gloriæ appellauit. volauit autẽ super alas Cherubin: quę & vẽtos etiam appellauit ob motus celeritatẽ. & re vera quidem vectus est in cœlum dñs super cherubin, quæ diuinitati proximiora sunt: licet Apostolis vehi ventorũ alis visus sit: hoc est ab ipsis ventis, quos alatos esse propheta introduxit, propter velocissimũ eorũ in aere motũ. alata enim sunt omnia quæ per aerẽ incidunt. Et quia de Christi ascẽsione scriptum legimus, ϕ nubes suscepit eum ab oculis eorum, intellige ϕ nubes illa à ventis ferebatur, quemadmodum aliæ omnes semper ferri solent.

ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων γαρ.

Et posuit tenebras latibulum suum. Per tenebras significat ϕ videri nõ posset. inuisibilitas eñ erat quæ illũ tegebat. hanc igitur inuisibilitatem sibi circumposuit in latibulũ: quia in cœlum assumptus eorũ oculos latebat. vel per tenebras carnem domini intellige, quæ diuinitatẽ intra se occultabat: seu incomprehẽsibilitatem quæ illius diuinitatem celabat. obtenebrantur enim & exacutiũt ij qui diuinæ profundũ scientiæ exacte nimis cupiũt penetrare.

In circuitu eius tabernaculum eius. Tabernaculũ hic, assumptã carnẽ appellat, quam & ipse dñs templũ suũ nominauit, dicens: Soluite tẽplũ hoc, & in tribus diebus ædificabo illud. In circuitu vero eius dixit: quia ĩtra ipsam carnem habitabat deus, non tñ vt circũscriptus, sed vt omnipotẽs, ineffabili quodãmodo illic permanẽs. hoc aũt dixit vt ostenderet Christũ simul cũ carne in cœlum as-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumptum esse quodq; illuc ascensurus eam nõ deposuit, quemadmodum aliqui insipientes postea dixerunt. Vel per tabernaculum, diuinum illum splendorem intelligit, ad quem nemo potest appropinquare: quoniam lucem inhabitare inaccessibilem dicitur, quæ in circuitu diuinitatis existens, illam obtegit, & oculos volentium illam intueri, potenter auertit.

ἀέρων. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Per aquam hic occultũ de Christo sacramẽtũ intelligit, & per aerẽ, seu (vt verius habet Græca lectio in plurali numero,) per aeres, prophetas: & sensus est, q; prophetia eorum quæ ad Christum pertinent, tenebrosa est, & obscura in scripturis prophetarum. Ante aduentum enim perdifficile cognoscebatur. Aquam verò appellat quasi refrigerantem: eos nimirum, qui inter errores animo defecissent. Prophetias etiã nubes ideo vocat, quia occultum habeant id quod significant. Prophetas autem aeres dixit propter puritatem ac subtilitatem intellectus. quod autem scriptura sæpenumero per nubes prophetas intelligat, Esaias docet: qui cum domum Israel, vineam appellasset, introduxit mandatum fuisse nubibus, ne pluerent super vineam. hoc est ne prophetæ populo Israel amplius prophetarent.

Præ fulgore in conspectũ eius nubes transierunt. A claritate, inquit, diuinæ præsentiæ, quæ non tantum proximis lucẽ præstat, sed & iis qui procul sunt, tenebrosæ atq; obscuræ prophetiæ pertransierũt: hoc est dissolutæ sunt: vnde illarum destructa obscuritate, quod occultũ ac velatũ erat apparuit. oriente enim sole, caligo nubium dissoluitur, & pars illa quæ olim nubibus tegebatur, apparet & cõspici tur. vel p nubes, tenebras obscuræ legis intellige. Nã illucescẽte Christo, velũ ænigmatũ ac figurarũ quæ ĩ lege erant, dissolutũ est: vnde manifesta apparuerũt quæcunque in ea significabãt aut præfigurabant Christũ. his aũt expositionibus sic traditis, cõiunge verba illa: in cõspectu eius, hoc est à summo Christi fulgore, vel à fulgore præsentiæ eius, nubes trãsierunt. Alio etiã modo distinguere potes & legere: præ fulgore: & sistẽdo ibi, qd sequitur superioribus applicabis: vt huiusmodi sũam efficias: quod domino resplendente, & per conuersationem ac vitã suam in carne

in carne nos illustrante, in cõspectu eius, seu à facie ei⁹, hoc est ipso domino sic apparente, Apostoli per torũ orbem transierunt: euangelicæ nimirum prædicationis verbum instillantes, atq; instar nubium, animarũ aruas ac cãpos irrigantes, & ad virtutũ fructificationem excitãtes.

Grando & carbones ignis. Hoc ad primam expositionem coaptabimus. grandini enim prophetiæ comparantur, p̃pter earum duritiem ac difficultatẽ: hoc est propter obscuritatem: & igni, quia instar ignis infidelium argumenta, & contradictiones consumunt. Nubium igitur, & grãdinis, atq; ignis nominibus, eadem res: prophetia nimirum nobis hoc in loco significatur: nec minus tamẽ vltimæ expositioni conueniunt huius verba versiculi, si Apostolos ipsos pro grandine atque igne intelligamus: quia & instar grandinis, errorem omnem dissipant ac contundunt, & velut ignis, impietatem absumunt.

Et intonuit de cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suã. Dominus & altissimus de⁹ est. intonuit autẽ ac dedit vocem suã, quando filius ad patrẽ clamauit, dicẽs: Pater glorifica nomen tuũ. venit enim tunc (inquit euãgelista) vox de cœlo dicens: & glorificaui & iterũ glorificabo. turba autem quæ aderat, hoc audito dicebat tonitruũ factum esse & qđ hic dicitur, intonuit, intellige, habito respectu ad audientium opinionẽ. Quod verò ait: dedit vocẽ suã, ipsam respicit veritatem. vox enim erat & tonitruũ visa est. admirari autem non debemus, quando p̃phetię ordinem, aut consequentiam rerum non seruant. ex hoc enim demonstratur, q; prophetę non ea prędicebant quæ ipsi volebant, sed quæ sanctus eos spiritus docebat.

Misit sagittas & dissipauit eos. Per sagittas discipulos intelligit in vniuersum orbem missos, quibus dæmones dissipauit. eos nanq; dũ dicit, dęmones intelligit. aperti⁹ autem eorum nomen nõ expressit: p̃pheta, cũ nõ illi, sed eorum etiam nomina, sancto spiritu soleant esse inuisa.

Et fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Eosdem discipulos & sagittas esse intellige & fulgura: alterũ quasi sagittantes atq; euertentes dęmonum errorem, alterũ verò veluti illorum impietatem ac lucos eis dicatos comburẽtes. Discipulorũ enim orationibus victi, & inhabitãtis in

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis spiritus fulgorem non sustinentes, conturbabantur, mentisque ac consilij inopes reddebantur.

Et apparuerunt fontes aquarū. Per aquarum fontes, Apostoli rursus intelligendi sunt: veluti primi Christianę fidei doctores à domino electi. per aquā enim, euangelicę prędicationis doctrina sępenumero apud scripturā signatur. fontes igitur primi illi⁹ aquæ ductę⁹, seu potius primæ scaturigines intelligendæ sunt: Apostoli nimirū vt diximus, qui omnibus apparuerunt, eo quòd ad omnes missi sunt.

Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum. Idem ipsi fundamenta orbis terrarum dicendi sunt eo q primi credentes fuere, qui fidei sedem ac stabilitatem firmam atque inconcussam posuerunt: in qua omnes ædificant. reuelata autem sunt ob vitæ splendorem, & miraculorum claritatem. Et aliorum quidem ędificiorum fundamenta latent in terra, fidei autem fundamenta è contrario, præclarissimis tam dictis quàm factis relucentia, omnibus patefacta, ab omnibus videri possunt.

Ab increpatione tua dñe. Hęc autē facta sunt, quoniā tu increpasti dęmones, & timore eos maximo percussisti.

Ab inspiratione spiritus iræ tuæ. Ira igni similis est. accensa siquidem atq; excitata, vaporem quasi fumum, emittit, & per irati hominis nares in aërem spirat. vnde & spiritus iræ dicitur, & eos qui valde irati sunt iram spirare aiunt. hac igitur similitudine motum iræ significauit prophęta, humano more loquens. Adeo, inquit, tu domine iratus eras, vt spiratio (vt ita dicam) spiritus iræ tuæ in aëre esset, & inimicos dissiparet.

Misit de summo & accepit me. Quæ sequuntur de se ipso propheta loquitur, ad sermonis sui seriem reuersus, misit enim, inquit, dominus de cœlo auxilium & eripuit me.

Assumpsit me de aquis multis. Aquæ apud scripturā ꝑ purgatione quādoq; aut refrigeratiōe accipiūtur: quēadmodū eū aquas ꝑ doctrina accipimus, quæ & refrigerat & purgat: quādoq; ꝑ demersione ac perditione, vt hic: hæc est enim aquarū natura vt & abluat & refrigeret, & sustineet. præcipue si multa aqua sit & ꝑfunda. ꝑ multas itaq; aquas calamitatū aut inimicorū multitudinē intellige. assumpsit autē me, hoc est, ad se me eduxit. nā qui aliquem adiu

adiuuans è periculo educit, ad se trahere illum solet.

Eripuit me de inimicis meis potentibus. Potentes inimici hic dæmones intelligendi sunt, qui palam & clam die, noctuque, ac per omnes sensus nos oppugnant: veluti qui potentem atque indefessam in pugnando naturam habent. spiritus enim sunt. ille igitur, inquit, domin⁹, qui me à sensibilibus ac mundanis hostibus olim liberauit, liberabit etiam ab intellectualibus atq; inuisibilib⁹ inimicis: qui ad perdendum atque ad malignandū potentes sunt. ἔυστασι Δυναστῶν.

Et de his qui oderunt me, quoniā cōfortati sunt super me. Ipsi enim dęmones qui vniuersos oderunt homines, oderūt & me: eo maxime q̄ à deo adiutus sum. Dominus autem ea me ratiōe ab eis liberabit, quoniam vnà insidiati sunt aduersum me, & simul iūcti: immo verò (vt meli⁹ dicā) qa fortiores facti sunt, & prævalerunt super me: eū ego virturum armis, vt oportuisset, munitus nō essem, sed mollis potius essem ac debilis. vel, quia dæmones naturā habēt omni carentem materia, & illum facillime vident, quem ferire volunt: ego verò qui naturam materiæ ac corpori admixtam habeo, ferientes me illos non video. Ἐχθρῶν δικαίων.

Prævenerunt me in die afflictionis meæ. Verbum prævenire, nō semper significat præoccupare, sed aliquādo occupare simpliciter, atque adoriri. In tempore autē afflictionis meæ hoc est, in tempore infirmitatis, & quando bellica arma nondū præparaueram, quibus aduersus visibiles aut inuisibiles inimicos pugnarem. tūc enim illi præcipue adorti sunt cum me infirmum viderunt.

Et factus est dominus firmamentum meū. Cum futurum esset vt caderem, sustinens ac suffulciens me dominus, factus est infirmitati meæ firmamentum, & quasi baculus quidam cui initerer. Ἐγένετο ἐρεί-δια.

Et eduxit me in latitudinem. Afflictionum angustia pressum, in lætitię latitudinem, hoc est in effusam exultationem emisit: iuxta quod alibi legimus. In tribulatione dilatasti me. vel qa ab inimicis prius obsessus, qui eū omni pręcluso aditu in angustias coniecerant, & atrocibus minis vrgebant, in arctum quodāmodo locum cogi videbatur: nūc è tantis eductus difficultatibus, latos ac spatiosos campos sibi excurrere videtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eripiet me quoniam voluit me. Deus qui tanta me cura ac
ἐβούλετο, studio suo dignũ fecit, in futurũ etiã ab omnibus irruẽti
bus in me malis liberabit. voluit in me, hoc est elegit me.
Et retribuet mihi dominus secundũ iustitiã meam. Insidiato-
res meos nulla vnquam iniuria affeci, atq; ideo eis cõ-
paratus iustus videbor: vnde & retributionem etiã suscipiam à domino. hanc enim ob causam, suum mihi auxi-
lium in posterum tanquam debitum præstabit.

Et secundum puritatẽ manuum mearum retribuet mihi. Dũ
manuum puritatẽ dicit, qualis sua sit iustitia exponit. Nõ
enim, inquit, rapui, non aliquẽ circũueni, non insidiatus
sum iis qui insidiabantur mihi. vnde si inimicorũ manib⁹
manus meæ cõparentur, puriſſimas ego eas ab omni in
quinatione conſeruo. vel per manus, actiones atq; opera
tiones suas ſignificauit: eo ꝙ per eas opera fieri ſoleant.

Quia custodiui vias domini, nec impie gessi à deo meo.
Hoc ponit, vt causam puritatis manuũ suarum. mundæ
enim erant, inquit, quia custodiui vias domini: hoc est
eius mandata. neq; enim impiorum more ab eis vnquã
recessi. Qui verò diuina obſeruat præcepta, ac per ea gra
ditur, necessario etiam mundus est.

Διανύματα ἀυτῦ οὐ κατέστησαν ἀπ' ἐμοῦ. *Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo. & iuſtificatio-
nes eius non receſſerunt à me.* Aliud est lex, aliud mandatũ,
aliud testimoniũ, aliud iudicium, & aliud iustificatio: lex
enim illa dicitur, quæ oĩa in vniuersum cõtinet mandata
quæq; vitam ac conuersationem optimã ordinat ac mo-
deratur: quemadmodũ est lex per Moysem data. Mãdatũ
verò illud, quod, quę agẽda sunt, domini ac regis in morẽ
aut aliud quid particulatim iubet: vt illud, nõ occides, nõ
furtũ facies, & quæcunque alia hoc pacto in ſpecie iubẽ
tur. Testimoniũ verò est, quod peccatores cõtestatur, &
transgreſſionum pœnas docet, quodq; legiſlator quadã
cũ attestatione ac cõfirmatione audientibus mandabat:
veluti cum Moyses dicebat. si hęc aut illa feceritis, reſtor
vobis cœlũ & terram, ꝙ morte moriemini. Iudiciũ autẽ
id est, quod sententiam dei demõstrat, ac docet quęnam
bona is cõsecutur⁹ sit, q mãdata dei obſeruauerit: & simi
liter quępœna trãſgreſſores maneat: vt sunt quędã, iudi
cata fuiſſe tradũtur à deo: quale est, qđ de blaſphemante

timendum dei nomẽ ſcriptum legim⁹, quãdo Moyses iu-
dicium in deum retulit, & deus iuſſit lapidari: quod iudi-
cium pro certa lege poſtmodum cõtra omnes alios blaſ
phemantes ſuſceptũ ac determinatũ est. Iuſtificatiões ve
ro illę dicuntur, quæ docent quod iuſtũ est, & qđ iniuſtũ
est, ꝓhibent: & eos qui ſecundum virtutẽ viuunt, iuſtos
esse declarant, vt illud est: ſiquis puerum Hebræũ acqui-
ſierit, ſex annis ei ſeruiat: & alia huiuſmodi, quę ſumma
iuſtitia plena ſunt. Et diſtinctio quidem horum nominũ
talis est, ſæpenumero tamen ꝓmiſcue vnũ ꝓ altero ac-
cipitur: & maxime in cẽteſimo decimooctauo pſalmo.
hoc autẽ in loco, iudiciorũ & iuſtificationũ nomine, om-
nia mandata cõprehendit, quaſi totum à parte, oĩa enim,
inquit, mandata eius in conſpectu meo. ea ſiquidẽ ſępius
lego ac reuoluo, nec vnquam à me procul eſſe permitto.

Et ero immaculatus cũ eo. Hoc est ꝓ eũ, vel cũ eo exiſtẽs.

Et custodiã me ab iniquitate mea. Custodire hic poſuit ꝓ ab
ſtinere, & iniquitatẽ ꝓ peccato. mea aũt ideo dixit, quia
peccatũ ꝓprie est ipſi⁹ carnis. vel qa ſeipſum etiã pecca-
torẽ fatetur. inter homines em̃ nullus est abſq; peccato.

*Et retribuet mihi dominus ſecundũ iuſtitiam meã, & ſecundũ
puritatem manuũ mearũ in conſpectu oculorum eius.* Quod ſi
in præteritum talis fui, & ita etiam deinceps fuero, retri-
butionem omnino cõſequar, vt prædiximus. puritatẽ au
tem manuũ ſuarum eã dicit, quę erit in conſpectu domi-
ni, vt doceat, non ad oſtentationem aliquam ſe id facere,
neque vt ab hominibus videatur, ſed vt placeat deo.

Cum ſanctoſanctus eris, & cũ viro innocente innocẽs eris, & cũ διαστρέψει
electo electus eris, & cũ peruerſo cõuertes. Sanctus ꝓprie is di-
citur, qui pius ac religioſus est, in iis quæ ad deum perti-
nent. Innocens verò, qui circa humanam conuerſationẽ
est inculpabilis. & electus is, qui virtutibus perfectus est.
Peruerſus etiam ille est, qui nõ rectis, ſed obliquis, ac qua
ſi tortuoſis est moribus & malignis est autem ſermo hic
documentis plenus, & in vniuersum ad omnes pertinet:
& ſenſus est: ꝙ qualis quiſque ille fuerit, cum quo tu ha-
bitas, talis & tu efficieris: in illius nimirum habitum & na
turam immutatus. Quod verò ait, conuertes: idem est ꝙ
rectus eris: vel conuertes prauam nimirum ſententiã in

bonam. Possunt hæc tamen referri etiam ad deum, vt sit sensus: condigna tu dñe omnibus pro meritis rependes, iustissimus cum sis, & sanctũ quidem sanctificabis, & innocentem facies innocentem: electũ etiam eliges: & peruersum vertes, in bonũ sanè, & impediendo eum in malis. & est hic quidam loquendi modus figuratus, in quo verbale nomẽ ponitsolet ꝓ participio verbi: veluti sanctꝰ pro sanctificans, & electus pro eligens: quæ figura sermonis in Græca lectione clarius percipitur quàm in Latina.

Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Humilem inquã virtute. per oculos verò superborum, ipsos superbos intelligit, veluti totum à parte: vel quia superbi ex oculis potissimũ dignosci soleant, dum supercilia tollunt, quæ supra oculos sunt: quemadmodum etymologia Græci nominis recte declarat. Hos itaq; superborum oculos, tu facies, vt in terram spectent: per afflictiones nimirum, quas in eos immites. vel per populum humilem, gentilem populum intellige: qui peccatorum pondere depressus, terram aspicere pronus cogebatur: per superbos verò, iudæos gloriantes, & iactantes seipsos, tã de lege dei, quàm de propriis progenitoribus.

Quoniam tu illuminabis lucernam meam Domine, deus meus illuminabis tenebras meas. Intellectus in nobis, est quidã animæ oculus: oculus autem non immerito lucerna dici potest, cum veluti dux in tenebris viam demonstret: per animæ verò tenebras, iram & concupiscẽtiam intelligimus. tu domine, inquit, intellectum ac mentem meam diuina luce ac splendore illuminabis: quod faciens illuminabis pariter & tenebras meas. nã simul cum intellectu, cæteræ animæ partes ac potẽtiæ proficient. & hoc est quod saluator in euangelio dicebat: si lumen, quod in te est, tenebræ fiant, tenebræ quãtæ erunt? hoc est, si intellectus obtenebratus sit, multo magis & reliquæ animæ partes tenebris inuoluẽtur. Dicere etiã possumus, ipsum intellectũ, lucem esse pariter & tenebras. nam si ad naturã materialium rerum comparetur, lux erit: si verò ad deum, tenebræ: eo ꝙ ab eo deus conspici nõ possit, neq; illius lux. vel per lucernam hic Mosaicam legem intellige, quæ lectorem ad rectum dirigit callẽ: per tenebras verò, velũ ipsi legi superimpo

impositum, quod obscuritatẽ generat: cuius occulta beatus Dauid nunc illuminandu esse prædicit & reuelanda: incarnato nimirũ deo. Vel lucerna, Euãgelij est prædicatio, clare ac lucide omnibus tradita, & à domino declarata: tenebræ vero idolorum error, ac rectæ fidei ignoratio. Vel lucerna quidem, intellectus est, qui hominem dirigit: tenebræ ipsum corpus, ꝙ quodãmodo ante oculos intellectus consistit, & crassitudine sua vmbram quasi generat ac tenebras: vtrunq; autẽ illuminabitur, intellectus nimirũ, diuinis splẽdoribus, corpus verò purificatione & munditia. Quidã verò per lucernã dñm Iesum intelligunt, natum de semine Dauid, qui à verbo dei illuminatus est illa nimirum diuina vnione, quæ illi præbuit vt splẽdoris radios quocunq; emitteret: vnde de seipso dicebat: Ego sum lux mundi. per tenebras vero carnem tantũ assumptam, quam Christus illuminauit, ac diuinam reddidit.

Quoniam in te eripiar à tentatione. In te, hoc est per te. A tentatione autem tam hominum quàm dæmonum.

Et in deo meo transgrediar murum. Deo meo, inquit, mihi adiutore, ego peccata omnia, viã mihi ad deum, veluti sepe quadam obstruentia, transiliã. in illis quippe vires suas antea Satanas habebat, ac per ea aditum mihi ad cœlum quasi muro quodam præcluserat. Vel tẽtatio pro vita hominis intelligẽda est, in qua multa esca, & multæ sunt voluptatũ illecebræ, multi mortis laquei, & multæ etiã visibilium & inuisibilium inimicorũ insidiæ: murus vero pro corpore, ꝙ positũ ante animã veluti muro quodam eam circundat, atq; obstruit, & prohibet à diuina luce. Vel per muros, ipsos dæmones intellige versantes in aëre, qui animam ad deum pertrãsire cupientẽ, muri instar impediũt.

Deus meus impolluta via eius. Hic est etiã quædam figura loquendi apud sacram scripturã vsitatior. Pro eo enim ꝙ dicendũ erat, Dei mei impolluta via est, dixit: Deus meus impolluta via eius. Via autem dei virtus est, quæ ad deum ducit. Oportet igitur irreprehensibiles illos esse, qui per viam istam incessuri sunt. Vel de saluatore nostro est sermo, qui per viam hanc ambulans peccatum non fecit.

Eloquia domini igne examinata. Vera scilicet pura ac mũda ab omni macula, auri instar qđ fusum sit. Alibi etiã dixit

eloquia domini eloquia casta, argẽtum igne examinatũ.

Protector est omnium sperantium in se. Cum pollicitus sit se auxilium præstaturum, minime mentietur.

Quoniam quis deus præter dominum? Dictio, quoniã, abundat, hoc in loco. Vel quoniam quis alius natura ipsa deus est, præter dominum? hoc est extra deum patrem.

Aut quis deus præter deum nostrum? Deum hoc in loco filium appellauit. Deum autem nostrum dicens Propheta seipsum nobis fidelibus coniunxit.

Δύναμιν. *Deus qui præcinxit me potentia.* Hoc de spiritu sancto dictum est. Quòd si quis etiam hos tres versiculos idem significare dixerit, absonum non erit. Præcinxit autem me potentia: in bello scilicet.

ἄμωμον. *Et posuit irreprehensibilem viam meam.* Vitæ meæ conuersationem composuit ac direxit dominus mandatis suis. Vel de saluatore est sermo ex persona Ecclesiæ fidelium, dicentis: Saluatorẽ gressibus suis viam ei explanasse atq; irreprehensibilem reddidisse.

κατηρτισθο μένην ὡσὶ ἐλάφοις. *Qui perficis pedes meos quasi Cerui.* Perficit, hoc est præparat vel perfectos facit ad cursum, in tẽpore scilicet fugæ.

Et super excelsa statuis me. Qui in mõtibus seruat me, atq; illic sistere facit, & cessare à cursu, more fugientium Ceruorum: qui vbi montes ascenderunt & liberati sunt à timore, consistere incipiunt & respirare. Vel, qui me cursu prõptissimum fecit, ita vt perquirẽtes me Dæmones effugerem: vnde & ad virtutum culmen me peruexit.

Qui docet manus meas ad prælium. Hic præterea bellicæ artis peritiam me docuit, ita vt non tantum aduersus visibiles hostes, sed etiam aduersus inuisibiles contẽdere valeam, scuto nimirũ fidei armatus & gladio spiritus: quinimmo non tantũ cum illis contendere, sed ipsis manibus, hoc est, virtutibus illis, quæ ad actiones pertinent, me eos etiam docuit superare. Illud præterea dici potest quòd extendere manus ad deum, aduersus inimicos, validissimum est genus certaminis.

Et posuisti arcum æreum brachia mea. Subintellige dictionem quasi, vt sit sensus: Posuit brachia mea quasi arcum æreum, hoc est validissimos mihi dedit lacertos, qui crebra sagittarum missione non fatigarentur.

Et

Et dedisti mihi protectionẽ salutis. Auxilium mihi præstitisti non inutile: quinimmo salutare.

Et dextera tua adiuuit me. Solent enim qui alicui opẽ ferunt vti dextera: quippe quæ & potentior est apriórque atque agilior quàm sit læua. Vel quia dictio Græca ἀντιλάβετο non tantum, adiuuit, significat, sed suscepit: per dexteram creatorem humanatum intellige, qui naturam nostram assumpsit.

ἀντιλάβετό μου.

Et disciplina tua direxit me in finẽ. Per disciplinam hic legem intellige, qua eruditus est, & instructus ad virtutem: vel calamitates ac tentationes, in quas permisit eum deꝰ incidere, disciplinæ atque eruditionis gratia: ex vtroque inquit, latere, tu vtilia mihi operatus es dum videlicet, & opem tulisti in periculis, & dum affligi atque erudiri per misisti tentationibus.

Ἀνάξιος.

Et disciplina tua ipsa me docebit. Et adhuc me docebisatq; erudies vt filium, In tribulatione enim, inquit, modica disciplina tua nobis. Inter fœlicitates quippe negligẽtes sumus: sed cum propter fidem in calamitates incidimus, tunc excitamur, erigimur, & moderatiores efficimur.

Dilatasti gressus meos subtus me. Dissipatis nimirum laqueis ac decipulis, per quas cum mihi pertranseundũ esset, quasi angustiis quibusdam detinebar: nunc autem fuga to omni timore, securus iter facio, cum nullæ amplius aduersum me dispositæ sint insidiæ.

Et non sunt infirmata vestigia mea. Nã cũ antea inimicos meos fugerem: in superficie quodãmodo ac leuiter terrã premebã: ita vt incerta penè ac non apparentia essent vestigia mea. Studiosè autem id agebã, ne per ea indicarer iis, qui persequebãtur me, & per ea me insequerẽtur: at nũc firmiter ac valide incedo nihil amplius timẽs. Põt etiã sermo accipi ex persona Ecclesiæ deo gratias agẽtis: ꝙ eius via dilateretur, multis assidue per eam incendentibus: quòdque vestigia, hoc est, charactéres atq; impressiones Euangelicæ conuersationis, non solũ non delentur nec obscuriores fiunt, sed ꝙ potius assiduitate & frequẽtia fidelium semper augescunt, & clariores redduntur.

Persequar inimicos meos & comprehendam illos. Ex prioribus admirãdis dei operibus Propheta certior reddit, de

futuris, ait: Si rursum in me insurrexerint inimici, rursus & ego eos persequar. Neque enim mihi resistere poterunt, aut à manibus meis effugere.

Ἐξαίφνης ἀλλὰ νικῶ. *Et non convertar donec defecerint.* Comprehensis verò inimicis non statim, inquit, discedam, negligēs eos, & dimittens vt iam penitus superatos: quinimmo funditus omnes eos perdam.

Convertam illos nec poterunt stare. Dixit se persecuturum inimicum, nunc modum etiam addit. Vrgebo enim eos, inquit, & comprimam ex omni parte, ita vt in acie aduersum me consistere non possint.

Cadent subtus pedes meos. Cōprehensi autē in loco, vnde fuga eis nulla dabitur, supplicantes procident coram me.

Δυνάμις. *Et præcinxisti me potentia ad bellum.* Rursum præstita sibi à deo beneficia commemorat.

Supplantasti omnes insurgentes in me subtus me. Impedisti enim eos & destruxisti.

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum. Fecisti eīm eos, inquit, terga mihi dare, hoc est fugere. Nā qui fugiūt terga dant, & dorsum ostēdunt. Vel dedisti eos mihi dorsum, hoc est in dorsum: vt scilicet securius, & certiori ictu eos ferirem.

Ἐξολεθρεύσω. *Et odientes me exterminasti.* Hoc est è terra penitus derasisti.

Clamauerunt, & non erat qui saluos faceret ad dominum, & non exaudiuit eos. Dixit eos clamasse, & addit ad quem, tametsi propter eorum peccata exauditi non sint.

Λικμήσω. *Et attenuabo eos vt puluerem ante faciem venti.* Delebo eos, inquit, vt puluerem in conspectu venti attenuatum. Ventus quidem statim irruens puluerem à terra aufert, vt leuissimum quid ac tenuissimum.

Λικμῶ. *Vt lutum platearum comminuam eos.* Comminuā, hoc est, conculcabo. Lutum quippe quod in viis iacet, conculcatione comminuitur. Ex sequentibus enim denotauit præcedentia. platea lata via est & ampla, ac quasi regia, per quam populus incedit. Sunt & quædam aliæ viæ, ἀμαξιτοὶ dictæ, per quas currus transeunt. Dicitur autem platea quasi lata. Græca enim dictio est platea, & latum significat. Lata autem est ad comparationem vici, aut callis, qui angustiores sunt.

Eripies

Eripies me de contradictione populi. Superiorē me facies à ἐξαίφνης contradictione populi mihi subiecti, ita vt me velut Regē γίας. suum vereatur, & mandatis meis aduersari non audeat.

Constitues me in caput gentium. Non solum subditorum mihi Iudæorum contradictionem auferes à me, sed & Gentes etiam mihi subiicies. Verum hæc Christo magis, quàm beato Dauid, videntur conuenire, ita vt ex illius humanitate dictum sit ad patrem, tu constitues me in caput Gentium: iuxta illud, dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Nam cum Iudæorum populus, qui antea populus peculiaris domini dicebatur, Christum non susceperit, quinimmo cum inobediens ei etiam fuerit, & contradixerit, ac tandem eum occiderit, liberatus ab eis fuisse dicitur, & ereptus ea ratione: quia à morte quæ illis permissa fuerat, resurrexit, atque à custodum manibus sepulchro adsistentium euasit, & consequenter super Gentes regnauit: voluntariámque eorum subiectionem suscepit.

Populus quem non cognoui seruiuit mihi. Populus nimirum ex Gentibus qui mihi antea ignotus erat, veluti qui me antea ignorabat. Cognoscere enim illos tantum dicitur deus, qui eum cognoscunt.

In auditum auris obedijt mihi. Hoc est in auditu auris suę meum suscepit Euangelium.

Filij alieni mentiti sunt mihi. Hunc versiculum prolatum esse intelligimus ex prophetæ persona carpentis Iudæos: quòd patrium genus mentiti sint: quippe qui inscriberēt habuisse se parentes Abrahami & Dauid, & tamen contraria illi studia sint sectati. Et filios quidem eos appellat, cum ab ipso descenderent: alienos verò, propter morum ac studiorum dissimilitudinem.

Filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Pauci ac nullius precij æstimati sunt, atque inutiles effecti, vasorum veterum instar. Hoc autem illorum scelere effectum est. Claudicauerūt enim, hoc est peruersè auersi sunt à via mandatorum dei, qua gradiendum eis esse dominus præceperat. Claudorum enim gressus obliqui sunt ob compaginum obliquitatem.

Viuit dominus. Hæc est prophetia de resurrectione domini, quàm prædixit beatus Dauid ad Iudæorum illorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

instructionem,qui Christum mortuum adhuc esse crede bant,clamans dominum viuere,eo quòd resurrexit.

Et benedictus deus. Dignè est siquidē benedici & laudari.

Et exaltetur deus salutis meæ. Oratione ac votis suis propheta Christum ad Ascensionem accelerat, vt Paracletū ad apostolos mittat,qui in euangelij prædicationem iturierant.Verum olim filius,creationis tantum erat seu formationis deus,nunc autem & reformationis deus est, id est salutis.Apposuit etiam propheta pronomen meæ, vt sibi communia faceret quæ nostra sunt.Possumus & aliter ex persona prophetæ intelligere: viuit dominus: hoc est: sempiternus est, nec principium habens, nec finem, sed semper existens. Admiscet nanque propheta sæpenumero dogmata sermonibus suis ad legentium vtilitatem. Benedictus autem propter illa admiranda quę fecit. Exaltetur vero,id est magnus à nobis existimetur.

ὁ δώσει. *Deus qui dat vindictas mihi, & subiecit populos sub me.* Vindictas de inimicis nimirum. Populos autem quos subiecit,intellige Iudæos, qui simul cū Saule aduersum ipsum pugnabant: qui tandē vel inuiti ei succubuerunt vt regi. Quod si de Christo intelligas, per vindictas eas intellige, quæ Iudæis acciderunt à Romanis: & per subiectionem populorum,conuersionem Gentium ad fidem.

Liberator meus de inimicis meis iracundis. Hæc omnia ad deum dicta sunt in gratiarum actionem:quæ licet per rectum prolata sint,vim tamen habent quinti casus:hoc est vocatiui.Per inimicos autem iracundos, Saulem intelligit,qui iram nunquam remittebat, donec superasset: vel ipsos dæmones.

Et ab insurgentibus in me exaltabis me. Eadem repetit,quæ superius dixit,gaudens ea sæpius reuoluere atque ingeminare,quæ sibi lætitiam adduxerant.

A viro iniquo eripies me. Si aliqui in me insurrexerint vt olim Saulis milites ac socij fecerunt, tu superiorem me illis facies:& siquis instar Saulis iniustus,insidias mihi tenderit,tu etiam ab huiusmodi homine me eripies.

Propterea confitebor tibi in nationibus domine. Quoniam talis es,qualem sermone meo laudaui, gratias agam tibi in omnibus gentibus. Quod sanè optime perfecit hoc psalmorum

psalmorum libro, qui in omnibus gentibus legitur.

Et psallam nomini tuo. Hoc est tibi: iuxta illud: psallam tibi in cithara. ψαλῶ.

Magnificans salutes regis. Subaudiendum est, ô domine: vt sit sensus:tu ô domine magnas facis salutes meas. Per regem enim seipsum intelligit.

Et faciens misericordiam Christo suo. Christo, hoc est vncto,à te nimirum,hoc est iussu tuo. Χριστῷ.

Dauid,& semini eius vsq; in seculum. Cum regē & Christū dixerit,postremo addit & nomen Dauid. Qui igitur misericordiam se à deo cōsecutū esse dicit, poteris beati Dauid recte accōmodari potest. Quòd verò ait vsq; in seculū, improprie dictū est.Nam posit reditū è captiuitate solus Zorobabel regnauit,nullis in regno successoribus relictis. Superest igitur vt Christum de semine Dauid hoc in loco intelligamus, cuius mater fuit ex progenie Dauid,& cuius regni non erit finis. Hac de causa etiam Euāgelista dixit: liber generationis Iesū Christi filij Dauid. Ille autem qui huic semini Christo misericordiā fecit verbum deus est,ipsi semini vnitum ac deum illud faciens.

In finem psalmus ipsi Dauid.

Hic psalmus etiam in finem inscribitur,quia senex erat beatus Dauid, & ad finem vitæ suæ aspiciebat, quando eum conscripsit. vel quia finem consecutura erant, quæ in eo prædicuntur. Futuram enim quorundam impietatem reprobat, qui dicturi erant, casu ac fortuito omnia fuisse facta.

PSALMVS XVIII.

Cœli enarrant gloriam dei. Ipsi,inquit,cœli vbiq, dei magnificentiā prædicant.proprioq; aspectu ad id vtuntur pro voce.A magnitudine enim ac pulchritudine creatarum rerū,quasi proportione quadā,earum artifex cōsideratur.Nam qui cœli magnitudinē spectat,& pulchritudinem,& formā,& situm,&c.huiusmodi, visūq; veluti doctore quodam vtitur,hic facillime summā dei potētiam, & dignoscet,& credet.Per cœlos verò,ipsum cœlū intelligit, quod est supra firmamentum, plurali numero vsus Hebræorum more, qui vt pleráque alia plurali numero

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquando,& aliquando singulari ipsum cœlum appellat: quod tametsi latet,ex ipso tamen firmamento dignoscitur:vel fortassis solum ipsum firmamentum,cœlos appellauit:cum solum ipsum sit,quod videatur:iuxta quem sensum subsequens versiculus,præsentis erit interpretatio.

Et opera manuum eius annunciat firmamentum. Si hunc versiculum priotis expositionem esse intelligas, quod illic cœlos dixit,hic firmamentum vocat: & quod illic enarrant,hic annunciat:quódque illic gloriam, hic opera manuum.& ad summam sensus est, quòd cœlum istud tantum quod videtur sufficiens est atque idoneus doctor,ad demonstrandam factoris sui magnificentiam: quam & gloriam dei,& opera manuum eius appellauit.

Dies diei eructat verbum. Si casu inquit,ac sponte sua mũdus regeretur,dies noctésque,suos certos terminos non seruarent: verum tanta vbique patet in toto orbe ipsius dei prouidentia,vt ex tam exacto ac diligenti rerum ordine, prior dies videatur subsequentem sic diem docere determinationem illius ordinis qui ei obuenturus est. Videtur enim quodammodo ipsa dies eructare: hoc est, significare verbum:hoc est, mandatum dei: quod de huiusmodi nimirum ordine ab eo constitutum est.

ἀναγγέλλει. *Et nox nocti annuncias scientiam.* Hoc etiam in noctibus, inquit,videre licet. Scientiam autem, hoc est doctrinam de constitutione nimirum huiusmodi ordinis, qui tanta cum regula moderatus est,vt noctes ac dies mutuo non lædantur:quinimmo tam recte omnia disposita sunt, vt certis vicibus modo diem nox,modo noctem dies, longitudine superet:& modo æquis etiam partibus contenta sint,& in omnibus tamen maximam concinnitatẽ & conuenientiam demonstrent:.Vel, eructat verbum & annunciat scientiam, de prouidentia dei. Ipse enim ordo, prouidentiam dei esse nos docet.vel aliter, dies diei potest,pater,& dies,filius,per communem vtriq; diuinitatis splendorem.Eructat igitur:hoc est dicit pater filio, verbum, iuxta illud:ego à me ipso locutus sum nihil, sed qui misit me pater,ille mihi mandatum dedit,quid faciam,& quid loquar.Et rursus nox Christus est, secundũ humanitatem,si diuinitati comparetur, quæ nox annũciat nocti, hoc

hoc est aliis hominibus, scientiã, & cognitionem de deo.

Non sunt loquelæ neq; sermones quorum non audiuntur voces eorum? Cum interrogatione legendũ est:quasi dicat,nunquid non sunt loquelæ, neq; sermones earũ rerum, quæ anima carent,& quarum voces nõ audiuntur? Nam cum nulla earũ audiatur vox:quia scilicet nullã habẽt:credere etiã quis potuisset ꝙ nec loquela nec sermo earũ audiri possit.Sunt aũt loquela & sermo,vocis partes:cũq; dubitationẽ mouerit subiungit solutionẽ.Est etiã Hebraicum idioma,antepositio illa pronominũ,quorum,eorũ. Verũ ordo sic fiat,cum interrogatione vt diximus.non sunt loquelæ neq, sermones eorũ,quorũ non audiuntur voces? οὐχὶ οὐκ ἔστιν.

In omnem terrã exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum. Profecto,inquit,tanti sunt,vt omnis terra illorũ voce plena sit,declarando vt diximus.Et idem sibi volunt verba quæ sequuntur:& in fines orbis terræ verba eorũ. Ad maiorẽ enim emphasim aliis verbis replicauit, quod iam dixerat,vt sæpe solent prophetæ,& præcipue beatus Dauid.vel aliter:cum docuerit propheta creaturas superius cõmemoratas,vocem quodãmodo emittere, ac fateri prouidentiã dei,qua vniuersa reguntur, ac cõtinentur, tametsi & anima,& articulara careant voce:modo prædicens,quomodo in omni generatione semper erũt aliqui, qui huiusmodi creaturarũ vocem intelligant,subdit: non esse loquelas aut sermones alicuius idiomatis, per quos nõ audiantur:hoc est nõ annunciẽtur,mutæ illæ creaturarũ voces,de quibus dictum est.Quę prophetia iam impleta est,quoniã vbiq; Gentiũ sunt, qui intelligunt & annunciant prouidentia dei.In hac vltima tamen expositione:verbum,audiuntur, accipi debet pro audientur, vt sit tempus pro tempore.Vel ideo fortassis præsenti tempore vsus est,quia prophetæ futura veluti præsentia intuẽtur.

In sole posuit tabernaculum illic. Huius versiculi sensus talis est:ꝙ deus habitationem soli posuit in cœlo. Ait enim Moyses de duobus magnis luminaribus, ꝙ posuit ea de' in firmamento cœli,vt lucerẽt super terrã. Aliquibus etiã visum est,versiculũ hunc recte cõstrui non posse:nos autem post dictionem, tabernaculũ, virgulam ponentes,& dictionẽ quæ Græce ἐν habetur,nõ pro relatiuo,sed ꝑ Ἐν τῷ.

aduerbio loci intelligentes, commodissime ordinem red dimus: posuit deus ac determinauit soli habitationē illic id est, in firmamento cœli: ita tamen vt superflua sit prepositio, in, quē admodum multis in locis obseruauimus. Nam cum Græci sexto casu cateant, & illius loco tertio vtantur, dictio, sole, hoc pacto, soli, apud eos est, & ordo traditus recte fieri potest, vt diximus. Sol itaque qui constitutum sibi in cœlo habitaculum nunquam reliquit, diuinæ gloriæ ac prouidentiæ perpetuus est præco.

Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Subintellige verbū est. Pulcher est, inquit, sol, & decorus, radiorū fulgentium splendore, instar sponsi exeuntis à thalamo.

Exultabit vt gigas ad currendam viam. Hoc in loco etiam tempus positum est pro tempore, futurum scilicet pro præsenti. Gaudet quippe ac lætatur sol constitutum sibi iter percurrens, ac quasi gigas propriis viribus fretus: ac si dicat, indefessus semper est sol, tametsi iam tot annis mandato dei inseruiat.

Τῆ ἐξαυτῆ. *A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Egressio seu exitus solis, est oriens, secundum quem matutinum atque orientalem Horizontem ascendit. Per occursum verò, occasum eius intelligimus, secundum quem vespertinum Horizontem subit, vnico die dimidium sphære percurrens: quinimmo & totam sphæram integro nimirum die ac nocte.

Nec est qui abscondat se à calore eius. Nō est homo aliquis, inquit, aut locus: ita vt per locum elementa, per hominē animantia omnia comprehendantur. Hoc etenim maxima admiratione dignum est, & tanto à nobis sol distans interuallo, illuminet & calefaciat. Ignis quippe iste inferior, peul quidē illuminat, sed non calefacit, nisi ad illū accesseris. Solis præterea pulchritudinē, robur, cursum, & vtilitatē laudans propheta, magnificā ac liberalē dei potentiā omnibus manifestat. Quidam verò allegoricè hęc exponētes dicunt per cœlos quidem cœlestes atq; incorporeos ordines intelligi, qui deū assidue laudāt: vt Esaias & Ezechiel tradunt: qui audisse se illos referūt: vel homines illos, qui terrena trāscendentes, prophetiæq; ac cōtemplationi dei incumbentes in cœlū tendunt: & per firmamentum

mamentū eos homines qui circa mūdi actiones stabiles ac cōstantes sunt, & ad omnes calamitatū impetus infracti: & per diē rursus, præclaras illas cœlestes atq; incorporeas potestates, quæ secunda dicuntur lumina: quæq; diuina mādata sibiipsis mutuò deferūt, & renunciāt: p nocte verò, hominē ipsum, ob carnalis nimirū crassitudinis caliginem, quæ animā circundat. Et quæ sequūtur cō sequenter prædictis exponūt. Verba autē illa: in omnem terram exiuit sonus eorū: magnus Paulus in epistola ad Hebrēos cōgrue ad euangelistas atque apostolos transtulit, atq; eis accōmodauit. Illa verò: In sole posuit tabernaculum illic: hoc pactò per eosdē exponuntur, dicētes: p Christus in homine habitat: in eo inquā homine, qui virtutū radiis coruscauerit. Ego enim, inquit, & pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vel Christi tabernaculum, est assumpta humanitas: quā cum illic habitaret, posuit in luce, degēs sub sole: hoc est in aperto ac palam viuens. & ipse tanquā sponsus, Speciosus enim, inquit, forma præ filiis hominum: illustratus nimirū virtutū radiis ac multiplicibus charismatū donis: qui etiam exultauit vt pro nobis curreret viam ad mortem: atque à summo cœlo descendens in illud rursum reuersus est. Præterea etiam nemo se abscondet à calore sermonum eius: quia alij quidē vere calefient, alij verò vel illud saltem addiscent, quòd ei omne genu flectitur cœlestium terrestrium & infernorum, vt dixit Apostolus.

Lex domini irreprehensibilis, conuertens animas. Sufficeret inquit, ad præstandā nobis cognitionem de deo, ipsa lex naturæ, quæ magnitudinem, pulchritudinē, & ordinē rerum quæ creatæ sunt, omnes homines docuit: verū hoc deo satis nō fuit, sed scriptam etiam legē nobis tradidit, per quam de diuina prouidētia ac sapientia etiā doceremur: variis autem nominibus legē vocat. Nam & legem appellat, veluti quæ conuersationē vitę cōcinnat & constituit: & testimonia, quia peccatores contestatur: & iusti ficationem, quia quod iustum est docet: & mandatū, quia quæ agēda sunt præcipit: & timorem, veluti inexorabilē: & iudicium, quasi sententiam ferat & suffragium: quēadmodum latius diximus in psalmo 17. Lex itaque domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

irreprehensibilis,&conuertens animas. Quid enim in ea est,quod accusati possit,cum & ad animarum conuersionem sit posita, & ex paruis maiora doceat?

Testimonium domini fidele,sapientiam præstans paruulis. Fide digna sunt hæc testimonia,qa à domino sunt. Paruulos aũt vel ætate dicit,quẽadmodũ videmus accidisse in Daniel.cui puero adhuc data est sapientia: aut ob humanæ sapientiæ ignorantiam,aut etiam ob summam simplicitatẽ.Omnib⁹ enim his modis paruulus quis dici potest.

Δικαιώματα. *Iustificationes domini recta lætificãtes corda.* Nihil tortuosum aut obliquum habẽt:quinimmo summa hominẽ lætitia afficiunt dũ causas docẽt.Vel rectas appellat iustificationes dũi,quasi quæ rectitudinẽ in omnib⁹ operãtur.

Præceptum domini lucidum illuminans oculos. Animę oculos intellige per quos corporis etiam oculos illuminabit: ita vt per prauas vias non incedant.

ἁγνὸς. *Timor domini mundus permanens in seculum seculi.* Mũdus veluti qui accusari nõ possit,aut vituperari.Human⁹ enĩ timor accusari solet &pusillanimitas appellatur. Timorẽ autẽ hic eum intelligit propheta qui perfectiorẽ hominem reddit,quiq, purus est ac mundus:quẽ quoties quis habet,à beneuolentia dei nunquam excidit.Initialis aũt timor mundus nõ est,quia ex propriis nascitur peccatis. Vel mundus ideo dicitur hic timor,quia mũditiæ est causa,& mundos homines reddit.Præterea alia est huius timoris ad alios differẽtia:humanus timor,aut ille quẽ initialem diximus,tempore sæpe extinguuntur, nec perpetuo permanent:non sic timor iste perfectior, quẽ laudat propheta , qui per totã vitã hominis extẽditur:vt denotant illa verba:In seculum seculi.Vel ideo mũdus dicitur quia post animæ purgationem innascitur: & permanẽs, quia timor ille qui ad munditiam peruenit,eiicitur à dilectione.Dilectio enim inquit,foras pellit timorẽ. hic autẽ timor,qui mũditiã subsequitur,permanet in ęternum.

Iudicia domini vera. Ea enim sola proprie omni prorsus errore carent.Nam humana iudicia si ad summã & exactam diuinorum iudiciorum disquisitionem cõparẽtur, erronea etiam esse apparebunt , propter humani nimirum intellectus infirmitatem.

Iustificata in idipsum. Hoc est q̃ vera pariter sunt & iusta. Nam quod proprie verum fuerit , illud etiam iustũ erit. Ἐπ' ἀληθείᾳ αὐτὸ.

Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multũ. Hoc est supra oĩa huius mundi bona,quæ prætiosa ab hominibus reputãtur:qui verò ab huiusmodi materialiũ rerũ desiderio ꝓcul fuerit,ille diuina iudicia:hoc est,legẽ dei, quasi famelicus,semper appetet, eisq; nũquã satiabitur.

Et dulciora super mel & fauum. Mellitis etenim fauis, qui & visu iucundi sunt,& gustu suaues, dulciora sunt eloqa dei.Per pretiosissimas aũt materias &ꝑ cibũ suauissimũ, desideriũ & dulcedinẽ diuinorũ iudiciorũ demonstrauit.

Etenim seruus tuus custodit ea. De seipso propheta hoc dicit.Vel in vniuersum quòd omnis qui seruus dei est , atque ita per virtutem affectus,necessario omnia obseruat quæ superius dicta sunt. Custodit enim posuit pro eo quod est , amat atque operatur.

In custodiendis illis retributio multa. Non in futura tantum vita,sed etiam in præsenti.

Delicta quis intelliget. Quia prędictorũ obseruatio,è peccatorũ abstinentia proficiscitur,quod difficilimũ est, merito dubitat propheta quis nã futurus sit adeo sapiẽs ad discernẽdũ peccata,vt in ea nõ incidat:cũ aliqua peccata sint maxime latẽtia: ea præcipue quæ in animo cõsistũt. Τίς συνήσει.

Ab occultis meis mũda me. Occulta appellat peccata,quæ elã cõmissa sunt,vel turpes cogitationes,quç in aĩo versantur,ꝑ quibus ardẽter supplicat. Nã quãto magis latẽt, tãto difficili⁹ expelli ac superari possũt.Quippe cũ sũma facilitate animũ nostrũ inquinẽt.Manifesta eñ peccata facili⁹ superãtur,nisi qs perditis prorsus sit morib⁹.Vel ꝑ occulta,peccata ea intellige,q̃ per ignorãtiã cõmittũtur.

Et ab alienis parce seruo tuo. In alienis,inquit,peccatis parce mihi,cum nouerim reges,põtifices,parentes,& dominos,obnoxios esse subditorum,plebium,filiorũ,& seruorum peccatis, quando nimirum ob illorum negligentiã deliquerint.Vel ab alienis , hoc est , à peccatis q̃ fortuito ac casu commissa sunt & non electione , vel ab alienis, hoc est,ab inimicis , tam visibilibus quàm inuisibilibus. Ἐὰν μὴ μου κυριεύσωσι.

Si mei dominata non fuerint,tunc irreprehensibilis ero. Si hęc inquit, peccata me nõ vicerint,tũc perfectionẽ assequar.

Iustifica

In præsentia enim tametsi legem obseruo, timeo tamen à peccatis.

Et emundaber à delicto magno. Per magnum peccatū, ea Ἁμαρτ. intelligit quæ superius dicta sunt: licet fortassis quibusdā Μυσέλαι. contemptibilia videātur. Mētis etenim inquinatio spiritum fugat, & neglectio eorū delictorū quę à subditis cō mittuntur, eandē cōdēnationē, vel maiorē etiā meretur.

Et erunt vt placeant eloquia oris mei. Tunc, inquit, preces meæ erunt tibi gratæ, atque eas suscipies: quādo scilicet à prædictis omnibus mundatus fuero.

Et cogitatio cordis mei in conspectu tuo semper. Subintellige verbum, erit. Nisi enim dediscat cor meū turpia cogitare tua certe, & ea quibus tu delectaris, nunquā cōsiderabit.

Domine adiutor meus & redēptor meus. Tu enim mihi adiutor eris vt redimar, & redimes me à prædictis peccatis. vel, tu ô domine adiuuas me, in iis oībus quę pvirtutē ago, & liberas me de oībus periculis in q̄ incido. Illud etiā aduertendū est, q̄ verba illa, ab occultis meis munda me, & quę sequūtur, oībus possunt fidelib⁹ accōmodari.

In finem psalmus ipsi Danid.

In finem etiam hic psalmus inscribitur, quia futura prædixit & quæ finem habitura erant tēpore Ezechiæ regis. Nā cum Sēnacherib Assyriorū rex blasphema illa verba populo annūciari iussisset, dolēs atque id egre ferens Ezechias, cucurrit ad templū dei, vt in libris Regū legimus: & omnia deo annuncians quæ dicta erāt, adiuuari eū in auxilio. Omnes autē regis familiares, inter quos erat etiam Esaias propheta, animæ illius contritionem videntes, quædam ad eum tunc verba in sententiam ac tenorem præsentis psalmi locuti sunt, orantes supplicationē regis exaudiri. Illud autem considera quomodo diuina gratia prophetæ nostro non tantū ea reuelauerit, quæ futuris fieri debebant tēporibus, sed ipsa etiā verba, qua verisimile erat, illius regis domesticos dicturos esse.

PSALMVS XIX.

EXaudiat te *dominus in die tribulationis.* Nam cum Ezechias misisset nuncios ad Esaiam, hoc pacto ei locuti sunt, dicentes: dies tribulationis atque improperij.

Protegat te nomen dei Iacob. Quod negle ctum modo est, & blasphematum ab Assyriis. Meminit autē patriarchæ Iacob, quia & ille in magnis calamitatibus versatus est & periculis, & ab omnibus tandem dei auxilio liberatus.

Emittet tibi auxilium de sancto. Sanctum templum appellabant antiqui, quòd aduentare illuc deum credebant. Ἐξαποστ. σοι ἀπ.

Et de Sion tueatur te. Mons Sion dedicatus erat domino: & sensus est. Deus qui habitat in Sion, illinc veniet in auxilium tuum.

Memor sit omnis sacrificij tui. Quodcunque scilicet in pacis tempore vt pius ac religiosus ei obtulisti.

Et holocaustū tuum pinguefiat. Per holocaustū victimā intelligit, q̄ totā atq; integram erat oblaturus. Hęc, inquit, victima pinguescat. Fiet aūt pinguis, si libera ei pascua dimittantur, quod erit, dissoluta obsidione. Per victū itaq; pinguedinē, obsidionis etiā dissolutionem fieri optat, Vel pinguefiat: hoc est, pingue reputetur & acceptum. Holocaustū græca dictio est, ex nominis etymologia sic dictū, q̄ totum comburatur. Sacrificiorum enim alia in totū, alia autem in parte comburebantur: veluti omentum, renes, adeps, & alia huiusmodi, vt habetur in Leuitico.

Tribuat tibi dominus secundum cor tuum. Vt cor tuū optat. Cor autē ꝓpheta sępe ponit pro anima, eo q̄ prę cęteris alijs mēbris cor ab anima inspiretur. Sic etiam alibi accipitur: cor meū & caro mea exultauerunt in deū viuentē.

Et omne consilium tuum impleat. Quodcunque scilicet rectum ac iustum fuerit.

Lætabimur in salutari tuo. Speramus, inquit, q̄ deus ob tuam probitatē, præstaturus tibi sit salutē, téq; insuperabilē redditurus: quo bñficio, & nos tecū pariter fruemur.

Et in nomine dei nostri magnificabimur. Nā si inimicos deꝰ conterit, formidabilis etiam erit gentibus, hoc solo nomine deus Israēl, inuocatus: per quod nomen, & nos magnificabimur, veluti exaudita inuocatione nostra.

Impleat dominus omnes petitiones tuas. Orationi insistunt & precibus, ob diuturnam ac constantem contritionem, atque humilitatem regis.

Nunc cognoui quoniā saluū fecit dominus Christum suū. Hæc quasi ab vnoquoq; eorū tūc pariter comprecantium dicta sunt, certitudine quadā salutis habita à sancto spiritu.

Christum autem regem appellat vt vnctum.

Exaudiet illum de cœlo sancto suo. In cœlo habitabat, & in templo obumbrabat: atq; ideo aliquando è templo, aliquando verò è cœlo illum aduocabant. Sanctum verò cœlum appellat quasi sanctificatum deo ac dedicatum.

In potentatibus salus dexteræ eius. Salus illa, quæ obuenit à gratia dei, fundata est in abundantia quadam atq; excessu diuinę potentiæ: atque ideo nos confidere oportet: & inimicorum apparatum non timere, quanquam immensus admodum atque intolerandus videatur.

Hi in curribus & hi in equis. Hi qui circũdant nos, in curribus & in equis sunt, in quibus confidunt. Eosdem enim inimicos vtrobique intelligit, tametsi repetat articulum: estq́ue hoc etiam Hebraicæ linguæ idioma.

Nos autem in nomine dei nostri inuocabimus. Nos autẽ, inquit, illud dei nomen, quod ab inimicis exprobratum ac contumelia affectum est, in auxilium nostrum inuocabimus: vel propter nomẽ domini, quod ab illis spretum est inuocabimus dominum adiutorem.

Ipsi obligati sunt & ceciderunt, nos autem surreximus & recti sumus. Superiora verba, lamentationis ac plãctus tpe prolata fuerũt: quæ sequuntur post inuisibilẽ Assyriorũ cędẽ dicta sunt: obsidione scilicet dissoluta, omnibus gaudẽtibus, & deũ glorificantibus, atq; huiusmodi verba dicẽtibus. Obligati enim sunt & impediti potẽtia dei, atq; in lethalẽ ruinam præcipites delati: nos autẽ qui in multo eramus timore, surrexim⁹, animúmq; & fiduciã recepimus.

Κύριε σῶσον τὸν βασιλέα. *Domine saluum fac regem, & exaudi nos in quacunque die inuocauerimus te.* Quẽadmodũ nunc de manu inimicorũ regem saluasti, sic & in futurũ saluato, cum ob proprias virtutes dignus sit, qui à te salutẽ cõsequatur: & nos rursum etiã exaudi, quotiens te inuocauerimus, quemadmodum nunc exaudiisti. His itaq; sic dictis, præsentis psalmi expositionẽ de Ezechia perfecimus. Quidã congruere eũ dicunt beato Dauid, cum in acie aduersus inimicos cõsisteret, & conscriptũ ab eo esse ex sociorum persona, qui cũ eo aderant. Cõgruit etiã vnicuiq; fideli aduersus dæmones decertãti, ipso nimirũ corpore, ꝓ anima preces porrigẽte. Nã & dæmones nomẽ dei contẽpsere. Per sanctum autem,

autem, & per Sion, cœlum intelliges, vt sæpe dictum est. per Christum verò, & Regẽ quẽlibet Christianũ, vt alibi prædiximus. in curribus autẽ & in equis dæmones incedere dicuntur, ob eorum velocitatem, & ob summũ bellapparatum. Dici etiam potest hic psalmus aduersus inimicos nostros Barbaros, & pro regibus nostris fidelibus.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

Hic Psalmus similiter in finẽ inscribitur, veluti qui prophetiã continet, quæ Ezechiæ regis tempore finem accepit. Aiunt enim quod post eam ægritudinẽ qua de illius vita desperatum est, addito ei posthmodum xv. annorum vitæ spatio, vt in libris regum traditur, familiares ac domestici eius gratias deo egerunt: quorum verba ac voces præsens Psalmus imitatur ac fingit. Vitam enim: inquit petiit à te, & tribuisti ei vel aliter: beatus Dauid futura ea esse præuoscens, præsentẽ Psalmũ pro Ezechia rege deo obtulit.

PSALMVS XX.

Δυνάμει. *DOmine in potentia tua lætabitur rex.* In illa nimirum potentia, quę ei hactenus adiumento fuit & in futurum lætabitur. ita enim credimus ob recepta à te in præteritum beneficia.

ἐφ' τῷ σωτηρίῳ. *Et in salutari tuo exultabit vehementer.* Hoc est in salute, quam à te est consecutus.

Desiderium animæ eius tribuisti ei. Vel victoriã de hostibus, vel vitæ diuturnitatem, vel omne denique eius votum.

Οὐκ ἐστέρησας. *Et voluntate labiorum eius non priuasti eum.* Quod superius dictũ est, iterũ repetit, quasi oblectans se in gratiarũ actione. nã quod quisque animo cupit, hoc ore etiã ac labiis petit. per voluntatẽ autem hic petitionem intellige.

Χρηστότητος. *Quoniam præuenisti eum in benedictionibus bonitatis.* Quoniã eũ præuenisti, & præoccupasti sæpius beneficiis tuis antequam ipse aliquid peteret à te. benedictionẽ hic pro beneficiis accipere debemus, quæ à dei bonitate proficiscuntur: & ideo dicit in benedictionibus bonitatis.

Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Beneficia ei præstita commemorat: & in primis donasti illum, inquit, corona regia.

Vitam petiit à te & tribuisti ei. Vt neque ab inimicis inter-

emptus sit, neque morbo confectus, vtrunque enim hoc sermone intelligere debemus.

εἰς αἰῶνα αἰῶνος.

Longitudinem dierum in seculum seculi. Non solum vitam dedisti ei, sed eam etiã longam præstitisti. Quod verò ait in seculum seculi, Propheta proprie his verbis vti solet, quando futurum atque indesinens seculum designat: tametsi aliquando aut longum, aliquod temporis spacium, aut firmam atq; immutabilem deliberationem eodẽ sermone demonstret, vt hoc in loco: tu dedisti, inquit, ei vitam, vitam inquam longam, & longitudinem dierum firmam ac stabilem. Nec tamen ab re fuerit, si verba hæc, propter æternam vitam dicta fuisse credantur.

Magna est gloria eius in salutari tuo. Post diuinũ hoc auxilium & beneficium à deo acceptum: magnus, celeber, & cõspicuus apud omnes effectus est, ita vt legationes multæ ab aliis regibus ad illum venirent, & dona ei plurima essent allata: quæ omnia ob huiuscemodi diuinam protectionem illi acciderunt.

Gloriam & magnum decorem impones super eum. Ampliori adhuc, inquit, gloria illum donabis, & maiora efficies, cũ ob perspectam in te animi eius voluntatem, pergratus tibi ac charissimus sit.

δώσεις αὐτῷ εὐλογίαν.

Quoniam dabis benedictionem in seculum seculi. Benedictio aliquãdo laudẽ significat, vt illud: benedic anima mea domino: aliquando gratiã seu beneficiũ, vt illud: Præuenisti eum in benedictionibus bonitatis: aliquando participationem sanctificationis, vt hic: aliquando blasphemiam ac maledictionẽ vt apud Iob: Nisi in faciẽ benedixerit tibi: ad hæc, & salutationẽ significat, vt in quarto Regum, quãdo Helisæus dixit ad Giezi, si inuenerit hominẽ, non benedices ei: & si benedixerit tibi vir, non respondebis ei.

Lætificabis eum in gaudio cũ vultu tuo. Symmachus à vultu tuo, hoc est à protectione & custodia tua. aspicies enim in eum & gaudio replebitur. vel non simpliciter lætitiam habebit: sed simul cum beneuolentia tua: & caussam adiunxit: quia synceram scilicet habet in te spem.

Quoniam rex sperat in domino, & in misericordia altissimi nõ commouebitur. Nõ in exercitu amplius aut in diuitus cõfidit, neq; in alijs humanis viribꝰ, sed in solo adiutore deo: atque

atque ideo non commouebitur nec fluctuabit.

Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis. Manus dei diuina est potentia, in quam incidere omnes eos optat, qui deo maledicunt: inueniatur, inquit, ab illis ad supplicia & ad pœnas.

Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Inueniat, hoc est, comprehendat.

Quoniam pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui. ἐγε. Combures, inquit, eos igne iræ tuæ. per clibanum ignis, furnum intelligit, in quo coqui solet panis. in tempore autem vultus tui, hoc est, in tempore visitationis tuæ. quando nimirum in eos seuere ac torue aspicies. vultus enim, inquit, domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis, fructus eorum à terra perdes, & semen eorum à filijs hominum. Perditionem inimicorum futuram prædicit, & pœnarum species cõnumerat: quod scilicet ab ira dei molestati conturbabuntur, dubitantes ex omni latere: quodque igne etiam cremabuntur, & fructus agrorum ipsorum etiam corrumpentur, & quòd tota denique eorum generatio peribit: vt satis indicant illa verba. Et semen eorum à filijs hominum. per filios autem hominum humanam generationem significat.

Quoniam declinauerunt in te mala. Omnia verò hæc patientur, quia mouerunt mala aduersum te, & quia nomẽ tuum blasphemant, & seruis tuis insidias tendunt, multisque eos damnis ac malis afficiunt.

Cogitauerunt consilia in quibus sistere non potuerunt. Licet multa, inquit, aduersus te ac seruos tuos cogitauerit, huiusmodi tamen cogitationibus immorari atque insistere non potuerunt. destruentur enim eorum consilia.

Λίαν εὐμὰ ἐνθυμήθησαν. ἐγε.

Quoniam pones eos dorsum. Dorsum poni dicitur qui fugit ac terga dat. nihil enim aliud corporis eius tũc, quàm dorsum, hoc est, quàm tergum videri potest.

In reliquijs tuis præparabis vultum eorum. Hoc per hyperbaton figurã construendum est, si sententiæ tenorẽ seruare voluerimus, hoc pacto: in reliquijs eorũ præparabis vultum tuum: ac si dicat, quòd neq; etiam ij saluabuntur

qui relicti sunt & superfuerũt à strage belli,& qui in fugã conuersi sunt,sed cõtra eos etiam visitationem tuã præparabis,adeò vt non possint euadere: & hic quidem erit sensus si legas,in reliquiis tuũ,&c.verũ quia dictio Græca eũ potest intelligi,vt referatur ad præcedẽtia, ita vt sit lectio:in reliquiis tuis,&c.Iuxta hanc lectionem, paulopost secundam psalmi expositionem tractabimus.

Ἀνύψωσον. *Exaltare domine in potentia tua.* In psalmo 7. declarauimus quid significet verbum hoc,exaltare.eundem enim sensum habet hic versiculus,quem ibi ille: & exaltare in finibus inimicorum tuorum.

Ἀνῳδήσομαι. *Cantabimus & psallemus potẽtatus tuos.* In fine psalmi 12. declarauimus quid significẽt hæc verba cãtare,& psallere. Aliqui hunc psalmũ cõgruere asserunt ipsi beato Dauid,dicentes:ꝙ pro seipso illũ cecinit. quod si susceperimus(nihil enim impedit)exponi poterit, vt subiiciemus. Quod igitur in principio psalmi ait:In potẽtia tua lætabitur,& in salutari tuo exultabit:ĩtelligemus dicta fuisse ꝓpter Christũ qui & potẽtia dei est,& dicitur,iuxta Apostolũ,& saluator.ipse eñ,vt ait euãgelista,Saluabit populum suum.ad patrẽ itaq; dicit propheta:Dñe in potentia tua,& ad filium:In salutari tuo:hoc est in ea salute, quæ per te humano generi data est. hoc pacto etiã in sequẽtibus alia ad patrẽ,& alia ad filiũ referri debẽt.vere autem beatus Dauid,post mortẽ suã lætatus est,atq; exultauit, cernens ac cõtemplans diuinæ incarnationis mysteriũ. nam si dũ adhuc tenebris humanæ carnis indutus erat, animæ tñ ac mẽtis oculis futura prospiciebat,multo magis hmõi corporis tenebris depositis,credendũ est, eum purius ac perlucidius oĩa speculatũ esse. & consequẽter ad prædicta,per cordis desideriũ, intelligemus desideriũ videndi incarnationẽ hãc diuinãcuius typum ac figurã viderat:& per voluntatẽ labiorũ,indefinens ac perpetuũ illud studium canẽdi ac laudandi deũ, quo desiderio nũquã frustratus est:canit quippe deo assidue, fideliũ oĩm ore vtens ac labiis. vitã autẽ petiit à deo,& accepit, cũ in summis sæpe periculis fuerit ac morti ꝓximus, & demũ precibus suis ad deũ intercedẽtibꝰ ab eo saluatus sit.Magna est gloria eius in salutari tuo, hoc est, propter salutẽ illam,

illam,quæ à te est.magnã quippe gloriã assecutus est beatus Dauid,eũ ex eius radice salus nostra pullulauerit:vnde maior ac celebrior apud oẽs effectus est. lætificabis autem eum in gaudio cũ vultu tuo:hoc est delectabis eũ per filiũ tuũ.vultus enim seu facies patris, filius dicitur. Qui enim vidit me,inquit,vidit & patrẽ meum. per inimicos autẽ dei,Iudæos intellige Christi inimicos,quibus grauia imprecatur Propheta,prædicens hoc pacto quæcunque postea passuri erant:& quorũ semẽ iam prorsus deletum est:eorũ dico,qui Christũ crucifixerũt.nam qui erant iam per orbem dispersi,illi Romanorum flagellum euaserunt.Pones etiã eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui:hoc est in tẽpore filij tui.vt iam diximus: quæ res post aduentum Christi accidit.Ex illo enim tpe quo dixit dñs ad Iudæos,tolletur à vobis regnum,&c.grauia aduersus eos in dies cœperunt oriri flagella. In reliquiis tuis,hoc est in iis Iudeis,qui crediderunt in te filium dei, & qui tibi relicti sunt vt fideles,præparabis:hoc est, ornabis,& glorificabis genus eorũ.Summa quippe gloria etiam hactenus Iudæis est ꝓ patres Apostolorum fuerint: tamẽsi ipsi per se inglorij sint & abominabiles. Possumus & hunc psalmum Regi nostro fideli accommodare, & aduersus infideles Barbaros,quemadmodum diximus proxime præcedentem etiam accommodari posse.

In finem pro auxilio matutino Psalmus ipsi Dauid. Ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως.

Præsens Psalmus manifestissime ad Christum referendus est, & multa prædicit, quæ ad assumptam carnem & ad salutarem eius passionem pertinent, & iam finem suum consecuta sunt. Pro auxilio autem ideo inscriptum est, quia supplicationem Christi continet, quã passionis tempore à patre auxilium petiit. Matutinum vero seu etiam vt Græca dictio sonat, orientale auxilium Propheta Christum appellauit, qui mane atque oriens vocatur: hoc est diei principium. vere enim nobis dominus sedentibus in vmbra mortis, non secus ac sol quidam iustitiæ ortus est, seu lumen scientiæ. Quod autem supplicat, facit, tanquam homo, vt nos orare doceret, in mortis tempore: quando quidem is etiam qui natura ipsa iustissimus est, propter insuetã animæ ac corporis disiun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctionem tunc temporis formidat ac perhorrescit. Quidam vero præpositionum,pro,loco præpositionis,de,positam esse intelligentes,(vt alibi plerunque reperitur) aiunt Psalmum hunc de Christi passionibus conscriptum esse. Christi enim passiones significari dicunt,per auxilium matutinum: quia commemorato passionis tempore,mane illud,atque oriens quod diximus,hoc est,Christus,maximum nobis auxilium præstitit, deiecto per mortem propriam, illo tyranno qui mortis antea imperium occupauerat.

PSALMVS XXI.

Deus deus meus respice in me,quare me dereliquisti. Humanæ est formidinis sermo,quo maxime dei humanatio confirmatur,quodque verus ac perfectus homo fuerit Christus,& naturali obnoxius timori. Respice me,inquit. Solent enim qui carnifici quempiam tradunt, oculos auertere. Quare dereliquisti me? inquit. Atqui, nunquã discessit deus à Iesu,vbi semel dei filius ei vnitus ac iunctus est: verum præ summa formidine se derelictum putat. Nisi enim,inquit,tu apud te auxilium tuum continuisses,ego sanè mortem non timerem. De hoc Christi timore tradunt etiam Euangelistæ,& quando orauit,dicens: pater si possibile est transeat à me calix iste: & quando introducunt eum in cruce,præsentis versiculi verba protulisse,dicentem: Deus deus meus quare dereliquisti me,hoc est,quare in hoc me timore reliquisti,sciens spiritum quidem promptum esse, carnem autem infirmã? vel quare me morti eõcessisti,sciens quòd ego nihil morte dignum fecerim.

Longe à salute mea verba delictorũ meorum. Reatus,inquit, peccatorum meorũ procul sunt à salute mea,hoc est nullo impedimento sunt saluti meæ,qui nulla omnino sunt delicta quæ commiserim. Iniquitatem enim,inquit, alibi scriptura,nullam fecit: mors autẽ est peccantium multa. Vel aliter: subit dominus,atque accipit in se totius humanæ naturæ personã,vt cognatæ. Et quare,inquit,me hominem,hoc est,vniuersam hanc humanã naturam dereliquisti,finens eã opprimi à morte? & causam infert,quia nimirum condemnationes meorũ scelerum procul sunt à salute mea. Nam cum his ego pariter elongatus sum à te: quòd si apud te essem,seruarer sanè ab hac morte.

Deus

Deus meus clamabo die,& non exaudies,& nocte & non ad ἄφροσύνην μοῦ insipientiam mihi. Hoc illo die accidit,qñ comedit Pascha cum discipulis. Tradunt enim Euangelistæ, q̃ nocte illa orauit. Et verisimile,imo etiam credendum est die etiam orasse. Nec miteris quod vltimo loco id posuit qđ præcessit. Ait enim,& non exaudies,& nocte: cum tamen clamorem nocte factum præponere debuisset, & tunc demum inferre,& non exaudies. Huiusmodi enim loquẽdi modi apud Prophetas frequenter cõspiciuntur, quod ea nimirum ratione factũ est,ne ex se ipsis loqui, sed quomodocunque & quæcunq; audiunt,ita ea recitare videãtur,quemadmodum sanctus spiritus in ipsis illa insonabat. Et in die,inquit,rogabo,vt transeat à me tẽpus mortis,& non exaudiar. Noui enim te ob humani generis salutem id facere,pro qua ego etiã incarnatus sum. Quidã per diem & noctem tempus ipsum crucis intelligunt. A sexta enim hora vsq; ad nonam tenebræ factæ sunt,adeò vt tempus illud & dies & nox merito appellari possit, & intelligũt q̃ rogauerit patrem vt dimitteret peccata iis qui eum crucifixerant,& q̃ exauditus non est, cùm illi postmodũ funditus exterminati sint: & qđ exauditus nõ sit,in causa fuit,quia manifeste illos nouerat eius resurrectionem calumniaturos,& proprium acturos peccatum.

Tu autẽ domine in sancto habitas laus Israel. Per sanctũ,filij personam intelligit,humanæ cõiunctam naturæ. Ego enim,inquit,in patre & pater in me est. Laus igitur populi Israel,deus pater est,qui habitat in filio. Iudæi quippe, solos se cognoscere deum gloriabantur,tametsi nec iudicium facerent nec iustitiam,nec virtutum semitas sectarentur. Iis autem verbis quibus patrẽ ait habitare in filio,demonstrat q̃ filius & salutem hominum optauerit, & assumpti corporis mortem non recusauerit. Vna enim atque eadem est patri filioque voluntas.

In te sperauerũt patres nostri,sperauerũt & liberasti eos, ad te clamauerũt & saluati sunt,in te sperauerũt & non sunt confusi. Seipsum cũ afflictis coniungit,atq; ait: quemadmodũ patres nostri secundum carnẽ qui ante meum aduentũ, in hac vita clari fuere,sperauerũt in te,& clamantes ad te in periculis,ex eis liberati sunt: ita ego illos imitatus, ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

veluti illorum similis,similes etiam ad te effundã preces. Est autem Prophetarũ mos, vt ad maiorem emphasim, atque vt intensionem cordium suorũ melius declarent, dictiones ac sententias plerunque repetant & inculcent. Per liberationem autẽ à periculis,ij qui in sactis scripturis docti ac diu versati sunt,non corporis solũ, verùm animæ imaginis liberationem intelligunt:quando scilicet anima dolores omnes ac supplicia generose ferens,nihil illinc in suo lædituꝛ proposito.Hoc pacto sanctos martyres tametsi occisi fuerint,viciſſe dicimus,& liberatos esse propter inuictam nimirum animæ fortitudinem.

Ego autem sum vermis & non homo. Hoc etiã ex persona Christi dicit,seipsum humiliantis.Hoc pacto beatus etiã Dauid,qui alioqn & Propheta erat & rex, Canẽ se mortuum appellabat,vt in libris Regũ legimus.Quod si dñs Iesus qui sine peccato erat,se ipsum adeò vilipendit, qd faciendũ nobis est,qui & peccatores & adeò inutiles sumus?Quidã putãt verba huius versiculi,dicta esse ꝓpter humanã Christi generationẽ,quę absq; vllaviri fuit cõiũctione: vt huiusmodi verbis illud nobis indicetur, ꝙ quẽ admodũ vermis à pluuia nascitur desup in terrã veniẽte, ita & Christus super no sancti spũs in virginẽ aduentu sit generatus.Ob hãc igitur rationẽ Christus,vermis dicit, qui alia insuper rõne dicitur etiã,non homo,propter cõceptionẽ illam nimirũ & generationẽ eius supernaturalem,quæ humanæ gñationis ordinẽ non seruauit: vel aliter,quia vermes in escã piscibus dari solent:die ea ratione Christũ vermẽ appellari posse,quia eius caro,sub qua diuinitas veluti occultus quidã hamus latebat,instar vermis facta est esca in capturã intellectualis illius ceti, qui mari præsentis vitę versabatur.Nã cũ cetus oscitabũdus ad illam escã hiaret,latenti illic hamo diuinitatis penetratus est.Vel quia vermis tametsi specie exiguus sit, materiam tñ corrodendo delet ac perdit, ita & Christus licet aspectu ac præsentia exilis videretur, cõtrarias tamen ac sibi resistẽtes dæmonũ atq; aliorũ potestates disperdidit.

ὄνειδισμα. *Opprobrium hominum & neglectio plebis.* Hęc verba manifeste prænunciant ea quę passionis tpe Iudęi cõtumelioſe aduersus dominũ dixerunt,illudentes nimirum & deridentes. Opprobrium autem hominum & neglectionẽ populi intellige,vt idem significent.Per homines autem hic Romanos milites intellige: & per plebem,populum Iudæorum.

Oĩ videntes me subsannauerunt me, locuti sunt labiis & mouerunt caput, sperauit in domino, eripiat eũ, saluũ faciat eum quoniam vult eũ. Hæc apertissime inuenies scripta apud Matthæum.Ait enim ꝙ ij qui pertransibant blasphemabant mouẽtes capita sua,& alia dicentes,quæ illic sequuntur. ἐξεμυκτήριζον.

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre. Viri copula virginalia ventris clausꝛa aperit.Immissum eĩm semẽ naturaliter vuluã aperit,quæ deinceps concluſum illud cõtinet,donec fœtus perficiatur.Ac demum põdere grauata rursum apitur,& fœtũ labi permittit.In saluatore aũt nostro quĩadmodũ cõceptio absq; vlla fuit viri copula,ita & progressio fœtus supra naturã extitit:ipsa,ſ.diuina vi fœtum extrahẽte, & virgineis clausꝛis nullatenus apertis.

Spes mea ab vberibus matris meæ. Tu ab ipso,inquit,lacte fuisti spes mea.Ex illo enim tempore cognoui spes meas omnes in vno collocatas esse:edoctus nimirũ à diuinitate mihi coniuncta.Scribit enim de Christo Lucas ꝙ puer crescebat,atque inualescebat spiritu,& replebatur sapiẽtia,& gratia dei erat cum illo.

In te proiectus sum ex vtero. Procuratione tua, inquit, proiectus sum ex vtero,veluti qui patrem in terra nullum habui. ἀπὸ γαστρός.

A ventre matris meæ deus meus es tu. Statim, inquit, te deum cognoui,edoctus ab ipsa diuinitate, vt prædictum est.A ventre autem dixit,vel quia in carne erat, vel quia egressus de ventre. Hæc autem ex Christi persona dicta sunt.Ego,inquit,deus quidem sum, & filius æternus,sed postquam mihi carnem in vterovirginis creatam assumpsi,ex tunc,ô pater tu deus meus es.

Ne discesseris à me,quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est,qui adiuuet me. De hoc etiam tradunt Euangelistæ, quòd cœpit tristis ac mœstus esse, & rursus quòd discipuli omnes relicto eo fugerunt.

Circumdederunt me vituli multi,tauri pingues obsederũt me. Per vitulos plebeiã Iudęorũ multitudinẽ intelligit,veluti

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuuentutẽ omni prorſus regula carentẽ:per tantos vero, pontifices,ſcribas & ſeniores populi,propter ætaté nimi rum,& præeminentiã:quos etiam pingues appellat,quia multis dei donis præ cæteris fruebantur.Ad hãc ſententiam facit quod alibi ait Moyſes:comedit,inquit, Iacob, & impletus eſt & recalcitrauit dilectus, impinguatus & incraſſatus eſt,& dereliquit deum factorem ſuum.

Aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut Leo rapiens & rugiens. Quando congregati clamabant, tolle tolle crucifige eũ.

Ὡσεὶ. *Quaſi aqua,effuſa ac diſperſa ſunt omnia oſſa mea.* Per Chriſti oſſa.Apoſtolos intelligimus,veluti firmantes ac continentes reliqua Eccleſiæ Chriſti membra.Omnes enim tunc eo relicto aufugerũt,vt per Zachariam prophetam fuerat etiam prædictum.Percutiam,inquit, paſtorem & diſpergentur oues.Et per effuſionem,illorum à ſe digreſſum & fugam ſignificat.

Factum eſt cor meum quaſi cera liqueſcens in medio ventris mei Liquefactum eſt cor meum,inquit inſtar ceræ.Defecit enim & debilitatum eſt in afflictionum igne. Per ventrem autem,iuxta Græci nominis ſignificationem totam κυτίδα. corporis concauitatem intelligit.

Aruit quaſi teſta fortitudo mea. In cõmemorato nimirũ igne afflictionẽ infixa:vnde exſiccata eſt illius efficacia.

Et lingua mea adhæſit faucibus meis. Quando videlicet falſis teſtibus eum accuſantibus,ipſe nihil reſpondit,ſed tacebat:vel etiam quando in cruce ſitiuit.

Et in puluerem mortis deduxiſti me. Per puluerem mortis ſepulturam intellige, quia qui in ſepulchro iacent, terra ac puluere inuoluuntur:ad quod ſepulchrum tu volens, inquit deduxiſti me,propter hominum ſalutem.

Quoniam circundederunt me canes multi. Iudæos merito tauros ſuperius appellauit, veluti qui iugo legis premebãtur,tametſi ipſi legẽ tranſgrederentur:nunc autẽ Romanos milites iure etiã canes vocat,veluti immũdos ſecundum legem:& præterea etiam valde impudẽtes, qua ratione dominus in Euangelio ad Cananæam dixit:non eſt bonum ſumere panem filiorum & dare canibus.

Synagoga malignantium obſedit me. Inuidorum ſcilicet συναγωγὴ. Iudæorum.

Foderunt

Foderunt manus meas & pedes meos. Clauis nimirum perforantes.

Dinumerauerunt omnia oſſa mea. Nudum me crucifigentes,atque in cruce extendentes,ita vt oſſium meorum cõpagines à quocunque numerari poſſent.

Ipſi vero conſiderauerunt. Hoc eſt curioſe,de me tunc ſuſpenſo diſquiſiuerunt,nunquid filius dei eſſem.Dicebant enim:Si filius dei es,deſcende de cruce.

Et viderunt me. Hoc eſt cognouerunt quis nam eſſem, cernentes nimirum vniuerſam creaturam mecũ pati, tãetſi duri adhuc permanſerint. Scribit enim Matthæus, ꝙ Centurio & qui cum eo erant,vidẽtes terræmotũ & alia quæ contigerant,timuerunt valde dicentes:vere filius dei erat iſte. Vel aliter:Curioſe egerunt,ne auferrer de cruce à diſcipulis meis:vnde viderunt ſeu inſpexerunt me, hoc eſt obſeruauerunt cum militum cuſtodia. Καὶ ἐπέβλεψαν μοι.

Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea & ſuper veſtem meã ſortẽ miſerunt. Manifeſtè hoc Ioannes Euãgeliſta declarat, dicẽs: Milites igitur vbi crucifixerunt Ieſum,ceperunt veſtimẽta eius(& fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partẽ) & tunicã. Erat autẽ tunica inconſutilis , tota deſuper cõtexta. Dixerunt igitur mutuo inter ſe , nõ ſcindamus eã, ſed ſortiamur de ea,cuius erit:vt ſcriptura impleretur, ea nimirũ quæ in hoc loco nobis tradita eſt ꝑ Prophetã:cuius verba illic Ioannes diſtincte appoſuit.Per veſtimenta igitur indumẽta illa intelligit,quæ cõſuta erãt. Et quę diuiſa fuerunt per milites:per veſtẽ vero,tunicã illã inconſutilẽ,quæ ſupernè erat cõtexta, & ꝙ qua ſortẽ miſerũt.

Tu autẽ domine ne longe facias auxilium tuũ à me,ad defenſionem meam conſpice. His ſcilicet omnibus ſic ſe habẽtibus.

Libera à framea deus animã meã,& de manu canis vnigenitã meam. Per frameam Romanos milites intelligit , qui frameas,hoc eſt gladios& arma ferebant:quos etiam canes ea ratione appellat,quã ſuperius diximus. Per Leonẽ verò Iudæos,ob ſummã nimirũ eorũ ſæuitiã,& quia mortẽ eius ſitiebant,& quia inſidiis vtebãtur:quo nomine paulo ſuperius illos etiã appellauerat. Eoſdẽ etiam Vnicornes vocat,veluti in vnã tantũ dei perſonã credentes.Sylueſtre autẽ animal eſt Vnicornis,& iuxta ſui nominis ety Μονογενῆ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mologiã,vnũ tantũ modo cornu gestat in fronte.Singulari vero numero frameã Leonẽ & Canẽ dixit, considerato vniuersoꝝ genere ꝓ qđ vnusquisq; dignoscetur. Per vnigenitam autẽ,animam suã intelligit,quasi vnicã ac singulatẽ inter cæteras. Quippe quę sola inter omnes alias peccatũ non fecit,& quæ sola dei filium secũ vnitũ in eadem habet persona.De sua autem humilitate ipse etiã in Euangeliis dixit.discite à me quia mitis sum, & humilis corde.Quare autem huiusmodi preces fundat iam diximus, & qualẽ etiam liberationẽ animæ perquireret.

Narrabo nomen tuum fratribus meis. Admiadmuerte quomodo diuinus spiritus quædã vt iam facta cõmemorat, veluti qui futura ea esse pręuidebat: quędã vero tanquã futura:atq; hoc ex lege prophetiæ. Per nomen autẽ dei, nomẽ paternitatis intelligit Deum enim olim semper fatebantur Iudæi sed patrem filij non cognoscebant. Huius autem versiculi prophetiam impletam esse legimus apud Ioannem:apud quem Christũ dixisse legimus ad patrem:manifestaui nomen tuum hominibus. Per fratres autem Apostolos intelligit,quemadmodum & alibi post resurrectionem eos appellauit,mulieribus illis dicẽs:ite & nunciate fratribus meis.

In medio Ecclesiæ laudabo te. Neque enim Apostolos tantum priuatim docuit,sed in Iudæorum etiam Synagogis palam ac libere locutus est,narrans nimirum dei patris magnalia. Hanc autem prophetiam hodie etiam manifeste adimpleri videmus, dum Christi Euangelium & priuatim & publice in Ecclesijs legitur.

Qui timetis dominum laudate eu. Veluti iam exauditus à patre hortatur cæteros fideles ad gratiarũ actionẽ:& primo fideles ex Gentibus,ad quos post resurrectionẽ suã Apostolos prunũ misit:(Euntes enim,inquit,docete omnes gentes)quóusq; nũc propheta ob summã eorũ virtutẽ timentes dominũ appellauit:quemadmodũ alibi etiã appellat Petrus in Actib° Apostolorũ dicens:viri Israelitæ & qui in vobis timent deũ.Verum quia Ecclesia fidelium non ex Gentibus tantũ, sed etiam ex Hebræis constituta est,hos pariter ad glorificandum deum vrget dicens.

Omne semen Iacob glorificate eum. Omnes qui ex Iudęis fideles

deles sunt Omnium enim tribuũ progenitor fuit Iacob.

Timeat eum omne semen Israel. Per semen Israel vtrunque genus supra commemoratum intelligit,Gentiles nimirũ & Iudęos,qui fideles sunt. Omnis enim qui Christũ cognoscit,vere Israel appellatur,cum Israel, interpretetur, mens videns Deum.Iubet igitur vt Deum laudemus, vt que eum semper veluti omnipotentem timeamus. Vel cæteros Iudæos iubet,vt eum timeant veluti allaturum eis extermínationem ob furorem ac rabiem quam erga illius filium demonstrarunt.

Quoniam non sprevit neque molestam habuit deprecationem pauperis. Non molestæ illi fuerunt preces,quas ei obtuli & pro dæmonis profligatione,& pro vestra victoria.Seipsum etiam pauperem Christus appellat,& propter carnis exiguitatem,& quia pecuniis, & omnibus aliis externis bonis carebat. Οὐ ὑπερεῖδε χλιον.

Nec auertit faciem suam à me. Hunc loquendi modum declarauimus in Psalmo duodecimo.

Et dum clamarem ad eum exaudiuit me. Statim,inquit,clamans ad eum exauditus sum. παρρησίᾳ.

A te laus mea. Tunc scilicet quando vox è cœlo delata est dicens: Hic est filius meus dilectus in quo cõplacui. Et alibi:Et glorificaui & iterum glorificabo.

In ecclesia magna confitebor tibi. Per confessionem hoc in loco laudationem intelligit.Est autẽ vere magna fidelium Ecclesia.quæ ad vltimos vsque terræ fines puenit:vel qa ex magnis ac summis viris consistit. Assidue autẽ Christus in medio Ecclesiæ patrem laudat, per Euangelium suũ. Et superius quidem Iudæorum synagogam Ecclesiam appellauit,(nisi illic fortassis per Ecclesiam,singulares fidelium Ecclesias vbique locorum existentes intelligas)nunc autem de ipsa vniuersali Ecclesia loquitur. ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ ἐξομολογήσομαί σοι. τοῦτ' ἐστιν

Vota mea reddã in conspectu timentium eum. Per vota, promissiones deo factas intelligit:q; nimirum & narraturus esset nomen patris,& illud laudaturus.

Edent pauperes & saturabuntur. Ij scilicet qui eousq; religione ac pietate pauperes fuerant:vel etiã humanis diuitijs.Pauperes enim sunt,veri oẽs Christiani:qui tamen spiritualẽ cibũ Euãgelicæ comedunt doctrinæ, qua vere

Universidad de Deusto
Biblioteca

alitur atque augescit anima.

Οὐ κρυβήσονται. *Et laudabunt dominum qui exquirunt eum.* Quia ob humani generis salutem proprio filio non pepercit. Exquirit autem deũ ille qui per semitam mandatorum eius graditur quibus recta ad illum via perducimur. Vel aliter: comedent fideles Saluatoris corpus, cũ quo & sanguinẽ eius bibent: & saturabuntur, sancto nimirũ repleti spiritu, hymnisque & laudibus in mensa illa deum extollent: ita vt versiculus superior, non solũ prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiã mensæ illius sacramento.

Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim dominus in Euangelio: ego sum panis vitæ, & rursus: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in ęternũ: custodiens videlicet pariter mãdata. Per cor autem, totum hominẽ intelligit. eo ꝙ illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante, vitæ sit magis particeps. Licet moriantur, inquit, resurgent tamen in vitam æternam.

Reminiscentur & cõuertentur ad dominũ vniuersi fines terræ. Reminisci aliquẽ dicimus de re olim præcognita. Ex his igitur verbis illud nobis denotatur, quòd cognitio dei in hominibus naturalis est, tametsi eroris nebula quę erat in omnibus Gẽtibus, cognitionem illam obtegeret atq; occultaret: verũ vbi dissipata est illa nebula, & illucescere cœpit sol iustitiæ Christus, reminisci statim cœperunt creatoris, & ad ipsum conuersi sunt. Vel, reminiscẽtur in passiua significatione intellige, ꝙ memores erunt. Ex vi enim Græci verbi vterque potest sensus elicitus vt sit sententia, ꝙ digni efficientur, quorum deus reminiscatur: tametsi eousque repulsi ac neglecti fuisse viderentur. Illud etiam considera, quomodo ordinate atque apposite verbis Prophetæ vsus est: nam cũ primo dixerit reminiscentur, deinde conuertentur, intulit, ac demum adorabunt.

Et adorabunt in conspectu eius vniuerse familie Gentiũ. Atqui nec vniuersi fines terræ crediderunt, neq; oẽs Gentium familiæ, verũ quia in omnem terram Euangelium & ad omnes Gentes penetrauit, à toto partẽ significat: quẽ admodũ alibi contra, totũ à parte. Et aliter: per familias, quas iuxta Græci nominis vim, parẽtelas potius dicere possumus, cognationes intelligit. Manifestũ verò est ꝙ de

Πατριαὶ.

de omnibus nationibꝰ plurimi, qui inter se cognati erãt, Christo crediderunt, & per ipsum patrem adorauerunt.

Quoniam domini est regnum & ipse dominabitur Gentium. Ipse enim eorum rex est & dominus, iuxta illud: postula à me & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: & ideo adorabunt eum à dæmonis tyrannide liberati.

Manducauerũt & adorauerunt omnes pingues terræ. Per pingues terræ diuites intelligit: diuites inquam pietate & religione, qui antea pauperes fuerant: vt prædiximus.

In conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram. Adorabunt eum mortales omnes, qui in terram reuoluuntur, quia post communem omnium resurrectionẽ, omne genu ei flectetur secundum Apostolum. alij nimirum sponte sua, ac libenti animo, alij verò inuiti & cum timore.

Et anima mea illi viuit. Ipse enim est qui eam viuificat, quicũq; à peccato occidi eam non sinit. hoc autem & de patre intelligi potest & de filio. Vel aliter: Viuit, inquit, anima mea deo, veluti quæ actiones suas omnes ad eum dirigit, quemadmodũ contrà dæmoni dicitur mortua, quando ad prauas illius suggestiones immobilis permanet.

Et semen meum seruiet ipsi. Semẽ, inquit, meum Christus, patri meo seruiet. Per semen, omnes filios intelligas, qui ei per Euangelium generati sunt, & quos ipse, vt inquit Apostolus, patri suo subiecit.

Annunciabitur domino generatio ventura. Cognoscetur à deo, inquit, generatio fidelium ex gentibus, quæ ventura est in diebus incarnationis filij eius.

Et annunciabunt iustitiam eius populo qui nascetur. Ij qui per fidem generati sunt, annunciabunt eam posteris, & hi succedẽtibus aliis. Iustitiam verò ideò appellat, quia humani generis inimicum destruxit, qui iniuria illud semper ac damno afficerat.

Quem fecit dominus. Hoc est, quem sibi populum constituit cum antea dei populus non diceretur: quinimmo repulsus erat & exosus. Vel aliter: Quẽ fecit, hoc est quem creauit. Et quod dictũ est annunciabitur dño generatio ventura, quidam aliter exposuerunt, dicentes: prophetiã illic contineri de gentilibus illis, qui in Hierusalẽ quære-

bant videre dominũ. Scribit enim Ioannes accessisse eos ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & interrogasse eum dicentes: Dñe volumus videre Iesum: & Philippum deinde id dixisse Andreæ: & vtrunq; eorum demum id simul retulisse ad Iesum: & Iesum respondisse, quòd venerat hora vt glorificaretur filius hominis. Ecce quomodo Christo domino annunciata est ab Apostolis generatio illa Gentilium: illi nimirum Græci, qui exeuntes & accedentes ad Iesum, exordium quasi ac principium fuere Gentilium omnium, qui in Christum erant credituri.

Psalmus ipsi Dauid.

Hunc Psalmum sanctus spiritus beato Dauid ex persona fidelium, qui ex Gentibus fuere conscribendum mandauit.

PSALMVS XXII.

Τὸ μαθητικὸν. *Dominus pascit me & nihil mihi deerit.* Ipse enim dominus in Euangelio ait: ego sum pastor bonus. Qui cum primos fideles ex Gẽtibus quasi oues, præruptis in locis errabundos inuenisset, ad ouile suum duxit eos ac pauit: pro quo beneficio eorũ quisq; à Propheta nostro introducitur in gratiarũ actionem deo canere ac dicere: Dominus pascit me, atq; ideò nullus est mihi timor quòd posthac necessarium aliquid aut opportunum deficiat.

Ἐν τῷ τόπῳ χλόης. *In loco herbarum ibi me collocauit.* Constituit me, inquit, in loco vbi erãt optima herbarũ pascua. Perstitit enim Propheta in pascendi metaphora. Herba autem & aqua de qua inferius dicet, vbertatem gregi præstãt. Et sensus est: Quòd vberrimum ei pabulum dominus ad vescendum dedit. Vel per locum quidem Ecclesiam: per herbas, verò, viresccntes virtutibus fideles intelligit. Vel, per herbam Christianorum fidem intellige, quæ semper tenouatur ac viresc it. Gentium enim fides cõsenuit & aruit vt fœnum. Vel, per herbarum pascua, virtutes morales, per aquam vero requietis, pacatissimum contemplatiuq; philosophiæ confugium significat.

Ἀναπαύσεως. *Super aquam requietis educauit me.* Hoc propter baptismi lauacrũ dictum est, cuius aqua emundati, laborem omnẽ & pondus peccatorũ proiicimus, ac deinceps requiescimus. Quapropter dñs dicebat: Venite ad me oẽs qui laborati & onerati estis, & ego requiescere vos faciam. Vel aliter: per aquã fluenta illa intellige viuificæ Christi doctrinæ, de quibus in primo psalmo dictum est, in expositione illius versiculi: quod plantatum est secus decursus aquarum. *Animam meam conuertit.* Ab idolorum errore.

Deduxit me super semitas iustitiæ. Per iustitiã hic vniuersalẽ illã iustitiã intelligit, quæ oẽs cõplectitur virtutes. Per semitas verò alias particulares virtutes, quæ ad illã tendũt. Ipse enim dñs incarnatus, has nobis vias aperuit, & per eas ingrediens, re ac verbis dux nobis itineris factus est.

Propter nomen suum. Propter hoc quòd christianus vocor: vel, ne nomen suum ob mala nostra opera ab infidelibus blasphemetur.

Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Vmbra mortis labor ille est, qui in quocunq; reperitur periculo, quiq; ob doloris acerbitatẽ, quæ morti persimilis est, vmbra mortis esse dicitur. Mala verò, tentationes sunt & calamitates. Esse etiã dñs dicitur ac conuersari cũ christianis, eo modo quo ipse declarauit, dicens: ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummationẽm seculi. Vel aliter: vmbra mortis est vita præsens. Nam quẽadmodum mors animã separat à corpore, ita & præsens mũdus amatores suos separat à deo: quod si quis cum deo est, erit etiã deus cum eo.

Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga est qua errãtes corrigimus, baculus verò, quo pusillanimes innituntur. Sẽsus est, tu & peccãtes correxisti, laborãtesq; ac labãtes stabilisti, & vtroq; pacto nobis opẽ tulisti. Illud autẽ animaduertendũ est, ꝙ græca dictio παράκλησις nõ tantũ significat cõsolata sunt, sed etiã aduocauerũt: vnde paracletũ aduocatũ & consolatorẽ interpretamur. Ordo igitur sic fiat: ipsa duo hæc, virga nimirum & baculus aduocauerũt me: hoc est admonuerunt. Nam qui aliquem admonet, aduocat eũ & trahit ad id quod confert. Quidã verò per virgã & baculum crucẽ intellexere. Ex duabus enim partibus, crux componitur, quarũ rectam, baculum dicunt: à quo erecti sumus, cum in errore iaceremus: trãsuersam vero, virgam esse aiunt, per quam percussit dñs ac confregit dæmones. Solent enim qui valide percutiũt ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

transuerso ictum inferre, vt grauiorē plagā infligāt. Præponi autē dicūt virgā baculo, quia primo cruce tyrannū destruxit, & eadē postmodum nos redemit: ita vt sensus sit: ꝙ crux tua ad pietatē me, & ad religionē aduocauit. Et aliter: virga quidē pro dei iudicio sumi potest, & baculus pro prouidentia: quorū vtrunq; nos ad salutem aduocat.

Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Non solum vt prędixi me beneficiis affecisti, sed & spiritualia etiam oblectamēta donasti, quæ per mensam hic significantur. Hanc autem in conspectu, inquit, inimicorum meorum parasti, vt videntes dolore tabescerent: vel aduersus eos, hoc est contra id, quod cupiunt. Illi enim mœrore me semper ac tristitia magis afficere studēt. Vel per mensam, futurorū bonorū fruitionem intelligit, quā præparauit deus diligentibus se: vel altaris mensam, in qua cœna mystica illa iacet, vel etiam virtutē moralem: & per oleum quod mentem impinguat, contemplationem earum rationum intellige, quæ in mentibus insunt.

Impinguasti in oleo caput meum. In oleo nimirum spiritualis gratiæ: & per caput mentem seu intellectum intellige, veluti contentum à continente. Gratia enim spiritus impinguat & hilarem reddit mentem. Fortassis etiam vnctionem olei baptismatis prædicit: aut vnguentum illud, quo dominus à muliere vnctus est: in quibus omnibus per caput, totum hominem significat.

Τὸ ποτήριόν σου ὡς μέθυον. *Et calix tuus inebrians me, quam optimus est.* Poculū, inquā, euangelicorū sermonū, quod me ebriū reddit. Excedere enim me facit à priori pertinacia, vt pote potens contra inimicos, vel aliter: poculum incruenti sacrificij intelligit.

Καταδιώξει. *Et misericordia tua persequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Persequetur, hoc est sequetur me, ita incedentem nimirum, & fugientem errores. Vel persequetur, hoc est, perquiret me & non discedet.

Et vt inhabitem in domo domini in longitudine dierum. Persequetur autē me, vt tutus in protectione dei habitem. Vel per domū domini ecclesiam dicit, & congregationē fideliū in qua habitat dñs, & iis apparet, qui deo digni sunt: & sensus est: ego & diuina misericordia dignus censebor, & protegar à deo, & fidelis permanebo. Vel aliter: dabitur mihi

mihi in longitudine dierum, hoc est per totam vitam, vt inhabitem in domo domini. Et aliter: calix cognitio dei est, misericordia autē eius, misericors nimirū deus filius, qui per incarnationem suam semper nos persequitur, donec omnes cōprehendat, qui saluandi sunt. Domus etiā domini est eius regnū, in quo restituuntur omnes sancti: per longitudinem vero dierum, æternam vitam intellige.

Psalmus ipsi Dauid primæ sabbatorum.

Hic psalmus inscriptionem habet: primæ sabbatorum, hoc est, Τῆς μιᾶς *illius diei, qua Christus resurrexit. Illam enim diem prædicit quā σαββάτων. euangelistæ primam sabbatorum manifestē appellarunt: tametsi in fine de assumptione etiam Christi tractet. Illud tamen obseruandum quòd in græca lectione, vnam sabbatorum legimus, quod latini interpretes passim, primam, dixerunt.*

PSALMVS XXIII.

Domini est terra & plenitudo eius. Ex quo nimirū de sepultura resurrexit, & discipulis apparuit, dicens: data est mihi oīs potestas, in cœlo & in terra: ex illo sanè tēpore, quo hæc acciderunt, Christi effecta est omnis terra, quæ antea sub dæmonum potestate detinebatur: & vbiq; terrarū, pro idolis templa deo erecta sunt, prædicatione fidei ad vlq; terræ fines dilatata. Plenitudo autē terræ homines sunt, qui eam habitant, & implent. A toto autē partē significauit. Neq; enim omnes crediderunt euangelio, neq; Christi omnes effecti sunt. Appellatione autem terrarū insulas omnes pariter comprehendit. Nam & ipsæ terræ partes sunt.

Orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Hoc ad præcedentis dicti interpretationē cōsequitur. Nam quod supra terrā dixit, hic orbē terrarum appellauit. Et aliter, licet nec tota terra, nec omnes domini effecti sint, à fidelibus tamen omnia domini esse reputantur: qui certiores facti sunt creatorem illum ac dominum eorum esse.

Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Sciēdum est, ꝙ magnus Basilius, solum dni imperiū pro fundamēto terræ esse dixit, nō aquā, neq; aliud quidpiam: per præsentē autem versiculum ostendi tantū, quis nam ab initio creationis mundi, aquæ situs fuerit: ꝙ scilicet terrę aqua iniaceat, & quasi custodiat & cōtineat, nec

ab eius defluat superficie: Iuxta quē sensum cōgruentius forrassis legendum esset, quod græca litera non denegat. Ipse in maribꝰ fundauit eam, & in fluminibus præparauit eam. Ipsam vero aquā nō ab re & mare & flumina à prophetа appellarā fuisse cōstat, ob aquarū in eis multitudines, cū & abyssum eā Moyses appellauerit, ob eius ꝓfunditatē. Spiritus enim dei, inquit, ferebatur super abyssum. Ioannes aūt Chryso. dictū hoc aīt illud potissimū dēmonstrare: q aquę toti terræ subiaceant instar fundamenti: & nihil mirū: ipse enim deus est, qui hāc ab initio fundauit. Omnia enim, inquit, per ipsum facta sunt. Admirandā autē fundationis rationē exaggerās propheta, vna hæc cōplicauit: q fundauit eā, super maria, & quod stabiliuit super flumina. Tu verò hoc non in vniuersum intellige. Nā alioquin inferior esset aqua, verum Moyses inferiorē esse terram docuit: vnde manifestū est, hoc dictum esse respectu certę partis aquarū. In multis nanq; terræ concauitatibus, & cauernosis locis subter currūt partes quędā maris, quas maria appellauit. De fluminibus apertissimū est, q sub terra longo interuallo ferātur, & tādem emergant. Admirādum vero, est quomodo nō consideant tanta terræ pondera. Omnes eīm montes in huiusmodi aquis stabiliti sunt, & tamē in his fundata permanet terra solo factoris sui mādato cōtenta. Præparauit autē, hoc est, ornauit.

Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Hoc de sacerdotibus puto prædictū fuisse, vt describeret, quales eos esse oporteret. Per montē vero dominicum vnicuiq; tēplum intelligas, ob summam eius excellentiam & conspicuam omnibus claritatem, sic dictum, & quia aduersis vndiq; flatibus inimicorū fidei circunflatur: & per locum sanctum, altare quod in cōspectu dei est. Considera etiam prophetici sermonis diligētiam. Ascendet enim, inquit, ea ratione, quia ante tēpli ingressum, nonnulli inesse gradus solebant. Quidam per montem domini, sublimitatem earum intelligunt virtutum, quas in euāgelio dūs obseruari iussit: & per locū sanctū, cœleste, ac promissum nobis regnum. Vel aliter: per montem sanctum, sublimem de Christo theologiam intellige, rectorúmque morūm & diuinæ incarnationis scientiam.

Innocens

Innocens manibus & mundo corde. Superioris versiculi verba per interrogationē à propheta formata sunt, ad quorum responsionem præsens subsequitur versiculus: & per manus quidem actiones significat, per cor vero cogitationes: ille, inquit, ascēdet, & stabit, cuius & actiones irreprehensibiles, & cogitationes vnà purę fuerint, ac mundæ: quasi ascensurum illum neget, aut permansurum, qui huiusmodi non fuerit: tametsi aliter videatur. Considera etiam quomodo vtraq; hæc pariter coniunxit, opera scilicet, & mentem. Alterum enim sine altero nō probatur.

Qui non accepit in vano animam suam. Qui à deo animam suam propter vanum aliquod non accepit: hoc est, vt vana pertractet. Vel, qui anima sua, quæ ad bona opera fuit creata, ad praua vſus non est. Ἐπὶ ματαίῳ.

Nec iurauit in dolo proximo suo. Hoc est qui non peierauit. Nam is qui peierat, dolo agit: vel vt liberetur cum debeat, vel accipiat, quod ei non debetur. Similes etiam sententias habuimus in Psalmo 14. vbi inuenies latius de iuramento pertractatum in illo versiculo: Qui iurat proximo suo & non spernit.

Hic accipiet benedictionem à domino. Benedictionem, hoc est, gratiam, seu diuinum aliquod donum, in præsenti vita præstitum: hic vir, inquit, qui in actionibus suis probus, & in cogitationibus mundus fuerit, quique ab inanibus rebus seipsum segregauerit, & non peierauerit aduersus proximum suum, accipiet benedictionem, &c.

Et misericordiam à deo saluatori suo. In futuro nimirū tempore. Vnusquisque enim etiam qui maxime iustus habeatur, misericordia dei indiget: qui, si compassionem suam non comprisceuerit deus, non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Quænam enim, vlla sunt opera, quæ cœlorum regno condigna sint.

Hæc est generatio quærentium dominum. Generatio illa, inquit, quæ sic vixerit, vt docuimus, merito appellari poterit generatio virorum quærentium, hoc est, diligentium dominum. Qui enim diligit, quærit.

Quærentium faciem dei Iacob. Deus Iacob deus pater ab Hebræis putabatur, facies autē patris, filius: qui vidit me, inquit, vidit & patrē meū. Patriarchæ autē Iacob frequen

Universidad de Deusto
Biblioteca

cius in psalmis propheta meminit, vt 12. tribuũ patris. vel aliter quærentium videre deum in futuro seculo, quando facie ad faciem illi eum videbunt, vt inquit Paulus, qui digni fuerint, vt videant. DIAPSALMA.

ΑΨΑΤΙ. *Tollite portas principes vestras.* Ex hoc loco propheta, saluatoris in cœlũ assumptionem prædicit, & angelos, qui ei in terra ministrabãt introducit, cum eo simul ascẽdere, præiréq;, ac iubere aliis angelis, qui cœlorũ aditum seruabant, vt tollerent portas. ordo autem verborũ sic fiat: vos principes, tollite portas vestras: hoc est portas, quib⁹ præestis, & quarũ estis principes: nec dixerunt, aperite, sed tollite: summam nimirum gloriæ incomprehensibilitatem, illius significantes, qui cœlũ erat ingressurus. per portas autem ipsam custodiam intelligere debemus.

Et eleuamini portæ æternales. Custodia ipsa æterna est, eo quòd angeli custodes æterni sunt. vel ideo æternales dicit, quia ab æterno nunquam antea apertæ fuerant. clausis enim ianuis descenderat dominus in terram, clam cœlestibus omnibus potestatibus.

Et introibit rex gloriæ. Rex gloriæ Christus dicitur & dominus gloriæ, veluti qui summam assecutus est gloriam, & qui eam aliis præstat, & qui aliorum omnium, qui gloriam assecuti sunt, rex est, & dominus.

Quis est iste rex gloriæ? Introducit Propheta portarum principes ad hæc verba dubitare, veluti, qui solum deum scirent esse regem gloriæ, quem in tribus personis, supercœlestia habitare loca arbitrabantur. vel aliter: carnis ac corporis amictus eos fecit obstupescere: quo circa interrogant, & vicissim audiunt.

Dominus fortis & potens, & dominus potens in prælio. Dominus hic est, inquiunt, ille, quem nostis, fortis, ac potens: ac rursus, dominus potens in prælio. hac autem replicatione ad maiorem illos cognitionem adducunt, ac pariter victoriam laudant, quam retulerat dominus de tyranno, quem in certamine deuicerat: & cruce, quasi hasta quãdam, iaculatus transfixerat.

Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Principes portarum secundi cœli, hoc est firmamenti, auditis iis, quæ à præeuntibus angelis dicta

dicta fuerant, summo gaudio ac lætitia affecti, & de humani generis salute exultantes, statim præcucurrerunt, eadem & ipsi mandantes aliis principibus primi cœli, quod est supra firmamentum.

Et quis est iste rex gloriæ? Eodem modo isti dubitant, atque ideo eadem interrogant, & audiunt.

Dominus potestatum ipse est rex gloriæ. Dominus, inquit, potens qui aliis potentiam præstat. vel, qui potestatibus imperat: hic, inquam, ille est, quem annunciamus esse regem gloriæ. Scire oportet quòd Iudæi tam præsentem psalmum, quàm proxime superiorem, congruere dicunt illis Iudæis, qui captiui fuerunt in Babylone. & priorem quidem, quasi in eorum reditu, iucunda narrare, hunc autem ob tristia quæ captiui patiebantur consolari eos, ac docere, ne locum illum Babylonis ægre ferrent, cum omnis terra dei sit, & possit vnusquisque, vbicunque gentium fuerit, placere deo. verum conuincuntur huiusmodi interpretes manifeste decipi, vel ex ipso psalmorum ordine, cum alioquin ille post præsentem potius collocari debuisset: veluti ea annuncians, quæ post captiuitatem accidissent: nec solum ex ordine, sed ex ipsis dictis. ostendant enim illi nobis quæso, vbi misericordia cũ eis per totam vitam permansit vt in præsenti habetur psalmo, & quas nam æternales portas haberet Hierusalem, quæ hic nominantur, ne cætera alia omnia commemorẽ.

Τῶν δυνάμεων.

Psalmus ipsi Dauid.

Quidam dicunt beatum Dauid conscripsisse hunc psalmum in supplicationis atque orationis specie ad deum: eúmque omnibus inter calamitates atque angustias deum inuocantibus congruere, ac docere quomodo supplicare debeamus. nihil tamen vetat, quin dici possit beatus Dauid pro seipso eum præcipue protulisse cum ab inimicis oppugnaretur. PSAL. XXIIII.

AD te domine lèuaui animam meam. Leuaui hoc est eleuaui, erexi, à terrenis nimirum eam rebus attollens, in quibus nulla mihi est salus.

Οὐ καταισχυνθήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα.

Deus meus in te confido non confundar in seculum. Vel præsens dicit seculum vel futurum: vel in seculum non confundar pro nunquam.

Neque irrideant me inimici mei. Quicunque illi sint visibiles vel inuisibiles. Irridebunt autem, si superauerint me.

Etenim vniuersi qui te sustinent, non confundentur. Sustinent posuit pro expectant, vt plerisque in locis facit ita enim interpretatur Aquila. Nam qui te adiutorem susceperit, non confundetur.

Confundãtur inique agentes super uacue. Alij casu quopiam, aut infortunio iniqua agunt, alij ob naturæ infirmitatem. Quicunque igitur alias ob causas transgrediuntur, ij superuacue iniqua agere dicendi sunt, hoc est, nulla ratione, sed præ summa malitia, quales erant visibiles atque inuisibiles inimici, qui aduersum beatum Dauid pugnabant. sine causa enim atque inaniter pugnatur cum eo, qui nullam alteri iniuriam inferat.

Vias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. In his duobus versiculis eandem vbiq; dicit sententiam, vt sæpenumero facere solet, cum desiderij atque affectus sui intensionem cupit demonstrare. viæ autem & semitæ dei sunt omnia quæcunq; ei placent. per eas enim securus, nec iam amplius vagabundus incedit, qui quæ deo placita sunt perficit. rogat propheta edoceri se à deo diligenter: quia qui id promerentur, à deo omnia addiscunt, quæ agenda sunt. Quidã per vias & semitas, dispensationes atq; administrationes rerum esse intelligunt, ad quas diuina se extendit prouidentia, ita vt quærere à deo prophetam his verbis intelligamus, quo nam modo omnia gubernentur: vt per actiones nimirum contemplatio diligentior consequatur. & per vias quidẽ vniuersaliora, per semitas verò magis particularia intelligit mandata: quæ omnia tametsi in libris diuinis ante didicisset, optat tamen reipsa, atque operationibus melius addiscere, vt coactus quodammodo à deo ea operari, experimento deinceps cognoscat, quod sola prius ratione didicerat.

ἁδύνατε. *Deduc me in veritatem tuam.* Ne humanis cogitationibus seducat alia pro aliis eligendo.

ὅτι. *Et doce me quòd tu es deus saluator meus.* Atqui deũ suum eum esse sciebat, & tamen adhuc doceri cupit: tunc autem addiscet, quando ab inimicis fuerit liberatus. Nam tunc sine controuersia manifeste demonstrabitur, quod in solius

in solius dei auxilio fretus, liberatus sit, præter omnium opinionem, nullo hominum illi opem ferente.

Et te sustinui tota die. Re ipsa ac factis, vt dixit, inquit, doce me, quod tu es deus, q̃ saluas me, & q̃ te vere sustinui, ac adiutorẽ expectaui, & deceptus non sum. Quod verò ait, tota die, sæpenumero ꝓpheta ponit pro, semper, quẽadmodũ & illa verba in seculũ, vel aliter: Hebræi, tota die, ponunt, pro toto vitæ tẽpore. nocte enim cũ dormimus, viuere non videmur. Hæc autẽ iuxta historiæ sensum dicta sunt. Iuxta anagogem, possunt hæc de Christo intelligi, cuius incarnationem ipsis quasi oculis spiritus, præuidẽs propheta, & melius tamen intelligere cupiens, rogat verius, ac syncerius sibi vias illas, ac semitas demonstrari, per quas incarnandus deus erat incessurus. veritas etiam Christi doctrina eius est, quam addiscere optat propheta. ego esm, inquit, veritas sum: & alibi, Veritatẽ dico vobis. doce igitur me, inquit, veritatẽ hãc: post quę verba statim sistendũ est: & quod deinceps sequitur, quasi aliud principiũ per se legendum, hoc pacto: tũ, inquit, deus hæc doce me. Tu esm es saluator meus, quẽadmodũ vel tuo edoct⁹ sum nomine: Iesus quippe diceris, quod nomen saluator interpretatur: & vere prophetam nostrum Iesus saluauit, quando in infernũ descendẽs illinc eum eduxit. te igitur, inquit, semper expecto, & non despero. Aduertendum est tamen, q̃ iuxta huiusmodi sensum non legendũ est, doce me, quòd tu es deus meus, sed doce me, quia tu es deus meus. Græca enim dictio ὅτι vtranq; habet significationẽ.

Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarũ tuarum quæ à seculo sunt. Memento, inquit, q̃ à seculo, hoc est, semper, & natura tua, misericors es, & miserator: & qa in lectione Græca dictio, misericordiarum, est in quarto casu, misericordias scilicet: annota indifferentẽ verbi huius constructionẽ apud 70. tam cum secundo, quàm cum quarto casu: vel fortassis eosdẽ casus seruarunt, quos in Hebraica inuenerunt lectione: vel fortassis ea ratione id factũ est, quia antiqui licentius casum ponebãt pro casu, vt sæpenumero factũ inuenimus. Illud autem aduerte, q̃ verba hæc ad deum, nó vt ignarum, aut obliuiosum dicta sunt: sed quia ignorare videtur deus, atq; obliuisci, quãdo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad defensionem,aut in auxilium nostrum tardius venit.

Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Considera quomodo beatus Dauid perfectior admodũ effectus, pro delictis supplicet à se in iuuentute commissis:& nos tamen huiusce modi, hæc minime cogitamus. sed quare non supplicat pro scienter à se commissis peccatis? quia scilicet quæ ignorantes commissa sunt, sola oratione delentur:ista verò maiori indigent pœnitentia, factis nimirum,atque operibus.

Secundum misericordiam tuam memento mei tu. Quemadmodum misericordia tua multa est,ita & tu in multa misericordia memento mei.vel in misericordia tua memento mei,hoc est,miserearis,non vt punias.

Propter bonitatem tuam domine. Quia natura, inquit, bonus es,tametsi præter voluntatem tuam ob peccata nostra etiam punias.

Χρηστὸς. *Bonus & rectus dominus.* Bonus quidem, vt misericors, rectus autem, tanquam qui delictorum pœnas exigit, rectum enim hic in iudicando intelligit.

Propter hoc legem dabit delinquentibus in via, diriget mansuetos in iudicio. Quoniã misericors est,& rectus,legem dabit peccatoribus:hoc est peccatores legi subiiciet,& castigabit delinquentes in via,hoc est,in hac vita,quam ideo viã appellat: quia omnes per eam, non secus, ac per viam transeunt.diriget autẽ mansuetos,ne seducantur.in iudicio,hoc est,cum discretione, quasi dignos, qui dirigãtur. vel aliter:legem dabit,hoc est,legem statuet peccatorib⁹. Ad æquissimũ autem legislatorem pertinet leges ferre, quibus non tam puniãtur, qui peccãt, quàm dirigantur. Hæc etiã iuxta Anagogem ad Christum referri possunt, qui peccatoribus illam viam statuit, qua ipse gradiebatur:vt per eam incedentes amplius non peccent: quique etiam mansuetos direxit,dum.

Docebit mites vias suas. Hoc de Christo, ac de eius discipulis manifeste dictum est.mites enim erant Christi discipuli,veluti qui ei nõ aduersabantur.discite à me,inquit,quia mitis sum,& humilis corde. docuit autem eos Christus vias conuersationis suæ, dum eos spectatores & comites sibi esse voluit.

Vniuersæ

Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas exquirẽtibus testamentum eius & testimonia eius. Per vias hic sola legis mandata intelligemus,quæ iis,qui scriptam legẽ seruant pro misericordia & veritate habẽda sunt: cum manifestũ sit, deum misericordia commotũ,ea statuisse mandata:&cũ vera etiam contineant: vtpote quæ à vero deo sunt cõdita. Legem enim & testamẽtũ appellauit, & Testimonia. Testamentũ quidẽ seu potius iuxta Græci nominis vim, dispositionem:quia illam disposuit ad filios Israel. Testimonia vero,quia in his contestatus est, quæ futura erãt: quemadmodum in 18.psalmo declarauimus. quod si de Christo intelligam⁹,facilis est interpretatio. omnes enim viæ conuersationis Christi in terra misericordia sunt, & veritas,iis qui nouum eius testamẽtũ exquirũt: hoc est, iis,qui doctrinæ eius credunt & testimoniis, quæ à Prophetis de eo prædicta sunt. In omni eũ vita suaChristus, & benefaciens miserebatur, & docens vera prædicabat.

Propter nomen tuum domine & propitiare peccato meo, multum est enim. Superflua est hoc in loco coniunctio,& idioma hoc est etiam linguæ Hebraicæ,quod multis in locis reperitur.ait igitur:quia misericors appellaris, & bonus, propter hoc quæso propitius esto peccato meo,quod antea commisi: multum est enim, si ad eam mundiciam comparetur, quam præstare debuissem. ad Christum etiam referri potissimum possunt hæc verba, qui agnus dei appellatur, qui tollit peccata mundi. καὶ ἱλάσθη τι.

Quis est homo qui timet dominum? Rarus sanè.quòd si quis inueniatur,audi,quæ retributiones ei promittantur.

Legem statuet ei in via quam elegit. Diuersæ enim viæ sunt eorum,qui saluantur,hoc est,diuersę vitę,ac cõuersationis rationes,alia enim ratio vitæ est hominũ in cõmune viuentium:alia eorum,qui solitariam vitã degunt:alij etiam agendi vitam deliguntialij contẽplandi:alij vero aliam: omnes tamẽ huiusce modi rationes ad deũ ducũt, & quãcunq; sibi elegerit is,qui timet dñm, in ea domin⁹ illi erit præceptor,& docebit.qd agendũ sit,vt declarauimus.timorẽ vero nõ simplicẽ intellige, sed cordi infixũ.

Anima eius in bonis demorabitur. Soluta enim à corpore, in illis erit bonis,q̃ nec ocul⁹ vidit,nec auris audiuit,&c.

Et semen eius hæreditabit terram. Pergrata erat Iudæis liberorum procreatio: atq; ideo huiusmodi pollicitatione ad virtutẽ eos pellicit, promittens quòd ij, qui deum timuerint, filios habituri sint, illius terræ hæredes, quam ipsi possidebant. semẽ etiam pro doctrina intelligitur, & per illlam, ij rursus, qui edocẽtur: & sensus est: quòd non tãtum ipse saluabitur, sed quòd ij etiam filij, quos iuxta eandem habuerit: morum ac spiritus rationem, terræ mansuetorum hæreditatem consequentur.

κραταίωμα τοῦτο τὸ βεβαίωμα αὐτῶν.

Fortitudo est dominus timentium eum. Robur ac murus.

Et testamentum eius manifestabit eis. Lex, inquit, domini, eis declarabit, quòd deus est fortitudo timentium se. Ita enim lex omnibus pollicetur. vel testamẽtum ponit pro quocunque diuino documento, quod docet, quæ agẽda sunt: nec tantum, quæ agenda, sed ipsa etiam diuina mysteria: quod domini lex iis præstare solet, qui mundi, ac puri ad eam accesserint.

Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Oculos animę intelligit, quos intentos, inquit, semper habeo ad deum. noui enim quòd ipse solus pedes meos à laqueis extrahet, & ab inuisibilium inimicorum insidiis.

μονογενὴς

Respice in me & miserere mei, quoniam vnigenitus & pauper sum ego. Quomodo dicatur deus respicere, supra in aliis psalmis diximus, sed quare se vnigenitum appellat, beatus Dauid? nónne multos habuit fratres? verum hac dictione sæpe vtitur propheta, pro solitario, seu solo, & vnico: quasi solus esset, & ab aliis destitutus. alibi etiam hac dictione abutitur propheta, dicens: & de manu canis vnigenitam meam. pauperem etiam se appellat, veluti mundano omni spoliatum auxilio.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt. Cordis tribulationes dicit: quia siue à malignitate hominum, siue à cogitationibus & ab animi passionibus, afflictiones omnes semper deferuntur ad cor.

De necessitatibus meis erue me. Ab infortuniis, quæ me angunt & vim mihi inferunt.

Vide humilitatem meam & laborem meum. Per humilitatẽ, iuxta historię sensum, corporis ac virium infirmitatẽ intelligę,

tellige, aduersus tantam inimicorum potentiã. sed iuxta spiritualem intellectum, summam expone animæ contritionem simili modo per laborem, iuxta primum sensum corporis defatigationem intellige, quam perpessus est, cum fugiens inimicos multis in angustiis versaretur: & iuxta alterum sensum, laborem eum intellige, quem ex abstinentia, ex stabilitate sua, ex terreno accubitu atque ex cæteris aliis virtutum operationibus sustinebat.

Et dimitte omnia delicta mea. Præterita nimirum, à quibus postmodũ abstinui. illud aũt cõsydera quomodo nõ solũ abstinere oportet à peccatis, sed multa etiã humilitate opꝰ est, & labore ad hoc, vt plene cuipiã peccata remittãt.

Vide inimicos meos quoniam multiplicati sunt. Tam sensibiles quàm intellectuales.

Et odio iniquo oderunt me. Neque enim visibiles inimicos meos iniuria aliqua affeci, neque damnum, aut calũniã in eos intuli: similiter neque inuisibiles: quia si peccaui, non illos, sed me ipsum læsi. Restat igitur vt nullam aduersum me odij occasionem habeant: sed totum quod est ex sola oriatur inuidia.

Custodi animã meã. Ne incidat in eos: per animam autẽ corpus simul intellige. ea enim est, q̃ corpus moderatur.

Et eripe me. Si aliquãdo çecidero, vel aliter: custodia animã ab inuisibilibus nimirũ inimicis, & eripe me, à sensibilibꝰ scilicet, q̃ corpus meũ in potestate sua habere pquirũt.

Non confundar quoniam speraui in te. Sciens, inquit, quòd qui sperant in te, à concepta spe non frustrantur, (vt dictum est in ptincipio psalmi,) oro ne confundar, cum & ipse sperauerim in te.

Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui te. De præteritis rebus est sermo. alibi enim ait: & te expectans non sum confusus: multos, inquit, ad æmulationem attraxi, ac persuasi, ex iis, quæ mihi contigisse viderant, te solum verum adiutorem esse, ac minime fallacem: vnde etiam adhæserunt mihi: hoc est, mecum lege amicitiæ colligati sunt: quoniam recte sentiens, te expectaui. sed quinam sunt hi? quicunque scilicet innocentes, probi, & recti: hoc est iusti. propter hoc itaque exaudi me, vt per me alij patiter tibi gratias agant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Libera deus, Israel ex omnibus tribulationibus suis. Cũ abũde, ac satis pro seipso orauerit propheta, demum pro populo etiã supplicat, qui secum pariter affligebatur. neq; enim tantũ tunc angebatur populus, quãdo regnãte beato Dauid Philistæi irruebãt, si concesserimus illo tẽpore compositum fuisse hunc psalmum, sed & antea cũ fugaretur à Saule, & postea etiam tempore Absalonis, quãdo multi propter ipsum opprimebantur, quos nunc Israelẽ appellauit, veluti ab eo descendentes: nec tamẽ prẽter rationem fortassis fuerit intelligere, quòd seipsum prophetã Israelem appellet, ea ratione, quòd ab illo genus trahebat: & si lubet, poteris etiam ad Christum orationem hanc referre, vt ab eo petat propheta, quòd iis præsto sit qui propter eum à fidei hostibus affliguntur. Iam enim prædiximus, quod Christiani recte Israel dici possunt: illi nimirum, qui Christum deum per fidem vident. Israel enim, vt diximus, interpretatur, mens videns deum.

Psalmus ipsi Dauid.

Hunc psalmum beatus Dauid eo tempore conscripsit, quãdo Saulem fugiens, apud Philistæos commoratus est. In aliquibus tamen congruere etiam iis videtur, qui captiui postea in Babylone detenti sunt. Sciens autem propheta deum vere iustum esse, illud ante omnia conatur demonstrare, quomodo causam ipse iustissimam foueret, inimici autem iniustam.

PSALMVS XXV.

Κρίνον με. *Vdica mihi domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.* Tametsi omnia, inquit, noueris, Iudica mihi tamen adhuc magis: hoc est, examina causam meã. in hoc enim confido, quòd hactenus in innocentia mea conuersatus sim, per innocentiam verò longanimitatem, ac patientiam suam intelligit. multis enim iniuriis affectus sum à Saul, & tamen iniuriã in eum nullã retuli, tametsi sæpius potuerim quemadmõdum ex regum historia perspicere licet.

Et in domino sperans, non infirmabor. Et sperans, inquit, in domino ab hac sententia nõ decidã: quinimo inualescet semper magis, ac cõfirmabitur hęc mea opinio, ob summã spẽ, q̃ in ipso habeo. hęc aũt verba ad inimicos dirigũtur. *Proba*

Proba me, & tenta me. Non, vt extollens se, hoc dicit, sed veluti duo hæc rogans, atq; obsecrans, probari nimirum de præteritis vitæ suę actionib⁹: hoc est, examinari, & exquiri earũ rationem: & tentari, hoc est, experimentum ab eo sumi in futurũ, an ita se gesturus sit, vt olim gesserat.

Ure renes meos, & cor meum. Renes concupiscentiam significant: per cor vero iram. vre, inquit: hoc est, proba: eo nimirũ pacto, quo aurifices aurum probãt. neq; enim ego aut regnum cõcupini, aut in Saulem iniurias vllas retuli.

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Ita dispositã sum, inquit, quia coram oculis meis misericordiam illam tuam proposui, quam omnibus iis præstas, qui patienti animo aduersa omnia sustinent.

Et placui in veritate tua. Cum de cæteris virtutibus suis tractare intẽdat, quas in progressu psalmi ponit, prius sermonem temperat, & deo gratias agit. & in reliquis virtutibus per illius veritatem profecerit. In lege enim tua, inquit, pollicitus es eorum te misertum esse, qui tibi placerent. Misericordia igitur tua, & veritas tua, horum omnium bonorum mihi causa extiterunt, & deinceps virtutes has suas commemorat. Ἐμπλησθήσομαι.

Non sedi cum concilio vanitatis. Hoc est, cum iis: qui ad nugas, aut ad intempestiuos sermones conueniebant, aut ad fabulosa eloquia.

Et cum iniqua agentibus non introibo. Cũ iis, qui mutuo inter se, aut qui aduersus Saulem insidias disponunt. verisimile autem est tentatum sæpenumero eum fuisse ab aliquibus de coniuratione.

Odi ecclesiam malignantium. Congregationem & conuentum prauorum omnium. prauos enim quoscunque, malignitatis nomine comprehendit.

Et cum impiis non sedebo. Per impios, hic Philistæos intelligit, apud quos exul fuit: quorum conuersatione tamen abstinebat. vel non sedebo: hoc est, diu non commorabor.

Lauabo inter innocẽtes manꝰ meas. Antiquiquãdo cõtestari volebãt se alicuius sceleris esse innoxios, corã multitudine manus lauabãt: vt scilicet ex illa manuum mũdicia, animæ puritatem significarent: quẽadmodum feciſſe le-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gimus Pilatũ in Christi nece, ait igitur propheta, ego vnà cũ aliis innocentibus viris lauabo manus meas, cõtestãs me scelerum omnium, quæ dicta sunt, innocentem esse.

Et circundabo altare tuum domine. Propitiatorium quidẽ, interius erat apud Hebræos, altare vero extra velum. hoc autem altare ob innocentiam suam propheta hostiarũ, ac ministrorum multitudine circundaturum se prædicit.

Εὐῶ. *Vt audiam vocem laudis tuæ.* Adeò vt vocem canentium audiam, & lætantium de præstita à te nobis pace.

Et enarrem omnia mirabilia tua. Legẽdo nimirum legem tuam, & cæteros Moysi libros, qui iubẽte sic lege frequẽti populo legebantur. per mirabilia autem ea miracula intelligit, quæ in Ægypto aut alibi post modum facta sunt: vel semper admiranda, omnia quæ ab initio mundi deus operatus est.

Domine dilexi decorem domus tuæ. Dilexi, atque ideo videre illum rursus desydero. decorem autem domus, ordinẽ illum admirabilem Mosaici appellat tabernaculi. nondũ enim templum constructum erat.

Ἐναύλισμον *Et locum tabernaculi gloriæ tuæ.* Quinimo & ipsum locũ amaui, in quo tabernaculũ gloriæ tuæ fixum est. vel per locum tabernaculi, vt sæpe mos est, ipsum intelligit tabernaculum.

Ne simul perdas cum impijs deus animam meam. Apud quos nunc vitam ago, sed me in ciuitatem restitue. istos nanq; Philistæos ob maxima eorum scelera, perditio summa cõprehensura est.

Et cum viris sanguinum vitam meam. Neque enim tãtummodo, inquit, impij sunt, sed etiam viri sanguinum: hoc est, sanguinarij.

In quorum manibus iniquitates sunt. Quibus semper in prõptu, atque in manibus est iniquitas.

Dextera eorum repleta est muneribus. Nec tantum, inquit, impij sunt, & sanguinarij, sed munerum susceptores: munetibus nimirum iustitiam commutantes.

Ego autem in innocentia mea ingressus sum. Rursum innocentiam suam commemorat, eam sibi mediatricem quodammodo proponens apud deum.

Redime me. Ab iniusto exilio, quod sustineo.

Ἐ

Et miserere mei. Ita vt in huiusmodi homines amplius non incidam.

Pes meus stetit in rectitudine. Hoc à te peto, inquit, quia Ἐ'νθύτητι pes meus stabilitus est in rectitudine, hoc est, quia itinera vitæ meæ omni prorsus obliquitate carent, ac tortuositate, quòd eiusdem sententiæ est iam dictis verbis, in innocentia mea ingressus sum.

In ecclesijs benedicam te domine. His ita disposítis ego deinceps inquit, psalmos cõponam: per quos ego te in oĩbus Ecclesiis laudabo. Et vere oĩs Christianorũ Ecclesia beatum Dauid cantorem suum habet, & præceptorẽ. Aptari etiam potest hic psalmus, vnicuiq; fideli inter inimicorũ insidias ac persecutiones cõstituto, qui simili modo iusti ficare poterit causam suã, vt fecit beatus Dauid, sive dicere poterit, se patienter omnia sustinuisse, cũ iniuria afficeretur, & neminem ex illis, qui sibi infesti erant affecit se iniuria. Hic etiã omnes, qui alterius fidei sunt, impios esse reputabit. Et iuxta hunc sensum: per altare, tẽplum intelliges, quod in ea fuerit regione, veluti à parte totũ, quod similiter significatur, per domũ dei, & iuxta analogiã, & proportionem hanc, reliqua poterunt accommodari.

Psalmus ipsi Dauid antequam vngeretur. πρὸ τοῦ χρισθῆναι.

Ter vnctum fuisse legimus ad regnum, beatum Dauid: primò vna Samuele in Bethleem: deinde à tribu Iuda, post mortem Saul, in Hebron, & tertio ab omnibus Tribubus, post mortem Memphiboseth: hunc autem psalmum conscripsit ante secundam vnctionem, cum Saul adhuc eum persequeretur. Qui tamen vnicuique etiam fidelium poterit accommodari, si per analogiam eius verba aduersus visibiles, seu inuisibiles inimicos dicta esse intelligamus.

PSALMVS XXVI.

Τοῦτό *Dominus illuminatio mea, & saluator meus quẽ timebo?* Illuminatio deus dicitur, veluti qui oẽm ab oculis nostris tristitiæ nebulã dissoluit, & deinde auxilij sui luce eos illuminat: Saluator autẽ, quia ab inimicorũ nos insidijs liberat, & vero per interrogationem ait: Quem timebo? idem significat, ac si diceret, neminem timebo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Quem enim formidare is debet, quem protegit deus? quid autem sit protegere, dictum est in psalmo decimoseptimo.

Ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ φαγεῖν.

Dum appropinquarent aduersum me laedentes, vt ederẽt carnes meas, qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Summa cum admiratione annũciat Propheta collata sibi à deo beneficia. Dũ appropinquarent mihi, inquit, inimici illi, qui multas ad hoc insidias aduersum me disposuerant, vt sæue admodum ederent carnes meas, ipsi potius infirmati sunt, non valentes in aliqua re mihi lęsionem inferre. Et ceciderunt, hoc est, decidерunt à cõcepta spe, non consecuti quod optabant.

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Per castra Hebræi exercitum intelligunt. Adeò, inquit, mirandum in modum liberatus sum, vt deinceps, ne vniuersas quidem, atque integras hostium copias pertimescam, nedum insidias.

Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. In hoc sciicet corde meo, quod amplius non timet, ob fiduciã, quã in diuino posuit auxilio. Quidam dicunt subintelligi debere, vt sit sensus: in hac scilicet spe, quã in deum habeo. Nam quod hic dicitur, in hoc, necessario referendum videtur, vel ad ipsam spem, vt dictum est: vel ad cor, non autem ad prælium, cum in græca lectione tam pronomen, hoc, quam dictio cor, fœminęæ voces sint: dictio autem prælium masculino varietur articulo: vnde coniungi ea minimè consentaneum est.

Vnam petij à domino. Postquam liberatus sum, petitionẽ vnam petij à domino, ita enim subintelligendum est. Vel vnã aduerbialiter intellige, pro semel. Quemadmodum iuxta græcæ dictionis significationem intelligi potest.

Hanc requiram. Hanc scilicet petitionem, quam consolationis meæ gratia requiro. Quæ nam autem ea sit, audi.

Vt inhabitem in domo domini, omnibus diebus vitæ meæ. Merito hic Psalmus post proxime superiorem collocatus est. Ibi enim dixit Propheta: Domine dilexi decorem domus tuæ: & nunc simili modo, in domo domini, hoc est, in tabernaculo dei habitationem habere desiderat. Et quare ita cupiat addidit, dicens.

Vt contẽpler delectationem domini, & visitem templum eius. Τὸ διεφῶ Vt delectatione, inquit, afficiar, contemplando ea, quibus ipse dominus delectatur. Præterea etiam ratione illic semper adesse cupio, vt perspiciam nunquid forte aliquod officium, aut eorum aliquid, quæ ad diuinum cultum debentur, omissum, aut neglectum sit. Adeò quippe deum amat. μᾶλλον νεφρὸς ἀνὴρ εἰ ον.

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum. Maximis, inquit, beneficiis ab eo affectus sum. In die enim periculorum meorũ abscondit me protectione sua. Quam ideo tabernaculum appellauit, quia fugiẽtem ad deum in periculis beatum Dauid diuina protectio tabernaculi cuiusdam instar, hospitio quodammodo suscepit, ac susceptum seruauit.

Protexit me in abscondito tabernaculi sui. Rursus idẽ dicit, manifestius diuina prædicans beneficia. Per abscõditum autem penitiora atque interiora tabernaculi intelligit, ac magis tuta: ac si diceret, inspectabilem me omnino atque inuisibilem inimicis vestigantibus reddidit.

In petra exaltauit me. Sine timore me, inquit, ac securũ cõstituit. Tractũ est autẽ hoc ex eorũ metaphora, qui periculorum sibi ab inimicis imminẽtiũ timore in petram aliquam abscissam vndique & præruptam confugiunt.

Et nũc ecce exaltauit caput meũ super inimicos meos. Animad uertens propheta petitionẽ suã fuisse sibi à deo ineffabili quodãmodo cõfirmatã, de futuris deinceps, prophetico more, veluti de præteritis loquitur. Quia, inquit, exaudiuit me dñs, ecce & superiorẽ etiã inimicis me posuit. Solent enim victores victis insultare, & supra illos quodãmodo se extollere. Aliter eñ petitio beati Dauid impleri non poterat, nisi eius inimici prius destructi fuissent. νῦν ἰδοὺ.

Circuiui & immolaui in tabernaculo eius. Quod in præcedenti psalmo tanquam futurũ dixit, & circundabo altare tuum domine: id tunc quasi iam adimpletum ponit. Circuiui, inquiens, & immolaui. Aquila vero, exaltabo, circumibo, & immolabo transtulit, vt sit tempus pro tẽpore. Tabernaculum autem id dicit, quod fixerat Moyses.

Hostiã laudis & vociferationis. Laudis quidẽ, qa ab eo protectus sum: vociferationis vero, ob victoriã de inimicis. θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀλαλαγμοῦ.

vociferatio enim, clamor quidam est aduersus inimicos: tametsi hoc in loco pro cantu quodã triumphali posuerit. Per hostiam autem sacrificium intelligit, in gratiarũ actionem oblatum pro auxilio & victoria.

ψαλῶ. *Cantabo & psallam domino.* Quid differant cantare & psallere dictum est in psalmo duodecimo.

Exaudi domine vocẽ meam qua clamaui. Cũ per sancti spiritus inspirationem ei prædixerit, quæ ad se pertinebant, rursus ad priorem intentionem reddit: & per vocẽ, vnam illam petitionem intelligit, de qua superius dictum est.

Miserere mei & exaudi me. Nõ me debes exaudire ob mea scelera, sed qđ peto est, vt ex tua id facias misericordia.

πάρεστιν ὑπόκρισις. *Tibi dixit cor meũ, dominũ quærã.* Ex intimo, inquit, corde sic dixi. neq; enim quasi in superficie solis labiis locutus sum. Dixi autem: Dñm queram, meum inquã dominum, neglecto prorsus ac spreto omni alio humano auxilio.

Exquisiuit te facies mea. Præpositio illa, ex, intentionem quandam denotat maiorem. Ait igitur summa cum diligentia perquisiuisse se adiutorem deum. Et per faciem suam circunloquẽdo seipsum intelligit, ac si diceret: ego ipse exquisiui te.

Faciem tuam domine perquiram. Hoc est protectionẽ & custodiam tuam & nunquam cessabo.

Ne auertas faciem tuam à me Hoc est protectionem tuã, qua inter angustias protegebar.

Et non declines in ira à seruo tuo. Ne in ira secedas à me, cui hactenus summo cum studio & cura astitisti: quòd si vt homo deliquero, tu me humanè ac misericorditer castiga, ac rursum vbi opus fuerit adiuua.

γενοῦ ἀντιλήπτωρ μου. *Adiutor meus esto.* In futurum.

Καὶ κληρονόμος. *Ne repellas me.* Græce legimus μὴ ἀποσκορπίσῃς μὲ, hoc est, ne repellas seu ne abiicias me. Quod ex duplici vocabuli etymologia trahi potest: vel ex illo Græcorum prouerbio, ad coruos: vel ex metaphora scoriæ. Est autem scoria spurcitia quædam in omni metallo & quasi fex, quæ proiicitur.

ὁ σωτήρ. *Ne derelinquas me deus saluator meus.* Frequẽter rogat ac preces fundit propheta, constantiã suam in orando, summam esse ostendens, atque ex corde proficisci.

Quo-

Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me. Quoniam inquit, oĩ parentum solatio prorsus careo, vt vel amicos meos oẽs taceam, qui Saulis potentiam verentur.

Dominus autẽ assumpsit me. Hoc ad solamen sui dicit. Licet, inquit, oẽs me dereliquerint, ipse tamen dñs assumpsit me, protegens scilicet atque eripiens à periculis.

Legem pone mihi in via tua Aquila pro legem pone, reddidit doce me, hoc est salutares leges tuas doce me, me inquam, per semitam spiritualis legis tuæ incedentem, & quæ ad te tendit.

Et deduc me in semitam rectam. Ad rectam salutis semitam. ne seducar de via, & in prauas incidã cogitationes.

Propter inimicos meos ne tradas me in animas tribulantium me. In animas tribulantium circunloquendo dixit, pro in ipsos tribulantes me milites. Ne tradas igitur me illis in potestatem, ne præcipui hostes mei qui illos miserunt vt me comprehenderent, gaudio ac lætitia inde afficiãtur. Intelligit autem ipsum Saulem.

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Ipse etenim Saul notam impingere cupiens beato Dauid iniuste, illud aduersum eum attestabatur, dicẽs: Scire se quòd decreuerat Dauid ipsum interficere.

Et mentita est iniquitas sibi. Ipsa, inquit, inimicorum attestatio sibi ipsi mentita est, hoc est, inuenta est vera non esse. Nihil enim illum læsi aut iniuria affeci, quinimo potius adiuui. Vel aliter: Ipsa iniustitia quæ sibi pollicebatur comprehensurum me esse, mentita est, hoc est, nõ est assecuta quod sperabat.

Credo videre bona domini. Credo, inquit, sancto spiritui qui de omnibus his me certiorem facit, quòd superabo hostes, & recuperabo regnum, quodque illius bonis diu perfruar.

In terra viuentium. In hoc mundo qui est viuorũ terra. Terra enim mortuorũ infernus. Possumus etiam dicere, ꝙ tradatur hic dogma de resurrectione mortuorũ, & ꝙ per terram viuentium, regnum cœlorum intelligit: & per bona, illa bona, quæ præparauit deus diligentibus se.

ὑπόμεινον. *Sustine dominum.* Hæc verba & quæ sequũtur Propheta ad seipsum dirigit, veluti tẽperãs sese ac sibiipsi solamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

præstans. Iubet autem non decidere à bona spe: sustine, inquit, hoc est, expecta auxiliatorem.

Κραταιοῦσθω. *Viriliter age, insuescat cor tuum, & sustine dominum.* Verba hæc sunt fidentis & constantis animæ. Solus enim existens beatus Dauid ipse se cõfidere iubebat, & rursus ad maiorem animæ consolationem & oblectamentum, repetit illa verba: sustine dominum.

Psalmus ipsi Dauid.

Hunc psalmum etiam cõscripsit beatus Dauid eo tempore quo persequebatur eum Saul.

PSALMVS XXVII.

AD te domine clamabo. Quasi ad nullum alium respiciens. Omnibus enim aliis auxiliis priuatus sum. Per clamorem autem precum suarum, intensionem demonstrat.

Deus meus ne sileas à me. Ne obaudias mei: metaphorice dictum. Solent enim qui obaudiunt, tacere, & nihil respondere petentibus.

Et similis ero descendentibus in lacum. Si obaudieris me, inquit, statim similis ero ipsis mortuis, hoc est statim moriar. Per lacũ enim sepulturam intelligit. Potes etiam per lacum, foueam intelligere, in quam si quis inciderit sine auxilio remanet, eo quòd illinc effugere non possit.

Exaudi domine vocẽ deprecationis meæ, dũ oro ad te: dũ extollo manus meas ad templũ sanctum tuũ. Per templum, vt diximus, tabernaculũ intelligit ad quod manus tendebat, dũ oraret, tametsi id procul esset. Sic etiã & Daniel orãs in Babylone, aperiebat fenestras q̃ cõuersæ erãt ad Hierusalem. nõ q̃ illic diuinitatẽ, circumscriberent, sed quia sciebant deũ illic apparuisse. Vel tẽplũ pro cœlo intelligendum est, iuxta illud, qui habitat in cœlis irridebit eos.

Συρὶ μὴ σύρῃς. *Ne simul trahas me cum peccatoribus.* Quibus cũ sæpenumero cõuersor. Noli igitur ob meã hãc cõuersationẽ cũ illis me pariter ad luendas pœnas trahere. Nosti q̃ inuitus cum eis conuersor. & superflua videtur dictio illa: simul. Quod si his verbis vti & nos volumus, ꝓ peccatores dæmones intelligemus, aut alienos à fide, aut etiam iniquos omnes.

Et cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Hoc ad maiorem superioris dicti declarationem est. Idem enim significat.

Qui loquuntur pacẽ cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Quidam enim eorũ qui erant cũ Saule, amicitiã simulabãt erga Dauid, & insidias nihilominus aduersus eũ clã parabãt, & præcipue inter alios ipse etiã Saul.

Da illis domine secundum opera eorum. Condigna scilicet eorum proteruitati.

Et secundum nequitiam adinuentionũ ipsorũ. Hæc pari modo ad præcedentis versiculi declarationem dicta sunt.

Secundum opera manuũ eorum da illis. Dolorem propheta animæ suæ zelo quodam odij in prauos accensæ, oibus patefacit, dum eandẽ sæpius variis verbis repetit sniam.

Redde retributionem eorum ipsis. Redde illis debitã vltionem pro malignitate. Ex his autem verbis demonstrat, se non acerbum hostem aduersus eos imprecari, sed vt iustitiæ amatorem, optare illis debitas pœnas: vt hac ratione, praui omnes reddantur meliores.

Quoniam non intellexerunt opera domini. Quia hactenus dispensationes dei non intellexerunt: q̃ scilicet deus prauos sustinet, vt eorũ prauitas magis conuincatur, & in opportuno tẽpore irremissibiliter afficiantur suppliciis.

Nec opera manuum eius. Opẽra, inquam, dico quæ ipse summo consilio operatur, & non casu. Per manus enim hic, consyderationem quandam, & studium, in diuinis operationibus esse demonstrauit.

Destrues illos & non ædificabis eos. Prædicit propheta inimicorum suorum perditionem, quæ huiusmodi futura erat, vt vbi semel in præceps cecidissent, resurgere amplius, aut se erigere non possent.

Benedictus dominus quia exaudiuit vocem deprecationis meæ. Benedictus: hoc est, dignus cui benedicatur, qui laudetur. Deinde quasi certus de iis quæ postulauerat, addit: quia exaudiuit me.

Dominus adiutor meus & protector meus. Hoc, simili modo ad certitudinem illam pertinet, quam de diuino auxilio

concepetat.

In ipso speravit cor meum. Veluti in solo vero ac non fallaci adiutore.

Et adiutus sum. Et spe concepta non sum frustratus.

Et refloruit caro mea. Quæ ante ob solicitudines & afflictiones varias, tabefacta erat.

Et ex voluntate mea confitebor ei. Prompto animo, inquit, atque ex corde id faciam nonvt coactus. Simile illud est, Voluntarie sacrificabo tibi. Per confessionem vero gratiarum actionem intellige.

Tuo cultui.

Dominus fortitudo populi sui, & protector salutum christi sui est. Dominus, inquit, populũ sibi dedicatũ fortiorem reddit, & pro illius pugnat salute, qui mandato eius ad regnum vnctus est. Christus etenim vnctum significat. De seipso autem ac de toto populo sermonem facit, veluti præscius futuræ immutationis.

Salvum fac populum tuum domine, benedic hæreditati tuæ. Quasi iamiam regnum suscepturus esset, & huic rei propior quã antea, rogat propheta pro populo dei: & quod hæreditati suæ dicit, simile ei est quod legimus in Exodo: vbi Israelitas deus populum suum peculiarem, hoc est hæreditarium appellauit.

Et pasce eos. Simul mecum regnans.

Et extolle eos vsque in seculũ. Et extolle eos tropheis perpetuis. Illa etiã imprecatio superius facta: da illis dñe secundum opera eorum, potest ad crucifixores Christi referri: qui oĩ prauitate imbuti, non intellexerunt miracula aut prodigia à dño facta. Quapropter & destructi sunt & amplius non erecti: contra autẽ deus populũ suũ fortificauit, & quę sequuntur, &c. Et rursus etiam oratio ad Christũ referatur, pro populo ex gẽtibus, qui illi in hæreditatem datus est, & quem pauit Christus atq; exaltauit.

Psalmus ipsi Dauid egressionis tabernaculi.

Egressionis.

Iuxta historiã hic psalmus præceptũ quoddam continet, ad sacerdotes & leuitas, de egressu tabernaculi, vel de egressu templi: quid scilicet illinc egressi sequenti die facere deberẽt: afferre nimirum filios arietũ, masculos, nuper natos: & gloriã, per laudatiões & psal-

& psalmos & honorem, per regulam & religionem: atque hoc in aula templi, & non alio in loco. Iuxta anagogicum vero sensum, intelligi potest de egressu à corpore, quod Apostolus tabernaculum vocat. Est enim corpus animæ tabernaculum. Admonet igitur hoc psalmo propheta quid facere debeamus, vt præparemur ad exitum ab hoc corpore. actiones etenim nostræ in hac vita, animæ tunc erunt viaticum.

PSALMVS XXVIII.

Afferte domino filij dei, afferte domino filios arietũ. Filij quidẽ dei apostoli sunt. Ita eñ dñs appellauit eos dicẽs: ascendo ad patrẽ meũ & patrẽ vestrum. Filij autẽ arietum, fideles ex gẽtibus, quorũ parentes, ob errorẽ summum in quo erant, irrationales dici merito, & arietibus comparari poterant. Admonet igitur apostolos propheta hoc psalmo, vt festinent adducere infideles gentes ad Christum. Ordo est, ô filij dei afferte dño filios arietum. Illa autem ingeminatio verbi, afferte: studium quoddam ac diligentiam non vulgarem adhibendam esse demonstrat. Vel aliter: filij quidẽ dei ij dicendi sunt, qui per baptismatis regenerationẽ Christo adoptati & ad virtutes initiati sunt: filij vero arietũ ij, quos Apostoli per euãgelij prædicationẽ genuerunt, nec dum ad integram perfectionem deuenerunt. Per arietes enim apostoli cõueniẽtissime intelligi possunt, cum & ipsi spiritualiũ ac rationabilium gregum suorũ sint duces: quasi dicat propheta: vos ô apostoli, qui perfectiores estis, adducite eos ad deum, qui adhuc imperfectiores sunt, instruẽtes eos doctrina vestra. Hoc enim gratissimũ deo est obsequiũ. Dictum enim legimus Petro: si diligis me, pasce oues meas.

Afferte domino gloriam & honorem. Gloriã deo afferent, canendo illi hymnos ac laudes: honorẽ vero, per timorẽ atq; obseruantiam mandatorum. Nã si (vt Apostolus inquit,) per transgressionem legis deus inhonoratur, manifestum est, quod per eius obseruationem honorabitur.

Afferte domino gloriam nomini eius. Per laudabiles nimirũ actiones. Dictũ eñ legimus ad peccatores ex psona dei, nomen meũ propter vos blasphematur in gẽtibus. Gẽtiles etenim cum bonã fidelis viri vitã ac conuersationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

viderint,incitantur vt deũ nostrum laudent tanquam verum virtutis doctorem: q̃ si peruersis motibus fidelem viderint,deo statim nostro detrahunt,& vitiorum introductorem credunt: vnde in euangelio legimus, vt videãt bona vestra opera,& glorificent patrem vestrum qui in cœlis est Afferte igitur domino laudem nomini eius:hoc est afferte ei laudem.

ἐν αὐλῇ. *Adorate dominũ in aula sancta eius.* Per aulam sanctam, olim synagoga intelligebatur,quæ erat in Hierusalẽ:sed post contumelias à Iudæis in Christũ illatas,facta est habitatio illa desolata.Nouissime autẽ aula sancta Christi, facta est christianorum ecclesia ac fides, in qua propheti cus sermo adorandum esse dominum iubet, oẽs alias illegitimas congregationes prohibens,& solã eligens fidẽ à Christo traditam.Intelligere etiã possumus per aulam, cœlestem habitationem.Nam ij qui in hac vita plantati sunt in domo domini,illic in aulis dei nostri florebunt.

Vox domini super aquas. Prophetia hæc est de voce q̃ in Iordane superne demissa est, qũ Christus baptizabatur, dicẽs:Hic est filius meus dilectus, in quo cõplacui mihi.

Τὸν ἠγάπησα. *Deus gloria intonuit.* Ipse pater vocẽ illam emisit quam diximus.Tonitruum autem eam appellauit propheta,& quia è cœlo delata est,vnde veniunt tonitrua, & propter illius magnitudinem.Nam ab omnibus de facili audita est.Deum autem gloriæ dixit pro deum glorioſum,quẽadmodum & alibi deus dicitur veritatis, deus vltionum, deus potẽtiarum,& deus misericordiarum, pro eo quod est:deus verus,deus vindex,deus potẽs,deus misericors. Idioma enim est veteris scripturæ.

Dominus super aquas multas. Christus nimirum in aquis fluminis Iordanis,& vbique per illas,aquarum naturam sanctificans.

ἐν ἰσχύι. *Vox domini in fortitudine.* In forti,inquit,ac robusto aduersus passiones atque affectus,homine,vox domini fit, roborans eum ac suggerens quæ necessaria sunt.

Vox domini in magnificentia. Hoc est in magnifico eo viro, qui terrestria spreuerit, & cœlestia tantũ meditetur: vt per fortitudinem quidem actiua, ac mortalis virtus, per magnificentiam vero contemplatiua significetur.

Vox

Vox domini confringentis cedros. Cedrus aliquando in bonũ accipitur,quia cedrina ligna immarcescibilia sunt, atque imputrida,& earũ materia densa est atq; odorata,iuxta illud: Iust⁹ vt palma florebit,& sicut cedrus in libano multiplicabitur:aliquando autẽ in malũ: quia arbor est sterilis atq; inflexibilis,iuxta illud: vidi impiũ superexaltatum atq; eleuatum sicut cedros libani. Hoc in loco igitur per cedros,dæmones intelligit propter elationẽ ac superbiam illam, quæ de cœlo eos præcipitauit. Vox, inquit,domini fit, quando cõterit ac confringit dæmones. Punctus enim ponendus est,post dictionẽ,domini: vt intelligatur esse obliqua quędã constructio:qua loquendi figura,inferius etiam vsus est.

Et confringet dominus cedros libani. Libanus mons est Palestinæ regionis,altus,ac ferens cedros, idolorũ tẽplis religatus: vnde per cedros idolorum memoria ac lucos intelligit,qui in ipso sunt, per continens contenta significans. Similia esse cedris videntur idola,propter eorum fastigiũ densitatẽ,ac sterilitatem. Prædicit igitur propheta hic idolorum destructionem:per quem omniũ huiusmodi delubrorum pariter euersionem significat.

Et comminuet eas vt vitulam,libanum. Et quemadmodũ vitulũ illũ qui ab Hebræis in Choreb fabricatus,est,comminuit ac dissipauit deus per Moysem,sic etiã has cedros comminuet.Deinde punctus ponendus est & p̃ sequenda dictio,libanũ: vt sit sensus:q̃ communiter eas cedros, ipsum nimirũ totum libanum.Non enim vnam aut alterã illius partẽ sed totum,atq; in vniuersum cõminuet.

τὸν μόσχον τὸν λίβανον.

Et dilectus vt filius vnicornium. De Christo sermo est:qui dilectus quidẽ est vt vnigenitus.Ita enim eũ pater appellauit dicẽs:hic est filius meus dilectus. Vnicorniũ verò filius,veluti inuict⁹,atq; insuperabilis. Huiusmodi enim naturæ esse legimus id animal apud beatũ Iob. Tu illud considera,quomodo dei filius agnũ se atq, ouẽ appellari voluit,quando pro humani generis peccatis in sacrificium se patri obtulit,iuxta illud:ecce agnus dei:itẽ quasi ouis ad occisionẽ ductus est.Filiũ verò vnicorniũ, quando vindicta opus fuit,& quãdo inimici potestatẽ destruẽdã prædicit. Dici etiam potest Christus filius vnicorniũ,

Ωὶσ.

veluti qui vnico ac singulari quodam modo,& tanquam homo genitus est,& tanquam deus. Quippe qui vt deus, ex patre genetatus est,sine matre:atque vt homo ex matre,sine patre. His igitur idolis, ac dæmonibus contritis, ac comminutis,Christus redderur inuictus. Portæ enim inferni non prævaluerunt aduersus eum.

Vox domini intercedentis flammã ignis. Subauditur etiã hoc in loco verbum sit. Prædicit autem ꝓpheta ea in primis quæ tribus pueris in fornace Babylonica cõtigerunt,vbi flamma intercisa spiritum roris sibilantem suscepit:deinde autem quæ Christi martyribus. Intelligi etiã possunt hæc verba,vt pertineãt ad sententiã dei in die iudicij,quã do intercidet,& diuidet deus flammam ignis:& & splẽdida,ac lucida ignis potentia iustis deseruiet. Caustica verò & adustiua in pœnam peccatoribus tribuetur.

Vox domini concutientis desertum. Per desertum gentes intelligit,quæ omni diuina cognitione prorsus viduatæ ac desolatæ,quęq; spirituali etiam doctrina ac prorsus virtute carentes,aridæ,ac steriles,deserti instar merito dicẽtur:quod desertum aduentu suo Christus concutit, cõmouens ac conuertẽs illud ad se,& arans aratro fidei.

Et concutiet dominus desertũ Cades. Concutiet autem omne desertum,sed desertum Cades: hoc est desertum sanctum,& segregatum,dignumq; deo atque ei destinatum. Cades enim sanctum Græci interpretantur.

Vox domini præparantis cernos. Ex hoc loco aliqui cõtẽdũt, ꝙ verba illa,vox domini cõfringẽtis cedros,& alia huiusmodi nõ sunt defectiuę figurę loquẽdi, nec cõstructiões obliquę,sed ꝙ sub aliã casũt figurã,quæ genꝰ ponit ꝓ genere,& casum ꝓ casu, veluti cõterẽtis ꝓ eo qđ est cõterẽs:& genꝰ quidẽ ꝓ genere positũ est, masculinũ videlicet participiũ, ꝓ fœmineo:qđ ex electiõe græca discernẽtur;eũ masculinũ & fœmineũ participiũ apud eos nunquã sit eiusdẽ generis:& casus ꝓ casu,genitiuꝰ nimirũ ꝓ recto: p ceruos autẽ Christi discipulos intelligit. Nã quẽ admodũ ceruus oẽs venenatorũ reptiliũ læsiones parua pẽdit:quinimmo odoratu suo huiuscemodi quęq; animalia ꝓsequitur,ac vi spiritus oris sui ea attrahit, ac pellecta etiã oẽs Christi discipuli similẽ à diuina gratia cõsecuti sunt

sunt potestatẽ calcãdi nimirũ serpẽtes & scorpones, & omnẽ inimici potẽtiã. Ipsa igitur saluatoris vox,discipulos oẽs ceruorũ instar,ad prędicationis & virtutũ cursũ præparauit:illa inquã vox qua dicit: Ecce do vobis potestatẽ, &c. Qua voce lecti, ac cõfirmati, intellectuales serpẽtes odoratu spiritus persequentes perdebant:ea nimirũ diuini verbi potentia,quę à spirituali eorum ore profluebat.

Et revelabit sylvas. Per syluas, infructuosas ac syluestres gẽtiũ animas intelligit,in quibus multiplices,atq; asperæ passiones seu affectus,veluti ferę quędã,latebras atq; habitationes suas collocarãt:quas reuelabit deꝰ, tenebrarũ densitatẽ auferẽs proprio sermone.qui(vt inquit Paulus) penetrabilior est omni gladio ancipiti,ita,vt ferę omnes manifestæ fiãt,& à ceruis,quos diximꝰ,facillime capi possint. Illud autem animaduertendũ est,quòd græca dictio ὕλας. saluas pariter & condensa, seu densitatẽ significat. Solent enim syuæ densæ esse arboribus, & virgultis

Et in templo eius omnes dicent gloriã. In tẽplo domini vbicũque illud fuerit,nõ Hierosolymis,aut Iudæi tantũ,dicent gloriã:hoc est laudẽ dei canent,& gratias ei agẽt,tã quã redẽptori ac saluatori:sed omnes credẽtes passim,ac fideles,vbicunq; locorum fuerint:gloriã vero hanc tunc dicent,quando temporũ opportunitas id postulauerit.

Dominus diluuiũ inhabitare facit. Per diluuium gentes intelligit,quæ in inũdatione ac pelago passionũ ac humanorum affectuũ demersæ erant:has,inquit,gentes dominus inhabitare faciet in regionibus ecclesiæ suæ. Vel per diluuiũ,sanctũ baptisma intellige,quo peccata demergũtur:quod baptisma dominus inhabitare faciet Ecclesia.

Et sedebit dominus rex in seculũ. Rex fidelium nimirum, atque eorum,qui baptismi lauacro purgati sunt. Data est enim mihi inquit, potestas in cœlo & in terra. Sedebit autem positum est,pro manebit propter stabilitatem, quæ in sessione denotatur.

Dominus fortitudinẽ populo suo dabit. Populo christianorum scilicet qui sub dæmonum, ac passionum tyrannide olim opprimebantur.

Dominus benedicet populo suo in pace. Oppressum bello populum roborabit,& in tempore pacis benedicet: hoc

est,gratia sua dignum faciet,per donũ sancti spiritus.Vel benedicet,pro laudabit, tanquàm sibi placentẽ & gratũ.

Psalmus cantici renouationis domus ipsius Dauid.

υπὲρ κατανυγμῶν.

Quid sit psalmus cantici in proœmio dictũ est. De reliqua huius psalmi inscriptione variæ sunt interpretum sententiæ. Aliqui enim dicunt per domum hoc in loco,intelligi animam ipsius beati Dauid,quæ prophetici charismatis quoddam erat habitaculum: & per renouationem domus , renouationẽ diuinæ gratiæ intelligunt,quãdo nimirũ post adulteriũ,& cædis crimina,peracta pœnitentia dignus rursum effectus est,cui à domino prophetiæ donũ restitueretur. Alij domũ,fideliũ ecclesiã esse dicunt: & per renouationẽ domus, renouationẽ illã intelligunt,quæ fit per regenerationẽ baptismatis. Alij item festiuitatem illam renouationi similẽ, quã Ezechias rex post Assyriorũ profligationẽ in templo celebrauit. Templũ quippe domus domini est:ita vt præsens psalmus, cui inscriptũ est,psalmus cantici, renouationis domus enumeret, quanã verba dicta fuerit à beato Dauid,si ad eũ verba psalmi referam⁹, aut quanã verisimile esset dici debere ab ecclesia,aut ab ipso Ezechia. Vnicuique enim eorũ pũt accõmodari. Et quod aut ipse⁹ Dauid,per se legẽdũ est,vt authoris tãtũ nomẽ exprimat.

PSALMVS XXIX.

Xaltabo te domine quoniã suscepisti me. Sed quonã pacto humilis homo eũ poterit exaltare,q excelsus est:cõfitẽdo nimirũ ac prædicãdo,q⁹ alt⁹ is sit ac sublimis. Hac ratiõe magnificare etiã deũ q s dicitur, qui magnũ illum esse asseuerat, quẽadmodũ contra,is deum humiliat,ac deprimit,qui humilia ac vilia de eo loquitur. Suscepisti vero:hoc est sublimasti, atque alleuasti, auxilij nimirum tui manum supponens, cum peccatorum onere depressus iacerem.

Nec delectasti inimicos meos super me. Si de beato Dauid psalmũ exponis,per inimicos,eos intellige,quib⁹ datum se deus illius regnũ comminatus fuerat per prophetã Nathan:si de ecclesia,dæmones:si verò de rege Ezechia, Assyrios:Non delectasti autem,hoc est,non permisisti vt delectarentur aduersum me.

Domine

Domine deus clamaui ad te,& sanasti me. Non sero , inquit me curasti.Vbi enim confessus est beatus Dauid delictum suũ, dicens:peccaui domino , statim ei dictũ est à Nathan:abstulit dominus peccatũ tuum. Ecclesia etiam pari modo quando baptismatis tempore deum inuocat, statim abluitur à peccatorum plagis:& beatus Ezechias sacco indutus,& supplicans ad deum , confestim liberatus est ab obsidionis plaga.

Domine deduxisti ab inferno animã meã. Siue exponas psalmum de beato Dauid,siue de ecclesia,per infernũ, intellige tenebras peccati.Vel his verbis, inferni destructionẽ & animarũ liberationẽ significat.Quod si de Ezechia,tenebras formidinis.Solet enĩ formido tenebras generare.

Saluasti me à descendentibus in lacum. Eandẽ iterũ aliis verbis repetit sententiam,quemadmodũ mos est iis , qui de acceptis beneficiis gratias agunt,per lacũ vero ineuitabile periculũ intellige. Nam qui in lacũ aut foueã incidit, illinc euadere nõ potest.Saluasti me,inquit,ab iis,qui descẽdunt in periculum:in periculum inquam animæ,si de ecclesia,aut de Dauid intelligas:sed corporale,si de Ezechia.illud autem animaduertendum est , q⁹ quę sequuntur,non omnia his tribus congruunt, sed aliqua tantum modo:quædam vero omnino etiam sunt prophetica.

Psallite domino sancti eius. Vos ô iusti & virtute præditi. Nã qui huiusmodi nõ sunt, tametsi psallant , domino nõ psallũt.Neq, enim põt arbor mala fructus bonos facere, nec cor mortiferũ,ac cædib⁹ plenũ,verba vitę emittere.

Et confitemini memoriæ sanctitatis eius. Et gratias agite illius memoriæ,q⁹ nostrum,scilicet meminerit,quorum antea,ob delicta fuerat oblitus.

Quoniam ira in excãdescentia eius & vita in voluntate eius. Per irã,castigationem seu punitionem intelligit,& sensus est. q⁹ castigatio in excandescentia dei est , vita verò in eius voluntate:hoc est:q⁹ licet vt iustus puniat quotiens excandescit,vt misericors tamẽ, semper cupit ac vult misereri,ita vt alterũ,quòd puniat,non ita ex electione dei esse demonstretur,sed casu quodãmodo, propter hominum delicta:alterum vero q⁹ viuificet,ex natura eius esse appareat, & voluntarium: quemadmodũ & alibi per

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ezechielem docet,dicens:non volens volo mortem peccatoris,sed vt conuertatur, & viuat. Præponit etiam propheta mœsta iucundis:eo quòd dulciora videantur bona quæ post tristia obueniunt. Simile & illud: ego occidam & viuificabo,percutiam & sanabo.

Ad vesperũ demorabitur fletus & ad matutinũ lætitia. Sensus est,q̃ pœnitẽtia de peccatis,celerẽ fecũ adducit veniã. Nã qui vespere sua fleuerit peccata,mane postmodũ summa lætitia exultabit,aduentu nimirũ sancti spiritus cõsolatus est:& hæc prophetia de apostolis,quibus post domini sepulturã vespere sabbati flẽtibus,mane,dominico die mulieres iucundũ illud lætitiæ nunciũ attulerũt,dominũ resurrexisse asseuerantes.Ezechias autẽ & vniuersus populus,vespere in vnũ collecti flebant,cum horrẽdas Sennacherib minas audissent, timẽtes se iã iam in inimicorũ potestatẽ peruẽturos:& mane summo gaudio affecti sunt intelligẽtes, q̃ ea nocte tot millia hostiũ fuissent ab angelo dñi interempta.Demorabitur vero,hoc est,habitabit.

Αἰῶνα. *Ego autem dixi in abundantia mea non mouebor in seculum.* Potest hoc tam Ezechiæ quàm beato Dauid accõmodari,qui in tẽpore secundæ fortunæ arbitrati sunt eã stabilem semper futuram & nunquã aduersam. Per abundantiam enim bonum,ac fœlicem statũ intelligit. & per motionem,seu fluctuationem,conuersionem à stabilitate.

Domine in voluntate tua præstitisti decori meo potentiã,auertisti faciem tuam à me,& factus sum conturbatus. Ad eosdem possunt hęc verba pertinere.Illã,inquit,potentiã,quã pulchritudo seu decor meus antea habebat : illã nimirũ claritatem atque excellentiam regni, non mea ego virtute, aut meis meritis,sed te sic volente habebã. Auertisti autem protectionẽ tuam à me, propter existimationẽ meã, & statim in turbulentiam atque calamitates versus sum.

Ad te domine clamabo. Consecutus à te tempestiuum auxilium, ad te in futurum clamabo. Vtitur autem prepheta sæpenumero hoc verbo, quando preces ex intimo emissas corde significat.

Et ad deum meum deprecabor. Eandem repetit sententiã. Vel,quod supra ait, ad te dominũ, ad patrem dictũ est:& quod nũc ait,ad deũ,ad filiũ pertinet. Illum autem diem

prænunciare mihi videtur beatus Dauid quo Absalon filius eum persecutus est,in qua persecutione deũ inuocauit:vel diem illum, quo Ezechias factus est certior per prophetam, quòd sequenti die ei moriendum erat, quo audito statim deo pro vita sua supplicauit, clamabo, inquit,& precabor,sic dicens.

Quæ vtilitas in sanguine meo dũ descendo in corruptionẽ? Per sanguinem,propriã carnem intelligit,quæ sanguine concreta est. Quæ nam,inquit,est vtilitas in carne mea,ita aucta atq; ornata,si ad putrefactionẽ deuẽturus sum? satius esset nunquã natũ fuisse. Naturã enim humanã vilipẽdit propheta hoc in loco, quasi mortalẽ & breui extinguendam:vnde alibi etiã ait,homo vanitati similis factus est.

Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annunciabit veritatem tuam? Verba similia illis sunt: Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum, sed nos qui viuimus benedicemus domino. fidens enim in summa dei patientia ac longanimitate causam suam iustificat,dicẽs:Nunquid pulvis ille,in quem ego resoluendus sum,gratias aliquando tibi aget? Nunquid etiam ille, ignorantes docebit, quòd tu vere, ac verax deus es? illud quidem quasi reliqui dei falsi sint, alterum verò vt iussa, ac mandata tua perficiat. Melius est igitur vt adhuc præsenti vita fruar:si ob nullam priuatam mei ipsius rationẽ, saltem ob illam vel maxime, vt glorificem te, & laudem, atque vt veritatem tuam prædicem.

Audiuit dominus & misertus est mei. Præuidẽs propheta affuturũ sibi diuinũ auxilium, illud narrat vt iam præstitum,audiuit,inquit,clamorẽ meũ:hoc est,admisit orationem meam.nam qui non admittuntur audiri nõ possunt.

Dominus factus est adiutor meus. Audiens misertus est, & adiuuit me,eripiens à morte,quæ tunc impendebat.

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Plãgere idem est quod fugere,ac genas pectũsq; percutere.verbũ enim plango,vnde plãga,idem significat,quod cædo seu percutio.eandem enim etymologiã seruat Græca dictio. Commutauit itaque luctum ac mœrorem meum in lætitiam. κόπτω κοπτω τὸ πυκτεύω.

Conscidisti saccũ meum,& præcinxisti me lætitia. Saccꝰ pœnitentię,atq; humilitatis signũ erat.sacco eũ indui solebãt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& cinere caput aspergi,si quando in maximã atq; inconsolabilem calamitatem incidere̅t, & cessante demum calamitate consolati,saccum scindebant,& lætitiæ vestibus induebantur. Conscidisti itaq; saccum, hoc est luctu me exuisti,& præcinxisti me:hoc est,induisti lætitiam.

Vt cantet tibi gloria mea. Vt vita mea gloriam assecuta laudet te: assecuta dico gloriam, ob auxilium à te mihi præstitum.vel aliter: per gloriam,mentẽ seu intellectum intelligit,quo maxime honoramur, cum ob illum ad imaginem dei facti esse dicamur.

Et non compungar. Pro non compungar Symmachus interpretatus est, & non tacea. ex eo enim quod præcedit, significatum est quod consequitur. compunctionẽ enim taciturnitas comitatur. vel aliter: non compungar, hoc est, non amplius peccabo: vt ex consequenti præcedens significetur.nam post peccatum sequitur compunctio.

Domine deus meus in seculum confitebor tibi. Perpetuo, inquit, tibi gratias agam, cum huiusmodi me salute dignũ feceris.vel aliter:per totum hoc præsens seculum,gratias semper deo agit beatus Dauid:per ora,ac labia quorumcunq; fideliũ,qui illius celeberrimos psalmos deo canũt.

Ἔκστασις. *In finem Psalmus ipsi Dauid Extasis.*

In finem quidem ideo inscriptũ est, quia prophetia hic continetur quæ ad finem tendit. Extasis autem Psalmus ideo dictus est, quia commutationem illam commemorat, quam passus est beatus Dauid post adulterium Bersabeæ,& eadem Vriæ. Extasim enim rectitudinis transgressionem interpretantur. Cõpositus est autem eo tempore, quo Absalon filius eum persequebatur. Possumus etiam nobis præsentis psalmi verba accommodare,si loco Absalonis & Achitophelis & aliorum inimicorum dæmonem principem, cum illis satellitibus & ministris intelligamus, & alia suo significatu similiter capiamus.

PSALMVS XXX.

IN te domine speraui,non confundar in seculum. Eundem habent sensum hæc verba, quẽ & illa:deus meus in te speraui, non confundar in seculum: quæ exposuimus in secundo versiculo Psal. 24.

In iustitia tua libera me,& erue me. Indignus equidẽ sum tuo

tuo auxilio:Ob tuam tamen iustitiam, qua iniquos omnes ac parricidas condemnas, libera me. Idem autem est hoc in loco liberare, quod eruere, ab inimicorum nimirum insidiis,aut ab ipsa morte.

Inclina ad me aurem tuam. De inclinatione auris diximus in Psal.16.Ibi inclina aurẽ tuã mihi, & exaudi verba mea.

Accelera vt eruas me. Non tantum,inquit,libera me, sed accelera vt id facias.

Esto mihi in deum protectorem. Pro esto mihi deus protector. Idioma est, & hoc Hebraicæ linguæ. vel ideo deum protectorẽ dicit,quia antea quidem deus illi erat,at nunc in aduersitatum tempore non simpliciter vt deum illum sibi adesse postulat,sed etiam vt protectorem.

Et in domum refugij, vt saluum me facias. Vt salues me in tempore fugæ confugientem ad te,tanquã ad præsidium aliquod,& ad locum munitum,atque inexpugnabilem.

Quoniam fortitudo mea & refugiũ meum es tu. Quia vtraque hæc quę postulo,tu olim mihi præstitisti.nam & alias auxilium mihi tuum præsto affuisse,expertus sum.

Et propter nomen tuum deduces me,& enutries me. Et confido,inquit, non ob meam virtutẽ, sed propter nomẽ tuũ, quia nimirum vocaris misericors. deduces autem me ad locum vitæ,abducens à periculis.& enutries me,in angustia necessariarum rerũ constitutum. vel propter nomen tuum,circunloquendo dixit,hoc est propter te.

Educes me de laqueo hoc quẽ absconderũt mihi. Per laqueum nunc consilium intellige ab Achitophel,Absaloni datum vt studeret quanto citius alicubi locorũ concludere beatum Dauid vnde euadere non posset. Absconderunt autem eum:hoc est,secreto disposuerunt, vt nimirum lateret. solent autem laquei clam disponi. vel aliter: per laqueum.insidias intellige,nuper à dæmone dispositas.

Quoniam tu es protector meus domine. Rursus soli deo auxilium sibi præstitum adscribit, atque hoc partim, vt acceptorum beneficiorum gratus existat, partim vt perpetuitate sermonis deum magis ad misericordiam aduocet, dum nullum se alium in tantis periculis condignum habere adiutorem ostendit. Κύριε.

In manus tuas domine commendo spiritum meum. Potentiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuæ,inquit,animam meam,hoc est me ipsum,seruandum tradam, cum in nullo alio confidam. per manus autem dei,fortitudinem illius intelligit.in manibus enim potentiam habemus & vires.

Redemisti me domine deus veritatis. Sæpenumero enim me saluasti, à Goliath nimirum, à Saul, atque à multis aliis periculis.vel aliter:prædicit quòd saluādus esset.&, quòd ait:deus veritatis,expone,hoc est, deus verus: vt tradidimus in quarto versiculo psalmi 18.

Odisti omnes obseruantes vanitates superuacue. Anettisti, inquit,eos omnes qui inania obseruant consilia, & quos commissorū scelerum non modo non pœnitet, sed in eis etiam confidunt,quales erāt Absalon, & eius complices. Quod vero ait:superuacue,intellige, pro inutiliter ac superflue:eo quòd inaniter ac procul à signo suo ictu ferīāt.

Ego autem in domino speraui. Non in astutiis vt illi sperāt.

Exultabo & lætabor in misericordia tua. Hac repetitione sententiæ, summā delectationē ac lætitiam demonstrare voluit,quæ futura erat.vel illa potest differētiæ ratio assignari,quam tradidimus,in tertio Psal.9. versiculo. In misericordia autē tua: quam nimirum facies erga me. nam ob ea quę passus sum,misericordia tua me dignum puto.

Quoniā respexisti humilitatē meam. Humilitas aliquando pro ea virtute accipitur quæ directe opponitur superbiæ, aliquando autem,pro depressione,atq; afflictione,vt hic. Confido enim,inquit, quòd ad contritionem atq; ad miseriam meam respexisti,quam ab iis sustineo qui me persequuntur.oculi enim domini super iustos.

Saluasti de necessitatibus animā meam. Ecce q̄ salutē suam iam prędicit,eam narrās quasi iam præstitā,atq; hoc lege prophetiæ. vel aliter:antiqua commemorat beneficia: & per necessitates, infortunia ac pericula: & per animā suā, semetipsum intelligit. Accipitur enim sæpenumero anima pro ipso homine, iuxta quod legimus in Leuiticos omnis anima quæ comederit morticinum aut captum à fera,& ea quæ sequuntur. sicuti etiam aliquādo caro pro homine accipitur:iuxta illud, ad te omnis caro veniet.

Nec conclusisti me in manibus inimicorum. Hoc per se clarum est.

Statuisti

Statuisti in loco spatioso pedes meos. Hoc est in ampla libertate,ab angustia nimirum circundantiū me inimicorum.

Miserere mei domine quoniam tribulor. Rursum ad propositum refugit solamen salutem suam acceleraus,ob intensam diuinæ misericordiæ commemorationem.

Turbatus est in ira oculus meus. In ira tua nimirum. nam si ob commissa atque errata mea iratus mihi non fuisses, in tantam sanè nunquam concidissem miseriam. Quapropter turbatus est oculus meus, ob assiduas lachrymas.Nam quod 70. dixerunt:turbatus est: Symmachus reddidit,caligauit.

Anima mea & venter meus. Anima quidem ob summam mœstitiam & tædium,venter verò quòd cibum non reciperet. Possunt hæc etiam iuxta Anagogicum sensum intelligi:& oculus quidem sumi pro intellectu, vt diximus in psalmo 6.Et anima pro spe, quæ pusillanimes refrigerat,& venter pro memoratiua, vt ita dicam, illa animæ parte,in qua rationalis cibus reconditur.

Quia defecit in dolore vita mea,& anni mei in gemitibus. A communi sensu sumenda sunt verba illa:Miserere mei domine quia præ nimio dolore defecit vita mea,& præ acerbis gemitibus, anni mei: hoc est, dies vitæ meæ defecerunt.Idem enim significat vita mea,quod anni mei.Idioma est etiam peculiare apud sacram scripturā: quo,quis in summo dolore constitutus appellare se mortuum soleat:propter imbecillitatem videlicet virium corporis.

Infirmata est in paupertate fortitudo mea. Propter paupertatem hic,inediam & ieiunium intelligit: quod ex ipsa etiā historia conspici potest.

Et ossa mea conturbata sunt. Mota sunt à fortitudine,& soliditate illa,quam habebam,non valentia amplius, vt antea,me sustinere.fortitudo etiam pro virilitate animæ accipitur:iuxta quod per paupertatem, hic eam intelliges, quam quis patitur cum derelinquitur à deo: & per ossa, solidas atque constantes cogitationes.

Supra omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Exprobrant enim mihi omnes, atque obiiciunt ignauiam, veluti qui ob propria peccata aufugerim ac victus sim. παρὰ πάντας.

Et vicinis meis valde. Ipsis etiam gentibus, regni mei fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitimis,in ſummo opprobrio habitus ſum, quæ cum antea felicitatibus meis inuiderent, modo infortunium, ac calamitatem meam vehementer mihi exprobrant.

Et timor notis meis. Verentur enim ne ob familiaritatẽ, atque amicitiam qua mecum coniuncti ſunt, periculum aliquod ſuſtineat.

Qui videbant me foras fugerunt à me. Conuerſi ſunt à me, inquit,ne ſuſpitionem aliquam inijcerent ſe mihi adhærere. Illinc quippe imminere eis periculum poterat.

Obliuioni datus ſum tanquam mortuus, à corde. A corde, inquit,amicorum meorum obliuioni datus ſum, hoc eſt mei obliti ſunt,veluti hominis iam mortui. Ob ineuitabilem enim interitum pro mortuo exiſtimatus ſum, vel eo pacto,quo mortuus quis in obliuionem proiicitur,& ego obliuioni datus ſum, verentibus nimirum amicis meis, ne in aduerſariorum meorum ſuſpitionem venirent.

Factus ſum quaſi vas perditum. Quemadmodũ vtile eſſe videtur omne vas,ſeu inſtrumentũ,donec integrum ac ſaluum eſt,& contra,inutile efficitur, atq; è memoria hominum labitur,ſi diſperditũ ſit,ita etiam de me dici poteſt.

Quoniã audiui vituperationẽ multorũ habitantiũ in circuitu. Hoc in loco etiam à communi ſenſu ſumendum eſt,verbũ,miſerere. Quia propriis auribus,inquit, vituperari me à multis audiui,atq; inter cæteros à Semei,qui fugiẽtem me Abſalonis inſidias eõuitiis,& calumniis inſecutus eſt.

Dum conuenirent ſimul aduerſum me,accepere animam meam conſiliati ſunt. Inimici mei in vnum aduerſum me congregati conſilium inierunt,vt animam meã auferrent à corpore. Nam quod ait, in me, intelligendum eſt, in corpus meum. Hoc autem dicit de conſilio ſuggeſto ab Achitophel. Reſciebat enim omnia beatus Dauid à Sadoch,atq; ab Abiathar ſacerdotibus,vt legimus in libris Regum.

Ego autem in te domine ſperaui. Illi quidem,inquit,hoc pacto ſe habent,ego vero in te vno confido.

Dixi tu es deus meus. Qui mihi ſcilicet, robur ac potentiam præſtas. ita enim ſibi vult hoc in loco dictio illa, Deus:verum tu,vt lubet, inquit, omnia quæ ad me pertinent diſpenſato.

In manibus tuis ſortes meæ. Sortes meæ, mortis nimirũ & vitæ

vitæ meæ: vel ſortes, ſecundæ atque aduerſæ fortunæ. Hæc enim omnia,in poteſtate tua ſunt. Per manus etiam poteſtatem intelligere debemus. Dominus enim mortificat & viuificat, humiliat & exaltat. Quamobrem te volente aut victor viuam,aut victus moriar.

Libera me de manu inimicorum meorum & à perſequentibus me. Noui q̃ tu non vis mortem meam, & quòd à tanto ſacinore abhorres vt occidar à filio. Filius enim meus eſt qui mortem mihi inferre conatur. Sæuitiam præterea inimicorum ſuorum in hoc vel maxime oſtendit, dum ſatis non fuiſſe eis ſignificat, quòd ipſum regno expuliſſent, ſed addit:quòd fugientem etiam perſequebantur.

Oſtende faciem tuam ſuper ſeruum tuum. Oſtende,hoc eſt conuerte. Auertere quippe eam videris, quotiens ob peccata mea ceſſas mihi opem ferre. Per faciem autem dei, illius viſitationem atque cuſtodiam, ſeu etiam beneuolentiam intelligit. Ἀνθρωπ.

Saluum me fac in miſericordia tua. Si non propter me,ſaltem ob miſericordiam tuam. De te enim dixiſti in libro Leuitici: Ego miſericors ſum.

Domine non confundar,quoniam inuocaui te. Simile eſt quod legimus pſalmo 24. Non cõfundar,quoniã ſperaui in te.

Confundantur impij & deſcendãt in infernum. Achitophelem impium appellat,veluti qui legem de parricidio non eſt veritus, dum filium irritauit aduerſus patrem, atque inſurgere in eum fecit. Aliqui autem dicunt, verba hæc formam quidem imprecationis habere, ſed vim tenere prophetiæ, atque prædici ea quæ paſſurus erat Achitophel,qui ſumma refertus cõfuſione, quòd conſiliũ Chuſi ſuo præpoſitum fuiſſet, laqueo ſuſpenſus ſeipſum interemit. Multiplicibus vero verbis beatus Dauid, aduerſus inimicos ſe impugnantes diuinam aduocat indignationem,primum ea ratione, vt caſtigati meliores redderentur. Percute enim,inquit, argentum reprobum,& purgabitur. Secundo,vt in hac vita tormentis affecti, in futura ab æternis pœnis liberentur. Tertio,vt poſteri hoc pacto moderatiores fierent. Sceleſtus enim videns ſibi ſimilem cædi,eruditur. Quarto vt præſens vita ab huiuſmodi peſtilenti vitio liberetur. Quinto ne alij addantur: cernen-

tes nimirum ac veluti plagas illis illatas. Sexto ne quis illud dicere possit:non est salus illi in deo eius.

Κεφάλαιον. *Muta fiant labia dolosa quæ loquuntur contra iustum iniquitates in superbia & despectione.* Per labia dolosa Achitophelis labia intelligit, veluti quæ antiquum dolum coulque occultauerant, & quæ muta facta sunt, quia paulopost enectus est. Iustum autem seipsum appellat,eo quòd nec Absalonem iniuria vnquam affecerat, nec Achitophelem,aut alium ex eorum sociis. Per iniquitatem vero, eorum consilium intelligit,quo filium aduersus patrem irritabant. In superbia etiam addit, quia iactabat Achitophel nocte illa sese impetum facturos atque interempturos Dauid,vt habetur in libris Regum. In despectione similiter,quia opprobrio ac contumelia eum affecerat.

Χρηστότης. *Quàm magna multitudo bonitatis tuæ domine,quam abscondisti timentibus te.* Quàm magna pro valde magna. Philosophatur autem Propheta, modo longanimitatem dei, modo vindictam admirans,atque ait:Quòd valde ampla est diuina benignitas,quam tamen ad tempus abscondit seruis suis,vt illorum patientiam exerceat, dum diutius differt illis præsto esse.

Perfecisti iis qui sperant in te,in conspectu filiorum hominum. Implesti ac manifestã fecisti bonitatem tuamiis qui in te sperant: quandoquidem notum eis facere voluisti,q; tibi gratos viros non deseris. Et quod ait:Filiorum hominũ, intellige,vt declarauim⁹ in tertio versiculo quarti psalmi.

Abscondes eos in abscondito faciei tuæ. Varia auxiliorũ dei genera commemorat, & quomodo timentes eum à quocunq; liberat periculo. Nam si ab inimicis,inquit,exquirantur,tu abscondes eos in abscondito faciei tuæ, hoc est in abscondito loco tuo Est enim quædam circunlocutio.

A perturbatione hominum proteges eos in tabernaculo. In perturbationis seu contentionis tempore, tu proteges eos,inquit,in tabernaculo protectionis tuæ.Vel in tabernaculi instar eos proteges.

A contradictione linguarum. A cõmuni sensu sumẽdũ est verbũ proteges. A contradictione autẽ linguarũ, hoc est à cõtradictione populi. Per linguã enim ipsos loquentes, & per cõtradictionẽ, subditorũ inobedientiam intelligit.

Bene

Benedictus dominus quoniam mirificauit misericordiam suam περιοχῆ. *in ciuitate munitionis.* Per munitionem seu (vt magis sonat Græca dictio περιοχὴ) per ambitum mœnia ciuitatis intelligit:vnde ciuitatem munitionis seu ambitus, ciuitatem appellat,mœnibus circundatam. Laudãdus,inquit,maxime deus est,qui misericordiã suam in me notã omnibus, atq; admirabilem fecit,ita vt ciuitas bene munita appellari possim: eo quòd propter summam in me dei custodiam,inexpugnabilis sum, instar ciuitatis bene munitæ.

Ego autem dixi in excessu meo,proiectus sum à facie oculorum tuorum. Per excessum, vt superius diximus, transgressionem atque auersionem intelligit, à recta via mandatorum dei. Eo,inquit,tempore,quo defeci, adulterium illud, & cædem committens, ac deinde ad pœnitentiam conuersus sum, dixi me deinceps proiectum esse à præsentia,& conspectu protectionis tuæ.

Propterea exaudisti vocem deprecationis meæ dum clamarem ad te. Ob pœnitentiam,& contritionem meam exaudisti me clãmantem ad te. Confidebam enim, quòd auxilium mihi esses præstaturus.

Diligite dominum omnes sancti eius. Diuinum Propheta sentiens auxilium, sanctos alios, & virtute præditos exhortatur,vt diligant dominũ:neq; hoc simpliciter, sed ex toto corde. Quod ex sequentibus significauit,dicens.

Ἀναδίωσις. *Quoniam veritatem exquirit dominus.* Veras scilicet dilectiones atque ex corde.

Et retribuit iis qui abundanter faciunt superbiam. Hoc vt prædiximus propter Achitophelem dictum est. Cum iis igitur,qui simpliciter superbi sunt, dominus longanimis est (cum iis vero qui nimij sunt in eo vitio, condigna (ne fero) delictis retribuit supplicia.

Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in domino. Adiuuabit proculdubio dominus vos, & non despiciet. Nam qui in illum confidunt, non confunduntur. Consona autem hæc sunt iis, quæ habentur in fine psalmi 26.

Συνάφεια.

Psalmus ipsi Dauid intelligentiæ.

Intelligentiæ inscribitur, vel quia multa erat Propheta plenus intelligentia, quando hunc psalmum composuit, vel, quia ob profundissimos psalmi sensus, lectori multa opus est intelligentia. vel, quia lectorem erudit atque intelligẽtem reddit. Admonet quippe eum dicens: Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. Conscripsit etiam beatus Dauid hunc psalmũ post commissum adulteriũ, et eadem: ob quæ cũ in varias incidisset calamitates, varios etiam psalmos conscripsit, illa deplorãs peccata, vtile etiam erit hic psalmus, si iuxta Anagogicum sensum intelligatur.

PSALMVS XXXI.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Cum post commissa à se delicta, multos pertulerit labores, beatos nunc illos fore dicit, quibus absq; vllo labore contigerit, propria abluere peccata: illos nimirum significans, qui lauacro baptismatis hoc fuerint remissionis donum consecuti. Et quia ex iis, alij ex Gentibus futuri erant, alij ex circuncisione, iniquitates quidem quæ Græca dictione ἀνομίαι dicuntur, ad gentes referendæ sunt, veluti quæ ἄνομοι hoc est exleges erãt, & omni prorsus carebant lege: peccata vero ad Iudæos, qui sub lege erant. Peccatum enim neglectus est, aut cõtemptus legis.

Beatus vir cui non imputauerit dominus peccatum. Cui ea ratione peccatum non adscripserit, quòd per regenerationis lauacrum ablutum iam, ac penitus deletum sit. Peccatum autem indifferenter posuit pro culpa.

Nec est in ore eius dolus. Nec post baptisma mentitus est, aut violauit pacta, quæ cum deo habet. Dolum enim hic pro mẽdacio intelligere debemus. Profitetur enim is, qui baptizatur, operibus dæmonum renunciare, & Christi mandatis se adiungere.

Quoniam tacui. Beati isti sunt, ego vero plangendo fatigatus silui.

Inueterata sunt ossa mea, dũ clamarem tota die. Hæc fuit silentij causa. Per ossa autem vires suas intelligit. Ossa enim corpus sustinẽt, ac stabilem reddũt. Inueterata autẽ sunt, hoc est infirmata, ac debilitata. Nã quod antiquũ est, debilius fit. Infirmatę, inquit, sunt vires meę. Tota vero die, dicit ꝓ semper, atq; assidue. Quotiés enim in tẽtationes incidebat, totiens suum lugebat peccatũ, quasi omnis illinc vitæ suæ inæqualitas defluxisset, & quia pro delicto cædis, & adulterij, mors illum in pœnam manebat, mortem quidem propheta Nathan ei remisit, quando proprium peccatum suum ingenue confessus est. Dixisse enim illum ei legimus, non morieris, domesticas tamen calamitates ei comminatus est, in quas modo, cũ se cerneret incidisse, flebat, ac lamentabatur.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua. Hæc est rursum clamoris causa. Manum autem hic ponit pro puniendi potentia. Manu enim castigare solemus, quæ grauata est, hoc est grauiter delata: die vero ac nocte, dixit, pro perpetuo.

Conuersus sum in miseriam dum configitur mihi spina. Peccatum spinã appellat, veluti non interius sed exterius pene trando adnatum, & veluti pungens ac dolorem inferẽs. Infixa mihi igitur hac spina peccati omnia quæ secunda mihi olim erant, ac prospera, conuersa sunt in miseriam. Ἐστὶ παλαιστικὸν ἐπὶ τῷ ἐμπαγῆναι. Ἀνομίαν. Ἁμαρτίαν.

Iniquitatem meam cognitam tibi feci, & peccatũ meum non abscondi. Ne obmurmurare Propheta aduersus deũ videatur, sermonem mutat, & exponit quomodo misericordiã à deo consecutus sit. Cum Nathan, inquit, sub alia persona delictũ meum mihi narrans confinxisset, ac deinceps addidisset: tu es de quo hæc dicuntur, indicaui statim ego delictum meum, nec negaui. Iniquitatem autem eam intelliges, quam & peccatum appellauit.

Dixi annunciabo aduersum me iniustitiam meam domino. Cognoscens me condemnationem euitare non posse, dixi intra me ipsum id quod erã facturus, & statim confessus sum dicens, peccaui domino. Ἐξαγορεύσω.

Et tu remisisti impietatem cordis mei. Per Nathã scilicet ꝓphetam dicentem, & dominus abstulit peccatum tuum. Cordis autem impietatem ideò peccatũ appellat, quia in corde suo nullas veritꝰ fuerat leges, à deo latas de homicidio, aut de adulterio. Remisisti autẽ, hoc est, pepercisti. Aliqui dubitant, quomodo si remissum ei fuerat peccatũ grauatã postmodũ esse dicat sup se manũ dei, & dicimus quòd postquã beatus Dauid causam illã à propheta Nathan cõfictã recte intellexisset & seipsum, quòd deliquis- Τῶν παρέδωκα. Λέγει.

Universidad de Deusto
Biblioteca

set non mortis tãtum,sed noxæ etiam reum esse iudicasset:mors quidem ei statim remissa est:ob próptam atque humilem cordis confessionem,damnum vero ab eo exactum est, per subsecutas calamitates, iuxta propriam sententiam, ne tam celeriter, atque in totum liberatus, tantum facinus, ac tantum beneficium obliuioni facilius mandaret, & rursus in eadem incideret delicta.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Pro hac,hoc est ab hac iniquitate mihi remissa,pi⁹,ac religiosus vir quilibet instinctus rogabit te.Vbi em̃ innotuerit, remissum mihi fuisse peccatũ, statim, vt confessus sum, imitabũtur me deinceps pij omnes in tẽpore pœnitẽtiq. Hoc enim pœnitẽtiæ tẽpus,quasi idoneũ,ac cõmodum, opportunum tẽpus appellauit. Eritq, hęc remissio exemplũ omnibus pœnitentibus: quos ideo vocauit sanctos, quia impij atq; omnino pditi ij sunt,quos nulla duci eõtingit pœnitentia.Possumus & aliter dicere:quòd tradatur ꝓphetia de fidelibus,qui tẽpore opportuno, hoc est post prædicationẽ Euangelij,dum eos beati Dauid psalmos canunt, qui illius peccata commemorant, pro eorum remissione ad deum quodammodo orare vidẽtur.

Verumtamen in diluuio aquarũ multarum ad eum nõ approximabunt. Dictio verumtamen hoc in loco pro copulatiua cõiunctione sumẽda est,vt sit sensus:q; & in inundatione tentationũ,(per aquas enim hoc in loco tentationes, ac calamitates intelligendæ sunt,quemadmodũ & alibi, libera me de aquis multis)quòd in huiusmodi inquã inundatione nullæ aquæ ad eũ approximabunt, qui sic cõfessus fuerit,& cui hac ratione remissa fuerint peccata.Approximare autem seu appropinquare hoc in loco,idẽ est quod attingere &lædere.Vel per diluuium,baptismã intellige,quod in aqs fit,& peccata abluit.Aquasvero baptismatis multas appellat,considerata potius qualitate,ac potentia spiritus,quàm vndarũ quantitate:quo pacto dicere solemus:ventum multum, hoc est validum. Orabit igitur, inquit,ad te , verum in baptismo ad eum non approximabunt peccata : illic nimirum demersa,ac deleta.

Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me. Ab hac etenim,ad te cõfugio tanquã ad gaudiũ,& lætitiam.

Exul

Exultatio mea erue me à circundantibus me. Opportuna est hæc inuocatio,tu ô deus,inquit,qui es gaudium meum, eripe me à tentationibus,quibus quodammodo circundatus detineor,seu visibiles seu etiam inuisibiles inimicos intelligas.

DIAPSALMA.

Intellectum tibi dabo,& simul accedam in via hac qua gradieris. Diapsalma hoc in loco mutationem indicat consequentiæ sermonis.Verba enim quę sequuntur ex persona dei proferenda sunt,respondentis ad prophetam, cui soli auditus est:ego te prudentem faciam, ad hoc,vt inimicorum superior euadas,& simul tecum veniam in hoc itinere, quo ad bellum accingeris. Καὶ συμβιβῶ.

Firmabo super te oculos meos. Non simpliciter, inquit, ego te aspiciam,sed cõstanter atq; indefinẽter te obseruabo, eorum instar qui in bello alicuius curam suscipiunt, & oculos in eum firmant,vt periclitanti subueniant,ac præsto adsint.Alibi sæpe diximus, quòd scriptura ab humanis affectibus: aut moribus sæpenumero diuinas actiones describit, auditorum imbecillitati condescendens.

Nolite fieri sicut equus,& mulus,in quibus non est intellectus. Amonet nos beatus Dauid ex iis,quæ ipse passus est:nolite,inquit,amore mulierum furere, veluti infrenes equi, nec ad virtutem infructuosi fieri,vt muli.Illi quid bonũ, aut quid malum,quid honestũ,autquid turpe sit,ignorãt: quia ratione,vt vos donati nõ sunt. Equi præterea hinniunt ad voluptates,&muli seminavirtutis nulla cõcipiũt, nec fructum aliquem producunt: & hoc partim quidem malitiæ causa qua imbuti sunt,partim vero inertia, quã ad exercendas virtutes præ se ferunt.

In camo,& freno maxillas eorum constringas qui non approximant ad te. Cum equiae muli meminerit,nõ temere per stans intranslatione,frenũ addit.&cõtra eos imprecatur, qui irrationabiliũ huiusmodi animaliũ instar procul absunt à deo.Angas,inquit,domesq;,ac premas eorũ homium maxillas,qui pervirtutũ semitam ad te propius nõ accedunt.Camus,& frenum, idẽ sunt, & iuxta Græcarũ dictionũ etymologiam,alterũ sic dicitur,ꝙ ceruicẽ deflectat,alterũ vero,ꝙ in os mittatur. Per frenũ etiã illa pũt ἄγξαι κημὸς ὦτ κεφαλῶν ἀυχένας χαλινὸς ὦτ γένυας.

Universidad de Deusto
Biblioteca

disciplina intelligi,quam tentationes docent. A maxillis autem totum hominẽ significat,veluti à parte totũ.Contra huiuscemodi igitur homines ideo Propheta imprecatur,quia post sui exemplum inexcusabiles esse eos censet. Alij etiam dicunt verbum, angas, optatiui quidem modi esse,sed in hoc loco accipi debere pro futuro.

Multa flagella peccatoris. Hoc,inquit,dico: cognoscens, meo exemplo, ꝙ multæ castigationes peccatorẽ manẽt.

Sperantem autem in domino misericordia circundabit. Quod si quis post flagella cor suum ac spem suã, vere ad deum conuertat,is omnino etiam misericordiam cõsequetur.

Lætamini in dominum & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde. Cum in superioribus infirmos omnes admonuerit,nũc fortiores etiam exhortatur:quos ideo iustos vocat,quòd iuste viuant,& rectos ob vitæ rectitudinem. Lætamini:inqt,exultate & glotiamini,non de vestris virtutibus.Infirmæ enim sunt, nisi conseruentur à deo: sed in ipso solo domino,qui adiuuat, ac protegit vos. Nam & ego olim in virtute confidens,lapsus sum.Differẽtiam autem lætitiæ & exultationis prædiximus circa finem expositionis psalmi tertiidecimi. Tametsi sæpenumero idem æque significant.Et quod ait in dominum,indifferens est constructio pro in domino.

Psalmus ipsi Dauid sine inscriptione apud Hebræos.

Apud Hebræos hic psalmus caret inscriptione,& videtur mihi continere pertinentia ad tẽpora regis Ezechiæ, atque exhortari sanctos ac probos viros, vt deum laudent, quòd Assyrios inuisibiliter destruxerit, tametsi possit etiã nobis omnibus accõmodari.

PSALMVS XXXII.

Exultate iusti in domino. Quid sit exultatio iam prædiximus. Per iustos autem hic, virtute præditos viros intelligit, quos nulla alia in re exultare iubet, quàm in domino, qui solus & vere adiuuat & victoriam præstat. Neque enim aut fortitudo, aut exercitus,aut diuitiæ, aut mœnia aliquid tunc illis profuerunt.

Rectos decet laudatio. Per exultationem enim laudationẽ significauit. Nam qui aliqua in re exultat,omnino eã laudat:& quia solis viris virtute præditis exultationẽ huiusmodi,ac laudationem apposuit,causam statim addidit,dicens:ꝙ eos præcipue decet,vt deum laudẽt, qui recte,ac duce ipsa viuũt virtute. Neq; eñ,vt alibi dicitur,formosa est laus in ore peccatoris,nec pes obtortus recto congruit calciamento:rectus aũt est dñs deus noster,& rectitudines vidit vultus eius.Cõtra vero diabolus obliquus ac tortuosus est,vt serpẽs:atq; ideo sui similib⁹ delectat.

Confitemini domino in cithara,in psalterio decẽchordarũ psallite ei. Antiquis lex erat vt deum laudarent in Cithara &in Psalterio atque in aliis musicis instrumentis, quẽadmodum in procemio operis tradidimus, docentes quãnam differentiam habeat psalteriũ ad alia musica instrumẽta. Iuxta Anagogẽ per Citharã,quæ inferne pulsatur,ipsum possumus corpus intelligere.Qua(vt inquit Magnus Basilius) in cithara, atq; in Lyra æs inferius resonat ad plectrũ.Cõfitemini igitur domino,hoc est gratias agite,vos nimirũ, quicunq; ab intellectualis Assyrij obsidione admirandè liberati estis: & primum quidem ipso corpore, ieiunando,flẽdo,humi cubando, psallẽdo etiã,hoc est,canẽdo:si qua præterea alia sunt dona:quæ ad moralẽ pertinent virtutẽ,& quibus agi possunt gratiæ deo,hęc omnia deo offerte.Per psalterium autem intellectus significatur,quia quemadmodum in psalterio decẽ chordæ intenduntur,quæ soni,seu vocum causas superne habẽt: vt alibi diximus, ita intellectui nostro decem adiacent legalia præcepta,superne nobis à deo(vt ita dicam)insonata,quę qui obseruauerit,per illorum symphonias,atq; cõcentus spiritualem,atq; intellectualem cantum deo canet. A cithara igitur accedite ad psalterium, & per contemplandi virtutem,psallite cum intelligentia quæcunque canitis.

Cantate domino canticum nouum. Iuxta historiæ sensum, nouum canticũ dicit,veluti de recenti,ac nuper compositum,ob admirandum nimirum dei opus quo à tã grandi fuerant Assyriorum obsidione liberati:iuxta Anagogẽ vero,Christianorum cantus intelligit, quoscunq; scilicet fideles composuerunt:qui noui sunt comparatione antiquorum mandatorum.

Bene psallite ei in vociferatione. Vociferatio est ingemina- ἐν ἀλαλαγμῷ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta militum vox, quæ aduersus hostes audaciam præstat. Per huiusmodi vero vociferationē confidere nos admonet, dicens: psallite iubilāti voce, ac fiduciam præstante, postquā hostes omnes territi, atq; in fugam cōuersi sunt. Quod vero ait, bene psallite, idē est quod sublimiter, seu egregie, atque ex tota anima.

Quia verbum est verbum domini, & omnia opera eius in fide. Rectus est, inquit, sermo domini, quē per Esaiā prophetam de dissoluēda obsidione significauit. Ecce enim q̄ opera quæ domin⁹ cōtra Assyrios fecit, fidē præstāt & cōfirmāt illius sermonē. Vel aliter: Omnia in vniuersum opera domini, in fide esse dicūtur: q̄a quoscūq; ea cernētes mouēt ad fidē, vt credāt in opificē creatorē deū. Nā (vt alia oīa omittā) nónne vel vnicus apis aculeus, qui fistulę in morē factus est, ita vt per eum (tametsi alioquin tenuissimus est) Apis venenū effundat, abūde docere nos potest, q̄ nō fortuito aut ex sese, sed qd diuina vi tāta tenuitas fuerit cōcauata? Et aliter: Rectū est noui testamēti, ac saluatoris nostri verbū, nihil obliquū, nihil dissolutū habens, vt vet⁹ lex. Præterea & quęcūq; opera olim fecit domin⁹, dū cōuersaretur in carne, fidelē reddūt eius sermonē, dū sibi cōsona sunt & aliis credēda: vt pote vera & qb⁹ cōtradici nō possit. Vel aliter: Per verbū, ipse filius intelligēd⁹ est, q̄ rect⁹ est, & via nō errās ac veritas. Ego enim sum, inquit, via & veritas. Oīa etiā signa quęcūq; fecit, ob vidētiū, & auditorum fidem, facta sunt, vt scilicet crederēt in ipsum.

Diligit misericordiam & iudicium dominus. Vide quomodo misericordiam præponat iudicio, vtq; eā deus magis diligat. Hac etenim ratione in peccatoribus deus, primū expectare ab eis solet, an pœnitentiam agāt: quia nimirū misericors est. Deinde, si immedicabiles permanserint, eos castigat, qd pertinet ad iudiciū. Vel, quia cuicūq; iudicio suo deus misericordiā cōmiscet, iuxta illud: Si iniquitates obseruaueris domine, dominęq; sustinebit? vel misericordiā quidē diligit deus in iis, quos castigādo erudit ac dirigit: iudicium vero, in iis, qui peruersi atq; incorrigibiles perseuerāt. Vel misericordiā diligit, in præsenti seculo. Nō veni enim, inquit, vt iudicē mūdū: iudiciū autē in futuro. Simile est etiā quod alibi legim⁹: misericordiā, & iudiciū

cantabo

cātabo tibi domine: hoc est, misericordiā & iudiciū, in cā ticum tibi, ac laudē cōponam: narrans nimirū quomodo misericorditer iudicas, vt prædiximus. Cōmiscetur enim misericordia iudicio, & iudiciū misericordiæ, ne misericordia laxitatē, ac mollitiē, nēve iudiciū desperationē generet. Quòd si psalmum referas ad tempora Ezechię, dic q̄ dominus miseratus est obsessam Hierusalem, & quòd iudicio suo Assyrios iniuste obsidentes condemnauit.

Misericordia domini plena est terra. Omnium enim misere tur deus, impiorū etiā, ac se deum abnegantiū. Nam alioqui, si misericordia non vteretur, quomodo fineret eos viuere? credentium tamen semper magis miseretur, & impiorum minus. Vel per misericordiam domini, euangelij prædicationem intellige, quod misericordia plenum est, atque ex misericordia creatoris nostri dei nobis datum, & quo iam plena est tota terra ob disseminatam vndique apostolorum doctrinam. Sermonem autem suum deinceps mutat in laudem, narrans mirabilia dei, & dicens.

Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis potētia eorum. Vidētur quidē hæc verba, idem æq; significare. Dixit enim deus de vno quoq;, fiat, & factū est. Verbum præterea, oris spiritus est aerē verberans: & qualis est oris spiritus, qui aerē verberat, tale est & ipsum verbū. Similiter firmamentū, ac potētia, pro eodē sumūtur. Cœli enim difficile corrūpuntur, firmiq;, ac stabiles sunt. Sed iuxta altiorē sensum (quo dicere possumus, beatū Dauid hoc in loco de sancta Trinitate philosophari) per dominū patrē intellige: & filiū, per verbū: & per spiritum oris eius, spiritū sanctū: quē ideo spiritum oris eius appellauit, vt eiusdem eum ostenderet esse substātiæ cum illo à quo emittitur: & quòd non creatus esset aliunde. Per cœlorū verò potentiā, cœlestes angelorū potentias intellige. Illud tamen aduerte, q̄ non separatim filius homines creauit, & spiritus angelos: Sed filius quidē omnia in esse produxit. Omnia enim, inquit, p ipsum facta sunt. Sāctus verò spiritus angelos sanctificauit, postquā creati sunt: q̄ ob causam, non de facili mouentur ad malū. In bono cō firmati angeli nullo modo mouētur ad malū, cū ab initio statim, ipso sancto spiritu, veluti tinctura quadā con-

Δύναμις.

Universidad de Deusto
Biblioteca

solidati ac corroborati sint.

Συνάγων ὡσεὶ ἀσκὸν. *congregans quasi vtrem aquas maris.* Subintelligenda est præpositio in, vt sit ordo. Congregat quasi in vtrem. Cõgregat, inquit, aquas maris in terræ cõcauitates, quasi in vtrẽ. Vel aliter: cõgregat aquas maris, quasi vtrẽ: hoc est, instar vtris, tumẽtes nimirum non secus atq; vter, ventorum vi, & pari modo remissas, cessantibus ventis. Vel per vtrẽ, humorem intelligit, qui in vtre continetur, & cõtinente, contentũ ipsum significans: vt sit sensus: cõgregãs aquas maris, eo modo quo humor aliquis in vtre continetur. Continẽtur etenim in seipsis aquæ maris, mãdato dei, nec disperguntur in terram, non secus atque humor ille, qui quasi vinculis quibusdã in vtre continetur. Quidã etiam dicunt, prophetam hic de iis loqui vaporibus, qui generantur è mari, & paulatim circunlati, in aëre consistunt, & vtris instar condensantur & fiunt in nubem.

Ponens in thesauris abyssos. Abyssus dicitur aquarũ profundũ. Est autẽ græca dictio, abyssus, & iuxta nominis etymologiã sic dicta quasi impossibile sit, vt in illud profundum quis descendat. Abyssorũ autẽ thesauri sunt sinus terræ, è quibus fontes proueniũt, & flumina. Vel per thesauros, locum intellige supra firmamẽtum, vbi deus à principio aquarum dimidium posuit: thesauros autem eum locum appellauit, vel propter loci amplitudinem, vel quia latet, & occultus est, tametsi opportuno tpe aperiatur etiam à deo, & claudatur. Huiusmodi enim sunt thesauri proprietates. Ego vero hũc versiculũ puto apostolis cõgruere, qui thesauri fuerunt: custodes nimirũ & conseruatores abyssorum: hoc est profundissimorum mysteriorum fidei.

Timeat dominum omnis terra. Terrã sæpenumero, vt nũc, homines vocat, vel quia de terra plasmati sunt, vel, quia habitant in terra. Nã cum à creaturarum magnificentia, creatoris potẽtiam ostenderit, quod reliquum est, admonet: timendum eum esse, & venerandum, quasi solũ deũ. Vel per terram, nunc eos dicit, qui terrena tantum cogitant, quos iubet vt timeant deum. Ita enim significari per terram sæpe apud scripturam inuenimus.

Ab eo autem commoueantur omnes habitantes orbem. Præ timore eius, inquit, tremãt homines quoniã magnus est, & terri-

tribilis. Magnus aũt Basilius versiculũ hũc aliter intellexit. Habitãtes orbẽ, inquit, cõmoueãtur ab eo: hoc est, moueantur, quemadmodum ipse deus vult, & sit sensus: prophetã precari, vt omnibus habitãtibus orbem, corporis atq; animæ motus sint secundum deũ, & à diuino timore dirigantur. Ego vero puto hoc de Christo dictum esse, à cuius operibus & verbis oẽs cõmoti sunt, alij qdẽ ad fidẽ mutati, alij vero terrore ac perturbatione affecti.

Quoniam ipse dixit & facta sunt. Traditur hic iusta timoris causa. Ipse enim, inquit, omnium creator est. Dixit enim fiat hoc, aut illud, & factum est statim.

Ipse mandauit & creata sunt. Idem fere sibi volunt hæc verba, quod proxime, superiora. Vel, verbum, mandauit, appositum est ad declarationẽ verbi, dixit. Neque enim simpliciter dixit, sed iussit etiam, quasi omnipotens. Vel, quod ait: dixit, & facta sunt: ad ipsam tantũmodo hominum creationem referẽdum est. Quod verò subdit; mandauit; & creata sunt: ad regenerationem referatur; quæ per euangelij prædicationem facta est. Mandauit enim apostolis vt irent, & docerent omnes gẽtes. Nam & ipsi fideles, noua dei creatura appellantur.

Dominus dissipat consilia gentiũ, reprobat autẽ cogitationes populorũ, & reprobat cõsilia principũ. Varios sensus recipiunt hæc verba. Possunt eĩ de Assyriis intelligi, qui obsederũt Hierusalem: & de Christi crucifixoribus: & de ijs, qui apostolos, ac martyres, vi, atq; tyrannide oppresserũt: & si quidem de Assyrijs intelligas, dic Ꝙ gentes ideo eos appellat propheta, quia ex diuersis nationibus ad bellũ huiusmodi fuerant cõgregati aduersus Hierusalẽ: & per populos, Hebræos ipsos intelligit. Quidã eĩ eorũ propter angustias in quibus erant cõstituti, oportere cogitabant sese in manus inimicorũ tradere: per principes verò, duces, ac præfectos Assyriorum. Quod si psalmum exponas de Christi crucifixoribus, differẽtiam personarũ nosces, si expositionẽ legeris secundi psalmi: si verò malis de tyrannis intelligere: per gentes, nationes varias intellige, quæ vbique locorum sunt: & per populos, inimicos fidelium Iudæos: per principes vero, reges ipsos, ac duces.

Consilium autẽ domini in æternum permanet. Per consilium

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem dñi,euangelicā prædicationem intellige, quæ oēs hoīes credētes per se saluari vult. Hoc igitur cōsiliū, stabile, atque inuictū vsq; ad futurū seculum permanebit.

Cogitationes cordis eius in generationē & generationē. Quē admodū superius cōsilia, & cogitationes dixit ita & nūc. Est autē consiliū, sīa quæ recta esse existimatur, cogitatio verò simplex cōsideratio. In generationē & generationē, consueuerūt antiqui dicere, pro semper. Quasi per oīm generationum successiones. Per cor autē dei, humano quodā more loquēs propheta, volūtatē dei intelligit: & sensus est: q̄ semper id permanet, qđ vult deus, neq; id solum quod vult sed illud etiam, quod cogitat. Cogitatio esīn diuina, perfectū opus est. Possumus & aliter dicere: q̄ cogitationes cordis dei, vetus nimirū ac nouum testamentum permanent in generationē & generationē alterum videlicet in Iudæorum generationē, alterū verò in fideliū. Antiquum quippe illis, nouū autē istis permanet. Intelligi etiam possunt hæc verba simpliciter de visibilibus. seu etiam inuisibilibus inimicis: q̄ Christus nimirum eorū consilia dissipabit, & quòd dominus perficiet quæcunque ad salutem nostram disponere voluerit.

Beata gens cuius est dominus deus eius. Beata gens, quę regitur, & gubernatur à deo suo. Hæc autem sola est Christianorum gens, cui saluator promisit, dicens: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.

Populus quem elegit in hæreditatem sibi. Nos fideles, & gēs dicimur, veluti, ex gentibus in vnam ecclesiā congregati: & populus veluti: qui loco abiecti illius Iudæorū populi, introducti sumus. Elegit enim nos deus in hæreditatem, iuxta illud: dabo tibi gentes hæreditatem tuā. Beatos verò nos appellat, ob paratorū nobis bonorū fruitionem.

De cœlo respexit dominus. Hæc verba etiam habentur in psalmo 13. vide quæ illic dicta sunt.

Vidit omnes filios hominum. Omnes enim sub cœlo habitant: & nullus eum latet.

De præparato habitaculo suo. Hoc est habili ac cōmodo. vt facile illinc omnia perspiciat.

Respexit in omnes qui habitant terrā. Dum repetit propheta deum respexisse, videtur velle lectori timorem incutere, vt-

re, veluti ex eo quòd occulta esse deo non possint mala quæ fecerit.

Qui finxit sigillatim corda eorum. Adhuc formidabilius quoddam dicit. Nam si plasmauit omnes deus: omnino etiam, & nouit cogitationes, & motus omnes eorū, quibus dedit, vt essent. Timendum est nobis igitur à deo cū non praua tantum opera, sed nec ipse etiam cogitationes nostræ latere eum possint. Quod vero ait: deum singillatim finxisse corda eorum: idem est, ac si diceret: fecisse ea deum, singularia, ac separata à vitiis, atque à passionum vinculis. Vel etiam singillatim, hoc est separatim, ab aliis nimirum animalibus, quasi rationabilia.

Qui intelligit in omnia opera eorum. Atque hoc etiam magnum est, quòd nullis sensibus indiget deus ad percipiendum, quæ fiunt aut dicuntur, aut cogitātur. sed pure simpliciter, ac syncere omnia intelligit. ἐπιστήμων.

Non saluabitur rex ob multam potentiam, & gygas non saluabitur in multitudinis fortitudine suæ. Ob multam potentiam, hoc est, ob militum aut equorum copias, armaque, aut diuitias. Per gigantem verò quemcunque robustum hominem intelligе, qui generosō, ac præstanti sit corpore. Quòd siquis istorum aliquādo saluatur, non propriis viribus, sed diuina gratia salutem consequitur. δύναμιν ἰσχύος.

Fallax equus ad salutem. Instabilis, scilicet, ac non tutus. Incertum enim est, an ascensorem suum saluaturus sit.

In multitudine autē potentiæ suæ non saluabitur. Equus. s. vn de Sennacherib qui cōnumeratis viribus abūdabat, nihil inde adiutus fuit, quinimmo malus male perditus est.

Ecce oculi domini super timentes eum, & super eos qui sperant in misericordia eius. Hæc in primis dicta sunt propter Ezechiam regē, & socios. Deinde causam diuinæ huius protectionis, atque custodiæ addit, dicens.

Vt eruat a morte animas eorū. A morte, inquàm, quæ post diem illum expectabitur, vt prædiximus. Ad vesperum enim, inquit demorabitur fletus.

Et alat eos in fame. In fame q̄ propter obsidionē causata est. quæ omnia subsecuta sunt: vt in libris regū traditur.

Anima nostra sustinebit domino. Et rursum, inq̄t, in tentationum tpe sustinebimus domino: id est in gratiam do- ὑπεμενῶ τῷ κυρίῳ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini, seu propter dominum, propter quem oderunt nos infideles. deinde longanimitatis ac patiētiæ cām infert.

Quoniam adiutor & protector noster est. Multa enim nobis adsunt iudicia, ob quę certi reddimur, quòd inter pericula nobis opem feret.

Quia in ipso lætabitur cor nostrum. Sustinebimus, inquit, quia dominus adiutor noster est, & quia per ipsum lætabimur cum vicerimus.

Et in nomine sancto eius sperabimus. In nomine sancto eius, circunloquendo dixit, pro in ipso dño, vel in inuocatione nominis eius, quæ vel in fugā potest inimicos conuertere. possunt hæc etiam intelligi de Christianis, qui victuros se sperant, quoties vel nomen Iesu nomināt. multa etenim miracula solum id nomen, tantummodo prolatum perfecit, quale illud est: In nomine Iesu Christi surge, & ambula: atque alia huiusmodi.

Fiat domine misericordia super nos quemadmodū sperauimus in te. Sic fiat vt nos sperauimus. sperauimus autem quàm maximè. maxima erit itaque, & tua misericordia.

Psalmus ipsi Dauid quando mutauit faciem suam coram Abimelech & dimisit eum & abijt.

Dauid fugiens Saulem venit in Nomba ciuitatem sacerdotū, & obuiā factus Achimelech, qui inter illos dignitate excellebat, finxit se missum fuisse à Saule ad certū negocium, petiitque ab eo panes, & gladiū: cumq; nullos aōs mueniisset, panes propositionis accepit, quos vnà cū sociis fame impulsus comedit: atque hoc præter legem, solis enim sacerdotibus eos edere licebat, accepit etiam, & hostam Goliath, quæ illic obseruabatur in anathema hoc est in oblationem domino. Exiens autē illinc, profectus est ad Achis Philistæum regem Geth: cumque familiares quidam regis eum cognouissent, & nescio quid susurrassent, timore correptus, finxit se insanum, circunferebatur autem, & strepitu fores cōcutiebat: defluebat autem in barbam spuma ab eius ore. quāobrem sacro eū morbo corripi putauerūt, atque hoc pacto dimissus, ac saluatus est. Historia quidē huiusmodi est & quidā Abimelech eundem esse existimant, quem supra appellauimus Achimelech primarium inter sacerdotes: eūque gemmi fuisse nominis affirmāt: & per mutationem

nem faciei Dauid fictionem illam negocij intelligunt, ad quod sē missum esse dixerat à Saul, timens ne si eius fuga à sacerdotibus cognita fuisset, regi id fortassis deferri posset. verum licet concedamus sacerdotem Achimelech gemini fuisse nominis, regum tamen historia coram Achis tantum mutasse eum faciem tradit, & non coram Achimelech. vnde ad præsentis inscriptionis intelligentiā, Magnus Basilius animaduertendum esse admonet, quòd nomen Abimelech, commune quoddā fuit nomen omnibus regibus Geth, quemadmodum Cæsaris, atque Augusti nomen Romanorū Imperatoribus: & Pharaonis nomen, regibus Aegypti, & alia huiusmodi. Quocirca regi illi Geth priuatum nomen fuisse Achis tradit, commune autem alijs Abimelech. Ex huius igitur regis manibus liberatus Dauid, cum se cognosci formidasset, hunc deo cecinit psalmū, in gratiarū actionem, quòd sapientem eū reddidisset, vt per insaniæ simulationem, viam liberationis inuenerit. Cōgruit etiam hic psalmus, cuicunque fideli à periculis liberato.

PSALMVS XXXIII.

Benedicam dominum in omni tempore. Cum periculum euaserim retribuā deīceps saluatori meo gratias: laudes nimirū perpetuas: quia semper mihi adiutor fuit. edoctus autem ex hoc loco magnus Paulus dicebat: sine intermissione orate, semper deo gratias agite.

Semper laus eius in ore meo. Sed quomodo poterit quis deū semper laūdare, atq, in ore suo illius laudes assiduas habere cum de vitæ necessariis sępenumero tractandum sit? comedendū, bibendū, & dormiēdum? Num ideo fortassis, quia certū est, præter hoc corporale, aliud esse ītra hominē, intellectuale os, per quod diuinarū contemplationum cibus accipitur? & de quo scriptum legimus, os meū aperui, & attraxi spiritū? item alibi: dilata os tuū, & implebo illud: hoc igitur os impediri nūquā potest, & dei semper reminiscetur, si sobrij esse voluerimus. vel aliter: in oī tempore: hoc est congruo tēpore, & semper quādo opportunū est. oportet q̄dē, vt nostro hoc corporis ore, deū laudemus, q̄n aliunde nulla vrgens adest necessitas, intellectus verò ore, perpetuo. reminisci eū dei semp debemus, vt inquit Theologus, & nūquā cessare. vñ in Cāticis canticorū dicitur: ego dormio, cor aūt meū vigilat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In domino laudabitur anima mea. Nõ ob propriã ego virtutem ab hominibus laudabor, sed propter deũ: quia scilicet illum adiutorẽ habui. Beatus enim inquit, cui deus Iacob adiutor eius. anima autem mea laudabitur, circũloquendo dictum est, pro eo quod est: Ego laudabor.

Audient mansueti, & lætentur. Audiant ꝙ admirandũ in modum, & præter omnium opinionẽ seruatus sum. per mansuetos autem, hoc in loco patiẽtes laborẽ appellat, atque in afflictionibus longanimes, qualis ipse erat beatus Dauid. & lætentur, inquit, quia deus huiuscemodi sustinentes viros nõ despicit: Quinimmo in periculis cõstitutos saluat. Me igitur in exemplũ habeant & cõfidant.

Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Ipsos adhuc mansuetos alloquitur, atq; aduocat, vt magnificent, & exaltent deum. & quomodo magnificare, atque exaltare quis deum possit, diximus in principio psalmi 29. deinde narrat quomodo liberatus sit.

Exquisiui dominum & exaudiuit me. Præpositio ex, intensionem quandam maiorem demonstrat. in mediis, inquit periculis derelictus, cum labore perquisiui dominum in auxilium: & statim exaudiuit me.

Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Variæ enim afflictiones eum detinuerant, dum timeret, ne in Saulis manus incideret, ne contumelia afficiendus: & postremo ne sæue etiam interimendus esset.

οὐ μὴ κλῖναι ἐχυρῶς. *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non cõfundantur.* Solet afflictio mentem hominum confundere, atque obtenebrare. vos igitur qui in afflictionũ tenebris cõstituti estis, accedite ad eũ, vt quẽadmodum ego feci, vos pari modo eũ exquiratis. & illuminamini: ipsa nimirum lætitia, atq; alacritate, calamitatum tenebras, ac caliginem dissipãte, ne cõfundamini etiam spe: ispe inquam salutis. Iuxta Anagogẽ potest hæc prophetæ exhortatio de diuino baptismate intelligi. Accedite, inquit, ad Christi fidem vos, qui in errore estis, & illuminamini per baptismũ, quo anima illuminari solet, & animæ oculus purgari: & non confundemini, quia omnem illic confusionis materiam, atque originem abluetis. facies autem vestræ, circunloquendo dixit, pro vos, veluti totum à parte.

Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum. Quod ait, iste, demõstratiue dictum est, ac si diceret: ego ipse quem cernitis. pauperem autem se vocat, quia humano indigebat auxilio: vel ob humani generis tenuitatem.

Castrametabitur angelus domini in circuitu timentiũ eum, & eripiet eos. Castra ponit dñs circa vnumquemque hominum, qui timeat deum, illum nimirum aduersus omnem noxiam muniens aduersitatẽ. verum illius angeli potentiam cõsidera, qui vniuscuiusq; nõstrum vitam custodit. Nam cum vnus numero tantum sit, vniuerso, atq; integro hostium exercitui resistit. timentes autem dominum eos appellat, qui illius obseruant mandata. vbi enim, inquit, est timor, ibi etiam mandatorum obseruatio. παρεμβαλεῖ

Gustate & videte, quoniam bonus est dominus. Cognoscite, inquit, & vos. per gustũ enim hic experientiam intelligit. Gustabitis autem si mei exemplo, ex tota ad eum anima clamaueritis: vel si exquisiueritis eum diligenter: si non ambiguam in illo spẽ seruaueritis. vel aliter: exhortatur nos prophetа ad dominici corporis, ac sanguinis participationem: Quæ duo, omnes, qui digne gustauerint, sentient sibi statim vires, atque auxilium præstari à deo. χρυτὸς.

Beatus vir, qui sperat in eo. Nam si maledictus homo est qui sperat in homine, contra erit beatus qui sperauerit in deo.

Timete dominum omnes sanctiei eius. Sanctos eos vocat, qui deo oblati atque ei sanctificati sunt. timete igitur dominum, quia huiusmodi timor inordinatos motus coetcet. Cõfige enim, inquit, timore tuo carnes meas. deinde infert lucrum, quod ab isto prouenit timore.

Quoniam non est defectio timentibus eum. Nã qui dei timorem in sua anima plantauerunt, nunquã à virtutis opera tione deficiunt. possumus etiam dicere, quòd timentibus dominum nulla est defectio: quia & veste sacri baptismatis induti sunt, & corpore, ac sanguine domini vescũtur, & telo crucis armati sunt: & deniq;, quia necessariis quibuscunque rebus fruuntur. γ'τίγμαι.

Diuites eguerunt & esurierunt, exquirentes autem dominum non diminuentur omni bono. Cum nullam esse asseueraue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit defectionem iis, qui timent dominum, nunc sermoni suo fidem facit, docēs quomodo huius seculi diuites sæpius effecti sunt pauperes, & fame vexati. terrenæ enim diuitiæ fallaces sunt, & sæpe commutantur, ac decidunt: contra verò oēs, qui per dei timorem, ac mandatorū obseruationem dñm quærunt, nullis vnquā bonis indigebunt, ex iis nimirū quæ reposita sunt diligentibus dominum. Humanis enim bonis quàm maxime indigebunt, cum per arctam afflictionum ac tētationum viam eis incedendum sit. Pertinere etiam videntur hæc verba ad Iudæos, qui olim diuites fuerunt ciuitatū, scilicet ac mīlitū copia: insuper, & celeberrimo illo templo, diuina lege, & conuersatione dei, ac deinceps his omnibus priuati, pauperes effecti sunt, ea nimirum ratione, quia dominū Iesum misericordia diuitem, & pauperem effectū propter nos, impudentissime occiderunt: quique esurierūt postquam verum illum vitæ panem de medio sustulerunt. fideles autem qui ex gentibus fuerunt, quærentes dominum, omnibus bonis etiam atque etiam aucti sunt.

Venite filij, audite me, timorē domini docebo vos. Est hic quidam, veluti præceptoris, seu doctoris sermo. solent, enim doctores habere discipulos filiorum loco, eo quod fingant illos quodammodo, ac forment ad virtutes, ac pene veluti noui patres, eos iterum generent. timorem autem domini dixit, ad distinctionem timoris dęmonum. potest etenim & dæmon timorem incutere, de quo alibi scriptū est: à timore inimici eripe animam meam.

Quis est homo, qui vult vitam? Non oēs vocat propheta, tametsi indistincte dixerit, venite, sed eos tantum appellat, qui vitam non hanc communem amant, qua irrationalia omnia viuunt animalia, sed peculiarē quādam veram, atq; æternam præsens etenim vita, mors potius appellanda est. atque ideo merito Apostolus dicebat: quis me liberabit de corpore mortis huius? per mortē, ipsum corpus intelligens: vel vitam potius, quæ est in corpore.

Diligens dies videre bonos. Non huius seculi dies dicit, de quibus Patriarcham Iacob dixisse legimus, dies annorū meorum pauci, & mali: & magnum Paulum, redimentes tēpus, quoniā dies mali sunt: sed de futuri seculi diebus loquitur. illud enim est seculum, quod bonos habet dies ob verum illud, atque in inefabile gaudium. dies autem ideo dixit, quia illic perpetua est lux.

Cohibe linguā tuā à malo. Nunc opera subiicit, quæ efficere solet dei timor. timorē vero dei nunc initialē dico, non perfectū. & linguam in primis iubet cōpescere, velut membrum inter cætera magis labile, & ad omne vitij genus magis promptū. ministra enim nobis est ad homīnū contumelias, & ad dei blasphemias: turpibus etiā cōcupiscentiis inseruit, & lenocinio detrahit: præterea accusat, texit dolos, decipit, falsa præbet testimonia, peierat: & omnium denique vitiorum instrumentum est. παῦσαι.

Et labia tua ne loquantur dolum. Dolus occultum est faci mus sub boni simulatione cōfictū: & dum superius dixit, cohibi linguā tuam à malo, omnes in vniuersum prauos sermones comprehendit: at nūc de prauo quodā, ac magis particulari tractat sermone, veluti de vitio omniū grauissimo, cum clandestine componi soleant hi doli, atque ideo etiam minime euitari possint: ac veluti de re quæ in vniuerso genere humano, quā latissime pateat, in quod ab initio diabolus lethiferum hoc virus euomuit, quādo primum Euam decepit.

Declina à malo, & fac bonū. Considera optimum ordinē, quia verba in promptu magis sunt, quam facta: primo à prauis nos admonet verbis abstinendum esse. cohibe enim, inquit, linguam tuam à malo. sermo enim vt sapientes dixere, via quædā est ad actiones, ac deinde ab ipsis etiam prauis auertit operibus, dicēs: declina à malo. & cō sequenter, sublatis impedimētis, nos insuper ad bene operandū adducit dicens, & fac bonum. nam quemadmodū impossibile est, infirmum aliquem ad sanitatē restitui, nisi prius à morbo liberetur, ita etiā impossibile est aliquē bene operari, qui à vitiis prius non abscesserit. Illud etiā considera quomodo abstinere tātum non sufficit, à vitiis, sed bonis etiam operationib⁹ opus est. vel aliter: declina à malo, & fac bonum: illud, ne pœna afficiaris, hoc autem, vt etiā honoreis. Alia etiam ratione, vitio cui datur? si bonum non faciat: quia inertis ac ignaui hominis est, nihil operari, atque ocio torpescere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inquire pacem, & persequere eam. Pax est omnium bonorum caput, quã discipulis suis dominus veluti hæreditatem quandam reliquit: pacem, inquiens, meam do vobis, pacem relinquo vobis. nam qui erga deũ fuerit pacificus is humanas etiam passiones omnes superabit. Non igitur simpliciter à nobis quærenda est pax, sed cũ studio, vt docet nos propheta. hoc in loco: dũ ait: persequere eam, ac si diceret. per illius vestigia vobis currendum est, vt præuenientes eam comprehendatis.

Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorũ. Per oculos, & aures domini, videndi, atque audiendi potentias in eo intellige. Deus, inquit, semper videt iustos, & illorũ actionibus delectatur, & preces exaudit, vt pote exaudiri dignas. per iustos autem hoc in loco, viros intelligit, omni præditos virtute.

Vultus autẽ domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriã eorũ. Videt inquit, Dominus eos etiam qui praua opera faciunt, verum non eodem modo quo iustos: illos quidem videt, vt custodiat, illos autẽ vt perdat, vt condẽnet, vt pœnas ab eis exigat. prauus enim quilibet statuto à deo tẽpore perit de terra, siue hanc mundi terram intelligas, siue terrã eorũ, qui saluantur. timeant igitur omnes peccatores, cũ eorũ delicta deum minime lateant. potes etiam per vultum domini intelligere aduentũ eius in futuro iudicio, quãdo seuero, ac acerbo vultu eos aspiciet.

Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorũ liberauit eos. Qui terrena atque humilia votis non expetũt, sed cœlestia, ac sublimia, tametsi lingua sileant, mente tamen ac spiritu clamãt, & eorũ clamor quam facilime peruenit ad aures domini: vnde etiã exaudiuntur, & ab omni eripiuntur tentatione, ac miseria: vel quia ab omni aduersitate à deo liberantur: vel ea fortitudine, atque constantia, omnem afflictionis impetum superant: quæ res etiam liberatio dicitur, vt alias in locis declarauimus.

Ἐγγὺς κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν.

Prope est dominus omnibus contritis corde. Deus quidem ob summam eius benignitatẽ omnibus prope est. ait enim per prophetã: deus appropinquans ego sum: verũ nos scelestibus nostris lõge ab eo discedim⁹. Ecce enim, inquit, ab bi pro

bi propheta, ij qui elõgant sei psos à te, peribunt. cõtritos autẽ corde eos appellat, qui de ꝓpriis peccatis cõpuncti sunt. cõpunctio enim superbiã, ac fastũ maxime cõterit.

Et humiles spiritu saluabit. Præcedit enim compunctio, & subsequitur humiliatio. humilem autẽ spiritu dixit, hoc est animo. nam corpore tantum aut gestu, seu verbis, aut alia quauis necessitate humiles deo grati non sunt.

Multæ tribulationes iustorũ, & de omnibus his liberauit eos dominus. Permittit quidẽ eos dominus in virtutis gymnasiũ descẽdere, sed non finit superari à laboribus: quod tamen & victoria reputatur, vt prædiximus, & illorũ laudi adscribitur. Atq; ideo alibi dicit dominꝰ: in mũdo tribulationẽ habebitis, sed cõfidite: & Apostolus in omnibus tribulati estis, sed nõ angustiati, & multa alia habẽtur huiusmodi.

Custodit dominus omnia ossa eorum, vnũ ex his non cõteretur. Atqui multorũ martyrum ossa contrita sunt, verũ homo non solum is dicitur, qui exterior est, hoc est non solũ ipsum corpus, sed etiã qui interior, hoc est ipsa anima, quæ sua etiam membra habere dicitur, sicut & corpus, atque eisdem nominibus distincta. Nam cum legimus: Mandatum domini lucidum, illuminans oculos. item qui habet aures audiendi audiat: vel, os meũ aperui & attraxi spiritum, & dẽtes eorũ contriuisti. item, vẽtrẽ meũ doleo: aut pes iusti non offendat: & alia huiusmodi. nõ corporis, sed animæ mẽbra intelligimus. vnde & nunc per ossa solidioꝛes quasdã animæ cogitationes intelligit, quæ eã nõ secus atq; ossa corpus sustinent, atq; confirmãt. custodit autẽ dominus hęc, quę diximus iustorũ ossa, quia ei placẽt, & nihil eorum conteretur, violentia scilicet peccati.

Mors peccatorum pessima. Hoc est laboriosa, atq; molesta, quod ex Græcæ dictionis etymologia, melius percipitur. tunc temporis etenim certius dignoscunt pœnas sibi fore repositas. Iustorum autem mors suauis est, quia gaudia sibi sentiunt præparata.

Πονηρὸς θάνατος τῶν κακῶν.

Et qui oderunt iustum delinquent. Oderunt iustum ij, qui in peccatis sunt: nam si simile suo simili lętatur, illud cõsequenter patet, qꝰ dissimile sũũ odit dissimile. quorum enim vita dissimilis est, horũ etiã sententię pugnãtes inter se sunt, atq; contrariæ. delinquent autem, quia oĩbus aliis

Universidad de Deusto
Biblioteca

delictis,hoc odij peccatū addiderunt. non solū enim eū imitati nō sunt,qui erat iustus,sed odio insup eū ꝓsecuti sūt.delinquēt igitur,id est peccabūt autpericlitabūtur.

Redimet dominus animas seruorū suorū. Ab humanis nimirū ac diabolicis īsidiis,quas ꝓpria patiētia superabūt.

Et non delinquent omnes qui sperant in eo. Non peccabunt, eo ꝙ valida atque constanti spe ad dominum ferantur, nec vllum etiam animæ periculum sustinebunt.

Psalmus ipsi Dauid.

Hunc etiam Psalmū composuit beatus Dauid, cū persecutionē sustineret à Saule,& nullibi ei daretur tuto consistere:cęgrisque aliis omnibus inimicorum persecutionem sustinentibus,imprecationibus autem,quæ tam in præsenti sunt psalmo, quàm alibi,vti nos oportet aduersus dæmones. ij enim sunt qui nostros excitant inimicos,& in nos insurgere eos faciunt. Conuicijs vero,aduersus insidiatores vti possumus,quòd si alicubi præclara aliqua virtutum facta perc̄sentur,ea applicabimus ipsi beato Dauid,ita tamen vt & nos ad illorum imitationē moueamur, & excitemur.

PSALMVS XXXIIII.

IVdica domine nociuātes mihi,impugna impugnātes me. Primo,inquit,Saulem, & socios iudica, deinde impugna, ac castiga. eorum enim iniustitia apertissime patuit.

Apprehende tela,& scutū,& exurge in adiutorium mihi,effunde frameam,& conclude aduersum persequentes me. Cū pugnæ meminerit, cōsequēter etiā armorum genera apposuit: non ꝙ eis vtatur deus, sed humano locut° est more.terribili enim hac armorū cōmemoratiōe, prauos ac sceleſtos omnes perterrefacit.nā alioqui,solū dei verbū,quinimo sola etiā eius volūtas satis est ad coercendos, ac castigādos opprimētes,& ad defendēdos ac liberādos oppressos.effunde igitur frameā,hoc est eximе gladiū è vagina.ob expolitā enim lęuitatē suā gladi° fundi quodāmodo videtur è vagina,cū euaginatur. cōclude etiam aduersus persecutores meos :hoc est : obstrue viā ante eos,ita vt effugere amplius manum tuā nō possint.

Dic anima meæ,salus tua ego sum. Intellectuali voce tua, loquere ad intellectualem animam meam,& dic ei: noli timere,quia ego sum salus tua. Illud autem animaduertendum,ꝙ græca dictio quæ hic habetur, non indicatiui modi est,& præteriti temporis,vt regulariter inueniri solet,sed Aoristus imperatiui modi,vt sit ἐιπὸν pro ἐιπὲ , id est dic,eo modo,quo dicimus πεῖσον pro πεῖσαι.

Confundantur & reuereantur, qui quærunt animā meam. Verba hæc confundantur & reuereantur,idem fere significant.Confusio enim illis summa erit,si me comprehendere nequiuerint.animam autem meam circunloquēdo dixit,pro me ipsum.

Conuertantur retrorsum. Inanes,nimirum, & re infecta.

Et confundantur qui cogitabāt mihi mala. Verbū cōfundātur hic repetitum,præcipue iuxta græce dictionis vim,in tensionē addit,& maiorē cōfusionem significat.Cogitare autē mala,pro confidetare, ac studiose inuestigare dixit.

Fiant sicut puluis ante faciem venti. Ac si dicat,inter fugiendum instar puluеris dissipentur,ac dispergantur. minutissimus enim cum sit puluis,à ventis facile dispergitur. ἀκλίβωτον.

Et angelus domini conterens eos. Subintellige verbū,sit. Angeli enim sæpenumero mittuntur à deo,vt aliquos castigent:veluti is,qui Aegypti primogenitos dissipauit. item is,qui centū octogintaquinq; millia Assyriorū interemit.

Fiat via eorū tenebræ,ac lubricū. Grauissima est huiusmodi imprecatio,optat enim vt illis fugientibus,via adeo sit obscura,vt videre nequeant , qua recta sibi eundum sit: præterea etiam,vt adeo sit lubrica , quòd in præceps aliquod deferantur.

Et angelus domini persequens eos. Istos etiā qui in tot ac tā mala inciderunt,angelus domini conterens persequatur,quid igitur par est euenturum ei esse,qui neque oculis videat,neque pedibus adiuuetur, & ab ipso etiam persequente angelo vrgeatur.

Quoniā gratis abscōderunt mihi interitū laquei sui. Symmachus pro gratis dixit,sine causa. Cum nihil à me, inquit,læsi fuerint , absconderunt mihi tamen interitū laquei sui.est autem sermo hic metaphoricus , à venatoribus translatus,qui laqueos occulte disponunt, per quos interitum feris inferunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Superuacue exprobrauerunt animam meam. Animã meam circunloquẽdo dixit,pro meipsum. Estq; animaduertendum,ꝙ huiusmodi figura loquendi,quæ græce Periphrasis dicitur,frequentissima reperitur apud beatum Dauid. vt illud:anima mea,vita mea,facies mea, nomen tuum,& alia huiusmodi. mentientes, inquit, exprobrauerunt me, ingratum appellantes,& regis insidiatorem.

Veniat illi laqueus quẽ ignorat. Inexpectata,inquit,calamitas illi obueniat:illi inquã, qui & mihi interitũ abscondit, & qui me exprobrauit,siue Saulem intelligas, seu quemuis aliũ, qui Saulẽ vrgeret aduersus ipsum beatũ Dauid.

Παγίδα. *Et rete quod abscondit comprehendat eum.* Et rete quod clã aduersus me tetendit comprehendat eum:hoc est,omnis illius conatus, omne consilium in authorẽ conuertatur.

Καὶ ἐν παγίδι πεσέῖται ἐν αὐτῇ. *Et in laqueo cadet in ipso.* Idem etiam significant hæc verba. & cum dixerit in laqueo, addidit in ipso, inquam laqueo quem idem ille disposuit.

Καὶ τῷ. *Et anima mea exultabit in domino.* Inimicis meis ita castigatis,lætabor in domino,qui iustis eos affecit pœnis.

Delectabitur in salutari suo. Quia illos perdidit,& nos saluauit.

Omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tibi? eruens pauperem de manu fortiorum eius, inopem & pauperem à diripientibus eum? Omnia autem ossa mea,id est membra mea oĩa quæ in profundo corporis sunt. significare autem videtur per hæc verba plenissimam gratiarum actionem ex intimo animæ prouenientem. vel, per ossa, solidas ac validiores animæ cogitationes intelligit vt sæpe diximus. Inopem autem seipsum propheta appellat,quasi exulem,necessariorũmque omnium indigentem,& solum per fortiorem verò Saulẽ intelligit,qui & diuitiis & bellicis copiis affluebat:& dum inopem se bis dicit,& insuper, pauperem, addit: tenuitatem suam maximam denotat,& huiusmodi verborum humilitate deum pariter ad maiorem misericordiam excitat. Diripientes etiam ipsos hostes appellat: habito nimirum respectu ad illorum spem, qui sese eum direpturos sperabant.

Surgentes testes iniusti, quæ nesciebam interrogabant me. Ipse nimirum Saul,& quicunq; ei assentabantur:quos beatus Dauid

Dauid testes ideo appellat, quia aduersus se testimoniũ ferebãt:& iniustos,quia mẽdaces erãt,vel quia huiusmodi testes cũ subsannatione quadã ac derisu interrogabãt eum:nunquid aspiraret ad regnum? Interrogabãt autem hoc,& pariter asseuerabãt,ita esse. Quod tamẽ beatꝰ Dauid,vtpote innocens ignorasse se ait. Nunquam enim ad regnũ aspirauerat. Possunt etiã hæc verba de Christo intelligi,propter falsos testes,qui interrogabant eum, nunquid non blasphemasset,vt euangeliorum tradit historia.

Retribuerunt mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ. Cum communem inimicum Goliath interemisset beatus Dauid,& Philistæos superasset, & prauum Saulis spiritũ depulisset,persecutionẽ tamẽ sustinebat à Saule. Retribuerunt itaq; animæ meæ sterilitatem,hoc est infructuositatem. Virtutẽ meam,inquit, studuerũt infructuosam constituere,cum occidere me cogitauerint, & facere vt anima mea cessaret à fertilitate virtutum. Vel retribuerunt mihi sterilitatem, circunloquendó dixit, ac si diceret,pro beneficiis à me in eos collatis , illud conati sunt mihi rependere,vt me occiderent,ne viuendo filios procrearem. Vel aliter, sterilitas pro oblitione accipitur, quia per filios & posteros memoria hominum conseruatur.

Σάκκον. *Ego autẽ mihi cum molesti essent, induebar sacco, & humiliabam in ieiunio animã meam.* Deinceps docet propheta quomodo dissoluere oporteat calamitates. Nam cũ ab inimicis calumniam sustineret,sacco ac ieiunio animam suam, hoc est seipsum humiliabat,rogans ab insidiis liberari.

Καὶ κίλασμα. *Et oratio mea in sinũ meum cõuertetur.* Hoc est exaudietur mea oratio. Ita enim intelligenda sunt hæc verba,quasi se ipsam conuersura sit oratio ad Prophetam, qui eam emisit. Non inanis tamen nec vana aut re infecta, quinimmo in illius sinũ instar pretiosissimi doni suscipienda sit. Vel, quia ita conuertetur,vt orãtis sinum pretiis rebus impletura sit. Tametsi aliquãdo etiã huiusmodi loquẽdi modus cõtrariũ penitus sensum recipiat:quãdo scilicet quis non exauditur,& oratio in sinũ,re infecta,inanis conuertitur.

Ὡς πλησίον ὡς ἀδελφῷ. *Quasi proximo,& quasi fratri nostro sic complacebam.* Summam suam dilectionẽ erga Saulem ostendere volens,fratris,ac proximi nomine vsus est. Parẽtes eũ,& dominos

Universidad de Deusto
Biblioteca

proprie honorandos nobis esse dicimus, fratres vero amandos, præcipue quando sumus sine prole.

Quasi lugens & mœstus sic humiliabar. Videns illum mihi inuidere, quia multitudo ac populus me laudabant, humiliabat fingens me tristem ac mœstum esse. Solet enim inuisi hominis humilitas, atq; deiectio, inuidiam reprimere: quemadmodum contrà, superbia atque elatio augere.

Aduersum me lætati sunt, & conuenerunt. Me hæc agente, atq; hoc pacto sentiente, illi lætati sunt, credentes periisse vires meas: & conuenerunt, vt insidias aduersum me disponerent.

Congregata sunt super me flagella, & ignorani. Quod septuaginta interpretes dixerunt, flagella, Symmachus percutientes reddidit. Ait igitur occisores aduersum me congregati sunt: me, inquam, ignorantem huiusmodi eorum consilia, atque insidias quas aduersum me disponebant. Eas autem puto subnotari, quæ in historia regum traduntur, quando eius vxor Michol omnia illi aperuit, atque à periculo etiam eum saluauit.

Dissipati sunt & non sunt compuncti. Dissipati sunt cũ me non inuenissent, vt sperauerant, & tamen compuncti non sunt, quia nulla ducti sunt pœnitentia.

Tentauerunt me, subsannauerũt me subsannatione, fremuerũt super me dentibus suis. Saul, inquit, & qui cum eo erant, aliquando tentauerunt me probantes atque experientiam sumentes mentis meæ: aliquando etiam subsannauerũt, irridentes, veluti infirmum, nunc vero palam, leonum instar, in me efferati sunt. Frendere autem dentibus solent omnes aliquando ob timorẽ, aliquando vero ob nimiam indignationem, quando nimirum, veluti furore quodam collidunt mutuo dentes & resonant. Nunc, inquit, ira ac rabie pleni, resonare videtur super me dentibus suis, auidi nimirum vt carnes meas dilanient.

Domine quando respicies? Tu enim longanimis ad hæc, respicere eos non videris: quando igitur animaduertes, & vindictam facies?

Restitue animam meam à malignitate eorum. Tu me libera, inquit, ab illorum peruersitate, & in pristinam securitatem restitue.

A leonibus vnigenitam meam. Frendere propriè dicuntur leones: consequẽter igitur cum frendere eos dixerit, postmodum leones etiam appellauit: & maxime ob ingenitã eis fœuitiam, & insidiis semper intentum animum. Vnigenitam autem animam suam, hoc est, seipsum, ea ratione appellauit, qua declarauimus in psalmo vigesimoprimo. à communi etiã sensu hoc in loco subaudiendum est verbum, restitue. Μονογενῆ.

Confitebor tibi in ecclesia multa, in populo graui laudabo te. Vide quæ exponendo dixerimus, in commemorato superius psalmo, ibi: in ecclesia magna confitebor tibi. πολλῷ.

Non supergaudeant qui aduersantur mihi iniuste, qui oderunt me gratis & annuunt oculis. Gratis, hoc est, sine causa. Neq; enim ego iniuria eos affeci, aut odiosum me præbui. Per annuentes vero oculis, adulatores intelligit, qui Sauli annuebãt: hoc pacto detrahẽtes beato Dauid, aut eum carpentes si quid aliquando præsens ille dixisset aut fecisset. οἱ ἐχθροί μου ματαίως. κατανεύοντες ὀφθαλμοῖς.

Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in ira dolos cogitabant. Pacifice quidem mecum olim versabãtur amicã loquentes, & quæ beneuolentiam ac dilectionem præferre videbantur, verum summa cum ira, quã celabant, dolos contexebant, cogitantes, quo nam me pacto in pericula coniicerent.

Et dilatauerunt super me os suum. Nouissime etiam palam ac lato ore accusabant me non clam amplius, aut voce submissa. Nam qui cupiunt latere compressis pene labiis susurrant.

Dixerunt euge euge, viderunt oculi nostri. Apud antiquos illi clamabãt euge euge, qui assecuti aliquid fuerãt, quod optabant, repetitione illa lætitiam quandam præseferentes. Videntes, inquit, inimici mei me fugientem, acclamauerunt verba illa lætitiæ, euge euge: significantes nimirum, eorum rem bene se habere. Quod sequitur, viderunt oculi nostri: per se legendum est, & subintelligendum est aliquid, vt puta, viderunt oculi nostri hostem nostrũ Dauid male affectum, seu in præceps delapsum: viderũt oculi nostri id quod erat in votis. Vel coniunctim etiam legi potest versiculus. ac si diceret, bene bene viderunt oculi nostri quæ optabamus.

Vidisti domine. Ea nimirum quæ patior.

Ne sil-as Ne amplius sustineas. Nam qui sustinent tacere solent.

Ne discedas à me. Nullus enim alius est mihi adiutor.

Exurge domine intende iudicio meo. Humano more hęc dicta sunt, vt sæpius diximus. Exurge, inquit, domine. Longanimis enim cum sis aduersus inimicos meos, dormire quodammodo videris. Et quid significat, intende, vide in expositione psalmi quinti.

Deus meus & dominus meus in causam meam. A communi sensu hoc in loco sumendum est verbum, intende, & per causam, iudicium rursus intelligit. Illa autem verba: deus meus, & dominus meus, & alia huiusmodi verba repetita, inuocationis intensionem demonstrãt, quæ ex intimo corde proueniat, & ardentis in deũ desiderij. Adfert enim huiusmodi inuocatio quoddam secum solamen, iuxta illud: memor fui dei, & lætatus sum.

Κρῖνόν μοι. *Iudica mihi secundum iustitiam meam.* Iudica hoc mihi, inquit, qđ eũ iustus fuerim in iis omnib⁹, quæ ad persecutores meos pertinẽt, ego cõtrà ab illis iniuria affectus sum.

Domine deus meus, & nõ supergaudeant mihi. Superflua est coniunctio, &, vel subaudienda est dictio, amabo, vt sit sensus: Amabo domine deus meus.

Ne dicant in corde suo, euge euge animæ nostræ. Hic etiam aliquid subintelligendum est, vt sit sensus: ne dicãt in corde suo: factum est, euge euge animæ nostræ.

Κατεπόμεθ᾽. *Ne dicant absorbuimus eum.* In ore nimirum gladij. Hæc etenim dicerent, si me morti traderent.

Confundantur & reuereantur simul qui gaudent malis meis. Verba confundãtur & reuereãtur, seu pudeãt, idẽ æque significant, quẽadmodum & illa in sequentibus: lætentur & exultent. Confundẽtur autẽ, si vacui atq; inanes re infecta reuersi fuerint. Quod vero ait, simul, idẽ sibi vult ac si dixisset vno atq; eodẽ tẽpore oẽs cõfundãtur, qui gaudent malis, hoc est, infœlicitatibus & infortuniis meis.

Induantur cõfusione et pudore, qui magna loquũtur super me. Hoc est, qui se iactant aduersum me, & qui mala sibi illatum ire gloriantur.

Exultent & lætentur, qui volunt iustitiam meã. Hoc est, qui volunt

volunt id, quod iustum est in causa mea. Iustum vero esset quòd inimici me temere non impugnarent, sed potius in periculis mihi opem ferrent, cum ianumeris eos semper affecerim beneficiis.

Et dicant semper, magnificetur dominus, qui volunt pacem serui tui. Dicant hoc, videntes me nimirum superasse impugnatores meos. Magnificetur autem, hoc est, magnus ab omnibus reputetur.

Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam. Si ea scilicet fiãt quæ petij. Per iustitiam autem dei, iustum eius iudicium intelligit.

Tota die laudem tuam. A communi sensu hoc in loco etiam sumendum est verbum, meditabitur. Tota autem die, hoc est per totam vitam. viuere enim quodammodo, non videntur, qui dormiunt. Meditabitur igitur, id est, annunciabit laudem tuam, quod perpetuum illi erit opus. Et hæc quidem sunt, quæ ad præsentis psalmi expositionem pertinent. Verum nobis etiam lector admonendus est, vt caueat ne ex hoc psalmo, occasionem aliquando fortassis sumat, imprecandi aduersus inimicos: vel quia beatus Dauid vitam, ac conuersationem legalem, & non euangelicam degebat, iuxta quam postea Christus perfectiorem docens doctrinam aiebat: dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio prosequeris inimicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benedicite persequentibus vos, vel quia verba hæc beati Dauid intelligenda sunt, non vt imprecentur, sed q; sub imprecationis modo, ea prædicant, quæ inimicis euentura erant. Vel ea ratione fortassis imprecatur quia scriptũ est: Percute argentum reprobum & purgabitur. Imprecabatur autem eis beatus Dauid, non vt acerbus hostis, sed veluti is, qui prauos omnes homines oderat, & optabat eos castigatione emendari, vt futurũ ac horribile iudiciũ euaderent. Vel vt per illorũ pœnas alij fierent meliores. Illud insuper addendum putamus ad prædicta: quòd plura ac potiora ipsius psalmi verba Christo domino recte accommodari possunt, aduersus ingratissimos Iudæos.

In finem ipsi puero domini Dauid. Τῷ νικ Δι.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum beatus Dauid veritus Saulis persecutionem moraretur in deserto, & quandam illic spelunca veluti dormiturus subintrasset, venit eo loci persecutor eius Saul, pernoctauitque, latere illic ignorans beatum Dauid. Noctu itaq; Dauid consurgens adstitit supra dormientem, parcénsq; ei, fimbriam tantum diploidis gladio abstulit, in facti testimonium. Et postera die exeunte illinc Saulem consecutus, ostensa fimbria diploidis acclamauit exprobrans iniustae illius insidias, & suam pariter iustitiam annuncians: ille autem pudore suffusus non mediocri, confessus est, & compunctus, verbisq; dilectionem simulabat, rursus tamen eum persequebatur. Quod agreferens beatus Dauid, praesentem psalmū composuit: primo quidem proposito vt illius vitium carperet, deinde etiam vt dolosi cuiusibet peruersitatem notaret. In finem autem inscribitur, quia in eo inimicorum destructio praedicetur, quae ad finem seu exitum peruenit. Puer autem domini dicitur beatus Dauid duplici ratione, quemadmodum supra declarauimus in inscriptione psalmi 17.

PSAL. XXXV.

Φησὶ παρά-
νομ& τῆ ἁ-
μαρτίᾳ ἐν
ἑαυτῷ.

Dicit iniquus delinquere in seipso. Dicit, id est putat Articulus autem, τῆ, qui habetur in Græco ante verbum, delinquere, superfluus est, vt sit sensus: putat iniquus peccare in seipso, hoc est putat, se clam ac latenter delinquere posse, & in sua sola conscientia, ita vt neque ab ipso etiam deo videri possit. Vel si articulum τῆ, nolis esse superfluum, & legere: dicit iniquus, vt delinquat in se ipso: dic sensum esse: quòd huiusmodi vir iniquus cogitat in seipso: hoc est intra se: vt peccet. Solent enim huiusmodi articuli aliquando superflui iacere, aliquando etiam aduerbialiter poni, vt declarauimus. Per iniquum autem hoc in loco Saulem ipsum intelligit, quem summa constat vsum esse iniquitate, dum amicum pariter ac benefactorem, & generum tanto odio prosequeretur.

Ὅτι Λίκυ-
ος ἐνώπιον
αὐτοῦ τῆ ἐν-
ῳῦν τοῦ ἀτ
μίσαι ἀυτὸ,
τὴ μισῆσαι.

Non est timor dei ante oculos eius. Hoc est ante oculos animæ huius iniqui. Atque ideo ita cogitat non perspiciens se latere non posse.

Quoniam doloso egit in conspectu suo, vt cognosceret peccatum suum, & odisset. Vide, inquit, quid fecerit. Dolos expandit ante se: hoc est: praue ac peruerse egit in hoc, vt peccatum suum cognosceret & odisset: vt sit sensus: noluit cognoscere, peccatum suum, & odisse illud.

Verba oris eius iniquitas & dolus. Ea, inquit, quæ de pace mecum tractabat, plena erant iniquitate & dolo, & venenum quodāmodo in se occultū retinebant. Quæ res iniqua pariter erat & dolosa. Volebat enim Saul me securū confidere, atq; hoc pacto nihil verentē comprehendere.

Noluit intelligere vt bene ageret. Noluit intelligentiam aliquam maiorem habere, vt bonum aliquod faceret, vel vt cessaret ab insidiis.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo. Etiam in lecto cubans praua in animo versabat. Neque enim quietis aut somni tempore quiescebat: vnde summa illius malignitas demonstratur.

Adstitit omni viæ non bonæ. Promptus est ad omne opus malum.

Malitiam autem non egre tulit. Malitiam, inquit, graue quid esse non existimauit: hoc est, à se eam non repulit. Πτσύχεθι-
σι.

Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsq; ad nubes, iustitia tua sicut montes dei iudicia tua abyssus multa. Quēadmodum superius summā Saulis prauitatē demonstrauit, ita & nunc summā dei bonitatem & lōganimitatē describit, dicens: Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsq; ad nubes; hoc est, vsq, ad ipsum cœlum. Nubes enim vsq, ad cœlū ascendūt. Iustitia tua sicut mōtes dei: & per montes magnitudinē pariter & altitudinē significauit. Montes autē dei dicuntur, veluti à deo creati. Iudicia etiā tua abyssus multa: hoc est, dispensationes tuæ immensum quoddam arq; incōprehensibile sunt profundū.

Homines & pecora saluabis domine. Saluare, seu saluari aliquando de æterna salute dicitur, iuxta illud: & saluabuntur iusti: aliquando verò de temporaria salute, vt nunc. Exponere enim debemus: saluabis, hoc est: viuificabis, seu vitam eis præstabis. Tanta est domine, inquit, tua misericordia, vt non solum hominibus, sed ipsis etiam irrationabilibus animantibus vitam præstes. Per pecora enim quæ cæteris omnibus animantibus mūdiora sunt, omne animal irrationale significauit. Saluabis etiam dixit pro saluues, tempus ponēs pro tempore. Vel per homines eos intellige, qui duce viuunt ratione, per pecora vero eos homines qui abiurata omni ratione, irrationabilium instar

Κτήνη.

Verba

Universidad de Deusto
Biblioteca

degunt. Vel per homines Iudæos intellige eruditos in lege: per pecora autem Gentiles, voluptatē olim & carnis desydetia pecorum instar sectantes. Et tunc verbum, saluabis, in sua permaneat significatione, & futuri sit tēporis: & prophetiā cōtinebūt hæc verba, de fidelibus. Saluabis eīm eos, qui crediderint audita prædicatione euāgelij.

Quā multiplicasti misericordiā tuā deus. Dictio, quā, hoc in loco admirantis animū demonstrat. Obstupescens enim propheta bonitatē ac misericordiam summā dei, qua liberaliter atq; illi saluentur, inclamat ad deum, dicens: eum quàm maxime suam in nos misericordiam multiplicasse.

Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Filij hominū, hoc est homines, vt diximus in psalmo quarto. Ait igitur q̄ omnes qui veri homines sunt, & qui huius nominis appellationem sceleribus suis non adulterarunt, in diuina sperabunt protectione, quodq; eos deus vt auis proprios pullos fouebit ac custodiet. Et aliter intelligi potest versiculus, vt sit prophetia de christianis.

Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ. Inebriabūtur, hoc est lætabuntur. Lætitiā enim hic ebrietatē appellat, quemadmodū & diuitias vbertatē. Vinū enim, vt alibi inquit propheta: lætificat cor hominis. Vbertas etiā copiam quandam ampliorē significat. Huiusmodi, inquit, homines læti erūt à diuitiis domus tuæ. Domus autē dei ecclesia est, cuius diuitię piæ sunt dogmata, quæ ipsos dogmatū participes spirituali afficiūt lætitia. vel per domū dei, verbi eam nem mtelligeillam nimirū quā ūmul cum anima assumpsit, & in qua habitauit. Et per vbertatē, Christi doctrinā, quæ animas irrigat, impinguat, & lætificat: ita vt cū Paulo dicere possint: quis nos separabit à charitate Christi.

τῆς τρυφῆς. *Et torrente deliciarū tuarum potabis eos.* Eandē repetit sententiā, & cū ebrietatis meminerit, cōsequenter & poculū addidit. Potabis enim eos, inquit, flumine eius lætitię, quę à te subministratur. Torrentem autem deliciarum, iucundissima Christi doctrinæ fluenta appellauit: torrentem quidem ob tempestiuam doctrinā, quæ certo tempore ab ore Christi defluebat: propterq; eius vehementiā, ac vim (vt ita dicam) indetentā, & propter multa quæ de propheticis sermonibus in vnū collecta adducebat. Torrēs enim ad tem

ad tēpus fluit, & vehemēs est ac violentus, & ex multipliciconfluit aquarū cōcursu. Delicias autē ideo dixit, quia lætificant, & impinguant. Aliqui per vbertatē domus dei, sanguinē Christi intelligunt, qui ex illius immaculato latere defluxit, & per torrentē, aquam illā, quæ tunc tempo ris cū sanguine pariter effusa est. & quæ, (vt græcę dictionis etymologia indicat) hyberno tēpore defluxit. Hyems enim erat quādo passus est dominus: quæ etiā inebriauit nos, ita vt debacchati simus ad salutem, & à priori errore quo seducebamur ī tutū educti, & summa affecti lętitia. χάραμμα ὡς χειμῶνος ἦν.

Quoniam apud te est fons vitæ. Quoniam tu es qui vitam præstas. Ego sum, inquit, via veritas, & vita. In seipso enim Christus vitæ, vt ita dicam, scaturiginem habet, & non alibunde: quemadmodum sancti illi habuere qui aliquando mortuos suscitarunt. Vel quia apud te patrem, filius qui perennis est vitæ largitor, inseparabilis permanet. Ego enim, inquit, in patre, & pater in me est. Fontem autem vitæ appellat, quemadmodum & alibi Hieremias dicens ex eius persona: Et me fontem vitæ reliquerunt.

In lumine tuo videbimus lumen. Hic theologiam tradit de sancta Trinitate ex fideliū persona loquens, Nos, inquit, ō pater, qui fideles futuri sumus, per lumen, hoc est, per diuinitatem filij tui, cognoscemus lumen spiritus sancti. Nam si deus, vt inquit Gregorius theologus, lumen triplex est, consequenter vnaquæque in deo persona lumen dicenda est. Filius igitur docuit de spiritu sancto, paracletum alium, hoc est alium consolatorem atque alium advocatum eum appellans, eiusdémq; potestatis atq; eiusdem esse honoris significans. vel aliter: nos à sancto spiritu illuminati radios lucis filij tui contēplabimur. Nemo enim potest dicere dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Item alibi: deus nobis reuelauit per spiritum sanctum. Τριφαντεῖς.

Extende misericordiam tuam cognoscentibus te. Perpetuo eorum deus miseretur, qui illius cognitione digni sunt: quod propheta nunc dicit, rogantis in morem. παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσί σε.

Et iustitiam tuam iis, qui recto sunt corde. Et assidue præsta iustum auxilium tuum iis, qui in sermonibus atq; actionibus suis recti sunt.

Non veniat mihi pes superbiæ. Pedem superbiæ pro inte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gra ponit ſuperbia,veluti totum à parte.Non dominetur mei,inquit, ſuperbia. Superbiæ autem nomine,omne vitium ſignificauit: quoniam vertex eſt, & genitrix peccatorum omnium ſuperbia.

μὴ σαλεύσαι με. *Et manus peccatoris non concutiat me.* Hoc eſt, ipſe peccator,à parte totum ſignificans,vt ſupra diximus:& per peccatorem ipſum dæmonẽ intelligit:vel Saulem, aut alium ex omni parte ſceleſtum.Non concutiat autem: hoc eſt: non me moueat ab illa nimirum ſtabilitate ac ſede,quam in virtute collocaui.

Illic ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem. Illic:id eſt, in loco illo,ſeu in tempore à deo conſtituto.Et non dixit, cadent,ſed ceciderunt:veluti qui propheticis oculis illorum ruinam cerneret. Intelligit autem Saulem & ſequaces:aut alios huiuſmodi ſceleſtos homines.

Expulſi ſunt,& non potuerunt ſtare. Expulſi iam ſunt,à diuino auxilio, ob eorum ſcilicet vitia:& deinceps firmari non poterunt.

Pſalmus ipſi Dauid.

Admonitiones continet hic pſalmus. Admonet enim vt vnuſquiſque varios rerum euentus patienter ferat, & mentem non adhibeat ad prauorum hominum proſperitates.

PSALMVS XXXVI.

Μὴ παραζήλου. NE æmuleris in malignantibus. Aemulationem imitationem appellat:ac ſi diceret:noli imitari malignantes, tametſi ſecunda eos videas florere fortuna.Poſſumus etiam æmulationem pro irritatione intelligere, quẽadmodum græca dictio ſignificantium exprimit,zelũ,æmulationẽ appellans,vnde etiam verbũ ſuũ deducit: ac ſi diceret:noli irritari, aut mœrere,quãdo prauos vides fœlicẽ vitã degere.Cõſtructio autem hoc in loco indifferens eſt,& regulam non ſeruat iuxta Hebraicum idioma.

μηδὲ ζήλωσῃς. *Neque æmuleris facientes iniquitatem.* Multi enim quotiẽs prauos vidẽt externis hiſce bonis abũdare,puſillanimiter ducti ad illorũ imitationẽ incitantur.Quam rem propheta,veluti perniciosam deteſtatur. Eſt autẽ æmulatio ſeu potius iuxta græcã literã,zelus,appetitus quidã pos denãi

dẽdi bonum illud,quod quis videt in alio:&proprie quidẽ ponitur in bonum,ſæpenumero etiam in malum. Vet ſiculus vero iſte proxime ſuperioré verſiculum declarat, atque eiuſdem eſt ſenſus,cum illo. Vel,ne æmuleris: hoc eſt,noli beatos eos dicere, nec precari vt ſimilis eis fias.

Quoniam ſicut herba,cito exareſcent. Nõ habentes,ſcilicet radice in validam.

Et quaſi olera herbarum cito decident. Idem rurſus repetit. Olera autem herbarum dixit pro ipſis herbis, viuis nimirum ac virentibus, vel pro iis, quæ pertinent ad genus herbarum.Hæc enim omnia defluunt cum aruerint.

Spera in domino & fac bonitatem. Spera,inquit,in domino qui virtutum tuarum labores non deſpiciet,& quod bonum eſt,operare. Bonitatem enim poſuit pro bono.

Et inhabita terram. Sic faciens,inquit, intrepide quã habes habitationẽ, poſſide Deum enim tui cuſtodẽ habes.

Et paſceris in diuitiis eius. Et paſceris à deo in bonis eius, ita vt vtilibus fruaris, & à noxiis non lædaris.

Delectare in domino. Delectare,inquit,in domino,per immenſam nimirũ atq; inſatiabilẽ eius dilectionẽ, aut p in explebilẽ mandatorũ eius,ac diuinæ legis cõtẽplationẽ. πανταχόθεν.

Et dabit tibi petitiones cordis tui. Cum enim diligas deum nihil ab eo indignum poſtulabis.

Reuela domino viam tuam. Per viam nunc conuerſionem ac vitæ normam intelligit, quam viſitatione ac cuſtodia dei dignam fieri iubet. Nouit enim dominus vias iuſtorum.De quo vide,quæ circa finẽ primi pſalmi dicta ſunt.

Spera in eo. Rurſus ſpem protendit, tanquam neceſſariam iis, qui in afflictionibus ſunt conſtituti. Solã enim ſpes minuit dolores.

Et ipſe faciet. Faciet nimirum quæ ſperas,quæ petis,& quæ conducunt.

Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuã. Iuſtitia hoc in loco ſumenda eſt pro iuſta ſentẽtia.Et educet,inquit,iuſtã de te ſententiã,luminiſque cuiuſdam inſtar,fulgentem,ac conſpicuam coram omnibus conſtituet. Pater tuus, inquit, alibi, qui videt in oculto, reddet tibi in manifeſto. Vel afferet virtutem tuam in medium, diuulgans eam quaſi purum lumen, & prædicans in tempore opportuno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et iudicium tuum tanquam meridiem. Eandem repetit sententiam. Meridies enim puta & syncera est, ac fulgentissima diei lux. Vel educet iudicium tuum: hoc est, conuersationem, ac vitam illam quam iudicio tuo tibi sectandam proposuisti, publicabit, & omnibus notã faciet, vt meridiem. Meridies enim omnibus est manifestus, veluti splendidissima ac lucentissima diei pars.

Subditus esto domino. Seruans nimirum illius mandata & non ægreferens flagella ab eo missa, sed gratias ei agens, quasi erudienti te, ac castiganti.

Et ora eum. Vt scilicet misereatur tui, & protegat te.

Ne æmuleris in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniquitatem. Hæc verba eundem sensum habent, quem illa: ne æmuleris in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem: verum appertiora sunt. & dum autem in eo, qui prosperatur in via sua: distinxit de quonam loquatur: de iniusto nimirum. Nam alioquin, si iustus sit, qui prosperatur imitari eum debemus.

Desine ab ira, & derelinque furorem Cum vides, inquit, iniustos homines in secũda esse fortuna, noli irasci, aut indignari erga eos, quasi præter id prosperẽtur, qđ par est: nec tecum ipse illud doleas, ꝙ ob summũ tuum erga virtutes amorem, potius infœlicior sis. Ira autẽ & indignatio hic idem significant: verum si eorũ differentiã quæris, vide quę exponẽdo dixerimus circa principiũ sextiꝰ psalmi.

Ne æmuleris, vt maligneris. Quia prauos aliquando, & aliquãdo bonos æmulamur, primã æmulationis speciẽ auertit. Nã æmulari ad bonum rectum est. Et considera quomodo in principio psalmi obscurius huiusmodi admonitionẽ tradidit, & quomodo deinceps procedẽdo aliquanto eam apertius declarauit, at nunc tandẽ plenius manifestã facit. Eadem autẽ sæpius repetit propheta, & supra atque infra ea reuoluit, sperans hac sermonis perpetuitate firmam ac stabilem doctrinã in auditorũ aures inimittere. Deinde ponit causam quare malignandum non sit.

Quoniam qui malignantur exterminabuntur. Corporis nanque, aut animæ iacturam facient.

Sustinentes autem dominum ipsi hæreditabunt terram. Cœlestem scilicet habitationem, sæpenumero etiã, & hãc præsentem.

sentem. Est enim terra quædam cœlestis, sicut & cœlestis quædam est Hierusalem. Vel terram paradisi dicit.

Et adhuc modicum, & non erit peccator. Nõ diu permanebit peccator. Illius enim prauitas extinguetur: tametsi nimiũ nobis sup viuere videatur. Verũ hoc nõ iuxta pusillanimitatẽ nostrã dictũ est, sed iuxta ipsius dei lõganimitatem.

Et quæres locum eius, & non inuenies. Non inuenies ipsum peccatorem, iam mortuum. Vel nõ inuenies locum eius, alterius iam effectum.

Mansueti autem hæreditabunt terram. Hoc est, lõganimes, ac patientes viri. Quod ipse etiã saluator in euãgelij beatitudinibus dicebat. Ea enim quæ per prophetas dixerat proprio etiam ore confirmauit. Merito autem cœlestem illam terram hæreditabunt postq iam mundana hac, atque eius bonis ob propriam mansuetudinẽ priuati sunt.

Et delectabuntur in multitudine pacis. Et fruentur illa terra in multa pace, vnde dolor, tristitia, & gemitus aufugerũt. ἀντὶ τοῦ ἀπολαύσουσι.

Obseruabit peccator iustum. Torue eum intuens, ac mala cogitans.

Et frendet super eum dentibus suis. Collidens enim ac confricans dẽtes, inexpletam illam rabiem ostẽdet, qua eum appetit dilaniare. Furoris etenim hoc indicium est, latentis in corde. Intelligi etiam potest peccator pro dæmone qui iustos obsetuat, & mente seu intellectu suo, vtpote in corporeus, quasi dentibus quibusdam frendet. τοῦ βρύχειν

Dominus autem irridebit eum. Negliget eum, vt imbecillem atque omnino prauum.

Quoniam prospicit, quòd veniet dies eius. Præuidet enim vt deus aduentantem diem, qua destruendus est.

Gladium euaginauerunt peccatores intenderunt arcum suum, vt deiiciant inopem & pauperem, vt iugulent rectos corde. Non sustinentes nimirum eos videre: eo quòd eorum iustitiam ac virtutes propriæ iniquitatis argumentum, & redargutionem esse existimant. Rectè etiam gladio appositum est, verbum iugulent: & arcui, verbum, deiiciant. Diuersitate autem armorum multiplex insidiarum genus indicat. Inopem etiam & pauperem, indifferenter hic posuit, vel ad commouendam misericordiam. τοῦ ῥῆξαι

Gladius eorũ intret in corda ipsorũ, & arcus eorũ confringatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eorum, inquit, insidiæ contra ipsos conuertẽtur. Quod aliis verbis alibi etiam expressit propheta, dicẽs: & incidit in foueam quam fecit. Imprecatur autem eis malum, veluti iis, qui praui erant. Omnis enim, inquit dominus, qui acceperit gladium, gladio peribit. Gladius præterea & arcus accipi hic possunt pro lingua malignorum. Dentes enim eorum, alibi inquit arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Proprie igitur lingua eos interficiet, & labia eorum morte extinguentur.

Melius est modicũ iusto, super diuitias peccatorum multas. Verum multo melius à iusto homine esse cẽsetur modicum quid iuste partum: atque ideo plura non appetit cum iniustitia. Horum itaque fœlicitatem æmulari nos oporteret.

Quia brachia peccatoris conterentur. Brachia, vires appellauit, in quibus tota pene operandi ac laboris vis consistit.

Confirmat autem iustos dominus. Vexatos nimirum ab iniquis, seu etiam à dæmonibus. Considera autem, quomodo vtrinque nos propheta ad virtutem exhortatur, dum & peccatorum pœnas, & iustorum narrat præmia.

τὶν ὁδὸν. *Cognoscit dominus vias immaculatorum.* Ipse enim eas sanxit. Vel aliter declara, vt diximus circa finẽ primi psalmi.

Et hæreditas illorũ in seculum erit. Hæreditas iustosũ regnũ est cœlorũ. Venite, inquit, benedicti patris mei, hæreditate paratũ vobis regnũ. Quod verò ait, in seculũ, idẽ est quod perpetuo. Illius enim hereditatis non erit finis: vel erit in seculũ, futurũ scilicet. In hoc enim seculo hæreditatẽ non habent, hospites se esse sciẽtes, ac peregrinos.

Non confundentur in tempore malo. Non superabuntur in tempore afflictionum. Habent enim adiutorem deum. Vel tempus malum futurum appellat iudicium, quod peccatoribus grauissimum erit ac molestissimum.

Et in diebus famis saturabuntur. Veluti Helias qui à corno nutritus est: & alij multi, qui admirabiliter à domino alimenta acceperunt. Vel saturabuntur spe futurorum bonorum, nullum amplius corruptibilem cibum appetentes. Neque enim in solo pane viuit homo. vel per famem figurate, omnem necessitatem intelligit, & per saturitatem, visitationem ac protectionem dei.

Quoniam peccatores peribunt. Neque enim diu permanet cum

eis felicitas. Perire autẽ non tantũ is dicitur, qui in hoc mũdo perit, sed ille etiam qui æternæ salutis iacturã fecerit. Perit enim, atq; deletur ab hæreditate iustorum.

Inimici autem domini simul ac glorificati fuerint, & exaltati, ὡς ἐνδοξασθέντες. *deficiẽt & sicut fumus defecerunt.* Hęc de Iudęis Christi occisoribus intelligenda sunt, qui gloriam à multitudine cõsecuti, & cæteris antelati, de morte saluatoris gloriabundi non multo post tempore funditus exterminati sunt à Romanis, ac fumi instar dissipati penitus, atque deleti. Dici etiam hæc possunt de idolis quæ exaltata & glorificata ad tẽpus, tandem penitus euanuerunt, & deleta sunt & per illa dæmones pariter qui in in eis habitabant.

Mutuatur peccator, & non soluet. Nõ solũ, inquit, peccator non donat, neque impertitur propria, sed aliis à se debita etiam non reddit: adeo nimirum iniquus est & sæuus.

Iustus autem miseretur, & tribuit. Miseretur quidem pro- δίδωσι. pria donans: & tribuit: hoc est, reddit quæ ab alijs mutua tus est, diuersa penitus & contraria incedens via, atq; incesserit peccator. Vel aliter: iustus videns peccatorem ingratum esse debitorem in tempore necessitatis, ei nihilominus mutuum præstat.

Quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes ἐξολοθρευθήσονται. *autem ei exterminabuntur.* Tanta deo de iustis cura ac soli citudo est, vt illorum etiã misereatur, qui eis benedicũt, & illos castiget, qui eis maledicunt. Nam & dictũ esse legimus à deo ad Abraham, benedicam benedicẽtibus tibi, & maledicam maledicentibus. Maledictionem autẽ hic cõtumeliam appellat. Illa autem dictio, quoniam, hoc in loco non reddit rationem, sed sententiam tantum asseuerat: vel superflua est: vt sæpenumero apud prophetam reperitur iuxta Hebraicum idioma.

A domino gressus hominis dirigentur. Manifeste docet, q absq; diuino auxilio, homo per se nullum potest bonum operari. Nisi enim, inquit, dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Promptitudini autem nostræ cooperari solet. hominem autem hic iustum intelligit.

Et viam eius volet valde. Cõuersationẽ iusti benigne su- εὐδόκησεν. scipit dominus, vtpote irreprehẽsibilẽ. Symmachꝰ autem

pro,volet,transtulit,prosperabit.

προπετῶς χεῖρα διαστρέφει ἀνωφελῶς.

Cum ceciderit non confringetur,quia dominus cõtra firmat manum suam. Si in externis bonis aduersa vexetur fortuna, vt Iob,vel si circa spiritualia bona lapsus fuerit,vt Dauid: non permanebit tamen in hac ruina,quia dominus contra firmat, hoc est, supponit manum suam,suum scilicet auxilium.Pœnitentia etiam accipitur pro manu dei,tanquam,quæ à deo proficiscitur, & nos de lapsu, ac ruina trahit atque conuertit ad dominum.

Iunior fui,etenim senui,& non vidi iustum derelictum. Superflua est illa coniunctio enim:Sensus est:iuuenis fui, & senui iã:& in tota hac vita mea, nunquam vidi iustos à deo derelinqui. Custodit enim deus omnes, qui eum diligũt. Quod si aliquando visus est deus ad tempus aliquos derelinquere, veluti ipsum Dauid : non tamen eos penitus dereliquit,sed magna cum dispensatione ita permisit, vt post tentationes deinceps attentiores redderentur.

Neq; semen eius quærens panem. Neq; eius filios indigẽtes. Nam etsi ad tẽpus aliquantulum afflicti sunt,non tamen perpetuo.Et aliter:Beatus Dauid,se eousq; id non vidisse asseuerat.Vel altius intelligi potest,vt dicat:se non vidisse iustorum semen famescere:hoc est spirituali cibo carere: iuxta illud:non necabit fame dominus animas iustorum. Nam alioquin,semen Iacob in Ægypto panem quæsiuit.

νοεὶ δανείζει ἐλεῖται.

Tota die miseretur,& mutuat iustus. Tota die pro semper. Et petentibus, aliquando pecunias, aliquando vtiles admonitiones præstat.

Et semen eius in benedictionẽ erit. Dixit enim deus ad Moysem,se misereri filiorũ,propter eorũ patres,qui sibi grati fuerũt : & q̃ similiter propter parentũ vitia retribuit posteris calamitates.In benedictionẽ autem erit: hoc est benedicetur,& laudabitur ob parentis nimirum merita.

Declina à malo & fac bonum. Hoc in psalmo 33 declaratum est.

Et inhabitat in seculum seculi. Cũ,inquit,iã didiceris,quæ nã sint virtutũ & vitiorũ præmia, elige meliora,& habita lõgo tẽpore.Ita enim significãt verba illa:in seculũ seculi.Iusti etenim,qui olim fuere, diutius vixerũt:q̃ si aliqui ex eis iuniores mortui sunt,diuina id dispensatione factũ est.

est.Nam & Salomon diuturnam pollicetur vitã timentibus dominum. vel,habita in seculum futurum,tu qui incola es in præsenti seculo,vbi non perpetuo,sed certo ac breui degimus tempore.

Quoniam dominus diligit iudicium. Hoc est, quoniam dominus iudex est. vel per iudicium, iustitiam intelligit.

Et non derelinquet sanctos suos. Iustum enim est,vt eos nõ derelinquat,qui illum non dereliquerint per sanctos autem, hic iustos,seu virtute præstantes viros intelligit.

εἰς αἰῶνα φυλαχθήσονται ἐξολεθρευθήσονται

In seculum seruabuntur. In præsens scilicet:& in futurum.

Iniqui autem expellentur. A præsentibus & futuris bonis.

ἀδίκων δὲ σπέρμα.

Et semen impiorum exterminabitur. De hoc paulo superius dictum est,ibi:& semẽ impiorũ in benedictionẽ erit.

Iusti autem hæreditabunt terrã,& inhabitabunt in seculũ seculi super eam. De hoc similiter paulo superius dictũ est,ibi: sustinentes autem dominũ hæreditabunt terrã,& ibi:hæreditas eorum in seculum erit.eadem autẽ propheta sæpius repetit,volens,vt diximus,constantiorem ac diuturniorem memoriam in legentium animis imprimere.

Os iusti meditabitur sapientiã. Libenter beatus Dauid narrat iusti hominis opera,vt alios ad æmulationẽ virtutum trahat.diuinã,inquit,sapiẽtiã,quæ in sacris scripturis, nobis reuelata est, iusti, ac sancti viri semper meditantur.

Et lingua eius loquetur iudicium. Iudiciũ dei inq̃,quod hominibus declaratũ est.vel per iudiciũ sermonẽ intelligit, qui cum iudicio, ac discretione prolatus sit. nã iustus cũ loquitur,ineonsyderatum nunquam profert sermonem.

Lex dei in corde ipsius. Indelebilis in illius mente permanet, siue scriptam seu non scriptam dei legem intelligas.

Et non supplantabuntur gressus eius. Via ei⁹ ad deũ ab inimicis nõ impedietur,siue visibiles,siue inuisibiles inimicos intelligas. q̃ nihil ei impedimẽto esse poterit ad virtutẽ.

ἐπιτηρεῖ θανατῶσαι.

Consyderat peccator iustum,& quærit occidere eum. Consyderat,hoc est obseruat,insidias disponit.per peccatorẽ verò non tantum iniustum hominem,sed ipsum etiam dæmonem intellige,veluti eum,qui causa est, & pater peccati.

Dominus autem non derelinquet eum in manus eius. Neque enim prorsus pmittit,vt simul cũ corpore,voluntati pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riter atq; arbitrio illius dominetur: quinimmo inter tentationes eripiet eum à periculo, & in spirituali animæ pugna, victorem eum esse ostendet. vel aliter: tametsi sæpius in eum dominus insidias disponi permittat, postremo tãdem parcit seruo suo.

Nec condemnabit eum cum iudicabitur illi. Neq; in præsenti vita iustum derelinquet, neque in tempore futuri iudicij eum condemnabit, quãdo nimirum peccator simul cum iusto illo iudicabitur, quẽ insidiis olim fuerat insecutus. hoc enim significat verbum, iudicabitur. & aliter: dæmones tunc iudicabuntur cum iustis, & illis improberabũt, siquid minimum in hac vita peccauerint.

Expecta dominum. Dum tentaris atque insidiis impeteris, expecta dominum qui te eripiet de periculis, hoc est spera in domino.

Et custodi viam eius. Quam ipse mandatis suis nobis demonstrauit. custodi autem, id est, dilige.

Et exultabit te, vt hæreditate capias terram. Superiorẽ te faciet insidiatoribus tuis, vel sublimẽ, ac magnum te apud homines esse demonstrabit: & quia multi hęreditatẽ terræ appetũt, & fruitionem bonorum eius, aut diuturnam vitam, aut liberorum procreationem, aut inimicorũ exterminationẽ, aut alia huiusmodi: ideirco his promissionibus propheta omnes ad virtutem exhortatur, eandem sæpius repetens sententiam. à sublimioribus tamen, subliniora etiam hic considerantur, vt superius diximus.

Cum exterminati fuerint peccatores, videbis. Multorum pusillanimitatem consolans propheta, qui ægre ferebant, Deum aduersus prauos, tanta vti patientia, & longanimitate, ait: confide, quia iniustorum, ac prauorum omnium exterminationem videbis: & sermonem suum confirmat ex iis, quæ ipse vidit. ait enim.

Vidi impium superexaltatum, & eleuatũ sicut Cedros Libani. Ipse quidem propheta indefinite impium dixit, nos tamẽ Goliath, aut Saulẽ intelligere possumus, aut Naas Amonitem, aut alios huiusmodi, quorũ primo exaltationem vidit, & deinde destructionẽ. & quod ait: superexaltatum, à subditis, atq; ab aliis hominibus superexaltatum intelligite: eleuatum verò à se ipso & fastu proprio: tametsi vtra

que dictione idem possumus etiã intelligere. Cedris autem impium comparauit, eo quòd altæ sunt, & infructosæ, & succo amaro.

Et pertransiui, & ecce non erat. Modo, inquit, illũ sese gloriantem dimisi, pertransiui, & statim euanuit. dictio enim ecce, hoc in loco, statim, significat.

Et quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Et inde ad tẽs pus cogitatione quæsiui eum videre, & non est inuentus locus eius, locus nimirum, qui alicubi eum existentẽ contineret. Quomodo igitur inuenietur, cum non sit? vel per locum eius, corpus ipsum intellige, quod antea animæ domicilium erat, & postea putrefactione dissolutum est. Si quæres, an habeat locum, nullum inuenies. mansiones enim eorum dicuntur qui saluantur. nam eorum qui pereunt, gehenna, vel huiusmodi, hominis non dicitur locus aliquis esse, sed perditio.

Custodi innocentiam. Simplicitatem dixit Symmachus.

Et vide rectitudinem. Obserua, inquit, vt rectus sis, & recte ambules.

Quoniam reliquiæ sunt homini pacifico. Reliquias memoriam appellat, hæc autem duplici modo conseruatur, per prolem videlicet, & per bona opera.

Iniqui autem exterminabuntur in idipsum. In idipsum idẽ est, quod vna, hoc est, simul cum eorum memoria: quod in sequenti etiam versiculo magis, declarauit, dicens:

Reliquia impiorum exterminabuntur. Per impios prauos omnes intelliges.

Salus autem iustorũ à domino, & ipse protector eorũ est in tẽpore tribulationis: & adiuuabit eos dominus, & liberabit eos, & eripiet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quoniã sperauerunt in eum. Vide quàm varie ac multipliciter varia, ac multiplicia auxilia annunciauit, quæ deus iustis impartitur, variij enim sunt eorum modi, & variè administrantur, iuxta variam ac multiplicẽ eius sapientiã. Aperta autem, & clara sunt hæc verba, nec aliquid habent perceptu difficile.

Psalmus ipsi Dauid in rememorationem.

Hic Psalmus cõsimilis est sexto psalmo. Simile enim habet principium, & ita quemadmodũ ille, calamitates etiã deplorat, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

propheta de peccatis obuenerant. ab illis præterea liberari postulat, & requiem consequi. Par est autem compositum fuisse hunc psalmum à beato Dauid eo tempore, quo persequebatur eũ Absalom, cum commissa olim à se delicta, & præsentes calamitates memoria repeteret, ob qua in rememorationem inscribitur.

PSALMVS XXXVII.

ψαλμὸς. *Domine nẽ in furore tuo arguas me, neque in ira tua erudias me.* In sexto psalmo iam diximus, quæ ad præsentis versiculi expositionem pertinent. furorem autẽ, & iram dei passiones, aut affectus in eo putare non debemus, sed vehementissimas suppliciorum sententias, quæ peccatoribus debentur.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Per sagittas dei, hoc in loco redargutionum sermones intellige, quos ei dixerat ꝓpheta Nathã. vel leges aduersus adulteros, & occisores prolatas, quæ adeo illius cordi infixæ erãt, vt stimularent eũ assidue, & eius animam summo afficerent mœrore. vel per sagittæ dolores ĩtellige, qui à calamitatibus proueniũt, & sagittarũ instar cor nostrũ pungũt, ac penetrant, quiq; sagittas dei merito appellari possunt, quia illius permissione nobis infiguntur. quod autẽ LXX. dixerunt, infixæ sunt, Symmachus reddidit, attigerunt.

Et firmasti super me manũ tuã. Firmasti, hoc est sæpius detulisti, dũ assiduis me flagellis cædis. vel graué esse fecisti in me ictũ manus tuæ, ita vt illius verbera ferre non possim. per manum autem, castigandi potestatem intellige.

ἔκραξεν. *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.* Verba hæc, à facie iræ tuæ, & à facie peccatorum meorum: item à facie insipientiæ meæ, & alia huiusmodi, per circunlocutionẽ dicta sunt, pro eo, quod est, propter iram tuã, propter peccata mea, propter insipientiam meã. non est igitur in carne mea sanatio, hoc est liberatio ab illo malo, qđ ego ipse mihi ĩtuli, atq; hoc ꝓpter irã tuã, ac minas tuas, quas mihi tuo nomine nunciauit propheta Nathan. vel ꝓpter iram, quã legibus tuis cõminaris. De huiusmodi autẽ afflictione in aliis etiam psalmis tradit, dicẽs: humiliabã in ieiunio animã meam: item caro mea mutata est propter oleum: itẽ adhæsit os meum carni meæ, & laborauĩ clamans, raucũ factum est guttur meum, & alia huiusmodi.

Non

Non est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum. Non est stabilitas, nec constantia in eis. ob peccata enim mea cõtremiscunt, adeo prorsus concussa sunt.

Quoniam iniquitates meæ supergressa sunt caput meũ. Auctę nimirum, atq; eleuatæ: magnitudinem enim ipsarum his verbis significat, quemadmodum, & alibi multitudinem, dicens: multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.

Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Et graues, ac molestæ mihi sunt: quia illarum memoriam ferre non possum. vel eo ꝙ oneris instar me incuruant. solent enim qui mœsti sunt, proni in terram aspicere, quemadmodum, & ij faciunt qui aliquod pondus ferunt.

Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipiẽtiæ meæ. Animæ, inquit, meæ cicatrices, quæ ab ignitis mihi diaboli sagittis factæ sunt, putruerunt: neq; id tantum in superficie, sed introrsus etiam penitus commareuerunt. quibus verbis, magnam animæ læsionem significat, dum grauem negat se vulnerum olentiam ferre posse. hoc autem factum est, ob insipientiam meam, quia si sapiẽtiam non amisissem, non fuissem hoc pacto vulneratus. Considera etiam quomodo delicta sua augeat, & magno ea animi cum ardore fateatur dixit enim magna ea esse & grauia: & fœtere insuper. Pœnitẽtiæ autem illud signum est, vel maximum, cum quis putredinem sentit peccati: quia tunc vehementer illud abominatur.

Fatigatus, & curuatus sum vsque in finẽ. Defatigatus sum ob ea, q̃ cõmemorauĩ. vel aliter: dũ sanare atq; curare cupio corpus meũ grauiter affectũ, fatigatus, ac debilitatus sum & curuatus vsq; in finẽ, hoc est oĩno, & prorsus. ἐταλαιπώρησα.

Tota die contristatus ingrediebar. Quãquã rex essem, semper tamen in mœstitia versabar, veluti, qui à conscientia teste pungebar, & cui lætitia diffundi non dabatur.

Quoniã lumbi mei impleti sunt illusionibus. Si affectus cõcupiscentiæ illusio est, & cõsequenter mẽdaciũ potius, quã veritas: nõ est cõcupiscentia voluptas, sed vmbra potius voluptatis. hac de cã dicebat Apostolus: manete præcincti lũbos vestros in veritate, hoc est, in vera voluptate, q̃ à castitate, & tẽperantia oritur, atq; à iustitia. lũbos autẽ Symmachꝰ dixit latera, & vtroq; sermone cõcupiscibilis

animæ pars significatur. Nam iuxta latera renes sunt, in quibus potissimũ libidinis appetitus iacet. Ait igitur concupiscentia mea illusionibus dæmonis impleta est. Illusit eum dæmon, ad motus irritans iniquos & turpes.

ἰασις. *Et non est sanatio in carne mea.* Et deinceps, inquit, me ita illuso, nulla est requies carni meæ. Castigo enim eam, vt prædictum est, & illicitæ ab ea voluptatis pœnas exigo.

Afflictus sum. Fame, siti, vigiliis, humi cubando, & si quid aliud huiusmodi est.

ἕως σφόδρα. *Et humiliatus sum vsque valde.* Vsque valde, idioma Hebraicum est, & idem significat, quod, valde.

Rugiebam à gemitu cordis mei. Ab acerbitate gemitus cordis mei, qua cruciabar, rugire videbar vt Leo. Nam quod septuaginta dixerunt, rugiebam, Aquila reddidit: frendebam. his autem verbis beatus Dauid rectam erga deum mentem suam omnibus patefacit. Nam peccator cũ in profundum malorum ceciderit, despicere solet, iustus autem etiam minima quæque peccata semper veretur.

πρὸ ἐναντίου σου. *Domine coram te omne desiderium meum.* Desiderium scilicet quod peccato mihi innatum est. Nosti enim quod concupisco salutem meam & à præsentibus angustiis ac doloribus liberari.

Et gemitus meus à te non est absconditus. Percipis enim illum auribus tuis, veluti vocem quandam de profundo aliquo loco emissam.

Cor meum turbatum est. A mea nimirum conscientia atque à pœnitentia.

ἐγκατέλιπε. *Derelinquit me fortitudo mea.* Omni videlicet passionis genere fatigatum: vt prædictum est.

Et lumen oculorũ meorũ, & ipsum non est mecũ. Propter valde duram, ac per acerbam vitam meam & præ assiduis lachrymis in hebetudinem quandã oculorũ ac penè in cęcitatem deueni. Ordo autem sic fiat, & lumen oculorum meorũ ipsum nõ est mecum, cum scilicet perierit. Vnde superflua iacet illa secunda coniunctio, &. Vel per lumen oculorum animæ beati Dauid, Spiritũ sanctũ intelligę, qui ob peccata, ab eo scelera magna ex parte auolauerat. Hunc autem versiculũ cũ proxime sublequẽti, quidã ex Christi persona, pferẽdũ intelligũt, & loqui de discipulis. Amici

Amici mei & proximi mei aduersus me appropinquauerunt & steterunt. Subnotare videtur Achitophelem atq; alios huiusmodi multos. Amici mei, inquit, & familiares mei venerunt aduersum me. Hoc enim significant verba illa: appropinquauerunt, & steterunt contra me: deo scilicet ob peccata mea id permittente: ex quibus hoc mihi calamitatum genus incubuit.

Et qui iuxta me erant de longe steterunt. de eisdem inimicis loquitur, qui odio quidem appropinquauerunt, vt persecutores, & ab antiqua beneuolentia procul facti sunt, veluti discedentes ab amicitia. Vel, alios etiam amicos & subditos intelligere possumus, qui timore Absalonis à beato Dauid ad illum deficiebant.

Et vim faciebant qui quærebant animam meam. Et angebãt me, inquit, ij, qui animam meam, hoc est, qui me ipsum quærebant, & omni arte mihi molestiam inferebant. Vel quærebant animam meam, vt auferrent eam, quemadmodum dixit in psalmo trigesimonono.

Et qui quærebant mala mihi locuti sunt vanitates. Et qui meam ruinã sitiebant, blasphemias aduersum me locuti sunt, conuitiis atque calumniis me impetentes. Vanitates autem dixit veluti mendacia quædam, ac falsa. οἱ ζητοῦντες.

Et dolos tota die meditabantur. Hoc est insidias, quomodo nimirum me deciperent, & comprehenderent.

Ego quasi surdus non audiebam Reuera quidẽ audiebam, sed audire non videbar, quia tacebam, & non conturbabar. Ipso enim Semei conuitiis sese insectante atq, maledicente & plerisque aliis, etiam idem facientibus, tacebat beatus Dauid, quasi prorsus non audiens.

Et sicut mutus non aperiens os suum. Subaudiendum est verbum, eram. Consequens est autem, vt non loquatur quis ea quæ non audinit.

Et factus sum sicut homo non audiens, & nõ habens in ore suo redargutiones. Hæc dicta sunt ad declarationem versiculorum proxime præcedentium. Redargutiones autem hoc in loco, contradictiones vocat, per quas redarguere quis eos solet, qui male loquuntur.

Quia in te domine speraui. Mutus factus sum, & tacui, quia te mihi iudicem futurũ speraui. mihi enim, inquit, vindi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctam,& ego retribuam dicit dominus.

Tu exaudies me domine deus meus. Et quia tu omnia huiusmodi maledicta intelligis,& condignas calumniatoribus pœnas retribues. Vel tu eos exaudies,qui talia passi sunt, & tacent.

Quia dixi nequando supergaudeant mihi inimici mei. Intra me ipsum enim cum funderem preces ad Deum,dixi,cupere me exaudiri:nequando supergaudeant,& delectentur super me inimici mei.

Ἐν τῷ σαλευθῆναι τοὺς πόδας μου, ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορρημόνησαν.

Et dum commoti essent pedes mei,super me magna locuti sunt. Et cum iam auersum esset iter meũ à via diuinorũ mandatorum illi statim pudendam quandam ceperunt libertatem gloriantes,& iactantes,velle me interimere.

Quoniam ego in flagella paratus sum. Quia ego post peccatum diuino nudatus auxilio paratus fui iis,qui castigare me voluerunt. Vel dictionẽ,quoniam, superfluam esse intellige, vt sæpe inueniri diximus. Et ordo est: ego ad correctionẽ,& emendationem tuã semper paratus sum. Ob peccata enim mea,eam promptus ac libens susceipso.

Et dolor meus in conspectu meo est semper. Et cõmissorum à me delictorum memoria,quæ summo me dolore afficeit,semper mihi ante oculos permanet:vrgens nimirum ac stimulans. Neque enim eorum oblitus sum,veluti iis, qui dolores nullos sententiam.

Quoniam iniquitatem meam ego annunciabo. Quia peccatum ego meum publicabo,& aduersus memetipsum accusator accedam.

Et cogitabo pro peccato meo. Hoc est solicitus ero de medicina peccati. Indifferenter autem,iniquitatem, & peccatum posuit pro delicto.

Inimici autem mei viuunt. Ij scilicet qui militant cum Absalone. Viuunt autem,hoc est,potentes sunt, ego autem infirmus.

Κύριε μὴ ἐγκαταλίπῃς με, ὁ θεός μου, πρόσχες εἰς τὴν βοήθειάν μου.

Et fortes fiunt super me. Verba hæc proxime superiorem verficulum declarant. Vel viuunt,hoc est sani,ac bene valentes sunt,& fortes fiunt,hoc est augescunt viribus.

Et multiplicati sunt qui oderunt me iniuste. Non tantũ viuunt & fortes fiunt,sed aucti & multiplicati sunt. Iniuste autem oderunt me,qa nihil legitimũ habent, in quo me accu-

accusare possint,aut dicere dignum odio.

Qui retribuunt mihi mala pro bonis,detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatẽ. Hoc dicit propter Absalonem, qui benignitati atque amori paterno inuidiam atq; insidias rependens,patrem calumniabatur,quasi iniquum, atque iniustum regem,attrahens atque alliciens hoc pacto ad conspirationem eos,qui ad regale patris iudicium accedebant:vt in libris Regum traditur. Calumniabantur autem me,inquit,quia ego bonitatem sectabar,vel quia illum ego sic se gerẽtem,affligere,ac castigare nolui. Hinc etenim illius semper magis creuit pernersitas, hinc & sceleſtior semper factus est. Vel per bonitatem hic, iustitiam intelligit. Conuitiabatur me, inquit, quia præponendam ego semper,& præhonorandam esse iustitiam censui,& quia eius exemplo iniustitiam non dilexi.

Ne derelinquas me domine deus meus,ne discesseris à me. Priuatus enim sum opportuno omni auxilio, & te solũ adiutorem ac custodem habeo.

Intende in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Cura, inquit,vt adiuues, ac tuearis me:te dico in cuius potestate est vita mea. Et hæc quidẽ dicta sunt iuxta historiæ sensum:iuxta quẽ accommodari possunt verba psalmi beato Dauid. Congruere vero etiã potest hic psalmus omnibus fidelibus,qui in peccatis constituti sunt. Iuxta quem sensum p amicos & proximos Angelos bonos intellige, qui custodiunt nos,& lętari ac gaudere solent,in iis omnibus,quæ per virtutem à nobis administrantur:& contra:quotiens nos peccare viderint, veniunt & consistunt corã nobis tristes,ac mœsti,& primo quidẽ propius adsistunt:deinde vero ob grauẽ peccatorũ olentiam à nobis absistunt: vnde postmodũ venientes maligni dæmones angunt nos,& in grauiores lapsus deducũt,qui & in auribus nostris inanes sermones elã inserũt,& dolos aduersum nos contexere semper moliuntur. Verũ oẽs qui beati Dauid sobrietatẽ imitari voluerint, obstruent sibi aures animæ,eosq; nec ipso etiã sermone dignos putabunt, solum deũ in suum aduocantes auxiliũ: tametsi ipsi dæmones, ob huiusmodi eorũ pœnitẽtiam ac sobrietatem assiduis rursus tentationibus vehementius affligere eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

conentur,& calũniis insuper impetant,ac diffamare eos apud omnes studeant,veluti peccatores.

Τῷ ἰδιθοὺν. *In finem ipsi Idithum canticum ipsi Dauid.*

Abunde diximus in proœmio operis, quomodo hic psalmus sit beati Dauid,tametsi in inscriptione habeatur nomen Idithum. In finem vero inscribitur, quia humanæ naturæ tenuitatem deplorans,de illius etiam fine tractat,dicens: Notum fac mihi domine finem meum,& quæ sequuntur.

PSALMVS XXXVIII.

Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Hunc psalmum Propheta noster composuit,eorum memor,quæ passus est,quando Absalonem fugiebat. Fugiens enim,inquit,dixi in me ipso:in posterum ego custodiam vias meas:vias inquam linguæ meæ,id est, sermones meos ita,vt lingua mea amplius non peccẽ,nec blasphemum aliquem emittam sermonem, qui ex pusillanimitate vt plurimum oriri solet. Castigans enim castigauit me dominus. Quòd autem apud scripturam sermones viæ appellentur, testimonio est magnus Paulus ad Corinthios,dicens: Misi vobis Timotheum qui vobis in memoriam reducet vias meas.

Posui ori meo custodiam, cum cõsisteret peccator aduersum me. Lingua ad peccatum promptissima est,atque ideo multa circa eam prouidentia deus vsus est. Consistere autẽ hoc in loco posuit,pro dimicare seu contendere. Peccatorem vero Semei appellat,cũ ob perditos semper eius mores, tum etiam ob summam illam impudentiam, ac sœuitiã, quam tunc temporis magis priuatim ostenderat. Insectabatur enim beatum Dauid, lacessens eum, ac vituperãs, & lapides iaciens. Cõtumelia,inquit,ab eo affectus sum, & tacui,nihil ei prorsus respondens.

Obmutui,& humiliatus sum. Obmutui sponte mea nimirum ac volẽs,& humiliatus sum, cũ memoria reperetem ob cõmissa à me peccata illum aduersum me insurgere.

Et silui ex bonis. Ex bonis,hoc est ex bonitate. Et cũ possem illum vlcisci,nolui ob modestiã. Vnde cũ socius quidam beati Dauid aduersus hũc Semei conuitiantẽ irrueret,gladio illum occisurus,detentus ab eo fuit:quinimmo & rationem addidit,dicens: Dimitte eũ,vt maledicat mihi. Dominus enim dixit ei,vt male dicat Dauid,& quę sequuntur.

Ἐξ ἀγαθῶν.

Et dolor meus renouatus est. Et dolor,inquit, qui mihi de peccatis prouenit ea memoria renouatus est Tunc enim manifeste cognoui me pœnas delictorum luere.

Ἐδιγμάτθη.

Calefactũ est cor meũ intra me. Cum afficeret me Semei contumelia,tametsi id patienter tulerim,præ ira tamẽ intra me inflammatus sum. Intra me autem dixit,vt ostenderet q̃ hujusmodi iram externis non demonstrauit. Cæterum illud perfecti hominis est,& absolutę prorsus virtutis,si illatam contumeliam omnino non sentiat, & ex ea nihil prorsus patiatur,q̃ si quis sentiat, modeste tamẽ ac mansuete eam perferat,proficere is dicendus est in virtute,tametsi adhuc perfectus non sit.

Et in meditatione mea exardescet ignis. Meditando,inquit, & reuoluẽdo praua opera,quæ commisi,& mala quæ patior,semper me dolorum meorum ignis inflammabit & animæ meæ incendium auge bit.

Locutus sum in lingua mea. Erga inimicum quidẽ tacuit vt vidimus,ad deũ vero locut⁹ est. Et quod ait: In lingua mea,idẽ nunc sibi vult,ac si diceret,sensim. quiete,ac qua si in susurro locutus sum. Deinde dicit, quid locutus sit.

Notum fac mihi domine finem meũ. Quando erit,aut qualis erit,vsquequo,inquit,tristia perseuerabunt.

Et numerum dierum meorum quis est, vt sciã quid desit mihi. Significa mihi,inquit,numerum dierum totius vitę meę, quotus sit vniuersus,vt connumeratis annis meis,quos-cũq; hactenus vixi,sciam quod reliquũ est. Nam si mẽsuram,ac modum illorum didicero,non vulgarẽ inde cõsolationem habebo in calamitatibus meis.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos. Quod interpres mensurabiles dixit,in Græco legimus. παλαιστὰς: quã dictionẽ iuxta vsũ sentium latine dicere possumus,palmares. Verũ vt clarius Prophetę mentẽ percipias,sciendũ est,q̃ variæ sunt mensuræ,quæ manibus fieri solent. Vlna videlicet, cubitus,palmus,& palæste:de qua nũc loquitur Prophe-ta,& quam nos palmã dicere possumus. Conficitur autẽ

παλαιστὰς ἐχνιαῖαν χαὶ σπιθαμιαίαν

Universidad de Deusto
Biblioteca

palæſte ſeu palma coniunctione quatuor digitorũ,& eſt tertia pars palmi,& minima eſt omnium menſura. Hoc nomine igitur paucitatẽ dierũ vitæ ſuæ declarauit, palmares appellãs dies ſuos,quaſi menſura modicos,ac breues,& quia diximus dictionẽ παλαιγὰς aliũ ſenſum poſſe recipere, alterã conſequenter verſiculi lectionẽ attingemus,iuxta quã legere poſſumus:Ecce cõtentioſos ſeu laborioſos poſuiſti dies meos,hoc eſt,certaminis ac pugnę plenos.Deſcendere enim etiã poteſt ea dictio à palæſtra, quæ tam apud Græcos quã apud Latinos luctationẽ ſignificat.In lucta autẽ,labore,ac contentione multa vitamur.Intelligit autem(vt diximus)Propheta reliquos vitę ſuæ dies,dicens : ϕ paruo quidem tempore victurum ſe nouit,attamẽ ϕ ignorat,quanta futura ſit hæc paucitas temporis,& ideo alibi etiam dicit,paucitatem dierũ meorum nuncia mihi,& hoc eſt,quod in præſenti etiã ſignificari ſibi à deo cupit:Modicũ præterea dici poteſt hoc reſpectu vitæ temporis,ad comparationem tam tranſactæ vitæ.Illud præterea non omittendum duxi,ϕ dictio, ecce,aduerbium eſt,& frequenter ab Hebræis vſurpatur,atque(vt in vniuerſum dicam)aut aliquid demonſtrat, aut primum tempus notat,prioti modo,hic ſumitur,alterò alibi vſum vides Prophetam in illis verbis:pertranſiui, & ecce non erat,quod idem ſibi vult,ac ſi dixiſſet, & ſtatim ad nihilum redactus eſt.

ὡσεὶ οὐδὲν ἐνώπιόν μου. *Et ſubſtantia mea quaſi nihilum coram te.* Hoc in loco incipit palã facere,quàm exilis,& fragilis ſit humana natura, & ait:ſubſtãtia mea,ſeu eſſentia mea,hoc eſt, ego ipſe ſũ quaſi nihilum,ſi ad beatitudinem,& æternitatem tuã fuero comparatus.Ita enim ſignificat,quod ait : coram te. Tu enim,vt alibi ait,idem ipſe es,& anni tui non deficient,ego autem immutatus ſum,& pro rege exul factus,& dies mei ſicut vmbra prætereunt.

πλὴν. *Veruntamen vniuerſa vanitas.* Dictionem veruntamen quidam hic ſuperfluã eſſe opinãtur, alij vero poſitã eſſe dicunt ϕ certe.Cũ animaduertiſſet igitur beatus Dauid, quæ maiorum ſuorum tẽpore facta fuerant,& quę tunc tẽporis fierent,omnia vanitate labaſcere, hoc eſt incertitudine,& inſtabilitate ſumma cõſtare,veluti,opes,gloriã imperia

imperia,iuuentam,pulchritudinem,vires &alia huiuſmodi ſententiam ſuam vniuerſali hoc ſermone poſteris teſtatam reliquit.Quo tamẽ non animi dotes ob ſummã earum excellentiam,ſed corporis tantum,& fortunæ bona complecti intelligas.

Omnis homo vanus. Hoc eſt,humana omnis vita.Eſt autem hic modus loquendi Hebræis peculiaris,iuxta illud: omnis homo mendax. Pro humana omnis opinio falſa. Omnis igitur humana vita vanitas eſt,quod ad præcedẽtis verſiculi declarationem pertinet. Per humanam vero vitam,carnalem intelligit,& ſpiritus expertem. μὴ πνευ.

Verum in imagine pertranſit homo. Dictionem,verum,hoc in loco pari modo poſuit pro vere,ſeu certe. In imagine autem,hoc eſt,inſtar imaginis.Nã quemadmodũ depicta imago nullam de pulchritudine ſua aut de colorũ varietate,aut alia huiuſmodi re commodũ capit,ita nullũ homo ab humana fœlicitate fructũ decerpit. Vel in imagine,id eſt,in vmbra,propter humanarum videlicet rerum inconſtantiam.

Veruntamen fruſtra conturbatur. Veruntamen hic poſuit pro,cæterum. Quod reliquum eſt, inquit, fruſtra homo πλήν. fatigatur,& diſtrahitur.

Theſaurizat & ignorat cui congregabit ea. Et,quod omniũ moleſtiſſimum eſt,hæredem non dignoſcit ſuũ:cũmque anguſtias,& labores in congerendis diuitiis non mediocres ſit paſſus,fructus demum & cõmoda alteri,& ignoto hęredi reponit.

Et nunc quæ expectatio mea?nonne dominus? Cæterum, inquit,rebus ſic ſe habentibus, quænã eſt ſpes mea nónne ſolus dominus:per interrogationem autem legendus eſt παρὰ συ. hic verſiculus.

Et ſubſtantia mea à te eſt. Et eſſentia mea, totum nimirũ eſſe meum, à te eſt. Curam igitur habeto creaturæ tuæ quæ grata mente ſuum agnoſcit factorem.

Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me. Iniquitates enim cauſa eſſe ſolent tẽtationum,& calamitatũ. Ab huiuſmodi igitur cauſa liberari optat.Vel per iniquitates,figuratè tentationes intelligit,veluti effectum à cauſa.

Opprobrium inſipienti dediſti me. Ipſi Semei nimirum,

qui me conuitiis impetiit, iniquum & sanguinarium appellans. Reassumpsit autem sermonem Propheta, & per crebram miseriarum suarum commemorationem, misericordem deum, magis ad misericordiam trahit. Solet etiam dæmoniis, qui à se victi fuerint, victoriam suam imperare, atque in illos probra iacere.

Ἐπαράθην. *Obsurdui.* Sponte mea nimirum, adeo vt non audire visus sim.

Et non aperui os meum. Neque aliquid contra dixi.

Quoniam tu fecisti. Quia, inquit, tu ei mandasti vt mihi conuitiaretur. Dominus enim inquit, dixi ei, vt malediceret Dauid, & mihi etiam iussit, vt tacerem. Peccasti enim, inquit, tace.

Amoue à me plagas tuas. Tentationes videlicet, & calamitates. Quę mihi exterius permissione tua, & stimulos, qui interius à mea inferuntur conscientia.

A fortitudine manus tuæ ego defeci. Per manū hic puniendi potentiam intelligit. Defeci, inquit, hoc est, debilitatus sum. Illud considera, quomodo in præcedēti psalmo Propheta, flagellis se erudiēdum exponens diceret: Quoniā in flagella paratus sum, & nunc eis grauius percussus, soli rogat, ne ampliori absorberetur tristitia.

Ἐπαιδευσας. *In increpationibus propter iniquitates erudisti hominem.* Dū increpas, inquit, & redarguis, hoc est, dū pie mederis, erudisti hominem: atque hoc propter iniquitates, & non alia de causa. Salutaris est igitur castigatio tua. Per hominem vero seipsum intelligit.

Ἐξέλιπες. *Et extenuasti sicut Araneam animā meam.* Crebris, inquit, tētationibus, & flagellis attenuasti animā meā, crassitudinem illam nimirū, quæ ob peccata concreuerat, ei circūcidens. Est autem Aranea exile animal, cui nunc animam suam cōparat. Solet enim anima à peccatis quodāmodo crassior reddi, & contrà afflictione & flagellis attenuari.

πλὴν μάτην πᾶς ἄνθρωπος. *Veruntamen frustra omnis homo.* Ad maiorem corroborationem sententiæ à se dictæ, eundē Propheta repetit sermonem, subintelligendū est tamen, verbū conturbatur.

Exaudi orationem meam domine, & supplicationem meam auribus percipe. Idem æquæ significant hęc verba, per Prophetam more suo sic ingeminata.

Lachrymas meas ne fileas. Id est, ne despicia. Nam qui aliquem despiciunt, tacere solent. Illud etiam cōsidera, quo modo non simpliciter orat Propheta noster, sed cum lachrymis.

Quoniam ego incola sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei. Accola seu indigena dicitur ille, qui loci alicuius permanens est, ac perpetuus habitator: incola vero is, qui ad tempus habitat, quiq; iubente fundi domino habitationem mutat. Ego, inquit, si cæteris hominib⁹ cōparer, accola quidem sum, & possessę terræ indigena, sed si ad te deum meū suspicio: incola me esse fateor. Te enim iubente trāsmigrabo, & hoc mūdo relicto ad aliū ire cōpellar. Peregrinus similiter, vbi modicū quid fuerit in aliena regione immoratus, cò postmodum reuertetur, vnde fuerat profectus. Cui cōparari potest quilibet mortalis. Nam ad certum ac breue tempus viuimus, & demū ad ea, vnde originem duximus, iterum reuoluimur. παροικος

Dimitte mihi, vt refringerer priusquā abeam. Parce mihi, inquit, siste flagellum, vt paululū consoler, & afflictiones à me excutiam, antequam moriar. Vel dic, q⁹ peccatorum veniam in præsenti vita postulat. ἵνα μοι.

Et amplius non ero. Et cum iuero, vbi sunt patres mei, nō ero amplius, hoc est, nō amplius viuam. Vel, non ero amplius in præsenti mundo. Hæc etiam verba ad placandā dei iram, & ad eius misericordiam conciliandam dicta sunt.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

Sancto spiritu afflatus beatus Dauid hunc psalmū in persona ecclesiæ Christianorum cecinit, quo gratias deo agit pro miserieordiis, quibus à deo gratis donata est, & ab eo aduersus insurgentes in se tyrannos opem petit. In finem inscribitur, quia quæ hic traduntur, finem quendam respiciebant, quem postea habuerunt.

PSALMVS XXXIX.

Expectans expectaui dominū. Huiusmodi verborū repetitio frequētissima est apud Hebræos, & intensionē quandam mētis denotat, vt illud videns vidi, & cognoscēs cognoscēs, hoc est, exquisite cognoscēs, & alia huiusmodi. Expectans igitur expectaui dominū, hoc est

Universidad de Deusto
Biblioteca

valde expectaui, adiutorem meum Christum. Ipse enim est expectatio Gentium, quemadmodum de eo antea à Prophetis prænunciatum est.

Et intendit mihi. In me, inquit, oculos suos iniecit, & benevolo aspexit intuitu: in me, inquam, summa constitutum in miseria, dum idolorum errores sequerer.

Et exaudiuit preces meas. Preces scilicet pro me emissas. rogabant enim prophetæ pro futuro Ecclesiæ statu illius etiam personam induentes, vt nunc facit beatus Dauid.

ψαλ. *Et exaudiuit me de lacu miseriæ, & de luto fœ.* Solebãt antiqui huiusmodi dictionibus maxima pericula exprimere. Dici autem potest, quòd lacus miseriæ, sit illa fouea erroris in qua olim gentes quæ in vnã Ecclesiam congregatæ sunt veluti in quodam carcere secundum animam misere affligebãtur, & quòd lutum limi, hoc est, limosum ac putridum lutum, illa sit humanarum passionum, atq; affectuum collectio, quæ corruptionem quandam in nostris mentibus generat, & animas omnes quasi tenaci quodã cœno obuolutas detinet, quæ in eam deciderint.

Et statuit supra petram pedes meos. Supra petram, hoc est, supra securitatem fidei.

Et direxit gressus meos. Et ostensa mihi salute per præcepta Euangelica, omniq; prorsus exposita tortuositate, iter meum adeò direxit, vt per obliqua, aut per deuios calles amplius non incedam.

Et immisit in os meum canticum nouum. Cantica nimirum quæ de admirandis atque illustribus Christi gestis Christicolæ cecinerunt. Vel orationem dominicam, quam Christus nos docuit.

ψαλμ. *Hymnum deo nostro.* Hoc ad declarationem dictum est noui cantici.

Videbunt multi. Lumen nimirum scientiæ, eum antea ęqui essent. Vel videbunt signa & miracula Christi, & sanctorum eius.

Et timebunt. Christum scilicet huiusmodi facientem miracula.

Et sperabunt in domino. Sperabunt, id est, credent. Credit enim q̃ speret. Vel sperabunt quòd eos saluaturus sit, qui crediderint in illum. Per dñm autem, Christum intelligi.

Beatus

Beatus vir, cuius est nomen domini spes eius. Nomen domini hoc est, dñs. Beatum igitur eum dicit qui in solo deo confidit, & non alia in re. Alibi etiam dicit, Beatus vir qui sperat in dño. Et ordo est: Beatus vir, cuius eius est nomẽ domini spes. Possumus etiam de Christianis hoc dictum intelligere, & construere per figuram hyperbaton, hoc modo: Beatus vir cuius est spes nomen domini eius. Cuilibet autẽ christiano, nomẽ Christi spes est & salus: quod sancti martyres præcipue attestati sunt coram tyrannis: quibus apertissime dicebant, se diuitias suas oẽs, & omnẽ gloriam, & spem in hoc collocasse, quòd Christi dei sui nomine insigniti essent: dum christiani appellarentur.

Et non respexit in vanitates. Et huiusmodi vir inanib⁹ rebus operã nõ dedit: quę à multis summa reputãtur bona.

Et insanias falsas. A communi sensu rursus subintelligendum est, & non respexit. Insaniæ autem falsæ, ex græcæ dictionis significatione, vaticinia sunt. Vates enim illi deo bacchati dementes fiebant, & furentium instar ferebantur, verum falsa erant, quæ prænunciabant. Per huiusmodi autem vaticinia, vniuersum idolorum cultum denotare voluit, veluti totum à parte.

Μανίας δὲ ψευδεῖς τὰ μαντεύματα.

Multa fecisti tu domine deus meus, mirabilia. Admirat⁹ beatus Dauid ineffabile incarnationis Christi mysterium, & condignum illi sermonẽ inuenire non valens, exclamatione solum, quod potuit tam grande donum prosecutus est: multa, inquiens, admiranda fecisti tu dñe deus meus. Ita etiam alibi Apostolus facit: quando admirabundus clamat: ô altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Mirabilia autem appellat non ea tantũ, quæ tẽpore Moysi, aut Iesu Naue, aut quę illis antiquiora à deo facta sunt miracula, sed ea potius quę tẽpore incarnationis saluatoris nostri facta sunt, & quæ per spiritũ præuidẽs prophęta sũma cũ admiratione quæ diximus verba protulit.

Et cogitationibus tuis non est qui similis erit tibi. Et nõ est aliquis tibi in cogitationib⁹ tuis cõparãdus: iis, inquã, cogitationibus, quas summa cũ prouidẽtia p hominũ salute solicitus habuisti. Ecce enim quã grande & quã admirandũ opus excogitasti, vt tu homo fieres propter hominẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Annũciaui & locutus sum, multiplicata sunt super numerum. Annunciaui,inquit,& docui multa mirabilia tua,in multis psalmis,verum adhuc multiplicata sunt,& adeo innumerabilia esse apparuerunt, vt aliquo numero concludi non potuerint.Nam quæ dudum cognoui,propter altitudinem & immensitatẽ incomprehensibilia sunt.vel, cum quid dicerem non haberem, hoc tantum annunciaui, & locutus sum,quòd omnem transcenderunt numerum.

Sacrificium, & oblationẽ noluisti corpus autem perfeci sti mihi. Quę sequũtur in personã Christi dicẽda sunt, vt magnus nos docuit Paul⁹ in epistola ad Hebrẽos. Ait igitur quod post incarnationem,deus filius dixit ad patrẽ, tu pater,in posterũ legale omne sacrificiũ reprobasti, & oblationes oẽs lege institutas : verũ corpus mihi effecisti ex virginis sanguinibus, vt pro hominũ salute in sacrificiũ offerrer.

ἐζήτησας. *Holocausta,& pro peccato nõ quæsiuisti.* In Leuitico & Deuteronomio clare inuenies,quæ nam essent holocausta,& quæ sacrificia pro peccato:& omnia deniq; oblationum, & sacrificiorum genera. Ait igitur:cum verum ego,ac rationabile sacrificium sim,& omnia mundi deleam peccata,tu nullum amplius legale sacrificium quæsiuisti.

Tunc dixi ecce venio. Tunc nimirum quando legalia sacrificia reprobata sunt : tunc enim dixi ego : Pater, venit hora,clarifica filiũ tuum,Nam quod ait:ecce venio:idem est,ac si diceret:vides quòd paratus sum.

ἐν κεφαλίδι. *In volumine libri scriptũ est de me.* Cõscriptiones Hebręi libros appellabãt,& inuolutas chartas volumina, iuxta illud:fili hoïs comede hoc volumẽ.Inuolutis enim chartis scribebãt,& nõ quadratis libris,vt nos facimus.Ait igitur saluator,in volumine libri ꝓphetici nimirũ,scriptũ est de me:hoc est,ea,quæ ad incarnationẽ meã pertinẽt, à prophetis prædicta sunt: quod ipsis etiam Iudæis dñs postea iterũ affirmauit, dicẽs:si crederetis Moysi, crederetis etiã & mihi.De me enĩ ille scripsit, & alia huiusmodi multa.

τῶ ποιῆσαι. *Facere voluntatẽ tuã deus meus volui.* Et quoniam quæ ad me pertinẽt,iam determinata sunt,& prædicta à prophetis,ideo facere volui volũtatẽ tuã.Superfluus est eĩ articulus,q habetur in græco,ante infinitiuũ facere, quẽ qui superfluum non putarunt, transtulerũt vt facerẽ.Volũtas autem

autẽ patris fuit ea:filij mors secũdũ carnẽ:quę pro humana salute, summa cum dispẽsatione à deo permissa est:de qua voluntate,ipse etiã filius dicebat:descendi,non vt facerem voluntatẽ meam, sed voluntatẽ eius qui misit me.

Et legem tuam in medio ventris mei. In medio ventris mei pro ex corde, atque ex tota anima mea:vt sit præpositio, pro præpositione. A communi autẽ sensu subintelligendum est, volui facere : hoc est, volui adimplere ex corde meo legẽ tuam:tua nimirum mandata quæ dedisti mihi. ἐν μέσῳ κοιλίας μου.

Euangelizaui institiam tuã in ecclesia magna. Vide quomodo euangeliũ dei iustitiã appellat:quia per euangeliũ iustificantur credentes omnes,& obseruãtes illius mãdata, quicunq; hi fuerint & vndecũque:& quia lex Mosaica solis tã tũ Iudæis data est,euangeliũ vero oĩbus gẽtibus,iustum autẽ erat, vt nõ vnus aut alter tantũ populus, sed q oẽs æque ad salutẽ vocarẽtur. Per ecclesiam autẽ magnã Iudæorũ synagogas intelligit,veluti hominibus frequentissimas,in quibus Christus palam,ac libere locutus est. εὐηγγελισάμην.

Ecce labia mea non prohibebo, domine tu scisti. Quemadmodum tu vides, inquit, non prohibebo labia mea loqui salutaria verba.Tu enim id recte nosti,cum me ipsum prorsus cognoueris,quemadmodum,& ego te.

Iustitiã tuã non abscondi in corde meo. De euãgelio rursum sermonẽ facit.Non tacui,inquit, quæ ad illud pertinerẽt: quinimmo opportuna quæcunque omnibus reuelaui.

Veritatẽ tuã & salutare tuum dixi. Euãgeliũ rursus ita appellat.Neq; enim iustitiã tantũ continet,sed etiã veritatẽ. Ideo dicebat Christus:veritatẽ dico vobis:quinimmo neque hæc solum sed salutẽ etiam credentibus pollicetur.

Non abscõdi misericordiã tuã,& veritatẽ tuã à concilio multo. De euãgelio etiã hæc dicta sunt. Appellatur enĩ euãgeliũ misericordia:quia summa dei misericordia nobis donatũ est:qua nõ sustinuit deus propriã creaturã sub iniqua dęmonis tyrãnide oppressam,amplius iacere, & qua ob nostrã salutẽ ꝓprio etiã filio non pepercit.Variis autẽ nominibus,vt vidimus Euãgeliũ appellauit propter multiplicẽ gratiam,& varia dona, quæ per illud nobis præstita sunt.

Tu autem domine ne elongaueris miserationes tuas à me. Quæ sequuntur, rursum ex persona ecclesiæ fideliũ dicta sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

supplicantis post acceptum diuinæ gratiæ signaculum, non derelinqui: cum multa ei, tam ab hominibus, quàm à dæmonibus imminerent pericula.

Ἀνταπόβατε. *Misericordia tua, & veritas tua semper adiuuent me.* Veritas tua, id est vera promissio tua. Dixisti enim: ecce vobiscum sum omnibus diebus, &c. Quædam verò exemplaria habent: adiuuerunt: & intelligitur, quòd hucusque scilicet, adiuuerint: sed melior lectio videtur: adiuuent.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus. Circunspicio enim, inquit, varias mihi tendi insidias, & iam eis circundatus sum.

Comprehenderunt me iniquitates meæ. Vide quomodo iusti homines præsumma modestia, pericula & tentationes, quibus eos vexari accidit, propriis adscribũt peccatis. Sic & tres illi pueri, vna voce in camino ignis dicebant: peccauimus, inique egimus: tametsi ea non tam ob peccata propria, quàm propter deum patetentur.

Τῆς βλέπειν. *Et non potui videre.* Obtenebrant enim tentationes animæ oculos, vt quæ vtilia sunt, videri non possint. Hãc igitur nebulã dissoluit illa cõsolationis lux, q̃ à deo ꝓficiscitur.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. Summæ etiam modestiæ, sunt hæc verba: & verisimile est, vt cum fidelibus aliqui etiam commixti sint, qui negligentius ac minus ex virtute viuant, quorum peccata iusti, sibi ipsis adscribunt, propter vnitatem ac communicationem fidei.

Et cor meum dereliquit me. Videor quasi corde destitutus, cum mea omnis in te fiducia infirmata sit. Ipsum enim cor, animum excitare solet & præstare audaciam.

Placeat tibi domine, vt eripias me. Velis, inquit, domine me ab his omnibus eripi ac liberari periculis.

Domine ad adiuuandum me respice. Intende mihi, & me diligenter adspecta.

Erubescãt & cõfundãtur simul qui quærũt animã meã, vt auferãt eã. Vtraq; est hæc eis accidẽt, vt & pudore afficiantur veluti victi nra patietia, & cõfũdãtur, iuictã esse cernẽtes potentiã tuã, qua nos protegis. Sequitur q̃ quærũt animã meã: hoc est, q̃ hoc vnũ votis oĩbus, & toto petũt studio, vt me variis examinẽt supplicis. vel, simul: hoc est, vnà oẽs

Conuertantur retrorsum, & erubescant qui volunt mihi mala.

Conuertantur retro inanes re infecta, me non supetato, atque ideo erubescant. Variis autem modis eos execratur, vt conceptum animo dolorem apertius explicet.

Ferant statim confusionem suã qui dicunt mihi, euge, euge. De euge, euge iam alibi diximus, quod aduerbiũ est irritãtis.

Exultent & lætentur in te omnes quærentes te domine. Exultare, & lætari hic idem æque significant, q̃ si cui placet, vt sensu differant, videat quid de eorum differentia dictũ sit in 3. versiculo 9. psalmi. In te autẽ. i. in fide, quæ est in te.

Et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuũ. Qui diligũt salutẽ, quæ à te est. Vel salutare tuũ id est incarnationẽ tuã. Salutaris enim fuit ea incarnatio, iis qui perierant. Omnes igitur qui auxilium tuum consecuti sunt. dicant: magnificetur dñs: id est, magnus reputetur.

Ego autem inops, & pauper sum. Hoc est vniuscuiusq; fidelis persona dici potest. Inopes enim sunt christiani oẽs, veluti, q̃ vniuersa fortunæ bona dimiserũt, & pauperes veluti qui ꝓpriis manibus necessaria sibi parant. πτωχὸς ἐστ ὁ πανπαπὰς. ἔστι γὰρ qui latine inops, ex etymologia græci nominis à cadẽdo dictus est, veluti ab omnibus antiquis opibus deciderit, & nũc sit sine ope. πένης vero, qui latine pauper, à labore: πένης παρὰ quia nimirũ proprio labore opportuna oĩa sibi cõparat. τὸ πόνου *Dominus solicitus erit mei.* Ad nunc enim solum confugi, & ideo me in se sperantem non despiciet. ἔστι πονεῖν.

Adiutor meus, & protector meus es tu, deus meus ne tardaueris. Deus meus ne tardus sis ad adiuuãdũ me. Mihi aũt nescio q̃d ꝓfundi videtur sibi velle hęc verba, si accõmodemus beato Dauid illũ versiculũ. ego aũt inops sum, & pauper. Præuiderat ꝓpheta summas illas diuitias q̃ à dei gra i christianos erat effũdẽdę: eũq; eas nõ mediocri desyderio cõcupiscet, demũ veluti iis, q̃ se nouerat ab eo tẽpore ꝓcul esse, cõtristatus est, & miseru se ideo appellãs ait ego inops, & pauper sum, q̃ huiusmodi diuitiarũ princeps esse nequeo, veruntamẽ deus erit mei solicitus: vt scilicet mihi pariter gloriã illã cõmunicet, q̃ fideles in cœlorũ regno percepturi sunt. Siquidẽ & ab ipso dño dictum legimus, q̃ David concupiuit videre diem eius: qua ratione rogat nunc deũ propheta noster, dicens: ne tardaueris: tuã nimirum incarnationem. Sunt etenim supplicantis verba ad deum filiũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In finem Psalmus ipsi Dauid.

In finem inscribitur, quia prophetiam continet, quæ tendebat ad finem: prædixit enim proditoris Iudæ rebellionem. & clarum quidem est huius psalmi argumentum. de amore enim & charitate in pauperes per tractat. Tamen altius considerando ad salvatoris nostri Christi mysterium pertinet, qui egenus, & pauper fieri voluit ob humanam salutem: quæ etiam in euangelio apud Iudæ nem præsentis psalmi verba de se dicta esse testatur, & de Iuda, dum ait ad Apostolos: non de omnibus dico, scio quos elegi, sed vt scriptura implcatur, dicens: Qui manducat panem meum, elevabit contra me calcaneum suum. nullibi enim huiusmodi testimonium habetur in scriptura, præterquam quod in præsenti psalmo dicitur: qui manducat panes meos magnificauit contra me supplantationem.

PSAL. XL.

πτωχὸν. *Beatus vir qui intelligit super inopem & pauperem.* Qui intelligit, hoc est, qui considerat, qui cogitat, id quod decens est. intelligentia enim est diligens, & exacta considerationio. inopem autem & pauperem promiscue solent appellare indigentem. Antiqui vero per inopem mendicum intelligebant, veluti qui omni prorsus careret ope, & qui, vt alibi diximus, ex etymologia Græci nominis ab antiquo statu decidisset: pauperem vero eum, qui manibus ac proprio labore sibi victum pararet, vt in præcedenti psalmo diximus. Beatus igitur is est, qui debitorem deum habet. per Salomonem enim docemur illum deo commodare, qui inopis miseretur. quod proprio ore Christus confirmauit, dicens: donec feceritis vni huic ex minimis fratribus, mihi feecistis. & hoc quidem pacto simpliciter exponitur de pauperibus: verum profundius intelligendo, vt diximus, exponi potest psalmus de Christo: quodque beatus ille est, qui intelligit & considerat Christū deum esse, tametsi indigentia ac paupertate tanta esse videretur circundatus, vt etiam non haberet, vbi reclinaret caput suum. recte enim considerans id plene intelliget ex iis, quæ & sermone suo docuit, & operibus comprobauit.

In die mala liberabit eum dominus. Vtilitatem docet, quæ ex huiusmodi intelligentia quis percepturus sit. Quæ autem sit dies mala diximus in psalmo 36. ibi: non confundentur in tempore malo. æque enim significant dies mala

mala & tempus malum.

Dominus conseruet eum. Precatur propheta pro huiusmodi homine tanquam pro viro quopiam bono.

Et viuificet eum. Id est, viuere faciat.

Et beatum eum faciat in terra. Et beatum eum esse ostendat, æmulationeque, seu imitatione dignum, non in præsenti tantum terra sed in regno etiam cœlorum.

Et non tradat eum in manus inimicorum eius. Nec eum visibilium aut inuisibilium hostium manibus dedat.

Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius. Super lectum doloris in quo ægritudine ac morbo laborans affligitur diu olim detinetur. Aquila autem, & Theodotio non per optatiuum modum, sed per futurum indicatiui omnia hæc verba reddidere, videlicet, conseruabit, viuificabit, & opem feret: omnia hæc quasi in mercedem, ac retributionem quandam dici arbittantes.

Vniuersum cubile eius, vertisti in infirmitate eius. Per cubile, decubitum intelligit. vertisti autem, hoc est immutasti. in tempore, inquit infirmitatis huius viri, tu mutasti eius decubitum, ab ægro nimium, atque infirmo ad sanum, ac validum. mutasti autem vniuersum, hoc est prorsus mutasti. aduertendum tamen quòd præterito tempore vsus est pro futuro. vertisti enim, hoc est vertes. vel, coniectura quadam, immo vero potius prophetico more, quæ futura erant, vt iam facta commemorat. Τὸν κοίτωνα ἔστρωσας.

Ego dixi domine miserere mei. Quæ sequuntur ex Christi persona legenda sunt, qui velut homo deum rogat, ostendens hoc pacto, quemlibet hominē dei auxilio indigere.

Sana animam meam, quia peccaui tibi. Sed quomodo alibi legimus Christū peccatū non fecisse? certissimū quidem est, illum nunquā peccasse, verū quia propter nos factus est idē quod nos: homo nimirū, passiones etiā, atq; affectus nostros, quasi proprios sibi cōsequēter vēdicauit, & (quod dicere par erat, humanā naturā, quæ peccauerat.) hoc ipse antea ℣ illa ad patrē clamauit, veluti qui eiusdē erat naturę, tametsi sine peccato. & quēadmodū victima, quæ olim pro peccato immolabatur, iuxta legē, peccatū in se susciebat, quod vna cū victima cōburi dicebatur: ita & Christus ℣ nostris immolatus peccatis, in se ipsum

omnia

omnia nostra susceptit peccata,nec secus ac si ipse peccasset,ad eorum remissionem, & orauit, & mortuus est, ob summam nimirum atq; ineffabilem eius misericordiam.

Inimici mei dixerunt mala mihi. Inimici Christi Iudæi,qui inuidia dissecabantur, & dixerunt mala, hoc est praua verba,quænam autem dixerint,audi.

Quando morietur? Grauis est enim,inquit nobis,adeo,vt nec illius aspectum sustinere valeamus.

Et peribit nomen eius. Sed cum multa præditum potentia Christum vniuersas ægritudines ac morbos curare viderent,quomodo eũ aliquando putarunt extingui posse?

καὶ ἐπορεύετο. *Et ingrediebatur vt videret.* Proditor,inqt Iudas,veluti familiaris meus absq; vllo impedimẽto,illuc ingrediebatur vbi ego aderã,vt videret an opportunũ esset tradẽdi tẽp⁹.

Μάταιον. *Frustra loquebatur cor eius.* Frustra in corde suo secum ea loquebatur quæ ad proditionem pertinebant, quando videlicet ingrediebatur, vt videret.vel, frustra in animo suo cogitabat,vt me lateret:cum optimus ego scrutator cordium,omnia nossem eius consilia,& vota.

Congregauit iniquitatem sibi. Nihil aliud miser huiusmodi cogitatione efficere potuit,quàm quòd sibi ipsi summam thesaurizauit iniquitatẽ,dum aduersus propriũ præceptorem,& seruatorem tetendit insidias. Quidam post verba, frustra loquebatur, punctum ponunt,vt sensus sit:frustra mihi pacifice loquebatur,cum inimica in mente versaret consilia. Sed melior est sensus quem primo loco diximus.

Egrediebatur foras,& loquebatur in idipsum. Accepta enim panis buccella Iudas statim exiit quod vero ait: in idipsum,idem significat quod vnà. loquebatur, inquit, vnà cum inimicis meis, de iis, quæ ad proditionem spectabant:quid vultis mihi,inquit,dare,&c. hæc autem omnia apertissime in euangelica narrantur historia.

Aduersum me susurrabant omnes inimici mei. Susurrabant muruo in aurem,quomodo insidias disponerent, timentes nimirum aperte loqui propter turbam.

Aduersum me cogitabant mala mihi. Lethifera,inquit,cogitabant aduersum me iuxta quod testatur euangelista, & conciliũ inierunt aduersus Iesum, vt eũ morti traderent.

κατάρασται. *Verbum iniquum deposuerunt aduersum me.* Deposuerunt pro

pro respõderunt interrogati esñ à Pilato:Quid faciã Iesu, qui dicitur Christus? Respõderunt:crucifigatur. Est autẽ iniquum hoc verbũ. neq; enim licebat innocentẽ virum morti tradere,atq; ideo eis sæpius obiiciebat Pilatus, dicens:nullã causam inuenio in eo:item, vos videbitis.vel, deposuerunt,hoc est,fabricarunt:machinati sunt.dixerũt enim quòd commoueret turbam contra Cæsarem, quæ verba etiã iniqua erant.neq; enim falsã attestari licebat.

Nunquid qui dormit,non adiiciet vt resurgat? Per interrogationem hoc dicit,atque vt deus: Nunquid dormiens homo,inquit,nolet consurgere? Verbum enim adiiciet,Hebræi sæpenumero ponunt, pro volet. quòd si dormiens consurgit,ego etiam carni mortuus, cito resurgam. mea enim mors somno similis est.Nam quemadmodum qui dormit ex suo dormit arbitrio,ita & ipse sponte mea,atq; ex propria moriar voluntate.

Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos ἐμεγάλυνε ἐπ' ἐμέ. magnificauit contra me supplantationem. Cõfictio,enim,hoc in loco supersua est,& sensus est:ille etiam mihi aduersarius fuit,qui antea intimus mihi erat,& mihi maxime cõiunctus, per hominem autem pacis Hebræi pacificũ intelligunt. Ait igitur,homo pacificus meus,hoc est amicus meus Iudas,in quo veluti in me ipso confisus sum, quem etiam simul cum aliis discipulis educaui, magnificauit, hoc est,roborauit supplantationem,hoc est, dolum contra me:quod ex metaphora eorum dictum est, qui intercurrendum calcaneo aliquem dolose supplantant.firmauit autem Iudas dolum aduersus Christum, eúmq; quodammodo supplantauit:conuentione nimirum ac cõspitatione illa,quam cum scribis iniit,& cum pontificibus.

Tu autem domine miserere mei,& resuscita me,& retribuam eis. Quod ait miserere & resuscita, vt ab homine dictum est. homo enim Christus cum esset, non recusauit preces ad deum fundere:quinimmo quod naturæ humanæ proprie conuenit,sæpenumero ad deum orabat. Quod vero ait:retribuam,ad illius diuinitatem pertinet.retribuit autem quando eos Romanis perdendos tradidit.

In hoc cognoui,quoniam voluisti me,quoniã non gaudebit inimicus meus super me. Voluisti,hoc est,amasti. Nã quod quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

amat, illud etiam habere cupit. In hoc, inquit, cognoui quòd amasti me, quia nomẽ meum in vniuerſo orbe prædicatum eſt: quæ res inimicis meis maximo fuit dolori. quærebant enim vt morerer, & nomen meum prorſus interiret. potes etiam per inimicum vel dæmonẽ, vel ipſum Iudam priuatim intelligere.

ἀντιλαβοῦ. *Me autem propter innocentiam adiuuiſti.* Hæc verba ſimili modo ab aſſumpta carne dicta ſunt. per innocentiam autem munditiam, & puritatẽ intelligit. iniquitatem enim, inquit, non fecit.

Et firmaſti me in conſpectu tuo in ſeculũ. Et ſtabiliſti, inquit, me penes te, iuxta illud, ſede à dextris meis, quoadúſque ponam inimicos tuos ſuppedaneum pedum tuorum.

ὑπαπόδιον. *Benedictus dominus deus Iſrael à ſeculo, & in ſeculũ, fiat, fiat.* Cum, quæ vidimus, omnia prædixerit beatus Dauid, & ſummam dei miſericordiã ac ineffabilem quandam eius condeſcenſionem multa cum admiratione narrauerit, Hymnum deinceps, & laudem ei canit dicens: laudandus eſt deus veri Iſraëlis, hoc eſt, fideliũ deus, quemadmodũ in 21. Pſal. declarauimus, exponentes verſiculũ illum, timeat eum omne ſemen Iſraël. laudandus autem ab hoc ſeculo vſq; ad futurũ. Ac demum orat, & votis omnibus poſſit, futuram hanc domini incarnationẽ, de qua ſupra locutus eſt, quã celeriter fieri, dicẽs: fiat, fiat. intelligimus enim prophetam optare id, quod ſuperius dixit. illa autẽ repetitio verbi: fiat, orationis intenſionem demonſtrat.

In finem in intelligentiam filiis Core,

εἰς σύνεσιν. *De filiis Core diximus in proœmio operis. In finem inſcribitur propter prophetias, quæ hic continentur. & ad finẽ tendebãt. cũ enim futurũ eſſet, vt Hebræorũ populus ob propria delicta ab Aſſyriis in Babylonem captiuus duceretur, vbi. 70. annis detentus eſt, præuidens hoc beatus Dauid. vt pote prophetico aſſlatus ſpiritu, pijs ac religioſi cuiuſcũque iudæi in captiuitate degentis perſonã ſumit in præſenti pſalmo, veluti Danielis, & Zechielis, trium puerorum, & ſimilium: & narrat, quæ tunc temporis contigerint. In intelligentiã verò dixit, indicãs, quòd qui inter illos maiores erãt prædicti intelligẽtia, hæc, aut huiuſmodi verba ad deũ clamabãt. vel, ea*

vel ea ratione, quia ad percipiendum totius pſalmi ſenſum multa lectoris opus eſt intelligentia.

PSALMVS XLI.

εἰς ἐλαφοτ.

QVemadmodũ deſyderat cerua ad fontes aquarũ, ita deſyderat anima mea ad te deus. Ardẽtis deſyderij vehemẽtiã oſtẽdere volens ꝓpheta. Ceruã perquã ſitibundã in exẽplũ ſumpſit, quę cũ & ſuapte natura caliſſima ſit & reptiliũ ac ſerpẽtũ carnib⁹, quibus veſci ſolet, magis etiam incendatur, aquarũ fontes quã maxime amat, & circa eos ſemper verſari cupit. deſyderare autẽ hic poſuit ꝓ feſtinare: & ita Aquilia tradidit. & quod ait: ita deſyderat anima mea ad te deus, ad te, inquã, habitantẽ in Hieruſalem. putabat enim populꝰ, qui in Babylone erat ſe diuina præſentia illic ideo frui nõ poſſe, quia regio illa vniuerſa idolorũ cultui deſeruiret.

Sitiuit anima mea ad deum fortem viuentẽ. Sitiuit, id eſt valde concupiuit. ita vndiq; deſyderij ardorẽ oſtẽdit. fortem autem & viuentẽ deũ appellat propter infirmos ac mortuos Babylonis deos. Quidam ex hoc verſiculo ſumptũ eſſe dicunt hymnum illum, quem Græci Triſagion vocant: quo laudare ſolemus deum, dicentes. ſanctus deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis.

ἰσχυρὸς ζῶν. τρισάγιον.

Quando veniam, & apparebo ante faciem dei. Hoc eſt ante ipſum deũ. concupiſcentis ſermo eſt: quãdo, inquit, veniã ad te in Hieruſalẽ & apparebo coram te, adorãs nimirũ, & colens te, ſedulóq; tibi adſiſtens, & alia faciens, quæ in templo tuo fieri decet. vniuerſo enim hoc ſolatio priuamur, poſtquam hic in Babylone captiui degimus.

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panis die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie, vbi eſt deus tuus? Dum Babylonij, inquit, dei mei impotentiã mihi exprobrarent, lachrymę meę fuerũt mihi panis, non ꝙ eis paſcerer, ſed quia inſtar panis eas deſyderabã, & quia non ſecus mihi erant opportunæ quãm eſurientibus eſſe panes ſoleant. vnde earũ deſyderio, nõ interdiu tantum, ſed aſſiduis etiam noctibus detinebar.

Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meã. Hęc recordatus ſum, verba illa nimirũ, quę ad me dicũtur quotidie: vbi eſt deꝰ tuꝰ: quã ob cauſam effudi, hoc eſt, laxaui, ſ

me ipso animam meam,& constantiam eius omnem dissolui.hac autem effusionis translatione vsus est ꝓpheta, quia quæ solidiora sunt,firmiora atq; constantiora esse solent:quæ verò fluida, molliora atq; laxiora. Illud in vniuersum animaduertendum est, q; Hebræi sæpenumero verborum cõstructionibus indifferenter vtuntur,vt nũc: effudi, inquit,in me,pro intra me:verum si verba hæc,recordatus sum,ad sequentia referãtur,alius efficietur sensus,videlicet:hæc recordatus sum, & animã meã, antea nimirũ angustiis coarctatã,effudi:hoc est,absolui,& relaxaui in me ipso.quę autẽ sint hæc quę recordat⁹ sũ audi.

διὰ τόπου ἀγίου τοῦ θεοῦ. *Quoniam pertransibo in loco tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei.* Recreatus atq; animo relaxat⁹ sum,inquit, memoria repetens, q; rursus in templo tuo deãbulaturꝰ sum:& ad illius vsq; adyta peruenturus.per admirabile enim tabernaculũ,celeberrimũ Salomonis templũ intelligit,& p domum dei,adyta ipsius templi.q; si priorem expositionem magis probaueris,dictionẽ,quoniã,intellige hic iacere pro aduerbio cõfirmãdi, iuxta Hebraici idiomatis cõsuetudinẽ,& verba versiculi, ꝓphetantis verba esse.vel aliter:per tabernaculum, sancta verbi caro põt intelligi.quæ merito admirabilis dici põt,quia absq; vllo semine cõcreta est.& per domũ dei anima illius carnis,q quã deus in assumpta carne diuersatus est.locus autẽ tabernaculi,ipsum est verbũ dei,per quod cõcreta est,& extitit Christi caro. pertrãsibo igitur,inquit,per verbũ dei & vsq; ad assumptæ carnis animã deducam in animo meo nimirũ ea examinãs,& cõtẽplans,quę de tãto mysterio ꝓcipere potero.vltetius enim pertransire non dabitur.

In voce exultationis,& confessionis soni festiuitatẽ celebrãtis. Pertransibo autẽ in voce gaudij,& gratiarũ actionis, in voce soni festiui,ac si diceret:festiuitates rursus, vt olim,deo meo celebrabo,& solito vtar cultu legis,

Quare tristis es anima mea,& quare conturbas me? Quare me angis,inquit,& confundis,& quietem capere non finis?hæc autem verba dicere cœpit,postquam certior factus est de suo in patriam reditu.

Spera in deo,quoniam adhuc confitebor illi. Quoniam gratias illi agam vbi nimirum in patriam rediero.

Sala

Salutare vultus mei,& deus meus. Cum futura & à se præuisa dei beneficia in animo reuoluerer, summa cum delectatione illum circunloquendo,inuocauit,dicens,ô salus mea,& ô deus meus.

Ad me ipsum conturbata est anima mea. Ad me ipsum,hoc est,in meipso,nemine alio exterius mœrorem hunc meũ sciente.conturabta est autem,recogitans nimirum peccata,ob quæ in inimicorum manus traditi sumus:vel moram ac tarditatem recogitans, reditus nostri in patriam.

Propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermoniim à monte modico. Propterea,inquit, afflictus memor ero tui, hoc est,recordabor studij,& curæ tuæ,quã habuisti circa nos,& præcipue ob illa bona quibus in terra ꝓmissionis te authore fruebamur. per Iordanem enim & per proximum illi montem,qui & Hermoniim & Hermo dicitur, totam Iudæam significauit.addidit etiam priuatam montis illius qualitatem:quòd scilicet paruus est.

ἀπὸ ὄρους μικροῦ. *Abyssus abyssum inuocat in vocem cataractorum tuorum.* Antiquorũ dei beneficiorũ memor,deplorat, quod in pręsẽtia ab eo derelictus videatur,per abyssum, vastum intelligens calamitatũ pelagus,in quo tunc se constitutũ videbat.profunda,inquit,ac vasta calamitas. vastiorem aliam semper vocat calamitatẽ,ad vocem cataractorũ,hoc est, colliforum tuorum.adeo enim alternæ, ac frequentes calamitates confractos,ac collisos nos seruos tuos adoriũtur,vt mutuo sese adhortari videantur:& adeo nos affligunt,& pungunt, vt prę nimio dolore ad clamorẽ etiam nos ꝓuocent.dictio autẽ cataractorũ Græca est & idem hic significat,vt diximus,quod colliforũ aut confractorũ est.est em verbale nomen,& descendit à verbo κατάγω.εω.qđ ἐκπτῶσιν. est collido,aut confringo & licet proprie hoc verbale nomen.κατάγνυτ actiuæ sit significationis,hic tamen potius in passiua.Quod si in actiua significatione dictionẽ sumas,litera legenda,in vocẽ confractorũ,hoc est, collidentiũ seu cõtingentium tuorum. & tunc expone totũ versiculũ hoc pacto:immensitas peccatorũ nostrorũ,immẽsitatẽ inuocat misericordiarum tuarum: atq; hoc ad vocẽ prędicatorum euangelij,hoc est Apostolorũ. sunt enim Apostoli validissimi quidã confractores,omnẽ nimi

ἵλεως γενοῦ μοι.

ἡ καταράκτης. rum diabolicã elationem confringentes. Quod si tex-
legas ꝓut etiam legi potest:in vocem cataractarũ tuarũ
potes iuxta altiorẽ Anagogẽ intelligere,ꝙ abyssus, & a-
byssus,vetus & nouum testamentũ significent,ob ꝓfun
ditatem nimirũ occultorũ sensuũ, & dicere, quod nouũ
testamentum,& antiquum inuocat testamentũ,in vocẽ,
cataractarum tuarum,hoc est,ꝓ vocem ꝓphetarum tuo
rum.dicuntur enim merito ꝓphetę esse quædam catara-
ctæ:q̃a aquas,diuinæ ac supernæ ꝓphetiæ, vehementia
quadam,cataractarum instar effundit. nouũ igitur testa-
mentum inuocat vetus testamentũ in testem:vt ostẽdat,
ꝙ ipsi etiam prophetæ mysteria Christi prænunciarunt.

πᾶσαι ἀναστάσεις σου. *Omnes sublevationes tuæ,& fluctus tui super transierunt.*
Per sublevationes,& per fluctꝰ,tentationũ ac calamitatũ
incursus intelligit.ait igitur,omnia flagella tua fecerunt
in me,omnes autẽ dixit, ꝓpter earũ multiplicitatẽ.

ἡμέραν ἐντελεῖται, *Die mandabit dominus misericordiã suam.* Die, hoc est, in
die,pro manifeste,& palam.mandabit autem,hoc est,man
det.Iubere enim ac mandare videtur qui mittit:vel ordi-
nabit:& disponet misericordiam suam. Sermo vero hic
prædicit, quemadmodum reuocatio eorum in patriam
omnibus fiet manifesta.

Et nocte canticum eius apud me. Per totũ hoc captiuitatis
tempus,noctúq;,quãdo tuto magis id facere possum, ca
nam deo meo. in die enim ocium mihi nullum datur,
cum dominis seruiam,& opportuno careã tempore.

Oratio deo vitæ meæ. Non modo illius canticum erit a-
pud me,sed etiam oratio: canticum quidem in gratiarũ
actionem pro opportuna & iam diu expectata liberatio-
ne,oratio verò ad acceleratione huius liberationis.& ait
ait:deo vitæ meæ:exponẽ,id est,deo datori vitæ, vt illud
deus salutis meæ,id est,saluator meus.

ἀντιλήπτωρ μου. *Dicam deo adiutor meus es,quare oblitus es mei,& quare con-*
tristatus incedo dum affligit me inimicus? Oblitus esse videba
tur deus Iudæorum,quia iam diu in inimicorum potesta
te ab eo relicti fuerant,vbi affligebantur, quemadmodũ
verisimile est eos affligi,qui in captiuitate cõstituti sunt.

Dũ confringuntur ossa mea, exprobrauerũt mihi inimici mei
dũ dicũt mihi per singulos dies,vbi est deus tuus. Cõtristis nimi-
rum

rum ossibus meis ob tam graue onus seruitutis, vel ob
verbera,& plagas,quæ assiduo mihi à Babyloniis infligũ
tur. vel fatigatus sum,ac debilitatus viribus meis.per os-
sa enim vires intelligit.cum itaq; hoc pacto me haberẽ,
irridebant me inimici mei,illud mihi semper obiicientes,
vbi est deus tuus,qui te eripiat & liberet?

Quare tristis es anima mea,& quare conturbas me?spera in deo
quoniã confitebor illi,salutare vultus mei,& deus meus. Repe-
tit que iam superius dixerat,quod facit vt fiducia sese ac
patientia muniret.Congruit etiam hic psal. pio cuilibet,
ac religioso viro, qui multas calamitates in præsenti vita
passus sit,quique dissolui cum Paulo optet, & redire ad
deum.& tunc per exprobrantes, non ipsos tantum Dæ-
mones,sed inimicos etiam intelliges, & per terram Ior-
danis,inferiorem terram hanc nostram, quæ comparatione cœlestis longe est inferior.Iordanis nanque interpretatur terra inferior. Hermoniim vero locus doloris: & alia iuxta hunc sensum consequenter expones.

Psalmus ipsi Dauid qui apud Hebræos sine
inscriptione habetur.

Præsens Psalmus caret inscriptione,veluti qui eiusdem est ar-
gumenti & sententiæ cũ superiori psalmo,& illius quodammodo
pars esse videtur.plurimũ enim cũ eo congruit:& verisimile est
eundem fuisse,qui hæc,atque illa verba protulerit:quæ etiã simi-
li modo ex vnius tantum dicuntur persona,veluti qui totius popu
li causã ac passiones in se susceperit:quod fortassis illa ratione esse
etiã est,quia rarꝰ ac pene vnicꝰ quis reperiri possit, qui id faciat.

PSALMVS XLII.

κρῖνόν μοι. *Vdica mihi deus:* Verbũ iudica si cum accusa
tiuo iungatur, idem significat quod con-
demna,iuxta quod dictum legimus:iudica
illos deus:si verò cum datiuo, vt hic: idem
etit,quod iudex esto.

Et discerne causam meam de gente nõ sancta. De gente. i.
cum gente.vel,discerne causam de gente scelesta, atque
iniusta & deum verum non colente.Intelligit autem Ba-
bylonios.

A viro iniusto & doloso eripe me. Iniustum quidem dicit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

veluti iniquum,atque exlegem:dolosum verò,vt decepto rem.similia autem fere habentur, in illa trium puerorum oratione,deditti enim,inquiunt, nos regi iniusto, & omnium quæ in terra sunt pessimo.illud etiam adnotandum quòd singulari aliquando,& aliquando plurali seu collectiuo nomine eos accusat:quia nimirũ & priuata, & communi prauitate conuiuebant.tu vero per gentem, & hominem iniustum & dolosum ipsos dæmones.& dæmonũ principem intelliges.nihil enim differunt ab homine perturbationibus,quippe cum,more hominum, væsano voluptatum amore corripiantur, corporeisque afficiantur passionibus,& variis inquinentur concupiscentiis.

Quia tu es deus fortitudo mea. Stabilitas.i.mea ac vires meæ.

Quare me repulisti? Tradens me in captiuitatẽ.ego enim seruus tuus sum,hi verò tibi aduersantur.

Et quare tristis incedo,dum affligit me inimicus. Non accusans deum hoc dicit,sed placans,potius ac mitigans.

Emitte lucem tuam & veritatẽ tuam. Iuxta Anagogẽ per lucem & veritatem Christum intelligit.ego enim, inquit, lux sum veritas,& vita:iuxta historiam verò, lucẽ, appellat protectionem,& custodiam dei, quæ summũ quoddã lætitiæ lumen secum affert, cuius splendore omnes afflictionum tenebræ dissoluuntur. veritatẽ autem exponet, id est,verum auxilium. *Ipsa me deduxerũt, & adduxerũt in montem sanctũ tuum,& in tabernacula tua.* Hoc in loco tempus positum est pro tempore,præteritũ nimirum pro futuro:tua,inquit,lux,& tua veritas,ipsa me deducẽt,& adducent in montẽ sanctum tuum Sion, & in tabernacula hoc est, in templum tuum. iuxta Anagogẽ Christus qui, vt superius diximus,lux est, & veritas, deducet, & adducet fideles omnes ad supernam Sion, & ad cœlestia tabernacula.Ego enim sum,inquit,via veritas,&c.

Et introibo ad altare dei. Adorabo, inquit deum, & sacrificabo ei.

Ad deum qui lætificat iuuentutẽ meam. Hæc ex eorũ persona dicta sunt,qui in captiuitate nati erant, & qui modo ascendebant in Hierusalem.verisimile enim est, eorũ parentes in Babylone captiuos perisse.vel per iuuentutem, vigescẽs animi propositũ intelligit.renouabãtur enim,& quodãmodo iuuenescebãt, cũ diuini cultꝰ semper magis succenderentur desiderio:iuxta Anagogem:per iuuentutem renouatio illa intelligitur, quæ fit per baptismum, quando exuto antiquo homine,nouum induimus.

Confitebor tibi in cithara deus, deus meus. Primum, inquit, atque amœniorem vitę meæ statũ recuperabo,organisq; atq; instrumentis musicis,vt olim, tibi gratias agam:quæ omnia ab eo tẽpore quo in Babylone captiui fumus, suspendimus in salicibus,ea nimirum ratione, vt postquàm nullus nos tunc Musices vsus decebat, ipsa instrumenta illic veluti ad ocium,atq; inertiam condemnata iacerent: iuxta Anagogem per Citharam, virtutem moralem intelligimus, quæ circa actiones versatur, vt alibi diximus. Verba autem illa:Deus, deus meus, ingẽtem ac validum ardorem in deum demonstrant.

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei, & deus meus. Eadem rursus ipse sibi ad maiorẽ mentis suæ confirmationem præcipit.

In finem filiis Core ad intelligentiam Psalmus ipsi Dauid.

Similis est inscriptio Psal.41. de qua iam diximus. Nunc illud tantum dicere oportet, quòd beatus Dauid psalmũ hunc scripsit in personam Machiæ Machabæi, & filiorum eius. Qui cum tempore, quo Iudææ regio ab Antiocho cognomento Illustri, atque à Macedonibus vastaretur,exules essent,sero licet,vires tamen,atque animum tandem receperunt. Vnde collectis pro tempore copiis,ad defensionem, ac vindictam suorum in deo fidentes sese accinxerunt,vt vberius in eorum historia Iosephus retulit.Cum igitur hi exules cum cæteris fugitiuis, qui ex Iudæis congregati fuerant,ob Macedonum sæuitiam trepidarent,exhortationem sibi in vratium. formam composuerunt,qua mirabilia quæque progenitorum suorum facta commemorauere: vt his nimirũ exemplis animarentur & fidentius excitarentur ad pugnam.

PSALMVS XLIII.

DEi auribus nostris audiuimus patres nostri annunciauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum,in diebus antiquis. Quod dicit audiuimus auribus nostris,dictum est ad maiorem confirmationem, & maiorem fidem sermonis. Solemus enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando aliquod factū narramus de quo certi sumus, sensus ipsos assumere in testes, vt illud. viderunt oculi nostri. Item, manus nostræ contrectauerunt. Et cum dixerint: Audiuimus: subdit, à quibus, à patribus, scilicet per illa mirum, quæ nobis scripta reliquerunt: quid autem audierint, & quid operatus sit deus, audi in sequentibus.

Manus tua gentes exterminauit, & plantasti eos. Per gentes Chananeos intelligit, & alios populos, qui olim in terra promissionis habitauerant: & per manum eius, diuinam potentiam. Plantasti eos, id est, habitare fecisti patres nostros. Et considera exquisitum loquendi modum. De illis enim gentibus dicit, quòd deus exterminauit eas, eo quòd penitus eradicatæ sunt ab illa regione. De Iudæis vero ait, plantasti eos, quia nimirum in Gentium sede, vnde illę exterminatæ & pulsæ fuerant, ipsi firmas ac stabiles radices miserūt. Ipsi enim primi patres, illinc nunquā expulsi sunt, tametsi eorum liberi admissorum scelerum lucentes pœnas sæpe postmodum deo iubente aliò transmigrauerint. Prioribus autem omnibus omissis miraculis, sermonis sui argumētum Propheta hinc potissimum elicit, quia si extraneos deus alienam in sedem collocauit, eis nunc magis sperandum sit, vt pulsi è patria illuc à deo iterum reducendi, & in pristinum statum restituendi sint.

Afflixisti populos, & eiecisti eos. Gentes scilicet. Neq; enim tantummodo eiectæ sunt: sed antequam eicerētur, diuturno etiam bello, & variis calamitatibus fuerunt afflictæ.

Non enim in gladio suo hæreditauerunt terram. Terrā enim promissionis armis consecuti non sunt.

Et brachium eorū non saluauit eos. Neque potentia eorum eos liberauit à tantis, & tam tremendis gentibus.

Sed dextera tua & brachium tuum. Per dexteram, quidam auxilium intelligūt, & per brachiū potentiā. Alij vero per vtranque dictionem æquè significari dicunt potentiam.

Et illuminatio vultus tui. Hoc est visitatio tua. Ostende enim alibi, inquit, faciem tuam, & salui erimus. Visitatio autem diuina, aut aspectus diuinus, pro eius auxilio sumitur, quia si periclitanti cuipiam quis auxilio esse velit, necessario ad eum oculorum aciem dirigit.

Ὅτι ἠυδόκησας *Quoniā complacuisti in eis.* Id est, quia bene voluisti patribus

bus nostris. Ita enī significat hoc loco verbū, eōplacuisti.

Tu es ipse rex meus & deus meus. Tu, qui illa operatus es, idem ipse es, & nunc, qui olim fuisti, velut immutabilis: nos quoque eorundem filij sumus. Restat tantum, vt eadem in nobis operetis miracula, cum te, vt regē & deum colamus, quemadmodum & illi antea coluerunt.

Qui mandas salutes Iacob. His verbis facilitatē atq; celeritatem diuini explicat auxilij, tu, inquit, qui solo verbo vteris cum populū illū saluas, qui descēdit ex Iacob. Vel aliter: tu qui in præliis suggeris, & subministras populo tuo modum, quo saluari debeat, dicens: hæc aut illa facite.

In te inimicos nostros cornu petemus. Id est profligabimus. Tractum est autem hoc ex metaphora animalium, quæ cornibus certant. Κερατιῶ μᾶν.

Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Confidimus, inquit, quòd tantū inuocātes nomen tuum aduersus hostes nostros, & tantūmodo vociferantes, deum Israel, hoc nomine confirmati, spernemus, & flocci faciemus eos.

Neque enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Nam & si lege belli huiusmodi armis accinctus sim, nulla mihi tamen in eis adest fiducia.

Saluasti nos de affligentibus nos, & qui oderant nos confudisti. Nam tuum experti sumus auxilium. Aduocantibus enim adfuisti, semitalique quòd imposterum pari modo, te aduocantibus aderis.

In deo laudabimur tota die. Pro laudabimur, Symmachus dixit, gloriabimur. nam qui gloriatur seipsum laudat. Tametsi, inquit, multa ad nostram gloriam adduci possent, nulla tamē alia in re gloriabimur, quàm in vno hoc, quòd deum cognoscimus. Et quòd ait: Tota die, Symmachus per omnem diem dixit, & Aquila: per totam vitam.

Et in nomine tuo confitebimur in seculum. Cōfitebimur pro narrabimus vt sit sensus. In nomine tuo narrationē faciemus, mirabilia commemorantes, quę hoc nomen tuum, tā in patribus nostris, quàm in nobis, supra hominū fidem effecit. Vel aliter: nomini tuo gratias agemus. Et qđ ait: In seculum, oēs alij interpretes passim transferunt, semper.

Nunc autē repulisti & confudisti nos. Repulisti quidē, vt indignos: confudisti verò, id est confundi permisisti, dū no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis tanta sustinentibus mala, opem nullam tulisti.

Et non egredieris deus in virtutibus nostris. Hic etiã tẽpus pro tempore ponitur, quẽadmodum Symmachus reddidit, dicens. Nec simul egredieris cum exercitibus nostris. Exercitus enim, virtutes, hoc est, potestates appellant.

Conuertisti nos retrorsum post inimicos nostros. Nos amicos olim tuos, & qui olim apud custodiam, & protectionem tuam in primo ordine sistebamus, auertisti in vltimum locum, & inimicis propriis subiecisti.

Et qui oderant nos diripiebant sibi. Diripiebant sibi nostra nimirum bona.

Dedisti nos tanquã oues escarũ. Tradidisti nos, sicut oues, oues dico, nõ quæ in possessionẽ, ac pro patrimonio retineantur, sed quæ viliores sint, & carnificinæ exponantur.

Et in gentibus dispersisti nos. In seruitutem nimirum. Variq enim gentes cum Macedonibus simul militabant. In captiuorum enim vt diximus & exulum personam, Prophe ta hæc dicit.

Vendidisti populum sine pretio. Populum, inquit, tibi antea dilectum in seruitutem tradidisti. Et quod ait: sine pretio, ad populi contemptum dictum est. Prauos enim ac mancos seruos solemus sine pretio tradere, atque eorũ emissionẽ lucro putare. Quod etiam per Esaiam prophetam alibi dictum est, dum ait: gratis venditi estis.

Et non erat multitudo in commutationibus nostris. Et pretiũ, inquit, quo alienati sumus ad paruam ascendebat summam. Commutatio serui enim pretium est loco serui datum. Huiusmodi autem verbis aduersus seipsos ironice cauillantur, Nam absque vllo etiam pretio traditi fuerãt in seruitutem. Quædam vero exemplaria habent, & non erat multitudo in vociferationibus eorum: vt sit sensus, quòd non erat grandis hostium numerus, quando superati sunt, & quando hostes in signum victoriæ exultantes vociferationibus vtebantur. Vicerunt enim nos, inquit, cum pauci numero essent, nobis nimirum comparati.

Posuisti nos opprobriũ vicinis nostris, subsannatione, & derisione his, qui in circuitu nostro sunt. Subsannare idem sibi vult eũ negligere. Per vicinos autẽ, & eos, qui in circuitu sunt, alienigenas intelligit, veluti Idumæos, Moabitas, Ammonitas,

monitas, & alios huiusmodi. Ἐις παραβολὴν.

Posuisti nos in parabolam in gentibus. In parabolam dixit, pro in exemplum. Solebant enim dicere, vicinæ illæ gentes, vtinam omnibus aliis hostibus nostris ita accidat, quemadmodum accidisse videmus populo Israëlitico. Vel in narrationem, seu in fabulam. Narrabantur enim ab omnibus Iudæorum calamitates.

Commotionem capitis in populis. A' communi sensu sumendum est verbum, posuisti. Mouent, inquit, Gentium populi capita aduersus nos, ij quidem nostrũ miserti, alij verò gaudentes potius, & lætitiæ vocibus insultantes.

Tota die verecundia mea coram me est. Semper est in conspectu meo.

Et confusio faciei meæ cooperuit me. Eo quòd tam ignominiose direptus sum & dispersus. Idem autem æque significant hæc & paulo ante præcedentia verba. Κατῃσχυνθη μου.

A' voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis. Verecundia, inquit, & confusio mihi est, ꝙ vicini atque inimici exprobrant me, & superbe adeò me respiciunt, vt ex aduerso intueri eos non audeam. Et quod hic legimus, obloquentis: Aquila, blasphemantis, dixit.

Hæc omnia venerunt in nos. Has omnes calamitates sustinuimus.

Et obliti non sumus tui. Vt alium inuocaremus deum.

Et inuiste non egimus in testamento tuo. Non transgressi sumus legem tuam. Iniuste enim agit, & iniuria ipsam legem afficit, qui illam transgreditur.

Et non recessit retro cor nostrum. Non confugimus, inquit, ad deteriora. Dicta autem hæc sunt, in personam eorum, qui inter cæteros in populo, pietati, religionique ac diuino cultui magis studebant: qui, & si tantis essent calamitatibus circundati, diuina tamen mandata obseruabant: vnde etiam pro aliis omnibus, qui defecerant, deo se purgant, & socios pariter ad magnanimitatem excitant.

Et declinasti semitas nostras a via tua. Et mutasti semitas nostras à via tẽpli tui, vt ad illud amplꝰ pgere nequeam*: eũ nostrũ alij, captiui sint, & alij procul fugerint à patria.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis. In loco angustiæ aut captiuitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et cooperuit nos vmbra mortis. Id est calamitas præsens, quæ adeo acerba est, vt morti penè similis videatur. Vmbram enim eam appellauit, quia vmbræ iis rebus similes esse solent, quarum formas repræsentant.

Si oblíti sumus nominis dei nostri. Hoc est, si dei nostri obliti sumus. circunlocutione enim vsus est.

Et si extendimus manus nostras ad deum alienum. Hæc verba ad præcedentis versiculi expositionem dicta sunt.

Nónne deus requiret ista? Si hoc, inquit, aut illud fecerimus, nónne deus hæc omnia exquiret?

Ipse enim nouit abscondita cordis. Ac si diceret, neque in animum nostrum tale quippiam aliquando induximus.

Quoniã propter te mortificamur tota die. Ex nostro nimirũ proposito & sponte nostra. Nam cũ pacifice possimus ac tuto degere inter idololatras homines, ac dei hostes: propter te tamen omnia sustinemus, & ad obeundam pro te mortem parati sumus. dictio autẽ, quando, superflua est.

Existimati sumus quasi oues occisionis. Quia scilicet nec sumus exposíti, vt nobismetipsis auxilio esse nequeamus.

Ἔξεγείρου. *Exurge.* Ad populi tui vindictam.

Quare obdormis domine. Quare quiescis, ac tanta veteris longanimitate? Quiescere enim videtur qui dormit.

Ἀνάστηθι. *Resurge.* In auxilium nostrum scilicet. & idem significat resurge, hoc in loco quod exurge. Solemus autem actiones, passionésque seu affectus humanos diuinitati attribuere, vt sæpe diximus, non valentes aliter, ob auditorũ infirmitatem, sensum explicare.

Et ne repellas in finem. Cum iam ex parte & ad tempus repueris, ne perpetuo etiam repellas.

Quare faciem tuam auertis? Hoc est visitationem & custodiam tuam, tanquàm ab indignis.

Obliuiscéris inopiæ nostræ, & tribulationum nostrarum. A communi sensu rursus sumenda est dictio, quare: per inopiam vero hic, molestiam & passionem significat. Quare obliuiscéris igitur inopiæ nostræ? id est, cur nullam calamitatum nostrarum rationem habes?

Quoniam humiliata est in puluere anima nostra. Ipsi nos, inquit, tanquam humiles, atq; abiecti humi decumbimus, & in terra prostrati sumus.

Con-

Conglutinatus est in terra venter noster. Accubando nimirum humi. vel dum calamitatum pondere depressi, curuati, in terram inspicimus. Ille etiam humilis in terram demittitur, qui terrenis negociis immergitur: & ille conglutinatur terræ, qui gulosus est, aut formicator, aut siquis alius blandis adhæret voluptatibus.

Exurge domine adiuua nos. Videris enim sedere & pereuntes nos despicere.

Et libera nos propter nomen tuum. Non ob nostratum virtutum merita id poscimus, cum & peccatores, & salute indigni simus, sed vt timeatur, & veneratione sit nomen tuum, & ne ab idololatris blasphemetur. Et iuxta historiam abunde psalmum hunc exposuimus. Iuxta anagogen verò dicere possumus, verba psalmi efferenda esse ex sanctorum martyrum persona ad Christum, qui multa & grauia, ipsius Christi gratia, passi sunt, & tota die mortificati. vel ex persona quoruncunque fidelium, ac religiosorum hominum, qui à sanguinariis gentibus lædantur.

ὑπὲρ τῶν ἀλλοιουμένων. *In finem pro iis, qui commutandi sunt, filiis Core, in intelligentiam, canticum pro dilecto.*

In finem quidem inscriptum est ob prophetias in psalmo contentas quæ ad finẽ tendebant. Pro iis vero, qui commutandi sunt: hoc est, pro christianis, qui per baptismatis regenerationem inuocandi erant, veterem exuentes hominem, & nouũ induentes. Antiqua enim, inquit propheta, transierunt, ecce noua facta sunt omnia. Hæc igitur commutatio transformatio est, & prioris conuersationis immutatio. Filiis etiam Core ideo inscriptum est, quia eis data fuit hic psalmus à beato Dauid, vt eum canerent, quemadmodum in proœmio operis declarauimus. Ad intelligentiã verò: quia ob reconditos psalmi sensus, multa lectori intelligentia opus sit. & canticum: quia non vnà cum musicis instrumentis, sed humana tantum voce canebatur. Postremo quod dicitur: pro dilecto: totius inscriptionis summulam continet & caput: quia nimirũ hic tractatur de Christo: qui & ipsi patri dilectus est, tanquam filius vnigenitus, & nobis pariter, quia omnium nostrũ pater est studio fiῆmus: vnde etiã de eo dictum esse legimus à patre: hic est filius meus dilectus. Pro dilecto autẽ, hoc est, de dilecto. Est enim præpositio pro præpositione, vt alibi sæpe à prophetis vsurpari diximus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSALMVS XLIIII.

Ruchauit cor meum verbum bonum. Cernens prophetа, ꝙ magna quædam de Christo sibi erant prædicenda exordio quodam vtitur, dicens: seipsum monem se bonum ac salutarem prolaturũ. Tu vero etiã emphasim consydera verbi, eructauit. Illud enim nobis indicare videtur, ꝙ quemadmodũ eructatio, etiam à nolentis ore exit, humano nimirũ ventre eam, vi quadam efflante, ita, & hic psalmus de dilecto ab intimo prophetæ nostri corde emissus sit, superna quadam vi ita impellẽte, cũ suauissimo sancti spiritus epulo refertus esset.

Dico ego opera mea regi. Profero autẽ, inquit, Christo regi opera mea, hoc est, prophetias, quas de eo afflatus spiritu pronũcio. Prophetæ enim opus est prophetias cõtexere.

Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. His etiã verbis illud demõstrat, quomodo ex se ipso aliquid dicturus non est. quemadmodũ calamus, inquit, scribentis manui inseruit, & illuc tantũ mouetur, quò manus illũ impulerit, ita & lingua mea summo illi scribæ, sancto nimirũ spiritui, calami cuiusdã vicem præstat, & eo tantũ mouetur, quo spiritus illam direxerit. Scribã autẽ velociter scribentem dixit, vt enunciationis facilitatẽ ostenderet. Homines enim ob propriæ mentis tenuitatẽ vix pariter enũciare possunt, & scribere, dũ ad sensuũ inuentionẽ, & dictionum connexionem attentius occupantur. Hactenus fuerũt exordij verba: nũc autẽ sermonẽ aggreditur, & verba dirigit ad Christũ de assumpti hominis virtutib⁹ loquẽs.

Speciosus forma præ filijs hominum. Subintelligitur verbum es. Speciẽ verò hanc: hoc est, formositatẽ, nõ corporis, sed animæ pulchritudinem intellige: quam integram semper Christus seruauit, solus supra omnes permanẽs sine peccato. Esaias enim dicens: vidimus eũ non habentẽ speciẽ, neq; decorẽ, sed species eius vilis, & deficiens super omnes filios hominũ: de corpore eius loquitur: qualis nimirũ futurus esset Christus passionis tẽpore, ꝙ probris scilicet ac plagis afficiendus & ignominias multas passurus.

Diffusa est gratia in labijs tuis. Euangelista enim ait, ꝙ mirabantur turbæ, super verbis gratiæ quæ exibant de ore eius. Possumus etiam per labia eius sanctos apostolos intel

intelligere: in quos adeo abunde sancti spiritus gratia effusa est, vt per eam aduersantes reprimerent, & cæteris omnibus pro voluntate persuaderent.

Propterea benedixit te deus in seculum. Propter has igitur tuas virtutes, deus benedixit te, hoc est glorificauit te. Glorificaui enim te alibi, inquit, & iterum glorificabo. Vel, bene dixit pro benedicendum & laudandum fecit, vt semper nimirum laudaris atque honoreris à fidelibus. Antiquus enim ille Adam propter inobedientiam maledictus est, nouus vero propter obedientiam benedicendus: quam benedictionem nobis etiam participauit. Ait enim alibi propheta: Benedicti vos à domino.

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Cum forma speciosum eum esse dixerit & pulchro ore, nunc strenuum etiam esse militem demonstrat. Et illa quidem signa, integritatem eius & doctrinam significabant, hæc vero pugnam eius & certamen denotant aduersus dæmonem. Aduocat enim Christum propheta ad certamen cũ dæmone, vt nos iam diu peccato captiuos liberet, & de exuuiis erigat trophæum: atq; vt tetribilem ac magis formidabilẽ dæmonibus eum constituat, primo, humanũ in morem armis eum munit. Milites quippe ensem femori accingunt. Armare, inquit, & cõgredere in pugna aduersus tyrannum. Per arma autẽ, Christi facultatẽ puniendi intelligimus, qua cõtra inimicos suos vti solet. Potentem vero eum appellat ob vnitam ac coniunctã diuinitatem.

Specie tua & pulchritudine tua. Accingere, inquit, gladio tuo simul cum decore, & pulchritudine tua, vt gladio inimicos terreas, & virtutum pulchritudine amicos trahas. Nec ab re est, speciem & pulchritudinem idem significare. Vel, per gladium, dei verbum, & per femur, incarnationem intellige: quæ incarnatio iuxta alium sensum dictionis Græcæ, facta est in tempestiuitate: hoc est, in tempore opportuno. Dictio enim ὡραίωσις & speciem, hoc est, pulchritudinem significat, & tempestiuitatem. ὡραίωσις.

Et intende. Hoc est adauge motum atque impetũ tuum.

Et prosperè procede. Hoc est virtute ipse perfice quodcunque cupis.

Et regna. Dominare omnibus, inquit, qui tibi restiterũt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et licet verba hæc imperatiui sint modi, vim tamen optatiui habent, quemadmodum sæpius apud scripturam reperitur, Sanctificetur, inquit, nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua: quæ verba non optatiui, sed imperatiui sunt modi, vt ex lectione græca manifestissime patet: & tamen optantis animum referunt.

Propter veritatem, & mansuetudinem & iustitiam. Omnia hæc, inquit, operare, & vince, vt verax, mitis, & iustus. Omnibus enim his pollebat Christus virtutibus. Ego enim sum via & veritas, item discite à me quia humilis sum: & alibi sic decet adimplere nos omnem iustitiã. & aliter: hæc quę dicta sunt facito, vt in terra, loco mendacij, veritatis, & iniustitiæ, veritatem, mansuetudinem, & iustitiam seminemus.

Et deducet te mirabiliter dextra tua. Dextera, inquit, tua: hoc est, bona ac recta tua natura, deducet te, ad prælara: hęc nimirũ virtutis opera. Tu enim ipse tibi satis es, & nullo alio indiges auxilio. Admiratione autẽ summa dignũ est, ꝙ à se ipso quis ad rectam virtutum semitam deducatur. Δωχεῖ ὑμᾶς καρδίᾳ.

Sagittæ tuæ acutæ, ò potens, populi sub te cadent in corde inimicorũ regis. Expositores oẽs, per hyperbaton cõstruunt præsentis versiculi verba, hoc pacto: sagittæ tuæ acutæ ò potẽs, in corde inimicorũ regis infixæ sunt. & quod ait: populi sub te cadẽt: per parẽthesim iacet. Sagittæ aũt Christi, Euãgelici sunt sermones, qui perquã celeriter vniuersum orbẽ percurrũt, & ictu certissimo bene sentiẽtes animas feriũt: qui sermones acuti effecti esse dicũtur, & propter summũ eorum splendorẽ, & ꝓpter incendendi vim. Nitidi enim sunt & ipsa veritate splendescũt, ac pariter incidunt peccata. Illud autem animaduertendum est, ꝙ dictio: acutæ: participiũ passiuũ est à verbo acuo: quod ex græca lectione clarius patet. Potentem vero Christũ appellat, non solum ob omnipotẽtem diuinitatem, sed etiã quia fortitudine ac robore, & humanis virtutibus demonẽ superauit. Hæ igitur sagittæ in eorũ corde infixę sunt, q̃ antea dei regis inimici erãt, ita vt eorũ multitudo nũc dicere possit, quod in Canticis canticorũ legimus: vulnerata ego sũ à charitate: hoc est, à sagittis aut à iaculis charitatis. Huiusmodi autẽ sagittę ictu suo, vulnerãt quidẽ, sed nõ interimunt, quinimmo eos potẽ, qui olim virtutibus mortui erãt, viuificant, & ad diuinum amorẽ pertrahunt. Sequitur: populi sub te cadẽt: hoc est, tibi subũcientur: quotquot nimirũ ab huiusmodi sagittis fuerint vulnerati. Per sagittas etiam Christi apostolos possumus intelligere, qui acuti: hoc est, nitidati, ac lucidi esse dicũtur, propter vitæ splendorem, & quia propria doctrina discipulorũ corda penetrarunt. Hactenus de Christi humanitate sermo fuit, deinceps de illius diuinitate pertractat. ἡρμένα.

Thronus tuus deus in seculum seculi. Thronus est regiæ dignitatis iudiciũ, vnde per thronũ merito regnũ significatur, & sensus est: Regnũ tuũ æternũ erit. Ex quibus verbis aptissime patet, ꝙ Christum prophęta deum esse intellexit. ἔρρωσο.

Virga directionis virga regni tui. Per virgã, iudicis authoritas ac potestas designatur. Iudicis, inquit, potestate recte veteris. Recte enim iudicas, & iuste ꝓcedis. Vel aliter: per virgam directionis, castigandi potestatem intellige: quæ merito ita appellatur, quia dum prauos iuste castigat, eis que supplicium infert, multos huiusmodi exemplis ad rectam virtutum semitam dirigit.

Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem. Per iniquitatẽ iniustitiam intelligit. Variis autẽ modis prophęta Christo iustitiam adscribit veluti ei qui vniuersum orbẽ iudicaturus sit. Deinde rursus ad assumptũ hominem sermonem suum iterum conuertit, dicens.

Propterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Participes ij dicũtur qui inter se in aliquo cõmunicãt: hoc est, quibus aliquid commune est. Christo autẽ in nomine, reges omnes cõmunicãt: quia Christi omnes, id est, vncti appellantur, eo ꝙ oleo vncti sint. Vngebãtur enim olim reges, verum illos quidẽ prophętæ vili hoc, at que vsitato oleo vngebant, in regni signũ, te vero, inquit, longè aliter, atq; illi iungerẽtur, deus vnxit in regẽ: Vnde alibi de Christo scriptum legimus: ego autẽ cõstitutus sum rex ab eo: Nõ huiusmodi, inquit, tu oleo vnctus es, sed oleo exultationis. Quemadmodũ vero cũ gladiũ dei & arcũ, & sagittas dicimus, aut quid simile, ea nõ demisse, aut humano aliquo more intelligimus, sed diuinã quãdã vim atq; efficaciã per ea significamus, ita & ꝓ olei vnctionẽ hic quo vnctum esse legimus dilectũ, aliud quid- ἠγαλλίασεν μᾶλλον.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dam quàm verba sonent intelligendum est: sancti nimirũ spiritus aduentus, qui lætitiam & gaudium afferre secũ solet. Integra autem ac perfecta fuit hæc Christi inũctio, quia non vt in aliis spiritualibus hominibus esse solet, ex quadam tantũ charismatum parte spiritus in Christo inerat, sed totus per omnes partes eum repleuerat: quia in te cæteris omnibus longe præstabat.

ψ xliv. *Myrrha & stacte & casia à vestimentis tuis.* Per vestimenta diuinitatis Christi animã & carnẽ intelligimus assumpti hominis, quib⁹ Christũ diuinitas ineffabiliter circumamicta erat, & quæ apostolus ad Hebræos velamẽ appellauit dicens: Christum initiasse nobis viã nouã per velamẽ, id est, per carnẽ suã. Verũ ad sensum verborũ ꝓpinetæ diligẽter attẽde: Cato inquit, tua mortẽ patietur, sed nõ corruptionẽ: & anima tua ad ĩferos descẽdet. Myrrha etenim inungi solebãt mortuorũ hominũ corpora, vt ea corrupta seruarentur. Et stacte humor quidã est, qui emanãs à myrrha stillat: omnis autẽ stilla seu gutta, vt inquit Basilius, deorsum fertur, & ad inferiora delabitur. Dũ igitur myrrham & stactem prouenturas dicit à vestimentis diuinitatis Christi, id est, à corpore, & ab anima ei⁹, quod aliud quã corporis mortem absq; corruptione, & animæ ad inferos descensum significat? Casia etiã cortex quidã est odoratissimus. Per casiam igitur, suauissimum dominici corporis odorem significat, quod natura ipsa optimi erat odoris, eo quòd sine peccato semper fuerit.

A domibus eburneis. In græco pro à domibus legimus, ἀπὸ βρύσεων· dicuntur autem βρύσεις & dom⁹, & tẽpla. Per domus igitur, seu templa, animã & assumptum Christi corpus intelligit, quæ & diuinitatis vestimẽta superius appellauit, & nunc eiusdem domos appellat seu templa. Ordo autem talis sit: Myrrha & stacte & casia erunt à vestimentis tuis: à tuis, inquam, eburneis domibus seu templis. Eburneis autem dixit pro splendidis. Cãdidum enim ebur est & splendescit.

Ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Propter quæ, inquit, (propter tuã nimirũ mortẽ, incorruptionẽ & descensum ad inferos, & ꝓpter quęcunq; alia, quæ ad voluntariam pro hominibus passionem tuã pertinẽt) ere-

dẽtes & fideles animæ delectauerũt te. Eas enim intelligimus regũ filias appellari: quia si apostoli, filij atq; hæredes sunt cælestis regni, manifestum est etiam, ꝙ effecti sint reges. Hi igitur apostoli credentiũ animas per sacrũ genuerũt baptisma. Per euangeliũ enim, inquit, apostol⁹ ego vos genui. Sed quomodo delectauerũt? dũ scilicet nõ ficto animo te colunt. Verũ hęc iuxta altiorem sensum dicta sunt, sed iuxta aliũ sensum, ꝙ clarior videri põt, dic: ꝙ varius ac multiplex virtutum odor spirat ab assumpta Christi humanitate: neque ab ea solũ, sed à multis etiam præclaris templis, atq; ecclesiis, quę in vniuerso orbe sitę sunt. Multiplex nanque odoramentorum genus, multiplicẽ etiã virtutũ odorẽ significat: ex quibus, inquit, rẽplis delectauerũt te fideles illi, qui egregia in te fide ducti, magna illa tẽpla tibi cõstruxerunt. Delectauerũt autẽ dixit, vt iã factum, & prẽteritum, quod futurum erat: lege nimirum prophetiæ. Filiæ prẽterea regũ in honore tuo, id facient: quia non plebei, ac populares tantũ, sed reges etiã dominum honoraturi erant: & (quod magis admirandũ videri poterat) ipsæ etiam regum filiæ, quæ innumeris eũ stodũ oculis in regã penetralibus obseruarentur: qualis fuit sapientissima Caterina, & aliæ quàm plurimæ.

Astitit regina à dextris tuis. Per reginam hic religiosissimam christianorum ecclesiam intelligit, quã antea idolis ac simulacris addictã, Christus rex sibi despõsauit, ꝓpter illam nimirũ fidem quam in eã habuit: quæ ideo regina esse dicitur, quia animi prturbationib⁹ imperat, vt domina: & quia simul cũ sponso suo Christo corregnat in cœlesti regno. Et ipse quidẽ spõsus cõsider à dextris patris, tãquã ei cõsubstãtialis, & eodẽ honore prẽditus: ipsa autẽ regina ecclesia non considet, sed adstat à dextris ipsius, vnà cum incorporeis potestatibus. Nã & si sponsa sit & regina, attamen creata quędam natura cũ sit, eximiũ ei fuit, ꝙ tam honoratum ordinem, & statũ adeo sublimẽ sit cõsecuta. Nec repugnant quę legimus apud Paulũ, ꝙ considere nos fecerit deus in cœlestibus in Christo Iesu. Per Christũ enim id adimpletũ est, Christo scilicet, illi cõsidente, qui nostrũ caput est, & honorẽ illũ nobis omnib⁹, hoc est, reliquo ecclesię corpori cõmunẽ esse effecit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In vestitu deauratis circumamicta varietate. Circumamicta quidē vestitu splendido, id est, sacri baptismatis gratia: vel amictu, & veste sancti spiritus, & virtute honestarum virtutum. Amictum enim & varietatem intellectualem intelligit, quemadmodum in progressu manifestius docet.

Audi filia & vide, & inclina aurem tuā. Vide quo pacto reginam hanc ecclesiam propheta Christo desponsat. Filiam autem Christi eandem appellauit, quam sponsam fecit. Inter homines enim impossibile est eandem & sponsam eiusdē viri esse & filiam, sed in Christo possibile est. Spirituali enim modo hęc fiunt: quippe cū per euangeliū in sponsam nos sibi deligat Christus & per baptismi regenerationem eosdem adoptet in filios. Audi igitur, inquit propheta, quæ dico, & vide: omnia nimirū, quę propter te passus est sponsus, aut quæcunque fecit admiranda. & inclina aurem tuam illius præceptis.

Et obliuiscere populum tuum. Prauæ nimirum conuersationis illius & prioris vitæ.

Et domum patris tui. Et templū diaboli patris tui. Omnis em̄, inquit, qui facit peccatū, è diabolo nascitur. Obliuiscere etiā sceleste rū sacrificiorū ac festiuitatū illarū, quas impie olim pagebas. vel domū patris fortassis ideo dicit: quia Gētiles olim in parētes ac progenitores sibi adscribebat fabulosos illos deos. Quid igitur ad hęc dicēt Iudęi? Certū enim est, q̄ de eorum synagoga non loquitur propheta, cū lege cautū esset, vt à patrijs moribus nō recederēt.

Et concupiscet rex decorem tuum. Et diliget te, inquit, si feceris quæ dixi: Per decorem vero, vt diximus, animæ pulchritudinem intelligit.

πρωνύσει ταὐτῳ. *Quoniam ipse est dominus deus tuus, & adorabis eum.* Desponsare illi, inquit, & adoptare ab eo. Dominꝰ enim tuus est veluti creator. O immensam misericordiam & benignitatem dei: adorabis eum, inquit, vt serua, tametsi ille te sibi sponsam fecerit & filiam.

καὶ θυγάτηρ *Et filia Tyri in muneribus.* Idola colebat Tyrus & impiissima inter omnes alias erat ciuitas. Prædicit igitur ipsam etiam Tyrum Christo dona allaturam esse: tēplorū summorum constructiones, oblationes, & reliqua, quæ ad diuinum pertinēt cultū. Erit, inquit, in donis filia Tyri: hoc est, ipsa Tyrus.

Tyrus. Est enim idioma Hebraicum: iuxta quod & filiā Babylonis dici legimus, & filiam Sion, & alia huiusmodi multa. Fliam autem ciuitatem appellat, ad totius prouinciæ comparationem, cuius ipsa Tyrus est pars. Smilē loquendi modum inuenies in fine psalmi. 71. ibi: vt annūciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites populi. Per vultū seu (si ita mauis reddi) per faciem, ipsum caput intelligit. Caput autem congregationis atque ecclesię fidelū, Christus est, quem deprecabuntur: hoc est, cui supplicationes ferent, vel, quem honorabunt (vt reddit Theodotio) reges & duces. Quod si principes eum honorabunt, multo magis etiam populi eis subditi. & aliter: vultus, seu (vt diximus) facies ecclesiæ, sacerdotes dici possunt, quos ipsi etiā reges honorabunt, tanquā intercessores suos ad deū.

Omnis gloria filiæ regis ab intus. Ne fortasse aliquis existimaret, q̄ propheta in præcedentibus de vestimentis, ac pulchritudine corporis loqueretur, auditorū mētes nūc erigit, vt non sensibilia hic à se tradi putent, sed intellectualia quædam, & spiritu plena, dum dicit: q̄ omnis decor, elegantia, atque ornatus reginæ est in eius anima Rationalem enim pulchritudinem, deus diligit, ornatūque & stolam non auream, sed virtutem.

In simbrijs aureis circumamicta varietate. Superius quidē dixit in vestitu, modo aūt in simbriis: hoc est in zonis. Vnde aliqui in cingulis transtulerunt, à quibus simbriæ quædā dependent. Per zonā vero, temperantiā aut modestiā intelliges, quæ concupiscibilē animæ partē coercet, à qua multæ aliæ dependent virtutes. Nā qui concupiscentiam tēperantię zona refrenauerit, præclara alia etiā multa pariet. Alij vero per simbrias simpliciter, multiplicem virtutum, aut spiritualium donorum varietatem intelligunt. ἔσωθι χθι-

Adducentur regi virgines post eam. Virginitatem quidē introducendam prædicit, sed non statim ab initio cōgregationis fidelium. atq̄, ideo dicit: post eam: hoc est, aliquanto post tempore. Verū vbi stabilita est ecclesia, multæ virgines per apostolorū doctrinā Christo allatæ sunt. Quidā per sponsam & filiam, omnem animam intelligunt, quæ summa beneuolētia ac familiaritate Christo cōiuncta sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac maiori prædita perfectione. Per virginē vero, illam quę ab effectibus quidem carnis munda sit, sed integrā perfectionem nondum consecuta: atq; ideo hæc post sponsam & filiam: hoc est, post perfectionē, secūda deo adducitur.

Proximæ eius adducentur tibi. Illæ nimirū, quæ moribus, & sapientia proximæ sunt, quæq; à sponsa regis filia non longo disseparantur interuallo.

ἀπαγχθή-σεται. *Adducentur in lætitia, & exultatione.* Docuit enim nos Paulus, quòd mulieres quæ matrimoniū virginitati præponentes nupserint, afflictionem habituræ sunt, solicitæ nimirum de viro, de liberis, de seruis, de domo, déq; tota re familiari: quibus solicitudinibus hæ virgines immunes sunt: cum ad vnicum, & cœlestem sponsum solum spectantes, spiritualiter oblectentur.

ἀχθήσονται. *Ducentur in templum regis.* Vel quia virginum ordines in ecclesia statuentur: vel per templum, cœlestē regiam intelligit, ad quam virgines adducentur ab angelis.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Hæc ad ecclesiam fidelium dicta sunt: quam quia iusserat propheta à patria domo discedere, consolatur nunc dicens: quòd filij eius, fideles nimirum, qui per baptismum regenerandi erāt, nascentur loco parentum eius, atque in eorum sufficientur dignitatem: episcopique, ac custodes hominum, & ecclesiarum præsides in toto orbe constituentur: quod in sequentibus etiam magis explicat, dicens.

Constitues eos principes super omnē terrā. Ad Christum sermonē habet: cuius patentes seu patres ex materno genere, Abrahā fuit, ac cæteri patriarchæ, & prophetę: filij vero apostoli, qui in dignitatem parentū Christi suffecti sunt effecti nimirū, & ipsi patriarchæ, ac plurimarum gētium patres, quos per baptismū sibi genuerunt: qui etiā digni habiti sunt, vt spiritus gratiā reciperent, vtque veluti eximij quidam duces in vniuersum orbem terrarū mitterentur. Euntes enim, inquit, docete oēs gentes: nec tantummodo dum viuerent principatū hunc retinuerūt, sed etiā post mortē. Eorum enim præceptis ac monitis, vbiq; gentiū fideles obtemperant atque ab eis diriguntur. Ostendant itaque Iudæi, quinā eorū filij imperauerint aliquando toti terræ: cum ipsi potius vniuersō nunc orbi seruiāt.

Memor

Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Hoc ex persona ecclesiæ dictum est, postquam tam præclaris donis digna est habita. repetitio autem illa generationis, perpetuam prolem ac successionem significat. & sane semper Christi memor fuit ecclesia: cuius nomine insignita nimirum in modum gloriatur. Μνησθήσε-ται.

Propterea populi confitebuntur tibi in seculum. Quoniā tanta in me prouidentia ac studio vsus es, fidelium populi dum viuent gratias tibi agent innumeras.

Et in seculum seculi. Non in præsenti tantum seculo, sed etiam in futuro, quod seculum seculi dicitur, quasi nobilius sit & nullo fine concludatur.

In finem pro filiis Core pro occultis. ὑπὲρ τῶν κρυφίων.

In finem quidem dictum est, quia prophetiæ quæ hic continentur ad finem tendebant. præuidit autem hic psalmus futuros aduersus ecclesiam insultus: qui mox ab euangelica prædicationis initio concitandi erant. ipsius etiam ecclesiæ patientiam, & pacem demum securam. vnde non immerito post præcedentem psalmum collocatur. ille enim ecclesiæ vocationem continet, hic autem ea, quæ post vocationem subsecuta sunt. in aliquibus autem exemplaribus inscriptū est: filiis Core: absque illa dictione, pro, verum patet id effectum esse scriptoris incuria, à quo error in cæteros emanauit. possumus etiā exponere præpositionem, pro, loco præpositionis, per, vt sit sensus: quòd per filios Core decantatus est hic psalmus, tametsi cōpositus à Dauid. aiunt enim præpositionē hāc apud Hebræos in vtraque poni significatione. Quod vero ait: pro occultis, expone, id est, de occultis, multis enim occulta, hoc est, obscura atque ignota sunt, quæ in hoc psalmo continentur, efferuntur autē huius psalmi verba ex Apostolorum seu martyrum persona.

PSALMVS XLV.

Deus noster refugium & virtus. Christus in quem credimus, & refugiū nobis est, quoties ab inimicis fugamur: & virtus etiam, hoc est, robur seu potestas, quoties impetum illorum sustinentes resistimus. ipse enim & tentationes fugere nos inspirat, & irruentibus in nos inimicis, per patientiam resistere, ne ab illis superemur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

βοήθεια. *Adiutor in tribulationibus, quæ inuenerũt nos valde.* Dictionem valde, Chryſo. referendam eſſe dicit ad dictionẽ, adiutor: illud nũc conſydera, docente te propheta noſtro, q̃ afflictiones & calamitates inuenire eos homines ſoleãt, qui viuunt ſecundũ deũ, quódq; permittente ſic deo, eos perſequuntur, vt exercitatione p̃batiores fiant. Tribulatio eñ, inquit, patiẽtiã operatur, patiẽtia verò p̃bationẽ. hac de cauſa deus inſurgentes in tentationes, non ſtatim prohibet, ſed cũ aduenerint, opem ſuam nobis impendit.

διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῇ καρδίᾳ θαλάσσης. *Propterea non timebimus dum turbatur terra, & transferuntur montes in corda marium.* Locũ hunc, nec magnus Baſilius, nec Chryſoſtomus iuxta Anagogẽ exponũt, ſed vno ore iuxta literam, tantũ dicunt: verba hæc ſanctorũ dici perſona, fatentium, q̃ Chriſto eos adiuuante nunquã timebunt, neq; ſi vniuerſa terra horrendis concutiatur terræ motibus: neq; ſi mõtes à ſtabilitate ac ſede ſua naturali diuulſi, in profundum maris transferantur: ac ſi dicerent, ſi elemẽtis adeo cõfuſis formidaturi nõ ſumus, multominus inſurgẽtibus in nos tyrãnis trepidabimus, vnde etiam apoſtolus dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſtĩ tribulatio, añ angultia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? & quæ ibi ſequũtur.

Sonuerunt & turbata ſunt aquæ eorum, conturbati ſunt montes in fortitudine eius. Omnipotens, inquiunt, nobis auxilio eſt. Sæpenumero enim marĩ fluctus fremuerunt conturbatiq;, & commoti ſunt, efferueſcẽtes nimirũ irruentium ventorũ vi: montes etiã nonnunquam concuſſi ſunt. omnia autẽ hæc poteſtate dei efficiuntur. vnde alibi etiã ait: Qui conuertit profundum maris: Item, qui reſpicit terrã & facit eam tremere. Maria autẽ in plurali numero dicit, iuxta Hebraicæ linguæ conſuetudinem, vt alibi diximus. vel, per maria, varios maris ſinus aut tractus intelligit, vt Iuti Aegeum, Ionicum, & alios huiuſmodi. Nec tamen abre fuerit, his verbis Anagogicũ etiam ſenſum accommodare. non timebimus, inquiunt, dum turbatur terra, hoc eſt, dum tyranni & ſubditi eorũ populi terrena ſapientes turbabuntur (turbati autẽ ſunt, antiqua ac patria eorum cõuerſatione immutata) quinimmo, neq; etiã timebimus dum montes. hoc eſt, ſuperbi elatiq; animo, ac tumentes dæmones, in amareſcentiũ ac maris inſtar infructuoſorũ hominũ corda trãſferẽtur, hoc eſt, dũ irruere eos videbimus, in huiuſmodi homines, ita vt ad furorẽ eos atq; inſaniã cõmoueant, & ſæuire eos etiã cogant in nos. Multa enĩ huiuſmodi facta fuiſſe traduntur in Apoſtolorũ actis. & quod ait: ſonuiſſe ac conturbatas eſſe aquas eorũ: ita intelligẽdũ eſt, vt relatio ad mõtes dirigatur, ac ſi diceret, aquæ eorũ mõtiũ. per aquas autẽ mõtiũ diabolicos atq; idololatras homines intelligit, q̃ aquarũ inſtar huc & illuc à ſpiritu deceptionis agũtur, quiq; clamãtes ſonuerũt & mutuo ſeſe ad fideliũ necẽ irritãtes turbati ſunt, & perterriti in admirandis ſeruorum dei operibus, atq; in inuicto eorum robore. turbati etiam ſunt mõtes, hoc eſt, ipſi etiã dæmones debiliores facti ſunt atque in fugam acti.

Fluminis impetus lætificant ciuitatem dei. Occulta hic traduntur myſteria. & flumẽ quidẽ Chriſtus dicitur propter dulciſſima doctrinæ eius fluenta, quæ fideles animas irrigant, impinguãt, & ad vberrimos virtutum fructus deducunt. vnde per quendam prophetã dicit: ecce ego declino ad eos, quaſi flumẽ pacis. per impetus autẽ huius fluminis, ſanctos intelligimus Apoſtolos, qui ab eo miſſi atque impulſi ſunt, ad fideliũ doctrinã. Euntes enim, inquit, docete gentes. Ciuitas vero dei eſt fidelium cõgregatio, ipſa nimirum Chriſtianorũ eccleſia, quæ dei eſſe dicitur, quia vita & conuerſatio eorum deo grata eſt. lætificant igitur eccleſiam Apoſtoli exẽplo, ac doctrina. vel aliter: per impetus fluminis, dona atque chariſmata intelligere poſſumus ſancti ſpiritus, quibus eccleſia ab eo ornata eſt.

Τὰ ῥεύματα τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ.

Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. Ipſa etiã Chriſtianorum eccleſia locus eſt & tabernaculum dei. Inhabitabo enim, inquit, & inambalabo in eis.

Deus in medio eius non commouebitur. Ecce ego, inquit, vobiſcum ſum oĩbus diebus vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Itẽ vbi ſunt duo, aut tres cõgregati in noĩe meo, illic ſum ego in medio eorũ, nõ cõmouebitur autẽ, vi aliqua viſibiliũ, ſeu inuiſibiliũ inimicorũ conantium eã euertere. portæ enim, inquit, inferni non præualebunt aduerſus eam

Τὸ μὴ σαλευθῆναι.

Adiuuabit eam deus mane diluculo. Adiuuabit eã, inquit, deus quàm celerrime, quoties nimirũ in periculis fuerit

Universidad de Deusto
Biblioteca

constituta. Nã quod ait, mane diluculo, seu (vt lectio Græca magis poscit,) diluculo ad diluculum, summam indicat celeritatem & comparationẽ vnius diluculi ad aliud diluculum, veluti sit quoddam diluculum alterius diluculi.

Conturbatæ sunt gentes. Quia disseminata prædicatione euangelica omnes commoti sunt, alij currẽtes ad fidem, alij vero aduersus eam impetum facientes.

Inclinata sunt regna. Regna oĩa quæ aduersus ecclesiam pugnauerunt, victa tandẽ ac superata eò deducta sunt, vt cõtra eã certamẽ derrectauerint. vel, inclinata ei sunt per fidem. vtrunque enim multis in ciuitatibus effectum est.

Dedit vocẽ suam altissimus, & mota est terra. Hoc in loco summã dei potentiã declarat, dum ad solam eius vocem statim tremere terrã dicit. quod alibi etiã fieri testatur ad solum adspectum, dum ait. Qui respicit terrã, & facit eam tremere. huiusmodi autem verba metaphoricè dicta sunt ad eorũ exẽplum, qui aliquẽ cruciari iubent: seu q torue, aut iracunde aliquẽ intuentur. Iracundia autẽ cõmotum esse deum dicimus, quãdo aut pœnas peccatis condignas infert, aut alio quouis modo peccatorem condemnat, vel aliter: dedit deus vocem sũã in mundo per euangelium, & commoti sunt omnes, vt prædiximus. Terram enim accipimus hoc in loco p habitatoribus terræ, iuxta quã figurationem alibi legimus, & erat omnis terra labij vnius.

Dominus virtutũ nobiscum, adiutor noster deus Iacob. Hæc verba profert ecclesia seipsam cohortans ac confidere iubẽs. opportune autẽ meminit patriarchæ Iacob: quia eũ inter cæteros, deus persæpe ab insidiis liberauit, & quia primus gentiũ vocationẽ apertius prædixit. non deficiet, inquiens, princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius donec veniat cui repositũ est, & ipse est expectatio gẽtiũ.

Venite & videte opera dei, quæ posuit prodigia super terram. Aduocat eos propheta qui ingenij acumine, atq; intelligentia cæteris præstãt, vt contẽplentur opera dei, hoc est præclara eius gesta, quę per euãgelium facta sunt, & quæ deus veluti prodigia quædam posuit in terra, vt per ea ineffabilis eius potestas prędicaretur. neq; enim vlla naturę consequentia contigerunt. Piscatores enim vicerũt philosophos, & pauci homines, totũ orbem, & qui nudi erant, diuites;

diuites, & qui pauperes, ipsos reges, qui etiam mortales erant & visibiles, immortales atque inuisibiles dæmones superarunt.

Auferens bella vsq; ad finem terræ. Nato enim Iesu bella, quæ inter nationes mutuo ante inualuerant, cessarunt omnia, cum totius orbis imperiũ ad Romanos deuenisset. Exiit enim, inquit Lucas, edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. cum igitur summa esset in toto orbe pax, arma effecta sunt inutilia, conuersis nimirum omnibus hominibus ad agriculturã, atq; ad reliquas artes. Quod etiam significans Esaias dicebat, scindent gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, & gens nõ sumet gladiũ contra gentẽ. Consydera etiã vim dictionis Græce ἀναιρῶν quæ proprie non tantũ auferens significat, sed contra auferens. ante Christi nanque aduentum homines à diuturnis bellis ablati, hoc est, perditi atque interempti fuerant. ipse itaque deus & homo Christus, econtra, bella abstulit, hoc est, extinxit ac penitus delenit. Μὴ γενῶν πόλεμον.

Arcum conteret & confringet, telum & scutum comburet igni. Hæc omnia iuxta historiam euenerunt quemadmodum docet Ezechiel telum autẽ hic ponit pro gladio, aut pro omni telo quo pugnatur comminus. Non immerito autẽ beatus Dauid tam præclari facti gloriã adscribit deo. Ὅπλον.

Vacate & videte quoniam ego sum deus. Vacate, inquit, à visibilibus seu etiam ab inuisibilibus bellis & cognoscite ego vere deus sum. perspicuum enim id fit ex signis atque miraculis, quæ per Euangelij vires facta sunt.

Exaltabor in gentibus. Cũ natura ipsa magnus sim, maximus etiã ob miracula apud omnes nationes reputabor.

Exaltabor in terra. In cœlo quidem incorporeæ omnes potestates altitudinem meam nouerunt, tantum restat, vt pari modo in terra etiam ab hominibus cognoscatur. & cum terram dicit, vniuersam terram intellige.

Dominus virtutum nobiscum, adiutor noster deus Iacob. Insurgens atque insultans aduersus hostem ecclesia inuocationem iam superius factam denuo repetit, quæ animum sibi & vires subministret ad maius fortitudinis, & magnanimitatis incrementum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In finem pro filiis Core, Psalmus ipsi Dauid.

In finem etiam inscribitur hic Psalmus, propter prophetiæ, quæ in eo contmentur vt sæpius dictum est, & ad finem tendebat. Prædicit enim consequenter ad præcedentem Psalmum, summam atq; inuictam Euangelicæ conuersationis virtutem. & quod ait: Pro filiis Core: ibi superiori Psalmo, iam exposuimus. Est autem hic Psalmus totus clarus, & nihil obscurum continet. Illud tantum animaduertendum est, vt ex Apostolorum persona proferatur, qui veluti prospere ac feliciter præeuntes, & multos adducentes ad fidem, præ lætitia, quam ipsi summam inde percipiebant, gaudere pari modo iubent omnes gentes, ad quas à saluatore missi fuerant: quòd scilicet effectæ sint hæreditas dei.

PSALMVS XLVI.

OMnes gentes plaudite manibus. Plausus manuũ in summæ lætitiæ signum fieri solet. Per hoc igitur signum Gentes iubet lætitiam præse ferre. Neq; enim illud tantũ petit, vt sensibili crepitu plauderent, quantum vt animo, ac spiritu lætarentur, quia talem ac tantum essent consecuti dominũ, misericordem, videlicet, & omnipotentem.

Iubilate deo in voce exultationis. Verbum, iubilate, metaphorice dictum est, ac si diceret: victoriæ hymnum canite. Est enim iubilus proprie militaris quædã vociferatio, quam victores in pugna emittere cõsueuerunt, vt hostes in fugam iam versos magis perterreant. Vox etiam exultationis, vox est lætitiæ plena: deinde causam addit.

Quoniã dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram. Quoniam Christus, qui secundum diuinitatem altissimus est, terribilem etiam, vel vt potius sonat Græca dictio, φοβερὸς timendum se omnibus demõstrat, ob signa videlicet, & miracula, quæ singulis diebus operatur. Huius enim vel solum nomen, torquet atq; expellit dæmones, & morbos curat, quia etiam rex magnus est, super omnem terram: quippe cum in omni terra hæreditatem sibi adeptus sit, per nos nimirum Apostolos, quos in vniuersum mundum ad Euangelij prædicationem misit. Magnum autem regem Christum appellauit, propter tẽporarios istos reges nostros, qui & minimi sunt illius comparatione, & exiguo regnant tempore.

Subiꝛ

Subiecit populos nobis. Per populos hic Iudæos illos intelligit qui primi omnium in Christum crediderunt illa scilicet tria millia, & illa quinque millia, quæ statim post paracleti spiritus aduentum, depositis simultatibus, ad Apostolos confugerunt, antequam illi exirent ad gentes.

Et gentes sub pedibus nostris. Et eos, qui de Gentibus crediderunt, qui fide ardentes Apostolorum pedibus inclinati sunt, & illorum vestigia pie ac religiose amplexati.

Elegit nobis hæreditatem sibi. Per nos dispensatores Ecclesiæ suæ elegit eos, qui ex Gentibus digni essent in hæreditatem suam: iuxta illud. Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam: quósque magnus hic noster rex per nos, veluti per duces quosdam, sibi in milites assumpsit. Nam quod ait, elegit nobis, positum est, pro, in nobis, id est, per nos. Ἐξελέξατο.

Speciem Iacob quam dilexit. Neq; hoc tantũ, sed eos etiã per nos elegit, qui vtiliores erãt de genere Iacob, quos dilectam speciẽ Propheta appellat, hoc est, formosos atque ornatos: virtutibus nimirum, atq; ideo etiã maxime dilectos. Et superius quidẽ præposuit Iudæos, qui primi post Christi resurrectionẽ credidissent: nunc contra præponit Gentes, quod ex eis plures semper crediderint. Iudæi eñ Gentibus cõparati, minima quædam pars sunt fidelium. Ἡγάπησεν.

Ascendit dominus in iubilo, dominus in voce tubæ. Hoc in loco Christi ascensum in cœlos prenũciauit: quemadmodũ & in 23. psalmo significauimus. Per iubilationem autem, & per tubæ vocem, voces intelligit præcedentium tunc Angelorũ, iubilationem quidẽ, propter illa verba tũc ab Angelis prolata: Dominus fortis & potens, & dñs potens in prælio, quæ in victoriæ Hymnum dicta videntur. Iubilum enim victoriæ vocem esse diximus. Tubæ autem vocẽ dixit ob verba illa: Tollite portas principes vestras, & quæ sequũtur. Præire eñ solent tubicines, quoties exercituũ duces cum victoria in patriã reuertuntur. Vel aliter: per iubilum, & per vocem tubæ, Angelorum voces intellexit, quia huiusmodi verba clare ac manifeste ad omnes mundi fines per Apostolorum doctrinam peruenerunt.

Psallite deo nostro, psallite, psallite regi nostro, psallite. Cum præclara Christi opera & illorũ magnitudinem narrauerit, summo deinceps cum studio vniuersum orbẽ aduocat

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad illi⁹ laudes. Hoc enim sibi vult repetitio illa verbi, psallite, id est, canite. Et deinde causam addit cur canendū sit.

Quoniam rex omnis terra deus, psallite sapienter. Canite, inquit, deo regi nostro, id est Christo, quoniā rex est totius terræ. Data est enim mihi, inquit, omnis potestas in cœlo & in terra. Psallite autē non simpliciter, sed sapienter, hoc est, non lingua tantū, sed corde, & intellectu intelligentes scilicet id quod canitis, & quæ nā sint præclara illi⁹ opera.

Regnauit deus super Gentes. Antea quidem deus Gentium etiam dominabatur, verum vt nolentium, & rebellium, nunc autem volentibus imperat, vt redemptor. Et quia duplicem Christus habet naturam ante incarnationem eum regnasse dicimus, vt deum: post resurrectionem vero regnum denuo assumpsisse, vt hominem, & ideò tunc ab eo dictum legimus: data est mihi omnis potestas. Data est autem super omnes gentes, quia in omnibus gentibus fideles reperti sunt. Et alibi quidem in vniuersum tota natio credidit, alibi autem pars maior, aut minor. In omnem enim terram exiuit Apostolorum sonus.

ἐφίσαν. *Deus sedet super thronum sanctum suum.* Thronus est regiæ dignitatis signum, sedere autem stabilitatis indicium: & sensus est. Christum in hoc regno suo stabilem esse: iuxta quem sensum legimus apud Apostolum, quòd sedere illum fecit deus in dextera maiestatis in excelsis. Sanctum vero thronū dixit, veluti purum ac mundum omni acceptione personarum, atq; alia omni exceptione carētem.

Principes populorū congregati sunt cum deo Abrahā. Euāgelicæ prædicationis vires magis etiā demonstrat, quod non idiotas tantū & priuatos homines, sed principes etiā & reges ipsos attraxerit. Siquidē & eorū multi cū Christo cōgregati sunt, & partiū eius effecti. Deū aūt Abrahā Christū appellauit, vt eundē eū esse significaret, qui olim Abrahæ & posterorū eius deus fuerat, vtq; eundē esse ostenderet antiqui testamenti legislatorē deū, qui etiā & noui.

τῶ θεῶ Ἀβραάμ. *Quoniā fortes dei à terra vehementer elevati sunt.* Congregati autē sunt cū deo Abraham illi populorū principes, quoniā Apostoli (quos ea ratione fortes dei, hoc est robustos dei appellauit, q̄a sancti spiritus auxilio fortificati, dæmones & tyrānos vicerūt) quoniā hi inquā Apostoli, terrena

rena ac mundana omnia superauerunt, nec voluptatibus vllis aut tribulationibus victi sunt, sed vita ac sermone semper claruerūt, atq; ideò per eos, summi etiā principes ac reges, ad Christum adducti sunt. Illud non prætereundum duximus q̄ dictio, dei, genitiui casus est, quemadmodū expositio docuit, & ex Græca lectione apertius patet.

Psalmus cantici, filiis Core, secunda sabbati.

Quid significet psalmus cantici, diximus in proœmio operis, vbi etiā declarauimus, quid sibi velit inscriptio, filiis Core. Quod vero ait secunda sabbati, diem illam signat, qua psalmus fuit decantatus. Sabbatum autem Iudæi totam hebdomadam appellant. Continet hic psalmus gratiarum actiones ex eorum persona, qui e Babylonica captiuitate in Hierusalem rursus reuersi sunt: tametsi omnibus etiam possit fidelibus aptari, qui ab Idolorum ac dæmonum captiuitate ad cognitionem dei redierint.

PSALMVS XLVII.

Magnus dominus. Potestate nimirum sapientiáque & bonitate.

Et laudabilis valde. Et valde dignus qui laudetur ob summa videlicet miracula, quæ operatus est in nobis. Oblitioni enim dati videbamur, & tamen mirandum in modum, & præter omnium opinionem ab exilio in patriam reuocati, & misericordiam consecuti sumus.

In ciuitate dei nostri. Dignus est autem qui laudetur in ciuitate Hierusalem, in qua cognoscitur & colitur. Neq; enim deum laudant qui eum ignorant.

In monte sancto eius. Cū ciuitatis meminerit, cōsequenter & montē ei vicinū, ac quodāmodo vnitū nominat. Sæpenumero etiā appellatione montis Sion, ipsa Hierusalē intelligitur. Ciuitas autē dei dici potest Ecclesia fidelium, in qua deus creditur habitare, quæ etiā mōs dicitur, quia supra terrena omnia vitia eminet, & in ipsum fertur cœlū.

Bene fundato exultatione vniuersæ terræ. In monte, inquam bene fundato, exultatione vniuersæ terræ, hoc est, cum gaudio ac delectatione totius orbis. ὑψηλὸν.

Montes Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Quoties ὅσον. quis mihi ex transuerso, atq; ex latere conuersus est, ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

latera mea non temere à me appellari potest. Nam quod transuersum mihi est, recte dicitur ex latere mihi esse, & quia mons Sion Aquiloni vento è directo aduersus non est. Neq; enim Aquilo rectà cõtra eum spirat, sed ex trãsuerso, nil admirandum si hunc montem Propheta latera Aquilonis appellauit, dicens: Vos, ò montes Sion qui ex transuerso Aquiloni estis, atq; ex latere eius iacetis, scitote quia magnus dominus est & laudabilis valde, &c. Non illepide etiam montem vnà ac ciuitatẽ aduocat, & montem quidem plurali numero montes dicit, iuxta Hebraicum idioma. vt sæpe diximus, magnum vero regẽ deum appellat, quia soli deo oblata ac dedicata erat Hierusalẽ. Iuxta Anagogen per Aquilonem, Diabolum sæpe significari intelligimus. Ab Aquilone enim, inquit, accendentur omnia mala super terram. Item alibi, Aquilonem expellã à vobis. Latera autem, hoc est, membra Aquilonis. Gentes erant. Ait igitur quòd membra diaboli, quibus olim ille dominabatur, effecta sint montes Sion, hoc est, sublimia quædam atque excelsa Ecclesiæ cacumina, eo quòd à terrenis atque humi affixis rebus eleuati, sublimes in altum conscenderunt. Verum parum dixi, quòd excelsa facta sint cacumina, cum potius facta sint sedes ac diuersorium Christi. Ex eis enim congregata est fidelium Ecclesia in qua inhabitat & residet Christus dominus.

Ἀντιλαμβάνεται.

Deus in domibus eius cognoscetur cum auxiliatus fuerit ei. Pro domibus in Græco legimus βαρεις. Sũt autẽ βαρεις magnificæ ac splendidæ domus, per quas hoc in loco templum significatur, quod erat in Hierusalem, in quo manifestatæ se ac notũ sacerdotibus facere solebat deus, quãdo adueniente aliquo bello eis erat auxiliaturus. Hęc autẽ in laudẽ ciuitatis dicta sunt. Iuxta Anagogẽ per ciuitatẽ cõmunio illa intelligitur, qua fideles in vita, atq; conuersatiõe sua cõiungũtur. Est autẽ vna hæc ciuitas, propter fidei ac religionis vnitatẽ. Per dom' autẽ, tẽpla intelligũtur, quæ in variis Mundi partibus à Christianis erecta sunt, in quibus cognoscitur, ac manifestatur Christ', quoties aduenient persecutiõe ipse ecclesiã suã adiuuerit. Illud etiam animaduertẽdũ est, quòd vna esse fidelium Ecclesia dicitur, & multæ: vna quidem, fide: & multæ propter varia, quæ

vbique locorum sunt templa.

Quoniam ecce reges terræ congregati sunt. Auersus ipsam Hierusalem: vel aduersus Ecclesiam fidelium.

Conuenerunt in vnum. Aduersus Hierusalem vel Ecclesiam vt diximus. In vnum autem conspirauerunt, & vnà impetum fecerunt, vt mutuo sibi auxilium ferrent.

Ipsi videntes sic admirati sunt. Dictio, sic illud hoc in loco significare videtur, quòd tunc demum illi reges admirati sunt postquam Christi potentiam viderunt. Nam ante quàm viderent non admirabantur.

Turbati sunt. Hoc est tumultuati sunt.

Commoti sunt. Quia à prrori sententia destitere.

Tremor apprehendit eos. Magno timore affecti sunt.

Illic dolores vt parturientis. Afflictiones in eis erant, & dolores & periculorum suspitiones, quemadmodum patientibus in esse solent.

In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. In vehementi, ac valido impetu iræ tuę tã faciliter eos conteres, quã cõterere soles naues Tharsis. Aiũt enim subĩtelligi debere dictionem, vt Tharsis vero loci nomen est, vbi conspicuę atque excelsæ naues fabricari consueuerant. Vel aliter: Ipsas, inquit, naues Tharsis, quæ inimicos nostros vehũtu conteres. Sunt qui per Tharsim Carthaginem Libyæ intelligant. Sunt & qui Indiæ regionem eam esse dicant.

Sicut audiuimus ita & vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri. Hæc verba eorum nomine dicta sunt, qui inimicorũ impetus effugerũt. Nos, inquit, in potẽtis sumi regis nostri ciuitate omnia vidimus cõsona iis, quæ audiuimus. Audiuimus enim ꝙ mirabilia quædam operatus est pro populo suo vnde & consequenter admiranda multa conspicimus, & in certiori fide confirmamur.

Ἐν τῇ πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Ἐν τῇ πόλει κυρίου τῶν δυνάμεων.

Deus fundauit eam in seculum. Hæc verba soli conueniunt Ecclesiæ fidelium. Portæ enim, inquit, inferni non prævalebunt aduersus eam. Ipsa etenim Hierusalem à fundamentis euersa ac solo æquata est. Quid igitur ad hæc dicere poterunt Iudæi?

Δεῦτε.

Suscepimus deus misericordiam tuam in medio populi tui. Expectauimus, inquit, auxiliũ tuum & spe nostra frustrati nõ sumus. Quidam tamẽ dictionẽ ὑπελάβομεν significare di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

eunt hoc in loco idem, quod existimauimus, seu cognouimus, cum id verbum apud Græcos non tantum suscipere, sed suspicari etiam, atque existimare significet.

Secundum nomen tuum deus, sic & laus tua in fines terræ. Quemadmodum nomen tuum, inquit, diuulgatum est, & pertransiit in fines terræ, propter opera nimirum tua admiranda, sic etiam diuulgabitur laus tua, quia omnes immensam potentiam tuam summis efferent laudibus.

Iustitia plena est dextera tua. Eo quòd iure de iniquis omnibus vindictam sumas.

Τῶν Ἰουδαίων. *Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudææ.* Per montẽ Sion, homines intelligit, qui illic habitant, & per filias Iudææ, mulieres ipsas, quas veluti viris timidiores, ac mœstiores letari etiam iubet. Nam si his etiam lætandum est, tãto magis viris. Vel per filias Iudeæ, ciuitates, dicit, quæ sitæ erant circa Hierusalem, atque ei subiectæ. Possumus & per montem Sion vnicam fidelium Ecclesiam intelligere, vt diximus, & per filias Iudææ, filias confessionis & fidei, hoc est, fidelium animas: vel Ecclesias, quæ in variis mundi partibus fundatæ sunt.

Propter iudicia tua domine. Hæc est lætitiæ causa, quia æquissimo iudicio tuo inimicos nostros, pœnas nobis pendere compulisti.

Circundate Sion & complectimini eam. Hoc est, ipsam Hierusalẽ, quę ob populi captiuitatem, iam penè erat diruta & post illius reditum instaurata, præterque omnium opinionem amplior effecta est. Iubet igitur Propheta populum circuire eam, & inspicere quàm mirandũ in modum pristinas vires receperit, & antiquum nacta sit decorem. Circundate autem & cõplectimini, hoc est, circumquaq; eã spectate, Vel idẽ æquè hæc duoverba significãt.

Narrate in turribus eius. Narrate, inquit, sedẽtes in turribus ipsi⁹ Hierusalẽ, quid antea passa sit à Babiloniis, quę tisq; affecta sit malis, & q̃ nũc admirabilis sit facta. Chrysostom⁹, narrate in turribus eius, exposuit, pro mẽsurate turres eius: ad quantã nimirũ altitudinẽ perductæ sint.

Ponite corda vestra in virtute eius. Mentem, inquit, adhibete & considerate quas nam vires & quam nuper potestatem haberet.

Et distribuite domos eius. Quod latine domos, in Græco legimus βαρεῖς. Dicuntur autem βαρεῖς non solum domus & tẽpla, vt diximus, sed etiã turres. Ait igitur distribuite vnicuiq; vestrũ turres eius, vt cõmode vnusquisq; opus sibi cõmissum ędificare, ac perficere diligẽtissime possit.

Vt enarretis in progenie altera, quoniam hic est deus noster in seculum & in seculum seculi. Hæc omnia, inquit, quæ dixi perficite, vt summam hinc dei potentiam plenè perspicientes, nepotibus, ac posteris vestris narretis, quòd hic deus in seculum est, hoc est, perpetuo. Verum hæc sic secundum historiam dicta sunt. Iuxta anagogen iubet Propheta Apostolos, & doctores circuire Ecclesiã fidelium, propter hostes, qui & palam, & clam ei insidiantur. Per turres autem vniuersalis Ecclesiæ, singulas Ecclesias intellige, quæ vbique locorum deo dicatæ sunt, quæ etiam βαρεῖς id est, domos appellat, & in eis narrare illos iubet magna dei prodigia, atque eas etiam edocendas sibi partiri, & ponere corda, hoc est, animum adhibere, vt vires ei ac robur adiungerent, vt illa demum apte instructa ac perfecta, narrent etiam posteris diuinas laudes, vtentes nimirum ministerio ac lingua fidelium qui crediderunt.

Ipse pascet vos in secula. Ait enim ego sum pastor bonus. ποιμανῶ.

In finem filiis Core.

Præsens, psalmus, de vniuersali iudicio tractat, in quo finis erit præsentis seculi, atque ideo in finem inscribitur. Reliquum autem inscriptionis clarũ est, ex iis quæ in præcedentibus declarauimus.

PSALMVS XLVIII.

Audite hæc omnes Gentes, auribus percipite omnes habitantes terram. Ad auditionem sermonis sui excitat Propheta vniuersam hominum naturam. Et quoniam gentes, diuersarum nationum homines sunt & differẽti vrun tur lingua, ac moribus (ex eis enim quidam in oppidis congregati degunt, alij in agris, alij in vicis, nonnulli socialem vitam repudiantes, in speluncis aut rupium cauernis latitant) vt vno sermone in vniuersum omnes cõprehẽderet, addidit omnes qui habitatis terrã, vbicunq; gentiũ, vestrũm quispiam sit, ne quis forte se nõ arcessitũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæratur. Et quod ait: auribus percipite, idem est quod audite, quanquam hic sermo vehementiam quãdam indicet exauditionis.

Quique terrigenæ & filij hominũ. Magnus Basilius p terrigenas, homines intelligit terrena sapientes, & mũdanis rebus affectos: filios autẽ hominum, eos qui rationẽ ducem sequũtur. Proprium enim hominis est, vt è ratione omnia moderetur. Chrysostomus vero aliã expositionẽ tradidit dicens, q̃ cũ Propheta omnes in vniuersum homines cõuocauerit, in ipso statũ initio eos cõprimit, si quis forte illis tumor, aut elatio in proximos obuenisset. Hoc aũt agit dũ in memoriã reuocat, quòd omnes è terra ac vili materia prodiere. Deinde ne illud quis fortassis putaret, quòd homines à principio, è terra, iuxta Græcorũ fabulas pullulauerint, à quibus traditur satos olim hoſes fuisse, atq; ita à terra productos, addidit, & filij hominũ: ac si diceret. Audite homines, qui & terreginæ estis propter primum parentem de terra formatum, & filij hominum, propter aliorum hominum generationem, quę mutua coitione, sexuum copula, in posteros emanauit.

Simul in vnum diues & pauper. Non distinguo, inquit, diuitẽ à paupere. Æque enim omnes aduocat sanctus spiritus. Animam enim tantum quærit intelligentiæ compotem, quam non diuitiæ exhibent, sed timor dei. Et quod dicit simul in vnum, idem est, quod vnà,

Os meum loquetur sapientiam. Auditores excitat ad attentionem veluti qui de rebus non minimis tractaturus sit, sed de excelsis potius ac venerandis. Per sapientiam autem diuina intelligit eloquia, quæ sapientia sunt referta.

Σόφισμ.

Et meditatio cordis mei intelligentiã. Pollicetur se nihil temere sed acurate omnia dicturum. Meditatio, inquit, cordis mei, hoc est, diligens & attenta mentis meę cõsideratio, verba loquetur plenissima intelligẽtiæ. Vel loquetur verba, ad quæ percipienda multa erit opus intelligentia.

Inclinabo in parabolam aurem meam. Sermonẽ habiturus ad vos, inclinabo vicissim aurẽ animæ meę, in parabolã, quæ à sancto mihi spiritu suggeritur. Per parabolã vero hic ambiguum, atque ænigmaticum sermonẽ intelligit. Sunt enim propheticaomnia ambigua admodũ, propter occultos

occultos sensus obscuritate verborum velatos. Fidem etiam sermoni suo præstat his verbis, dum superne ea sibi denotat inspirari.

Aperiam in Psalterio propositionẽ meam. Per propositionẽ sermonẽ intelligit, ad exhortationem atq; vtilitatem audientium propositum, ac prolatum. Aperiam igitur, hoc est, manifestabo hunc sermonem meũ vnà cum psalterij harmonia. Nam qui ianuã aperit, omnia manifestat, quę intus sunt. Ex eo enim quod præcedit, denotauit in quod cõsequitur. Manifestaturum se autem id ait, cum harmonia & cantu, vt sermo suus iucundior sit: iuxta anagogen ille aperire dicitur propositionem suam in psalterio, qui facit pariter & docet: cuius opera sermonibus cõgruunt. Ad melodiam enim psalterij excitandam manibus opus est, per quas operandi facultas designatur.

Cur timebo in die mala? Per interrogationem legẽda sunt hæc verba Vultis scire, inquit, cur mihi timendum sit in die futuri iudicij? Hãc enim diem malam appellat, quemadmodũ & alibi in psalmo quadragesimo, ibi: in die mala liberabit eũ dominus, vbi diximus: audite igitur causam timoris.

Iniquitas calcanei mei circundabit me. Timeo, inquit, quia tunc iniquitas peccati mei, hoc est, quia peccatum meũ circũdabit me. Calcaneum enim posuit pro deceptione: quemadmodum & alibi in cõmemorato psalmo quadragesimo, ibi: magnificauit aduersum me supplãtationem, declarauimus, Quod tamẽ ex lectione Græca melius percipitur: cũ græca dictio πτέρνισμὸς, hoc est, supplãtatio ἀπὸ τῆς πτέρνης, hoc est, à calcaneo deducatur. Peccatum vero merito deceptio appellatur, quia peccantẽ ipsum decepit. Vidisti sapiẽtia plenũ sermonẽ, quo propheta, dũ se timere introduxit, alios caute admonuit timere à peccatis, cũ iudiciũ dei eiusmodi futurũ sit, vt corrumpi non possit.

Ἀνακάμπτει.

Qui confidunt in potestate sua, & in multitudine diuitiarũ suarum gloriantur. Subaudiẽdũ est, hoc in loco, verbũ, auscultent. Potestatis autẽ nomen large intelligendũ est, ita, vt non tantũ ad eos dirigatur sermo, qui in opibus, sed ad eos etiã q̃ in sermone potẽtes sunt. Simili modo diuitias dicit, nõ eas tãtũ, quæ in pecuniis aut aliis fortunæ bonis

Universidad de Deusto
Biblioteca

consistunt,sed eas etiã quæ ad doctrinam & philosophiæ studia pertinent.His igitur ita singillatim conuocatis,sermonem prosequitur,dicens.

Frater non redemit,redimet homo? Illic,inqt, neq; ipse etiã frater redimere fratrem potest à supplicio, frater, inquã, qui sanguine nobis coniunctissimus est.Vires enim,& diuitiæ illuc nobiscum pariter non descendent, quòd si frater non redimit,quo pacto alienus homo redemerit?huius autem versiculi verba diuisim legenda sunt, ita vt absolute,& cum determinatione dicatur,frater no redimit, & puncto facto,redimet homo? interrogatiue enũciãdo. Restat igitur, vt nulla illic speranda sit redemptio, eũ ia præsenti vita pœnitentiæ lachrymis tantum,venia impetrari possit. Ait enim alibi scriptura: si surrexerint Noe, Iob,& Daniel,filios suos & filias suas non liberabunt.

Βδέλυγμα λαοῦ.

Non dabit deo placationem sui. Nec frater,inquit,nec extraneus quis,illic dare poterit placationem, hoc est,redemptionem sui ipsius, cum ipse potius pœnas pariter daturus sit,vt pote peccatis obnoxius.

Et pretium redemptionis animæ suæ. Et non dabit pretium redemptionis,hoc est,non dabit redemptionẽ pro libertate animæ suæ, cum pro vnius hominis anima, vniuersus etiã orbis sufficiens pretiũ non sit. Quippe cũ Saluator noster,hominũ animas à sæuo dæmone in captiuitatem actas redempturus, terram non dederit, non mare nõ ipsum denique orbem, sed suum pro nobis pretiosissimũ sanguinẽ effuderit. Quámnam igitur redemptionẽ illic quispiã idoneam inuenire poterit? Tu vero ipsa etiã Prophetæ verba consydera, quantam sub obscurioribus verbis sapientiam reconditam habeant.

κλῦσαι.

Et laborabit in seculum,& viuet in finem. Cum pupugerit Propheta eos, qui pœnitentiam non egerunt in præsenti vita,nunc ad pœnitẽtes conuertitur,& futurorũ spe, pœnitentiæ molestias consolatur. Et viuet,inquit, in seculũ hoc præsens,ille nimirũ qui pœnitẽtiam agit,& deinceps etiam viuet perpetuo.Hoc enim significant verba illa,viuet in finem.Vitam autẽ eam dicit, quæ propriè vita est, & sine labore. Ista enim præsens impropriè vita dicitur, vt alibi tradidimus:per finẽ vero futurũ seculũ intelligi-

quo præsens seculum terminatur.

Non videbit corruptionẽ,cum viderit sapiẽtes morientes. Huiusmodi homo,qui de futuro iudicio certus est,cum viderit sapientes viros,ac virtute præditos mori,nõ existimabit se corruptionẽ eorum videre,eam dico corruptionẽ,qua amplius futuri nõ sunt:quinimmo arbitrabitur se immutationẽ videre à fragili hac & caduca vita ad stabilẽ quãdam & incorruptam.Vel aliter: cum viderit sapiẽtes mori,ac falsis huius mundi bonis priuari,nõ arbitrabitur animam pariter extingui cum corpore,quemadmodũ viuentes homines mortem esse dehnierũt:quinimo demigrationem esse censebit,& lætum quẽdam accessum ad vitam iucundiorem. Hæc autem ad magis simplicẽ psalmi intelligentiam dicta sunt.Magnus verò Basilius iuxta anagogen hæc dicta exponens,ait, quòd verba illa redimet homo,&quę sequũtur: de Christo prænũciata sunt. Quia enim captiui olim sub dæmonis detinebamur imperio,admonet nos beat⁹ Dauid,q⁹ nullus frater:hoc est nullus propheta,ab huiusmodi nos poterit captiuitate liberare. Fratres enim nobis esse dicũtur prophetæ: quia propter nos venerũt,& quia eiusdẽ nobiscum sunt fidei. Et dũ hoc admonet,illud pariter prædicit:q⁹ homo: hoc est,quòd Christus,qui verus ac perfectus est homo,quẽadmodũ,& verus ac perfectus deus redimet nos. Verus enim ac perfectus homo,vere tãtũ dici potest, Christus: quia solus ipse humanitatis dignitatem à deo homini data integram atque immaculatã seruauit.Merito igitur proprie homo dicitur,& ille solus est, qui non dabit deo placationem sui,neque pretium redẽptionis animę suæ. Peccatum enim non fecit.Pro nobis igitur,& non pro se ipso placationem dedit proprium sanguinẽ. Qui etiam laborauit in præsenti seculo: quando nimirum ex itinere fatigatus sedit super fontem. Et qui non videbit corruptionem,quando cæteri morientur. Neque enim, inquit,dabis sanctum tuum videre corruptionem.

καταφθί-νει.

Simul insipiẽs & stultus peribunt. Hi paritet,inquit,diẽ suũ obibũt,& segregabũtur ab iis,qui saluãdi sunt. Insipiens autẽ est quicunq; deum non nouit,iuxta illud: dixit insipiens in corde suo,non est deus.Et stultus ille,qui deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidem nouit,sed terrenis tamen rebus affixus à cœlesti bus animum auocauit.

Et relinquent alienis diuitias suas. Repente enim mortui, aliis diuitias relinquēt,quas multo sibi labore parauerāt.

Et sepulchra eorum domus illorum in seculum. Ipsi quidē magnificas sibi domos extruxere, quas cū alij possideāt (scilicet mortuis) restat vt eorum sepulchra,domorū eis vicem præbeant, per totum hoc præsentis vitæ seculum.

ἐις γενεὰν. *Tabernacula eorū in generatione & generationē.* Rursus eādem repetit sententiam, & inane eorum cōsilium magis, ac magis carpit. Erunt enim illis,inquit,eorum sepulchra pro tabernaculis.

ἐπεκάλεσαν. *Inuocauerunt nomina sua in terris tuis.* Cōsydera aliud prauitatis genus. Inanis etenim gloriæ cupiditate ducti,certis in locis nomina sua indidere: perpetuam inde memoriam aucupantes Byzantium siquidem à Byzante denominatum est: Diogenianus ager à Diogeniano: Hermonium theatrum ab Hermone: & sic alia complura loca: cum tamen eos magis oportuisset non inanium nominum,sed animarum suarum fuisse solicitos.

Et homo cum in honore esset non intellexit. Cū esset homo in honore veluti qui solus ad dei imaginem creatus sit, non intellexit quanta insignitus fuerit gloria,sed illud negligens æmulari exemplar,ad cuius imaginem factus fuerat,quorsum abierit,specta.

κτήνεσι. *Comparatus est pecoribus insipientibus, & similis factus est illis.* Cōparatus est: hoc est,collocatus cum illis. Nā cū ratione à deo donatus esset, imperatúmq; ei fuisset, vt rationis sceptro vsus,brutis omnibus dominaretur,ipse abiectis propriis regni insignibus, sese inter pecora constituit. Nā & consyderationem omnem de rebus cœlestibus animo exuit, & irrationabilem animæ partem sibi dominā statuens,circa vilia,ac terrena versatus,brutorum instar, cupiditates sectatus est: & siue ira impulit,beluino furori paruit, siue immoderata ventris allexit ingluuies, nullū adhibuit modum: & ita demum libidine actus est,vt brutorum omnium insaniam excesserit. Per pecora autem in vniuersum omnia intelligit animantia.

Hæc via eorum scandalum ipsis. Hæc,inquit,similitudo,qua pecorum ac brutorū desyderia & mores referūt, magno illis impedimento est,& dāmno ad profectum virtutis.

Et post hæc in ore suo complacebunt. Et postquam peruerse agendo similes facti sunt pecoribus,illud etiam mali addiderunt,vt proprio ore de commissis à se delictis glorientur. Hoc enim sibi vult quod ait: in ore suo complacebunt: quod certe grauiori damnatione dignum est, cū non ipsi solum mala agant, sed proprio etiam sermone ea prædicent,& extollant.

ὡσεὶ. *Sicut oues in inferno posuit.* Cæterum deus illos, vt oues in infernum intrusit,cum scilicet irrationales facti sint,& sibi ipsius auxilio esse non possint. Vel,oues ideo eos appellauit,tanquam cruciatui,ac neci expositos.

ποιμανεῖ. *Mors pascet eos.* Cum oues dixerit, addidit,qui nā esset futurus pastor,similitudinem seu translationem seruās. Per mortem autem supplicium intelligit. Nunquā enim à pœnis absoluentur,qui ita mortui sunt. Pascet autem eos,hoc est,eos castigabit. Illud autem scire oportet, q̄ per animæ mortem,& per animæ perditionē solet scriptura,supplicia ac pœnas animæ significare.

Et dominabūtur eorum recti in matutino. In matutino dixit pro cito. Dominabuntur autē,hoc est,protentiores erūt. Sensus est igitur,q̄d qui recte vixerint,& virtute præstiterint,cito illis erunt potentiores: neq; illic tantū,vbi virtutis laurea reposita est,sed in hac etiā vita,quia & à diuino protegentur auxilio,& summo honore cōspicui illis etiam videbuntur à quorū peruersitate superari non potuerunt. Exēplo tibi sit beatus Ioseph,qui cū in seruitute esset,impudica dña potentior factus est, & gloriosior.

Et auxilium eorū veterascet in inferno. Veterascet,hoc est, prorsus fiet inutile. Nā quod vetustū est,inutile esse censetur: quod autem vtile non est,quasi iam non sit, abiicitur. Confidebāt illi,inquit,in diuitiarum atq; amicorum copia: quę in inferno,aut nulla,aut inutilis erit Illic enim huiusmodi non admittuntur auxilia.

ἀπὸ δόξης αὐτῶν ἐξωσθησαν. *A gloria sua expulsi sunt.* Non hæc tantū eis acciderūt, quia brutis se similes reddidere, verum & propriā amisērunt gloriam, ob quā ipsi periere. Sūmo enim studio tenebantur, vt memoriā sibi laudis pararent. Neq; modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc amiserunt,sed & insuper ignominia tantũ ac probris celebrem illam reliquerunt.

Veruntamen deus redimet animam meam de manu inferni,cũ acceperit me. Hæc de Christi incarnatione prędicta sunt & de animarum liberatione,quæ tunc in inferno erant.Redimet,inquit,animam meam,quãdo per incarnationem me sibi in domicilium acceperit.

Ne timueris cũ dives factus fuerit homo,aut cum multiplicata fuerit gloria domus eius,quoniã cum interierit nõ sumet omnia, neque descendet cũ eo gloria eius. De iniusto hoĩe sermonem habet,tametsi simpliciter de hoĩe loqui videatur. Ne formides, inquit, aut cogites q̃ humana deus bona non aspiciat.Nihil eorum descendet cum illo in infernum:sed nudus abibit relictis omnibus.Gloriã autem domus,magnificentiam seu fastum appellat & viuendi superbiam. Vel aliter:gloria domus ipsius,domus sunt ornamẽta,vt porticus,deambulationes,aurata tecta, pauimentũ animalia illic lapillis distincta, prata, horti, seruorum greges, sumptuosa suppellex, & vasa, aut siquid aliud eiusmodi est.Gloria autem corporis,fortitudo est,pulchritudo,& proceritas.Gloria verò animæ, sola virtus. Restat igitur,vt verba illa prophetæ:omnis gloria hominis: sicut herba, vel sicut flos herbæ.De corporis gloria dicta esse intelligantur.

Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur. Ipse enim dum vixerit beatus dicetur,& laudabitur ab iis,qui ignorant,quæ nam sit vera vitæ beatitudo.Nam vbi mortuus fuerit contraria prorsus patietur.

Confitebitur tibi cũ bene feceris ei. Verba hęc ad pauperem dicta sunt.vbi,inquit,bona,hoc est,grata ei feceris, tunc tantum tibi aget gratias Nam postmodum despiciet,atque contemnet,tametsi in omni virtutũ genere profeceris.Dicere etiam possumus,quod hęc verba per prophetam ad deum de iniusto hoĩe dicta sint,ac si diceret:quoties prauo huic homini beneficium aliquod contuleris, tunc gratias tibi aget,verum si quę illi calamitates obuenerint,ad blasphemias & maledicta cõfugiet:non sic autem iustus,sed benedicet dominum in omni tempore.

Introibit vsque in generationem patrũ suorũ. Vbi mortuus fuerit ingredietur in infima terræ vsque in infernum,vbi est generatio patrum suorum.

Vsque in seculum non videbit lucem. Donec, inquit,seculũ est:seculum vero semper est.nunquam igitur videbit lucem,vt potè missus ad tenebras.

Et homo cum in honore esset non intellexit,comparatus est pecoribus insipientibus, & similis factus est illis. Rursus miseriã deplorat humanam, quòd homo scilicet qui modicum quid ab angelis minoratus est,& de quo Salomon: magnus homo,& honoratus vir:comparatus sit pecoribus, & similis eis sit factus.

Psalmus ipsi Asaph.

Quid sibi velit inscriptio Asaph,abũde diximus in proœmio operis.Ideo superfluum ducimus,ea iterum repetere. Non temere tamen hic psalmus collocatus est post proxime præcedentem, cum vtrobique contestetur nos & reprehendat propheta. Tametsi illud quis fortasis diuersum esse dixerit: quòd illic humana omnis natura ad audiendum cõuocatur,hic autẽ cælum ipsum,& terra. Aduocabit enim,inquit,cælũ de sursum,& terram,&c.Et quòd in illo quidem in vniuersum quilibet accusatur, qui prauè viuit, in hoc vero tudæi tantum reprehendi videantur. Est & alius propheta,qui deũ simili modo iudicantem & reprehendentem introducit,dicens:audite valles & fundamenta terræ,quoniã iudicium deo est erga populum suũ,& cũ populo suo disceptabit. Et Esaias, audi cælum,& auribus percipe terra. Familiaris enim est apud scripturam hic loquendi modus,quo ad timorẽ pariter ac pudorẽ excitandum vti solet,dum facit,quòd ipso etiam inanimata consessura sint,ipsosque anima præditos homines iudicatura.Sũmam præterea dei in nos misericordiã propheta in eo demõstrat, dũ illũ nobis adeo condescendere tradit,vt nobiscum etiã iudicari velit.

PSALMVS XLIX.

DEus deorum locutus est,& vocauit terrã. Apud scripturã nomen deus quatuor assumitur modis. Et primo quidem deum illum dicimus, qui rerum omnium creator est, & dominus. Secundo per similitudinem atque imitationem,deum aliquem appellari videmus,vt in præsenti psalmo. Deus deorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

locutus est:itē,deus stetit in synagoga deorum,in medio autem deos diiudicabit,& ego dixi dei estis,& filij altissimi omnes:itē,deis non maledices, & principibus populi tui nō dices malū.manifestum est enim huiusmodi nomine eos vocari,qui per virtutē deum verum imitantur, quiq́ue veluti principes ac iudices,regēdo,imperādo,iudicando,deo similes facti sunt. Tertio modo deum dici, inuenimus iuxta analogiam,eo modo quo Moyses Pharaonis deus,dictus est:veluti qui magna aduersus illū miracula ac prodigia operabatur,qui eū castigabat,qui pro arbitrio flagella inferebat,qui sentētiæ suæ prophetā habebat Aaron,& demū qui mortis & vitæ dūs ab illo esse ferebatur.differt autem hæc significatio à secunda, quia hic nō simpliciter dicitur deus,sed cum adiectione, deus Pharaonis. Quarto excolentium errore:iuxta quā significationem illud scriptū legimus,ite & clamate ad deos, quos elegistis:iterum non facietis vobis deos argēteos, aut aureos. Dicit igitur sanctus spiritus per prophetam nostrum Dauid,q̄ deus principium omnium ac iudicium terræ creator,locutus est.quid autē sit locutus, alius propheta declarauit,vt sæpe diximus,audite, inquiēs, valles & fundamenta terræ : & vocauit terrā ad audiendū. Sed possumus etiam deorū appellatione eos intelligere, qui ad imaginē dei procreati, integram atque incorruptam illius imaginem seruauerunt,nec terreno eam fuco aut vitioso aliquo corruperunt pigmento.

A solis ortu vsque ad occasum. Omnem, inquit,terrā aduocauit.his enim terminis tota terra continetur.

Ex Sion species decoris eius. Verba hæc & q̄ sequūtur,per parēthesim dicta sunt,& ꝓphetias cōtinēt.sensus est,q̄ si cui olī species ac pulchritudo diuini decoris fuit ex Sion: quia scilicet tēplū,quod ornamentū quoddā & gloria erat diuinæ maiestatis,olim in ea pulcherrimū effulsit:ita in posterum similiter species diuini decoris erit ex Sion: quia ex ea fulgētissimos lucis suę radios Christus emissurus sit,Christus,inquā,summa diuini decoris species, & verū diuinæ maiestatis tēplū,per decorē eū hic diuinitatem intelligit.q̄d enim ipsa est diuinitate magis decorū?

Deus manifestie veniet,deus noster & nō silebit. Verba hæc secun

secundi aduentus prophetiā continent.in primo eīm aduentu incognitus venit Christus,& nō manifeste : quinimmo ipsum etiā fallens diabolum.neq; enim eū interrogasset,an esset filius dei,si ei cognitus fuisset.in secūdo autem manifeste veniet cū potentia, & gloria multa. In primo igitur aduentu venit in personā serui, veluti venaturus eum,qui à se rebellauerat dæmonem. In secundo autem,veniet tanquā iudex totius creaturę,& quemadmodum erit fulgur ab oriente,& videtur vsque ad occasum,ita erit aduentus filij hominis,omnibus nimirum & formidabilis, & manifestus.& non silebit deus, hoc est, non perpetuo tanta patienti animo mala sustinebit.

Ignis in conspectu eius accendetur, & in conspectu eius procella vehemens. Terribilem dei præsentiam,atq; intolerandam quodammodo esse prædicit his verbis. Talē etiam eum vidisse legimus prophetam Danielem, flumen, inquit,ignis trahebat ante eum,thronus eius flāmæ ignis, rotæ eius,ignis comburens.procella autem, violētus est atque intolerabilis ventorum impetus. καυθήσεται. καταιγὶς σφοδρά.

Aduocabit cœlū sursum, & terram,vt diiudicet populū suum. Cœlum sursum dixit,pro eo quod sursum est. aduocabit autem cœlum & terrā,vt populum suū praue viuentem diiudicet.diiudicare vero posuit pro redarguere.cōsydera etiā q̄ Moyses populum introducēs in terrā ꝓmissionis,cœlum & terram testes pactionū assumpsit, tāquam firmiora ac durabiliora corpora,ac veluti ea,quæ & peccatores & virtute præditos hoīes complectantur. huiusmodi autem figura Prosopopeia dicitur, qñ videlicet inanimatis rebus animatam personam imponimus. προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν. διακρῖναι.

Congregate illi sanctos eius. Per sanctos, Israelitas intelligit,veluti deo sanctificatos prorsus atque oblatos.

Qui disponunt testamentum eius in sacrificiis. Qui testamētum dei quod cum illis disposuit,adimplent,ac peragunt in sacrificiis.per testamentum autem legem intelligit.ea enim seruātes,quæ in lege tradebantur de sacrificiis, vniuersam se existimabant legē adimplere:& in huiusmodi sacrificiis quasi religiosissimi,summopere gloriabantur. Congregate verò illi hos sanctos:illis nimirum diebus, qui propheticorum sermonum lectioni dicati sunt. τὰς διαθήκας αὐτοῦ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et annunciabunt cœli iustitiam eius. Cũ introducturus sit propheta deum in iudicio,præoccupat,& prædicit,quòd iuste omnia iudicabit.Ipsa enim,inquit,inanimata, illius etiã iustitiã annũciabunt.vel per cœlos, cœlestes, atq; in corporeos ordines intelligit,qui semper sunt apud deũ.

Quoniam deus iudex est. Hæc est cõprobatio diuinæ iustitiæ.quia deus qui iuste iudicaturus est, iudex erit. Ille enim iuste iudicabit,qui natura ipsa iustus est.

Audi populeus & loquar tibi. Ex hoc loco verba dei incipiunt.iubet autem ante omnia attentionem eos præstare.Audi enim,inquit,hoc est,mentem adhibe.

διαμαρτύρομαι. *Israel & attestabor tibi.* A communi sensu sumendũ est verbum,audi.Et cum populum dixisset,proprium ac iucundissimum vnà nomen addidit,ô Israel, inquit, attestabor tibi,hoc est loquar ad te.

Deus deus tuus ego sum. Ego qui loquor ad te,sum deus tuus.perhorresce igitur.hoc autẽ dicit ad immẽsam longanimitatem suã demonstrandã,veluti,qui cum propriis etiam seruis loquatur.ad maiorẽ præterea exprobationẽ crassitudinis,atq; insensibilitatis eorũ,repetiit nomẽ dei.

Non in sacrificiis arguã te:holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper Non hanc,inquit,redargutionẽ constituo vt accusatẽ te de neglectis sacrificiis. nã holocausta tua semper sunt in altari meo.Et quantũ ad sacrificia pertinet. culpa cares:verum alia sunt in quibus te accusem.

Nõ accipiã de domo tua vitulos,neque de gregibus tuis hircos. Ne existimes,inquit,gratũ mihi cultum impendere, aut mihi inseruire,dũ studiose sacrificas. neq, enim indigeo sacrificiis,cũ nulla re deficiam:quinimmo,& omnia ego, etiam singulis præbeã.Quo circa nulla in posterũ huiusmodi suscipiã sacrificia.Alibi etiam acerbius per Esaiam eosdem carpit,dicens:quid mihi multitudo sacrificiorũ vestrorũ?plenus sum holocaustis arietũ:adipẽ agnorũ,& sanguinẽ taurorũ atq; hircorũ non volo.Quis enim exquisiuit hæc de manibus vestris?Iterũ per Hieremiã,dicẽs:qd mihi thus fers de Sabba,& cinnamomũ de terra lõginqua?& rursus : nõ loquutus sum ad patres vestros de sacrificiis,& de holocaustis non mãdaui eis,& alia hmõi multa plæriq; prophetarum tradunt.Quod si quis à deo dicat

dicat per Moysem in lege,tradita fuisse mãdata de sacrificiis,illud ad hanc obiectionẽ dici poterit,q̃ sacrificiorũ lex,non principaliter, neque ex primo proposito tradita est propter deũ,ea ratione,q̃ huiusmodi sacrificia illi placerent.neq; enim his rebus indigebat aut delectabatur deus,sed humanæ duritiæ misertus legẽ illã tradidit:cõsyderans enim Hebræos in Aegypto iam didicisse vti sacrificiis,& libẽter ĩ eis versari,nec posse de facili ab his auelli,summa dispẽsatione ea,ad tẽpus cõcessit illud interim lucrifaciens:q̃ ad sui cultũ ea trãsferret,quod; illi sui sæpius meminissent,dũ frequẽtioribus sacrificiis interessent.nouerat eñ hoc pacto intercedẽte aliqua oblectatione,pietatẽ ac religionẽ in deũ,in tã ingratis atq; obliuiosis animis diutius posse cõseruari:at nũc qñ tã diutur no tpe,ac tãtis signis vbiq; gentiũ factis hoĩes iã in hoc cõfirmati sunt,q̃ vnus est verus deus,denudat palam ille atque aperit nobis per prophetam sententiã suam,sacrificiorum superfluitatẽ elvre oĩbus annuncians. Confundantur igitur Iudæi,qui veritatẽ peruertunt:& lucẽ,quæ in scripturæ verbis iacet,obtegunt atque abscondunt.

Quoniam meæ sunt omnes feræ agri,pecora in mõtibus & boues. Ea,inquit,sacrificia nõ suscipiam, quoniã creata oĩa, mea sunt.per feras autẽ agri, mũda intelligit quadrupedia,quæ in agris pascũtur.solet enim scriptura nõ immitia tantũ ac syluestria animalia,sed mitiora,etiã ac domestica ferarum noĩe appellare.Meas autem esse dico, quia huiusmodi omnia ego creaui.Quædã verò exẽplaria habent:omnes feræ syluarum,& tunc immitia intelliges significari animalia.Siquidem agros,domestica prædia appellamus:& syluas,immitiora loca,in quibus ferę solent magis versari, & tunc expones, q̃ non solum domestica prædia dei sint,sed etiam syluestria.His autẽ paucis animalium nominibus cætera omnia contineri voluit, quæ sacrificiis sunt idonea. τῶν ἀγρῶν κτήνη.

Cognoui omnia volatilia cœli. Noui, inquit, hæc omnia ac veluti certissimus eorum dominus,enumerata ea habeo penes me.

Et pulchritudo agri mecum est. Per pulchritudinẽ agri,fructus intelligit q̃ in agris nascũtur, qui etiã pulchritudinẽ

quandam,atq; ornamentū agris oĩbus præstant. Et quia Græca dictio ὡραιότης non pulchritudinē tantum, sed tēpestiuitatem etiā significat, quæ in agris id efficit, vt suis quæq; temporibus miro ordine prouenianᵗ, dic ꝙ hanc tempestiuitatem deus secum esse dicit:quia in eius facultate est,eam præstare agris aut negare.Et consydera quā paucis omnium meminerit, quæ in sacrificio offerebantur,offerebātur enim ex quadrupedibus boues,hirci, atque oues.ex volucribus,columbæ,& turtures:& ex terræ frugibus,siligo,vinum,atque oleum.

Si esuriero non dicam tibi. Per ironiam hoc dicit, redarguens eorum crassitudinem,qui putabant egere deū sacrificiis ad manducandum,ac si diceret:tametsi tu id recte existimares, ego tamen à te nullum peterem cibum ad manducandum.Et causam subiicit.

Meus est enim orbis terræ & plenitudo eius. Cū igitur mea sit terra,sumam egò,si opus fuerit,à me ipso, quodcunq; libuerit.sed quia nullis deus huiusmodi adiumentis indiget,audi quid dicat.

Nunquid manducabo carnes Taurorum,aut sanguinē hircorū potabo? Per interrogationem legenda sunt hæc verba.latius autem eorum amentiam redarguit:nūquid ego, inquiens,(quemadmodum falsi gentium dij)huiusmodi cibo,aut potu indigeo? quandoquidem multi etiā æquiores homines ea negligunt,& contemnunt? πῶλοι τῶν ἱπποκούρων

Immola deo sacrificium laudis. Palam patet ex his verbis legalem cultū expelli, & euangelium introduci. Sacrificium enim quod per laudem fit, Christianis attributum est.per laudem vero benedictionem & gratiarū actionē intelligit.vtrunque enim debemus deo:benedicere ei admirum,& gratias agere:ꝙ scilicet in esse producti sumus cum antea non essemus: ꝙ vsui nostro necessaria possedimus,ꝙ cognitionis lumen accepimus,& quòd summis denique affecti sumus beneficijs.

Et redde altissimo vota tua. Id est orationes & preces pro salute tua.debes eñ id facere.vel per vota, promissiones intellige,quas fecerat deo Ita eñ se facturos deo pollicebantur Iudæi,& nos etiam pollicemur, tanquā serui deo autē is solus placet,qui virtute ꝓditus est, sed sacrificate animalia,nullius prorsus est virtutis. Neque enim gētes ob sua sacrificia virtute præstare existimantur.

Et inuoca me in die tribulationis,& eruā te,& glorificabis me. Sacrifica, inquit, hoc pacto ,& redde deo quod debes,& tunc demū inuoca me,&eripam te ex omni hominū aut dæmonum afflictione,& glorificabis me tanquā veracē, ac celerem adiutorem. obseruandū vero est, quomodo deus euāgelici cultus nobis hic ianuam aperiens, statim etiā sanctæ trinitatis cognitionē tradiderit:sacrifica , inquit,deo,& redde altissimo vota tua,ac demum etiam inuocabis me.nec dico,quòd solū patrem deum dicere debeamus,aut solum filium esse altissimum , aut solum inuocare sanctum spiritum,sed ꝙ huiusmodi distinctione, distinctionem etiam nos personarum intelligimus.

Peccatori autē dixit deus,quare tu enarras iustificationes meas, & assumis testamētum meū per os tuum.tu verò odisti disciplinā eā. & proiecisti sermones meos retrorsum. Per peccatorē hoc in loco Iudæorum sacerdotum ac Scribarum genus intelligit;qui legales iustificationes narrabāt populo,quiq; ore tantum non etiam corde ex veteri testamēto sententias atque autoritates afferebant,gloriabantur etiam in lege ac veluti per eam prorsus iustificati essent , omne genus delicti committebant. ideirco de eis loquēs dominus ad populū,dixit:quæ dicunt facite,sed iuxta opera eorū nolite facere. Quare,inquit,tu qui alios doces,eā disciplinā atque eam animi moderationē odisti,quā doces?cur proiecisti sermones meos retrorsum? hoc est expulisti atque odisti eos?retro enim expellere aliquem quis dicitur,qui illum odit.repulisti autem dum ea non adimplesti,quæ illic mādātur. ore igitur ac lingua te fateris sermones meos suscipere,re ipsa autem abiicis eos prorsus & repellis.

Si videbas furem currebas cum eo. Cerne hic veluti in tabula quadam peccatorū colores.Si videbas,inquit, furem, vel vnà conspirabas.vel lætabaris,& placebant tibi illius actiones , dum non erudiebas eum , non castigabas, sed potius vitia eius contegebas.

Et cū adulteris portionem tuā ponebas. Eodem pacto communicabas adulteris,quo currebas cum fure.Per adulterum autē seu(vt verius in Græco habetur)per mœchum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam fornicatorem intelligit, & quemcunque alium intemperantem siue impudicum.

Os tuum abundauit malitia. Impletum est mendacio.

Et lingua tua complicabat dolos. Hoc per se clarum est.

κατέλαλεις. *Sedens aduersum fratrem tuum obloqueberis.* Cum aliis nimirum conspirans.

Et aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Idē rursus repetit, narratione sua accusationē augens scandalū autem ponebas, hoc est, laqueum aut offendiculū aliquod.

Hæc fecisti, & tacui. Longanimitate mea tuam expectās pœnitentiam.

ἀνομίαν. *Existimasti iniquitatē, quòd ero tibi similis.* Tu nō modo ea operatus non es, quæ recta sunt, & secundū virtutē: verū sceleſta etiā cogitasti. scel' aūt fuit cogitare ꝙ essem ego tui similis, & ꝙ cōsentire ac parcere deberē peccatorib'.

ἀμαρτίας σου. *Arguam te & statuam contra faciem tuam peccata tua.* In die scilicet iudicij.

Intelligite hæc vos, qui obliuiscimini deum. Consyderate quæ dicta sunt vos qui obliuiscimini deum, & non animaduertitis quàm longanimis sit in peccatis vestris.

Ne quando rapiat, & non sit qui eripiat. O longanimitatem incomprehensibilem: adhuc tolerantia vtitur, cupiens illos in tuto esse, ne quando, inquit, ipse per violentos angelos repente rapiat animas vestras.

θύσει μου. *Sacrificium laudis glorificabit me.* Iterum ea mandat, quæ ad nouum pertinent sacrificium. hoc enim, inquit, glorificabit, hoc est honorabit me, & non animaliū sacrificia.

καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἣν. *Et illic iter quo ostendam illi salutare meum.* Et illic, inquit, id est in eo genere sacrificij via quædam est ad salutē, per quā viam, ego sacrificanti cuilibet, eam salutem ostendā, quæ à me ꝓuenit. quędā vero exēplaria habēt: & illic iter quod ostendam: & tunc expone subintelligēdo, vt infra & illic, inquit, est iter, iuxta quod iter ego ostēdā illi, &c. Aliqua etiam exēplaria post verbum ostendam, punctū habēt, post quod sequitur: illi salutare meū: viam autem ad salutem esse credimus, baptismum aut pœnitentiam.

ἐν τῷ ἐλθεῖν, ἀνέλθε. *In finem Psalmus ipsi Dauid, cum ingressus esset ad eum Nathan propheta, quando ipse ingressus est ad Bersabee vxorem Vriæ.*

Inscriptio, in finem, indicat psalmum hunc prophetias continere, quæ lectorem moueant, vt earum finē inspiciat. Neque enim in hoc psalmo beatus Dauid medicinam tantum adulterij, & cædis, vulneribus salutarem construxit, sed de variis etiam rebus in eo tractauit: quippe cum & instaurationem prædixerit Hierusalem, quæ facta est post populi reditum è Babylone, vbi captiuus detinebatur: gratia enim sanctis spiritus in eo prorsus non defecerat cum inter cetera vel illud cognosceret, quòd lonues delictorū sordes tamiam erat ablaturus, & clarior etiam futurus, quàm antea fuisset. hac ratione restitui sibi non petit sanctum spiritū, sed non auferri. verum humilis hac prophetæ nostri cōfessio omnibus potest accēmodari peccatoribus. & eo quidē tempore fuit facta, quando Nathan propheta ad eū ingressus est, vt de cōmissis delictis illum reprehenderet. Tunc enim ad se ipsum rediit beatus Dauid. Nam hactenus delictī sui enormitatem minime perpenderat. Quod vero ait: quando ingressus est ad Bersabeem: hoc sibi vult quòd statim post huiusmodi ingressum, ad eum venerit propheta Nathan. inter fuit enim quoddam temporis interuallum, vt traditur in primo Regum libro: sed illud aduerbium, quando, hoc in loco futurum aliquanto post tempus designat, vt sit sensus: compositum esse eum hunc psalmum, postquam intrauit ad Bersabee & gravidam eam reddidit.

PSALMVS L.

MIserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. Iuxta immensam, inquit, tuam misericordiam miserere mei. immensum enim est quod deliqui.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Supplicantium more eundem sæpius repetit sensum. & per iniquitatem pro qua. 70. ἀνομίαν dixerunt, iuxta significationem Græcæ dictionis, præuaricationē legis intelligit in adulterio & cæde à se cōmissam. vtrunque enim lege vetabatur. vel, cum iniquitatem seu potius (vt diximus) ἀνομίαν se commisisse fateatur, consequenter illud etiam affirmat, se ἀνομίαν hoc est, tanquam extegem esse, cum alienigenæ instar, qui sub lege non sit nefanda hæc delicta commiserit.

Amplius laua me ab iniquitate mea. Venia quippe ei iā data fuerat per prophetā Nathā dicentē: deus abstulit peccatū tuū: verū præ maximo quodā ardore, amplius etiā

Universidad de Deusto
Biblioteca

lauari cupit.vel amplius, expone,pro valde.

Et à peccato meo munda me. Rursus peccati nomine delictum à se cõmissum appellat,quod superius, iniquitatẽ, seu(vt diximus)ἀνομίαν,id est transgressionẽ legis appellauit.proprie enim ille peccare dicitur,qui legem trãsgreditur.solet autẽ propheta promiscue vti his nominibus.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco,& peccatũ meũ contra me est semper. Miserere mei,inquit,& munda me, quia perpetrati à me criminis oblitus nõ sum,nec veluti de regia dignitate superbus,illud neglexi.Nã & si homines lateat,ego tamẽ illius enormitatẽ cognosco,ac cõscientiæ meæ oculis diu noctuq; illud cerno:quippe cũ assidue acperacerbe animã meã stimulet:quæ res certã pœnitẽtiæ coniecturã præstat,ac peccatorum etiam veniã cõciliat.

Tibi soli peccaui. Cum rex sim & te solum commissorum à me scelerum iudicem habeam,tibi soli peccasse videor, hoc est,tibi soli iudici subiicior. cæterorũ enim omnium ego dominus sum,& ob potẽtiam meam,licere mihi videntur,quęcunq; libuerint.vel,quia leges tuas trãsgressus sum,idcirco tibi soli peccasse videor illarũ legislatori.

Et malum coram te feci. Omnia enim vides non tantum quando ea fiunt,sed quando etiam futurum est vt fiant. hoc autem dicit,pudore seipsum confundens,qui deum videntem tantum committi facinus veritus non fit.illud autem consydera, quòd de vno tantum à se commisso crimine loqui videtur,cum tamen plura essent.ea nimirum ratione, quia vnum ab altero dependebat, quippe cum adulterio impulsus fuerit ad cædem.

Vt iustificeris in sermonibus tuis,& vincas cum iudicaris. Delictum,inquit,quod feci corã te, fateor in caput meum cõmisisse,vt quoties tu mecũ iudicaris, & quæ inter nos est causa discutitur,quòd scilicet tu me ex infimo,regẽ feceris,tantaq;,ac tali gloria cõspicuum:quódque ego cõtra,& leges tuas spreuerim,& te scelerib⁹ meis ad irã cõcitauerim,vt in hoc,inquit,iudicio tu magis iustificeris, & ego vicissim,veluti erga tantũ benefactorẽ adeo ingrat⁹,magis cõdẽner.ea enim fuit malignidęmonis intẽtio, cum magna me vi ad peccandũ impulit, ac superauit, vt meæ me constitueret condẽnationis ministrum. Dicere autem

autem possumus iudicatũ fuisse deum cum Dauid,quãdo Nathan propheta eũ redarguit,quòd pro tantis beneficiis à deo acceptis ipse contra, prauis benefactorem actionibus remuneratus sit:vbi postquam dei iustificationes percensuit,condemnationem etiam addidit, dicens: Hæc dicit dominus,ecce ego suscitabo in te mala ex domo tua: & alia, quæ plenius habentur in libris Regum.

Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea. Vt deũ magis ad misericordiã traheret,natiuitatẽ suam cõmemorauit. Nam si Adam non peccasset,nunquam opportuisset illum Euæ cõiungi.peccatum itaque copulã generauit:&copula rursum eos produxit. qui ex Adã & Eua nati sunt:& sic deinceps illi alios, atq; alij alios,vsq; ad Dauid.& licet nuptiæ nunc ob filiorum procreationem in honore habeantur, natura tamen ex peccato proueniunt.ex peccato igitur conceptus & genitus sum.nam quod secundo loco dicit, & in peccatis concepit me mater mea, Symmachus reddidit, & in peccatis genuit. non est igitur magnum, si ego peccaui, naturæ conditionem sustinens.

Ecce enim veritatem dilexisti. Hoc ad beati Dauid confessionem referendum est, de qua supra diximus. Ait enim, ego,quę vera sunt fateor,me scilicet peccasse.hoc autem fateor, & non nego, quia tu veritatem dilexisti, & odisti mendacium.Illa autem verba,ecce enim,superflua sunt, tam in hoc versiculo,quàm in proximè superioti.Hebraicum enim est idioma,iuxta quod superflua multa in oratione reperiri solent.

Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Hoc in sui ignominiam & confusionem dixit.adeo tu,inquit,dilexisti me,vt ineffabilia prouidentiæ tuæ arcana,per propheticum mihi spiritum feceris manifesta,ego tamen ingratus erga te esse apparui.

Asperges me domine hyssopo & mundabor. Varia à multis dicta sunt ad præsentis versiculi explanationem,nihil tamẽ ab eis adeo apertum traditur, vt cõtradictione omni prorsus careat. Ego autẽ prophetã puto his verbis de se ipso prędicere,& adhuc exactius ac perfectius absoluendus esset à crimine,& gaudio replẽdus. Quia enim lex im

mũdos quosdam, hyssopi aspersionibus mũdari iubebat: ea nimirũ ratione, quia hyssopus herba quædam est multum absterſiua, iuxta illius purgationis metaphoram ait tu domine, ea me potissimum aspersione asperges, quæ perfectius omnes abstergit maculas: hoc autem fiet, per prolatam à te omnimodæ absolutionis sententiã, vel per lachrymas pœnitẽtiæ: quippe cũ & huiusmodi lachrymæ, vt dei donũ ab eo quærunt. nã si hæc à te mihi dona adfuerint in abstergẽdis meis maculis, hyssopi vicẽ præbebũt.

Lauabis me & super niuem dealbabor. Eundem præ gaudio sensum repetit.

ἀγαλλίασιν. *Auditui meo dabis exultationem & lætitiam.* Quia auribus animæ meæ te mihi pepercisse instillabis. exultatio autem & lætitia idem significant.

Exultabunt ossa humiliata. Ossa mea, inquit, peccatorũ pondere depressa exultabant, ac deposito eo onere alleuabũtur. per sua vero ossa, seipsum prorsus significat. aliqui autẽ dicunt, quòd illa verba, auditui meo dabis exultationẽ, ad saluatoris incarnationem pertinent, vt sit sensus: annunciabis mihi iucundissimum gaudiũ, illam nimirum ineffabilẽ incarnationem, & tunc ossa mea, quæ nunc humiliata sunt, præ summa voluptate exultabunt & subsilient.

Auerte faciem tuã à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Omnia, inquit, peccata mea in conspectu tuo iacent: quia tu omnia conspicis: verum peto, vt aspectum abiicias tuum amoueas, & cõmissa à me scelera è libro deleas actionum mearum.

Cor mundum crea in me deus. Cor apud scripturã multa significat. aliquãdo enim pro singulari corporis mẽbro accipitur, aliquãdo vero pro interiori illa rationis atq; intellectus parte, à qua regimur, iuxta illud: quare cogitationes ascẽdũt in corda vestra? aliquãdo sũmam significat, & pro posito, iuxta illud: cor aũt eorũ lõge est à me. Aliquando beneplacitũ & animi affectionẽ, iuxta illud: inuenit Dauid virũ secundũ cor meũ, & aliquãdo animã, vt hic: cor mũdũ crea in me deus. Nõ peto, inquit, vt aliã in me naturã crees, sed vt quam habeo, in antiquam restituas pulchritudinẽ. creabis autẽ cor mundũ in me, si vetustatẽ illã, quę ob peccatorũ sordes animę meæ inhęret, ab ea quę abstuleris.

abstuleris. Crea igitur hoc in loco, dixit, pro restitue.

Ἐγκαίνισον. *Et spiritum rectum innoua in interioribus meis.* Innoua pro denuo immitte: Deinceps, inquit, immitte in me spiritũ rectũ, hoc est, directionis gratiam, quæ diabolicas in me omnes tortuositates dirigat. Per interiora aũt, ĩtimas animæ partes intelligit. Simile etiã his est, quod legimus apud Ezechielẽ dici ad eos, qui in Babylone erant. Dabo vobis, inquit, cor nouum, ac si dixisset, infirmũ ac languidũ cor vestrũ, & promptitudinẽ vestrã renouabo.

Πνεῦμα ἡγεμονικὸν. *Ne proijcias me à facie tua.* Quasi tua indignũ custodia.

Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Non auferas à me, inquit, prophetiæ donum, ob scelera quæ commisi.

Redde mihi exultationem salutaris tui. Gaudiũ quod habebam: quia à te fueram cõseruatus. Et cõsidera quomodo his duobus versiculis, & nõ auferri rogat, quod nunquã amiserat, & reddi postulat quod iam fuerat ablatum. ante commissa enim crimina, in summa degebat lætitia, quòd tantum fuisset saluatorem consecutus.

Et spiritu principali cõfirma me. Robora me, inquit, gratia illa spirituali, quæ animi perturbationibus imperat, & dirigit ad meliora. Per hoc autem principale spiritualis directionis donum, variæ possunt intelligi virtutes quæ animabus nostris à sancto spiritu tribuuntur.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertãtur. Hæc est etiam futurorũ prophetia, quæ iam adimpleta est quippe cum, simulac Euangelij prædicatio cœpit in gentibus seminari, Dauidici statim psalmi præcipui doctoris vicem eis præstiterint, ad parandas virtutes.

Libera me de sanguinibus deus, deus salutis meæ. Iuxta historiæ sensum per sanguines, iniquam cædem intelligit, memoria nimirum repetens se Vriam occidisse. Iuxta Anagogen vero, dæmones, qui sanguine gaudent tam occisorum hominum, quàm immolatorum animalium, non immerito sanguines dici possunt. Et quod ait: Deus salutis meæ, sæpe diximus idem esse, quod deus saluator meus. Illa autem repetitio deus deus, vehemens cordis indicat desiderium.

Διαπεσῦ. *Exultabit lingua mea iustitia tua.* Ipsa etiã lingua mea, inquit, annũciatione lætabitur iustitiæ tuæ. Per iustitiã au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem hoc in loco iustificationem intelligit sibi à deo concessam, hoc est, liberationem à peccato. Quædam vero exẽplaria habẽt, iustitiã tuam: & tunc sensus est, ꝙ lingua mea exultationẽ sibi faciet, eam iustificationem quæ à te mihi est præstita, exultans nimirum & subsiliens propter eam, ad hymnos & laudes tibi decantandas.

Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Præmonitus ego, inquit, à sancto spiritu, noui, ꝙ tu iterum aperies labia mea ad hymnos & laudes tibi concinendas, non secus atque aperta erant, ante commissa à me delicta. Nam in præsentia ob cõdemnationem tuam occlusa sunt.

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Vide rursus brutorũ sacrificia, quæ à lege imperabantur, reprobari. Si voluisses ea, inquit, dedissem sanè, verũ tu holocausta non suscipis, tametsi ea sint omnibus aliis sacrificiis honoratiora. Quod si quis obiiciat, beatum Dauid post huiusmodi verba deo sæpius sacrificasse, illud animaduertendum ducimus, ꝙ non ex proposito, neq; ex propria voluntate id agebat, sed legis reuerentia, & quia noui sacrificij dies nondum venerat.

συντετριμμένον. ὑξυδυνόσα

Sacrificium deo spiritus contritus. Anima, inquit, quę humilitate ac demissione quadam voluntaria contrita fuerit, gratum atque acceptabile deo sacrificium reddit.

Cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Sæpenumero, vt diximus, scriptura per cor, animam intelligit, eo ꝙ animæ sedes sit, & in eo potissimum diuersetur: atq; ideo vbi cor patitur, anima statim à toto euolat corpore. Non despiciet autem pro, nũ auertet, hoc est, suum ab eo non dimouebit aspectum.

ἀγάθυνον.

Bene fac domine in bona voluntate tua Sion. Supplicat hoc in loco pro rædificatiõe Hierusalẽ, quæ futura erat post reditũ è Babylone. Quædã vero exemplaria non in accusatiuo casu, sed in datiuo habent dictionẽ, Sion, quod ex lectione Græca melius percipitur propter articulũ: iuxta quem & nos cõmodissime legere possumus primam literam, Benefac ipsam Sió. vel in datiuo, Benefac ipsi Sió: & sic expone, benefac, pro, bona facito. Aliud enim est hoc ab illo: iuxta qđ alibi legim⁹. Benefac domine bonis & rectis

ctis corde. In bona autem voluntate tua, hoc est, auxilio, & ope tua.

Et ædificentur muri Hierusalẽ. Optantis sermo est, tametsi ex Græca lectione imperatiui modi esse videatur.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. Tunc, inquit, iustũ suscipies sacrificium. In alio enim loco nunc quàm in Hierusalem sacrificia tibi non rite offeruntur. Cum lex in ea tantum sacrificari posse mandauerit.

Oblationem & holocausta. Per oblationẽ ea intelligit sacrificia, quorum pars aliqua tantum offerebatur: per holocausta autem, ea quæ integra incendebantur. ἀναφορὰν.

Tunc imponent super altare tuũ vitulos. Hæc quidẽ iuxta historiæ sensum dicta sunt. Iuxta Anagogen vero ea prędicit propheta, quæ ad ecclesiã fidelium & ad Euangelicum sacrificium pertinent. Et per bonã voluntatem, Saluatoris incarnationem intelligit, veluti bonũ quoddam propositum: & per Sion, Christianorũ cõuersationẽ: per muros itẽ Hierusalẽ, Episcopos & doctores. Et tunc, inquit, accipies sacrificiũ iustitiæ, hoc est, sacrificium vniuersæ virtutis, & oblationẽ, hoc est, sanctos cõfessores, & holocausta, hoc est, sanctos martyres. Illi enim oblationibus, isti vero holocaustis merito comparari possunt, cũ vtriq; deo oblati, ac sanctificati sint, & confessores quidẽ ex parte, se deo obtulisse videntur, propter asseuerationẽ fidei, martyres autẽ ex integro, cum & animũ pariter, & ipsum corpus in totũ deo deuouerint. Vel ꝙ oblationes, membrorũ extremitates intellige, de cõfessorũ corpore detruncatas: per holocausta vero, integra martyrũ incẽdia, aut cædes. Vel aliter: Oblatio virtutẽ quidem significat, sed ex parte diminutã, veluti si quis in coniugali, aut alio mundanæ vitæ statu virtutẽ præ se ferat, holocaustũ vero perfectã virtutẽ, veluti si quis in virginitate, aut monastica degat cõuersatione. Per vitulos etiã eos intellige, qui virtutum ministerio passi ac cibati sunt, & effecti pingues gratia sancti spiritus, qui dæmones, fortiũ vitulorũ instar, cornu petunt, & deniq; eos omnes, qui actione & sermone perfecti sunt, qui etiã ad cœleste adducũtur oblatare in odorem suauitatis. Illud autẽ scire oportet, quòd multi sæpenumero futurum tps indicatiui accipiunt pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

optatiuo,idioma id esse dicentes Hebraicæ linguæ,vt illud: Asperges me domine hyssopo,& mundabor,lauabis me,&c. Pro eo quod est,vtinam me aspergas, atque vtinam laues, & alia huiusmodi.

In finem Psalmus intelligentiæ ipsi Dauid, quando venit Doech Idumæus & annunciauit ipsi Saul, & dixit, venit Dauid in domum Achimelech.

Cum fugeret Saulem beatus Dauid, atque (vt accidit) furiret, profectus est Nombram ciuitatem sacerdotũ ad Achimelech pontificem, vbi & panes propositionis comedit, & alia egit, quæ supra cõmemorauimus in expositione Psalmi tricesimitertij. Hũc cũ vidisset Doech regiorũ mulorum præfectus, omnia Sauli renũciauit. Q. vt hoc audito, adeò furere ac sæuire cœpit aduersus Achimelech, vt centum & quinquaginta Sacerdotes ad se adduci iusserit, & occidi à Doech, & in cuiuscunque ætatis homines in ea ciuitate sæuiri. Quod cum resciisset beatus Dauid, conscripsit hunc psalmum, ad eos consolandos, qui iniuria affecti fuerant. In hoc inscribitur, quia ad eorum finem illos iubet aspicere, qui iniurias intulerunt, atque interim patienter ferre, ac longanimes esse. Intelligentia autem, seu (iuxta aliam Græcæ dictionis euersionem significationem) prudentia. Ideo dixit, quoniam iis, qui iniuria affecti fuerant, multa opus erat prudentia atque intellectu, vt pauidi animo illatas ferrent iniurias.

PSALMVS LI.

ἐλυκρῆτ. *Quid gloriaris in malitia potens?* Sermo est ad Doech, quem oportuerat potius malitiam suã obtegere, quã de ea gloriari. Per malitiam autẽ oẽm in vniuersum prauitatẽ intelligit. Potentem vero eum appellauit, ob familiaritatem atque amicitiam, quam habebat cũ Saule: vel potentem in lædendo ac maligne agendo.

ἀνιμέαν. *Iniquitatem tota die, iniustitiã cogitauit lingua tua.* Pro cogitauit, Theodotio reddidit, locuta est. Q. ã vero ait: Tota die, Symmachus dixit, per singulos dies. Ordo est lingua tua semp locuta est iniquitatẽ, iniustitiã, sine copula, pro eo, q. est, iniqua, & iniusta. Exprobrare autẽ propheta videtur

detur illius vitam, ac conuersationem prorsus perditam. neque enim huiusmodi ciuitatem aliquando vastasset, si non perditis prorsus fuisset motibus.

Quasi nouacula acuta fecisti dolum. Dolũ hic calumniã appellat, quam adeò potentẽ parauerat Doech, vt sacerdotum ciuitatem, instar nouaculæ deraserit, cũ Sauli detulisset, Achimelech sacerdotem fauere partibus Dauid. καλαπεπιεμῦ.

Dilexisti malitiam super benignitatem, iniustitiam magis quàm loqui iustitiam. Malum potiusquam bonum semper amasti, & iniusta facere potiusquam iusta.

Dilexisti omnia verba demersionis lingua dolosa. Oía verba demersionis, quæ perimere ac delere homines solent, in quos veluti quidam vnus fluctus, irruerint. Hæc enim omnia verba Doech Dilexit in lingua dolosã, hoc est, in lingua moliente insidias. Aliqua vero exemplaria non in ablatiuo, sed in accusatiuo habent, linguam dolosam: & tunc diuides versiculi verba, vt sit sensus: Dilexisti etiam linguam dolosam.

Propterea deus destruat te in finem. Nimirum veluti male ædificatum, tametsi ob delationem à te factam Sauli regi, ad maiorem ab illo honorẽ prouectus fis. quòd si verbum destruat, & alia, quæ sequuntur, intellexeris non optantis esse, sed execrantis, prophetiam continebunt futuræ perditionis ipsius Doech. κατέλιπαιον.

Euellat te. Veluti in eius vinea male plantatum. ἐξέλιπαιον.

Et emigrare te faciat à tabernaculo tuo. Id est animam tuã à corpore tuo. Vel emigrate te faciat à domo tua, & ab ea veluti mortuum efferri. μετανάστασιν.

Et radicem tuam à terra viuentium. Per radicem generationem, ac stirpem eius tam præteritam quàm futuram intelligit. Radices enim Doech tã parentes dici possunt, quàm liberi ac posteri, parentes quidem, quia eum produxere, filij vero ac posteri, quia radix sunt aliorum, qui ab eis generantur. Per radicem igitur tam ascendentes, quàm descendentes, & omnem denique generationem significauit. Per terram autem viuentium, & præsentem terram intelligit, quam viui homines habitãt, & cœlum, qui eorum locus est, qui semper viuunt.

Videbunt iusti & timebunt. Videbunt integrã perditionẽ

Doech. Vnde ineuitabilem, pœnarum sentẽtiam timentes, cautiores sient.

Et super eum ridebunt. Gaudebunt, inquit, cũ eum tanti sceleris viderint pœnas dare: iuxta quam sentẽtiam alibi dictum est: lætabitur iustus, cum viderit vindictam.

βοηθὸν αὐτῷ.

Et dicent, ecce homo, qui non posuit deũ adiutorem suũ. Quia me iniuria à rege affectum cælare noluit, sed prodere: quam ob causam deum sibi inimicum constituit, qui pro hominibus iniuria affectis pugnare solet.

Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Verisimile est autem hunc Doech fuisse diuitem, vel diuitias non auri dicit, aut argenti, sed malignitatis, & vitiorum: quibus supra, potentem eum esse dixit.

Et prævaluit in vanitate sua. Quod pauloante diuitias, nunc vanitatem appellat, veluti quæ illis in periculis minime erant profuturæ.

Ego autẽ quasi oliua fructifera in domo dei. Prædicit ea quæ ad se pertinent. Illi, inquit, adeo insanè aduersum me insidias disponunt, ciuitates perdunt, nemini parcunt, ego vero integer atq; innocuus cõseruabor, veluti oliua fructifera, cuius fructus non petit: conseruabor autem in protectione & custodia dei, non secus atq; oliua in pingui horto conseruetur. Vel per domum dei, tabernaculũ intelligit: & prædicit, q; deiecto Saule, & regnũ ipse consecuturus sit, & ciuitates, & tabernaculum.

Sperauí in misericordia dei in seculũ, & in seculũ seculi. Non sperauí ego in diuitiis, aut in robore, vt illi, sed in tua tãtum misericordia, quã iis præstas, qui iniuriã patiũtur: sanè autem spem habeo, tã in præsenti seculo, quàm in futuro, cũ omnes deus actiones nostras diiudicaturus sit.

Confitebor tibi in seculũ, quia fecisti. Gratias tibi agã semp domine, quia fecisti: subintelligе vindictam. Huiusmodi autẽ vox ab intimo videtur mihi prophetę corde emissa, atq; ideo deficere. Solent enim ij, qui vlciscũtur defectiua quædã verba proferre, veluti præ gaudio reliqua i eis verba intercidãtur, vt illud: viderũt oculi nostri. Subintelligitur enim, vindictã, vel quid simile. Præuidebat enim propheta insidiatorũ, atque hostium suorum interitum.

Et expectabo nomen tuũ. Hoc est, expectabo te vltorem. Est

Est enim circumlocutio. vel præ multa reuerentia nomẽ dei, pro ipso accipit deo.

Quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum. Quoniam, inquit, hoc vtilissimũ est, apud eos, qui tibi sanctificati ac dicati sunt. Efferri etiã põt hic psalmus à quolibet fideli aduersus dæmonẽ, veluti aduersus eũ qui iniqua assiduè operatur, & dolosa: & vsque ad illa verba: & emigrare te faciat de tabernaculo tuo: facile omnia cõgruũt huic sensui. Per tabernaculũ autẽ, principatũ dæmonis intellige, quẽ in humanũ habebat genus: & per radicem, huius principatus stabilitatẽ. Videbunt autẽ iusti oẽs, inimici nostri dæmonis depressionem: & tũc magis timebunt dominum, qui opem ferre solet timentibus se. Per hominem etiam hoc in loco dæmonem intelligit, quemadmodum & alibi dicemus in psalmo 55. & quę sequuntur omnia ad hunc sensum exponi possunt.

In finem pro Maeleth intelligentia ipsi Dauid. ὑπὲρ μαιλὲθ.

Hic psalmus idem est cum psalmo 13. duobus tantum versiculis exceptis, qui in hoc psalmo amplius habẽtur quàm in illo: eos tantum hic interpretabimur. Nam aliorũ expositionem illic tradidimus. Hi autẽ versiculi ea ratione amplius hic habentur, ne videri posset idẽ psalmus superfluus esse, dum bis ponitur. Praterea vt doceret nos propheta, quod sensu differũt, tametsi verborũ prolatione idẽ esse videantur. Ille etenim insaniã, ac furorem carpit, quo Sennacherib & Rhapsaces aduersus Ezechiam vrgẽ ferebantur, hic vero Iudæorũ rabiẽ contra Christum. Quod si aliter se haberet, proculdubio huiusmodi superfluitas, neq; interpretes neque ipsos etiã Iudæos latuisset. verũ excusationẽ nullã habent Iudæi, tametsi spũte sua cecutiant. Aliũ enim ac diuersum prorsus inscriptionem vterque eorũ sortitus est. Præsens itaq; inscriptio, ad finẽ nos iubet inspicere propter prophetias, quæ hic aduersus Iudæos prædicũtur: veluti monens lectorẽ vt illarũ finem animaduertat. Quod vero ait: pro Maeleth. idẽ sibi vult, ac si dixisset, de choreæ. Christianis etenim, cũ legitur hic psalmus, exultandum, ac choreæ quodãmodo viẽdũ est, propter finẽ, atq; eũdẽ verũ, qua in eo prædicta sunt. Exultabit, inquit, Iacob & lætabitur Israel. Israelis enim populus pro populo accipitur Christiano, vt diximus psal. 13.

intelligentiæ etiã ideo inscriptus est: quia multa lectori opus est intelligentia in his discernendis. Nam licet verborum prolatione eadem esse videantur, quæ in hoc, & quæ in 13. habentur psalmo, sensu tamen differentias habẽt mysterio refertas. Sed illos tam versiculos exponamus, quos amplius hic haberi diximus.

PSALMVS LII.

DIxit insipiens in corde suo, non est deus, corrupti sunt, & abominabiles facti sunt, in iniquitatibus. Vide. q exponendo diximus in psal 13. quod vero hic: in iniquitatibus: ibi dixit: in studiis.

Non est, qui faciat bonum In commemorato psalmo dixit: non est qui faciat bonitatem.

Deus de cælo prospexit super filios hominũ, vt videret si est, qui intelligat, aut qui exquirat deũ. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonũ, non est vsque ad vnũ. Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatẽ? qui deuorant populum meum in cibo panis? Deum non inuocauerũt, illic timuerũt timore, vbi non erat timor. Vide quæ in 13. psalmo dicta sunt.

Quoniam deus dispersit ossa eorũ, qui hominibus placent. Iudæos carpit, quos studiosos esse dicit, vt hominibus placeant, tametsi latina dictione, non ita significãter id vitiũ exprimi põt, quàm græca, quæ vnico vocabulo, *ἐξουθενισμὸν* dicit. huiusmodi homines appellauit. Hoc autẽ vitium sæpenumero Christus Iudæis exprobrauit, hypocritas eos appellans, & secundũ adspectum iudicantes: qui etiã vt Cæsari placerent, clamauerunt: non habemus regem, nisi Cæsarem: item ad Pilatum: si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Quorum Iudæorum ossa, hoc est, quorũ tribus, quibus ipsi quasi membris quibusdam constitebant, deus dispersit. Dispersi etenim sunt per orbem, vt omnibus seruirent nationibus. vel ideo dispersos eos fuisse dicit: quia Romanorum gladio perditi, ac discerpti, canibus & volucribus laniandi relicti sunt.

Confusi sunt, quoniam deus spreuit eos. Cõfusione atq; ignominia pleni esse apparuerũt apud oẽs gentes, veluti omnium hominum infeliciſſimi. Huiusmodi autem calamitatẽ ea ratione passi sunt, q̃a Christus spreuit eos, in opprobrium illos vniuerso orbi præbens.

Quis dabit ex Sion salutare Israel, cum conuerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel. Horum etiam verborum expositionem in sæpe commemorato tradidimus psalmo.

In finem in hymnis, intelligentiæ ipsi Dauid, cum venissent Ziphæi & annunciassent Sauli, nonne ecce Dauid absconditus est apud nos?

Fugiens Saulem beatus Dauid, profectus est in eremum Ziph, Ziphæi vero amicitiam fingentes, Sauli significarunt, latere illum apud se. Hoc audito Saul cum exercitu illuc contra eum proficisce batur, verum bellum, quod à Philistæis repẽte supervenit, Saulem diuertit, ne tunc vltrà illum persequeretur. Tanto itaque beatus Dauid liberatus periculo, assurgit, & præsentem psalmum in gratiarum actionem compositum deo dicauit: quo adiutore omnes Saulis insidiæ facillime semper dissolutæ sunt. Atque ideo in hymnis inscribitur. Confitebor enim inquit, nomini tuo domine, quoniam bonum est, quoniam ex omni tribulatione eripuisti me. In finem vero ideo dixit, quia ad finem tendebant, quæ hic prædicebãtur: prædicebatur autem inimicorum ipsius destructio. Conuertet enim, inquit, mala inimicis meis, & in inimicis meis vidit oculus meus: quæ verba dilucide locis suis exponemus. Intelligentiæ autem, siue, vt alibi diximus, prudentiæ ideo inscriptum est, quia prudentis viri est huiusmodi tempore amissis omnibus, liberatorẽ deum laudare, eumque veluti iudicem optimum aduocare.

PSALMVS LIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac. Salua me, inquit, propter nomen tuum. Saluatoris etenim, & misericordis, & iusti nomen habes. Præsto igitur mihi adsis, quoniam vndique mihi incumbunt insidiæ. *ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με.*

Et in potentia tua iudicabis me. Et cũ potẽs sis, recte, noui, iudicabis me, simul cum iis, qui opprimũt infirmitatẽ meam, (Saulem dico,) & vindictã facies. Est autẽ indifferens constructio huius verbi iudicabis. Posuit enim iudicabis me, pro iudicabis mihi: hoc est, iudiciũ mihi facies.

Deus exaudi orationem meã, auribus percipe verba oris mei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verba illa exaudi,auribus percipe,& alia huiusmodi, nõ videntur mihi inter se sensu differre, sed intentionẽ, atq; constantiam precum significare:quemadmodum in principio quarti psalmi, & 16. & 54. & in multis aliis locis videre licet: tametsi nonnulla à studiosis viris inueniri possit differentia. Per orationem autem, hoc in loco, eam intelligere possumus, quæ mente & animo fit: & per verba eas preces, quæ labiis effunduntur, cuiusmodi erant verba illa: deus in nomine tuo saluum me fac, & siquid aliud huiusmodi est.

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam. Saulem, & eius complices ita appellat, alienos quidem, quasi animo, à se alienatos, atq; inimicos: fortes vero, eo quod apparatu bellico præstabãt. Vel per alienos, Ziphæos intelligit veluti à vera ac recta beneuolẽtia alienatos: per fortes vero, Saulem & socios eius, vt diximus.

Et non proposuerunt deum in conspectu suo. In mente, inquit, atque in animo suo deum sibi non constituerunt, quemadmodum ij faciunt, qui deum timent. Hi etenim assidua cogitatione illum sibi ante faciem animarũ suarum constituunt, prohibereq́ atque vetare illũ putant ne prosiliant ad mala.

ἀνθυπόστ.

Ecce enim deus adiuuat me, & dominus defensor est animæ meæ. Superflua est cõiunctio etẽ. Accepta autẽ beatus Dauid certitudine de supernо auxilio, præ lætitia illud omnibus palã annuntiat, dicens: ecce, &c. quæ dictio hoc in loco temporis propinquitatẽ significat, quasi dicat, nũc.

ἀπαρέμφ.

Conuertet mala inimicis meis. Illa nimirum mala, quæ illi aduersum me meditabantur, in eos conuertet.

Et in veritate tua disperde illos. Per veritatem hoc in loco iustitiam intelligit. Vel aliter: quia veritas delet atq; extinguit mendacium, tu in eo q̃ verax es, eos disperde, qui mendaces sunt. Ziphæi enim magna se affectos esse beneuolentia erga beatum Dauid mentiti fuerant, similiter & Saul: qui sæpenumero verbis confirmauerat se nullas de cætero aduersus eum insidias moliturum esse.

Voluntarie sacrificabo tibi. Voluntarie: hoc est, prompto ac læto animo, non tantũ veluti mandato legis coactus, quantum ex ardore quodam animi. Tibi igitur sacrificabo, veluti summo ac potentissimo eorum defensori, qui iniuriam patiuntur.

Confitebor nomini tuo domine. Hoc est gratias agam tibi.

Quoniam bonum est. Gratias nimirum tibi agere. Bonum enim est, inquit alibi, confiteri domino.

Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me. Interrupto etenim nũc Saulis impetu quo in me ferebatur, in aliud bellum eum diuertisti.

Et in inimicis meis despexit oculus meus. Animæ nimirũ oculis: ac veluti propheta, Ziphęorum ac Saulis interitum cernens. Sermo autẽ defectiuus est, & sic intelligitur: oculus meus, inquit, despexit ac vidit in inimicis meis: ea oĩa nimirũ, quę optauit, vel ea omnia quæ passuri sunt: quẽ admodum etiam tradidimus in psalmo 24. Efferri etiam à nobis potest hic Psalmus aduersus dæmones, qui à deo alieni sunt vt rebelles et atque aduersarij: & fortes similiter sunt ad patranda scelera tanquam incorporei spiritus, & tanquam huius etiam mundi principes.

ἐν τοῖς χθονίοις μου ἐνιδών.

In finem in hymnis intelligentiæ ipsi Dauid.

Hunc psalmum pari modo conscripsit beatus Dauid cũ Saulem fugeret, & vagabundus in eremo diuersaretur. Verum, dum propias passiones narrat: propheta quodãmodo Christi passiones describit. Atque ideo in finem inscribitur, & in hymnis, & intelligẽtia. Audstorẽ enim ad eorum finẽ remittit, quæ de Christo hic prædicta sunt: suadetque, & hortatur nos ad illius laudes qui propter nos tãtas passiones sustinuit. Cum intelligentia etiã omnia hæc audiri admonet propter vmbram, atque obscuritatem prophetiæ.

PSALMVS LIIII.

Auribus percipe deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meã, intende mihi, & exaudi me. Huiusmodi verba, ac sententiam exposuimus superius in secundo versiculo psalmi 53. obseruandum est tamen, quod in psalmo 16. alius ac diuersus est verborũ ordo, atque hic habeatur. Prius enim ibi ponitur: Exaudi, deinde, intende, & postremo loco, auribus percipe: ita vt manifeste pateat nullam esse apud prophetam harum dictionum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἀδιαστολία. differentiam.

Contristatus sum in meditatione mea. Quod latine hic meditationem legimus, græce habetur ἀδολεσχία quę dictio proprie quidem nugacitatem seu (vt alij ꝓprius huic seu sui rediderũt) argutationem, significat, & apud prophetã nostrũ sæpenumero ꝓ assidua meditatione reperitur: ita quod alibi dicit: & meditabar̃ iustificationib⁹ tuis. Nã quod ait, meditabar græce legitur ἀδολέσχουν. Cõtristatus sum, inquit, in meditatione mea, cogitãdo quonã pãcto euitare possem inimicorũ insidias: cũmque nullã artem, aut consilium reperirem, cõtristatus sum. ἀδολεσχία etiã pro sublimiori illa ac diuiniori contẽplatione accipitur, iuxta illud: exiuit Isaach, vt meditaretur in agro, inclinãte iã die. In græco enĩ eadẽ dictiõe ibi ꝓpheta vsũ videmus.

Et turbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. Inimicũ Saulem appellat tanquam insidiatorẽ: itẽ & peccatorem: eo ꝙ lædendo innocentem delinqueret. Tanto autẽ grauius etiam peccabat, quanto non tantũ innocẽs erat beatus Dauid, sed de Saule etiã bene merit⁹. Benefactorem enim ille suum atq; innocentem quærebat interimere. Per vocem igitur inimici, Saulis contumelias intellige, & per tribulationem, persecutionem ipsam.

φόνιμον. *Quoniam declinauerunt in me iniquitatem.* Quia Saulis amici mouerũt iniquitatẽ in me: hoc est, quoniã crimẽ mihi imposuerũt, dicentes me insidias tẽdere aduersus Saulẽ. Quædã vero exẽplaria iniquitates, habẽt in recto casu: & tũc expone, ꝙ iniquates, hoc est iniqui homines, moti sunt contra me. Sæpenumero enim iniustitiã dicim⁹ ꝓ iniusto homine. Nam cum aliquem vehemẽtius volum⁹ carpere, nõ sceleratum eum, sed scelus ipsum appellam⁹.

ἐνεῖχον μοι. κότον ἀνὴ κοτῆ ται. *Et in ira oderant me.* Et dũ irascerentur, memoria odij eõ seruabãt, quod ex dictione græca ἐνεῖχον significantius exprimitur: quæ ex sui etymologia cõstantiorẽ ac diuturniorem quandam iræ atque odij sedẽ denotare videtur.

Cor meum conturbatum est in me. Per cor, animam intelligit, quam turbatam esse dicit, veluti in inimicorum insidiis assidue versatam.

Et formido mortis cecidit super me. Verum quomodo alibi dicit, non timebo milia populorũ circunuallantium me? & alia

alia huiusmodi multa: & nunc aperte timorem fatetur quia scilicet sentiens tunc diuinum auxilium, summa erat plenus fiducia. Aliquando tamen diuina dispensatione derelictus est vt illius patientia, atque constantia in inuocatione diuini nominis clarior appareret.

Timor, & tremor venerunt super me. Idẽ rursus repetit in tensiorem indicãs formidinẽ. Formidine etenim aucta timor obuenit, timore vero adaucto, tremor insequitur.

Et contexerunt me tenebræ. Tenebræ nimirum mœstitiæ, ac doloris, quæ non mediocriter humanos animos obtenebrant, atque confundunt.

Et dixi quis dabit mihi pẽnas vt columbæ, & volabo, & requiescã? Columbæ sibi pennas non temere petiit beat⁹ Dauid. Celerrimi enim est volatus columbarum: mansuetũ præterea est, domesticũque, ac simplex animal: quẽadmodũ & ipse erat Dauid. Et volabo, inquit, I loca tuta, & requiescã: hoc est, quiete fruar à tãto scilicet timore, ac labore liberat⁹.

Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Fugiens dixit ꝓ fugiens, seu fugam arripiens.

ψυλαδῶν. ἀπὸ ἀνεμοσκ ὠκτος καὶ τῆς λαίλ. καὶ τῶν ὑπνω.

Expectabam deum qui saluum me facit à pusillanimitate atque a tempestate. Commorans ego in deserto, nullũ alium hactenus mihi admodũ expectaui, quàm te solum deum. Per tempestatem vero vehementem tentationum procellam intellige.

Demerge domine diuide linguas eorũ. Quæ sequũtur aduersus Iudæos dicta sunt, & de Christo. Demerge, inquit, ô domine, linguas eorum, qui filium tuum blasphemant. Demerge autem eas linguas: hoc est, mitte in profundũ, fac illas in profundo proprij gutturis suffocari: & diuide eas, faciens, ne vnà amplius in eandem sententiam cõueniant, adeo, vt aduersus saluatorem de cætero consp irare non valeant. Quod sanè eis accidit, postquam à Romanis deleti sunt.

Quoniam vidi iniquitatem, & contradictionẽ in ciuitate. Quoniam propheticis, inquit, ego oculis vidi in ciuitate Hierusalem: iniquitatem quidem, dum inique, me vitę authorem studerent interimere, contradictionem vero, dum salubrima docenti aduersarentur.

Die ac nocte circundabit eam super muros eius. Diu inquit, ini

quitas,quam diximus,eam ciuitatem vsq; ad muros cõtinebit.Iniquissimi itaq; fuerunt Iudæi etiam post Christi mortẽ,donec Romani misso exercitu eos ꝑtim dissiparũt

ꝑtim. *Et iniquitates,& labor in medio eius,& iniustitia.* Rursus iniquitatem eorũ ex ꝓbrat,illos eo magis redarguẽs,quo cũ viuere se gloriarentur secundum legẽ, iniqua semper magis agebant:& cum dixerit, ꝙ iniquitas eã circundabit vsque ad muros,docet quomodo illa eadẽ non discedet à medio ciuitatis:quinimo illic similiter ꝑmanebit.& iniquitas quidẽ versatur in iudiciis,labor autẽ in insidiis, & machinationibus,quas aduersus innocẽtes moliuntur,iniustitia, vero,in auaritia, atq; amore plꝰ possidẽdi.

Et non defecit de plateis eius vsura,& dolus. In omni ciuitate latæ quędã viæ sunt,quæ plateæ dicuntur:sunt & aliæ angustiores.Et per plateas quidẽ currus transeũt,eas nos *ſtreetes* appellamus:per angustiores vero incedimus.Plateas autem hoc in loco appellat:quia fora illic erant venalia,& cõmercia.Vsuram etiã illic exerceri dicit, quia sub mutui prætextu vsuras clam exigebant: qđ in lege vetitum erat.Dolũ etiã ibi adfuisse asserit,ob fallacias, quas in mutuis cõmerciis struebant,vel,ob omne aliud insidiarum genꝰ:& hoc pacto vniuersa illic vitia adesse testatur.

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi,sustinuissem vtique & si is,qui oderat me,super me magna locutus fuisset,abscondissem me forsitan ab eo. Quæ sequuntur ex Christi ꝑsona ꝓferenda sunt aduersus Iudã.Et qđ ait,maledixisset, seu iuxta aliam græcæ dictionis significationẽ, ex ꝓbrasset, posuit ꝓ spreuisset,& calumniatus esset:qđ vero ait:magna locutꝰ fuisset:expone, ꝓ impudẽter,& minaciter locutꝰ esset.Vtrũq; enim ille scelus cõmisit.Nã & apud Iudęos ꝓbrosa retulit de Christo,& cõminatus est se eũ illis ad necem daturũ:illa etiam dictio,quoniã, hoc in loco,narratiuæ coniunctionis vim habet, vt alibi dictũ est.

Tu vero homo vnanimis,dux meus,& notus meus. A cõmuni sensu sumendũ est verbũ,maledixisti. Vnanimem autem dixit, ꝓ amico. Ducem vero suum Iudam appellat, quia illum simul cum aliis apostolis ducẽ fidelibus cõstituerat.Constitues enim eos, inquit, principes sup omnẽ terrã.Notꝰ etiã mꝰ,hoc est,mihi cognitus,ac familiaris.

συνήνεσις. *Qui simul mecum dulcorabas cibos.* Quis cũ vnà mecũ esses dulcorabas,hoc est,præparabas cibos.Nam quod prę paratur,dulcius sentitur. Per cibos autem euangelicam doctrinam intelligit,qua fideles animæ alebantur. Hanc etenim doctrinam ipse etiam Iudas,vt pote apostolus, & ad prędicandum missus antea dulcorabat: hoc est, gratam & iucundam Christo reddebat.

In domo dei ambulauimus cum consensu. Vnanimiter, inquit,in templum ꝓfecti sumus.Te etenim mihi adeo familiarẽ habebã, vt à latere meo nunquã paterer diuelli.

Veniat mors super eos. Hęc igitur cum præuidisset beatus Dauid,imprecatur deinceps,in Iudã,in Caipham,in Annam,atque in cæteros Christi interfectores Iudæos.

Et descendant in infernum viuentes. Sed quomodo descendẽt viuentes in infernum,si mors,quam imprecatus est ī eos venerit?qua nimirum eorum aliqui violenta morte interimendi erant.Mortem etenim non naturalem aliquam imprecatur,sed violentam.Et alij Romanorum timore ī prærupta sese cõtulerunt,in cauernisq; & in spelũcis vixere,fame & siti atq; formidine cruciati, vt in sua refert Iosephus historia.Huiusmodi autẽ foueas,ac spelũcas propheta infernũ appellauit.Nam & illic demũ sepulti sunt. Illius enim vitæ duritiam non ferentes, cito ibidẽ perierunt.Alij dicunt,ꝙ ex quo, & Iudæi & dæmones insidias aduersus Christum moliti sunt, ꝙ Iudæis quidem mortẽ imprecatus est,mortem dico pœnarum ac suppliciorum, dęmonibꝰ vero descensum ad infera terræ viscera,quódque hos dæmones viuentes appellauit,veluti īmortales. Descendãt,inqt,in infernũ viuentes iuxta eorũ naturam.

παροικίας. *Quoniã malitia in habitaculis eorum,in medio eorũ.* Quoniã malitia versatur in eorũ habitaculis, atque in media eorum ciuitate,ac si dicat:eorum malitia non tantum in superficie est,atque extrinsecus,sed in medio:hoc est.in profundo, atq; in cordibus eorum.Per habitacula autẽ, seu (vt significantius græca dictiõe exprimitur.) παροικίας habitationes & domos temporarias intelligit, veluti breui perduraturas & cito perdendas.

Ego ad deum clamaui,& deus exaudiuit me. Certior factꝰ de diuino auxilio,ait: exaudisti me. Verum iuxta altiorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensum dicamus: Ego quidem, inquit, clamaui ad patrē, & filius exaudiuit me. Ipse etenim filius Iudæos perdidit: iuxta quod alibi ex eius persona scriptum legimus: tu autem dne miserere mei & resuscita me, & retribuam eis.

Vespere, & mane, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam. Tempora significat magnarum trium synaxeum, quas nos congregationes, seu collectas vocare possumus, vespertinum nimirum, matutinum, & ministerium. Narrabo, inquit, mirabilia dei, & annunciabo ea omnibus, qui mecum erunt, ita videm, sit narrare quod annunciare. Vel narrabo quidem antiqua, annunciabo autem ea, quæ postremo in me facta sunt.

Ὑ πολλοὶ εἰσ.

Redimet in pace animam meam ab appropinquantibus mihi: quoniam in multis erant mecum. In pace, hoc est, sine labore. Appropinquantes autem eos vocat, qui erant cum Saul, tanquam sibi cognatos atq; olim commilitones: deinde propinquitatis rationem ponit: quoniam, inquit, simul cum multis aliis militibus antea mecum fuerant: hoc est, quoniam mecum conuixerant, & mecū commilitauerāt.

Exaudiet deus et humiliabit eos, qui est ante secula. Ipse etenī deus fecit secula: non mirū igitur, si ante ea fuisse dicitur.

Non est enim eis commutatio, pro quo timuerunt deum. Immutatio, inquit, nulla eis est, à malitia ad bonitatē, à vitio ad virtutes, sed immutabiles permanent. Ad hunc enim sensum Symmachus reddidit. Possunt etiam hæc verba proferri aduersus Christi occisores Iudæos, contra quos, cū superius imprecatus fuerit, modo ait, exaudiet me Christus, & humiliabit eos: quemadmodum factum videmus. Alij etenim eorū sublati sunt, cæteri vero, qui relicti fuere, dispersi per orbem abiecti, atque humiliati, omnibus seruiunt nationibus. Et quod ait: qui est ante secula: ad Christi diuinitatem referatur. Ipsi enim Iudæi ex sola Iesum matre principium habuisse affirmabant. Et quod sequitur: non est illis commutatio: alium sensum habet, intelligendo etiam de Iudæis. quia enim Christus pro vniuerso genere humano in commutationem datus est, & Iudæi commutationem hanc: hoc est, ipsum dominū Iesum recipere noluerunt. restat, inquit propheta, vt nulla amplius alia eis sit commutatio.

Extendit

Extendit manum suam in retribuendo. Extendit deus potestatem, ac vires suas in puniendo, vt condigna nimirum peccatoribus retribuat supplicia.

Profanauerunt testamentū eius. Saul & complices profanauerunt, hoc est, spreuerunt legem dei, qua mandatur: diliges proximum tuum, & alia huiusmodi. Christi autē occisores spreuerunt euangelium. profanum autem appellatur, quod commune est, & non sacrum.

Ἐβεβήλωσαν

Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauerunt corda eorum. Iudæi, inquit, diuisi sunt ab ira vultus Christi, quia cum Romani eos obsiderent, inter se diuisi sunt. Quidam enim eorum illa se pati dicebant propter Christum: inter quos erat Iosephus: qui etiam in illo opere suo de expugnatione Hierusalem, Christum ferè deum esse testatus est: & corda eorum veritati appropinquauerunt, dum cogitarent, quòd Christus esset deus. appropinquare enim illi dicuntur veritati, qui saltem dubitare incipiunt.

Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.

Molles facti sunt eorū sermones super oleū, & ipsi sunt iacula. Hoc de omnibus Christi interfectoribꝰ in vniuersum dictū est: qui antequā eum occiderēt blādos ei, ac leues sermones loquebātur Rabbi eū appellantes, & dicētes: scimus quia verax es & verbum dei in veritate doces, & alia huiusmodi qui tamen re ipsa erant, veluti acutissima quędam iacula, & illius sanguinē appetebāt. Dici etiam possunt hæc verba de Saule, qui prophetæ nostro blande sed simulate loquens dicebat: ni: Dauid, & alia huiusmodi.

Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Omnibus, qui insidiis impetuntur, communem admonitionem præbet. ipse enim, inquit dominus, si in eo fiduciam habueris, enutriet te: quod si nutriet, induet etiam: & si induet, custodiet insuper, & liberabit.

Non dabit in sempiternum fluctuationem iusto. Non ad multum, inquit, tempus dabit iusto tempestatem, aut procellam tentationum. Ait enim Apostolus, fidelis deus, qui non permittet nos tentari supra id, quod possumus. dixit autē deum non daturum tētationes, non quia ipse eas immittat, sed quia permittens eas à dæmone nobis inferri. ipse illas quodam modo videtur immittere, cum prohibere potuisset & non prohibuerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tu autem deus deduces eos in puteum interitus. Eos dico, qui aduersus innocentes tendunt insidias. per puteum autem interitus, vastas quasdã ac veluti ob loci profunditatem ineuitabiles pœnas intelligit: quia si quis in puteum ceciderit non de facili illinc exitus pateat.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. Atqui in psalmo septuagesimosecundo de huiusmodi hominibus Propheta dicit, quod dies pleni inuenientur in eis: verum ibi plenos dies dixit respiciens non ad vitę, sed ad vitiorũ, ac malitiæ mensuram. illorum enim dies vitiis pleni erãt: hoc autem in loco ait, quòd prævidens deus scelerũ immensitatem, eos ante tẽpus euellet, ne scilicet magis peccent: vnde diuina castigatio eis efficitur in misericordiã. & sermo iste non vniuersalis, tametsi in pluribus id cõtingat. nonnullos enim cum suis vitiis videmus consenescere: hoc autẽ dixit, vt sanguinolentos, ac dolosos viros perterrefaceret. viros autẽ sanguinum, & dolosos dixit, veluti viriliter agentes circa dolos, & cædes: & per dolum omne vitium intelligit. & quemadmodum sæpenumero virum pacis, dictum reperimus apud scripturam, pro viro pacifico, ita & virum sanguinum nunc poni videmus pro viro sanguinario, hoc est pro eo, qui sanguine delectatur.

Ego autem sperabo in te domine. Hæc est consueta inuocatio beati Dauid, qui cum sæpius illius spei fructum experitus fuerit, quæ in deum est, in posterũ & stabilem in eo spem collocat, & collocasse eam confitetur. Congruit etiã hic psalmus omnibus fidelibus, paucis tantũ exceptis, quę in progressu declarando significabimus: verũ nõ omnia rursum exponemus. sed obscuriora tantum. nam quæ facilia sunt, sinemus intelligi iuxta expositionẽ iam traditã. Contristat⁹ sum in meditatione mea. hoc est, in cõuersatione quã habui dum in cogitationib⁹ essem perturbatissimis, affectibusq; ac passionibus plenis. Huiusmodi enim cogitationes meæ, subsecuta pœnitentia, dolorẽ mihi afferũt. Vel quia, vt superius diximus, Græca dictio μελέτη nõ tantum meditationem sed nugacitatẽ etiã, aut argutationem significat, iuxta aliũ sensum, dic: contristatus sum in intẽpestiuo sermone meo, quo assidue in quotidianis colloquiis superflue vtor, & turbatus sum ab inimici mei, & ab

ab iniqui ac peccatoris dæmonis suggestione: Elongatus etiã sum à deo, & adhęsi diabolo, prauis nimirũ actionib⁹ meis, & mãsi in solitudine: seu (vt expressius, in Græco habetur) in eremo, hoc est, in deserto, atq; in sterilitate virtutum. demerge dñe, & diuide linguas eorũ: dæmonũ nimirum, ita vt conspirare amplius non possint, aut contexere insidias aduersum me. Quoniã vidi iniquitatẽ, & contradictionem in ciuitate, hoc est, in communi illorũ conuersatione. inique enim agũt, dum peccant: & diuinis contradicunt mandatis, dum ea transgrediuntur: per muros autem ciuitatis, eos dæmones intelligere possumus qui inter illos potẽtiores sunt. Et quod ait, calorẽ esse in mediõ illius ciuitatis, propter eos dictum est, qui strenue cũ illis decertant. plateæ item illius ciuitatis, dæmonũ viæ sunt, vtpote, diuinæ illi viæ oppositæ, quam arctã esse legimus in euangelio. Vsura etiã, quæ augmentum sorti apponit, augmentũ significat priorũ scelerũ. Quod verò ait. quoniã si inimicus meus maledixisset mihi, & quæ sequuntur vsque ad illa verba: veniat super illos mors, dicta sunt ex persona Christi aduersus Iudam, vt diximus. Veniat autẽ mors super eos, dæmones nimirũ, hoc est, ad omnimodã protsus redigantur inefficaciam. Et quod sequitur, & descendant, &c. iã superius exposuimus. & quod ait: quoniã malitia in habitaculis eorũ, alio modo legi potest: quoniã malitia in peregrinationibus eorum. dictio enim Græca παροικία peregrinationẽ, & incolatum significat. per peregrinationes igitur dęmoniorũ, illorũ insultus atq; appropinquationes intelligit, quas in nos faciunt. eosdem etiã esse intelligit, quos appropinquantes appellat, eo quòd impetu semper in nos feruntur: & quod ait, & in multis erãt mecũ: immutatis præpositionibus expone, pro, cum multis erãt in me, hoc est, aduersus me, ac si dicat: & multi contra me cõuenerunt. Nõ est illis cõmutatio, hoc est, immutatio à malitia ad bonũ, vt prædiximus. Profanauerunt testamentũ eius: pro spreuerunt. Et appropinquauerũt nobis corda eorũ, hoc est, eorũ consilia. Et molles ac lenes nobis facti sunt eorum sermones: dum sua nobis instillant consilia. Initio etenim nobis, inanibus quibusdam verbis blandiuntur, sed re ipsa tandem desinunt in malũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

In finem pro populo, qui à sanctis elongatus est, ipsi Dauid, in tituli inscriptionem, cum tenerent eum Allophyli in Geth.

Quemadmodum communem positos vidimus eos psalmos, quibus inscriptū est intelligentiæ, ita enim eruncti habentur ij, quibus inscribitur, in tituli inscriptionem: quorū præsens primus est, qui ad populum pertinet Iudaicū, quando captiuus erat in Babylone, & elongatus fuerat à sanctis, hoc est, à templo atque ab omnibus sacris quæ erant in Hierusalem. quā ob causam etiā in finē inscribitur, quia ad finē eorū tendebat, quæ in eo de populo prædicta fuerāt. Nomine vero populi, oēs in vniuersum intelligere possumus, qui ad tempus à sanctis hominibus elongati sunt, dum capitui sub peccati iugo detinentur. Et quod ait, pro populo: idem sibi vult, ac si dixisset, ex persona populi. Deinde secunda sequitur inscriptio: ipsi Dauid in tituli inscriptionem, &c. Ita vt duplex etiā sit Psalmi argumentum. Diximus in Psalmo 43. quòd beatus Dauid fugiens Saulem profectus est in Geth ad Achis Philistæorum regem, quodq; eū suspicio orta esset, eum esse Dauid, qui Goliam occiderat, & periclitari cœpisset, insaniam finxit: quòdque, quasi comitiali morbo laboraret, dimissus est, & præter opinionem seruatus, eo igitur tempore, hunc Psalmum præsentibus suis tunc, & futuris populi afflictionibus accommodatum conscripsit. euperat præterea tam amplum dei in se beneficium perpetuo prædicari debere, ea Psalmo quæ vidimus verba præposuit: in tituli, seu potius in statuæ, aut columnæ inscriptionem: quemadmodum per Græcam dictionem τυλλογραφικὸν verius alibi diximus significari, ac si diceret, in sempiternam huius facti memoriam. hunc autem loquendi modum sumptum putamus, ex metaphora eorum, qui lapideis, aut æneis columnis verba quædam inscribebant in æternum posteris monumentum.

PSALMVS LV.

NI serere mei deus, quoniā conculcauit me homo. Conculcauit, expone pro contriuit. Quod si sermo ex captiui populi persona proferatur, per hominem, Babyloniorū regē intellige: si vero ex peccatorū persona, diabolum, quē aliquādo scriptura sub hominis appellatione expressit, veluti in parabola Zizaniorū, inimicus enim, inquit, homo hoc fecit. postremo si ex beati Dauid persona legeris: per hominē Saulē intelliges. & tunc, ꝙ ait, conculcauit, expone, pro, spreuit: iuxta quod

quod alibi scriptum est: qui filium dei conculcauit.

Tota die bellans affixit me. Tota die dixit pro quotidie, bellans, autem: hoc est, lædens, seu impetum faciens.

Conculcauerunt me inimici mei tota die. Siue Babylonios intelligas, siue diabolicas potestates, siue ipsum Saulem.

Quoniam multi bellantes aduersum me ab alto. Per altitudinem hoc in loco potestatem, ac vires intelligit. vel ideo dixit, alto, quoniam qui ex alto pugnant certiori ictu ferunt, quàm qui inferius sunt. Ἀπὸ ὕψους.

Dies non timebo ego autem sperabo in te domine. Dies, hoc est, fœlicitatem, ac prosperam fortunam, consolans enim ipsum, liberationem suam prædicit, affirmans minime & inimicorum suorum prosperitates formidare. ἡμέραν.

In deo laudabo sermones meos. Laudabo hic posuit pro ornabo. laudabiles, inquit, eos faciam in eo, dum loquuntur de deo. Solus quippe ille sermo merito videri potest ornatus, qui dei meminerit. vel aliter: quia gloriatus fuerat beatus Dauid, dicens: dies non timebo, castigat nunc sermonem suum, dicens: in deo laudabo, hoc est, extollam, & magnificabo sermones meos

In deo speraui non timebo, quid faciat mihi caro. Carnem dicit, pro carnali homine, qui affectibus, ac passionibus subiectus sit.

Tota die sermones meos abominabantur. Hoc est despiciebant, siquid nimirum ego dixissem. id autem agebatur eo quòd negligerent me.

Aduersum me omnes cogitationes eorum in malum. Vt mihi mala inferrent, vt me affligerent.

Inhabitabunt obsidebunt. Assidebunt mihi: atque insidias & laqueos occulte disponent.

Ipsi calcaneum meum obseruabunt. Iter, inquit, vitæ meæ inuestigabunt, vt suis me laqueis comprehēdant: quibus verbis varias illorum indicat insidias. ὅσιοι & πῶς ἐθέσαν.

Sicut sustinuerunt animā meam, pro nihilo impelles eos. Quēadmodum illi, inquit, latentes in insidiis expectauerunt me, ita & tu impelles eos, hoc est, expelles, & quod ait: pro nihilo: idem est quod, de facili.

In ira populos confringes. Tu iratus, victos exercitus, & innumerabilem populorum multitudinem conteres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus vitam meam annunciaui tibi. Conuersationem tibi meam significaui, secundum quam iamdiu viuo.

Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, quemadmodum, & in promissione tua. Tu vidisti, inquit, lachrymas meas, quemadmodum pollicitus olim es in promissione tua. Legem enim statuens dixisti de omnibus qui iniuriam patiuntur: clamabit ad me, & ego exaudiam eum. Miser cors enim sum.

Conuertentur inimici mei retrorsum. Hoc est fugient. Prædicit enim, quod futurum erat. Secundum Anagogen vero dicere possumus, ꝙ quemadmodum dæmones præsentes nos solent, quoties nos superauerint, & viam nobis ostendere quæ ducit ad perditionem: ita quoties à nobis victi fuerint, retro, post nos consequuntur oblatrantes.

In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui quoniam tu deus meus es. Quoties, inquit, ardenti te animo inuocauero, statim cognoui, hoc est, cognosco, quòd tu deus meus es. Posuit enim tempus pro tempore: sed quomodo cognosco? dum scilicet exaudies.

In deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem. Verbum laudabo, eundem hic sensum habet, quem superius diximus in versiculo, in deo laudabo sermones meos, & per verbum, breuiorem orationem intelligit, per sermonem vero, longiorem.

In deo speraui, non timebo, quid faciat mihi homo. Ille nimirum homo, de quo in principio dixit, quoniam conculcauit me homo.

Κεφάλαιον. *In me sunt deus vota, quæ reddam laudationis tuæ.* In me, inquit, memoria illæ laudationis tuæ promissiones sunt, quas me redditurum affirmo. Pollicitus enim fuerat beatus Dauid se deum benefactorem suum laudaturũ esse.

Quoniam eripuisti animam meam de morte. Animã meam, hoc est, meipsum: quòd si animam vi sua significari velis intelligere, per mortem peccatum intellige, veluti quod primo omnium parenti mortis causa extiterit.

Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Per lapsum, aut præceps aliquod intellige, aut laqueum. & per pedes, huius vitæ viam.

Placebo coram domino in lumine viuentium. Illud primo animaduertendũ ducimus, quòd Græca dictio εὐαρεστήσω non solum significat placebo, sed etiam gratum faciam. Iuxta quem sensum, quæ deo, inquit, grata sunt, faciã, donec lucẽ hanc video, quæ viuentibus lucet. Nã post mortem nullũ erit amplius gratificandi tẽpus. Et aliter: per viuentium lucẽ, mandata dei intelligit. Præceptũ enim domini, inquit, lucidum illuminans oculos. Itẽ lucerna pedibus meis verbum tuum. Vel gratus atq; acceptus apparebo in æterna illorum luce qui perpetuo victuri sunt.

In finem ne corrumpas ipsi Dauid in tituli inscriptionem cum fugeret à facie Saul in spelunca. Μὴ διαφθείρῃς.

Psalmum hunc conscripsit beatus Dauid, cum prater omnem spem periculum effugisset, quod sustinuerat in spelunca deserti Gad: quando scilicet ipso illic latitante ingressus etiam eò est Saul, & pernoctauit, vt prædiximus. Inscribitur etiam hic vt proxime præcedens, in tituli inscriptionem, eadem nimirum ratione, quam ibi diximus. Item in finem, quia ad finem eorum tendebat, quæ de gentium Ecclesia in eo prædicuntur. Et quod legimus, ne corrumpas, seu (vt aliter exponi potest Græca dictio) μὴ διαφθείρῃς, ne perdas, per se priuatim legendum est. Ea enim nocte beatus Dauid cum gladio ira commotus supra Saulem adstabat. Verum huiusmodi verba crebro canens, furorem atque iram omnem repressit, & inimico parcens non interemit. Huiusmodi igitur verba etiam psalmo inscripsit, docens quomodo ipse iram superauerit, & admonens hoc pacto cæteros omnes, ne corrumpãt seu perdant, hoc est, ne abigant patientiã. Illud scire oportet quòd hunc psalmum conscripsit postquam de spelunca egressus est, centesimum vero & quadragesimum primum cum adhuc in spelunca esset atque in angustiis, & quasi ab inimicis conclusus.

PSALMVS LVI.

MIserere mei deus, miserere mei, quia in te confidit anima mea. Repetitio illa, miserere mei, intentum supplicantis animũ indicat. Nulla alia, inquit, in te confido nisi in te solo. Miserere ergo mei, postquam huiusmodi persecutionem sustineo.

Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Per vmbram alatũ dei, diuinam protectionem, atq; custodiam intelligit, de qua multa diximus in psalmo decimo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sexto ibi: In protectione alarum tuarum proteges me. Aquila autem insidias dixit, quod Septuaginta hic: Iniquitatem reddiderunt. Insidias vero eas intelligere possumus, quas inuisibiles æquè atque visibiles aduersum nos inimici struunt. Omnino autem tunc transibunt, quando resoluto corpore, à deo quis in cœlo coronabitur.

Clamabo ad deum altissimum, deum, qui benefecit mihi. Altissimum appellat, quòd cœlos omnes longe transcendat. Qui benefecit mihi, eo quòd antea etiam dignum me suo fecerit auxilio.

ἔσωσε. *Misit de cœlo, & saluauit me.* Robur mihi è cœlo demisit. Neque enim humano auxilio liberatus sum, cum mihi in spelunca periculum immineret.

Dedit in opprobrium conculcantes me. Quia cum Saul & comites eius resciissent quod gestum fuerat, magna se ignominia affectos putarunt, eo quòd tantam rei bene gerendæ occasionem amisissent, vnde ridiculi prorsus censerentur. Quid autem sit conculcare, diximus in superiori psalmo.

Misit dominus misericordiam suam, & veritatem suam, & eripuit animam meam, de medio catulorum Leonis. Cum superius simpliciter dixerit deum misisse, nunc addit quid miserit. Illud autem animaduertendum ducimus, & multis in locis Propheta per veritatem, iustitiam intelligit, vt hic. Ex veritate enim deprehenditur iustitia. Misit deus igitur misericordiam, vt mei misereretur. Item, & iustitiam vt eos condemnaret, qui mihi iniuriam intulerũt. Catulos autẽ Leonis, ipsos appellat comites Saulis, quia robore ac viribus præstabant ferique erant, ac sanguinarij, cuiusmodi sunt Leonum catuli. Possunt etiam hæc verba intelligi, vt dicta sint ex persona Ecclesiæ, quæ læta canet. Pater misit filium, qui me iam penè perditam saluauit, & dedit in opprobrium dæmones olim conculcantes me. Per misericordiam vero, & veritatem consubstantialem filium intellige. Misertus enim nostri est, cum perditi essemus, & assumpta humana natura nostra, dixit: Ego sum veritas, qui etiam aliquando iustitia appellatur. Ipse enim, vt inquit Apostolus, factus est nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, & iuxta hunc sensum per catulos Leonum, ipsos dæmones intellige.

Dormiui conturbatus. Quando nimirum Saul & comites eius ingressi sunt in speluncam. Tunc etenim paululum dormiebam, sed præ summo turbatus sum periculo, quod mihi vndique imminebat.

Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorũ gladius acutus. O filij hominũ, inquit, audite. Dentes enim eorum, qui mihi scilicet non secus, ac feræ quædam insidiantur, arma sunt, & sagittæ, & quæ sequuntur. Per dentes autẽ, & per linguã, eorum sermones significauit, quia calumnijs & dolosis quibusdã detractionibus vulnerant, & (quantum in se est) interimunt. Arma autem hic ea non dicit, quæ seruandi, sed quæ lædendi causa deferuntur.

Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Vt sublimis, & super cœlestis ab omnibus cognoscaris, ὑπὲ τὰς ἁγίας
qui te hactenus non nouerunt, & magnificentia tua per πάσαν τὴν
vniuersam diuulgetur terram, postquam tam admiranda γῆν.
operaris. Quidam sermonem hunc ad Christum referri putant, vt sit sensus: Postquam incarnationis perfecisti mysterium, restat, vt rursus illuc in cœlum ascendas, vnde descendisti, honórque ac gloria tua per totam pererebrescat terram.

Laqueum paranerunt pedibus meis, & incurnauerunt animam meam. Laqueos quosdam, inquit, ac plagas, mihi venatores contexerunt, quibus artificiosissime dispositis humiliauerunt me. Huiusmodi autem verbis multiplices inimicorum insidias significat.

Foderunt ante faciem meam, foueam, & inciderunt in eam. Struxerunt ante me periculum, in quod ipsi inciderunt. Ego etenim euasi illæsus, illi vero perielitati sunt, dum essent in manibus meis.

Paratum cor meum, deus, paratum cor meum. Proruptus sum ego, inquit, posthac, vt aduersus omnes resistam insurgentes in me tentationes, cum te mihi defensorem habeam. Vel ad laudem tuam paratus sum, aut ad voluntatem tuam perferendam.

Cantabo & psallam in gloria mea. De his verbis psallo & ψαλῶ ἐν τῇ
canto iam sæpe alibi diximus. Per gloriam autem suam, δόξῃ μου.
propriam intelligit prudentiam, propter quam tantopere apud omnes claruit.

Exurge gloria mea. Per glotiam rursus spirituale donum intelligit.

Exurge psalterium, & cithara. Per Psalterium animá, per citharam vero corpus ipsum intelligit, iis nimirum rationibus, quas in tricesimosecũdo, quadragesimosecundo, & quadragesimo octauo psalmo tradidimus. Excitat autem seipsum propheta ad dei laudes, vt spiritu, anima, ac corpore, benefactorem suum laudet.

Exurgam diluculo. Cito nimirum.

Confitebor tibi in populis, domine, psallam tibi in gentibus. Confitebor, hoc est, gratias agam. In populis, hoc est, inter Iudæos. Inter Iudæos etenim, atq; inter Gentes beatus Dauid gratias semper agit atque psallit deo.

Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua. Eadem ferè habentur in psalmo trigesimoquinto ibi: Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes: vbi vide. Multam autem esse dicit ac sublimem veritatem ac misericordiam dei, ita vt à terra ad nubes & ad ipsum etiam cœlum pertingat.

μὴ διαφθείρῃς.

In finem, ne corrumpas, ipsi Dauid, in tituli inscriptionem.

Eiusdem est hic psalmus argumenti, cum superiori psalmo atq; eandem ideo sortitus est inscriptionem.

PSALMVS LVII.

ἆρα ἀληθῶς.

Si vere vtique iustitiã loquimini, recta iudicate filij homi. Primũ quidẽ ad Saulẽ, & sodales eius sermonẽ dirigit, deinde ad omnes alios qui eorũ improbitatẽ æmulãtur. Ait igitur: si vere, & quod iustum est, loquimini, dicetes, eã vos ob causam, me persequi, quod vobis prior insidias struxerim, aut grauẽ aliã offensam intulerim, vos ipsos mihi iudices statuo, vnũ tantũ est, quod posco, vt recta decernatis iudicia, hoc est, vt rectas pnuncietis sententias, declarantes quanã in re, me minus æquũ noueritis.

συμπλέκω.

Etenim in corde iniquitatẽ operamini in terra, iniustitias manus vestræ complicant. Reticet, quòd nullam queant iniuriæ causam afferre, quasi id subintelligatur, & sermonem sui proſequitur

prosequitur, dicens: Etenim ĩ corde iniquitatẽ meditamini, & manus vestræ iniustitiam operantur. Et quod ait, cõplicant, ex metaphora eorum dixit, qui laqueos tẽdunt, aut plagas: ob variam nimirũ consiliorum calliditatem. Quod vero ait, in terra, dictum est, quia in terra hæc peragunt. nam in inferno & si animorũ prauitas omnino nõ cessabit, ipsa tamen male agendi facultas prorsus aberit,

Alienati sunt peccatores à vulua. Inuehitur in pertinaces ac fixos in peccatis homines, & paucis docet, cuiusmodi essent, & quam passi sunt ruinam. Ab ipsis, inquit, incunabulis alienati sunt à deo: iuxta quod scilicet præscitũ erat à deo, illos mox alienandos, ac misere perdendos esse.

Errauerunt ab vtero. Ab Ecclesia nimirum. Vteri enim ac muliebrium locorũ Ecclesia eis instar est, qui à deo adoptãtur, quippe quę mirifico baptismatis lauacro, in nouos homines eos formet. Errauerunt igitur à via mandatorũ dei aberrantes extunc, non operibus, vt diximus sed præscientia dei. Ita enim alibi apud Hieremiam à deo dicitur ac legimus: priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te.

Locuti sunt falsa. Non ab vtero falsa locuti sunt sed simul ac ad grandiorem ætatem peruenere.

Furor illis secundum similitudinem serpentis. Aiunt serpentẽ vbi in aliquem cœperit furere, nunquam iram aut furorẽ deponere, donec veneaum intulerit, aut rabiẽ mors ad emerit. Furor æquè igitur his implacabilis est. Perseuerãt enim irati, & dolos perpetuo moliuntur.

Quasi aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Furoris similitudinem ad ipsam etiam Aspidẽ transfert. Furor eorũ, inquit, quasi furor Aspidis surdæ: non Aspidem dico quę natura surda sit, sed quæ data opera, atq; astu quodã audire renuit, atq; ideo cõsequẽter addidit, atq; obturãtis aures suas. Deĩde tẽpº enarrat quãdo maxime obsurdescet.

φαρμακῶν τε σοφοῦ παρῳδοῦντος.

Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici, incantata à sapienti. Per incantantes eos intelligit, quos incãtatores seu præstigiatores appellamus, qui carminibº quibusdã, aut præstigiis repentiũ, ac venenatorũ animantium furorem cohibent. Suis enim artificiis eorum sęuitiã placãt, atque hoc pacto ea venantur, & ad medicorũ vsum asser

nant Aspis igitur,& illa potissimum quę Palamnęa appellatur,certis id coniecturis prænoscens,obstruere aures suas solet,atq; hoc pacto eorum artes euadere. Ordo autē verborū huiusmodi est. Quæ Aspis non exaudiet vocem incantantiū,& non exaudiet vocem venefici, tametsi incātata sit,ac prælegiis illecta à sapiēti viro. Sapientē quippe hic ipsum artificē,ac venificum appellat, veluti illius artis peritum. Cōmode vero serpentis & Aspidis, exēplū adducit,cū Saul irasceretur, vt Serpens, & obsurdesceret,velut Aspis,cum blandos ac mellitos beati Dauid sermones sperneret,quibus tanquā suauibus quibusdā atq; efficacib⁹ carminibus emolire illū ac delinire contenderat:veluti cum Saulem principem ac regē suum appellabat,se vero seruum,canem mortuū, & prorsus abiectū.

Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum. Per dentes perniciosas,ac validas eorum vires intelligit,& expositas ad patranda scelera. Et cum dentium meminerit, ipsum etiā os addidit,quo complectendi,atque comprehendendi facultas indicatur.

Molas leonum confregit dominus. In superiori psalmo catulos leonum eos appellauit,in præsenti vero leonum dentes habere illos dicit. Cæterum in hoc versiculo eandē repetit sententiam,quam in præcedenti vidimus:quemadmodum sæpenumero diximus prophetam facere. Nā & molæ,maiores dentes sunt. Potes etiam per dentes intelligere eos tantum hic dici qui cibum conterunt:per molas vero eos,qui interiores sunt,quos etiam molares,aut leoninos appellamus:ita vt per huiusmodi dentiū distinctionem, maiores & minores offensiones intelligi possint. Illud etiam considera quomodo aliquando Prophęta in futuro tempore dicat,conteret:& aliquando in præterito, confregit. Huiusmodi enim est Prophetarū mos vt sæpius diximus.

Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens. Aquam hic non fluminis dicit,aut fontis,sed aquam intelligit à quopiam effusam aut fortuito iectam, ac statim dispersam. Et quod ait,ad nihilum deuenient, seu (vt Græcè vnico verbo dicitur)adnihilabuntur,expone,Pro spernentur,& nihil fient.

Latet

Intendet arcum suū donec infirmentur. Intendet cōtra eos deus suam in inferno potentiam,atque eos percutiet. Βαστασῶ.

Quasi cera liquefacta auferentur. Auferentur,inquit,de facili,instar liquantis cęræ. Ita enim meretur immitis ac sęuus eorum animus. Nam simul ac cęra igni admota fuerit,continuo liquescit. Σὰν τήκεται λιτὸς.

Cecidit ignis super eos & non viderunt solem. Cęræ meminit, modo ignem addit, ignem appellans vltionē à deo illatam. Confestim,igitur à cōspectu ignis perierūt,ita vt ad sequentē diē nō peruenerint. Per solē enim diē intelligit. Ἔπεσε πῦρ ἐπ' αὐτούς.

Priusquam intelligant spinæ vestræ Rhamnum. Apostrophe vtitur Propheta. Conuertit enim sermonē suū ad Saulē. Ignis iste,inquit,super vos decidet,priusquā peccata vestra in immensum creuerint. Vt autem clarior fiat sensus quē dicimus,illud animaduerte, & scriptura sæpe p spinā peccatū intelligit. Rhamnum autem dumorum quoddā genus est, quod maximis, atque acutissimis refertū est aculeis. Ait igitur,ignis ille,quem diximus, prius irruet, quàm spinæ vestræ,hoc est,peccata vestra,intelligāt Rhāmnū,id est,priusquam ad summum deueniant cumulū, eo modo quo tenuiores spinæ tandem adauctæ Rhamni speciem gerunt,quod & re ipsa accidit. Nam Saul postmodum non diu vixit. Πρὶν συνῆσιν τοῦ ἀνὴρ τοῦτο.

Quasi viuentes, quasi in ira absorbet eos. Ignis ille nimirū, quem diximus. Quasi viuentes autem ideo dixit, & ab eo tempore, quo Saul à Phitonissa interitū suū præsenserat, præcognita morte,quasi nō viuere videbatur. Et quasi in ira,propter violētum genꝰ mortis. Absorbetur etiā dixit, indicans quàm facile deo esset pro libito illos perdere. Ὡσεὶ ζῶντας ἀναπίεται.

Lætabitur iustus,cū viderit vindictam. Iustum hic eum appellat,cui injuria nectuntur insidiæ. Lætabitur autē, non in lapsu aut ruina prauorū hominū, sed in æquissima dei iustitia,qui iniuriam passos homines non despexit,ne impiis impune peccantibus,infirmorū animi læderentur.

Manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Non lauabit manus intingens eas in sanguine, sed veluti innocēs in ipso sanguine,manus suas lauabit. Hūc autē loquendi modū alibi vidimus,in psalmo vigesimoquinto ibi:Lauabo ī innocentibus manus meas. Alij dicunt ita intelligi debere,

quòd dū peccatoris sanguis effundetur, iust⁹ lauabit manus suas, hoc est, mundabit actiones suas, factus nimirū cautior ex cruciatibus peccatori illatis, lætabiturq; non quod gaudeat eum pœnis affici, sed quia illius exemplo ipse fit prudentior ac securior. Similiter & lauabit manus suas, quia actiones suas mundabit, dum peccator ille occiditur, hoc est, dum punitur.

Et dicet homo, si vtique est fructus iusto, vtique est deus iudicãs eos in terra. Et sapiens, inquit, vir aliquis, cum victorē esse conspiciēs, cui antea opptimebatur, huiusmodi argumēto iter sibi ad virtutem parabit, si aliquis, inquiens, est fructus iusto, si vlla iusto præmia sunt reposita (clarū est autem ꝙ vindicta illa, quam deus de iustorū inimicis sumit, loco fructus iustis vitis reputatur) necessario & illud dicendum est, Deum esse, qui in hac vita tam iniustos iudicat quàm iustos: vnde huiusmodi rationem considerans, ardentior fiet ad sectandas uirtutes.

In finem ne corrumpat, psalmus ipsi Dauid, in tituli inscriptionē, quando misit Saul & custodiuit domum eius vt interficeret eum.

Saul liuore succensus aduersus beatum Dauid frequentissimas ei tendebat insidias, cum autem vna dierum arreptum Saul iacu lū in illū immisisset, declinato ictu euasit beatus Dauid, & in domum suam abiit. Perseuerante autem regis ira, mandatum est, vt diligenti militum custodia illius domus obseruaretur ne scilicet effugeret. Quod cernens Melcho eius vxor & Saulis filia, viro omnia renunciauit, atque ei per fenestram effugium parauit, quē admodum in primo Regum libro latius continetur. Cum igitur tunc aufugisset beatus Dauid præsentem psalmum composuit. Et quod psalmo inscripsit, in finem. ne corrumpas, alio modo exponendum est quam alibi exposuerimus. Iubet enim nos Propheta ad tentationum finem respicere longanimitatémque, ac patientiam nos abiicere. Et quod sequitur, ipsi Dauid in tituli inscriptionem, intellige ideo dictum esse, quia elaboratus, atque compositus fuerit hic psalmus in perpetuam rerum memoriam, quæ tunc ei contigerunt.

QVIN

PSALMVS LVIII.

Eripe me de inimicis meis deus, & ab insurgētib⁹ in me, libera me: eripe me ab operātibus iniquitatē, & de viris sanguinū salua me. Insurgentes illos appellat, qui contra eū impetū fecerant, Saulē scilicet, & eius milites: vel dæmones etiam qui commissorum scelerum erāt participes, eosdem etiam appellat operantes iniquitatem, & viros sanguinum, eo quod iniquum sit insidias tendere aduersus innocentem. Sanguinum autem vir ille dicitur, qui in sanguinis effusione lætatur.

ἐδίωξαν.

Quoniam ecce venati sunt animam meam. Quoniam, inquit vt perspicuum est, omnem adhibuerunt operam, vt me domi ineluctum comprehenderent, tametsi tuo adiutus subsidio euaserim.

Irruerunt in me fortes. Fortes appellat eos ob diuitiarum abundantiam, & militum copias. In his etenim robur, ac vires pugnantium cōsistere ab omnibus existimatur.

Neque iniquitas mea, neque peccatum meum. Subintellige in causa est. Neq; enim inique egi, neq; peccaui cōtra illos, vt causam aliquam haberent, cur in me tantum sæuirēt. Quod siquis differre existimet iniquitatē à peccato, per illā grauius delictum, per hoc, leuius erratum intelliget.

Sine iniquitate cucurri, & direxi. Absq; peccato cum eis cōuersatus sum, atq; ideo direxi, hoc est, actiones meas ad virtutē dirigendo me omnibus æquum præbui. Vel sine iniquitate direxi, hoc est, virtute duce recta opera egi. Christo etiam conuenientissime omnia hęc possunt verba aptari. Neque iniquitas mea neq; peccatū meū. Sine iniquitate cucurri & direxi, & similiter, quæ sequuntur.

Exurge in occursum meum, & vide. Veni, inquit, & occurre mihi fugienti, & vires præsta, & vide quęnam patiar. Hęc autem dici à Christo, humano more propheta introducit, vt alibi sæpe diximus. Diuinitas enim omnia cernit, & mutari non potest.

Et tu domine virtutū deus Israel intēde ad visitandas omnes gentes. Virtutes appellat Angelicos ordines. Vel deum virtutum hoc est, deum potestatum seu potentiarum pro eo dixit, quod est, deus potens, vel deus potentiæ largi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tor. Deinde eum rogat, vt aduentu atque incarnatione sua visitet omnes gentes, quemadmodum futurum esse præuidebat.

Ne miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem. Iis nimirum, qui pertinaces sunt in malo, quales erant Saul & socij, Anna, Caiphas, & dæmones, atque hæc facito, vt cæteri homines hoc exemplo prudentiores fiant.

ὡς κύων. *Convertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.* Ad vesperam, hoc est, sero aliquando. Prædicit enim futurum esse tempus, quando Iudæorum aliqui ex dispersione sua reuertentur in Hierusalē, & nullis in ea inuentis cibis, quia ciuitas sub externorum erit imperio, miserè esurient: quinimmo nec illic persistere poterunt, vt profani, atque ideo reiecti, extra muros ciuitatis iacentes mœrebunt, quod etiam impræsentiarū eis accidere videmus. Canis vero similitudine vsus est, quòd famelicum animal sit, & impudens.

Ecce loquentur in ore suo. Sententiam nimirum ferentes aduersum Christum, veluti cum cruci illum affigi instantissime postulauerunt. Obseruandum vero est, vt prædiximus, quòd dictio, ecce, abundat sæpe apud Hebræos, atque vt plurimum est superflua.

Et gladius in labiis eorum. Gladium appellat acerbissimum sermonem nefariæ illius sententiæ, quam paulo ante prædiximus.

Quoniam quis audiuit? Huiusmodi, inquit, ab eis proferuntur verba, quia eorum iudicio, nullus audiuit, nullus, inquam qui Christū iniuriis oppressum posset eximere. vnde Symmachus pro, quis, nemo transtulit. Putauit enim, inquit Christum à nemine adiuuari debere.

Et tu domine deridebis eos. Hoc est, simile ei quod alibi legimus in secundo psalmo. Qui habitat in cœlis irridebit eos.

Ad nihilum deduces omnes gentes. Quæ Euangelij prædicationem non suscipiunt, quæ tuis resistunt seruis. Vel per gentes, dæmonum cateruas intelligit.

τὸ κράτος μου πρός σε φυλάξω. *Imperium meum ad te seruabo.* Hęc aiunt beatū Dauid dicere de se ipso. Regnū, inquit, quod mortuo Saule, mihi debetur, temere non inuadam, neq; ego ideo illum occidam:

dam: quinimmo illud totum tuo relinquam arbitrio. Ita enim hoc in loco, sibi vult verbum: seruabo. Quod vero ait ad te, dictum est pro, apud te.

Quoniam tu deus adiutor meus es. Quoniam tu, inquit, qui omnia moderaris, auxilio mihi es.

Deus meus, misericordia eius præueniet me. Vide, inquit, quali perfruar deo, qui tam pręsto semper mihi est, vt summa sua misericordia meas longe præueniat preces.

Deus meus ostendet mihi in inimicis meis. Subintelligēdum est aliquid: verbi gratia: ostendet mihi quæcunque optauero: vel, quodcunq; decens fuerit, vt videam. Huiusmodi figuram loquendi vidimus in psalmo 53. ibi: & in inimicis meis dispexit oculus meus. ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου.

Ne occidas eos nequando obliuiscantur legis tuæ. Disperge eos in virtute tua, & depone eos protector meus domine. Vide mitā prophetæ patientiā, quā & nos imitari decet. Rogat enim pro inimicis ne occidantur, ne morte præuēti obliuiscantur mandatorum dei. Nam qui moritur diuinę legis obliuiscitur: vnde alibi: quoniam non est in morte qui memor sit tui: sed victos ad hoc tantum dispergi, deiici, atq; humiliari rogat, vt probiores reddantur: & ipse quidem Dauid ita optabat. Deus autem iustum protulit iudicium, & eos qui insanabiles erant, occidit: alios vero, qui aliquando futurum erat, vt meliores fierent, effugere permisit: atque hoc pacto supplicanti prophetæ annuit. Et quod ait: depone: dictum est pro, deprime, atque humilia. τῇ δυνάμει σου.

Delictum oris eorum, sermo labiorum suorum. Rursum ad sermonem reddit de Christi interfectoribus, dicens: quòd peccatum oris eorū, fuit impius ille sermo quem aduersus Christum protulerunt, dicentes: Crucifigatur, aut siquid aliud eiusmodi est. λόγος.

Et comprehendantur in superbia sua. Symmachus transtulit, cum superbia sua. Iactabāt enim atq; inaniter gloriabantur, quòd nepotes essent Abrahā, & qui soli diuinā legem haberent: ia Romanis tamen expugnati pœnas dedere.

Et de execratione & mēdacio annunciabūtur in cōsummatione. Per execrationē nunc blasphemiam intelligit, quam impie in Christum euomuere: mendacium vero illud dicit, quod finxere, attestātes prohibere Christum dari censum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæsari. Palam etenim mandauerat dñs dicēs: reddite, quę Cæsaris sunt, Cæsari: sensus est igitur, ꝙ propter blasphemiam & mendaciū Iudæi omnibus sermo erunt, & fabula. Neq; enim amplius præclara eorū gesta narrabuntur, sed eorū destructio, quā hic consummationē appellauit.

In ira consummationis, & non erunt. Non simpliciter dixit in consummatione, sed in ira consummationis. Et quod ait: non erunt, ideo dictum est: quia deinceps amplius simul conuersaturi non erant vt antea, neque communem rem publicam habituri.

Et cognoscent quoniam deus dominatur Iacob & finium terræ. Per deum hoc in loco Christum intelligit.

ἐπὶ κύων. *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.* Prophetiam superius dictam huiusmodi verborum repetitione confirmat.

Illi dispergentur ad manducandum. Ij qui ex eis relicti fuerint, propriam non habentes ciuitatem dispergentur, & miserorum instar ipsa etiam alimenta mendicabunt.

Quod si saturati non fuerint & murmurabunt. Redarguit eos, quòd maiorum more adhuc murmurent etiam post dispersionis castigationem. Murmurabunt enim, inquit, & tunc contra deum.

Ego autem cantabo virtutem tuam. Cantabo, id est, canticis laudabo.

Et exultabo mane misericordiam tuam. Exultabo, inquit, in tua misericordia, vel, in tuā misericordiam. Mane autem dixit, pro cito. neque enim sero mei misereberis. Quod vero ait: exaltabo misericordiam tuam, promiscua est atque indifferens constructio.

Quoniam factus es adiutor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ. Adiutor meus es, tibi psallam, quoniam deus adiutor meus es, misericordia mea. Hæc omnia per se clara sunt. Gratias enim deo agit vt benefactori.

In finem iis qui commutabuntur, in tituli inscriptionem, ipsi Dauid in doctrinam, quando incendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percussit iuxta vallem Salinarum duodecim millia.

In finem quidem, quoniam ad eorum finem respicere iubet prophetæ

pheta quæ in Psalmo prædicta sunt. Prædixit enim posteris captiuorum Iudæorum reditum ex Babylone, & reædificationem ciuitatis Hierusalem. Quod vero ait: iis, qui commutandi sunt: idem est, ac si diceret: iis, qui ex seruitute ad libertatē redituri sunt. Et in tituli inscriptionem: hoc est, in indelebilem ac perpetuam tanti beneficij memoriam. Et quod ait: ipsi Dauid: authoris nomē indicat, ac si dicat, Psalmus elaboratus ipsi Dauid. In doctrinam: hoc est, vt doceat: gratias nimirum agere, aut pœnitentiam. Et quæ se quuntur, tempus indicant, quando compositus est psalmus. Verum quæ hic de Mesopotamia Syria, & de Syria Sobal, & de valle Salinarum dicta sunt, in nulla historia aperte traduntur, nisi fortasse aliqua obscura habeantur in 2. Regum libro: attamen verisimile est & gesta hæc fuisse omnia, & omissa cum multis aliis. Vallis autem salinarum locus est, sed loci appellatione habitatores loci intelligit: & numerum interemptorum posuit. Magnus vero Basilius verba illa: iis qui commutabuntur: de Christianis intelligit dicta esse, propter immutationem scilicet quæ fit in baptismo, & propter liberationem à dæmonum seruitute. Hanc expositionē vltimo loco tractabimus: in præsentia autem priorem prosequemur iuxta quam Psalmum hunc pertinere diximus ad captiuos, qui erant in Babylone.

PSALMVS LIX.

Deus repulisti nos, & destruxisti nos. Repulisti, quia te irritauimus: & destruxisti, tradens nos in captiuitatem Babyloniis. Spoliati enim sunt Iudæi tūc regno, & viribꝰ.

Iratus es, & misertus es nobis. Iratus es, quia peccauimus: & interea tamen misertus es nobis, dum non perdidisti nos simul cum multis aliis, in quos amplius sæuit furor tuus: quinimmo à graui seruitutis iugo liberasti, cupiens hoc pacto meliores nos ac prudentiores fieri.

Conquassasti terram, & conturbasti eam. Per conquassationem, & conturbationem terræ, Iudæorū destructionem intelligit: qui in ipsa tunc erant ciuitate: captiuitatémq; ac dispersionem hominum. σωίσεται.

Sana contritiones eius, quia commota est. Cum terræ conquassationem dixerit, consequenter contritionē, & commotionem addit, quas terræmotus solet efficere. & significare videtur euersionem Hierusalem.

Ostendisti populo tuo dura. Dura: hoc est, laboriosa. Omnia

autem ea intelligit,quæ ad obsidionem, ad captiuitatem, & ad seruitutem pertinebant.

Potasti nos vino compunctionis. Per vinum compunctionis, calamitates intelligit atque angustias, quæ compunctionem afferunt,& pœnitentiam eorum delictorum,ob quę deum contra se prouocauerant.

Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. Illi,inquit,qui effugerũt interitum,signum à te quoddam vitæ habebant sibi latenter,veluti seruis tuis insignitum:ob quod,cum hostes manus conserrent circa mœnia,occisi non sunt sed seruati. De hoc signo etiam legitur Ezechiel, quando ait : occidite ad exterminationem: illis autem,quibus est signum in fronte,nolite appropinquare. Per faciem vero arcus, ipsam sagittã intelligit, veluti quæ arcui præeminet : vel circumloquendo, per faciem arcus,ipsum arcum intelligit. Et dum arcum dixit, omne armorum genus significauit,quasi totum à parte.

Ἵνατι ὑψ. Δῶσον τοῖς φοβ. ἔν.

Vt liberẽtur dilecti tui. Hæc fuit causa cur signũ datũ sit.

Salua dextera tua, & exaudi me. Per dexterã, potentiam intelligit. Exaudi etiam me populum tuum in captiuitate constitutum.

Deus locutus est in sancto suo. Superiora quidem ex captiuorum persona dicta sunt, huius autem versiculi verba ab ipso proferuntur propheta : qui seipsum hic sanctum: hoc est, deo sanctificatum, ac dedicatum appellat. Vel, deus locutus est in sancto suo,pro:deus per sanctum spiritum suum mihi locutus est : & in summa illud affirmat, quòd à deo ea sibi fuerunt reuelata, quæ modo dicturus est. Quæ autem ea sint,audi.

Lætabor. Quod scilicet ij, qui in præsentia captiui sunt, mihi aliquando conciliandi sint.

Et partiar Sicima. Sicima, ciuitas est tribus Ephraim. Hanc inquit,ciuitatem,ab inimicis eam occupantibus,liberabo,& partiar eam populo meo ad habitandum.

Et vallem tabernaculorum metiar. Vallis tabernaculorum locus est iacens ante Sicima,quem se deus captiuis mensura pariter diuisurũ pollicetur. Et duobus his locis, vniuersam Iudæam significauit,veluti à parte totum.

Meus est Galaad, & meus est Manasses. A minori ad maiorẽ ascendit,atq; à posteriori ad priorẽ : quippe cum Galaad progenitorẽ suum haberet Manassem. Per Manassem vero vniuersam Manasses tribũ intelligit:& per alia patriarcharũ nomina, alias insigniores tribus,per quas reliquæ etiã cõprehenduntur. Ait igitur,meus nunc est totus populus,tametsi aliquãdo eũ repulerim,quãdo me irritauit.

Et Ephraim fortitudo capitis mei. Per caput hoc loco impetium intelligit : quemadmodum ipse etiam Symmachus transtulit,& sensus est:quòd potentissima pars regni Iudæorum, in iis consistit militibus, qui sunt de genere Ephraim. Hoc autem pronomine, meus, vendicare sibi videtur deus eorum regnum : tanquam proprius ille sibi sit populus:ex quo maiorẽ illius etiam fiduciam præstat.

Iudas rex meus. Ex tribu Iuda erit rex populo Israel. Nã & post captiuitatẽ, Zorobabel qui de tribu Iuda erat,rex constitutus est. Hoc etiam in loco pronomen, meus, regnum illud propriũ quodãmodo ipsius dei esse ostendit.

Moab lebes spei meæ. Lebes genus est vasis ad ministeria: per quod indicare videtur : quòd Moabitarum populus sibi subiiciendus esset,& ministraturus. Spei meę:hoc est, ministraturus iis,qui in me sperauerint.vel iis : in quibus ego spero,quòd mei futuri sint. Λέβης.

In Idumæam extendam calciamentum meum. Per calciamentum iter intelligit. Hanc, inquit, Idumæam populo meo pariter subiiciã, cum eo ad bellũ simul proficiscens.

Mihi alienigenæ subditi sunt. Moabitæ & Idumæi,de quibus diximus:& alij circumuicini populi.Et quod ait:subditi sunt : prophetico more dixit, præteritum pro futuro, tempus ponens.

Quis deducet me in ciuitatẽ munitionis? Sermo est ex captiuorum persona. Munitionis autem ciuitas dicebatur Hierusalem : quia fortissimis erat mœnibus circundata, & vndique bene munita. Præ summa autem lætitia hæc verba proferre introducuntur,cum antea in captiuitate detinerentur,vnde nulla fugæ spes apparuerat. Πεμιοχῆς.

Quis deducet me vsque in Idumæam? Ita vt non tantum in patriam restituamur. Sed proximos etiam circunquaque vicinos populos subiugemus.

Nonne tu deus qui repulisti nos? Per interrogationem hoc

legendum est, & simili modo subsequens versiculus. interrogant autem quasi aliunde futuram huiusmodi salutem non expectarent, quàm à deo.

Et non egredieris deus in virtutibus nostris. Huiusmodi verba vidimus in psalmo 43. vbi ea exposuimus.

Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis. Hoc in loco supflua est cõiũctio illa, &. Symmach⁹ aũt ita reddidit: tu da nobis auxilium: vana est em̃ salus ab homine.

In deo faciemus virtutẽ, & ipse ad nihilum deducet omnes tribulantes nos. Faciemus, pro, adipiscemur seu possidebimus, nã ex nobis infirmi sumus. Et hoc pacto quidem primam expositionem exegimus, de captiuis in Babylone tẽpore regis Zorobabel: aptari autem possunt, vt diximus, huius psalmi verba ipsis etiam fidelibus, qui olim sub dæmonũ captiuitate detinebantur, ita vt ex eorum persona dictum sit: tu deus repulisti nos olim, antequã fidem haberemus: & destruxisti nos permittẽs bellis, & mutuis cædibus nos perimi, ac multis aliis huiusce modi malis. Et iratus quidẽ es quia te creatorem nostrũ ignorauimus, & misertus es nostri, cum antea à dæmonibus deciperemur. concussisti autem terram, & conturbasti eam: quando nimirum tu in terra nobiscũ conuersabaris, & docebas populos. fama etenim operum, & sermonum tuorum tunc omnes conturbauit qui erant in terra. Sana igitur afflictiones eorũ quas ideo sustinent, ꝙ à recta via declinarunt. Tu ostendisti nobis per euangelium vias duras: arctam illam nimirum viam, & concuscatam. Et potasti nos vino compunctionis euangelico. prædicatio etenim compunctionis vinum dicitur, quia & lætificat, & ad peccatorum pœnitentiam pariter adducit. Dedisti metuentibus te, significationem illam nimirum quæ per sigillum diuini baptismatis fidelibus omnibus insignitur, & figuram viuificæ crucis: ita vt tanto signo muniti, à maligni dæmonis arcu effugerimus. Et quæ sequũtur simili modo expone. illa etiã verba, deus locutus est in sancto: expone vt iam prædiximus: eo tantũ excepto, ꝙ per deum, Christũ intelliges. Similiter & verba illa, exultabo, partibor etiam Sicimam iudęorum ciuitatem, fideli meo populo Christiano: & vallẽ tabernaculorũ etiam dimetiar. Christiani etenim omnia ea loca

loca post modum possederunt, & ibidem ecclesias erexerunt. Quod verò ait: meus est Galaad, & meus est Manasses, & quæ sequuntur: ex persona Christi dicta sunt, docentis, se secundũ hominem, Iudæorũ affinẽ esse. hac etenim de causa suos eos esse dicit. vel aliter: dic, ꝙ Christus illos sibi adsumit, suos esse eos dicens, propter fideles, qui ex eis crediderunt. Calciamentũ autem diuinitatis, humana Christi caro erat, quæ ferebat deum, & ad varia accedebat loca, & ad varias gentes etiam alienigenas, subiiciens eos, ac ducens ad fidem. cupiens deinde propheta ea oculis atque ipso sensu cernere, quæ in spiritu viderat: quis, inquit, deducet me in ecclesiam fidelium euangelij legibus bene moderatam, Christique sanguinem, baptismate, cruce, angelis, & doctrina munitam? Quæ ecclesia munitionis ciuitas, seu (vt propius poscit Græca dictio) ciui tas complexus dici potest, eo quòd omnes complectatur virtutes. Et quis deducet me in terram infidelium, vt ex infideli videam fieri fidelem? nónne tu deus, qui repulisti nos? hoc est, qui cognatos ac posteros meos Iudæos, vt Christi interfectores proiecisti. Reliqua ex fidelium persona dicta sunt, exceptis paucis, vt supra diximus. Περιοχή.

In finem in hymnis, Psalmus ipsi Dauid.

In finem etiam hic Psalmus nos iubet aspicere, ob prophetias, quæ in eo traduntur: efforsitérque ex populi persona, qui captiuus detentus est in Babylone. illorum enim reditum in patriam prædicit. Inhabitabo, inquit, in tabernaculo tuo in secula: atq; ideo summa consequentia post superiorem collocatus est. Christiano etiam populo recte accommodatur. In hymnis inscribitur, quia beneficio rem deum laudat, & illius beneficia commemorat. obseruandum verò est, quòd psalmi, quibus inscriptum est, in hymnis, ipso tantũ humano ore canebantur, absque organorum modulatione: illi autem quibus inscribitur: in hymnis, psalmi, vna cum musico canebantur instrumento.

PSALMVS LX.

Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ. De his verbis, exaudi, & intende, diximus in psalmo 16.

A finibus terræ ad te clamaui. Per fines terræ iuxta historiæ sensum Babylonem intelligit, quæ in vltimis man-

suetioris huius regionis nostræ partibus sita est: iuxta Anagogem verò cogitationes terrenas, quæ efficiunt vt procul elongemur à deo.

ἐν τῷ ἀκκε- ὁσαι σε. *Dum tristè esset cor meum in petra exaltasti me.* Per petram, fidem intelligit, quam in deum habet: propter illius nimirum soliditatem securitatémque ac sublimitatem. quoties enim, inquit, ob præsentes angustias fatigatus aut contristatus sum, ad summam quandam à deo mihi immissam spem euehebar, veluti ad solidissimam quandam petram, atque ad tutissimum refugium.

Deduxisti me quia factus es spes mea. Dux mihi olim fuisti ab bona. te enim vnicum salutis meæ authorem futurum sperabam.

Turris fortitudinis à facie inimici. A' communi sensu sumendum est, verbum factus est. Turrim autem fortitudinis à facie inimici, dixit, pro: turrim fortem coram inimico, adeo vt illum arcere possit.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula. Iam diximus in his verbis prophetiã contineri de reditu populi ex Babylone, & restitutione in patriã. per tabernaculum autem templum dei intelligit. Et in secula dixit pro perpetuo. verum huiusmodi prophetia propter prauos Iudæorũ mores in nos cecidit. Illi enim iamdiu perditi à Romanis in templo amplius nõ habitant, quod ab ipsis prorsus fundamentis euersum est, sed fidelis ac Christianus populus in templo dei semper, & vbiq; inhabitat: cum ab eo per totum orbẽ Christo erecta sint templa in quibus assidue deum colit.

ἐν σκέπῃ. *Protegar in protectione alarum tuarum.* Simile est quod legimus in psalmo 16. ibi, & in protectione alarum tuarum proteges me: quæ verba ibi exposuimus.

Τῶν εὐχῶν. *Quoniam tu deus exaudisti orationes meas.* Quando scilicet inuocaui te.

Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Per hæreditatem iuxta historiæ sensum, inferiorẽ hanc Hierusalẽ intelligit & supernam, iuxta Anagogẽ. venite enim, inquit, benedicti patris mei hæreditate paratum vobis regnum.

Dies super dies regis adicies. Dies, inquit, plurimos adicies ad dies vitæ regis Zorobabel, propter summum eius in te amorem, & propter illius summam prudentiã. Quæ

Quæ sequuntur non conueniunt antiquo regi Zorobabel, sed nouo nostro Zorobabel Christo domino secundum carnem. Nam & Zorobabel Christi tenuit figuram, dum captiuos qui in Babylone erant in patriam adduxit, quemadmodum, & Christus fidelem populum, qui sub errore ac fallacia idolorum, ac dæmonum captiuus detinebatur, in cœlũ reduxit, vbi nostra erat patria. Superne enim anima nobis omnibus à deo data est.

Annos eius vsque ad diem generationis, & generationis. Etunt, inquit, anni eius vsque ad vltimum diem duarum generationum: antiqui nimirum populi & noui, hoc est, ad ipsam vsque consummationem. eo vsque enim hæc atque illa extendetur generatio.

Permanebit in seculum in conspectu dei. Verba hæc superiorem versiculum declarant. ex omnibus autem regibus qui à seculo fuerunt, solus Christus viuit coram deo. nam & si mortuus sit, resurrexit tamen post tres dies, & sedet à dextris dei.

Misericordiam, & veritatem eius quis exquiret? Quis intelliget? vere nullus. est enim quoddam misericordiæ pelagus. adeo autem veridicus est vt veritas ipsa appelletur. verum de illius misericordia, & veritate dictum est in psalmo 56.

Sic psallam nomini tuo in secula. Psallens tibi, inquit, vt nunc facio, in perpetuum te laudabo.

Vt reddam vota mea de die in diem. Hoc est, vt succedentibus diebus adimpleam quæ pollicitus sum. promiserat autem beatus Dauid sæpe in præcedentibus psalmis, se perpetuo deum laudaturum esse.

In finem pro Idithum psalmus ipsi Dauid.

In finem inscribitur propter finem prophetiæ quæ in eo continetur. Machabæorum enim pugnam prædicit, quam pro religione susceperunt, & quod ait: pro Idithum, idem sibi vult ac si dixisset, ad Idithum. ab eo enim decantatus est hic psalmus. Erat autem Idithum princeps chori, vt in proœmio operis prædiximus. Exhortatur etiam nos prophata hoc psalmo ad patientiam atq; ad spem in deo collocandam.

PSALMVS LXI.

Nonne deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Verba hæc proferuntur ex persona cœtus Machabæorum, aduersus inimicos tyrannos conantes auertere eos à lege dei atque à moribus patriis. Et iis omnibus insuper accommodari possunt, qui imitati fuerint illorum pro virtute constantiam. per interrogationem vero proferenda sunt. Nónne, inquiunt, deo potius obtemperabimus, iubenti non recedendum esse ab eius legibus? certe obtemperabimus. ab illo enim vniuersa pendet nostra salus.

ἐν μὴ σπλάγχνῳ ἐπὶ πλεῖον. *Etenim ipse deus meus saluator meus, & adiutor meus, nō fluctuabo amplius.* A modo, inquit, non timebo, tametsi antequam in huiusmodi calamitates inciderem, humano more timuerim. fluctuationem enim hic timorē appellauit.

ὡσεὶ μᾶγμα. *Quousq; irruitis in hominem? interficitis omnes vos tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ?* Quousq;, inquit, in infirmum hominē eo modo impetū facitis, quo irruit quis in parietē ad ruinam vergentē, aut in maceriā concussam? in hæc etenim irruere solemus, vt prorsus euertantur. Et quod ait, quousq;, illos indicat perfæpe irruisse. deinde iis, quæ in medio dicta sunt, per parenthesim à cōmuni sensu addenda est dictio, quousq;, vt huiusmodi efficiatur sententia: quousq; vos omnes interficitis, quousq; sanguinis, ac cædibus vacatis? propriam vero infirmitatem fatētur, parieti inclinato & depulsæ maceriæ se cōparantes: quia in deū peccauerant: & idcirco multa mala passi fuerant.

Veruntamen honorem meum cogitauerunt repellere. Inimici mei, inquit, meditati sunt vt à me abiicerēt seruitutē qui in deum habeo, & illa me potissimū re studebāt spoliare quæ summo mihi honori est, & gloriæ. Nā si sermo honoti est, vt regi deseruiat, quanto magis siquis seruiat deo?

τιμὴν. *Cucurrerunt in siti.* Non simpliciter, inquit, me aggressi sunt, sed summo cum desyderio festinarunt. Desyderium enim sitim appellauit. omni autē artificio Antiochus, & ministri eius machinati sunt, vt Machabæis persuaderet deum suum contemnere quemadmodum in historia tradit Iosephus, quam de Machabæis conscripsit.

Ore suo benedicebāt, & corde suo maledicebant. Proprie ore adulantes

adulantes me laudabant. corde vero contēnebant, quod alteram fidem sectarer: & palam quidem consilium suum mihi impertiri videbātur, & mecum eadem sentire, secreto tamen veluti inimicissimi fallacias componebant.

Veruntamen deo subiecta esto anima mea, quoniā ab ipso patientia mea. Ab ipso est patiētia, quia inter calamitates mihi cōstātiā præstat. Hæc autē mutuo inter se cōsilia agitābāt, ad maiorē se magnanimitatē alter alterū excitantes.

μὴ μεταναστήσω. *Quoniā ipse est deus meus, & saluator meus, & adiutor meus, nō recedam.* A seruitute, inquit, dei ad Antiochi iugum nunquam desciuero.

In deo salutare meum & gloria mea. In deo, inquit, situm est, quòd ego salutem & gloriā consequar, & non in hominibus. vel, in deo hābeo salutem & gloriā, & nulla alia in re.

Deus auxilij mei. O deus adiutor meus, vocant enim eū sæpius præ summa voluptate, quam ex sermonibus de eo habitis consequebantur.

Et spes mea in deo est. Eandem ob summam lætitiā sentētiam repetunt, palam ac libere spem in deo suā profitentes: alios præterea ad sui æmulationem excitātes, addūt.

Sperate in eo omnis congregatio populorū, effundite coram illo corda vestra, quoniam deus adiutor videtur. Per corda hoc in loco, preces, atque obseruationes intelligit: vnde alibi ait, Effundā corā eo orationem meā. syncera etenim supplicatio de medio solet cordis proficiscī. effundi autē dicūtur preces, eo quòd sermo effluere quodammodo videtur ab ore. vel aliter: educite atq; euacuate corā eo occultos cordis vestri affectus, synceram agentes confessionē.

Veruntamen vani filij hominum. Dictio, veruntamen, superius quidem superflua iacet, sed hoc in loco idē significat, quod vere. Cū enim admonuerit propheta, vniuersum humanum genus quid facto opus sit; & deinde intelexerit prauos homines sibi obtēperaturos non esse, sentētiam aduersus eos profert, dicens: quòd vere vani sunt filij hominum veluti, qui in vanissimis reb' peruersè operātur. vanum autem est quod inutile est, & infructuosum.

τὸ ἀλυσιτελὲς

Mendaces filij hominū in stateris, vt iniuste agant. Mendaces sunt in eorū iudiciis. per stateras enim iudicia ipsa intelligit. Corrupta est in eis inquit, iudicij sedes. instabilia &

Universidad de Deusto Biblioteca

enim eligunt ꝓ stabilibus,& mala pro bonis:& adeo mẽ daces sunt,vt seipsos in primis iniuria afficiant, dum virtutibus se priuant.sermo autem hic prauos omnes in vniuersum tangit:sed præcipue Antiochum & socios,qui ob auaritiam Iudæis iniuriam inferebant.

ἐν. *Ipsi ex vanitate in idipsum.* Ex vanitate, inquit,hoc est ob vanitatem ipsi eadem sentiunt,vt iniurias inferant.in idipsum enim omnes feruntur,eadem ducti vanitate.

Nolite sperare in iniustitia & in rapinis nolite concupiscere. Admonet beatus Dauid omnes homines in vniuersum, & diuitias iniustitiam appellat,eo ꝙ vt plurimum ex iniustitia proueniant.quod vero ait:& in rapinas:præpositio,in,est superflua,vt sensus sit:rapinas ne concupiscatis.

ἐκβλύσει. *Diuitiæ si fluant nolite cor apponere.* Si diuitiæ,inquit,ab his ad illos transferãtur,vt persæpe accidit,cum instabilẽ & fluxam habeant natũrã:vel si ab aliis fluãt in vos, nolite vllo modo affligere eis cor vestrũ,vt studiose eis seruiatis. Quędã vero exẽplaria habẽt,nolite corde apponi, ac si dicat nolite ex toto corde,atq; animo eis ꝓtinhærere.

πρόσεσχον πόρῳ τὴν διάνοιαν. *Semel locutus est deus,duo hæc audiui,quòd potestas dei efficax tua domine misericordia.* Verba hæc nonnulli de dei sententia dicta esse intellexerũt,& sensum esse, ꝙ simul cũ minatoria dei sentẽtia vna semper auditur illius cõminationis solutio.hac etenim ratione deus cõminatur,vt cõmutato delinquentiũ ꝓposito,nullus minis amplius relinquatur locus.Potest autẽ qui semel loquitur plura eodẽ sermone ꝓferre,& sermonis series plura cõtinere. quo ei ca dua hæc,quæ se audisse asserit propheta,ad eundẽ debẽt sermonẽ referri,quẽ semel,hoc est,vna quadam vice deꝰ locutꝰ est:tametsi hæc dictio semel,hoc in loco melius exponi possit, ꝙ cõstãter. Deus,inquit,constantissimè mihi per sanctũ spiritũ locutus est.quæ nã autem sint, duo hæc,postmodũ declarat dicens:ꝙ solus deus potẽs est,& quòd solus misericors: quo sermone hoc indicare nobis voluit propheta:ꝙ deus potens est,qui inimicos nostros repellat,& qui nostri misereatur, & docet pariter, ꝙ veluti potentem eũ timere debemus,& ad eũ cõfugere tãquã ad misericordẽ: intelligere etiam possumus simpliciter,deũ duo hæc locutum esse ad Moysem. huiusmodi enim

enim sententiam sæpenumero ab eo Moysi dictam legimus,vt eam populo annunciaret.

Quoniã tu reddes vnicuique secundum opera sua. Tu enim futuro iudicio condigna vnicuiq; pro operibus retribues, siue bona ea fuerint,seu mala.

Psalmus ipsi Dauid cum esset in deserto Iudæa.

Fugiens Saulem beatus Dauid occupauit desertum quod siccitatis dicitur,seu squalloris,vbi hunc psalmum composuit:quo & summũ omnibus amorem declarauit,quem erga deũ habebat,& persecutorum suorũ pariter vnmam prædixit,docens:quòd nobis hoc pacto in deserto ac sterilitate voluptatũ erga deum affectis, destruentur ac fugabũtur similiter tam inuisibles quã visibiles inimici. Quædã vero exemplaria habent in deserto Idumææ,veri simile est autem desertum illud antea Idumææ regionis fuisse, & deinde Iudææ partem effectum esse.

PSALMVS LXII.

ἐξόρθρισον. *Deus deus meus ad te de mane surgo.* Ad te,inquit,tẽ pestiuus festino, qui & diluculum & mane dicebaris.experrectus enim à somno statim cogitationibus meis tibi adsum, conuersationẽq; hanc & sermonem,quem tecum habeo, quibuscunq; aliis rebus & negotiis præpono, & pro totius diei primitiis tibi offero.

ἐδίψησε. *Sitiuit in te anima mea.* Per sitim,dilectionis vehemẽtiam significat,de qua dictum est in psal. 41. in tertio versiculo.

Quàm multipliciter tibi caro mea. Pro quàm multipliciter Theodotion transtulit,quàm sæpissime, hoc est, assidue. tibi,inquit,assidue intentus,in tui dilectionem feror. per carnem enim suam,& per animam suam, circunloquendo se ipsum passim intelligit.dictio autem, quàm multipliciter,immensitatem demonstrat dilectionis.

In terra deserta, exinnita, & inaquosa. In hoc,inquit,deserto,vbi nunc moror,ita me gero, vt locus qui alioqui omni prorsus vacat solatio,meum erga te desyderium minime imminuat.

Sic in sancto apparui tibi. Hoc pacto dispositꝰ apparui tibi in tabernaculo:cum,vt lex mãdat,colerem te. per sanctũ eũ ipsum intelligit tabernaculũ,& sensus est.ꝙ tũc in tabernaculo,& nũc in deserto, æqualẽ erga deũ affectionẽ

& beneuolentiam conseruauit.

Vt videam virtutem tuam & gloriam tuam. Hoc autem facio vt virtutem ac potentiam tuam videam aduersus inimicos meos, quos à te fugandos spero, & similiter vt videam gloriam tuam, dum omnes te glorificant, quòd adiuues sperantes in te.

Quoniam melior est misericordia tua super vitas. Vitas delicijs deditas dicit & voluptatibus. præstat, inquit, vt in defecto tuam consequar misericordiam, quàm si in deliciis ac voluptatibus humanis degam.

Labia mea laudabunt te. Et ideo, inquit, ego te laudabo.

Sic benedicam te in vita mea. Sic, vt nunc facio, syncere nimirum, atque ex tota anima.

In nomine tuo leuabo manus meas. Ad te vnum, inquit, manus meas extendam. vel, inuocato tuo nomine, eas extendam, & nullum aliud poscam auxilium.

Quasi adipe & pinguedine repleatur anima mea. Eo pacto, quo adipe qs replerur & pinguedine, eodē opto, vt anima mea, tua repleatur misericordia. de ea etenim sermo erat.

Et labijs exultationis laudabit os meum. Et de cætero, inquit, exultationibus labiis te laudabo.

ἐὰν μνησθῶ σου ἐπὶ τῆς κοίτης μου, εἰς τοὺς ὄρθρους ἐμελέτησά σοι. *Si memor eram tui super stratū meum, in matutinis meditabor in te.* Si memor tui sum cubans in lecto, in matutinis etiam meditor in te, hoc est, inquenior cogitare de te, & sentire, q̄ memor dei erat & cum somnum caperet, & rursus cum expergefieret, ita vt somnus dei memoriā minime intercideret. optimū est igitur, vt qui somnū vult capere, cū dei memoria id faciat, quę prauas ac turpes solet imaginationes auertere immutatū est autē tēpus verborū. memor eram, & meditabar, pro memor sum. & meditor.

ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου. *Quoniā factus adiutor meus.* Hoc autem facio, quia te vnū adiutorem habeo, & deinceps aliud mihi opus non est, quàm vt tui memor sim. cætera enim omnia & superflua reputo & inutilia.

σκέπη *Et in protectione alarum tuarum exultabo.* De alarum protectione diximus in psalmo 16.

ἀντελάβετο. *Adhæsit anima mea post te.* Desyderij nimirum vinculo adeo colligata, vt à tui memoria diuelli nusquam possit.

Me autem adiuuit dextera tua. Ex hoc loco prædicere incipit

cipit, auxilium sibi à deo præstitum, Saulisque, ac cęterorum inimicorum interitum.

Ipsi vero in vanum quæsierunt animā meā. Cùm auxilio mihi sit deus.

Introibunt in inferiora gladij. Mortui enim descendent in infernum.

Tradentur in manus gladij. Dixit eos interituros nūc, & mortis genus narrat. gladiū autē metaphorice manū habere finxit, vt illius ictū ineuitabilē esse indicaret, veluti q̄ quasi manu quadā illos apprehēsuros, atq; adacturos sit.

Partes vulpium erunt. Vbi inquit, occisi fuerint, Vulpes sibi in cibum, eorum diuident cadauera. vel, ideo partes vulpium futuros dicit, quia non à fortibus & generosis occidendi essent inimicis, sed à pusillis quibusdā, imbecillibúsque atque dolosis, quales esse vulpes nouimus. ab huiusmodi itaque, inquit, inimicis dilantabuntur: & Palestinos mihi videtur populos subsignare, à quibus Saul cum filiis, atque exercitu trucidatus est.

Rex vero lætabitur in deo. Seipsum regē appellat, veluti diuina sententia iam vnctum in regē, lætabitur autē non in eorum morte, quemadmodum postea re ipsa declarauit, lugens ac plangens: sed lętabitur in deo. qui liberauit diligentes se. per regem etiam hoc in loco quemlibet intelligere potes, qui affectibus, ac passionibus propriis dominatur. iuxta quem sensum exponę sequentem versiculum: q̄ illi etiam laudandi sunt, qui iurauerint in deo, id est, qui vitam deo pollicentur virtute præditam, & qui quod polliciti sunt, operibus confirmant.

Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Olim mos fuit vt iurarēt per reges, veluti per salutem, aut caput regis. Viuēte igitur Saule periculū ei fuisset, qui per Dauid regis salutem iurasset. Mortuo, inquit, Saule ille laudabitur vt amicus & benevolus, q̄ per Dauid regis salutē iurauerit.

Quoniā obstructum est os loquentium iniusta. Morte nimirū obstructum est os hominum loquentium iniusta aduersus ipsum Dauid, cum calumniarentur, eique detraherēt, atq; inuicem de illius morte tractarent. Et hæc quidē ex positio ad visibiles inimicos pertinet. Cæterū de inuisibilibus simili modo exponi potest: verū quod hic legimus:

introibunt in inferiora terræ, tunc expone, hoc est, in ipsum Tartarum, quia (vt dicit Apostolus Petrus) missos illos deus tradidit in Tartarum ad iudicium. Tartarum vero sub terra esse dicunt. Gladium etiam tunc exponet, pro supplicio.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

Hic psalmus eandem, quam præcedens tractat materiã. eadem enim beatus Dauid inimicorum insidias erripit, & ab eis se liberandum prædicit. Atque ideo etiam in finem inscribitur.

PSALMVS LXIII.

EXaudi deus vocem meam, dum oro ad te, à timore inimici eripe animam meam, protege me à congressu malignantium, à multitudine operantiũ iniustitiam. Per conuentum, congregationem, atque ordinem militum intelligit. Cætera vero per se clara sunt.

Quoniam exacuerunt, vt gladios, linguas suas. Vt de facili nimirum calumniari possent, & contexere insidias. & simili a videntur hæc verba iis, quæ vidimus in psalmo 57. lingua eorum gladius acutus.

Intenderunt arcum suum, rem amaram, vt sagittẽt in occultis immaculatum. Immaculatũ dixit, pro innocẽtẽ, & seipsum intelligit. ordo autẽ fit per hyperbaton, hoc modo, parauerunt arcum suum, vt latenter sagittarent innocentem hominem, & amaram rem, hoc est, grauem ac molestam esse ait: ꝙ huiusmodi vsi sint apparatu. appositiue enim id dictum est, & per parenthesim. graue etenim est, & dolosi cuiuspiam opus, vt in occulto sagittis quempiam impetat, qui sibi nihil cauet. per arcum vero linguam intelligit, quam & gladium appellauit, veluti quæ proximum adeo lædit, vt penè interimat: & arcum similiter, quia de longe ferit. in aperto etenim laudabant eum inimici, ac benedicebant: clam vero, ac latenter mala conspirabant.

Subito sagittabunt eum, & non timebũt. Statim, inquit, nec præcauentem eum sagittabunt, nullam, aut dei iram, aut humani iuris legem timentes.

ἡτοίμασαν. *Stabiliuerunt sibi sermonem prauum.* Prauum insidiarum consilium sequi decreuerunt, vt omnino perficiendum.

Narrauerunt vt absconderent laqueos. Symmachus reddidit, consuluerunt. Consuluerunt etenim, vt laqueos absconderent & plagas, dum collocarent insidias.

Dixerunt: quis videbit eos? Quis vltor nimirum, aut vindex illius erit, quem occidere conantur? ac si dicant, nullus huiusmodi vindex eos videbit.

Scrutati sunt iniquitatem. Perquisiuerunt iniquitatem, vt ea vterentur.

Defecerunt scrutantes scrutinia. Hoc est, defatigati sunt, quærentes dolosas artes. ἐξιχνιασμοῦς ἐξιχνιάσεις καὶ ἠρεύνησαν.

Accedet homo, & cor profundum, & exaltabitur deus. Ad prauos istos talia molientes accedet homo aliquis, illorũ prauitati, aduersum me inseruiturus, & homo iste, erit cor profundum, hoc est, magni ac profundi consilij & vrgentis ad malum. Nam & profunda inueniuntur ad malum consilia. Cum vero apparuerit huiusmodi hominem consilium suũ non posse perficere, tũc magnificabitur deus, qui comprehendit sapientes in astutia eorũ, qui ineffaces fuisse ostendet eorum insidias. Verisimile est autem aliquos fuisse qui vt inimicis gratificarentur accesserint, & operam suam aduersus iustum polliciti sint.

Sagittæ paruulorum, factæ sunt verbera eorum. Inefficaces nimirum. Huiusmodi enim sunt paruulorum ictus. Vel etiam, propter percutientium infirmitatem. Per verba autem hic, afflictiones intellige.

Et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Per linguas, ipsas intelligit calumnias, & conspirationes, quæ per linguam conteruntur. Hæc etenim sunt linguæ opera. Infirmatæ igitur sunt linguæ eorum in eis: nequeuntes scilicet aliquid amplius facere.

Turbati sunt omnes qui videbant eos. Ij, inquit, qui tales ac tantos homines conatibus suis omnibus frustratos viderunt, non mediocriter perturbati sunt.

Et timuit omnis homo. Omnis homo qui eos viderat, in se ipso contristatus est, cognoscens quòd deus eorum omnium vindex esset, qui iniuria opprimerentur.

Et annunciauerunt opera dei. Et alij miracula omnia annunciauerunt, quæ propter me deus operatus est.

Et facta eius intellexerũt. Et cognouerũt qualia faciat dominus adiuuans seruos suos. Futura autem dixit, vt iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

facta lege scilicet prophetiæ.

Lætabitur iustus in domino & sperabit in eo. Lætabitur & sperabit, vbi magnum dei studium in me viderit.

Et laudabuntur omnes recti corde. Ij, inquit, qui obliquũ nihil, aut tortuosum ferunt in corde, qualis erat beatus Dauid, ab omnibus semper laudabuntur, veluti eis deus præsto semper futurus sit. Quàm bonus enim, inquit, deus Israel iis, qui recto sunt corde? Quidam ea verba, accedet homo, intelligunt dicta esse de Iuda, qui cum deprauato esset animo, ad Christi aduersarios profectus est, & pollicitus, se illum eis traditurum esse. Verum Christus ex eo magis magnificatus atq; exaltatus est. Multa siquidẽ & summa admiratione digna miracula tam moriens, quàm resurgens, operatus est, quæ illius gloriã prædicant. Nam quòd supplicia sustinuerit, eius gloria non minuitur, cum & diuinitas ipsa minime læsa sit, & humanitatis excellentia ac nomen eius tolli ideo non potuerit, vt putarãt. Hæc autẽ omnia cum cernerẽt Gentiles, & insuper ipsos Christi crucifixores tradi viderent Romanis in interitum, turbati sunt, & timuerunt Christum dñm, ob quem Iudæorum genus tantis affectũ est supplicijs. Et iuxta hunc sensum per iustos, fideles omnes ex Gentibus intelliges, qui per fidem iustificati sunt, qui etiã vt recti corde, lætabuntur in Christo, eo quod in corde suo nunquam à recta illa fide declinauerunt, quam semel professi sunt.

In finem Psalmus Cantici ipsi Dauid.

In finem etiam inscribitur hic psalmus, quia captiuorum reditum prædicit, qui in Babylone erant. ex quorũ persona fuit à Prophetа conscriptus. Futuram etiam Gentilium religionem, ac fidem interserit, quæ omnia ad finem suum tendebant. Quid autem sit Psalmus Cantici in proœmio operis dictum est.

PSALMVS LXIIII.

TE *decet hymnus deus in Sion.* Illic etenim te coli debere mandasti.

Et tibi reddetur votum in Hierusalem. Vide prophetiã de reditu. Iuxta Anagogẽ per Sion & per Hierusalẽ, vniuersalis

uersalis fidelium ecclesia intelligitur, & templa etiam, quæ priuatim erecta sunt in variis mundi partibus.

Exaudi orationem meam. Orationẽ de his rebus, pro quibus semper ad te preces fundo.

Ad te omnis caro veniet. Prophetia hic traditur de salute gentium per carnem etenim ipsas gentes intelligit, vt totum à parte: vel quia olim viuebãt carnaliter. Vel fortassis sermo est de vniuersali corporum resurrectione.

Verba iniquorum prævaluerunt super nos. Blasphemiæ inimicorum quas aduersum nos atq; aduersus ipsum deum fundunt, prævaluerunt super nos, hoc est, oppresserunt nos, cum non auderemus cõtradicere, veluti serui effecti. Et quia in Græco, pro, verbo, prævaluerunt, legimus. ὑπερδυνάμωσεν potest id verbũ aliter exponi, vt sensum etiã contrarium faciat, & sententia sit, quod verba iniquorum valde fortes nos reddiderunt, ita vt fiduciam præstiterint, quòd deus huiusmodi iniurias, non inultas non dimittet. Quædam autem exemplaria habẽt, verba iniquorũ valde infirmos nos reddiderunt. ὑπερίσχυσαν μοναι.

Et impietatibus nostris tu propitiaberis. Tu, inquit, iis ignosces peccatis, propter quę nos effecti sumus captiui, vnde etiam liberabis nos.

Beatus quẽ elegisti & assumpsisti, habitabit in aulis tuis. Beatus, inquit, Iudęorum populus, qui ex omnibus gentibus à te electus est, & tuus populus appellatur. Ex captiuitate etenim reuocatus, rursum cũ honore habitabit in Hierusalem, quã Aulas dei esse dicit, propter celeberrimum templum, quod in ea deo dicatum erat. iuxta Anagogem vero de nouo loquitur populo, quẽ dñs ex Gentibus sibi in hæreditatẽ elegit, & per Aulas, Ecclesias intelligit, quæ vbique locorum Christo erectæ sunt. Intelligi etiam possunt hæc verba, vt vnicuique aptẽtur fideli, qui pie ac religiose viuat, qui electus dicetur, & assumptus ad cœlestẽ Hierusalem, vbi Aulæ dei sunt mansiones iustorum. Κυλαῖς.

Replebimur in bonis domus tuæ. Per domũ dei & inferiorẽ hanc, & supernam Hierusalem intellige. & templa, quæ vbiq; locorũ sunt Bona autẽ domus dei, sacra sunt dogmata, ac cætera spiritualia ac tẽporalia bona, quibus frui ac delectari deus hominib⁹ tribuit. His autẽ bonis replẽ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum etiam populum propheta asserit, simulac ab inimicorum seruitute fuerit liberatus.

Ἐν δικαιοσύνῃ. *Sanctum est templum tuum, mirabile in iustitia.* Per tẽplum similiter & illud intellige, quod est in inferiori Hierusalẽ, & quod in superna, & alia etiam templa quæ variis mundi locis sunt Christo dicata. Sanctum autẽ templum appellat, quòd illius esse dicitur, qui sanctus est, & quia plenum est sanctimonia. Et mirabile in iustitia, propter iustos viros, qui in eo versantur. Vel templum dei esse intelligit, viros oẽs virtute præditos, qui habitaculũ dei merito dici possunt, & sancti quidem sunt, ob vitæ munditiam, mirabiles vero ob summam integritatẽ, ac summã iustitiã.

Σωτὴρ ἡμῶν ὁ θεὸς καὶ ἡ ἐλπὶς πάντων. *Exaudi nos deus saluator noster, spes omnium finium terræ, & eorum qui in mari sunt procul.* Est & hæc prophetia de gentibus, quæ crediderũt. Exaudi, inquit, tu nos, qui in posterum futurus es omnium spes. Fines autẽ terræ, homines appellat qui terræ fines incolunt. Per eos vero quos in mari procul esse dicit, insulanos intelligit. Dictio autem procul distãtiam seu interuallum à terra denotat. Disiunctæ enim sunt insulæ à terra continenti.

Præparans montes in fortitudine tua. De diuina nũc pertractat potentia, collaudans eam, atq; extollens. Quod verò ait: præparans, Symmachus dixit, stabiliens. Subintelligitur autem substantiuum verbum, est. Deus, inquit, ille est, qui stabiles reddit montes, ita vt nullis, tametsi validissimis ventorum flatibus dimoueri possint, aut fluctuare.

Ἀνεσταλμένος. *Accinctus in potentatu.* Zonæ instar, inquit, circũdatus es, in potentatu, hoc est, in immensa potentia, tam in iis, quæ ad creatas res pertinent, quàm ad quæcunque alia. Alibi etiam huiusmodi ferè vtitur sermone, cum dicit, indutus est dominus fortitudinem & præcinxit se.

Qui conturbas profundum maris. Maris profundũ ita conturbat, vt arena, quæ illic iacet sursum feratur, tanta perturbatione cõmota. Illud igitur ex huiusmodi prophetæ nostri verbis considerãdum est, q̃ venti nulla propria virtute sed mandato dei, mare atq; alia elemẽta cõturbant.

Τὴν ὁρμὴν τῶν κυμάτων. *Sonos fluctuum eius quis sustinebit?* Cum graues videlicet sint, terribilesq́ue & ferri nequeant.

Turbabuntur gentes. Propter nouum atque insuetũ prædica

dicationis genus, quo maiorum religio & antiqua patriæ consuetudo destruetur, atque in aliam immutabitur.

Et timebunt qui habitant fines à signis tuis. Ij, inquit, qui extremos terræ fines incolunt, timebunt præ multitudine miraculorum, quæ passim in tuo fient nomine. Quod si ij timebunt, qui extremas orbis partes habitant, quãto illi magis, qui in medio eius versantur? & nos quidẽ hæc de admirandis Christi operibus prædicta fuisse affirmamus: Hebræi vero de iis, quæ à Moyse gesta sunt, verum reprobantur, atque conuincuntur ex sequentibus. περατα.

Exitus matutini & vesperæ delectabis. Populũ, inquit tuum delectabis, tam in exitu matutini temporis, quando & mane diei dicitur & dies progredi incipit, quàm etiam in exitu vesperæ, hoc est, in ipso vespere. Prædicitur autem hoc sermone, q̃ delectabuntur tam in principio quàm in fine diei. Delectabuntur autem in diuinis laudibus, atque in sacris canticis. Aliqui per exitus matutini, & per exitus vesperæ, orientales atq; occidentales terræ partes intelligunt. In altera enim parte mane oriri videtur, in altera prodire nox. Incarnatione atque conuersatione tua, inquit, tam eos delectatione afficies, qui orientem habitãt, quàm eos qui occidentem. Quæ sequuntur primo iuxta historiæ sensum exponemus, deinde iuxta anagogen.

Visitasti terram & inebriasti eam. Post reditum, inquit, è Babylone, tu regionis Iudææ curam suscepisti, quæ iam penè exaruerat. Aqua etenim & pluuia eam inebriasti.

Multiplicasti locupletare eam. Multiplicasti pluuiam, vt vberiorem eam redderes frugum copia.

Flumen dei repletum est aquis. Iordanis etenim inundauit, quòd celeberrimus est Iudææ flumen.

Parasti cibum eorum, quoniam ita est præparatio. Cibum eis, inquit, præparasti, qui è Babylone reuersi sunt. Hoc pacto etenim fit præparatio, terra nimirum antea à te per pluuiam inebriata.

Sulcos eius inebria, multiplica germina eius. Cum terræ feracitatem prædixerit, eam postmodum fieri rogat. Τὰς ἀυλακας αὐτῆς.

In gutta eius lætabitur germinans. Lætabitur, inquit, terra in guttis suis, hoc est, in iis aquis quæ propter eam mittuntur. Ob rorem quippe qui super eam cadet, multam μέθυσον. ρυτὰς αὐτῆς.

herbam germinabit. Quòd autem ait, lætetur terra: metaphorice dictum est.

Ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῆς χρηστότητός σου. *Benedices corone anni bonitatis tuæ.* Sanctificabis, inquit, totum illius anni circulum, illius anni dico, qui à tua nobis donandus est bonitate.

Et campi tui implebuntur vbertate. Vbertate, hoc est, fructuum abundantia.

Pinguescent speciosa deserti. Per desertū hoc in loco ipsam intelligit Hierosolymam, à Babylonijs in desertum ac solitudinem redactam. Per speciosa vero deserti, eas regionis partes quæ omnibus anni temporibus aptiores, atq; elegantiores sunt: hoc est, quæ sunt magis fructiferæ. Vel quia Græca dictio ὡραῖα non tantum speciosa significat, sed tempestiua, dic, q̃ per tẽpestiua deserti, fructus ipsos intelligit, veluti tempestiue ad maturitatem perductos.

Et exultatione colles accingentur. Metaphoricus etiam sermo est: & est sensus, quòd ex omni latere vniuersi homines passim exultabunt. Et quia campos & speciosa deserti dixerat, nunc addit & colles, & paulo pòst vlterius progrediens, ipsas etiam valles addet.

Induti sunt arietes ouium. Induti nimirum lanarum copia, quæ de pascuorum prouenit pinguedine. Per arietes verò, omnifariam greges significauit.

Et valles abundabunt frumento. Hoc per se clarum est.

Clamabunt, etenim hymnũ dicent. Quod reliquũ est, inquit ij, qui & libertate, & tanta à te frugum copia donati fuerint, ex intimo corde tibi gratias agẽtes, clamabũt, laudabũntq; te, veluti saluatorẽ ac benefactorẽ suum. Abũdat enim hoc in loco, dictio, enim. Verum hæc iuxta historiæ sensum dicta sunt: iuxta anagogen vero omnia hæc prophetiam continent de prædicatione euangelica. Illa etiã verba: visitasti terram: possunt ad vnigeniti personam referri, qui vniuersam terram, & omnes gentes in ea habitantes visitauit, & de quo dictum est: q̃ visitauit nos oriens ex alto: qui etiam inebriauit terram vino illo cõpunctionis, de quo in sexto vel septimo diximus Psal. 59. sensum tradentes anagogicũ. Multiplicauit præterea irrigationem euangelicam, vt terram illam, quam diximus, virtutũ fructibus fœcundaret. Flumen autem dei, saluator noster est Iesus,

Iesus, & aquę fluminis, multiplices sunt eius doctrinę. Fluminis enim, inquit, impetus lætificat ciuitatẽ dei quẽadmodũ in 45. Psalmo declarauimus. Ab hoc flumine riuuli quidam defluxerũt, sancti nimirũ apostoli, qui vniuersam postmodum terram irrigarunt. Tu etiã præparasti, inquit, rationalẽ cibum, sacris ac diuinis dogmatibus tuis cõfectum, & tradidisti eum apostolis, modũ nimirũ ac rationẽ docens, quibus esuriẽtes pascere animas oportet: quoniã veri cibi præparatio huiusmodi est, vt eo nimirũ modo conficiatur, quo tu præparasti & non aliter. Per sulcos etiã illius terręq;, pfunda hominũ corda intelligim⁹: quos sulcos adeo irrigari iubet propheta, vt diuino amore inebriẽtur, vtq; ab omni recedãt duricie, & ad mansuetudinẽ molliantur. Eiusdẽ pretetea germina, virtutes sunt, veluti elegantissimi fidei fructus: & guttas eius eas esse intelligimus, q̃ à doctrina sacræ stillãt disciplinæ: vel sublimiores sensus, à diuinis emanãtes scripturis, q̃ roris instar fidelių animas impinguãt, & prætetea quibus terra illa, quã diximus, germinans lætabitur. Annus item benignitatis, optimũ prędicationis tẽpus significat, cui⁹ anni corona Christus est, eo q̃ ipsius tantum Christi sermonibus, atq; operationibus prædicationis tẽpus ornatur, ac decentissimũ redditur. Hæc autem verba ad patrem referenda sunt: tu, inquit, pater ei benedices: hoc est, laudabis eũ, sicuti & se esse eũ legimus, quando ait: hic est filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui. De campis autẽ, collibusq;, & vallibus, in summa id dicendum videtur, q̃ vniuerso illo sermone sancti spiritus annuntiatur aduentus, eo q̃ aduẽniente spiritu, loca omnia fidelibus replenda erant. Cãpi quidem ecclesiarum, ministris: mõtes autẽ, Anachoretis: valles vero iis sanctis, qui habitant in spelũcis. Omnes autẽ huiusmodi fideles pinguedo quædã & fertilitas his locis futuri erant, & exultationẽ atq; abundantiam prędicturi. Vel aliter, per cãpos, humiles animas intelligere possumus, quę sublime nihil cogitant: & per mõtes, elatiores alias, quæ ad inanes doctrinas & ad exteriorẽ hanc mũdi sapientiã eleuatę sunt: per valles vero, deiectiores quasdã animas, quæ in profundum peccatorũ prolapsæ sunt. Speciosa autẽ illius terræ, quæ deserta esse dicitur virtutibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

animæ illæ sunt quas aptas atq; idoneas esse dicimus ad ferendos fructus. Arietes etiam ouium, apostoli sunt, veluti duces quidam ac principes rationalium Christi gregum: qui arietes induti sunt sancti spiritus gratiam, qua in die Pentecostes in omnes fideles diffusa est: iuxta quod legimus ad eos dictum fuisse à domino: vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, donec induamini potentiam ex alto. Vel episcopi & sacerdotes, qui vbique terrarū sunt, quique induerunt Christum per baptisma. Quicunque enim, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis. Illud etiam dicere oportet, q̃ nullibi in historia reperimus, q̃ populus qui ex Babylone reuersus est, huiusmodi abundantiam habuerit ex quo sequitur, quòd anagogicus sensus huic psalmo magis congruere videtur.

In finem canticum Psalmi resurrectionis.

In finem inscribitur propter prophetiam, quæ in eo cõtinentur, quæ ad finem tendebant, vt alibi diximus. Prædicit autem & gentium fidem, & martyria quæ pro Christo multi fidelium passuri erant. Quid autem sit canticum psalmi, dictum est in proœmio operis. Resurrectionis vero dixit pro transmutationis. In eorum enim personam conscriptus est, qui a Babylonica seruitute in propriam patriam translati fuerant, ita vt ab vnoquoque eorum qui reuersi sunt proferri possit. Et nihilominus congruit etiam vnicuique resurgenti: hoc est, commutato à peccatis, in quibus olim, veluti passionum sagittis confossus, captiuus detinebatur à demone.

ἀναστάσεως ἀντὶ τῆς μεταβάσεως.

IVbilate deo omnis terra. Quid sit iubilatio dixi-mus in secundo versiculo psalmi 46. iubet autem propheta victoriæ laudes deo canere, quia & inimicos, à quibus acti fuerant in captiuitatem formidine affecit, & ipsos Iudæos à durissima seruitute liberauit. Per omnem autem terram omnes homines intelligit qui sunt in terra. Et hoc pacto Symma. reddidit. In his autē verbis ꝓphetia cõtinetur, vocationis gentiū.

ψάλατε. *Psallite nomini eius.* Expositionem vide in quarto versiculo 9. psalmi.

Date gloriam laudi eius. Hoc est honorem & magnificentiam. & sensus est, quòd glorioſe ac magnifice eum laudent & non humano more.

Dicite

Dicite deo, quàm terribilia sunt opera tua. Quæ nimirum olim tam in Aegypto, quàm alibi gentium operatus es.

In multitudine virtutis tuæ mentientur te inimici tui. Et sensus est, q̃ cognitione dei vbique gentium diuulgata, multi veritatis inimici summam illius potestatem timentes, quam habet in regno fideliū, mentientur seu simulabunt deum: hoc est, fidem ipsam, quā in eo habere se falso asserent. Ipsam etenim hypocrisim ac simulationē hoc in loco mendacium appellauit. Et sanè quàm plurimos huiusmodi simulatores videre licet tā Gentiles quā hæreticos. ψεύσονται.

Omnis terra adoret te, & psallat tibi. Clarius atq; apertius hic traditur Gentiū vocatio. Adorēt autē primo: hoc est, tibi subiiciātur, & deinde psallant. Sūma autē fiducia hęc fieri mādauit ꝓpheta, veluti qui certꝰ erat futuri iudicij.

Psallant nomini tuo altissime. Simile est quod legimus in quarto versiculo noni psalmi. Præ grandi autem lætitia, reminiscitur prodigiorum dei, & psallere omnes iubet, ac redemptorem deum laudare.

Venite & videte opera dei. Quę vbiq; gentiū operatus est, summa admiratione digna. aduocat aūt vniuersas gẽtes.

Quam terribilis in consiliis super filios hominū. Symmachus reddidit in machinationibus: hoc est, in inuentionibus. Terribilis est igitur deus in consiliis, seu in inuētionibus, eo q̃ magnis quibusdā artificiis vtitur, quoties ei placuerit populum suum saluare: veluti ea sunt, quæ aduersus Ægyptios adinuenit, conatus atq; astutias omnes humanas semper vincēs. Antiqua deinde cõnumerat miracula. ἐν μηχαναῖς.

Qui conuertit mare in aridam. Hoc factum est in mari rubro vt habetur in Exodo. posuit autem tempus pro tempore. Nam dictio, conuertit, præsentis est temporis hic: vt ex græca dictione perspicitur: & posita est pro præterito.

In flumine pertransibunt pede. Hoc vero accidit in Iordane cum transiret arca: & tempus etiā hoc loco posuit pro tẽpore, pertransibunt, pro pertransierunt: maiores nostri nimirū. Pede autem, hoc est, pedestres. Et dum pedestres incessisse eos dicit per flumen, per siccū eos ambulasse significat. Illorū autē miraculorū meminit, quæ in eo reditu facta sunt, putans gestarū illic rerum memoriā ad præsentem reditum in patriam pertinere, dum exẽplo eorū, ἐμπατοῖ. quę.

Universidad de Deusto Biblioteca

quæ tunc gesta sunt, faciliorem hunc reditū demonstrat. Symmachus vero hic tēpus seruauit. trāstulit etenī: Qui transmutauit mare in aridam:item:& flumē pertrāsierūt.

Ἐκεῖ ἀγαλλιάσονται, τῷ θεῷ ἡμῶν ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ. τῶν αἰώνων &.

Ibi lætabuntur in ipso dominante, in potentatu suo seculi. Ibi, hoc est, in eo loco, ad quem festinamus. Per potentatum vero dei, diuinam intelligit potentiam, veluti immensam, atq; inuictam. Dominatur autē deus tam præsenti quàm futuro seculo, veluti is, cuius regnum infinitum est.

Oculi eius in gentes respiciunt. Tanquam ad eos, quos in hæreditatem est possessurus, & vendicaturus per fidem. Agnoscas igitur ô Iudæe, quomodo protectionem & custodiam suam deus à te auertit, & ad Gentes transtulit.

Qui exasperant non exaltentur in semetipsis. Quod reliquū est, inquit, Iudæi in seipsis, hoc est, apud seipsos non eleuentur, quasi soli ipsi sint, qui à deo sint cogniti. Exacerbantes autem eos appellat, veluti qui semper murmurabant aduersus deum, atq; ei contradicebant. Similiter & alij prophetæ exacerbantem domum, eos appellauere. Vel aliter: Iudæi illi exacerbātes dici possunt, seu potius, vt græca dictio magis proprie significat, amaricantes, qui

παραπικραί νοντες.

Christo in cibum amarissimum fel dederunt, & acetum in potum. Aenigmatica autem, atque admodum obscura sunt hæc prophetæ verba ob eas rationes, quas alibi prædiximus. Quicunque etiam fuerit fidelis, qui deum sui custodem habeat, exacerbantes appellare potest tam ipsos dæmones, quàm inimicas ac barbaras gentes.

Benedicite gentes deum nostrum. Gētes dico, ad quas custodia & protectio dei pertransiuit.

Et auditam facite vocem laudis eius. Hoc est maiori voce extollite. vel, auditam facite vocem laudis iis hominibus qui post vos futuri sunt.

Qui posuit animam meam ad vitam. Per vitam, libertatem intelligit: quoniam seruitus, vt sapientes dicunt, morti similis est.

Εἰς ζωήν.

Et qui non dedit in fluctuationem pedes meos. Qui conuersationem, ac vitam meam à pietate ac religione ad impietatem peruerti non permisit.

Quoniam probasti nos deꝰ. Hæc verba præstantissimis quibusdam sanctis accommodari possunt, quales fuere Daniel

niel & tres pueri, & alij huiusmodi. Deinde connumerāt genera disciplinę. Probasti nos, inqūt, in tērationibꝰ: hoc est, exquisiuisti quonā modo fidē ac patiētiā haberemꝰ.

Igne nos examinasti sicut examinatur argentum. Hoc propter caminum ignis dictum est, in quo fuerūt tres pueri. Possumus etiam per ignem, ipsam tribulationem, atque calamitatum flammam intelligere.

Induxisti nos in laqueum. Hoc propter lacum leonum dictum videtur, in quem Daniel immissus est: tametsi omne aliud afflictionis genus intelligi possit.

Posuisti tribulationes in dorso nostro. Plagas nimirum & verbera, quibus premebamur. Verisimile est autem eos verberibus sæpe fuisse afflictos. Vel per tribulationes, omne calamitatum genus significat, per dorsum autem, totum homīnem, veluti totum à parte.

Imposuisti homines super capita nostra. Subiecisti nos inimicis nostris, dedistiq; eis, vt conculcaremur. Metaphoricꝰ enim sermo est. Olim nanque reges qui aliquos deuincerant, solebant in triumphis captiuorū capita cōculcare.

Transiuimus per ignem & aquam. Per ignem & aquā, varias calamitates intellige, & quia animā incēdunt, & quia demergunt & suffocant. Illud quęrendū videtur, cur deū potius accusent Iudæi, eiąue calamitatū suarum causam adscribant, potius quàm Babyloniis, à quibus afflicti fuerāt. Deo etenim dicunt: igne nos examinasti, item induxisti nos in laqueum, & alia huiusmodi. Ad quod dicēdum est: illos deo omnia hæc ascribere, quia cognoscebāt ab illo fuisse, vt inimici tanta potuissent aduersus se: permittit autem sæpenumero seruos suos castigari.

Et eduxisti nos in refrigerium. Et tamē tu nostri misertus in refrigerium nos postea adduxisti. Illud etiam animad uertendum, quòd verba illa: probasti nos, & quæ sequuntur, vsque ad illa: eduxisti nos, vt Paulus docet, prædicta sunt, ex persona martyrum Christi. Hæc etenim omnia Christi martyres diuisim saltem sustinuerunt.

Introibimus in domum tuam in holocaustis. Iuxta historiam verba clara sunt, iuxta anagogen domus dei cœlum est. Holocausta autem perfectæ sunt operationes virtutum quas iusti ac sancti viri deo sacrificant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea, & locutum est os meum in tribulatione mea. Per vota promissiones intelligit. Quod vero ait:locutum est os meum, declarando dixit,priora illa verba: distinxerunt labia mea.

Holocausta medullata offeram tibi. Non simpliciter dixit holocausta, sed pinguia. Est autem pinguis illa virtutis operatio,quæ excellens est, & præ omnibus præcipua.

Cum incenso arietū offeram tibi boues cū hircis. Iuxta historiam quidem,vt alibi diximus,manifesta sunt sacrificiorum genera.Offerebātur enim omnia,quæ hic cōmemorantur in sacrificiis.iuxta anagogen vero, incensum dici potest bonus ille odor,qui ab anima mūda, ac pura spirat.Arietes vero,principaliores animę cogitationes,qui velut cornu quodā carnales feriūt passiones:&boues,ipsa corporis operationes. Est etenim bos terræ operator, & hominis corpus,è terra creatū est:& terrā colit. Per hircos autē supplicationes intelligimus pro peccatis, quoniā pro peccatis hirci olim immolabātur.Omnia hæc inquit,tibi offerā, vbi me inimicorū seruitute liberauerit.

Venite audite,& narrabo vobis,omnes qui timetis deum,quanta fecit animæ meæ. Ordo huiusversiculi sit per hyperbatō, vt sit sensus:venite,& audite omnes,qui timetis deum:& narrabo vobis quanta fecit animæ meæ:hoc est, quanta fecerit mihi.Vel per se simpliciter legēdum est,quæcūq; fecit animæ meæ:hoc est, quæcunque fecit mihi bona. Deinde narrat,quomodo hæc sibi præstiterit beneficia.

Ad ipsum ore meo clamaui,& exaltauit sub lingua mea. Exaltaui,inquit,linguā meam,inuocando illum mihi in auxilium obseruandum vero est,quòd præpositio sub,posita est pro præpositione,in:ac si diceret:in lingua mea: & simile est,quod alibi legimus:sub lingua eius labor & dolor:item:venenum aspidum sub labiis eorum

Iniustitiam si aspexi in corde meo,non exaudiat me dominus. Quando,inquit,deum rogabā, iniustū tūc aut iniquum quippiam in corde meo non consyderabam,sermonique suo propheta fidem faciens:ait:si huiusmodi alicuius rei mihi fui conscius, nuquam me in posterū deus exaudiat, quando eum inuocabo.

Propterea exaudiuit me deus. Quoniam scilicet puro ac mun

mundo corde ei preces obtuli.Si aliquid ab eo igitur cōsecuturi sumus,munda nos cum conscientia oportet ad eum supplicantes accedere.

Intendit voci orationis meæ. Simile est quod legimus in tertio versiculo quinti psalmi.

Benedictus deus qui non amouit orationem meam. A se, inquam, eam non amouit.

Et misericordiam suam à me. A communi sensu sumendum est verbum:non amouit.

In finem in hymnis psalmus cantici.

In finem inscribitur,quoniā deus verbi incarnationem prædicit, ad cuius finē respicere lectorē iubet:in hymnis vero,quia laudandū illum esse admonet. Quid autē sit psalmus cātici, diximus in proœmio operis.

PSALMVS LXVII.

Deus misereatur nostri & benedicat nobis. Præuidēs propheta diuinæ incarnationis mysteriū, adimpleri supplicat,quod præuidet.Et primo quidem deum petit vt humanæ misereatur naturæ,quæ sub sæua dæmonis detinebatur tyrānide: deinde benedici etiam,hoc est,sanctificari eam rogat.Quid autem sit benedicere,vide in 5. versiculo psalmi.20.

Appareat vultus eius super nos. Vultus seu facies patris,filius est.Qui vidit enim,inquit,me vidit & patrē meū.Optantis igitur in morē propheta ait:appareat vultus eius: hoc est, vtinam illuceat nobis vultus patris, ipse scilicet filius, sua nimirum incarnatione: & super nos illuceat, qui in terra sumus.Vel vultus eius:hoc est,vultus Christi secundum carnem,ipse videlicet Christus nobis illuceat. ἐπιφάνεια.

Et misereatur nostri. Bis deum rogat vt sui misereatur,veluti optatæ rei valde cupidus.

Vt cognoscant in terra viam tuam. Hoc,inquit,atque illud fieri opto,vt homines qui in terra sunt,cognoscant viam vitæ, ac conuersationis tuæ, per quam tu ambulasti, & quam tu ostendisti discipulis. τὴν γνῶσιν

In omnibus gentibus salutare tuum. Atque vt homines inquit, in omnibus gentibus cognoscant incarnationem tuam, quæ propter nos facta est. Hanc etenim salutare appellat, quia propter eam saluamur.

Confiteantur tibi populi deus,cōfiteantur tibi populi omnes. Po

puli quidē simpliciter dicti,ij intelligendi sunt, qui ex circūcisione:populi autē omnes ij qui ex gentibus credidere,veluti plures ex multis nationibus congregati.Confiteantur autē:hoc est,gratias agant,& laudent quòd propter eorum salutem humanam carnem assumpturus es.

Lætentur,& exultent gentes. Hæc clara sunt. De lætitia autem & exultatione, plerumque alibi diximus. Deinde causam lætitiæ addit.

ηγιτῶς τὸ ὀρθῶ-ντι ἀ δηγέντ.

Quoniam iudicabis populos in rectitudine, & gentes in terra dirriges. Quoniam Iudæos, qui olim populi tui fuerunt, iuste iudicabis: eo quòd te non susceperint. Et existens in terra,diriges gentes ad semitam virtutum.Vel diriges gentes, quæ in terra sunt.

Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Eandem rursus sententiam repetit, vt celeres populos faciat, & promptiores eos reddat.

Terra dedit fructum suum. Hominibus etenim à deo benedictis,terra abunde fructificauit.vel fructum terrę homines appellat,qui è terra nati sunt, quique per tribulationes, & virtutum exercitationes deo in fructū dati sunt.vel per fructum,ipsum Christum intelligit.

Benedicat nos deus, deus noster,benedicat nos deus Vide apertum ac denudatum sanctissimæ trinitatis mysterium, hac triplicatione deus deus,deus.

Et metuant eum omnes fines terræ. Ea triplicatione quidem vt diximus tres expressit personas, singulari autem sermone,eum,non eos,adorari iubens, diuinitatis vnitatem significauit. Nam & si vnaquæque personarū deus sit, omnes tamen personæ non tres dij, sed vnus esse deus dicuntur.

In finem psalmus cantici ipsi Dauid.

In finem quidem inscribitur, quia saluatoris aduentum, & dæmonū destructionē manifestus prænunciat:quid autem sit psalmus cantici, tam alibi diximus. PSALMVS LXVII.

Xurgat deus,& dissipentur inimici eius. Cum dęmones in humanū genus tyrānidē exercerēt nec homo aliquis,nec angel⁹ captiuis hominibus opem ferret, vocat propheta in auxilium,ipsum omnium creatorem, rogans eum,vt celeriter exurgat.Surrectionem autē in deo,sane & digne deo intelliges,motum quendam esse ad delinquentiū vindictam.Et licet verbum,exurgat,imperatiui sit modi, vt ex græca lectione aperte dignoscitur, sensum tamen optantis habet hoc in loco: & simili modo alia sequentia verba:quemadmodum & multis aliis in locis reperitur: vbi etiam diximus.Inimici autem dei,proprie dæmones sunt,veluti rebelles, ac deo aduersantes.

Et fugiant,qui oderunt eum à facie eius. Fugiant à præsentia & conspectu dei,illius, vultū in carne ferre nequeuntes. Quòd etiam re ipsa accidisse videmus: cum sicubi Christus coleretur,illius adeo præsentiam fugerent dæmones,vt retro nunquam conuerterentur.

Sicut deficit fumus, deficiant. Quemadmodum deficit fumus spirante vento,ita etiam hi dæmones deficiant, impulsi nimirum ac dissipati à sancto spiritu.

Sicut liquefit cera à facie ignis,sic pereāt peccatores à facie dei. Quemadmodum,inquit, aspectu ignis cæra liquescit, ita dæmones à cōspectu Christi, qui ignis consumēs est defluentes euanescant.Et quod ait:pereant,non ideo dixit, quia prorsus delendi sint dæmones, ita, vt amplius nulli sint,sed quia in eisdem amplius locis non regnabunt.Eosdem etiam dæmones propheta peccatores appellat,quia & primi omnium in deum peccarūt,& quia peccatorum inuentores merito dici possunt & magistri. τήκεται.

Et iusti lætentur. Per iustos,eos intelligit, qui per fidem in Christum erant iustificandi. Hi igitur destructa dæmonum tyrannide lætentur, ἐυφραν θήσον ται.

Exultent in conspectu dei & delectentur in lætitia. In cōspectu dei,qui eos nimirum protegit,& custodit,iuxta illud: oculi domini super iustos.Verba autem exultent,delectētur, & lætentur, idem significant:coniuncta tamen summam gaudij indicant intensionem.

Cantate deo. Vos,qui huiusmodi gaudio digni facti estis.

Psallite nomini eius. Hoc declarauimus in tertio versiculo 8.psalmi.

Iter facite ei,qui ascendit super occasus,dominus nomē illi. Ad apostolos est sermo, quo iubētur vt ad gētes excurrāt,& viā animarū, ipsarum scilicet gentium, per prædicationē ἐπὶ δυσμῶν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adueniẽti Christo præparẽt. Simile illud est,quod apud Esaiam ex persona præcursoris dictũ legimus: parate viã domino,viam,inquit,Christo facite,omne impedimentũ ex ea,atq; offendiculum auferentes. Ascendere autẽ eum dixit super occasus, quia cũ inaccessibilis lux sit,& sol iustitiæ,super hominũ animas ascendit,& per fidẽ in his animabus habitauit,quę antea occasus,hoc est noctes merito dici poterãt,propter obscuritatem atq; caligẽ erroris,quo olim circunfusæ detinebantur. Vel occasus dixit, pro vniuerso mundo,iuxta illud:& lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non cõprehenderunt. Tenebras etenim illic euãgelista vniuersum orbẽ: hoc est,vniuersos mundi homines appellauit. Deinde etiã illius nomen dicit,q̃ sci licet domin⁹ omniũ ac de⁹ est ille,qui ascẽdit, vt dixim⁹.

Et exultate in conspectu eius. Hoc paulo superius in tertio versiculo exposuimus.

Ταραχθήτω εαν.

Turbẽtur à facie eius patris orphanorum ac iudicis viduarum. Quod ait,à facie eius,exposuimus superi⁹ in secundo versiculo. Patris autẽ & iudicis appellatiõe,& summã illum prouidentiam,& curam habere demonstrauit,& iudicandi insuper potestatem exercere. Nam & curã eorum habet deus,qui omni videntur ope destituti,& iudex etiam eorũ est qui per alicuius iniuriam opprimuntur. Orphanos præterea,ac viduas eos appellat,qui ex gentib⁹ credentes,alterũ quidẽ,eo q̃ patrẽ olim suum,diabolũ videlicet,abiecerunt,alterum vero,quia fideles animę,quę erediderunt,ipso prorsus viduatæ sunt diabolo, quem antea sponsum habebant,& cui adhęserant: quippe cũ post prędicationem & baptisma, alium patrem aliumq; sponsum, loco priorum receperint: ipsum nimirum deum,quem in patrem quidem acceperunt veluti curatorem, & prouidentiam necessariorum omnium habentem, atque in sponsum, cui vt castæ virgines coniungantur per fidem.

Deus in loco sancto suo. In cœlo nimirum, & subintelligitur,verbũ,est. Nã cum dixerit: exurgat deus: itẽ: iter facite ei qui ascendit super occasus: necessario subdidit: deus in loco sancto suo: vt doceret, quod ille deus, qui existit in cœlo,vbi locũ sanctum suum esse dicimus, idẽ ille est, qui exurgit in auxilium,& qui ascendit super occasus, & qui

qui administrat,quęcũq; ei grata sunt,nullavtẽs loci mutatiõe,nullo trãsitu. est etenĩ circũsecipi⁹ de⁹. Simile etiã illud est: Nemo ascẽdit in cœlũ,nisi q descẽdit de cœlo filius hominis,qui est in cœlo. in terra etenĩ eũuersans dei filius: in cœlo erat idimisus à prẽ. Dicitur etiã loc⁹ sanct⁹, ecclsia fideliũ,& q habet fidelis vir religios⁹,ac deo grat⁹.

μονογενὴς

Deus habitare facit vnius moris homines in domo. Vnius moris hoies eos esse intellige,qui iusti sunt ac virtute prędiditi,veluti omni prorsus malitię duplicitate ac doli cõplicationæ carentes,vni tantum rei,hoc est,diuino cultui incũbẽtes,hos etenim homines deus in ea domo habitare facit,de qua Apost. Paulus dicit: q̃ habitationẽ ex deo habemus nõ manu factã,ętnã in cœlis. Symmachus vero pro hominibus,quos vnius moris esse dixit propheta,seu vnanimes,monachos reddidit: quasi ab oĩ mũdano negocio prorsus segregatos,ac solitarios: quos q; singulariter de⁹ habẽre facit in paruis domiciliis. & iuxta hunc sensum prædicere videtur propheta Anachoretarũ vitã.

Educens vinctos in fortitudine. Educẽs,hoc est,liberãs,eos nimirum, qui peccatorum suorum cathenis, & dæmonum vinculis,hoc est,affectibus seu passionibus,ac peccatorum perturbationibus vincti, atque alligati sunt: quo sermone fideles intelligit, qui ex gentibus congregandi erant. Educit autem eos in fortitudine, hoc est, in diuina virtute, ac potentia, qua tyrannum deuicit. vel etiam, in virtute sermonis euangelici.

Similiter eos,qui exasperant,qui habitant in sepulchris. Non solum, inquit, tu gentiles educis è vinculis, sed & ipsos etiam ex circuncisione Iudæos,quos exasperantes appellat,seu exacerbantes, ea ratione quam diximus in psalmo 65. Possunt etiam verba hæc ita intelligi, vt prophetiam contineant, de vniuersali mortuorum resurrectione: quòd scilicet deus ex monumentis omnes vinctos mortis vinculo, educet, ac suscitabit, & quòd similiter educet Iudęos. illa autẽ verba,qui habitant in sepulchris ad maiorem declarationem dicta sunt, & per ea omnes homines significare voluit,qui mortui fuerint, vbicunque id eis acciderit,aut in terra, aut in mari, aut in igne.

Deus cum egrederetis in conspectu populi tui,cũ pertransires in

Universidad de Deusto
Biblioteca

deserto, terra mota est, etenim cœli distillauerunt. Quãdo dixist ad Iudæos, ecce dimittitur dom⁹ vestra deserta, & quãdo Hieremiæ prophetia ex persona Christi prolata, finem accepit, quæ dicit: quoniã dereliquerunt domũ meã, diuisi hęreditatẽ meã. Tunc etenim postquã egressus es, ecce dẽs à cõspectu populi, qui eoũsq; tuus fuerat & pertransisti ad ecclesiam ex gẽtibus congregatã, quæ olim sterilis erat, ac nuda omni sciẽtia, atq; cognitione dei, sterilisq́ue, atq; infructuosa germine virtutũ, tunc, inquã, postquam existi terra commota est, passionis nimirũ, & resurrectionis tẽpore. & cœli distillauerunt, descẽdente sancto spiritu in Apostolos, in die Pentecostes. vel terra cõmota est, pertrãseuntibus gentibus ab errore ad veritatẽ, & stillauerunt Apostoli aquã prędicationis, qua fideles irrigabantur animæ. Apostoli etenim cœli esse dicũtur, & quia cœlestia sapiunt, & quia quibuscunq; terrenis rebus supereminent. illa autem coniunctio, enim, superflua est.

A facie dei Sinai, à facie dei Israel. A facie dei circunloquẽdo dixit, pro ab ipso deo, vt sit sensus: hęc facta sunt ab eo qui est deus montis Sinai. ipse etenim idẽ est, qui & deus Sinai dicitur, & deus Israẽl. Horum autem nominum meminit propheta, quia & in monte Sina, deus miracula operatus est, & quia apparuit Israel, hoc est, patriarchæ Iacob. est enim idem deus, qui hæc omnia operatur, & non est alius deus, præter eum.

Pluuiam voluntariam segregabis deus hæreditati tuæ. Per hęreditatem dei, gẽtes intelligit, iuxta illud: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam: per pluuiam vero euãgelicũ sermonẽ, quo duriores irrigantur, ac molliuntur animæ: quam euangelij pluuiam appellat voluntariã, eo quòd Mosaica lex nõ data erat ex mera dei volũtate, sed potius ex dispensatione. neq; enim optabãt, aut volebat dẽ⁹ sacrificia, aut alias eiusmodi varias obseruatiões, quæ habentur in lege. quis enim hęc exquisiuit? & rursus alibi dom⁹. Ad duritiã vestram Moyses hęc scripsit, ab initio autem nõ erat sic. Euangelicæ autem prædicationis sermo, diuinæ prorsus cõgruit volũtati. Vel voluntariã ideo appellat, quia lex etiã inuitos iubebat legẽ seruare, aliõquin lapidabat, eçdebat, incẽdio pdebat, & sęuissime denique occidebat. Prędicatio autem euangelica neminem cogit, sed volentibus tantum offertur.

Et infirmata est, tu vero perfeciſti eam Infirmata est, & debilitata, ac diu oppressa idolorum tyrannide. tu vero sanam eam, & perfectam reddidisti, per baptismi regenerationem, renouans nimirum eam, & super solidam mãdatorum tuorum petram stabiliens.

Animalia tua habitabunt in ea. Ij nimirum qui à te spirituali cibo aluntur, quiq́ue animam, hoc est, vitam habẽt in te. vel, per animalia Christi Apostolos intellige, quos Abacuch equos appellauit: induxisti, inquiens, in mare equos tuos, mare appellans, amaram, salsuginosamq́ue, ac sterilem olim gentium infidelitatem.

Parasti in bonitate tua pauperi deus Per pauperẽ, gentilem populum intelligit, qui nullas olim spirituales diuitias ac ceperat. neque enim legem habebat, aut prophetas, sed præ summa dei benignitate aliæ eis paratæ fuerunt diuitiæ: illa nimirum pluuia voluntaria.

Dominus dabit verbũ euãgelizantibus virtute multa. Hoc ad Apostolos ptinet, quibus, cũ piscatores essent, atq; idiotæ, subministrauit dẽ⁹ sapiẽtiæ verbũ, atq; hoc tãta cũ virtute, vt multa etiã, atq; admirabilia operarẽtur miracula.

Rex virtutum dilecti. Dilectũ appellat vnigenitũ filium deum, de quo dictũ legimus à patre: Hic est filius meus dilectus. per virtutes vero dilecti, ipsos apostolos intellige, veluti illius milites. eos etenim vt milites susceperat, vt summa vi, ac potentia aduersus dæmonum impetum resisterent. harum autem virtutũ ipse deus pater, rex dicitur esse, regno hoc nimirum sibi per filium parato.

Species domus diuidere spolia. Dabit, inq́t, eis deus verbũ, vt inimicorũ exuuias diuidant: ipsas nimirũ gẽtes. deuictis em̃ dæmonibus expoliarunt eos apostoli, & ab illis hoĩes eos abstulerũt, q illis antea ĩseruiebãt. Dabit, dico, deus apostolis verbũ, vt inimicorũ spolia diuidãt, formosissimæ ac speciosissimæ fideliũ ecclesiç, ĩ qua veluti ĩ decentissima domo Christus dñs habitat: quemadmodũ & nos diuisa ea esse cõspicimus. Apostolorũ em̃ alter gẽtẽ illã, & alter alterã ad fidẽ adduxit. possumus etiã p speciẽ domus, euangelij pulchritudinem intelligere, quo veluti

Universidad de Deusto
Biblioteca

quopiam instrumento apostoli hæc spolia diuiserũt:verum tunc non speciei legendum est, sed specie. vtraque enim lectio Græcis potest verbis accommodari.

ἀμελήσητε.

Si dormiatis inter medios cleros. Dormire in præsenti loco posuit pro mori, sermo eñ ꝓphetæ est ad apostolos, dicẽtis, ita demũ adducẽtur vobis hæc spolia, si moriemini ĩter medios cleros, hoc est, ĩter medias gẽtes, q̃ in clerũ, hoc est, in sortẽ, vobis datæ sunt. & sanè q̃dẽ prędicantes occisi sunt. vel aliter: si dormieritis, hoc est, si ĩmorati fueritis, immoratur enim & diutius permanet, qui dormit.

πτέρυγες.

Alæ colũbæ deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Colũbã putamus Christũ esse, ob eius nimirũ mãsuetudinẽ, ac patiẽtiã. p huius autẽ colũbæ alas, Christi corpus intelligere possumus, veluti exteriorẽ, seu magis extremã partẽ: per posteriora autẽ dorsi, quæ græci vnico vocabulo μετάφρενα dicũt, & nos possumus scapulas dicere, animã Christi intelligit, tãquam interiorẽ, ac magis tectã partẽ. splẽdidum, inquit, atq; elegãs est Christi corpus, & argẽti instar refulget. oĩ eñ caret peccati macula, verũ ipsa etiã aĩa, nõ minori luce, ac fulgore splẽdescit, cũ purissimo possit auro cõparari. ab ipsa eñ diuinitate, cui vnita, atq; cõiũcta est, hmõi lucis radios sumit. pallorem vero auri dixit, qa pallere solet aurũ, qđ purissimum est. Alij præcedentẽ versiculũ huic cõiungẽtes, ita exponũt: si stabiliti fueritis in medio duorũ testamentorũ, veteris nimirũ & noui, stabilis eñ ac immobilis permanere videtur, vt diximus, qui dormit: & sortes merito appellari possunt duo testamẽta, cũ illud antiquo populo ante eru cẽ, alterũ nouo populo, post crucẽ, ĩ sortẽ data sint. si igitur cõstiteritis in medio vtriusq; testamẽti, & qđ nouum est, veteri cõsonũ crediderit is. (vetus etenim figura est, & nouum veritas,) tunc alæ columbæ, hoc est, exteriores, ac simpliciores sancti spiritus sensus, splẽdidi esse vobis videbũtur, & scapulæ, hoc est, interiores, & magis mysticæ cõtẽplationes, instar pallidissimi, ac purissimi auri fulgorẽ, ac lucẽ suam vobis demõstrabunt. & quãquã vtrũque ex his metallis splẽdidissimum sit, auri tamen splendor intensiorem præ se fert fulgorem. per columbã vero, sanctum spiritũ intelligunt, qui in columbæ specie super Christum descendit, cum baptizaretur.

Dum discernit cælestis reges super eã, quasi nive dealbabũtur χιονωθήσεται in Selmon. Per reges ipsos etiam apostolos intelligit, eo q̃ cæli regnũ hęreditarunt: quos etiam in psalmo 44. principes appellauit. prædicit igitur futurum in die Pentecostes sancti spiritus in Apostolos aduentum. Quando cœlestis, inquit, deus mittet, ac diuidet, hoc est, quando sortietur reges super eam: super eam, inquam, hæreditatem, hoc est, super gentes, quæ hæreditas Christi sunt: quod tunc futurum erat, quando ad Apostolos diceretur: euntes docete omnes gentes, tunc reges illi, veluti niue quadam dealbabuntur, hoc est, clari ac splẽdidi fient, per gratiam scilicet sancti spiritus. & locum etiam addidit, dicens: in Selmon. ipsam autem intelligit Hierusalem, vbi post domini assumptionem, discipuli cõsederunt, donec induti sunt virtutem ex alto. obseruandum est autẽ, quod dictio, dum, ꝙpenumero futurum tempus designat, vt in præsenti loco: dum discernit, hoc est, postquam discreuerit. hanc autem obseruationem, tradidimus etiam in inscriptione psalmi quinquagesimi.

πίονα γενόμενον.

Mons dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis. Montem dei ecclesiã fideliũ appellat, veluti à terrenis eleuatã & contemplatione, atque actionibus suis tendentem in cœlum. Dei etiã eam esse dicit, quasi propriam eius essectam, atque in illius potestatem delapsam: pinguẽ etiam ob spiritualis pabuli, quod in ea est, tum abũdantiã, tum etiam excellentiam: & deinde coagulatam, seu (vt magis posci t Græca dictio) caseatã eam esse dicit ob soliditatem dogmatum, quæ in ea sunt. Caseus etenim, sicuti à coeundo dictus est, aut à lacte coacto, ita etiã soliditatem quandam significat. Postremo pinguẽ rursus appellat, ob charismatum ac donorum sancti spiritus abundantiã. varijs vero laudibus hunc montem laudat, atque exornat prophęta ob varias nimirum, ac multiplices illius virtutes.

Quare suspicamini montes coagulatos. Ad ecclesię inimicos est sermo. quare, inquit, suspicamini? hoc est, quare opinamini, alios etiam montes caseatos, quam hunc nostrum montem?

Mons in quo beneplacitũ est deo habitare in eo. Mõs, inquit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem deus voluit suum esse, vt illic habitaret, hæc, inquiens, Requies mea in seculum seculi.

Etenim dominus habitabit in finem. In finē, hoc est, perpetuo. Quid ad hoc dicēt Iudæi? Neq; eñ habitauit perpetuo dominus ex Sion, sed certo ac finito tantū tempore.

Τὸ ἅρμα τοῦ θεοῦ μυριοπλάσιον.

Currus dei in infinitum multiplicatus. Cū superius dixerit, iter facite ei qui ascendit super occasus, nūc in specie, currus dei meminit. Per currum vero dei, eos omnes intelligere possumus, qui fidei habenas susciepere, quiq; ad suaue Christi iugum iuncti sunt, ascensoremq́ue & aurigam eum habent. Huiusmodi enim homines, currus dei dici possunt: quinimmo & currus multiplicatus ab antiquo illo iustorum curru, qui inter Iudæos erant.

Χιλιάδες ἐυφροσύνων. Ἐν σινᾶι.

Millia abundantium. Subintellige verbum sunt. Abundantium vero vbertate, ac fertilitate virtutum.

Dominus in eis: in Syna erat in sancto. Subintellige relatiuū, qui, vt sit sensus: Ille dñs in eis est, qui olim erat in sancto Syna: & abundat altera præpositio, in. Vnus igitur atque idem deus est ille, qui tunc in Syna, & qui modo legē statuit. Sanctum autem Syna appellat, veluti sanctificatum, ipsius dei præsentia, atque ei dicatum.

Ἀνέβης εἰς ὕψος ἐν ἁγίοις ἐν σινᾶι.

Ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem. In altū, hoc est, in crucem, vel in cœlum. Ascensus autem hic, libertatem ostendit, dum ait: ascendisti, sponte tua nimirū. Tu etiam ipsum diabolum, qui tyrannidem in nos exercebat, crucis iaculo confodisti, & gentium captiuitatem captiuasti, quam ille antea captiuauerat, eos sibi in seruitutem redigens. Propterea ipse dominus alibi ait: cum autē exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me.

Cepisti dona in hominibus. Verum apostolus Paulus hunc referens versiculum, non cepisti, ait, sed dedisti, & vtrunque factum est. Nam ab iis, qui ad se accedunt deus fidē, & gratiarum actionem capit, & eis contra multiplicia tribuit charismatum dona.

Τῶ λαβεῖν δῶναι.

Etenim non credentes vt inhabitares. Accepisti eñ eos homines, qui primum non credebant. Accepisti autē eos, vt inhabitares in eis, si te dignum effecti essent habitaculū.

Ἡμέραν καθ' ἡμέραν

Dominus deus benedictus, benedictus dominus de die in diem. Vide sermonem de sancta trinitate: Dñs deus & dominus.

nus. Sic enim Moyses dixerat: Dñs deus tuus, deus vnus est. Et cum laudandum eum esse dixisset de die, hoc est, per totam diē, dictionum obscuritatē declarauit, addēs, in diem. Alij autem verba hæc, de die in diem, simpliciter intelligunt, pro semper, & per dierum successionem.

Κατευοδώσαι.

Prosperū iter nobis faciat deus salutarium nostrorum, deus noster deus salutis. Hoc etiam in loco contemplari licet sermonē de Trinitate. Nam ter hic inuocatur dei nomen. Et quia in Græca lectione dictio, salutarium, & dictio, salutū, solo accentu differūt, aliqui etiam deum salutū legunt, & sensus idē est. Et quod sequitur: Deus salutis, ad eūdē sēsum ptinet, ac si diceret: Deus saluator noster, & deus saluās.

Et domini domini exitus mortis. Ad potestatem, inquit, dei pertinet, vt à morte quis ad vitā educatur. Per mortē vero, & illā intelligere potes, quę corporis operationes extinguit: ipsam nimirum naturalem mortē. Et illam, quæ virtutum operationes in anima mortificat, quā appellamus peccatū. Abvtraq; enim morte potest nos deus liberare. Intelligi etiam possunt hæc verba, vt prophetiā contineāt de saluatoris resurrectione, qui primus exiit à morte. Ea etenim superata in sua carne, rursus resurrexit.

Verumtamen deus confringet capita inimicorū suorum. Principaliores, inquit, atque efficaciores dæmonum potentias confringet, quas capita ideo appellauit, quia in capite potiores, ac præcipuæ sunt nostri corporis vires. Abundat autem hoc in loco dictio, verumtamen. Huiusmodi autē confractionem capitum, non intelliges corporalem esse, cum corporibus careant dæmones. Sed intellectualiter, cum & ipsi intellectuales sint substantiæ.

Verticem capilli perambulantium in delictis eorū. Cōfringet, inquit, deus capita inimicorum perambulantiū verticem capilli, hoc est, conculcantium verticem comæ, comæ dico quorumlibet delinquētium. Capillum enim hic dixit pro coma. Conculcare vero delinquentium comā dicuntur dæmones, eo qđ peccatores quosq; veluti sibi subiectos cōculcant. Possumus etiā immutato sermone, aliter exponere: quod cōfringet Dñs capita hominū perābulātiū, hoc est, inuestigātiū in delictis humanis capillū verticis, hoc est, tenuissima quæq; hominū peccata. Exquirūt

etenim dæmones, etiam hæc minima, quoties animam viderint rationem deo esse reddituram.

Ἐκ. *Dixit dominus, ex Bassan conuertam.* Bassan confusionem significat, seu sordes Conuertit igitur deus eos, qui fideles fuerunt ex gentibus ab Idolorum confusione, atque à sordibus peccatorum.

Ἐκ βυθῶν ἐπιστρέψω. *Conuertam in profundis maris.* Conuertit autem eos deus à sordibus, vt diximus, atque hoc in sacro baptismatis lauacro, quod profunda maris appellauit. In eo etenim deus amarum ac salsuginosum demersit peccatum, quēadmodum & Michæas Propheta prædixit. Ipse, inquiens, conuertet nos, & miserebitur nostri, & dissoluet peccata nostra, & proiicientur in profunda maris. Per profunda etiā maris, peccatorum profunditatē, hoc est, grauissima quęque delicta, possumus intelligere: à quibus delictis conuertit nos deus, ad virtutis lucē adducens. Et iuxta hunc sensum quod dicit in profundis, expones, pro ex profundis, vt sit præpositio pro præpositione.

Vt intingatur pes tuus in sanguine. Hoc autē facies, ô dñe, vt sæuos prorsus superes dæmones. Est enim sermo metaphoricus, & tractus à strenuorum militum certamine, qui cum fuerint victores, cæsorū hostium cadauera conscendunt, & in defluenti sanguine pedes intingunt. Huiusmodi translatione vtitur Esaias, ex persona Christi dicens: Conculcaui eos in furore meo, & deduxi sanguinē eorū in terrā, & aspersa sunt vestimenta mea, in victoria. Sēsus igitur præsentis versiculi est, quos eos prorsus superabit. Vel aliter. intelligēdo de Christo: per Christi pedem, ipsam possumus Ecclesiā intelligere: quę per fidem eū vbiq; fert. Ipsius etenim Ecclesię caput est Christus, & ipsa rursus Christo pedū vicē præstat. Hæc igitur Ecclesia intincta est in Christi sanguine, eo nimirū signata, atque intincta, vt quēadmodum ferrum tinctura, sic & ipsa eius sanguine cōsolidata fuerit, ac roborata. Vel etiā martyrum sanguine, tametsi intellectualiter dæmonū sanguinem intellectualiter occisorum, possis etiam intelligere.

Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. A cōmuni sensu rursuus sumēdū est verbum, vt intingatur. Canes autem Christi, Episcopi sunt, qui insidiatores expellūt, & rōnales greges custodiunt. Horū igitur canum intellectualis lingua intincta est, in sanguine nimirū, qui profluebat ex inimicis. Subaudiendū est enim aliquid ex præcedēti versiculo, ita vt ordo, ac sensus perfectus sit: vt intingatur, inquit, eorū lingua ex inimicorum sanguine, ab ipso deo patre nimirum adiuta. Est autē hic sermo metaphoricus. Cæsis siquidem inimicis, cædentium canes lābere solent occisorum sanguinem, & illorum cadauera dilaniare.

Ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι. *Visi sunt incessus tui deus.* Per incessus hic actiones Christi in carne conuersationemque, ac vitam eius intelligit, quorum omnium spectatores Apostolos fuisse legimus, iuxta quod per alium Prophetam dicitur: post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est.

Incessus dei mei, regis qui est in sancto. Vide, quā ingenue beatus Dauid, Christū fateatur deum esse, veluti, qui certissimam futurorum habebat scientiam. Sanctum autem patrem ipsum appellat, in quo filius ineffabiliter est. Ego enim, inquit, in patre, & pater in me est.

Præuenerunt principes coniuncti psallentibus. Apostolos prīcipes appellat, quemadmodū & alibi: Constitues, inquit, eos principes super omnē terram, & diximus in psalmo quadragesimoquarto. Hi igitur principes, oēs alios credentes in fide præuenerūt. Per psallentes vero, ipsos Prophetas intelligit, eo q; omnia cecinerint, ac prædixerint, quę ad Christū pertinebāt. His igitur Prophetis Apostoli coniuncti fuerunt, hoc est, proximi ac vicini extiterūt, quia & tempore, & prædicatione illos consecuti sunt.

In medio iuuenculorum tympanistriarum. In medio Iudaicarū synagogarum, quæ propter vitæ, atq; cōuersationis imperfectionem, adulescentulæ adhuc, hoc est, imperfectiores fuisse dicuntur, & tympanistriæ, quia nō tam spirituale quam corporale obsequium, atque cultū deo in religione sua exhibebant, ex corporea enim pelle cōficitur tympanū. Vel in medio Ecclesiarum, quæ vbique locorum sunt. Quæ adulescentulæ etiam dici possunt, ob nouam puramque ac synceram fidem, & tympanistriæ, quia in dei obsequium corpus suum mortificant. Tympana etenim ex mortui corporis pelle confici solent.

In Ecclesiis benedicite deo. Hic sermo, legalis cultus cessa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem prædicit,& Ecclesiarum multitudinẽ,quæ in variis orbis partibus erigendæ erant. Nam olim vnicũ tantum erat omnibus Iudæis templum.

Ἐκ. *Domino ex fontibus Israel.* Domino rursum benedicite ex legis,ac prophetarum libris,ex quibus veluti quibusdam fontibus perennibus,Israelitico populo,dei doctrina,atque cognitio perpetuo scaturiebat,ex quibus fontibus sancti patres ac deo pleni,multa haurientes,hymnos in dei laudem composuerunt.

Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Illic,inquit,in Ecclesiis Beniamin aderat,Apostolus scilicet Paulus, qui de tribu fuit Beniamin, & adolescentulus, seu (vt magis posci Græca dictio)Iunior dicitur, quia vltimus omnium Apostolorũ ad fidẽ accessit.Et in mentis excessu, seu (vt Κάθισμα. proprie est Græca dictio)in ecstasi, propter raptũ eius ad tertium cœlum,de quo ipse ait:siue in corpore,siue extra corpus,nescio:deus scit.Nã & in beato Paulo ea impleta sunt, quæ de Beniamin à Iacob patriarcha in benedictionibus prædicta fuerant:Beniamin lupus rapax mane comedet,vespere diuidet cibum. Ipse siquidem Paulus ab initio,lupi instar,Ecclesiam vastabat,furore,atq; cædibus pene eam deuorans,& tandem conuersus,non tantũ his cædibus abstinuit, sed spiritualem cibũ, atque cœlestem panem Ecclesiæ fidelibus,per vniuersum orbem,vt fidelis ac prudens distributor,diuisit.

Principes Iuda duces eorũ,princi es Zabulon,& principes Neptalim Ipsarum, inquit,Ecclesiarũ duces erunt Apostoli. Apostolos enim intelligit,dum trium harum tribuũ principes nominat.Nã & Iacobus,& exteri fratres domini è Iudæ tribu fuerunt,Petrus,Andreas,Ioãnes & Philippus ex vico erant Bethsaida,Matthæũ,& Iacobũ Alphæi degisse legimus in Capharnaũ: Simon autẽ Zelotes Canæus fuit.Omnia autẽ hæc loca in Galilæa erãt regione, quę Zabulõ,& Neptalim tibubus in sortẽ obuenerat. Similiter & alij Apostoli ex his tribubus originẽ trahebãt. Et principes eos appellauit,non q; ciuitatibus & locis illis dominarẽtur,sed quia excellentiores,atq; honoratiores erãt animi nobilitate. Vel subintellige dictionẽ,ex,vt sit sensus,quòd principes fuerunt ex tribu Iuda, ex tribu Zabulon,

Zabulon,ex tribu Neptalim.

Manda deus virtuti tuæ. Hæc ad patrẽ dicta sunt,vt filio mandet ea,quæ ad prædicationem pertinerent. A me ipso etenim,inquit Christus,nihil loquor,sed quęcũq; audiero à patre.Quòd autem Christus virtus dei dicatur,Apostolus docuit,dicẽs de eo,q; dei virtus est, & dei sapiẽtia.

Confirma hoc deus,quod operatus es in nobis,à tẽplo tuo in Hierusalem. Hæc ad filiũ dicta sunt, vt Euangelij prædicationem,quod in nos,vel propter nos operatus est, validiorem,ac potentiorem reddat. Vel confirma quod operatus es à templo tuo hoc est, quod perfecisti per assumptã humanitatem,que templum dicitur,ac tabernaculum diuinitatis.Nam quod ait,à templo tuo, exponi debet, hoc est. per templum tuum, quod templum, hoc est, quod corpus tuum,habitauit in Hierusalem.Ego enim,inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius,prædicans præceptum eius.

Tibi offerent reges munera. Gentium nimirum reges. Munera autem,quæ obtulerunt hi reges templa sunt,& prædia deo dicata,& varia alia dona ab eis diuino cultui pie oblata.Hæc autem munera statim offerrent, cum primũ te immortalem eorum esse regem,& deum cognouerũt. Quanquam & immutato versiculorũ ordine,aliter possimus exponere,vt sensus sit:q; ab hoc terrestri tuo tẽplo, reges ferent tibi dona,in supernam Hierusalem,quia per terrestrium horum munerum oblationem, accessum & gratiam apud deum in cœlo consequentur.

Increpa feras arundinis. Fac obmutescere,inquit, intellectuales leones,immites nimirum ac sæuos dæmones,qui veluti quidam leones,in arũdinibus latẽt, dũ in leuitate, ac sterilitate instabiliũ,atq; inconstantium in fide hominũ,latebras ac nidos suos faciũt: iuxta quod de diabolo scriptum legimus,apud beatum Iob,q; sub omni dormit arbore,apud arundinem,& papyrum,& caricem. Huiusmodi etenim sermone, requiescere dæmonem intelligimus,in iis hominibus,qui plantarum quas supra commemorauimus proprietates seruãt,qui scilicet, aridi sunt ad ferendas virtutes,& quia succũ atq; humorem multũ habẽt ad nutriendas voluptates. Huiusmodi etenim ꝓpte

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatis,& naturæ sunt papyrus,& carex.

Congregatio taurorum in vaccis populorum vt excludãtur qui probati sunt argento. Per tauros,pontifices & scribas & reliquos Iudęorum principes intelligit,veluti temerarios ac cornu ferientes. Per vaccas vero,seu(vt potius Græca dictio significat)per iuuęcas populorum,plebis multitudinẽ intelligit,quæ illis suberat. Præsunt enim in armentis tauri & subsunt iuuęcæ. Et sensus est:Quòd ij, qui exteris dignitate præminebãt,fuerunt in medio populorũ,vt Apostolos excluderent,hoc est,vt impedirẽt eos à prędicatione verbi,Apostolos dico qui argento,hoc est,qui in fide,aut virtute probati sunt. Legimus enim in actis,q eũ principes sacerdotum, & seniores vocassent Apostolos, & verberibus cæcidissent,iusserunt ne loquerẽtur in nomine Iesu. Argento autem probatos dixit,pro,probatos tanquã argentum. Est enim Hebraicæ linguę proprium idioma Vel subintelligendo dictionem, quasi,alia potest reddi lectio,vt sit,qui probati sunt,quasi argentum.

Ἀδμωσι

Dissipa gentes,quæ bella volunt. Intellectuales nimirum & sensibiles gentes.

Venient legati ex Aegypto. Per Aegyptum omnes Gentium regiones intellige,quibus intellectualis Pharao,dęmõ dominatur. Ex hac etenim Aegypto vẽturos esse prædicit fideles ad Christum,pro toto orbe intercessuros.

Χέρια αὐτῆς

Aethiopia præueniet manum suam deo. Præueniet, hoc est, extendet,Nam qui manũ extendit,præuenire quodãmodo illu ídetur,quod ꝓcul iacebat. Ab eo igitur quod cõsequitur,significauit id quod præcedit. Extendit autẽ Aethiopia Candacem illum,quem manũ nunc propheta appellat,veluti potentẽ inter Aethiopes. Vis etenim, ac robur hominis in manu potissimũ dignoscitur. Potens autẽ erat ille Candaces,cum post reginã in imperio primꝰ haberetur. Alij qui per Aegyptum vniuersum dicunt orbẽ significari,eo ꝙ intellectualis Pharao totius orbis dominaretur, & per Aethiopiã eiusdem orbis fines denotari. Sunt enim Aethiopes in orbe omnium hominũ extremi, qui orientem incolũt & occidentẽ. Reminiscẽtur enim, inquit,& cõuertentur ad dominũ,vniuersi fines terrę. Et iuxta huiusmodi expositionẽ,quod ait:Præueniet manũ suam

suam : simpliciter ac iuxta literã intellige, ꝙ supplicęs ad Christum manus extendet, fidelis scilicet iam effecta.

Regna terræ cantate deo,psallite domino. Hic versiculus ad duorum prędecedentium declarationem consequitur. Vniuersas etenim gentes promiscue canere Christo iubet, & psallere.

κατὰ ἀνα τολὰς.

Qui ascendit super cælum cæli in orientem. Qui ascendit in cœlum in orientem,hoc est,palam,ac manifeste, omnibꝰ videntibus Apostolis,qui in terra erant,& videntibus etiã omnibus incorporeis angelorũ ordinibꝰ. E cœlo etenim descendens in terram,descendit in occidentẽ,hoc est,clã & latenter ab omnibus,velatáq; & obtecta ineffabili quodammodo illius diuinitate. Ascendẽs vero è terra in cœlum palam ascendit,& hoc est, quod ait, ascendisse in orientem. Alij ideò dictum esse putant, in orientem : quia Christus in orientali Hierusalem ora esset,quando in cœlum assumptus est. Ita enim iacere dicunt ad Hierusalem mõtem Oliuarum. Cœlum vero cœli illud appellat, qđ est supra firmamentũ,quódque ante omnes alios cœlos creatum est. Illud enim firmamenti cœlum dicitur. Nam per firmamentum,nostrum cœlum intelligimus.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Vox Christi, Apostoli sunt,qui Christi loquũtur sermones. His igitur in die Pẽtecostes sanctum dedit spiritũ,quem hoc loco beatꝰ Dauid virtutis vocem appellat,iuxta quod Lucas ait, ꝙ factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Sonus autem voci simillimus est. Virtutis vero vocem dixit, quia & ipse dominus virtutem eũ appellauit dicens:donec induamini virtutem ex alto. Vel aliter:per vocem dei præcursorem Ioannem intellige,de quo dictum est,ecce mitto angelum meum ante faciem tuam,per vocem vero virtutis,ipsum Christum,eo quòd post salutares illius sermones, diuina quædã vis ac,virtus consequebatur. Nam simulac aliquid ab eo dictum erat, statim etiam opere adimplebatur.

Date gloriam deo. Ad fideles sermo est, mandans vt deũ glorificent,qui tãtam illis impertitus est misericordiam.

Super Israel magnificentia eius. Magnalia, inquit, dei iis

hominibus innotescūt, qui diuinæ contēplationi vacauerint. Israel etenim interpretatur mēs videns deū, ille vero q̄ affectib⁹, ac passionibus fuerit obcæcatus, contēplari non poterit quanta ac qualia deus ob nostram sit operatus salutem. Et quod, ait: super Israel dixit pro, ipsi Israel. Vel aliter: super fidelium Ecclesiam, quæ mente ac spiritu Christum videt, fiunt mirabilia dei quorum contemplatione digna esse semper reputatur.

Et virtus eius in nubibus. Per nubes, hic ipsos etiam Apostolos intelligit, veluti supra existentes atq; eminentes à terrenis negotiis, ac veluti spirituali aqua plenos, quam ex sancti spiritus profundis hauserunt, vt animarum atq; ua ac campos, hoc est, vt ipsos credentes irrigarent.

Mirabilis deus in sanctis suis. Sol, inquit, sancti deum admirantur: veluti qui magnificas atq; amplissimas illi⁹ administrationes soli pro animi dignitate cōcipere accōprehendere possint. Mirabilis igitur atq; admirandus eis est.

Ipse dabit virtutem & fortitudinem populo suo. Nouo nimirum populo: virtutem quidem vt ab idolorum errore & seductione eripiantur, fortitudinem vero vt per eam in syncera fide constanter possint permanere.

Benedictus deus. Qui rite omnia administrauit, qui creauit nos. & denuo iterum reparauit, qui tātis populū suū donis dignum effecit. Et hæc quidē huius psalmi expositio est iuxta Anagogen. Verum & Iudæi iuxta historiā rebus suis accommodare eum conātur. sed exequi propositū non possunt, scire igitur decet, quo pacto illius sensum detorqueant. Aiunt enim: exurgat deus in auxiliū corporalis Israel. Et per inimicos, Philistæos aut alios alienigenas populos intelligūt, quos etiā esse eos dicunt, qui deū oderūt, & peccatores insuper & iniquos. Per iustos vero omnes probos ac virtute prēditos viros intelligūt, q̄ tūc erant inter Iudæos. Et quod ait, Iter facite ei q̄ ascēdit super occasum: aiunt de Arca dictum esse, cū sanctus spiritus parari viam iusserit, per quā deus erat ascēsurus, atq; hoc in occidentali parte Hierusalem. Ita enim situm fuisse templum dicunt in quo tandē arca quieuit. Deus in loco sancto suo, hoc est, in templo, qui Iudæorū populum (quos vnanimes, seu vni⁹ moris homines appellari dicūt, quia

quia in vnum deū credunt (habitare facit in domo, hoc est in templo suo. Deinde ea connumerari dicunt, quę in exitu Aegypti cōtigerunt. magna enim vi eduxit deus Iudæos de Aegypto, seruitute antea illic alligatos, quos & paulopost exasperātes appellari dicūt, ratione quā alibi diximus, & sepulchrorum habitatores, eo q; dū in Aegypto essent, tanquā penè mortui reputabantur, & nihil per se poterant operari. Egrediebatur autē tunc deus coram populo in colūna nubis & ignis, & simul cū populo pertrāsibat in desertū. Tunc etiam terra cōcussa est, facta nimirū validissima quadā tēpestate in monte Sina, & cœli destillauerunt māna. Per voluntariā vero pluuiā, gratā aquā intelligunt, quæ fructuū prēstitit copiā. Et infirmata est, eorū nimirū hæreditas, quando in Aegypto variis calamitatibus atq; afflictionibus fuit percussa. Perfecit autem eam deus muniens & corroborās eam regno. Per animalia vero dei, seipsos intelligūt, veluti deo dicatos. Præparasti etiā, inquiūt, tu deus ea bona pauperi populo tuo errāti in deserto, & certā adhuc regionē non habenti. Et per euāgelizantes, antiquos ꝓphetas intelligunt, qui populo annunciabāt, vt inimicorū spolia diuiderēt, & ad tēpli pulchritudinem atq; ornatum ea deputarēt. Qua in re falsa dicere conuincūtur, cum nulla fuerint spolia, quę illi ad decorē tēpli obtulerint, sed vt diximus, Anagogicē hęc omnia intelligēda sunt. Per dilectū etiā, ipsum Dauid intelligūt, aut Salomonē, & verba illa, si dormieritis inter medios cleros, ita exponunt, si stabiliti fueritis in medio prædiorū terrę promissionis, quæ prędia vobis in cleros, hoc est, in sortes cōtigerūt, adeo vestrę augescēt diuitiæ, vt alę columbarū, quas prędiuites viri gypsinas super tecta in summæ fœlicitatis signū infigere solebant, futuræ sint deargēteatę, & scapulæ, seu posteriora dorsi, pallidissimo ac purissimo sint auro ornanda. Verū nullibi legimus Iudæos huiusmodi ritū aliquādo seruasse, vt colūbas in domorū tectis infigerent. Dū discernit, hoc est, dū eligit cœlestis deus reges super Hierusalē, splendescent & lucebunt illi reges in ea. Montē etiā dei Sion, appellat mōtē pinguem, quia pascentia illic pecora facile pinguescat, & montē coagulatū similiter, seu caseatū, quia pascuo-

rum abundantia assidue lac præbeat. Verũ quod dicitur: etenim dñs habitabit in finem, vt iam prædiximus, ab eis recte exponi non potest. Per currũ etiã dei seipsos intelligunt, quasi in ipsis solis deus requiesceret, & quem currũ multiplicatũ esse dicũt in infinitum, hoc est, valde numerosum, & millia etiam abundantium diuitiis in eis esse: item quòd dñs ille in eis est, qui olim fuit in Sina, eum eorum progenitoribus. Et ad deum deinde sermonem dirigunt, dicentes: ascendisti in altum, hoc est, sublimis atque excelsus, reputatus es supra omnes. Captiuasti captiuitatem per populũ tuum, qui hostes tuos deuicit. Accepisti dona, hoc est, oblationes, deo dicatas, & eos homines qui tibi antea non parebant, accepisti in seruos, vt inhabitare eos faceres simul cũ populo tuo, atq; ei seruire. Quæ sequuntur manifesta sunt. A dño autem sunt exitus ac viæ mortis, qui cõteret alienigenarũ capita, & verticẽ capilli hominum perambulãtium in peccatis. Decreuisse etiam olim deum dicunt, & dixisse. Conuertã, hoc est, ecipiam populum meũ, & saluum educã è Bassanitide regione, in qua Oggigas regnauit, & conuertam eum ex profundo maris sanguinum. Ruit enim sanguinũ tunc inundarunt, iis interfectis, qui eũ Ogrege erant, vt pes tuus ô Hebræe intingatur in iugulatorũ hominũ sanguine, & ipsã etiam lingua canum tuorũ, ex eodem inimicorũ sanguine per ipsum deum intingatur. Itinera autem esse dicũt dei vias, hoc est, dei vestigia olim in monte Sina. Ascendit enim, inquit, in monte Moyses & Aaron. & quæ sequuntur. Et paulo post, & viderunt locum vbi steterat deus Israel, & quę sub pedibus eius opus lapidis Saphyri. Per sanctũ vero, ipsum intelligunt cœlum. Sequitur: Præuenerũt populum, ipsius populi principes. Inter canẽdum etenim deo, atque inter psallendum, adstiterunt propius psallentium choro, in medio iuuencularum tympanistriarum, & accidisse hæc intelligunt, post transitum maris rubri, quando Maria soror Aaron, prima inter alias adolescẽtulas cœpit canere canticũ. Et quod sequitur: In ecclesiis benedicite deo, nullo pacto, suo possunt accõmodare proposito. Et Beniamin pro tota tribu intelligũt, & adulescentiorẽ, seu iuniorem appellari dicunt, quia cæterorum fratrũ iunior fuerit.

fuerit. In extasi vero & mentis excessu, eum fuisse dicunt, eo quòd huius tribus milites in certamine furere quodammodo, atq; extra se rapi videbantur: verum frigida admodum huiusmodi videtur expositio. Principes etiam Iuda regnasse dicunt in populo Hebræorum: principes autem Zabulon, & Neptalim ideo aiunt hic fuisse commemoratos, quia cæteris insigniores hatũ tribuum homines videbantur, ob summam, quam in bello semper ostenderunt, strenuitatẽ. Deinde manda, inquiunt, deus virtuti tuæ: hoc est, angelis tuis. Virtus enim dei angelus: manda inquam ea quæ ad defensionẽ nostram pertinẽt, & confirma regnũ, quod in nobis iam parasti, si non propter nos, saltem propter celebre templum tuum. Ita enim intelligunt illa verbatã templo tuo. Tibi etiam ferent reges munera: vt Salomonis tẽpore factum est, ab Hyram rege Tyri, qui ligna ad constructionem templi cedrina obtulit. Per feras autem harundinis, immites gẽtes intelligunt, quæ in occultis, atq; accessu difficillimis locis habitabant. Congregationem etiam taurorum seipsos esse asserunt, veluti duces quosdam inter subiectos populos considentes, & congregationem conuocantes, eósq; dirigentes, ac conseruantes: vt excludant, hoc est, vt ex clausura liberent populum probatum in munditia fidei, tanquam argentum. Quod sequitur: venient legati ex Aegypto: impletum esse dicunt Salomonis tempore, quando Aethiopia suam ad Salomonem manum: hoc est, quando vim ac potentiam suam misit: illam scilicet reginam quæ visitatura venit Salomonẽ: & quæ sequuntur eodem conantur tenore, rebus suis accommodare: quanquam, vt diximus, conuincatur nõ posse. Illud profecto admiratione dignum est, quomodo sanctus spiritus anagogicũ sensum cum historico complicauerit, & præcipuis quibusdã locis meram anagogem, omni prorius nudam historia apposuerit, ad conuincendum aduersarios Iudæos.

In finem pro iis, qui commutabuntur, Psalmus ipsi Dauid.

In finem inscribitur ob prophetias hic contentas, quæ ad finem tendebant, & pro iis qui commutabuntur, quia rerum mutationem pertractat. Conscriptus autem fuit ex populi persona, qui captiuus erat in Babylone, & mutatione facta à seruitute libera-

tus, & in patriam restitutus est. Accommodari etiam potest cuilibet fideli, qui à visibilium atque ab inuisibilium hostium oppressione fuerit liberatus. PSALMVS LXVIII.

Saluum me fac deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Per aquas, tentationum ac calamitatum affluentiam intelligit, quæ ab inuisibilibus, vt diximus, seu à visibilibus inimicis proueniant: quarum calamitatum profunditas, aquarum instar, facillime omnes suffocat, qui in eam inciderint. Huiusmodi aquę, inquit, totum me obtexerunt, & ad ipsam vsque animam peruenerunt: quo sermone doloris sui vehementiam demonstrat.

ὑπόστασιν. *Infixus sum in limo profundi, & non est subsistentia.* Quædã exemplaria habent infixus sum in materia. Græcæ enim dictiones ἰλὺς & ὕλη (quarũ prior limum, altera materiam significat) modica & literarum & vocum differentia distinguntur. Quocirca scriptorum vitio facilè introducta est lectionis varietas. Verum vtcunque legas, fecem illam propheta metaphorice significare voluit, quæ sub profundo aquæ esse solet. Qui igitur in huiusmodi fece infixi sunt, subsistentiam, hoc est, stabilitatem nullam inuenisti, ipsa nimirum fece, ob cœnosam ac fluxã illam materiam semper magis infra se considente.

Εἰς τὰ βάθη. *Veni in profunda maris, & tempestas demersit me.* His tribus proximis versiculis eandem propheta vbiq; repetiit sententiam, multiplicibus absorptum se esse asserens calamitatibus, quas variis explicare conatur nominibus: aquas primo eas appellans, eo quòd impetu quodã, aquæ instar defluunt, & suffocant: deinde limum profundi, propter infinitatẽ. & tertio, profunda maris, ob copiam atq; amaritudinem aquarum: postremo etiam tempestatem, ob summam huiusmodi calamitatum vehementiam.

Laborauit clamans, rauca facta sunt fauces meæ. Clamans scilicet ad te, vnde assiduo atque intenso clamore effectus sum raucus.

Defecerunt oculi mei. Fatigati nimirum ac debiles effecti dum intenti te intuentur.

Dum spero in deum meum. Hoc mihi accidit quia in te tantum spero. A te solummodo, opem, & posco & expecto, atque ideo intentus te intueor.

Multiplicati

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderũt me gratis: inualuerunt inimici mei, qui persequuntur me iniuste. Et multi, inquit, sunt, & potentes, qui persequuntur me, & sine causa oderunt me. Ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου.

Quæ non rapui, tunc exsoluebam. Metaphoricus est sermo, desumptus ab iis, qui ea reddunt quæ nunquam abstulerunt: & sensus est: quòd earum rerum causa se pœnas dare dicit, pro quibus ipse molestiam alicui aliquã nunquã intulerat. Et quòd ait: tunc exsoluebam: ad illud tẽpus referendũ est, quando pœnæ huiusmodi ab eo exigebãtur.

Deus tu nosti insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. Tu, inquit, nosti omnia, tu insipientiam meam cernis, & si quid auersus eos aut imprudenter egi, aut deliqui, nihil prorsus te latet.

Non erubescant super me, qui sustinent te domine, domine virtutum. Quod ait super me, est constructio indifferens, pro in me. Non erubescãt igitur in me, quasi id auxilium non sim consecutus quod à te expectabam. Illi, inquam, non erubescant in me, qui sustinent: hoc est, qui expectant te sibi adiutorem futurum. Dominum autem virtutum seu potentiarum, eum appellauit, veluti qui saluare omnes potest, qui illum inuocant. Μὴ αἰσχυνθήτωσαν.

Neque confundantur super me, qui quærunt te deus Israel. Similis est sententia, quam in præcedenti habuimus versiculo. Illi vero quærere deum dicuntur, qui in angustiis atque afflictionibus propriis eum inuocant.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. De opprobrio dictum est in plal. 45. ibi: quoniam exprobrabãt mihi inimici mei, dicẽtes: vbi est deus tuus? post opprobrium vero, sequitur confusio.

Extraneus factus sum fratribus meis, & hospes filiis matris meæ. Quæ sequuntur manifeste Christo cõgruunt. Quidam vero & superiora ei esse applicãda contẽdunt, veluti passo lege humanæ naturæ. Per fratres autẽ Iudæos intelligit. Eundem enim omnes progenitorem Abrahã habebant, quos simili modo matris suæ filios appellat, ob Sarram communẽ omniũ matrẽ. Hi igitur fratres sui extraneũ eum reputarunt, eũ dicerent: hunc nescimus vnde sit: & rursus: nõnne benedicimus quia Samaritanus es, & Ξένος.

dæmonium habes. atq; ideo ipse etiam Ioannes euangelista dicebat:in propria venit & sui eum non receperunt.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me. Hoc impletum est quando magna cum authoritate ementes & vendentes expulit de templo. Meminerunt enim, inquit, discipuli, quod scriptum erat:zelus domus tuę comedit me:zelum appellans iustam illam indignationem, quam conceperat,quia nullam dei templo reuerentiam exhibebant.

Opprobria exprobrantium tibi,ceciderunt super me. Hūc etiā versiculū magnus Paulus Christo accōmodauit, scribēs ad Roma.dicit igitur Christus ad patrem: opprobria ego tua reputaui mea esse,quia scilicet vnum sumus: ea autē dico opprobria, quæ idolatræ homines in te iactabāt,infirmitatem tibi exprobrantes,quasi in vna Iudæorū gente tantū colereris & pauci te in orbe homines adorarēt. Quo circa ego ī vniuersas natiōes tui cognitionē expādi.

Et operui in ieiunio animam meam. Macerauī atque afflixi me,quando quadraginta diebus ieiunaui,& alias fæpenumero.

Et factum est in opprobrium mihi. Et hoc ieiunium factum est mihi in opprobrium. Hinc etenim infirmū me ac debilem esse dęmon suspicatus est,& veluti simplicē ac nudum hominem exprobrauit,& multipliciter tentauit.

Et posui indumentum meum saccum. Per saccum assumptā carnem intelligit. ita enim eam appellauit propter illius asperitatem & tactui resistentem naturam.

ἐδολίσχουν ἐν πύλαις. *Et factus sum eis in parabolam,aduersum me nugabantur,qui sedebant in portis,& in me psallebant,qui bibebāt vinum.* Verisimile est, q; Christus post mortē factus sit in parabolam Iudæis,& q; aduersus inimicos eadē imprecarētur,qualia Christum pati viderant,quodq; eadem ferè dicerentur & vociferarentur ab iis,qui conciliis & conuentibus eorum intererant apud templi ianuas, vbi eiusmodi hominum cœtus conuenire atq; congregari solebant. Neq; eos etiā Christi famæ atque honori pepercisse verisimile est, qui comessationibus & symposiis vacabant, cum huiusmodi homines vino vires præstante,facillime carmina ac cātus soleant cum immodestia ac mordacitate componere.

τῆ κρουσει τῆς μανδύου αὐτῶν.

Ego autem oratione mea ad te. Alterū explicuit propheta sermo

sermonem ex Christi persona, & rursus alterum assumit, dicens:ego autem cum hæc scirem ante passionem meā, oratione mea ad te:subintelligitur, orabam, seu eleuatus sum. Deinde ipsa orationis verba apponit.

Tempus beneplaciti domine. Simile illud est,quod dixisse eū legimus apud euangelistā:pater venit hora. Per beneplacitum enim, crucis mortē intelligit. Nam beneplacitum idem æque significat quod bona voluntas. Bona autē voluntas fuit,quod per huiusmodi mortē nos,qui antea mortui eramus,ob peccatum, ad vitam rursus simus restituti. ἐδοκία.

Deus in multitudine misericordiæ tuæ exaudi me. Prædiximus,quòd Christus lege humanæ naturæ orabat,& liberari optabat à tentationibus, quemadmodum euangelica docet historia. Hoc autem dictum videtur esse illi simile:salua me propter misericordiam tuam.

In veritate salutis tuæ saluum me fac à isto, ne infigar. Sola enim illa vera est salus,quæ à te est. Homo etenim hominem iuuare non potest. In veritate igitur salutis tuæ hoc est,in vere salute tua. Est etiam proprium hoc Hebraicæ linguæ Idioma. Quod autem superius limum appellauit, nunc lutum dicit. Eadem enim loquendi figura nunc vtitur,qua illic vsum eum videmus.

Liberer ab iis qui oderunt me,& de profundis aquarum. Oderunt autem eum tam visibiles quàm inuisibiles inimici. Per profunda vero aquarum, occultas insidias intelligit. Nam quod profundū est, abditum atq; occultū videtur. ἐκ βαθέων.

Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum. Iam diximus quòd hæc omnia metaphorice ac figurate dicta sunt.

Ne contineat super me puteus os suum. Ne relinquat in tētationum fouea. Is etenim,qui in puteū cadit, solamen aliquod,vel modicū habet,quoad putei os apertum est. Nā vbi id occlusum fuerit,statim desperate incipiet de salute. συσχίνη.

Exaudi me domine,quoniam bona est misericordia. Quoniā tua,inquit, misericordia indigeo.

Secundum multitudinem miserationum tuarum,respice in me. Ea verba: secundum multitudinem miserationum tuarum:expositimus in psalmo 50. & quæ sequuntur in psalmo vigesimoquarto.

Ne auertas faciem tuam à puero tuo quoniam tribulor, velociter exaudi me. De verbis, ne auertas faciem tuam, diximus in psalmo 26. per puerum autem hic, vnigenitum intelligit filium.

Intende animæ meæ & libera eam. Intende ei in calamitatibus constitutæ.

Propter inimicos meos libera me. Ne morte lætentur mea.

Tu enim cognoscis opprobrium meum, & ignominiam meam, & confusionem meam. Nosti quanta mihi exprobrent, voratorem ac vini potatorem appellantes, publicanis ac peccatoribus amicum, dæmoniacum, & deo contrarium. tu etiam nosti quomodo me confundant, hoc est, quanta (vt eis videtur) ignominia me, ac pudore afficiant.

In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me. Me, inquit, affligunt coram te, te, inquam, vidente ac discernente omnia. vel, sunt in conspectu tuo, hoc est, effugere à te nequeunt. Quod siquis addubitet quo pacto non potuerit Christus post tot ac tantas supplicationes, calamitatũ ac tentationum molestiam euitare, animaduertat q̃ Christus vt homo, rogabat nõ incurrere in tentationes, vt huiusmodi supplicandi normã nobis traderet: quia spiritus quidẽ promptus est, caro autem infirma: & quoniam ob nostrã salutem illũ pati oportebat, passiones nostras libẽs in se suscepit, & dei patris voluntatẽ humanę suę præposuit voluntati. orãs etenim dicebat: Pater si possibile est transeat à me calix iste: & demũ addidit: Pater mi, si non potest transire à me, nisi bibero illum, fiat voluntas tua.

ψυχή. *Opprobrium expectauit anima mea, & miseriam.* Præuidebam olim, inquit, hæc omnia. dicebat enim discipulis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum, & quæ ibi sequuntur.

Et sustinui, qui simul contristaretur, & non erat, & qui consolaretur, & non inueni. Sustinui pro expectaui posuit, seu pro quæsiui. hoc autem accidit, quando assumpto Petro, & filiis Zebedæi, cœpit contristari, & mœrere. tunc enim, inquit, dixit eis Iesus, tristis est anima mea vsq; ad mortem, expectate hic & vigilate mecum, & progressus modicũ, eũ orasset, venit ad discipulos, & inuenit eos dormientes, & dixit Petro, sic: non potuistis vna hora vigilare mecum?

Et dederunt in cibum meum fel, & in sitι meα potauerunt me aceto. Ait enim Ioannes euangelista: post hæc eum sciret Iesus, quod iam omnia impleta sunt, vt impleretur scriptura, dicit: sitio. Vas igitur erat aceto plenum. Illi autem cum implessent spongiam aceto, circũposito hyssopo, ob tulerunt eius ori. per scripturam enim Ioannes præsentã versiculum intellexit. Matthæus etiam dederunt, inquit, ei bibere acetum cum felle mistum. & Marcus rursum: eũ accurrisset vnus, & implesset spongiam aceto, imponens ei arundinem, potum ei dabat in cibum autẽ & in potũ, hoc est, vt manducaret, & biberet. & Iudæi quidem simul cum aceto fel in potum dedetunt. acetum enim, inquit, erat felle mistum, verum noster propheta in cibum ea distinxit, & in potum. dicere etiã possumus, quod postquã saluator se sitire dixit: Iudæorum illudentium, alij acetum tantum attulerunt, ad bibendũ, alij vero fel ad manducãdum: & quod alij insuper fel aceto miscuerint, vt quod p se acerbũ erat, & molestũ, amarulentius etiã redderetur. verisimile est etiam q̃ Iudæi ad maiorem irrisionẽ Christo prius fel porrexerint, vt comederet, ne insuauis fortasse fieret potus si ieiunus adhuc potum sumpsisset.

Fiat mensa eorum in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Per mensam, aliqui lætitiã significari dixerunt, contra vero dolorem, & tristitiã per illa tria, laqueũ, retributionẽ, scandalum, vt sensus sit: vtinam eorum gaudium in afflictionẽ, & calamitatem immutetur. læti autẽ esse solent, qui sunt in mẽsa, cõtra mœsti, & tristes qui in laqueo aut retributione pœnarũ sunt, aut in scandalo. possumus & altius contẽplãdo, p mensam, sacras intelligere scripturas diuinitus inspiratas, q̃ singulis diebus Iudæis olim in synagogis prębebantur. harũ enim cognitio intelligentiũ nutrit corda, verũ Iudęi se illis nutriri existimãtes, & gloriantes, ac iactãtes se per eas cõuicturos esse Christianos, ab eis potius veluti à quibusdã laqueis irretiti, atq; inuoluti sunt, cum clare atq; aperte scripturæ omnes de Christo loquantur. Atq; hæc expositio quantum ad laqueum, recte hactenus procedit, quantũ autem ad retributionẽ, dic quod Iudęi retributionẽ receperũt, dũ pœnas luunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia huiusmodi scripturas intelligere noluerũt: quódq; in scandalum factæ sunt,dum ab illis scandalũ Iudæis generatur,eo quod iuxta nudum ac literalem sensum omnia intelligunt.quæ in eis de Christo dicta sunt,qualia ea sunt quæ de Christi aduentu apud alium prophetã dicta habentur,quod simul pascet tũc lupus cũ oue, & pardus requiescet cum hædo,quod leo & bos vnà comedent paleas, & alia huiusmodi, quæ tamen iuxta sublimiorem sensum in Christo perfectissime sunt adimpleta, tametsi ipsi qui iuxta corporis sensum omnia intelligunt,offendãtur hac prophetia, & perquirant, quomodo iam hæc in Christo adimpleta sint,& scandalizentur credentes hæc nondum fuisse adimpleta.illa autem verba, fiat, obtenebrentur,& alia,quæ sequuntur,tametsi vocẽ habeant imperatiui modi,hoc tamen loco futuri significationẽ retinent,pro fiet,obscurabuntur,&c.prædicunt enim futura mala,quæ illos comprehensura erant.verisimile est etiam Christum vti deum,omnia imperare,quæ futura sunt.

Obtenebrentur oculi eorum,ne videant. De animæ oculis sermo est.obtenebrentur autem,quia lucem illam videre noluerunt,quæ illuminat omnem hominẽ:& quia ipsum etiam iustitiæ solem intueri noluerunt,oculos etenim habentes,non viderunt, & habentes aures, non audierunt, sicuti & ipse Esaias,& Christus etiam eis exprobrauit.

Et dorsum eorum semper incurua. Ab eo quod consequitur denotauit id quod præcedit.hoc etenim sermone seruitutẽ voluit nobis ꝓpheta significare.illud autẽ eos omnes vt plurimũ cõsequitur,qui serui sunt,vt onere,aut alio laboris seu calamitatis genere oppressi, curuati incedant. Cõsydera etiã quãta cura sermonẽ suũ aduersus eos perstringat propheta, dũ ait:semp incuruatae si diceret, eos amplius à seruitute liberãdos nõ esse,tametsi sæpenumero in præteritũ fuerint liberati,sed ad ipsum vsq; mũdi finẽ,in quacũq; orbis parte fuerint aliis nationib' seruiẽt.

Effunde super eos iram tuam,& furor iræ tuæ comprehendet eos. Vnum atq; idem dicunt hi duo versiculi,eo excepto, quòd secundus vehementiori vtitur loquendi modo.

Fiat habitatio eorũ deserta,in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. Per inhabitationẽ vniuersam appellat Hierosolymam,

lymam,in qua omnes Christi occisores habitabant: per tabernacula vero,priuatas eorum domos intelligit.Et sanè ita effectum est. nemo enim in eis amplius habitauit, post euersionem illã à Romanorum exercitu illatã. Hæc autem verba Apostolus Petrus proditori Iudę accommodauit tanquam vni ex iis,qui Christum occiderunt.

Quoniam quem tu percussisti ipsi persecuti sunt. Percussisti dixit,pro percutere permisisti. Sic etiam Zacharias dixit: percutiam pastorem & dispergentur oues gregis,& Esaias alibi: Dominus tradidit eum pro peccatis nostris.est etiam & hæc Hebraeæ linguæ proprietas, vt ei, qui permittit, factum adscribat, eo ꝙ prohibere potuit, & non prohibuit.quod vero persecuti sunt,expone pro, grauib' afflixerunt pœnis:vel persecuti sunt, quousq; occiderint.

Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Auxerunt mihi vulnerum dolorem, addendo opprobria: vel super vulnerum dolorem, addiderunt calumniam dicentes, quod sepultum me discipuli furto subtraxissent, & negantes me vere resurrexisse.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Per iniquitatem,hic multi calamitatem intelligi dicunt,quem admodum etiam in psalmo 56.ibi, donec transeat iniquitas:vbi diximus,augebis tu, inquit, eorum calamitates, quia & ipsi afflictiones mihi etiam augebant.

Et non intrent in iustitiam tuam. Non ingredientur,inquit, vt iustificentur à te, & consequantur misericordiam eo modo quo eam omnes illi consecuturi sunt, quibus à te dicetur: venite benedicti patris mei. Aliqui vero iustitiam hic accipi dicunt, pro euangelio.est etenim euangelium iustitia,eo quòd omnes æque vocat ad salutem,& omnes suscipit,qui ad illud accedunt.

Deleantur de libro viuentium. Hic est ille liber de quo legimus,quod cũ iratus esset deus aduersum populũ,qui vitulum fecerat,& dixisset ei Moyses, siquidem dimittis eis peccatũ,dimitte,si minus,dele me de libro, quẽ scripsisti, respondit ei deus:siquis peccauerit coram me,delebo eũ de libro meo.Vnus est itaq; liber in quo oẽs scribũtur,q vita digni sunt,& quẽ ꝓpheta hic viuentiũ librũ appellauit,prædicens illos nõ diu post morituros esse. Alius etiã

liber est,in quo iusti omnes scribuntur,quem nobis significauit propheta dicens.

Et cum iustis non scribantur. De hoc autem libro locutus est Christus, quando ad Apostolos dicebat:gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.ait igitur eos morituros esse,& cum peccatoribus connumerandos.Est & tertius liber, in quo peccatores scribuntur. iudicium enim, inquit,sedit, & libri aperti sunt. per libros autē scripturā variam,ac multiplicem dei cognitionē figurate intelligit.

Pauper & dolens sum ego. De Christi paupertate diximus, in psal.21. & nunc etiā dicemus, quod summus rex regum Christus, de pauperrima matre natus est, non in domo aliqua,sed in spelunca:positúsq; non in lecto,sed in irrationalium animalium præsepio,vilissimis ac contemptibilibus pannis induebatur, nullóque comitatus seruo circumibat,atq; ipso etiam carebat tugurio,& ab aliis alimenta ei præstabantur. Erubescant igitur qui gloriantur in diuitiis.dolere vero eum introduxit propheta, ob sacratissimi corporis passiones,quas propter nos sustinuit.hactenus autem ex vnigeniti filij persona sermonem fecit, quæ sequuntur ex ecclesiæ persona conscripta sunt.

Salus tua deus adiuuit me. Illa,inquit salus,quæ à te profi cisitur,ab errore,in quo eram,me liberauit.

Laudabo nomen dei mei cum cantico,magnificabo eum in laude,& placebit deo super vitulum nouellum cornua producentem, & vngulas. Vide euangelicum sacrificium legali præponi, & rationale,irrationali,noua autem cornuum, atque vngularum productio , vigoris seu roboris indicium est. & subnotare videtur propheta his verbis futuram legalis cultus extinctionem.cornua siquidē & vngulæ,emortuæ quędam partes sunt in corpore.

Videant pauperes & lętentur. Per inopes,& pauperes, fideles intelligit.vt diximus,in psalmo 9.videant,inquit,quæcunque propter eos deus passus est,& quæcunque etiam præclara administrauit.

Quærite deum,& viuet anima vestra. Beatam ac felicem vitam viuet.

Quoniā exaudiuit pauperes dominus. & vinctos suos nō neglexit. Quinā autem ij sint ,quos vinctos vocat, diximus in

psalmo sexagesimoseptimo.

Laudent eum cœli,& terra,mare, & omnia repentia in eo. Quasi nō sint satis angeli neq; homines ad agendū gratias deo,ipsa etiam conuocat propheta elementa ad dei laudes,eo ordine,quo eorum meminit Moyses in Genesi eos principio. & improprie ipsos pisces , appellauit repentia:atque ita fortassis ob piscium multitudinem.

Quoniam deus saluam faciet Sion. Nouam nimirum Sion id est ecclesiam fidelium , vel ipsam Hierusalem saluam faciet,hoc est,conseruabit, sibiipsi videlicet Christo , cui soli illius cura commissa est,& non alteri: tametsi modo impij illius dominentur regionis.

Et ædificabuntur ciuitates Iudæ. Mihi templa nimirum, atque hoc à Christianis.

Et inhabitabunt ibi & hæreditate acquirent eam. Christiani videlicet.

Et semen seruorum tuorum possidebit eam. Serui autē Christi,Apostoli sunt.Paulus enim inquit,seruus Iesu Christi, eorum vero semen,Apostolici discipuli, tanquam ab eis per baptisma spirituali semine regenerati.

Et omnes qui diligunt nomen tuum habitabunt in ea. Christiani scilicet nomen tuum inuocantes.verū quemadmodū fideliū multi huius psalmi principiū vsq; ad versiculum: Extraneus factus sum fratribus meis: contendūt referri debere ad Christum,ita Iudęi cōtrà captiuo in Babylone populo,omnia applicant,quęcunque sequūtur,vsq; ad finē psalmi:Extraneus,inquiūt, factus sum,seu(vt magis possit Græca dicto ἀπηλλοτριωμένος)alienatus sum à fratribus meis,quia mihi concessum nō est,cum eis viuere.diuersis siquidem dominis seruiebamus,& quia seruorū conditionē lex nulla notuit.eadē sententia in proximo illic repetitur versiculo.Mecum præterea templi desolationē reputans,nō mediocri cōsumor dolore,& opprobria tua deus,quæ à Babiloniis sustines,cū arcere nō possim,propria reputaui: vnde etiā amisso cibi appetitu , lassus cōtabui.verū illi magis me exprobrabāt,veluti incassū ieiuna tē.& in afflictionis indicio induebam sacco. quę sequūtur apertiora sunt. Deinde ait, orabā etiā ad te, quoniā tēp⁹ est bonę volūtatis,hoc est,tēp⁹ misericordiæ.q̄ sequūtur

Universidad de Deusto
Biblioteca

expone, vt iam prædiximus, præterquam quod filium non natura intelliges, sed adoptione. filius enim, inquit primogenitus meus Israel. vel aliter puerũ, id est seruũ. opprobrium etiam, inquit, & varias afflictiones expectaui propter te quasi captiuus: & ideo quęsiui aliquem qui consolaretur, & non inueni, cum non concederetur mihi vt cõmode cũ cognatis meis versarer. & dũ ea exponunt verba: Dederũt in cibũ meũ fel, & in siti mea potauerunt me aceto, labuntur non mediocriter, dum ex populi persona dictũ putant, quod Babylonij amarum populo poculũ quasi seruo cuipiã proiecerint, & quod sitienté acetoso potauerint vino, & qđ ob varias afflictiones factũ sit, vt cibus ei amarus, & potus videretur acerbus. quod vero sequitur: fiat mensa eorũ, &c. iuxta priorem expositionẽ intelligunt, & proxima his verba imprecationẽ cõtinere dicũt aduersus Babylonios. per habitationẽ vero, ciuitatẽ intelligunt Hierusalẽ. illum præterea populũ, inquiunt, qué tu erudisti, & castigasti, seu quem castigari permisisti, grauissimis Babylonij afflixerũt supplicijs, & prioribus doloribus ipsi plura semper addiderunt. in eo etiam versiculo qui dicit: & placebit domino super vitulum nouellũ: pari labuntur errore, & quæ sequuntur, grauiora eis sunt, veluti magis consona reditui ex Babylonica captiuitate. Nos autem accuratam sanctorũ patrum opinionem sequentes, eam expositionem veluti tutiorem amplectimur, quam superius retulimus.

In finem psalmus ipsi Dauid in rememorationem.

Hunc psalmum beatus Dauid iisdem penè sententijs, ac verbis composuit, quæ alibi per eum dicta esse videmus in psalmo. 30. promptiusque ac præ manibus eum semper habebat, quoties dicti reminiscebatur, quod aduersus Vriam cõmiserat. illum etenim veluti potens aliquod carmen aduersus dæmones canebat, tanquam aduersus eos hostes qui se in illud barathrum conieceranthoc igitur psalmo deum rogat, vt sui amplius dæmones non dominentur. Alij autem dicunt, quod quoties ei in memoriam veniebant quanta ab inimicis temere passus fuerat, hunc psalmum tunc canere solebat. in finem autem ideo inscribitur, quia oratio & preces, quæ in eo continentur ad certum finem tendebant, quem etiam consecutæ sunt.

PSAL

PSALMVS LXIX.

Deus in adiutorium meum intende. In psalmo autem trigesimonono, dixit Domine ad adiuuandum me intende.

Domine ad adiuuandum me festina. Idem significant quod accelera, vt eruas me. quæ verba habentur in psalmo trigesimo.

Erubescant & confundantur, qui quærunt animã meam. Hæc verba habentur etiã in prędicto psalmo trigesimonono.

Cõuertantur retrorsum, & confundantur, qui volũt mihi mala. Hæc similiter illic habentur, eo excepto, quod verba illic optantis sunt, quæ hic imperãtis: quod ex græca lectione clarius dignoscitur. vt optans igitur hoc poscit prophetа, tamesi imperare videtur.

Conuertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge. Simile est, ferant confestim confusionem suam qui dicunt mihi, euge, euge.

Exultent & lętentur in te omnes, qui quærunt te deus. In illo psalmo pro deus, positum est dominus.

Et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum. Et in illo rursus, pro domino dictum est, deus.

Ego autem inops sum, & pauper, deus adiuua me. In illo autẽ pro deus adiuua me, dicitur, dominus solicitus est mei.

Adiutor meus, & liberator meus es tu. domine ne tardaueris. In illo pro liberator, protector dicitur, & pro, domine, deus meus.

Ipsi Dauid psalmus filiorum Ionadab, & aliorum qui primo captiui facti sunt, apud Hebręos caret inscriptione.

Ferunt beatum Dauid conscripsisse hunc psalmum ex persona filiorum Ionadab, & aliorum. qui primo à Babylonijs in captiuitatem ducti sunt, hanc autem inscriptionem 70. interpretes præsenti psalmo imposuere. cum omni prorsus inscriptione carere eum apud Hebræos inuenissent. posteri autem Ionadab summo tunc in honore erant apud cæteros captiuos, ex quorum omnium persona: vt diximus, petit à deo propheta, de hostium potestate liberari, & salutem consequi. Possumus & nobis præsentis psalmi verba accommodare aduersus visibiles, atque inuisibiles inimicos.

PSALMVS LXX.

IN *te domine sperauí, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me, & eripe me: inclina ad me aurem tuam, & salua me.* Hæc omnia verba habentur in psalmo trigesimo, & pro salua me ibi est: accelera, vt eruas me.

Esto mihi in deum protectorẽ, & in locum munitũ, vt salvum me facias. Ibi nõ munitum locum dixit, sed locũ refugij.

παρεκτασιν τοῦ καὶ ὡς καῦτοῦ. *Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.* Ibi fortitudinem dixit pro firmamento.

ὑπομονή. *Deus meus libera me de manu peccatoris, & de manu iniqui agentis & iniusti.* Tales enim erant, qui eis dominabãtur.

Quoniam tu es expectatio mea domine. Dictum est in psalmo trigesimooctauo, ibi: & nunc, quæ expectatio mea? nónne tu deus? item in psalmo vigesimoquarto, ibi: & te expectaui tota die.

ἐπιστηρίχθην. *Domine spes mea à iuuentute mea.* Hoc per se clarũ est.

In te firmatus sum ex vtero. Neq; in te tantũ sperauí à iuuentute, sed ex ipso materno vtero, hoc est, ex eo tẽpore quo natus sum, in te solo stabilitus sum, veluti super quodã sustẽtaculo ac munimine mihi à parẽtibus meis tradito ex quo iudicare videtur pios se ac religiosos parentes habuisse: vel alitercũ octaua die vniuersos infãtes circũciderẽt, ex ipso quasi vtero, eos dño dicabãt. illud autem scire oportet, quod verba hæc, ex vtero, item, de ventre matris meæ, & alia huiusmodi, per hyperbolem, hoc est, per excessum in veteri scriptura dici solẽt, intelligendique ac cogitandi initium ac tempus significant, illud nimirum tempus, quo cogitare quis ac sapere incipit. simile quid legimus apud beatum Iob: Si bucellã, inquit, meam comedi solus & orphanis non tribui, si non ex ventre matris meæ dux illis fui, & cætera. impossibile est autem, ab ipsa natiuitate huiusmodi aliquid efficere. restat igitur vt hic loquendi modus illud tempus significet ex quo quis sapere incipit.

De ventre matris meæ tu es protector meus. Si enim diuina virtus fœtũ nõ custodisset, si infantẽ nõ seruasset, si puerũ nõ protexisset, perisset sanè inter varios casus aliquo infortunio. hi vero tres versiculi paucis mutatis habẽtur etiam

etiam in psalmo 21. verum illic omnia ad Christum referuntur.

In te laudatio mea semper. In te, inquit, hymnos ac laudes meas semper fero.

Quasi prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis. Ego inquit, squalidus, atq; afflictus & deformis effectus sum, præ ieiunio scilicet, & tristitia: atque ideo à multis quasi mõstrũ quoddã existimatus sum, tametsi re vera non ita essem, sed sic viderer: imprudentibus nimirum ac viliori multitudini, per multos enim scriptura solet sæpe vilissimos quosq; intelligere. Paulus etiã cõsona prophetæ nostri verbis de multorum opinione loquens dicebat: nos stulti propter Christum, vos autẽ prudentes in Christo.

Impleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. Impleatur imperantis verbum est, sed positũ pro optatiuo, vt diximus. implebitur autem si seruitute, qua nunc premor liberatus fuero. tunc etenim ore diuinarũ laudationum pleno, cãtabo in hymnis magnã potentiã tuam, & quæcunque alia in tui gloriam, à religiosis viris commemorari solent, aut cogitari de te. vel, per gloriam, simpliciter magnitudinẽ intelligi, & non semel tantum laudabo, sed perpetuo id faciam. ita enim Symmachus ea verba reddidit, quæ hic habentur, tota die.

Ne proicias me in tẽpore senectutis. Tu, inquit deus, qui à iuuentute mea adiutor mihi fuisti, non proiicies me in tempore senectutis. iamdiu etenim consenui tam diuturno Babylonicæ seruitutis tempore. est autẽ verisimile, & hęc verba per prophetiam dicta sint, quasi ex persona seniorũ populi. Cæterum corporis quidem senectus omnibus nota est, & palam patet, animæ autẽ senectus est peccatũ, eo quod non secus virtutis operationes cõprimat, atque corporis actiones, senectus.

Cum deficiunt vires meæ ne derelinquas me. Hic versiculus ad proxime præcedentis declarationem consequitur, si- ἐν τῷ ἐκλείπειν. ue de animæ, seu de corporis viribus eum intelligas.

Quoniam dixerunt inimici mei mihi. Mihi dixit, pro in me, seu propter me. dixerunt autem mutuo inter se. διαλλήσουσιν.

Et qui obseruabãt animam meam consilium fecerũt in vnũ. Repetitur hic atque exponitur sententia prioris versiculi. nã

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ait: consiliū fecerunt in vnū, ad expositionē positū est verbi, dixerūt: per obseruātes aūt, hoc in loco, insidiatores intelligit, visibiles nimirū atq; inuisibiles inimicos.

Dicentes deus reliquit eum, persequimini, comprehendite eum, quoniam non est, qui eripiat. Hi sunt inimicorum sermones, persequimini, inquiunt, quia si populus fugam acceperit, vos persequimini, & comprehendetis eum. Nam eum deus, quem venerātur, eos dereliquerit, nullus aderit amplius, qui eos liberet.

Deus meus ne elongeris à me. Tametsi grauis sit peccatorū meorum odor, ac molestus, & te cōpellat, vt auertaris à me, quod alius etiam propheta ad Iudæos dicebat, peccata vestra, inquiens, diuidunt & disiungunt vos à deo: quę so tamen atq; oro ne elongeris à me, elongatur autem deus non loco, aut essentia sua. (est etenim incircunscriptus deus atque indefinitus,) sed tantum prouidentia.

Deus meus in auxilium meum intende. Hic etiam versiculus habetur in præsentis psalmi principio.

Erubescant & deficiant qui calumniantur animam meam. Pro deficiāt, Symmachus dixit, cōsumantur: animam autem meam, hoc est, me ipsum. per calumniantes vero tam inuisibiles, quàm visibiles inimicos intelligit.

Inducatur rubore, & confusione, qui quærunt mala mihi. De rubore & confusione dictum est in præcedenti psalmo. ea autem verba, qui querunt mala mihi: exposita fuerunt in psalmo 37. inuenies etiam in psalmo 108. induantur calumniantes me confusione, & operiantur sicut diploide pudore suo.

Ego autem semper sperabo in te, & adiiciam super omnē laudē tuam. Quia quod votis expetieram, adeptus sum. omnē autem laudem ideo dixit, quia non sermone tantum aut verbis sed operibus etiam laudetur dominus & ideo saluator noster dicebat: vt videant bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutem tuam. Quando videlicet, & inimicos condemnaueris, & nos saluaueris.

γραμματεῖα ἐν δυναστείᾳ.

Quoniam non noui literaturas, introibo in potentatu Domini. Cū pollicitus sit propheta se annunciaturum esse iustitiā dei,

dei, & salutē quā ab eo fuerat cōsecutus, & postmodum se ad hoc minus idoneū esse perspexerit, sermonē suum tēperat, & moderatius loquitur, dicens: nūquam didicisse disciplinas, aut scientias, vt cōdigne possit diuinas virtutes annunciare, & quòd ideo, vt pollicita à se impleat, ingredietur in diuina potestate, qua fretus, huiusmodi prouinciā tentabit. Dico autē, quoniā abūdat, vel confirmantis aduerbiū est, pro vere. Aliqui etiā dicūt, q̄ dictio, quoniam, hoc in loco rationem reddit, atq; ita intelligentes, punctum ponunt, post dictionē literaturas, & coniungunt, quod sequitur. Alij verò per literaturas, seu potius iuxta aliam Græcę dictionis γραμματεῖον, significationē, per scribarū scripturas, mādata intelligūt. Scribæ etenim ter in anno populum iubebāt ingredi in templum, quod erat in Hierusalem. Ego, inquit, posthac non ob scribarum iussa, sed ex diuina potentia illuc ingrediar.

Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Nunquā huiusmodi iustitiæ tuæ obliuiscar, quinimmo in mente eam semper retinebo. Solius autē dixit ac si diceret, tu solus nostram & inimicorum causam iudicabis, & nullus alius, atque ideo non humanæ iustitiæ, sed tuæ solius recordabor.

Deus meus, quæ docuisti me à iuuētute mea, & vsque nunc, annunciabo mirabilia tua. Hæc quæ sequuntur dicta esse intelliguntur, ex persona beati Dauid, & constructio fit per hyperbaton, deus meus annunciabo mirabilia tua, quæ docuisti me à iuuentute mea & vsque nunc. Mirabilia autem appellauit omnia admiranda opera, quæ ob Israelitici populi salutem, deum fecisse legimus, vel etiam quæcunque temporibus suis contigerant.

Et vsque ad senectam & senium deus meus ne derelinquas me. Per senium extremam senectutis partem intelligit, vnde senior populi. Qui autem à deo eousque fuerit protectus, amplius nō derelinquetur. Vel indeterminate intelliges dictionem vsque, quemadmodum sæpe apud scripturam reperitur, & coniunctim ac sub eodem sensu, intelligantur verba quæ sequuntur.

Donec annunciem brachiū tuū generationi omni quæ ventura est. De brachio quidem dei dictum est, in psalmo quadragesimotertio. De ventura autē generatione in psalmo vige

Universidad de Deusto
Biblioteca

simo primo: quædam autem exemplaria habẽt donec annunciem, & quædam, donec annunciauero.

Potestatem tuam & iustitiam tuam deus vsque ad altissima. A cõmuni sensu sumenda sunt verba illa, donec annunciẽ. Dictio autem potestas, hoc in loco posita est, vt exponat & declaret dictionem, brachium. Iustitiam tuam vsq; ad altissima, hoc est, quæ ad ipsa vsque attingit altissima. Vel ordo fiat per hyperbaton, iustitiam tuam, quæ est vsque ad altissima. Per altissima vero ipsos cælos intelligit. Diuina autem iustitia ascendisse dicitur vsque ad cœlos, eo q̃ cœlestes virtutes eã intelligunt, & congaudent super eã. Quæ sequũtur rursum ex populi persona efferri debent.

Quæ fecisti mihi magnalia. Quæ posuit pro quanta. Cum affectu etenim, atque ex corde hæc legenda sunt. Aliqui post verba illa, & iustitiam tuam, perfectum ponũt punctum: & quæ sequuntur huic versiculo cõiungũt, quæ fecisti mihi magnalia. Aquilã in hoc secuti, vt sit sensus: magna & grãdia beneficia, quæ in me cõtulisti, tã admirãda fuere, vt eorũ fama ad ipsas etiam cœlestes potestates peuenerit. Imagine etenim me tua honorasti, & regem me eorum omnium constituisti, quæ in terra sunt, alimenta etiam præstas, protegis, custodis atque eripis à periculis, & alia demum mihi huiusmodi multa impertiris.

Deus quis similis tibi? Nemo scilicet.

Quantas ostendisti mihi tribulationes, multas, & malas. Hęc verba etiam cum affectu legenda sunt. Et cũ dixerit, quãtas, infert demum, multas & graues. Neque enim beneficiis tantũ affectus sum, sed etiam calamitatibus afflictus ac malis, alterum quidem bonitate tua, alterum vero pro uitate mea.

Et conuersus viuificasti me. Conuersus scilicet ad me, à quo antea auertebaris. Et quia Græca dictio ἐπιστρέψας vt verã que significationem recipit, dicere possumus, quod dum me conuerteres ad te, viuificasti me. ab imminẽti scilicet me morte eripiens. Per mortem autem omnifariã calamitates atque afflictiones de more intelligit, quemadmodum contra, per vitam, sæpenumero intelligi videmus, liberationem à malis.

Et de abyssis terræ rursum reduxisti me. Abyssos terræ, & infernum, fernum, & lacum, & sepulturam, & alia huiusmodi nomina, sæpenumero apud scripturam pro vastis atque immensis calamitatibus poni videmus: vnde apud Ezechielem dicit dominus ad Hebræos, aperiam sepulturas vestras, educam vos de Babylone.

Multiplicasti in me magnificentiam tuam. Hoc est, largam atque abundantem fecisti. ἐπὶ.

Et conuersus consolatus es me, & ex abyssis terra iterũ deduxisti me. Verba hæc soli fideliũ populo recte accõmodantur, quẽ in ignorantiæ, atq; in idolorũ tenebris olim errantem Christus cõuertit, & aduocauit in salutẽ, & consolatus est eũ, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego quiescere vos faciam. Quẽ etiam iuxta carnis naturã mortuum eduxit dominus è sepultura. Nam dum corpus suum Christus mortuũ viuificauit, & resurgere fecit è sepultura, atq; immortalitate donauit, consequenter etiã oĩbus, qui diuina gratia digni sunt huiusmodi resurrectionem effecit esse cõmunem, quod ex verborum etiã repetitione perspicuũ esse potest. Neque enim hæc verba superflue repetita videri debent, sed illud denotare, quod diximus, præsertim cum dictio, iterum, hoc in loco immutationem sensus significet.

Etenim ego confitebor tibi in populis domine. Superflua est, hoc in loco, dictio, enim, quemadmodum etiam aliis in locis tradidimus. Ait igitur beatus Dauid, q̃ deinceps acturus est gratias deo, in populis, non in vno tantum populo neq; in solis Iudæis, sed in omnibus gentibus, quod etiam manifestius dicit circa finem psalmi 17.

In vasis psalmi veritatẽ tuam deus. Per vasa psalmi, varia musicorũ instrumentorũ genera intelligit. Iuxta Anagogen vero, vasa psalmi, fideles omnes sunt, quorũ animas in summã harmoniam ac cõsonantiam cõcinnans & in vnũ colligẽs beatus Dauid perpetuas deo laudes psallit. A cõmuni autẽ sensu sumendum est verbũ cõfitebor. Et cõsequens quidẽ fuerat, vt tertium casum Propheta redderet cõstructioni, vbi quartum apposuit. Dictio siquidẽ, confitebor, idẽ significat quod gratias agam. Gratias, inquit, agã veritati tuæ, quoniam tu verax deus es, nõ tantum quia verum te esse asseramus deum, sed etiam, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia à te promissa summa cum fide adimples.

Psallam tibi in cithara sanctus Israel. Hæc verba ad declarationem dicta sunt præcedētis versiculi, vbi ait, confitebor tibi in vasis psalmi. Est etenim cithara, vas seu instrumentū quoddā musicū, quo psalmos etiā canebant: per citharam vero reliqua musicorū instrumentorū genera intelligit. Hoc autē in loco per citharā regium organū, psalterium videlicet, puto intelligi: vt ex iis patet, quæ in proœmio operis tradidimus. Hac etenim de causa solum hoc instrumentū tanquam cæteris omnibus excellētius cōmemorauit. Verum vt nobis etiā hæc psalmi verba accōmodemus, per vasa psalmi, os, labia, & linguā intelligemus, & quæcunq; alia sunt vocis organa: per citharā vero, animam ipsam. Sanctus autem Israel ille est, qui Israelem sanctificat. Dicitur etiam deus sanctus, & homines sancti, ille quidem vt sanctificans, isti vero vt sanctificati, ille natura, isti adoptione seu participatione. Et qđ hoc verum sit, audi Apostolum, de Christo dicentem, qui factus est nobis sapientia à deo iustitia & sanctificatio, & redemptio: sapientia quidem Christus fuit, iis qui sapientiores effecti sunt, & iustitia iustificatis, sanctificatio autem & redemptio iis, qui sanctificati sunt, & redempti.

ἐπαυλήσω quum cantauero. *Exultabunt labia mea cum psalluero tibi.* Per labia eius intelligere possumus fideles omnes, quorum linguis psallere eum semper videmus deo.

Et anima mea, quam redemisti. A visibilibus nimirum, atque ab inuisibilibus inimicis.

Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuā. De his verbis tota die, sæpe diximus idē significare, qđ semper. Meditabitur autem, hoc est, loquetur seu reminiscetur.

Cum erubuerint & confusi fuerint, qui quærunt mala mihi. Hæc, inquit, quæ pollicitus sum, faciam, quando ab inimicis prorsus fuero liberatus. Superius autem de diuina iustitia dictum est, & de iis, qui quærunt mala.

In Salomonem psalmus ipsi Dauid.

Docuimus in proœmio operis hunc psalmū non esse Salomonis, nunc illud etiā dicemus, quòd neque ad ipsum pertinet Salomonē. Neque

Neque enim Salomon is fuit qui permanserit cū Sole, quippe qui iandiu mortuus est, neque etiā fuit ante lunam, nec dominatus est finibus terræ, neque ante solem fuit nomen eius. Et quia Salomon interpretatur pacificus, manifestum est hunc psalmum in Christū dictum esse. Ipse etenim est pax nostra qui fecit vtraque vnum, quique intermedium maceriæ parietem dissoluit, quemadmodum magis particulatim ipsius psalmi verba demonstrabunt.

PSALMVS LXXI.

DEus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Præuidens beatus Dauid summa Christi mysteria, optat atq; orat ea accelerari, & ipsi Christo tanquā homini ea dari, quæ semper habebat, vt deus. Ita etiā Christus dixit de patre, ꝙ omne iudicium sibi dedit, vt filio. & rursum: data est mihi oīs potestas in cœlo & in terra. Regem autem & regis filium, Christum appellat, tanquā deum, & dei filium. Per iudicium vero ipsam iudicandi facultatem intelligit. Quod vt magis declararet, addidit iustitiā: Christus etenim iustus iudex est, vt deus, verum vt homo id acceperat à patre. Ego enim, inquit, cōstitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Potest & Christus secundum humanitatem appellari rex, veluti qui de tribu erat regia, & regis filius, tanquam filius Dauid. Liber enim, inquit, generationis Iesu Christi filij Dauid.

Vt iudicet populū tuum in iustitia & pauperes tuos in iudicio. κρίνειν. Hæc est cā, cur petat beatus Dauid Christo tribui iudicā di facultatē: vt scilicet iudicet, &c. Per populum autē, fidelem populū intelligit, qui licet Christi, hoc est, filij populus appelletur, dicitur etiam & patris: oīa, inquit, mea tua sunt, quē etiam populū, alio nomine appellat, pauperes dei, quia fideles veri, oēs propter deum pauperes facti sunt. Per iustitiam autē dei, futurum iudicium intelliges: id quo vnicuiq; condigna deus pro meritis reddet, quod paulopost magis declarat, dicēs: In iudicio: vt iudicet autē eos, cū diabolo nimirum, & cum Iudæis, atque aliis fidei inimicis. Alij per populū, Iudaicū intelligunt, qui olim dei populus dicebatur: & ꝙ pauperes, nouū populū ex Gentibus congregatū, de cuius paupertate, diximus in nono, & vndecimo psal. Vt iudicet eos, alios qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem iusto iudicio comdemnans, alios autem ad salutem iustificans.

Suscipiant montes pacẽ populo, & colles iustitiã. In prosopopeiæ speciem, montes iubet suscipere pacem erga Christi populũ, & colles iustitiã: & mõtes quidem, pacificã eis vitam præstare, expulsis nimirum seditiosis, ac malignis dæmonũ spiritibus, colles vero iuste eis deseruire, quasi creatoris dei seruis. Per mõtes etiã & colles tanquã eminentiores, oẽm terrã cõprehendit, in qua, habitaturi erãt anachoretæ, atq; eremitæ, & oẽs Christi milites. Vel per montes quidẽ, archãgelos intelligit, tanquã eminentiores, & superiores potẽtias, per colles vero, ipsos angelos, tãquam illis subiectos. Eleuati tñ sunt vtrique eorum ordines à terrenis, nõ secus ac mõtes, & colles à terra. Hos igitur deinceps iubet, vt pacificè se habeãt cũ Christi populo, vtq; iustam illic ac debitam, quasi ipsius domini hæreditati, opẽ ferant. Prius nanque inimice nobiscum agebant angeli, ob veterẽ nimirum impietatem, vel per mõtes, reges ac duces excellentiores quosque intellige, per colles vero, alios principes illis subiectos. Multi enim eorum venerunt ad fidem, pacifice agentes atq; erga Christi populum benignissime se habentes.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperũ. Per pauperes, populi rudiores quoslibet Iudæorũ intelligũt: qui intellectu & prudentia erãt pauperes, dum nudæ legis literæ intistentes, ad occultas sancti spiritus diuitias prospicere non valebãt: per filios autẽ pauperum, fideles in Christum intelligit, quorũ parentes pietate ac religione pauperes fuere, nullas habentes diuitias veræ cognitionis dei. Vel ipsos etiã apostolorum discipulos. Piscatores etenim erant apostoli, & aspectu viles. Illos igitur, vt infideles condemnabit, hos vero saluabit, vt fideles.

Et humiliabit calumniatorem. Diabolũ nimirũ, qui deũ ipsum primo calumniatus est, inuidiose illũ vetuisse asserens, ne homines de ligno sumerent: & qui nunc passim omnes etiam calumniatur. Vnde iuxta nominis etymologiam, vere ac proprie diabolus appellatur. Idem enim est Græcis diabolus, quod latinis calumniator.

γιγιὰς γιγάντων.

Et permanebit cum sole & ante lunã generationes generationum.

Ostendere volẽs propheta Christi diuinitatẽ sine principio esse, & sine fine, duobus magnis luminaribus eam cõparauit: qñ quidẽ inter omnes visibiles creaturas potiora exempla aut diuturniores similitudines inueniri nequiuerint. Permanebit, inquit, cũ sole, hoc est, erit donec erit sol. Est autẽ peculiaris quidam loquendi modus apud scripturã sacrã, vt tps vsque ad aliquid determinet, & quod sequitur, non neget, vt alibi latius diximus, & dicemus: & hoc pacto quidẽ Christi perpetuitatẽ explicat ex parte finis. Deinde etiã declarat quomodo sit absque principio: & dicit: q; erat ante lunã. Quod vero ait: generationes generationũ: idẽ sibi vult, ac si dixisset, p spatia spatiorum: hoc est, per immensa atq; infinita tẽporũ interualla: Per generationem etenim, tẽporis spatiũ intellexit, verbi gratia, quãtũ vna hominũ generatio: hoc est, quantũ vnus homo potest superuiuere. Vel aliter: solẽ accipe pro diuinitate, cũ vt theologus Gregorius dixit, id sit deus inter intellectuales creaturas, qđ sol inter sensibiles. Cũ hac autem diuinitate perpetuo permanet Christi humanitas. ex quo ei semel est cõiuncta, & ab ea nunquam separatur: & per lunã ipsam fideliũ ecclesiã intellige, ante cuius faciẽ & corã qua. Christus erit in generationes generationũ, hoc est, perpetuo. Nam quemadmodum luna à sole, ita ecclesia à Christo altero iustitiæ sole, lucem accipit: vnde eos omnes illuminat, qui in erroris sunt nocte, rectum illic videlicet callem demonstrans.

Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stilla stillans super terram. Docet quomodo diuina verbi incarnatio latenter ac clam facta sit: descendente nimirum verbo insensibiliter in virginis vterum. Pluuia etenim absque vllo strepitu in lanæ velleta descẽdit: atque eodem pacto stilla quæ in terram cadit. Verum per stillas minutissimas illas guttas, seu potius rores intelligit, qui ante pluuiam ex interuallo sparsim in terram cadunt. πλοῦσ.

Orietur in diebus eius iustitia & multitudo pacis donec auferatur luna. Nato etenim Christo varia gẽtiũ regna in vnã Romanorũ monarchiã deducta sunt. Exiit em inqt, edictũ à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Tũc igitur ciuitates, q̃ inter sese antea inimicitias exer-

cuerant, vno tm̃ imperatore oĩa moderante, mutua iusti
tia ac pace vtebantur. Et quod ait, donec auferatur luna:
posuit pro donec luna ab officio suo cesset: qđ nimirũ ac
cidit in die cõsummationis. Sol quippe tũc obtenebrabi-
tur & luna non dabit lucẽ suã. Quòd si iustitia & pax mõ
omnibus non permanent vsq; ad tẽpus cõsummationis,
sed multæ adhuc hodie ciuitates ĩter se inimicè agũt, nõ
mireris. Neq, eĩm de vniuersali iustitia, ꝓpheta loquitur,
aut de vniuersali pace, sed de ea, q̃ inter veros erit fideles,
& Christi seruos. vel aliter: de iustitia, & de pace loq̃tur,
q̃ ĩ deũ est: qppe cũ iuste hoc est, cõdigne vni⁹ diuinitatis
sancta trinitas tũc fuerit adorata, & pax facta sit cœlestiũ
& terrestriũ, quæ vsq; ad seculi cõsumationẽ pmanebit.

ἀπὸ τῆς ἀ-
μῦν. *Et dominabitur à mari vsque ad mare.* Mare & mare, pro-
pter aquarũ multitudinem orientalem, atque occidenta
lem Oceanum appellat. Hi etenim fines sunt ac termini,
quos quis longitudini orbis terræ potest adscribere. La-
titudinis autem terminos eadem ratione arcticũ atque
antarcticum Oceanum dicemus. Aiunt etenim Oceanũ
in orbem, vniuersam terram ambire.

Et à fluminibus vsque ad terminos orbis terrarũ. Eundẽ sen
sum repetit: & quod ibi maria appellauit, nũc dicit flumi-
na, veluti partes quasdã Oceani fluminis. Fines autẽ ter-
ræ ab oriẽtali quidẽ Oceano, hesperius: ab arctico autẽ,
Antarcticus: & rursus ecõtrario, vt ita dicã, à fluminibus
ad flumina. vel aliter flumina hic Iordanẽ appellat, & pla
ralem numerũ posuit pro singulari, iuxta hebraicæ lin-
guæ idioma. Ab illo etẽm flumine cœpit Christus ĩ cæte
ris sibi hoĩbus dñium parare: quando sancto spiritu in co
lumbæ speciẽ descẽdente pater filio suporne testimoniũ
præstitit. Baptizabatur enim tunc à Ioanne in Iordane.

Coram illo procidẽt Aethiopes. Duplex est Aethiopũ ge-
nus, vt diximus in psalmo 67. Alij enim in extrema oriẽ-
tis, alij in extrema occidẽtis parte habitant. q̃ si extremæ
oĩm gentes Christũ adorabũt, multo illæ magis, quæ in
medio orbis sunt. vel ꝓ Aethiopes, ipsos dæmones intelli
gẽ, q̃ nigri prorsus, Aethiopũ Iĩstar, apparere solẽt, ob eo-
rũ nimirũ caliginẽ, & tenebras. & q̃ ait, cadẽt, expone, ꝓ
adorabũt, si de veris Aethiopum populis versiculũ intel-
ligas:

ligas: quia si Aethiopes esse dicas dæmones, tunc expo-
ne, cadent, pro destruentur atque humiliabuntur.

Et inimici eius terram lingent. Et Iudæi, inquit, Christi oc
isores iugulabũtur. Solent enim qui violẽta morte per-
eunt, præ graui dolore terrã mordicus apprehẽdere. vel,
quia dũ euangelij prædicationẽ oppugnãt, multi eorum
conuertentur, & sanctorũ Christi templorum solum ac
pauimenta exosculabuntur. vel rursus, per Christi inimi-
cos, dæmones intellige, qui à sanctis viris in terram deii-
cientur, atque adeo conculcabuntur, vt ipsam humum
lambere videantur, dum illinc exurgere nequeunt.

*Reges Tharsis, & insulæ munera offerẽt, reges Arabũ. & Sa
ba dona adducent.* Per Tharsis, expositores oẽs Carthagi-
nis ciuitatẽ intelligunt, quæ est Libyæ caput, & per Saba,
ciuitatẽ quandã Indorũ celeberrimã Insigniorum igitur
regum memoriã faciens propheta, alia pariter regna oĩa
denotasse videtur: quod ex sequentibus etiã manifestius
apparet, dũ collectim vniuersos reges atq; vniuersas gen
tes connumerat: quẽadmodum in 49. psalmo declarauĩ-
mus. Insulas autẽ, omnes intellige quæ in mari sunt. Ve-
re autem quælibet gens Christo dona tulit, hæc quidem
templa, illa alias oblationes, & alias virtutes, & hi quidẽ
sensibilia, alij vero intellectualia dona obtulerunt.

Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gẽtes seruient ei.
Nondum tm̃ omnes eum adorauerunt, tametsi ex omni
gente sit, qui adoret, & seruiat, vt in 62. psalmo prædictũ
est. Similis est autem hic versiculus, verbis illis, quæ à pa-
triarcha Iacob de Christo prædicta sunt: & ipse inquit,
erit expectatio gentium.

Quoniã eripuit inopẽ à potẽte, & pauperẽ cui nõ erat adiutor.
Inopem & pauperẽ hic christianum populum appellat,
vt in 9. atque in 39. psalmo diximus. Per potentem vero
ipsum intelligit diabolum, qui diu olim humano generi,
atque vniuerso orbi dominatus est. vel timorẽ potenti-
bus propheta his verbis incutere voluit, veluti Christus
iis omnibus opem laturus sit, qui ab eis oppressi fuerint.

Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperũ saluas faciet. Eã
dem repetit sũam: & inopẽ quidẽ Iudaicũ populũ appel
lat, veluti eum, qui, iuxta Græci nominis etymologiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab ope atque à diuitiis ecciderit diuini auxilij. Pauperem vero Gentilẽ populũ, vtrunq; enim populũ miseratus est deus. Propter vniuersum etenim humanũ genus incarnatus est, verum Iudæos qui eũ nõ receperunt, dimisit, gentes vero quæ ad eius fidem accurrerunt, saluauit, vel aliter: eripiet Christus, parcet, & saluabit, eos nimirũ oẽs, qui propter ipsum inopes facti fuerint, & pauperes.

Ἐκ τόκων καὶ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν. *Ex vsuris & iniustitia redimet animas eorũ.* Per vsuras, auaritiæ vitiũ intelligit, quod inter cætera pessimũ est. Iniustitiæ autẽ noïe, omne aliud genus peccati in vniuersum comprehendit. Oïs enim qui peccat, iniuste agit, atque iniuriã facit, sibi ipsi nimirũ, aut alteri. Ab his autem peccatis redemit omnes Christus euangelicis præceptis.

Et honorabile nomen eius coram illis. Et vere adeo honoratum est hoc nomen apud fideles, vt pro summa dignitate eis sit, & ad amplissimam nobilitatem reputetur, quòd ab eo Christiani appellentur.

Et viuet. Dicunt aliqui his verbis idẽ significari, quod alibi dicitur: & regni eius nõ erit finis: ego autẽ puto illius resurrectionẽ hic signari, & q̃ mortuus denuo viuet.

Et dabitur ei de auro Arabiæ. Arabia olim auro abundabat, & felix ideo atq; aurea dicebatur à Græcis. Per hãc autem prouinciã, veluti in Asia celebriorem, indicare videtur, q̃ omnis regio munera offeret Christi templis. Vel aliter: Arabes primi omniũ gentium, Christi fidẽ receperunt, edocti nimirũ à Paulo, quemadmodum ipse ad Galatas scribens testatur, dicens: cũ autẽ ei placuit, qui me segregauit ex vtero matris meæ &c. nõ contuli carni, & sanguini, neq; ascẽdi in Hierosolymã, sed abij in Arabiã.

Et orabunt de ipso semper. Christiani semper orabunt de ipso, seu pro ipso: hoc est, pro ea, quç ab ipso est salute, vt scilicet eos adiuuet & saluet. Aliqui autẽ hoc dictum ad prophetas referunt, quòd præuidentes aduentum domini rogabunt ac supplicabunt patrem vt celerius filium mittat & dæmonis tyrannidem destruat.

Tota die benedicent eum. Hoc est, semper cum fideles laudabunt.

Erit firmamentum in terra, in summis montiũ. Christus erit firmamentũ in terra, hoc est, iis, qui sunt in terra, firmãs nimirum eos & stabilens, qui antea quasi nutantes circunferebantur à dæmone: & quod aiunt summis montiũ, posuit pro vsque ad summa montium: quod propter sanctos eremitas dictum est, & alios dei milites, qui illic habitaturi erant, veluti eos quoque esset stabiliturus.

Super exaltabitur super Libanũ fructus eius. Libanum dixit propter summã eius altitudinẽ. Fructus: inquit, Christi, mirum in modum augescet. Per fructũ vero Christi, euangelicam doctrinam intelligit. Vel aliter: Libanum hic pro idolorũ cultu posuit, eo q̃ huiusmodi mons olim idolis plenus esset. Sensus est igitur: q̃ fructus Christi, hoc est, q̃ prædicatio euangelica, vt diximus, super extolletur ὑπὲρ χέρνητος. super libanum, id est, superabit cultum idolorum.

Florebunt de ciuitate quasi herba terræ. Ciuitatẽ indefinite dixit, eo q̃ de omni ciuitate fideles florere debebãt, atq; hoc tanta cum copia, vt floridissimæ ac dẽsissimæ herbæ comparari possent. Possumus etiã per ciuitatẽ, ecclesiam intelligere, tametsi nonnulli ipsam intelligant Hierusalẽ, ex qua Iudæi fluxerunt: qui crescente postmodũ euã gelij prædicatione instar herbæ celerrime perierunt.

Erit nomen eius benedictum in secula. Hoc per se manifestũ est. Laudabitur autẽ vbiq;, & perpetuo à fidelibus. Per nomen autem eius, nomẽ Christi intelligit aut nomen Iesu. ἴσται.

Ante solem permanet nomen eius. Illud dico nomẽ dei permanet ante solem, quo ipse se in monte appellauit, Moysi loquens, quando ait: ego sum, qui sum. Itẽ qui est, misit me. Quòd si de Christi nomine hoc dictũ putes, ante solẽ expone, pro supra solem, hoc est, amplius quã sol. Nam in cõsummatione seculi Sol cadet, & cætera astra. Hoc autem Christi nomen, semper firmum, atque integrum & omnibus notum permanebit.

Et benedicentur in eo omnes tribus terræ. Benedicentur, hoc est, sanctificabuntur, vel gratias cõsequentur. Glorificamur etenim, dum christiani dicimur. Et hoc est, quod de Abrahę pollicitus est pro eius semine, quod est, Christus. Per tribus autẽ terræ, varias gentium nationes intelligit.

Omnes gentes beatificabunt eum Hoc est laudabunt. μακαριοῦσιν

Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus. Ecce q̃ quæ occulta erant, reuelauit: dominum illũ esse præ- ἀνατ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicans,& deum Israel,vt ostenderet quòd Christus, idē ille est deus,qui olim dicebatur deus Israel, & qui mirabilia olim propter illum operatus est. Quod vero ait,solus,ad distinctionem aliorum deorum dictum est,qui filso dei appellantur.

vbi Lyra.

Et benedictum nomen gloriæ eius in seculum,& in seculū seculi. Per Christi gloriam,eius possumus incarnationē intelligere,& omnes pariter eius passiones, quæ ad eandem incarnationem pertinēt,& propter quas glorificatur à fidelibus,q̄ tanta ac tā grauia sustinuerit propter nos,qui deerat. Nomen autem huius gloriæ,Christus est, qui & in præsenti seculo benedicitur, vt superius declarauimus, & multo magis benedicetur in futuro,quādo nullī ei maledicet,omnib⁹ nimirū tūc ei subiectis. Possumus etiā p eius gloriam, circūloquendo ipsum Christū intelligere.

Et replebitur gloria eius omnis terra,fiat fiat. His verbis omnium gentium fides prædicitur. Ita etiā ad Moysem dixit deus: viuit nomen meum,quoniā implebitur gloria mea omnis terra. Hoc & Esaias propheta audiuit,clamātibus Seraphim,Sanctus Sanctus Sanctus,dominus,deus sabaoth,plena est omnis terra gloria eius. Illam autē repetitionem verbi,fiat, intellige prout declarauimus in fine psalmi 40. illud etiā scire oportet,q̄ Hebrei diuidunt Dauidicos psalmos in quinque libros, quodq; quatuor primos libros habere dicunt in fine vltimi psalmi, fiat,fiat. Et primi quidem libri finem esse dicunt Psalmum 40. secundi 71. tertij octogesimumoctauum,quarti 105. quinti autē libri finis vltimo clauditur psalmo.

Defecerunt hymni Dauid filij Iesse,psalmus ipsi Asaph.

Docuimus in proœmio operis omnes psalmos cōpositos fuisse à beato Dauid,quomodo igitur nūc præsenti psalmo inscribitur, quòd defecerint? quia scilicet non defecisse psalmos,sed hymnos dicit. Si quidē psalmorū alios,veluti hymnos ac laudes ipse sua deo canebat cithara,alios vero cantorū ducibus canendos præbebat,sicuti præsentē psalmū,& vndecim alios sequentes,quos vnus chori cantorū principi Asaph modulandos dedit,item aliis alios,quemadmodū ikidē plenius diximus. Dictio igitur,defecerunt, non negat sequentes psalmos cōpositos fuisse à beato Dauid,sed ab eo negat fuisse decantatos. Illud autem admiratione dignum est, quomodo sancti spiritus gratia multiplicibus hominum affectibus,ac variis animorum ægritudinibus,multiplicia etiam ac varia per psalmos pharmaca miscuerit,sicuti impræsentiarum facit. Pertinet enim hic psalmus ad pusillanimes,& ad eos,qui in imperscrutabilibus dei iudicijs facile scandalizantur,dum scilicet cernunt deū, prauorum hominum quàm plurimos non tantum tolerare,sed scelestissimos ac nefandissimos quosque feliciter persæpe viuere,contra autem probos in afflictionibus,& calamitatibus vt plurimū constitutos esse,& pene neglegi ab eo. Efferendus est autem hic psalmus,ex Israelitici populi persona, qui captiuus detinebatur in Babylone: & ex illorum præsertim, qui in toto illo populo magis pij in deum,ac magis religiosi fuerunt: tametsi vnicuique etiam fidelū accommodari possit,qui proximi sui pusillanimitatem studeat consolari.

PSALMVS LXXII.

Vam bonus deus ipsi Israel. Dictio,quā,confirmātis vim habet hoc in loco. Vere,inquit, bon⁹ est deus populo Israel: quippe qui per afflictiones,& calamitates cū erudit,& castigat,quiq; salutem ei excogitat. Neq; enim ex odio castigat aliquem deus,aut dirigit,sed præ amore & dilectione.

His qui recto sunt corde. Cum deus adeo bonus sit,vt docuim⁹,talis etiā esse iudicatur ab iis,q̄ recte sētiūt. Cordis etenim appellatione hic,mēs & cogitatio ipsa itelligitur.

Mei autem pene moti sunt pedes. Per pedes hic cogitatiōes intelligit,veluti quæ animæ nostræ religionem pedū instar,regunt,ac sustinent. Penè, inquit, peruersus,ac penè lapsus sum,vt nullam deum crederem mundi habere prouidentiam. Quod autē latinus interpres dixit,moti sunt, Græca dictio σαλεύεσθαι aliquanto significantius exprimit,& nos propius dicere possumus fluctuarunt.

Penè effusi sunt gressus mei. Per gressus simili modo cogitationes intelligit,seu opiniones,& sentētias animi. Effusi autē sunt,p̄ euanuerūt. Euanescit enim,quod effunditur. Deinde causā etiā infert ob quā in huiusmodi fuerit periculo,vt fluctuarēt ei⁹ pedes,& effunderētur eius gressus.

Quoniā Zelauī propter iniquos,pacē peccatorū videns. Per

Universidad de Deusto
Biblioteca

zelum,itam illam ſæpe intelligimus,quæ à recta ratione aduerſus aliquid irrationabiliter factũ proficiſcitur. Quoniã,inqnit aduerſus iniquos hoſtes noſtros iratus ſum:& mea quidem ſententia non temere, eo q̃ pacem eos agere videbam,& à potentioribus nunqua vexari,& quia vt ſecuri ac tuti multa fruebantur quiete, tametſi omniũ hominum eſſent perditiſſimi.

ἀνάπαυσιν.

Quoniam non eſt renuitio in morte eorum. Quoniam mors, inquit,quæ eis obuenit,abnuenda, aut reſpuenda nõ eſt, veluti quę & ſecũdũ naturã aduenit,& nulla cũ violẽtia.

Et firmamentum in plaga eorum. Nec vlla,inquit, diuturnitas aut perſeuerantia eſt in eorum plaga. Nam etſi aliquando calamitate aliqua affliguntur, ſtatim tamen ab affictione liberantur.

In laboribus hominum non ſunt,& cum hominibus nõ flagellabuntur. Neq; ſunt,vt cęteri hominũ in laboribus. Eſt etenim proprium ac peculiare omnium hominum,vt labores ſuſtineant:at illi abſque vllo labore poſſident bona,& cõmuni omnium hominum ſententia, eo modo non afliguntur,quo alios vt plurimum affligi videmus.

Propterea tenuit eos ſuperbia eorum in finem. Omnia eis,inquit,ſecunda obueniũt,& ampliori ideireo ſuperbia detinentur.

περιβάλλεται

Induti ſunt iniuſtitia & impietate ſua. Adeo,inquit,ſuperbi ſunt,& temerarij,vt impietate atque iniuſtitia, nõ ſecus ac veſte aliqua operiãtur. Et dũ indui eos dicit impietate & iniuſtitia,ſummã vndiq; huiuſmodi vitiorũ amplitudinẽ videtur ſignificare. Hac autẽ loquẽdi metaphora ſæpenumero alibi prophetã vſum videmus,veluti quãdo ait:induãtur cõfuſione,& pudore:item,induãtur,qui calũniãtur me,cõfuſiõe,& operiãtur quaſi diploide pudore ſuo:& rurſus:induit maledictionẽ,vt veſtimẽtũ,& alia huiuſmodi. Hoc autẽ in loco,poſuit ,p,oſtentare & gloriari.

Egreditur quaſi ex adipe iniuſtitia eorum. Ac ſi diceret,ampla,& abundans erit eorũ iniquitas. Pinguedo etenim,q̃ ,pfluit ex adipe,copiã atq; abundantiã quandã ſignificat. Vel p adipẽ,iudolentiã, ac delicias eorũ intelligit, dicẽs: q̃ tanta eorum iniquitas,ex multis ,puenit deliciis, atq; ex multa petulãtia. Et iuxta hunc ſenſum abũdat dictio, quaſi.

ἐξῆλθεν τὸ.

quaſi.&quod ait,egredietur,dixit,,p,egreſſa eſt,tẽpus ponens pro tẽpore. Et ita reddidit Symmachus. vnde & vetbũ flagellabũtur cõſequenter expones,pro flagellati ſũt.

Tranſierunt in diſpoſitionem cordis. Venerunt,inquit, in habitum iniuſtitiæ. Per diſpoſitionem etenim ſeu per habitudinem cordis,habitum intelligit ad malum.

διέβησαν.

Cogitauerunt & locuti ſunt in prauitate. Pręmeditati,inquit & cũ conſideratione locuti ſunt praua. Neq; enim incõſulto,aut raptim,ſed ſummo cum ſtudio omnia egerunt.

ἐπονηρίαν.

Iniuſtitiam in excelſum locuti ſunt. Hoc eſt aduerſus deum altiſſimũ,dicentes nimirum eum deũ non eſſe. Iniuſtitiã vero eos locutos eſſe dicit,quia iniuſtitia ſumma eſt, priuare deũ gloria,& creatis ab illo rebus eã pręſtare. Ille autẽ loquitur iniuſtitiã in altũ,ſeu in excelſum,q̃ aliquid deo attribuit,quod diuinitate indignũ ſit. appellatur etiã diuinitas altitudo,q̃a altius ea nihil eſt, aut ſublimi*.

Poſuerunt in cœlũ os ſuum.& lingua eorũ pertranſiit in terram. Per cœlum quidẽ deũ intelligit, qui in cœlis habitat: per terrã vero,homines in ea commorantes, ac ſi diceret:os ſuũ blaſphemantes aduerſus cœleſtem deum mouerunt, & lingua eorum ſimiliter aduerſus terrenos homines deſæuiit. Ij etenim,quibus omnia ſecunda erant,& qui ineũbebant deliciis,multa ducti temeritate, & deũ cõtumeliis,& homines calũniis inſectabãtur. Vel propter philoſophos dictus eſt hic ſermo,qui poſuerũt in cœlũ os ſuũdum auſi ſunt de deo, & de diuinis rebus philoſophari, & lingua eorum pertranſiit in terrã, dum terrena de deo nugarentur,vel aliter:aſtrologos carpit,qui os ſuum poſuerunt in cœlum,dum nimis curioſe aſtra ac ſtellas cõtẽplantur,quæ in cœlo ſunt:& lingua eorum pertranſiit in terram,dũ inanibus nugis vniuerſum cõplent orbem.

ἐπορεύθη.

Ideo conuertetur populus meus huc. Hæc verba dicta ſunt, p̃ prophetã ex perſona dei. Propterea,inquit, hoc eſt, ob prædictam inimicorum iniquitatem,populus meus, ille nimirũ,qui in captiuitate cõſtitutus eſt, cõuertetur in patriam ſuam. Ita enim ſignificat quod ait,cõuertetur huc. Ibi enim erat beatus Dauid cum pſalmum hunc componeret,in Hieruſalem ſcilicet.

Et dies pleni inuenientur in eis. Pleni, hoc eſt, impleti,ad

vitæ nimirum mensuram. vel pleni operibus virtutum: & sensus est, quòd consenescent, vel quòd placebũt deo. Intelligi etiam possunt hæc verba, vt aduersus inimicos dicta sint, quòd dies eorum in eis inuenientur pleni in malis, ita vt ad eorum prauitatem nihil desit.

Et dixerũt quomodo nouit deus. Quotquot in populo erãt magis pusillanimes, aut minus prudentes, tanta cernentes facinora, quanta barbari illi committere audebant aduersus viros illos sanctos, dicebant: quomodo nouit deus hæc? Et quomodo tolerat? vere hæc deus nõ nouit.

ἐν τῷ ὑψίστῳ. *Et si est scientia in altissimo.* Subaudiẽdũ est verbũ exquisiuerũt. Scientiã aũt eorũ dicit, quæ aduersus eos facta fuerãt.

Κατέσχον. *Ecce hi peccatores & abundantes, in seculũ possederũt diuitias.* Ita enim considerantes intra se dicebant: ecce ꝙ hi Babylonij peccatores sunt, & tamen in præsenti seculo abundant, & diuitias possident. Vel possederũt in seculum, prodiu, & longo tempore. Huiusmodi etiam verba à Hieremia propheta ad deum dicuntur. Quare, inquit, via impiorum prosperatur? abundarunt omnes, qui reprobant reprobationes? plantasti eos & radicem miserunt.

ἆρα μάτην. *Et dixi, nunquid in vanũ iustificaui cor meũ?* Ego, inquit, aliquanto maiores animi ac prudẽtiæ vires me habere cõsido, fluctuaui cogitationibus meis, & dixi: nũquid frustra cor meũ ab omni iniustitia emundaui, & iustũ esse effeci?

ἔνιψα ἐν ἀθῴοις. *Et laui in innocentibus manus meas.* Et dixi, nunquid incassum laui manus meas inter innocentes viros? quid aũt sibi velint hæc verba, diximus in psal. 25. à communi autem sensu tam hic, quàm in duobus sequentibus versiculis, subintelligendum est: nunquid in vanum? Nam & hæc verba dubitatiue legenda sunt.

Et flagellatus fui tota die. Ieiunio nimirum, & vigiliis, & aliis huiusce modi afflictionibus, quas assidue sectandæ virtutis gratia sustineo.

ἐλεγχός μου. *Et reprehensio mea in matutinis.* Reprehensio mea, quam ego mihi ipsi adueniente mane adfero. Reprehẽdere etenim soleo me ipsum, quòd in præteritum deo restiterim, quódq; vitã ac conuersationẽ eo dignã non exhibuerim.

Si dicebam narrabo sic, ecce generationẽ filiorũ tuorũ reprobaui. Si in me ipso, inquit, dicebam, quòd aliis ita essem di-

cturus, quẽ admodum cogitaui: ꝙ scilicet in vanũ iustificaui cor meũ, & reliqua: ecce ꝙ reprobaui generationem filiorum tuorũ, seu (vt propius poscit Græca dictio ἀποδιοπομπῶ) ecce ꝙ incomposita. hoc est, non vtilia, & non grata cogitaui populo tuo. per generationẽ enim filiorum dei, populus intelligitur Israeliticus. ita enim deus ipse eum alibi appellauit, dicens: filius meus primogenitus Israel, itẽ alio in loco. filios genui, & exaltaui. vel aliter: filij dei sunt, qui creatorẽ eum agnoscunt, & illius obseruãt mandata. quædam autẽ exemplaria, non ἀποδιοπομπῶ, habent in prima persona sed ἀποδιοπομπᾶται. Et quoniam Græca hæc dictio, non tantum reprobare significat, aut incõposita seu inutilia cogitare, vt diximus, sed etiã passionibus ac promissis non stare, consequenter alia fieri potest huius versiculi lectio, videlicet: ecce ꝙ generationi filiorum tuorũ pacta rupisti. Et tunc expone, si in me ipso dicebã: me ita aliis esse dicturũ, ꝙ scilicet frustra iustificaui cor meum, &c. vt supra exposuimus: ecce quòd iuxta hanc narrationem meam huic populo tuo rupisse videris ea fœdera, quæ olim cum Abraham, & progenitoribus nostris pepigeras, de terra, scilicet promissionis, & de generatione nostra, & quod perpetuo hanc terram essemus possessuri.

Existimaui, quod cognoscerem. Speraui, inquit, scire me posse, & cognoscere id de quo dubitabam. ὑπέλαβον ꝙ γνῶναι ἰσῶς μέν.

Hoc, labor est coram me. Verum hoc, vt id scilicet cognoscam de quo dubitaui, laborem non modicum secum habere videtur. difficillimum enim est, vt cognoscatur.

Donec intrem in sanctuarium dei. Labor vero iste eousque mihi erit, donec ingressus fuero in tẽplum Hierusalem, vbi populus sanctificari solet. Antiqua enim hæreditate ac solita felicitate recuperata, cognoscam, quòd non frustra iustificaui cor meum.

Et intelligam in nouissima eorum. Verba hæc manifestam continent prophetiã. prædicit enim se huiusmodi delinquentium finem perspecturum esse. de Babyloniis autem sermo est, quorum felicitas, & imperium finem habitura erant: quemadmodum etiam postea factũ est. Nam Cyrus Persarũ rex deuictos illos perpetuę tradidit seruituti: & Israeliticũ populum, quem captiuum reperit in Baby-

ἐν τοῖς ὁσίοις μου.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lone,in patriam restituit. Iuxta Anagogem, per sanctuarium dei,futurũ intelligimus iudicium,in quo vnicuique deus cõdignã rettribuet,pro meritis.verbũ enim Græcum ἁγιόν. quod passim omnes interpretãtur sanctificó,vnde ἁγιαστήριον. sanctuariũ,persæpe etiã idem significare inuenitur, quod determino. non mirũ igitur si ἁγιαστήριον pro iudicio accipitur,cum in eo omnium hominum præmia, aut supplicia determinãda sint.tunc igitur vel ipsi etiã pusillanimes intelligent,quidnã prosit virtus,& obsit vitiũ.

Κακὰ. *Veruntamen propter dolos.* Ob eorum nimirum dolos.

Posuisti eis mala. Manifestius ex hoc loco Babyloniorum destructionem prædicit.Superflua tamen esse videtur dictio illa,verum tamẽ, quemadmodum iuxta Hebraicum idioma sæpenumero alibi inuenitur.Symmachus pro veruntamen,vere dixit,& parasti,pro posuisti.

τὴν τῶν ὑπαρξάντων. *Deiecisti eos dum eleuarentur.* Cum in altum iam eleuati essent,diuitiisque, & omni felicitatis genere sublimati, tu eos rursus confregisti.

Quomodo facti sunt in desolationẽ subitò? Eorũ destructionẽ prænidens propheta,tã repentinã mutationẽ admiratur.

Defecerũt,perierunt,propter iniquitatẽ suã. Verbum perierunt,ad maiorẽ declarationẽ positũ est, verbi defecerũt, idem enim hic significant.hac autẽ repetitione propheta summum quoddam gaudium, atq; alacritatẽ demõstrat.

ὡσεὶ ὀνύχων ἐξυπνισθέντες. *Quasi somnium exurgentis.* Aliquid subintelligendum est, verbi gratia : Babyloniorum felicitas : ac si diceret, quod quemadmodum is, qui per somnum, gratum quid videt, ac delectabile,statim contristatur, cum à somno exurgit, quasi inani delectatione detentus sit, ita etiam Babylonij decursa eorum felicitate , inanem plorabunt se habuisse fortunam.huiusmodi enim sunt humanæ omnes delectationes,somniis similes,ob earum nimirum instabilitatem,& frequentissimas mutationes.

Domine in ciuitate tua imaginẽ earũ ad nihilum rediges. Propter ciuitatem tuam Hierusalem eorum felicitatem reprobabis:quam ideo imaginem appellauit, quia humana fœlicitas,vera fœlicitas non est,tametsi esse videatur : sed vt imago,aut vmbra,imitatur tantum fœlicitatem.per ciuitatem autem hoc in loco,intelligere potes populi ciuitatem,vel ipsam supernam Hierusalem.

Quia inflammatũ est cor meũ. Ardẽti scilicet quodã zelo, qd etiam in initio psalmi dixit:quia zelaui super iniquos, pacẽ peccatorũ vidẽs.eandẽ enim hic repetit sententiam.

Et renes mei commutati sunt. Per renes concupiscentiam intelligit, vt etiam alibi diximus.antea, inquit,ea concupiui,quæ erant bona,postmodum vero nõ eadẽ amplius, quæ bona erant optaui , sed quæ esse videbantur bona, quando scilicet inimicorum pacem zelaui.

Et ego neglectus sum, & non cognoui. Hic versiculus,& reliqua,quę sequuntur,tempus respiciunt post reditum è captiuitate. Neglectus enim , inquit, & proiectus sum à te tunc propter peccata mea, atque ideo illuminatione tua priuatus,id non cognoui,de quo dubitaueram. Symmachus pro,neglectus,dixit,indoctus eram. Καὶ ἐγὼ ἠγνόησα.

Vt iumentum factus sum apud te. Ego,inquit,in præteritũ ὡς βλὴξ. insipiens tecum fui, verum deinceps iudicia tua curiosè amplius non inuestigabo,sed iumenti instar, omissa omni curiositate,tuam sequar voluntatem. cognoui etenim quod summa cum ratione ac iudicio,omnia administras. laudabile est autem , vt apud deum nos ipsos existimemus,vt iumenta,tametsi contrà criminosum sit,vt iumentum haberi, apud dæmonem , vt alibi vidimus in psal.48. ibi:homo cum in honore esset , comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis.

Et ego semper tecum. Subintelligitur verbum,ero:te nimirum semper cogitans,& loquens, quæ tua sunt,atq; à tui memoria nunquam recedens.

Tenuisti manũ dexterã meam. Tu,inquit, optimi ductoris instar,manum meam apprehẽdisti,& de terra,ac seruitute Babyloniorum me eduxisti.vel per dexteram manum, meliores ac laudabiliores actiones significat , quibus tu eduxisti me,benigno nimirum animo eas susçipiens.

Et in consilio tuo deduxisti me. Et consilium mihi subministrasti,quo duce per tot gentium regiones in patriam deductus sum.

Et cum gloria susçepisti me. Et honorarum mihi in ciuitatẽ tuam introitũ donasti. is enim populi reditus in patriam celeberrimus apud omnes effectus est.Regia etenim edi-

cta,quæ pro populi reditu à Cyro emanarunt,ad vniuersas orbis nationes dirigebantur.

Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui, super terram? Hæc verba quidam ita intelligunt,vt à deo ad humanam naturam dicta sint:quid mihi,inquit, aliud in cœlo est,ab angelis,nisi cultus,adoratio,atq; obedientia? Et à te quid nam aliud volui in terra? quàm vt eadem mihi præstares, quæ ab angelis mihi sunt in cœlo? Vel aliter:quid mihi in cœlo aliud curæ est,quàm tu ipsa natura humana? Et à te quid nam aliud volui, quàm vtilitatem, & commodum tuum:& ad hunc sensum Aquila interpretatur. verum, vt in vniuersum dicam : sæpenumero apud prophetas defectiuos quosdã reperimus sermones.ob Hebraicæ etenim linguæ angustiam, à qua vetus testamentum in Græcam linguam translatum est,impossibile fuit paribus dictionibus amplam æque,ac claram significationem reddere.

Defecit cor meum,& caro mea. Consumptũ est cor meum. igne etenim quodam ac desyderio tui extabuit, & caro mea idem etiam passa est, dum corpus multis in doloribus,atque angustiis versatur.

Deus cordis mei. Circunlocutione vtitur, ac si diceret, ô deus meus.Verba autem hæc desyderio, atq; affectu plena sunt.

Et pars mea deus meus, in sæculum. O deus, inquit, qui es pars mea,id est sors,seu hæreditas mea,vel quem diuitiarum ac thesauri semper loco habui.

Quoniam ecce qui elongant se à te pereunt. Peccatores elongari dicuntur à deo non loco,sed conuersatione : quemadmodum contrà ille appropinquari deo dicitur,qui virtutes sectatur.Ita enim peccata diuinum conspectum refugiunt,vt tenebræ lucem , & quàntum quis elongatur à deo,tantum perditioni appropinquat.dictio autem,quoniam,hoc in loco confirmat. idem enim significat,quod vere.perire etiam hic posuit pro decidere à salute.

Disperdidisti omnes qui fornicantur à te. Per fornicationẽ à deo hic, rebellionem, atq; abscessum ab eo intelligit,seu idololatriam, atq; omnẽ alium dæmonũ cultum, quemadmodũ alibi apud Hieremiã habetur:profecta es,inquit, in omnẽ montẽ altum , & sub quocunq; ligno nemoroso,&

so,& fornicata es illic:& rursus, & fornicata es lignum,& lapidem:pro eo quod est,adorasti lignum,& lapidem.Ecclesia etenim sponsa Christi dicitur , eique per fidem & per mandatorum obseruationem est coniuncta.

Mihi autem adhærere deo bonum est. In sponsæ nimirum morem deo coniungi,& nunquam ab eo separari.

Ponere in domino spem meam. Nunquam enim concepta spe frustratus sum , quoties in eo speraui. bonum igitur atque vtile est,ita facere.

Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Vt tua securus protectione,narrem mirabilia omnia,quę feciſti laude digna.vel aliàs, vt scriptis meis laudes eas exponas,quæ tibi debentur. omnes autem ideo dixit, quoniam dei laudes tot sunt, quot eius potentiæ.vt annunciem autem eas in portis Sion, id est in portis Hierusalẽ. duplici enim nomine appellata est ea ciuitas:Hierusalem nimirum,& Sion,à vicino monte per filiam autem Sion, ipsa Sion intelligitur, quemadmodum per filium hominis ipse homo,iuxta Hebraicum idioma.solebant autem antiqui iuxta ciuitatis aut templi portas,concilia ac cœtus hominum congregare,& illis quæcunque noua contingebant narrare.Iuxta Anagogen per portas Sion,particulares ecclesias intelligimus , quæ in variis sunt orbis partibus.per eas etenim vt per portas quasdam ingredimur in supernam Hierusalem.

Intelligentia ipsi Asaph.

De Asaph alibi dictum est. Intelligentiæ autẽ ideo dixit,quia multa lectori opus est intelligentia.ea enim in hoc psalmo tractantur,quæ ad vltimam Iudæorum captiuitatem,atque ad illam Hierusalem destructionem pertinent, quæ à Romanis facta est. Nam etsi antea à variis fuerint sæpenumero captiuati nationibus,nunquam tamen tanta eis,vt accidit tunc calamitas.nam & in perpetuum abiecti sunt,& incensum est templum , & destructa domus,& omnia depopulata quãdque malorum omnium illius gentis euidentius signum est,nullus deinceps inter eos propheta extitit. Illud autem animaduertendum est quòd dum hic Psalmus Iudæorum annunciat calamitatem,fidelium vtã prædicit salutem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSALMVS LXXIII.

Vt quid deus repulisti in finem. Prophetatum more, narrat, vt iam facta, quæ futura erant. Dignum est autē vt admiremur bonitatem dei, qui cum Iudæorum infidelitatem præuideret, tam aperta prophetia ac futurarum calamitatum prædictione à tanta illos nitebatur sæuitia atque impietate auertere, qua aduersus saluatorem vsi erant, tametsi ob arbitrij libertatem, quam homini deus dedit, illi in prauitate sua immutabiles perstiterint. Hos etiam sermones summo cum dolore propheta enunciat, populi vicem plorans, qui grauissima quædam ac miserabilia passus erat. Possumus aliter intelligere hæc verba: vt ex prudentiorum Iudæorum persona dicta sint: nec tantum repulisti, inquiunt, sed in finem repulisti, quod omnimodam prorsus destructionē significat. Nam & si prius eos sæpe repulerat, non tamen in finem. Vnicuique enim captiuitati certum tempus per prophetas statuerat. Illa autem verba: vt quid, interrogatiua quidem esse videntur, & rationem indagare, sed iuxta vsum Hebraici idiomatis diuinam misericordiam conciliant.

Iratus est furor tuus, super oues pascuæ tuæ. A communi sensu rursus sumendum est: vt quid? de ira autem, & furore dei, in sexti psalmi principio dictum est. Per oues etiam, ipsum populum intellige, & per pascua, sacræ scripturæ eloquia, quibus animas suas illi omnes nutrire solent, qui secundum legem dei viuunt.

Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. Quam, inquit, congregationem ab initio, hoc est, olim, ac primo, vt possessionē quandam habuisti. Et subsignare videtur quòd aliam ex Gentibus ecclesiam possessurus sit.

Redemisti virgam hæreditatis tuæ. Priora connumerat beneficia. Per virgam autem, regia dignitas significatur, seu ipsum regnum, vt in 44 psalmo dictum est. Aquila pro virga hæreditatis, sceptrum dixit sortitionis. Hebræorum autem regnum intelligit, vel etiam populum ipsum sub rege constitutum, qui hæreditas domini dictus est: quia, vt ait Moyses, facta est pars domini populus eius, Iacob: funiculum hæreditatis eius, Israël. Redemit autem eos deus & penumero ex bellis, atque captiuitatibus.

Mons

Mons Sion, hic est, in quo habitasti in eo. Mons Sion ille celeberrimus hic est, in quo fecit deus prædictam hæreditatis suæ virgam habitare. Vel in quo, tu habitasti. Dictio enim Græca. κατῳκήσωσας, vtranque interpretationem recipit. & quod ait, in eo, expone, vt diximus, alibi, exponentes illum versiculum, cuius maledictione os eius plenum est. Et præmittit Propheta inter prima verba montis memoriam, vt dedicati deo montis commemoratione illum sibi magis redderet benevolum.

Leua manus tuas in superbias eorum in finem. Destruat prorsus ait, inimicorum elationes, qui capta Hierusalem procaciores effecti sunt, ac magis temerarij, & insipienter aduersus te inflati. Leua autem manus tuas, ex metaphora eorum dictum est, qui manus in altum tollunt, vt verberibus inimicum deuciant.

Quanta malignatus est inimicus in sancto tuo. Per inimicū, ψϟ. Titum Imperatorem intelligit, & per sanctum templum ipsum, quod ab illo tandem destructum est, postquam multa alia nefanda scelera in eo patrasset. Quanta autem dixit pro heu quanta.

Et gloriati sunt, qui oderūt te in medio solēnitatis tuæ. Paschæ festiuitatem intelligit. In illius enim solennitatis medio Titus obsedit Hierusalem, & Iudæos festiuitatem illam celebrantes captiuos fecit. Considera autem, quo pacto in paschatis solennitate Iudæi pœnas dederint, in qua dominum crucifigentes tam immensum scelus patrarant.

Posuerunt signa sua, signa & non cognouerunt, quasi in exitu ὑπερῶ. desuper. Vnusquisq; ordo militaris signo suo vtitur, quod hastili infixū ante aciē præmittitur, vt cohors internoscatur à cohorte id vexillū appellamus. Hæc igitur vexilla, Romanorū acies ingredientes in Hierusalem fixerunt in exitu, hoc est, in portis ciuitatis: quinimmo & desuper ipsas portas. Abundat autē dictio, quasi. Erexerunt autē hæc signa sua, signa, hoc est, in signū victoriæ, ac pro trophæis, idq; nondū ab iis cognitū fuerat, q̄ erāt intra ciuitatē: eo q̄ circa solennitatē occupati, nullis aliis rebus animū intendebāt. Vel nō cognouerunt, ipsi scilicet inimici, quo pacto ceperint ciuitatem. Id quippe ea ratione non accidit, quod Iudæorū deus impotēs esset, aut infirmus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed ob Christi cædem illos deus pœnas luere permisit.

Quasi in sylua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum. Instar, inquit, syluæ lignorum, illius ianuas prorsus excidebant. In idipsum, id est, vnà omnes.

κατασκάπτειν. *In securi & vectle confregerunt eam.* Securi, quidem, tecta, ac domorum, & ciuitatis ianuas, & quæcunq; alia lignea subuertebant, vecte vero muros, mœnia, & lapidea quælibet. vectis enim seu (vt in Græca lectione habetur) παξιμάδιον quoddam instrumenti genus est, quod & ad incidendos lapides idoneum est, & ad mœnia diruenda. Confregerunt autem, hoc est, deiecerunt.

Incenderunt in igne sanctuarium tuum. Per sanctuarium templum intelligit, quemadmodum in præcedenti psalmo diximus.

In terram profanauerunt tabernaculum nominis tui. Profanauerunt, hoc est, profane, atque impie illud solo æquarũt. Exquisito autem loquendi modo dicit, tabernaculum nominis dei. Nullum enim diuinæ substantiæ tabernaculũ esse potest, cum natura illa diuina immensa sit & incircũscripta: vnde eleganter tabernaculum nominis dei dixit. Aliqui vero Prophetam dicunt circunlocutione vti, & tabernaculum nominis dei, pro tabernaculo dei dixisse.

Εἶπαν ἐν τῇ συγγενείᾳ αὐτῶν. *Dixerunt in corde suo cognationes eorum simul.* Omnes inimicorum cognationes mutuo inter se simul dixerunt. In corde autem suo, hoc est, ex toto corde, atque ex tota animi promptitudine. Dictio autem, venite, quæ sequitur, vetat ne exponere possimus, dixerunt, pro cogitauerunt, nisi quis eam non in vim verbi, sed aduerbialiter esse posita dicat, pro, cia age. Quid autem dixerint, audi.

Δεῦτε καὶ κατα παύσωμεν πάσας τὰς ἑορτὰς τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῆς γῆς. *Venite, quiescere faciamus omnes festiuitates dei in terra.* Omnes nimirum legales cultus ac cærimonias illius dei, quẽ Iudæi colunt: hoc autem perficiemus, si leges, ac mores, & Rempub. eorum deleuerimus, quemadmodum permittente deo effecerunt.

Σημεῖα αὐτῶν οὐκ εἴδομεν. *Signa eorum non vidimus.* Miracula scilicet quæ Iudæi deum suum olim in parentũ suorum gratiarum operatũ esse asserebant. Hæc enim miracula Romani milites, qui obsidebant Hierusalẽ, negant vsquã se vidisse. Nihil huiusmodi, inquiunt, eorũ deus aduersus nos operatus est. Non

Non est amplius Propheta. Amplius pro deinceps. Vere autem hoc à Propheta nostro ex illorum persona prædictum est. Neque enim tunc vllus inter Iudæos erat Propheta, qui aut aduersus Romanos prædicaret, aut Iudæos iuberet confidere.

Et nos nõ cognoscet amplius. Cũq; nullus deinceps Prophetа futurus sit inter eos, consequenter nullus etiam ea amplius cognosceet, quæ ad nos pertinẽt, aut quẽ exitũ habitura sint. Et quod ait, amplius, idẽ est quod in posterum.

Vsquequo deus improbabit inimicos? Vsquequo te & nos pariter improbabit, quasi infirmos atque imbecilles?

Irritabit aduersarius nomen tuum in finem? Blasphema assiduè aduersus te verba proferet, atque ad iram te irritantia, tametsi tu & longanimis sis, atque illos ob eorum delicta, multa huiusmodi facere permittas.

Vt quid auertis manum tuam & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem? Obseruandum est, quòd hæc verba, in finem, quæ sæpius in præsenti psalmo posita sunt, perpetuã Iudæorum abiectionem notant. Manum autem eandem appellat quam & dexteram. Sinus autem dei est bonorum omnium thesaurus, & manus dextera, illam operationem significat, quæ diuina bona dispensat, & sensus est. Quare bona tua nobiscum plus non participas, vt olim agebas? & est metaphoricus sermo, tract' ab iis, qui sinum habuerunt multiplicibus bonis plenum: vnde certo tempore amicis largiebantur: Nam si irasci eos contingat, manum à sinu auertent, nec illuc amplius eam mittent, vt consueta amicis bona largiantur.

Deus autem rex noster ante seculum. Ante seculum impropriè dixit, pro à principio. Quo pacto enim ante seculum rex esse potuit creaturæ, cum nulla adhuc sensibilis esset creatura. Vel per seculum, præsentem vitam intellige, vt sit sensus: Ante vitam nostram, seu à progenitoribus nostris deus, rex fuit generationis nostræ. Libenter autem illius meminit, eo quòd in memoriam reuocet eundem hunc deum esse, qui progenitorum suorum tempore multa in eorum gratiam miracula operatus est.

Operatus est salutem in medio terræ. In medio terræ dixit pro palam atq; in omnium hominũ conspectu, & in spo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cie libertatem Iudæis præstitam intelligit ab Aegyptiaca seruitute.

Tu roborasti in potentia tua mare. Hoc est tu diuisas maris rubri partes solidasti. Murus enim, inquit à dextris, & murus à sinistris potentia nimirum tua concretus est, qui aquarum defluxum continuit.

Tu contriuisti capita draconum in aquis. Per dracones, Aethiopes intelligit, ob summam eorum prauitatem: & per draconum capita, eos milites, tribunos, centuriones & duces, qui à Pharaone missi sunt ad persequendum populum Israel, qui plebis comparatione, vt digniores, capita appellari poterant. Hi omnes igitur inundante aqua contriti sunt & perierunt.

Τὴν κεφαλὴν. *Tu confregisti caput draconis.* Per draconem singulari sermone, Pharaonem intelligit, & per confractionem capitis, regni atque imperij imminutionem.

Dedisti eum escam populis Aethiopum. Æthiopes finitimi sunt Ægyptiis. Hi autem populi inimicitias olim inter se exercebant, & mutuo alter alteri tendebat insidias. Æthiopes igitur, perspecta Ægyptiorum clade, excursiones fecerunt, Ægyptúmq; deprædati sunt, & reliquos omnes, qui superfuerant in ore gladij comederũt. Per Pharaonẽ autem, omnes alias regiones denotat ei subiectas.

Tu dirupisti fontes & torrentes. Dirupisti dicit pro dedisti. Illam autem aquam intelligit, quæ de petra fluxit in deserto. Et fontes quidem ideo appellauit, quia aquæ illæ fontis instar scaturirent: torrentes vero ob fluxus vehementiam. vtrunque autem plurali numero dixit, iuxta Hebraicæ linguæ vsum. Aquila autem & Symmachus singularem numerum seruarunt.

Tu siccasti fluuios Etham. Symmachus pro Etham, antiquos reddidit: Sodomæque & Gomorrhæ fluuios & fontes intelligit, quos ob eorum peccata deus in cinerẽ redegit. Vel simpliciter: tu dedisti nobis, inquit, nouas aquas, tu antiquas siccasti, vtcunque tibi placitum est. Iisdorus vero Pelusiotes, Etham dicit loci nomen esse, non procul à Hierusalem, qui fluminibus olim irriguus, post euersionẽ Hierusalem à Romanis factam, ob dei iram illis omnibus prorsus exsiccatus est.

Tuus

Tuus est dies & tua est nox. Cum à particularibus & priuatis quibusdam rebus cœpisset deum laudare, nunc sermonem vertit ad communia: dies, inquit, & nox à te sunt creata, atque vt famuli tuo inseruiunt mandato,

Tu perfecisti auroram & solem. Per auroram diei ortum seu diluculum ipsum intelligit. Perfecisti autem, id est fecisti, & per solem cæteras omnes stellas significauit. προτρέπεται φαῦσιν. Ὡρᾶιος ὑραῖος ἑῷος.

Tu fecisti omnes fines terræ. Per fines iuxta Græci nominis etymologiam annuos fructus intelligit. quidam vero non fines sed terminos legendum esse asseuerant, & lectionis varietas ex dictionum Græcarum vicinitate est orta. melior tamen lectio videtur quæ habet fines, vt ex sequentibus demonstrabitur.

Æstatem & ver tu plasmasti ea. Harum enim frugum aliæ in vere nascuntur, aliæ æstate, aliæ etiam ipsa æstate perficiuntur. Harum autem duarum anni partium tantum meminit, quasi cum his aliæ simul comprehendantur. Dictio autem, ea, abundat. Vel sic legi potest: tu plasmasti ea, æstatem nimirum, & ver. Indifferenter etiam æstatem, priusquam ver commemorauit.

Memor esto huius. In principio psalmi dixit, memento congregationis tuæ, quam possedisti ab initio: idem igitur nunc repetit.

Inimicus exprobrauit dominum. Titus nimirum vel Romanorum exercitus.

Et populus insipiens irritauit nomen tuum. De eisdem rursus loquitur, qui non recte de deo sentiebant. De verbo autem, irritauit, diximus paulo superius. παροξύνω.

Ne tradas feris animam confitentem tibi. Præuidens Prophe ta ea, quæ Iudæis euentura erãt, fundit preces ad deũ, ne Iudæorum populum in Romanorũ potestatem tradat, quos ob summam sæuitiam feras appellat. Per animam vero hominem intelligit, veluti totum à parte, vt alibi diximus. Confitentem autem, hoc est, gratias agentem. θηρίοις.

Et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Indifferenter Propheta quantum atq; secũdum casum apponit verbo reminiscaris, & per animas pauperũ circunloquẽdo ipsos pauperes intelligit. Pauperũ vero animas dixit, vt huiusmodi sermone ad maiorẽ deũ misericordia exci

Universidad de Deusto
Biblioteca

taret. Eosdem etiam Iudæos pauperes appellat, eo quòd ob Romanorum obsidionem in summa erant rerum omnium necessitate constituti.

Respice in testamentum tuum. Dictio græca διαθήκη & testamẽtũ significat & pactum seu fœdus. De pacto igitur loquitur, quod pepigit deus cum Abrahã, & cũ aliis progenitoribus, quemadmodum in præcedenti psalmo diximus, ibi: ecce generationi filiorum tuorum fœdera rupisti. Noli igitur pacta, quæ nobiscum habes, despicere.

ὅτι ἐπλήσθησαν οἰκτιρμῶν τῆς γῆς.

Quoniam obscurata terræ repleti sunt domibus iniquitatum. Quoniam terreni homines Iudæi, quos obscuratos terræ appellauit, veluti propriis passionibus atq; affectibus obtenebratos, impleti sunt domibus iniquitatum, hoc est, multitudine, ac copia delictorum. Iniquitatum enim domos hic dixit quasi amplam quandam mensuram: ad summam videlicet copiam denotandam. Simili enim loquendi modo vti solemus, quando aliquem frugum aut alterius rei copiam habere indicamus: verbi gratia, ille domos frumenti habet, aut domos olei.

μὴ ἀποστραφήτω τεταπεινωμένος κατησχυμμένος.

Non conuertatur humiliatus confusus. Tuus, inquit, populus, qui in hoc obsidionis tempore tibi supplicationes porrigit, non auertatur, quæso, à te humiliatus & confusus, dum non exauditur.

Inops & pauper laudabunt nomen tuum. Populus de quo supra diximus, ibi: & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Iudæi, inquit, perpetuo laudabunt te, si eos saluaueris, non sic autem inimici.

Exurge deus, iudica causam tuam. Causa autem quæ vertebatur inter deum, & inimicos Romanos, de contumelia erat in deum illata. Neque enim illis satis fuerat fore aduersum populum, sed deum insuper infirmũ, atque imbecillem improperabant. Vel aliter: Causam populi tui dicere possumus causam tuam.

ὀνειδισμοῦ.

Memor esto opprobrij tui, quod ab insipiente sit tota die. Per insipientem, Titum intelligit, & quemlibet ex Romanis militibus. Sicuti & superius dixit: Et populus insipiens irritauit nomẽ tuum. Opprobrij autem tui tota die, hoc est, quod assidue fit aduersus te.

ὀνειδῶν

Ne obliuiscaris voces seruorum tuorum. Qui illo tẽpore tibi preces porrigent, vt diximus. Quædam autẽ exemplaria non seruorum habent, sed supplicum, orta nimirum lectionis varietate ob Græcarum dictionum vicinitatem quam tum in prolatione habent, tum in scriptura.

Superbia eorum, qui oderunt te, ascendit semper. Ascẽdit pro exaltata est, atq; in sublime eleuata. Vel ascẽdit semper coram te. Illud aũt cõsidera, quomodo his dictis nulla promissio aut spes bonorũ cõiũcta est, & nulla melioris fortunæ spes eis data, quẽadmodũ alias semp sit in aliis psalmis. Et hæc qdẽ expositio ita à nobis relata est, prout ab ipsis traditur Iudæis. Vetior autẽ expositio est, vt ab illo versiculo, operatus est salutẽ in medio terræ: oĩa, quę sequũtur, referam⁹ ad Christũ, q incarnatiõe sua salutẽ nobis vere operatus est, à pristino nos errore liberãs, & salutis viã ostendẽs. In medio aũt terræ, id est, in omni terra: tametsi aliqui in ipsã intelligãt dici Hierusalẽ, q̃ in medio terrę sitã esse asserũt. Roborauit autẽ Christus mare, quia sacri baptismatis aquã validã, atq; efficacẽ reddidit, aduersus omnes dæmonũ conatus. Nã & Michęas ꝓpheta, mare illud appellauit ad deum dicẽs: tu peccata nostra in ꝓfunda maris demerges. Mare autẽ baptisma appellatur, eo ꝙ animarũ sordes, quæ illic baptizãtur, recipit, & quia purgat, & qa nõ secus gratiarũ ac charismatũ copia abũdat, q̃ mare vndarũ ac fluctuũ multitudine. Et draconem quidem dici possunt dæmones. Draco aũt, eorũ principes diabol⁹, quorũ capita, hoc est, quorũ peccata domin⁹ cõtriuit, & cõfregit in aqua baptismatis. In his etenim capitibus mortiferũ omne repositũ est venenum. His igitur capitib⁹, hoc est, his peccatis per baptismatis aquã ꝑditis, ac deletis, nulli amplius in nobis viuẽt dracones. Populi verò Aethiopũ ij sunt, q caligine ac sordib⁹ peccati animas olim nigrãtes habebãt: ipsę nimirũ gentes, quib⁹ draconẽ illum deus post baptisma in cibũ, hoc est, in cõsumptionẽ dedit: dirupit etiã, hoc est, prębuit deus fontes & torrentes spirituales doctrinæ, in gẽtilis populi terra, q̃ prius deserta erat: & fontes qdẽ dicit: ob ꝑpetuitatẽ, puritatẽ, & suauitatẽ fluxus: torrẽtes vero ea ratione quã diximus, in psalmo trigesimoquinto. flumina autẽ Ethã, antiquæ Iudæorũ sunt prophetiæ, quæ aridæ sunt, si iis cũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

parentur,quæ fidelibus Christianis sunt traditæ. Exsiccata aũt dicuntur hæc flumina,qm̃ vt diximus, defecerunt Prophetæ: atque hoc ob summam Iudæorum prauitatem à deo permissum est. Quæ sequuntur Christum vni sæ creaturæ factorem,& dominum esse demonstrat. Memor autem esto huius congregationis, nouæ scilicet, & non illius antiquæ. Inimicus autem Iudęus, & Gentilis, Christũ exprobrauit, quasi deus nõ sit: quinimmo etiam quasi impotens sit, multa alia etiã contumelioſe in eum dixerunt, & illius nomen irritarunt. Per feras etiam, Iudæos, Gentiles, & dæmones intellige, & per pauperes, ipsos fideles, qui relictis omnibus Christum secuti sunt vt in nono psalmo diximus. Testamentum autem seu pactum illud intellige quod à Christo dispositum est, ad Apostolos,& illud præ cæteris: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Per obscuratos autem terræ, omnes in vniuersum infideles intellige, qui splendescentes veritatis radios cernere nequeunt, & quæ sequuntur simili modo accommodari poterunt si recte disquiras.

In finem ne corrumpas ipsi Asaph Psalmus cántici.

μὴ διαφθείρῃς. *Hoc psalmo futurum prædicitur in mundi consummatione iustum dei iudicium, delinquẽtium nimirum supplicia, & iustorum præmia. Atque ideo vniuersos homines, in vitæ finem absistere iubet ne seipsos propriis peccatis perdant. Aliqui, ne corrumpas, exponunt, pro ne pecces, ne deliquas. De Asaph & de reliqua inscriptione diximus, in proœmio operis. Conscriptus vero est hic psalmus, ex eorum persona qui captiui erant in Babylone.*

PSALMVS LXXIII.

εἰς. CONfitebimur tibi deus, confitebimur tibi. Vbi, inquit, à seruitutis iugo, quo premimur fuerimus liberati, tunc summas tibi agemus gratias. Illa autem repetitio verbi, confitebimur, intensionem quandam aut certitudinem significat gratiarum actionis.

Et inuocabimus nomen tuum. In auxilium nostrum illud nomen tuum inuocabimus, quod ab inimicis exprobratum est. Ego autem hæc verba cõgruere magis puto iis, qui in Christum crediturí erant, à quibus Christi nomen inuocatum est, quique Christiani nomine dicti sunt.

Narrabo omnia mirabilia tua. Huiusmodi verba etiam habentur in psalmo nono.

Ἐ'υδόκησα. *Cum accepero tẽpus, ego rectitudines iudicabo.* Quidã simul cũ præcedenti versiculo cõiungũt verba illa: cum accepero tẽpus, vt ordo sit: ego narrabo oĩa mirabilia tua, cum accepero tẽpus, hoc est, cum primũ ab inimicis fuero liberatus, melius tamen videtur, vt subsequentibus coniungantur, & introducatur sermo, veluti ex Christi persona dicẽtis: nolite esse pusillanimes, qa cũ iudicij tẽpus accepero, iuste oẽs iudicabo, tã eos qui intulerũt, q̃ eos, quibus illata est, iniuria. Et quod ait, accepero, sane intelligẽdum est, nõ quòd ab alio Christus, vt deus, accepturus sit tẽpus, quàm à seipso. Vel vt homo, à deo tẽpus accipiet.

Ἐ'τάκησαν. *Liquefacta est terra, & omnes, qui habitant in ea.* Liquefieri dicitur omnis virtus, quæ dissoluitur. Adueniente igitur iudicio liquefacta est terra, & habitantes eam, hoc est, liquefient. Cœlum enim inquit, & terra transibunt. Præter ea etiam omnes habitantes in ea, quoniam vniuersi homines morientur.

Ἐ'στήσαν. *Ego firmaui columnas eius.* Me iubente liquefacta est, quoniam à principio ego eam creaui. Per terræ autẽ colũnas illud prophęta mãdatum dei intelligit, quo terræ iussum est vt firma cõsisteret. Hoc enim mãdato sustinetur, & regitur terra, nulli alij rei innixa & nulla alia suffulta stabilitate. Possumus etiã per liquefactionem, corruptionẽ, intelligere. Corrupta est etenim terra idololatriis & multiplicibus hominũ peccatis. Verum ego, inquit, creaturę proditionẽ miseratus, Apostolos confirmaui. Hos etenim colũnas orbis esse merito dicimus, veluti, qui solida sua doctrina omnes vbiq; gentium fideles sustineant, & regãt. Hoc nomine Paulus illos appellauit, dicens: Petrus & Iacobus, qui videbãtur columnæ esse. Quidam terrę nomine hic ipsam intelligunt significari Hierusalem, quam liquefactam esse dicũt, quia à Romanis militibus vastata, ac depopulata est. Eius autem Hierusalem columnas Apostolos esse dixit, quia illinc erãt oriundi, vel quia illinc missi sunt ad vniuersum terrarũ orbẽ, vel quia postquam terra illa Hierusalem atque illius habitatores liquefacti fuissent, erant deinceps fidei colũnis rursus confirmãdi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dixi inquis, nolite iniqua agere, & delinquentibus nolite exaltare cornu. Cum fururũ sit iudicium, vt prædiximus, ne vllus peccatoribus excusationis locus relinquatur, Prophe ta narrat, quemadmodũ ipse iniquos omnes esset contestatus, dicens: nolite inique agere: & rursus vt peccatoribus dixisset: Nolite exaltare cornu, hoc est, nolite de propriis peccatis, quasi de præclaris aliquibus gestis gloriari. Summæ id nanq; insipiẽtiæ est. Eosdem autem iniquè agentes appellat, quos & delinquentes. Diuersimode autẽ accipi repetimus, cornu, in psalmis. Aliquando enim pro potentia ponitur, aliquando pro gloriatione, & iactantia. Cornuta siquidem animalia & strenue cornibus certare solent & illorum ornamento gloriari.

Nolite extollere in altum cornu vestrum. Idem iterum repetit, ad contestationis suæ confirmationem.

Et nolite loqui aduersus deum iniustitiam. Verba hæc idem æque significant, quod illa: iniustitiam in sublime locuti sunt, de quibus diximus in psalmo 72.

Ἐξίστασαν ὑψι ἀπὸ ἀνατολῶν.

Quoniã neq; ab egressu neq; ab occidente, neq; à desertis montibus. Gloria, inquit, & diuitiæ, itẽ ingloria, & pauperras, nõ est nobis ab astrorum ortu, neq; ab eorũ occasu, vt asserunt Astrologi: quinimmo nec à dæmonibus ista hominibus obueniũt (per desertos enim mõtes ipsos dæmones intelligit, qa omni virtutũ genere deserti ac steriles sunt & mõtium instar, superbia elati) sed iusto dei iudicio omnia dispensantur. Per egressum autẽ, solis ortũ intelligit, quẽadmodũ & alibi cũ ait: à summo cœlo egressio eius. Per occasum vero, occidentẽ, & per desertos montes, Septentrionis & meridiei climata, quę ob nimiũ frigus, aut calorẽ, hominibus deserta sunt. Est autẽ hic sermo defectiuus vnde aliquid subintelligẽdũ est: verbi gratia: nihil latet. Nihil, inquit, in futuri iudicij tẽpore poterit deũ latere. Omnia etenim ei patebunt, in quacunq; ea fuerint regione, atq; ideo nolite prauum aliquod scelus cõmittere. Neq; enim latere eum quis poterit, si in eum deliquerit. Et deinde causam ponit, cur nihil deum lateat.

Quoniam deus iudex est. Quoniam deus est, qui iudicat quique omnia optime nouit, etiam antequam fierent.

Hunc humiliat, & hunc exaltat. Hunc quidem honorat, & aliũm

alium reprobat, iuxta vniuscuiusque vitam, ac iuxta iustissimas quasdam rationes diuini iudicij.

Quoniã calix in manu domini vini meri plenus mistione. Totus sermo metaphoricus est. Et per manũ quidẽ domini, illius potentiã intelligit: per calicem autem vini, mensuras ac modos pœnarum. Per vinũ enim hoc in loco supplicia intelliguntur, atque calamitates, quę æque, ac vinũ, & vires hominum tollunt, & mentis harmoniã dissoluunt, & aberrare nos faciunt à via. Merũ vero esse dicitur hoc vinum, quasi austerum atque efficax vi sua, & nulla mistum misericordia. Et hic quidẽ calix est vini meri, verũ in manu domini alius etiã est calix, plenus mistione: hoc est, misericordia. Mistio enĩ vini, aqua, & mistio austeritatis, misericordia. Debemus autẽ eã verba: plenus mistione: non sequẽti versiculo cõiungere, sed per se soluta legere, sub intelligendo coniunctionem, & sumendo à cõmuni sensu verba: calix in manu domini, vt sit sensus: quòd in manu domini, est calix vini meri, & in eadem manu, est calix plenus mistione. Nam alioqui, quomodo vnus, atq; idem calix poterit & merum, & mistum continere: & quòd duo sint calices, patet etiam clarius ex sequentibus.

Et inclinauit ex hoc in hoc. Et de mensura mei supplicij, effudit in mensuram misericordiæ, vt misturam faceret, vtque eam in potum illis præberet qui & leuius deliquissent & adhuc essent medicabiles.

Veruntamen fex eius non est exinanita. Per fecem calicis, crassitudinem, vt ita dicam, intelligit meri supplicij: hoc est, extremas omnium pœnas, quę iis reseruãtur, qui aut maxime deliquerunt, aut à vitiis immutari noluerunt.

Bibent omnes peccatores terræ. Bibent fecem. Per peccatores autem eos nunc intelligit, qui à peccatis nunquam conuertuntur.

Ego autem exultabo in seculum, psallam deo Iacob. Ab inimicorum nimirũ seruitute liberatus, exultabo quidẽ quòd calamitates cessauerint, & psallam in gratiarũ actionem.

ἀγαλλιάσο-μαι ψαλῶ

Et omnia cornua peccatorum confringam. Inimicorum scilicet rursus me oppugnantium.

Et exaltabitur cornu iusti. Simulac vicerit. Iudæorũ enim populꝰ post reditũ è captiuitate, insurgẽtes in se vicinas

ὑψωθήσεται

gentes deuicit. Et Christiani simili modo ex idolotū seruitute, in libertatem restituti, dæmonum omnium vires cōfringunt, qui interim in circuitu orbis sunt, quærentes quē deuorent & variis nos tentationibus impetētes. Per iustū autē, pium quēlibet ac religiosum virum intelligit, vel ipsum Zorobabel, qui populum è captiuitate in patriam reduxit. Verū magis propriè ipse intelligitur Christus, veluti q̄ omni caruit peccato: cuius figurā tenuit Zorobabel. Quoties vero fidelis q̄spiā aut martyr, incorporeas dæmonū potentias sibi aduersantes, atq; insultantes deuicerit, Christi potentia magis exaltatur & Christo maior laus tribuitur, qui tantas ei vires præstitit & robur.

In finem in hymnis psalmus ipsi Asaph canticum ad Assyrium.

Diximus in proœmio operis, quòd hæc verba in finē, quæ in psalmorū inscriptionibus habentur, indicans illic prophetiā cōtineri: & lectorū iubēt in illius finem aspicere. In hoc igitur psalmo latet prophetia, qua iuxta Hebræos aestruendum esse prædicebat patefiatē Sēnacherib: & iuxta Christianos profligandæ annūciat dæmone, quem nos intellectualem Sennacherib verē possumus appellare. Vel aliter: in finem ideo inscribitur psalmus, quia hic tractatur de mundi ac futuri iudicij fine. In hymnis vero, quia grauiorū actiones continet, pro obtenta victoria. De Asaph & cantico diximus in proœmio operis. Ad Assyrium verò, quia Sennacherib Assyrius erat. Ad illum enim multa pertinent: quæ in præsenti psalmo habentur. Tu vero illud considera, quo pacto sanctus spiritus simul cum Iudaica historia christiana dogmata cōplicauerit, vt & Iudæis solamen præstet, qui humiles tantum sensus sequuntur, & christianum etiam magis lætificet, ad sublimiores tendentem ac penetrantem contemplationes.

PSALMVS LXXV.

NOtus in Iudæa deus. Iudæi quidem congnoscī tantum affirmāt deum à Iudæis, contra autē deus ad illos, per prophetam dicit: iuxta numerū ciuitatū tuarum fuerunt dei tui Iuda, & iuxta numerū biuiorum Israēl, sacrificauerunt Baal. Manifestum est igitur, quòd de Iudæa illa non loquitur, quæ est in Palestina,

lestina, sed per Iudæam, sacram intelligit scripturam, in qua vniuersa Christus notus est. Nā & Mosaici, & cæteri omnes libri, de eo annunciauerunt: & ipse etiā diuinus cultus, qui lege constitutus est, figuram & characterem eorum continebat quæ ad Christum pertinerent.

Israel magnū nomen eius. Atqui nec in solo Israel. Ab oriē te enim, inquit, prophera vsque ad occasum, glorificatū est nomen meū inter gentes: & alibi ad Iudæos: vos autē profanastis eum: item alibi: nomen meū magnū inter gētes. Rursus igitur per Israel, Israelitarū scripturā intelligit, datā populo Israel, in qua magnum ac glorioſum canitur Christi nomen. Maximus autē philosophus per Iudæam eā philosophię partem intelligit, quæ circa actiuas actiones versatur, & per Israel eā partem quæ cōtemplationibus vacat. Iudas quippe interpretatur cōfessio: confessio autē initiū quoddā præstat ad agēdi virtutes. Israel vero interpretatur mens videns deum. Cognoscit igitur deum is, qui per virtutē operatur, sciēs illum iudicē iustum esse, & cōdignā vnicuique pro actionibus in iudicio redditurum: atq; ideo seipsum ab omnibus maculis mundat. Cognoscit etiā deum is, qui in diuinorū contemplatione versatur, & cōsiderans dei magnalia, cōdigne etiā illum magnificat. Possumus etiā per Iudæam, nouam ex gentibus ecclesiā intelligere, quæ & antiqua peccata confessa est, & quæ verū deum per contemplationem semper intuetur. Et similiter nouum Israel, quia, vt ait magnus Paulus, non ille qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto, carnalis circuncisio, sed qui in occulto Iudæus, & circuncisio cordis, in spiritu, non litera.

Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Ni tam crebro obsessa & capta fuisset Hierusalē, haberent colorē aliquem Iudæi, vt hæc verba de ea dicta esse viderentur: verum hoc in loco, per pacē, non ipsam intelligit Hierusalem, sed pacificos hoies: pacificos, inquā mutuo inter se, dū & proximos diligunt, & ipsi ab eis inuicē diliguntur: & pacificos etiā in seipsis, dū affectus ac passiones in surgere ac pugnare nō sinunt aduersus rationē, sed rōni eas subiiciūt. In huiusmodi igitur homine locus quidam nobilis fit, ipsi etiā deo habitabilis. Cæterū cū Sion idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

significare dicatur qđ ſpecula, ille merito Siō poterit appellari, qui inimicorū aduētū de longe fuerit ſpeculatus.

Τὰ μέσα τῶν τόξων ἔκλασεν. *Illic confregit potentias arcuū telum gladiū & bellum.* Iuxta hiſtoriam hoc pertinet ad Aſſyriorū deſtructionem, illic enim in Sion deus, arcuū vires cōtriuit: hoc eſt, diſſoluit. & inanes reddidit. Per telū autē, pro quo in græca lectione, ἔκλασε legimus, non offenſiua hoc in loco arma intelligi debent, ſed defenſiua, veluti thoracē, aut aliud qđ ſimile: vnde apud græcos militē thorace armatum, ὁπλίτην appellabant, ad eorū militū diſtinctionē, qui huiuſmodi carebāt armatura, quoſq; ψιλοὺς, hoc eſt nudos vocabāt. Arcuū vero potentias, ſeu robur dixit, quia Aſſyrij arcu plurimum vtebantur, atq; in eo armorū genere ſuas potiſſimum vires collocabant. Per telū igitur, defenſiua omnia, & per arcū, offenſiua oſa arma ſignificauit. Deinde ipſum addidit bellum propter quod vniuerſa armorū genera confici ſolent. Omnia etenim arma, belli ſunt inſtrumenta. Iuxta anagogē, per arcus, artificioſus dæmonum machinas intelligimus. vnde ardētes immittūt paſſionū ſagittas. Telum autē dæmonis, quo ſe tueri ſolet, eſt diuina permiſſio, quæ vires ei aduerſus nos ſubminiſtrat. Ea etenim permanēte, ictus noſtros dæmō in ſe immiſſos non ſentit. Illius etiā gladius, quo incidere ſolet, ſeparatio illa eſt, qua p affectus & paſſiones noſtras à deo diſiūgimur: bellū vero, pugna illa, & lucta, qua nobiſcū certat. Vel, p bellum, ipſe poteſt dæmon intelligi, vt quēadmodū deus pax, ita dæmon, bellum appelletur. Hæc omnia igitur arma deus deleuit, ac fugauit in eo homine, quē exhibuiſſe ſe pacificum prædiximus, & ſpeculationi intentum.

φωτίζεις σὺ. *Illuminas tu mirabiliter à montibus æternis.* Per æternos mōtes cœlos intelligit: quos propter altitudinē montes vocat, & æternos propter diuturnā eorū ſubſtantiā. Illuminas autē luce lætitiæ: eos vero hac luce illuminas qui in mœroris caligine obtenebrati ſunt: quēadmodū contra, ſplendore auxilij, atque opis tuæ eos etiam illuſtras, qui tetra fuerint deſperationis nube circundati.

Turbati ſunt omnes inſipientes corde. Ob inexpectatum interitum turbati ſunt. Inſipientes autem eos appellat, tanquam deo reſiſtentes.

Dor-

Dormierunt ſomnum ſuum & nihil inuenerunt. Aſſyrij milites qui obſidebant, dormierunt ſumma cū ſpe, verū nihil eorū inuenerunt quæ expectabāt. Poſſumus & aliter dicere, qđ Iudæi qui obſeſſi erant, turbati ſunt, dū aſpicerēt inimicos ī circuitu, & diuinas vires ignorarēt, quodque dum captiuos ſe paulo poſt futuros eſſe arbitrarentur, vt ipſa docet hiſtoria, ſomno correpti dormierunt, & mane expergefacti, ea non viderunt, quæ fieri timuerant: quinimmo neq; ipſum etiam inuenerūt inimicū, cum ſvnica nocte ad centum, & octoginta millia hoſtiū occiſa fuerint. Dictio autem, corde, Hebraici idiomatis more abundat: vel maiorē inſipientiæ intenſionem ſignificat. χερσὶν αὐ τῶν.

Omnes viri diuitiarum in manibus eorum. Viros diuitiarū, dicit, pro viros diuites, quēadmodū alibi viros ſanguinū, pro ſanguinolentos. Dicit igitur quod Aſſyrij putarant eſſe ſequenti die habituros in manibus oēs Iudæos diuites. Vel aliter: omnes viri Aſſyriorum diuites, Iudæorum manibus capti ſunt, qui obſeſſi erant in Hieruſalē. Nam cum interēptos inueniſſent, capiebant eos vt ſpoliarent.

Ab increpatione tua deus Iacob dormitauerunt qui aſcenderunt equos. Per increpationē dei, ſuſam intelligit aduerſus inimicos, & per dormitationem, virium remiſſionē. Diſſoluere enim vires ſomnus ſolet: per equorū vero aſcenſores inimicos ipſos intelligit, qui in equorū multitudine, quibus in bello præcipue vtebantur, nimis confidebant: ideo alibi: hi in curribus, inquit, & hi in equis.

Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi. Hæc verba per ſe ſatis clara ſunt.

Ex tunc ira tua. Hoc eſt: ex eo tempore quo aduerſum te dixerunt blaſphema verba: tu tamen dediſti eis pœnitentiæ locum, iuxta benignitatis tuæ legem. vel, ex tunc, intellige, pro olim, ſeu iamdiu.

De cœlo auditum feciſti iudicium. Audiri enim feciſti de cœlo iam dictam ſententiam. Eam etenim in me quaſi in propheticum quoddam organum inſonuiſti. Poſſumus etiam hæc verba de futuro vniuerſali iudicio intelligere. Auditum enim illud fecit deus humano generi, ex ſcripturis ſanctis: atq; hoc pacto, quæ ſequuntur, conſequentiſſime dicta eſſe videntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terra tremuit, & quieuit, dum exurgeret in iudicio deus, vt saluos faceret mansuetos terræ. Per terram, humanã intelligit naturam, ad quam alibi dictum est: terra es, & in terram reuerteris. præcipue tamen eos dicit, qui terrena sapiũt. Cum exurgeret igitur deus in vniuersale iudicium, quieuerunt omnes homines, deletis atque extinctis in posterum quibuscunque aliis operibus. cum exurgeret autem in iudicium, vt iustos homines saluaret: quos mites appellat, seu mansuetos: quia proprium, ac peculiare est cuiuscunque viri iusti, vt mitis sit ac mansuetus.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi. Hoc dictũ est ad timorem in iis excitãdum, qui indolentiæ vitio laborant. tunc etenim, inquit, cogitatio omnis humana, iudicanti deo seipsam reuelabit. cogitationibus enim, inquit Paulus, inter se mutuo accusantibus, & defendẽtibus, in die, qua iudicabit dominus occulta hominum.

Et reliquiæ cogitationis, diem festum agent tibi. Ipsę etiã, minimæ cuiuscunque cogitationis portiunculæ, diem festũ tibi agent, hoc est, seipsas tibi manifestabunt. festiuitas enim nihil aliud est, quàm declaratio ac manifestatio illius solennitatis, cuius festum celebratur. agẽt igitur diẽ festum, hoc est, spectaculum facient. Possumus etiam dicere, ϕ non solum cogitationes erunt deo manifestæ, sed & siquis tentatus fuerit à dæmone, vt prauum quid cogitaret, licet prorsus persuasus non sit, vt in incœpta cogitatione persisteret, quod tamen illa cogitatio, tametsi reiecta, & relicta, seipsam deo manifestabit: adeo nihil erit etiam minimum, quod latere deum possit.

Vouete, & reddite domino deo vestro. Cũ hęc ita se habeãt, promittite deo, inquit, promittite dona pœnitentiæ, atq; ea tanquam necessarium aliquod debitum illi reddite.

Omnes qui sunt in circuitu eius afferent munera. In circuitu dei sunt, qui eũ diligunt. in his nanq; esse deus dicitur, & manere. Illic enim, inquit, sum in medio eorum. hi igitur omnes deo dona afferent, ipsas nimirum virtutes.

Terribili & auferenti spiritus principum. Spiritus, hoc est animas.

Terribili apud reges terræ. Apud Pharaonẽ nimirũ, & oẽs alios, q Aegypti plagas, & reliqua illi⁹ miracula audiuerũt.

In fi-

In finem pro Idithum psalmus ipsi Asaph.

In finem inscribitur hic psalmus, qui a prophetias cõtinet, quæ ad finem tendebant. prædicit enim quæ passuri erant Iudæi in Babylonica captiuitate, & multa quæ illic dicturi erant verba commemorat. ordo autẽ & sensus inscriptionis huiusmodi est: psalmus qui dedicatus est ipsi, seu ab ipso Asaph, chori vnius principe, pro Idithum. Nam cum Idithum huic negotio vacare nõ potuisset, decantatus fuit ab Asaph pro eo, hoc est, loco eius. conscriptus est autem ex persona populi captiui alim in Babylone.

PSALMVS LXXVI.

Voce mea ad dominũ clamaui. Agens ego, inquit, duram in Babylone seruitutem, clamaui ad deum.

Voce mea ad deum. A communi sensu sumendum est verbum, clamaui. Sciendum vero est, quod verba illa, voce mea, superflua sunt: verum Hebraicum est idioma, quẽadmodum & illud, quod bis eandem repetit sententiam: tametsi possint repetita verba emphasim quandã, & maiorem actus intensionem præ se ferre.

Et intendit mihi. Ardẽter atque ex tota anima clamanti.

In die tribulationis meæ deum exquisiui. Verbum, exquisiui, inquisitionem cum studio indicat: inquirebat autem eum in sui auxilium.

Manibus meis nocte coram eo. A cõmuni sensu sumẽdum etiam hic est verbum, exquisiui, exquirere autẽ manibus deum ille videtur, qui eũ fundit preces, manus ad deum quodam eũ affectu extendit. nocte vero, inquit, id facio, quando oĩa silent, & quiescunt, qũ maxima adest securitas, & oẽ abest impedimentum. Coram eo autẽ, hoc est, in illius præsentia, qui oẽs videt. Aliqui per manus, actiones intelligunt: & nocte, pro clã, ac latenter, ita vt exquisisse se deũ affirmet per bonas actiones, bene ac secundũ virtutem operando, clam tñ & latenter ab hominibus.

ἀναστὰς εἰ κὸ νὸν ἐνίστ. ἐσεσθαι δόξει.

Et non deceptus. Et cum adiutorem illum mihi fore speraſſem, concepta spe frustratus non sum. patet igitur psalmi verba populo accõmodari, post reditum è Babylonica captiuitate, quẽadmodum, & modo cuilibet congruere possunt, qui à periculis saluatus sit.

Renuit consolari anima mea. Non est passa vt aliquis consolationem afferret, graui nimirum dolore affecta.

ἐμνήσθην. *Memor fui dei, & lætatus sum.* Vnicum mihi in tantis malis fuit solamen, dei scilicet memoria. Cogitans enim quod posset ille me ex omnibus periculis liberare, amplissimum inde capiebam solatium.

ἀδολεσχήσα καὶ ἐλιγοψύχησεν. *Et meditatus sum & defecit spiritus meus.* Quod hic latine legimus meditatus sum, in Græca lectione habetur ἀδολεσχησα, est autē ἀδολεσχία ꝓprie, vt alibi diximus, sermo superfluus: hanc nos nugacitatē dicere possumus, iuxta illud: Narrauerunt mihi iniqui nugacitates, sed nō vt lex tua: est etenim illic in Græco eadē dictio ἀδολεσχία. accipitur etiam pro meditatione, & solicitudine, vt hic: & aliqui mitiori vocabulo argutationē interpretati sunt, qd medium quoddā videtur esse inter nugacitatē, & meditationem, & vtriq; significationi facillime posse accommodari. argutabar, inquit, & meditabar in meipso, & solicitus cogitabam, quonā pacto à tanta mœstitia liberari possem. cūq; solutionē, aut requiē nullā inuenirē, anima mea angustiis vndiq; detenta est. eiusmodi etiā est, quod alibi legimus: in mādatis tuis meditabar. itē, seruus autē tuus meditabatur in iustificationib⁹ tuis. tametsi latinus interpres persæpe exercebar, reddiderit, seu exercitatus sum. multa etiā alia inueniri possunt in psal. 118. inuenimus etiam ἀδολεσχίαν poni pro oratione: vnde ab Anna dictum legimus, in multitudine orationis meæ cōtabui. eadem enim dictio ibi habetur in Græco, pro oratione.

Diuus Hieronymus.

προενόησαν οἱ φυλακαί μου. *Prænenerunt custodiæ oculi mei.* Qui exercituum curam habēt, solēt noctis custodias in quatuor partes diuidere, quatuor cōstituentes custodias, quas certo ordine alternant. oculi mei, inquit, oēs noctis custodias prænenerūt, hoc est, vigilando oīa custodiarum tempora prænenerūt. cum enim meditarer, & solicitus essem, recessit ab oculis meis somnus. vel aliter oculi mei, hoc est, obseruatores atque inimici mei, omnes prœuenerunt custodias, solicitinimirum, vt suis me insidiis comprehenderent.

Turbatus sum, & non sum locutus. Afflictionibus, atq; angustiis confusus sum, verū huiusmodi afflictiones inimicis meis non reuelaui, ne maiori extollerentur lætitia.

cogi

Cogitaui dies antiquos, & annos æternos memoria repetij, & meditatus sum. Per antiquos dies, tēpora Moysi intelligit, & Iesu naue: cogitaui, inquit, quo pacto illi de Aegyptiaca seruitute fuerint liberati, qūo siccis pedibus pertransierunt mare Rubrū, qūo innumeris à deo affecti beneficiis in terram tandem promissionis cum gloria ingressi sunt. æternos autē annos, dixit, pro antiquos, quēadmodum à seculo atque ab æterno dicere solemus, aliqñ pro antiquitus: & meditatus sum, hoc est, reuolui in memoria mea: & quos pauloante dies antiquos dixerat, postea æternos annos appellauit. Hinc quidā moti sunt, & verba illa: prœuenerūt custodiæ oculi mei: alio mō exposuerūt, dicētes: oculi aīæ meę, hoc est, mēs mea, prius considerauit oēs vitæ meæ cōuersationes. præsens quippe hęc vita, nox dici potest, ob multiplices errores, qui in ea reperiuntur. custodiæ autē huius vitæ, cōuersationes variæ sunt, seu variæ viuēdi regulę: verbi gratia, cōuersatio quę ante legē fuit, itē cōuersatio legalis, deinde euāgelica. cō tēplatū igitur se esse dicit antiquos dies, hoc est, patrū vitas, & nusquā inueniſse se dicit, qđ patres ac maiores sui adeo destituti essent diuino auxilio. Nam & patriarchis summā deus opē tulit, & aliis qbuscūq; maioribus, qpost datā legē in captiuitatē inciderunt. De hmōi autē custodiis loqui videtur dominus in eo loco, vbi beatos dicit seruos vigilantes, quia si in secūda, aut tertia custodia dominus venerit, & inuenerit eos sic, beati sunt serui illi.

ἀδολέσχουν. *Nocte cum corde meditabar.* Nocte quando maxima rerū omnium est quies. de huiusmodi autem meditatione eadem dici possent, quæ superius diximus: cum corde vero. id est in animo meo.

ἐσκαλλε. *Et fodiebat spiritus meus.* Vestigabat, inqt, & scrutabatur, atque hoc pacto, reddidit Aquila. quid nam autem inuestigaret audi.

Nunquid in secula proiiciet dominus, & non apponet, vt cōplacitior sit adhuc. Dubitātis verba hæc sunt, vsq; ad versiculū & dixi nunc cœpi. vestigabā, inquit, dicēs: nunquid deus nos prorsus abiecturus est, & nusquam amplius recipiet? Hoc enim sibi volunt illa verba: & non apponet vt complacitior sit adhuc, hoc est, vt benignior sit erga nos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aut in finem misericordiam suam abscindet? Aut in perpetuum cõsuetam à nobis recidet misericordiam. quæ verba tametsi eadem esse videantur, cum illis: nunquid in secula proiiciet dominus, maiori tamẽ affectu plena sunt, & ad maiorem mouent misericordiam.

συνέλιπεν γῆμα. *Consummauit verbum à generatione in generationem.* Nunquid consummauit verbum illius sermonis, quẽ mandauit in mille generationes? de quo in psalmo 104. cõsummauit autem, id est concluſit, & præscripsit, ab illa nimirum generatione, vsque ad hanc generationem, ita vt vlterius ei locus non sit.

Nunquid obliuiscetur misereri deus? aut continebit in ira sua miserationes suas? Hæc verba tametsi præcedẽtibus similia esse videantur, illud tamen speciatim demonstrant, quod deus natura ipsa est misericors, quẽadmodum, & lux natura ipsa, splẽdida est, & ignis natura ardet, quodq; ideo deus nũquam id deponet, quod sibi naturale est. Ex hoc igitur illud intellexit de quo dubitabat, & de quo solicite meditabatur: ꝙ scilicet deus in secula eum nõ proiiciet, nec illa faciet, quæ superius dicta sunt: verum quod iuxta delictorum grauitatem adduceret supplicia.

Et dixi nũc cœpi. Hęc verba grati ac benigni animi sunt. cogitans, inquit, quæ commisit peccata, dixi: nũc initium mihi est condigni supplicij. nam quæ hactenus sustinui, præludium quoddam pœnarum tantummodo fuere.

ἀλλοίωσις. *Hæc mutatio dexteræ altissimi.* Hęc immutatio est à libertate, & quiete, ad seruitutis angustias. Est igitur op⁹ hoc, opus quoddã diuinæ manus puniẽtis, & castigantis nos.

Memor fui operum domini. Opera domini correctiones appellat, & castigationes à deo præstitas, quæ ad hominum vtilitatem dantur.

Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum, & meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis cogitabo. A communi sensu rursus sumendum est. & dixi, in illo, inquit, tempore dixi, ꝙ memor ero, & quæ sequuntur. corũ enim memoria solamen mihi afferebat, vt dictum est per adinuentiones autem artes varias intelligit & consilia, quibus deus ad hominum salutem vsus fuerat.

Deus in sancto via tua. Per sanctũ, cœlum intelligit, tanquam

quam purum ac mundum, in quo commorari dicitur deus. vel ipsum montem Sina, veluti deo dicatum, & sanctificatum, & ad quem deus descendebat. vel templum veluti sacrum, ac venerandum, & in quod descendens deus oracula reddebat, & responsa. Symmachus pro sancto, dixit, in sanctitate, illud significans ꝙ omnis dei actio sancta est, atque irreprehensibilis, tametsi illius correctiones graues nobis, & duræ aliquando videantur.

Quis deus magnus, vt deus noster. Cũ pollicitus sit se futurũ memorem mirabiliũ dei. nunc præ ceteris omnibus eum laudat, dicens: qui gentium deus adeo magnus est, vel tã tæ est, aut tam immensæ potentiæ vt deus noster?

Tu deus, qui facis mirabilia. Tu vere deus es, qui admiranda opera perficis.

Notam fecisti in populis virtutem tuam. Per populos, hoc in loco gentes intelligit, Aegyptios nimirum, aut alios quoscunque populos deo olim contrarios, qui tandẽ à Iudęis superati sunt, & ipsa didicerunt experientia: ꝙ deus ille, qui Iudæis auxiliabatur, magnus ac potens deus est.

Redemisti in brachio tuo populum tuum. Per brachium dei, diuinas vires, seu dei potentiam intelligit.

Filios Iacob, & Ioseph. Ipsum, inquit, populum, quem & Iacob filium dicit, eo quod omnes tribus progenitorem illum haberent, veluti patriarcharum omnium patrẽ, & filium Ioseph, eo quod Ioseph, dum omnes patriarchas, & vniuersum populum aluit, patris officium præstitit. Maxima igitur sunt huius patriarchæ beneficia in vniuersum populum, cuius etiam vires, & sapientia immortalem populo gloriam pepererunt.

Viderunt te aquæ deus: viderunt te aquæ, & timuerunt. Sermo est de his quæ in mari rubro facta sunt. viderunt te, inquit, aquæ, & ob timorem diuisæ sunt. præiebat enim deus ante populum in columna ignis, & nubis.

Turbatæ sunt abyssi. Profunda, inquit, maris conturbata sunt à vento, qui in aquas impetum fecerat.

Multitudo vocis aquarum. Multitudo. & copia tũc magna fuit vobis aquarum, hoc est, multus sonitus aquarum.

Vocem dederunt nubes. Nubium vox est tonitruus.

πλῆθος ἤχους

Etenim sagittæ tuæ pertransierunt. Legimus in veteri historia

q̃ valido spirante Austro diuisum est mare. procella autem facta verisimile est, fulgura etiã, ac tonitrua ad maiorem Aegyptiorum terrorem decidisse per sagittas igitur fulgura intelligit, quæ ad inimicos pertransibant. posuit enim propheta tempus pro tempore. illa etiam dictio, enim, abundat, vt sit sensus: & sagittæ tuæ pertransibant

Vox tonitrui tui in rota. Et coniunxit, inquit, dominus axes currum eorum, & duxit eos cum violentia. vox, inquit, tui tonitrui, in vnoquoque curru confracta est. per rotã enim currum intelligit, veluti à parte totum. equis igitur hac ratione perturbatis, curruum axes mutuo complicati sunt. vel aliter: vox theologię in nobis esse dicitur instar rotæ quæ ex minima quadam sui parte terram tangit, reliquis omnibus partibus à terra subleuatis.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ. Claritas, inquit, huius miraculi, ab omnib⁹ visa & cognita est, q̃ tũc aderãt.

Commota est contremuit terra. Turbati sunt & conterriti vniuersi homines, postquam didicerunt quanta pro populo tuo operatus es.

In mari viæ tuæ. Exaggerat miraculum, tu, inquit, per mare ambulans cum libuerit.

Et semitæ tuæ in aquis multis. Eadem rursum repetit, amplificans dei laudes.

Et vestigia tua non cognoscentur. Quia scilicet mare iterum coniunctum atq; vnitum adeo in se est, vt nulla amplius diuisionis vestigia apparerent.

Deduxisti sicut oues populum tuũ in manu Moysi, et Aaron. Quibus populũ comparauit, vt custodiã, & curam ostenderet quam deus eorũ habuit; & q̃, vt bonus pastor, ad vbertima pascua, & ad tutissimũ ouile eos deduxit. vnde & pascere etiam dicitur deus populum Israel, iuxta illud, qui pascis Israel intende. Quidã, inter quos est Gregorius theologus, hunc psalmũ accommodant beato Dauid, dicentes, verisimile esse, q̃ post liberationẽ cõsecutã à validissimo illo calamitatũ exercitu à quo pæne obsessus fuerat, & animæ etiam captiuitatem passus, q̃ post huiusmodi, inquã, liberationẽ, hũc psalmũ cõposuerit, & calamitates suas in eo narrauerit, de Christo vnà prophetias complicans, propter quas, vt puto, in finẽ inscriptũ est. Clamauit, inquit

inquit, cũ afflictionibus detineret, & quæ sequũtur facile omnia accõmodantur vsq; ad versiculũ: recogitaui dies antiquos: quos intellige esse feliciores dies illos, quando deũ p̃tectorẽ habebat. Quæ deinde sequũtur etiã facilia sunt, vsq; ad versiculũ: cõsummauit verbũ à generatione in generationẽ, q̃ versiculus, nõ eũ dubitatiõe sed definite legẽdũ est, perfecit enim deus, atq; adimpleuit omnes sententias quas de vnoquoq; homine in præteritũ determinauit. dictio enim verbũ, hoc in loco, p̃ sententia intelligi dicitur. Restat igitur, inquit, vt illa ego etiã passur⁹ sim, quæ ab eo de me decreta sunt. Quod vero ait, à generatiõe in generationẽ, expone: hoc est, p̃ successiones vniuscuiusq; generationis, seu in vnaquaq; generatiõe. verba autẽ illa, hæc mutatio dexteræ excelsi, euãgelicæ cõuersationis prophetiã cõtinent. legalẽ enim conuersatio nẽ mutãdã esse in euãgelicã cernẽs dixit: hæc est mutatio dexteræ excelsi, q̃ verba illud etiã nobis indicãt, q̃ hęc mutatio p̃priũ fuit Christi opus. hũc enim Christũ dei dexteram appellauit, quia p̃ filiũ, quasi per dexterã manũ, pater omnia creauit. Christus etenim rerũ omniũ creator est. Quæ sequuntur clara sunt, vsq; ad versiculũ: deus in sancto via tua, per sanctũ etiã, hoc in loco Christũ intelligit veluti mundissimũ atque innocentissimũ, qui peccatũ non fecit, in hoc, inquit, Christo consiliũ tuum operaris, quod de incarnatione deque humana salute olim decreuisti. p̃ viã enim hic diuinũ consiliũ intelligit. deinde tãtũ admiratus propheta mysterium, deũ summa cũ laude magnificat, dicens: notum feci⁹ filium tuũ in omnibus gentiũ populis. Christus enim, inquit, dei virtus est: hũc etiam brachium dei esse dicit, in quo redemit deus populũ suum, filios Iacob, & Ioseph: nos nimirũ fideles, qui olim sub dæmonis captiuitate detinebamur, qui & populus eius dicimur, & filij Iacob, & Ioseph: quoniã in illius veteris populi locũ subrogati atq; adoptati sumus q̃ non denominationẽ tantũ, sed beneuolẽtiã etiã, ac familiaritatem, quæ cũ deo illis intercedebat, hęreditauimus, vt dictum est, ĩ fine psalmi 13. Viderũt te aquę de⁹, quãdo sęi lacert nauicula fluctuãte excitat⁹ à somno, vẽtos, & matę ĩcrepauit. tũi eĩm timore oĩa sedata sunt. Illi⁹ etiã ĩcrepatio

nis formidine tunc abyssi maris & multitudo sonitus fluctuũ pariter turbata est. Vocẽ præterea nubes dederunt, quãdo in transfiguratione domini vox de nube veniens dixit: hic est filius meus dilectus. possunt etiã ꝓphetę, nubes dici, vt diximus, in psalmo decimo septimo, vbi etiam de sagittis dei traditur, & de fulgure seu coruscatiõe. Vox vero tonitrui, euangelicæ prædicationis est sermo veniẽs de cœlo. validus enim ac vehemens est & adeo resonat, vt ab omnibus exaudiri possit. per rotam autem mundũ possumus intelligere, ob eius nimirũ instabilitatẽ, terra etiã commota est. & cõtremuit, eo modo, quo in prædicto psalmo decimoseptimo declarauimus. totꝰ enim hic vericulus illic etiam habetur. in mari vita tua: quando scilicet dominus accessit ad discipulos, ambulãs supra mare. quã deambulationẽ manifestius exprimens, subdidit: & semitę tuæ in aquis multis, hoc est, in profundis fluctibꝰ & vestigia tua, quæ fient in mari non cognoscentur. Non perstant enim vestigia in aqua. Aliqui per mare, præsentem hanc vitam intelligunt, veluti incertam, inæqualem atq; amarã, ob varias quę ĩ ea sunt, afflictiones, & calamitates. aiũtq;, ꝙ ĩ hac vita, hoc est, ĩ hoc mũdo, erũt vię tuę ô Christe: actiones nimirum assumptę carnis. vita enĩ ac cõuersatio tua à nobis videbitur, verum vestigia tua, hoc est, huius tuæ incarnationis modi non cognoscẽtur. erũt enim incomprehensibiles. Populus etiam patris, nouꝰ est & fidelis populꝰ, qui per spiritualis ac mystici Moysi, & Aaron, Christi videlicet manum, in terram sanctã deductꝰ est. potest enim Christus & Moyses dici, tanquam euangelicæ legis optimus legislator: & Aaron, tanquã pontifex, quia seipsum deo pro populo suo immolauit.

Intelligentia ipsi Asaph.

Inscribitur intelligentia hic psalmus, quia multa nobis opus est intelligentia, vt intelligamus, quisnam sit, qui in eo loquatur, & quinam sint ad quos sermo dirigatur, & quanam illa sit lex de qua hic traditur. & psalmum quidem conscriptum putamus à beato Dauid, verum ex Christi persona, sermonem suum ad fideles christianos dirigentis.

PSAL.

PSALMVS LXXVII.

Attendite populus meus legem meam. Legimꝰ apud Zachariam, & confugient multæ gẽtes ad dominũ, & erunt ei in populũ. ad hunc igitur populũ ex gẽtibus congregatũ Christus loqtur, & legẽ eos non Mosaicã audire iubet, sed euangelicã, de qua loquens Esaias dicebat: de Sion exibit lex & verbũ domini de Hierusalẽ, & iudicabit in medio gentiũ. est autem indifferens hæc constructio verbi, attendite. tametsi quędam exemplaria non legẽ meã habeãt, sed legi meę.

Inclinate aurem vestram in verba oris mei. Supponite, inquit aures vestras sermoni meo. vel mutate aures vestras ab inani sermone, ab ineptis fabulis ad euangelia.

Aperiã in parabolis os meũ, loquar propositiones ab initio. Hęc verba prophetiam continent. Christũ etenim in parabolis ad populũ locuturum esse prædicunt. iuxta quod legimus apud Matthæum: hæc omnia locutus est Iesus in parabolis, ad turbas, & sine parabolis ad eos non loquebatur, vt impleretur quod dictũ est per prophetam: aperiã in parabolis os meũ, eructabo abscõdita à constitutione mũdi: vnde perspicuũ fit, ꝙ ex saluatoris persona cõsertus fuit psalmus. per propositiones autem, seu (vt verius in lectione Græca habetur.) per problemata, ipsas intelligit parabolas. & Matthęus quidem locum hunc referens occulta appellauit, quę hic dicuntur problemata. Hebraica nimirum dictione vsus, quæ vtranque habet significationem. Euangelicæ enim omnes parabolæ occultũ in se continent veritatẽ. Aquila ænigmata transtulit. quod autem hic ab initio legimus, Matthæus à constitutione mũdi dixit: Hebraica pari modo vsus dictione. & quod hic loquar, ipse dixit eructabo.

Quanta audiuimus & cognouimus ea. Dictio quãta, nõ ad problemata refertur, quæ locuturũ se esse dixit cũ totus hic versiculus seperatim per se admirãtis in morẽ legẽdꝰ sit. O quanta, inquit, à maiorib⁹ nostris, atq; à diuinis didicimus scripturis mẽs eũ prophetę est cõmemorare, quã multa, & quã grãdia deus in antiquiores Iudæos cõtulerit beneficia, & contra, quã valde illi deũ irritauerint, & quantas ideirco, ac quã graues pœnas dederint. ex psona

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem Christi non incongrue dicitur, quãta audiuimus, cum assumpta eius humanitas cæterorũ hominum more doctores audiret. & quod aut: cognouimus, expone pro certiores facti sumus. neq; enim simpliciter audiuimus, inquit, sed maiorem de his certitudinem accepimus.

Et patres nostri annunciauerunt nobis. Dixit se audisse, nũc addit à quibusnam ea audiuerit. patres autẽ non natura dicit. neque enim dici potest, q̃ fideles, qui sunt ex gentibus, à propriis parentibus edocti fuerint, sed de patribus loquitur quos ob obsequium, qđ deo semper præstiterũt, Christiani omnes libenter sibi, vt ita dicam, adoptant in parentes. hac etenim ratione & Moysem & multos alios diuinos scriptores interpretésque & populi doctores, patres nostros appellamus: quorum filios Christum, secundum carnem, atque Apostolos, fuisse dicemus. Christi vero atque Apostolorum filios populum Christianum.

Non sunt occultata à filiis eorũ in generatione altera. Et parentes, inquit, ea filiis suis tradiderunt, & filij ea quæ didicerant, venturam post se generationẽ non cælarũt: quinimmo filiis ac nepotibus ea omnia exposuerunt, & illi in posteros suos eadem transtulerunt. lex etenim id iubebat, dicens: docebis ea filios tuos & filios filiorũ tuorum.

Διηγήσαι. *Narrantes laudes domini & potestates eius et mirabilia eius, quæ fecit.* Verba illa: patres nostri annunciauerunt nobis, coniungi debent huic versiculo. vsus est enim propheta figura hyperbato. laudes vero potestates & mirabilia dei, hæc esse dixit: quia & laudabilia sunt & summam dei indicant potentiam, & admiratione digna esse videtur. vel, per potestates ea significat, quæ aduersus hostes operatus est: per mirabilia vero, ea quæ in suo populo administrauit, de quibus singulatim tractabit.

Et statuit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel. Vt exponeret quid sit statuisse testimonium in Iacob, addidit: & legem posuit in Israel. idem enim est hoc in loco, statuere quod ponere, idem testimonium, quod lex, vt dictum est in psalmo, & idem est Israel qui & Iacob. positũ enim est ei nomen Israel, quando scalæ visionem vidit. quænam autem esset hæc lex, audi.

ὅσα. *Quæcunque mandauit patribus nostris nota fieri ea filiis eorũ.* Statuit,

Statuit, inquit, ac decreuit omnia eorum filiis nota fieri, quæcunque ipse eorum patribus mandauerat.

Vt cognoscat generatio altera. Hæc est ratio cur patres ea debeant filiis annunciare, vt generatio, quæ post eos futura est, ea omnia nota habeat. Deinde declarat, quęnam sit hæc altera generatio.

Filij qui nascentur. Per successiones scilicet.

Et exurgent & annunciabunt ea filiis suis. Filij filiorũ filiis suis narrabũt. Exurgent autem posuit, pro generabuntur.

Vt ponant in deo spem suam. Addiscentes quanta iis deus polliceatur, qui in eo sperant.

Et ne obliuiscantur operum eius. Meditando eas narrationes. Per opera vero eius, ea intelligit, quæ superius, & potestates appellauit, & mirabilia.

Et mandata eius exquirant. Exquirant dixit pro sequãtur. Qui enim aliquem inquirit, illius sequitur vestigia. Possumus etiam per generationem alteram, Christianorum generationem intelligere.

Ne fiant, sicut patres eorum, generatio prauа, & exasperans. Peruersos eos fuisse dicit, eo quòd in diuinis promissionibus nullam fidem habebant, nec credebant ei cum essent in periculis, & exasperantes, quia cum in aliquam incidissent difficultatem, continuo murmurabant, & quia præsitam eis liberationem à tam graui iugo seruitutis ægrè tulerunt. Satius enim putabant in Aegypto esse, & seruire: quemadmodũ multis in locis, tam in Exodo legimus, quàm in Numeris.

Generatio, quæ non direxit cor suum. Non rectum ei cor fuit, vt simplici ac constanti animo deo crederet, sed ambigua, & dubitans claudicabat.

Et fidelis non fuit cum deo spiritus eius. Et spiritus eius generationis, inquit, deo fidem non præstitit, nec illius credidit sermonibus. Per spiritum vero, animos eorum intelligit.

καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα.

Filij Ephraim intẽdentes & iaculantes arcu, conuersi sunt in die belli. Ephraim fuit filius Ioseph. Tribus autẽ Ephraim pręceteris tribubus arcu vtebatur: ad gerenda etiã bella magno vsui erat: vnde celebre sibi nomen parauerat: ad hæc omnia illius etiã famã augebat, regio ipsa, quæ ei in sor-

καὶ ἔλαβον τὰ τόξα.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem obuenerat. Prima enim illa arcam & testimonij tabernaculum à Moyse confectum susceptt. Nam Silo vbi Arcadomini diu fuit, & tabernaculum, ad sortem tribus Ephraim pertinebat. Hæc igitur tribus, quę aliquando in bello tam celebris fuit, ob idololatriæ scelus tandem pugnando superata, ac deuicta est. Vel aliter: Per hanc tribum, quæ viribus præstabat, omnes alias tribus significat quæ ob simile idololatriæ vitium, in hostium manus deuenerunt, vt liber Iudicum docet. Ait igitur Propheta, quòd filij Ephraim qui arcus suos tenduntvnde emittãt sagittas, hoc est, qui arcu potissimum vtuntur, conuersi sunt in bello, quia fugientes dederunt terga. Aliqui in his verbis dicunt Prophetiam contineri, de vltimo lapsu, tribus Ephraim in idololatriam. Nam cum decem tribus se disiunxissent à regno Roboam, tribus Ephraim, quę princeps erat inter eas, populo persuasit, vt vaccas erigerẽt, & à vero deo deficerent, atque ideo omnes in hostium potestatem traditæ sunt, quemadmodum in tertio Regum libro inuenies. Alij etiam Prophetæ multa aduersus hanc tribum exclamant, quasi origo, & causa ipsa idololatriæ fuerit in populo.

Non custodierunt testamentum dei, & in lege eius noluerunt ambulare. Sermonẽ dirigit aduersus vniuersas tribus, causam proferens ob quam delectæ sint. Per testamentum vero, pacta intelligit, quæ deus sæpe cum Hebræorum populo pepigit, cum in promissionis eos terram adduceret. Per legem vero, ipsa dei mandata.

Et obliti sunt beneficiorũ eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis. Beneficiorum quæ contulit in populum Israel, veluti quod duxerit eos per mare rubrum immadidos, &c. quæ longa serie in sequentibus commemorat. Mirabilium autem dicit, quia Aegyptiorum flumina in sanguinem mutauerat, & alia huiusmodi quæ simili modo in sequentibus percurrit. Quod vero ait, deum eis hæc ostendisse, non ideo dicit quasi ipsi ea propriis viderint oculis, sed quia ita à suis acceperunt maioribus.

Coram patribus eorum, quæ fecit mirabilia. Quæ miracula, inquit, feci, corã eorum patribus, & deinde locum etiam addit, vbi hæc gesta sunt.

In terra Aegypti in campo Taneos. Tanis est Aegypti ciuitas, vbi regiam habebat Pharao, de qua ait Esaias: defecerunt principes Taneos. Et licet huius loci Moyses non meminerit, verisimile est tamen beatum Dauid, id rescisuisse ex eo libro, vbi scriptum est: Chebron autem ædificata est in Aegypto, ante Tanim. Vel ex aliis apocryphis libris, aut ex Aegyptiorum historiis.

Interrupit mare, & eduxit eos. De mari rubro loquitur, vt habetur in Exodo, & omnia succincte narrat: quinimmo nec omnia, nec suo ordine, sed passim quæcunq; ei & quomodocunq, in mentem veniebant ita apposuit. Neque enim historiam contexere proposuerat, sed aduersus Iudæorum inuehi ingratitudinẽ. Et primo quidem illud posuit, quod præ cæteris videbatur admirabilius.

Statuit aquas quasi vtrem. Et aqua, inquit, quasi murus illis erat à dextris, & à sinistris. Statuit igitur aquas, hoc est, aquarum moles, hinc atq; illinc fecit exurgere. Quasi vtrem vero dixit, hoc est tumidas, instar vtris.

Et deduxit eos in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis. Διήγαγεν. Et deus, inquit, deducebat eos, die quidẽ in columna nubis, vt ostenderet eis viam, nocte autẽ in columna ignis. Eadem igitur columna die præibat, & protegebat eos ab æstu solis, quæ & nocte eis illucebat, vt foueret nimirum ac tueretur eos à frigiditate, atque ab humiditate noctis.

Interrupit petram in eremo, & potauit eos quasi in abyssho multa. ὡσεὶ ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ. Hoc factum est in deserto montis Choreb, vt habetur in Exodo. Per abyssum autem, aquarum copiam intelligit.

Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquã flumina aquas. Hoc est, aliud miraculum factũ in Choreb, vt traditur in libro Numerorum. Bis etenim illis deus aquam eduxit è petra, diuersis tẽporibus & locis. Et locus quidem ille in Choreb, vbi data est aqua, appellatus est tẽtatio, & obiurgatio. Tentauerũt enim illic deum Iudæi, probãtes nimirum illius potentiam, & miraculis nondum credentes, quæ in præteritum sæpius fecerat: & obiurgauerũt Moysem, quòd ex Aegypto in tam deserta eos loca deduxisset. Locus vero ille in Cades, vbi aqua etiã populo data est, appellatus est aqua contradictionis, eo quòd contradice-

rent deo Hebræi & murmurarent. Et deus quidem eos iubebat, vt suis tantum præceptis parerent, vtque in eo confiderent, illi vero & parere negligebant, & nullam in eo habebant fidem. Hanc autem maris & aquarum interruptionem per Mosem deus operatus est.

Et apposuerunt adhuc peccare ei. Quasi eorum vitia ex libris Moysi, satis omnibus nota sint, dicit, & apposuerunt adhuc. Qualia autem peccauerint, audi.

Exacerbauerunt altissimum in inaquoso. In loco, scilicet, inaquoso. Quomodo exacerbauerint, paulo superius diximus, ibi: generatio peruersa & exasperans.

Et tentauerũt deũ in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis. De his & aliis, quæ sequuntur vsque ad verba illa, & ignis incensus est: Moyses nihil scribit, sed ipse tantũ Dauid quemadmodũ, & alia huiusmodi multa: seu q̃ ex apocryphis, vt diximus, libris ea collegerit, seu ex antiquorũ traditionibus: seu q̃ à sancto spiritu edoctus sit. Ait igitur, quòd tentauerũt deum in cogitationibus suis, dubitãtes, nunquid posset eis deus dare, quæ petebãt. Tentauerunt autem petendo cibum animabus suis, hoc est, sibi ipsis.

Καυηλέγησαν τε ἐπ' αὐτ. *Et obloquti sunt de deo.* Hoc est murmurauerunt, quasi fame eos necasset, & delectabiles ac gratos cibos omnes ab eis abstulisset.

Et dixerunt: nunquid poterit deus parare mensam in deserto? Hæc verba ambigentis sunt, & ideo quasi cum addubitatione legenda sunt.

Quoniam percussit petrã & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerũt, nunquid & panẽ poterit dare? et parare mensam populo suo? Quoniam, inquiunt, ea deus fecit, quæ prædicta sunt, nunquid poterit etiam hoc facere? O summã hominum amentiã, si ea fecit, quo pacto impotẽs est iudicandus, ne ista efficiat? Et quod ait: Inundauerũt, expone, id est, fluxerũt cum vehemẽtia. Eduxit enim, inquit, tanquã flumina aquas. Per mensam vero, carnes præstitas intelligit. Tu illud considera, quomodo beatus Dauid ante panẽ & carnes datas, fluxisse dicat aquã è petra, cũ in Exodo Moyses contrarium tradat. Ibi enim primo legimus pluisse illis deum panem Mannæ, & coturnicũ carnes, & deinde aquam dedisse è petra. Non est igitur alia huius addubitationis solutio nisi dicas de alio pane, & de aliis carnib⁹ prophetã hic loqui, de quibus in libro Numeri scriptum est. Bis etenim eis deus & coturnices pluit, & panẽ: vnde et iã per petram, hoc in loco aquã eam intelligit, quę effusa est in Choreb & non eã quæ in Cades. Petra enim in Cades tũc nondũ fuerat percussa. Et si quis dicat, q̃ in numeris carnes poscebãt, & non panẽ. Aduerte quia per panẽ hic, carnibus cibũ intelligit. Tunc etenim vt apud 70. interpretes legimus, dicebant: τίς ἐμπιεῖ ψωμοὺς ἀρίας quę verba tametsi latinus interpres, aut simplicẽ sensum secutus, aut ob latinæ linguę angustiã, reddiderit, quis nobis dabit carnes ad vescendũ, tamen aliquid amplius etiã possunt nobis indicare, quod ad præsentem locũ atq; illius intellectum conferat. Nam cum Græca dictio, ψωμος, vnde ψωμοὺς, verbum deducitur, inaſſam seu buccellã panis significet, dum murmurarent, dicentes: τίς ἐμπιεῖ ψωμοὺς ἀρίας petusse mihi videntur, quis nam eos pane pariter nutriturus esset & carne. Vnde beatus Dauid qui nunc dixit: nunquid panem potent dare? videtur mihi illa Moysi verba declarasse, maxime ex sequentibus. Addidit enim & mensam præparare populo suo? illa etenim coniunctio, &, posita mihi esse videtur, non vt disiungat, sed vt declaret.

Ideo audiuit dominus & renecit, & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israel. Licet corde, & non lingua deum tentauerint, ille tamen, qui corda hominum scrutatur, nõ secus eos audiuit ac si palam id locuti essent. Quod vero septuaginta dixerunt, reiecit, Symmachus reddidit, iratus est. Solent enim ij, qui ira pereti sunt, vestem reiicere, hoc est, pertrahere, dum ad vindictam parantur. Et huic sensui ac literæ Symmachi adstipulantur Moysi verba, dicentis quòd dominus ira commotus est, & incensus est ignis in eis à domino, quo castrorum bona pars consumpta est. Per Iacob autem, & Israel, ipsum populum ab eis descendentem intelligit, vt alibi diximus. Ἐξεκαύθη

Qui non crediderunt in deo. In dei viribus non crediderũt, tametsi tanta iam vidissent miracula. Præpositio vero, in, superflua est.

Nec sperauerunt in salutari eius. Nec vllam, inquit, habuerunt fiduciam, vt qui tot iam, ac tanta eorum causa perfe

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerat,eos esset in posterum saturaturus.

Et mandauit nubibus desuper: & portas cæli aperuit, & pluit eis manna ad manducandũ. Ad priora rursus sermonẽ cõuertit,quę habẽtur in Exodo.Per nubes vero desuper,eas intelligit,quæ excelsiores sunt.Aliquæ em̃ sunt terrę vicinio res. Easdẽ etiã superiores nubes, portas cœli appellauit, quasi cœlo proximiores.Mandauit autem eis vt pluerent manna.Manna vero erat quasi semen coriãdri, & species eius quasi species crystalli.Et circuibat,inquit,populus,& colligẽs illud mola frãgebat,& in mortariolo terebat,coquẽs in olla,& faciebat ex eo subcinericios panes, erátq; suauitas eius quasi sapor dulcoris cuiusdam oleo cõfecti. Et hæc quidem in numeris ita habentur. Nam in Exodo dicitur,q̃ sapor eius erat,quasi dulcor quidam ex melle.

Et panem cœli dedit eis. Per cœlum hic aẽrem intelligit iuxta illud:volueres cœli.vel,quia manna è cœlo videbatur descendere.

Panem angelorum manducauit homo. Non hoc dicit,quasi angeli manna vescantur, sed quia angeli illud ministrabãt.Accusat nanq; & Christus eos, q̃ panẽ hunc, cœlestẽ vere panẽ putabant, dicens:Amen, amen dico vobis,non Moyses dedit vobis panẽ de cœlo:sed pater meus dat vobis panẽ de cœlo verũ:hoc est, de cœlo vere descendentem.Quòd autem illud manna non esset angelorũ cibus, ibidẽ asserit Christus dicẽs:Patres vestri manducauerunt in deserto manna, & mortui sunt. hic est panis de cœlo descendens, vt quisquis ex eo manducet, non moriatur. Postquã,inquit,i] qui manna illud manducabant,mortui sunt,restat vt cœlestis ,pprie panis nõ sit,nec angelorũ cibus.Et deinceps ibidẽ cõsequitur:ego sum panis vitę,&c.

Cibaria misit eis in abundantiam. Confecta nimirum ex manna,hoc est,panem.

Transtulit Notũ de cœlo,& induxit in virtute sua Aphricum: & pluit super eos,quasi puluerẽ carnes, & quasi arenã maris volatilia alata: & cecidit in mediũ castrorũ eorũ, in circuitu tabernaculorũ eorum,& comederunt,& impleti sunt valde,& desiderium eorum attulit eis:non sunt priuati à desiderio suo. Moyses quidẽ in Numeris ait:Ecce spiritus à dño. Et immisit coturnices à mari, & impulit in castra, & quæ sequuntur.

Beatus vero Dauid deũ diuisisse dicit spiritũ:hoc est,ventum, in Notũ nimirum atq; in Aphricũ : qui venti calida perflant loca,vbi coturnicum genus moratur. Transtulit autẽ Notum:hoc est, cõmouit, atq; immisit eum. Pluisse vero dicit, quia coturnices superne è cœlo atq; condensæ,instar pluuiæ cuiusdã,ferebãtur. Et quia maxima erat earum copia,pulueri eas & arenę maris etiam cõparauit. Tot quippe immissæ sunt,vt sexcenta millia hominum,& quingenti quinquaginta ad saturitatem ex eis diu nutriti sint. Vsq; ad mẽsem enim,inquit,dierũ mãducate, donec exeat ex naribus vestris:totidẽ quippe erant in eo populo homines ad bellũ idonei,à 20.annis & supra,absq; minori ætate,& mulieribus,& tota tribu Leui.In medio autẽ castrorũ & in circuitu tabernaculorũ, pluebat deus illud mãna,ne fatigarẽtur colligẽdo. Et per castra q̃dẽ,vniuersum exercitũ intelligit.per tabernacula vero, priuata cuiuslibet tẽtoria. Et quod ait, attulisse eis deũ desideriũ eorum,sanè intellige,q̃ ea à deo receperint,ob quæ desideriũ,& concupiscentiã suã adimpleuerunt.Attulit enim eis deus,quod optabant: desidetium igitur posuit pro re desiderata,quemadmodum & Paulus spem, pro speratæ rei fruitione ponit,quando ait:spes autẽ non pudefacit.

Adhuc escæ erant in ore ipsorum,& ira dei ascendit in eos,& occidit plures eorũ,& electos Israel compediuit. Nam & si videbant coturnices, diuinæ tamen promissioni non credidebant,q̃ scilicet vsq; ad mensem atq; ad satietatem his aluibus nutriendi essent,sed timuerunt ne abuolarent.Vel ne cito omnes cõsumerentur coturnices. atq; ideo exsiccauerũt eas per gyrũ castrorũ:& carnes adhuc, inquit, erãt sub dentibus eorũ , priusquã deficerẽt & dominus iratus est in populũ, & percussit dñs populũ plaga magna valde.Vide quo pacto antequã carnes cõsumerẽtur, quas in ore habebãt,fide defecerint, & diuinæ virtutis obliti sint: vnde desiderio quidem suo satiati sunt,vt diuina erga eos prouidẽtia & virtus cõspiceretur, ob eorũ tamen infideli tatẽ & ventris ingluuiẽ, effectus est ille cibus tandẽ eis in nauseam.ob quod multi eorũ periere,vt apud Moysen legimus.Quod vero 70.hic:plures eorũ dixerunt, Symmachus,pingues reddidit:& Aquila ad eundẽ sensum,abun-

Συνετέλεσεν.

dantes:periisse intelligentes, ditiores quoslibet ac fortiores in populo. Verisimile est autem illos ingluuiem suam cæteris magis explesse,& plura aliis colligerent. Puto etiã Aquilam & Symmachũ, in huiusmodi sensum adductos, ob alia verba,quæ hic proxime habẽtur:& electos Israel compediuit 70.etiam non, plures dixerunt, vt mortuos superstitibus compararent,sed plures,pro multis dixerũt. Ita enim consonant verba Moysi. Percussit enim,inquit, dominus populum plaga magna valde. Magna autem plaga in multorum verificatur interitu. Electos vero dixit veluti strenuos in bello. Erant enim omnes hi,quos superius commemoraui,summopere ad bellum idonei:atq; ideo ad hoc selecti,vt in acie præ cæteris dimicarent

In omnibus his peccauerunt adhuc. Ad hæc omnia, inquit, hoc est,post tot & beneficiorum & suppliciorum exempla,adhuc in multis deum offendebant,atque inter cætera quòd habitatores illos terræ promissionis adeo formidarent,non credentes diuinæ promissioni.

Et non crediderunt in mirabilibus eius. Putabant enim ea omnia fortuito,ac casu cõtigisse.vbiq; autẽ propheta eorum infidelitatẽ carpit,ob quã periclitabantur, & de qua ipse etiã deus dixit: Quousq; irritabit me populus iste? & quousq; mihi nõ credent in omnibus signis quæ feci inter eos?vnde etiã dñs nostet incredulã generationem Iudæos appellauit,dicens:Generatio incredula & peruersa.

Et defecerunt in vanitatem dies eorum. Præclarum virtutis opus nullũ agebant,sed carnis concupiscentias sequebãtur.vnde omnes in deserto mortui sunt,sicut eis dixit deus: terram enim inquit,quam iurauí patribus eorũ, nulli alij videbunt,quàm eorũ filij,qui mecũ hic sunt,quicunq; nõ nouerũt bonũ,aut malũ.Itẽ alibi,in hac,inquit,eremo cadent corpora vestra:& rursus: Ego dñs locutus sum, sic profecto faciã huic cõgregationi prauæ, quæ insurrexit in me in deserto hoc:cõsumetur quippe,& illic morietur.

Et anni eorum cum festinatione. Cum festinatione,inquit, defecerunt ad vana. Vel ideo dicit eum festinatione, quia ob leuitatem,quam secum affert voluptas, anni celeriter iis omnibus pertransire videntur,qui ociose,ac negligenter viuunt. Nam iis qui per virtutẽ operantur, ob laboris intensionem,tardior videtur annorum decursus. vel ideo dicit defeciſse cum festinatione,quia cito mortui sunt.

Cum occideret eos,quærebant eum. Quando contulit in eos deus beneficia,diuinum munus non agnoscebant,quando autem eos malus afflixit, castigatiores pariter ac prudentiores effecti sunt.

Et reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum, & rememorati sunt,quòd deus adiutor eorum est, & deus altissimus redemptor eorum est. In huiusmodi etiam sententiam à Moyse dictum est quòd summo mane flebant.

Et dilexerunt eum in ore suo. Dilexerunt autem,non affectu cordis,sed nudis verbis: Huiusmodi vitio Esaias etiã ex persona domini eos accusat,dicens:Populus hic labiis me diligit,cor autem eorum longe est à me.

Et lingua sua mentiti sunt ei. Verbis quidem se ei credere affirmabant, re autem ipsa increduli erant, aduersabantúrque sibi inuicem cogitationes, & sermones eorum: iuxta quod in simili apostolus dicebat:deum se scire confitentur,factis autem negant.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Non erat rectum eorum cor erga deum. Simile est quod alibi ait: generatio,quæ non direxit cor suum.

Nec fideles habiti sunt in testamento eius. Hoc etiam simile ei est,quod vidimus in præcedentibus: & non fuit fidelis cum deo spiritus eius. Neque enim fidem vllam habebãt in iis quæ deus illic pollicebatur.

Ipse autem misericors & propitius erit peccatis eorum,& non perdet. Propitius erit & non perdet, pro propitius fuit & non perdidit,tempus nimirum ponens pro tempore. Neque enim eos tunc statim perdidit, sed longanimis fuit. Dixisse enim eum legimus ad Moysem, placatus sum eis iuxta verbum tuum,vel,non prorsus eos perdidit.

Et abundabit vt auertat furorẽ suum, & non accendet omnem iram suam. Hæc verba etiã abundabit, & accendet posita sunt pro abundauit & accẽdit. Abundauit,inquit,deus in misericordia,vt furorẽ suum auerteret. Est autẽ hic sermo defectiuus,quemadmodũ & verba illa, quæ habẽtur in psalmo 64.multiplicasti locupletare eam. Non accendit autẽ deus omnẽ iram suam. Vniuersi etenim prorsus

Universidad de Deusto
Biblioteca

periissent,si omnẽ iram suã accendisset. Summa etenim vsus est misericordia,dum ex parte tantũ iratus est. Dixit enim ad Moysem:dimitte, & accensus ira in eos, conteram eos:vel,ex parte iratus est,& ex parte eos puniuit.

ἐπιτρέπων. *Et recordatus est,quia caro sunt,spiritus vadens et nõ reuertẽs.* Hac etiam de causa maioti longanimitate vsus est, quia caro erant:infirma scilicet,& parum diuturna : & spiritus qui cũ vita nõ permanet. Vbi enim ex hac vita semel p fectus est,ad eandem rursus nõ redit. Illud obseruandũ est, quòd metaphorice scriptura deũ dicit reminisci. Nã quẽ admodum obliuisci eum aliquorũ dicimus,quãdo differt vt laborantibus atq; afflictis opem atque auxiliũ suũ impertiat,sic cõtrà,humano more memorẽ eũ appellamus, quando eisdẽ præsto est. Hoc autẽ loquendi modo propheta sæpe vtitur,vt lectoris hebetudini se accommodet.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto irritauerunt eum in terra inaquosa? Sæpe nimirum,vt ex ipsa licet perspicere historia. Verum illorum considera prauitatem. Neq; enim tantummodo eum sæpe exacerbauerunt, sed in deserto etiam, atque in inaquoso id fecerunt, quando ob summam indigentiam inseruire eos magis deo atque humiliari & supplicare opportebat.

Et conuersi sunt & tentauerunt deum & sanctum Israel irritauerunt. Verbũ,conuersi sunt, hoc in loco in malum accipitur. Conuersi enim sunt à vitio, ad aliud vitium. Et paulò ait:tentauerunt,aliqui exponunt, pro cõtristauerunt. Per sanctum autẽ Israel, deũ ipsum intelligit, ac si diceret deum illum adeo celebrẽ, adeo laudatum, & glorioſum.

Non sunt recordati manus eius. Per manum dei diuinam intelligit potentiam,qua Iudæis quidẽ bona,hostibus vero mala sunt præstita.

Diei qua redemit eos de manu tribulationis. A communi sensu etiam hic,sumendum est verbũ:nõ sunt recordati. Per tribulationeu vero,Pharaonem intelligit.

Sicut posuit in Aegypto signa sua,& prodigia sua in cãpo Taneos. Nec recordati sunt,inquit,quòd posuerit signa sua,& quę sequũtur,&c. Signa autẽ & prodigia, multi dicũt idẽ æque significare,& sentẽtiã hic repeti: Aliqui vero signa, ea omnia esse intelligũt p quę deꝰ à naturali rerũ ordine non rece

non recedens, Ægyptiorum gentem afflixit, veluti pecorum ægritudines, quæ suapte natura mortẽ afferunt, & locustarum lationẽ. Huiusmodi enim animalia naturali ter terræ fructus perdunt. Per prodigia vero, miracula illa dicunt significari quæ naturali rerũ cursu repugnante facta sunt. vt uti aquæ mutationem in sanguinem, & quòd ranæ quarum natura est vt in aquis versentur, in sicca terra habitauerint, & alia huiusmodi.

Et conuertit in sanguinem flumina eorum. Hæc prima fuit Ægyptiorum plaga. Per flumina autẽ,nilum ipsum intelligit. vnicꝰ etenim hic fluuius p vniuersam Ægyptũ fluit. Alibi etiã diximus Hebræorũ peculiare esse,vt plurali numero vtãtur p singulari. Aliqui flumina in plurali numero dictũ esse dicũt,ob multiplices riuos,qui è nilo exeũt quos propheta ob aquarum copiã fluminũ dignitate donauit. Dictionem vero,eorũ,ad Ægyptios referes,vt relatio ad homines illius prouinciæ fiat,quam paulòante nominauit,dicens:sicut posuit signa sua in Aegypto.

Et imbres eorum ne biberent. Per imbres loca illa intelligit, in quibus aquas ex imbribus collectas condebant. Aliqui vero impropriè imbres positos esse dicũt, p fõtibus.

Misit in eos cynomyiam.& comedit eos. Hæc est quarta plaga. Secunda enim fuit ranarum,&tertia culicum:& quem admodum superius beneficia in Hebræos collata cõmorans ordinem non seruauit,ita etiam in præsenti,Aegyptiorum plagas narrans,nullum ordinem seruat. Suffi ciant autem quæ illic diximus de huiusmodi ordinis per uersione. intentio enim prophetæ hic tantum fuit,vt demonstraret,quomodo omnia elementa mandato dei ad uersus Pharaonem militarunt. Ipsarum enim gestarum rerum ordinem iamdiu Moyses seriatim descripserat. Cynomyia autem syluestris muscæ genus est,quod inter cætera muscarum genera est impudentissimum. Verbum etiam,comedit, impropriè posuit pro momordit.

Et ranam, & perdidit eos. Vastarunt etiam ranæ Aegyptios. Nam & eos mordebant,& eorũ rapiebãt aut inquinabãt cibos,& sũma insuauitate ac fastidio oĩa replebãt.

Et dedit aruginẽ fructus eorũ,& labores eorum locustæ. Tam etsi inter plagas quæ à Moyse commemoratæ sunt, nulla

Universidad de Deusto
Biblioteca

æruginis mẽtio expressa facta esse videatur, puto tamen Moysem etiã hãc cõmemorasse. Est etenim ærugo nouũ quoddam germen, seu noua proles locustæ, quã illic etiã Moyses describit, & dicitur bruch⁹, atq; ita eã Aquila appellauit. Per fructum autẽ, omnes terræ fruges intelligit, quas laboris etiã nomine expressit, eorũ summo parentur labore. Locustę autẽ plaga, ĩ ordine octaua fuit, ex quo le tũ Propheta aliud locusta esse videtur, & aliud bruch⁹.

Et occidit in grandine vineas eorum. Vastauit enim eas, ne fructum facerent. atque hæc septima fuit plaga.

Et moros eorũ in pruina. Hæc plaga tametsi à Moyse missa esse videtur, cõtinetur tamẽ sub grãdinis plaga. Cõficitur etenim & concrescit pruina ex grandine. Multę autẽ mori in Aegypto sunt, quòd id genus arboris calidis in locis valde crescat. Et quemadmodum vineis grando, sic & moris pruina inimicissima est.

Et tradidit grandini pecora eorum, & substantiam eorũ igni. Grando vnà cum igne mirabiliter delata, primũ ipsas vineas occidit & moros, quę ad primũ impetũ resistere minime valuerunt: deinde & pecora, quæ in cãpis pascebãtur. Hæc autẽ aliquanto amplius restiterunt: & ignis postremo qui simul cũ grãdine immissus fuerat, herbas, ac plãtas vniuersas depastus est. Illud autẽ nõ mediocri admiratione dignũ est, vt ignis cũ aqua pariter concurreret. Per superbiam autẽ, diuitias herbarum, ac plãtarum fructũ intelligit. Scire etiã illud oportet, quod, licet scriptũ hic sit, quòd herbæ ac plantæ omnes perditæ sint, tamen aliquæ locustis relictæ sunt, quæ post grandinẽ igni mixtã immissæ sunt, & de quibus scriptũ est, quòd comederunt herbam terræ, & omnes fructus lignorũ quos reliquit grãdo: verũ propheta vniuersali vsus est sermone, cum ferè omnia fuissent vastata.

Misit in eos iram indignationis suæ. Per irã indignationis, seu (vt potius in Græco habetur) excandescentiæ, vehementem excandescentiam intelligit.

Indignationẽ, & iram, & tribulationẽ. Supplicia ac pœnas in eos inflictas huiusmodi nominib⁹ appellat. De⁹ quippe affectu ac passione omni prorsus caret, & per indignationẽ quidẽ, seu (vt veri⁹ significat græca dictio θύμος) per excandescẽtiã, pœnas minores intelligit: per iram vero, maiora supplicia: & per tribulationẽ, alia insuper mala.

Immissionem per angelos malos. Quę omnia scilicet immissa, ac delata sunt per malos angelos. Malos autẽ nõ natura dico aut electione, sed qa mala afferũt, laborẽ nimirũ, & dolorẽ, & qa pœnarũ sunt ministri. Malos enim ideo appellat hoc in loco, quia pœnas inferunt & supplicia.

Viam fecit, & semitam iræ suæ. Semitam, inquit, fecit iræ suæ: ita vt hæc ira quæ diuina misericordia antea qescebat, via hac aduers⁹ obstinatos Aegyptios incederet. Vel aliter: semitã de⁹ angelo fecit, q Aegyptiorũ primogenita erat occisur⁹, ne ad obsignata limina declinaret. Hũc enĩ angelũ propheta irã dei appellat, tãquã irę ministrũ.

Et non pepercit à morte animabus eorum. Hæc est decima plaga non pepercit, inquit, à morte, hoc est, nõ abstinuit quonim⁹ occideret. Seu nõ pepercit, dum eos occideret. Et quod ait: animab⁹ eorũ: de primogenitis loquitur. Nõ pepcisse autẽ deũ dicit primogenitis, qa à deo ad Moysem dictũ est: peribit omne primogenitũ in Aegypto, à primogenito Pharaonis, qui sedet in throno, vsq; ad primogenitum ancillæ: quæ est apud molam, & vsq; ad primogenitum omnium pecorum.

Et pecora eorum in morte concluſit. Hæc est quinta plaga. Perierunt enim, inquit, pecora omnia Aegyptiorũ: ea scilicet quæ erant in agris. Concluſit autẽ, hoc est comprehendit, ita, vt fugæ nullus fuerit locus. vel, comprehẽdit, id est occidit.

Et percuſsit omne primogenitum in terra Aegypti. Repetit sermonem de primogenitis. Cæteris quippe omnibus plagis hæc acerbior fuit.

Primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. Primitias hoc in loco, pro præcipua re dixit, ac magis preciosa. perdidit eũ, inquit, omne primogenitum, hoc est, omnes primitias laboris eorũ. Per laborem autem, bonorum ac substantiæ possessionẽ intelligit: eo quòd cũ labore possideantur. Possessionis vero nomine ipsũ etiã filij cõtinẽtur. Possedi enim, inquit, filiũ. Per tabernacula autẽ Chã, ipsã Aegyptũ intelligit, ab Aegypto rege ita appellatam: qui à Chã filio Noë trahebat originẽ. Vtrũq, eũ nomẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

regio illa habuit. Et quia Cham omnium primus eam habitauit, & quia, vt diximus, Aegyptus rex in ea regnauit. Illud etiam obseruandum est, quòd ex decem Aegypti plagis, propheta hic 7. tantum connumerat. Nam & eulicem omisit, & tremores, & palpabiles tenebras: quorũ tamen meminit in psalmo centesimo quatto.

Et abstulit sicut oues populum suum. Eduxit enim eos vi quadam ex Aegypto, duxq; eis itineris fuit. Curauit item & fouit, non secus, ac pastor oues proprias.

Et eduxit eos tanquam gregem in deserto. Idem rursus repetit quod dixerat.

Et eduxit eos in spe, & non timuerũt. Exesites Iudæos, prima nocte in illius ꝓmissionis spe deduxit, q̃ facta fuerat à deo Abrahã, quãdo ei dixit: cognoscẽs cogõsces, quòd incola erit semẽ tuũ in terra Aegypti, & in seruitutẽ eos redigent, affligentq;, & humiliabunt eos annis quadringẽtis. Gentẽ aũt illã, cui seruient iudicabo ego, & exibũt illĩc cũ multo apparatu. Ea em̃ nocte exesites nõ timuerũt. Nã postea sæpenumero in summa fuerũt formidine.

Et inimicos eorũ operuit mare. Per inimicos, eos intelligit, qui populum persecuti sunt, de quibus iam diximus.

Et induxit eos in montem sanctificationis. Omissis iis, quę in eremo contigerunt, cum præcedentibus narrationis locũ prẽoccupauerit, loquitur nũc de terra ꝓmissionis. Demõte etenim loquitur Sion, veluti in vniuersa regione celeberrimo: & sanctificationis mõtẽ appellat, eo quòd inter cęteros prælectus sit, vt in eo fœderis arca habitaret. Arcã autẽ fœderis sanctificationem appellabant. Dicitur etiã mons sanctus, veluti ab arca domini sanctificatus.

Montem hunc, quem acquisiuit dextera eius. Hunc, inquit, montem, demonstratiue, apud quem nunc adsumus. Quem non populi robur, sed tua nobis parauit potẽtia. Tu enim eos primo expulisti, qui illic habitabant.

Et ejecit à facie eorum gentes. Illos 7. populos, qui terram promissionis possidebãt. Cananęum scilicet, Chetteum, Pherezeum, Eueum, Amorreũ, Gergezeũ, & Iebuseum.

Et sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis. Sorte vniuersam illam eis terrã diuisit. Subintelligenda est aũt dictio quasi, vt sit sensus: qui quasi in funiculo diuisit. Est & hic

hic defectiuus loquendi modus Hebraico idiomati familiaris. Ita enim terram illam deus inter tribus diuisit: quemadmodum si pater aliquis illo fune inter filios eam diuideret, quo agros solemus metiri.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum, tribus Israel. In habitationibus prædictarum gentium.

Et tentauerunt, & exacerbauerũt deũ altissimũ & testimonia eius non seruauerunt, & auersi sunt, & spreuerunt, quẽadmodũ patres eorum. Hi qui in terrã promissionis introducti sunt, illorum erant filij, quorum mẽbra, vt prædiximus, ceciderũt in deserto. Horum igitur posteri tentauerunt etiã & contristauerũt dominũ, vt in libro Iudicum scriptum est. Surrexit enim, inquit, generatio altera post eos, q̃ nõ cognouerunt dominum, neq; opus quod fecit in Israel, & fecerunt filij Israel praua coram domino, & coluerunt deos Baalim, & quæ sequuntur. Per testimonia autem, diuinas contestationes intelligit. Auerterunt autẽ se à deo, & spreuerunt eum, maiores nimirum suos imitati, qui vitulum fecerant in deserto. ἐπείρασαν. ἀπέστησαν ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν.

Conuersi sunt in arcum obliquum. A pietate ad impietatem instar obliqui arcus mutati sunt. Nam quemadmodum obtortus recta ictum non mittit, sic & peruersa eorum mens diuinos sensus recte non assequitur. στρεβλὸν.

Et irritauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis, ad Zelum eum prouocauerunt. Eo quòd & Gẽtilibus commixti sunt, & eorum opera didicerunt. Gentes quippe in collibus sacrificabant, & sculpta habebant idola. Prouocauerunt autem deum ad zelum: hoc est, fecerunt, vt ob huiusmodi eorum vitia iuste irasceretur. παρῴξυναν αὐτόν.

Audiuit dominus, & despexit. Audiuit clamãtes voces, hoc est, ea omnia quæ impie operati sunt. Eo autem modo audiuit, quo & vocem sanguinis Abel clamantem olim audierat, & Sodomorũ, atq; Gomorreorum voces. Ipsa siquidem peccata clamant coram deo, atq; authores suos indicant, & propalãt omnes qui talia cõmittunt. Est etiã hic loquẽdi modus apud veterem scripturam frequẽs, vt auditũ deo adscribat, quando commotum illũ esse significat ad vindictam. Despexit autẽ eos, hoc est, auersus est. ἐξουδένωσε λογισάμενος.

Et neglexit valde Israel. Inhonorauit & contemptibiles

Universidad de Deusto
Biblioteca

reddidit. Variis enim gentibus & diuersis temporib⁹ eos in captiuitatem tradidit, vt in libro Iudicum legimus.

Et repulit tabernaculum Silo. Quę sequuntur in primo Regũ libro scripta sunt: quemadmodũ, scilicet, arca ab alienigenis, hoc est, à Philistæis sit capta: & quomodo Israelitæ occisi sint: & eorũ ciuitates in hostium potestatẽ deuenerint. Et repulit, inquit, tabernaculum quod erat in Silo, vbi habitabat tunc deus. erat enim illic, vt diximus, arca domini. Nam si tabernaculum illud in Silo nõ repulisset, non permisisset, vt hostes arcam caperent.

Tabernaculum quod habitabat in hominibus. Propter arcã enim sic dicit. Primo enim, vt sæpe diximus, arca habitauit in Silo, postea vero in Hierusalem.

Et tradidit in captiuitatem potentiam eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimicorum. Per potẽtiam & pulchritudinem, quidã intelligi dixerunt strenuos quoslibet ac fortes Iudæorum in bello: verum melius est, vt intelligamus ipsam arcam ita appellari: quia eoũ q; vires ac robur populo præstiterat, atque ornamentum.

ὑπῆρξεν. *Et concluſit in gladio populum ſuum, & hæreditatem ſuam deſpexit.* Moyses quippe dei hęreditatẽ eos appellauit, quasi soli deo dicatos. Facta est enim, inquit, pars domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius, Israel.

Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non ſunt lamẽtatæ. Hæc autẽ in historia nominatim scripta nõ sunt, verum ex quo & ciuitates, & domus eorũ vastatæ sunt, verisimile est, vt & adolescentuli qui nondum militabãt, vnà cũ domib⁹ exusti fuerint, & quod virgines eorũ in captiuitatẽ ductę, non habuerint aliquos, qui earum calamitatem aut mortem lugerent: cum parentes, & cognati omnes occisi essent, aut pariter in captiuitatem acti.

Sacerdotes eorum in gladio cecidерunt. Orphni enim, & Phinees filij Heli, qui vnà cum arca domini exierant, ab hostibus interempti sunt.

κλαυθήσον-ται. *Et viduæ eorum non plorabuntur.* Tempus immurauit, pro ploratæ non sunt. Nam & ipsæ vnà aut occisæ, aut actæ in captiuitatem, nullum habuerunt qui eas ploraret: cunctatibus scilicet prorsus deletis.

Et excitatus eſt tanquam dormiens Dominus. Quemadmodum dormiens qui tandem somnum excutit cum excitatus, & dominus, serò licet, in arcæ ac populi auxilium excitatus est. Satis enim pœnas dederant, longanimitatẽque illam ac patientiam excussisse visus est, ob quam tanta hostes eousque perficere potuerant.

Tanquam potens & crapulatus à vino. Ad superioris versiculi declarationem hæc cõsequuntur: non secus, inquit, deus excitatus est, hoc est non minori cum robore ac vehementia, atque excitari solet homo quispiam summis præditus viribus: quod si ad proprias vires illud etiam addiderit, vt vino repletus, ac crapulatus sit, tametsi aliquo tempore ob vini potentiam, sopore, aut capitis grauedine occupari eum contingat, vbi a somno huiusmodi cõsurrexerit, vehemẽtius, atque impetuosius, quàm antea moueri solet. Coniunctio autem illa, &, abundat.

Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora. Verbum, percussit, apud scripturã, vt plurimũ accipitur, pro occidit. aliquãdo tamẽ simpliciter accipitur pro, verberauit, vt nũc percussit autẽ eos retro in natibus, vt scriptura docet. honestioris autem sermonis gratia dixit, retro, seu in posteriora.

Opprobrium æternum dedit eis. Per opprobrium vulnus illud intelligit, quod habuerunt in posteriori corporis parte. quocunque enim arcam ducerent, ab illius vulneris dolore occupabantur.

Et repulit tabernaculum Ioſeph. Hoc est habitare deus noluit in finibus hæreditatis Ioseph. per Ioseph autẽ ipsam intelligit tribum Ephraim, qui filius fuit Ioseph. similem autem sententiam superius dixit propheta, quando ait: & repulit tabernaculum Silo. Erat enim Silo in sorte tribus Ephraim, vt prædiximus.

Et tribum Ephraim non elegit. In arcæ scilicet habitationem. atque hoc ob scelera, & iniquitates eorum.

Et elegit tribum Iuda. Ad regnum nimirum. hoc autem propter seipsum dicit beatus Dauid. reticuit autem quæ ad Saulem pertinebant, ne illi detrahere videretur.

Montem Sion, quem dilexit. Pro tribu eñ Bẽiamin, de qua fuit Saul, elegit tribũ Iuda, de qua erat Dauid, & ꝓ mõte Ephraim, vbi erat ciuitas Silo, elegit mõtem Sion, in quo erat Hierusalem. dilexisse autem dicit dominum mõtem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sion, quia eum honorauit, & celebrem apud omnes reddidit, ab eo tempore quo area fœderis illuc perducta est.

ἁγίασμα. *Et ædificauit quasi Vnicornis sanctificationem suam.* Ædificauit, pro ædificabit, tempus enim posuit pro tempore. Prophetiam autem tradit de templo, quod à Salomone constituendum erat in Hierusalem, & de regno, quod futurum erat in tribu Iuda, reuelatum enim ei fuerat à deo, quãdo ait: suscitabo semen tuũ post te, qui est de vẽtre tuo, & præparabo regnum eius, hic ædificabit templũ nomini meo, & erigã thronum eius vsq; in seculum. Illud enim templum hoc in loco sanctificationẽ appellauit. Et quod ait: quasi vnicornis: defectiuus est sermo, & subintelligi debet dictio, cornu: quod vt clarius dignosci possit animaduertendũ est, ϕ dictio, Vnicornis, est secundi casus, quod ex græca lectione aperte dignoscitur. Sensus autẽ est, quod hoc templum à Salomone construendum, ædificabitur quasi cornu quoddam vnicornis. Nam quemadmodum cornu illud vnicum est, & maximum, pulcherrimúmq; pariter ac fortissimum, sic & vnicum deo templum & maximũ, pulcherrimúmq; structura pariter ac fortissimum in tota Iudæa constructũ est, veluti vnicũ atq; vni deo dicatum.

ὡς μονοκέρωτος. ἐν τῇ γῇ θεμελίωσεν. *In terra fundauit eam in seculum.* Eam tribum Iuda stabiliuit enim, eam, inquit, in ea terra, vbi habitat, ita vt ab hostibus illinc expelli non posset quod vero ait in seculum: idem est, quod, semper: verum improprie hæc de ipsa tribu dicta sunt. siquidem illinc expulsos fuisse videmus.

ἐξέτιλεν τὸν παῖδα αὐτοῦ καὶ ἀπέλαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν ποιμνίων. *Et elegit Dauid seruum suum, & assumpsit eum de gregibus ouium, retro fetantes accepit eum.* Vide quomodo vere ac simpliciter beatus Dauid narrat, quę ad se pertinent, quomodo fateri nõ erubescit, ϕ pastoris nomine nondũ dignus erat. nã vt minus, idoneus fœtãtes oues sequebatur. Quin immo minora quæque de se asserere nõ puduit, & quæ maiora erant omisit. neq; enim vires suas cõmemorauit, quas aut aduersus feras iæpe ostẽdit, aut aduersũ Goliã.

ποιμαίνειν. *Vt pasceret Iacob seruum suum.* Generationẽ scilicet & prolem Iacob. verbo autem pascendi metaphorice vsus est.

Et Israel hæreditatem suam. Repetitio est eiusdem sententiæ, qui loquendi modus apud Hebræos est frequentissimus, de hæreditate autem paulo superius diximus.

Et

Et pauit eos in innocentia cordis sui. In simplicitate, rectitudine, & mansuetudine.

ποιμαίνειν. *Et in intelligentiis manuum suarũ deduxit illos.* Per manuũ intelligentias, ipsas actiones intelligit ratione dispositas, quibus summa cum prudentia populum dirigebat. Illud autem sciẽdum est, ϕ elegit tribum Iuda, ad regnũ propter Christum, qui ex ea tribu originem ducturus erat. Et aliter: per Iudam quidem Christum intelliges, qui de ea tribu natus est, & per tribum Iuda, ipsum Christianorum genus, quorũ doctor, ac pater est Christus. hanc enim tribum Christus in vniuersa terra fundauit in seculum. hoc est, in æternum. portæ enim, inquit, inferi non præualebunt aduersus eam: ita vt quòd perpetuitatẽ indicat, ad Christianorum tribum referatur.

Psalmus ipsi Asaph.

De Asaph superius dictum est. In hoc autem psalmo fauitiæ prædicitur Antiochi, qui aduersus Iudæorum gentem immitissimus fuit. efferri autem dicitur ex eorum persona qui in Iudæorum populo magis pij erant & magis religiosi.

PSALMVS LXXVIII.

Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam. De hæreditate, in superiori psalmo diximus. per gentes autem, ipsos Macedones, & illorum adiutores intelligit. dictio vero, deus, vocantis est.

Polluerunt templum sanctum tuum. Et profanis illud pedibus calcantes, & porcos ibidem immolantes, & idola illuc introducentes, & aliàs, variis illud modis fœdantes.

ὡς ὀπώροφυλάκιον ἐγένετο. *Posuerunt Hierusalem vt pomorum custodiam.* Per pomorũ custodiam, tugurium quodpiam intelligit, in quo pomarij custos maturescentes solet fructus à furibus obseruare. posuerunt etenim ipsam Hierusalem, veluti ruinam quandam & rudera, ciuitatis tantum figuram habẽtem, exteriori quadam specie, & non re ipsa: quemadmodum, & tugurium illud, quod Græci vnica dictione σταφυλακίδιον dicunt, & nos Latinæ linguæ inopia, pomorum custodiam appellamus, domus quidem speciem præsefert, tametsi vere domus non est, sed casula, & tuguriolum, ex paucis quibusdam lapidibus tumultuario opere constructum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

θνητὰ μᾶλα. *Posuerunt morticina seruorũ suorum escas volucribus cæli, carnes sanctorum tuorum feris terræ.* Per morticina, mortua appellat corpora,hoc est,ipsa cadauera:per seruos vero, ac sanctos dei,eos intelligit,qui ex Iudæorũ gente occisi fuerant.Sanctos eñ appellat Iudæos,eo q̃ gens illa præ cæteris olbus deo dicata ac sanctificata erat:& quãquã à sanctificatis operibus iam diu abstinerent, sanctitatis tñ denominationẽ retinebãt. hoc pacto scriptura alibi eos, qui pseudo prophetæ erant,prophetas appellauit,& Apostolus sanctos dixit ramos,qui ob impietatẽ erant cõfracti,quia nimirum à sancta erãt radice.illud præterea dici potest quod Machabæi,& cõplures alij iustorũ, cum eis tunc occisi sunt,vt in ciuitatum direptionibus fieri solet, quos sanctorũ nomine appellat.legimus enim apud Ezechielem dictũ ex persona domini:Ecce ego ad te, & extendam gladiolum meum ex vagina sua, & excidam ex te iustum,& iniustum.& rursum:ecce ego accendo in te ignem,& deuorabit in te omne lignum humidũ,& omne lignum aridum.per humidum etenim,iustum quemlibet intelligit,ob virtutis nimirum,humorem:per aridũ vero iniustum,ob sterilitatem illam videlicet atque infructuositatem,quam ostendunt in operibus virtutum.

Effuderunt sanguinem eorũ quasi aquã in circuitu Hierusalẽ, & non erat qui sepeliret. Tãtũ,inquit,sanguinis effuderũt, vt instar aquæ,ac riuuli,seu potius fluminis in modũ dilaberetur.effuderunt autẽ illum in circuitu Hierusalem, pro vbiq; per totam Hierusalem:& non erat qui sepeliret: aliis nimirũ fugientibus, & aliis in captiuitatẽ actis. χλευασμὸν.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris,subsannatio & derisio iis,qui in circuitu nostro sunt. Finitimis videlicet gentibus, quæ iandiu nobis inuident,& aduersum nos texunt insidias.eiusdemq; est sniæ secundus versiculus cum primo, & figura quædam est quæ dicitur sermonis iteratio.exprobrabant autem Iudæis vicini tantã desolationem & tam grandem eorũ infirmitatem, subsannabantq; quasi insipienter deo credidissent.deridebant eos etiã, hoc est, carpebant.Iudæorũ vero vicini Amanitæ erant, & Moabitæ,Idumæique,& aliæ huiusmodi gentes.

Vsque quo domine irasceris in finem? In finem hoc in loco posuit,

posuit,pro vehementer. ἐκκαυθήσον-ται.

Exardescet velut ignis Zelus tuus? A communi sensu etiã hoc in loco sumẽda est dictio,vsquequo,per zelũ verò sæpe diximus,iustã dei irãintelligi.Nã & ipse deus leges statuens de seipso dixit:ego deus zelator,ignis consumens, ductusq; est hic loquendi modus metaphorice ab iis,qui vxoribus suis irascuntur,quotiens in adulterij eas suspitione deprehendunt.Eandẽ etenim analogiam, hoc est, eandem proportionem, seu rationẽ retinebat olim deus cum Synagoga,quam habet maritus cũ vxore,veluti qui præ cæteris gentibus eam diligebat,& vicissim ab ea sola diligebatur.huiusmodi translationem seruat Osee pphe ta,qui deum repudiantem introducit synagogam & dicentem:hæc non est vxor mea,neque ego vir eius:ibidẽ etiam idola amatores illius omnes dicit,fornicationemque & adulteriũ eam commisisse dicit quoties in idolatriam inciderit.Nunc igitur synagogam amplius vxorẽ non habet,cum vnica ei sit sponsa, ecclesia nimirum, de qua in psalmo 44.dictum est.

Effunde iram tuam super gentes,quæ non cognouerunt te, & super regna,quæ nomen tuum non inuocauerunt. Molestissimi, inquit,nobis sunt gentium populi.nam & armis bellagerunt aduersum nos,& te factorem suum ignorant.Regni autem nomine omnifariam potestates intelligit.

Quoniã comederũt Iacob,& locũ eius desolauerũt. Effunde, inquit,iram tuã in eos,qm̃ comederũt nos in ore gladij.

Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum. Quas eousque cõmiserant.per antiquas enim iniquitates, delicta omnia in præteritum perpetrata intelligi vult.

Cito anticipent nos misericordiæ tuæ domine, quia pauperes facti sumus nimis,adiuua nos deus saluator noster. Paupetes, inquit,facti sumus,& ab omnibus bonis deiecti, & si vllas aliquando possedimus virtutes, eis omnibus hoc tẽpore caremus.Saluatorem autem deum appellant,quia sæpenumero eis salutem præstiterat. σωτῆρ.

Propter gloriam nominis tui domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris,propter nomen tuũ. Tametsi nos indigni sumus misericordia tua,tu,tñ quæso cripe nos, ne ingloriũ sit apud gentes nomen tuũ, neue exprobretur ab eis

quasi infirmum sit,& quasi nequeas populum tuũ liberare. Secundus autem versiculus repetitam cõtinet sententiam. Idem enim est,libera,quod propitius esto. Nam qui ad liberationem est paratus,is etiam est propitius.

τινοδήτω αὐτῶν. *Nequando dicant gentes,vbi est deus eorum?* Hoc per se clarum est.

Et cognoscatur in gentibus coram oculis eorum vitio sanguinis seruorum tuorum,qui effusus est. Vt in aliis gentibus hoc cognoscatur,& nobis adhuc superstitibus.

Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum. Eorum scilicet qui in captiuitatem acti sunt.

περιποίησαι *Secundum magnitudinem brachij tui serua filios interemptorum.* Salua,inquit,occisorum filios,qui cædē effugerunt. Vel salua eos,qui in seruitutem ducti sunt. Per brachium vero,fortitudinem,ac potentiam intelligit.

ὀνείδισμὸν αὐτῶν ὃν ὠνείδισάν σε κύριε. *Redde vicinis nostris septuplum,in sinu eorum opprobriũ suũ, quod exprobrauerunt tibi domine.* Septulũ Hebræorũ more posuit pro multiplici, quemadmodũ & septem perĩæpe poni videmus pro multis. Per opprobriũ vero cõtemptũ intelligit. In sinu etiam eorũ reddi optat supplicia, quia quod ĩ sinu est,de facili nõ reiicitur & semp circũfertur.

Nos autem populus tuus,& oues pascuæ tuæ. Tametsi peccauerimus,tui tamen semper sumus. Diuina autem mandata abundantissimum præbent populum.

Confitebimur tibi deus in seculum. Si nos exaudieris, gratias tibi semper pro consecuta agemus salute. Vel simpliciter se acturos gratias pollicentur.

In generationẽ & generationẽ annunciabimus laudem tuam. In oẽs,inquit,generationes, laudes tuas annũciabimus, hoc est, laudationes illas, quæ pro tantis beneficiis tibi debẽtur. Et hoc pacto quidẽ hic psalmus fuit iuxta historiæ sensum expositus. Accõmodari tñ possunt præsentis psalmi verba sanctis fidelibus Christianis,qui à tyrannis persecutionẽ passi sunt:iuxta quẽ sensum per gentes,tyrannos intelliges,& alios oẽs Christiani nominis hostes: & per Christi hæredes, ipsos fideles, quẽadmodũ in primo psalmo declarauimus,& per templũ dei, vnũquodq; templum deo dicatũ. Per Hierusalem etiam ipsam Christianorũ ciuitatẽ, & per morticina, sancta martyrũ corpora.

pora. Quæ sequuntur iuxta eandem rationem intelliges. Iacob etiam pro Christiano accipitur populo,vt sæpe diximus. Et per vicinos nostros,ipsos intelliges Hebræos, eo quòd illorum scriptura nobis etiam in legem est,& quia Iudæi nobis ad fidem magis proximi sunt,quàm reliquæ nationes: quanquam & ipsos hæreticos possumus vicinos nostros appellare, cum in multis dogmatis nobiscum sentiant. Contempserunt autem Christum hæretici,dum valde blasphema aduersus illius diuinitatem loquuntur,quemadmodum Sabellius & Arrius. Vel aduersus illius humanitatem: quemadmodum Apollinarius,& Nestorius.

In finem,pro iis,qui commutandi sunt testimonium ipsi Asaph,Psalmus pro Assyrio.

In finem dictum est,non solũ ob prophetias,quæ in psalmo continentur,vt sæpe diximus,sed quia finem,hoc est, consumptionem continet Iudaicæ felicitatis. Prædicit enim obsidionem & captiuitatem eorum & quæcunque alia à Babyloniis passi sunt, qui primæ eorum felicitati finem imposuerunt. Quod vero ait, pro iis, qui commutandi sunt,vt alibi iam declarauimus,immutationem rerum indicat. Testimonium autẽ dixit,quia contestatur prophetа in hoc psalmo,& annunciat futuras calamitates studens nimirum,vt aliquo pacto ob timorẽ saltem Iudæi sapientiores fierent. De Asaph etiam alibi prædictũ est. Per Assyrium vero ipsum intelligit Nabuchodonosor Babyloniũ,qui de Assyriis genus trahebat. Pro Assyrio igitur, dixit, pro, de Assyrio, hoc est de iis, qua Assyrius Nabuchodonosor gessit aduersus Iudæos.

PSALMVS LXXIX.

QVi pascis Israel intende. Per Israelem,vel ipsum Iacob patriarcham intelligit,cui deus pollicitus est, se ei semper adfuturum,& seruaturum se eũ in periculis, vel ipsum populum,qui ab eo originem traxit. Dictum est enim in præcedenti psalmo,quòd duxit deus hunc populum,quasi gregem in deserto. Qui pascis autem, posuit, pro,qui pauisti: & similiter,qui deducis,pro,qui deduxisti. Efferendus est autem hic psalmus ex eorum persona, qui tunc ab hostium gladio euaserunt. ποιμαίνων,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui deducit quasi ouem Ioseph. Vel ipsum patriarchã intelligit Ioseph,cui deus in periculis,vt dux optimus,prẽsto fuit.Scriptũ enim legimus ꝙ erat dominus cum Ioseph: vel ipsum populum. Tanta enim vniuerso populo beneficia præstita sunt ab hoc patriarcha,& tantam omnium curam habuit,vt pater omnium tribuũ esse visus sit:vnde sæpenumero Propheta illum, veluti omniũ tribuum patrẽ appellat:tametsi Ephraim,& Manasses tantum ab eo descenderint: vnde in psalmo septuagesimosexto dixit filios Iacob,& Ioseph:vbi etiam diximus.

Qui sedes super Cherubim manifestare coră Ephraim, Beniamin,& Manasse. Cum mandasset Moysi dñs,vt Cherubim duo aurea conficeret,vtq; ex vtraque propitiatorij parte ea poneret,subiunxit:& cognoscat illic à te, & loquar tibi desuper propitiatoriũ.Manifestare autem coram Ephraim,&c.ac si diceret:opto,vt cognoscaris venisse corã iis,qui derelicti sunt,quos Ephraim,Bẽiamin,& Manasse appellauit.Nã ex quo meminerat patriarchæ Ioseph,merito duorũ etiã maxime dilectorum ei filiorũ meminit, Ephraim nimirum,& Manasse.& præ cęteris oĩbus charissimi etiã fratris Beniamin,quem vnicũ ex eadem matre fratrẽ habebat.Ab his autẽ tribus patriarchis vniuersum populũ noĩauit:atq; hoc,vt ob egregias virtutes patriarchæ huius Ioseph flecteretur & placabilior fieret deus erga illius posteros.Illud etiã sciendũ est,ꝙ Manasses erat maior natu,& tñ Moyses ipsum Ephraim,ei passim præposuit:quia prẽhonoratus fuerat ab auo Iacob,& maiores fuerat benedictiones cõsecutus: quodq; passim Bẽiamin à Moyse cõiũgitur cũ filiis Ioseph, veluti q ob prædictã rationẽ illi esset magis deuinctus, & ꝙa statim natus fuerat post ipsum Ioseph,ideo beatus Dauid Moysem secutus eundẽ ordinẽ in eorũ cõmemoratione seruauit,& qñ loco tribus Leui,quæ diuino cultui fuerat dicata,assumpta est tribus Manasse,ad militandũ, non temere omniũ nunc extrema ponitur,veluti quæ ex dimidio, vt ita dicã,erat tribus, & quia etiã imbecillior erat tribu Beniamin, quemadmodũ & ipsa tribus Beniamin, inferior erat tribu Ephraim. Vel aliter:hæ tribus cæteris oĩbus erãt audaciores,& in honorẽ patriarchę Ioseph ambo eius

bo eius filij tribuum principes fuere.

Excita potentiã tuam,& veni vt saluos faciat nos. Supremã quæso potentiã tuam,quę ob diuturnam longanimitatẽ tuam quodãmodo dormitare videtur,suscita in auxilium nostrum.Illud à nobis iam sępenumero dictũ est,ꝙ sacra scriptura deo passim actiones, & passiones adscribit humanas,crassiori admodum more locuta, vt Hebræorum hebetudini inseruiret. Superfluum est autẽ eadem sępius repetere.Atq; ideo huiusmodi regulam, in similibus loquendi modis opportunum est obseruare.

Deus conuerte nos. A tribulatione in gaudium, à fuga ad pugnam,à seruitute ad libertatem, ab aliena regione in patriam. Vel conuerte nos ad te, & nobis cooperare, vt voluntatem tuam valeamus perficere,iuxta illud:cõuertimini ad me,& ego conuertar ad vos.

Ostende faciem tuã,& salui erimus. Indica nobis,inquit,& demonstra faciem tuã,& hoc erit nobis satis ad salutem. Sermo est metaphoricus:vbi enim aliquis dux, aut imperator certantibus militibus superuenerit, continuo suis quidem animum & vires præstat,hostibus vero timorẽ.

Domine deus virtutũ vsquequo irasceris ad orationem seruorum tuorum? Irasceris dixit,pro non respicis, à præcedentibus significans id quod consequitur. Solent enim qui irascuntur,ad illorum petitiones non respicere, qui eos ad iram prouocarunt. Ὀργίζῃ πρὸς τὴν προσευχὴν τῶν δούλων σου κύριε.

Cibabis nos pane lachrymarũ & potabis nos lachrymis in mẽsura? A communi sensu sumenda est dictio vsquequo. Cibabis autem,hoc est, dabis ad manducandũ. Vsquequo, inquit,voles,vt manducemus panẽ, & bibamus vinũ in lachrymis.Indicat autem his verbis,ꝙ simul cum lachrymis panem,& vinum sumebant. Vel vsquequo, pro cibo & potu præbebis nobis lachrymas ? In mensura autẽ dixit,pro ad mensuram, hoc est, ad delictorum nostrorum proportionem & modum.Aquila autẽ & Symmachus, Cibasti nos,dixerunt & potasti.

Posuisti nos in contradictionẽ vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos. In cõtradictionẽ,hoc est,in opprobriũ. Eadem autẽ repetit quæ in superiori psalmo dicta sunt, ibi:facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& derisio iis, qui in circuitu nostro sunt.

Domine deus virtutũ conuerte nos, ostende faciẽ tuam, & salui erimus. Hæc etiã superius dicta sunt. Repetitione autẽ sermonis intensionem precum suarum demonstrat.

Vineam ex Aegypto transtulisti. Antiqua cõmemorat beneficia, narrans vnde Hebræorũ genus euenerit. Ex Aegypto autem, translata est in Palæstinam. Deinde etiam prosequitur, multa narrans beneficia, quę deus Iudæorũ gratia operatus est, vt huiusmodi commemoratione illũ flecteret, vtq́, impetraret, ne illos prorsus despiceret, ob quos tanta olim effecisset. Docet etiam hoc psalmo Propheta quo pacto oporteat nos deum placare, & quibus verbis. Per vineam autem figuratè Iudæorum gentem intelligit, quæ olim vineæ instar florentissima erat.

Eiecisti gentes & plantasti eam. De his gentibus traditimus in psalmo septuagesimoseptimo. Persistit autẽ Propheta in iam cœpta metaphora. Plãtasti enim, inquit, eã, hoc est stabilisti: tametsi postmodum Iudæi ob multa eorum scelera in deum cõmissa, illinc prorsus expulsi sint.

ὡδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς.

Viam fecisti ante eam. Omnibus aliis impedimentis, spinarum instar euulsis, viam populo latam fecisti. Vel iter ei fecisti, legem scilicet præstans per quam ambularent.

Et plantasti radices eius. Hæc verba etiam magis declarant præstitam populo stabilitatem. Per radices autẽ, tribuum principes intellige, vel, in vniuersum ipsum regnũ Iudæorum.

Et implenit terram. Non vniuersam terram, sed terram promissionis, quam possederunt.

Et operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros dei. Per montes quidem finitimas intelligit gentes, & per vmbrã eius, authoritatem, & potentiam Iudæis præstitam: per cedros vero, illos principes, qui inter gentium nationes sublimiores & clariores erant, & per arbusta eius, illos viros, qui super Iudæorum populũ duces constituti fuerant. Dei autem cedros esse dixit, veluti ab eo exaltatas. Temporibus autem tam beati Dauid quàm Salomonis multæ gentes seruierunt Iudæis.

Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsq; ad flumina propagines suas. Per palmites, augescentẽ populi multitudinem, & per mare, indicum mare intelligit: per propagines vero, ipsos proselytos, qui ex gẽtibus Iudæorũ se religioni adiungebant, & cognitionem dei assequebãtur. Hi etenim antiquæ Iudęorum radici quodãmodo adnascebãtur. Per flumina etiã ipsum Euphratem significat, plurali vsus numero pro singulari, Hebręorũ more, vt diximus in psalmo septuagesimoseptimo, in tertio tamen Regũ libro, flumen singulari sermone scriptum est.

ῥεύματα.

Quare destruxisti sepem eius? Per sepem, diuinam protectionem intelligit, quæ illos olim custodiebat.

Et vindemiant eam omnes, qui pertergrediuntur viã. Et vastant eam omnes gentes, quæ iuxta illam ambulant, per viã. Præpositio enim, præter, hoc in loco, vicinitatem significat. Quicunque, inquit, iuxta eam iter faciunt, vel quicũque illinc transeunt, lædunt eam, & damnum ei inferunt. Verum ad huiusmodi Iudæorum sermones per Esaiam prophetam respondet cœlestis agricola, dicens: expectaui, vt faceret vuas, fecit autem spinas.

ἐλυμήναντο αὐτὸν ὗς ἐκ ἀγροῦ.

Vastauit eam sus de sylua. Babylonius numirũ Nabucho donosor, sus ideo dictus ꝙ in voluptatum luto volutare tur, & quia omnifariam spurcitię genere fœdus atque immundus erat. Per syluam vero, ipsa intelligitur Babylon, quia habitantium multitudine, instar syluę densa erat, & infructuosa germine virtutum, & quia locus atque habitatio est intellectualium ferarum.

Et singularis ferus depastus est eam. Eundem rursus Nabuchodonosor singularem appellat, veluti qui absq; auxiliaribꝰ copiis solus aduersus Iudęos militasset. & ferũ quasi sęuũ, atq; immitem, & ferę alicui similẽ. Crudelissimus enim fuerat in Hebręos. Singularis autẽ seu solitarius sus ille dicitur, qui solus incedit, & ob summam feritatẽ aliis non miscetur. Quidam vero per suem de sylua, Assyrium intelligunt Salmanasar, qui ante Nabuchodonosor depopulatus est Samariam, quiq; aliqua parte Iudæis damna intulit. Nam Nabuchodonosor eos prorsus perdidit.

ἐνίσχυσον.

Deus virtutũ conuerte, & respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam, et perfice eam quam plantauit dextera tua. Conuerte, hoc est, dirige nos. Vel vt superius diximꝰ, cõuerte nos ad te: aut à tribulatione ad gaudiũ. &c. & visita vineã

Universidad de Deusto
Biblioteca

istam,hoc est,medere eã,quæ contrita est,& perfice,hoc est,refoue,& in priorem statum eam restitue,eam,inquã vineam,quam dextera tua plantauit. Diuina enim potestate factum est,vt in hac regione habitaremus.

ἐπετράχυνσεν. *Et super filium hominis,quẽ roborasti tibi.* A communi sensu sumendum est verbum,respice.Per filiũ autẽ hominis, Iudęi quidẽ regẽ intelligunt Zorobabel, cui robur pręstitum est à deo,quique apud regẽ Dariũ duos illos adolescẽtes superauit,docens ꝙ mulieres vino,& rege fortiores essent,& tamen,ꝙ veritas omnia vinceret:vnde omnibus admirationi fuit,& concessum ei est, vt ascẽderet in Hierusalem,vtque exustum templũ, & dirutam ciuitatem instauraret.Nos autem per filiũ hominis, assumptũ à deo hominem intelligimus.Christum nimirũ,quia deꝰ verbũ,sibi ipsi,hoc est,in se ipso assumptũ hominem roborauit,tradens atq; impertiens ei omnem virtutẽ suã,& potentem eum efficiens aduersus inimicum. Hæc autem verba ad assumentem diuinitatem de assumpta humanitate à Propheta dicta sunt,vt ad futuram atq; à se optatã dei incarnationem eum magis incitaret.

Incensa igni & suffossa. Subintelligitur verbũ, est, vel fuit, vt sit sensus;vinea hæc tua igni fuit incensa,& amplius,etiã suffossa,hoc est,ab ipsis radicibꝰ euersa.Per vineã autẽ illius vineæ agrũ,vel ipsam ciuitatẽ intelligit Hierusalẽ, quam non tantũ igni incenderunt sed etiã suffoderunt, atque à fundamentis euerterunt.Hæc autẽ omnia à Babyloniis gesta sunt,quẽadmodũ in Regũ libris traditur.

Ab increpatione vultus tui peribunt. Per increpationẽ hoc loco diuinam iram intelligit.Ira tua,inquit, Hebręos perdet,te scilicet permittente Babylonios hæc facere, Neque enim Iudæos Babylonij superassent,nisi tu vineæ sepem dęstruxisses,vt diximus.

Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ. Atque hoc simili modo dicta esse intelligũt de Zorobabel.Veniat,inquunt, in eum potentia tua.Virum autẽ dexterę scriptura eũ appellare solet,cui dextera familiaris est Nos vero hoc loco assumptũ hominẽ intelligimꝰ, quasi optet Propheta, vt signa & miracula,quę manꝰ dei & dei digitꝰ dicũtur,fiant,super virũ dexteræ,hoc est,super illũ virum, cui dextera patris familiaris est.Dextera autem patris, est filius, veluti rerum omnium creator,& opifex.

Et super filium hominis,quem roborasti tibi. De eodẽ Christo loquitur,eundem repetens sermonem.Filium autem hominis seipsum Christus assidue appellabat propter carnem assumptam è virgine. ἐπετράχυνσεν

Et non discedimus à te. Hebræi quidẽ ducti à Zorobabel, nos autem à Christo. Ex nostra enim persona versiculũ hunc Propheta conscripsit. ἀφ' ἡμῶν ἀπέστη.

Viuificabis nos & nomẽ tuum inuocabimus. Iudęos viuificabis renouando eorũ ciuitatẽ,nos autẽ fideles, renouãdo animarum dignitatem,per salutare baptismatis lauacrũ. His enim amissis bonis,vtriq; mortui videbamur.Nomẽ autem tuum inuocabimus,hoc est,alium nobis deum nõ assumemus,deum alium nullum appellabimus,te vnũ in defensionem,atque in auxilium expetemus. Et proprie sermo est ad Christum,qui viuificauit nos, & dixit:Ego sum vita,& cuius nomine insigniti, Christiani appellamur omnes,qui illius fidem suscepimus.

Domine deus virtutũ conuerte nos & ostendẽ faciẽ tuã, & salui erimus. Huiusmodi verba habẽtur etiã in superioribus, verum illic sermonem in Hebręos retulimus,hoc autẽ in loco ea nobis accõmodabimus:Domine qui virtutũ omniũ angelicarũ es deus:vel simpliciter, qui virturum, ac potentarum omnium es deus: Vel domine deꝰ virtutum dator ac ministeꝛ.vel etiam domine virtutũ,pro domine virtibus potens,vt alibi diximus,conuerte nos ab errore,& ostende nobis filium tuũ,qui est vultus,seu facies tua.Qui vidit enim,inquit,me,vidit & patrẽ meum.Nam si eam faciem tantũ nobis ostenderis,statim saluabimur, effecti nimirũ veri fideles. Dicta autem sunt hęc verba ostende faciem tuam,ad declarationem verborum:conuerte nos.Et hæc quidem quantum ad huiusmodi expositionem sufficiant:verũ non hæc pauca tantũ verba, sed totus psalmus Christianis congruit:quorum ciuitates & tẽpla,quę vbiq; locorũ sunt,infideles incenderũt, & depopulati sunt,ita ob nostra scelera, deo permittẽte. Possumus enim ipsum Christianũ populũ appellare Ephraim,veluti vberem virtutibus.Ephraim siquidem abundã

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam fructuum significat,& simili modo appellare eũ Bẽiamin,tanquã dextrũ in fide.Beniamin quippe interpretatur filius dexteræ,& Manassem pari modo, veluti qui primi erroris oblitus sit.Nã Manasses obliuionẽ significat.Quæ sequuntur clara sunt.Per vineã,etiã Christiano rũ genus intelliges,quod ex Aegypto,hoc est à tenebris, ab errore,atq; ab ignorantia trãslatũ est in terrã bonã,& religiosam,vnde iectæ sunt gentes, hoc est,Dæmones, idola,& Tyranni,q Christiano nomini erãt infesti.Viam autẽ eis fecit deus p Euãgelica mandata,quę materiã omnem alienã & vepres omnes callẽ rectum occupantes resecant.Per vineæ autẽ radices sana de Christo dogmata intellige.Impleuit autem vinea omnẽ terrã,quia in omnẽ terram exiuit sonus eorũ &c.Vmbra etiam eius vineæ,hoc est gloria eius,operuit,hoc est,superauit montes,& supra eos fuit exaltata.Per montes autẽ alij intelligendi sunt,qui virtute duce in altum ac sublime euecti sunt.Rursus per arbusta, dogmata intelliges, & per cedros dei,eos homines qui in philosophia &rerum contemplatione claruerunt.Palmites vero & ppagines,exponens vt iam superius diximus. Per mare etiam & per flumina,vniuersum pelagus & vniuersa flumina intelliges,quo sermone vniuersus orbis significatur.Per Suem vero ipsum dæmonem expone, eo p immunditiis delectatur.Per syluam etiam,quę iuxta vim Græcæ dictionis ἄγριος,condensum significat.animæ illæ possunt intelligi,quæ passionibus atque affectibus adeò abundant, vt densæ quodammodo ac nimiæ in huiusmodi affectibus dicendæ sint,& nihilominus steriles sunt, atque infructuosæ.In his autem animabus ille dæmon cõmoratur, qui vitio,ac prauitate vnie⁹ & singularis, immanitate autem & sæuitia ferus appellatur:verum licet ipse dæmon principaliter ita appelletur,secundario tamen,eo singularis ac feræ nomine quilibet intelligitur Tyrannus, qui vineæ Christi hostis sit. Quæ sequuntur, iuxta sensum Anagogicum ex superius dictis satis sufficienter exposita sunt.

In finem pro torcularibus Psalmus ipsi Asaph.

Octauus psalmus simile habet inscriptionem,pro torcularibus, vbi

vbi expositionẽ clare tradidimus. Illa igitur torcularia à Prophetà nostro mutuo iubere atque exhortari sese introducuntur ad ea peragenda quæ in præsentis psalmi habentur principio. Redarguuntur etiam in hoc psalmo Iudæi de summa eorum in deum ingratitudine,atque infidelitate,ob quam consequenter eis prædicitur,quòd abiciendi erant. Ex qua redargutione & prophetia prudentior ac cautior redditur nouus populus, ne & ipsum aliquando abiici contingeret,si antiqui illius vitia fuerit imitatus.

PSALMVS LXXX.

Xultate deo adiutori nostro. Videtur prima facie hęc verba prolata esse ex Iudęorũ psona qui è Babylonica redierũt captiuitate, veluti exultantium de suo in patriã reditu. Atq; hoc pacto exponitur hic psalmus à Iudæis: verum si sequentia omnia consideres,vbi multa mœrore referta sunt, conuincemus hunc eorum sensum rectũ nõ esse.Torcularia illa igitur mutuo sese exhortãtur,ad exultãdũ in Christo,q eis auxiliaturus manifeste aduenerat.

Iubilate deo Iacob. De iubilatione sæpius dixim⁹, & nũc breuibus repetemus,idem esse iubilare quod vociferari, & victoriæ cantũ canere.Deo autẽ Iacob ideo dixit,vt ĩ memoriã reuocaret,p deus iste,q incarnandus erat,idẽ ille esset,qui olim patriarchæ Iacob in figura hominis apparuerat,futuram incarnationem suam prænuncians.

Sumite psalmum,& date tympanum. Amplectimini disciplinas dei,est autem hic psalmus moralibus refertus documentis)& pulsate ac percutite corpus vestrum plectro temperantiæ.

Psalterium iucundum cum cithara Per psalteriũ,ipsam mẽtem,aut intellectũ intelligit,& per citharã,corpus, vt in trigesimosecundo psalmo tradidimus.Mouete,inquit,intellectum & corpus vestrũ,vt lętitia deũ afficiatis. Vtrobique autẽ à cõmuni sensu sumendum est verbum,datę. Neque eĩm de materialibus organis loquitur,tametsi alter sentiant Iudæi.Iucundũ autem dixit, vt indicaret, q de⁹ huiusmodi Psalterij genere,quã maxime delectatur.

Buccinate in Neomenia tuba,in insigni die solemnitatis vestræ. Lex erat Iudęis vt prima die mensis septimi,qua die erat Neomenia,id est, noua luna, sacerdotes tubis canerent, in

Universidad de Deusto
Biblioteca

memoriam cœlestis illius tubæ, quæ audita eis fuerat in monte Sina. Metaphorice igitur atque exemplo huiusmodi legis, Prophetа sanctos iubet Apostolos tuba canere, tuba nimirum linguæ, ac vocis, indefesso spiritu Christum resurrexisse prædicantis: atq; hoc in Neomenia fieri iubet, hoc est, in die resurrectionis eius in qua die creatura renouata est. Hanc etenim diem, insignem solennitatis diem appellauit, eo quòd festiuitatum omnium clarissima sit, & celeberrima. Quocirca non immerito Gregorius theologus solennitatum solennitatem eam appellauit. Moyses etiam Neomeniæ diem laudans significationis diem eam esse tradidit.

Quoniam præceptũ in Israel est, & iudicium deo Iacob. Considera sancti spiritus artem, qui cum legali præcepto resurrectionis Euangelium coniunxerit, iterum quæ legis cum pertractat, & ad Hebræos sermonem refert, ita, inquit, facere iubeo, quia sic vobis à deo præceptum est, & quia hoc iudicium est deo Iacob, hoc est, quia ista est determinatio, & sententia diuina ita est.

Testimonium in Ioseph posuit illud. Per Ioseph vniuersum populum intelligit, vt diximus in psalmo 76. Hoc præceptum, inquit, vt tuba canant in Neomenijs, deus posuit testimonium, hoc est, in cõtestationem, & mandatum, in populo. deinde tradit, quando hoc mandauerit.

Cum exiret ipse de terra Aegypti. Cũ ipse populus exiret.

Linguam quã non nouerat audiuit. Populus nimirum. Per linguam autem, vocem illam dei intelligit, qua decalogũ eum mandantem audiuerunt: quando omnis populus timore affectus procul fecesſit, Moysi dicens, tu loquere ad nos, & non loquatur nobis deus, ne moriamur. Vocem autem dicit, quam non nouerant, pro, nouam, & eorum auribus non consuetam.

Diuertit ab oneribus dorsum eius. Docens Propheta summa fuisse ea beneficia, & dona, quæ à deo populus ille consecutus est, postquam audisse eos dixit dei vocem, addit, & priora beneficia: liberationem dico ab Aegyptiaca, & dura illa seruitute. Per onera autem, luti & laterum opus dicit, atque aliorum huiusmodi, à quibus omnibus Iudæorum humeros deus liberauerat.

Manus

Manus eius in cophino seruierunt. Subintelligenda est dictio, enim, vt sit sensus: manus enim eius, &c. Cophinus canistri genus est, in quo lutum & lateres ferebant. Cum enim Pharaoni ciuitates ædificarent, lutum ac lateres oportebat eos propriis humeris deferre.

In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Ex hoc loco beatus Dauid Christũ introducit loquentẽ ad Iudæos, & docentẽ, quòd ipse ille sit deus, qui eos olim affecit beneficiis. Per tribulationẽ autem, afflictionem Aegyptiacã intelligit, quando ab operũ præfectis assidue ad opus vrgebantur vnde dominus ad Moysem: vidẽs, inquit, vidi afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eorum audiui aduersus operum compulsores. Noui enim dolorem eorum, & descendi, vt eriperẽ eos. Et rursus: ego vidi pressuram, qua Aegyptij eos premunt. Inuocasti vero me, & liberaui te, & alia huiusmodi, propter eorũ progenitores sunt dicta. Progenitores quippe & posteri vnum genus efficiunt. Ipsam enim Iudæorum gentem alloquitur.

Exaudiui te in abscondito tempestatis. Tuas, inquit, petitiones adimpleui, eum in occulta parte illius tempestatis laterem, quæ Aegyptiorum castra perturbauerat, quæque curruum axes coniũxerat, & Aegyptios magna vi in perditionem abduxerat. Tempestas autem, valida est ac vehemens ventorum procella.

Probaui te apud aquam contradictionis. De hac aqua diximus in psalmo 77. probaui te, permittens vt paululum sitires, & continuo immemorem te reperi, atq; ingratum: quod prius quidem noueram, verum tunc tuum vitium prorsus omnibus patuit.

Audi populus meus, et contestabor tibi. Per populũ suum Hebræos intelligit, sicuti in Aegypti exitu ad eorũ progenitores dixerat: heri tis mihi populus peculiaris: hoc est, familiaris, & beneuolus. vel populũ suum ideo Christus eum appellat, quia secundum carnem illorũ erat cognatus. In prõpria, inquit venit, & sui eum non receperunt. Διαμαρτυρήσομαί σοι.

Israel si audieris me, non erit in te deus nouus, neque adorabis deũ alienũ. O populе Israel si credideris mihi, qui nouum condidi testamentũ, si credideris, inquã mihi vt deo, esto securus, q̃ legem tuam non transgredieris. Nam & si in Προφ. &.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lege scriptum sit:non erunt tibi alij dei præter me,tibi tamen ideo dubitandum non est. Ego etenim alius deus non sum.Nam quod hic dicitur: deus nouus: dictum est pro,deus alius, sicuti continuo exponit, cum ait:neque adorabis deum alienum. Siquid enim aliud fuerit ab eo, quod olim est, id nouum dicitur tanquam postea ac de nouo aduenies:atque ideo etiam appellatur alienum.

Ego enim sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Ille ipse ego sum & nõ alius. Huius autẽ versiculi verba apud Moysem ad vnguem scripta sunt in libro Exodi.

Dilata os tuum,& implebo illud. Aperi,inquit,os tuum,os dico non corporis sed intellectuale animę tuæ os. Nam si os tuum ad spiritualẽ cibũ,& ad diuinos sensus percipiendos parasti,ego illud implebo sapiẽtia,& à terrena hac legalis literæ humilitate,te abducam, ad altam atq; excelsam occulti ac latentis in litera spiritus sublimitatẽ,& speculam. Potest,& ipsum os corporis intelligi, vt sit sensus: si parueris mihi,necessarios tibi corporis cibos præstabo.

Et non audiuit populus meus vocem meam. Ego quidem ista eis contestatus sum, & talia pollicitus, verum populus meus mihi non credidit:quod Ioannes euangelista significauit,dicens:& sui eum non receperunt.

οὐ προσέσχε μοι. *Et Israel non attendit mihi.* Repetitio est,atque expositio prioris dicti:verbum autem attendo, siue audio,sæpe idẽ significat quod credo, vt hic:alibi autem accipitur pro intelligo,iuxta illud:qui habet aures audiendi,audiat.

Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς καρδίας αὐτῶν. *Et dimisi eos secundum studia cordium suorũ.* Dimisi,inquit, eos veluti incredulos ferri iuxta voluntatem suorũ cordium:& deinceps ad gentium populos perträsiui. Per studia autem alij interpretes voluntates intelligunt.

Ibunt in studiis suis. Protectione scilicet diuina destituti, atq; omni superna gratia spoliati, veluti immedicabiles. Ibũt aũt hoc pacto destituti,simul ac saluatorẽ repulerit.

Εἰ μοὶ. *Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset, in nihilo sanè inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manũ meam.* Verba illa:Israel si in viis meis ambulasset, ad superioris versiculi declarationem dicta sunt. Similiter verba illa:super tribulantes eos misissem manũ meam:exponunt præcedentia,& sententiæ repetitionem conti-

continent.In nihilo autem, expone,pro, de facili, ac sine labore vel, in nihilo, pro, in re vili, & nullius momenti. Nam & olim deus in ranis in locustis, & in huiusce modi aliis minimis rebus hostes eorũ flagellauerat, vt suarum vitium magnitudinem demonstraret.

Inimici domini mentiti sunt ei. Inimici crucis Christi, teste Paulo,Iudęi sunt:mentiti autem sunt Christo Iudęi,dum sermonibus ei blandiebantur,appellantes eum Rabbi, vt diximus in psalmo 54. quæ omnia tamen simulantes dicebant. Vel aliter:volens beatus Dauid docere quòd Iudæorum infidelitas de progenitorum radice descendebat,eos dicit domino mentitos esse. Nam cum olim deus legem eis statueret polliciti sunt per progenitores suos, obseruaturos se esse omnia quæ mandauerat, dicentes: omnia quę dixit dominus deus faciemus,& audiemus.& tamen sæpenumero mentiti sunt,& illius contempserunt sermones.Possumus & illud dicere, quòd cum Iudæi cognati Christi essent, inimici ei facti sunt, & illius cognationem mentiti.

Et erit tempus eorum in seculum. Per tẽpus,tam Syri,quàm Hebræi calamitates solẽt significare. Eos igitur à calamitatibus nunquã esse liberandos prędicit.vel, condemnationis eorũ tempus intellige, futurum nimirum seculum.

Et cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra, melle saturauit eos. Hic deus, inquit, cui Iudæi non crediderunt, manna olim eos cibauit, quasi pinguissimo quodam frumento. Subintelligitur enim dictio,quasi,vt sit ordo,& sensus:cibauit eos quasi ex adipe frumenti. Per adipem vero frumenti,tenuissimam, ac purissimam illam triticeæ farinæ partẽ intellige,quã similam appellant:& per mel, aquam illam intellige, quæ ex petra manauit, non quòd natura esset mel,sed opinione & sapore. Illis enim tunc fatigatis & sitientibus adeo fuit suauis, vt mel prorsus esse videretur:atque ideo ipse etiam Moyses hoc pacto eam in cantico Deuteronomij appellauit dicẽs:expressit mel de petra. Huiusmodi autem cibi & potus,ac satietatis commemoratione bonorum omnium eis præstitorum abundantiam significabit. Et aliter:cibauit Christus quatuor millia hominum ψκδ. panibus, & potauit eos mellita eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

doctrina vsque ad saturitatem. Quàm dulcia enim, inquit, faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Petra enim illa, vnde fluebat aqua, vt Apostolus docuit, erat Christus.

Psalmus ipsi Asaph.

Quædam exemplaria inscriptionem habent quam posuimus psalmus ipsi Asaph: quædam vero, intelligentia ipsi Asaph: vel quia hic psalmus prudentiores atque intelligentiores reddit omnes iudices. vel quia intelligentia opus est, ad percipiendam prophetiam, quæ in eo continetur. Redargutionem etenim illam prædicit, qua in Scribas, atque in Pharisæos dominus noster in euangelio vsus est.

PSALMVS LXXXI.

Deus stetit in synagoga deorum. Christus stetit in medio synagogæ scribarum Pharisæorum, & seniorum populi, quos propheta hic deos appellat, quia aliis præerat, & inter inferiores iudicabant, quemadmodum in primo quadragesimononi psalmi versiculo latius tradidimus. Gregorius autē theologus in secundo sermone de baptismate aliter hoc declarat, vbi poteris videre.

Δ ἐκφέρει. *In medio autem deos diiudicabit.* Stās in medio eorū diiudicabit, hoc est, redarguet, principes scilicet & iudices populi, vt iam dictum est. vel, in medio, dixit pro corā multis. Magna etenim cum libertate Christus eos reprehēdebat, dicens: væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quòd hæc, atq; illa facitis. Hebræi vero expositores dicūt: deus stetit in medio principum, inuisibilis conspectui eorum existens: & in medio multorū eos redarguet per prophetas, si principatum atq; imperium indigne exercuerint.

Vsquequo iudicatis iniustitiam, & facies peccatorum accipitis? Stetit deus & iudicabit, dicens nimirum verba hæc quæ sequuntur: vsquequo &c. Iniustitiā autē hoc in loco posuit pro iniuste. Vel vsquequo iudicatis iniustitiam? pro vsquequo iustificatis peccatores? Per peccatores autē, iniustos oēs intelligit. Quousque, inquit, accipitis iniustos? hoc est, quousq; eos veremini? Huiusmodi loquēdi modo alibi scriptura vtitur, quando ait in lege: non accipietis faciem

ciem in iudicio, quoniam iudicium domini est. Ille autem personarum acceptor dicitur, qui iniustorum ac prauorum hominum potentiam, & magnitudinem veretur.

Iudicate orphano, & inopi. Horum, inquit, causam iudicate, & nolite despicere eos aut negligere. ἐξαιτεῖσθε.

Humilem pauperem iustificate. Si iniuria affecti fuerint: & rursus idem repetit quod in præcedenti dixit versiculo. Vel inopis & pauperis differentiam quære in psalmo 11.

Eripite pauperem & inopē, de manu peccatoris liberate eum. Vide quantæ curæ sint deo inopes: & pauperes, cum sæpius propheta sermonem de eis repetat. Eripite igitur, & liberate eos, quoties opprimuntur.

Non cognouerunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. ἔγνωσαν. Sponte sua cæci effecti sunt, & diuinos sermones non cognouerunt: hoc est, non intellexerunt. Ad maiorem enim declarationem additum est id verbum à propheta: in tenebris ambulant: hoc est in errore perseuerant. Vel aliter: non cognouerunt neq; intellexerunt, quid nam bonum atque honestum sit, atque ideo ambulant in ignorantia iniustitiæ.

Commoueantur omnia fundamenta terræ. Hæc verba Symmachus ita reddidit: conturbabo terram, propter habitantes in ea: & iuxta primam lectionem, iubet deus terram commoueri & fluctuare, vt iniustis principibus atq; iniquis iudicibus terrorem incutiat. Vel commoueantur fundamenta terræ, & illorum iniquitates non sustineant. Per fundamenta vero terræ, illius profunditatem intelligit. Sunt autem hæc verba summo plena terrore. Diuinam enim indignationem aduersus iniquos iudices ac principes, maximam esse demonstrant. Σαλευθήτω. ταραχ.

Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Verum vbi nam in veteri scriptura hoc dictum esse legimus? Quidam dicunt sententiam hanc contineri in illis verbis à deo prolatis: faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram. Mihi autem videtur, quòd iudices & principes dei appellati sint, in libro Exodi, quando populo deus mādauit, dicens: Deis non maledices, & principibus populi tui non dices male. Per deos etenim illic principes intellexit, quemadmodum in psalmo 44. tam exposuimus. Per filios ὑμεῖς.

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem altissimi, ipsos Israelitas intelligit. de eis enim à deo dictum est: filius meus primogenitus Israel.

Vos autem sicut homines moriemini. Sicut homines simplices. tametsi, inquit, imagine dei honorati estis, & tãto donati nomine, vt dei appellemini, licet etiam plerisque ob principatum honoratiores sitis, moriemini tamen vt simplices. homines enim hic vulgares quoslibet homines intelligit, quòd nec diuinam nouerunt legem, nec prudentiam vllam habent, cuiusmodi gentes sunt. Et dicens, moriemini, illud etiam significauit quòd huiusmodi viuendi normam vsque ad mortem ipsam perpetuo retinebunt: ac si diceret: hoc pacto viuetis vsque ad mortem.

Et quasi vnus ex principalibus cadetis. Idem rursus repetit, per principes autem, gentium duces intelligit. Et cadetis, dixit, pro moriemini. Quidam vero per vnum ex principibus, ipsum dæmonem intelligunt, veluti angelici olim ordinis principem: iuxta quem sensum, cadetis, expone, pro decidetis, à dignitate nimirum pristina: atq; hoc propter existimationem ac superbiam vestram. Nam & dæmon suo principatu male vsus, ab honore illo decidit diuino.

Exurge deus, iudica terram. Hoc de Christi resurrectione absq; vlla contradictione dictũ est. optat enim prophetа, & supplicat, vt resurgat Christus, & iudicet terrã, per Apostolos nimirũ, quos principes misit super omnem terram.

Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Tu, inquit, hæreditatem consequeris in omnibus gentibus. Hæreditas autem Christi, omnes sunt qui credunt in eum.

Canticum psalmi ipsi Asaph.

Quid sit canticum psalmi, diximus in proœmio operis. compositus est autem hic psalmus ex eorum persona qui è Babylonia captiuitate reuersi sunt. Nam cum Iudæorum finitimi vidissent post huiusmodi reditum readificari templum & ciuitatem restitui, conuenerunt in vnum, & Barbaricis gentibus collectis, impetum fecerunt in Iudæos, tametsi ab eis victi, & superati fuerint, duce Iudæorum Zorobabel. huiusmodi igitur materiam pertractat hic psalmus, in orationis speciem formatus.

PSAL-

PSALMVS LXXXII.

Domine, quis similis erit tibi? Non interrogãtis sed laudantis est sermo, & diuinam, vt ita dicam, incomparabilitatem admirantis. dictio enim, quis, hoc in loco non raritatem, sed impossibilitatem significat, ac si diceret: nullus tibi similis reperiri potest, ex quo diuinæ constituitur virtutis immensitas.

Ne sileas, neque mitescas deus. Noli adeo esse longanimis, aut patiens. Ita enim cæteri interpretes reddidere. Quare καταπραΰ. ψαλ. autem sic dicat, audi.

Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput. Inimici tui, qui tuum populũ oppugnant, vel qui propter te nobis infensi sunt, sonuerunt autẽ, hoc est, inauditum dedere clamorem, quemadmodum in exercitibus fieri solet, quãdo magna adest militũ multitudo. vel aliter: Ij qui olim suas in nos inimicitias, susurro penè tantũ significabãt, aperto nũc marte, ac palã hostiles animos fatentur, & temere omnia in nos gentes gloriantur. Extulerunt autem caput, hoc est, animos cœperunt, & multis secũ adiunctis coadiutoribus, audaciores effecti sunt.

Super populum tuum malignauerunt consilio. Consilio, hoc est, concordi ac cõmuni omnium sententia. quædã exemplaria habent, consilium, in quarto casu, & tũc sensus esse videtur, quod cõmune consiliũ maligno ac peruerso animo inierunt. Sciendũ est autem quod Græca dictio γνώμη. quæ hic in Græco habetur, & pro qua interpres cõsilium reddidit, aliquando admonitionem significat, iuxta illud Apostoli: de virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do. aliquando consilium, vt hoc in loco: super populum tuum malignauerunt consilium: aliquando autem sententiam, vt illud Danielis: Quam ob causam exiuit tam impudens sententia? Aliquando etiam opinionem de fide, aut de quopiam dogmate, quale illud est apud theologum dicentem: sed suam ex aduerso opinionẽ adducere, viri pij est, & sapientis. In omnibus enim his locis in Græco habetur, vt diximus dictio γνώμη. γνώμη.

Et consiluerunt aduersus sanctos tuos. Iteratio sermonis est, ad maiorem prædictorum declarationem. De sanctis autem, vide quæ in psalmo 78. dicta sunt. ἐπαναλήψεως. ψαλ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dixerũt: venite, exterminemus eos ex gente, & nõ memoretur nomen Israel amplius. Hoc est, consiliũ quod inierunt exterminemus autem ex gente, hoc est, priuemus eos hac qualitate vt gentes sint, deducendo eos nimirũ ad nihilum & amplius nõ memoretur, hoc est, in futurũ prorsus nõ nominetur: perdita videlicet ac penitus dissipata illa gente.

Quoniam consultauerunt vnanimiter simul. Hoc est scelestе ac maligne meditati sunt consilium. reassumit enim sermonem de consilio, communi eorum conspiratione deum hoc pacto excitans ad vindictam, qui gentium solet dissipare consilia. dictio autem, quoniam, narrãtis est. dictio, vnanimiter, ad consilia eorum refertur. dictio vero, in vnum, ad locum, & sensus est, quòd in vnam conuenerunt sententiam, atque in eodem loco.

Aduersus te testamentum disposuerunt. Testamentum posuit pro fœdere, seu pacto. quòd enim Græcæ dictiones, διαθήκη & συνθήκη tam voce quàm deriuatione, & significatione cognatæ quodammodo sunt, hinc factum est, vt altera alterius sæpe loco ponatur. deinde eos connumerat, qui in vnum simul conuenerunt.

Tabernacula Idumæorum, & Ismaelitæ. Per Idumæorum tabernacula, vel ipsos simpliciter Idumæos intelligit, vel eorum ciuitates. Idumæi autem descendunt ab Esau, qui alio nomine dictus est etiam Edom. Ismaelitæ vero genus suum deducunt ab Ismaele filio Abrahæ.

Moab & Agareni. Moabitæ populi sunt, qui originem trahunt à Moab filio Loth: Agareni vero ab Agar matre Ismaelis: quæ postquam expulsa est è domo Abrahæ, alteri se viro coniunxit, vnde isti descenderunt.

Gebal & Ammon, & Amalech. Gebalei populi erant, qui prope Idumæam habitabant. Ammonitæ autem ita denominati sunt ab Ammon filio Loth. Et Amalechitæ ab Amalech, qui & ipse originem ducebat ab Esau, qui sanè aliam ab Idumæa regionem separatim habitabant.

Alienigenæ cum iis qui habitant Tyrum. Per alienigenas, Philistæos intellige, quos nunc Palæstinos dicimus. hi etenim viciniorem Iudæis regionem habitabant, atque ideo alienigenæ in specie appellati sunt. per habitantes autem Tyrum, Tyrios intelligit.

Etenim

Etenim & Assur venit cum illis. Assur, appriè Assyrij sunt: verũ hoc in loco, Samaritanos ita appellat, veluti Assyriorum colonos. nam post duarum tribuũ captiuitatẽ, illuc missi sunt Samaritani ab Assyriis, vt regionem illam incolerent. abundat autem, hoc in loco coniunctio, etenim.

Facti sunt in adiutorium filiis Loth. Filios Loth, eos esse intellige, quos superius Moabitas appellauit, & Ammonitas. Hæ etenim nationes Iudæis præcipue inuidebant, & ideo in eos alias gentes in vnum collegerunt.

Fac eis sicut Madian, & Sisaræ, sicut Iabin in torrente Cison. Imprecatur propheta aduersus gentes superius cõnumeratas, quę ciuitatis Hierusalẽ instaurationẽ ferre nõ poterant, atq; in memoriã, illorum hominũ ruinã reuocat, qui Iudęorũ populo olim infesti fuerant, & præter omniũ opinionem perierant, optãtq;, vt eodem pacto nunc prædicti omnes pereant, ob malignã eorũ mentẽ in Iudæos, quo illi superiores. Et per Madian quidem Madianitarũ exercitum intelligit, quem multitudine, ac copia militum terrã obtexisse legimus, & tamen à trecentis viris, Gedeone duce superatum, atq; his quidẽ inermibus omnibus, lampades tantum, & tubas ferentibus, vt in libro Iudicũ legimus. Sisara dux fuit exercitus Iabin regis Canaan potentissimi. Nongentos etenim ferreos currus habebat: hos autẽ omnes superauit Barach aduersus eos iussu Deboræ profectus, quæ illis tẽporibus iudicabat populum Israel. Et Sisarã quidem fugientem, Iael vxor Caber hospitio acceptum somno sopiuit, ac deinde malleo & clauo illius tempora penetrauit, atque hoc pacto interemit: ipse autem Iabin occisus fuit à Barach, qui vniuersum cũ rege exercitum dissipauit. Torrens autem Cison proximus est & contiguus loco, vbi prælium illud commissum est. Hæc autẽ omnia distincte habeatur in libro Iudicũ.

Exterminati sunt in Aendor. Aendor locus est vbi bellum cum Sisara commissum est. aliqui locum torrentis Cison eundẽ esse dicunt & Aendor, & geminũ habere nomen.

Facti sunt quasi stercus terræ. Insepulti, dissoluti, & putrefacti.

Pone principes eorum, sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana. Per principes, duces gentium intelligit, quas supe-

rius commemorauimus. Oreb & Zeb, Madianitarũ erãt duces, quos Gedeon, vt diximus, interemit. Zebee autem & Salmana eorundem erant reges, qui simili modo à Gedeone occisi sunt.

Omnes principes eorum. Ita vt nemo relinquatur, verum dum aduersus principes imprecatur, subditos etiam eis populos comprehendit.

κληρονομήσωμεν. *Qui dixerunt hæreditemur nobis sanctuarium dei.* Hęreditemus, pro dominemur, vel in potestate nostra habeamus, nõ vt honoremus illud, sed vt sacra vasa, & reliquas oblationes diripiamus. per sanctuarium autẽ, templum ipsum intelligit, in quo deus populum sanctificabat.

Deus meus pone eos, vt rotam. Continue instabiles, & crebris mutationibus circumactos. hoc pacto enim rotæ poterunt comparari.

κυλίσμα. *Vt arundinem ante faciem venti.* Ita, vt facile dissipentur, & nullam inueniant stabilitatem.

ὡς πυρὶ καταφλέξει. *Quasi ignis qui comburet Syluã, et quasi flamma cõburens mõtes, ita persequeris illos in procella tua, et in ira tua conturbabis eos.* Nõ secus illos psequaris, quæso, & cõsumas, atq; ignis solet syluã populari. summa etenim vi fertur ignis in syluam, & omnia corripit. Hæc autẽ verba à sequentibus ex ponũtur, quę dicunt: & sicut flãma comburens mõtes. Et simili modo verba illa: ita persequeris eos in procella tua: à sequẽtibus verbis declarantur: & in ira tua conturbabis eos. procellã em̃ hoc in loco celerẽ atq; impetuosum iræ motum metaphoricè appellauit. procellæ enim propriũ est, omnia cõturbare. quod vero ait: psequeris, & cõturbabis: vel prophetice dicta sunt, veluti futura prędicãtur, vel operantis modũ continent pro, persequaris, & cõturbes.

Imple facies eorum ignominia. Eis nimirum profligatis.

Et quærent nomen tuũ domine. Interrogantes cũ timore, ac tremore, quis nam sit is deus qui tam admirande nos populum suum liberauit, & eos perdidit.

Erubescant, et conturbentur in seculum seculi, et confundantur, et pereant. Cum aduersus eos imprecatus fuerit, vt in præsenti pereant seculo, imprecatur etiam, vt pereãt in futuro, quod seculum seculi appellauit, vt alibi etiam diximus. perire autẽ in futuro seculo ille dicitur, nõ qui ita perit, vt amplius

amplius nõ sit, sed q eas persoluit pœnas, quas qui sustinent, perire omnes dicuntur. In illo enim seculo, praui omnes erubescent, & confundentur, publicatis ac diuulgatis eorum operibus: & turbabuntur, vbi iudicis cõsã tiam, ac seueritatem viderint, deinde etiam punientur.

Et cognoscant, quòd nomen tibi, dominus. Inuiti igitur id cognoscant, postquàm sponte noluerunt.

Tu solus altissimus in omnẽ terrã. A cõmuni sensu sumendum est verbũ cognoscant. addiscant, inquit, quòd tu solus deus es totius terræ. Altissimum autem deum vocauit, veluti supercœlestem. potest etiam hic psalmus his omnibus accommodari, qui pro Christo persecutionem sustinent. *Ita.*

In finem pro torcularibus filiis Core, psalmus.

Octuagesimus etiam psalmus huiusmodi inscriptionem fortitus est. Ibi vide expositionem. de eisdem enim torcularibus propheta noster nunc loquitur.

PSALMVS LXXXIII.

Vàm dilecta tabernacula tua domine virtutum. Dictio q̃, hoc in loco idem significat quod alibi diximus, in psalmo 72. ibi: quàm bonus deus ipsi Israel. Per tabernacula autẽ ecclesias intelligit, q̃ variis in locis cõstructæ sunt, & in quibus diuina habitant charismata. has etenim ecclesias mentis oculo prævidens propheta noster dilexit eas. de his autem verbis, domine virtutum, dictum est in psalmo septuagesimo octauo.

αὐλαι. *Cõcupiscit, & deficit anima mea in aulas domini.* Anima mea deficit, cupiẽs ad huiusmodi ecclesias peruenire: quas aulas dei etiam appellauit, quia in eis moratur, ac conuersatur Christus, vel, deficit, hoc est, dissoluitur ac debilitatur, nimio scilicet fatigata desyderio. dicuntur enim ardentes amatores deficere, quando amatæ rei disiunctionem ferre nequeunt. Quisque etiam cœlestem appetit regem, dicere potest, quã amabilia sunt tabernacula illa tua intellectualia, quæ in cœlis sunt, illæ, inquam, aulæ cœlestes. concupiscere autem posuit, pro festinare.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in deum viuum. Non hoc tantũ, inquit, accidit animæ meę, sed & corpus meũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Christo lætatum est. viuum autem, seu vt in Græco habetur, viuentem deum appellauit, propter idolaque mortua esse dicuntur: vel quia à mortuis Christus resurrexit. Primo autem cor ipsum lætitia afficitur, & deinde gaudium in vniuersum corpus diffunditur.

Etenim passer inuenit sibi domũ, & turtur nidũ sibi, vbi ponat pullos suos, altaria tua domine virtutum. Passerem animã appellat, veluti q̃ ab intellectuali aucupe, laqueis, atq; aliis multiplicibus insidiis petitur. Anima enim, inqt, mea sicut passer erepta est de laqueo venantiũ. Per turturẽ simili modo castam omnẽ animã intelligit, quæ & mœsta sit, & quietẽ sectetur: cuius pulli, hoc est, cuius filij, virtutes sunt. habent autẽ huiusmodi animæ in ecclesiis, quasi in quibusdam tutissimis nidis, protectionẽ, atq; refugiũ. vbi ponet, autẽ dixit, pro, vbi disponet, atq; vbi operabitur, huiusmodi scilicet virtutes. Et aliter: passer est populus Christianus, cui tam intellectuales, quàm mũdi huius venatores, dæmones nimirũ atque impij homines insidiantur: turtur autem est, episcopus quilibet, aut doctor Christianæ religionis, qui in ecclesiis filios ponit, quos per spiritum regenerat. inuenit enim, inquit, passer domũ, & turtur nidum, altaria nimirum tua, hoc est, ecclesias tuas, in quibus singulis diebus spiritualis agnus immolatur.

Rex meus et deus meus. Versiculus iste habetur etiam in quinto psalmo.

Beati, qui habitant in domo tua. Concupiuit quidẽ beatus Dauid introire in aulas domini, quas diximus, & tamẽ ipse cul ab eis constitit, mentis oculis tantũ cernẽs: quod reliquũ est igitur, illos appellat beatos, qui illinc habitaturi erant. per domum enim dei, has ipsas aulas, Christi nimirum ecclesias intelligere debemus. indifferenter autem singulari numero, & plurali vsus est: quoniam si loca respicias, ecclesię numero plures sunt, si religionem & fidei communicationem, omnia quæ vbique locorum sunt templa, vnam constituunt fidelium ecclesiam.

In secula seculorum laudabunt te. Semper ac perpetuo laudes tuas in ore habebunt.

Beatus vir, cui est auxilium ẽ abs te. In hoc versiculo idioma quoddã Hebraiçũ est illi simili, quod vidimus in psal-

mo 9. ibi: cuius maledictione os eius plenũ est, vbi vide.

Ascensiones in corde suo disposuit. Talis inquã, homo excogitauit intra se gradus, atque ascensus quosdam, à sensibilibus ad intellectualia, à peioribus ad meliora. sunt autem istæ ascensiones, bonæ quædam cogitationes, per quas veluti per scalam gradatim ad alta & diuina dona conscendimus. Beatus itaque, inquit, ille est, qui auxilio tuo se potest iuuare. illi autem auxilium tuum præsto fuerit, qui ascensiones istas in suo corde disposuerit.

In valle lacrymarum. Disposuit autẽ in seipso huiusmodi ascensiones, existens in loco lachrymarum. Vallis autem lachrymarum, seu vallis fletus, metaphorice dicta est, ab illo loco, vbi olim deus, Hebræorum iniquitates redarguens, populum cõmouit ad fletũ: vnde vallis fletus appellatus est locus ille. & quia cuiusq̃; vallis situs humilitatem præfert, docemur quòd cum humilitate agẽda est omnis pœnitentia. de pœnitentibus enim loquitur propheta eos beatificans qui in valle lachrymatũ ascensiones disposuerint in corde. Nam iuxta Anagogen idem nobis significat, vallis fletus, quod pœnitentiæ locus.

In loco, quem posuit. Existens in valle fletus, atque in loco, quem sibi ipsi posuit, hoc est, in loco, quem elegit.

Etenim benedictiones dabit legislator. Beati illi, inquit, sunt, quos prædiximus. Nam & Christus, qui hanc nobis legẽ dedit, euangelicis etiam mandatis suis benedictiones eis dabit, quẽadmodum apud Matthæum, & Lucã legimus.

Ibunt de virtute in virtutem. Ex humilitate ad luctum, ex luctu ad compunctionem, atque hoc pacto ex vna in aliã virtutem, summo cum profectu, ad sublime virtutũ culmen ascendent. virtus autẽ ideo dicta est, quia viribus potentiorem illum hominẽ reddit, qui eam amplectitur: vires autem cum dico, non corporis tãtum, sed animi etiã facultates intelligo. Possumus & aliter dicere: quòd ibũt ab oratione ad lectionem sacrarum literarũ: & ab huiusmodi lectione, ad imperfectorum quorumlibet admonitionem, atque exhortationem: item ab exhortatione, ad gratiarum actiones, atque ad laudem dei. & aliter: à virtute donorum dei, quæ hic in terra nobis præstantur, ad eorum virtutem, quæ in cœlorum regno tribuentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Videbitur deus deorum in Sion. Prophetia hic continetur de incarnatione Saluatoris, qui in Sion ortus est, iuxta illud: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, annuncians præceptum eius. Deum autem deorum ea ratione appellauit, quam diximus in principio psalmi quadragesimi noni.

Domine deus exaudi orationem meam, auribus percipe deus Iacob. Idem est dicere deum virtutum quod dominum virtutum, de quo in principio diximus præsentis psalmi. per orationem autem eas preces intelligit, quas in progressu dicturus est. Deus etiam Iacob, pro deus, qui olim luctans in figura hominis apparuisti Iacob.

Protector noster aspice deus, & respice in faciem christi tui. Hæc est illa oratio, quam exaudiri postulauit. per Christum autem hoc in loco quemcunque Christianum intelligit, qui in Christo baptizatus sit, & Christum induerit: de quo in fine procœmij præsentis operis dictum est.

Quia melior est dies vna in atriis super millia. De diuinis atriis paulo superius dictum est. melior est autem vna huiusce modi dies super millia aliorum dierum, qui alibi quàm in tua aula agantur. dictio autem, quia, confirmantis est hoc in loco, pro vere.

Elegi abiectus esse in domo dei mei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Idem rursus repetit, sed manifestius. Tu vero mecũ considera quando diuinæ domus amore ac desyderio teneretur, is qui abiectus esse malebat in domo dei, ob eam nimirum sanctificationem, quæ illic perpetuo adest, quàm delitiose cum peccatoribus habitare.

Quoniam misericordiam & veritatem diligit dominus deus. Admiscet propheta in hoc psalmo admonitiones, atq; ad actiuã nos & contẽplatiuã vitam hortatur, dicẽs, q; deus diligit misericordiã & veritatẽ. Misericordia autẽ ad actiuam, & veritas ad contemplatiuã vitam pertinet: quòd si istas deus diligit virtutes, necessario etiã eos amabit, qui huiusmodi virtutes amplectũtur: quia deus est ipsa misericordia, & ipsa veritas. dictio autem quoniã, narrãtis in morẽ posita est, & abũdat, vt sæpe diximus, more Hebraici idiomatis. Possumus & aliter dicere, quòd Christus nostri misertus est, & verum nobis euangelium prædicauit.

Gratiam

Gratiam & gloriam dabit. Gratiam remissionis peccatorum veluti dedit meretrici & aliis multis, vel gratiam miraculorum dabit, qualem Apostolis præstitit & cæteris sanctis. gloriam vero, & eam, quæ est ab hominibus, & eam quæ in cœlo est. vel deificationis gloriam, vt dei sci licet efficiamur, & gloriam cœlestis regni adipiscamur.

Dominus nõ priuabit bonis eos qui ambulãt in innocẽtia. Quidam per figurã hyberbaton cõstruũt hunc versiculũ, videlicet: dominus dabit gratiam & gloriã iis, qui ambulãt in innocẽtia: deinde dominus priuabit eos cœlestibus bonis: & quia Græca lectio indifferentẽ continet cõstructionem, (habetur enim in Græco κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀδικίᾳ, quod ad literam dicere possumus, dominus nõ priuabit bona iis qui ambulant in innocẽtia,) dic quòd dictio, priuabit, sic posita, accipitur pro prohibebit. quidam vero dicunt casus in constructiones fuisse immutatos, & positũ, nõ priuabit bona iis, qui ambulant in innocentia: pro, non priuabit eos bonis. innocentiã autẽ hoc in loco pro abstinentia vitiorũ posuit, cõsydera etiã, ne fortassis verbũ ἀστερίσκω, hoc est, verbũ priuo, eodẽ modo cõstruatur, quo verbũ aufero: quod aliquãdo cũ dativo iungitur, & accusatiuo, veluti: aufero tibi eã rẽ, sicuti repetimus apud Aristidem: abstulit ei ægritudinem. item apud philostratũ: cũ fortuna ei magnũ pmiũ abstulisset.

Domine deus virtutum, beatus homo, qui sperat in te. In psalmo etiã 53. legimus: beatus vir, qui sperat in eo. ille autẽ sperare dicitur in deo, qui mũdana omnia despicit, & ab eo solo depẽdet. Hebtẽi vero hũc psalmũ dicũt ad captiuum in Babylone populũ ptinere, qui ad Hierosolymitanũ tẽplũ accedere optabat, & beatos eos omnes dicebat, q illic degerẽt: Qui etiã populꝰ in illo tẽplo, vel vnica tũ die cõmorari maluisset, quàm alibi vel lõgissimo tẽporis interuallo: verum nõ possunt per omnia huiusmodi expositionẽ suo accõmodare, ppositũ: cũ illa eis verba aduersentur: in secula seculorũ laudabũt te. Nã & templũ, & laudes, quæ in eo tẽplo deo dicebãtur, abierũt omnia. & verba illa, in valle lachrymarũ, nullã iuxta eorum expositionem haberent cõsequentiam. Et multa alia prẽterea erunt dissona. Nam & ipsa in primis inscriptio aduersa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,quæ torcularia plurali numero appellat, eum passim in veteri testamento, templum Hierosolymitanum torcular singulari numero, aut tabernaculum appellatum sit,& non torcularia,aut tabernacula.

In finem filijs Core,Psalmus.

In finem etiam inscribitur hic psalmus,ob prophetias in eo cõtentas,quæ ad finem tendebant & in figurâ quidem ea prædicit quæ ad populi captiui in Babylone libertatem pertinebant,ve ra autem de gentibus pertractat,quæ sub idolorũ seruitute captiuæ tenebantur,& quas ab huiusmodi iugo liberandas prædicat.

PSALMVS LXXXIIII.

Benedixisti domine terram tuam. Hęc quę dixim⁹ mẽtis oculis pręuidẽs ꝓpheta deũ ipsum alloquitur,dicẽs:Benedixisti domine terrã tuã, seu (vt veri⁹ in græca lectione habetur)bona voluisti dñe terræ tuæ.habetur enim in græco verbũ *εὐδόκησας*.vnde *εὐδοκία* quę beneplacitũ dicitur, seu bona volũtas.in græca tamẽ lectione cõstructio indifferens est.Terræ autẽ tuę dicit, quia domini est terra,&c. Bona igitur nũc voluisti terræ tuæ.nã olim ob primi parẽtis trãsgressum,bona ei nõ volebas,sed mala:maledicta, inquiens,terra in operibus suis:at nunc ob nouã nostri Adã obedientiã,in gratiã tuã restituta est:quinimmo olim tua tantũ erat creatura,nũc etiã possessio tua facta est.& hunc quidẽ sensum fideles oẽs sequuntur:Iudęi vero per terrã dei,ipsam tm̃ intelligunt Iudęã,veluti quę populo dei fuit destinata: cui ideo bene voluisse deũ dicunt,quia post captiuitatem rursum eã habitari cõcessit.

Auertisti captiuitatem Iacob. Quæ futura erant ponit,vt facta, prophetiæ lege.auertisti, inquit, captiuum populum Iacob à tyrannide qua premebatur.per Iacob vero, vt iã sæpe diximus,Christianum populum intelligit.

Remisisti iniquitates populo tuo, operuisti omnia peccata eorum. Hunc populũ propheta alibi in psalmo 51.beatum appellauit,dicẽs:Beati quorũ remissæ sunt iniquitates,& quorũ tecta sunt peccata,remisit enim nobis per pœnitẽtiam

nostras iniquitates, & sacris baptismi aquis peccata nostra cõtexit.Hebræi vero dicũt ꝙ remisit dæus iniquitates,ob quas acti fuerãt in captiuitatẽ, & ꝙ operuit eorũ peccata in profundo veritatis.Populus autẽ domini non solum antiquus ille Israeliticus populus appellatur,iuxta rationem reddità in psalmo 80. sed etiam nouus Christianorum, vt diximus in primo versiculo psalmi 77.

Sedasti omnem iram tuam. Quam antea habebas propter huiusmodi nostras iniquitates, & peccata. κατέπαυσας

Auertisti ab ira indignationis tuæ. Quid sit ira indignationis,seu potius,vt in græco habetur, ita excandescentiæ, vidimus in psalmo 77.Auertisti autem pro declinasti, ab indignatione,nimirum: atque ita ad hilaritatem & benevolentiam pertransisti. τῶν ὀργῆς

Conuerte nos deus salutarium nostrorum,& auerte irã tuam à nobis. Deinceps ex populi persona sermonem facit, vel etiam seipsum propheta cum eis adnumerat,supplicans, vt petita superius consequantur. Quid autem significẽt illa verba,deus salutarium nostrorum, dictum est in psalmo sexagesimoseptimo.Conuerte autem nos à captiuitate in pristinam dignitatem. ἐπίστρεψας.

Nunquid in secula irasceris nobis? In secula hic posuit,pro perpetuo:seu pro,nunquid diu irasceris? Quidam autem non per interrogationem hoc dictum esse intelligunt,& dictionem *μὴ*,quæ habetur in Græca lectione exponunt, vt recte etiam exponi potest, pro ne, & sit sensus: ne in perpetuum nobis irascaris.

Aut extendes iram tuam à generatione in generationem? Idem rursus repetit. in generationem autem dixit, pro vsque ad aliam generationem: de quo in nono psalmo dictum est:Et extendes, pro protendes.

Deus tu conuertens viuificabis nos. Conuertens nos nimirum à captiuitate ad libertatem, atque à vitiis ad virtutes:vel quia Græca dictio *ἐπιστρέψας* in vtroque potest sensu accipi,& legi etiam potest: Deus tu conuersus: dicamus,Deus tu cõuersus ad nos. Antea enim auersus eras à nobis:viuificabis, hoc est, viuos nos reddes, ad opera virtutum.Nam antea ad ea pene mortui eramus.

Et populus tuus lætabitur in te. Huiusmodi scilicet conuer

sionem consecutus.

Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Hæc & quæ sequuntur de Christo intelligẽda sunt: Rogat enim propheta deũ patrẽ ex fidelis populi pſona vt Christ⁹, quẽ & misericordiã dei, & dei salutare appellat, sibi ostẽdatur. Misericordiã aũt & salutare ideo eũ appellauit, qa misericordia motus est, vt carnẽ assumeret, & nos saluaret: vnde & misericors, & saluator merito appellatur. Misericordiã vero tuã deus & salutare tuũ hunc dicimus, quia misericordiã illã, & salutare illud petimus, qđ à te est. Ad patrem enim loquitur propheta, tu vero illud nobis dabis, quod petim⁹ ira vt aliquãdo canere possim⁹ eũ Propheta: puer nat⁹ est nobis, & filius datus est nobis.

Audiam quid loquatur in me dominus deus. Diuinã Prophe ta ſpirationem, atq; auram in ſe aduentaturã ſentiens, ad audiendum præparatur. Quod vero ait: quid loquatur in me, dictum est, vt ostenderet, quòd deus non in exteriores corporis, sed in interiores animę aures locutur⁹ erat.

ὅτι τὸν λαὸν ἀυτοῦ εἰρηνεύσει κύριος ὁ θεὸς ἀυτοῦ.

Quoniam loquetur pacem super populum suum, & super sanctos suos, & in eos, qui conuertunt corda sua ad eum. Audiã, inquit, qđ loquetur. Omnino enim loquetur deus, atq; euã gelizabit pacẽ populo suo. Et vere quidẽ populus dei & sẽ cũ ipſe, & cum deo semper pacẽ habet, sicuti cõtrà, idẽ populus semper pugnã, ac bellũ habet cũ dæmone, & cũ vniuersis qui dæmonis amici, aut deo inimici sunt. Eosdẽ autẽ fideles & populũ dei appellauit, & sanctos, hoc est, sanctificatos, ac dicatos deo, & conuertentes corda sua, hoc est, animas suas ad eum: vel à corde totum hominẽ significauit, veluti à parte totum.

Verumtamen prope timentes eu salutare ipsius. Hoc illud est, quod in se Propheta deum loqui audiuit. Dictio autem, verũtamẽ, superflua est in hoc loco, vel accipitur pro vere. Erit, inquit, salutare ipsius dei, prope eos qui deum timent, & sensus est, quòd simulac fuerint aliqui timentes eum, qui fideles nimirum futuri erãt, tunc prope eos erit Christus, hoc est statim tunc aduenier.

Vt inhabitet gloria in terra nostra. Quod in græco legimus, ϑυ κατασκηνῶσαι. exponi potest, vt exposuit latinus interpres. Vel etiam vt inhabitare faciat gloriã: quæ lectiones tamen

tamen eodem tendunt. Prope igitur erit Christus, vt inhabitare faciat gloriam, gratiam, & honorem in terra Hierusalem, vel quia ipse ille erat qui caro factus est, & habitauit in nobis, vel quia post saluatoris incarnationẽ vsque in hodiernum diem terra illa Hierusalem nobilis, honorata & omnibus desiderabilis facta est.

Misericordia & veritas obuiauerunt, iustitia & pax osculatæ sunt. Quidã his versiculis connumerari dicunt eas virtutes, quæ in Christo conuenerant, veluti misericordiã & veritatem. Et misericordiam quidẽ demonstrauit Christus sanando ægrotos, veritatẽ vero docendo, & prædicando. Conuenerant etiã in Christo iustitia, & pax. Ita significatur nobis illis verbis: exosculatæ sunt. Iustitia aũt Christi apparuit, in recte iudicando cũ & prauos redargueret, & virtute præditos hoĩes laudaret. Pax vero in mãsuetudine ac modestia: verũ, vt altius exponamus, Misericordia quidẽ diuina dici potest Christi natura, quę po testatem habet dimittendi peccata, & sanãdi infirmitates veritas autẽ humana eiusdẽ natura, qa non inuentus est dolus in ore eius, & quia ipse solus illã hoĩs dignitatẽ ac similitudinẽ vere seruauit, qua ad imaginẽ dei factus fuerat, & quia verus homo erat, & nõ phantasma, vt hæretici quidã dixerunt. Quod igitur ait, obuiauerũt: idẽ est, qđ conuenerunt in vnũ, hoc est, in vnã personã vnitæ sunt. Iustitia itẽ pro diuina accipitur natura. Solus enim deus iustus iudex est. Pax vero pro natura humana ob ingenuam nimirũ ac natiuã eius mansuetudinem. Hæ igitur virtutes mutuo se osculatæ sunt eo, ꝙ summam inter se vnionem, atque conuenientiam habebant in Christo.

Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Quando homines veram per filiũ fidẽ amplexati sunt, tũc pa ter iure ac merito eorũ prouidẽtiam ampliorẽ susceþit, destructo nimirũ dæmone, eorũ tyrãno. Vel aliter: Per veritatẽ ipsum Christũ intellige. Ait enim ego sum veritas. Orto igitur Christo de terra, iuxta generationẽ hãc inferiorẽ, & dissoluto deinceps oĩ errore ac mendacio, patet qui summa est, vt diximus, iustitia de cœlo in terrã ꝓspexit, cũ antea ob mẽdaciũ, qđ ĩ vniuersam erat terrã diffusum, à nobis oĩbus esset auersus. Supernа igitur tũc atq;

Universidad de Deusto Biblioteca

cœlestia inferioribus ac mundanis sunt conciliata.

Etenim dominus dabit bonitatẽ, & terra dabit fructũ suum. Vide quàm constanter prædicat nobis beatus Dauid, q̃ pater daturus esset filium suũ hominibus. Per bonitatem enim nihil aliud intelligere possumus, quàm ipsum deũ. Nullus enim, inquit, bonus, nisi solus deus. Et litera Symmachi habet: etenim dominus dabit bonũ, terra etiã dabit fructũ suũ: Apostolos nimirũ & alios fideles, qui è sua regione germinatunt. Apertius vero ac manifestius est, vt dicamus, q̃ nato Christo, deus dabit misericordiã hominibus, & quòd terra fructibus abundabit.

Iustitia coram eo præcedet. Per iustitiã hic vniuersas cõplectitur virtutes. Harũ igitur virtutum lux, instar lãpadis, à Christo coruscans, tm̃ ante illum emittet splendorẽ, vt celebrem ac præclarum apud omnes illum redditura sit.

Διαβήματα αὐτοῦ.

Et ponet in viam gressus suos. Deinceps autẽ Christus ponet gressus suos, hoc est, illam virtutũ semitam per quam ipse ambulabat, ponet, inquã, eam in hoc, vt sit via cæteris Christianis, per quam illi incedentes ad eum tandem perueniant. Vel aliter: Ioannes domini præcursor, quem beatus Dauid hoc in loco iustitiam appellat, veluti qui oẽm legis iustitiam seruauit, præcedet corã Christo, hoc est, ante Christũ. Ecce enim ego, inquit, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam ante te. Clamabit, enim parate vias domini, rectas facite semitas eius. Et quia Græca dictio, αὐτοῦ ita referri põt, vt non solum legamus, gressus suos, sed etiã gressus eius, alio modo expone, q̃ iustitia Christi, vel eius diuinitas præcedet coram eo, hoc est, ante assumptam carnem, veluti optimus quidam dux. Et ponet in viam gressus eius: iuxtà illud, præuidebam dominum in conspectu meo semper, propterea à dextris est mihi ne commouear.

Oratio ipsi Dauid.

Clara quidẽ atq; aperta est hæc inscriptio, vt in proœmia operis dictum est. Illud tamen ad institutionem nostram pertinet, quòd dum prophetæ nostri preces videmus, quas ad deum fundebant, nos illinc pariter docemur, quo nã pacto quando in angustiis ac calamitatibus constituti sumus, orare ad deum debeamus. Prædixit etiam in hoc psalmo gentium vocatio. Non desunt tamen qui orationem hanc ex Ezechiæ regis persona scriptam asserant.

PSALMVS LXXXV.

INclina domine aurem tuam, & exaudi me. Quomodo autem deus dicatur inclinare, diximus in psalmo decimosexto.

Quoniam inops & pauper sum ego. Veluti, qui aduersus visibiles, aut inuisibiles inimicos, idoneas vires non habeo, & eis resistere non possum.

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. Tunc enim sanctificatus sum, quando tibi oblatus seu dedicatus fui. Illa quippe sancta efficiũtur quæ in dei ministerium dedicantur, vt in psalmo 15. dictum est. Vel sanctũ seipsum appellat quasi pium, ac religiosum erga deum, inimicorũ scilicet comparatione, qui impij erant.

Saluum fac seruum tuum deus meus sperantem in te. Salua eum, inquit, ab imminenti periculo, qui nulla alia in re, sed in te solo confidit.

Miserere mei domine, quoniam ad te clamabo tota die. Pro tota die, Symmachus, semper, interpretatur. τὸ πληρέσ ημα.

Lætifica animã serui tui: quoniam ad te leuaui animã meam. Mœrorem, quo detineor, dissolue. De verbis, leuaui animam meam, dictum est in primo versiculo psalmi 24.

Quoniam tu domine bonus, & mitis, & multum misericors omnibus inuocantibus te. Pro mitis, Aquila, & Symmachus dixerunt, propitius. Mitis autem, idem est quòd mãsuetus. Inuocantibus autem te, non simpliciter, sed ex toto corde inuocantibus. Nam & in psalmo centesimo quadragesimoquarto eũ dixisset, prope est dominus omnibus inuocantibus eum, addidit, omnibus inuocantibus eum in veritate, hoc est, ex tota anima. πολυέλεος.

Auribus percipe domine orationem meam, & intende voci deprecationis meæ. Hæc verba exposita inuenies in primo versiculo psalmi decimisexti.

Non est similis tibi in diis domine, non est secundum opera tua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omnes enim dij gentium dæmonia, dñs autẽ cœlos fecit. Et tu verus quidẽ deus es, illi autẽ falsi. Videtur autẽ mihi hic versiculus assumptus fuisse ex verbis Moysi dicentis: Quis similis tibi glorificatus in sanctis, admirabilis, glorioſe faciẽs prodigia? Christi vero opera sunt, nõ creatio tñ, aut prouidẽtia tam visibilis, quã inuisibilis creaturæ, sed ipsius etiã creaturæ reformatio tyrãnique destructio, illa insup mortis occisio, quã ꝓpria operatus est morte: itẽ illa totius orbis expiscatio, quã ꝑ paucos, ac viles quosdã piscatores perfecit: quibus oĩbus addi etiã potest miraculorũ vis. Nã etsi multi alij similia operati sint miracula, nullus tñ propria authoritate id poterat, et Christus. Inuocatione quippe diuini noĩs operabantur.

Omnes gentes, quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te, & glorificabunt nomen tuum, quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia tu es deus solus. Hæc est prophetia de gentiũ fide. Venient, inquit, ad te ipsæ etiam gentes. Adorare autem dicitur corã deo is, qui se à deo videri cognoscit. Esse autẽ dicitur corã deo omnis locus imperij eius. Glorificabunt te igitur, hoc est, laudabunt te omnes gẽtes & magnificabunt te, dicentes, ꝙ magnus vere es & quòd tu solus deus es, qui facis mirabilia.

προσκυνήσουσι.

Deduc me in via tua, & ambulabo in veritate tua. Per viam dei, virtutem illam intellige, quæ ad actiones pertinet: ꝙ veritatem vero, illam quæ ad contemplationem. Ille autem qui diuinitus ad primam ductus fuerit virtutẽ, peruenire de facili poterit ad alteram. De hac via & veritate inuenies etiam in psalmo 24. ibi: vias tuas domine indica mihi: & paulo post: deduc me in veritate tua.

τῷ φοβεῖσθαι

Lætetur cor meum in timore nominis tui. Lætetur nõ in mũdana lætitia, sed in tui timore. Vide quæso nouum genus lætitiæ. Timor, inquit, tuus sit mihi lætitia. Alibi vero dicitur: lætetur cor quærentium dominũ. Ille autem quærit dominum, qui timet eũ: cæterum nõ tantum dei timor, sed simplex etiam illius memoria pios ac fideles omnes lætificat, iuxta illud: memor fui dei, & lætatus sum.

Confitebor tibi domine deus meus, in toto corde meo. Hoc est gratias agam.

Quia misericordia tua magna est super me. Magnam dixit pro

pro multa.

Et eruisti animam meam ex inferno inferiori. Si psalmũ pertinere intelligas ad beatum Dauid, per infernum, profundam peccati foueam intellige: adulterij nimirum, atq; homicidij. Si vero ad regem Ezechiam, infernũ accipe pro morte, cui proximus fuit, & à qua admirande admodum liberatus est: potest etiam infernus accipi pro quolibet periculo, quod à visibilibus, seu ab inuisibilibus immineat inimicis.

Deus, iniqui insurrexerunt in me. Et hostes beati Dauid, q̃ insidias in eum moliebãtur iniqui erãt, & Assyrij, qui Ezechiam regem obsidebant. & oẽs denique tam visibiles quàm inuisibiles hostes nostri, iniqui appellari possunt.

Et congregatio potentium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo. Illi ipsi quos iniquos diximus. Hæc autem verba habentur etiam in psalmo 53.

Et tu domine deus meus miserator, & misericors, patiens, & multum misericors, & verax. Quia miserator es, & misericors, omnibus iis semper compateris qui oppressi sunt: & quia patiens es, & longanimis, non statim peccatores in hostium manus tradis: & quia multum es misericors, nõ semel tantum, sed sæpius misereris: & quia verax es, omnes eos saluas qui sperant in te.

Respice in me, & miserere mei Hic versiculus habetur etiam in psalmo vigesimoquatto.

Da robur tuum puero tuo. Robur, quod à te aduersus inimicos haberi potest. Puero autẽ tuo, hoc est, seruo tuo. κράτος.

Et salvum fac filium ancillæ tuæ. Hoc est seruæ tuæ. His autem verbis indicare videtur propheta se ex piis ac religiosis parentibus ortum esse.

Fac mecum signum in bonũ. Impone, inquit, mihi signum, seu iudiciũ in bonũ, hoc est, signum bonũ, quale Iudæorum liminaribus olim apposuisti, qñ Aegyptiorum primogenitos perdidisti. Est etenim aliquando signũ in malum, quale illud erat, quod posuerat deus in Cain. Nam Hebræorum signum custodiam ac protectionem diuinam indicabat. Illud autem in Cain, iram dei.

Et videant, qui oderunt me, & cõfundantur, quoniã tu domine adiuuisti me, & consolatus es me. Ordo fit per hyperbatom:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& videant qui oderũt me, quod tu domine adiuuisti me, & consolatus es me: & erubescant illi atque confundantur veluti deuicti ac superati. Et secundum hunc sensum legendum est: quòd tu domine, nõ quoniam dictio enim græca, ὅτι, vtranque potest lectionem recipere.

Filiis chore psalmus cantici.

De filiis Core in proœmio operis dictum est. In hoc autem psalmo, & Christi nativitas, et gentium salus aperte prædicitur.

PSALMVS LXXXVI.

Fvndamenta eius in montibus sanctis. Cuius nã eius? Christi nimirum: atque hoc manifestius fit ex verbis illis, quæ paulo post sequuntur: mater Sion, dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundavit eam in seculum. Fundamenta autem Christi, dogmata illa sunt, quæ de Christo traduntur. Hæc etenim dogmata bases quędam sunt, seu radices fidei christianæ. Hæc igitur christianæ fidei fundamenta iacta sunt, in apostolis, quos propheta hoc loco sanctos montes appellat. Montes quidẽ veluti fortes, ac cõstantes in fide, & tanquam ab omni terreno, atque humili statu eleuatos: vel etiã, quia sicut terreni mõtes densissimis pleni sunt nemorum arboribus, ita & illi multiplicibus referti sunt virtutum germinibus. Sanctos vero apostolos appellat vt sæpe diximus, veluti sanctificatos, ac dicatos deo, seu tanquam sancto spiritu plenos. Possumus & alio modo, per fundamenta Christi, apostolos intelligere: fundamenta quidem veluti principia ædificationis ecclesiæ fidelium: & Christi fundamenta quoniam ab ipso iacti quodammodo atque in opus submissi sunt. Fuerunt autem hi apostoli in mõtibus sanctis, in Siõ nimirum atque in Thabor, & in aliis montibus: qui præcæteris Christi conuersatione, sanctiores, ac særatiores effecti esse videntur. Aliqui per fundamẽta Christi, prophetias de Christo intelligunt, tanquam christianę fidei principia. Montes etenim sancti non immerito prophetæ dici possunt, propter prophetiæ sublimitatem, & propter sanctificationẽ sancti spiritus, ita vt sensus sit, quòd principia fidei christianæ, sint in prophetis.

Diligit

Diligit dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Magnus Paulus nos docuit cœlestẽ quandã esse Sion, & quandam esse cœlestẽ Hierusalem, hoc pacto conuersationem illam exprimẽs, quæ in cœlo est. Hac ratione per portas Sion, ecclesias oẽs fidelium intelliges quæ in variis sunt orbis partibus, vt diximus in fine psalmi 72. Has etenim portas dominus diligit, & vniuersis Iudæorum ciuitatibus eas præposuit. Per tabernacula enim ipsas Iudæorum ciuitates intelligimus: vel ipsam particulariter Silo, aut terrestrem Hierusalem, in quibus tabernaculum cum arca commorabatur, quemadmodum in septuagesimoseptimo psalmo tradidimus.

Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. Cũ iam audisset propheta à sancto spiritu, q̃ deus in Hierusalem videndus erat, & q̃ conuersaturus esset cũ hominibus, stupore quodam correptus conuersusq́ue ad ipsam Hierusalem clamauit, dicens: magna atq; admiranda quædã, mihi ô dei ciuitas, de te dicta sunt. Ciuitatem autẽ dei eam appellat, quia iam diu deo fuerat dicata, & quia denuo ipsi Christo, hoc est, illius passioni, & sepulturæ erat dicanda.

Memor ero Raab, & babylonis cognoscentibus me. Efferendus est hic sermo ex Christi persona, & prædicit, q̃ ecclesia ex multiplicibus erat gentiũ nationibus cõgreganda, atque illis quidem olim impiis. Per Raab etenim Cananæos significat. Cananæa eñ fuerat Raab. Cananęi vero omnium fuerũt impiissimi. Simili modo & Babylonij, & aliæ gentes, quas statim cõnumerat. Per cognoscẽtes autem se, fideles atq; in se Christum credentes oẽs intelligit. In ea igitur fideliũ cõgregatione, qui in me credidertint, ego memor ero Raab, & Babylonis, & aliorũ, qui cõ numerantur: hoc est, ego eos memoria dignos faciã, præclaraq́; eorum facta fidelibus commemorabo, vel curam eorum habebo, solicite cogitans de eis tanquã pro dilectis fidelibus. Aliqui per Raab Arabiam intelligunt.

μνησθήσομαι Ῥαὰβ καὶ Βαβυλῶνος τοῖς γινώσκουσί με.

Ecce alienigenæ, & Tyrus, et populus Aethiopum hi generati sunt illic. Alienigenæ Tyri, & Aethiopes, nati sunt in Sion, vel in portis Sion, vt dictũ est, vel in cognoscẽtibus deũ. Nam quod 70. dixerũt generati sunt: Symmachus, & Aquila reddiderunt, nati sunt. Nati autem sunt, per sacri

ἰδοὺ ἀλλογενεῖς καὶ Τύρος καὶ λαὸς Αἰθιόπων οὗτοι γεγένηνται ἐκεῖ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptismatis regenerationē. Abundat autem dictio, ecce, iuxta idioma Hebraicū. Dictio eīn, hi, abūdare pari modo videtur. Ordo tamen hic esse potest: ecce hi generati sunt illic: & si quæris quinam sint hi? ecce, inquit, alienigenæ & Tyrus, & quę sequuntur. De alienigenis dictum est in psal. 82. Hæ autem gentes, quæ hic connumerātur cæterarum omnium, vt diximus, impiissimæ erant. Si igitur tam impiæ gentes Christo creditūræ sunt, quanto magis omnes aliæ minus impiæ etiam ei credent?

μάτηρ. *Mater, Sion, dicet homo.* Manifeste ac palā prædicit, ꝙ ex quacunq; gente quis ingressus fuerit in Sion, dicet, ꝙ Sion mater est. Subintelligi enim debet dictio, est. Mater autē ideo appellatur Sion, quia regenerat, vt diximus: vel quia christianorum ac spiritualium dogmatū cibo fideles omnes veluti pia mater alit. Vel mater appellatur, tāquam amabilis. Ea etenim nihil suauius, aut amabilius est. Vere quippe amabilis est ecclesia, iis, qui eam ingrediuntur, eo quòd ibi conuersatus est secundum carnem Christus dominus, qui locum conuersationis suæ sanctificauit.

Et homo natus est in ea. Hoc ad Christi generationē pertinet, qui intra ecclesiæ terminos natus est: Christus inquam qui verus homo fuit, & qui integram humanitatis dignitatem seruauit: verum ne nudum hominē putares, sed deum patiter & hominem cognosceres, addidit.

Et ipse fundauit eam altissimus. Et ille, inquit, qui in ea natus est, vt homo, idē ille ab initio eā fundauit, veluti terræ ac cœli creator, qui altissimus est, tanquam deus.

ἀγγραφῶ. *Dominus narrabit in scriptura populorū, et principum horum, qui generati sunt in ea.* A prophetarum scripturis Christus oīa docebit, quæ ad se pertinēt. Ait enim Lucas, & traditus est ei liber Esaiæ prophetę, & explicato libro, inuenit locum, vbi scriptum erat: Spiritus domini super me, cuius gratia vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, & quæ sequūtur. Huiusmodi igitur propheratū scripturā, populorum scripturā appellat, & scripturam principum eorum, veluti quæ & Iudæorum populis & eorum principibus data erat, & illorum propria erat possessio, qui in eā generati sunt, hoc est, qui nati sunt in Sion.

Quàm lætantium omniū habitatio est in te. Dictio, quàm, in modum

modum confirmantis est posita. Vere, inquit ô Sion in te est habitatio omnium spiritualiter lætantium. Dictio autem omnium, tametsi vniuersalem sermonem reddit, apud Hebræos tamen frequentissime ita ponitur, vt nō tā vniuersos quam multos significet.

Canticum psalmi filiis Core, in finem pro Maeleth, ad respondendum, intelligentia ipsi Eman Israelitæ.

Quid sit canticum psalmi, & de filiis Core diximus in proœmio operis. In finē vero ideo inscriptū est, quia ad finem tendebat prophetia, quæ hic continetur. Et psalmus quidē proxime præcedens Christi natiuitatem prædixit, hic autem Christi mortem. quod autem inscribitur pro Maeleth, exponitur, hoc est, pro chorea. Canere enim solebāt, atque vnà choreas ducere, quando hunc psalmū recitabant. Ad respondendum autem, hoc est, cum responderent. Tripudiabant enim dum ad organorum musicem responderent. Intelligentia vero, quia intelligentia lectori opus est, ob occultum, ac præsignatum hic, de Christi morte mysterium. Ipsi vero Eman Israelitæ, quia non solis Core filiis, sed etiam Eman principi alterius Cori, traditus fuit hic psalmus à beato Dauid, & ab vtroque Coro vnà fuit, aut fortasse alternatim decantatus. Quædam exemplaria non Eman habent sed Etham, verū placet vt in præsenti psalmo legamus Eman, & in sequenti Ethan. Nam in primo Paralipomenon libro, vterque eorum chori princeps fuisse traditur. Israelitæ etiam dixit, non quod alij cantores non essent Israelitæ, sed quia alij fortasis erant homines huiusmodi nomine Eman, & Ethan, qui erant alienigenæ, ad quorum distinctionem sic dictum est: vel forte quia tale erat cognomen.

PSALMVS LXXXVII.

DOmine deus salutis meæ in die clamaui, & in nocte corā te. De his verbis: Deus salutis meæ, dictum est in psalmo 67. dominum autē & deum Christus patrem appellat, vt homo: & multa huiusmodi dicta reperies in psalmo 21. die autem & nocte dixit pro perpetuo. Summam enim hæc verba in deum fidem attestantur: quia qui syncera mente deum amat, assidue aut ore aut corde coram eo clamat: quoniam & assidue illius ope indiget. vel diem & noctem particulatim illam intelligit, qua proditus est dominus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurē tuā ad preces meas. Orationem & preces, vel eas intellige, quas habuit pro discipulis, vel eas quas protulit, quando petiit transire à se calicem mortis. Humilia autem huiusmodi verba proferre introducitur, vt homo, quemadmodum diximus in psalmo 21. Quid autem in deo sit inclinare aurē, diximus in psalmo 16.

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. Malis, hoc est, calamitatibus, & afflictionibus. Tristis enim, inquit, est anima mea vsque ad mortem. Per infernū etiā, hoc loco mortē ipsam intelligere debemus.

Reputatus sum cum descendentibus in lacum. Reputatus sum pro cōnumeratus sum. Collocatus sum, inquit, cū sepultis, quos in lacū descendentes appellauit. Diximus enim alibi q̄ sepultura etiam lacus dicitur. Quæ igitur superius dicta sunt, tempori congruunt ante mortem: hæc autem & quæ sequuntur, tempori post sepulturam.

ἐγενόμην. *Fui sicut homo sine adiutorio.* Non dixit sicut homo simpliciter, sed sicut homo sine adiutorio. Omnes enim, vt inquit euangelista, dimittentes eum fugerunt. Humano igitur iudicio, visus est omni esse auxilio destitutus, tametsi secus fuerit. Dixisse enim eum legimus ad Petrū, an putas, q̄ non possim nunc rogare patrem meum, & præstabit mihi plusquam 12 legiones angelorum?

ἐλεύθερος. *In mortuis liber.* Liber à corruptione, vel etiā liber, quia non ab angelis, in infernū deductus sum, sed solo descendi. Subaudiri enim debet verbū, fui: accessi, inquit, ad mortuos liber, hoc est, insons, atq; innocens. Omnes enim alij peccatū secum habent vt causam mortis. Pœna enim ac mulcta peccati, mors: solus autē Christus insons, & sine peccato ad mortē accessit. Vel liber: quia alij inuiti morituntur, & ideo mortis serui sunt: at Christus sponte sua, ac volens mortuus est. Potestatē enim, inquit, habeo ponēdi animā meā. vel aliter: liber, veluti qui inferni vinculis nō est detentus, sed cum authoritate atq; cū dignitate illuc descendit, atque ibidem etiam conuersatus est, & aliorū vincula dissoluit. Præterea illa ratione liber dicitur Christus, quia tanquam deus morti subditus non fuit.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchro. Subaudiri etiā debet

bet hoc in loco verbum, fui. Symmachus vero ita reddidit: quasi vulnerati iacentes in sepulchris.

Quorum non es memor amplius. Cum iam corrupti sint, atque in puluerem resoluti.

Et ipsi de manu tua repulsi sunt. Illi nimirum qui ob propria peccata ab auxilio tuo deciderunt. Similis enim, inquit, factus sum huiusmodi hominibus, multorū scilicet opinione, tametsi haud ita esset. Licet, inqt, clauis cōfossus sim, & lancea, ac positus etiā in sepulchro, à te tamen non sum derelictus. Neq; eñ tu mei vnquā oblitus es, q olim fueras pollicitus nō daturū te esse sanctū tuū videre corruptionē. Neq; etiam de manu tua repulsus sum. Me enim, inquit alibi, propter innocentiam suscepisti.

Posuerunt me in lacu inferiori. Per lacum inferiorem sepulturam intelligit, cuius profunditatem Christus in euangelio cor terræ appellauit dicens: sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus. Illi autē in ea me posuerunt, qui sepulturam meam curarunt.

In tenebrosis, & in umbra mortis. In locis, inquā, tenebrosis. Superposito enim sepulturę lapide, tenebræ in ea efficiuntur. Per vmbram etiam mortis, tenebrosa sepulturæ loca significauit, veritate vsus sermonis. Siquidē vmbrosa loca tenebrosa etiam appellamus.

Super me confirmatus est furor tuus. Symmachus pro confirmatus reddidit, aggrauat* est. In me, inqt, irruit ira tua quā delicta hominum in se concitauerāt, ego tamen libens eā sustinui, & te placaui. Passione quippe ac morte mea, indignationem tuam omnem sedaui, veluti cū quis plagam in puerum delatam in se susciput. Liuore enim, inquit, eius saluati sumus, & dominus tradidit eum peccatis nostris, hoc est, propter peccata nostra.

Et omnes fluctus tuos induxisti super me. Post fluctus calamitatum ac tentationum insurrectiones intelligit: & dei fluctus eas appellat, quia dei sententia ob nostram immittū tur salutem. Omnes vero dixit pro multos: quoscūq; scilicet tu voluisti.

Elongasti omnes notos meos à me. Legimus apud Lucam, quod omnes noti eius steterunt à longe. Deum vero eō gasse eos dicit, q̄a patris volūtate omnia hęc gestā sunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

Posuerunt me abominationem sibi. Iudæi nimirum, apud quos nunc etiam abominabile est Christi nomen.

Traditus sum, et non egrediebar. Traditus sum Iudæis ab Iscariote, & cum egredi ab eis atque effugere possem, nō aufugi tamen, sed sponte mea etiam perstiti.

Oculi mei languerunt præ inopia. Præ inopia videlicet lachrymarum. Nam cū antea copiosissimæ effluxissent, euacuati tandem eis sunt oculi. Verisimile est autem q̄ dominus ob summā suam misericordiam ita Iudæ casum, & Iudęorum omnium abiectionem atque interitum deplorauerit, quemadmodam ploraſſe eum nouimus super Hierusalem. Quidam hoc in loco, per inopiam, demactationem corporis intelligunt præ afflictione.

Clamaui ad te domine tota die. Dixit etiam in principio psalmi: Domine de⁹ salutis, in die clamaui. Clamauit autem non tantum pro se ipso, vt homo, sed pro discipulis. etiam & pro populo.

Extendi ad te manus meas. Pro eisdem scilicet supplicans.

Nunquid mortuis facies mirabilia? aut medici suscitabunt & cōfitebuntur tibi? Lege humanæ naturæ formidat Christus mortē, & rōgat se diutius viuere. Nā & in euangeliis dicebat: Pater meus, si possibile est, transeat à me calix iste. Similia autē sunt hæc verba & quæ sequūtur, iis, q̄ habentur in psalmo 29. ibi: nunquid cōfitebitur tibi pulvis? aut annunciabit veritatem tuā? Nunquid tu mirabilia facies in insensibilibus mortuis? qualia sæpenumero in viuentibus facis? vel nunquid medici eos mortuos suscitabunt? Et deinde gratias tibi agent? Minime, inquit, sed viui hęc cognoscunt beneficia, & gratias tibi agūt: atq; ideo quęso, vt diutius me viuere permittas, si possibile est.

ἐν ἀπωλείᾳ. *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiā tuā? aut veritatem tuā in perditione?* Ad eandem hæc verba sententiā pertinent. Et per perditionem, rursus sepulchrum intelligit, veluti quod cadauera illic iacentia corrumpit, ac perdit. Diximus autem alibi quod eandē propheta sententiā sæpenumero variis repetit modis, atq; hoc pręcipue quoties affectum quendā animi vult explicare: nō mortuus quispiā, inquit, sed viuens quis tuā sentiet misericordiā, & hominibus eā annūciabit. De veritate autē dei dictū est

est in psalmo vigesimonono.

Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua? et iustitia tua in terra oblita? Per tenebras sepulturam intelligi diximus. Eandem etiam terram oblitam appellauit. Ab hominib⁹ ꝛc. quidem oblita videtur, ob corruptionem & à deo, quia amplius non viuunt, qui illic iacent. Viuere enim illi dicūtur, quorum deus reminiscitur. Omnia autem hæc verba eiusdem sententiæ sunt, & per interrogationem & cum affectu legenda sunt. ἐπιλάθετο μὲν

Et ego ad te domine clamaui. Et ego simul cum aliis hominibus, veluti qui verus etiam sum homo.

Et mane oratio mea præueniet te. Mane dixit pro cito. Cito enim, inquit, oratio mea ad te veniet. Abundat autē præpositio, præ. Ideo autem cito venit ad te mea oratio, q̄a impedimento ei esse non possunt peccata.

Vt quid domine repellis animam meā? auertis faciem tuā à me? Similia hęc sunt iis quæ habentur in psalmo 21. ibi: quare dereliquisti me? itē clamabo per diem, & non exaudies. Hęc autem ex persona nostra, Christus ad patrem loquitur: pro nobis, inquam, qui antea expulsi eramus. Vniuscuiusq; enim fidelis animam, propriam animam appellat, in sua ipsius persona vnumquenque nostrum subiiciens. Quare, inquit, adhuc repellis eos? Ego enim deinceps pro omnibus pœnas soluo.

Inops sum ego, atque in laboribus ab adolescentia mea. De hac Christi inopia Gregorius theologus loquens, dixit: qui diues erat, effectus est inops, inops, inquā, ob carnem meā vt illius ego diuinitate diues efficerer. De se ipso etiam Christus ad scribam illū dicebat: Vulpes latebras habēt, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi reclinet caput suum. In laboribus autem atq; ab adolescentia, dictum est, quia ab ipsis incunabulis infidiæ aduersus eum tendebantur, & quia infans persecutiones sustinuit, ab Herode scilicet atque à Iudęis. Per labores autem ærumnas intelligit.

Exaltatus autem humiliatus sum. Exaltat⁹ miraculis, & depressus conuiciis, Iudæorum nimirum opinione. vel exaltatus in cruce, humiliatus in sepulchro.

ἐξαπορήθην. *Et destitutus sum.* Et hoc etiam quantū ad Iudęorū opi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nionem. Visus est enim illis, veluti destituturus esse, & indigere auxilio: atque ideo dicebant: videamus si venit Helias saluaturus eum.

In me pertrãsierũt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me. Iras dei eas intelligit, quas deus aduersus peccatores concepérat, similiter & terrores. Et iras quidem pertransisse dicit, & in se ingressas fuisse, terrores vero conturbasse & refrenasse à vitiis. Verum Origenes per iras, & terrores dei, dæmones ipsos intelligit: iras quidem, quia hominibus semper irati sunt, dei vero iras, quia permissione diuina id faciunt, terrores item, quia terrore incutiunt. Ait igitur Christus, quòd passionis tempore, inuaserunt eum dæmones, & quòd vt hominem eum conturbauerunt.

Circundederunt me sicut aqua. Iudæi. Sin psalmo autẽ 31. dixit: circundederũt me vituli multi, tauri pingues circumbant me: & circũdederunt sicut aqua, quia aqua vndiq; & non ex vna tantũ parte eos circundat, quos cõprehendit.

Tota die circumdabant me simul. Diem passionis intelligit. Et quod ait, simul, expone, pro vnà omnes.

Elongasti à me amicum, & proximũ & notos meos à miseria. Ob miseriã meam, inquit, atq; ob opprobria, quę mihi inferebantur, elõgasti à me discipulos meos, de quib⁹ superius diximus: elongasti à me notos meos. Amicũ autẽ & proximũ, & notos, eosdem intelligit. Et amicũ dicit iuxta illud: vos amici mei estis. Proximũ vero, quia vnà secum viuebant, & notos, quia & cognoscebat & cognoscebantur. Et hoc pacto quidẽ totus hic psalmus in Christũ relatus est. Congruit tamen cuilibet etiam fideli in angustiis constituto. Dñe deus salutis meæ, assidue clamaui in conspectu tuo, adiutorem te mihi aduocans. Quæ sequuntur clara sunt: quia anima mea ærumnis impleta est, quibus adeo fatigatus sum, vt morti proximus fuerim. Adnumeratus autem sum cum mortuis, quantũ ad sæuissimorum dæmonũ votum, ac studium pertinet: & factus sum velut homo sine auxilio, ità vt de facili capi possem. Fui etiam mortuus, quàtũ ad illorũ, vt diximus, studium pertinet, ra metsi ego adhuc liber fim à morte, veluti qui re vera nec dũ mortuus sum. Factus sum sicut vulnerati iacẽtes in sepulchris, vulneratus & ipse iaculo peccati, vel iaculo mę-

stitiæ.

stitię. Quę sequuntur eadẽ ratione expones: posuerũt me Dæmones in profundo atq; in fouea peccati, in afflictionum tenebris, quæ ob summã amaritudinẽ, vmbræ ac similãudo quædã esse mortis videntur. In me grauatus est furor tuus. Nam si tu mihi iratus nõ fuisses, me illi certe non superassent: omnes etiam elationes, & afflictionũ, vt ita dicã, insurrectiones, seu impetus, quos fieri permisisti inducti sunt super me. Elõgasti à me notos meos, sanctos scilicet angelos, qui antequam peccarem, amicissimi atq; benenoli mihi erãt. illis tunc notus eram, verum nunc ob peccata abominantur me. atq; ideo traditus sum afflictionibus, à quibus egredi non datur, sed magna ab eis vi detineor. Illa autem verba: oculi mei languerũt præ inopia, declara vt superius exposuimus. clamaui ad te assidue in auxilium te meum aduocans. & quæ sequuntur, expone, vt diximus. Mane etiã, hoc est, quam primum, ac statim, vbi à somno exurgam, ante omnia orationẽ ad te meam effundam, dicens: quare dñe repellis animam meam? hoc est, me ipsum in angustiis constitutũ, & feruidè ad te supplicantem. deinde inops ego sum, nullum aliundè auxilium habens, & in laboribus sum ob errorẽ meum, & licet in hoc à te fuerim exaltatus, quòd ad imaginem me tuam creasti, humiliatus sum tamẽ, quia imaginis tuæ dignitatẽ amisi: vel, opinione, atq; existimatione mea exaltatus, tandem humiliatus sum: quia lapsus cecidi, & consilio destitutus sum, nesciens quid facerẽ. transierũt præterea, hoc est, peruenerũt in me iræ tuæ, dum in præsenti vita pœnas luo, dum mœrore suffocor, & terrores tui qui æternas mihi pœnas comminantur, conturbauerũt me, & circundederunt me, sicut aqua. vel per iras & terrores dei, dæmones, & tribulationes intelligit. ab his eñ, inquit assidue premor, & semper me hæc mala circundãt. Elongasti à me familiares meos, quia ob calamitates & miserias, quibus detineor, oẽs me derelinquunt, & fugiunt.

Intelligentia ipsi Ethan Israelitæ.

Ad præsentis inscriptionis declarationẽ ea sufficiant, quæ diximus in proxime præcedenti. tractat aũt beatus Dauid in præsenti psalmo ea, quæ ad res suas pertinent: demissis vt benefactorẽ laudat, quadam tamẽ in sermone suo de Christo interserit: atque ideo

intelligẽtiæ inscribitur, quia intelligẽtia lectori opus est, ad dignoscẽdum ea, quæ in psalmo de Christo sparsim dicũtur. prædicit etiã Babylonicã captiuitatem. PSALMVS LXXXVIII.

Misericordias tuas domine in seculum cantabo. Misericordias, inquit, quas in me operatus es, & pro quibus in secundo Regum libro latius gratias agit. in seculum, hoc est, semper cantabo, in canticum nimirum atque in hymnos eas redigens.

In generationẽ, & generationẽ annunciabo veritatem tuã in ore meo. In generationẽ, & generationem, dicit pro in omnem generationẽ. deficiente enim vna generatione, altera subintroducitur: atque hoc pacto vsque ad seculi consummationẽ proceditur. vel in generationẽ Iudæorum, & in generationẽ Christianorum. his enim duabus generationibus tantũ, & non aliis beatus Dauid veritatem dei annunciat, in ore suo. possumus etiam dicere, ꝙ psalmorum liber, os sit beati Dauid. veritatẽ autem dei exponere, pro veras promissiones dei, factas, scilicet ipsi Dauid, partim ꝑ prophetã Nathã, vt traditur in secũdo Regũ libro, & partim per illam prophetandi gratiam, quæ ei à sancto spiritu data erat. Multa eñ deus ei pollicitus fuerat, tam de hostiũ victoria, quàm de futuro eius semine. per quod semen Hebræi Solomonem, atq; alios illius posteros intelligũt: nos autem Christum, vt in sequentibus dicetur.

Quoniã dixisti, in seculũ misericordia ædificabitur. Id est fiet. tu, inquit, dixisti mihi, quòd à te semper fiet misericordia. & Hebræi quidam factam esse dicunt hanc misericordiã ipsi Dauid, quando adiuũit eum deus: nos vero fieri eam dicimus omnibus fidelibus. Nam ipsi Dauid non potuit in seculum, ac perpetuo fieri misericordia, cum iam olim mortuus sit: fidelibus vero semper potest: factus est enim eis perpetua misericordia, Iesus Christus, cuius corpus, vt ita dicam, ædificatus, & ineffabiliter è purissimis beatæ virginis sanguinibus compactus est. nec mirũ, si Christũ ædificatum fuisse dicamus, cum assumpta eius humanitas apud sacram scripturã domus etiam appellata sit, assumentis dei, iuxta illud: sapientia ædificabit sibi domum.

In cælis præparabitur veritas tua. Dei veritas Christus dicitur, quia verax est, & non mendax, qui etiã de seipso dixit: ego

ego sum veritas. Hæc, inquit, veritas stabilietur in cœlis, verbũ eñ præparo, sæpenumero apud Hebræos accipitur ꝓ stabilio, atq; ita reddidit Symmach⁹. quod aũt Christ⁹ in cœlo esset stabiliẽdus, beatus Dauid alibi tradidit, dicens: Dixit dñs domino meo, sede à dextris meis, &c.

Disposui testamentũ electis meis. Hæc ex dei persona dicta sũt. & testamẽtũ quidẽ promissionẽ appellat, quæ de huiusmodi electorum semine facta fuerat. per electos vero, ipsos Abrahã, Isaac, & Iacob intelligit, quib⁹ deus pollicitus fuerat se eorũ semẽ magnificaturũ. atq; ideo magnus Paulus, ad Abrahã, inquit, dictę sunt repromissiones, & semini eius. Deinde addidit: nõ dixit feminibus quasi multis, sed tanquã de vno, semini tuo dixit, qui est Christus.

Iuraui Dauid seruo meo, vsque in seculũ præparabo semẽ tuũ. Iuraui, hoc est, constantissime pollicitus sum. iuramẽtum enim in deo antiqui constantem illius promissionem esse intelligebant. apud nos etiam iuramentum nihil aliud est quàm confirmatio. iuraui autẽ, quòd præparabo, hoc est, quòd stabiliam semen tuum, vsq; ad omne seculũ. per semen etiam Dauid, iuxta sensum. magis vulgarẽ, Solomon intelligitur, sed iuxta altiorem, Iesus Christus, qui ex Dauid semine natus est, ex sancta nimirum virgine, quæ de stirpe erat Dauid. stabiliuit autẽ eum deus, perpetuum ei regnum tribuens. data est enim mihi, inquit, omnis potestas in cœlo & in terra. de quo etiã apud Danielem legimus: & ei datus est honor, imperiũ, & regnũ: oẽs populi tribus linguæ seruiẽt ei, regnum illius, regnũ æternum, & potẽtia incorrupta: quæ verba Solomoni non congruũt.

Et ædificabo in generationem, & generationẽ thronum tuum. Ædificare hoc in loco ponit pro augere, & proficere, & thronum pro regno. illud consydera, quomodo propheta regnum Christi appellauit regnum Dauid, quia Christus secundum carnem ab illo descendebat. Solemus etenim filij regnum, patris nomine appellare, ob cognationem scilicet & tam arctam necessitudinem. Θλίψ.

Confitebũtur cœli mirabilia tua, domine. Per cœlos cœlestes intelligit potentias. ipsæ, inquit, cœlestes virtutes gratias tibi agent, de tam admirandis operibus. vel per cœlos eos homines intelligit, qui sapiunt cœlestia, quique vita ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

conuersatione sua cæteris sublimiores sunt.

Etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorũ. Abundat dictio enim. Confitebuntur tibi, inquit, mirabilia tua, ꝙ scilicet admiranda operaris, & veritatem tuam, hoc est, ꝙ veras esse facies promissiones tuas, atque hæc lætus admodum ac gaudẽs dicit, ob admirandã nimirũ promissionẽ. gratias, inquit, tibi agent cœlestes illæ virtutes, in sanctorum illorũ ecclesia, qui in cœlis sunt. huiusmodi autẽ ecclesiã Paulus, primogenitorũ ecclesiam appellat descriptorũ in cœlis. Quod si iuxta aliam expositionẽ, per cœlos, eos homines intelligas, qui cœlestia sapiunt, sanctorũ ecclesiam illorum esse ecclesiam dices, qui in terra viuentes, cœlestium angelorum vitam, ac conuersationem imitantur.

Quoniã quis in nubibus æquabitur domino? similis erit domino in filiis dei? Quod hic legimus in nubibus, quidã interpretes, in alto, reddiderũt: alij, in locis cœlestibus. mãnẽt autem in alto atque in locis cœlestibus angeli. Quis, inquit, angelus æquabitur domino? vel quis inter sanctos oẽs, ei poterit comparari? per dei enim filios, sanctos viros intelligimus, iuxta illud: ego dixi dij estis, & filij altissimi oẽs, ac si diceret, nullus profecto ei poterit cõparari. tu enim factor, illi autẽ factura. verum hæc propheta non dicit vt comparet deo homines, sed idioma Hebraicũ secutus, ex hac dissimilitudine, dei excellentiam demonstrat. eúmq; laudat, veluti qui magna quædam, ac salutaria pollicitus sit. his autem verbis, illa Apostoli valde similia sunt, quòd neque angelus neque homo, sed ipse deus saluauit nos.

Deus qui glorificatur in consilio sanctorũ, magnus & terribilis est super oẽs qui in circuitu eius sunt. Per consilium hoc in loco congregationẽ, & cõciliũ intelligit, vt in primo etiã diximus psalmo. in cõgregatione enim sanctorũ glorificatur, & laudatur deus. Ait igitur, ꝙ deus in illa cõgregatione, & glorificatus, & magnꝰ est, & terribilis, hoc est, timẽdus ab iis sanctis, q circũquaq; per virtutũ adeptionẽ ei propinquiores fiunt. Magnus autẽ & timẽdus est deus his sanctis, quia illius eminentiam ac potentiam optime cognoscũt. per sanctos etiã cœlestes intelligi possunt potestates quæ semper circa eũ sunt. legimus etiã apud sanctum Maximũ, quòd ille dicitur circundatus, qui coram, retro,

retro, ad dexterã, atq; ad finistrã, aliquos quasi in circulo habet. Quoniã igitur deus in circuitu suo habere multos dicitur, q eũ circundãt: retro quidẽ eos esse intelligemus, qui per virtutẽ illam cum sequũtur, quæ ad actiones pertinet: ad finistram vero illos, qui naturalẽ philosophiã dirigunt ad spiritualia. de sapientia eñ in prouerbiorum libro dicitur: in finistra eius diuitiæ & gloria, ad dexteram etiam dei esse illi intelligendi sunt, qui immaterialiũ atq; inuisibilium rerũ cognitionẽ ab omni sensibili atq; carnali phantasmate purã ac mundam susceperunt. in dextera eñ, inquit eius anni vitæ: corã deo etiã illos esse dicemus, qui ob immensum diuinæ pulchritudinis amorem, digni effecti sunt, vt perpetuo dei fruãtur cõspectu, facie ad faciem illũ intuentes, & quodãmodo ipsi pariter effecti dij.

Domine deus virtutum. Huiusmodi verba exposuimus in psalmo 83.

Quis similis tibi? Huiusmodi etiam sententiam crebro inuenies apud beatum Dauid, dicta autem sunt non vt interrogaret, sed veluti obstupescens, vt nos hoc pacto illius incomparabilitatem doceret.

Potens es domine. Vt facias, quæ pollicitus es, vnde etiam credo te omnia deinceps perfecturum.

Et veritas tua in circuitu tuo. Non solum potens es, sed verax etiam, veritatem enim indutus es instar vestis, quæ circunquaque ex omni parte hominem operit: quæ verba illud videntur indicare, quod deus semper verax est.

Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Potestatem maris, vndarum violentiam appellat: tu & procellarum, inquit, & tranquillitatis imperium in mari habes: & quemadmodum in psalmo 73. deum ab admirandis eius operibus laudauit dicens, tu hæc atque illa fecisti: ita etiam agit in præsenti.

Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Iuxta historię sensum, omnem superbũ ac temerariũ hominem intellige. Dominus enim, inquit, resistit superbis: verũ altius considerando, per superbum, ipsum dæmonem intellige, qui in superbiam elatus est, atque ideo deiectus, & in præceps delatus. vulneratum autem ideo dixit, quia vulnerati omnes, vt plurimũ, humiles sunt, veluti labore afflicti. Qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dam per superbũ,Pharaonẽ intelligunt, & per inimicos Ægyptiorũ populos,q̃ dissipati ac suffocati sunt in mari.

In brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. In brachio potentiæ tuæ, hoc est, in potenti brachio tuo. Per inimicos vero, impios omnes in vniuersum intellige, vel ipsos etiam dæmones.

Tui sunt cœli,et tua est terra. Creaturæ enim tuæ sunt, & seruiunt tibi: nam & alibi ait: Quoniam omnia seruiunt tibi,de cœlis vero diximus in psalmo octauo.

Orbem terræ et plenitudinem eius tu fundasti. Idem rursus repetit. de hoc etiam diximus in psalmo 33. ibi: Domini est terra,& plenitudo eius,orbis terræ, & vniuersi,qui habitant in ea.

Aquilonem,et mare tu creasti. Hesychius dicit,q̃ scripturæ nomine maris persæpẽ occasum significat,vnde liber numerorũ,qui Iudæorũ tribus describit,& alias ad orientẽ, alias ad occidẽtẽ,alias ad septentrionẽ, aut ad tabernaculi meridiẽ ordine quodã dispositas fuisse dicit, hac maris dictione,eos significauit,qui ad occidentẽ erãt collocati. Ait eñ:castra Ephraim iuxta mare. Quia igitur septẽtrionalis ora,& ora maritima,hoc est occidẽtalis, tenebrosæ sunt,hybernalésq;,& frigidæ,& futurum erat, vt aliqui ea ratione illatũ creatorẽ esse dæmonẽ dicerent, necessario sanctus spiritus hunc errorem antea eradicauit. Illud scire etiam oportet,quòd quando oriẽtem aspicimus, ante faciem ipsum orientem habemus, occidentem post tergа,in dextera meridiem, atque in sinistra septentrionem.

Thabor & Hermõ in nomine tuo exultabunt. Thabor & Hermon mõtes sunt, & cõtermini terræ ꝓmissionis. Per hos autẽ mõtes,vniuersam terrã illam significauit,quam exultaturã esse prædicit in Christi nomine,hoc est,in Christo. Vel exultaturã in hoc,vt à Christo denominetur. Per terrã vero homines intelligimus, qui terrã illam incolebant. In his autẽ montibus Christus sæpenumero cõuersatus est,quippe qui & in Thabor transfiguratus est,& in Hermon viduæ filiam suscitauit. In monte enim Hermõ sita est ciuitas Naim,in qua miraculum illud factum est.

Tuum brachium cum potentia. Sensus est quòd Christi virtus efficacissima sit. Per brachiũ enim virium efficaciam significauit. Quòd autem potentissimus fuerit Christus, ex Apostolo docemur,qui de eo scribens dicit: quòd dei potentia est,& dei sapientia.

Præualeat manus tua. Aduersus inimicos scilicet.

Exaltetur dextera tua. Ad protectionẽ scilicet nostrã. Per manũ autẽ & per dexterã simili modo dei potentiã intelligit. Vtranq; vero manus dei potentiã, in auxiliũ suum poscit,vt & hostes pariter vlciscatur,& tueat̃ benuolos. De his etiã verbis, exaltetur manꝰ tua, dictũ est in psal. 9. Κραταιωθήτω.

Iustitia & iudicium præparatio throni tui. Aquila transtulit: iustitia,& iudicij basis throni tui,Symmachus vero stabilitas. Iam enim superius dictũ est,quod verbum præparo, apud scripturam persæpe idem significat quod stabilio:& sensus est. Tu domine iustus iudex es, & iudicialis sedes tua,in iustitia,atq; in iudicio fixa est. Per iustitiã igitur & per iudiciũ,iustum iudicium intelliges. Est autem hæc figura frequens apud antiquam scripturã,vt alibi diximus, sicuti cum misericordia & veritas ponitur,pro vera misericordia. Vel per iustitiam, iudicandi habitum intellige, per iudicium vero ipsam sententiam, & per misericordiã, eleemosynam,& per veritatem,promissionis euentum.

Misericordia & veritas præcedent faciẽ tuam. Quatuor hæ virtutes,quatuor quædã particulatim in deo nobis significant,q̃ deus videlicet sui natura sapiens sit in iudicando, q̃ iudicet,q̃ misereatur, q̃ vera dicat. Tu idcirco, inquit, humanæ naturæ,quæ tyrãnide coerceetur, iudiciũ facies, & aduersus idolorũ errorem, qui tyrannidẽ hanc in homines occupauit,sententiã feres, & misereberis creaturæ tuæ,& veras esse facies promissiones tuas,quas mihi,atq; aliis electis tuis pollicitus es. Possumus & aliter dicere: veritas & misericordia dicuntur deum præcedere, quia nemo ad faciem dei,hoc est, ad illius cognitionem potest accedere,nisi prius ipse sit misericordiam consecutus, & in dogmatũ veritate versatus. Misericordia enim & veritas in hoc obuiauerunt,hoc est,concursum habent, atq; conueniunt in hac re. Quidã vero omnia hæc de futuro intelligunt iudicio,vt sit sensus:tu iustissimus iudex es, & in iudicio tuo misericordia veritatẽ præcedit. Neq; enim aliquis posset redargutionũ tuarum veritatem sustinere,

nisi cũ veritate,tua quoq; commixta esset misericordia.

Beatus populus qui scit iubilationem. Persæpe diximus ꝙ iubilum est vox victoriæ. Beatos igitur Propheta illos dicit, qui victoriæ laudes, atque hymnos ei canere nouerunt,qui diabolum superauit, & de fidelibus sermo esse videtur. Vel aliter: beatos illos dicit, qui aduersus inuisibiles inimicos nouerunt iubilare,dum eos vincunt.

Domine in lumine vultus tui ambulabunt. Vultus quidẽ patris, est filius, vt in 3. psalmo diximus. Lumen autem filij illius mãdata. Lucerna enim,inquit,pedibus meis,lex tua, & lumen semitis meis. Ait igitur ꝙ illi in filij mandatis ambulabunt,qui huiusmodi iubilationem cognoscer.

Et in nomine tuo exultabunt tota die. Appellando atque inuocando nomen tuum. Nam si in sola dei memoria lætatur iustus (memor enim, inquit,fui dei, & lætatus sum) multo magis ille exultabit,qui illum nominat. Vel sermo est ad Christum,in cuius nomine illi exultant, qui ab eo Christiani denominabuntur.

Et in iustitia tua exaltabuntur. Filius,esse dicitur,patris iustitia,quia vt inquit Apostolus, ipse datus est nobis à deo sapientia,iustitia, & sanctificatio, qui etiam fideles exaltauit,abstrahens eos à terrenis per Euangelium,atque in cœlum euehens.

Κεύχημα. *Quoniam gloriatio virtutis eorum tu es.* Virtus enim Christianorum Christus est. Ipse enim potentes viribus eos reddit. Gloriatio autem Christi, pater, in quo filius ipse adeò ornatur & gloriatur,vt passim in Euangelio, & patrẽ suum eum appellet,& facta sua omnia ad eũ referat.

Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum. Beneplacitum patris,incarnatio est verbi, & quæcunq; alia ad huiusmodi incarnationem pertinent. Quid significet cornu apud sacram scripturam, diximus in psalmo 74. Hoc autem in loco beatus Dauid seipsum Christianis coniunxit,quemadmodum pleruncque etiam alibi facit, quia ex suo semine Christus erat nasciturus, quo medio cognatus effectus est Christianis. Nam Christiani Christi filij sunt,& Christus Dauid. Possunt etiam hæc verba intelligi,vt ex Christianorum persona sint prolata.

Παρίλειψις. *Quia domini est auxilium.* In dei facultate est vt adiuuemur

mur. Similis loquendi modus est, quem vidimus in psalmo tertio. Domini est salus.

Et sancti Israel regis nostri. Idem rursus repetit. In facultate, inquit, dei & sancti regis nostri Israel est, vt adiuuet nos. Deus autem appellatur sanctus Israel, hoc est, sanctus populi Israel,quemadmodum diximus in psalmo septuagesimoseptimo. Regem etiam deum appellat, quia natura omnium dominus est.

Tunc locutus es in visione filiis tuis. Dictionẽ,tunc,pro certo quidem tempore posuit,sed non expresso. Tunc igitur locutus es ea,quæ ad me Dauid pertinẽt, & locutus ea in visione,hoc est, quodam alio modo sensui magis aperto. Clarius enim ac melius ea cognoscimus, quæ per oculorum sensum videmus,quã quæ aliis sensibus percipimus: vnde scriptũ legimus in Exodo, & populus videbat vocẽ domini,hoc est clarissime sentiebat. Per dei autem filios, Prophetas intelligit,tanquã ab eo dilectos,propter virtutem. Verisimile est enim multis fuisse reuelata ea quæ pertinebant ad ipsum Dauid,atq; ab illis ei fuisse annunciata, quemadmodum & Natham prophetam multa ei legimus annunciasse. Quænam autem hæc sint,quę deus locutus est,refert in sequentibus. Et videntur hæc quidẽ dicta fuisse de beato Dauid,eo ꝙ multis in locis illius gestis conueniunt,veruntamen ipsi potius Christo accommodantur. Admiranda est autẽ sancti spiritus gratia,quæ Dauidicis rebus opportune ea admiscuerit,quæ ad Christum pertinent,& veritatem similitudine adumbrauerit.

Et dixisti posui adiutorium super potentem. Præbui à me ipso auxilium potenti. Et potentem quidem videtur propheta seipsum appellare, veluti regem. Nam olim reges & principes, potentes dicebantur. Verius tamen Christũ intelligimus,qui dei potentia est,& dei sapientia. ἐπὶ Δυνατὸν τὴν.

Exaltaui electum de populo meo. Videtur etiam hoc loco, primo aspectu loqui de seipso, qui ex Iudæorum populo electus fuerat in regem,& ob summam strenuitatem, ad sublimem gloriam euectus: re vera tamen Christum intelligit,electum quidem, vt ipse vna illa esset persona, in qua secundum hypostasim cum humanitate vniretur diuinitas,atque ideo dicit,quòd deus eum exaltauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inueni Dauid seruum meum. Hæc verba, & quæ sequũtur vsque ad illa verba, & in nomine meo exaltabitur cornu eius: intellige vt ad solum pertineant Dauid, tametsi aliqui ista etiam ad Christum referant. Inueni eum, inquit, ad regnum, cum inter Iesse filios eum quæsissem. Dixit enim ad Samuel, vidi in filiis Iesse mihi regem.

Oleo sancto meo vnxi eum. De vnctione ista Dauid, traditur in primo Regũ libro: Et accepit, inquit, Samuel cornu olei, & vnxit eum coram omnibus fratribus eius. Sanctum autem dei oleum dixit, vt illius confectionem, & diuinitus traditam, & mysteriis refertam esse significaret.

ἐξισχύσει. *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum roborabit eum.* Per manum, & per brachium dei, diuinam appellat opem, atque potentiam.

Nihil proficiet inimicus in eo. Hebræi persæpe proficere dicunt pro perficere, veluti in Euangelio: Videtis quia nihil proficitis, hoc est, nihil operamini, nihil ad perfectum ducitis.

Et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Filium iniquitatis dicit pro, filium iniquum, sicut filium hominis, pro hominem, ita & iniustitiæ filius dicitur, pro filius iniustus, & filius perditionis pro, perditus: filij etiam inobedientiæ, pro inobedientes. Est & hoc proprium quoddam Hebraicæ linguæ idioma. Non apponet etiam dixit pro non amplius tentabit, veluti iam semel repulsus.

Et concidam à facie illius inimicos eius, & qui oderunt eum, in fugam conuertam. A facie eius hoc est, in conspectu eius. In fugam conuertam, id est, superabo.

Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso. Vera misericordia mea, vt superius declarauimus. Vel veritas quidẽ ad promissiones respicit, misericordia autem ad auxiliũ.

Et in nomine meo exaltabitur cornu eius. Cornu Dauid Christus est, hoc est, illius gloria. Nam quemadmodũ quædã animalia cornua emittunt è capite, quæ non tantũ fortitudini sunt, sed ornamẽto, ita ex beato Dauid, q Iudæorũ fuit caput, veluti eorũ rex (principes etenim capita appellamus) pulcherrimũ quoddã cornu germinauit, quod non robur tantũ sed gloriã, atque ornamentum erant ei præstitit. Alia etiã ratione potest illius cornu dici, quia ratione

tione diuinitatis omnibus est sublimior. Cornu enim mẽbris omnibus corporis supereminet. Ex p̃sona igitur dei patris dicit Propheta, q̃ cornu Dauid, ipse nimirũ Christus exaltãdus esset in ipsius dei nomine. Exaltat⁹ est autẽ Christus in nomine dei, eo q̃ & ipse dei nomẽ habet, & ab omnibus appellatur deus. His autẽ cõsona sunt ea, quæ in euangelio legimus, dicta fuisse à Zacharia, dũ ait: Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui, sicut locutus est per os sanctorũ: eos nimirum prophetas intelligẽs, quos beatus Dauid superius filios dei appellauit. Per domũ autẽ Dauid, illius generationẽ intellexit.

Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexterã eius. Per mare quidẽ, insulas significauit, quæ in mari sunt, & per flumina, continentẽ terrã, in qua flumina perfluunt. Per manum autem & per dexteram, vt sæpe diximus, potestatem, & dominium intelligit. Verũ si quærimus quãdo totius orbis dominium vnquam habuerit beatus Dauid, nusquã id inueniri poterit: at Christus totius maris, ac totius terræ rex manifeste constitutus est, atque illius dominiũ adeptus, iuxta quod legimus in psalmo septuagesimoprimo. Et dominabitur à mari, & à fluminibus vsque ad terminos orbis terrarum. Quapropter non ad ipsum Dauid hæc pertinent, sed ad Christum.

Ipse inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & adiutor salutis meæ. Inuocabit̃ me aliquando dicens: pater meus es tu. Verum vbi nam beatum Dauid legimus appellasse deum patris nomine? nusquam profecto: at Christus passim in Euangelio patrem illum suum dicit, vt deus: deum verò & adiutorem, vt homo.

Et ego primogenitum ponam eum. Ita etiã magnus Paulus eum appellat, primogenitum in multis fratribus, & primogenitum ex mortuis: & rursus primogenitum omnis creaturæ, tanquã noui populi primitias, & veluti eũ qui primus à mortuis ad immortalitatem resurrexit, & tanquã præcipuũ quid, atq; electũ in noua fideliũ creatura.

Excelsum præ regibus terræ. Eos quidem qui illũ cognoscũt subditos sub se habet, atq; ei inclinatos: hostium verò, atque eorũ, qui illius detrectant imperiũ, semper est sublimior: & hac rõne excelsus est præ omnibus regibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

terræ,seu fideles sint illi reges, seu infideles. Ad Dauid, qui vni tantum imperauit prouinciæ, omnibus regibus sublimior esse non potuit.

In seculum seruabo illi misericordiam meam. Illi inquam Christo qui secundum hominem diuina indiguit misericordia,si non propter seipsum,propter suos saltem Christianos,ac fideles,pro quibus ad patrem rogabat,dei atque hominum mediator effectus.

Et testamentum meum fidele ipsi Promissio,quæ ad ipsum Dauid facta est fidelis,hoc est,firma erit,ipsi Christo,hoc est,adimplebitur in eo. Dictum est enim superius: vsque in seculum præparabo semen eius.

Et ponam in seculum seculi semen eius. Semen Christi sermo est Euangelicus,qui in discipulorũ animis fuit disseminatus,qui sermo manet in seculũ seculi. Vel pro semine eius nouum populum intellige,qui in omni gente regeneratus est. Symmachus autem pro his verbis,in secula seculi: transtulit,perpetuo. Vere autẽ contra Christi Ecclesiam portæ inferni in æternum non prævalebunt.

Et thronum eius sicut dies cœli. Et rursus ponam thronum regni eius,ita perpetuũ,vt dies cœli,qui perpetui sunt,& eriminũ suum vsq; ad mundi consummationẽ seruabũt. Similia sunt illa verba,& permanebit cũ sole,vt vidimus in psalmo septuagesimoprimo. Dies aũt cœli dicũtur,eo ꝙ à cœlo,ipso solis cursu effici videntur. Ostendãt nobis igitur Iudæi semẽ Dauid positum in seculum seculi, hoc est,cõseruatum in regno, aut regalem illius thronum ad huc permanere. Verum id nõ poterunt. In Iechonia etenim,atq; in Sedechia finẽ habuit regnum Dauid. Vterq; enim eorum à Babyloniis in captiuitatem actus est,& Sedechias quidem oculis orbatus,Iechonias vero in perpetua seruitute detentus est. Tunc itaque destructum est prorsum regnum,& thronus Dauid,& nullus amplius in eo sedit. Nam Zorobabel post reditum è captiuitate nõ rex fuit sed dux: adeò,vt regnum Dauid in posteros quadringentorum annorum tempus non superauerit.

ψαλμὸς. *Si dereliquerint filij eius legem meã,& in iudiciis meis non ambulauerint: si iustificationes meas profanauerint,& mãdata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorũ,& in verberibus*

bus iniustitias eorum. Christi filij ij sunt qui per Euangeliũ, & per baptismatis lauacrum ei regerantur. Quid inter se differant lex,iudicium,iustificationes,& mãdata,dictum est in psalmo decimo septimo. Profanauerint autem dixit pro paruipẽderint. Nam profanũ ad sacri distinctionẽ dicitur. Quod autem non sacrum,immundum existimatur,& modici momenti. Per virgam vero & per verbera, tentationes & calamitates intelligit. Sensus est: Ego deliquentes illos castigabo, & variis eos modis corrigam, gentium nimirum insurrectionibus,bello,fame, tyrauni de,atque huiusmodi aliis castigationibus: eos tamen omnino non repellam. Per iniquitates autem, & iniustitias, idem æquè intellige significari.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Parcens eis scilicet,& eorum pœnitentiam expectans. O immensam dei misericordiã. Miseretur etenim deus etiã dũ flagellat,& meras nũnq; adhibet pœnas. Et verberat quidẽ atque castigat vt contemptores,miseretur tamẽ vt suis. ἀπ' αὐτῶν.

Neque iniuste agam in veritate mea. Nullam ego,inquit, in iuriam inferã ipsi Dauid: promissioneſque & pacta cum eo inita nusquam transgrediar. Hoc autem non faciam propter veritatem meam,quia scilicet ego verax sum. ἀδικήσω.

Neque profanabo testamentum meum. Non paruipendam inquit,nec spernam testamentum meum. Testamenti autem authoritas in hoc sita est,vt & verum sit,& obseruetur: quemadmodum contrà,paruipendi dicitur,si infringatur,aut non seruetur. Per testamentum autem,seu (vt Græca dictione *διαθήκην*,verius significatur) per dispositionem,verba illa intelligit,quibus disposuit dicens: in seculum seruabo ei misericordiam meam.

Et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita. Verba hęc ad præcedentium declarationẽ cõsequuntur. Introducit autem Propheta deum hic humano quodã more loquidum labia illum sua appellare facit. Per labia autẽ & per os ac linguam dei, ipsum dei verbum intelligendum est.

Semel iurani in sancto meo, si Dauid mentiar. Dictio semel confirmationem ac stabilitatẽ quandã significat,ac si diceret: firmiter iuraui. Simile illud est: semel locut⁹ est de⁹: & iuraui,pro,constãter asserui. Iuraui aũt per sanctitatẽ

meã. Omnis enim qui iurat, per maius quid iurat, verum deus per maiorem se iurare nõ valens, per seipsum iurat, hoc est, in se ipsum, quẽadmodum magnus nos Paulus docuit. Ea autem verba si Dauid mẽtiar, idem significãt, ac si dixisset: non mẽtiar ipsi Dauid. Est enim hoc quoq; veteris scripturæ idioma, vt in iuramentis dictionem, si, ponat loco negatiuæ. Tale qd inuenies in psalmo centesimo quadragesimoprimo, ibi: si introibo in tabernaculum domus meæ, pro, non introibo, & quæ sequuntur.

μένει. *Semen eius in seculum manet.* Semen quidem Dauid Christus est secundum carnem, vt diximus, qui perpetuo regnat, & omnibus dominatur. Christianis quidem volentibus, infidelibus vero etiam inuitis. Data est enim mihi, inquit, omnis potestas, in cœlo & in terra. Semen autem Christi sermo Euangelicus dicendus est, aut fideles, qui ei per baptismum regenerati sunt, vt diximus. Hoc igitur atque illud semen perpetuo manebit iuxta promissionem meam.

Et thronus eius sicut sol coram me. Regnum Christi in fideles celeberrimum est, & diuturnum tanquam sol. Quare autem solem assumpserit in diuturnitatis similitudinem dictum est in psalmo septuagesimoprimo, ibi: & permanebit cum sole.

Et sicut luna perfecta in seculum. Regnum, inquit, illius celeberrimum est, instar solis diuturnum, & diuturnum in seculum, & tãquam luna in plenilunio, quam perfectam lunam appellauit. Duo etiam luminaria in similitudinem assumpsit, quemadmodum vidisti in sæpe dicto psalmo septuagesimoprimo.

Et qui testis in cœlo fidelis. Symmachus pro, testis, dixit,

πρὸ ὁ μάρτυς. contestatus. Ille, inquit, qui contestatus, ac pollicitus mihi est, se ea meo semini daturum, quæ diximus, ille in cœlo est, & fide dignus est. Huius enim mũdi homines non adeo fide digni sunt.

Tu vero repulisti, & despexisti. Quæ sequuntur Propheta ex Iudaici populi persona conscripsit, Babylonicã captiuitatẽ deplorãs, & promissiones à deo factas ipsi Dauid, pene neglectas fuisse reputãs. Tu vero, inquit, qui ꝓdicta omnia pollicit⁹ es, repulisti atq; inhonorasti semẽ Dauid Et

Et respicere vidẽtur hęc verba ad Iechoniã & Sedechiã. Verum non mediocriter dẽsipiunt Iudęi, qui deum mentiri posse suspicãtur, quod qui suspicatur, tam impie agit, quàm impossibile est deũ, aut fallere, aut falli. Cæterum semen Dauid, cui regni æternitas promissa est, Christum esse affirmamus: cuius regni nõ erit finis. Et Iudæi quidẽ terrestre, ac mũdi huius tam regnum, quàm thronum intelligunt: nos autem Christi regnum, nõ huiusmodi esse dicimus, cũ ipse illud esse negauerit de hoc mũdo, quia nimirum corporis sensu percipi nõ potest, sed spiritu tã tum, atque intellectu. Regnum autem Christi est volũta ria fidelium omniũ subiectio & seruitus. Et enim, inquit, constitutus sum rex ab eo: & rursus. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

Distulisti Christum tuum. Per Christum tuum, idem intelligit, ac si diceret: Regẽ illum, qui tua sentẽtia vnctus fuit ad regnum. Hoc pacto beatus Dauid in primo Regum libro Saul Regem, Christum domini appellãbat. Distulisti autem, hoc est, seorsum à te posuisti, ac repulisti, non adimplendo nimirum promissiones eis factas.

Destruxisti testamẽtum serui tui. Irritasti, inquit, promissionem quam ei fecisti.

Profanasti in terrã sanctuarium eius. Vidim⁹ in psalmo 73. profanauerunt in terrã tabernaculũ nominis tui. Per sanctuarium autem eius, eius dico, Dauid, celebertrimum illum templum intelligit, quod fuit in Hierusalẽ quasi ab ipso Dauid constructum fuisset, seu ipsius dicendũ esset, eo quod ab eo primum decretũ est, vt ædificari deberet, & quia materiam Solomoni filio tanto operi opportunã reliquit. Quinimmo iam antea ipse illud erexisset, ni iussum ei fuisset à domino, ne ipse, sed Solomon templũ ædificaret. In prędicto etiam psalmo 73. tam sancti, quàm sanctuarij nomine similiter templum appellat. Illud etiã animaduertendum videtur, quòd propheta qui ex populi, vt diximus, loquitur persona, vniuersam hanc calamitatem in ipsum reiicit beatum Dauid, studens hoc pacto Deum magis ad misericordiam flectere, dum populum cernit tanta erga beatũ Dauid compassione permoueri.

Destruxisti omnes sepes eius. Per sepes, templi muros intel-

ligit,seu etiam ipsas Moysi leges.

ἐχυρώματα. *Posuisti munitiones eius formidinem.* De Iechonia loquēs, aut Sedechia,sermonem tamen suum format Propheta quasi de seipso loquatur Dauid, quia calamitatem, qua posteri obruti fuerunt,illatam reputat progenitori.Munitiones autem tam Iechoniæ,quàm Sedechiæ in mutorum ambitu erant,verum vterque eorum in captiuitatē actus est,& tantarum munitionum loco. Vterque etiam formidine fuit circundatus. Fecisti eum, inquit, circundari formidine,atque ea veluti septis quibusdam vallari.

Diripuerunt eum omnes transeuntes per viam. Eum pro eius diuitiis. Transeuntes vero per viam,vicinas appellat gentes,que transitum prope eum faciebant,& quas in psalmo 79.appellauit prætergredientes viam.

Factus est opprobrium vicinis suis. Hic versiculus etiam habetur in psalmo 78.eo excepto quòd illic populus pluralī vtitur sermone.

θλιβέντων. *Exaltasti dexteram conterentium eum.* Hoc est, superiores ei fecisti Babylonios.Solēt enim q victores sunt in bello, extollere manū supra victos,atque hoc pacto eos cędere.

Lætificasti omnes inimicos eius. Vicinas scilicet gentes, vt in sæpe dicto psalmo 78.diximus.

Auertisti adiutorium gladij eius. Quod in pugna ei præsta re solebas.

Et non es auxiliatus ei in bello. Quod scilicet aduersus Babylonios gestum est.

κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ. κατέβαλες. *Desiisti ab emundatione eius.* Cessare eum fecisti à cōsueta purgatione.Aspersionibus enim vtebantur,& purificatoriis Iudęi,quādo celebritatē, aut festiuitatem aliquam peragebant.A præcedenti igitur,signauit id quod consequitur,ac si diceret:oēs illius festiuitates prorsus delesti.

Et thronum eius in terra confregisti. Regnum eius etiam euertisti.Est enim sermo metaphoricus.

Minorasti dies temporis eius. Tēpus intelligit promissum semini Dauid,quod scilicet futurum esse dixeras in seculum seculi.Minuisti autem illud,hoc est,concidisti,tametsi diuturnius id fore promiseras.

Perfodisti eum cōfusione. Ea nāque que posteris ꝓbro sunt ipsis quoque progenitoribꝰ videtur ignominiā infligere.

ignominia autem affecti sunt ob captiuitatem, & ob multa alia dedecora, quæ passi sunt.

Vsquequo domine auertēris in finem? exardescet sicut ignis ira tua? Hæc verba iis similia sunt, quæ habentur in psalmo 78.ibi: vsquequo domine irascēris in finem? exardescet velut ignis zelus tuus.

Memor esto,quæ mea substantia. Memento quare ego substiterim,hoc est,cur plasmatus fuerim.Ea autem prorsus de causa creatus sum vt viuens magnalia tua glorificarem.Eripe igitur quæso me à morte.neque enim mortui laudabunt te domine. ὑπόστασις.

Non enim vane creasti omnes filios hominum. Non frustra, nec sine causa hominem plasmasti, vt inutilis ac superfluæ cuiuspiam rei instar,perire debeat: quinimmo imagine illum tua honorasti, magnumque & honorabilem fecisti.Ne despicias igitur nos misere pereuntes. μὴ γὰρ μα-ταίως.

Quis est homo qui viuet,& non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferni? Quis posuit pro nullus:&subaudienda est eadem dictio,in secundo versiculo,ac si diceret: & quis est,qui eruet,&c.Per inferni vero manum,possessionem &tyrannidem mortis intelligit:& quoniam necessario futurum est,vt moriamur,eo quòd mortalem habemus naturam,opportune participari sibi optat dei misericordiam in præsenti vita,dicens.

Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, quas iurasti Dauid in veritate tua? Per misericordias, ꝓmissiōes intelligit à deo factas de semine & de regno Dauid.Sūma enim erga homines misericordia motus fuerat deꝰ:vt huiusmodi promissiones faceret.Antiquas aūt has ꝓmissiones ideo esse dicit q̄ supplicāti olim populo factæ fuerāt:quo populo beatꝰ Dauid multis annis erat iunior:vel qa ante secula à deo ita determinatū fuerat, vt ait Paulus de Christi mysterio, absconditum inquiens fuisse id mysteriū ante secula.Esaias etiam has dei misericordias antiquū,&verum consilium appellauit.Iurasti autem,hoc est,constanter pollicitus es:in veritate tua,hoc est, quia verax es.

Memor esto domine opprobrij seruorū tuorū, quod continui in sinu meo multarū gentium. Seruorum tuorūHebræorū scilicet quod opprobriū à multis gētibus substinui,quæ obsi

dioni & captiuitati interfuerunt. Sustinui autem, hoc est, gestaui in corde meo. Aquila enim tuli, & Symmachus gestaui, reddiderunt, pro sustinui. Per sinum vero, ipsum cor intelligit, quia in eo lætitiam aut dolorem, veluti in sinu quodam reponimus.

Quod exprobrauerunt inimici tui domine, quod exprobrauerũt commutationem Christi tui. Per Christũ domini, ipsum intelligit regẽ Dauid, vt superi⁹ tradidim⁹, Per commutationem vero ipsius Christi seu Dauid, Iechoniam intelligit, aut Sedechiã, q loco ipsius Dauid in populo regnauerũt: quibus Babylonij captiuitatẽ exprobrabãt. Repetitio autem verbi, exprobrauerunt, vehementiã indicat doloris.

Benedictus dominus in seculum: fiat fiat. Docet propheta in fine psalmi ne inter afflictiones animo consternemur, sed dens rogandum deũ esse, & illius reminiscendũ benignitatis, & postremo etiam eundem esse laudandum, veluti qui nostra omnia recte administret, & dirigat ad vtilitora. Laudabilis igitur, inquit, semper est deus: fiat fiat laudabilis, vel fiat fiat semper eius voluntas. ad ea enim semper dirigitur, quæ nobis magis conducunt.

Oratio ipsi Moysi homini dei.

De hac inscriptione diximus in proœmio operis. Docemur autem hoc psalmo, quo pacto in afflictionis & calamitatum tempore, rogare deum debeamus. PSALMVS LXXXIX.

Omine refugium factus es nobis in generatione, & generatione. Hoc est, in omni generatione. Ita enim reddidit Symmachus.

Priusquam mõtes fierẽt, & plasmaretur terra, & vsque in seculum tu es. Tu ideo es nobis refugiũ in omni generatione, quia semper tu es, etiam ante montium aut terræ, aut totius prorsus orbis creationẽ. Et cum creatorẽ deum creaturis omnibus priorem esse dixerit, alio deinceps modo eundẽ æternũ esse sine principio tradit, & sine fine. Nam quod ait: à seculo & vsque in seculum tu es: idem sibi vult ac si dixisset ab æterno vsque in æternum tu solus es, & non alius. Seculũ enim pro semper, seu pro æterno persæpe poni legimus apud scripturam. Verba autem illa priusquã montes crearentur, & plasmaretur terra, & orbis: idem æque significant

cant: & iterationem continent sermonis: tametsi magnitudinem quandam, ac fastũ præ se ferre etiam videãtur.

Ne auertas hominẽ in humilitatem. Variis modis humilitas accipitur apud scripturã. Aliqñ enim ponitur pro modestia, iuxta illud: discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Aliquando pro illa castigatione, quæ de afflictionibus prouenit, iuxta illud: bonũ mihi, quia humiliasti me. Aliquando etiã pro destructione, iuxta illud: tu humiliasti quasi vulneratum superbũ. Et aliquãdo pro subiectione, veluti cum quis hostibus suis subiicitur: & hoc pacto ponitur in præsenti psalmo: ne permittas me, inquit, in hanc humilitatem conuerti, postquam ad te confugi.

Et dixisti conuertimini filij hominum. Tu, inquit, dixisti: ô filij hominum conuertimini. Multis autem in locis id dictum legimus fuisse à deo, præcipue apud Moysem. Suscipe igitur nos, qui conuertimur ad te.

Quoniam mille anni in oculis tuis domine, sicut dies hesterna quæ præteriit, & custodia in nocte. Hoc etiam dictum est ad demonstrandã dei æternitatẽ: mille, inquit, anni corã te, tam breue tẽpus reputãtur, quàm apud nos dies vna vel quæ iam etiã præterierit. Breuior nanq; videtur ea dies, quæ præteriit, quàm ea quæ adhuc præsens est: & rursus, tam breue tẽpus reputantur mille anni, coram te, quàm apud nos reputatur quarta pars noctis: quam partem noctis, custodiam appellauit. Solent enim ij, qui in exercitu per vices custodias faciunt, quamlibet noctẽ in quatuor diuidere partes, & vnamquanque partem, custodiã appellare: verbi gratia primam, aut secundã custodiã. Cum igitur primo mille annorum spatium, tẽporis vnius diei comparauerit, atque eius quidem præteritæ addidit, & quoddam tẽpus multo breuius: quartam scilicet noctis partem. Breuior enim videtur nox quàm dies, cum nox multo citius præterfluere videatur, & quia qui dormiũt, tẽporis lapsum non agnoscunt, & quia ob tenebras id etiam minus percipitur, & quia laborantibus hoĩbus longius esse videtur tẽpus, quàm cessantibus ab opere. Non secus igitur apud deũ mille annorum internallum reputatur, quã apud nos, aut præterita dies, aut quarta noctis pars, cũ anni ipsi semper labantur, & fluãt, deus vero im-

mobilis sit,& æternus. Dictio autem, quoniam, ad confirmandum posita est,& idem significat,quod vere.

Contẽptus eorũ adhuc erunt. Cũ humanæ vitę annos exiguos esse ꝓpheta docuerit,tametsi ad mille annorũ spatiũ nostra protẽderetur vita, adhuc tñ amplificat ꝓphetà à se sñam,dicens:se magis etiã,ac magis huiusmodi annorũ spatia nihil facturũ,quinimmo & cõtẽpturum esse, cũ ad diuinã æternitatẽ, ꝓrsus nihil sint. Cõtẽptus,inqt, eorum mille annorũ,adhuc erũt apud me, hoc est,etiam atq; etiam à me magis cõtemnentur. Alium deinde huiusmodi annorũ contemptum,ac vilorem affert,dicens.

Mane quasi herba transeant. Mane hoc in loco pro cito dixit,quẽadmodũ,& alibi vidimus. Cito,inquit, pertrãsibunt mille anni,instar herbæ alicuius,quæ cito perit.

Mane floreat,& trãseat,vespere decidat,induret,& arescat. Hæc oĩa ad celerẽ herbæ interitũ referuntur, quæ mane quidẽ diei florebit,& pertrãsibit à flore, & vespere decidet:hoc est,cadet in terrã:atq; ita cõsumpto eo humore, quẽ antea habebat,obdurescet atq; exsiccabitur. Oĩa eñ hæc verba licet optãtis modũ retineãt,in futuri tñ significatione accipiuntur. Atq; vt ostenderet propheta quàm cito herba pereat,vno atq; eodẽ die florere eam desciꝑsit,atq; arescere. Vel forte ideo ita dixit,quia aliquæ sint herbæ:quæ vno atq; eodẽ die floresçant, & pereãt. Quidam hæc dicta esse asserũt de Iudæis,quorũ religionem ac cultũ in templo,mille tantũ annis dicũt perseuerasse, à Solomone videlicet vsq; ad Christi passionẽ:ita vt sensus sit: ꝙ hi mille anni ob illorũ scelera, non secus à deo reputati sunt,quàm dies hesterna,atq; ideo ꝙ contẽptus eorum Iudæorum adhuc erunt, & semper magis augescent. Et videmus sanè eos nunquam cessasse. Quin semper magis cõtemptui sint,& ludibrio. Et alia etiã consequenter ad prædicta intelligunt:ꝙ scilicet mane eorum: hoc est,felicitas eorũ,pertransibit velut herba. Eorũ aũt felicitas tantũ durauit,regnante Solomone. Nam postmodum semper concussi sunt. Alia autẽ quæ sequuntur verba,ad herbã referes eo modo, quo iam prædiximus.

Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Defecimus,hoc est,diminuti sumus, & periuimus, dũ tu peccatis nostris iratus es. De ira aũt & furore,seu potius, iuxta veriorẽ græcæ dictiõis ὀργὴ significationẽ,de excãdescẽtia,persæpe alibi dictũ est,& præcipue in psalmo 6.

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo. Manifestas nimirum ac conspicuas coram te, & cum latere non possint,sed oculis assidue tuis pateant,te idcirco semper magis irritant aduersum nos.

Seculum nostrũ in illuminatione vultus tui. Seculum nostrũ hoc est, vitam & conuersationẽ nostram. Omnis,inquit, vita & conuersatio nostra manifesta est in cõspectu tuo: & idem est sensus,qui in præcedenti versiculo.

Quoniã omnes dies nostri defecerunt. Oẽs vitæ nostræ dies pertrãsierunt. Ita eñ,inquit,me sentire persuadet calamitatũ vehemẽtia. Est autẽ mos iis,qui in angustiis sunt, vt dicant se ab eis oppressos esse,ac iã periisse,veluti desperata prorsus salute. Dictũ etiã est persæpe, & denuo repetemus,ꝙ dictio,qñ, seu quia, aliqñ ponitur vt cõfirmet, pro vere,aliqñ rationẽ reddit,& aliqñ tñ narrat,& abundare quodãmodo videtur,vt hic:& ita sæpe positã eã inuenimus apud beatũ Dauid. Sit igitur hæc tibi in futurũ norma certissima. Superfluũ eñ est eadẽ semp repetere.

Et in ira tua defecimus. Idem etiã superius dixit, sed sermonem repetit,eorũ more,qui misericordiã implorant.

Anni nostri quasi aranea meditabantur. Araneã ponit pro aranex tela. Verbũ aũt meditabãtur in passiua hic significatione positũ est,pro existimabãtur, seu reputabãtur:& sensus est:ꝙ anni nostri à nobis existimabãtur, ꝓ existimãtur,quasi araneę tela,q̃ summo fit cũ labore,& modico durat tpe. Ob maximã eñ earũ tenuitatẽ, nõ medioctì texũtur cũ labore,& ob infirmitatẽ celeriter pereũt.

Dies annorũ nostrorũ in ipsis septuaginta anni:si autem in potentatibus,octoginta anni. Numerum annorũ determinat, quot sint nimirũ anni potẽtiæ, hoc est,roboris, seu vitiũ: & quot sint anniviolẽtię. Ait igitur ꝙ dies annorũ nostrorum,hoc est,ꝙ anni nostri,in ipsis,pro in nobis ipsis,sunt 70. anni. Eouslq; eñ nos nostri sumus, hoc est, nostri dominamur,roboreq; acviribus nostris mouemur:si autem in potẽtatibus quis victurus sit,hoc est,in violẽtia, eo ꝙ tunc vix aliquid fieri potest,octoginta annis, quis viuet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

περὶ τῶν λοιπῶν αὐτῶν. *Et quod amplius eorum, labor, & dolor.* Vltra hos annos si quis vixerit, labor ei erit, & dolor, ob summam nimirum ætatis infirmitatem. laborem autem hic posuit pro miseria. Aliqui ea verba: & quod amplius eorum, ita intellexerunt, ꝙ in iis annis, qui sunt vltra dictos septuaginta vel octoginta annos, modica est in eis delectatio, sed maior est afflictio, propter frequentes casus.

πράοτης. *Quoniam superuenit mansuetudo in nos, & erudiemur.* Per mãsuetudinẽ modicã dei castigationem intelligit. ita emittiori noĩe eã appellauit: qa si castigationi, & correctioni illi cõparetur, qua ob summa delicta nostra digni essemus, nõ castigatio, sed mãsuetudo potius videri poterit.

Quis nouit robur iræ tuæ? Si modica castigatio tantum nobis sensum præstitit, quis nosse poterit, quantæ & quales sint iræ tuæ vires, quibus vteris aduersus eos, qui cum multa peruerse egerunt, conuerti nolunt. Magnæ sanè vires illæ esse debent, atque intolerabiles.

ἐν μέρ. *Et præ timore tuo indignationem tuam dinumerare?* Et quis rursus iram tuam nouit metiri, hoc est, cognoscere, quanta sit. vere nullus poterit: quoniam tu valde terribilis, ac timendus es.

γνώρισόν μοι *Dexteram tuam sic notam fac mihi.* Tu, inquit, sic dirigens me in mansuetudine nimirũ atq; in modica correctione, notam fac mihi dexterã tuã in die iudicij. notã vero eã mihi facies, si in dextera ouium tuarũ parte me statueris.

πεπλεγμένους πεπαιδευμένους. *Et vinctos corde in sapientia.* Et rursus indica mihi iustos homines, illis videlicet me coniungens, quorum corda ante mortem vincta, atque alligata erant cum sapientia. principium autem sapientiæ est timor domini. vel, sapientia, est discretio inter virtutem, & vitia, & operatio per virtutem. Et hæc quidem ita præcedunt, intelligẽdo hæc verba de futuro iudicio. Possumus etiam intelligere vt sit sensus: notam fac mihi dexteram tuam, hoc est, illam potentiam, quam in defendendo habes, atque in conseruando: & eos etiam homines fac mihi notos, qui in iis rebus sapientes sunt, quæ pertinent ad diuina. cupio enim illorum consuetudine prudentior fieri.

ἐπιστράφηθι. *Cõuerte domine.* Vel te ad nos, à qb⁹ auersus es, ob maxima delicta nostra, vel nos ad te, q passim aberram⁹ à via. *Vsque*

Vsquequo? Non conuertis scilicet: & cum interrogatione legendum est.

Et exorabilis esto in seruis tuis. Qui afflicti sunt, atque inuocant te. παρακλήθη vt.

Repleti sumus mane misericordia tua, & exultauimus, & lætati sumus. Præsens quidẽ vita vesperæ ac nocti cõparari potest, propter errorẽ ei immixtum, & quia tandem in ea dormire dicimur, cũ morimur. contrà futura vita, mane appellari põt, & dies, ꝓpter claritatẽ, & propter resurrectionem à mortuis. Ait igitur ꝙ mane, hoc est, in futura vita, nos qui conuersionẽ tuã consequemur, vt dictũ est, hoc est, ꝙ cõuertemur ad te replebimur misericordia tua & exultabimus, & lætabimur. est enim hic tps pro tẽpore, quẽadmodũ Aquila & cæteri interpretes significarũt. De exultatione autẽ, & lætitia, variis in locis tradidimus.

In omnibus diebus nostris lætati sumus. Hoc in loco etiam, lætati sumus, dictum est, pro lætabimur. omnibus autem diebus nostris, hoc est, perpetuo. futuri eñ seculi gaudia perpetua sunt, nec aliqñ aut desinunt aut interrũpuntur.

Pro diebus, quibus humiliasti nos, annis quibus vidimus mala. Humiliasti nos omni earum afflictionum genere, in quibus iusti versantur. per mala autem, tẽtationes atque afflictiones intelligit.

Et respice super filios tuos, & super opera tua & dirige filios eorum. Respice, inquit, ad patres & ad doctores nostros, qui seruierunt tibi, & propter eos dirige nos eorũ filios ad virtutem, & respice in nos seruos tuos, nec tantũ nos dirige, sed filios etiam nostros, seu secundum carnem nobis sint filij, seu secundum spiritum.

Et sit splendor domini dei nostri super nos. Splendor dei, est diuina gratia, quæ omnes sui participes illuminat. splendorem vero dei, dixit, pro splendore, qui à deo est.

Et opera manuum tuarum dirige super nos. Super nos, pro in nobis.

Et opus manuũ tuarum dirige. Ea quæ superius opera manũ dixit in plurali numero, vniuersæ actiones sunt, quæ per manus fiunt, & quas dirigi precamur, ne declinẽt à rectitudine, hoc est, à decoro. ꝓ opus aũt manuũ singulari numero, quidã speciatim significati dixerũt eleemosynã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius seperatim, & quasi quodam cũ honore meminisse prophetam dicunt, vel præcipuum quoddam opus sit, & deo maxime gratum. non tantũ autem ille dicitur misericors, qui largitur, sed etiam qui compatitur. Nam ab iis, qui nullas habent facultates, sola petitur compassio, & consolatio. Alij per manuum quidem opera, varia factiuæ virtutis opera intellexerunt. manus enim persæpe pro huiusmodi virtute accipiuntur. per opus autem manuum singulari sermone ipsam contemplationem, veluti quid in sua specie magis vniforme. Nam & manus certo quodam modo, pro ipso etiam capiũtur intellectu: eo q; per ipsum, veluti quibusdam manibus, anima nostra dirigatur ad virtutes, & ducatur ad deum.

Psalmus ipsi Dauid sine inscriptione.

De psalmis, qui inscriptionem nullam habent, dictum est in proœmio operis. docemur autem hoc psalmo quanta, & quàm incomparabiles sint illius spei vires, quæ in deo est.

PSALMVS XC.

Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei cœli commorabitur. Ille, qui diuino auxilio ita vtitur, veluti habitatione quadam, aut domo hoc est, ille qui extra hoc diuinum auxilium non moratur, sed in eo solum confidit, in custodia atque in protectione dei seruabitur, hoc est, protegetur à deo. Deum autem cœli dixit, vt dominum. quòd si cœli dominus est, clarum est, q; & terræ, & exterorum omnium est deus. per auxiliũ autem seu per adiutorium altissimi, diuinorum mandatorum legem intellige, quam in auxilium hominibus dedit contra dæmones.

Dicet domino adiutor meus es tu, & refugium meum. Is dicet domino magna cũ libertate, Domine tu es adiutor meus & tu solus es refugium meum.

ἀνυπόπτως. *Deus meus, & sperabo in eum.* Nec tantum ad ipsum deũ secum ipse ita dicet, sed corã aliis attestabitur fidẽ hanc suam, dicens: hic est deus meus, & sperabo in eum.

οἱ ἀπὸλιγψυχοῦντες. *Quoniã ipse eripiet te de laqueo venantiũ, & à verbo perturbationũ.* Laquei nobis tẽduntur tã à visibilibus, quàm ab inuisibilibus inimicis. huius q̃ppe mũdi hostes, qui humana venãtur corpora, laqueos tendere dicũtur, cũ insidias parant. intellectuales autẽ hostes, qui non corpora venãtur, sed animas, laqueos aduersus nos struũt, cũ aut prauas suggerunt cõsilia, aut ad cõcupiscẽtias nos atq; ad passiones incitant. Symmachus pro verbo, perturbationis, calumniarũ sermonẽ reddit. perturbant enim animã calumniæ. Conuertit autẽ propheta sermonẽ suum ad huiusmodi hominem, qui in dei adiutorio habitat, viresque atque animum præstans, considere eum iubet, dicens.

Scapulis suis obumbrabit tibi. Hoc est, proteget te. est autẽ hic sermo metaphoricus nã qui pugnat pro aliquo, stare ante eũ solet, atq; hoc pacto illũ regit, atq; obũbrat tergoribus suis. Scapulæ enim illæ partes dicũtur, quæ inter medios sunt humeros. Dei igitur scapulæ, pro ea accipiũtur potentia, qua conseruare nos solet ac tueri: quã potentiam, alio etiam nomine, alas dei appellauit, dicens.

ὑπέρασπιεῖ σοι. *Et sub alis eius sperabis.* Pro confides. instar pulli scilicet.

Scuto circundabit te veritas eius. Scuto, pro instar scuti. sensus est: si tecũ veritatẽ habueris, ipsa te seuti instar circundabit, & ex omni vndique parte custodiet. huius igitur virtutis laudes consydera, quantæ sint, cũ illã dei esse dixerit, veluti ei familiarẽ, ac domesticam. Iure autẽ veritas, dei esse dicitur quia si mendacium dæmoni, vt quid propriũ. inscribitur, merito veritas deo, vt quid propriũ applicatur. possumus & aliter dicere: scuto, hoc est, cruce circundabit, & custodiet te Christus, qui veritas est patris. Qui vidit enim, inquit, me vidit & patrem meum.

Non timebis à timore nocturno. Siue à dæmonibus, siue ab hominibus hic timor inferatur.

A sagitta volante in die. A quocunque ea sagitta immissa fiat. immittuntur autem sagittæ, materiales quidẽ ab hominibus, intellectuales vero à dæmonibus, quæ passionibus suis animam vulnerant.

ἀπὸ πράγματος συμπίπτοντος ἀπὸ δαίμονος. *A re perambulante in tenebris.* In tenebris ambulant fur, insidiator, incendiarius, fornicatio, adulterium, dæmon, & alia huiusmodi.

A incursu & dæmonio meridiano. Quodcũq; casu, inopinate, aut inuoluntarie cõtingẽs, occursus dici potest, per dæmoniũ vero meridianũ, aliqui acediæ dæmonẽ dixe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt,eo ꝙ illo tempore magis nos aggredi soleat. Aliqui vero dæmonem illum,qui turpibus cogitationibus præest,atque incontinentiæ. ingraueſcente enim ventre, vehementius insurgit,& in animas hominum crassatur.

Cadent à latere tuo mille,& decem millia à dextris tuis,ad te autem non appropinquabit. Dictio latere, tametsi indefinite sit posita,hoc tñ loco siniſtram partẽ significat.si habitaueris,inquit,in altissimi auxilio, cadent quidem à siniſtra tui parte,mille sagittæ,à dextra autẽ decẽ millia,& nihilominus te non attingent. Altius tñ contemplando,alius potest his verbis sensus accõmodari.tu,inqt,multis quidem sagittis,à siniſtra parte impeteris,sed multo plurib⁹ à dextra.siniſtrã autẽ intelligere possumus tunc dici,qñ apertis quis ac manifestis passionũ iaculis impetitur,dexterã vero,qñ ab occultis.sciens autẽ inimicus ꝙ multi prauas eius suggestiones nõ suscipiunt,quibus ipſe in aperto ac palã eos incitare conatur ad vitia,astutia vtitur. incipit enim à bonis operibus,sed tandẽ desinit in malũ.

Verumtamen oculis tuis consyderabis,& retributionem peccatorum videbis. Verum si intellectus tui oculis consyderaueris, intelliges hoc verum esse, suppliciaq́ue ac pœnas delinquentium videbis.

Quoniam tu es domine spes mea. Auditis prophetæ nostri sermonibus,is qui in dei adiutorio habitaturus est, præsumma lætitia ad deũ exclamat,dicẽs:vere tu dñe es spes mea,& deinde propheta ei respondet,quæ sequuntur.

κακὰ. *Altißmum posuisti refugium tuum:non accedent ad te mala.* Verba illa,altissimum posuisti refugiũ tuũ,cũ interrogatione legenda sunt,quæ autẽ sequuntur absolute,atq; in modum sniæ. nam qui deum habuerit in refugium, non cadet in tẽtationibus.atq; huius rei testis est ipſe etiã dæmon,qui de beato Iob clamabat ad deũ,dicẽs:tu eũ munisti intus & foris. tũc enim tñ ifestat dæmõ, cũ id deus permittit.per mala aũt,infortunia intelligit,aut pericula.

Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quinimo nec domui tuæ vlla appropinquabit calamitas.& aliter:ꝙ flagellum,ęgritudinẽ intelligere potes,& ꝙ tabernaculũ, ipsum corpus,in quo anima diuersatur.nec ab re est, vt intelligamus, ꝙ hominibus dei, huiusce modi tentationes,

nes certamina sint & probationes,peccatori autem, flagella.multa enim,inquit,flagella peccatoris.

Quoniam angelis suis mandabit de te,vt custodiant te in omnibus viis tuis. Huiusmodi sententiam habuimus in psalmo 53.ibi:castrametabitur angelus dñi in circuitu timẽtium eum,& eripiet eos. Abraham etiam,seruũ suum cõfidere iubens dicebat:bonus dominus mittet angelũ suũ ante faciem tuã. Ipsum etiã Iacob dixisse legimus: angelus, qui liberauit me ex omnibus malis.ex his autẽ omnibus illud colligimus,quòd deus per angelos suos omnes eos tuetur,qui in eo cõfidũt.per vias aũt,actiones intelligit. ἐντελεῖται.

In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Per angelorum manum,illam intelligimus potentiam,quam in custodiendo habent, atque in conseruando.tollent autem,hoc est,ferent,inter infortunia scilicet adeo vt neque ad lapidem offendas pedem tuum. Et aliter.lapis est omne peccatum,atque omne impedimẽtum ad virtutem, pes vero, ille conuersationis nostræ ordo, ac modus quo per hanc vitam incedimus. πρὸσοχος μὴ πεσῃ.

Super aspidem & basiliscum ascendes,& conculcabis leonẽ & draconem. Ipsæ etiam venenatæ, atque immittes feræ, te nũquam lædẽt,sicuti legimus accidisse multis sanctorũ. iuxta Anagogicũ vero sensum per ascensum hunc,& per cõculcationem venenatorum atque immitiũ animaliũ, potẽtiam illam intellige sanctis datam, aduersus omnes malignitates & nocumenta:per aspidem vero,calũniæ vitium intelligere possumus, quòd more aspidis in aures hominum venenum immittat:& per basiliscum,inuidiã, quæ quasi basiliscus,perniciem ac virus in oculis gestat: leonem etiam pro crudelitate,ac sæuitia intelligere omnibus facillimum est, draconemq́ue pro indignatione, ob summam nimirum illius vehementiam atque efficaciam. hæc igitur omnia iustus conculcabit,& minime ab eis lædetur. Ad hæc omnia addamus, quòd dæmon dici potest,aspis,basiliscus,leo,&draco, veluti,qui omnia illorum vitia in seipso solus complectatur. ἐπιβήσῃ.

Quoniam in me sperauit:liberabo eum. Quoniã magna ac fere incredibilia propheta ei pollicitus est,q in deo sperauerit quòd conculcaturus nimirũ sit sæuissimas atq; im

manissimas feras, & nullam illinc ipse læsionem relaturus, introducit deinceps deum ipsum ea confirmantem, quæ dicta sunt, & docentem, quis nam fructus sit spei illius, quæ in deo collocatur: in me, inquit, huiusmodi homo sperauit, cæterũ ego illũ à quocunq; eripiã periculo.

Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Vide quomodo dixit nomen meum. Naturam enim diuinam nullus potest intelligere. ille autem dei nomen cognoscere dicitur, non qui tantum illum deum esse cognoscit, sed is, qui se illi virtute ac moribus dignum offert.

Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. Quia nihil seipso, aut deo indignum petit.

Cum ipso sum in tribulatione. In omni tentatione, vt olim adfui tribus pueris, & potentia omnibus aliis martyribꝰ.

Eripiam eum. Ex omni angustia, vide in psalmo quadragesimosexto, ibi: non vidi iustum derelictum. Item ibi Dominus non derelinquat eum in manus eius.

Et glorificabo eum. Non tantum eripiam, sed insignem ac clarum reddam, ob summã illius in me beneuolentiam.

Longitudine dierum replebo eum. Si hanc à me longitudinem perquisiuerit. vel, per longitudinem dierum, æternam vitam intelligit, quæ & vna dies est, & longitudo dierum dicitur, eo quòd nunquam cesset, & successiones non habeat.

Et ostendam illi salutare meum. Salutem, quæ à me est, quod scilicet saluare omnes possum, qui in me sperant.

Psalmus Cantici in diem sabbati.

Quid sit psalmus Cantici in proœmio operis dictum est. & hic quidem psalmus authoris & cãtoris caret nomine. nullum enim nomen habet aut Dauid, aut alicuius cantorum principis: quid scilicet ab omnibus, communi choro fuit decantatus: inscriptione tamen prorsus non caret. inscribitur enim: in diem sabbati, ea ratione, vt quidam dicunt, quod beatus Dauid, solis sabbatis in gratiarum actionem, deo canendum esse eum destinauerat. tunc etenim omnes chororum principes vna conuenire solebant, vt eum canerent. verum ij, qui diuina sublimius contemplantur, pertinere dicunt hunc psalmum ad futuri iudicij diem, & de delinquentium pœnis, & iustorum præmiis tractare: & quemadmodum sabbati dies ab omni prorsus opere vacabat, ita illa futuri iudicij dies, quæ requies est præsentis vitæ, ab omni mundana cura homines liberat: atque ideo iure sabbatum, hoc est requies appellatur.

PSALMVS XCI.

BOnum est confiteri domino. Vere bonum est agere deo gratias.

Et psallere nomini tuo altissime, vt annunciemus mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Et canere bonum est gratiarum actiones. Quidam ita exposuerũt & bonum est confiteri, & annũciare primũ deo peccata, deinde canere ei, ita vt psalmodia nostra, quæ ei canitur, munda ac pura sit. & cum dixerit: bonum est facere hoc, atq; illud, tunc demũ huic bono operi, aptũ atq; idoneũ etiam præfigit tempus, dicẽs: quòd bonum est, vt mane, hoc est, vt in principio diei annunciemus, hoc est, vt meditemur, atque efferamus misericordiam dei, quòd scilicet misericordia nostri permotus, nec terræmotu nos obrui permisit, nec æstu extingui, aut aquis necari, nec à feris, neque ab inimicis, aut ab aliis malis nos lædi permisit. Quæ omnia in nocte accidere solent. &, quod omnium maximũ est, nõ concessit, vt dæmonũ insidiis vincemur. Similiter & per noctẽ bonũ est dei veritatem annunciare, hoc est, prædicare, aut extollere illius cognitionem ac scientiã, quam nihil latere potest. atq; hoc facere ideo bonũ est, vt noctis tẽpore quando ad corporis voluptates moueri magis solemus, annũciãdo has diuinas laudes, cõprimamur à vitiis, in memoriã reuocãtes quomodo latere eũ nihil poterit, quod à nobis gestum aut etiam meditatum fuerit. possumus etiã intelligere quòd per mane, totum diem significet, veluti à parte totum. vῦ ἀναγγεῖλαι λαμ.

In decachordo psalterio cum cantico in cithara. Quinque mirum corporis sensus, & quinq; animæ potentias consonas, atque concinnas mutuo inter se reddentes: & per hæc omnia Christo domino canentes, vt diximus in tertio vetsiculo psalmi 32. vbi ferè similia habentur verba.

Quoniã lætificasti me in factura tua, & in operibus manuũ tuarum exultabo. Per facturã, quidam vniuersam hanc totius mundi machinam intelligunt. & per manuũ opera, particulares huiꝰ creaturæ species, quarũ magnitudinẽ, inqt, ἐν ἔργοις τῶν χειρῶν σου.

Universidad de Deusto Biblioteca

& pulchritudinẽ, varietatẽ, concinnitatẽ, vtilitatẽq;: & cætera huiusmodi tam in vniuersum, q̃ particulariter prospiciẽs, lætor, & amplius etiã semper exultabo. alij vero per factũrã, & p manuũ opera, idẽ ęq; dixerũt significari.

Quoniam magnificata sunt opera tua domine. Dictio, quàm, intensionẽ significat. valde magna, inquit, atq; admirãda sunt opera tua, nõ solũ, quę ad creationẽ, sed ea etiã quę ad prouidentiam, ad dispẽsationẽ, ad miracula, & ad omnem deniq; administrationẽ tuam pertinẽt, de operibus autẽ dei latius dictũ est in psalmo octuagesimo quinto.

Nimis profunde facta sunt cogitationes tuæ. Inscrutabiles, inquit, ac inuestigabiles se nobis esse demonstrarunt, cogitationes tuæ & consilia tua impenetrabilia. Videtur autem consimilis sententia illa Pauli, ô profundum diuitiarum sapientiæ, & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, atque inuestigabiles viæ eius.

Vir insipiens non cognoscet. Insipientẽ illum appellat, qui diuinarum rerũ cognitionem nullã habet, tametsi humanarum scientiarũ exteriorem quandam cognitionem habeat. huiusmodi, inquit, homo non cognoscat, q̃ magna sunt opera tua, q̃ profundæ sunt cogitationes tuæ, sed cõfidens sibi ipsi, tentabit in earum profundũ descendere, atq; hoc pacto veluti ex prupto quodã in abyssum cadet.

ἀνόητος οὐ γνώσεται τοῦτο καὶ ἄφρων οὐ συνήσει ταῦτα.

Et impudens non intelliget hæc. Eandem repetit sententiam.

Cum exurgerent peccatores quasi herba, & inclinati sunt omnes qui operantur iniquitatem. Coniunctio, &, abundat hoc in loco. inclinari autẽ dixit pro incuruari, atq; humiliari, vt sit sensus: cum peccatores orti essent, & instar herbę ad tempus florerent, illum tamen florẽ, ac vigorem diu retinere nequiuerunt, sed inclinati sunt, & deciderunt. eosdem autem, peccatores appellat, & operantes iniquitatẽ.

ἐξολοθρευθῆναι

Vt exterminentur in seculum seculi. Inclinati vero sunt, & à prima fœlicitate deciderũt, vt puniãtur in futuro seculo. solet enim beatus Dauid ęterni seculi pœnas, atque inedõ solabilem illam perditionẽ, exterminationẽ appellare: & dicit, quòd ruinã, & lapsum à præsenti fœlicitate sumẽt. & arrabone futuri supplicij, ex quibus verbis aggreditur propheta tractatũ de futuri iudicij die, quẽadmodũ diximus in principio psalmi.

Tu autem altissimus in æternum domine. Tu autem inuestigabilis es, & iudicia tua inscrutabilia.

Quoniam ecce inimici tui domine, quoniam ecce inimici tui peribunt. Dei inimici non tantum infideles sunt, sed quicunque etiam delinquentes, quia diabolo dei inimico obtemperant, peribunt autem in futuro seculo.

Et dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem. Ad varias nimirum pœnas, atque ad varia supplicia.

Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Cornu suũ beatus Dauid, Christũ appellauit, quasi ex se germinandũ secundum carnem, de quo latius dictum est in psalmo 88. ibi: & in nomine meo exaltabitur cornu eius. exaltabitur autem, hoc est, magnificabitur, in tempore nimirum futuri iudicij, profligatis atque humiliatis omnibus eius inimicis: exaltabitur, inquã, veluti cornu quoddam vnicornis, hoc est, valde exaltabitur. dictio autem est secundi casus, vt alibi diximus.

ἐν ἐλαίῳ πίονι non ἐλαίᾳ.

Et senectus mea in oleo pingui. Per oleum, hilaritatẽ denotauit, vnde alibi dicitur, vt exhilaret faciẽ in oleo, cognoui, inquit, cornu meum exaltandum esse, atque ideo futurum spero, vt senectus mea in pingui, hoc est, in multa hilaritate versetur: vtque iucũde ac sine mœrore extremũ illud vitæ meę tempus agam, futurorum spe consolatus.

ἐπῶδυνὲ ἐφθαλμὸς μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐν τοῖς.

Et dispexit oculus meus in inimicis meis. Symmach⁹ & Theodotio pro, dispexit, reddiderunt, videbit. 70. vero interpretes quæ futura erant, exposuerunt vt iam facta per inimicos autem, & dæmones, & infideles intelligit, in quibus visurum se sperat vindictam, seu vltionem. subintelligenda enim est aliqua huiusmodi dictio.

Et insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea. Hæc verba etiam defectiua sunt audiet enim auris mea sentẽtiam domini, aduersus eos, quos insurgentes ac malignãtes promiscue appellat.

Iustus vt palma florebit. Cũ superi⁹ de peccatoribus sermonẽ habuerit, dixeritq;, q̃ florebũt vt herba, quæ cito perit, nũc de iusto dicit, q̃ florebit vt palma, que viuacior est, & cuius flos nunquã decidit, sed in dulcissimũ fructũ prouenit, cuiusque germen nõ tabescit, sed semper viget.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sicut Cedrus quæ in libano est, multiplicabitur. Est autẽ Cedro coma copiosa ac multiplex, alias etiam similitudines habet iustus ad palmã. nã quemadmodum modica illius arboris pars terræ infigitur, & tota pene à terra in cælũ eleuatur, ita & iustus cor suũ à terrenis in cœlũ attollit: & quemadmodũ palmæ fructus à feris diripi nõ possunt, sic etiã iusti viri opera à dæmonibus perdi nequeunt, aduersante nimirum in vtroque rerum sublimitate. Multo præterea tempore vtrique opus est ad perfectionem. Cũ cedro etiam, iustus similitudinem retinet: quia sicut cedrus bonum ex se odorem emittit, & incorruptibilem materiam habet, & ramorum copia abundat, & vmbram consequenter multã facit, ita & iustus bono virtutum odore plenus est: & cum semel purgatus fuerit ab omni labe, incorruptibilis permanet, & filios quàm plurimos ex se spirituales non secus ac ramos quosdam generat, & multorum etiam indigentium efficitur protector.

Plantati in domo domini in aulis dei nostri efflorebunt. Plãtati in inferiori ecclesia, in qua habitat gratia domini, & radicati in fide, florebũt in supernis aulis cælestibus, hoc est, illic apparebunt virtutũ floribus ornati. vel aliter: domus domini scientia est diuinarum scripturarũ, in qua scientia dominum inuenimus, aulæ vero sunt illius mandata.

Adhuc multiplicabũtur in senecta pingui. Per pinguẽ senectã, plenam intelligit senectutem: tametsi, inquit, iusti homines senuerint, nõ deficiẽt tamẽ in ꝓfectu virtutũ, quinimo magis, ac magis semper virtutibus multiplicabũtur.

καὶ ἐυπαθῶν τοῖς ἐσομένοις.

Et bene eis accidet. Bene illis eueniet, inquit, in futuro seculo: quia scilicet delectabuntur atque exultabunt.

Vt annũcient quòd rectus dominus deus noster, & nõ est iniustitia in eo. Ita vt læti mutuo annũcient, ꝙ dominꝰ iustus est, q seruis suis requiẽ ꝓstat, ꝓ iis laboribꝰ, quos in vita sustinuerũt. Quod vero ait, & nõ est iniustitia in eo, repetitio est sentẽtiæ, & idem sibi vult, ac si iustum eum appellaret.

In diem ante sabbatum quando habitata fuerat terra.

Hic psalmus apud Hebræos omni prorsus caret inscriptiõe. Quæ vero nouissima exemplaria additiõis septuaginta interpretũ, inscriptionẽ illã habent, quam superius retulimus, & quidã exponunt, quòd dies sabbati accipitur, pro die vniuersalis iudicij, vt in præcedenti psalmo diximus: dies vero ante sabbatum, dies sit resurrectionis domini. Fiat enim illa dies, veluti præludium quoddam vniuersalis resurrectionis. In illa autem die, habitata est terra, ab iis nimirum hominibus qui per Euangelium & baptismum regenerati, & quodammodo ꝛeplasmati sunt. Verum castigatiora exemplaria etiam iuxta additionem 70. carent huiusmodi inscriptione.

ἐν τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων.

PSALMVS XCIII.

Dominus regnauit. Dei quidem filius, ab æterno semper rex fuit, id tamẽ nõ semper fuit ab hominibus cognitũ, quinimmo eũ olim ignorabãt homines verũ vbi Christus à mortuis resurrexit, fideles oẽs, & qui in eũ credidere, certiores effecti sunt, dei filium, & regem esse, & deum. Hoc est igitur, quod nũc nobis prædicit beatus Dauid, dicẽs: Dominus regnauit, hoc est, cognitus est, vt rex. vel aliter: Rex quidẽ olim erat Christus vt deus, sed post resurrectionẽ regnat vt homo: data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. & rursus: Ego autem constitutus sum rex ab eo.

Decorem indutus est. Hoc est, gloriã & potestatẽ eiusmodi demonstrauit, quæ decentissima illi erat, etiam vt deo. Vel aliter: Dominus carni quidẽ mortuus, decorẽ nõ habebat nec speciem, iuxta prophetæ testimonium, verùm resurgens decorem, quẽ antea non habebat, indutus est.

Indutus est potentiam, & accinxit se. Eodẽ modo intelliges hũc vetsiculũ. Habuit præterea Christus semper & decorẽ, & potentiã, verum olim id homines latebat: manifestum autem fieri cœpit postquã in cœlũ ascẽdit, tametsi huiuscemodi indumentũ exterius nullũ induerit. Pie etenim hoc intelligẽdũ est, vt diximus, quẽadmodũ & verbũ, accinxit. Idem enim significat, quod aptauit, seu ornauit. Cingulum quippe, ornamenti cuiusdam signum est.

δύναμιν περιβέβλητο.

Etenim stabiliuit orbem terræ, qui non cõmouebitur. Orbẽ, dæmonum fraude fluctuantem, ac pene cõcussum, veritate sua Christus ita stabiliuit, vt eri oribus amodo huc atq; illuc nõ abducatur, qa in fidei petra fundatus ac stabilitus est. Per orbẽ autẽ terræ, quem iuxta veriorem Græce dictionis significationem, habitabilẽ quis appellauerit, Ec-

ἐστερέωσεν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cleſiam intelligi dicunt, in qua fideles habitant: aduerſus quam, iuxta domini ſententiam, inferni portæ non prævalebunt.

ἑρμην. *Paratus thronus tuus ex tunc.* Paratus, hoc eſt, firmus, & ſtabilis, vt diximus in pſalmo 85. Et quod ait, ex tunc, ex pone, pro à principio. Illud tamen ſemper animaduertendum, quod huiuſmodi ſermo, ab initio nimirũ ſeu à principio nullum tempus inducit in diuina natura, ſed æternam quandam antiquitatem tãtum ſignificat. Tale quiddam eſt, quòd paulo poſt ſubdit, dicens: à ſeculo tu es: etſi, inquit, tu ſerui perſonam indueris, ſtabile tamen ac firmum tibi eſt ab initio regnum tuum. Neque enim vnquam ab eo decidiſti, aut illinc pulſus es.

A ſeculo tu es. Stabile, inquit, tibi ideo eſt regnũ tuum ab initio, quia tu es à ſeculo, hoc eſt, à principio, vt diximus.

ἐπῆραν. *Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina voces ſuas.* Per flumina, apoſtolos intelligit, veluti q ſpiritualib⁹ Euãgelij fluentis humanas irrigant animas: & dicit, ꝙ exaltauerunt voces ſuas, hoc eſt, clare & aperte, palámque, ac ſine vlla verecundia, Euangelicam doctrinam prædicauerunt. Illud tamen animaduerte, quod alibi perſæpe diximus, Prophetam frequẽtiſſime præterito tempore vti, ꝙ futuro, vel futura narrare, quaſi iam præterita. Illa etiã repetitio verbi eleuauerunt, gaudij intenſionẽ ſignificat.

μεγεθος κυμαπων της θαλασσης. *Tollent flumina attritiones eorum.* Illa flumina, quæ poſt flumina pauloante dicta, hoc eſt, poſt Apoſtolos ventura ſunt, tollẽt, hoc eſt, capiẽt ſeu ſequẽtur eas vias, quę ab illis tritæ fuerint, & formatæ. Per attritiones etenim ſemitas illas ac ſectiones, aluei cuiuſdã inſtar formatas, intelligit, quas flumina, cũ per terrã feruntur, lambendo ac terendo incidere ſolent, ac formare. Et ſenſus eſt: ꝙ doctores, qui poſt Apoſtolos venturi ſunt, eas vias, atque eadẽ ſequẽtur diſciplinas, quibus ipſi etiã Apoſtoli vſi fuerint.

μιτυμ μεγαλ. *A vocibus aquarum multarũ, mirabiles elationes maris.* Per aquas multas, baptiſmi lauacra, intellige, quę vbiq; in Eccleſijs perficiũtur. Voces autem huiuſmodi aquarũ, inuocationes ſunt ſanctę trinitatis, & ſupernæ gratiæ, quę in baptiſmatis ſacramento fieri ſolent. Per mare etiã ſingulari ſermone, ipſum baptiſma ſignificauit, quod vbiq; terrarũ cele-

celebratur, quẽadmodum dictum eſt in pſalmo 73. Certo etenim merito multiplex videtur, quia variis in locis, & innumerabilibus pene perſonis celebratur: virtute tñ vnum, atque idem eſt ſacramentum. Eleuationes autem huiuſcemodi maris, fluctus illi ſunt, qui ex immerſione atque emerſione eorũ fiunt, qui baptizantur. Has igitur ſpiritualis ac myſtici maris eleuationes, admirandas admodum eſſe dicit, ſi elementalis maris eleuationibus cõparentur. Huius enim maris fluctus hominibus quidem timendi ſunt, verũ dæmonibus iucundi: contra autẽ illi baptiſmatis fluctus, timendi quidẽ ſunt dæmonibus, iucundi autẽ ac ſuaues ſunt hoĩbus, & illi quidẽ in patriam nauigantes perdunt, iſti vero ſubmerſos ſeruant. Effectæ autem ſunt hæ eleuationes mirabiles, ab inuocatione illa diuina, vt dictum eſt, & ab illo, quod illic ineſt myſterio.

Mirabilis in altis dominus. Admirabilis vero deus potiſſimũ eſt. In huiuſcemodi altis ac ſublimibus rebus. Vel ordo ſit: mirabilis eſt dñs, qui in altis eſt, vnde alibi ait: qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra.

μιτυθησαν σφοδρα. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt valde.* Teſtimonia de te valde ſunt fidelia, hoc eſt, vera. Ea autem intelligit, quæ de Chriſti incarnatione, de diſpenſatione in carne, ac de eius conuerſatione, à Prophetis varie prædicta ſunt.

Domum tuam decet ſanctitudo domine, in longitudine dierum. Domus dei eſt, vniuerſalis eccleſia fideliũ, vt ſæpius dictũ eſt. Hãc, inquit, domũ decet ſanctitudo, hoc eſt, vt ſit ſancta, ea nimirum ratione, quia dei ſancti domus eſt: verum hoc ita demum fiet, ſi in iis, qui illud templum habitant, munditia extiterit ab omni prorſus inquinatione. Huiuſmodi vero munditia, & ſanctitas ſemper decet domum domini. Domus etiã domini eſt templũ dei, quod ſecundum Apoſtolum, fidelis quilibet repræſentat atque ideo eos omnes decet ſanctitudo in longitudine dierum.

Pſalmus ipſi Dauid quarta ſabbati.

Eſt & præſens pſalmus ſine inſcriptione apud Hebræos. Ea autem verba: quarta ſabbati, à quopiã fuere appoſita, cum quarta hebdomada die pſalmũ hunc decantari inuenirẽt. Per ſabbatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim hoc in loco, quemadmodum & sæpe alibi, ipsa hebdomada significatur. Voluit autem hoc psalmo beatus Dauid omnibus hominibus solamen præstare, qui ab iniustis, atque à prauis opprimuntur hominibus.

PSALMVS XCIII.

Deus vltionum dominus. Deus vltionum dixit, pro, deus vltor. Idioma est & hoc Hebraicum iuxta quod alibi etiam dicitur, deus misericordiæ, & deus miserationũ, & deus cõsolationis, & deus pacis, & alia huiusmodi. Ait igitur, quòd dominus, est deus vltor.

ἐκδικήσεως ἐστι.

Deus vltionũ libere egit. Libere, seu palã egit, hoc est, manifestauit, iustũ nimirum iudicium suum: eumque lõganimis hactenus fuerit ac patiens, vindicta tandẽ vsus est.

Exaltare qui iudicas terram. Exaltare, inquit, simulac iudicialem thronum tuum conscenderis, hoc est, appareas, & cognoscaris ab omnibus deus delinquentium vltor, dum iudicas, & sententias pronuncias, & dum sumis vindictã. De hoc autẽ verbo exaltare, vide quæ dicta sunt, in psalmo quinquagesimosexto.

Redde retributionẽ superbis. Per superbos, potentissimos quosq; intelligit, qui pauperes opprimant aut despiciant.

Vsquequo peccatores domine? vsquequo peccatores gloriabuntur? Eosdem rursus peccatores appellat, quia & in deum peccant, dum eius legẽ de iustitia traditam contemnunt, & in ipsos qui iniuriam patiuntur, dum eos lædunt. Atq; ita etiam eos appellauit in psal. 9. Est autẽ mos huiusmodi hominibus, de propria potẽtia gloriari. Illa autem repetitio, vsquequo peccatores domine, loquentis zelũ demonstrant, quemadmodum, & illa repetitio quæ sequitur verbi, loquentur. Et quanquam hoc pacto dubitanter loquatur nunc propheta, non ignorat tamen momentaneam esse omnium eorum fœlicitatem, qui iniuste agũt, sed tam diuturnam dei patientiam ægrefert.

Effabuntur & loquentur iniustitiam? loquentur omnes qui operantur iniquitatem. In verbo effabuntur à communi sensu sumenda est dictio, vsquequo, & simili modo in secundo versiculo in verbo, loquentur, à communi sensu sumenda est dictio, iniustitiam. Dictiones vero effabuntur, & loquentur, idem æquè significant.

Popu

Populum tuum domine humiliauerunt & hæreditatem tuam afflixerunt. Iam prædiximus, quòd per antiquum populũ, & per antiquam hæreditatem, Iudæi intelligẽdi sunt, per nouum autem, & per nouam, fideles ex gentibus.

Viduam, & orphanũ interfecerunt, & proselytum occiderunt. Hæc & Iudæorũ principes ob summã auaritiã faciebãt, & multi ex nostris similiter principibus faciũt. Interficere enim dicuntur non tm̃ ij, qui gladio in eos sæuiũt, sed illi etiã qui eorũ rapiunt bona, qui illos despiciunt, quoties iniuria afficiuntur, quique eos lædentibus, vt amicis, gratificantur. Proselytum vero Iudæi eũ appellabant, qui ex Gentili effectus fuisset Iudæus. Nos autem per proselytum, aduenam omnem ac peregrinum intelligimus.

Et dixerunt non videbit dominus, & non intelliget deus Iacob. Hæc tametsi ipso ore, ac lingua, non sæpe dicant, corde tm̃ persæpe intra se reuoluunt, iniqui homines. Neq; enim tanta vnquam auderent, nisi huiuscemodi sententiis, vel cogitatione saltem se subscriberent. Et quod ait: intelliget, posuit pro audiet, seu cognoscet.

Intelligite sanè insipientes in populo, & stulti aliquãdo sapite. Ea animaduertite, quæ iam diu omnibus nota sunt, atq; aliquando sero saltem prudentes estote.

Qui plantauit aurem non audiet? & qui plasmauit oculũ non considerat. Non cõsiderat, dixit, pro non videt. At quomodo verisimile est, illum esse sine sensũ, qui sensus in aliis creauit. Cõfundit eos igitur propheta huiusmodi interrogationibus, quæ apud omnes in confesso sunt.

Qui corrigit gentes non arguet? Ille, inquit, qui gentes erudit, ac corrigit, iis nimirum legibus, quæ apud eas sunt. (harum etenim legum scientiam deus ipsis etiã gentibus præstitit, vt earum seueritate delinquentes coerceretur) quomodo nõ arguet etiam & castigabit eos omnes, qui scelera aliqua, aut iniquitates commiserint?

Qui docet hominem scientiam. Is, qui aliis scientiam & cognitionẽ præstat, quomodo ipse non cognoscet aut quomodo ignorabit.

Dominus cognoscit cogitationes hominũ, quoniã vanæ sunt. Hominũ dico talia cogitantiũ, q̃ deus scilicet humana non curet. Cognoscit eos igitur dominus, q̃ errãt, sed patiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

est persæpe,& longanimis.ex quadam dispensatione, vel cogitationes eorum hominum dicit,qui quę vētris sunt, cogitant,& non quæ sunt dei.

Beatus homo,quem erudieris domine. Quem prudentem feceris doctrina tua.

Et de lege tua docueris eum. Lege tua,naturali vel scripta, vel etiam vtraque.Sunt etenim hæ leges prudentiæ ac sapientiæ fontes.

Vt mitigetur à diebus malis. Ita vt in diebus afflictionis, mitis fiat,& patiens,& non ægreferat, neque indignetur aduersus labores,sed ex tua lege cognoscat, qꝰ ij qui calamitates sustinent,ad propriam vtilitatem, & commodum vexantur,quodque contra ij,qui eos affligunt, condignas aliquando criminibus suis pœnas dabunt.

Donec effossa fit peccatori fouea. Donec iniquis paratū sit periculum,seu donec in illud inciderint.Tunc etenim iis etiam miserebitur,qui se iniuria affecerint.

Quoniam non repellet dominus populum suum,& hæreditatem suam non derelinquet. Non repelliet eos,tametsi affligi eos ad tempus persæpe permittat, sicuti ad ipsam vsque seculi cōsummationem in futurum etiam permissurus est, modo sinens vt praui iustos viros opprimant,modo etiā opem atque auxilium suum probis impertiēs, & vtrunque ad eorum commodum dispensans.Populus autē,& hæreditas domini,olim Iudæi erant.verum illis expulsis, Christiani ac fideles in eorum locum adoptati sunt,quēadmodum alibi sæpe diximus.

Quoadusquē iustitia conuertatur in iudicium. Donec Christus,qui ipsa est iustitia,relicta sua longanimitate, ad iudicandum se conuertat.qꝰ autem Christus iustitia appelletur,testatur beatus Paulus de eo dicens: qui datus est nobis à deo sapientia,iustitia,sanctificatio,& redemptio.

ηγγικεν ἐγγυτερον ἀνέστη πλησίον

Et proximi eius omnes recti corde. Cæterum prope eum tunc omnes iusti aderunt, illi nimirum adsistentes, qui vniuersam erit terram iudicaturus.

Quis consurget mihi aduersus malignantes? Quis mihi,inquit,aduersus malignos adiutor aderit inimicos?

Aut quis cōsistet mecū aduersus operantes iniquitatē? Eandē repetit sententiam, opem sibi ferri maxime experens,ob immen-

immensam nimirum dæmonū malignitatem. Quis, inquit, simul mecum in acie aduersus inimicos consistet? Deus profecto,qui & olim persæpe mei curam susceperit.

Nisi quia dominus adiuuit me,paulominus habitasset in inferno anima mea. Pene,inquit,periissem,animæ aut ipsius etiam corporis morte,si periclitanti mihi dominus opē non tulisset.Per infernum autem possumus peccati foueam intelligere.

Si dicebam motus est pes meus,misericordia tua domine adiuuabat me. Si ad deum dicebam,stabilitatem atque cōstantiam meam fluctuasse, si me huc, atque illuc ob propriā infirmitatem distrahi palam fuissem confessus, cōfestim tu mihi aderas adiutor.Hoc autem sermone docemur à propheta,quod quicunque lapsus delictum suū agnouerit,& non desperauerit, aut alioqui negligenter aliquid non egerit,sed ingenue coram deo id confessus fuerit,qꝰ statim auxilium cōsequetur.Misericors etenim est deus, & infirmitatibus nostris facile compatitur.

Secundū multitudinem dolorū meorum in corde meo,consolationes tuæ lætificauerunt animā meam. Iuxta proportionem dolorū,quos in corde gerebā, præstita sunt à te mihi solamina.Sicuti em̄ dolorū varia sunt genera,ita etiā multiplicia sunt refrigeria,quæ nobis tribuit deus. Nā iuxta vulnerum qualitatē,cōuenientem applicat medicinam.

Non adhæreat tibi thronus iniquitatis. Thronus iniquitatis est diabolus,in quo iniquitas & considet, & regnat. Non adhæreat igitur tibi;hoc est,non adsit tibi iudicāti. Est autē apud Græcos imperantis modus pro optatiuo. Quædam vero exēplaria habent, non adhærebit,& tunc futurum tempus intellige positum modo optatiuo.

μὴ συμπροσκαθῆται σοι θρόνος ἀδικίας

Qui fingit laborem in præcepto. Qui laborē nobis describit,vt impedimentū omnibus præstet obseruare volenti bus mandata tua:vel qui ante mandatum tuum posuit laborem,atque ærumnas,vt tāquam aliquid laboriosum illud pertranseamus.Deinde causam etiā reddit, cur dæmonem optet deo non adsistere.

ἐκλέσσων.

Venabuntur aduersus animā iusti. Quia si dæmon, inquit, & socij eius tibi adstiterint,statim ecu laqueos quosdā ac venatorias plagas tēdere incipiēt aduersus iustos quosli-

ἐκτρέσουσι ἐπὶ ψυχήν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet accusantes nimirũ eos de peccatis quæ aut ignoranter,aut præter sententiam commiserint,atq; hoc ob immensam eorum malignitatem atque inhumanitatem.

Et sanguinem innocentem condemnabunt. Quantum in eis fuerit.Sanguinem vero innocentem,circumloquẽdo dixit, pro innocẽtes homines.vel huiusmodi sermone eos damnat,quòd indicta causa pœnas inferant,vt sit sensus: quòd immeritis hominibus infligent supplicia, atq; ideo tibi,inquit,non adhærebunt.

Et factus est mihi dominus in refugium. Mihi, inquam,oppresso,& persecutionem in hac vita sustinenti.

Et deus meus in adiutorium spei meæ. Sperabã equidem resistere,verũ cum opprimerer ac fatigarer,defluebã,ac labebar cõcepta spe,deus autẽ mihi præsto fuit,& spẽ meã rursum confirmauit,tribuitq;,vt meliora adhuc sperarẽ.

Et reddet illis iniquitatem ipsorum. Condemnationẽ scilicet pro eorum iniquitate.

καὶ κατ' αὐτῶν πονηρίαν κατὰ τῶν ἀφόρ.

Et secundum malitiam eorum delebit eos dominus deus. Delebit hoc est, tollet eos de medio. Amplius quippe non apparebunt,tecti nimirum,atque obruti igne iam diu eis parato.Possunt tamen prædicta de prauis hominibus intelligi. Non adhærebit, inquit, tibi thronus iniquitatis, hoc est,nullus iniustus princeps tibi appropinquabit.Ponere autem solent huiusmodi iniusti principes laborem in præcepto:eo quòd fideles non permittunt diuina mãdata sine labore obseruare.Venantur etiam aduersus iustos omnes,& innocentes condemnant, & quæ sequuntur consequenter inrellige.Quod vero ait:in adiutorium spei meæ:idem est,ac si dixisset:ad confirmationem illius spei,quam antea fluctuantem habebam, cũ viderer derelictus Illico enim eam deus confirmauit, vt mihi præsto fuit.Reddet autem illis in futuro seculo, destruẽs nimirum eos,atque interimens.

Laus cantici ipsi Dauid.

Iste etiã psalmus apud Hebræos inscriptione caret, verũ 70. & laudem Dauid inscripserunt, eo q; præsenti psalmo propheta deũ laudauerit,& canticũ,quia cũ melodia humana voce canebatur. Atque ideo in eo dicitur: in psalmis iubilemus ei. Connocantur autem

autem hoc psalmo ad exultationẽ fideles oẽs in Christũ,& Iudæi, qui nõdũ crediderũt, vniuersi admonẽtur, vt donec idoneũ pœnitẽtiæ tẽpus habẽt, cõuertantur ad dominũ,& adorẽt eũ. Vtriq; autem populo beatus Dauid veluti suo populo se ipsum cõtũgit, christianus quidẽ ob pietatẽ, & fidẽ, Iudæus vero ob generis originem.

PSALMVS XCIIII.

Venite exultemus domino. Domino nostro scilicet Iesu Christo.Ea autem ratione nobis exultandũ est,quia digni effecti sumus vt tam benignum,ac tam misericordem dominum consequeremur.

Iubilemus deo saluatori nostro. Iubilemus ei tanquã tyrannorum victori,ac tanquam liberatori, qui ab illorũ nos captiuitate eripuit.Est autem iubilatio, quædã militum vociferatio,quæ fieri solet in victoria.

Præueniamus faciem eius in confessione. Præueniamus, inquit,secundũ Christi aduentũ,& antequam rursus nobis appareat,cõfiteamur,hoc est,pœnitentiã agamus.Signũ autem pœnitentiæ maximum,est peccatorum confessio. προφθάσω. μιμ.

Et in psalmis iubilemus ei. Et nos quoque post fidem in victoriæ signum,psalmis ei iubilemus:ei inquam, qui dicit:confidite,ego vici mundum.

Quoniam deus magnus dominus, & rex magnus super omnẽ terram. Nam & si hominem esse eum constiterit, & multiplices sustinuisse corporis passiones,attamẽ deus est magnus & dominus, & quæ sequuntur. Cum delectatione autẽ propheta in diuinæ magnitudinis ac potentiæ narratione immoratur.

Quia in manu eius sunt omnes fines terræ. In illius facultate est vniuersa terra.vel aliter:intellige vt prophera idem ferè dicat, quod alibi legimus dici de deo, apud Esaiam, qui continet,inquit,gyrum terræ pugno.

Et altitudines montium ipsius sunt. Ipsius nimirum creaturæ,atque ipsius bona.

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. Non solũ enim ipse est maris dominus.sed illius etiam creator.

Et aridam manus eius finxerunt. Per ipsa autem elementa, quæ commemorat,ea etiam significauit, quæ in eis sunt. Montium vero altitudines dixit, vt condigna admirandis operibus verba proferret. πλάσαν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venite adoremus,& procidamus et,& ploremus coram domino,qui fecit nos. Adoremus vt serui,& procidamus vt supplices atque eius opem implorantes, & ploremus vt peccatores.

Quia ipse est deus noster, & nos populus pascuæ eius & oues manus eius. Per populum, prudentiores quosq; intelligit, & per oues,eos qui minus prudētes sunt. Et populus quidem dicitur,vt regis,oues autē vt pastoris. Appellamur autem populus pascuæ,veluti qui ab eo educamur,& pascimur,& illius regimur prouidentia. Oues vero manus eius,tanquam qui ab eo dirigimur,& manu quodammodo è periculis in tutum educimur.

Hodie si vocē eius audieritis,nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione. Dictio hodie,non determinatā diem aliquam designat,sed quamcūq; diē, in qua dici potest hodie. Ita ēm nobis declarauit magnus Paulus. Quocūque inquit,tēpore audieritis vocem eius:eius dico,vocantis vos per diuinas scripturas,& præsertim per euāgelium, nolite obdurare corda vestra obaudiēdo, & nō suscipiendo eam vocē,quemadmodū in exacerbatione factū est.

In die tentationis in deserto. Dictum est in psalmo 77.qr exacerbauerunt altissimū in inaquoso, & quòd tentauerunt deum in cordibus suis. Tunc enim obdurarunt corda sua,vocem illam dei repellentes quam audiuerant in monte Sina,& obliti sunt beneficiorum eius,non credentes,quòd deus posset omnia.

Vbi tentauerunt me patres vestri. Verum vbi nam id accidit in deserto nimirum, vel eo tēpore quo me tentastis. Est autem hic sermo,ex sancti spiritus persona.

Probauerunt me,& viderunt opera mea quadraginta annis. Admiranda nimirū opera illa,ac beneficia, quæ plenius connumerantur in psalmo 77. Et quod ait, quadraginta annis,aliqui superioribus verbis coniungunt,aliqui vero subsequentibus,dicentes.

Quadraginta annis infensus fui generationi illi. Hoc est inimicus ei eram atque implacabilis,ob duritiam nimirum cordis,atque ob infidelitatem eorum.

Et dixi,semper errant corde. Instabiles sunt. Generatio enim,alibi inquit,quæ non direxit cor suum. Ipſi

Ipsi vero non cognouerunt vias meas. Per vias dei, sæpenumero apud scripturam diuina inuenim⁹ præcepta significari:eo quod iter nobis sunt, quo perueniamus ad deū. Cognitionē vero hic non eā dicit,quæ legendo paratur, aut meditando, sed illā quæ per opera ipsa demōstratur.

Quam iuraui in ira mea,si introibunt in requiem meā. Dictio vt. quàm,confirmantis est. Magna,inquit,cū stabilitate deliberaui,cum illis irascerer, q⁹ non introibunt in requiem meam. Quid autē sibi velit scriptura, quando iurare deū introducit,diximus in psalmo 88. ibi:iuraui Dauid seruo meo. De ira etiam dei dictum est in psalmo 6.ibi:Domine ne in furore tuo arguas me,neque in ira tua corripias me. Multis etiam in locis iam declarauimus,quod dictio, si,persæpe apud Hebræos idem significat quod non. Per requiem vero,promissionis terrā intellige,in qua Israeliticus populus post quadraginta annorū peregrinationē lassus quieuit. Facta est etenim ei requies illa regio. Cęterum qui dei vocem obaudiuerint, in regni cœlorum requiem non ingredientur.

Laus cantici ipsi Dauid, quando domus ædificata est post captiuitatem.

Caret etiam hic psalmus inscriptione apud Hebræos. Quare autem à 70. inscriptus fuerit laus cantici,in superiori psalmo tradidimus. Et per ædificationem domus,quæ facta est post captiuitatē, iuxta historiā,templi renouationem intelligimus, quæ facta est à rege Zorobabel. Iuxta anagogen vero assumpta humanitatis habitaculum, in quo dei filius post captiuitatem illam habitauit, quia diabolus hominem olim captiuauerat. & de qua alibi dictum est: ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem. vel ipsam etiam ecclesiæ constitutionem,quam magnus ac sapiens ille architectus ædificauit. Cum enim hæc omnia futura esse præuidisset beatus Dauid,exhortatur,ac mandat,vt condignas pro tantis beneficiis gratiarum actiones canamus deo.

PSALMVS XCV.

Cantate domino canticum nouum. Quid sit nouū canticū diximus in psalmo 42.ibi:cātate ei cāticū nouū. Et sanè intelligere possumus, illud esse nouū canticū, quòd nato domino angeli vigilantibus pastoribus cecinerunt: Gloria in altissimis

Universidad de Deusto
Biblioteca

deo &c.

Cantate domino omnis terra. Venit etenim liberaturus omnẽ terrã à dęmonum captiuitate. Hęc autẽ verba quo pacto iuxta hiſtoriã ædificationi tẽpli poſſint accõmodari, prorſus nõ video, cũ aliæ gentes, præter Iudęorũ genus, ex huiuſcemodi ædificatione omnino nihil iuuarentur.

Cantate domino benedicite nomini eius. Laudate nomẽ eius quoniã ſalutare eſt. Ieſus etenim interpretatur Saluator. vel quia omnipotens eſt illius nomen, ſi cũ fide nominetur. Et conſidera quomodo ter dixerit: cantate domino, quia nimirũ tribus diuinis perſonis eadem eſt diuinitas: vnde idem merito cultus ipſi præſtari debet Trinitati.

ἐυαγγελίζεσθε. *Euangelizate de die in diem ſalutare eius.* Salutarẽ, inquit, euangelij prædicationẽ ſemper annunciate. Loquitur autem ad apoſtolos, & ad illorum ſucceſſores. Vide quæ dicta ſunt in pſalmo 39. in expoſitione illius verſiculi: veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi.

Annunciate inter gentes gloriam eius. Incarnationem nimirum, & paſſiones omnes, quas ob ſalutem noſtram ſuſtinuit. fuit quippe illi gloria, vt pro ſeruorum ſuorũ redẽptione, atque ſalute tanta ſit paſſus.

In omnibus populis mirabilia eius. Mirabilia nimirum opera quæ fecit, cum inter homines verſaretur.

Quoniam magnus dominus, & laudabilis valde. Magnus quidem vt omnipotens, laudabilis vero vt miſericors.

φοβερὸς. *Timendus eſt ſuper omnes deos.* Nam & in præſenti ſeculo punire poteſt & in futuro mec corpus tantum, ſed ipſam etiam animam, quod illi minime poſſunt: & hic quidẽ vere timendus, illi autem hominum potius opinione, atq; imaginatione formidantur. Deos vero improprie hic gentium deos appellauit: ideo ſequitur.

Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Gentiles olim, deos ſuos appellabant dæmones, tanquam ſciẽtes, ac cuiuſcũque boni gnaros: nos vero Dæmones eos appellamus, tanquam peritos ad malum.

Dominus autem cœlos fecit. Atqui fecit, & cætera omnia? Omnia enim, inquit, per ipſum facta ſunt: propheta autẽ hoc loco ad maiorem illius admirationem, & gloriã, ea tantum commemorauit, quæ digniora ſunt, & magnificentiora.

Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Per ipſas virtutum habitudines, homines illos ſignificare voluit, qui huiuſcemodi virtutibus ſunt prædiți: per confeſſionẽ nimirum, eos qui propria delicta confitentur, & per pulchritudinem, eos qui ipſa confeſſione pulchriores atq; ornatiores efficiuntur, quique per huiuſmodi pœnitentiam antiquas quodãmodo peccatorũ ſordes abluunt. Tales igitur viri, ſunt in conſpectu domini, iuxta illud: oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum.

Sanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius. Græce pro ſanctificatione ἁγιάσματι legimus, quæ dictio non tãtum ſanctificationem, ſed ſanctuarium etiam ſignificat. Per ſanctuarium igitur, quodlibet templum intellige deo dicatum: quod ideo ſanctuarium appellat, quia à deo ſanctificatum eſt, & quia omnes eos homines ſanctificet, q illuc cum fide ingrediantur. In hoc igitur ſanctuario, magnificentia, & ſanctimonia conuerſantur: hoc eſt, munditia & puritas, & opera omnia quæ magnos viros decent.

Afferte domino parentelæ gentiũ, afferte domino gloriã & honorem. Per gentium parentelas nationes orbis varias intelligit. Vel quia græca dictio πατριαὶ non parentelas tantum, ſed paternitates quodammodo ſignificat, huiuſmodi nomine gentium patres forte intelligit, quos eſſe dicimus ſacerdotes eorum, quàm doctores. quã vero gloriam, & quem honorem deo afferri iubeat, diximus in pſalmo vigeſimo octauo, vbi eadem ferè habẽtur verba. Vel aliter: afferte ei gloriam, vt deo, cui vere ac proprie debetur gloria, honorem vero, vt patri. Honora enim, inquit patrem tuum, eſt autem Chriſtus omnium hominũ deus, vt creator, & fidelium pater. Per baptiſmum etenim nos adoptauit.

πατριαὶ.

Afferte domino gloriam nomini eius, Huiuſmodi etiam verba habentur in illo pſalmo 28. vbi ea expoſuimus vel aliter: omnibus mandat, qui Chriſti nomine induti ſunt, & chriſtiani appellantur, vt laudabili conuerſatione illũ glorificent, eademq; hæc verba ter repetit, iuxta rationem, quam ſuperius in principio pſalmi reddidimus.

Tollite hoſtias, & introite in aulas eius. Hoſtias nimirũ ſpi- αὐλὰς.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rituales tolli iubet. Spiritus enim Deus est, & eos qui eũ adorant, adorare oportet in spiritu & veritate. Hostię autem huiusmodi, virtutes sunt: aulæ vero eius, variæ per orbem ecclesiæ.

Adorate dominum in aula sancta eius. Hic versiculus expositus etiam à nobis fuit in eodem psalmo 28. Illud autem animaduertendum ducimus, ꝙ cum superius plurali numero aulas dixerit, nunc singulari sermone rursus aulam nominauit: docens nimirum, quòd multæ, quidem numero ecclesiæ sunt, fide vero vna est omniũ mater ecclesia. Diuisæ siquidem sunt, loci quæ coniunctæ sunt vnitate opinionis.

Commoueatur à facie eius vniuersa terra. Illius, inquit, aduentu, vniuersus orbis ab errore ad veritatem cõmoueatur. vnde alius propheta Christi aduentum, terræmotum appellauit: illam etiam terræ commotionẽ fortassis propheta hic intelligit, quæ passionis tempore facta est, vel cõmouendam esse terram prędicit, quia ad euangelij prędicationem quo aduentus atque incarnatio dei annunciatur, vniuersi populi ac gentes conturbatæ sunt.

Dicite in gentibus quia dominus regnauit. Huiusmodi etiam verba exposita fuerunt in psalmo 92. vel dicite, ꝙ dominus regnauit. Hactenus nanque diabolus, & peccatum regnauerant. vel aliter: regnare hic Christus dicitur, propter voluntariam illam credentium subiectionem, quam fides præstat. Nã alioqui ab æterno etiam, super impios atque inuitos regnat.

κατόρθωσι. *Etenim direxit orbem terræ.* Modum, inquit, præparauit Christus, quo humanũ genꝰ vniuersum, recta ad pietatẽ atque ad virtutes, posset incedere: vel stabiliuit eos Christus in cognitione dei: & per orbem terrę, vniuersam ecclesiam in toto orbe existentem intelligit. In omnẽ terrã, inquit, exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terrę verba eorum. Superflua est autem dictio, enim.

Qui non commouebitur. Ex quo enim liberatus est à dęmonũ seruitute, qui antea illũ commouebãt, consequenter fundatus fuit super imperfectam fidei petrã. Similem pene sententiam vidimus in psalmo 92. ibi: etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur: vbi exposuimus.

Iudicabit populos in rectitudine. In die scilicet iudicij. Hoc autẽ dicit, vt sciamus, ꝙ Christus omnes iudicaturus est.

Lætentur cœli & exultet terra. Ob cœlestẽ nimirũ & deinde terrestrem Christum. Altera quippe eius natura super ἵππους. ne descendit, altera vero inferius è terra ortum habuit.

Commoueatur mare, & plenitudo eius. Cõmoueri hoc in loco posuit, pro exultare. Plenitudo autẽ maris, sunt illius fines, vel flumina, stagna, fontes, ac tota deniq; aquarum materia. Exultet autem huiusce modi aquarũ plenitudo, ob sacrum Christi baptismа, quod in eis celebratum est.

Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. Quia scilicet illinc trãsituꝰ est Christus, atq; hoc pacto ea oĩa sanctificabit. Per oĩa vero quæ in eis sunt, ipsas plantas intelligit.

Tunc exultabunt omnia ligna syluarum. Eo ꝙ ex eis fumen dum sit salutare crucis lignum.

A facie domini, quoniam venit. Erit autem lætitia hæc atq; hæc exultatio à facie domini: hoc est, propter eius præsẽtiã, atq; aduentũ. Quoniam ecce iam venit ad carnis dispensationẽ. Solent autẽ prophetæ sæpenumero ipsis etiã inanimatis, atque insensibilibꝰ rebus gaudiũ adscribere, quoties nimirũ summã aliquã voluerint lætitiã demõstrare: quasi ipsa etiã elemẽta anima ac sensu carẽtia lętẽtur. vel aliter: per cœlos, cœlestes angelos intellige: ꝙ terrã vero, terrenos homines: & ꝙ mare, nautas ipsos, aut maritimos quousq; homines: hoc est, insulanos: per cãpos itẽ, agricolas: & per ligna syluarum, arborũ inciſores eósque qui syluas incolũt & mõtes. Vel aliter: per cœlos, eos intellige qui cœlestia meditantur: per terrã vero, eos qui terrena tantũ curãt: itẽ per mare, eos, qui amarã impietatẽ sectãtur: per cãpos etiã resupinos quoslibet homines, & carnis passionibus subiectos: & denique ꝙ ligna syluarũ, duros, rudesq;, & infructuosos ad virtutẽ homines. Hi oẽs etenim, Christi incarnatione, ad illius fidem inuitati, delectatione atque voluptate maxima replebuntur.

Quoniam venit iudicare terram. Duplici, inqt, afficiẽtur gaudio, & quia veniet ad dirigendum orbem terræ, & quia rursus veniet ad iudicandam terram, & ad retribuendũ vnicuique secundum opera sua, & ad liberandum elemẽta ab incorruptione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in veritate sua. Per orbem terræ, gentes intelligit, in orbe habitantes: per populos vero, ipsos Iudæos. vel per orbem terræ & per populos, idem æque significat. Populos, autem in plurali numero diximus ob generationum diuersitatem. Iudicabit autem Christus in iustitia, hoc est iuste: quia non est personarũ acceptor: & in veritate iudicabit veluti is, qui omnia exactissime nouit.

Ipsi Dauid quando terra eius constituta est.

Hic psalmus similiter inscriptione caret apud Hebræos. Hanc autem inscriptionẽ 70 ei imposuerunt, quam arbitrati sunt illius argumentum continere. Ipsi enim Dauid ideo inscripserunt, quia ad Christum pertinet, qui oriundus est ex genere Dauid. Et alioqui Dauid interpretatur manu fortis, vnde per manu fortem, ipsum proprie Christum intelligimus, qui omnipotens est. Quando terra eius constituta est, hoc est quando pacem & tranquillitatem habuit, liberata à dæmonum tyrannide. Domini enim, inquit, terra, & plenitudo eius. Tunc enim hic psalmus Christo vere accommodatur, tametsi multo tempore antea fuisset compositus.

PSALMVS XCVI.

Καθίσταται. *Dominus regnauit exultet terra.* De hoc verbo regnare diximus in superiori psalmo. Regnauit autem dominus destructo dæmone, & peccato, qui antea in orbe regnabant: de exultatione terræ, ibi etiam dictum est.

Lætentur insulæ multæ. Ecclesiæ nimirum quæ in variis sunt mundi partibus, quæque ab amara & salsuginosa, vt ita dicam, infidelitate, insularum instar, eleuatæ sunt, quæque licet assiduis tentationum fluctibus impellantur, tum damentum tamen, ac solidam in rege suo Christo stabilitatem habent. vel per insulas, simpliciter fidelium omnium animas intellige: & per terram, nouam creaturam.

Nubes & caligo in circuitu eius. Per nubem & caliginem, assumptam carnem intellige, quæ diuinitatẽ occultabat. similia pene verba ea sunt, quæ habentur in psalmo decimoseptimo: posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius.

Iustitia, & iudicium directio throni eius. Throni eius, pro regni eius dixit, quod regnum ipse Christus regnans direxit. illud autẽ vere fuit iustum iudicium, quo & tyrannũ dæmonẽ destruxit, & oppressum tyrannide humanũ genus saluauit. vel aliter: per iustitiam, in vniuersum omne virtutis genus intellige, & per iudicium, rectitudinem ac discretionem, quæ omnia regnante Christo didicimus. Κατόρθωσις.

Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Hæc verba pertinent ad tempus vniuersalis iudicij, quod & propheta Daniel prospiciens dixit: fluuius ignis trahebat gradiens ante eum. Christi vero inimici omnes sunt, qui inimico eius diabolo obtemperant: in circuitu autem eius, hoc est, vndique, atque ex omni parte.

Illuxerunt fulgura eius orbi terræ. Apostoli nimirum, qui veræ lucis participes effecti sunt, ac veluti astra quædam coruscantia omnibus apparuere, & ad quos à Christo dictum legimus: vos estis lux mundi. suntque consona hæc verba iis, quæ in prælegato habentur: ibi carbones succensi sunt ab eo. Ἐφάνησαν.

Vidit, & commota est terra. Vidit huiusce modi fulgura, & exultauit. vel commota, id est, commutata est, ab errore nimirum ad veritatem, & à tenebris ad lucem. vel commota est, vt melius stabiliretur. siquidem artifices prius commouere omnia ea solent, quæ volunt renouare. ideo de Paulo & Sila in actis dictum legimus, ex impiorũ personarũ hi concusso vniuerso orbe huc veniunt.

Montes quasi cera liquefacti sunt, à facie domini, à facie domini totius terræ. Per montes figurate ipsos dæmones intelligit, quia elati, atq; in altum quodammodo eleuati sunt, & arrogantes, steriles item ac rigidi & præcipitiis ac præruptis locis referti. dictum est etiam in psalmo 67. quòd quemadmodum liquescit cæra à facie ignis, sic pereunt peccatores à facie deinbi vide. Ἐτάκησαν. πάντα δὲ γῆν.

Annunciauerunt cœli iustitiam eius. Per cœlos, prophetas aut apostolos intellige, qui cœlestẽ vitam ac conuersationem optime colebant: & dum ait annunciasse eos iustitiã eius, hoc intelligit, quòd non solis Iudæis aperta sit dei cognitio, quinimmo quòd ipsæ etiam gentes ad veritatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognitionē vocatæ sint. vel iustitiam aliter expone prout superius diximus, exponendo illa verba: iustitia & iudicium directio throni eius. vide etiam in psalmo 49. ibi euangelizaui iustitiam in ecclesia magna.

ἐδόξασε. *Et videant omnes populi gloriam eius.* Admirāda nimirum illius opera, propter quæ glorificatus est.

Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, qui gloriantur in idolis eius. Erubescāt cū tāta ac talia opera à deo sint gesta. vel erubescant, dum de idololatriæ errore redarguuntur.

Adorate deum omnes angeli dei. Et alij quidem domino, secundum carnem nato, laudent eum dicentes: gloria in altissimis deo: alij vero seruiliter ei ministrent, quemadmodum in deserto ministrarunt postquam tentatus fuit à diabolo: & alij ascendenti illi in cœlum præeuntes insecuriant, & clament, tollite portas principes vestras, &c.

Audiuit & lætata est Sion. Audiuit Sion cœlos annunciantes, ea quæ ad Christum pertinebant. vel noua Sion, vniuersalis nimirum ecclesia audiuit & lætata est.

ἠγαλλιάσατο. *Et exultauerunt filiæ Iudæa.* Filiæ Iudææ olim dicebantur esse particulares illæ synagogæ, quæ in variis erant oppidis ac ciuitatibus prouinciæ Iudææ & Iudæorum imperio subditis: nunc autem per filias Iudææ, hoc est, per filias vniuersalis ecclesiæ, omnes & singulas intelligimus ecclesias, quæ in variis sunt mundi locis, tanquam ab vniuersali illa matre procreatas. & quia Sion interpretatur, specula, & Iudæa confessio, recte possumus tam per Sion, quam per Iudæam ecclesiam ipsam intelligere, quia speculationibus vacat, & veritatem contemplatur, & quia confitetur & cōdignas deo gratias agit: verum si quæris, cuius rei gratia lætata sit Sion, & quam ob causam filiæ Iudææ exultauerint, audi quæ sequuntur.

Propter iudicia tua domine. Quia scilicet iusto tuo iudicio vnicuique reddes iuxta opera propria, fidelibus nimirum requiem, infidelibus vero æterna supplicia.

Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram. Dominus super omnem terram. vel altissimus super terram, quemadmodum etiam super cœlum.

Valde exaltatus es super omnes deos. Eos, scilicet qui dij reputātur. & illi quidē falsò exaltati sunt, atq; ob errorē autem

autem vere exaltatus es ob summā tuam potentiā: quāto igitur veritas errore maior est, tāto etiam tua sublimitas illorum altitudinē superat. exaltatus es autē, hoc est, cognitus es altus esse. conatur autem his verbis propheta summam dei altitudinē exprimere, valde exaltatum eum esse, dicens: super omnem terram, & super omnes deos.

Qui diligitis dominum, odite mala. Odit enim deus malos, & diligit bonos.

Custodit dominus animas sanctorum suorum. Eorum nimirum, qui deo dicati, atque ei sanctificati sunt.

De manu peccatoris liberabit eos. Quoties nimirū oppressi fuerint, vel læsi. peccator autem proprie est diabolus, veluti delictorum omnium author.

Lux orta est iusto. Lux veræ lucis, lux inquam spiritualis, dirigens eum in omnem veritatem. vel lux contemplationis ei orta est qui in actionibus suis iustitiam seruat.

Et rectis corde lætitia. Lętitia, hoc est, spiritualis cōsolatio.

Lætamini iusti in domino. Omnibus aliis mundi voluptatibus expulsis, veluti falsis. similis fere sententia habetur in fine psalmi quadragesimisecundi. ibi lætamini in domino & exultate iusti, vbi vide.

Et confitemini memoriæ sanctificationis eius. Gratias, inquit, ei agite memoria repetentes diuinā illam sanctificationē, qua sanctificati estis. vel confitemini antiquas omnes inquinationes vestras, dum tantam dei munditiam, ac puritatem animo reuoluitis, cū inter homines nullus omnino mundus sit. possunt & prędicta omnia à versiculo illo: ignis ante ipsum præcedet, vsque ad verba illa: audiuit & lętata est Sion: de secundo Christi aduentu intelligi. illuxerunt, inquit, fulgura eius orbi terræ, Christo nimirum rursus è cœlo descendente, nam quemadmodum fulgur exit ab oriente, & venit vsq; in occidentem, sic erit aduentus filij hominis. quòd si Solem tunc obtenebrādum esse affirmamus, & Lunam non daturā lucem suam, stellāsq; casuras è cœlo, vnde nam aliunde illuminabitur mūdus, quàm à Christo? vidit autē terra eius descensum, & commota est ob timorem. vel cōmota est, mortuis illico resurgētibus. Montes autē sicut cęra liquefacti sunt, & dissoluti commutatis elementis. de his etiam verbis diximus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

psalmo 74.ibi:liquefacta est terra. Annunciauerũt etiam cœli iustitiam eius, hoc est, sublimes, atq; alti cœlorum instar,prophetæ olim annunciauerunt, quòd deus iustus est iudex:& tunc,hoc est,in illo iudicij tempore,viderunt omnes populi gloriam eius, exeuntis nimirum in gloria patris.sicuti & ipse nos docuit.deinde omnibus,qui idola colunt,mandat,vt pudore suffundantur,atque erubescãt angelis etiã iubet,vt adorent eum, sciens nimirũ vtrunq; futurum esse.ipsis etenim angelis Christum adorantibus cæteri oẽs etiam facile adorabunt:quia iuxta Apostolum omne genu ei flectitur, cœlestiũ, terrestriũ,& infernorũ.

Psalmus ipsi Dauid.

Hic psalmus qui vtrunque simili modo Christi aduentum pertractat, cognationem quandam, seu familiaritatem retinet cum proxime præcedenti,quemadmodum & ille ad alium qui præcesserat.

PSALMVS XCVII.

CAntate domino canticum nouum. Consimilis versiculus habetur in psalmo 85.vbi exposuimus.

Quia mirabilia fecit dominus. In nouis rebus nouo cantu opus est:sed quid nouum magis aut magis admirandum est,quàm quòd deus carnẽ assumpserit, quòd pati voluerit,atq; alia fecerit,quæ ex sacro docemur euangelio?

ἐποίησεν γὰρ θαυμάσια.

Saluauit eum dextera eius,& brachium sanctum eius. Illius dextera atque illius brachium,hoc est,diuinum illud auxilium, quod & dextrum ac commodum omnibus esse solet,& potens,saluauit, hoc est, recuperauit eum populum,siue eos omnes,qui ab inimico olim captiui,ac serui tenebantur.dexteram enim & brachium, ita exponi alibi diximus in psalmo 13.ibi: sed dextera tua & brachium tuum.Aliqui vero intelligunt, quòd deus saluauit ipsum hominem qui petierat:atque hoc admirãdum illud opus esse dicunt, quòd rebellem ac perditum seruum dominus,passione ac morte sua,saluauerit.

Notum fecit dominus salutare suum. Manifestam fecit deus illam salutẽ,quæ ab eo est: incarnationẽ nimirum suam, vel salutare consilium suum.non veni enim,inquit, vt iudicem mundum,sed vt saluem mundum. In

In conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Verba hæc ad prioris dicti declarationem dicta sunt.in omnem enim terram exiuit sonus apostolorum,qui vniuersis gentibus salutem illam prædicauerunt, quam Christus operatus est.iustitiam autem hoc in loco expone,quemadmodum diximus in psalmo 92.possumus etiam intelligere, quòd dominus notum fecerit salutare suum prophetis,& quòd reuelauerit iustitiam suam gentibus.

Memor fuit misericordiæ suæ ipsi Iacob,& veritatis suæ domui Israel. Cum olim deus pattiarchæ Abraham promisisset, illius se generationis miserturum esse, & iuramento se vera dicere confirmasset,voluit deinceps promissæ huius misericordiæ, ac confirmatæ veritatis rationem habere, dum re ipsa promissam misericordiam exhibuit nouo Iacob,atque erga domum noui Israel, erga generationem dico Christianorum. fidelis etenim populus merito Iacob dicitur,& Israel, veluti maligni dæmonis supplantator & victor,& tanquam is,qui interioribus animæ oculis,quantum humana patitur fragilitas, deum contemplando intuetur. Iacob quippe interpretatur supplantator,& Israel,mens videns deum.

μνήσθητι τῷ Ἰακώβ.

Viderunt omnes termini terræ salutare dei nostri. Illud, inquam,salutare, quod coram eis per apostolos reuelatum est,vt supra declarauimus.

Iubilate deo omnis terra. De iubilatione dictum est in psalmo 94.in secundo versiculo.

Cantate,& exultate,& psallite. Cantate canticũ nouum, vt dictum est,& exultate tanquã liberati à captiuitate,& psallite ad demonstrandã lætitiam, & gaudium vestrum.

Psallite domino in cithara,in cithara & voce psalmi. Per citharã iuxta Anagogen factiuas virtutes intellige:per vocẽ vero psalmi, ipsam contẽplationẽ.glorificate dominũ, inquit,bene operando, & diuina mysteria contemplãdo.

In tubis ductilibus,& voce tubæ cornææ. In euangelicis nimirum præceptis,quæ tubæ quidẽ plurali numero dicuntur,quia quatuor sunt euangelia:& tuba, singulari, quia tametsi quatuor dicantur euangelia, seu potius quatuor euangelistæ,concordia tamen ac virtute vnum atq; idem est euangelium. & ductiles quidem has tubas dixit, ve-

Universidad de Deusto Biblioteca

ἐκ ξυλόχων. luti à sancto spiritu fabricatas, atque actas, corneam verò quasi animatam. Cornæ etenim tubæ ex animalium cornibus efficiuntur.

Iubilate in conspectu regis domini. De iubilatione sæpius dictum est.

Commoueatur mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi qui habitant in eo. Per commotionem etiam hoc loco exultationē intelligit, vt diximus in psalmo 95. ibi: lætentur cœli, & exultet terra, commoueatur mare & plenitudo. Vide quæ illic exponendo diximus. Per plenitudinem vero maris, quidam pisces intellexerunt, qui illud repleti quasi ipsi etiam pisces ad lætitiam, atque ad gaudium adiuocentur.

ἐπὶ τὸ αὐτό. *Flumina plaudent manu simul.* Flumina, inquit, vnà, hominum instar, qui inuicem congaudeant, quasi manibus quibusdam applaudent: ac si diceret, ipsa etiam flumina exultabunt, tanto vniuersali gaudio adueniente. iuxta Anagogen per flumina, eos homines intelligere debemus, qui potabiles aquarum latices, & perpetuos doctrinæ fluxus habent, de quibus à domino dictum est: si quis crediderit in me, flumina de ventre eius fluent, aquæ viuentis: vel ipsas fidelium multitudines, quæ fluminis instar ad ecclesiam confluunt.

Montes exultabunt à facie domini, quoniam venit. Ipsi etiam montes exultabunt, quemadmodum in psalmo 95. exultasse etiam legimus ligna syluarum: iuxta Anagogen, montes, prophetæ sunt, ob contemplationum nimirum sublimitatem. Exultabunt autem, videntes & omnia ea quæ prædixerunt re ipsa euentum suum consecuta sunt.

Quoniam venit iudicare terram, iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in rectitudine. Omnia hæc exposita sunt in psalmo 95. vbi tamen non in rectitudine legimus, sed in veritate tua: ita vt idem intelligatur esse rectitudo, quod veritas. Quicunque enim verax fuerit, rectus etiam erit: & contra, quicunque rectus, verax.

Ipsi Dauid Psalmus.

Est etiam hic psalmus apud Hebræos absque inscriptione. Illa enim verba ipsi Dauid, addita fuerunt à septuaginta, vt annotauimus in inscriptione psalmi 96.

PSAL

Dominus regnauit, irascantur populi. Scribit Matthæus, quòd nato domino, Magi ab oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: vbi est, qui natus est rex Iudæorum? quodque audiens ea Herodes rex, turbatus est, & vniuersa Hierosolyma cum eo. Hoc igitur mysterium præuidens beatus Dauid, dicit: Dominus rex natus est. Ipse enim dominus de se dicebat, tu dicis quia rex sum ego, ego in hoc natus sum, &c. irascantur igitur Iudæorum populi.

ἐπὶ καθήμενος. *Qui sedet super Cherubim.* Ille, inquam, dominus regnauit, qui sedet super Cherubim, vt in 79. psalmo declaratum est, ibi: qui sedes super Cherubim manifestare.

σαλευθήτω. *Commoueatur terra.* Iudæorum nimirum regio, quæ turbata est, vt iam diximus. Vel commoueatur omnis terra, aliis quidem ob metum perturbatis, aliis vero ad pietatem, atque ad religionem commutatis.

Dominus in Sion magnus, & excelsus est super omnes populos. Iuxta historiam Christus magnus fuit in Hierusalem, docens & efficiens miracula. Egrediebatur enim, inquit, fama de eo. Item alibi: Exiit fama eius statim in omnes finitimas regiones. Et rursus: Exiit fama eius in totam Syriam. iuxta Anagogen vero, magnus est dominus in ecclesia. Sion quippe interpretatur specula. Fidelium autem Ecclesia, non immeritò specula appellatur, cum fideles, qui in ea versantur (vt ait Apostolus) non terrena solum, sed cœlestia contemplentur. In hac igitur Ecclesia, specula Christus excelsus est super omnes homines, vtpote, qui non tantum homo est, sed etiam deus. Vel magnus in Sion, excelsus autem in omnibus gentium populis, vt sit sensus, quòd Christus magnificatur inter Iudæos, & inter gentes, hoc est, in iis fidelibus, qui ex circuncisione sunt, atque in iis qui ex gentibus. Nam quod ait: Super omnes, non solum significat supra omnes, sed etiam in omnibus.

Confiteantur nomini tuo magno. Gratias agant, inquit, nomini tuo, hoc est, nomini diuinitatis tuæ. Donauit enim deus assumptæ humanitati nomen, quod est super omne nomen. Vel confiteantur nomini tuo, non curiosè inquirentes naturam tuam, nec modum incarnationis tuæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Φοβερὸν. *Quoniam timendum, & sanctum est.* Timendum quidem inimicis dum eos eiicit,& flagellat: sanctum vero domesticis ac beneuolis, quos sanctificat, & mundat. Vel de ipso etiam nomine Iesu loquitur,quod timendum etiam, & sanctum est,vt iam diximus.

Καὶ. *Et honor regis iudicium diligit.* Dignitas atque authoritas regis diligit iustitiam. Atque ideo & præsto iis aderit, qui tyrannide opprimuntur & ipsum etiam tyrannum dæmonem destruet.

Tu parasti directiones. Tu legem dedisti, in qua directiones sunt,& rectitudines.

Iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Idem nunc & manifestius repetit. Tu inquit, iudicium fecisti & iustitiam in generatione Iacob, in ipso scilicet Israelitico populo, atque hoc per legem datam.

Exaltate dominum deum nostrum. Alta ac sublimia de illo cogitate. Exaltate etiam hymnis ac laudibus, exaltate mandatorum obseruatione. Si enim blasphemari dicitur in gentibus deus propter eos qui diuina spernunt mandata, perspicuum fit, quòd contra, magnificari dicetur propter eos qui illa obseruauerint.

Et adorate scabellum pedum eius. Scabellum pedum Christi, vt dei, terram esse legimus, cœlum, inquit, thronus mihi est, & terra scabellum pedum meorum. Scabellum vero pedum Christi,vt hominis, montem Golgotha esse dicemus,in quo fuit crucifixus: vel ipsam etiam crucem, in qua illius pedes clauis confixi sunt.

Quoniam sanctus est. Propter diuinitatẽ nimirũ,quæ sanctificat.Sanctus vero ipse cum sit, huiusmodi etiã scabellum sanctificauit. Et quoniã iustos omnes sanctos quoq; appellare solemus:ostendit deinceps quanta sit differentia inter Christi atque inter illorum sanctitatem, dicens.

Moyses & Aarõ in sacerdotibus eius,& Samuel inter eos,qui inuocant nomen eius:inuocabãt dominũ,& ipse exaudiebat eos. Hi omnes,inquit,ministri illius erãt, & serui. Moysen vero dicit,vt legislatorẽ,Aaron vero vt primũ inter sacerdotes,& Samuelem tanquã principem inter Prophetas. Vel per Moysen Aaron,& Samuelẽ, eos omnes intelligit, qui illorũ imitantur virtutes. Nam & in Ezechiele dicens dominus:

minus:si gladium induxero super terram, & inuenti fuerint in ea Noë Iob & Daniel, in his non veniet gladius: non illos significare voluit, qui multis iam annis mortui erant,sed per ea nomina illos significauit, qui eorum vitam ac conuersationem fuissent imitati.

In columna nubis loquebatur ad eos. Ad Moysen nimirum, atq; ad Aaron. Atqui ad solum Moysen deus loquebatur, verum hæc est quædam figura,quę Syllepsis dicitur eo q̃ alterum cõprehendat. Nam & Apostolus cũ omnes connumerasset:qui per fidem crediderunt, collectim demum addidit:qui per fidem vicerunt regna, & quæ sequuntur. Vult enim Propheta nunc illud nobis dicere,q̃ hic Christus,est ille deus,qui in colũna nubis ad eos loquebatur.

Quoniam custodiebant testimonia eius, & præcepta eius quæ dedit illis. Eius enim Christi erant testimonia omnia, & mandata legis,quæ illis data sunt.

Domine deus noster tu exaudiebas eos. Tu ille es, qui tunc eos exaudiebas.

Deus tu propitius fuisti eis. Eis nimirum placantibus ac mitigantibus te pro populo, à quo fueras irritatus, vel pro seipsis etiam,quando in te peccarunt. Nam & Moyses deum irritauit,dum minus credidisset se ab eo impetraturum aquam, & Aaron, quando vitulum fabricauit.

Et vlciscens in omnes adinuentiones eorum. Vlcisci posuit hoc loco,pro auxiliari. Et adiuuans eras, inquit, hoc est, adiuuabas,omnia eorum studia ad populi commodum. Vel eras vlciscens omnes eorum adinuentiones, intelligendo in passiuo sensu, hoc est, omnes adinuentiones, quæ aduersus illos compositæ ac structæ fuissent.

Exaltate dominum deum nostrum. De hoc iam superius dictum est.

Et adorate in monte sancto eius:quoniã sanctus est dominus deus noster. Mõs eius sanctus,Iudæis q̃dẽ terrestris dicitur Siõ,nobis vero cœlestis: de qua Apostol⁹ Paulus dixit:accedite ad Siõ montẽ,& ciuitatẽ dei viuentis Hierusalem cœlestẽ. Vel per montẽ sanctũ Ecclesiã intellige,propter dogmatũ nimirũ & cõuersationis ei⁹ sublimitatẽ. Adora te,inq;,igitur,Christũ ī ecclesia. Atq; hęc Propheta dicit, seipsum nobis cõiũgẽs:vel ita fieri iubet ex fideliũ psona.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalmus ipsi Dauid in confessionem.

Hanc inscriptionem septuaginta etiam apposuerunt, cognoscentes ex psalmi verbis, eum Christo vere manu forti ac descendenti ex sanguine Dauid dedicatum fuisse, cui mandat, vt inseruiamus, & confiteamur.

PSALMVS XCIX.

Iubilate deo omnis terra. Huiusmodi verba habuimus etiã in psalmo 97.

Seruite domino in lætitia. Seruite ei, qui liberauit vos à dæmonum seruitute, & in lætitia, quia à tanta erepti estis tyrannide, & effecti digni, qui tantum dominum habeatis.

Introite in conspectu eius in exultatione. Ingenue illum colite cum gaudio & lætitia.

Scitote quoniam dominus ipse est deus noster. Cognoscite, inquit, à Prophetis ea, quæ de illo scripta sunt, & ab ipsius etiam operibus addiscite, quòd dominus Iesus ipse est deus noster.

Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Tametsi patres, ij esse videantur, qui filios faciunt, re vera tamen deus est, qui eos facit. Ipse etenim illorũ est causa, parentes vero coadiutores tantũ, veluti qui diuino illi inseruiunt mandato, quod est à principio. Atq; ideo multos videmus optantes procreare filios, qui tamen minime id possunt. Eadem etiam ratione ad mulierem illam, quæ viro suo dicebat: da mihi filium, prudenter ac dogmatice maritus respondit: numquid ego sum tibi pro deo, qui priuaui te fructu ventris?

Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Vidimus etiam huiusmodi verba in psalmo 94. & licet ibi populus pascuæ scriptum sit, & oues manus eius, nulla hic tamen sensus differentia constituitur.

Introite in portas eius in confessione, in aulas eius in hymnis. Quemadmodũ primo ingredi oportet portas, & deinde aulas, ita etiam primo confiteri oportet peccata, & deinceps laudare deum: vt lingua per confessionẽ expurgata, puræ ac mundæ laudes offerantur deo. Portæ autẽ & aulæ Christi, variè sunt, quę in vniuerso habẽtur orbe Ecclesię, veluti proprię quędam illius domus: de aulis etiã diximus in psalmo octuagesimotertio.

Confitemini

Confitemini illi, & laudate nomen eius. Eandem videtur repetere sententiam, sermonemque suum magis intendere, ac ferè lectorem vrgere. Vel per confessionem gratiarum actionem intellige: gratias deo, inquit, condignas agite pro tantis ab eo in vos collatis beneficiis, & illius nomen laudate, qui redemit vos.

Quoniam bonus dominus in seculum misericordia eius. Bonus vtpote compatiens. Aeternam vero esse dicit illius misericordiam, & non tantum ad humanæ vitæ tempus, sed perpetuò durare.

Et vsque in generationem, & generationem veritas eius. Veritas, inquit, sermonum eius perpetua est. Vel non tãtum in antiqui populi generationem, sed in generationem quoque noui populi.

Psalmus ipsi Dauid.

Beatus Iosias summa virtute præditus fuit, & summa pariter cũ virtute regnum administrauit: quod præuidens Propheta noster Dauid, præsentem psalmum conscripsit, quo probatissimam tanti regis vitam, ex eius persona narrans illam tanquam rectæ cuiusdam cõuersationis exemplar, omnibus imitandam proponit.

PSALMVS C.

Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Incantum, inquit, tibi offeram, misericordiam & iudicium tuum, canens nimirum quemadmodum in præsenti vita misereris, & iudicas in futura: Vel canens, quòd misericordia tua iudicio non caret, nec iudicium tuum misericordia. Imitabor præterea ea quę cantu meo laudauero, aliorum scilicet miserendo & rectè alios iudicando.

Psallam, & intelligam in via immaculata. Irreprehensibilis incedens psallam, & intelligam. Oportet enim psallentem intelligere, quid psallat, aut cantet. Per immaculatam autem viam intelligere possumus virtutes illas quæ actione perficiuntur: psallere vero pro contemplari: vel psallere, pro operari per virtutem, intelligere autem pro contemplari: quorum vtrunque in immaculata, atque irreprehensibili vita perficitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quoniam venies ad me. Ad me, inquam, qui ideo immaculatus, atq; irreprehensibilis ambulo, psallo, & intelligo, vt te fruar. Vel quando venies ad me, qui aduentum & præsentiam tuã ardentissimus concupisco, iuxta illud: si quis diligit me, & verba mea seruabit, & pater meus diliget eum & ad eũ veniemus, & mansionẽ apud eũ faciemus.

Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Versabar, inquit, in munditia cordis.

Non proponebam ante oculos meos rem iniquam. Neque ante corporeos, neque ante animi oculos, hoc est non substinebam videre aut cogitare iniquum aliquid.

παραβάσεις. *Facientes transgressionem odiui.* Eos nimirum homines, qui, quod iustum est, transgrediuntur, siue id ad hominem pertineat, siue ad deum.

καρδία σκαμβή. *Non adhæsit mihi cor peruersum.* Recto enim peruersum non congruit.

Declinantem à me malignum non cognoscebam. Neq; enim malignorum hominum amicitias retinere oportet, sed curare, vt omnes accedentes ad nos, meliores efficiamur, & recedentes despicere. Intelligitur etiam hic verbis Iudæ de diabolo: vt sensus sit. Dæmoni ad me accessum nullum dedi: atque idcirco non contigit, vt aliquando à me declinare, hoc est, recedere eum cognoscerem.

Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. Tanquã malis præditum moribus, atque illiberalem, ac veluti canem latenter mordentem. Secreto autẽ, hoc est, clã, ideo apposuit: quia his qui præsenti detrahit, minus peccat cum is qui præsens est, ab irrogata infamia se tueri possit.

Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Hoc est non degebam cum eo. Per oculum autem superbum quemcũque superbum hominem intelligit, veluti à parte totum, & simili modo, per insatiabile cor, auarum hominem. vtrunque vero deinceps vno sermone comprehendit, dicens: cum hoc non edebam.

Oculi mei ad fideles terræ vt sedeant mecum. Ad eos nimirum qui ob rectam eorum cõuersationem effecti sunt digni vt essent fideles. Vel fideles nunc bonos omnes appellat, iuxta quod à Salomone dictũ legimus: virũ autẽ fidelem inuenire labor est. Nã quod bonũ est rarum est: huiusce-

modi, inquit, hominibus ego adhærebam, & cum eis conuersidebam.

Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Ministris, inquit, vsus sum, quorum vita esset irreprehensibilis, decet nanq; non amicis tantũ, sed & ministris vti bonis.

Non habitabat in medio domus meæ, faciens superbiam. Superius de superbo amico locutus est, nunc autem de ministro.

Qui loquitur iniusta non direxit in conspectu oculorum meorum. Non direxit, hoc est, perficere nõ potuit, quod optabat, nec coram me prospere processit. κατεύθυνεν

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ. Matutino tempore, cũ nulla vini, aut iræ ebrietate detinerer, quando cogitatio mea decipi non poterat. Terræ autẽ peccatores dixit non vt totius orbis delinquentes significaret, sed eos tantum, qui sibi suberant. Omnes etiam, nonvnà omnes intelligit, sed modo hunc, modo illum.

Vt exterminarem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. Interficiebam autem eos vt exterminarem iniquos omnes ea nimirum ratione, vt ipsa iniquitas, pœnarum austeritatem cernens, coërceretur ac deleretur. Iuxta Anagogen, per terram, per corpus ipsum intelligimus, & corporalia omnia, tanquam terrena. Huius autem terræ peccatores, cogitationes sunt de peccatis. In matutino, inquit tẽpore, quando in anima mea oriebatur sol sanctus spiritus (hũc enim appellare possumus intellectuale matutinum) interficiebam omnes affectuum meorum cogitationes, quæ ex terreno corpore atque ex materialibus aliis rebus nascuntur. per domini vero ciuitatem, animam intellige tanquam sancti spiritus domum.

Oratio ipsi pauperi, cum anxius fuerit, & effuderit preces suas coram domino. ἐτέρα ἔκθεσις σαν περὶ πε-νίας.

Pauperem hoc in loco eum appellat, qui diuino indiget auxilio. Huic etenim oratio accõmodatur præsentis psalmi, quoties ob visibiliũ seu inuisibiliũ hostiũ pugnã, in anxietate fuerit cõstitutus, & orationẽ suã obtulerit coram deo. Effundã enim, inquit, in cõspectu tuo preces meas, quod magis etiã declarãs adiũxit: afflictionẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

meam coram eo annunciabo: tametsi ex primo proposito pro seipso propheta hunc psalmum conscripserit, eo nimirum tempore quo persecutionem passus est. tunc etenim & tristis fuit, & deum rogauit dicens.

PSALMVS CI.

Domine exaudi orationẽ meã & clamor meus ad te veniat. Per orationẽ, oris verba intelligit, & per clamorem, ipsius cordis propositum. Symmachus pro clamore, fletum dixit. Venire aũt ad deũ dicitur huiusmodi clamor, quãdo ab eo auditus fuerit. Auditur aũt, quando placet.

Ne auertas faciem tuam à me. Ne me auertas, quæso, vt indignum: quod facere solent, qui supplicantium petitiones audire nolunt.

In quacunque die tribulor, inclina ad me aurẽ tuã, in quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. Nõ tantũ nũc, sed per totam vitã. de inclinatione vero auris dei, dictum est in psalmo decimosexto. ibi: inclina aurẽ tuam mihi, &c.

Quoniam defecerunt sicut fumus dies mei. Cito, inquit, exaudi me, quoniam anima mea iam defecit. Alibi etiam dicit velociter exaudi me, quia defecit spiritus meus. Defecerunt, inquit, sicut fumus dies mei, & anni vitæ meæ, fumi instar, cito pertransierunt & iam transacti sunt.

Et ossa mea sicut cremium aruerunt. Symmachus pro cremio, torrem dixit. Ossa, inquit, mea instar torris aruerũt, tentationum nimirũ igne cõbusta: iuxta Anagogen. Ossa sanctiores illæ cogitationes sunt, quę animam fortificẽt, & reguntque si tentationũ igne accẽsæ sint, debiles fiũt.

χόρτος. *Percussus sum, vt herba, & aruit cor meum.* Quẽadmodum herba percussa tabescit, ita ego flagellis percussus, in cor de meo contabui, nulla consolatione inuenta, quæ flammam meam irrorando ac refrigerando mitigaret.

Quia oblitus sum comedere panẽ meum. Præ hujusmodi, inquit, mœstitia omnem cibi appetitum abieci. Antiqui enim appetitum, cibi memoriam appellabant, & appetitus priuationem, cibi obliuionem.

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. Verus gemitus omnem illam tollit pinguedinẽ, quæ est inter carnẽ, & ossa, aliqui carnem dictã esse intelligũt, pro cute ac si diceret

diceret, quòd consumpta præ mœrore omni carne, quæ intermedia erat, cutis ossibus coniuncta sit.

Similis factus sum pellicano solitario. Fugiens nimirum ἐρημίαν multitudinis conuersationem, & solitudinem quærens. Est autem pellicanus animal quoddam, quod solitudine delectatur.

Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Hoc animal natura timidissimũ est: atq; ideo vndecunq; fugiens in domorum ruinis cõmoratur. Ego, inquit, veluti nycticorax in desertis, ac solitariis locis versor. Aiunt nycticoracem in domiciliis, seu tugurijs degere, ac nocte clamare præ formidine, atq; ideo hoc nomine à Græcis appellatur quòd nocte clamet, non secus igitur de nocte ad deum se clamare dicit, dum hostium incursum reformidat.

Vigilaui & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Vigilat nãque & ipse passer præ formidine, & solus in tecto degit: vel tantum in tectis manet.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei. Exprobrabant mihi formidinem, & miseriam omnes ij, qui persequebantur me.

Et qui laudabant me, aduersum me iurabant. Qui prius me admirabantur, aut laudabant me, postmodum iurarunt aduersum, iuramento, scilicet confirmantes conspirationes, atque insidias illas, quas in me moliebantur: vel calamitates meas in iuramentum redigebãt, verbi gratia: sic nos non patiamur ea, quæ ille patitur, neque efficiamur, vt ipse est. Quidam vero hæc verba dicta esse intelligũt, ex persona Christi, ita vt sit prophetia de Petro qui iurauit se non nouisse hominem.

Quia cinerem tãquam panem manducabam, & potũ meũ cum fletu miscebam. Si aliquando cibi meminerã, & panem cinere aspergebam, & potũ meum miscebam fletu, vt facere solẽt ij, qui in summis cõstituti sunt calamitatibus, & nõ sustinẽt. vel cibũ ipsum sibi absque tristitia adferri. Vel cinerem quidẽ pro pane manducabam, potum vero in fletu miscebam, hoc est, lachrymas miscebã pro potu: hoc autẽ faciebã, cũ alij omnes cibum sumerent, atque hilares essent. Tunc etenim ego in faciẽ procumbens, & lugens ore ipso puluerẽ attrahebã, qui vento aut spiritu ac

Universidad de Deusto Biblioteca

tollebatur:atque hoc pacto miscebam eum cum lachrymis.Huiuscemodi autē verbis,vitam suam mœstitia plenam esse iudicauit,dictum est autem sæpius, ꝙ dictiones, quia,&,quoniam,aliquando causam reddunt,aliquando confirmant,& aliquando prorsus abundant,seu per modum quendam ponuntur narrationis,vt hic.

τῦτ ἐστῦ'σῦ πρὸ τὸ θυμό σου. *A facie iræ tuæ & indignationis tuæ.* Hæc mihi contigerūt ab ira tua, quoniam mihi iratus fuisti. Es autem iratus quia peccatis te meis irritaui. Per faciem vero iræ, ipsam iram circunloquendo dixit.

κατέξηξας. *Quoniam eleuans confregisti me.* Olim me in altum eleuasti,cum mea omnia bene se haberent, sed postea confregisti me, à pristino me statu decidere permittens. Simile illud est:Exaltatus autem humiliatus sum.

Dies mei, sicut vmbra declinauerunt. Cito pertransierunt. Alibi etiā ait:Homo vanitati similis factus est,dies eius sicut vmbra prętereunt.Vmbra etenim breui extinguitur.

Et ego quasi herba exaraui. Huiusmodi verba etiam superius vidimus,verum illic quidem,cor suum, hic vero, totum se ait exaruisse.

Tu autem domine in seculum permanes. Ea quidem,quæ ad me pertinent,hoc est,humana omnia huiuscemodi sunt, mutabilia nimirum , atque inæqualia,tu autem domine æternus es,atque immutabilis.

Et memoriale tuum in generationem,& generationem. Hoc est , æternum. Vel in generationem veteris populi , & in generationem noui populi.

Tu exurgens domine misereberis Sion. Iuxta sensum qui magis præ manibus videtur esse, hæc est prophetia de terrestri Hierusalem,qua prædicitur quòd impleto illo tempore , quod à deo captiuitati Iudæorum determinatum est,deus rursum miserebitur Sion , quando tempus diuinæ protectionis aduenerit:tempus,inquam, quod etiam fuerat prædictum. Et quæ sequuntur pari consequentia intelligenda sunt : sed iuxta altiorem sensum prophetia hæc est de noua Sion,id est,de ecclesia fidelium: vel quia tu resurgens à mortuis misereberis ecclesiæ Apostolorū, atque ei auxiliaberis.

Quia tēpus miserendi eius,quia venit tempus. Tēpus inquā quod auxilium expostulat , cum omnes iam aduersum eam insurgant & bellum moueant.

Quoniam probauerunt serui tui lapides eius , & pulueres eius miserebuntur. Quia apostoli parauerunt lapides ad ædificationem ipsius Hierusalem,eos nimirum lapides, qui stabiliores & probatiores fuere ad religionem,& ad virtutē,& quorū mutua etiā aptitudo & conuenientia,spiritualis ecclesiæ cōstructionē effecit.Idem etiā apostoli cura ac studio suo digniorem reddent pulueremi ipsius Hierusalem : quippe qui infirmiores quósque ac magis terrenos homines,suo fouebunt auxilio.

τὸν λίθους αὐτῦ καὶ χοῦν αὐτῦ. τοὺς δούλους σου

Et timebunt gentes nomen domini. Propter signa & miracula,quæ ex sola nominis Christi inuocatione fiēt in ea.

Et omnes reges gloriam tuam. Gloriam tuam,quę nascitur à potentia.Intelligere etiam possumus per gentes,eos fideles,qui ex gentibus crediderunt,& simili modo per reges eos reges qui fideles fuerunt.

Quia ædificabit dominus Sion. Hoc est,vere ædificabit.

οἰκοδομήσει. *Et videbitur in gloria sua.* Videbuntur rursum in glorioso eius aduentu,quando veniet cum potētia & gloria multa,quemadmodum ipse dixit in euangeliis.

Respexit in orationem humilium. Eorum scilicet qui humilia sentiunt:& veram animi humilitatem sectantur.

Et non sprevit preces eorum. Non despexit,non repulit.

Scribātur hæc in generationē alterā. Accipitur,inqt, prēsēs oratio,seu hic prēsens psalmus,q̄ inscriptus est,oratio ipsi pauperi & tradat in generationē alterā, hoc est,in generationē noui populi,postquā antiquus populus,pphetarū verbis,q̄ de Christo prędicta fuerāt, credere noluit.

γραφήτω κτλ.

Et populus,qui creatur,laudabit dominum. Christū dico.Populus autē,qui creatur,nouus est populus , de quo dixit Paulus:Si quis in Christo est noua creatura.Et non dixit, qui creatus est,sed qui creatur propter credentiū incrementū, quod ad ipsam vsque cōsummationem perseuerabit.Creari autem dixit,pro immutari. Neque enim nouus populus creandus erat , sed in melius immutandus.

λαὸς κτισθήσεται.

Quoniam prospexit de excelso sancto suo. Prospexit superius quidē in cœlo permanens , inferne tamen in terra visus. Propriū eñ est iis,qui desuper ꝓspiciūt,manere in alto,

& videri ab iis,qui inferius sunt. Visus est autem per incarnationem. Per excelsum autem sanctum, cœlum ipsum intelligit,vel ipsam diuinitatis celsitudinem.

Dominus de cœlo in terram aspexit. De cœlo in terram descendit. Per aspectum enim,illius aduentum denotauit.

τῦ ἀκοῦσαι. *Vt audiret gemitus compeditorum.* Vt audiret,inquit gemitum quem iusti homines emittunt,pro iis qui peccatorū suorum innexi sunt cathenis.

τῦ λῦσαι. *Vt solueret filios interemptorum.* Atque, vt solueret à peccati vinculis,& à dæmonum seruitute,eorum filios, qui in peccatis perierant.

τῦ ἀναγγεῖλαι. *Vt annunciaret in Sion nomen domini.* Nomen nimirū patris hoc est,quòd dominus deus,pater suus esset:& verus pater,atque ideo Christus etiam dicebat:manifestaui nomen tuum hominibus.

Et laudem eius in Hierusalē. Hoc est, honorē eius. Patris vero honor esse dicitur,ipsum nomen paternum. vel aliter:laudem illam intellige, qua Christus semper patrem laudabat,omnia illi perpetuo adscribens,& ab illo dicēs, se missum esse. Deinde dicit,quando hoc factum sit.

ἐν τῷ συναγαγεῖν. *Dum conuenirent populi in vnum,& reges vt seruirent domino.* Tunc inquam cum reges & populi ad eum cōuenirēt, vt per fidem ei seruitutem,& obsequium præstarēt: ei dico, qui secundū diuinitatē vere,ac proprie dominus est. Tūc etenim Christus annūciauit nomen patris in Sion, & laudem eius in Hierusalē, quādo isti omnes cōuenerunt:vnde alibi consequēter ex Christi persona dicitur:in medio ecclesiæ laudabo te. Ecclesia etenim cōgregationē,& cœtū hominū significat. Per reges autem,ipsos apostolos intelligit,non solū,quia animi passiōibus, atque affectibus regnarent,& quia dominarētur dęmonibus,sed etiā quia ab vniuerso orbe supra ipsos reges honorati sunt,& quia de eis dictum est in psalmo 34. constitues eos principes super omnem terram. Cōpleta autem huiusce modi prophetia,redit iterum propheta ad priorem consequentiā.

ἰσχύσε. *Respondit ei in via fortitudinis suæ.* Inops ille & pauper,de quo in inscriptiōe psalmi dictū est,respōdit, pro locutus est ei, ad quē oratio præsentis psalmi dirigitur. Respondere enim hoc in loco posuit simpliciter ꝓ dicere, sicuti aliàs

aliàs sæpe ponitur apud scripturam sacrā. Per viam vero fortitudinis,illud tempus intelligit, quo vires adhuc aliquas habebat,nec dum eas amittere cœperat, tanta oppressus ac delectus mœstitia.

Paucitatem dierum meorum annuntia mihi. Hęc similis videtur sniæ ei quæ habetur in psal 38. Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum, quis est,vt sciā quid desit mihi. Cernens,inquit,me iam debilitatum esse,& malum hoc ingrauescere,suspicor mediū, mihi tēpus vitæ supesse, quo circa indicari mihi illud opto,vt aīæ meæ maiorē curam, ac solicitudinē habeam.

ἀναγάγῃς. *Ne educas me in dimidio dierum meorum.* Eductionem hoc in loco peregrinationem animæ appellauit,eductæ,scilicet,per aerem,vel eductæ à corpore. Per dimidium vero dierum,imperfectionem,hoc est,infructuositatē dierum illorum appellat,qui sibi ad ferendos virtutū fructus statuti fuerāt. Hac em de causa,certi dies,vitæ hominū statuūtur,vt fructus ferāt:precatur igitur nō mori in infructuositate,vt ita dicā,seu sterilitate vitæ suæ, sed diutius viuere,donec fructum aliquem adferat. Vel fortassis ita dicit,propter illud quod traditur in psalmo 54. vbi habetur,quod viri sanguinum & dolosi non dimidiabūt dies suos,vbi vide expositionem.

In generatione generationū anni tui. Per generationē generationum Hebræi idem intelligunt quod perpetuo. Complicat autem propheta inter orandum etiā dogmata de deo. Tu em̄,inquit,diuinitate tua æternus es,quinimmo & supra ipsam æternitatem ac sempiternus.

Initio tu domine terram fundasti. Stabilisti,fecisti.

Et opera manuum tuarum sunt cœli. Cœli,inquit,efficaces potentiæ tuę opus sunt. Per cœlos autem ipsum primum cœlum intellige,& firmamentum. In principio enim,inquit,fecit deus cœlum & terrā:& rursus,& vocauit deus firmamentum cœlum.

Ipsi peribunt. Immutabuntur enim vtpote creaturæ.

Tu autem permanes. Immutabilis vt creator.

Et omnes sicut vestimentū veterascent. Oēs,hoc est,vtrumque cœlū: vel ipsa terra simul cū cœlis,assiduo vsu & tēpore vestimentorū instar veterascent. Vsu enim & tem-

pore vestes consumuntur.

ἐλίξεις. *Et sicut operτoriũ volues eos, & mutabũtur.* Inuolues dixit pro coercebis, & cõtrahes, quod tãta, inquit, facilitate efficies, quanta quis opertoriũ aut pallium aliquod inuoluit. His autem verbis, summã Christi potentiã, ac robur constituit. quod autem superius dixit, peribunt, nunc aut mutabuntur, exponẽs nimirũ, & declarãs illa priora verba, & significans, q̃ ipsi etiã cœli immutabuntur, ac renouabuntur, in incorruptionẽ. Atq; ideo in huiusmodi sententiam Paulus dicebat, q̃ præterit figura huius mundi: & Esaias, q̃ cœlũ reuoluitur, vt liber. Sunt qui dicant, ita exponendũ esse hunc vetsiculum, q̃ sicut opertoriũ, seu amictus, cõpleto vsu destinato, inuoluitur, sic etiã & cœlũ, meliori vsu adueniente, in melius & ipsum mutabitur.

Tu autem idem ipse es. Immutabilis scilicet.

Et anni tui non deficient. Nam quemadmodũ secundum diuinitatem cares principio, ita etiã fine. Per annos autẽ dei, intelligere debemus perpetuitatem diuinæ essentiæ.

τὴν παρὰ γενεὰν τῶν γενεῶν διῆγον. *Filij seruorũ tuorum habitabunt.* Seruorũ tuorum de quibus superius dictum est, quòd probauerunt serui tui lapides eius, apostolorum nimirum. Filij autem apostolorũ ij sunt, quos per euangelium genuerunt: qui eorum filij ideo dicũtur, quia simili morum ac dogmatum eruditione illis coniunguntur. Hi igitur habitabunt in Sion, hoc est, in ecclesia: cuius tu misertus es.

Et semen eorũ in seculum dirigetur. Eorũ seruorũ tuorũ, vel semẽ filiorũ seruorũ tuorũ. Semen vero non secundũ carnem dixit, sed secũdũ virtutis ac pietatis successionẽ. Hoc igitur semen in æternũ dirigetur, & præparabitur. Portæ eĩũ, inquit, inferni non præualebũt aduersus eam.

Psalmus ipsi Dauid.

Hic psalmus gratiarum actiones continet, quod ab eius principio facile dignoscitur.

PSALMVS CII.

BEnedic anima mea domino. Gratias, inquit, ei age, eum lauda, & glorifica, qui me tantis ac talibus affecit beneficiis.

Et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Dũ ait, oĩa quæ intra me sunt, aĩæ virtutes intelligit, cõsiderationes nimi-

nimirũ, & cogitationes oẽs: vel simul eum his, oĩa ac singula sui corporis membra, hoc est, seipsum ex omni prorsus parte, iubet deo benedicere. Insuper & nomini sancto eius: cum hoc nomẽ omnes eos sanctificet, qui digne illi benedixerunt.

Benedic anima mea domino. Intẽsio est exhortationis, vel etiam simplex sermonis repetitio.

Et noli obliuisci omnes retributiones eius. Retributiones dixit pro beneficia: atque ita Symmachus reddidit. Nam cum à deo multa acceperimus bona, & inobedientia nostra ei reddiderimus mala, ipse tamen rursus bona nobis rettribuit. deinde ipsa connumerat beneficia.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis. Qui ĩ vnoquoque tuo delicto placatur, & propitius fit, si tamen singulorum delictorum pœnitentiam egeris.

Qui sanat omnes infirmitates tuas. Animæ, scilicet & corporis, quando ardenti pectore pro illis rogas.

Qui redimit de corruptione vitam tuam. Ex animæ nimirũ & corporis periculis. vel qui incorruptam vitam donat in resurrectione. λυτρῶται

Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Te dico qui cursum confirmasti, & fidẽ seruasti. In misericordia autem & miserationibus ideo dixit, quia nullus ex operibus suis iustificatur. Si iniquitates enim, inquit, obserua ueris domine, domine quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est: & rursum, quia apud dominum misericordia & copiosa apud eum redemptio: & ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Commiscet enim deus misericordiam suam bonis operibus nostris, atque hoc pacto omnia supplet, in quibus nos deficimus.

Qui replet in bonis desyderiũ tuũ. Hoc est, qui te bona sitientẽ, bonis satiat, quidã desyderium hic tale intelligendum esse dicunt, quale habuit Adam vt efficeretur deus: quod desyderiũ ipse Adam studuit explere in malis dum deo obediẽs nõ fuit: tuũ vero, inquit, huiuscemodi desyderium implebit deus in bonis, propter tuã nimirũ obedientiam. Horũ igitur omnium donorũ memor, inquit, ô anima benedic deo, qui tanta in te contulit beneficia.

Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Iuuentus, inquit, seu

Universidad de Deusto
Biblioteca

adolescentia tua omnem illam senectutẽ depellet, omnemque illum languorem, atque infirmitatem quæ ab animi passionibus obuenerat: nec secus ea omnia depellet, atque aquilæ, veteres pennas deiiciunt. Et eodem pacto per pœnitentiam renouaberis, vt aquila renouaturs, cui nouæ pennæ renascuntur.

Faciens misericordias dominus. Subintelligitur verbũ, est,

Et iudicium omnibus iniuriam patientibus. Iudiciũ vltionis.

Notas fecit vias suas Moysi. Per legem, quam ei mãdauit. Per vias autem, diuinam volũtatem, ac mandata eius intelligit. abunde autem diximus de his in psalmo 24. ibi Vias tuas domine demonstra mihi.

Filiis Israel voluntates suas. Primum ipsi Moysi, & per illum consequenter in vniuerso populo.

Misericors & miserator dominus, longanimis & multũ misericors. Hæc exposita fuerunt in psalmo 85. ibi: Et tu domine deus miserator & misericors & quæ sequuntur.

Non in finem irascetur. Cum facillime reconcilietur pœnitentibus.

Neque in seculum succensebit. Eandem sententiam repetit, sed manifestius.

Non secundum iniquitates nostras fecit nobis, neque secũdum peccata nostra retribuit nobis. Veluti patiens & multum misericors. Eundem autem sermonem de diuina misericordia multipliciter reuoluit, demonstrare cupiens, ℣ summa ea in nos deus vsus est.

Quoniam secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit misericordiam super timentes se. Quantum, inquit, est interuallum à cœlo in terram, tantam stabiliuit deus ostendere misericordiam super timentes se, immensam videlicet, & quæ coniectari nõ possit. hac autem comparatione propheta vsus est, cum maius aliquod interuallum non inuenisset, quo in exemplum vteretur.

Quantũ distat ortus ab occidẽte, longe fecit à nobis iniquitates nostras. A nobis dico, quicunq; eũ timemus. Nam vbi diuinus timor adest, illis est etiam mandatorũ obseruatio.

Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est dominus timentibus se. Miseretur pater filiorũ, prouidentiã etenim, & curã illorum habet, & licet in aliquo delinquant, sustinet tamen,

men, admonet, exhortatur, comminatur, longanimis est, verberat, sanat, & omnia denique ad illorum eruditionem, & salutem, quàm diligentissime moderatur.

Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Merito sustinet ac miseretur, nouit enim figmentum nostrum debile esse atque infirmum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus. Hoc ad præcedẽtis dicti interpretationem consequitur. meminit, inquit, qui de puluere plasmati sumus. de puluere, inquam, qui natura sua, tenuissima quædam atque infirmissima res est. Et quod ait recordatus est, posuit, pro nouit. Nam & hoc idioma est Hebraicæ linguæ.

Homo sicut herba dies eius. Facile enim deficiunt homines, & in hac vita non diu, sed ad tempus tm permanent. per dies autem, vitam seu vitæ cursum intelligit. Quod si Salomon hominem maguũ esse dicit, & quid venerandũ ne mireris, ex duplici etenim apparatu homo confectus est, ex puluere nimirũ atq; ex viuifica illa dei spiratione: vnde terrena illa corporis pars vilipenditur, alia autẽ spiritualis ac cœlestis magnificatur: propter animæ nimirũ immortalitatẽ. ob proprias igitur infirmitates ac labores, homo inhonoratur, idemq; ob virtutes & strenua facta habetur in honore: obseruando etenim mãdata, imago dei est & hæres regni cœlorum, quæ si trãsgrediatur, & seruus statim efficitur peccati & suppliciorum reus. Ecclesiast. 17.

Tanquã flos agri sic efflorebit. Modo formosus, & pulchra specie, mox separatione animæ tabefactus, & corruptus.

Quoniam spiritus pertransiuit in illo. Quecunque aerẽ, seu spiritum trahunt & remittunt, corruptibilia sunt. vel per spiritum, animã intellige, quæ in vniuersum corpus pertransit, & statuto ac determinato tempore ab eo exit.

Et nõ subsistet. In præsenti scilicet vita moriens, vt hõ.

Et non cognoscet amplius locum suum. Ad aliam demigrans habitationẽ, sed neq; ipse, inquit spiritus, hoc est, ipsa aĩa simulac huius corporis vincula pertrãsierit, subsistet amplius ĩ ipso corpore, aut illic amplius habitabit, nec cognoscet locũ habitationis suæ, ipsum nimirũ corpus. Nã etsi aĩæ resurrectionis tpe propria corpora sint recepturæ, non tm eadẽ recipient corruptioni amplius subiecta,

vit vitæ μετ-
ρεῖ.

Ecclesiast. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut mutationibus obnoxia: vnde merito ob huiusmodi immutationem,ea amplius non cognoscent.

Misericordia autẽ domini à seculo in seculũ super timẽtes eũ. A præsenti seculo vsq; in futurum,hoc est, in præsenti & in futuro seculo.perpetua eĩ hic,atque illic est dei misericordia,& nunquam cessabit.nam & hic à præsentibus nos eripit periculis,& illic à suppliciis liberat æternis. est autem hæc misericordia super eos, qui timent dominũ.

ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν. *Et iustitia eius in filiis filiorum.* Iustitiam dixit, pro retributione bonorum operum:ad hunc enim sensum Symmachus transtulit. dicit igitur quod huiusmodi iustitia perpetua est.& quod per temporum successiones, filiis filiorum retribuet iis, inquam, filiis qui iuxta patrum viam ambulauerint.deinde eos ponit,apud quos huiusmodi iustitia reperitur.

Iis qui seruant testamentum eius. Testamentum dico diuinorum mandatorum quod disposuit pro adoptatis sibi filiis,pollicitus per illud eis hæreditatem.

τοῖς φυλάσσουσι. *Et memores sunt mandatorũ ipsius, vt faciant ea.* Qui,ingt, memores sunt,non vt ea sciant simpliciter, sed vt opere perficiant:filij autem filiorũ,non tantum ij sunt, qui per cognationis successionem generantur,sed illi etiam,qui pietatis ac religionis hæredes sunt,ac successores.

Dominus in cœlo parauit thronum suum. Qui igitur illius throno assistere cupiunt cogitent cœlestia,& terrena despiciant.denotatur autem his verbis summa dei celsitudo.Et vide in secundo psalmo expositionem illius versiculi:Qui habitat in cœlis,irridebit eos.

Et regnum ipsius omnibus dominabitur. Veluti creatoris regnum:verum fidelibus,non vt inuitis dominabitur,sed vt sponte subiectis,infidelibus vero,etiam inuitis.

Benedicite domino omnes angeli eius. Cum throni cœlestis meminerit, consequenter assistentiũ etiam throno,angelorum memoriam facit,exhortans illos veluti cõseruos vt communi domino benedicant, atque vt lætentur quòd tanta hominibus contulerit beneficia.

Potentes viribus. Hoc est robusti.angelorũ enim virtus non senescit sed immortalis est:atque ideo virtutes & potestates appellantur,quia potentes nimirũ sunt vt perficiant

ciant quæ sibi à deo iniunguntur.

ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ. *Facientes verbum eius, audiendo vocem sermonum eius.* Qui diuina impletis mandata simul ac audieritis vocem sermonum eius,quæ ab illis,scilicet audiri potest.

Benedicite domino omnes virtutes eius. Cum de angelis dixerit, hunc de aliis ordinibus dicit,de incorporeis nimirum virtutibus.

Ministri eius qui facitis voluntatem eius. Qui in variis ordinibus ei inseruiunt:quiq́ue eius voluntatem perficiunt. deinde in vniuersum omnem exhortatur creaturam ad dei benedictionem,dicens.

Benedicite domino omnia opera eius. Verum quonã pacto deo benedicent,quæ irrationabilia sunt, aut inanimata: dũ nimirũ pro voce,aspectu vtuntur,pulchritudine magnitudine,situ,vtilitate,atq; aliis huiusmodi,quæ oĩa admirabilia sunt,sapientiamq; ac potentiã dei indicant.ab iis enim rationales creaturæ in creatoris laudẽ mouentur.solent etiã prophetæ sæpenumero ad diuinas laudes cõcinendas,ipsam etiã irrationalem atq; inanimatã naturam aduocare, denotare volentes, q̃ rationalis creatura ad dicendas huiusmodi laudes nõ sufficit:q̃ si ipsa etiam irrationalia ad diuinas laudes excitantur, quanto magis à rationabilibus creaturis deus laudandus est.

In omni loco dominationis eius, benedic anima mea domino. Verum quis nã locus est,qui non sit sub domino dei?certe nullus restat igitur vt vbicũque locorum fuerimus,illic indistincte deũ laudemus.sed quid ad hæc dicent illi? qui cantare nequeunt canticum domini in terra aliena, cum propheta euangelicũ cultum ac religionẽ introducere manifeste videatur, eumq; ipsi etiam legi præferre.

Psalmus ipsi Dauid pro mundi constitutione.

In superiori psalmo benedixit deo gratias ei agens,pro beneficiis in nos collatis,in præsenti rursus,ei benedicit, & creaturam omnem ab eo conditam admiratur.

PSALMVS CIII.

BEnedic anima mea domino, domine deus meus magnificatus es vehementer. Magnus valde omnibus apparuisti, ob tuorum nimirum operum magnitudinem

& ob summam prouidentiam,quã erga creaturam tuam indesinenter ostendis.

μεγαλοπρέπειαν. *Confessionem & magnificentiam induisti.* Per confessionẽ quidem, gratiarũ actiones significat, per magnificẽtiam vero honorem illum,qui magno atque excelso cuipiam debetur.Hæc duo,inquit tibi circumposuisti, ob magnitudinem quippe operum & creaturarum, vt dictum est, gratiæ deo iuges aguntur, quòd propter humanum genus tot bona creauit:honorque ei etiam summus habetur,tanquam rerum omnium opifici.

Amictus lumine,quasi vestimento. Ille,qui amictus est luce,tegitur à luce.simile quiddã de deo, ipse etiam Paulus dicit,qui habitas,inquiens,lucem inaccessibilem. Ex his vero docemur,deum inuisibilem esse,& intellectu humano comprehendi non posse.Huic autẽ versiculo non aduersatur,quod alibi propheta dixit: qui posuit tenebras latibulum suum. Quippe cum inaccessibilis lux, idẽ efficiat quod efficiunt tenebræ. vtrunque enim oculorũ aciẽ non admittit,quod si exterior dei lux, & qua circundatur inaccessibilis est,quanto magis id quod in ea tegitur, videri non poterit? Cæterum alij per lucem, munditiam, alij cognitionem & scientiam intellexerunt.

Extendens cælum quasi pellem. Domine,inquit,deus meus magnificatus es vehemẽter: tu hæc atq; illa operatus es: tu facile cœlũ extendisti,nec secus,ac siquis pellẽ extendat.& Dauid quidẽ hoc pacto nos docet, quã facile deo fuerit cœlum creare.Esaias autẽ alia quadam atque elegãti translatione vsus,illius etiã immobilitatẽ ac figurã demonstrauit,dicẽs:qui statuit cœlum quasi cameram.q si pellem pro tabernaculo intellexeris, dicemus figuram cœli hoc sermone significari.erat quippe tabernaculum instar fornicis.Dictio autem, Extendens, quamuis præsentis sit temporis,tamen pro præterito posita est.sæpenumero enim apud scripturam tẽpus ponitur pro tẽpore,quemadmodum etiam in sequentibus fieri videbis.

Qui tegis aquis superiora eius. Qui tegis,inquit,& cooperis eius cœli excelsa:ipsum scilicet secundũ cœlũ.& diuisit,inquit,deus inter mediũ aquæ quæ erat infra firmamẽtũ,& inter mediũ aquæ,quæ erat supra firmamẽtũ.

Admirandum est igitur,q fluida aquæ natura continere potuerit supra firmamentum,quod curuum est, & non effluxerit. Nam & ipsum firmamentum fornicis figuram habet,quemadmodum aspectus docet.

Qui ponis nubi ascensum tuum. Qui ascendens super nubẽ, eáque, vt vehiculo vteris:sicuti olim in monte Sina. ἐπιβὰς νεφέλης.

Qui ambulas super alas ventorum. Qui alis ventorũ vehemis,quibus verbis denotare videtur illũ vbiq; esse. Quippe cum venti,motu velocissimi sint, & citissime ab extremis terræ finibus ad alios fines perueniant, & totum orbem quasi momento circumeant.

Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignẽ vrentẽ. Illum etiam inuisibilis naturæ factorẽ esse prædicat.Eosdem vero angelos,& spiritus,& ignis nomine appellat,vt velocem illorum motum, atque efficaciam exprimeret: vel eorum naturam etiam hoc pacto describens. Angeli etenim spiritus intellectuales sunt, & ignis quidam immaterialis.

Qui fundasti terram super stabilitatem suam. Sed quam nã intelligit terræ stabilitatem? Dic q diuina dispositio pro stabilitate ei effecta est. super seipsam enim eã stabiliuit deus.

Non inclinabitur in seculum seculi. Non peruertetur nec cõmouebitur aliquando.

Abyssus quasi vestimentum amictus eius. Amictus elementi eius terrestris,abyssus est:ipsa videlicet aquarũ moles, quam mare appellamus:quę instar cuiusdam vestimenti terram complectitur,atq; expanditur super eam.possunt etiam hęc prophetę verba intelligi de incomprehensibilitate sapientię,potentię,ac prouidentię dei cuius immẽsitatem admiratus,dicit q abyssus diuinę incomprehensibilitatis,est quasi quoddam vestimentum. Nam cũ omni parte deus incomprehensibilis sit, incomprehensibilitate illa veluti indumento quodam amictus esse quodãmodo videtur & circundatus.

Super montes stabunt aquæ. Aquę,inquit, in ipsis montib congregantur,& fontes illic scaturiunt,quanquam aliqui suapte natura ab alto soleãt ad inferiora defluere,vel aliter:aquę ac fluctus adeo in altum tollentur,vt ipsa etiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

montium æquent cacumina.

Ab increpatione tua fugient. Ob authoritatē & efficaciam mandatorū tuorū aquæ quæ in montibus scaturiūt, exsiccabūtur, & sublimes etiā matis fluctus cōprimētur. Increpauit eñ, inquit, dominus mare rubrū exsiccatū est.

A voce tonitrui tui formidabunt. Cōtremiscent naturali quadam ratione, vel ad vtilitatem nostram. Quod si aquæ quæ ipso etiam sensu carent, facto tonitruo formidabunt, quanto magis nobis, qui rationales sumus, id accidere debet? vt scilicet timore corripiamur.

Ascendunt montes, & descēdūt cāpi in locū quem fundasti eis. Exaltati sunt montes & depressi sunt campi in locum, quē illis stabilisti. Quòd si de montiū, & camporum situ hæc intelligenda nō censeas, dici etiā potest de aquis maris, cū fluctus eius ascendunt, atque extollūtur in altum, quasi montes & depressi, camporū instar, humiles descēdūt: iuxta quē sensum subintelligenda est dictio, veluti.

Terminū posuisti quem non trāsgredientur. Montes, scilicet vel fluctus maris. Terminus autē iste est mandatum diuinum, quod omnia suis sedibus continet & coercet.

Neque cōuertētur operire terram. Non mutabuntur à statuto ordine. neque enim montes deuoluentur, aut fluctus terminos suos pertransibunt.

Qui emittis fontes in conuallibus. Qui fontes tribuis ad cōmodum animalium in montibus degentium.

Inter mediū montiū pertransibunt aquæ. Illuc enim perterā seunt flumina. & deinde causam addit, dicens.

Bibent omnes feræ agri. Agri, id est montis, seu saltus. neque enim frustra deus eiusmodi aquas emisit, sed per illas iguobilium etiam animalium salutem procurat.

Assident onagri in sitī sua. Accipient has aquas ob summa sitim. est autem onager natura aridum, ac valde sitibūdū animal: quod docet Hieremias eo in loco, vbi siccitatem quādam describit, dicens inter cætera: onagri steterunt in saltibus suis, traxerunt ventum, vt animarentur.

In eis volucres cœli habitabūt. Apud aquas fluminum, & in eorum ripis habitabunt aues, quæcunque scilicet aquas incolunt.

De medio petrarum dabunt vocem. Aquæ nimirum quæ cum

cum impetu ac strepitu exeunt de petris, & suaui quodā susurro animalia ad potum vocare vidētur, ipsosque homines ad cantum, & diuinas laudes mouere: cum admirandum omnino videatur, cū ex aridissimis petris, natura huiusmodi, humida scilicet, tam copiosè ac perpetuo profluat.

Qui rigas montes de cœnaculis tuis. De nubibus scilicet, illinec enim montes irrigantur. cū si montes ab eo irrigantur, consequenter & campi, & tota terra subministratis videlicet supernè pluuiis & cum mensura.

ἐκ τῶν ὑπερῴων.

Satiabitur terra fructu operum tuorū. Per terram, animalia intelligit, quæ ex terra sunt. seu quæ terram habitāt: per fructus etiam operum dei omnes fructus intelligēdi sunt, non tantum ea ratione, cū illius mandato facti sunt, sed etiam, quia plantæ, quæ fructus producunt, ab eodem sunt creatæ. Quidam vero præcedētem versiculū de mōtib⁹ tantummodo intelligentes, præsentem intelligūt de reliqua parte terræ, quæ irrigatur à fructu operū dei, dicentes, per fructum operū dei, hoc in loco, pluuiam intelligit tanquam fructum diuinarū administrationū quibus nubes creat. deinde addit pluuiarum vtilitatem.

Qui producis herbam pecoribus, & holus seruituti hominum. Per dictiones χόρτον & χλόην, quę hic in Græco habentur, non fœnū & herbā simpliciter significare voluit propheta, vt Latinus reddit interpres, sed per χόρτον, quæ magis proprie herba dicitur, quàm fœnū, illam herbam, vt aliqui sentiunt, quæ incultis in locis nascitur, per χλόην vero illam quam nos, tametsi minus proprie, vocabuli inopia holus diximus, & ex cultis percipitur locis: quorū alterā datā esse dicūt liberis pecoribus, quæ herbis vescuntur: alterū iis, quę humano generi deseruiūt, veluti bobus, equis, onibus, & similibus, quę animalia propheta seruitutem hominum appellauit, cū hominibus seruiunt. Alij vero per χλόην, omnem herbam intellexerunt, quę humano vsui in cibū deseruit: qua ratione holus eam appellauimus, & per herbā, quicquid hominibus, in cibi vsum non venit. hanc igitur pecoribus productā dicit propheta, illud vero hominibus. Seruituti etiam hominū dixit, quia terra hominū vsibus inseruit, ob quos à deo fuit creata.

κτήνεσι χόρτον καὶ χλόην εἰς δουλείαν ἀνθρώπων.

Universidad de Deusto
Biblioteca

τῆ ἐξαγα-γεῖν.

Ad educendum panem de terra. Satiabitur, inquit, terra, vt educatur ex ea panis, qde fruméto ĩ terra nato cõficitur,

Et vinum lætificat cor hominis. Ipsum etiam vinum terræ fructus est, & lætificat cor hominis: quippe cum & robur præstet, & solicitudines remittat.

τῦ ἱλαρῦναι.

Ad exhilarandum faciẽm in oleo. Et rursus ea ratione vt aridam antea atq; asperam hominis faciem hilarem reddat, idq; efficiat in oleo, quod à terræ planta producitur.

Et panis cor hominis confirmat. Vinum quidẽ lętificat cor, panis autem vires fatigatis præstat, & ipsius etiam terræ fructus est. omnium igitur creaturarum prouidentiã habuit deus, tam irrationalium, quàm ratione præditarum: terrámque ipsam satiauit, vt pinguefacta, opportuna omnibus alimenta tribueret & necessaria.

ἐμπίνωσαι,

Saturabuntur ligna campi. Irrigabuntur & pinguescent plãtæ omnes terræ, & vniuersæ arbores.

Cedri libani, quas plantasti. Per cedros veluti insigniores arbores, cæteras etiam significauit. plantasti autem, hoc est, è terra eduxisti mandato tuo.

Ibi passeres nidificabunt. Ibi in plantis scilicet, & arboribus, in cedris. per passeres simili modo omne aliud volucrum genus intellige. neque enim hominibus tãtum sed ipsis etiam auibus, vtilissima fuit arborum creatio.

κγνῖται ἀνθρώπων λαγῳ οἰκ.

Erodij domus præcedit eas. Erodius genus est auis, quę prima auium omnium nidum figit.

Montes excelsi cervis, petra refugium leporibus. Vide ipsorũ etiam montium ac petrarum vtilitatem & quomodo vel infirmorum etiam animantium summus opifex curam habeat. nam si montes nulli essẽt, nec vllæ petrę defecissent, sane olim omnia quæ diximus animantia, & ab immitioribus feris fuissent consumpta.

τε κυρίου,

Fecit lunam in tempora. In tempora scilicet noctis. lunam enim & stellas in præfecturas noctis creauit, vt eam illuminarent.

Sol cognouit occasum suum. Cognouit occasum suum sol, nõ veluti is, qui animã aut sensum habeat, sed velut is q diuinã determinationẽ nõ trãsgreditur. quocirca creatoris mandatum non secus videtur cognouisse, ac si rationẽ haberet. Est autem sermo hic metaphoricus, & significat quòd ipse etiã sol mandato dei operatur, & constitutum ab eo occasus sui ordinem obseruat.

Posuisti tenebras, & facta est nox. Determinasti, inquit, tenebras, quæ post solis, & diei lucem succedunt; & facta est nox. tenebras enim appellauit noctem.

In ipsa pertransibunt omnes ferę sylua. Consydera etiã noctis vtilitatem: quæ non tantum hominibus requiẽ addu cit, & diurnis fessos laboribus fortiores reddit, sed ipsis etiam feris liberam prodeundi facultatem præstat.

Catuli leonũ rugientes, vt rapiãt, et quærant à deo escam sibi. Catuli leonum frẽdentes vt rapiant, & parent sibi cibos, qui à deo eis ministrantur. ab eo etenim cunctis cibus præbetur animantibus. Qui dat enim, inquit, escam omni carni. vel vt quærant, & petant cibos à deo. Nã & multi homines sæpenumero, famis aut sitis tempore, animalia conspexerunt cœlum ipsum intueri, & ineffabili quodam quasi sermone factorem suum inuocare.

πεπαοδίοις

Ortus est sol & congregata sunt. & in cubilibus suis decũbent. Naturali enim quodam instinctu ferę omnes cognosce re videntur illud tempus, quod eis ad perambulandum tributum est.

Exibit homo ad opus suum. Ad op⁹ scilicet diurnũ. dies nãq; homini, & aliis mãsuetis animalib⁹ destinata est, ne immitia simul & mitia in vnũ cõueniẽtia, mutuo lædrentur.

Et ad operationem suam vsque ad vesperã. Per opus & operationem propheta æque idem appellat. inter huiusmodi autem sermones dum potentiã dei admiratur, veluti stupore quodam correptus exclamauit, dicens.

Quàm magnificata sunt opera tua domine. Valde admirabilia esse apparuerunt, alio nimirum opere ad aliud optime se habente, & omnibus in vniuersum inter se, ad vni⁹ mundi perfectionem tendentibus.

Omnia in sapientia perfecisti. Cum nihil, vel minimum sit frustra aut superflue à te creatum, sed omnia rationẽ habeant, ob quam facta sunt. tametsi interea à nobis ea percipi non possint, veluti incomprehensibilia.

ἀνεξιχνίαστον & non κατάληπτα.

Impleta est terra creatione tua. Hoc est, rebus à te creatis.

Hoc mare magnum, & spatiosum. Ipsum etiam mare creatione tua plenum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ibi reptilia, quorum non est numerus. In ipso mari, inquit, nantia atque aquatilia degunt animantia, quæ numerum penè excedunt.

Animalia pusilla cum magnis. Hoc per se clarum est.

Ibi naues pertranseunt. In mari scilicet.

Διαπερῶσι. ἐν ὑπάρχει ὑπὸ ἄντῳ.

Draco iste quem plasmasti ad ludendum in eo. Ipsum etiã cete quod creasti, ad subsiliendum in mari. Draconem enim cete appellauit, veluti inter pelagi animantia vastæ cuiusdã magnitudinis animal, quẽadmodũ draco inter terrena.

Omnia à te expectant, vt des eis cibum in tẽpore. Omnia animalia, inquit, in te sperant, tametsi bruta ipsa, nulla animi ratione, cuius expertia sunt, sed naturali quodam instinctu id faciunt, quemadmodum supra diximus in versiculo: quærunt à deo escam sibi. Expectant autem vt des eis cibum, in tempore, scilicet indigentiæ.

Dante te eis colligent. Cibum, scilicet.

Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Per manum, tribuendi potentiam, & per bonitatem, prouidentiam intellige.

Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur. Faciem dei, custodiam & protectionem diuinam appellat.

Auferes spiritum eorum, & deficient, et in pulueres suum conuertentur. Auferes animam eorum, & morientur, atq; ita demum resoluti reuertentur in terram suam, à qua desumpti sunt. Est autem sermo de hominibus.

Emittes spiritũ tuum et creabuntur. Emittes, inquit, vitalẽ spiritum tuum, & creabuntur iterum, resurgentes è terra. vel emittes spiritum tuum, qui per sanctũ baptisma venturus est, & creabuntur, in nouam nimirum creaturam, atq; in nouum populum. intelligi enim hoc potest de resurrectione à mortuis, vel de regeneratione baptismatis.

Et renouabis faciem terræ. Hoc est, pulchritudinem terræ, per quam ipsos homines intelligere possumus, vel ipsum etiam terræ elementum: quia terra tunc, vt inquit Apostolus, liberabitur à corruptione.

Sit gloria domini in secula. Cum alia eorũ, quæ dicta sunt, iam effecerit deus, alia nunc efficiat, alia deinceps effecturus sit.

Lætabitur dominus in operibus suis. In operibus, inquam, quæ

quæ diuinæ incarnationis gratia effecta fuerint, vel in operibus creationis mundi.

Qui respicit terram, & facit eam tremere. Terræmotu nimirum. Iracunde enim terrã aspicit, cum libet: quæ illius aspectum ferre non valens, contremiscit naturali, vel potius ineffabili quodam sensu.

Qui tangit montes & fumigant. Quemadmodum accidit in monte Sina. Tacti autem à domino montes fumigant instar herbæ, quæ igni propinquior sit facta. Illud vero animaduertendum est, ne verba illa: Qui respicit & qui tangit humano more, sed digne deo intelligamus.

Cantabo domino in vita mea. Donec vixero.

Psallam deo meo, quandiu sum. Eundem repetit sermonem elatioris intelligentiæ gratia.

Iucundum sit ei eloquium meum. Placebit ei sermo meus, quem offeram in psalmis & canticis, vel sermo meus, & conuersatio mea illi erit grata.

Ego vero lætabor in domino. Quod sermo meus ac conuersatio mea, vt diximus, ei placeat.

Deficiant peccatores à terra & iniqui ita vt non sint. Deficiant inquam, effecti pro peccatoribus iusti, pro iniquis æqui: ita vt amplius non sint quales fuere, sed mutentur. Optat itaq; propheta, nõ vt homines, sed vt vitia deleantur. Vel iniquos & peccatores, ipsos appellat dæmones, aut eos, qui immedicabili vitio laborant, quique alios, non secus ac pestis quædam inficiũt & lædunt. Illud prædictis addi potest, quòd quemadmodum is qui preces ad deum fundit petẽs nullos esse ægrotos, nullos pauperes, non hominum, sed ægritudinũ & paupertates interitum cupit, ita & beatus Dauid his verbis non hominum, sed vitiorum ac scelerum expetiit interitum.

Benedic anima mea domino. Finem psalmo apponit consimilem principio. Non me latet præterea quosdam allegoricè hunc psalmum exposuisse: verũ huiusmodi libenter expositionem omisi, tanquam violentam quodammodo, & quæ non facilè ab omnibus recipiatur.

Alleluia.

Abunde dictum est in prooemio operis de psalmis, quibus inscriptum est, alleluia. Significat autẽ hæc dictio laudate eum qui est,

vel laudate dominum. hortatur itaque nos in præsenti psalmo Propheta, vt hymnos & laudes deo concinnamus. Priuatim vero multa commemorat beneficia, in priorem populum dei olim collata atque inter catera, quomodo pro exiguo, ac tenui populo vt olim erant, amplum ac numerosissimum constituerit.

PSALMVS CIIII.

Confitemini domino & inuocate nomen eius. Simile est dictum illud prophetę: Confitemini ei, laudate nomen eius: quod expositum in psalmo 99.

Annunciate in gentibus opera eius. In psalmo 95. dicit: Annunciate in gentibus gloriam eius, idem æquè dicens, quod nunc. gloria enim dei ea est quam in consequentibus declarabit.

Cantate ei & psallite ei. In procemio operis & multis aliis in locis abunde docuimus de differentia inter canticum & psalmum, quódq; sæpenumero idem significant, quanquam huiusmodi dictiones geminatæ aut inuicem coniunctæ intensionem quandam sermonis efficere soleant.

Narrate omnia mirabilia eius. In prædicto etiam psal. 95. legimus in omnibus gentibus mirabilia eius.

Laudamini in nomine sancto eius. Exultate, inquit, ac valde gloriamini in hoc Christiano nomine. Ad apostolos enim est sermo, & ad eorum successores.

Lætetur cor quærentium dominum. Hoc est, inuocantium eum in auxilium. Præsto quippe eis aderit. Vel lętetur cor hominum accedentium ad deum per mandatorum semitam quæ illuc perducit. Inuenient enim eum.

ἐκπαλαιώθητι. *Quærite dominum, & roboramini.* Constates estote & fortes in perquirendo eum, omnémque animi mollitiem, ac languorem depellite.

Quærite faciem eius semper. Per faciem dei, deum ipsum circunloquitur, vel diuinam indicat custodiam, ac protectionem erga homines: aut ipsum fortassis vnigenitũ dei filium, Christũ intelligit, qui incommutabilis est imago patris, & character substantiæ eius: qui enim, inquit, vidit me, vidit & patrem meum.

Mementote mirabilium eius, quæ fecit. Quando salutarem eius doctrinam annunciabitis, tunc admirabilia etiam cuncta, quæ fecerit, prædicate.

Prodi

Prodigia eius, & iudicia oris eius. Repete verbũ, memento te. Abutitur autem hic quarto casu, pro secundo: quem loquendi modum dictio etiam Græca seruauit. Prodigia autem ea sunt, quæ à deo præter oẽm naturæ legẽ fiunt: iudicia vero ea, quæ deus, data per Moysen lege, decreuit.

Semen Abraha serui eius. Vos, inquit, ô semen Abrahæ, qui serui eius estis. Ad apostolos autem sermo est.

Filij Iacob electi eius. Apostoli nimirum, qui duobus his à deo insigniti sunt nominibus. Nam & serui ex eo videri possunt, quod dixit ad eos Christus: si ego dominus & magister laui pedes vestros, & elegi: quia idem alibi ait: non vos elegistis me, sed ego elegi vos.

Ipse dominus deus vester. Ipse scilicet Christus.

In omni terra iudicia eius. Non in Iudæa tãtum, sed vbiq; locorum diuulgata sunt eius iudicia. Vniuersò quippe orbi sunt tradita.

Memor fuit in seculum testamenti sui. Testamenti sui, quod in seculum est, hoc est, æterni atq; incõmutabilis. Incipit autẽ propheta ex hoc loco cõnumerare beneficia in Hebræorum populum collata, & ab ipso exorditur Abrahã.

Verbi quod mandauit in mille generationes. Idem repetit. Per testamentum enim & per verbum, promissionem à deo Abrahæ factam intelligit. Memor etiam, inquit, fuit deus sermonis quemmãdauit in mille generationes, hoc est, qui ad multas nationes peruenit. Mille enim posuit pro multis, & mandauit pro pollicitus est.

Quod disposuit ad Abraham. Quod verbum scilicet.

Et iuramenti sui ad Isaac. Memor item fuit iuramenti sui, quod iurauit filio Abrahæ Isaac. Eadẽ etenim promissio filio, quæ patri facta est, tam de regione, quam de multitudine seminis. Quid autem sit iuramentum dei, diximus in psalmo 88. ibi: iuraui Dauid seruo meo.

Et statuit illud Iacob in præceptum. A deo vt ipse Iacob certus iam esset, mandatum illud dei violari non debere.

Et Israel in testamentum æternũ. Vt esset ipsi Israel incommutabile æque ac sempiternum testamentum.

Dicens, tibi dabo terram Chanaam. Palæstinã scilicet, quam Cananei populi habitabant.

Funiculum hæreditatis vestræ. Hoc est mensuram ac por-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem vestram.

Cum essent numero breues. Hæc, inquam, ita disposuit, & pollicitus est deus, quum adhuc pauci essent, Abraham nimirum Isaac & Iacob, atque eorum liberi.

Παρώικει. *Paucissimi & peregrini in ea.* Quinimmo paucissimi cum essent & derelicto pauloante patrio solo, in Chananæorũ terra, veluti hospites atq; extranei morarẽtur. Abrahã esti, vt inquit scriptura, peregrinatus est in terra Chanaã.

Et pertransierunt de gente in gentem. Per multas nationes vagati sunt, & plurimas sedes commutarunt, quæ omnia in libro Geneseos exponuntur.

Et de regno in populum alterum. Aliæ enim regiones ad regis imperium administrabantur, aliæ vero communi populorum consilio, more reipublicæ.

Non permisit hominem nocere eis. Neminem, inquit, permisit iniuria eos afficere. Pharaonẽ quippe ob Sarrã vxorẽ magnis cruciatib⁹ totsitipsi quoq; Abimelech Palæstinorũ regi cõsimili de causa iratus, & noctu imminens, horrenda quædã cõminatus est supplicia, nisi Sarrã restitueret, illud etiã addẽs, quoniã propheta est Abrahã, & si pro te orauerit, vives. ab iratis præterea atq; infensis animis Esau, & Laban, dilectũ sibi protexit Iacob, multósq; alios simili modo prohibuit, ne patriarchis iniuriam inferrent.

ἤλεγξεν. *Et redarguit pro eis reges.* Redarguit eos, confuditque ac perterruit, cum iniusti essent, veluti Pharaonem Aegypti & Abimelech Palæstinæ reges.

Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Redarguit, inquã, eos, dicẽs huiusmodi verba. Christos autẽ patriarchas appellauit, veluti sancto spiritu vel gratia prophetãdi vnctos, prophetas vero, quia futura multa prædixerunt. Quo circa deus ipse, cũ loqueretur, vt diximus, ad Abimelech, attestatus est de Abrahã, q̃ propheta esset. quod siquis dicat, verba præsentis verticuli, vt hic iacent, in libro Geneseos nõ haberi, satis esse arbitramur, quòd quæ ibi dicuntur ad huiusmodi sensum tendant.

Et vocauit famem super terram. Hoc est, ordinauit, seu misit, summo ipse artificio iter præparans Iacob & filiis eius, vt descenderent in Aegyptum, quando septem fertilitatis annos, & totidem famis sustinuerunt. Et

Et omne firmamentum panis contriuit. Esculenta omnia consumpsit, & quicquid famis solatium est, deleuit.

Misit ante eos hominem. Fecit Deus vt Ioseph præiret familiam Iacob, & impiorum fratrũ malignitate ipse vsus est in bonum. vnde nefarium eorum delictum, quo ille in seruitutem actus est, Propheta hic mitiori vocabulo Dei missionem atque Apostolatum nuncupat, dicens: quòd deus eum præmiserit. Quamobrem ipse etiam Ioseph fratribus suis dicebat: in vitam misit me deus ante vos.

In seruum venundatus est Ioseph. A' fratribus venundatus est Hismaelitis. & ab Hismaelitis rursus in Ægypto Pentephræ Pharaonis eunucho.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius. Afflictus quippe fuit Ioseph à domino suo in Ægypto, missusque ab eo in carcerem.

οἱ λογιοι αὐτοῦ ἐλάβοσαν αὐχὴ αὐτ. *Ferrum pertransiit animam eius.* Anima eius, hoc est ipse Ioseph pertransiit ferrum. Per ferrum vero ferreum quodam supplicij genus intelligit. vel, pertransiit ferrum, pro effugit gladium. ad ipsum enim pene gladium deuenerat.

Donec veniret verbum eius. Hoc est, donec veniret sapientia illa, qua somnia coniunctorum comitum dissoluit. vel, donec veniret consilium, quod disposuerat deus de Ioseph, volens eum & genus eius clarum, ac celebre reddere apud omnes.

Eloquium domini inflammauit eum. Græca lectio pro eloquio λογιον habet: quæ dictio à dictione, λέγω, deducitur: quæ non verbum tantum aut sermonem, sed rationem etiam significat. vnde & λογικὸν non eloquium simpliciter, sed rationale eloquium significabit. Sensus erit igitur q̃ intima illa atque innata cuique homini ratio, quam deus nobis largitus est, vt per eam rationales, & dicamur & simus, quòd hæc inquam natura homini insita rationis flammula eum in afflictionum & calamitatum fornace tentatum, constantem atque inuictum reddidit, ac veluti igne examinatum purgatissimi auri instar summa eum munditia, & puritate conspicuum demonstrauit, atque effecit, vt castitatis zelo succensus, non modo alienam vxorem non appeteret, sed vt dominæ eum etiam appetentis, laqueos, relicta veste, præterfugeret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Misit rex, & soluit eum. Pharao scilicet, quemadmodum in libro Geneseos omnia aperte sunt tradita.

Princeps populi & dimisit eum. Idem repetit, vt facit sæpenumero.

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ, vt erudiret principes eius sicut se ipsum, & seniores eius sapientiam doceret: Et ingressus est Israel in Aegyptum. Deo scilicet omnia hæc ita dispensante. Per modum autem compendij, breuibus verbis historiam narrat.

Et Iacob peregrinatus est in terra Cham. Idem rursus repetit. Per terram vero Cham, Ægyptum intelligit. Ægyptus enim fuit filius Cham. vnde ab vtroque eorum nomen desumpsit.

Et auxit populum suum vehementer. Deus nimirum, qui auxit populum Israel. Populum vero dei, ideo eos appellauit, quia soli Iudæi rite deum colere videbantur.

Et roborauit eum super inimicos eius. Supra Ægyptios scilicet, qui Israelitas pariter, & ipsum deum oderant.

Conuertit cor eius vt odio haberet populum eius. Cor scilicet Pharaonis, nõ illius dico, qui amabat Ioseph, sed alterius, qui eum non nouerat. Indurauit enim, inquit, deus cor Pharaonis, hoc est, obdurari permisit: vt afflicti scilicet Israelitæ cum ardore animi ad Ægypti exitum contenderent, & acerbissimã Ægyptiorum pressuram euaderent.

Et dolum faceret in seruis eius. Vt scilicet strueret insidias. Dixit enim Pharao Ægyptiis: Ecce nunc gens ista valde multiplicatur, & inualescit sup nos. Qua, pprer vniuersos, qui ex Iudęis mares nascerentur, occidi iussit, aut necari.

Misit Moysen seruum suum. Deus scilicet misit.

Aaron, quem elegit sibi. Fratrem Moysi.

Posuit in eis verba signorum suorum. Mandata scilicet diuina, quibus efficerẽt miracula. vel docuit eos causas signorum suorum, atque eorum modos. Græca enim dictio λόγος, vt diximus, non solum verba sed rationes etiam & causas significat.

Et prodigiorum suorũ in terra Cham. De signis & prodigiis dictum est psalmo 77. ibi: quemadmodũ posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos: in quo psalmo etiam beneficia dei in Israeliticum populũ commemo

memorauit. quanquam illic ab exitu Ægypti tantũm initium faciat, & diuerso ordine ea prosequatur.

Misit tenebras, et obscurauit. Atqui ante tenebras, alias Ægyptiis plagas intulit; sed beatus Dauid indifferenter hanc plagam primo loco commemorat: vel vt grauissimam omnium præposuit, cum lux, quæ per tenebras auferetur, rerum omnium sit pulcherrima, & hominibus maxime opportuna. In prædicto etiam psalmo 77. nullo ordine, huiusmodi plagas cõmemorauit, vt ibi diximus in versiculo: misit Cynomyiam.

Quoniam exacerbauerunt sermones eius. Quoniam, inquit, Ægyptij irritauerant eius mandata eo tempore, quo iusserat dimitti populum. Exacerbauerunt autem sermones dei, eis non credentes. Improprie autem atque abusiue dictum est de sermonibus dei, quòd exacerbauerint eos. vel aliter: per sermones eius illum significat, qui sermones protulerat. Aliqui etiam verbum exacerbauerunt, exponunt pro transgressi sunt, quòd apud Hebræos aliquando huiusmodi significationem habeat. Quædam vero exemplaria negandi dictionem habent: Et non exacerbauerunt: ita vt referatur ad Moysen, & Aaron.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum. Vide in prædicto psalmo, ibi: & conuertit in sanguinem flumina eorum.

Et ebulliuit terra eorum ranas. Ibi etiam de hoc dictũ est. ἐξεῤῥύη. Ebulliuit autem, hoc est, repente ranas edidit. Ex aquis enim ortæ sunt ranæ, vt in Genesi legimus, quarum tanta fuit copia, vt ranarum quasi fontes emittere terra videretur: & quanquam Græca dictio ἐξεῤῥύη, quę hoc in loco habetur, proprie, non tam ebullire, quàm repentes edere significet, quod verbum reptili ranarum naturæ conuenientissimum fuit, tamen hoc pacto satis commode sensum reddi arbitrati sumus, postquam vnico latino verbo, vt par erat, sensum apte reddere non sperabamus.

In penetralibus regiarum ipsorum. Non tantum omnibus aliis in locis, sed in ipsis quoq; regiis domibus, atq; in penetrioribus eorum locis, quo tutissimũ solet esse cõfugiũ. βεσιλείοις.

Dixit et venit Cynomyia et Sciniphes in omnibus finibus eorum. Illic etiam de his dictum est. ibi: misit in eos cynomyiam. Σκνῖπας.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum, & percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorũ: Dixit & venit locusta, et bruchus: cuius non erat numerus et comedit omnem herbam in terra eorum, et comedit omnem fructum terræ eorum: et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum. De his etiam illic dictum est.

Et eduxit eos in argento et auro. Quod mutuo acceperant ab Ægyptiis deo id iubente, & reputatum est hoc in mercedem ministerij, quod impenderant fabricando lateres, & aliis operibus inseruiendo.

Et non erat in tribubus eorum infirmus. Ea autem ratione ita à deo prouisum est, ne aliquis ob ægritudinem in itinere relinqueretur; & quanquam Moyses id specialiter non scripserit, satis tamen ex eo intelligi potest, q̃ aliquis eorum ægrotasse nusquam traditur. Et fortassis beatus Dauid aliunde hoc didicit, vel aliter: qui deum sequuntur, non infirmantur, quinimmo omnia possunt in Christo, qui eis vires ac robur suggerit. Potuit etiam beatus Dauid id sciuisse, ex aliquo non celebrato libro veluti ex his quos apocryphos nominant, aut ex seniorum sermone, aut etiã à diuino spiritu edoctus, à quo multa perdidicit.

Lætata est Ægyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos. Incubuerat timor, ob flagella à deo Ægyptiis immissa, Iudæorum gratia. Per Ægyptum autem, Ægyptios homines intelligit. Cum autem huiusmodi illa gella compendio quodam percurrerit, redit rursum ad beneficia in Hebræos collata.

Expandit nubem in protectione eorum, et ignem vt luceret eis per noctem, petierunt & venit coturnix, et pane cæli saturauit eos: dirupit petrã, et fluxerunt aquæ, et abierũt in sicco flumina. De his omnibus etiã in prædicto psalmo dictũ est. Abiisse autẽ dicit in sicco flumina, quia aquæ, quæ à petra manarunt, per aridas regiones deuolutæ sunt. huiusmodi vero aquæ riuulos, flumina appellauit, ob aquarũ copiam.

Quoniam mentor fuit verbi sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Illius nimirum promissionis; quòd multiplicaturus esset semen eius, & quòd daturus eis esset terrã Chanaan, hoc est, Palæstinam regionem.

Et eduxit populum suum in exultatione. Gaudentem scilicet, & lætantem post Ægyptiorum demersionem.

Et electos suos in lætitia. Eundem populum electos appellat, tanquam deo dicatum.

Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum hereditarunt. Gentium nimirum illarum quas iam commemoranimus. ἐκληρονόμησαν.

Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius exquirãt. Hæc autem fecit exhortans ad obseruationem mandatorum suorum, atque ad exquisitionem legis suę. Per exquisitionem autem, summum desiderium intellige. Nam quod quis valde desiderat, illud etiam summo studio exquirit.

Alleluia.

Hic psalmus similiter, vt proxime præcedens, mirabilia dei opera narrat, multáq; in Iudæorum populum collata à deo beneficia: rursúsque summam istorum ingratitudinem, ac malignitatem, deiq; ineffabilem longanimitatem, & misericordiam exponit: similémque priori inscriptionem sortitus est. PSAL. CV.

Confitemini domino, quoniam bonus. Gratias agite, vt alibi dictum est. vel confitemini ei peccata vestra, quoniam bonus est, iniuriarúmque ac delictorum immemor, si qui ea perpetrarunt, scelus illi suum fateantur.

Quoniam in seculum misericordia eius. In præsenti seculo misericordia eius pœnitentibus præsto est, in futuro autẽ iudicium reseruatur: atq; ideo oportet in hoc seculo ei cõfiteri, vel q̃a deus semper miseretur, decet vt nos etiã semper ei confiteamur. vel in seculum misericordia eius est, quia iis qui ea digni sunt, misericordia dei semper patet.

Quis loquetur potentias domini? Hoc est, maxima ac potentissima eius beneficia quę in populũ suum cõtulit. Nemo quippe ea vnquam narrabit. ineffabilia enim sunt. vel simpliciter, potentias expone, pro magna eius opera. Deus enim noster, alibi inquit, in cœlo, omnia quæcunq; voluit fecit. vel potentias eius diuinas, quas operatus est, cũ versaretur in carne, ita vt sit prophetia de operibus Christi.

Auditas faciet omnes laudes eius? Quis in vnaquaque re

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritas eius laudes adnunciabit?

Beati qui custodiunt iudicium. Qui seruant legem dei. vel qui habent iudiciū ad recte iudicandum, non solum aliis, sed sibi ipsis in primis, ita vt nō permittāt ea, quę deteriora sunt insurgere aduersꝰ potiora neq; bonū vinci à malo.

Et faciunt iustitiam in omni tempore. In seipsis, vt dixi, & in aliis.

Memento nostri domine in beneplacito populi tui. Prævidens beatus Dauid incarnationis dispensationem, & futurum nouum populum supplicat sui tunc memoriam haberi, beneplacitum appellans huiusmodi populi electionem à deo faciendam. Memor esto, inquit, nostri, vt cum eligendo illo à te populo, nos simul coniungas. vel beneplacitum appellat bonam voluntatem, de qua angeli dicebāt: hominibus bona voluntas.

Visita nos in salutari tuo. Idem rursus repetit, petitionem suam magis intendens. In salutari, inquit, quod per te in mundo futurū est: hoc est, in incarnatione tua. Ipse enim, inquit, saluabit populum suum.

ἐν τῷ ἀγαθῷ. *Vt videamus in bonitate electorum tuorum.* Vt videamus & nos in beneficiis populi tui: ea scilicet, quæ illi vident. vnde ad discipulos suos Christus dicebat: multi prophetæ & iusti optauerunt videre, quæ vos videtis.

ἐν εὐφροσύνῃ σου. *Vt lætemur in lætitia gentis tuæ.* Gentis christianorum scilicet, de qua rursum angelus dixit: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum.

ἐν ἐπαινεῖσθαι. *Vt laudemur cum hæreditate tua.* Per hæc omnia supplicat communionem & participationem quandam habere in sorte atq, in hęreditate noui populi: quasi & ipse beatus Dauid iam omnia crederet, quæ de Christo credenda erant & magnitudine fidei iam esset insignis.

Peccauimus cum patribus nostris, inique egimus, iniustitiā fecimus. Intelligi possunt verba hæc, & quæ sequuntur, prolata esse veluti in persona eorum qui ex circuncisione credituri erant in Christum, ita vt beatus Dauid reuelatiōe sancti spiritus futura prænoscens, illorum, vt diximus, personam induens, confiteatur peccata, quæ ante huiusmodi fidem commiserant.

Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua. Nō intellexerunt

intellexerunt miracula, quæ illic facta sunt.

Et non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ. Quę in eos tunc facta est. Non intellexerūt autem, & memores non fuerunt, hoc est, omnium obliti sunt. Idvero accidit, quando appropinquantes mari rubro, viderunt post se Ægyptiorum exercitum. Tūc enim, inquit, perteriti valde, dixerunt ad Moysem: Quia sepulchra non erant in Ægypto, eduxisti nos vt occideremur in deserto. Item: dimitte nos, vt seruiamus Aegyptiis. Satius enim est eis seruire, quàm in deserto occumbere.

Et exacerbauerūt ascēdētes in mari rubro. Huiusmodi verba dicentes, irritauerūt eum secus mare rubrū, cui vicinum est desertū: vbi castrametati murmurabant, vel ascēdentes ad mare rubrum. Ascendentes autem dixit, quia Aegypti regio vnde ascendebāt in Palæstinam humilior est.

Et saluauit eos propter nomen suum. Non conclusit eos in manus Aegyptiorum persequentium ne blasphemaretur deus, quasi infirmus esset, aut fallax. Nam alioqui ob propriam ingratitudinem indigni erant salute.

Vt notam faceret potentiam tuam. Vt summas, inquit, vires suas, non Hebræis tantum, aut Aegyptiis, sed omnibus etiam nationibus notas redderet.

Et increpauit mare rubrum, & exiccatum est. Statim vt præcepit, continuo in mari medium quoddam iter exaruit. ἐπέτιμησε

Et deduxit eos in abyssō, tanquam in deserto. Quasi in arido aliquo solo. In abyssō autem dixit, quod per medium maris iter facerent.

Et saluauit eos de manu inimici. Pharaonis scilicet. quędā vero exemplaria habent: de manu prosequentis odio.

Et redemit eos de manu inimicorum. Ægyptiorum scilicet.

Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit. Aqua maris scilicet,

Et crediderunt verbo eius. Id est promissionibus diuinis.

Et laudauerunt Laudem eius. Cecinerunt enim canticum pro victoria, quod mandauit illis moyses.

Acceleraverunt, obliti sunt operum eius. Cito iterum oblitiἐπάχυναν. sunt beneficiorū, quæ cōtulerat in eos deus. Quando scilicet esurientes & reminiscentes lebetum carnium, & saturitatis panū, quos in Aegypto habuerāt, murmurarūt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non sustinuerunt consilium eius. Non expectarunt exitum diuini consilij, quo mira prouidētia, ob eorū salutē auxilium à deo serius demittebatur, & esurite permittebātur.

Et concupierunt concupiscentiam in deserto. Concupiscentiam carnium & panum, vt dictum est.

Et tentauerūt deū in inaquoso. Vide in psalmo LXXVII. ibi: exacerbauerunt in inaquoso, & tentauerunt deum in cordibus suis.

Et dedit illis petitionem ipsorum. Cibos quippe, & aquā largissime præbuit. Per petitionem vero, desiderium hic intellige. Nihil enim aperte petierūt, sed secum taciti murmurantes, ea concupiscebant.

Misit saturitatem in animas eorum. Non tenuiter eos aluit, sed ad satietatem alimentum exhibuit, pro carnibus quidem coturnices, & pro panibus manna: aquam præterea, tum eam, quæ ex amara dulcis effecta est, tum eam quæ in Marathe petra defluxit.

Et irritauerūt Moysem in castris. Dathan nimirum & Abyron, qui restituerunt ei, vt in libro Numerorum traditur.

Aaron sanctū domini. Sanctificatū & dedicatū deo. Irritauerunt autē eū Core, & alij ambientes fungi sacerdotio.

Aperta est terra, & deglutiuit Dathan. Eum quippe viuum absorbuit.

Et operuit super congregationem Abyron. Et operuit cōgregationem ipsius Abyron. Superflua enim est præpositio, super. In Numerorum autem libro ipsum Dathan, pariter & Abyron congregationemque & iumenta eorum & tabernacula, & omnia denique eorum bona vnà absorpta fuisse scriptum est: quæ beatus Dauid disiunxisse arbitror, vt eorum calamitatem magis amplificaret.

Et exarsit ignis in congregatione eorum. In congregatione Core scilicet & complicum. ignis enim egressus à domino, incendit CCL. viros, qui offerebant incensum.

Flamma combussit peccatores. Superius commemoratos: atque hoc, quia indigne sacerdotiū arripere conabātur.

Et fecerūt vitulū in Choreb. Vt traditur in Exodo, Ordinē aūt historię ꝓpheta nullū seruauit, sed oīa antiqui illius populi sceleta, atq; impietates, vt sese offerebāt narrauit.

Et adorauerunt sculptile. Ipsum, scilicet, vitulum. Et

Et cōmutauerunt gloriam eius in similitudinem vituli comedentis fœnū. Cōmutauerūt honorē dei in similitudinē vituli, hoc est, in simulachrū atque in idolum vituli. Addidit aūt comedentis fœnum seu herbam, vt græca dictio χόρτος verius significat, carpēs Iudæorū amentiā, qui irrationalia colerēt animātia, cū ipsi ratione præditi viderētur. Quędam vero exemplaria habent gloriam suam, itavt gloria eorū intelligatur deus esse, qui per beneficia superius eō numerata, eos glorificauerat: vt sit sensus, quòd verum deū deserentes, loco eius assumpserāt vituli simulachrū. χόρτος.

Obliti sunt dei, qui saluauit eos, qui fecit magnifica in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro, & dixit, vt exterminaret eos. Dixit enim deus ad Moysem: dimitte me & indignatus conteram eos.

Nisi Moyses electus eius stetisset in cōfractione in cōspectu eius, vt auerteret irā eius, vt exterminaret eos. Quādo scilicet placatus dñm dicebat: precor dñe peccauit populus hic peccatū grāde, & fecit sibi deos aureos, & nūc, si quidem dimittis eis peccatū, dimitte: si min⁹ dele me de libro, quē scripsisti. Et aliqui dicūt ꝙ licet scriptura de vno tantum vitulo loquatur, ꝙ tamen plures tūc vitulos confecerāt: quodq; ideo Hebręi dicebāt: hi sunt dij tui Israel, qui deduxerūt te de terra Ægypti: & Moyses aureos etiā deos dixit, vt dictum est. Alij vero pluralem numerum posituram etiam dicūt pro singulari, more Hebraici idiomatis. Ἐξουδένωσεν.

Et spreuerūt terrā desiderabilem. Promissam regionē spreuerunt. quāuis optima esset, vt in libro Numerorū legitur. Deinde narrat, quo pacto eā spreuerint. Verū dices, nō spreuisse eos hāc terrā, quinimmo admiratos esse, sed propheta intelligit, ꝙ dū molles ac lāguidi fuere, & labore nolluerunt vt illā reciperent, spreuisse eā videantur.

Non crediderunt verbo eius. Quod daturus eam esset populo, quemadmodum promiserat.

Et murmurauerūt in tabernaculis suis. Oīs eñ, inquit, congregatio deditvocē, & flebat popul⁹ nocte illa, & murmurabāt quō. s. exploratores reuersi sūt: & adnūciarūt ꝙ potētissimi essent illi populi, ꝙ ꝓmissionis terrā incolerent.

Nō exaudierūt vocē domini. Vocē illā. s. qua dixerat daturū se eis illam terrā. Huiusmodi quippe voci nō crediderūt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et eleuauit manum suam super eos. Mouit manum suam super eos,hoc est,puniendi ac castigandi potentia in eos commotus est.

Vt destrueret eos in deserto. Vt eos scilicet occideret.

Καταβαλῶν *Vt constitueret semen eorum in gentibus.* Vt plantaret filios eorum in terra gentiũ:Chananæorũ scilicet & aliorum populorũ.Dixit enim,inquit,dominus ad Moysem,omnes viri,qui iam decies tentauerunt me,& non audierũt vocem meam,certe non videbunt terram, quam iurauit patribus eorum,sed filij eorum,qui sunt mecum hic.

Et dispergeret eos in regionibus. Prædictarum gentium.

Et initiati sunt Beelphegor. Beelphegor Moabitarum seu Madianitarũ idolo,initiasse sese Iudęi ac dicasseviſi sunt, dũ solẽnes ac festiuos ei dies celebrarẽt,vt in numerorũ libro traditur,quando Moabitidarũ puellarũ pulchritudine deliniti,persuasi sunt,vt illorũ colerent simulachra.

Et comederunt sacrificia mortuorũ. Mortua appellat idola tãquã q̃ sine sensu sunt, & sine aliqua operãdi potestate.

Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis. In huiusmodi eorum operibus.

Et multiplicata est in eis ruina. Multiquippe corũperierũt.

Et stetit Phinees & placauit,& cessauit quassatio. Surrexit de media congregatione,&placauit deum quando accepto iaculo Israelitam virum vnà cum Madianitide muliere transfixit: quam ob causam cessauit ira dei: id est populi ruina.Erat autem Phinees filius Eleazari,filij Aaron.

Et reputatum est ei ad iustitiam. Hoc est in virtutem. Atq; ideo præmium à deo ei & semini eius datum est,sacerdotium æternum.

In generationem & generationẽ vsque in seculum. Perpetuo quippe ab omnibus laudatur, pro illata illa nece, quam religionis ac pietatis zelo patrauit.

Κ'πικράθη. *Et irritauerunt eum ad aquas cõtradictionis.* In deserto Cades.Illic enim populus sitim perpeti ægre tulit.quo circa murmurauit,& contradixit:vnde aqua,quæ de petra illa effluxit contradictionis aqua appellata est.

Et afflictus est Moyses propter eos. A deo enim iussus est accipere virgã suã & cõgregare populũ,petramq; alloqui q̃ illic erat,& iubere,vt aquã daret. Acceptа itaq; Moyses virga

virga,& cõgregato populo,dixit:Audite me, ô incredulĩ, nũquid ex hac petra educemus vobis aquam?deinde virga petram bis percussit,& emanauit aqua.quia igitur nõ allocutus est Moyses petram,vt iusserat deus in gloriam suã,sed pusillanimitate ductus, ad populũ cũ indignatione verba direxit,ideireo afflictus est à deo,qui ei postmodum,ac fratri Aaron dixit: quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israel,propterea non inducetis vos congregationem hanc in terram, quam dedi vobis.Sanctificaretis enim dixit,pro glorificaretis.

Quia exacerbauerunt spiritum eius. Animũ Moysi Israelitæ exacerbauerunt, murmurantes & maledicentes ei. Docemur autem his verbis. quemadmodum ipse etiam Moyses, anguſtiis pressus,pusillanimis effect⁹ est.

Et distinxit in labiis suis. Ambiguo qppe ac flexiloquo sermone locutus est,hæsitans,an aqua flueret.Puto etenim qp ob frequẽtes Iudæorum ingratitudines aduersus deũ, qui tanta eis præstiterat beneficia,suspicatus sit Moyses, aquas emanaturas non esse.

Non exterminarunt gentes, quas dixit illis. Hoc traditur in libro Iudicum.

Et commixti sunt in gentibus, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum. Opera iniqua,nimirum,& impia.vide in psalmo 77.ibi:Et auersi sunt,& spreuerũt quẽ admodum & patres eorum.

Et factum est illis in scandalum. Hoc quòd seruierint sculptilibus factum est eis in impedimentum diuinæ protectionis,in offendiculúmque,& in ruinam.

Et immolauerunt filios suos,& filias suas dæmoniis, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum,quas immolauerunt sculptilibus Chanaam. Veluti eos fecisse par est,qui opera gentium didicerant. Gentes enim aliquando olim hæc agebant.

Et infecta est terra in sanguinibus,& contaminata est in operibus eorũ. Cõtaminata hoc in loco idẽ est,qp cæde infecta.

Et fornicati sunt in adinuentionibus suis. Recedentes enim à deo dæmonibus adhæserunt, quod delictum prophetæ, adulterium,aut fornicationem appellant.Intelligi etiam possunt hæc verba de eorum intemperantia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et iratus est furore dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam: & tradidit eos in manus gentiũ. Quemadmodum Iudicum liber docet.

Et dominati sunt eorum ij, qui oderant eos, & tribulauerũt eos, inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum, sæpe liberauit eos, ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo. Maligna quippe, atque ingrata mente sua deum prouocauerunt.

Et humiliati sunt in iniquitatibus suis. Deciderunt enim ab adeptis viribus, infirmique, ac debiles effecti sunt.

Et vidit dominus cum tribularentur, dum exaudiuit orationẽ eorum, & memor fuit testamenti sui. Testamenti, inquam, ad Abraham, Isaac, & Iacob.

Et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Cõmutauit enim iram in misericordiã. est etenim valde misericors.

Et dedit eos in misericordias. Eorum misertus est.

In conspectu omnium, qui ceperant eos. Adeo palam atque adeo manifeste eorum misertus est, vt omnes qui fecerãt eos captiuos, perspicue id cognouerint. Variæ enim gentes, variis temporibus eos in seruitutem redegerunt, quẽadmodum in prædicto Iudicũ libro traditur. Factũ: est autẽ hoc tẽpore Cyri, Darij, & Attaxerxis, vt Esdras scribit.

Saluos fac nos domine deus noster. Iterum ad preces recurrit.

Et congrega nos de nationibus. Puto petitionem hanc proferri ex persona Ecclesiæ, quæ de gentibus congregata est: vel forte ex persona Iudæorum, qui post Babylonicã captiuitatem dispersi sunt.

Vt confiteamur nomini tuo sancto. Vt gratias tibi agam⁹, tã quam saluatori ac liberatori nostro.

Et gloriemur in laude tua. Magnum etenim quid est, deũ laudare. vera etiam, ac summa gloriatio est omnibus, qui eum laudant: ea ratione videlicet, quòd digni effecti sunt tanto ministerio.

Benedictus deus Israel, a seculo & vsque in seculum. Benedicendus enim semper est, & laudandus.

Et dicet omnis populus, fiat fiat. Dicet omnis populus: Benedictus domin⁹: vel dicet omnis populus, fiat, inquam, fiat benedictus dominus.

Cum

Alleluia.

Cum hic psalmus simili modo beneficia dei narret in humanum genus collata, eandem merito cum præcedentibus psalmis inscriptionem sortitus est. PSALMVS CVI.

Onfitemini domino, quoniam bonus, quoniã in seculũ misericordia. Eisdẽ verbis propheta in præcedẽti psalmo exorsus est.

Dicant qui redempti sunt à domino. Dicant, inquã quòd bonus est, & quæ sequuntur.

Quos redemit de manu inimici. Diaboli scilicet, est enim sermo de fidelibus Christianis, quãquã Iudæi cõtẽdant psalmũ hunc intelligi debere de iis qui ex Babylonica captiuitate reuocati sunt in patriã, quædã vero exẽplaria habent, de manu inimicorũ, hoc est, de potestate dæmonũ.

Et de regionibus congregauit eos. De regionibus gentiũ cõgregates, in vnã ecclesiã, atq; in vnicã fidem coniunxit.

A solis ortu, & occasu: ab Aquilone, & mari. Ex quatuor enim mundi partibus in vnum congregati sunt: quia in omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Errauerũt in solitudine, in inaquoso. Errabant olim gentes omnes ambulantes in conuersatione quadam desecta solitariaque ac viduata virtutum fructibus, & omni sacræ doctrinæ potu prorsus carente.

Viam ciuitatis habitaculi non inuenerũt. Ciuitas habitaculi proprie cœlum est: cuius viam nõ inuenerant, veluti errabundi: vel ipsa etiam cognitio dei, virtúsque & religio. ναῦται ἐπλάνησαν

Esurientes, & sitientes. Erant scilicet, neque enim cognitionem dei aut doctrinam vllam habebant, qua cibum, aut potum animabus suis præstarent.

Anima eorum in ipsis defecit. In peccatis nimirum cõtrita, atque ideo etiam effecta debilis, & infirma.

Et clamauerunt ad dominũ cum tribularẽtur. Clamabãt prophetæ ad dominum, salutem ac redemptionem gẽtium optantes: ipsíque angeli pariter, qui vniuersis sortitò nationibus præsunt.

Et de omnibus necessitatibus eorum eripuit eos. De multiplici, scilicet dæmonum tyrannide.

Et deduxit eos in viam rectam. Quæ ad cœlum ducit, quã

Universidad de Deusto
Biblioteca

antea non inuenerunt, cum in errore degerent incarnatus vero deus docuit eos omnem veritatem.

Vt irent in ciuitatem habitaculi. De qua paulo superius diximus.

μετοικησεως τὰ ἁλλ.

Confiteantur domino misericordias eius. Adnunciẽt, inquit, misericordias dei erga se.

Et mirabilia eius filiis hominum. Et narrent, inquit, filiis hominum id nesciẽtibus, mirabilia dei opera in eos, seu propter eos facta.

Quia satiauit animam inanem. Vacuas ac esurientes animas diuino pane impleuit, potũque viuifico, euangelica nimirum doctrina.

Et animã esurientẽ satiauit bonis. Idem repetit aliis verbis.

Sedentes in tenebris, & vmbra mortis. Hoc est in tenebris erroris. Error etenim vmbra est: atque imago corporeæ huius mortis, dum à vera ac perpetua cœlesti vita nos separat, quemadmodum illa à præsenti.

Vinctos in mẽdicitate & ferro. In mẽdicitate, hoc est, inopia virtutũ, in forti præterea ac graui cathena peccatorũ. cathenis eũ, inquit, peccatorũ tuorũ vnusquisq; cõstrigitur.

Quia exacerbauerunt eloquia dei. Hoc est, deum ipsum loquentem de eorum salute, loquentem, inquam, per eam rationem, quæ omnibus hominibus insita est, vel per legem datam per prophetas, per beneficia, per minas, per plagas, & per cætera omnia quibus, vt inquit Gregorius theologus, studuit deus vitia hominum conterere.

Et consilium altissimi irritauerunt. Ipsum, scilicet altissimũ, eorum saluti consulentem. Per eloquia enim dei, & per consilium altissimi, deum ipsum circunloquitur.

Et humiliatum est in laboribus cor eorum. Afflicta est miseriis anima eorum in malis & peccatis.

Infirmati sunt, & non erat, qui adiuuaret. Qui eriperet eos à tyrannide diaboli.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum saluauit eos. Hæc verba, quæ propheta diuinum beneficiorum magnitudinem exprimere satagens, in præsenti psalmo sæpius, hoc est, quater repetit, iam à nobis superius expolita sunt.

Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mortis. Atq; hęc verba etiam

etiam superius exposuimus.

Et vincula eorũ dirupit. Vincula videlicet peccati, quibus dæmon eos inuoluerat, vel vincula seruitutis dæmonũ.

Confiteantur domino misericordias eius, & mirabilia eius filiis hominum. Hæc verba, quæ vt sermonem de gratiarum actionibus intensiorem redderet, simili modo à Propheta quater in hoc psalmo de industria repetuntur, paulo superius à nobis satis declarata sunt.

Quia contriuit portas æreas. Occlusas diu olim, & valide obfirmatas inferni ianuas infregit dominus, quando illuc descendens carceri emancipatos patres eripuit.

Et vectes ferreos cõfregit. Vectes inquam hmõi portarũ. per portas etiã æreas, & p vectes ferreos intelligere possumus significari, quàm difficile esset euadere loca illa.

Adiuuit eos in via iniquitatis eorum. Hoc est, cum adhuc in iniquis, ac prauis eorum operibus, perseuerando procederent.

Propter iniquitates enim suas humiliati sunt. Valde enim afflicti sunt, ob quod misericordia & auxilio diuino digni se ostenderunt.

Omnem cibum abominata est anima eorum. Omnẽ inquam cibũ animæ rationabilẽ & oẽm doctrinã adeo enim deprauatis erãt animis, vt ipsa etiã gẽtiliũ studia fastidirẽt.

Et appropinquarunt vsque ad portas mortis. Mortẽ animæ intelligit, quæ perpetuis supplicijs hominem obnoxium reddit. per portas autem mortis, magna ac grauia nuncupat delicta, quæ morti hominem addicunt, vel ipsam circunloquitur mortem. est autem sermo de fidelibus.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum saluauit eos. Dictum est superius.

Misit verbum suum, & sanauit eos. His verbis personarum distinctio in diuinitate demonstratur, dum dicitur: misit verbum suũ, hoc est, filium suum. neq; enim dicere possumus missum, nisi missi persona subsistat, & viuat. vnde cõsona prophetæ nostro dominus loquens, dicebat: ꝙ pater eum misit. hoc igitur verbũ quod à patre missum est, omnem languorem atque omnẽ infirmitatem sanauit. ἐπιφορά

Et eripuit eos de corruptionibus eorum. Hoc est, à peccatis.

Confiteantur domino misericordias eius, & mirabilia eius filiis

hominum.De his verbis superius dictum est.

Et sacrificent ei sacrificium laudis.Sacrificium,inquam rationabile,atque euangelicum,laudantes,benedicentes, & gratias agentes.

Et adnuncient opera eius in exultatione.Scientes ignorātibꝰ adnuncient, senes iunioribus.per opera autem dei,illius beneficia, misericordiam & incarnationem intellige, & cætera omnia,quæ ad salutarem dispensationē pertinēt.

Qui descendunt in mare nauibus,facientes operationē in aquis multis,ipsi viderūt opera domini.Sermo est de apostolis,qui antea piscatores fuere: qui in mare nauibus descēderūt, & piscatorū munus in aquis maris exercentes,præcipue, ac supra oēs, viderunt opera domini nostri Iesu Christi.

Et mirabilia eius in profundo. Sed quæ nam sint hæc mirabilia,audi ex sequentibus.

Dixit,& stetit spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius. Dixit & surrexit procella.facta est enim, inquit, tēpestas vēti magna,& fluctꝰ irruebāt in nauim,ita vt operiretur.

Ascendunt vsque ad cœlos,& descendunt vsque in abyssos. Fluctus maris qui tempore illius procellæ excitati sunt,tollebantur modo quasi in cœlos,modo autem in ima descendebant: quemadmodum in huiusmodi fluctuationibus, atq; atrocibus tempestatibus fieri solet.Est autem sermo hyperbolicus, quo loquendi modo sæpenumero scriptura vtitur:vt illud est,super niuē dealbabuntur.itē illud:ciuitates munitæ erant vsq; ad cœlū,& cætera huiusmodi.

Anima eorum in malis tabescebat. In timore atque in periculis defecerat. ipse enim dominus dormiebat, Apostoli vero accedentes excitauerunt eum dicentes:domine salua nos,quia perimus.

Turbati sunt,& commoti sunt sicut ebrius. Cōmoti sunt in præcordiis suis:quāquam ebrius quidem à vino commouetur,Apostoli vero timore perturbati sunt.

Et omnis sapientia eorum deuorata est.Sapientia,hoc est,peritia remigandi,tunc omnis defecerat.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur.Dum tempestate agitarentur,vt diximus.

Et de oībus necessitatibꝰ eorū eduxit eos.Ex timore illo videlicet,atq; ex periculo.deīde,quo pacto id factū fuerit narrat.

Et mandauit procellæ,& stetit in auram,& siluerunt fluctus eius.Increpauit enim,inquit dominus ventos, & mare: & facta est tranquillitas magna.aura quippe,mitis ac placida est,& tranquilla quædam spiratio. ἀύρα.

Et lætati sunt, quoniā quieuerūt.Vastissimi,scilicet illi fluctꝰ.

Et deduxit eos in portum voluntatis suæ. Per portum diuina mandata intellige,quæ illic commorantem ab omni animæ naufragio tutum seruant.

Confiteantur domino misericordias eius,& mirabilia eius filiis hominum. Hæc omnia Apostoli adnunciabant.

Extollent eum in ecclesia populorum.In nationum omnium congregatione.

Et in cathedra seniorum laudent eum.Eorum scilicet,qui cæteris in concilio supereminent.

Posuisti flumina in desertum. Græcos & gētiles,scilicet quī eum eloquentiæ quasi fluminibus,& ois generis disciplinis redundarent, omni demum sapientia deserti esse visi sunt,cū illiterati ac piscatores homines eos represserint.

Et exitus aquarum in sitim. Dum huiusmodi studiorū redundantiam ariditate damnauit.

Terram fructiferam in salsuginem,à malitia habitātium in ea. Iudæa regio quæ prophetis,quasi speciosissimis fructibꝰ, olim referta erat, in omnimodam sterilitatē versa est salsuginosa enim humus, est frugibus prorsus infœcunda: incolarum autem vitio,id effectum est,vt scilicet eiusmodi viros,ea terra amplius non produceret.

Posuit desertum in stagna aquarum. Ecclesiā de gentibꝰ cōgregatam,quæ prius virtutum frugibus vacua erat, sacri baptismatis fluentis esse fecit irriguam,quę abunde adeo effluxerunt,vt ingentis stagni speciem præ se tulerint.

Et terram inaquosam in exitus aquarum. Eandem ecclesiam fidelium, quæ antea inaquosa fuerat, & arida, diuiniq́ue verbi inops,effecit,vt vitæ dogmata scaturiret.

Et collocauit ibi esurientes.Eos qui spirituali cibo diu olim caruerant.

Et constituit ciuitates habitaculi. Habitatiōis,inquam,spiritualis.intelligit autem varias ac particulares ecclesias fidelium,quæ per vniuersum orbem cōstitutæ sunt, tam apertē adeò omnia prædicit.

Et seminauerunt agros. Euangelicæ prædicationis semine seminarunt apostoli hominum animas, quæ antea agrestes erant atque incultæ.

Et plantauerunt vineas. Rursus per vineas, animas fidelium intelligit, ferentes virtutum racemos.

Et fecerunt fructum germinis. Germinis, inquam, mystici, Christo domino oblati, eumque lætificantis.

Et benedixit eis. Ait enim Lucas de apostolis, & extollens dominus manus suas benedixit eis. manifestum est igitur, & propter apostolos, & eorum successores hoc dictum est.

Et multiplicati sunt valde. Nam ex duodecim, & septuaginta viris, in numerosissimum populum propagati sunt.

Et pecora eorum non sunt minorata. Per pecora eos intellige, qui inter Christianos simpliciores sunt, nec tã solerti ingenio sunt prædíti. vel aliter: pecora apostolorũ, discipuli eorum sunt, qui instar pecorum eos sequũtur, quocunque duxerint, quiq; veluti rationales oues cibum ab eis capiunt & numerosissimi etiam fuerunt, cum autem Ecclesiæ augmenta prædixerit. futuras etiam illius persecutiones, & calamitates adnunciat.

Et pauci facti sunt, & afflicti sunt, à tribulatione malorũ & dolore. Pauci facti sunt fideles, cũ multa millia eorum pro Christo variis cruciatib⁹ interierint. afflicti aũt sunt à tribulatione tentationũ & dolore, dũ psentibus bonis spoliati, expulsi, verberati, atq; innumerabilia passi sunt.

Effusa est contemptio super principes eorum. Per principes, fidelium reges ac duces illos intelligit, quibus suberanis, & à quibus multas persecutiones sustinuerunt: qui principes, tanquam inutiles, à Christo contempti sunt.

Et errare fecit eos in invio, & non in via. Seduci eos permisit, tanquam immedicabiles. Est autẽ modus hic loquẽdi frequens apud scripturam, vt facere quempiam dicat, qui permittit. Inuium vero & fine via appellat, peruersa atque impia eorum dogmata.

Et adiuuit pauperem ex inopia. Populum, qui pauper erat adiuuit, ex inopia, quæ est propter Christum.

Et posuit quasi oues familias. Eas quippe, vt ꝓprias oues, in ordinẽ redegit. per familias autẽ, quas iuxta Græci nominis significationẽ, parentelas quis melius dixerit, universitas

uersas Ecclesiarum congregationes intelligit, tum propter cognationem fidei, tum quia vnum Christum verũ patrem familias habent: qui & pastor bonus appellatur, & animam suam posuit pro ouibus.

Videbunt recti, & lætabuntur. Fideles, qui per rectã viam semper incedunt, videbunt ea, quæ superius dicta sunt.

Et omnis iniquitas obturabit os suum. Dilatata nimirũ prædicatione ad ipsos vsque Reges per iniquitatem autem iniquos ipsos homines intelligit. ἰμφράξει.

Quis sapiens & custodiet hæc? & intelligent misericordias domini. Quis sapiens erit, & obseruabit hæc, credens quòd futura sint? & intelligent misericordias domini, hoc est, cognoscent hæc, vbi finem habuerint. καὶ συνήσουσι.

Canticum psalmi ipsi Dauid.

Tituli huius ratio, in proœmio operis, & alibi etiam explicata est.

PSALMVS CVII.

Paratum cor meum deus, paratum cor meũ. Cantabo & psallam tu gloria mea. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. exurgam diluculo, confitebor tibi in populis domine, psallam tibi in nationibus, quoniam magna est supra cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua. Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Hæc oĩa eodem ordine habentur in psal. 56. vbi ea exposuimus. idem enim significat magna est supra cœlos: quod magnificata est vsq; ad cœlos. illa autẽ verba: exurge gloria mea: item illa: exurgã diluculo: intelligi possunt de resurrectione domini: ipso scilicet Dauid aliud supplicante, & Christo aliud promittente, & certum etiã resurrectionis suæ tempus præsignante. profundo quippe diluculo surrexit, vt Lucas tradit. Gloriam vero suam beatus Dauid Christũ appellat, veluti, qui ex eius semine nasciturus erat, & summam ei gloriam paraturus.

Vt liberentur dilecti tui. Nouus populus nimirum. cum dilexisset enim, inquit, suos Iesus in mundo, in finem dilexit eos.

Salvum fac dextera tua, & exaudi me. Deus locutus est in sancto suo. exaltabor, & diuidam Sicima, & vallẽ tabernaculorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἐπιβαλῶ. *dimetiar, meꝰ est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim de fensio capitis mei: Iudas rex meus, Moab lebes spei meæ. In Idumæa immittã calciamentũ meum. mihi alienigenæ subditi sunt. Quis deducet me in ciuitatẽ munitã? quis deducet me vsque in Idumæã? Nonne tu deus qui repulisti nos? Et nõ egredieris in virtutibꝰ nostris. Da nobis auxiliũ de tribulatiõe, & vana salꝰ hominis. In deo faciemꝰ virtutẽ, & ipse ad nihilũ deducet inimicos nostros.* Hæc omnia etiã eodẽ ordine reperies, in psalmo 59. vbi ea exposuimus. Et licet in aliquibus dictionibus modicum quid hæc ab illis differant, eundem tamen sensum habent. Nec admireris, si eadem verba, atque easdem sententias Propheta sæpius repetit in aliis psalmis, cum hic mos apud Hebræos habeatur, & apud Prophetas ꝑcipue.

In finem ipsi Dauid.

De hac inscriptione sæpe alibi dictum est. Illud animaduertendum est, quod Propheta in hoc psalmo imprecantis quidem personam induere videtur, re vera tamen Prophetiam eorum contexit quæ proditorem Iudam, atque eius complices manebat. Etenim hic dicendi modus frequẽs in prophetis, & plurima exẽpla apud scripturam inueniri possunt. Vnde & Iesus Naue duodecim tribꝰ diuidens, quando in terram promissionis ingressi sunt, visus est ipsis dei quibusdam benedicere, & quibusdam mala imprecari. Benedictiones autem illæ & maledictiones, futurorum prophetias continebant.

PSALMVS CVIII.

DEus laudem meam ne tacueris. Præsentem psalmũ in persona Christi supplicantis credimus fuisse conscriptum: qui cum hominis personã induisset omnium hominum more, diutius etiã viuere cupiebat. Desi igitur alloqui introducitur Christus in hoc psalmo. & dicere: noli deus extinguere aut silẽtio tradere laudem illam, quæ propter me filium tuũ tibi iugiter offertur ab iis, q mirabilia opera mea inspiciẽtes summis te propterea glorificãt laudibus. Vel noli deus extinguere laudem meã, qua assidue te laudo. Quęcunq; enim operor, tibi adscribo, atq; in gloriam tuã effecio. Silentio itaq; non prętereas preces meas, quas cum laude offero.

Quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est. Peccatorem & dolosum, Iudam intellige, qui os suũ aduersus saluatorem aperuit, quando cum principibus sacerdotum, & senioribus populi locutus est, vt Christum proderet.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa. Iudas nimirum & ptincipes sacerdotum, ac seniores populi, dolos, atq; insidias aduersum me simul struentes.

Et sermonibus odij circumdederunt me. Plena odio in me verba vomentes, sæpenumero enim Iudæi, qui Christo circum aderant, huiusmodi sermones proferebant, summo studio contendentes, vt ei aliquo pacto detraherẽt: quippe, qui aut expresse contumelia eum afficiebant, aut peruerse interrogabant.

Et impugnauerunt me gratis. Hoc est temere, & absq; vlla causa. ἐπολέμησαν.

Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Cum diligere me debuissent, qui assidue verbo & opere beneficia in eos cõtuleram, hi contrà, deridebant me, seductorem, iniquum, & deo aduersarium appellantes.

Ego autem orabam. Orabam pro eis. In Euãgeliis quippe orari iussit Christus pro calumniantibus, & pro persequentibus. Vel orabam inuocans auxilium tuum. Sæpenumero enim orasse eum ad patrem, ibidem legimus.

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis. Ipsi, inquit, contrà operati sunt in me mala, pro beneficiis à me in eos collatis.

Et odium pro dilectione mea. Pro dilectione, qua eos prosequebar.

Constitue super eum peccatorem. Verbum constitue, & alia verba imperatiui & optatiui modi, quæ sequuntur, quanquam sub eiusmodi figura loquendi sint posita, habẽt tamen significationem futuri temporis, ac si dixisset: constituet, stabit, exibit, & sic de singulis. Constitue, inquit, diabolum super Iudam. Intrauit enim, vt legimus in Euãgelio, in eum Sathanas. Constitue vero posuit, pro permitte cõstitui, iuxta peculiare illud scripturæ idioma, de quo sæpe diximus.

Et diabolus stet à dextris eius. Hoc est, stet ei Sathanas familiaris. Solẽt enim familiares ac domestici alicui⁹ stare ei à

dextris, Atq; ideo iustis deus dextram regionē in futuro iudicio assignauit. Et aliter: diabolus stabit à dextris eius, dexteras illius operationes rapiens. Quod si apud Zachariam prophetam scriptum legimus, de Iesu magno pontifice, quòd diabolus steterit à dextris eius; animaduertē dum est, illic addi causam, vt aduersaretur ei. stetit enim à dextris eius, vt bona, ac dextera illius opera impugnaret.

Cum iudicetur, exeat condemnatus. Cū à morsu proprię cōscientiæ condemnatus fuerit, exibit de Iudæorum concilio condemnatus. pœnitentia enim ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotū & senioribus, dicēs: peccaui tradens sanguinē innocentem. illi autē dixerūt, quid ad nos? tu videbis. A seipso itaq; atq; ab illis pariter condēnatus est. cōdēnantiū enim verba sunt, tu videbis.

ἐκ ἀμαρτίαν *Et oratio eius fiat in errorem.* Aberret, inquit, eius oratio & non cōsequatur, quod postulat. optabat eñ Iudas, votiſq; ac precibus ipse pariter, ac Christi inimici, quibus se coniunxerat, id vnū petebant, vt exterminaretur Christus, & eius memoria deleretur. inanis igitur fuit huiusmodi eorū oratio, & votum. vel generaliter etiam dicit, q̄ omnis eius oratio aberrabit, quòd non fruetur optatis rebus, ob prauos ac peruersos scilicet eius mores.

Fiant dies eius pauci. Cito post proditionē morietur. modico enim tēpore superuixit, cū paulopost suffocatus sit.

Et episcopatum eius accipiat alter. Mathias scilicet, qui illius apostolatum sortitus est. apostoli quippe, episcopi hoc est, custodes erant & pastores credentium.

Fiant filij eius orphani, & uxor eius vidua. Hæc, & quæ sequuntur ad Iudā pertinere non videtur, cū de vxore, aut de filiis eius, sacra historia nobis nihil tradiderit. Atque ideo Chryso. dicit, hæc prædicta esse de alio quodam, qui post reditū populi è Babylone, sacerdotiū inuadere conatus est, i quo manifeste hæc oſa adimpleta esse trāditur.

σαλευόμενοι *Plañuantes trāsferātur filij eius, & mendicent.* Veluti tēpestate concussi ex ,ppriæ domus sede trāsferētur, & mēdicaboūt, paupertatē vnà cū cæteris calamitatib⁹ sustinētes.

Eiciantur de habitaculis suis. Ex ipsis etiā habitaculis eiicientur, nec in eis dabitur habitandi facultas. per habitacula autem, (vt Græca dictio, οἰκήσεις, significantius denotat) ruinas domorum intelligit. Huiusmodi vero pœnas dabunt, quia paternæ iniquitatis fuere participes.

Scrutetur fenerator omnem substantiam eius. Scrutabitur eam fœnerator, quærens sibi reddi quę crediderat.

Et diripiant alieni labores eius. Post fœneratorem, isti rapient quæcunque fuerint relicta.

Non sit illi adiutor. Nemo ei opem aliquam ferat: post mortem scilicet.

Nec sit, qui misereatur pupillis eius. Nec erit aliquis, qui eorum misereatur, ob rationem superius dictam.

Fiant filij eius in exterminationem. Sed nec simpliciter exterminabuntur: quinimmo & ipsi erunt sine prole. Addidit enim Propheta, dicens.

In generatione vna deleatur nomē eius. Delebitur eius memoria concluſa in vna generatione: in vnica inquam generatione ipsorū filiorum, nullis aliis post liberis relictis.

In memoriā redeat iniquitas parentū eius in conspectu domini. Parentum, hoc est, patris, & aui, & aliorū maiorum. nam de matre particulariter inferius dicit. Horum vero iniquitas redibit in memoriam: quia vnà adiutores ei fuere, vel quia filios restituerunt ad vitia. Redituram autem iniquitatem eorum in memoriā, ideo dicit, quia non dimittetur eis delictum nec obliterabitur, aut nihil existimabitur.

Et peccatum matris eius non deleatur. Non delebitur, quia simul cum parentum iniquitate peccatum matris condemnabitur. Per iniquitatem autem & per peccatum istorum, institutionem filiorum intelligit ad vitia, vel cōsensum, aut auxilium præstitum eorum delictis.

Fiant coram domino semper. Eorum peccata & iniquitates erunt semper coram deo, id est, nūquam eorum obliuiscetur deus. ἵνα ἐκτρίψῃ αὐτῶν ἀπὸ γῆς μνημόσυνον.

Et exterminetur de terra memoria eius. Rursus ad propheticam reuertitur de Iuda, & est modus hic quidā consuetus aliquando apud Prophetas, quo Prophetias intercidunt, & alia in medio ponunt, ac rursus ad primum argumētū redeunt, sicuti subministrauerit sanctus spiritus. Exterminābitur vero memoria eius, quia nec bona eius, nec generatio per successiones illius memoriam seruabunt.

Et quòd non recordatus est facere misericordiam. Quoniam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit,noluit facere misericordiam erga cũ, qui summis impetitus iniuriis, & multiplicib⁹ oppressus fuit insidiis. Quinimo cum ipsis etiam insidiatoribus conspirauit, beneficiorum sibi à Christo collatorũ immemor. Nã si memin̄isset,verisimile est facturum eum fuisse misericordiã,

τῦ ἔμπροσθεν σου. hoc est,illius misertum fuisse.

Et persecutus est hominẽ pauperem, & inopẽ & compunctũ corde,vt mortificaret. Persecutus vero eũ est, quando acceptа turba multa à principibus sacerdotum,& senioribus populi,cum gladiis,& lignis venit,vt eum quæreret. Inops autem & pauper Christus dicitur ob tenuitatem assumptæ carnis,& quia adeo inops erat,vt non haberet,vbi caput reclinaret.vt diximus in principio psalmi 40. Compunctum vero corde dixit,iuxta illud: discite à me, quia mitis sum,& humilis corde.

Et dilexit maledictionem,& veniet ei, & noluit benedictionem & elongabitur ab eo. Propriis enim operibus alteram attraxit,& alteram repulit,& maledicent quidem ei pij ac fideles omnes,benedicet autem nemo.

Et indutus est maledictione,quasi vestimento. Maledictione, inquam,qua prorsus semper detinebatur,quæ nũquã ab eo abeat. Indutus est autem ea,proditione intercedẽte.

Et ingressa est quasi aqua interiora eius. Non exterius tãtũ huiusmodi maledictio eum circundedit, sed ea etiam non secus atque aqua intrinsecus imbutus est.

Et quasi oleũ in ossibus eius. Nec tantũ intro ingressa est, sed vltra etiam interius magis penetrauit. Auget autẽ sermone suo hoc factum Propheta, grandem esse indicans maledictionis cumulum. Et per aquam quidẽ,eius vehementiam ostendit,per oleum vero difficultatem in abluendo,& consequenter illius diuturnitatem.

κἰρίλλουσαι. *Fiat ei quasi vestimentũ quo circundatur, & quasi zona quæ semper accingitur.* Ea scilicet ratione,vt perpetuo eũ contineat,& constringat.

παρὰ κυρίου. *Hoc opus detrahentium mihi à domino.* Hoc opus,id est,hęc pœna,seu hoc opus pœnarum, quã supra cõmemorauimus Iudã & complices passuros esse:hæc, inquã, pœna Iudæ & sociorũ,mihi detrahentiũ à domino erit. Vel iuxta aliã literã,hoc est opus hominũ detrahentiũ mihi apud

pud dominũ,dũ scilicet me deo dicunt aduersarium esse.

Et loquentium mala aduersus animam meam. Diximus in psalmo 40.ibi:aduersum me cogitabant mala mihi.

Et tu domine domine fac mecum propter nomen tuum. Fac in me misericordiam.nõ quia ea ego dignus sim, sed ꝓpter te,qui misericors es. Humano autẽ more Christus hic preces suas fundit,docens nos,vti animi moderatione,si quã do iniuria afficimur,atque hoc pacto diuinũ nobis auxilium attrahere. Dictum est etiam in eodẽ psalmo ex Christi persona:tu autẽ domine miserere mei, & multa alia eiusmodi in 21. psalmo legi possunt.

Quia bona est misericordia tua. Hoc est,semper vtilis, atq; efficax. Humana quippe misericordia sæpenumero inefficax est,interdum verum etiam nocet.

Libera me quia inops, & pauper sum ego. De inope & paupere superius diximus. Legimus etiam dictum ex Christi persona, in psalmo 21.libera à framea deus animam meam:& in Euangelio,pater salua me ex hac hora.

Et cor meum turbatum est intra me. Legimus etiam eum dixisse in Euangelio:Nunc anima mea turbata est:item tristis est anima mea vsque ad mortem.

Sicut vmbra,quã declinat ablatus sum. Tã cito ablat⁹ sum, inquit,sicut aufertur vmbra cũ deletur. Præpositio autẽ illa quæ habetur in dictione Græca, ἐκτεθλιμμένος. aut supflua est,Hebraici sermonis more,aut idem sibi vult, ac si diceretur:pro bonis,quæ eis contuli, ego contra ab illis ablatus,atque interemptus sum.

Et excussus sum sicut locusta. Tã facile, inquit, ob summã eorum inuidiam è præsenti vita excussus sum,vt locustę excutiuntur,si quando ventis fuerint agitatæ.

Genua mea infirmata sunt à ieiunio, et caro mea immutata est propter oleum. Duram quippe atq; asperam vitam agebat dominus,& testimonium reddunt quadraginta ieiunij dies & panes illi hordacei,& spicæ quæ vellebantur à discipulis:tamẽsi benigna quadam dispensatione, lautiori ali quãdo mensa veteretur. Et caro mea immutata,seu cõmutata est ad asperitatem, & squalliditatẽ quandã:atq; hoc propter indigentiam olei; quia scilicet oleo vnctus non fuit. Solebant enim veteres vngi,cum lauarentur.

Vt ego factus sum opprobrium illis. Illis, inquam, sanguinolentis Iudæis, qui Christum exprobrabant, atq; ei illudebant, vt scribunt Euangelistæ.

Viderunt me, & commouerũt capita sua. Viderunt me suspensum in ligno. Pertrãseuntes enim blasphemabant eũ, mouentes capita sua, & dicentes: ô qui destruis templũ, & in tribus diebus ædificas illud, salua temetipsum.

Adiuua me domine deus meus, & saluum me fac secũdũ misericordiam tuam. Quemadmodũ velut homo patiebatur, ita etiam velut homo preces fundit ad deum. Quod vero ait: Secundum misericordiam tuam, dic, id est, in misericordia tua, & tanquam misericors.

Et sciant, quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam. Sciãt, inquit, quòd auxilium hoc tuum est. Adiuuisti enim me, tanquam filium dilectum, nec despexisti veluti tibi aduersarium.

Maledicent illi, & tu benedices. Dicebant enim Iudæi illi deo inimici: nũquid aliquis ex principibus credidit in eũ, aut ex Pharisæis? sed turba hæc, quæ nõ cognoscit legẽ, maledicta est. Maledictio etiam, dicitur blasphemia.

Qui insurgũt in me, cõfundantur. Post resurrectionem enim meam, aut post vniuersalem resurrectionem, omnino cõfundentur.

Seruus autem tuus lætabitur. Propter homines, qui saluati fuerint.

Induantur, qui detrahunt mihi pudore. Induentur confusione, dispersi in omnes gentes, seruituti addicti, atq; inhonorati.

Et operiantur, quasi diploide, confusione sua. Eundem sensum aliis repetit verbis. Diplois autem est vestis duplex.

Confitebor tibi domine valde in ore meo. Gratias ei agam, tãquam liberatori & saluatori.

In medio multorũ laudabo eũ. Vere gratias deo agit Christus & vere laudat eum in medio multorum, cum assidue in Ecclesia legantur Euangelia, in quibus patrem laudat & glorificat.

Quia adstitit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus animam meam. A dextera eũ parte adstãt, qui in bello alicui opẽ ferunt. vel aliter: Adstitit ex dextris actionibus, allectus ad eius auxilium, ab illius virtutibus, & saluauit eum, suscitando illum à mortuis.

Psalmus ipsi Dauid.

De hac inscriptione sæpe dictum est. Hunc autem psalmum prophetam in Christum conscripsit.

PSALMVS CIX.

Dixit dominus domino meo. Pater assumpto in cœlum Christo domino dixit verba quæ sequuntur. Dominum autem patrem, & dominum etiam filium appellat, diuinitatem indicans vtriusque personæ. Quod si alibi scriptum legimus, dominus deus tuus, dominus vnus est, dictum id fuit, non vt vnigenitum filiũ deũ esse negaret, sed vt eos, qui falso dij putabantur, à vero deo distingueret. Dixisse autem eo modo deũ intellige, quo dignum ac congruum est, illum loqui. Huiusmodi autem verbis impiorũ Iudæorũ ora obstruũtur, dicant enim quæso, qui nã sint hi duo domini regis Dauid, quorum alter ex ventre ante Luciferũ est genitus, & sacerdotio honoratus secundum ordinem Melchisedech. Neque enim hisce etiam poterunt.

Sede à dextris meis. Quemadmodum per dictionem dominus, patri ac filio æquè adtributam, ita etiam per sedem filij à dextris patris, æqualis honor filij cum patre manifestatur. Quorum enim sedes æqualis est, eorundem cõmune est etiam imperium. Sileant igitur Arrius, & Eunomius, qui æqualem patri filium negant. Quoniam vero deus pater incorporeus est, & dexteram non habet aut sinistram (corporum enim hæc sunt) testatur, vt per sedem, requiem & fruitionem diuini imperij intelligamus, vtriq; eorum propriam, & honore parem.

Donec ponam inimicos tuos scabellum pedũ tuorum. Iudæos, Gentiles, Hæreticos, & Dæmones. Dictio autẽ, donec, nõ ad distinctionẽ futuri temporis posita est, sed quẽadmodũ sæpe alibi diximus, certum tempus designat, & vsquequo, nõ tollẽs aliud posteà futurũ tempus, vt egregie declarat Gregorius theologus in primo sermone de Filio: & nos etiã in antiquos secuti patres, scripsim⁹ in illud dictũ Euãgelij, donec peperit filiũ suum primogenitum. Quo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo enim sustineri posset aliud scripturæ testimonium? Regnũ eius, quod in seculũ nõ destruetur: aut illud? & regni eius nõ erit finis. Quod si in præsenti psalmo legis patrem ponere filij inimicos scabellum pedum eius, & apud Paulum legis ipsum filium id facere (oportet enim, inquit Paulus, Christum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis) nõ ideo tamen turberis. Cõmunis etenim vtrique operatio est: Ambo eandẽ habent efficiendi potestatem. Omnes autẽ subiicientur, alij quidem inuiti, alij vero sponte, vbi scilicet eum è cœlo descendẽtem viderint, vt manifestius docuit Paulus. Ponere etiam scabellum dixit, pro subiectos reddere, seu subiugare.

Virgam virtutis emittet tibi dominus ex Sion. Virga aliquãdo in signũ pœnarũ ponitur, seu castigationis, iuxta illud Apostoli: quid? vultis in virga veniã ad vos? an in dilectione? quãdoq; pro pastorali cura, iuxta illud: pasces eos in virga ferrea. Aliquãdo vero pro regno: vt illud: Exibit virga de radice Iesse. Ponitur etiã pro potẽtia, vt in præsenti Psal. misit enim deus patet Christo, velut homini potẽtiã ex cælesti Sion: vel ex Sion, quæ erat Hierosolymis. Illinc enim potẽtia operationũ, & prædicationis Christi, principiũ sumpsit. intelligere etiã possumus, per virgã virtutis, sanctã crucẽ Christi. Quid enim ea potẽtius est, aut efficacius, cũ tam facile inimicos omnes in fugã conuertat?

Καὶ. *Et dominare in medio inimicorum tuorum.* In ditionẽ vsque in dominium tuos inimicos compellens, & iugo euangelico submittẽs. Hoc autem summa admiratione dignum fuit, quòd Apostoli in medio inimicorũ constituti, minisque ac persecutionibus tyrannorum vndique impetiti, non tantum illorum manus euaserint, sed potentissime etiam eos superauerint.

ἀρχή. *Tecũ principatus in die virtutis tuæ.* In illa, inquit, die quando virtus, & potentia tua illustrabitur, tecum erit principatus, hoc est, regnum tuum tunc erit in te, non aliunde scilicet adueniens, sed diuinitatis tuæ, naturę coniunctus. Et quia dictio ἀρχή, principium significat, & principatũ, intelligere possumus, quòd principium hoc in loco accipiatur pro filio dei, tanquam causa omnium: quia simul est cum patre: & quòd dies virtutis, sit primus eius aduẽtus,

tus, quo multa fecit miracula: vel etiam secundus, quando vltima tuba mortuos omnes suscitabit.

In splendoribus sanctorum tuorum. Quãdo splendebũt sancti tui. Quid enim apostolis fuit splendidius? qui solis instar, totum orbem circumeuntes, virtutum suarum radiis eum illustrarunt. Quòd si in præsenti vita adeo clari atq; illustres fuerant, quales futuros eos esse credendum est, resurrectionis tempore? quãdo iuxta domini vocem fulgebunt iusti sicut sol. Siue igitur de primo siue de secundo aduentu hoc intellexeris, non errabis.

Ex vtero ante Luciferum genui te. Verba illa: sede à dextris meis: itẽ ista: ex vtero ante Luciferũ genui te: dicta mihi esse videtur, veluti, ex persona patris ad filiũ. Illa vero: virgã virtutis tuę: itẽ illa: tecũ principatus in die virtutis tuę: ad filium quidẽ, sed ex prophetę persona proferri: & hæc quidẽ verba: ex vtero: verã ac germanã illam diuinã generationem significant, atq; identitatem substantiæ. Verum etenim proles de vẽtre parentũ generatur. Illa vero: ante Luciferum: æternitatem diuinæ huius generationis, dum ante Luciferum eam fuisse attestãtur, hoc est, antequam ipse sol creatus esset: quo loquendi modo alibi etiã propheta vsus est in psalmo 71. dicens: ante solem permanet nomen eius: sed nunquid forte hoc ita intelligendum est, vt tantummodo eum patet ante solem genuerit, & non ante ea? Minime. nam & alibi ait: à seculo & vsq; ad seculũ tues: tametsi nec à seculo tantũ, sed & ante seculum: neq; vsque in seculum tantũ, sed etiam sine fine eum esse, diuina tradant eloquia. Oportet igitur verba hæc digna deo intelligere, atq; illud concludere quòd ante omnia, etiã ante ipsa secula, semper fuerit hæc diuina generatio. Ij itaque qui verba illa, ante Luciferũ, referunt ad noctẽ, qua Christus secundũ carnẽ natus est, patris nimirũ beneplacito, & cooperatione sancti spiritus, non rectè Prophetæ sermonẽ intelligũt. Oportuisset enim dicere: ante ortũ Luciferi, & non ante Luciferũ. Nam quod simpliciter dicitur, ante solẽ, tẽpus significat, quod fuit ante ipsius solis naturam, quẽadmodũ cõtra, si ante solis ortũ dixeris, tẽpus diluculi significabis. Magnus Basilius in sermone de spiritu sancto ait, quòd dicitur quid ex aliquo esse, vel ratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

creationis,iuxta illud:vnus est deus pater ex quo omnia.
ἐκ τῆς ἐκ. vel ratione naturæ, iuxta illud: operatio nostra ex nobis est:& quemadmodũ splendor solis ex sole.vel ratione generationis, iuxta illud: ego exiui ex patre. item quod hic legimus:ex vtero ante Luciferum genui te. Non q̃ deus vterum habeat, sed quia veri atq; ingenui liberi, ex vtero parentum nasci solent. Hac igitur ratione, hoc in loco deus ventrem se in generatione filij habere dixit,ad confusionem impiorũ: vt in seipsis propriam illi considerantes naturam, discant filium verum fructum esse ex patre, veluti qui ex illius ventre dicitur esse generatus.

Iurauit dominus & non pœnitebit eum. Vt indignatio in deo perturbationem non significat, sed motum diuinæ potestatis ad vindictam,ita iuramentum dei, non humanos iurandi ritus,sed confirmationem atq; asseuerationẽ significat diuinæ sententiæ. Et non pœnitebit eum, hoc est,non mutabit decretum, quemadmodũ sæpenumero deus consulto multis in rebus facit. Quid autem iurauerit,hoc est,quid asseueranter decreuerit,audi.

Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Sacerdos quidẽ veluti q̃ mysticũ panẽ & vinũ in cœna apostolis tradidit, quẽadmodũ Melchisedech Abrahæ & sociis dedit redeuntibus è bello.Aeternũ autẽ est hoc sacerdotiũ,q̃a nec principiũ dictũ,neq; vitæ finẽ habet, ratiõe nimirũ diuinitatis Christi,quẽadmodũ nec vllũ habuisse principiũ,aut finẽ ipsum legim⁹ Melchisedech. verũ hic Melchisedech principiũ aut finẽ nõ habere dicimus,quia historia id tacuit.At Christus diuinitatis suę nullum vsquam principium habuit,nec finẽ vllum habiturus est.

Dominus à dextris tuis. Auxilium ei veluti homini laturus.Nam & in psalmo 15.ex persona Christi scriptũ legimus: præuidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi,ne commouear.

Confregit in die iræ suæ reges. De die iudicij sermo est,quãdo impios reges conteret deus,statutis nimirũ ab eo pœnis.q̃ si reges ipsos contriuerit, perspicuum est, q̃ multo facilius cæteros oẽs puniet, q̃ aduersus eũ delinquent.

Iudicabit in nationibus. Hoc est iudicabit nationes: vel eos qui in nationibus digni fuerint,vt iudicentur.

Implebit

Implebit ruinas. Multiplicabit ruinas,multos destruens, quotquot scilicet praue in eum insurrexerint.

Confringet capita in terra multorum. Capita multorũ,hoc est,multos.nã quod superius singillatim dixit de regibus, nunc in vniuersum de aliis dicit. quanquã his verbis,non tantum contineatur prophetia futuri iudicij, sed illud etiam doceamur, intolerandas admodum nobis esse vires dei,qui quoties iratus fuerit, confringet reges, & alia faciet,quæ superius dicta sunt. Σωτῆρος.

De torrente in via bibet. Hoc in loco,vitæ ac cõuersationis Christi tenuitatem prædicit:quòd scilicet tenuem vitam aggressus, bibet de torrente fluente in via. vel bibet ambulans in via.Iuxta anagogem vero, per torrẽtem redundantia intellige tentationum ac calamitatum fluenta.per viam vero, temporariam hãc vitam. & per potum, participationem:vt sit sensus, quòd Christus in præsenti vita tentationum ac calamitatũ erat futurus particeps.

Propterea exaltabit caput. Propter humilitatẽ ac tenuitatẽ vitæ suæ,inquit,exaltabitur,& ascendens in cœlũ,glorificabitur:sedebitq̃, à dextris dei:quia hęc non modo eũ nihil læserunt,sed in ineffabilẽ eũ sublimitatẽ inuexerũt.

Alleluia.

Hic psalmus gratiarum actiones continet.

PSALMVS CX.

Confitebor tibi domine in toto corde meo. Gratias agã tibi non verbis tantum, neq; ore simpliciter, aut lingua, sed in toto corde meo, anima contrita, oratione assidua, ac mẽte ab omni mundana cura iam libera, atq; in te totus aspirans.Gratias vero huiusmodi agã, pro beneficiis, quæ tum in me, tum in alios ampliſſime contulisti. Hoc enim promptissimũ est sacrificium,& facilis oblatio:hoc necessarium opus est,quod assidue à nobis exigit deus.

In consilio rectorũ & congregatione,magna opera domini. Omnia opera domini magna sunt in cõsilio, & cõgregatione eorũ,q̃ recte sentiunt. Quæcunq; enim aut initio effecit, aut nũc facit,aut ppetuo in futurũ efficiet,summa admiratione digna sunt.Admirabili enim sapiẽtia mundũ creauit,& creatũ regit. Intelligitur vero præcipue hoc dictũ, de mirificis dei operib⁹,quæ in vniuersa creatura liquido

cõspiciũtur:quę quoties ꝓbi ęque ac pij hoĩes, vnà pariter cõgregati cõtẽplãtur,nihil in eis ꝑperã sanctũ,nihil minꝰ aptũ,aut suo opifice indignũ inuenĩũt. Oĩa.n.ad amussim ꝓcreata sunt,& sua ratione cõsistũt,tametsi sæpenumero multis ob deprauatas eorũ mẽtes secus visũ fuerit.

Exquisita in omnes voluntates eius. Hoc est exacte,ac diligenter facta, & quẽadmodum alius interpres significantius reddidit,prædicta opera,perfecta sunt,& accommodata ad oẽs dei voluntates. Disponunt etenim probos ac sapientes viros,ad implendam eius voluntatẽ. Nam quis est qui videat,aut audiat huiusmodi opera,& non excitetur ad sectandum quodcunq; deo gratũ esse iudicauerit? intelligens ex his deum vere esse, & vere misericordem esse? voluntates autem dei sunt eius mandata.

Confessio et magnificentia opus eius. Gratiarum actiõ,& magnifica laus sunt dei opera:non tantum hoc,inquam,aut illũd opus,sed in vniuersum omnia dei opera, & coniunctim & diuisim eiusmodi sunt, vt ad gratiarũ actiones, & ad magnificas dei laudes, mouere eos possint, qui ea aut viderint, aut audierint. Potest etiam hoc in loco, illud opus particulariter accipi,pro incarnatione domini.

Et iustitia eius manet in seculum seculi. Hoc ad solamen eorum dictum est,qui afficiũtur iniuriis, & ad eruditionem etiam eorum qui iniurias inferunt,cum iustum atq; æternum vtrosq; dei iudicium maneat, quo alteri requiem, alteri vero supplicia,ac pœnas sustinebunt:vel quia iustitia eius perpetua est,hoc est,immutabilis.

Memoriã fecit mirabilium suorũ. Verbũ,meminit, seu memoriam fecit,& alia huiusmodi,solent prophetę sæpenumero ponere,pro operati,quẽadmodũ alibi diximus. Ait igitur Prophetа,ꝙ deus operatur mirabilia,nec aliquãdo cessat ab huiusmodi operatiõe,vt p ea crassiores ac rudiores quosq; homines ad se traducat. Huiusmodi autẽ fuerũt ea quæ fecit tempore diluuij,& quæ in cõfusione linguarũ, aut quæ Sodomitarũ tẽpore, item quæ in tẽpore Abraham,Isaac,& Iacob. Et quę in Aegypto, aut in exitu Iudæorũ ab Aegypto, quæq; in deserto, in terra promissionis, in Babylone,& post reditũ ex Babylone,aut tempore Machabęorũ,& quę in Christi aduẽtu,& post illum hactenus priuatim ac publice apostolorũmque ac martyrum,& aliorum sanctorum temporibus,in priuatis domibus,in ciuitatibus,& vbique gentium factа sunt.

Misericors & miserator dominus. Qui prædicta omnia fecit magna cum misericordia,& salutem hominum cupit.

Escam dedit timentibus se. Atqui & non timentibus se, cibum præstat:verum hoc in loco rationalem ac spiritualẽ animæ cibum intelligit:cœlestem,inquam,panem, quem suis se timentibus tribuit. Possunt etiam intelligi hæc verba de ꝓ tne mystico: vel quia sæpenumero deus seruos suos admirandè admodum, & prætet spem multorum pascit.quẽadmodum Heliã, Danielem,& cõplures alios.

Memor erit in seculum testamenti sui. Iudæi dicunt memorem deũ fuisse testamenti sui,quia fecit illud esse immutabile:illud,inquã, testamẽtũ quod de multitudine seminis Abrahæ, & de promissionis terra disposuerat. Nos verò affirmamus verba hæc de Christo prophetiam cõtinere. Memor eñ erit,inqt,deus in seculũ,hoc est, in debito,& cõuenięti tẽpore testamẽti sui,quod ad Patriarchas dispo suit promittẽs ꝙ in semine eorũ benedicẽdæ essent omnes gentes,& quòd hoc testamentum adimplebit deus.

Virtutem operum suorum annunciabit populo suo. Antiquo quidẽ populo ostendit deus vires operũ suorum,hoc est, potentiam in suis operibus, quã omnes cognouerũt per ea miracula, quæ tunc facta sunt: nouo autem populo, per ea quæ post resurrectionem suam vbiq; operatus est.

Vt det illis hereditatem gentium. Iudæis quidẽ terrã promissionis,quã gentes olim habitabant:nobis vero vniuersam illam terram,cuius fideles efficiendi erant domini.

Opera manuum eius veritas,& iudicium. Per manus patris aliqui filium & spiritum sanctum intelligunt, tanquã cooperatores atq; vnà pariter opifices,quorũ opera,veritatẽ esse dicunt,& iudicium:veritatem quidem, sancto spiritu tribuentes,de quo scriptũ est:ille inducet vos in omnem veritatẽ:iudicium autem filio, de quo alibi legimus dictũ à domino,ꝙ pater omne iudiciũ dedit filio:quocirca scriptura sæpenumero prædicta nomina illis respectiue attribuit,vel aliter:dic ꝙ opera Christi vera sunt,& nõ imaginaria,& simili modo,ꝙ iusta sunt:vel quòd recto iudicio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& congrua administrandi norma, à deo omnia dispensantur. Chrysostomus vero versiculum hunc exponens dicit, quòd apud scripturam sæpenumero veritatis nomen reperitur pro misericordia, iuxta quam significationem dicit, ꝙ dei opera, misericordia ac iustitia plena sunt, cum vtranque semper vnà deus commisceat. Nam si misericordia perpetuo vteretur, negligentes omnino redderemur, rursus si sola iustitia, iam diu olim omnes perissent.

Fidelia omnia mandata eius. Fidelia, hoc est, fide digna, & qa omnia dixit mãdata, primo ea intellige, quæ ad creationẽ spectant, quæq; natura duce, omnia obseruant elementa: cœlum nimirum, sol, luna, sydera, dies, nox, horæ, terra, flumina, stagna, fontes, plantæ, herbæ, & omnia denique, quæ tam ad naturã animæ prorsus expertem quàm ad animatam sed ratione carentem pertinent. Deinde omnia etiam mandata quę ab initio humano generi data sunt, quæq; ab iis obseruabantur, qui legem scriptã non habuerãt: tertio loco ea etiã, quæ per legẽ Moysi scripta tradita sunt, postremo vero ipsa præcepta euangelica, quæ mãdata omnia, fidelia sunt, hoc est firma, atq; incõcussa. Nam & si quædã Mosaicæ legis mandata soluta sint, verum non tam soluta, quam in melius disposita, atque intellecta dici possunt. nemo igitur ea poterit delere. Cœlũ eñ, inquit, & terra trãsibit, verba autẽ mea nõ trãsibũt.

Confirmata in seculum seculi. Stabilia, inquam, & perpetuo mansura.

Facta in veritate, & rectitudine. Nihil eñ, inquit, in eis falsum est, nihil obliquũ. vel aliter: per veritatẽ, claritatẽ intelligẽ: per rectitudinẽ vero, rectũ iudiciũ, omnia eñ eius mandata vera sunt, & clara, ac recte incedere nos docent.

Redemptionem misit populo suo. Pater misit filium suum, misit enim me, inquit, prædicare captiuis remissionem. & rursus de eo scriptum est: ipse saluũ faciet populũ suum. Idem Apostolus, qui datus est nobis à deo redemptio.

Mandauit in seculum testamentum suum. In seculũ, inquit, conueniens, ac si diceret testamentũ suum deus in apto & conuenienti tempore hominibus tradidit. vel in seculum, pro in æternum, ipsum euangelium, æternum appellans testamentum, de quo alibi scriptum legimus: dabo

vobis testamentum æternum. Testamentum enim Mosaicum temporarium fuit, si exteriorem eius sensum, si figuras, & vmbras in eo contentas aspiciemus & occidentem literam, secus vero si interiorem spectemus sensum ac res sub huiusmodi vmbris, ac figuris designatas.

Sanctum, & terribile nomen eius. Christi nomen, sanctum quidem est, veluti quo innumerabilia effecta sunt miracula, terribile vero seu, vt proprius signat Græca dictio, φοβερὸν timendum, quia dæmones expellit, & ægritudines. Quod si Christi nomen sanctum est, oportet ipsa etiã ora, ac linguas, quæ illud laudatura sunt, sancta esse.

Initium sapientiæ timor domini. Est enim huiusmodi timor fons, ac radix sapientiæ. vbi enim est timor, illic & mandatorum obseruatio: vbi autem obseruatio mãdatorum, illic & munditia: vbi vero munditia, ibi etiam & splẽdor.

Prudentia autem bona omnibus facientibus eam. Hoc est, operantibus secundum prudentiam, bona adcrescit prudentia. est enim quædam prudentia mala, de qua scriptũ est: prudentes vt malefaciant. vel aliter: prudentia bona est, & vtilis non iis simpliciter, qui eam habent, sed iis qui ea vtuntur in sermone, atque in operibus. Σόφισμα

Laudatio eius manet in seculum seculi. Christi laus sine fine apud angelos manet, & apud homines. decet igitur vt nos illum semper laudemus, & summas illi semper gratias agamus.

Alleluia.

Principium huius psalmi maximam mihi videtur consequentiam habere ad finem superioris, qua ratione eandem cum illo inscriptionem sortitum puto. est etenim veluti quædam illius pars. Ibi enim legimus: initium sapientiæ est timor domini, hic autem: beatus vir, qui timet dominum. ferunt autem hunc psalmum constare ex duobus & viginti versiculis, iuxta Hebraicorum literarum numerum: ipsaque versiculorum principia, apud Hebræos omnia huiusmodi literarũ signare elementa. PSAL. CXI.

BEatus vir qui timet dominum. In præcedenti psalmo dictum est quod timor domini sapientem hominem reddit, in hoc vero quòd etiã beatum: Beatus vir, inquit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui timet dominum, non tamen qui simpliciter timet, (nam & dæmones etiam deum timent) sed qui timet, vt seruet mandata ille enim timor leuis atque inanis est, iste autem efficax & potens.

In mandatis eius volet valde. Huiusmodi vir, in mandatis domini sui gaudebit & lætabitur. Ita enim significant illa verba, volet valde. hanc autem delectationem, quam ex diuinis mandatis propheta consequebatur, alibi etiam manifestius exprimens ait: quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.

Potens in terra erit semen eius. Redderur enim potens ac validum, aduersus omnes, qui lædere eos voluerint. semé vero domini discipuli sunt, & imitatores Christi. qui similitudinẽ ac germanitatem vitæ ac conuersationis Christi seruantes, cámque veluti paternam quandam hæreditatem susceipientes, robore, ac viribus semper augentur.

Generatio rectorum benedicetur. A' generatione scilicet, consimiliũ hominũ, qui non peruersa sentiunt, sed recta.

Gloria & diuitiæ in domo eius. Gloria, inquit, à deo erit viro timenti eũ, & cũ gloria etiam diuitiæ: diuitiæ inquam, bonorum operũ. vel gloria ei erit ab hominibus, quia ob huiusmodi virtutem eum honorabũt. simili modo etiã ei aderũt diuitiæ, quia rebus omnibus affluet, quas optabit, iuxta quem sensum intellige, ꝙ volet valde in mandatis dei, ob suã videlicet summam in deum fiduciam, ac fidẽ.

Et iustitia eius manet in seculum seculi. Virtus, quæ eum iustificauit incorrupta permanebit in futurum seculum. quippe quæ post hanc vitam, illum semper comitabitur.

Exortum est in tenebris lumen rectis. Exortus est, inquit, deus hominibus, qui in tentationum, atque afflictionum tenebris iacebant. ille, inquam deus, qui lumen, seu lux est veræ liberationis, ac veri refrigerij. vel lumen veritatis, quod apparuit in Christo, exortum est è terra in tenebris erroris. Ego enim, inquit, sum lux mundi. rectis autem exortam esse diem hanc lucem, id est iis, qui recta sentire possunt, luménq; illud oculis intueri. Nam peruersi omnes ad huiusmodi lucem oculos occludunt.

Misericors miserator & iustus. Hoc de deo etiam dictũ est, qui misericors & miserator est, tãquã qui bonus est, & iustus, tanquam omnium iudex. vide in psalmo 100. ibi: Misericordiam, & iudicium cantabo tibi domine.

Benignus homo qui miseretur & commodat. Miseretur quidem eorum, qui in angustiis sunt, cõmodat autem iis qui mutuo indigent. scriptum est enim alibi in psalmo quadragesimosexto, tota die miseretur, & commodat iustus. Χρηστός.

Disponet sermones suos in iudicio. Huiusmodi vir timẽs domini, bene etiã vtetur sermonibus tuis, nec fortuito, aut incõsiderate loquetur, sed cum iudicio, & discretione verba sua dispensabit, vbi opus fuerit. vel quia Græca dictio λόγος non tantum verba & sermones, sed rationes etiam significat. Dic ꝙ vir iste qui timet dominum, recto ac sano iudicio, rationes & negocia sua omnia semper disponet, quemadmodũ etiam Symmachus reddidit. Vel ꝙ bene disponet defensiones suas in futuro iudicio, eásque antea summo cũ examine ac studio præparabit nõ secus, ac facere consueuit fidelis quis ac sapiens administrator.

Quia in seculum non commouebitur. In hoc seculo tẽtationes aliquę esi non cõmouebũt, veluti eũ, q ædificatus est supra solidã fidei, dilectionis, & spei petrã: quiq; propriã conscientiã turissimã anchorã habet. Nec dicit Propheta ꝙ huiusmodi homo nullas passurus sit insidias, (Multæ eũ tribulationes iustorũ) sed ꝙ ab eis non cõmouebitur. hoc etenim valde admirandũ est, ꝙ sancti qui innumerabilia passi sunt pericula, adeo constantes, atq; immobiles aduersus ea permanserint, & sententiã vsq, ad extremum finẽ firmam ac stabilẽ semper seruauerint. Hæc celeberrima est eorũ victoria, hoc dignissimũ præstantium huiusmodi virorũ præconiũ. vel in futurum seculũ non cõmouebiturtiuxta id quod alibi legimus: paratus sum & non sum turbatus: q̃a scilicet nulli* mihi sceleris cõscius sum.

In memoria æterna erit iustus. Ob proprias scilicet virtutes, nec tantum viuens erit in memoria, sed post mortem.

Ab auditione mala non timebit. Non formidabit, inquit, liceat terribile, atq; horrendum aliquid ei fuerit adnunciatum. Nec dixit ꝙ non audiet, sed quòd non timebit. depositum enim antea diuitias suas tuto in loco: atque ideo eis semper magis propior fieri festinat. vbi enim, inquit, est thesaurus tuus, illic & cor tuũ erit. eadem enim ratione

eos non timet,qui corpus occidunt, & animam occidere non possunt.

Paratum cor eius sperare in domino. Hoc est stabile,atque inconcussum permanet cor eius in illa spe, quam habet in domino confidens, quod ope illius salutem ac victoriam consecuturus sit.

ἀ μὴ φοβηθῇ. *Confirmatum est cor eius,non timebit.* Vt superius declaratum est.

Donec aspiciat super inimicos suos. Per inimicos, dæmones proprie intellige:donec,inquit,aspiciat super illos ea,quę vult, aut quæ illi patiętur:Quod si formidaturus non est, quousque ruant inimici, multo minus postea ei timendum erit. Asserens quippe id quod ambiguum magis videri poterat,tacuit quod sequitur tanquam minus ambiguum, minúsque incertum. atque hoc pacto dictio, donec,sæpe sumitur apud Hebræos.

Dispersit, dedit pauperibus. Dispersit, scilicet bona sua, dispersionis autem vocabulo liberalitatem donantis expressit.quam etiam veluti semen, aut sationem quandam esse significauit.spargere enim solent, qui seminant.

Iustitia eius manet in seculum seculi. Repetit verba iã superius dicta,ad maiorem sententiæ suæ confirmationẽ. vel per iustitiam hoc in loco eã intelligit, quæ à misericordia proficiscitur,hoc est,ab eleemosyna,& de qua scriptũ est: Attendite,ne iustitiam vestram faciatis coră hominibus.

Cornu eius exaltabitur in gloria. Per cornu,honorẽ intelligit.est enim sermo metaphoricus. honor ac gloria eius inquit,magnificabitur.de hoc autem cornu, dictum est in psalmo octuagesimooctauo,Ibi:& in nomine tuo exaltabitur cornu nostrum.

Peccator videbit & irascetur. Irascetur peccator existimans, quòd iusti huius viri misericordia suam conuincat ac carpat sęuitiam.talis enim est virtꝰ,molesta nimirum semper,& grauis prauis omnibus.

Dentibus suis frendet,& tabescet. Stridebit quidẽ atque interiorem mœrorem dentibus suis demõstrabit:attamẽ loqui nõ audebit:quia iusti huiꝰ viri virtus,os ei obstruet quinimmo ob summã eius virtutẽ, & ob præclara eiꝰ gesta,inuidia ac liuore tabescet, ipse nimirũ sui sęuissimus effectus carnifex.

Desiderium peccatoris perijt. Peccatoris dico amantis ac cõcupiscẽtis pereũtes,atq; corruptibiles res:quibꝰ deperditis desyderiũ vnà cum illis perditur. Versi verba illa:Exortum est in tenebris lumen rectis:quidam applicant illi viro,quem propheta in præcedentibus beatum dixit: & sensum esse dicunt, quod huiusmodi vir timens dominum, illuminabit infidelium animas errore obtenebratas:& simili modo ei applicant proxime subsequentem versiculum,dicentes:quòd huiusmodi vir misericors est, & miseretur& quòd iusta iudicat. superius vero nos vtrunque versiculum deo accomodauimus.

Alleluia.

Hic psalmus in gratiarum etiam actiones conscriptus est, vnde similem cum præcedentibus inscriptionem retulit.

PSALMVS CXII.

Laudate pueri dominum,laudate nomen domini. Per pueros hoc in loco seruos significat, nam & in psalmo cẽtesimo trigesimoquarto ait: laudate nomen domini, laudate serui dominum: eandem sententiam exprimens, præpostero versiculorum ordine. Aliqui vero per pueros,intellexerunt puros ac simplices homines: vel Christi,aut Apostolorum discipulos. Laudate autem eum,non sermonibus tantum,sed etiam operibus,iuxta illud: vt videant bona vestra opera,& glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

Sit nomen domini benedictũ,ex nunc & vsque in seculum. Benedicatur,inquit,& non blasphemetur nomẽ domini,vobis illud assidue benedicentibus, ac perpetuo laudantibus opere ac verbis,vt superius diximus. Nam & si nomen domini per se ipsum satis semper benedictum sit,sit tamen in nobis etiam benedictum, quando non solis verbis, sed operibus etiam benedicimus. Deum quippe omnes glorificant,quando virtutum opera ab aliquibus fieri vident.

A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen domini. Non in Palæstina tantum,sedvbique terrarum laudandum est nomen domini.prædicit autem his verbis propheta euã gelicæ prædicationis vocem, quæ in vniuersum orbem

Universidad de Deusto
Biblioteca

etat peruentura.

Excelsus super omnes gentes dominus. Excelsus erit in gentibus, non quòd tunc efficiendus sit excelsus, sed quia tũc demum excelsus apparebit, quando erunt, qui alta ac sublimia de deo tradent dogmata, quique contemplationibus, & studiis suis, quantum poterunt, ea extollent.

Super cælos gloria eius. Quia in cœlis ab angelis glorificatur possunt etiam hæc de Christo intelligi, & de angelis, qui nato Christo cecinerunt: Gloria in excelsis deo.

Quis sicut dominus deus noster. Hæc à prophera dicta sunt vt falsos deos carperet, qui à gentibus colebantur.

Qui in altis habitat, & humilia respicit. Atqui si cõmensurauit deus cœlum palmo, & terrã pugno, vt alibi legimus, item si cœlum, & terram implet, & vbique adest, si incomprehensibilis est, & incircũscriptus, quomodo in cœlo habitat & terram aspicit? Patet igitur ita loqui prophetam, vt Iudæorum, aut aliorum hebetudini cõsentiret, tametsi illorum mentem paulatim eleuans addidit dicens,

In cælo & in terra. Et superius, inquit, & inferius habitat, hoc est, vbique locorum, vide, quæ diximus, in secundo psalmo, ibi: Qui habitat in cœlis irridebit eos. Alij vero aliter construunt, dicentes: Quis sicut deus noster in cœlo & in terra?

ὑγιάσαν ἀνοῆσαι. *Erigens à terra inopem, & de stercore eleuans pauperem.* Per terram & stercus, tenuitatem ac paupertatem intelligit. Laudat autem, atque admiratur propheta dei potentiam qui de facili immutat quæcunque vult.

Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Non solũ diuitẽ & glotiosum facit, sed cũ populi sui principibus eum etiã collocat, hoc est, ad principatũ atq; ad imperium eum etiã prouehit. per inopẽ vero & pauperẽ, fidelẽ populũ ex gẽtibus congregatũ intellige, quẽ à turpibus, atq; ab inhonestis affectibus erigens Christus per euangeliũ in altum euexit, eundem ei quem populis honorẽ impertitus: Apostolis, inquã, quos principes super omnem terram constituerat, vt vidimus in psalmo quadragesimoquarto, postremo maiorem quandã ac potiorem potentiam dei admiratur qui non ipsas tantum res immutare possit, sed ipsam etiam rerũ naturã, vnde aiunt

Qui habitare facit sterilem in domo matrem de filiis lætantem. καὶ τὰ ἑκατέρω. Quemadmodum sæpenumero effecit. Quidam domum hic pro puerorum familia intellexerunt.

Alleluia.

Et hic psalmus in gratiarum actionem conscriptus est, & bene facta à deo Iudæis olim collata connumerat, diuinamq; pariter potentiam laudat, & infirmitatem Idolorum carpit.

PSALMVS CXIII.

EXitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro, facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius. Per Israelem, & per domum Iacob, Israelitarum genus significat: per Aegyptum autem & populum barbarum, ipsos Aegyptios. In exitu, inquit, populi Israelitici, atque in recessu domus, seu familiæ Iacob ab Aegyptiorum gẽtibus, hoc est, vbi discesserunt Hebræi ex Aegypto, tunc regio illa, quam modo Iudæam appellamus, facta est sanctificatio dei: eo quòd veluti res quędã deo oblata, ac dicata sanctior quodammodo effecta est. tunc etiam Israelitarum populus effectus est hæreditas dei, & sub eius potestate manifestius cœpit constitui. atque ab eo diriqi. Nam etsi omnes alij populi natura ipsa, & creationis iure sub diuina semper fuerint potestate, nullus tamen tantam necessitudinem, aut familiaritatem habuisse videtur, quantã Israeliticus populus: qui propterea peculiaris dei populus appellatus est. Ex iis autem, quæ diximus, patet dictionem eius, vtrobique ad deum esse referendam.

Mare vidit & fugit. Ipsum etiam mare diuinam nouit potentiam, & ineffabili quodam modo diuinã etiam agnouit voluntatem non secus ac si rationalis fuisset creatura: vnde diuisum è medio refugit alueo, liberumque ac tutum transeunti populo iter præbuit. fugisse vero dicit ipsum mare, vt non tantum formidasse illud à conspectu dei ostenderet, sed vt celeritatem etiam illius diuisionis demonstraret.

Iordanis conuersus est retrorsum. Hoc accidit tempore Iesu Naue, quãdo Iordanis fluuius cursũ suũ detinuit, prębens & ipse siccum transitum Arcæ dei: hęc duo miracula vnà etiam recẽsentur per prophetã in psalmo sexagesi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

moquinto,ibi:Qui conuertit mare in aridam, & in flumine pertranſibunt pede.

Montes exultauerunt quaſi arietes,& colles quaſi agni ouium. Summũ atque ineffabile quoddã populi gaudium,quod illis fuit tẽporibus,deſcribere nobis volẽs propheta,ipſa etiam inanimata elementa,montes nimirum &colles Iudææ fingit gaudio exultaſſe,ac lętatos fuiſſe,nõ ſecus atque arietes & agni faciunt:qui quando læti ſunt,ſaltibus atque exultationibus,lætitiam ſuam demonſtrãt. ſolent enim prophetæ aliquando inanimatis rebus humanos affectus adſcribere, vt diximus in pſalmo nonageſimoquinto,ibi, Lætentur cœli,& exultet terra, cõmoueatur mare,&c.gaudebunt campi,&c. Tunc exultabũt omnia ligna ſyluarum, à facie domini quando venit,vbi vide.

Quid eſt tibi mare,quòd fugiſti? & tu Iordanis, quòd conuerſus es retrorſum?montes quòd exultaſtis,quaſi arietes? & colles quaſi agni ouium? Ex quadam proſopopœia propheta nũc ipſa alloquitur elementa, rationem expoſtulans, cur ſic fecerint,tanquam admirandum aliquid id fuerit,& ſupra naturam:& deinde ipſe pro eis reſpondet,ſeu interrogationi ſuæ illos reſpondere introducit & dicere.

A facie domini mota eſt terra. A præſentia,inquit,&cõſpectu domini exultauit terra,ipſi montes nimirũ & colles. præſentiã autẽ domini intellige aduẽtum domini in Iudæã. Alio modo etiã expone iuxta ea q̃ dicta ſunt in pſalmo x c v.ibi: Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarũ. &de mari quidem ac de Iordane nihil amplius dixit, tãquam cauſa fugæ,aut detentionis in vtroque ſatis iam nota ſit.

A facie dei Iacob. Scriptum eſt enim alibi,Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac,deus Iacob.

Qui conuertit petram in ſtagna aquarum. A facie illius dei, inquam, qui à naturali duritie petram commutat, adeo vt ex ea deinceps aquæ ſcaturiãt:de quo diximus in pſalmo ſeptuageſimoſeptimo.

Et rupem in fontes aquarum. In Græco hic, non rupem legim° ſed πέτραν μόνον, quę dictio tametſi ꝓ rupe accipiatur, proprie tamen de re aliqua dici poteſt, q̃ extrema ac ſumma in parte trũcata ſit,aut inciſa. ita igitur hanc petrã ꝓphęta appellauit,veluti q̃ ob ſummã eius duritiẽ, etiã in ſumma

ſumma atq; in extrema ſui parte vix ferro ſecari poſſet, huiuſmodi loquendi modo vſus,vt miraculum magis augeret. enarratis autem antiquis beneficiis pro præſentibus rebus ſupplicat.

Non nobis domine,non nobis. Non propter nos miſericordiam te facturum confidimus. ſumus quippe ea indigni, quemadmodum & maiores noſtri,qui ſuperius commemorata receperunt à te beneficia.

Sed nomini tuo da gloriam. Tu tamen, inquit, nomen tuum glorifica.

In miſericordia tua & veritate tua. Glorifica illud,inquit, in miſericordia tua & veritate tua,hoc eſt,miſertꝰ noſtri, & vere miſertus. Miſericodiã eũ & veritatẽ ſæpenumero Propheta cõiunctim ponit,pro vera miſericordia. Nã diuina miſericordia proprie ac vere & eſt,& dicitur miſericordia:humana autem diuinæ comparata, nõ vera eſt, ſed vmbra quædam miſericordiæ. ἐπὶ τῷ ἐλέει σου.

Ne quando dicant gentes,vbi eſt deus eorum? Ne quando, inquit,gentes noſtri dominentur, & tuam nobis poſtmodum exprobrent infirmitatem.

Deus autem noſter in cœlo,& in terra, omnia quæcunque voluit fecit. Gentes quidem huiuſmodi fortaſſis verba blaterabunt:at nos contrà clamabimus quòd in cælo atque in terra deus noſter omnia poteſt, tãtum velit: quanquã certis, atque ei ſoli cognitis quibuſdam rationibus, ex diſpenſatione ſæpenumero longanimis ſit,& patiens. ὁ δὲ θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Idola gentiũ argentũ,& aurum,opera manuum hominum: os habent,& nõ loquentur:oculos habẽt,& non videbunt: aures habent,& nõ audient:nares habent,& nõ odorabũt:manus habẽt & nõ palpabunt,pedes habent,& nõ ambulabũt,non loquentur in gutture ſuo. Omnia idolorũ mẽbra, atque omnes eorũ partes percurrit,aliquid ſemper amplius in eis carpẽs: & primo quidem ſenſuum organa,deinde etiam manus, & pedes inſenſibilitatis accuſat,oſtendẽs nihil aliud eſſe ea ſimulachra,quàm materiam quandam,anima prorſus atque ſpiritu carentem. Quæret aliquis fortaſſe, cur ꝓphęta cæteros ſenſus corporis ordine percenſendo, de ſenſu oris non dixit, quòd ore ſuo non guſtabunt, ſed dixit, quòd ore ſuo non loquentur. & videtur mihi ea ratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

id dictum non fuisse,quia audire quidem, videre,odorare,& reliqua dici vidimus sæpenumero de deo:sed quòd deus comedat, nusquã legimus.vnde loco gustus,ipsum sermonem semel atque iterum ori attribuit,quo quis viuere potissimum probatur.

Similes fiant eis,qui faciunt ea,& omnes,qui confidunt in eis. Similes eis fiant,surdi scilicet ac sine efficacia.verũ Idola quidem gẽtium huiusmodi sunt,& qui ea colunt,hoc facto,vt diximus,sunt fatui: vi ea venerẽtur,à quibus nihil opis capiunt:nos verò non sic.

Domus Israel sperauit in domino,adiutor,& protector eorũ est: domus Aaron sperauit in domino, adiutor & protector eorũ est: qui timent dominũ sperauerunt in domino, adiutor & protector eorũ est. Nõ fruſtra, inquit, sperauim⁹ in domino,qui opẽ assidue nobis suã præstat,qui fouet nos.in triplicẽ autem ordinẽ vniuersum dei populũ distinxit, in ipsum scilicet Israel,in sacerdotale genus,atq; in proselytos. per domũ quidẽ Israel in vniuersum.Iudæorũ populũ significauit: & leuitas,per domũ Aaron,qui primus omnium sacerdotiũ administrauit,& cęterorũ post se sacerdotũ.prima fuit radix: per timentes autem dominum, proselytos expressit vndecunq; venientes ex gẽtibus, & colentes dominum.

Dominus memor nostri benedixit nobis. Hoc est à primis, progenitoribus ad hæc vsque tempora gentem nostram summis semper deus affecit beneficiis.

Benedixit domus Israel, benedixit domus Aaron,benedixit omnes qui timent dominum. Eadẽ,qua paulo ante,vtitur diuisione.

Pusillis cum maioribus. Hæc in vniuersum de omnib⁹ paruis & magnis, non ætate solum aut statura intelligenda sunt,sed etiam de paruis & magnis, imbecillitate & viribus,paupertate & diuitiis, ignominia & gloria,seruitute & libertate.

Adiiciat dominus super nos,super nos,& super filios nostros. Augeat,inquit,nos dominus,& filios nostros.vel adiiciat super nos bona.sunt quidã exẽplaria habẽt,sup vos & super filios vestros:ita vt Prophetã dicam⁹ preces fundere pro Christianis,q postea magis aucti sunt.& quib⁹ ea adiecta sunt bona,cœlestia nimirũ,q vera ac proprie bona dici possint.

Benedicti vos à domino,qui fecit cælum & terram. Hæc verba etiam de iis intelligenda sunt,quibus Christus in cœlum ascensurus benedicit: vt Lucas tradit. Benedicens enim Apostolis,per eos cæteris fidelibus benedixit.

Cælum cæli domino. Primum cælum scilicet vbi habitare dicitur deus. Vide in superiori psalmo, quæ diximus in versiculo: qui in altis habitat.

Terram autem dedit filiis hominum. Vt ea fruerentur, vt illic habitarent. Propter homines enim eam creauerat.

Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum: sed nos,qui viuimus benedicimus domino ex nunc, & vsque in seculum. Huic dicto simile illud videtur: nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit veritatem tuam? item: nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam?mortuos autem si paulo altius consideres, intelligas eos esse, qui ante naturalem corporis mortem,virtutum operationibus mortui sunt:occisi scilicet à peccatis:viuentes vero eos, qui comite viuunt virtute,& ab hac vita ad altiorem etiam, atque ad diuiniorem transcendunt. Neque enim peccatores in præsenti vita deum laudant,cum scriptum sit,non esse pulchram laudem dei in ore peccatoris:neque etiam in futura, vbi perpetuis affligendi sunt cruciatibus. At iustos contrà, decet, vt in vtraque vita diuinas canant laudes: & ideo dicit,ex nunc & vsque in seculum.Et illi quidem descendere dicuntur ió infernum, hi vero ascendere in cœlum. Illud etiam animaduerte quòd dum Propheta, in prima persona dixit:nos quiviuimus,illos significare voluit,qui sui instar claris essent præditi virtutibus.

Alleluia.

Hic psalmus simili modo in gratiarum actionem fuit compositus.

PSALMVS CXIIII.

Dilexi,quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ. Hac de causa, inquit, lætatus sum, quia exaudiet,&c.

Quia inclinauit aurem suam mihi. De inclinatione auris dei, diximus in psalmo 16. ibi: inclina aurem tuam mihi.

Et in diebus meis inuocabo. Cũctis scilicet diebus vitę meę

Circũdederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerũt me. Tribulationẽ & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Videtur hæc cõsentanea esse iis quæ habentur in psalmo decimoseptimo: vbi ait Propheta, diligam te domine, & deinde addit causam, cur dilecturus sit, dicens: quoniam tu fortificas & confirmas me. Tu enim, inquit, fortitudo mea, & firmamentum meũ, & refugium meũ, & alia huiusmodi. Et paulopost: laudans inuocabo dominũ. Et narrat calamitates, in quas olim inciderat, & quarum mole afflictus, inuocasse se dominum dicit, & exauditum esse. In præsenti igitur psalmo Propheta consimili vtitur loquendi modo, dicens: dilexi quoniam me orantem dominus exaudiet: pro exaudiuit: vel quia imposterum exaudiet. Nam & nunc etiam exaudiuit. Hanc enim dilectionis suæ causam reddit. Deinde post verba illa: & in diebus meis inuocabo: quemadmodũ in prædicto psalmo narrat calamitates, ob quas dicit se inuocasse dominum, & liberatum fuisse, & cuius liberationis gratia dixit: dilexi &c. & quia doloribus mortis, & infernipericulis, dixit se fuisse circundatum, ad huiusmodi verborum declarationẽ addidit, dicens: tribulationem, & dolorem inueni: sed de his plenius in sæpe dicto psalmo dictum est.

O domine libera animam meam. Amplius atque amplius à futuris malis eam libera.

Misericors dominus & iustus, & deus noster miseretur. Vide quomodo adiutorem instruit: misericors, inquit, est dominus: si peccasti ideirco desperes: verum quia etiam iustus est, caue, ne summa illius fretus misericordia, iterum cadas: ostendens tamen ad misericordiam illum semper magis inclinare, quàm ad iustitiam, addidit: & deus noster miseretur. quod vero ait: deus noster, ad deorum distinctionem dictum est, quos gentes falso colunt.

Custodiens parvulos dominus. Subintellige verbũ, est. Laudat enim Propheta summã domini prouidentiã, qua nisi vniuersos ac singulos custodiret, de facili, aut scorpio interemisset, aut aliud venenosum animal, aut alio pacto celeriter oẽs perissent, in foueã aut in præceps aliquod, aut in aliud quodpiã periculum delapsi. Quidam vero intelligunt loqui Prophetã de infantibus, adhuc in vtero existẽtibus:

tibus: qui in obscuris illis, atq; humidis locis, instar piscium seruntur, nec cæterorũ hominum more, respirare queũt, quique ab illo demum matricis calore, ad frigidum hũc atque eis insuetum aerẽ prouenientes, nec modico quidem tempore in hac vita supereesse possent, nisi à diuina seruarentur prouidentia. Vel aliter paruulos eos intellige, qui nuper in virtute stabiliti sunt, quos dominus inexperientia adhuc circundatos conseruat, donec aduersus inimicos magis idonei ad pugnam efficiantur.

Humiliatus sum & saluauit me. Afflictum me variis calamitatibus liberauit. Permisit quidem prius affligi, vt prudentior fierem, sed huiusmodi postea afflictiones dissoluit: vt eius gratiam & donum agnoscerem, & vtrinq; in me beneficus fuit. Et aliter: Deus saluare eos solet, qui humiliatis nouerint amplecti virtutem, & per illã semper magis proficere. Ioan.

Conuertere anima mea in requiem tuã: quia dominus benefecit tibi, quia eripuit animã meam de morte, oculos meos à lachrymis, & pedes meos à lapsu. Quidã Prophetã putant his verbis ad quietem seipsum exhortari, tanquã qui diuinũ auxiliũ iam sit consecutus, atq; ereptus ab afflictionibus, & ab expectata morte, hoc est, à diuiũctione animæ & corporis liberatus, & simili mõ liberatus à lachrymis, quas antea effundebat, ob insidias nimirũ & laqueos, quos inimici aduersus eũ struxerant, & in quos sæpenumero lapsus inciderat. Iuxta anagogẽ vero, per requiẽ, aiæ discessum intellige à præsenti vita: animæ, inquã, iusti alicuius viri: cuius anima ab omni molestia liberatur. Talis enim discessus, beneficio dei adscribi debet. Liberantur enim huiusmodi iusti viri, tam ab huius corporis onere, quàm eiũ ab oĩbus eius malis: qa, vt ait Paulus, nos, qui sumus in hoc tabernaculo, gemimus grauati: vnde alibi idẽ Apostolus cupere se dissolui dixit & esse cũ Christo. Sed multo etiã magis præsentis psalmi verba cõgruere videntur probis ac religiosis viris oĩbus, qui ex hoc corpore iam egressi sunt. Et cũ dixisset Propheta: benefecit tibi, addit etiã: qa eripuit animã meã à peccato. Peccatũ quippe mors merito dici potest: quia oẽs animæ ad virtutẽ operationes mortificat. Itẽ, qa eripuit oculos meos à lachry-

mis. Nam ereptus ab huiusmodi ærũnis lachrymas amplius non effundam. Item, quia eripuit pedes meos, nõ à visibilium tantummodo, sed ab inuisibilium etiã inimicorum insidiis, qui gressus meos supplãtare conabantur.

ἐυαρεστήσω. *Delectabor coram domino in regione viuentiũ.* Regio viuentium, cœlum est, vel futurus mundus, vbi nullus est, qui moriatur. Præsens enim mundus, non viuentium, sed morientium regio dicenda est, vbi nullus est, qui nõ moriatur. Delectabor, inquit, in illa regione, versans simul cum angelis, & deum colens absque vllo prorsus impedimento, nullo hoste illic mihi amplius tendente insidias. Vel iuxta aliam literam: placebo domino, hoc est, eiusmodi esse cẽsebor qui deo placere possim: Græca enim dictio, ἐυαρεστήσω exponi potest, pro, delectabor, & pro, placebo. simile dictũ exposuimus in psalmo quinquagesimoquinto iuxta alium tamen sensum.

Allelvia.

Præsens etiam psalmus gratiarum actiones continet.

PSALMVS CXV.

Lxx. *Credidi propterea locutus sum.* Ait magnus Basilius, q̃ cum Propheta in superiori psalmo dixerit: placebo seu delectabor coram domino in regione viuentiũ, modo in huius psalmi principio ait credidisse se: ea scilicet, quæ ibi prędixit, quòd placebit seu delectabitur in regione viuentium. & propterea, inquit, ita loeutus sum. Nam & alibi in psalmo 26. dixit: credo videre bona domini in terra viuentium: tametsi aliam ibi tradiderimus expositionem.

Ego autem humiliatus sum valde. Cũ tanta mihi prędicere datum sit, humiliatus autẽ sum valde, & indignũ me putaui, ne dono elatus, huiusmodi gratiam amitterem.

ἐκστάσει μου. *Ego antẽ dixi in extasi mea, omnis homo fallax.* Per Extasim, stuporem quendã intelligere debemus. Stupefactus est, inquit, ob admirationem illius regionis viuentiũ, cuius, per sancti spiritus gratiam, visionem habui, dixi palam ac manifeste, quòd omnis homo in hac vita fallax est, iuxta humanam hanc beatitudinẽ, quã magnus Gregorius falsi nominis fœlicitatem appellauit, veluti non permanentem, sed somnij instar cito auolantem. Omnia enim humana, vanitas vanitatum sunt, mutantur enim & corrumpuntur. Sed quæ in illa sunt viuentium regione, non fallacia, sed vera sunt omnia. Veluti perpetua, immutabilia, atque incorruptibilia.

Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Nã cum innumeris me affecerit beneficiis, prædictam etiam gratiam ad cumulum addidit. Retribuit autẽ, hoc in loco, expone, pro, tribuit, quemadmodũ diximus in psal. 7. ibi: si reddidi retribuentibus mihi mala. Cum autẽ nihil inuenisset condignum quod deo redderet, ait.

Calicem salutaris accipiam. Per calicem salutaris, mortem ac martyrium pro Christo intelligit. Nã & ipse dominus in Euangelio. potestis, inquit, bibere calicem, quem ego bibam? salutis autẽ ideo dixit, quia saluat, immo eos, qui mortui fuerant, ad meliorem vitam viuificat: pro Christo, inquit, moriar. Sitio enim vt pro eo mortem patiar, qui me tantis cumulauit beneficiis.

Et nomen domini inuocabo. Et ipsum, inquit, dominũ inuocabo, vt calicem mihi istum præstet. Proinde si propositum & mentem animaduertas beati Dauid manifeste perspicies, illum, quòd in se fuit, sępenumero pro Christo mortuum esse.

Vota mea domino reddã coram omni populo eius. Reddã, inqt, qeqd deo pollicitus sum, antequã è pręsenti vita excedã.

Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Lætor, inquit, moriens. Honorata enim est apud deum illorum mors, qui ei dicati ac sanctificati fuerint. Nam si illorum vita honorata est, multo etiã magis mors, quæ ad ipsum dominum eos prouehit, sanctorum angelorum comitatu ac societate honoratos.

O domine ego seruus tuus. Dedicatus scilicet atque oblatus tuo imperio.

Ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ. Repetit nomen, serui, gaudens ita appellari. Reiecto enim omni pudore, seruitutem hanc libere fatetur, & prædicat. Filium autem ancillæ tuæ, dixit, ostendens se seruum dei, etiam ab ipsis progenitoribus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dirupisti vincula mea. Tu vincula, inquit, peccatorũ dirupisti, gladio nimirum pœnitentiæ.

Tibi sacrificabo hostiam laudis. Hostiã & sacrificium rationale, quod verum ac proprium est sacrificium, fœtusque ac germen spiritualis vẽtris mei. Hanc, inquam, hostiam laudis tibi sacrificabo in altari animæ meæ.

Et in nomine domini inuocabo. Et inuocabo nomen dñi in subministrationem atque in auxilium huius sacrificij.

Vota mea domino reddam, coram omni populo eius. Repetit verba paulo ãte dicta, ad maiorẽ sermonis sui cõfirmationẽ.

In aulis domus domini, in medio tui Hierusalẽ. Apponit & locum, vbi redditurus est vota. In aulis, inquit, domus domini. Varias enim aulas habuit tabernaculũ illud, quod beatus Dauid fabricari iusserat in medio Hierusalem. Et hæc quidẽ iuxta præcedentis psalmi consequentiã exposuimus, verũ Chrysostomi etiam expositionẽ addamus dicentis, quòd cum præuidisset beatus Dauid quæcũque passuri erant Iudæi in obsidione & captiuitate Babylonica, & mente etiã reuoluisset eos illinc postmodũ reuocandos esse, atque in patriam restituendos, prorupit in hæc verba, dicens: Credidi ꝙ scilicet captiui erunt Iudæi, & ꝙ in patriam etiam restituentur: credidi vero, ita edoctus à prophetica gratia: & propterea locutus sum de hac re variis scilicet in psalmis. Ego autẽ humiliatus sum valde, dum affligor scilicet & doleo captiuorum vicem. Ego autem dixi in extasi mea, omnis homo fallax. Summo ergo, inquit, dolore correptus, quo vt adsolet sæpenumero, extra me quodammodo ad tẽpus effectus sum, & penè redditus sine sensu: eo quòd maximam humanæ fœlicitatis inconstantiam cernerem, atque in specie mutationem status Iudæorum præniderem, dixi: vere humanum omne bonum fallax est: quia propriæ naturæ ratione permanẽs non est: verum quia illos rursus in patriam reuocãdos perspexi, & non mediocri propterea gaudio affectus sum, dico: Quid retribuã domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? sibi enim Propheta atq; in rationem suam acceptũ refert omne beneficiũ, quod in Iudæos cognatos suos fuerit collatũ. multa mihi, inqt, bñficia contulit dominus. Quid igitur pro omnibus his illi retribuã?

Animi valde grati atq; hilaris sunt verba. Calicẽ salutaris accipiam, hoc est, vas libaminum. Libabo, inquit, deo pro salute populi. Erant enim apud Iudæos varij sacrificiorũ modi: quorũ vnus libamen salutaris dicebatur. Vas autẽ illud quo libabant, calicis figurã habebat. Et nomen dñi inuocabo: ad salutẽ populi. Vota mea dño reddã in conspectu omnis populi eius, hoc est, promissiones illas persoluã, quas feci pro salute mea cũ essem in periculis. Pretiosa in cõspectu dñi mors sanctorum eius. Docemur ex hoc loco mortẽ seruorũ dei angelorũ ac cæterorum sanctorum præsentia persæpe honorari. Quorũ autem mors honorata est, illorũ vita etiã est honoratior, in qua sectãtes virtutum opera, dñm suum colebant. O domine ego seruus tuus, ego autem seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Non communem hanc seruitutem propheta intellgit, iuxta quam omnes sunt serui dei (omnia enim, inquit, seruiunt tibi,) sed aliam seruitutem electione, desiderio, atq; amore susceptam: quã cæteris omnibus præponit dignitatibus, exultans & se magis iactans in huiusmodi seruitute, quã in regia sua corona. Quod vero ait: & filius ancillæ tuæ: cõsimili modo intellige. Dirupisti vincula mea: vincula, inquam, tristitiæ, quibus ob assiduas calamitates constringebar. vel iuxta expositionem prædictam: tibi sacrificabo hostiã laudis, pro diruptione scilicet huiusmodi & vinculorũ. Dirupisti enim ea gladio misericordiæ. Per sacrificium autem laudis, hymnos & gratiarum actiones intelligit. Et in nomine domini inuocabo, pro nomẽ domini inuocabo. Sũma enim mihi est fiducia in huius diuini nominis inuocatione, postquã illius vires ac potentiam ipse etiam experimẽto cognoui. Quæ sequitur, intellige, iuxta ea q̃ superius declarata sunt. Reddidit etiam vota sua beatus Dauid corã omni populo, non vt quasi gloriabundus aliquis se ostentaret, sed vt cæteros ad sui imitationẽ adduceret, & operis sui faceret participes. Ipsa autẽ gratiarũ actio acceptior est oĩ sacrificio. facillima præterea res est, & qua is etiam qui omnium indigentissimus fuerit, quocunque tempore potest abundare.

Alleluia.

Hic psalmus gratiarũ etiam actiones continet. Conuocat enim

vniuersas gentes ad Christi laudes, & ad gratias ei agendas, pro tantis in nos collatis beneficiis.

PSALMVS CXVI.

Laudate dominum omnes gentes. Vniuersas, inquit, gentes appello, quæ ab erroris tenebris ad lucem veritatis adductæ sunt.

Laudate eum omnes populi. Sub aliis verbis eandem repetit sententiam laudationis exhortationem magis intendens, vel per populos, Iudæos illos intellige, qui fideles effecti sunt: vel omnes etiã populos in vniuersum. Oportet enim omnes homines cõmuniter deo gratias agere: quia pro omnium salute misericorditer carnem assumpsit, & salutares passiones subiit: Ipsos tamẽ Iudæos præcipue decet, vt Christum laudent, qui dixit: non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.

ἐνεπαταῦν. *Quoniam roborata est super nos misericordia eius.* Valida ac fortis effecta est misericordia dei. Ampla enim ac vehemens in omnes defluxit, tametsi multi à se eam repulerint. Seipsum vero nobis propheta, hoc in loco coniungit, quemadmodum sæpe alibi facere consueuit, vnum se ex iis reputans, qui in Christum credunt.

Et veritas domini manet in æternum. Veritas, inquã, euangelij, quæ apostolis per Christũ data est. Nã quæ in lege scripta sunt, non veritatẽ, sed vmbrã continebant veritatis. Adueniente autẽ euangelica veritate: vmbra illa legis cessauit, non secus atq; adumbratio aliqua picturæ euanuit. Quando veri colores super eã immittuntur. Gẽtia enim, inquit, & veritas per Iesum Christum facta est.

Alleluia.

Et hic psalmus etiam gratiarum actiones continet pro receptis beneficiis.

PSALMVS CXVII.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Huiusmodi verba habentur etiam in psalmo 105. vbi ea exposuimus.

Dicat sane domus Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius: Dicat sane domus Aaron, quoniam bonus

quoniã in seculũ misericordia eius. Dicant sane omnes qui timent dominum, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Omnes enim hi bonitate & misericordia dei, multis modis potiti sunt. In triplicem autem ordinem propheta distinxit populum dei, quemadmodum & alibi fecit in psalmo 103. ibi: domus Israel sperauit in domino: cumq; omnes populi ordines in vnum chorũ conuocauerit, iusserit; debitas deo gratias agere, & dicere q̃ bonus est, & q̃ in seculum misericordia eius, narrat ea postmodum, quæ ad se pertinent. Decebat nanque vniuersum populũ condignas deo gratias agere pro rege suo, qui pro eis certauerat, quique in tentationes & calamitates inciderat, & mirabiliter fuerat ab eo liberatus.

De tribulatione inuocauit dominum, & exaudiuit me in latitudine. Non simpliciter inquit, exaudiuit me, sed in latitudine, hoc est, in libertate, ab arcta & angusta in latam atq; amplam regionem me deducens. Dictum est etiam in 4. psalmo, in tribulatione dilatasti me: vbi vide, quæ exponendo dicta sunt.

Dominus mihi adiutor, & non timebo quid faciat mihi homo. Habentur & hæc verba in psalmo 26 ibi: dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Illud considera, quomodo non hoc dicit, quòd ab homine nihil passurus sit, sed quòd tantum negat se timere, tametsi pati aliquid contigerit: quòd si patiar, inquit, id accidet non ob imbecillitatem dei, quasi opem ille suam mihi adferre nõ possit, sed ob illius permissionem, qui hac ratione me erudire constituit, ac dirigere.

ἐποίησαν. *Dominus mihi adiutor, & ego respiciam inimicos meos.* Ille pugnabit pro me, & ego inimicos meos respiciam, cadentes scilicet: & visibiles quidem corporeis, inuisibiles vero, animi atque intellectus oculis intuebor. Accommodati etiam possunt hæc verba iis omnibus, qui certam ac stabilem in domino spem habuerint.

Bonum est cõfidere in domino, quàm confidere in homine: bonũ est sperare in domino, quàm sperare in principibus. Beatus eũ inquit, qui sperat in domino: & alibi etiam, maledictus omnis, qui sperat in homine: Itẽ, alius sapiẽs dicit, respicite in antiquas generationes, & videte, quis nã sperauerit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

domino,& cõfusus sit. Quòd si aliquis confusus esse videtur,ille in domino,vt oportebat,nõ sperauit. Atq; ideo Paulus huiusmodi sermonem confimans, dixit spes autẽ non confundit. Illud etiã animaduerte, q̃ propheta hic, non dixit,bonum seu melius hoc esse, cõparando scilicet illa ad hoc summum bonum, sed auditorũ imbecillitati condescendens,humanum in morem sic loquutus est.

κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων. *Omnes gentes circundederũt me,& nomine domini vltus sum eos: circũdantes circũdederunt me,& nomine domini vltus sum eos.* Oẽs gentes, quæ in circuitu sunt Palæstinæ regionis in vnũ congregatæ simul in me irruentes impetũ fecerunt,ac veluti in sagena me cõprehenderunt, vel varias dæmonum copias fortassis significat, quæ vnà aliquãdo iustum aliquem adoriũtur, variisq; ac multiplicibus modis ei pauorem incutiunt. Repetens autem propheta sæpius,se circundatũ fuisse,& sæpius vltum inimicos suos, huiusmodi repetitione,& incuitabilis periculi magnitudinem ostendit,& admirandam fuisse liberationis rationem cõstituit.& summam denique diuini nominis fuisse potentiam docet,quo tanta potuit efficere.

ὅτι ἐμίλησαν μοι. *Circundederunt me,sicut apes fauum,& exarserunt sicut ignis in spinis,& nomine domini vltus sum eos.* Periculorũ magnitudinem describit. Et per apum quidẽ similitudinem,vehementiam & promptitudinẽ inimicorũ significat, per ignem vero effrenatã iram. Apes siquidẽ fauo mellis inuento,summa promptitudine ac vehemẽtia illũ circundant,ac mellis succũ exugunt: ignis etiã vbi rubum aliquem aut spinetum apprehenderit,retineri non potest.

Impulsus, versus sum,vt caderẽ,& dominus adiuuit me. Impulsus,inquit,ab hostibus veluti iamiã casurus declinauit, hoc est, parum abfuit,quin caderem, & dñs adiuuit me, vt vires suas,& studiũ suum in me magis demonstraret.

ἀντιλήπτωρ. *Fortitudo mea & laus mea dominus,& factus est mihi in salutem.* Fortitudo mea,inquit,& laus mea dominus est. In eo etenim vires meas omnes habeo: propter eum etiam ab omnibus laudor,& glorificor,quòd talem adiutorem sortitus sum. vel ipsum deum semper laudo,qui factus est saluator meus.

Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorũ. Et rursum

factus est mihi dominus vox exultationis & salutis, hoc est,fact⁹ est causa vocis exultationis,& vocis salutis: quæ canitur in tabernaculis iustorũ,cũ ob admirabiliter mihi præstitã salutẽ impulsus sim vt exultationẽ & salutẽ illã laudarẽ,quã mihi tribuit. vel impulsus sum ad laudandum eum in exultatione & salute. Per tabernacula autẽ iustorum,puto eum prophetice etemitarum tuguria prę dicere, in quibus Dauidici psalmi præcipue decantantur: vel varias,ac particulares,quæ p orbẽ sunt ecclesias.

Dextera domini fecit virtutem. Dextera domini,id est diuinũ auxiliũ,quod tribuit vobis victoriã,&trophęũ erexit.

Dextera domini exaltauit me. Erexit me iam penitus inclinatum. vel glorificauit me, postquam inimicos meos in fugam conuertit.

Dextera dominifecit virtutem. Eandem rursus sententiam repetit,& præ lætitia in gratiarum actione extẽditur. vel ter nominans dei dexteram, triplex trium personarum auxilium in diuinitate denotauit.

Non moriar sed viuam,et narrabo opera domini. Non moriar deinceps,nec perdar ab iis,qui circundederũt me,quẽ admodũ ipsi sperabãt: cũ illi cõtra potius perierint: sed viuã,& laudabo mirabilia dei. vel nõ moriar animę morte, sed viuã ea vita,quæ est secundum deũ. vel non moriar, sed viuam,hoc est,immortalis ero: quia mea cãtica canẽtur perpetuo,& illorum cantus nullo vnquam tẽpore deficiet. Possumus etiã hunc versiculũ intelligere,vt sermo sit de resurrectione,& asserat p̃pheta,se nõ moriturũ ea cõditione,vt nulla ei amplius resurrectionis sit spes: quin immo si moriar,inq̃t,perpetua mihi tamen nõ erit mors atq; ideo non vere moriar,sed vnà cũ cęteris hominibus rursum viuam,& propterea narrabo opera domini, q̃ mihi simul cum aliis bonis resurrectionẽ hanc largitus est.

castigans castigauit me dominus,& morti non tradidit me. Castigauit autẽ,dũ in varias me permisit calamitates incidere,ea nimirum ratione, vt periculorũ atq; afflictionũ tumore,de cætero melior ac prudentior fiã. nec tamẽ permisit me mori, q̃nimmo eripuit à periculis, ea ratione vt vires suas,& studiũ suũ erga me ostenderet, vt diximus.

Aperite mihi portas iustitiæ. Tabernaculi portas,vbi lega

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis iacebat iustitia,iustificationes scilicet legis.

Ingressus in eas confitebor domino. Intro ingressus in eas, inquit,agam gratias domino & laudabo eum,sicuti pollicitus sum.Per portas autē iustitię,tabernaculi vt diximus portas intellige,seu ecclesiarū quæ vbiq; locorū sunt,in quibus iustitia vnà cum reliquis virtutibus colitur,& intra quas beatus Dauid ingressus, per psalmos suos condignas pro tantis beneficiis domino gratias agit.

Hæc porta domini,iusti intrabunt in eam. Videtur mihi propheta,arctam illam atque angustā portā signare, de qua dominus in euāgeliis ait:intrate per angustā portā. Hīc enim propheticis oculis cernēs beatus Dauid, clamat dicens,hæc est porta domini:hęc est illa porta,de qua dominus Iesus Christus docebit vos. vel illa porta,quæ ad Christum ducit.Et deinde addidit:q; iusti tantum intrabunt in eam hoc est,per eam.Quamobrē ipse etiā Christus dixit,quòd pauci sunt,qui inueniunt eam.

confitebor,quia exaudisti me,& factus es mihi in salutem. Rursus pollicetur se gratias acturum deo.

Lapidem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Hæc est etiam prophetia, quæ ad Christum pertinet.Animaduertendū vero est,prophetas persæpe sermonem inceptum intercidere:ea nimirū ratione, vt ipsę prophetiæ,vmbra quadā ac velamine obtegantur, ne si apertius traderētur,maius sacris libris immineret ab inimicis periculū.Delerent enim eos omnes sortassis. Per ædificantes autē,sacerdotum principes intelligit ac scribas,& doctores Iudæorū quibus cura commissa fuerat ædificandi & perficiendi populū in fundamento legis.Lapis vero reprobatus,sine dubio Christus est:lapis quidē ob summā soliditatem ac constantiā aduersus omnia vitia.Peccatū enim,inquit,non fecit.Reprobatus vero ab ædificatib⁹, vt inutilis:quia Iudęi Samaritanū eum dicebant,& negabant eum esse à deo.Quinimmo populi seductorē appellabant:verū lapis iste,qui ab illis reprobatus est,ita postmodū approbatus fuit,vt fact⁹ sit in caput anguli,effectus nimirū angularis lapis. Neq; enim omnis lapis esse potest angularis lapis,sed ille tantū,q aliis ꝓbabilior est,& ex vtroq; latere ꝓtest in vnū angulū duos parietes colligare.

ligare.Christus vero effectus est lapis angularis:q a in seipso duos populos in vnā fidē coniunxit:fidelem nimirū populū ex circuncisione,& illū qui in gentibus:quocirca apostolus Paulus de eo dixit: ꝙ Christus est pax vestra, q̄ fecit ex vtroq; vnū.Præterea ipse etiā domin⁹ ad Iudæos dicebat,se alias oues habere quę nō erāt ex illo ouili, & quas adduci etiam oportebat, vt fieret vnū ouile atq; vnus pastor.vel per angulū intelligit ecclesiā fideliū:quia quemadmodū angulus facit duos parietes in se coniūgi, ita etiā ecclesia duorū populorū,vt diximus,coniunctionem atque vnitatē operatur.Huius autem ecclesiæ, quā lapidi angulari comparari diximus,Christus caput est,tā quā vnius corporis præcipuū ac principale membrū,nec tantū caput, sed coniunctio & vinculū & fundamentū.

A domino factus est iste, & est mirabilis in oculis nostris. Iste angulus nimirum,hoc est,ista duorū parietū, seu potius duorum populorū coniunctio,à deo ipso,& non à simplici quopiā homine facta est:& est mirabilis in oculis nostris:eo ꝙ digni effecti sumus,vt coniunctionē hanc oculis nostris videamus. Quomodo igitur opus hoc non est mirabile?

Hæc dies,quam fecit dominus. Per diem,mundi fœlicitatē intelligit.Nam quemadmodum scriptura sæpe diē malū dicit,nō vt solarem diei cursum aliquē malum designet, sed mala illa,quæ in eo die sunt, ita etiam per bonū diē, bona illa intelligit:quæ in eo die perfici contingit. Præclarare vult igitur Propheta hoc ī libro,summa illa bona, quæ in die resurrectionis domini futura erāt,& quę Christus ipse operatus est.Nā & iratum hominibus deū conciliauit,& dæmonis tyrannidem dissoluit, & mortis potē tiam exinaniuit.Eos qui vel ipsius terrę habitatione indigni erant,fecit esse dignos cœlo.erroris tenebras dissoluit,fugauit peccata,plantauit virtutes, & innumerabilibus denique bonis mundum repleuit.

Exultemus & lætemur in ea. Spirituali scilicet gaudio. Exhortatur autem fideles omnes ad hanc lætitiam,tanquā dignos tantis bonis effectos.

O domine salua fac. Populum tuum scilicet. *σῶσον δὴ ἰν-*

O domine bene prosperare. Populū tuum nimirū, aut euan- *δυσον.*

gelicæ prædicationis fidem.

Benedictus qui venit in nomine domini. Hoc etiam ad Christū pertinet, qui venire dicitur in nomine domini, hoc est à domino patre, atq; ab eius substantia. quo circa ad Iudæos dicebat: ego veni in nomine patris, & nō accipitis me. vel in nomine domini pro in nomine dei: eo q̄ Christus dei nomen habet, estque, & appellatur deus.

Benediximus vobis de domo domini. Nos prophetę, inquit, qui olim tāta p̄uidemus bona, benediximus vobis hominibus, qui estis ex domo domini, qui estis ecclesię gręx, & digni effecti estis, quibus benedicamus.

ἐυλόγαμεν.

Deus dominus, et apparuit nobis. Christus, qui per incarnationem suam hominibus apparuit, deus ac dominus est. Prophetico autem more futura narrat tanquā præterita.

λόγον ἔσυ φανερώσατος.

Constituite solennitatē in condensis, vsque ad cornua altaris. Vnus quidem interpretum exposuit: agite celebritatē operientibus, hoc est, in sacrificiis, per quæ altare operiri ac tegi solet, vsq; ad eius cornua, hoc est, vsque ad eius extremitates. Alius vero: festiuitatem, inquit, agite in germinantibus, hoc est, in florentibus coronis, atq; in virētibus arborū ramis: Græcā enim dictionē συνπυκασμὸν, quę hic habetur, alij idem significare intellexerunt, quod operire, alij vero idem, quod germinare. Hoc autē sermone, omnino illud suademur, vt celebrem deo ac splendidā solennitatem agamus: & quæ iuxta Hebræos quidē, eo modo agenda est, vt iam diximus, iuxta fideles vero spiritualibus celebranda est sacrificiis, & virtutum coronis, bonorumq; operum ramis: quorum densitate ac copia inuisibile animæ nostræ obtegatur altare.

Deus meus es tu, et confitebor tibi, Deus meus es tu, et exaltabo te. Ea inquit, ratione, quia deus meus es, à me tibi maximę agendæ sunt gratiæ, tametsi nulla in me hactenus conspexisses beneficia. Oportet enim nos deo creatori gratum agere, & illum glorificare, & quia creauit nos, & quia perpetuam nostri prouidentiam habet.

Confitebor tibi quia exaudisti me, & factus es mihi in salutem. Gratias, inquit, semper tibi agam, vt benefactori.

Cōfitemini domino, quoniā bonus, quoniā in seculū misericordia eius. Hic psalmus eodē versiculo finē faciens, quo initium sumpsit, circulum atque orbē quendā imitatur, & ad eadē ægēda rursus populū suadet, ad quæ initio etiā suaserat.

Alleluia.

Varias status sui mutationes sustinuit beatus Dauid, quemadmodum diximus in proœmio operis. Nam & aliquando belli periculā euadere ei contigit: aliquando autem in calamitates incidere: & aliquando placidiorem, ac magis tranquillam vitam habere: & modo quidem per mandatorum dei viam incessit, modo vero ab illa decidit. Quæ omnia breui in hunc psalmum congessit. Ad lectoris præterea institutionem multas preces suas apposuit, quas deo sæpius verbis tantum & non scriptis obtulerat. Potest autem hic psalmus fideles omnes ad virtutem accedentes perfectiores reddere, & omnes qui hactenus negligentius vixerint, ad virtutem excitare. Et quoniam in hoc psalmo frequenter inuenies mentionem fieri de lege, de testimoniis, de mandatis, de iustificationibus, de iudicijs, de eloquijs, atque id ferè in vnoquoque versiculo, (de hoc etenim, vt breui dicam, totus psalmus pertractat. Huic enim materiæ beatus Dauid eum applicauit,) vide quæ in 9. psalmo dicta sunt, ibi: & omnia iudicia eius in conspectu meo. Vnde quotiens aliquid huiusmodi inuenerimus, superfluum fuerit ibi dicta repetere. Illud tamen scire oportet, quòd licet hæc diuersa nomina inter se differant, vt ibi iam dictum est, vt plurimum tamen his nominibus beatus Dauid ipsam legem significauit, veluti continens à contentis.

PSALMVS CXVIII.

BEati immaculati in via. Per viam, transitoriam hanc vitam intelligit, beatos eos dicens, qui absque reprehensione per eam ambulāt, & recte viuūt. Græca enim dictio ἄμωμος, non tam immaculatum quàm irreprehensibilem significat.

Qui ambulant in lege domini. Qui legitime viuunt, & secūdum dei legem conuersantur, & non extra eam.

Beati qui scrutantur testimonia eius. Qui cum studio & cū attentione ea legūt, & occultū in eis inuestigāt thesaurū.

In toto corde exquirunt eum. Exquirūt autē, quia lucē ac pulchritudinē eius iam quodāmodo degustarunt, quorum ea totis desiderij velis ad illum tendentes, mundana

mnia pertranſeunt, atque illum ſolum inquirunt, feſtinantes nimirum cum eo eſſe, atque illi placere. Ille vero exquirere deum dicitur, qui per mandatorum ſemitam incedit, quæ ad illum ducit.

Non enim qui operantur iniquitatẽ, in viis eius ambulauerunt. Vbi abſolute dicit, viam, præſentem vitam vt plurimum intelligit, vbi vero vias dei, ſeu vias eius, legem intelligit, & præcepta. Ait igitur, quòd omnes, qui aliqua in re iniquè agunt, non ambulant in viis dei. vbi enim quis delinquit, ſtatim ab eis noſcitur declinare.

Σφόδρα. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri valde.* Tu in lege tua hoc mandaſti, & maledictionem aduerſus mandatorum tuorum contẽptores addidiſti. Oportet nos igitur illum timere, qui mandata ſua adeo obſeruari iuſſit: & ſimili modo, nihil eorum tranſgredi, quæ ab illo nobis tradita atque ordinata ſunt.

Vtinam dirigãtur viæ meæ, ad cuſtodiẽdas iuſtificationes tuas. Vtinam, inquit, viæ conuerſationis meę adeo dirigantur, vt tua adimpleam mandata. Poſtulat autem hoc, optime dignoſcens, quòd ex ſeipſo nihil poſſet perficere niſi dei ope ac gratia adiutus fuerit. neq, enim volentis aut currentis, vt, inquit Paulus, ſed eſt miſerentis dei.

Ἐν τῷ μὴ ἐπαισχυν. *Tunc non confundar, cum proſpexero in omnibus mãdatis tuis.* Vbi viæ meæ, vt dixi, à te fuerint directæ, tunc nõ confundar. Ego etenim iam proſpexi ad oĩa mãdata tua, & omnia iam adimpleui. vel aliter: tũc non cõfundar, cum proſpexero ad omnia mandata tua: cum ſcilicet oĩa adimpleuero. Qui enim aliquod diuinum negligit mandatum, ex huiuſmodi contemptu ignominiã pariter refert, & condemnationem. Illud tamẽ adnotandum eſt, quòd legere poſſumus etiam hunc verſiculum: tunc non confundar: quia proſpicio: & ad huiuſmodi lectionem aptatur prima expoſitio. Græca enim dictio vtranque patitur lectionẽ.

ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας ἐν τῷ μανθάνειν με τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. *Confitebor tibi in rectitudine cordis, cum didicero omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.* Cum legem tuã didicero, gratias tibi agam in recto corde, atque ex tota anima, quòd edoctus fuerim, quòd mentem meam illuminaueris, & quòd ſummis à te affectus ſim beneficiis.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam, ne me derelinquas vſque valde.

Legem, inquit, tuam cuſtodiam, vtpote eam edoctus. atq; ideo peto à te, ne me diu derelinquas. hoc enim ſignificat, quod ait: vſque valde. noli igitur me diu derelinquere, tametſi ad priuatum meum, & ad commune aliorum commodum, noui te perſæpe hoc vſum conſilio, vt me veluti neglectum à te, derelinquere vitus ſis.

In quo corriget adoleſcentior viam ſuam? in cuſtodiendo ſermones tuos. Interrogat, & reſpondet, & quoniã adoleſcentiæ ætas natura ipſa ſimplex, ac leuis eſt, & facilis cui imponatur. merito ſumma ei opus eſt cuſtodia, & obſeruatione mandatorum dei, quibus dirigatur & conſeruetur adoleſcentum vita.

In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis. In toto corde, non diuidens ſcilicet mentem meam ad ſeculi huius cogitationes. ſupplex igitur peto à te, ne me indignum, à mandatis tuis repellas. Eſt autẽ humilitatis ſermo, illius dico humilitatis, quæ virtutem ſectatur. vel ne repellas me, ſi quando ad eorum obſeruationem frigidior fuero: quinimmo ſi quid in me huiuſmodi acciderit, reaccende precor denuo calorem meum.

In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccẽ tibi. Eloquia, hoc eſt, mandata. abſcondi autem ea, in penu cordis mei, vt eorum memoriam indelebilem conſeruarem, vtque hoc pacto, ea ſemper ante mentis oculos habens, nunquam peccem tibi. neq, enim ille homo peccare permittetur, qui tanto cum ſtudio eorum ſemper meminerit.

Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas. Benedicit dominum Propheta laudans eum, quòd vtilitatem acceperit ab eius lege: quam etiam rogat melius ſe ac ſublimius edoceri.

In labiis meis annunciaui omnia iudicia oris tui. Non tantum ego ea didici, ſed aliis etiam annunciaui.

In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis. Non dixit in diuitiis ſimpliciter, ſed in omnibus. Ambulans, inquit, in via mandatorum tuorũ, ita delectatus ſum, ac ſi diuitias omnes poſſiderem. vel nõ ſecus delectatus ſum, atque is, qui ſeculi diuitiis delectari ſolet.

Ἀδολεσχήσω. *In mãdatis tuis meditabor, & conſiderabo vias tuas.* Pro meditabor, in Græco legimus ἀδολεσχήσω, de quo diximus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

psal.54.ibi:cõtristatus sum in meditatiõe mea.crebro,inquit,meditabor in mandatis tuis, atq; ex hoc exquisitius vias tuas,hoc est, placita ac voluntates tuas cõsyderabo.

In iustificationibus tuis meditabor,nõ obliuiscar sermones tuos. Meditabor,inquit,& non obliuiscar.eorũ enim quæ quis fuerit meditatus,diuturniorem memoriam conseruat.

Retribue seruo tuo. Pro mandatorum & iustificationum tuarum meditatione,aliquam ,inquit, seruo tuo retributionem redde.

Ζῆσω καὶ. *Viuam & custodiam sermones tuos.* Accepta retributione, quam mihi dederis,viuam,inquit,meliori vita,ad ea semper me extendens , quæ ante me sunt. Quædam autem exemplaria habent,viuifica me,& custodiam.

Reuela oculos meos,et consyderabo mirabilia de lege tua. Auser velum hoc,& tegmen ab oculis animæ meæ:crassitudinem nimirum & obstaculum legalis literæ : atque hoc pacto admirabiles & reconditos in lege sensus consyderabo, qui ad incarnationem , atque ad alia aduentus tui pertinent mysteria.

Peregrinus ego sum in terra, ne abscondas à me mandata tua. Præsenti,inquit, vita vtor vt transitoria, ad aliam nimirũ vitam festinans : atque ideo indica mihi, quæso, profundius mandata tua, vt studiosior eorum fiam , & intensius ad te curram.

Ἐπιθύμησεν *Concupiuit anima mea desyderare iudicia tua in omni tẽpore.* Anima mea valde semper cõcupiuit teneri desyderio iudiciorum tuorum. valde,inquit, mihi placuit iudiciorum tuorum desyderium. atq; ideo in omni tempore ea semper desyderaui, hoc est, ardenter amaui. vel concupiuit anima mea iudicia tua in omni tempore,ita vt eorum tenerer desyderio.vel quia ea desyderabam.

Increpasti superbos. Comminatus es supplicia in lege tua iis, qui mandatorum tuorum contemptores fuerint. vel maledixisti eis,quemadmodum in sequentibus dicetur.

Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Scriptum est enim, maledictus omnis,qui non permanserit in omnibus,quæ scripta sunt in libro legis,vt faciat ea.

Auser à me opprobrium & contẽptũ : quia testimonia tua exquisiui. Illud dico opprobrium quod prior negligẽtia mea mihi

mihi præstitit , multis nimirum ob eam exprobrantibus & contemnentibus me. vel auser,pro,repelle,& noli omnino permittere, vinci me aut affligi ab hostibus , neque ab insidiatoribus meis.

Etenim sederunt principes , & aduersum me obloquebantur, Ἐλάλουν. *seruus autẽ tuus meditabatur in iustificationibus tuis.* Illi quidem calumniabantur me,irridentes,quòd legem tuã meditarer, ego vero in illius meditatione semper magis intendebam,vtilitatem nimirũ cognoscens,quę mihi illinc proueniebat. per principes autem , intelligere possumus principatus & potestates tenebratum huius seculi.

Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilia mea, iustificationes tuæ. Illis quidẽ alia omnia cordi sunt, alia omnia prorsus meditãtur:mihi autem lex tua meditatio est, & certa norma,cuius consilio dirigar.

Adhæsit pauimẽto anima mea, viuifica me secundum verbum tuum. Ferè,inquit,pauimento ac solo ipsi adhæsi. hoc est, valde humiliatus sum. atque ideo fac me, quæso, secundum legem tuam viuere. vel adhæsit anima mea terrenis rebus,quibus affixus sum.

Vias meas annunciaui. Peccata mea tibi nota feci.

Et exaudisti me. Quærentem remissionem peccatorum. Dic enim,inquit,tu prim⁹ iniquitates tuas, vt iustificeris.

Doce me iustificationes tuas. Diligentius scilicet,& profundius.

Viam iustificationum tuarum instrue me, & meditabor in mirabilibus tuis. Fac,inquit,vt legis tuæ viam cognoscam.cupio enim per eam incedere , & de cætero meditabor, & versabor,in admirabilibus operibus, quæ à te facta sunt, faciens ea esse argumentum meditationis meæ.

Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis. Ἀπὸ ἀκηδίας. Lassus,inquit,ac remissus effectus sum præ tristitia,quam aut secularium rerum solicitudo afferre mihi solet , aut perpetuum quod mihi est cum dæmone certamen.firmũ me igitur,ac stabilem redde,in verbis tuis,hoc est,in meditatione mandatorum tuorum , ne ab ea meditatione discedam,quæ abiicere à me potest omnem dormitationem tristitiæ.

Viam iniustitiæ amoue à me, & lege tua miserere mei. Via in- Ἔλιπεν.

iustitiæ est omnis actio iniusta,quæ authorem suũ ad iniustitiam deducit.per eam enim viam omnes ambulant, qui iniusti sunt.hanc,inquit,viam amoue à me,& miserere mei,lege misericordiæ tuæ,quæ eorum omnium semper misereri solet,qui ex corde ad te preces fundunt.

Viam veritatis elegi. iudicia tua nõ sum oblitus. Vera dogmata, viæ atq; itinera sunt veritatis:per ea etenim ad deum quis recta incedit,vel quia Christus est veritas,(ego esm, inquit,sum veritas & via)dicere possumus quod via veritatis,est via Christi:euangelica nimirum cõuersatio,quã fidelibus statuit.hanc viã igitur propheta,velut sibi præcognitam dicit se amasse:similiter & iudicia dei, euangelica nimirum præcepta quæ asserit se non ignorasse.

Adhæsi testimoniis tuis domine,noli me confundere. Indissolubili, inquit,quodã vinculo eis affixus sum.rogo igitur ne me confundas,permittens me ab hostibus superari.

Viam mandatorum tuorum cucurri, quum dilatasti cor meum. Quando liberasti,inquit,animam meam à tentationib', atque ab angustiis,tunc cucurri viam mandatorum tuorum,hoc est,studiose per eam incessi, versans in eis & in lege tua.

νομοθέτην κύριε τὴν ὁδόν. *Legem pone mihi domine viæ iustificationum tuarum, & exquiram eam semper.* Sed quomodo ait legem pone, cũ lex viæ iustificationum dei,iam diu esset data? dicendum est igitur,dixisse eum:legẽ pone mihi,pro,doce me: iuxta quẽ sensum Symmachus pro,legem pone,dixit,ostende.nam qui docet,videtur quodammodo de nouo statuere,ac legem ponere,dum ignaros exhortatur ad bona,& auertere eos studet à vitiis,in præcedentibus etiam dixit: doce me iustificationes tuas.vel declara mihi viam iustificationum tuarum,& exquiram ea semper. occulta enim est multis illa via,eo quod obscura esse videtur.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Scrutabor quidem magno studio, & diligenter considerans, eam seruabo. dictum est autem alibi,quòd legis custodia esse dicitur,quãdo quis adimplet legis mandata.

Deduc me in semitã mãdatorum tuorum,quia ipsam volui. Deduc me,inquit, in eam. solet enim deus omnes eos illuc

deducere,qui animo erga eum prompti sunt. per semitã autem,quam Græci τρίβον appellant, quasi tritam, viam hanc intelligit,veluti nõ nouam viam, sed tritam, vt dixi, eo quòd iusti per eam ambulant, & solent eam frequentare.

Inclina cor meum in testimonia tua,et non in auaritiam. Conuerte (inquit) cor meum ad dilectionem mandatorum tuorum,& illius promptitudinem adiuua,& noli permittere,vt in auaritiam conuertar, & à seculi huius negociis vincar.petit autem omnia à deo, docens illum omnia efficere.sine me,inquit,nihil potestis facere.hæc igitur deinceps sit tibi norma in sequentibus, vbi similia inueniat. adiuuat autem deus, non omnes promiscue, sed dignos se,& qui totum intulerint,quod in se fuerit.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Auerte eos à noxiis spectaculis, ita vt inania non videant. oculos autem non corporis tantum,sed animæ etiam intelligit.

In via tua viuifica me. Hæc etenim via veram iis vitam præstat,qui in ea versati fuerint præsens etenim vita,vera vita non est,cum mortem secum ferat.

Statue seruo tuo eloquiũ tuum,in timore tuo. In me, inquit, seruo tuo dominicum mandatum tuum, firmum ac stabile efficito in timore, ita vt diuina eloquia tua verenda mihi sint ac timenda.

παγίδας. *Aufer opprobrium meum,quod suspicatus sum.* Quod infligendum mihi est à peccato, quódque ego iam diu infligi mihi timebam à dæmone, seu ab insidiatoribus meis.vel quòd suspicatus sum, cum in ærumnis, atque in miseriis me constitutum cernerem.

χρηστὰ. *Quia iudicia tua bona.* Quoniam iuste iudicas,cognoscens,quòd pœnitentia ducor, quódque in te speraui, ac me tibi totum prorsus obtuli.

διαπεφώνηκα. *Ecce concupiui mandata tua, in iustitia tua viuifica me.* Esurio,inquit, & sitio mandata tua. viuifica me igitur in tua iustitia.quòd ferè idem est cum iis verbis, quæ superius dixit:in lege tua viuifica me.

Et veniat super me misericordia tua domine, salutare tuũ secundum eloquiũ tuum. Vt scilicet misericordiam consequar & salutem.misericordiæ enim finis est, vt salutem con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quamur. Veniat autem hæc salus iuxta promissionem tuam. Pollicitus enim es in lege tua te omnes saluaturũ, qui custodiunt mandata tua.

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum. Iis qui afflictionem, & calamitatem meam mihi exprobrant, respondebo verbum hoc, quod sequitur.

Quod speraui in sermonibus tuis. Hoc est, quod ego illis respondebo, speraſſe me in dei verbis, qui multa bona omnibus pollicitus est, qui illius seruauerint mandata. Quam ob causam afflictiones, & calamitates omnes facile sustineo: optima nimirum in spe educatus.

Et ne auferas de ore meo verbũ veritatis vsq; valde. Ne auferas à me in perpetuũ prophetică gratiam: sed si ex dispensatione ad tẽpus illam abstuleris, rursus precor mihi eam restitue. Vel ne permittas diu ex ore meo veritatẽ auferri, si quando, vt accidere potest, ab ea me decidere contigerit. Vel, ne valde eam auferas, hoc est, nunquã auferas.

Quoniam in iudiciis tuis superspero. Quoniam in lege tua valde speraui, confidens si legem tuam seruauero, conseruandam in me esse veritatis tuæ gratiam.

Et custodiam legem tuam semper, in seculũ & in seculũ seculi. Semper legẽ tuam custodiã, hoc est, in omni negotio. Illa autem verba: in seculũ & in seculũ seculi: idem significant, quod semper tametsi ad maiorẽ perpetuitatis atq; æternitatis intensionẽ dicta etiam esse possunt. Vel, custodiam hanc legem tuã, non in hoc tantũ seculo, sed etiam in futuro, quod seculũ seculi appellatur, tanquã præsenti seculo honoratius. His autẽ verbis prõptitudinis vehementiã demonstrauit, quam habebat, vt legẽ obseruaret.

Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Pro spere dirigebat ad omnia, quæ agẽda erãt. Causa autẽ huius rei fuit, quia mãdata tua dilexi. Vel cũ calamitatibus circundarer, animo non angebar, quia inter afflictiones illud mihi saltem delectationi & solatio erat, & conscius mihi essem, diligẽter me exquisisse oĩa mãdata tua. Solet autẽ bona cõscientia maximũ semper solamen præstare.

Et loquebar in testimoniis tuis coram regibus, & non confundebar. Loquebar legem coram regibus, & bonum inde nomen reportabam. Libere enim loquebar in mãdatis tuis, &

& timore nullo cohibebar. Congruunt etiam hæc verba sanctis Christi martyribus.

Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi valde, & leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Meditabar quidem in eis, legens ea, leuabam autem manus meas ad mandata tua, operibus videlicet ea adimplens & perficiens.

Et meditabar in iustificationibus tuis. Pro meditabar in Græco legimus ἀδολέσχων de cuius significatione superius dictum est. ἀδολέσχων.

Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. Erga me seruum tuum, inquit, memor esto illius verbi, in quod me sperare iussisti. Verbum autem hoc tuũ illud est, quo dixisti te misericordẽ esse, atq; ideo omnes eos etiã salua turũ, qui mandata tua custodierint, quemadmodum alibi declarauimus. Debemus etiã digne deo intelligere sermonem hunc: Memor esto: pro, perfice & ad finẽ deducito. Neq; enim vlla in deũ cadit obliuio, aut reminiscẽtia.

Hæc me consolata est in humilitate mea. Hæc spes scilicet me consolata est, hoc est, spes ista recreauit ac refouit me, in humilitate ac miseria illa constitutum, in quam assiduæ tentationes & calamitates me deduxerant.

Quia eloquium tuum viuificauit me. Verbum, inquit, illud tuum, de quo paulo ante diximus, cum præ tantis afflictionibus angerer, ac pene mortuus essem, iterum me ad vitam reuocauit.

Superbi iniquè agebant vsque valde, à lege autem tua non declinaui. Illi quidem in multis legem tuam transgrediebantur, ego vero illis non me adiunxi. Vel iniquè agebant, deridentes me, quòd legi tuæ semper incumberem, & ab illius meditatione nunquam recederem. Superbos autẽ appellat, legis contemptores. Tales enim esse solent elati omnes, ac superbi.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine, et consolatus sum. Quæ à seculo, hoc est, quæ ab initio sunt, & in futurum erunt. In his autem iudiciis continetur, quòd virtute præditos homines, tametsi ad tempus affligi permittas, tandem glorificabis. Quódque eos inhonorabis, qui prauis imbuti sunt moribus, quãquam interea tranquillam ac felicem vitam degere videantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ἐλοιπ. *Tristitia detinuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Tristis fui, inquit, propter peccatores, partim quidē iratus, quod legem tuam adeò contemnāt, partim etiam dolens, quod ipsi perituri sint.

Cantabiles mihi erāt iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. Cantandæ, hoc est, meditandæ à me sunt: vbicunque habitauero, vbicunque vitam degero. Vel aliter: loco canticorum mihi erant, & in psalmos eas mihi constituebā, atque eas psallendo, delectabar.

Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legē tuam. Nocturno, inquit, tempore quando immundi dæmones, plures solent perturbationes afferre, ego te in memoria semper habebam, & præ timore tuo sapientior reddebar. Vel in nocte passionum, atque affectuum, & quando ab illis obtenebrabar.

Hæc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui. Hæc memoria scilicet. Solet enim Propheta aliquando verbū mutare in nomen: iuxta illud, hæc me consolata est in humilitate mea. Hæc memoria, inquit, ideo mihi facta est, quia valde exquisiui iustificationes tuas. Illinc enim ego timorem accepi.

Portio mea dominе, dixi, custodire legem tuam. Tu portio mea es. Hæreditas, inquā, mea, & diuitiæ meæ. Alia enim terrena omnia despicio. Atque ideo dixi: hoc est pollicitus sum custodire legem tuam, & nullo pacto eam transgredi.

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundū eloquium tuum. Te, inquit, pro delictis meis ex toto corde deprecatus sum: miserere ergo mei, iuxta eloquiū tuum Scriptū est enim in lege tua, & delinquentium misereberis. Vel secundū promissionem, aut distinctionem tuam. Per faciem autem dei, ipsum deum circūloquitur.

ἐλάλησ. *Cogitaui vias tuas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.* Legem tuam meditatus sum, conuersationisque, ac vitæ meæ semitam direxi ad mandata tua, Quædam autem exemplaria habent: cogitaui vias meas, hoc est, prius considerauī, quid agendum mihi esset, aut quid dicendum: atque ideo ambulaui iuxta mandata tua.

Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiā mandata tua. Paratus

Paratus sum ad custodiendum ea, atque ideo ab eorum difficultate, aut seueritate turbatus non sum. Malū enim quod quis prius considerat, atque expectat, tolerabilius efficitur. Vel dæmonibus, seu tentationibus, me inuadentibus, turbatus non sum, sciens, & impetum in me facturi erant, quam ob causam ad tolerantiam me præparaui.

Funes peccatorum circumplexi sunt mihi, & legem tuam non sum oblitus. Funes peccatorum, prauæ sunt dæmonum cogitationes, quibus ceu vinculis quibusdam, nectere, atq; alligare omnes conantur, quibus cum certant. Hi, inquit, funes mihi circumplexi sunt, nec tamen ideo oblitus sum legis tuæ. Illius enim timore, omnibus peccatorum vinculis veluti gladio quodam incisis liberatus aufugi. Περιεπλάκησαν μοι.

Media nocte surgebam vt confiterer tibi, ad iudicia iustitiæ tuæ. Media nocte quando dæmones aduersum homines magis insurgunt, & alios quidē ad prauas cogitationes, alios vero ad ipsa vrgent facinora. Vel aliter: eo, inquit, tempore surgebam è lecto, vt tibi confiterer, quando somnus quiescentibus suauior videri solet: surgebā dico, vt confiterer, hoc est, vt gratias tibi agerem, propter iudicia iustitiæ tuæ. Hæc autē iudicia tu nobis parcens, mādasti lege tua obseruari: vt dum tui timorē addiscimus, moderationes efficiamur: ne intemperantiā secuti maioribus damnemur supplicijs. Vel surgebā, vt cōfiterer tibi peccata mea, propter iudicia iustitiæ tuæ, hoc est, timens propter ea. Τῶ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα.

Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Æquè ego, inquit, atque illi, te timeo, æquè etiam mandata tua obseruo. Vnus etenim ex illorum numero sum, qui te maxime venerantur, atque obseruant.

Misericordia tua domine plena est terra, iustificationes tuas doce me. Tu totius orbis misereris, tu omnes nutris, tu omnium curam ac prouidentiam habes, tu patiens es ad omnes. Miserere igitur mei, & doce me iustificationes tuas, ita vt altius & perfectius eas intelligam. Huiusmodi autem verbis vtitur beatus Dauid, non q̄ procul esset à misericordia dei, sed vt illum sibi magis benevolum redderet, & vt ampliorē erga se misericordiam conciliaret.

Benignitatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum verbum tuum. Beneficio, inquit, affeciſti seruum tuum. Ita enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

Symmachus reddidit. Secundum autem verbum tuum, quod in lege scriptum esse diximus. Ibi enim expresse pollicitus es te affecturū beneficio eos, qui tibi placere studuerint. vel aliter: quia Græca dictio λόγος, non verbum tantum, sed rationem etiam significat secundum rationem, inquit, fecisti hanc bonitatem, hoc est, secundum id quod diuinitatem tuam decet. Continet autem hic sermo gratiarum actiones, pro acceptis beneficiis.

Bonitatem & disciplinam, & scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi. Doce me, inquit, bonitatem erga amicos & cognatos, disciplinam in actionibus, & scientiam in contemplando. Instrue me igitur in his omnibus, quia mandatis tuis obtemperaui, vel quia credidi, quòd instrui deberem à mandatis tuis, atque ab illis sapientior reddi.

Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodiui. Antequam affligerer ego peccaui, & quia post peccatum castigatus sum, de cætero legem tuam custodiui timens ne si rursus mihi peccare contingeret, rursus pati modo afflictione aliqua castigandus essem. Solet enim post peccatum afflictio consequi, atque humiliatio. Fortassis etiam, de ea loquitur humilitatis virtute, quæ cordatis hominibus de conscientia innascitur peccati, ita vt sensus sit: quòd peccatum sibi fuit causa humilitatis.

Bonus es tu, et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. Tanquam bonus, & misericors doce me sincerius, vt ego etiam bonus fiam. Sæpius vero idem repetit, orationem intendens, ac veluti diuinæ doctrinæ auidus.

Multiplicata est super me iniustitia superborum, ego autē in toto corde meo scrutabor mandata tua. Illi inquit summa me afficiunt iniuria, ego tamen propterea à mādatis tuis non recedam, nec superbos imitabor: quinimmo scrutabor mandata tua, in quibus consolationem capio. Per superbos autem & dæmones intellige, & legis contemptores.

Coagulatum est sicut lac cor eorū, ego vero legem tuā meditatus sum. Induratū est, inquit, eorum cor aduersum me. Lac enim coagulatum in caseum obdurescit. Vel quia Græca dictio, πυχνώθη, non tam coagulatum quā caseatum significat. Caseatū est, inquit, hoc est, pingue effectum, & abundans iniquitatibus. Effici enim solet pinguius lac, vbi in caseum concreuerit.

Bonū mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Vtile quidem mihi fuit corripi à tevariis afflictionibus, vt iustitiam tuam addiscerem: quòd scilicet tu peccātes castigas. Quòd si in præsenti vita punis peccatores, quanto magis id facies in futura?

Bona mihi lex oris tui, super millia auri & argenti. Lex, quā ἀγαθὸν μοί ἐ Moysi tradidisti, bona mihi est, eo quòd instruit, atque vtilis. erudit me. Nam & corpus castigat, & mores dirigit, & sapientiorem animam reddit.

Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum, vt discā mādata tua. Tu me, inquit, plasmasti, tu mihi prudentiam præsta, tu me doce, & ego addiscam mandata tua, quæ hominem ad rectam semitam dirigunt. Alii qui etiam dicunt, quòd filius & sanctus spiritus dici possunt manus patris: eo quòd per eos omnia fecit.

Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua superspērani. Videbunt me proficere, si mihi intellectum præstiteris: & lætabuntur, quòd in mandatis tuis valde spērauerim & non in aliis seculi huius auxiliis.

Cognoui domine, quòd iustitia iudicia tua, & veritate tua humiliasti me. Experientia cognoui, quòd iudicia tua iusta sunt, quodque merito multis me afflictionibus depressisti, vt prudentior fierem. In te enim deliqueram.

Fiat misericordia tua, vt cōsoletur me secundum eloquiū tuum, seruo tuo. Fiat mihi seruo tuo misericordia tua, vt me calamitatibus afflictum refrigeret. Fiat autem hoc mihi, iuxta promissionem tuam. Pollicitus enim es in lege tua, opem te laturum esse omnibus pœnitentibus.

Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam. Mihi, inquā, qui modo tristitia ac mœrore pene eram suffocatus.

Quia lex tua meditatio mea est. Veniant mihi, inquit, illæ miserationes tuæ quia deinceps, præ cæteris omnibus, lex tua erit meditatio mea.

Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerūt in me. Erubescant, qp nihil potuerunt perficere, eo qp superati & profligati sunt. Ipsos autem dæmones intelligit, seu diuinæ legis contēptores, vt diximus. Iniustè autē fecerunt iniquitatē in me, quia propter inuidiam me agressi sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ego autem meditabor in mandatis tuis. De hoc iam alibi sæpe dictum est.

ἐκστήσαντα. *Conuertant me timentes te, & qui cognoscunt testimonia tua.* Ij, inquit, qui timent te conuertant me, si aliquando seductus, à mandatis tuis aberrauero.

ἄμωμος. *Fiat cor meum irreprehensibile, in iustificationibus tuis, vt non confundar.* Irreprehensibile fiat cor meum, dum in iustificationibus tuis meditatur, & vtinam timore eorum purgatus, non confundar, turpe aliquid committens.

Deficit in salutare tuum anima mea. Abit quodammodo, atque dissoluitur anima mea, desiderij vehementiam non ferens. Per salutare autem salutarem Christi incarnationem intelligit. Ait igitur se illius salutaris desiderio maxime teneri.

In verba tua supersperaui. In verbis tuis confido, futurũ esse quod cupio: in eius dico verbis, q̃ in lege de ipso salutari scripta sunt. Aliqui vero intelligũt beatum Dauid hæc verba dixisse de sua salute. Opto, inquit, eã cõsequi salutem, quæ à te prouenit: & in mandata tua valde confido: quòd scilicet ea obseruans saluabor. Illud etiam annotandum duximus quòd indifferenter Propheta nunc singulari sermone, verbum dicit, nunc verba in plurali.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, quando consolaberis me? Debiles effecti sunt animæ meæ oculi, aspicientes in legem tuam, Defecerunt autem quærentes, quando consolaberis me: instruens scilicet & docés me, & occultos in lege tua thesauros reuelans.

Quia factus sum sicut vter in pruina, iustificationes tuas nõ sum oblitus. Aiunt vtrem pruina frigefactum constringi. Talé se beatus Dauid effectum esse dicit: constrictũ nimirum & castigatum calamitatibus. Qua de causa negat se vllo vnquam tempore iustificationum dei futurũ immemorem, ne rursum in tẽtationes, & calamitates deferri eum contingat. Alij vtrem dicunt tractum in pruina molliorẽ ac laxiorẽ fieri. Talis, inquit, ego effectus sum, quia multis calamitatibus distractus, tãdem etiam debilitatus, ac dissolutus sum: attamen neq; ideo iustificationes tuas oblitus sum. Vel aliter: Factus sum sicut vter, mortuus nimirum quantũ ad animi affectus: veruntamẽ capax eloquiorum dei. effectus autem sum huiusmodi in pruina diuinæ gratiæ, quæ ab eo descendit, & passionum meatum flammam refrigerauit. Atque ideo non recessi à lege tua, sciens, quòd per illam ego gratiam etiam à te consecutus sum.

μοι. *Quot sunt dies serui tui? quãdo facies mihi de persequẽtibus me iudicium?* Quot sunt? pauci prorsus. Quãdo igitur facies mihi iustitiã de persequentibus me inuisibilibus seu etiã visibilibus inimicis? facies autem hoc iudicium, si illos in fugam conuerteris, & ptocul à me eos insecutus fueris.

ἀδιαφίαι. *Narrauerunt mihi iniqui garrulitates, sed non vt lex tua.* Narrauerunt mihi dogmatum quorundam nugacitates legi tuę contrarias. Vel, ij, qui legem tuam interpretabantur, narrauerunt mihi garrulitates: legi tamen cõsonum aliquid non dicebant. Possunt autem hæc verba generaliter aduersus omnes hæreticos accommodari.

ἄδικως. *Omnia mãdata tua æquitas: iniustè persecuti sũt me: adiuua me.* Ea, inquit, mãdata omnia vera sunt, in quibus nemini inferendã esse iniuriã mandasti. Adiuua me igitur affectum iniuria, & vindictam sume de iis omnibus, qui legẽ tuam nãsgrediũtur. Est aũt hic sermo de visibilibus inimicis.

Paulominus consummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua. Penè, inquit, interemerunt me. Consummare dixit, pro vitam finire. Consummauerunt me igitur, hoc est, præparauerunt vt meam vitam consummarent. Vel concluserunt me in terra, seu euerterunt me in terram: ego tamen à meditatione aut aut ab obseruatione mandatorum tuorum nõn recessi.

Secundũ misericordiã tuam viuifica me, & custodiã testimonia oris tui. In misericordia tua viuifica me, tãquã misericors. Et de his verbis, viuifica me, iam superius dictum est. Testimonia vero oris tui, ea dico, quæ Moysi mandasti.

In seculum domine verbum tuum permanet in cœlo. Mandatum tuum incommutabile in cœlo semper permanet. Illud, inquam, mandatum, quo cœlum in suo semper ordine continetur.

In generationem & generationem veritas tua. Veritas huius mandati in omni semper generatione constans permanet: & ordo semel constitutus, in diuersa non mutatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fundasti terram, & permanet ordinatione tua Hæc etiã permanet ordinatiõe tua, hoc est, quẽ admodũ tu disposuisti.

Perseverat dies, quoniã omnia seruiunt tibi. Permanet dies, vt ordinasti. Antiquum enim atq; à te statutũ ordinẽ cõseruat. Huius aũt perseuerãtiæ causa est, quia hæc, & alia omnia simul tibi seruiũt, & mãdato tuo nõ secus, ac serui domino suo obtẽperant. Altius etiã intelligẽdo: verbum tuũ in cœlo semper pmanet, apud Angelos. Faciẽtes em̃ inqt, verbũ eius. In generationẽ etiã & generationẽ anti qui & noui populi est veritas tua: inq̃, veritas, quæ est in lege. Apud vtranq; enim generationẽ verbũ tuũ verum esse prædicatur: Fundasti etiã Ecclesiã, & in Euãgelica eã fide stabilisti: Ecclesiam dico, quę antea terra merito dici poterat, quia terrena sapiebat, & in terrenis versabatur, Ideoq; permanet, vt ordinasti. Et quanq̃ multa tentationum, ac persecutionum maria, vt ita dicã, quasi Oceanus quidam, vndique in eã irruerint, non tamen aduersus eã prævaluerunt. Perseverat etiã dies, hoc est, pietatis ac religionis lumen, quod simulac ex Euangelij prædicatione ortum atque accensum est, ab aduersarij potentia nunquam extingui potuit. Prophetice autẽ hæc dicta sunt.

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tũc forte perissem in humilitate mea. Nisi, inquit, ea de causa fuissem liberatus, quia assidue meditor legem tuam, proculdubio calamitatibus tunc, maiori in me cum impetu irruentibus, perissem in afflictione mea.

In seculum domine non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me. Per totum seculum, iustificationum tuarum memoriam non amittam: quoniam per ea tu me iam penè expirantem viuificasti. Ideo autem liberatus sum, quia legem tuam meditabar.

Tuus sum ego, & saluum me fac, quia iustificationes tuas exquisiui. Scriptum est enim in lege tua, quòd qui fecerit eas iustificationes, viuet in eis. Quoniam igitur ego tuus sum, salua me ab insidiatoribus meis. Tuus autem sum, veluti qui iustificationes tuas toto corde exquiro.

Me expectauerunt peccatores, vt perderent me. Mihi, inquit, insidiati sunt. Nam qui insidiantur, expectare eum solẽt, cui insidias tendunt.

Testimonia tua intellexi. Prudentior à te effectus, atque ideò in illis refrigeror & consolor.

Omnis cõsummationis vidi finẽ, latũ mãdatũ tuũ valde. Finẽ, inqt cognoui esse in humano quolibet aut diabolico studio. Latũ em̃ mandatũ tuũ valde. Neq; enim humanam mentẽ arctat, quinimmo ad cognitionem atq; ad intelligentiã, eã dilatat. Ab ea em̃ ego dilatat⁹ sum, & finem oĩs cõsummationis cognoui. vel aliter: omnis cõsummationis, hoc est, oĩs destructionis finem noui, qualis nimirum mortis finis sit iusto homini. & qualis peccatori. Sequtur: Latũ mãdatũ tuũ valde: quia oẽs eos recreat, & eorum corda dilatat, q̃ in angustiis atq; afflictionibus versantur. Per mãdatũ vero legẽ intellige. vel, latũ est mãdatũ tuũ, eo q̃ angustias & ærumnas nullas præstat, tametsi inertibus ac pigris hominibus laboriosum id esse videatur.

Quã dilexi legẽ tuã domine, tota die meditatio mea est. Valde, inqt, amaui legẽ tuã, atq; ideò tota die meditor in ea: quacunq; i. e. die: modo illã legẽs, modo mẽte contẽplãs, modo etiã operibus omnia perficiens: quæ in ea mandãtur.

Super inimicos meos instruxisti me mãdato tuo, quia in seculũ, meum est. Omnes qui legẽ non obseruãt, inimici illorum sunt, qui eam obseruant. Super eos, inquit, docuisti me, mandatum tuum, quia illud semper dilexi. Quo circa illi quidem me iniuria afficiũt, ego vero eos minime, quia maiorem scilicet à te sapientiam edoctus sum. ὑπὲρτοὺς μὲ μαθητὰς.

Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est. Ipsis etiam doctoribus meis sapientior effectus sum, quia assidue meditor legem tuam, quæ illuminare, atque instruere solet mentes hominum.

Super senes intellexi, quia mandata tua exquisiui. Super antiquiores me, inquit, & maiores ætate. Et subnotare videtur ipsum Saul. Talis etiã fuit, & Daniel, qui Susannę causam supra omnes populi seniores intellexit. Est autẽ huius maioris sapientiæ causa diuinorũ mandatorũ inquisitio diligẽnsq; inuestigatio, & custodia. Possunt etiã hæc verba legi ex pſona noui populi, cui⁹ inimici sunt Iudæi: eo q̃ aduersus eos inimico atq; infenso semper sunt aĩo. Dici etiã possunt Iudæi, doctores, eo q̃ primi ipsi gentes docuerunt esse vnum deũ, primique sacræ scripturæ li-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bros eis tradiderunt. Appellabimus eos etiã seniores veluti priorem atq; antiquiorem populum. Filius meus, inquit, primogenitus Israel. Super hos Iudæos igitur nos in lege melius instructi sumus: quia illam sapiẽtius iuxta occultiores sensus intelligimus. Quocirca magis etiã eã amamus, cùm multis de causis, tum præcipue, quia omnia nobis præsignauit, quæ pertinerent ad Christum.

Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiã verba tua. Feci hoc inquit, ne mandata tua sperneẽ, quæ hoc iubẽt.

A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem statuisti mihi. Non homo, sed deus: quem cum timerem, non declinaui ab eius mandatis.

κἀξυγγε. *Quàm dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo.* Eloquia dico, quæ corporis quidẽ gutture proferuntur, sed interiori animæ gutture gustantur. Illam autẽ intelligit voluptatẽ, qua oẽs ij fruũtur, qui intellectualibus animæ sensib⁹ pollẽt. Iis etenim qui inualidiori sunt stomacho, quiq; cibũ male digerũt, ipsum etiã mel amarũ videtur.

A mãdatis tuis intellexi: propterea odi omnẽ viã iniustitiæ. Ab his, inquit, instructus sum, & effectus sapientior. atque ideo ab omnibus malignis hominibus auersus sum.

φῶς τῳ. *Lucerna pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis.* Luminis eñ ac lucernæ instar lucis radios emittens semitã illã manifestã reddit, quę advirtutẽ deducit. In nocte etenim præsentis vitæ, atq; in affectuũ nostrorum tenebris rectã nobis lex viam ac bene ad beate viuẽdũ demonstrat, neq; labi nos finit in peccatũ. Per pedes etenim, & p semitas, vitæ ac cõuersationis modum intellige. Illud etiã sciẽdũ, q̃ lex Mosaica iuxta literam intellecta, lucerna iis est, qui per illam virtutũ semitam incedunt, quæ ad actiones pertinet. Spiritualiter vero intellecta, lucerna illis est, qui per contemplationis callem feruntur ad deum.

Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ. Vbi vtilitatis illius experientiam cepi, quæ à mandatis tuis prouenit, statim iuraui, hoc est, pollicitus sum, & statui mihi veluti incõmutabile iuramentum vt ea obseruarẽ. Statuere enim dixit, pro stabilire.

Humiliat⁹ sum vsq; valde domine: viuifica me secũdũ verbũ tuũ. Diu, inquit, humiliat⁹ sum à voluntaria, seu etiã ab inuoluntaria

luntaria afflictione. De verbis autẽ, viuifica me, iam supra dictum est, ibi: adhæsit pauimento anima mea, &c.

Voluntaria oris mei beneplacita fac domine. Voluntarias, inquit: promissiones meas, quas nulla necessitate, sed sponte ac volenti animo pollicitus sum, suscipe, precor, benignus & dirige. Huiuscemodi autem fuit promissio illa, ac iuramentum obseruandi mandata.

Et iudicia tua doce me. Difficillia enim sunt, atque obscura iudicia enim, inquit, tua abyssus multa. vel doce me, vt profundius ea intelligam.

Anima mea in manibus tuis semper, & legem tuam non sum ἐν χερσὶν σου. *oblitus.* Animam, inquit, meam in manus tuas semper trado, neque vt illius custodem protectorem, ac moderatorem suscipio. atque ideo legis tuæ oblitus non sum, ne forte à te caderem.

Posuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erraui. Posuerunt mihi laqueum vt comprehenderent me, & seductus non sum à mandatis tuis, timens ne in laqueum inciderem: verum qui ambulant in lege dei in laqueos incidere non possunt.

Hæreditaui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. Perpetuam hæreditatem ea esse reputaui, & lucrum quoddam, quod perire non posset. Hoc autem sermone affectum suum indicat erga diuina mandata.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem. Persuasi, inquit, cor meum, & conuerti illud ad facienda semper mandata tua: atque hoc, ob repositam iis omnibus retributionem, qui quæ tibi placita sunt, adimpleuerint.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi, adiutor & defensor ἀντιλαβὴ *meus es tu, in verba tua superspe raui.* In lege, inquit, tua confisus sum quæ & eos iustificat, qui illam obseruant, & bona insuper eis pollicetur.

Declinate à me malignantes, & scrutabor mãdata dei mei. Maligni nanque homines & dæmones, fidelium atque piorum animos perturbant & impedimentum eis præstant. ἀντίλαβε μου.

Adiuua me secundum eloquiũ tuũ. Iuxta promissionẽ tuam Pollicitus enim es in lege te eos omnes defensurum, qui illam seruauerint. vel simpliciter iuxta promissionẽ tuã.

Universidad de Deusto
Biblioteca

κατὰ τὸν λόγον σου *& viuifica me.* De hoc iam dictum est.

Et non confundas me ab expectatione mea. Ne confundi me permittas, aut frustrari spe in te mea.

Adiuua me & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Ab inimicorum insidiis saluabor.

Spreuisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quia iniusta cogitatio eorũ. Tanquã inutiles neglexisti & repulisti eos. recedunt autem à dei lege, qui quæ iniqua sunt, cogitant.

παραβαίνοντας *Transgressores reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua.* Quisquis deliquerit, iudicio meo, legis tuæ transgressor efficitur. atque ideo legem ego tuã dilexi, ne simili modo trãsgressor existimarer. terræ autem peccatores dixit, quia de terra sunt, vel quia in terra peccant.

Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui. Dũ iudicia tua, inquit, lego in animo quidem, timore corripior, ipsum tamen corpus huiuscemodi timore non castigatur. Tu igitur confide & ipsum corpus hoc timore, ita vt ad immoderata desideria, aut ad minus honesta opera, amplius non feratur.

Feci iudicium & iustitiam: non tradas me calumniantibus me. Iustum, inquit, iudicium feci. Me igitur, quod iustum est, iudicantem ne tradas quæso iis, qui iniuste mihi insidiantur. Nec dominentur mei iniqui homines, cum ego æqua & iusta semper sectatus sim. Dictio autem Græca, ἀδικοῦντες, non tam calumniantes quàm iniuriam seu iniustitiam facientes significat.

Suscipe seruũ tuũ in bonũ: non calumnientur me superbi. Longanimis esto seruo tuo pro bono, ita vt per synceram pœnitentiam superuenientes peccati sordes possit absoluere, nec superbi, hoc est, nec legis cotemptores calumniẽtur me, quasi fato quopiam, & non ob delicta mea, in calamitatẽ huiusmodi inciderim. vel nõ calũniẽtur me, vt temere pœnitentẽ, aut tanquã frustra sperantem vllã salutem.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ. Animæ, inquit, meæ oculi nõ mediocriter debilitati sunt, dum ad salutem illam assidue aspiciunt, quæ ex te pendet, & ad promissionem iustitiæ tuæ.

Fac cum seruo tuo domine secundũ misericordiã tuã, & iustificationes tuas doce me. Fac misericordiã tuã in seruum tuum, tanquam

tanquam misericors. vel fac beneficium in misericordia tua: & misertus mei, doce me iustificationes tuas.

γνώσομαι σου τὰ μαρτύρια. *Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum vt cognoscã testimonia tua.* Et si intellectum mihi præstiteris, cognoscam ea.

Tempus faciendi domino: dissipauerunt legem tuam. Tẽpus est tibi domino faciendi scilicet vltionem, cum iniqui legem tuam spreuerint & destruxerint.

Propterea dilexi mandata tua super aurũ & topazion. Quia illi legem tuam dissipauerunt, ego idcirco eam magis dilexi, quàm aurum aut pretiosos lapides, aut omnes denique diuitias.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar. Nõ ad hoc tm̃, aut ad illud mandatũ, sed ad omnia mandata tua: quod maioris perfectionis signum est. Ad id vero dirigebar, vt tibi inseruirem, vtque tibi parerem, qui mandata ea obseruari iusseras: cum illi contra te ad iram excitarent.

Omnem viam iniustam odio habui. Qui mandata dei diligit, omne vitium odit, veluti eis contrarium. Neq; enim inter se conueniunt vitium & virtus, lux & tenebræ, ægritudo & sanitas.

ἐξιχνιάσω αὐτά. *Mirabilia testimonia tua, idco perscrutata ea est anima mea.* Mirabilia sunt: quia & omne virtutis genus docent, & oõ vitium arcent. & idcirco anima mea non simpliciter, aut vulgari quodam modo ea scrutata est, sed perscrutata: summa nimirum cum diligentia atque exquisitione.

Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Vel ipsis ætate paruulis, nec dum etiam viris: vel mente atque intellectu paruulis: vel ipsis etiã fidelibus, qui ex gentibus crediderunt. veluti nuperrime deo adiũctis: vel simpliciter, nouo populo christiano, qui paruuli nomen merito habet, propter voluntariam humilitatem.

Os meum aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Os, inquam, animæ meæ, hoc est, mentem meã: hanc etenim mentem prauis ego cogitationibus claudens, & bonis aperiens, prudentiæ spiritum & sapientiæ gratiam attraxi. Verba autem illa, desiderabam, perseruatus sum, supersperaui, & alia huiusmodi, vehementiorem animi intensionem demonstrant.

Respice in me & miserere mei secũdũ iudiciũ diligẽtiũ nomẽ tuũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quilibet homo misericordia dei assidue indiget. respice igitur in me tẽtationibus afflictum. secundum iudicium vero, hoc est, iuxta determinationem, quam posuisti diligentibus te, iudicans te eorum misertum iri. atque auxiliaturum eis, & præsertim iis qui in tẽtationibus sorent.

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & nõ dominetur mei omnis iniquitas. Viam, inquit, vitæ meę secũdũ legẽ tuam direxi. Nõ dominabitur igitur mei iniquitas, ita vt faciam eã. Ois enim, qui facit peccatũ seruus est peccati. vel iniquitatẽ dixit pro iniquo homine, rogans, vt iniqui homines sui non dominentur. omnem etiã iniustitiam dixit, quæcunque scilicet ea fuerit, pro nulla iniustitia.

Redime me à calumnijs hominum, & custodiam mandata tua. Ne aut illi me calumnientur, aut ego illos, grauissimum enim quid est calumnia, & desperationẽ persæpe in eos immittit, qui pusillanimes sunt, atque in diuina sapientia parum confidunt. Pollicetur autem beatus Dauid diuina se obseruaturum mandata in retributionem, atq; in præmium præstitæ sibi à deo libertatis. vel redime me, & custodi, ne perturber, à calumnijs, quæ mihi sæpenumero impedimenta solent præstare.

ἱλάσθητί μοι κατὰ τὸ λόγιον σου.

Faciem tuam ostende super seruum tuum, doce me iustificationes tuas. Ostende mihi, inquit, illam potentiam tuã, quam in prospiciendo, habes, & custodiendo creaturam tuam, hoc est, respice in me. vel aliter facies patris est filius. Qui vidit, inquit me, vidit & patrem. Vnde & patris character filius dicitur. Rogat igitur propheta incarnãdum filium sibi ostendi, qualis nimirum futurus sit, & tradendas sibi liter euãgelij iustificationes edoceri. vel ex persona noui populi ad deum supplicat, petens mitti sibi hunc filium & doceri se ab eo iustificationes legis.

διεφθάρησαν ὁδὰς παρανόμους· ὅτι οὐκ ἐφύλαξαν τὸν νόμον σου.

Decursus aquarum subierunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Per aquarũ decursus, charadras & valles intelligit, ac loca cõcaua, p quæ aquæ fluere solẽt. Oculi, inquit mei lachrymãdo cõcaui effecti sunt, charadræq; ac valles cuiusdam speciẽ subierũt: vel contabuerunt lachrymarũ copia: quam ideo emisi, quia trãsgressores non custodierunt legem tuam. Tota etenim nocte miseriam ego illorum deflebam. Intelligi etiam possunt hæc verba, vt pertineant ad Iudæos, qui inique agentes Christum interemerunt. Lachrymatus enim est dominus super eos, tanquam super cognatos, ac eiusdem generis homines.

Iustus es domine, & recta iudicia tua. Hoc assidue cogitare, dicere, credere, & confiteri optimum est.

Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuã valde. Mandasti ea valde, iustitiam nimirum & veritatem, vel mandasti ea testimonia obseruari, vt valde iusta, & valde vera. Lex etenim tua quod iustũ est, omnibus retribuit, tam iis qui recte agunt, quàm iis qui non recte: & verax etiam est, in promissionibus suis.

Tabescere me fecit Zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. Zelus quo propter te accendor, quod ab eis sperneris: vel iusta ira, qua pro te commoueor, quod mandatorum tuorum obliti sunt: quodque à veteri meditatione sua recesserunt inimici illi mei, qui ob ardorem animi in te meum mihi infensi sunt.

Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. Purissima, inquit, atq; immaculata est lex tua, quasi aurum quoddam ignitum, atque igne examinatũ. Similem sententiam habuimus in psalmo 11. ibi: eloquia domini eloquia casta, argentum ignitum. Eadẽ enim dictio vbique est, in Græca lectione, quæ & ignitum significat, & igne examinatum. Hoc vero eloquium seu mandatum tuum is solus diligit, qui seruus tuus est, qui tibi seruit, te colit, & cum timore veneratur.

Adolescentulus sum ego, & contemptus, iustificationes tuas nõ sum oblitus. Iuxta historiam beatus Dauid adolescentior erat inter cæteros fratres, & propter staturæ exilitatem fuit etiam contemptus à patre, quando Samuel prophetaturus eum in regem, aduenit. Fuit etiã iunior ipso Saul & neglectus ab eo, cum persecutiones ab eo varias sustinuit: verumtamẽ hic iunior & neglectus supra hos omnes, diuinorum mandatorum meminit. Possumus etiã intelligere hæc verba, vt prolata sint ex persona noui populi, qui contemptus quidem & neglectus fuit ab antiquo Iudæorum populo, & tamen supra eum diuinam legem intellexit, atque obseruauit.

Iustitia tua iustitia in seculũ. Diuina iustitia, ppria ac vere

Universidad de Deusto
Biblioteca

est & dicitur iustitia.quēcūque enim deus iustificauerit, is iuste atq; in æternum iustificatur:hominum vero iustitia huiusmodi non est,sed temporalis & persæpe fallitur.

Et lex tua veritas. Lex tua idem ferè est, quod veritas, cum in omnibus vera dicat. vel veritatem dixit, pro rectitudine,iuxta illud:Iustus es domine & recta iudicia tua. De hoc etiam dictum est in psalmo 18.ibi:Iudicia domini vera simul & iustificata.

Tribulationes & angustiæ inuenerunt me:mandata tua meditatio mea est. Inter tot calamitates meas illud mihi vnicū fuit solamen,quo dolorem leuabam, quod in mandatis tuis assiduis meditabar.

Iustitia testimonia tua in seculum. Hoc est, iustitia æterna, vt prædiximus.

διανοῦσι. *Intellectum da mihi,& viuam.* Græca dictio συνέτισον, nō solum significat intellectum da,sed etiam prudentem facito.si igitur intellectum & prudentiam mihi dederis:viuam,& vere viuam.nam qui prudentes nō sunt,vere non viuunt,eorum etenim vita inanis est.

Clamaui in toto corde meo,exaudi me domine, iustificationes tuas exquiram. Dum tribularer,inquit,clamaui ad te: nec simpliciter,sed in toto corde meo:ideo exaudi me: nam si exaudieris,iustificationes tuas perquiram.

Clamaui ad te,saluum me fac, & custodiam mandata tua. Eandem repetit sententiam,preces suas magis intēdens, & promissionem confirmari cupiens.saluum autem fac me,periclitantem scilicet.

ἐφθασα. *Præueni ante tempus,& clamaui,quia in verba tua superaui.* Præueni,inquit,diluculum, in ipsa etiam intempesta nocte cum tempus adhuc non esset, quo exurgere homines solent:& clamaui ad te,confidens in verbis tuis,quæ per sanctum mihi spiritum manifestasti. clamabit enim, inquit,ad me,& ego exaudiam eum.

Præuenerunt oculi mei diluculo,vt meditarer eloquia tua. Ipsum etiā diē præoccupauerūt oculi mei, diluculi nimirū tpe:atque hoc vt legē tuam meditaret.orabat autē beatus Dauid ante tēpus,hoc est,ante diluculū.in ipso verò diluculo,meditationibus atq; cōtēplationibus vacabat.

Vocem meam audi domine secundum misericordiam tuam. In

tua scilicet misericordia,ac tanquam misericors.

Secundum iudicium tuum viuifica me. Secundum legem tuam fac,vt viuam,atque vt legitime viuam.

Appropinquauerūt persequentes me iniquitati, à lege autem tua longe facti sunt. Quanto illi magis iniquitati appropinquant,tanto magis à lege tua se elongant.in quibusdam vero exeplaribus iniquitatem in quarto casu scriptū est, vt sit sensus quod persequentes me appropinquauerunt iniquitatē mihi,hoc est,iniquitatem suā prope me adduxerunt,ac penè cōprehenderunt me.huiusmodi vero homines tam praua operantes longe facti sunt à lege tua.

Prope es tu domine. Alibi etiam ait:prope est dominus omnibus inuocantibus eum.itē alibi scriptū est: deus appropinquans ego sum,& nō deus à longe,iuxta illud:Nō cœlum & terrā ego impleo?dicit dominus. Et rursus: adhuc loquēte te dicā,ecce adsum. appropinquat igitur deus iis,qui per profectum & ascensum,ei pariter appropinquant.peccatores vero elongantur à deo.de eis enim scriptum est,ecce qui elongauerint à te,peribunt.

Et omnes viæ tuæ veritas. Tua omnia vera sunt, & firma. vel omnes prouidentiæ tuæ rationes,quibus mundū gubernas,veræ sunt,tanquā prouidentia tua vera sit prouidentia.vel oīa iudicia tua vera sunt, tanquā tua & recta.

Initio cognoui ex testimoniis tuis,quòd in seculum fundasti ea. A principio,inquit,ex his cognoui, quod æterna illa esse stabilisti.nā cū ea intelligere inciperē, cognoui qđ fecisti immobilia ea esse,atq; incōmutabilia, & quod nullus ea aboliturus esset:quod si plura ex his per euāgeliū abolerī videntur,re vera tñ iuxta interiorem atq; reconditum sensum non abolentur,sed iuxta interiorē quādam appaream,& ipsius literæ vmbram,vt iam declaratum est.

Vide humilitatē meam,& eripe me,quia legē tuam non sum oblitus. Vide, inquit, afflictionem meam,& ex huiusmodi me eripe calamitatibus:quia licet propter legē tuā afflictus,eius tamen oblitus nō sum,nec sustinui iniquū aliquid agere aut odisse insidiatores meos.vel vide humilitatem meæ virtutē,& eripe me,qā legis tuæ oblitus nō sum, humilitatis,inquam legis,quæ humilitatē iubet esse sectādam.

Iudica iudicium meum,& redime me. Iudicium meum dico,

λόγον. quod cum ūs mihi est,qui me oppugnant.

Propter verbum tuum vivifica me. Propter legem tuam,p pter quam in mortis periculo constitutus sum, viuifica me à sæuissimis hostibus oppressum.

Longe à peccatoribus salus,quia iustificatiões tuas nō exquisierunt. Longe est salus ab iniquis. in periculo enim sunt quia mandata tua contemnunt,verum mihi ea salus prope est.liberabor etenim ab illorum insidiis, quia mandata tua ego exqsiui.vel docētis sermo est,dicens,quod mali peccatores saluabūtur,tametsi in hac vita fortunati & felices esse videantur.vel peccatores,à deo auxiliū nō obsequentur,eo quod illius iustificationes contempserunt.

Misericordia tua multa domine,secūdū iudicium tuū vivifica me. Tu valde misericors es.fac igitur vt in vniuersali iudicio beatam ego vitam viuā,quando boni ac iusti in vitā abbūt æternam.vel fac me in hac vita viuere secundū legē tuam,adiuuans promptitudinē meā,& simul cooperans.

Multi qui persequuntur me & tribulant à testimoniis tuis non declinaui. Complures visibiles,atque inuisibiles persecutores sunt,qui quærūt me cōprehēdere,& omne tētaculum genus excitant,verū ego in te solo fretus à testimoniis tuis auersus nō sū.variis autē modis repetit ꝓphe- ἀσωπήσεις ea:quæ sæpe ab eo dicta sunt, & diuersis ꝓlata tēporibus.

Vidi insipientes & tabescebam,quia eloquia tua non custodierunt. Superius etiam dixisse eum legimus, tabescere me fecit zelus meus,quia obliti sunt verba tua inimici mei.

Vide quoniam mandata tua dilexi domine,in misericordia tua vivifica me. Aliquando viuificari petit propter mandatorū obseruantiam,& aliquando propter misericordiā dei. illud quidem vt se iustificet,hoc vero vt modestiam atq; humilitatē suā in exemplum cæteris proponat.perfectioris autem animæ est quod secundo loco eum facere dixi. mꝰ.nemo enī,vt inqt Apostolꝰ,ex operibꝰ legis iustificatur.vnde in psalmo cētesimosecūdo,quæ dicta sunt,in illo verficulo:qui coronat te misericordia & miserationibus.

Principium verborum tuorum veritas. Omnia inquit,verba tua veritate nituntur.nā si earum principia sunt vera,& sequenter & reliqua etiam vera sunt,& principio suo respōdent.fortasse etiā de primis verbis loquitur, quæ

cutus est dñs ad Adam:ab omni,inquiens ligno,quod in paradiso est,comede.de ligno autē scientiæ boni & mali non comedetis.in quacunque autē die comederitis,morte moriemini.principium enim est hic sermo verborum omnium, quæ à deo ad hominem dicta sunt: qui à deo etiam fuit verus,vt in vniuersum humanum genus mors imperium sumpserit.

Et in seculum omnia iudicia iustitiæ tuæ. Hoc est. æterna sunt,atque inconcussa nam & superius dixit:quia in seculum fundasti ea.

Principes persecuti sunt me gratis,& à verbis tuis formidauit cor meum. Non ab illis formidauit,qui occidūt corpus sed à verbis tuis : quia tu non corpus tūm. sed animam etiam occidere potes in gehēna,hoc est, mādata ego tua magis timui,quam seculi huius principes,ob quorū timorē nūquam ego aliquid aduersus tua cōmisi mādata.intellige te etiam possumus principū nomine ipsum Saul regem: quem cū beatus Dauid occidere sæpius potuisset,ob veneretionem tamē mandatorum dei abstinuit.principi enim,inquit,populi tui non maledices.quod si maledicere prohibemur,quanto magis lædere,aut occidere?

Exultabo ego super eloquia tua,sicut qui invenit spolia multa. ἀγαλλιάσομαι. Quemadmodum,inquit,quis diues efficitur inuētis spoliis,ita eloquia tua mentem illuminantia,& scientiæ thesaurum præstantia,me diuitem faciunt.

Iniustitiam odio habui & abominatus sum,legem autem tuam dilexi. Non simpliciter odio habui,sed etiam abominatus sum.est autem abominatio maior quædam odij intēsio. de odio enim iam superius dixerat:iniquos odio habui & legem tuam dilexi.

Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Septies apud Hebræos sæpenumero ponitur ꝓ pluries sæpe, inquit,in die laudaui te,propter iudicia iustitiæ tuæ.hoc est,propter legē tuā,vel propter dispēsationes, atq; administrationes tuas quę cum iudicio à te fiunt:cum iuste omnia & decēter facias.quod si septies referri dicamus ad numerum,diem hic intelliges perfectū, hoc est, diem & noctem.& connumera hoc pacto,mediam noctem,diluculum,mane,tertiam horam, sextam, nonā, & vesperas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalū. Diligentibus legem tuam pax est, non cum inuisibilibus inimicis, sed cum deo: & non est illis offendiculum aliquod. lex etenim omnem illis viam virtutis explanat, & omne peccati impedimētum aufert. vel illis est pax cum iis, qui eiusdem sunt fidei, tametsi hi sæpenumero pacem habere cum eis nolint.

Expectabam salutare tuum domine, & mandata tua dilexi. Et dilexi ea, vt adinuenirem, quod expectabam.

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Non solum custodiuit, sed etiam dilexit: nec tantum dilexit, sed dilexit vehementer.

Seruaui mandata tua & testimonia tua. Quæ superius diuisit, nunc coniungit.

Quia omnes viæ meæ in cōspectu tuo domine. Causa, inquit, huius obseruationis meæ est, quia omnes cōuersationis meæ viæ, & omnis actio mea in cōspectu tuo perficitur, & te teste, vitæ meæ semitam ambulo. præuidebā enim, inquit, dominum in conspectu meo semper. vnde timens te, qui omnia mea semper vides, obseruo etiam mandata tua, & testimonia tua.

Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine. Non auertatur, nec repudietur à te, tanquam quæ admittenda non sit. quæ nam autem fuerit hæc deprecatio, audi.

Iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. Ecce prophetæ nostri deprecationem. fac, inquit, me nō iuxta humanas artes, aut mundi scientias sapere, sed iuxta rationē tuam, vt & sermones tuos intelligam, & legem tuā ad plenum cognoscam.

Intret postulatio mea in conspectu tuo domine. Postulationē Aquila orationē dixit, & Symmachus suppositionem, & superius quidem dixit: appropinquet: modo vero, intret. nam si appropinquauerit omnino etiam intrabit.

Secundum eloquium tuum eripe me. Iuxta sapientiā tuam libera me ab afflictionibus: vel iuxta promissionē tuam. quemadmodum & superius dictū est. nam priuatim dominus ei pollicitus fuerat, auxilium atque opem suam se illi præstiturum esse.

ἐξελοῦ με.

Eructēt labia mea hymnū cū docueris me iustificationes tuas. Simulac

Simulac iustificationes tuas sapientius me docueris, hymnum aliquem in gratiarū actionē mea efferāt labia: hymnū, dico, priuatū aliquē, qui pro huiusmodi acceptis beneficiis in laudē tuā, atq; in gratiarū actionē conscriptus sit. hoc autem orationis & precum genere suum prophetā omnibus ardentissimum demonstrat desyderium.

Pronunciet lingua mea eloquia tua. Assidue ea loquatur, ita vt semper eadem, aut mediter, aut alios doceam, & nulli rei alij vacem. φθέγξεται.

Quia omnia mandata tua, iustitia. Hoc est rectitudo, seu directio: mandata inquam, tua humanam vitā moderantia. huiusmodi autem sermone superius etiam vsus est, dicens: iudicia testimonia tua.

Fiat manus tua vt saluet me quia mandata tua elegi. Aduenit, vt saluet me. huiusmodi illud est, quod alibi legimus: esto mihi in deum protectorem.

Concupiui salutare tuum domine, & lex tua meditatio mea est. Salutem eam concupiui, quæ à te est, & non humanū aliquod auxilium: atq; ideo lex tua meditatio mea est, vt per eā ab inimicorū insidiis me eripias. possunt hęc etiā intelligi dicta esse de saluatoris nostri incarnatione, quę quodam mundi salutare à deo missum merito appellatur, (natus est enim, inquit, nobis hodie saluator.) quod salutare prophetā noster videre optabat: quemadmodū alibi dixim⁹. vnde merito subdit: lex tua meditatio mea est: veluti quę de huiusmodi sæpenumero loquitur salutari: tametsi adū bratę atque obscure admodū illud nobis significet.

Viuet anima mea et laudabit te, et iudicia tua adiuuabunt me. Viuet anima mea verā vitam, quando qui bona fecerūt, ibūt in vitam æternā: & laudabit te tūc sublimius & perfectius. & iudicia tua legalia adiuuabūt me, qui ea seruauī, & non mediocrē mihi fiduciam præstabunt. quędam vero exemplaria habent optantis in modum, viuat, & adiuuent: ita vt precetur propheta viuere vitam ex virtute, quæ proprie vita est: & adiuuari ad hoc à lege, quæ dirigat eum, & moderetur, vt prædictum est.

Erraui sicut ouis perdita: quære seruum tuū, quia mandata tua non sum oblitus. Erraui nō deperdita aut relicta via mādatorū tuorū, sed erraui in montibus, errabundus illic de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gens, huc atque illuc pertransiens, dum persecutionem sustineo. quære igitur me, & iterum ad priorem habitationem reducito, persecutores meos compescens: quia mandata tua non neglexi. vel sermo est ex noui populi persona erraui, inquit, quasi ouis perdita per rectam religionis semitã non ambulans, sed per obliquas quasdã atque ambiguas vias, quæ ad perditionem ferunt. quære seruũ tuum, omnia, inquit, seruiunt tibi. quære eum igitur tu, ô pastor bone, qui iuxta euangelicam depertitæ ouis parabolam, animam posuisti pro ouibus tuis, & me perditam ouem ad ouile tuum congrega. verum quod sequitur, aduersari videtur huic sensui. neque enim obliuisci dicitur mandatorum dei is, qui nondum ea didicit, sed qui ea olim edoctus est. nisi quis fortasse tempus, hoc in loco, positum esse dicat pro tempore: non sum oblitus, hoc est, non obliuiscor.

ἀναβαθμῶν. *Canticum ascensuum.*

Quindecim hæc cantica eandem prorsus inscriptionem habent: videlicet canticũ ascensuũ. vel iuxta aliã interpretẽ, cãticũ ascensorum. huiusmodi autem inscriptionem sortita sunt, quia captiuos in Babylone Iudæos ascensuros esse prædicunt in Hierusalem. continent nanque huiusmodi materiam, & tradunt quomodo isti tunc in captiuitate constituti, deum rogauerint, ac tandem ab eo exauditi, suam patriam receperint. & incipiunt quidem à clamore atque à precibus: quas ad deum fundebant, cum ea calamitate premerentur. finem vero habent, qui ad illud tempus pertinet, quo integre in patriam restituti fuerunt. & hoc quidem secundum historiam. iuxta anagogen vero huiusmodi inscriptionem habent hæc cantica, quia inter cæteros psalmos huiusmodi præcipue dei populum à Babylone, hoc est à seculi huius confusione, vbi in passionum atque in affectuum seruitute captiuus detinebatur, ad supernam deducunt Hierusalem. quicunque enim legerit, atque intellexerit, quanto antiquus ille populus, terrestris Hierusalem teneretur desyderio, & quomodo lamẽtabatur, & quales ad deũ emittebat voces: quæ nam etiam diceret verba, cum illuc reduceretur: atque ea denique omnia, quæ in his canticis continentur, ardentior profecto, & ipse reddetur, & vehementiori amore flagrabit supernæ ac cœlestiu Hierusalem.

PSALMVS CXIX.

Ad dominũ cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. In captiuitatis scilicet calamitate, quam in Babylone sustinui. clamorem autem non oris intelligit, sed animæ valde dolentis & contritæ atque ad solum deum intentæ, qui solus eripere hominem potest à periculis. huiusmodi etenim animæ clamorem statim exaudit deus. verba autem hæc ex fidelium etiam persona dicta esse possunt.

Domine eripe animam meã à labiis iniustis, & à lingua dolosa. Hoc est, quod à deo petiit cum clamaret. vel hoc vnà cũ aliis, quę inferius postulasse cũ videbimus. per labia autẽ iniusta, ea intelligit, quæ iniustitiam in alto loquuntur, queadmodum in septuagesimo secundo psalmo scriptũ est, vel calumniantium, & iniquorum hominum labia. linguam etiam dolosam, eorundem linguam appellat, vel speciatim insidiatorum linguam.

Quid detur tibi & quid apponatur tibi ad linguã dolosam? Alius interpres reddidit, quid dabitur tibi, & quid apponetur? ad ipsum enim supplicantem propheta sermonem conuertit interrogans, quænam ei defensio, seu quęnã data bitur vindicta aduersus dolosam linguã illam. & significare nobis videtur hoc sermone, vel quod huiusmodi, lingua ob summam suam malignitatem difficillime poterit superari, vel quod nulla ei defensione aut vindicta aduersus talem linguam opus est: cum doloso homini, dolus ipse satis ampla sit pœna.

Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Hoc etiã à prophęta ad supplicantis populi consolationem dictũ est, cui his verbis suadere nititur, tristandũ ei minime esse, cũ potentis dei sagittæ acutæ effectæ sint aduersus iniquos, & dolosos, & cum desolatoriis pariter carbonibus paratæ sit vt iniqui ferro cædendi, atque igne exurẽdi & penitus delendi sint. per sagittas autem & carbones varia suppliciorum, ac pœnarum genera intelligit. quidã vero per potentẽ hoc in loco, diabolum significari dixerunt, tanquam inualescentem aduersus negligẽtes, atque inertes: & p sagittas cũ carbonib⁹ desolatoriis, cogitationes quasdã, passionũ, atq; affectuũ plenas, nam & cito

Universidad de Deusto
Biblioteca

sagittarum instar penetrant:& carbonum,hoc est,ardẽtium prunarum instar incendunt,& virtutem delent, quasque ipse etiam Apostolus carbones ignis appellauit.deinde rursus sermo est,ex persona supplicãtis populi.sequitur enim.

παξοικια.

Heu mihi quia peregrinatio mea prolongata est. In Babylone nimirum,seu in captiuitate,cuius nunc diuturnitatẽ deplorat.

Habitaui cum tabernaculis Cedar, Habitaui inquit,in medio tabernaculorum Cedar. hanc etenim miseriam etiã deplorat.Cedar autem regio quædam est,Babyloni proxima, quæ habitatores prauos habebat. inter hos vero, Babyloni Iudæos habitare statuerant.& quia Cedar interpretatur obtenebratio, non immerito ij, qui inter tenebrarum tabernacula habitant, lamentãtur. possumus autem tenebrarum tabernaculum appellare, moram illam,ac consuetudinem, quam quis inter animi affectus & passiones ducit,quæ mentem obtenebrant.

παξωικησεν.

Multum peregrinata est anima mea. Multis annis,ac longo tempore in captiuitate peregrina fuit.

Cum iis qui oderant pacem:eram pacificus. Cum contentiosis illis hominibus Cedar pacem agebã,nec pro mundana aut temporali re vlla eis aduersabar:quinimmo vt captiuus omnia illis permittebam.docemur autem his verbis tales fieri nos, cum omnibus scilicet pacem habere. nam si cum iis etiam,qui pacem ipsam oderũt, pacificos nos esse decet,quanto magis cum iis, qui pacem amant? rint?etimus autem tales, si veluti hospites atq; exteri in hoc mundo vixerimus,si tanquam peregrini conuersabimur,non contendentes pro præsentibus huius seculi rebus;neque animum in eis quasi in permanentibus ac perpetuis rebus ponentes.

Cum loquebar illis,oppugnabant me gratis. Gratis dixit pro fine causa, nullam nimirum occasionem habentes, sed temere omnia administrantes : quod ex eo perspicere licet,quod nec tunc parcebant mihi, quando ego pacifice agebam cum eis.

PSALMVS CXX.

LEuaui oculos meos in mõtes,vnde veniet auxiliũ mihi. Hoc cantico ea verba prædicuntur à prophetã quę dicturi erant Iudęorum captiui,cum ex Babylone discessuri essent,& ascensuri in Hierusalem.per montes autem cœlos intelligit,ob summam scilicet eorum altitudinem.illinc etenim sperabãt aduenturum sibi esse consuetum dei auxilium:quo ducente illesi in patriam peruenirent.deinde sermonem suum magis declarat,dicens.

Auxilium meũ à domino,qui fecit cælum,& terram. Ab eo qui vere dominus est.proprium enim dei est,vt omnium creator dicatur,cum ipse solus sit,qui posit creare. & nos igitur si animæ oculos in cœlum leuauerimus, eósque à terrenis rebus omnibus dimouerimus, diuinum simili modo consequemur auxilium.

Ne des in commotionẽ pedẽ tuũ, neque dormitet qui custodit te. Hoc ad fraternum amorem pertinet,vt vnusquisq; pro altero effundere ad deum preces addiscat.ne des,inquit, pedem tuum in commotionem, hoc est, in fluctuationẽ: neque à recta virtutum via auertaris:ne idcirco ipse etiã deus,qui te custodire solebat,dormitet,hoc est,ne ipse etiam negligens videri possit in iis quæ ad custodiam tuã pertinent:eo quod inaduertenter sis lapsus. vel,ne des iter tuum in fluctuantia & lubrica negotia,sed tutã legis, ac mandatorum semitam conscende, quæ rectum iter incedentibus præstat.

μὴ δώῃς.

Ecce nõ dormitabit,neque soporabitur,qui custodit Israel. Deus non negliget,nec negligenter aliquid erga illum agit,qui per tutam,quam diximus,viam incesserit, & à lubrico seculi calle abstinuerit.possumus &nos fideles omnes dici nouus Israel, quemadmodũ sæpe alibi diximus: præcipue in psalmo quadragesimotertio,ibi:Exurge,quare obdormis,domine.

οὐ τὸ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει.

Dominus custodiet te,dominus protectio tua ad manũ dexterã tuã. Dominus te hoc pacto incedentẽ custodiet,dominus protectio tibi erit,iuxta manũ dexteram tuam, hoc est, adiutor tibi erit in bello.solent enim, qui aliquem protegunt,illius dexteræ assistere. vel protectio tua ad dex-

κύριος σκεπάζει σε κύριος σκέπη σου ἐπὶ χειρὶ δεξιᾷ σου.

Universidad de Deusto
Biblioteca

teras actiones tuas: protegens nimirum te bona opera facientem. vel, protectio tibi erit per actiones tuas bonas, & dexteras.

Per diem sol non vret te, neque luna per noctem. Tantam tui curam habebit, vt neq; solem, aut lunam permittat tibi perturbationem aliquã inferre: quod dixit, vt summum erga huiusmodi hominem dei studium esse demonstraret. verisimile est autẽ antiquum populum prædicto tempore hanc gratiam à deo fuisse consecutum. Lunam autem vrere dixit, iuxta aliquos, eo quod non humida sit tantum, sed etiam calida. vel sol non vret te, neque etiam luna lædet te. vrere enim dixit pro lædere.

Dominus custodiet te ab omni malo, custodiet animam tuam dominus. Eandem sæpius repetit sententiam, sermonem confirmans, & diuinæ protectionis desyderio nos exhortans, vt per rectam, quam diximus, virtutum semitam incedamus. vel custodiet corpus tuum, & animam tuam, ab omni periculo.

Dominus custodiet introitum tuum & exitum tuum. Hoc est, conuersationem, & vitam tuam. vel ingressum in hanc vitam, & exitum ex ea. vel omnem vitam, quæ in ingressu, atque in exitu perspicitur.

Ex nunc & vsque in seculum. Hoc est, & in futurum: vel vsque in seculum vitæ tuæ.

Canticum ascensuum. PSALMVS CXXI.

Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Huiusmodi verba dicebant, cum incederent, & proficiscerentur cum gaudio.

Stantes erant pedes nostri in aulis tuis Hierusalem. Cum prædicta audissemus verba, pedes nostri illico stantes erant in aulis Hierusalem, opinione scilicet, seu reputatione nostra. visus enim mihi sum illic consistere, ita animo imaginatus ob vehemens patriæ desiderium.

Hierusalem ædificata, vt ciuitas. O Hierusalem, quæ olim, vt vera ciuitas, constructa es.

Cuius participatio eius in idipsum. Vel iuxta alium interpretem:

pretem: cuius contiguitas simul est, hoc est, cuius participationes, atq; habitationes ob inhabitantium multitudinem contiguæ, atque in vnum connexæ sunt. Nam quod ait: in idipsum: idem est, quod vnà, aut simul.

Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini. Hoc ad maximam Hierusalem laudem dictum est. Neque enim adeò magnitudine sua, aut ædificiorum structuris, ornata erat, quantum vna hac re, quod vniuersæ tribus populi Israel, ter in anno illuc congregabuntur, quando totus populus in vnum conueniebat: in Paschate nimirum, in Pentecoste, atque in Scenopegiis. Illuc igitur olim ante captiuitatem ascenderunt tribus Israel, illuc congregabuntur. Domini autem tribus eas appellauit, tanquam peculiarem dei populum, vel tanquam tribus à deo ordinatas.

Testimonium ipsi Israel. Quæ res, inquit, demonstratio quædam est non vulgaris ipsi Israelitico populo, diuinæ promissionis, quæ finem suum iam est consecuta. Nam & multiplicatum est semen Abraham, & promissionis terram obtinuit. Vel cõtestatio hæc fuit populo Israel. Contestatus est autem deus, quod aliquando, & certis temporibus illic essent congregandi. Ordo est, illuc ascenderunt tribus, & quę sequuntur: ita vt abundet dictio, enim. Ea quod ait: testimonium ipsi Israel, defectiuus est sermo. Subintelligenda enim est dictio, iuxta: vt sit sensus, quod illuc ascenderunt iuxta contestationẽ & diuinum mandatum à deo olim factum ipsi populo.

Ad confitendum nomini domini. Hoc est, vt per diuinũ cultum à lege ordinatum, condignas deo gratias agerent.

Quia illic collocata sunt sedes in iudicium. Ecce alia laus vrbis Hierusalem. Illic etenim stabiliti sunt, inquit, regales throni ad populum iudicandum. ἔδρανα.

Sedes super domum Dauid. Hoc est, in domo, seu in palatio Dauid. Vel, primo loco sedes sacerdotum dixit, secundo autem loco regias sedes.

Interrogate quæ ad pacem sunt ipsam Hierusalem. Ad ipsam, inquit, Hierusalem pacifica loquimini verba. Pax scilicet sit tibi: pax populo. Deinceps etenim immensam, atq; (vt ita dicam) profundam pacem habebit, & gaudium. ἐρωτήσατε.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alius vero interpres: salutare eam: dixit.

Et abundantia diligentibus te. Et abundabunt non tui tantum ciues, sed vicinæ etiam gentes, quæ te diligunt. Prophetiam autem continent hæc verba.

Fiat pax in virtute tua. Alius autem interpres in futuro dixit, fiet. Per virtutem autem, ipsos Iudaici populi milites intelligit, quibus certissima erit pax, si bellum, aut hostem nullum habuerint.

Et abundantia in turribus tuis. Alius etiam interpres in regiis tuis dixit: & alius in septis tuis. Illud etiam sciendum est, quod in Græca lectione, non in turribus simpliciter legimus, sed in πυργοβασίοις: qua dictione hoc in loco mœnia turribus circunsepta ac munita intelligimus.

Propter fratres meos, & proximos meos loquebar pacem de te. Prophetæ verba sunt ad ipsam Hierusalem. Propter cognatos inquit, meos Israelitas, & propter tribus eiusdem populi, rogabam pacem pro te: vt illi nimirum in pace degentes & deum suum colerent, & pro acceptis beneficiis condignas ei gratias agerent.

Propter domum domini dei nostri quæsiui bona tibi. Propter sacrum dei templum, quod in te constructũ est, tranquillitatem, atq; abundantiam tibi studiose quæsiui: vt proprium scilicet, atque antiquum decorem recuperares, & diuinum cultum lege constitutum.

Canticum ascensuum. PSALMVS CXXII.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cælo. Ex eiusdem populi persona proficiscentis in patriam, legenda sunt hæc verba. Habitare autem deus dicitur in cœlo, veluti, qui in sanctis, ac mundissimis angelicis virtutibus, illic in cœlo habitantibus, requieſcit. Nam & de sanctis, qui in terra sunt, dictum legimus inhabitabo in eis, & inambulabo.

Ecce sicut oculi seruorum ad manus dominorũ suorũ, sicut oculi ancillæ ad manus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Hac seruorũ atque ancillarum comparatione, seu exemplo: illud significare volunt, quod ad deũ assidue & constanter aspiciunt, quòdq; nullam

nullam aliunde habent auxilij spem, quinimmo, & quod nunquam desistent, donec misericordiam consequentur. Verbum autem, misereatur, tametsi optantis modum teneat, futuri tamen significationem habet, pro miserebitur. Quidam etiam dicunt ancillæ comparationem ideo appositam fuisse, vt maiorem affectionis intensionem in deum ostenderent. Magis etenim id fieri solet ab ancillis, vtpote infirmiori sexu, quàm à seruis.

Miserere nostri domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione. Contemptu, inquit, atque opprobrio, ab eis afficimur, qui nos fecere captiuos, atq; à prauis etiam vicinis qui calamitatibus nostris delectantur: vel ab aliis gentibus per quarũ regiones in patriam incedebant. Repetitio autem illa verbi miserere, ardorem quendam animi demonstrat: supplicant igitur ea ratione misericordiam à deo consequi, & celerius in patriam restitui.

Amplius repleta est anima nostra. Prædicta scilicet despectione. πλεῖον.

Opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Subaudi verbum obueniat. Obueniat igitur opprobrium, & despectio ad humiliationem scilicet, atq; eruditionem eorum, ne dum prospere omnia eis succedunt, & superbi sunt, extollantur inde, atque eleuentur aduersus humiliores, atq; infortunatos homines. Congruit etiam hic psalmus iis omnibus qui ad supernã ambulant Hierusalem, quique à visibilibus atque ab inuisibilibus læduntur inimicis.

Canticum ascensuum. PSALMVS CXXIII.

NISI quia dominus erat in nobis (dicat sanè Israel) nisi quia dominus erat in nobis, cum exurgerent homines in nos, sanè viuos deglutissent nos. Hæc verba ex eorum persona prolata sunt, qui iam reuersi erant in Hierusalem. Agunt enim gratias deo, atque hortantur vniuersum populum, vt cum eis dicant: quod cum quidam hostes aduersus eos modo ex captiuitate reuersos, consurrexissent (vicinæ enim gentes contra eos bellum mouerant, cum nondum munita esset Hierusalem) nisi erepti, inquiunt, fuissemus à periculo, ea ratione, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

dominus erat in nobis, præ summa sanè tunc inuidia, viuos nos omnes deglutissent. Hoc autem figurato sermone Propheta summam imminentis ruinæ celeritatem denotauit. Quidam etiam aiunt dictionẽ, quia, hoc in loco abundare.

ἄρα. *Cum irasceretur furor eorum in nos, sanè aqua demersisset nos.* Per aquam vehemẽtem hostium impetum intelligit. Qui ideirco ira ac furore perciti erant, quod Iudęorum populus fuisset in patriam restitutus. Dictionem autem sanè, posuit pro cæterum, seu etiam pro, vere.

Torrentem pertransiuit anima nostra. Vehementem atque inordinatum hostium impetum momentaneumque, & omne obuium secum rapientem, turgido torrẽti comparat, quemadmodum & superius aquæ comparauit. Pertransisse autem dixit pro, prætergressam esse, atque effugisse. Anima etiam nostra dixit, pro ipsi nos, veluti à parte totum significans.

Sanè pertransiit anima nostra aquam intolerabilem. Vere eam prætergressi sumus, atque in securitate nunc consistimus.

Εὐλογη. *Benedictus dominus qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.* Per dentes, & feritatem & potentiam hostium denotauit: quasi auidi viderentur, vt ipsos etiam viuos homines deglutirent.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Quemadmodum hostium vires, ac feritatem denotauit, indignationẽq; & potentia armatos eos esse docuit, ita etiam populi debilitatem declarat, passeri illum comparãs. Est etenim passer infirmissimũ quoddam animal, & captu facillimum. per laqueos vero insidias eorum varias, ac machinationes intelligit, quas omnes contritas esse dicit, ac dissolutas.

Adiutorium nostrũ in nomine domini, qui fecit cœlum & terram. Non in curribus, neq; in equis, aut in huiusmodi viribus, quemadmodum in psalmo 21. prædictum est, sed in nomine domini, qui vere deus est, hoc est, adiutorium nostrum in sola dei inuocatione consistit: dum scilicet vel deum illum appellamus, aut alio modo eum inuocamus. Vel, in nomine domini circunloquendo dixit, pro in domino. Congruit etiam hic psalmus iis omnibus, qui diuina prouidentia à tentationibus, & à calamitatibus fuerint liberati.

Canticum ascensuum. PSAL. CXXIIII.

Vi confidunt in domino, sicut mons Sion. Hic psalmus optime consequitur ad præcedentes. & gratiarum actiones continet, pro liberatione ab inimicis. Ij, inquit, qui confidunt in domino, erunt, sicut mons Sion: constantes nimirum, incommutabiles, & securi.

Non commouebitur in seculum qui habitat in Hierusalem. Qui habitant, inquit, in Hierusalem in seculum, hoc est, per totum seculum determinatum non euertentur, nec decident. Proprie autem hæc Prophetę verba ad eos pertinent, qui in superna ac cœlesti habitant Hierusalem, illi etenim nunquam commouebuntur.

Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui, ex nunc & vsque in seculum. Maximam etiam, inquit, securitatem habet ob montes qui in circuitu eius sunt, verum illa præcipua est omnium securitas, quod dominus eam custodit. Ideirco, qui illic habitant non commouebuntur vsque in seculum: in seculum, inquam, quod ad ipsius Hierusalem salutem, iam à deo determinatum est, vt diximus.

ἀγίου. *Quia non dimittet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum.* Causam reddit diuinæ custodiæ. Per peccatores autem, impios, atque iniquos omnes intelligit, quales etiam ipsi sunt dæmones. Per virgam vero, eorundem regnum, aut potentiam intelligit. Iustos vero eos appellat, qui secundum legem viuunt.

Vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Iustos deus sua hac custodia, & protectione frui voluit, vt iniquum aliquid non attingant, sed benefactorem colant.

Benefac domine bonis, & rectis corde. Sermonem suum Propheta in orationem concluſit. Bona, inquit, fatito domine, & bona dato hominibus bonis & rectis, qui non peruerso aut doloso, sed simplici sunt corde.

Universidad de Deusto Biblioteca

Σπειραγγαλιάς.

Declinantes autem in tortuositates, adducet dominus cum operantibus iniquitatem. In tortuositates, hoc est, in peruersa atque obliqua. Huiusmodi enim homines adducet deus ad pœnas, & perpetuis eos tradet suppliciis. vel repellet eos tanquam iniquis hominibus similes.

Pax super Israel. Subaudiendum est verbum, sit. Congruit etiam hic psalmus iis, qui in excelsa atque incommurabili ecclesia habitant, in cuius circuitu sunt sublimes doctores, munientes nimirum & custodientes eam, & Christus etiam in circuitu populi sui.

Canticum ascensuum. PSAL. CXXV.

Ἕως τοῦ ἀπεστράφη.

VIn conuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Hic psalmus etiam cõsequentem ad præcedentes materiam continet. Per conuersionẽ enim propheta, reditum ac restitutionem intelligit in patriam: cuius patriæ filios, hoc est, cuius populum in captiuitate olim constitutum, captiuitatem Sion appellauit. Per consolationem vero, refrigerium intelligit. Reuersi, inquit, in patriam valde refrigerati sumus. Nam Græca dictio ὡσεί pro qua interpres sed didit, sicut, non solum hanc significationem habet, sed interdum ponitur pro, quàm, id est pro valde, quemadmodum & alibi. Quàm bonus deus Israel. Vtrobiq; enim eadem habetur dictio. Vel facti sumus quemadmodum consolati, hoc est, in gaudio fuimus atque in lætitia.

Tunc repletum est gaudio os nostrum. Hoc est iucundis ac lætis verbis, quæ summum animæ gaudium significabat.

Et lingua nostra exultatione. Idem repetit. Prædicit autẽ quæ futura erant, veluti iam facta.

Tunc dicent inter gentes. Tunc ij qui in gentibus sunt, dicent, vel simpliciter, gentes visa admiranda populi restitutione cum admiratione dicent.

Magnificauit dominus facere cum eis. Hæc sunt verba quæ finitimæ gentes dicent, loquentes de nobis Iudæis: magnificauit dominus facere cum eis: eo quod magnam in eis fecit misericordiam. Deinde iterum sermonem profert ex populi persona, dicens.

Μεγαλ

Magnificauit dominus facere nobiscum. Vere magnificauit, vt diximus: est etiam proprium hoc idioma Hebraicæ linguæ dicere: dominus fecit cum illo. subintelligitur enim dictio, misericordiam.

Facti sumus lætantes. Et quia restituti sumus in patriam, & quia dei potentia nota facta est vicinis gentibus.

Conuerte domine captiuitatẽ nostram sicut torrentes in austro. Κατάβασιν.

Supplicãt deinceps pro iis qui in captiuitate remãserant. Multi enim in Babylone relicti fuerãt, quibus pari modo reditum in patriã præstari petunt. Conuerte, inquit, domine reliquias nostræ captiuitatis, ipsamq; captiuitatẽ vrge atq; impelle, non secus ac vrgere atq; impellere soles torrentem per austrum. Solet enim hic ventus disiecta ac liquefacta nubiũ densitate pluuiam adducere, & torrentes magno cum impetu mouere. vel huiusmodi metaphora vtis est, optãs captiuitatẽ torrentis instar cito ferri, ita vt quamprimũ cesset, & tota protsus euacuetur, Iudæorum nemine in Babylone amplius relicto. Cito etenim exsiccantur torrentes. vel per austrũ, seu notũ, ipsam intelligit Hierusalẽ, hoc nomine à prophetis persæpe alibi appellatam, tanquam situ suo vergentem ad austrum. Conuerte, inquit, eam captiuitatẽ in austro, hoc est in Hierusalem.

Qui seminant in lachrymis in exultatione metent. Qui seminant spem salutis in orationum lachrymis, huiusmodi spei fructum metent in exultatione. Fructus autem ecit liberatio à pressura. Totus autem hic sermo iis congruit, qui in tentationibus sunt.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Ab vniuersalibus ad particularia pertransiit, de iis loquens, qui in captiuitate fuerant, & dicit: quod cũ irent in captiuitatẽ, in itinere ibant & flebant, spem illã seminantes, quã diximus.

Venientes autẽ venient in exultatione, tollentes manipulos suos. Αἴροντες.

Verũ in eorũ reditu venient illinc exultantes, & messem, hoc est seminatæ spei fructũ ferentes: quẽ ideo in lachrymis seminarũt, quia quemadmodũ frumenti semen indiget pluuiis, ita & huiusmodi spei semẽ, ad ferẽdos fructus indiget lachrymis: & quemadmodum terrenus ipse ager, aratri ferro indiget vt cõcreta terra scindatur atq; incidatur, ita & anima afflictionibus indiget, & tẽtationibus, q̃

Universidad de Deusto
Biblioteca

maiori quadã duritie illius duritiẽ molliãt, ne ſpinas germinet, aut tribulos, aut huiuſmodi alias noxias herbas.

Canticum aſcenſuum. PSAL. CXXVI.

Niſi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Cum reuerſi eſſent Iudæi ex captiuitate, templúmq; & ciuitatem rurſum ædificare cœpiſſent, prohibebantur à vicinis gentibus ob inuidiam pariter & timorem, ne eorum res proſpere ac feliciter ſuccederent: Et multum quidem temporis fuit, annorum ferme quadraginta, quo & Iudæi ædificare, & illi contrà modis omnibus impedire eos nitebãtur. Hoc igitur eruditus propheta noſter docet, vt ad deum confugiant, & coadiutorem incepto operi inuocent, atque in hanc prorumpit ſententiam: niſi dominus cooperatione ſua adſtiterit, & domum ipſe conſtruendam ædificauerit, fruſtra omnes ædificantes laborant. Diſtulerat autẽ aliquot annis deus ſuum Iudæis auxiliũ impendere, vt paulatim à ſomno, vt ita dicam, excitarentur, & ne diuturna quiete inertiores fierẽt, atq; ad priorẽ reditrent prauitatẽ, veluti quos celeriter ac de facili deus liberaſſet à malis. In vniuerſum etiã hic ſermo multis poteſt cafib⁹, ac ꝓpoſitis accõmodari.

Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Sed quid dico, inquit, de ciuitatis ædificatione, cum neque conſtructam ac iam perfectam ciuitatem cuſtodire, aut conſeruare quis poſſit abſque illius auxilio?

Τὸ ἐβρῄσιον ἐγήγερται μετὰ τὸ καθῆσθαι.

Vanum eſt vobis ante lucem vigilare, ſurgere poſtquã ſedeſſis, qui manducatis panem doloris. Cæterũ, inquit, vos, ô Iudæi, qui doloris panẽ mãducatis, hoc eſt, qui nec panẽ ipſum abſq; dolore comeditis, qui in afflictionibus vitam ducitis, admoneo, fruſtra id à vobis fieri, vt ante lucẽ ſummo mane, operi atq; ædificationi incumbatis. Fruſtrà etiã à vobis fit: vt poſtquã ſediſtis, ſtatim ad accelerandũ ipſum opus ſurgatis, hoc eſt, quod & noctu ſomno non vacatis, & interdiu nulla fruimini quiete. Quibus verbis dolore illos atq; angũſtiis plenos eſſe oſtendit: ea nimirũ ratione, quia non ſolũ fatigabantur laborando, ſed etiam aduerſus hoſtes eis pugnandũ erat. Armati etenim mœnia con

conſtruebant, & aduerſus impedientes pariter bellum gerebant, duplicem hoc pacto ærumnam ſuſtinentes.

Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas domini filij. Cum dilectis ſuis deus ſuauẽ ſomnum dederit, ſomnum dico, curis ac ſolicitudinibus vacuũ, hoc eſt, cum quietẽ ac libertatẽ à perturbationibus præſtiterit. Dabit autem hanc quietẽ tunc, cum vtile ac bonũ fuerit eã dari. Tunc non templũ tantum, aut ciuitatis mœnia ædificari vobis concedetur, ſed dabuntur etiam & filij, qui ita deo grati erunt, vt illius hæreditas atque illius populus appellari mereantur. Hoc autem dixit tanquã bonorum omnium caput. Liberorum enim procreationi Iudæi ſtudebant quàm maxime. Verũ hæc noſtra expoſitio ad Iudæos tantum, & priuatim pertinet. vt autẽ magis in vniuerſum dicam, cũ deus dederit dilectis ſuis ſomnũ, vt prædiximus, tunc nõ tantum ea perficientur, quæ cum ſtudio acta fuerunt, ſed addentur etiam perpetui, vt ita dixerim, quidam filij, filij, inquam, hæreditas domini: ac ſi diceret hæredes ſtudiorum, hæredes virtutum, hæredes dati à domino.

Merces fructus ventris. Merces illa, quæ de ventris prouenit fœcunditate, pietatis eſt merces. Retributio ſiquidem illa quæ in liberorum ac prolis datur copia, retributio plerunque ſolet eſſe virtutum. Iuxta anagogen vero, ij qui à deo in filios per regenerationis lauacrum adoptantur, merces ſunt incarnationis Chriſti: Chriſti inquã, qui vere ac proprie eſt fructus ventris beatæ Virginis, veluti qui ex ea abſque vllo viri ſemine natus eſt.

Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum. Quemadmodum, inquit, ſagittæ quæ in manu robuſti alicuius vi, ſi ſunt ob illius vires ac fortitudinem, terribiliores eſſe videntur, ita & filij eorum, qui à Babylonica excuſſi fuerint captiuitate, hoſtibus ſuis timendi ac terribiles videbuntur, propter inſuperabilem nimirum adiutoris dei potentiam. Tales etiam ſunt ſpirituales fidelium doctorum ſi, qui à dæmonum captiuitate excuſſi ſunt: ipſis ſcilicet dæmonibus terribiles ac timendi.

Beatus vir, qui implebit deſyderium ſuum ex eis. Sed quibus ex eis dico, bonis, quæ ſuperius cõmemorauimus: ex hoc videlicet, quod perficiatur tẽpli & ciuitatis cõſtru

ctio:quod requies detur,& liberatio ab omnibus perturbationibus:quòd multam ac pulchram prolem suscipiãt: quódque alia huiusmodi dei dona consequantur.

τῶν πολεμίων. *Non confundentur cum loquentur inimicis suis in portis.* Ij qui desyderium suum impleuerint,vt dictum est,non confundentur quasi imbecilles,cũ in portis ciuitatis hostes suos allocuti fuerint. Omnes etenim eorũ res, ac negotia bene se habebunt. Vel non confundentur quasi infirmũ ac debilem habeant deum, quẽadmodum ante ciuitatis instaurationem,hostes eis exprobrabant,sed multa loquẽtur cum libertate. Antiquis autem mos fuit, vt hostium nunciis,aut legatis ante portas ciuitatis loquerentur.

Canticum ascensuum. PSAL. CXXVII.

BEati omnes qui timent dominum. Recte consequitur hic psalmus ad præcedentem. Nam cum illic beatũ eum dixerit propheta,qui impleuerit desyderium suum ex eis, vt declaratum est,hoc in loco vniuersalem magis,& perfectiorem beatitudinem describit. Beati enim vere sunt, qui timent dominum. Vniuersalem autem dictionem addidit,dicens:beati omnes:vt denotaret pauperes aut seruos,aut alioqui mancos, aut membris mutilatos ac beatitudine non priuari, modo deum timuerint. Nam si hoc vnum adfuerit,nihil eiusmodi impedimento illis esse potest ad beatitudinem. Contrà qui deum non timet, etsi omnibus potiatur bonis, quæ alioqui hominibus amanda,atque appetenda esse videntur & beata,omniũ tamen est miserrimus:cum tamen is qui deũ timet, si omnia ei aduersa contingant, quę abominabilia hominibus atq; execranda esse videntur, omniũ beatissimus sit. Et aliter.pulchritudo fortitudo,diuitæ,gloria,multorum item atque elegantium filiorũ copia, & alia huiusmodi, non proprie beatum quem faciunt, ob huiusmodi scilicet bonorum incertitudinem atq; instabilitatem. Deinde declarat qui nã ij sunt,qui dominum timent,dicens.

ἐν ταῖς. *Qui ambulant in viis eius.* In viis ab eo statuis,& per diuina præcepta demonstratis.

Labores palmarum tuarum manducabis. Cum docuerit quã

nam vere sit beatus,& ostẽderit illum vere beatum dici, qui deũ timet, atq; ex hoc adhortatus fuerit populũ ad ambulandum in viis dei, deinceps ad hunc timentẽ deũ sermonẽ dirigit,futura ei bona prædicens. Quidam vero palmas dici intellexerũt pro manib⁹,veluti à parte totũ. Est etenim palma pars manus: & sensum huiusmodi esse dicunt, quod timẽs deũ manuũ suarũ labores percipiet, & nullo impediente lucrum componet. Atque hoc pacto Aquilas & Symmachus reddidere Aliqui vero figurã hic contineri dixerunt,q̃ græcę ἀντιφραστικῶς vocant,hoc est, significationem contrariam. Ad cuius declarationẽ animaduertendum est primo,quod Græca dictio χεῖρες non solum palmam,seu potius iũcturã manus significat, sed etiam fructum:iuxta quẽ sensum, præsentis versiculi lite ra legenda esset:labores fructuum tuorũ mãducabis. Ex ponũt igitur hoc pacto:vt labores fructuũ.dictũ esse afferment,pro fructus laborũ,&sensus sit,quod manducabit fructus laborum suorũ quisquis timuerit dominum.

Beatus es. Si times scilicet deum, ad maiorem enim sermonis sui confirmationem, iterũ repetit beatitudinem.

Et bene tibi erit. Et prospere tibi cuncta succedent.

Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Quemadmodum vitis abundat racemis,ita & ipsa filiis abũdabit. Abundantem autẽ eam filiis dixit, hoc est, ornatam ac fœcundam. Latera autẽ,seu potius,vt in Græca lectione habetur,κλίτη,pars quædã domus sunt:quo sermone idẽ sibi vult ac si diceret:in circuitu dom⁹ tuæ.alius vero interpres reddidit,in penetralibus domus,hoc est, in thalamis,vbi recumbere ac requiescere solemus.

Filij tui, sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Florentes nimirum atque in summo vigore,tanquam nouæ oliuarum plantæ.

Ecce sic benedicetur homo,qui timet dominum. Huiusmodi diuina benedictione fruetur. Per benedictionẽ vero gratiam & beneficium intelligit,tanquã laude dignum,& de quo bene ab omnibus dicẽdũ sit. Quod si quis quęstionẽ moueat dicens,quomodo iis qui timent deũ, nõ maiora promittantur bona,sed hæc tantũ tẽporalia:illud in primis dicendũ est, prophetã ad eos sermonẽ suum dirige-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re,qui taliũ bonorũ amore detinentur: deinde illud etiã addemus,quod ex abundãti propheta hęc etiã bona pollicetur,veluti vnà cum æternis bonis deus hęc tẽporalia etiam sit præstiturus:secũdũ quod alibi scriptũ legimus: quærite primũ regnum dei,& hæc omnia adiicientur vobis.Iuxta anagogen vero:vxor pij ac religiosi viri est anima,quæ cõiugis instar corpori cõiũcta,virtutibus iis delectatur quę corpori insunt:filij vero illius animę discipuli sunt,&eiusdẽ religionis imitatores,seu successores:qui etiam in spiritualis ætatis augmẽto florẽt,ac vigẽt,& ipsum doctorẽ circundãt, rationalibus eos cibis pascentẽ.

Benedicat te dominus ex Sion. Laudet te,&gratias etiã tibi tribuat.quẽ enim suscipit deus,eum etiam laudat,& quẽ laudat, eundem gratiis ac donis multiplibus solet cumulare.Dominũ vero dixit ex Sion,pro qui habitat in Sion, hoc est,in ea domo seu in eo tẽplo, quod est in Sion. Illic etenim habitare dicebatur deus , eo quod ibidem sacerdotibus responsum dabat, atque ad eos loquebatur.

Et videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ. Bona quidem inferioris ac terrestris huius Hierusalẽ hęc sunt: opes,diuitiæ,potentia,exercitus,victoria de inimicis,gloria apud omnes,atq; alia huiusmodi:bona vero supernæ ac cœlestis Hierusalem ea sunt,quæ nec oculus vidit,neque auris audiuit, & quæ in cor hominis nõ ascenderũt.

Et videas filios filiorum tuorum. Iuxta historiam quidẽ generis tui successores: iuxta anagogẽ vero p̃ filios filiorũ, hæredes ac successores in religione, ac pietate intelligite nimirum eos docente , & spiritualiter regenerante.

Pax super Israel. Huiusmodi etiam verba habuimus in psamo 124.per Israelem vero,non solum antiquũ populum,sed nouum etiam intelligimus,vt alibi sæpe dictum est.quod si pax intercisa est aliquãdo, id illorũ gratia effectũ est,qui se indignos præstiterunt.neque enim cõminante deo,desperandũ nobis est , sed per pœnitentiã cõfitendũ,vt illius à nobis irã auertamus,sicuti fecerũt Nineuitæ:nec rursus eodẽ deo bona pollicẽte,nobis pigrescendũ est: quinimmo maiori tũc studio nobis est contẽdendũ,vt promissiones illius ad finẽ perducamus. siquidem &Judę dominũ promisisse nouimus,quod simul cũ aliis

aliis apostolis cõsessurus esset super thronum, & iudicaturus duodecim tribus Israel: veruntamẽ promissionem huiusmodi tandem repulit, & se ea indignum esse omnibus probauit.

Canticum Ascensuum. PSALMVS CXXVIII.

Sæpe oppugnauerunt me à iuuentute mea. Hæc verba; ἐπολέμησαν.
etiam ex populi persona dicta sunt , cui sæpenumero , vt diximus , bellum illatum est à finitimis illis gentibus , quæ & templi & ciuitatis instaurationem impedire nitebantur. Per iuuentutem vero , hoc in loco Propheta primum illud tempus intelligit,quo populus è Babylone in patriam reuersus est.quod si hæc verba de dæmonum impugnatione intelligenda esse dicas,per iuuentutem expones primam ætatem.In ea etenim à dæmonibus statim nobis bellum infertur.

Dicat sane Israel , sæpe oppugnauerunt me à iuuentute mea. Apertè hoc & palam dicat , vt omnibus innotescat, à quantis nos deus liberauit periculis.

Etenim non potuerunt mihi. In me aliquid non potuerunt, seu non prorsus præualuerunt aduersum me,deo scilicet illud non permittente.atque ideo frequentius me impugnabant contendentes subuertere.

Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Impij,inquit, ac praui homines,multa mala machinati sunt supra dorsum meum,hoc est,non tantum coram me,atque in cõspectu meo aut palam, sed retro etiam & clam,ac latenter plurima in me moliti sunt , corpori meo & carnibus meis etiam non parcentes.

Prolongauerunt iniquitatem suam. Dum diu scilicet me impugnant.

Dominus iustus. Vere iustus est,me quidem pati permittens,vt moderatior fiam,illos vero iniuste in me irruentes,tanquam inuidos castigans.

Concidit ceruices peccatorum. Elatas hostium ceruices,hoc est arrogantiam & superbiam illorum abstulit, dum illos nos superiores facit.

Confundãtur & cõuertãtur retrorsum omnes qui oderũt Sion.

Optantis sunt verba, tametsi, vt ex Græca lectione manifeste dignoscitur, imperantis modum habeant. vel prophetico more imperatiuo modo vsus est, pro futuro, ac si diceret: confundentur & conuertentur: quam loquendi figuram in sequentibus etiam obseruabis. Possumus etiam hũc psalmum de noua Sion, & de futura fidelium ecclesia intelligere.

Fiant sicut herba tectorum. Non simpliciter dixit sicut herba quæ supra domos in tectis nascitur. Tabescit enim hęc facilius & citius deperditur. Fiant igitur caduci & faciles ad ruinã: cito etiam pereant, ac sine fructu. Deinde in hac herbæ similitudine immoratur, narrans quænam ei accidant.

χέρης.

Quæ prius quam euellatur, exaruit. Immatura atque intempestiua exarnit. Aliæ etenim non prius arescunt, quàm fructum dederint, & post datum fructum euelluntur.

De qua non implenit manum suam qui metit. Id est quam nemo metit, eo quod iam antea periit.

Nec sinum suum qui manipulos colligit. Et sinum suum non implebit, quemadmodum fieri solet in tempestiua ac matura herba.

οὐ συναγωγιεῖ.

Et non dixerunt prætereuntes, benedictio domini super vos. Et super qua herba viatores non benedixerunt, vt benedici solet metentibus. Per benedictionem vero, vt diximus, diuinam gratiam intelligit.

Benedicimus vobis in nomine domini. Ista etiam verba ex prætereuntiũ viatorũ persona dicta sunt. Benedicimus autẽ vobis dixit, pro benedictionẽ vobis precati sumus, in nomine domini pro inuocando ipsum dominum.

Canticum Ascensuum. PSALMVS CXXIX.

DE *profundis clamaui ad te domine.* Hunc psalmũ cõscripsit Propheta, modũ narrans, quem ipse seruarit quando in tẽtationibus atq; in calamitatibus cõstitutus ad deũ orabat: & docet eos pariter, qui ex Babylonica captiuitate in patriam reuersuri erant, se imitari, & sperare in domino. Ex profundo, inquit, corde clamaui ad te, non ex summis labiis. Alter enim clamor ardentissimus est, & alter frigidissimus: & ille quidẽ inferne intensus ex intimo corde ascẽdit, & cum

eũ labore. hic vero superne ab ore & remissus ac maxima cum facilitate illle etiã orantẽ prorsus trahit ad deum: alter vero sola vocis organa cõmouet. Per clamorẽ igitur, emissam vocẽ intelligit, nõ cum exteriori hac spirationis vehementia, sed cum interiori affectus intensione.

Domine exaudi vocem meã. Ex profundo scilicet emissam.

Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Aures dixit pro audiendi potentia. Intende, inquit, ad preces meas, veluti rationabiles, & decenter factas, ex ardentissimo nimirum atque intentissimo corde.

Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Si exquisiueris, & diligẽter inuestigare volueris delicta oĩa, quis quæso inquisitionem huiusmodi tuam sustinere poterit? vel quisnam inult⁹ relinquetur? certe null⁹. Quis eñ inquit, gloriabitur mundum se habere cor? vel quis vere dicere poterit se mundum esse à peccato? Omnes, inquit Paulus, peccauerũt: & rursus de seipso: nihil mihi cõscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Illud autem domine domine, admirantis in modum dictum est: admirantis di eo summam dei misericordiam & benignitatem.

Quia apud te propitiatio est. Vere, inquit apud te vera illa est propitiato, & misericordia, quoniam parcendo ac remittendo semper exquiris.

Propter nomen tuum sustinui te domine. Non ob mea virtutum opera, saluatorem te mihi adfuturum speraui. Peccator etenim ipse etiam sum, vt dictum est, sed id futurum speraui propter nomen tuum, ne scilicet contenneretur nomen tuum ab inimicis, quasi qui populum tuum à calamitatibus eripere ac saluare non posses. Vnde dixisse deum legimus apud Ezechielem: non propter vos hæc facio, sed ꝓpter nomẽ meũ, ne despiciatur in gentibus.

ἕνεκα.

Sustinuit anima mea in verbo eius. Expectaui & speraui in diuina illa promissione, quæ ad Patriarchas & progenitores nostros facta est: quod scilicet promissionis terram hæreditabimus: & quod si audiuerimus te, bona terræ consequemur. vel etiam promissionẽ illam: quod tu eos omnes saluabis, qui placere tibi studuerint: atque eos qui pœnitentiam egerint peccatorum.

Speranit anima mea in domino. In solo scilicet deo, & nul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

la alia in re.

ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας. *A custodia matutina vsque ad noctem, à custodia matutina, speret Israel in domino.* In eo nimirum, qui à periculis solus eti pere eum potest, & saluare. Custodias autem antiqui, certas noctis partes appellabant: eo quod milites in exercitibus noctem in quatuor solent partes diuidere, quibus alternatim vigilantes reliquum exercitum ab hostiū insidiis custodiunt. Quartam igitur noctis vigiliam, matutinam custodiā appellabant, veluti quæ mane ipsum iamiā adfore significaret. Admonet igitur propheta vniuersum populum Israel, vt toto vitæ tempore, in solo domino spē suam collocet. Per diem enim & noctē, omnem prorsus vitā significauit. Nam qui inceperit à matutina custodia & peruenerit ad noctem, & rursum ad matutinam redierit custodiam, hic circulatē diei & noctis ambitum peraget. A mane etenim incipiens redibit ad manē.

πολλὴ. *Quia apud dominum misericordia, & multa apud eū redēptio.* Vera nimirum misericordia quam & celerem & validam & illabantem iis omnibus præstat, qui deo digni sunt.

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Populū Israel, deo scilicet placere studentem, ac iuxta legis præcepta conuersantem. Congruit autem hic psalmus nouo populo Israel.

Canticum ascensuum. PSALMVS CXXX.

Domine non exaltatum est cor meū, neq; elati sunt oculi mei. Hūc psalmum etiā conscripsit in se ipsum beat⁹ Dauid, narrās qualē animi moderationē habetet, quādo à tētationib⁹ atq; à calamitatibus liberatus, quietā vitā agēbat. initruit tamen & populum è Babylonica reuersum captiuitate, eādem secum humilitatem, atque animi moderationem sectari, docēs in factis etiam atq; virtutibus propriis non confidere, sed in vnico tantum deo sperare. non exaltatum est inquit, cor meū, elatione aliqua, aut temeraria existimatione, neque oculi mei superbiæ morbo eleuati sunt. sed dicet aliquis: nōne hoc in loco propheta gloriatur? ꝙ elationis ac superbiæ vitiū est, profecto gloriatur.

matur. verum, exigēte id tempore, gloriari etiam nos deeet de virtute: quando nimirum non ad ostentationē gloriamur, sed ad audientium commodum, hoc est, quando illic huiusceemodi gloriatione ad virtutum imitationem imitantur. & cum dixerit: non exaltatum est cor meum, atque addiderit: neque eleuati sunt oculi mei, docuisse videtur quod vbi primum cor exaltatum in nobis fuerit, oculi etiam deinceps eleuantur.

Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. Nō ambulaui, inqt, cū hominibus maiorib⁹, & supra me admirandis. cū huiusceemodi enim viris cōuersatus nō sum indignū me illorum conuersatione esse reputans. nisi illi fortassis me inuitū coegissent. vel per magnos & admirādos, eos forte intelligit, qui sibi ipsis magni atq; admirabiles esse videbātur, hoc est, qui animo elati essent, & superbi, ac si diceret: nō tantū ego superbiā euitaui, sed cū hominibus eo vitio laborantibus etiā non conuersabar.

Si non humiliter sentiebā, sed exaltaui animā meam: sicut ablactatus in matre suā, ita retribues anima mea. Si humilia, inquit, nō sum sectat⁹, sed animo eleuatus sum, cū humilis tamē, atq; abiectus essem, & veluti infans, qui à matris papilla abstinuit, ita retribues. vel quia Græca dictio, οὐ non solū ita, sed valde etiam significat, alio modo expone. tu valde retribues animæ meæ. vtitur etiā hoc in loco propheta futuro indicatiui, pro optatiuo, quemadmodū sæpe huiusceemodi abusus apud scripturam reperimus. vel vere retribues: retributionem scilicet superbiæ. quidam vero ita construunt: si non humiliter sentiebam, tāquam ablactatus erga matrem suam, &c.

μὴ ὑψώθην μητέρος ἀπεγαλακτίσθη.

Speret Israel in domino ex nunc, & vsq; in seculū. Me scilicet imitatus q in calamitatibus, in otio & quiete, & in omni denicq; tēpore in deū spero. congruit etiam hic psalmus nouo populo Israel. fortasse etiā beatus Dauid & præsentem & proxime præcedentem psalmum ex eorū persona conscripsit, qui inter reuersos è Babylonica captiuitate, pij magis & religiosi erāt: narrās scilicet quas inter afflictiones emitterent ad deum preces, & qualē post quā ab eis liberati sunt animi moderationem haberent: atq; hoc ad vtilitatem & eruditionē nostrā qui à sæuiori dæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monum captiuitate liberati sumus.

Canticum ascensuum. PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Hūc etiam psalmum propheta ex populi persona conscripsit supplicantis templi constructionem exurgere, atque id impetrare optantis, si non propter se, saltem propter illud studium, quod eorum progenitor Dauid rex in deum habuisse perspicitur: vtpote qui ante primam templi constructionē, locum ei idoneum multa cum diligentia perquisiuit, per mansuetudinem vero, patientiā intelligit, quam beatus Dauid, erga Saulem & socios, erga Semei, qui contumelia eum afficerat, atque erga omnes alios hostes suos summam ostendit, solius autē mansuetudinis meminit, quia in hac virtute præ cæteris excelluit. vel per hanc virtutem cæteras quoque intellexit, memento, inquit, Dauid mitissimi hominis, atque ob mansuetudinem suam tibi olim charissimi.

ὡς ὤμοσεν τῷ κυρίῳ ηὔξατο εἰς θεὸν λάκωβ.

Quomodo iurauit domino, & vouit deo Iacob. Memento eius inquit, quemadmodum cum iuramento ea deo pollicitus sit, quæ inferius dicentur.

Si introibo in tabernaculū domus meæ, si ascendam super lectū stratī mei, si dabo somnū oculis meis, & palpebris meis dormitationē, & requiem temporibus meis, donec inuenero locum domino, tabernaculum deo Iacob. Memēto, inquit, quemadmodū ipse olim zelo quodā correptus est, cū domini arcā huc atque illuc errabundā ac vagā circum ferri videret. & cū iuramento pollicitus, dicens, non faciam ego hoc, neque illud, donec inuenero locū domino dignum, hoc est, locum templi, & habitatiōem arcæ ac tabernaculi. & re vera etiam non quieuit, donec illum inuenit quemadmodum in primo Regum libro traditur. dictio autem, si, hoc in loco, idem significat quod non: quemadmodū sæpe alibi diximus. Tabernaculum vero, & domus dei, dicebatur locus ille, vbi respōsa atque oracula dabantur à deo: vbi etiā ad probos & ad virtute præditos homines loquebatur, vt in superioribus diximus. nam alioqui deus nulla habitatione seu domo indiget, aut tabernaculo.

Ecce audiuimus eam in effrata. Quoniā, inquit, à patribus, nostris

nostris, vel etiam aliūde ex sacris libris audiuimus eam, Arcam nimirum, in Ephratæ locum delatā fuisse. est autem Ephrata eadem, quæ & Bethleem. legimus enim alibi apud scripturam: Bethleem domus Ephrata. Item Iacob, vxorem Rachel sepeliuit in Hippodromo Ephratæ: hæc, inquit, est Bethleem. appellabatur nanque olim locus ille primi possessoris nomine.

Inuenimus eam in campis syluæ. Inuenimus eam, hoc est, eo modo didicimus, vt supra dictū est, à maioribus nimirum nostris, seu ex diuinis libris. didicimus inquam, eam commoratam fuisse in cāpis syluæ, hoc est, huc atq; illuc errantis in morem circunlatā, vtpote quæ certum ac definatum locum aliquem nou haberet. hoc autem dicunt demonstrare contendentes, quod beatus Dauid necessario admodum pro ea zelo correptus est, vt locum illum inueniret, pro quo ipsi in præsentia ad deum supplicant:

ἀσπασώμεθα μὲν ἐν τῷ πνεύματι σεμνῷ.

Introeamus in tabernacula eius, adoremus in loco, vbi steterunt pedes eius. Hæc verba ex sanctorū persona dicta sunt, qui in populo ex captiuitate in patriam restituto aderāt. prædicitur autem his verbis, quemadmodum templum denuo erigendum erat, & quemadmodū ipsi illuc ingressuri erant, & adoraturi ibi deū, vt antea. tabernacula autem, templi aulas appellauit, vel ipsum templum, plurali vsus numero, Hebræorum more, vt sæpe diximus. Præterea dei tabernacula, ac pedes dei, & stetisse deum, humano more dixit, vt auditorum hebetudini condescenderet. illinc etenim horrēdæ illæ voces exibant, quæ obscura, atque ambigua quælibet de Iudæorum rebus declarabant, & futura prædicebant.

Exurge domine in requiem tuam. Hoc est, in templū tuum atque ad eius ædificationem, in quo antea requiescebas, hoc est, veni ad illud templum, atque ad illius loci auxilium, quod refrigerium, vt ita dicam, præstare tibi solebat, & requiem.

Tu & arca sanctificationis tuæ. Exurge, inquit, tu vnà cū sanctificationis tuæ Arca. potest etenim & illa quēadmodum olim, admirāda nunc etiā multa perficere, ppter diuinā gratiā, quæ in ea est. diuinę etem gratiæ domus merito poterat appellari. sanctificationis etiam Arcam dixit

tanquam sanctificatione plenam,& per quam multa sanctificari dicebantur.nam & omnia quæ in ea reponebantur,sancta erant,& præsertim lex,quæ quoslibet ad se accedentes sanctificabat.vel per sanctificationem templū ipsum intelligit,tanquam deo sanctificatum,& quod in psalmo septuagesimotertio sanctuarium appellauit,dicens:incenderunt in igne sanctuarium tuum.

ἐνδύσονται. *Sacerdotes tui induentur iustitia.* Si hoc factum fuerit,sacerdotes tui instar vestis iustitiam induent:cultus nimirum diuinos.vel omni iustitia induentur,hoc est,vniuersa virtute,vtpote iam deum colentes,atque in dies magis virtutis ipsius studium amplexuri.

ἀγαλλιάσονται. *Et sanctis tui exultabunt.* Et reliqui, inquit, homines, qui tibi sanctificati ac dedicati sunt,exultabunt,hoc est, vniuersus populus tuus lætitia afficietur : vel p sanctos, eos intelligit,qui cæteris excellebant virtutibus. deinde rursus ad memoriā cōfugiunt beati Dauid, seipsos indignos esse iudicātes,qui gratiam à deo possint impetrare.

Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Hoc est,eū non respuas,qui vt princeps foret super nos, à te in regem vnctus est.tuum autē dixit, vt dei beneuolentiam erga eum ostenderet.vel vnctū à te per legē tuā. non auertas aūt eū nobiscū ,p tēpli,ciuitatis & regni erectione supplicātē, nec inanes illius preces fore pmittito.

Iurauit dominus ipsi Dauid veritatem. Hoc est,stabilem ac veram promissionem fecit.

Et non contemnet eam. Cum verax sit, quinimo & ipsa veritas.quæ nam autem fuerit hæc promissio audi.

De fructu ventris tui ponam super thronum tuum. Hoc est, in throno,atque in sede regni tui.nec tantum hoc dicit sed & alia,quæ sequuntur.

Si custodierint filij tui testamentū meū, & testimonia mea hæc quæ docebo eos, & filij eorū in seculū seculi sedebunt super thronum tuum. Si filij tui,inquit, qui p successiones regnabūt, legem meā obseruauerint.per testamentum enim & per testimonia,legem ipsam intelligit,queadmodum,& sæpe alibi præsertim in psalmo centesimo decimooctauo, vbi etiam diximus:si obseruauerint, inquit, testimonia, quæ ego eos docebo, si lectioni legis meæ vacauerint, non ipsi

ipsi solum regnabūt,sed illorū etiam filij perpetuam regni successionem consequentur.& hæc quidem à deo eis promissa sunt : verum postquā ipsi pacta nō obseruarūt, iure etiā à promissis deciderunt.possunt etiam hęc verba intelligi,vt ab eis dicta sint,ea ratione vt deum sibi magis conciliarent,reuocantes ei in memoriā antiquas pollicitationes,& rogātes quodammodo vt eas adimpleret, vel vt mutuo sese consolarentur,& bonam populo spem præstarent.deinde addunt etiā sequentia verba, veluti & quæ à deo olim dicta etiam fuissent ad beatum Dauid.

Quoniam elegit dominus Sion,elegit eam in habitationem sibi. Sedebunt,inquit,filij tui in throno tuo,quoniam dominus elegit Sion,in qua sedes est regni tui. Ille inquam dominus,qui hæc tibi nūc loquitur verba:ego videlicet qui dominus sum.

Hec requies mea ī seculū seculi. Hoc est,hęc habitatio mea.

Hic habitabo quoniam elegi eam. Hæc & sequentia dicunt tanquam etiam sibi promissa.

Venationem eius benedicens benedicam. Per venationem ciborum atque eduliorum suppeditationem intelligit.hęc, inquit,benedicens benedicam,hoc est, præstabo magna eam abundantia. θήραν & nō χήραν.

Pauperes eius saturabo panibus. Hoc est, diuites reddam.

Sacerdotes eius induam salute. Hoc est,securitate,ac bona valetudine.

Et sancti eius exultatione exultabunt. Qui nam sint sancti deijam sæpe alibi dictū est.qđ autē ait exultatione exultabunt,itē benedicens benedicā,& alia huiusmodi, quidam idioma esse dicunt Hebraicę linguæ:quidā vero huiusmodi sermone vti dicunt scripturā,ad maiorem intentionem,& ad validiorem sententiæ confirmationem.

Illic orietur faciam cornu ipsi Dauid. In Sion scilicet,in qua oriri ei faciam gloriam,ac celsitudinem ex genere Dauid, quia & à posteris glorificabitur, & illius generatio semper regnabit. ἐξανατελῶ & non ἐξανατελῶ.

Parauit lucernam Christo meo. Christo meo, hoc est, regi meo Dauid.Meū autem ideo dixit, vt beneuolētiam suā erga eū ostenderet,vt diximus.Per lucernā vero gloriam posterorū eius intelligit,quæ lucernæ instar, gloriæ eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

splendorem oĩbus demonstrat,& huiuscemodi generationis progenitorem,veluti quoddam lumen futuris generationibus illucere facit. Vel,per lucernam,generis sui splendorem ideo intelligit,quia splendet inter gentes. Verum hæc omnia ea conditione illis promissa sunt, si testamentum dei custodiuerint,vt dictum est.

Inimicos eius induam confusione. Inimicos scilicet Dauid aut generis eius.

Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. Sup ipsum Dauid seu super eius semen. Super ipsum autem,hoc est, tẽpore ipsius Dauid,vel tẽpore seminis eius, quo tẽpore templum meũ summo cũ splendore florebit, hoc est, eo regnante. Quidam vero per cornu,& per lucernã,regem intelligunt Zorobabel,cuius hostes aiunt fuisse cõfusos, & quo regnante tẽplum domini,quod diu olim profanatũ,dirutũ,atque vt(ita dicã)tabefactum fuerat, effloruit. Quidã etiã verba illa:quia elegit dominus Sion, & quæ sequuntur omnia,prophetiã continere dicunt de iis,qui in Iudæorũ populo digni fuerũt,vt prophetica gratia cõsequerentur. Et quoniã iuxta historiæ sensum psalmum iam exposuimus,restat,vt tradamus etiã quæcũq; de saluatore nostro in eo tractãtur.introibim⁹, inquit,in tabernacula eius,adorabimus in loco,vbi steterũt pedes eius. Hæc verba ex fideliũ persona ,pphetice dicta sunt,q mutuo inter sese cõsultãt,qd nã facturi sint. Et per tabernacula,loca intelligũt,quę in Palæstina sunt, vbi habitauit aut conuersatus est Christus. Per locũ autẽ vbi steterunt pedes eius,vel eadẽ intellige tabernacula,& loca,in quibus dominus ambulauit,vel ipsam crucẽ,cui Christi pedes cõfixi sunt,& quã in psalmo 98. scabellũ pedũ ei⁹appellauit. Ex vniuersis q dẽ mundi partibus illuc cõfluunt homines,atque in ea sancta loca ingrediuntur, & adorãt illic dominũ. Exurge,inquit, domine in requiẽ tuã tu & arca sanctificatiõis tuæ,hoc est,tuę diuinitatis tabernaculum,tuũ scilicet sacratissimũ corpus Quẽadmodũ enim arca illa sancta dei ex incorruptibilib⁹ lignis fabricata erat,& purissimo insuper auro inaurata, ita etiã assumpta Christi humanitas,ex incorrupto eius corpore erat cõpacta,ex ipsaque vera,ac sanctissima diuinitate (vt ita dicã) erat

erat deificata,per vnionem nimirum illam ineffabilẽ veri dei. Sacerdotes tui induentur iustitia: Euãgelica nimirũ, vel omni virtutũ genere ornabuntur:& sancti tui exultabunt,& quicunque cũ sacerdotibus amatores fuerũt virtutũ,Angelicam petagentes conuersationem,illorũ etiã more exultabũt. Propter Dauid seruũ tuũ ne auertas faciem Christi tui. Si nullã aliã ob causam,propter me saltem seruum tuũ,quæso,ne Christi tui præsentiã auertas: qui per incarnationẽ suã hominibus apparebit: quinimmo rogo te,vt cito appareat. Veritas etiã quæ iurata fuit ipsi Dauid quod semen eius cõsessurũ esset supra thronũ regni eius,ad ipsum etiã Christum pertinet. Hic etenim vere ac ,pprie illius semẽ fuit. Quia ex semine q dem fuit Dauid:co ,ppter matrẽ,quæ à beato Dauid genus ducebat. Fuit etiã vere rex,eo quod subditis suis fidelib⁹, legẽ imposuit,& summã eorum curã habens,veri regis, & directoris amorẽ atque officiũ docuit,cũ pro eis mortuus sit:quæ omnia veri regis characterẽ ac figurã exprimũt. Si custodierint,inquit,filij eius testamẽtũ meũ, Euangelicũ nimirũ:& testimonia mea,hæc,quæ docebo eos: te scilicet prędicante. est enim hic sermo ex persona patris ad Christũ natum ex semine Dauid vnigenitum filiũ:sermone inquã,de Apostolis & discipulis, quos in Euangelio etiã Christus filios suos appellauit, tanquã per doctrinã & fidẽ sibi adoptatos. Si igitur hi filij tui hęc fecerint,quę dico,non ipsi tantũ,sed eorum etiam discipuli sedebunt super thronum tuũ:super thronũ inquã pastoris & doctoris. Cõstitues enim eos,inquit, principes supra omnẽ terrã. Vel in fruitiõe & requie æterni regni. Quæ ,pmissio sanè tũc demũ adimpletur,si custodierint legẽ, vt dictũ est. Hæc requies mea in seculũ seculi. Aeterna dei requies Ecclesia est fideliũ, in qua deus quiescit. Portæ eorum,inquit,inferni nõ pręualebũt aduersum eã. Per venationẽ autem eius,seu vt Græca dictio θήρα. aliter signi ficat,per capturã,prædicatiõis sagenã ac rete intelliges, per quam Christus venatur & capit eos,qui in hac natãt vt ita dicã,erroris salsugine. Vel venationẽ & capturã illã iuxta quã piscatores Apostoli,nõ amplius viuos pisces capiebant,vt occiderent,sed mortuos peccatis homines

Universidad de Deusto
Biblioteca

irretiebant,vt viuificarent.Per pauperes etiã eius, paupe res ſpiritu ĩtellige,quos cœli pane, hoc eſt, cœleſti regno Chriſtus erat ſaturaturus.Sacerdotes autem eius,æterna Chriſtus tunc demũ induet ſalute,ſi antea iuſtitia induti fuerint,vt prædictum eſt.Eius etiã ſancti exultatione exultabunt,poſt diſceſſum ſcilicet ex hac vita. Tũc etenim & ſacerdotes ita induti erũt,vt diximus,& ſancti exultabũt.In Eccleſia etiã oriri fecit cornu ipſi Dauid, hoc eſt, gloriam atq; honorẽ Dauidici nominis celebrari,atq; ex altari,dum laudatur ſcilicet & glorificatur ob oĩbus,tan quã progenitor Chriſti. Vel oriri fecit, validũ & ſublime cornu regni ipſi Dauid,in Sion,feriens ſcilicet, atq; deiiciens quoſcunq; ſibi aduerſantes. Hoc autem eſt regnũ Chriſti.Lucerna vero,quæ Chriſto fuit parata, caro illa ſanctiſſima eſt,quæ à deo fabricata,& diuinitati fuit coniuncta:quæ lucentiſſima erat,propter vitę ſplẽdorẽ.(Fuit etenim ſine peccato)& quia in ea requieuit,ſeptẽplicis illius fulgẽtiſſimæ lucernæ inſtar lucentiſſima ſeptẽplicis ſpiritus potẽtia.Vel per lucernã,Euangeliũ intellige, per quod oẽs qui conſtituti erãt in tenebris, illuminati ſunt, & ad clariſſimam deducti virtutẽ.Lucerna enim, inquit, pedibus meis verbũ tuum.Vel ipſum etiam domini præcurſorem,de quo ſcriptum eſt : ille erat lucerna ardens. Inimici vero eius dæmones ſunt,& reliqui omnes veritatis inimici : qui etiam omnes pariter confundentur, ſed præcipue in die reſurrectionis vniuerſæ carnis. Et ſuper ipſum denique efflorebit illius ſanctificatio:ſancta nimirum Eccleſia,quæ oẽs ad ſe accedentes ſanctificat, quæque ipſum Chriſtum tanquam florentiſſimam coronam in decorem,atque in ornamentum erat habitura.

Canticum aſcenſuum. PSALMVS CXXXII.

ἰδοὺ δὴ τὶ καλὸν ἢ τὶ τερπνὸν ἀλλὰ ἢ τὸ κατοικεῖν.

Ecce ſanè quid bonum,aut quid iucundum,quàm habitare fratres in vnum. Integram atque plenam captiuorum reſtitutionem proſpiciens beatus Dauid,& quomodo à perturbationibus atque ab ærumnis liberati,templum & ciuitatem iterum ædificaturi erant,& ſub vno principe vitam acturi, admonet eos,ne rurſus diuidantur, ne in diuerſas ac varias ſcindantur

dantur partes, vt antea, quando decem tribus proprium habebant ducem,& reliquæ duæ alterum imperatorem: quæ res tranſgreſſionum legis contentionumq;, & calamitatum perſæpe illis cauſa fuit.Admonet igitur eos, vt vnã,atque ſub eodem degant principe,dicens:Ecce ſanè quid tam bonum,aut quid tam iucundum eſt, quàm vt fratres eodem habitent in loco,atque eiſdẽ animis, ſumma cum concordia & conſenſu. Et multa quidem bona ſunt,quæ non ſunt iucunda & rurſum iucũda multa,quę non bona:fratrum autem concordia & communis eorũ habitatio, vtrunque hoc in ſe bonum continet. Nemini enim dubium eſſe puto,quod fraterno conſenſui vtrunque hoc conueniat bonum.Deinde huiuſcemodi bonũ, ſimilitudine atque exemplo quodam deſcribit,dicens.

Sicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam,barbam Aaron. Hoc quod diximus, adeò bonũ eſt & iucundum, ſicut legale illud vnguentũ,quo ſacerdotes vngebantur, quodq; ſuper eorum capita effundi ſolebat.Nam quemadmodum huiuſcemodi vnguentũ bonũ eſt, vtpote ſanctum,& iucundum etiam, veluti odoriferũ:ita & illa cõmunis fratrum habitatio,atq; cõcordia,ſummum quoddam bonum eſt, veluti quod,& natura ipſa, & lege etiam diuina cõmendatur.Et iucundum bonũ eſt, eo quia vtile eſt,& commodum:& quoniã à ſacerdotũ capite vnguentum in barbã deſcendebat,addidit,quod deſcẽdit in barbam:& deinde,in cuius nã barbam deſcenderet,expreſſit dicens:in barbã ipſius Aaron.Hic etenim ſacerdotum omnium primus vnguento vnctus eſt.Vel per Aarõ, quẽcunq; ſacerdotem intelligit,tanquam oẽs ab eo deſcẽderent.Et quoniamvnguentum hoc à barba in ſacerdotalis indumenti orã rurſus deſcendebat,iterũ addidit, dicens.

Quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Oram ſeu marginem veſtimenti,reliqui interpretes os veſtimenti reddiderunt.Eo vſque enim deſcendebat.

Sicut ros Aermon, qui deſcendit in montes Sion. Aermon mons eſt,Libano adiacẽs,vbi multa niuiũ copia cõſeruatur,vnde vapores generantur:qui aerẽ montiũ Siõ craſſiorem atq; hebetiorem reddunt,ac rorem æſtatis tẽpore non modicũ efficiunt : quẽ bonũ quidẽ eſſe dicemus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

veluti terræ arescenti necessariũ, iucundũ vero, eo quod æqualiter & cum delectatione superne in terram defertur. quia igitur ros iste causam atque originem habet ex monte Aermon, idcirco rotem Aermon eum appellauit.

Quoniam illic mandauit dominus benedictionem. Illic, id est in communi habitatione, in concordia, in amore fraterno, atque in dilectione, quæ est virtutum omnium caput. Cæterum dei benedictio erga homines idem est, quod diuina gratia: & benedictio ab hominibus in deum, diuina laus est seu gratiarum actio. Benedictio vero ab hominibus in homines, humana esse dicitur ad deum oratio, q̃ nimirum pro aliis preces effundimus ad deum.

Vitam vsque in seculum. Et rursus, Dominus mandauit & misit in concordes hoĩes diuturnam vitam vsq; ad seculum ab eo determinatũ, hoc est, per vniuersum, ac præstitum vitę tempus. Nam quẽadmodum contentio mortem operatur, ita & pax vitam, cum vnanimes, ac pacifici homines neque mutuo sese occidant, neque ab hostibus lædi possint: quia coniuncti sunt, & muniti. Congruit etiam hic psalmus fidelibus omnibus Christianis.

Canticum Ascensuum.

PSALMVS CXXXIII.

Ecce sanè benedicite dominum omnes serui domini. Cantica ascensuum, seu (vt diximus) ascensionum in hoc psalmo finem accipiunt: quẽ Propheta in gratiarum actionem desinere voluit. Iubet enim hic condignas deo gratias agi, qui & captiuitate populum liberauerat, & ei præstiterat, vt per tot inimicas gentes illæsus, atque turus in patriã rediret, & ab assiduis finitimarum gẽtium bellis quiesceret: qui etiam ciuitatem & templum rursum ædificari permiserat, fecerátque vt securi iam conuersarentur, atque habitarent in patria. De cętero enim, inquit, vos ô serui & cultores dei, condignas deo gratias agite. Seruus autem dei dicitur, qui eum colit, atque illius paret mandatis.

Qui statis in domo domini, in aulis domus dei nostri. Vos, inquam, deo benedicite, qui assidue in templo commoramini, qui templum à modo perfectum, suoque decore & cultu iam recepto ingredimini. In no-

In noctib⁹ extollite manus vestras in sancta & benedicite domino. Nolite, inquit, vniuersam noctẽ somno perdere, sed in ea manus vestras ad sancta sanctorũ extollite: vbi propter diuinam illam gratiam, quæ illic erat, habitare deus dicebatur: atque in noctibus præcipue deũ laudate, quãdo mens à solicitudinibus & curis magis vacua est: quãdo vobis maius ocium adest. Quod si noctu eos iubet è lecto surgere, atq; in tẽplũ accedere, quã nã vnquam veniã ij cõsequẽtur q tẽpore illo neq; etiã domi ad preces, neq; ad orationẽ cõsurgũt. Deĩde rogat, p populo, dicẽs.

Benedicat tibi dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram. De huiusce modi verbis alibi etiam dictum est, videlicet in psalmo centesimo vigesimo septimo. Hic psalmus pręterea omnibus potest accommodari.

Alleluia.

Iam in superioribus dictũ est, quod psalmi, qui huiusce modi habent inscriptionem, gratiarum actiones continent.

PSALMVS CXXXIIII.

Laudate nomen domini, laudate serui dominum. De his verbis diximus in psalmo 112.

Qui statis in domo domini, in aulis domus dei nostri. Hæc verba ad vnguem habentur in proxime præcedenti psalmo, vbi ea exposuimus: verum hic non vniuersum populum alloquitur Propheta, sed eos qui in templum frequentius accedebant. Vos, inquit, qui statis in templo, laudate deum. Iis etenim, qui in templo nõ manebant, non licebat deum laudare, neque alio in loco ad deum orare: ea nimirum ratione vt templũ cernentes, atq, ea, quæ erãt in templo, diuinæ maiestatis nunquã obliuiscerẽtur.

Laudate dominũ, quoniam bonus est dominus. Quoniam misericors, ac beneficẽtissimus est ĩ omnes. Sed in illos præsertim, qui eum laudant.

Psallite nomini eius, quoniam pulchrum est. Pulchrum est ei psallere. Ex psalmis etenim & canticis, diuinorũ dogmatum excellentiam addiscimus. Psalmi etiã & cantica psallentium mẽtes protendunt ad deũ, humanos affectus sedant, animam cantu delectant, & cũ delectatiõe coniun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctam quoq, vtilitatē adferunt. Vide quę dicta sint in psal no nono in eo versiculo: psallam nomini tuo altissime.

Quoniam Iacob elegit sibi dominus. Quoniā domin⁹ ex omnibus nationibus Israeliticum sibi populū elegit, ac sibi reposuit, veluti eum populum à quo solo coleretur.

Israel in peculium sibi. Populum Iudæorum descendentē ex Iacob, duplici nomine appellauit, Iacob nimirū & Israel: quemadmodū ipse etiā patriarcha Iacob vtroq; hoc nomine fuit appellatus. Eundē, inquit, populū elegit sibi deus in hæreditatē, atq, in sortē: & ideo peculiarem populum illum persæpe appellauit: ea nimirū ratione, quod non secus illum amaret, summóq; studio custodiret, q̄ diuitias quasdā nō vulgares, & peculiū quoddā prioſiſſimū.

Quoniam ego cognoui quod magnus est dominus. Ecce quod aliā diuinæ laudis causam apponit, dicēs: quoniā ego amplius quā vos cognoui: vel qa id exactissime noui, quod dominus magnus est. Cognoui autem id à diuina gratia, & quia illius opera multa cum prudentia consideraui.

Et dominus noster præ omnibus diis. Hic si quidem est illi vero non sunt. Hic etiam vere dominos, illi autē nō vere dij. Nam etsi comparationis verba hęc esse videantur, nō tamen falsos deos vero deo cōparant: sed ex dispensatione quadam propter populi hebetudinem Propheta sic loquitur: quippe qui alibi deum deorum appellat: & nūc etiam auditorem pedetentim erigit, mirabilium rerum ipsum deum operatorē esse demonstrās, ac deinceps paulopost gentium deos subsannans. Dictum est etiā in psalmo nonagesimosexto: nimis exaltatus es super omnes deos: ibi vide, quæ in expositione diximus.

Omnia quæcunque voluit, fecit. Eadem verba habentur in psalmo 113. ibi: Deus autem noster in cœlo, & in terra omnia quæcunque voluit, fecit.

In maribus & omnibus abyssis. Maria quidem varios maris sinus appellat. Congregationes, inquit, aquarū appellauit maria. Abyssos aūt subterranea loca, quę imperscrutabilia sunt: in quibus tamē fecit omnia deus, quę voluit. Deinde priuata quædā dei opera admiratione digna laudat, maiora præteriens, vt ex minoribus, magnitudinem eius summis esse laudibus dignam ostenderet.

Educens nubes ab extremo terræ. Qui ex ipsa inferiori terræ profunditate nubes educit, eósq; tametsi graues sint, in aëreum extollit, & illarum humorem, qui natura sua deorsum fertur, vt sublime eleuari facit.

Fulgura in pluuiam fecit. In tempus scilicet pluuiæ, vel in pluuia. Effecitque vt quæ suapte natura mutuo sese perdunt, vnà ac pariter sine alterius læsione coniuncta deferantur, ita vt neque fulgur, quod natura ignitum est, pluuialem aquam consumat, neque aqua rursum magna vt delata fulgur extinguat.

Qui educit ventos de thesauris suis. Per thesauros dei, hoc in loco Propheta occulta illa loca intelligit, vnde exeūt venti. occultus eīm esse dicitur thesaurus, eo quod & generatio & locus ei⁹ ignoratur. Thesauri nomine præterea, non tātum pecuniæ aut occulta alia bona intelligūtur, sed & ipsa etiam loca vbi thesauri recondi solent. Vel q educit ventos tanquam è thesauris suis, vt subintelligatur dictio illa, tanquā, vel, quasi: ita vt ex his verbis educendi facilitas denotetur: & quod eos deus semper in prō pto habet, cū voluerit. Illud autem quàm maxime admirandū est, quod modo hunc, modo illum, deus ventum emittat, & aliquando vna vtrunque, persæpe etiam pluuiā vno atque eodē tempore, persæpe etiā nullū prorsus: quib. hæc omnia ex vtilitate, & nihil sine ratione: illis scilicet interea inclusis, veluti in quibusdā thesauris: atq, illinc quotiens deo libuerit, maxima cū facilitate eductis.

Qui percussit primogenita Aegypti ab homine vsque ad pecus. De hoc diximus in psalmo 77. vide ibi: in versiculo: fecit feritatem irę suæ. Vsque ad pecus vero dixit, vt calamitatem augeret.

Emisit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonē, & in omnes seruos eius. Ibidem etiam dictum est, quod posuisse in Aegypto signa & prodigia sua in cāmpo Taneos. Quæque grauissimę omnium plagę meminerit, collectim postmodum signa dixit, & prodigia.

Qui percussit gentes multas. Siue eas quæ transitum Iudæis prohibebant: seu gentes, quæ in Palæstina erant. In compendio etenim omnia narrat & cursim.

Et occidit reges fortes. Illarum scilicet gentium duces.

Seon regem Ammoreorum & Og regem Basan. Seon quidem rex diuitiis ac militum copiis erat celeberrimus: Og vero magnitudine ac fortitudine corporis cõspicuus, in omnium hominum ore ferebatur. Aiunt enim eum lecto vsum fuisse ferreo, nouem cubitorum in longitudine, & quinque in latitudine.

Et omnia regna Chanaan. Hoc est Palestinæ, prouinciæ cuius populi magis particulariter præ cæteris Chananæi dicebantur.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo. Bis hæreditatem dixit, vt illius prouinciæ vbertatem denotaret, ac si diceret, hæreditatem dico, ac vere hæreditatem.

Domine nomẽ tuum in seculum, & memoriale tuũ in generationem & generationem. Propterea, inquit, nomen tuum, ac memoria tua in seculum atque in omnes generationes perpetua erit apud eas nimirũ, qui huiusmodi à te beneficiis donati sunt.

Quia iudicabit dominus populum suum. Iudicabit eum pro vleiscetur eum. Quoties ab inimicis læsus fuerit, hoc est, iustum ei reddet iudicium.

Et in seruis suis exorabitur. Hoc est, ad orantes & placãtes eum seruos suos flectetur. Vel populũ quidẽ peccantem iudicabit, & pœnas ab eo exiget, à pœnitentibus vero exorabitur, atque eos adiuuabit.

παρακλιθήσεται.

τὰ εἴδωλα. *Idola gentium argentum, & aurum, opera manuũ hominum.* Huiusmodi verba habes etiam in psalmo cẽtesimo decimotertio. Atqui apud nos sunt etiã sanctorũ imagines, quæ & aurũ, atq; argentum sunt & opera manuũ hominũ: verum enimuero Idola non sunt: quoniam Idolorũ quidem primæ species, ac prima eorum argumenta, falsa sunt: fabulæ nimirũ: quę nulla rei veritate subsistũt. Deos etenim sibi adscribunt gentes, qui dei non sunt, sed dæmones falso sibi diuinitatem arrogantes: verũ sanctorũ nostrorũ imagines primas suas species veras habẽt, ac prima eorũ argumenta, vera sunt: quoniã secundũ verã rerũ historiã, vere id fuerunt quod appellantur, & vera etiam quæcunq; de illorũ vita ac conuersatione traduntur. Vnde sola sceleſtorum ac nequissimorũ hominum aut dæmonum sunt simulachra: nostræ autem, sanctorum & clarissimorum hominum imagines.

πρωτότυπα.

Os habent, & nõ loquentur, oculos habent & nõ videbunt, aures habent & non audient. Hæc verba pari modo illic etiam habentur.

Neque enim est spiritus in ore eorum. Reddit rationem Propheta, & docet, quomodo idola omnia sensibus careant. Ex delectantur, dum in eorum accusatione atq; reprehẽsione sermonem suum magis extendit.

Similes illis fiant eis, qui faciunt ea, & omnes qui cõfidunt in eis. Ibidem etiam huiusmodi habentur verba.

Domus Israel benedicite domino, domus Aaron benedicite domino, domus Leui benedicite domino, qui timetis dominũ, benedicite domino. Illic etiam huiusmodi ordinũ diuisionem fecit, vbi vide, quæ per nos in expositione dicta sunt. Quanquã ibi Propheta sperare iussit, hic autem benedicere, propter prædicta nimirum beneficia. Et cum Aaron memiserit, deinceps ad ipsius Leuiticæ tribus principem patrem eius recurrit, vt sermonem suum clariorẽ redderet, & magis vniuersalem.

Benedictus dominus ex Sion. Dictum est in psalmo vigesimoseptimo.

Qui habitat in Hierusalem. Hoc est, in templo ciuitatis Hierusalem.

Alleluia.

Hic psalmus multa proxime præcedenti consona habens, similẽ etiam sortitus est inscriptionem.

PSALMVS CXXXV.

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. Gratias ei agite pro innumerabilibus beneficiis. Alio autem modo hunc versiculum exposuimus in principio psalmi. Apposuit etiam Propheta verba hæc, quoniam in seculum misericordia eius, omnibus subsequentibus versiculis, vt maiorem diuinę huiusmodi misericordiæ laudem esse demonstraret, vel etiam vt lectorem in admirationem ac stuporem diuinę maiestatis adduceret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Confitemini deo deorum, quoniam &c. Falsorũ scilicet deorum, vel deorum falsi nominis. Illorũ etenim etiam deus est. nam & si à deo inhonorati sunt dæmones, ipsiq; deo pariter aduersentur, veruntamen & illius serui sunt, & voluntati eius necessario succumbunt.

Confitemini domino dominorum, quoniam &c. Dominorum dico huius seculi, qui ad modicum tẽpus tantum, & non perpetuo sunt domini: atque ideo vere domini non sunt tametsi ita appellentur. Rex enim, inquit, regnantium, & dominus dominantium.

Τῷ ποιήσαντι. *Et qui fecit mirabilia magna solus, quoniam &c.* Solum dixi, ad idolorũ distinctionem. nam alioqui per dominum eum intelligit, qui in tribus personis vnus deus est.

Τῷ *Et qui fecit cælos in intelligentia, quoniam &c.* In sapientia nimirum. Per prædicta autem, summam deo esse attestatur bonitatem. & misericordiam, rerúmque omnium dominium cum summa potentia & sapientia ei adscribit.

Τῷ στερεώσαντι. *Et qui stabilinit terram super aquas, quoniam &c.* In psalmo vigesimotertio dixit etiam propheta: ipse super maria fundauit eam. vide quæ illic dicta sunt.

Et qui fecit luminaria magna solus, quoniam &c. Solem in potestatem diei, quoniam &c. Lunam & stellas in potestatẽ noctis, quoniam &c. Et fecit, inquit, deus duo luminaria magna, luminare magnum in præfecturas diei, & luminare minus in præfecturas noctis & posuit ea in firmamẽto cœli, vt lucerent supra terram & imperarent diei ac nocti.

Et qui percussit Aegyptũ cum primogenitis eorũ, quoniam &c. Ei dico, qui flagellis Aegyptum affecit.

Et eduxit Israel de medio eorum, quoniã &c. in manu potenti & in brachio excelso, quoniam &c. Eorum scilicet Aegyptiorum. Per manum autem, & per brachium dei, diuinam intelligit potentiam. Magnæ autem potentiæ, prodigia illa fuerunt & signa, quæ in Aegypto facta sunt, magnæ etiã potentiæ quod captiuum illinc populum eduxit.

Et qui diuisit mare Rubrũ in diuisiones, quoniam, &c. & eduxit Israelem per medium eius, quoniã, &c. & excussit Pharaonẽ & potentiam eius in mari Rubro, quoniam, &c. Per diuisiones aquarum sectiones intelligit. In duas etenim partes mare illud diuisit, vt plene oĩa traduntur in Exodo. Per excussionem vero proiectionem & demersionem intelligit.

Et qui transduxit populum suum in deserto, quoniã &c. Atq; ἐν τῷ ἐρ- hoc etiam non minori admiratione dignum est, quàm φ μψ. per medium mare rubrũ deducti sint. Multa etenim populo aduersa in deserto & dura contigerunt, fames scilicet ac sitis, terræ siccitas atque ipso igne ardẽtiores solis radij, ferarũ præterea innumerabilis multitudo, ac multa denique alia grauia incommoda, quæ omnia tamẽ illæsi atque tuti superauerũt. Prætermittit autẽ propheta in discursu multa, quæ colligi posse ex Mosaicis libris putauit.

Et qui percussit reges magnos, quoniam &c. & occidit reges fortes, quoniam &c. Seon regem Ammoreorũ, quoniã &c. & Og regem Basam, quoniam &c. & dedit terram eorũ hæreditatem, quoniam &c. hæreditatem Israel seruo suo, quoniam &c. Hæc omnia etiam habuimus in superiori psalmo.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostrĩ dominus, quoniã, &c. & redemit nos de inimicis nostris, quoniam &c. Nobis scilicet humiliatis atq; afflictis, videns enim, inquit, vidi afflictionẽ populi mei qui est in Aegypto. Illud vero animaduertit quomodo Propheta dixerit: deum memorem nostri fuisse, & redemisse nos, ipsum Iudæorum genus vniuersum sibi quodammodo vendicans, atque approprians propter primos scilicet communes omnium progenitores. Deinde priuata in Iudæos beneficia omittens, ad vniuersalem dei prouidentiam conuertitur, dicens.

Qui dat escam omni carni, quoniam &c. Omni nimirum naturæ necessaria æque distribuens.

Confitemini domino cæli, quoniã &c. Factori scilicet ac domino cæli. quod si cœli dominus est. omnino etiã & terræ. vel cœli deũ dixit, quia illic fertur habitare. Possumus etiam tam præsentem quàm proxime præcedentem psalmũ nobis accõmodare, & nos inter nos admonere, atq; exhortari ad agendas gratias deo, qui variis beneficiis olim populum suũ affecit, qui inimicos dissipauit, & omnia alia operatus est, quæ in superioribus dicta sunt quòd si iuxta anagogen exponere hęc voluerimus, prophetam dicemus per Iacob & per Israel electũ nouum populum intelligere: per Aegyptũ vero impietatẽ & peccatum: per signa etiã ac prodigia, quæ in medio Aegypti facta sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ea intelligemus miracula, quæ per Christum, & per Apostolos, ac reliquos sanctos effecta fuere. Similiter per Pharaonem & seruos eius, ipsum dæmonem, ac omnes dæmonis cultores. per gẽtes etiam multas: & per reges fortes pari modo ipsos dæmones, atque illos magis priuatim, qui inter eos maiorem in alios potestatem habent: & per Sion & Og reges, ipsum Sathanam atque illum, qui post eum statim inter omnes dæmones primus est. Per regna quoque Chanaam, vitiorum tyrannides intellige. Per terram vero eorũ nouo populo datam, regiones illas dices significari à quibus dæmones expulsi sunt, cum earum olim dominarentur. Deniq; per domum Israel, vniuersum fidelium populum & per domũ Aaron, ipsos sacerdotes, & per domum Leui, diaconos ac ministros, & per timentes dominum, eos qui clariori quadam prædita sunt virtute: per Sion, ecclesiam, & per Aegypti primogenita, voluptuosos animi affectus, ac passiones eas, quæ cæteris dæmoni magis placerent. Per mare rubrum, amaram impiorũ dogmatũ (vt ita dixerim) salsiginẽ, in qua infideles detenti veluti quodam aquarum profundo suffocantur: per desertũ, infructuosam errorũ sterilitatẽ, per quod tamẽ pij ac fideles illæsi pertrãseunt, & in fertilem atq; vberẽ tandẽ veritatẽ deueniũt: & per humilitatem nostrã, non illam tantũ intelligere debemus, quę per afflictiones atq; calamitates efficitur, quęq; inuoluntaria est, sed eam etiam, quæ virtute constat, & est voluntaria.

Psalmus ipsi Dauid.

Hic psalmus ex sacerdotum Leuitarum, & cantorum qui in Babylone captiui fuerant, persona conscriptus est: ita tamen vt quæ futura erant, antea prædixerit. Nos etiam docet, in huiusmodi calamitatibus eadem agere, atque hoc pacto deum ad misericordiam incitare. Est autem hic psalmus apud Hebræos sine inscriptione. PSALMVS CXXXVI.

SVper flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Captini enim cum essent Iudæi in Babylone, extra ciuitatis mœnia comorabantur: atque ideo secus fluminum ripas sæpenumero incedentes, priuatim inter se cum silentio lamẽtabantur. Consilio autẽ diuino factum est, vt postquã bona illa despexissent Iudæi, quæ habebant in manibus, inuiti deciderint ab eis, vt rursus ad eorum desyderium commouerentur. Hoc pacto enim solet deus ad sensum atq; ad cognitionem eos reuocare, qui beneficia in se collata neglexerint, aut non cognouerint: dum illos nimirũ à cõcessis donis permittit decidere.

In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. In salicibus scilicet quæ in illius regionis medio, secus fluminum ripas erant dispositæ. Per organa autẽ musica illa instrumenta intelligit, cum quibus canere solebant cantica, veluti psalteriũ, citharã, aut alia huiusmodi. Attulerãt enim ea instrumenta, ad concinẽdas diuinas laudes, verũ cum ea in salicibus suspendissent, attoniti rursum ac mœsti ea spectabãt, atq; occasionẽ illinc lamẽtationũ maguã sumebant, repetẽtes memoria diuinũ cultũ, & conuersationẽ illã laude dignã, quam habuerãt in Sion. Iuxta anagogẽ, in salicibus expone, pro in ocio. Per salices enim quæ infructuosæ arbores sunt, cessationẽ à cãtibus significauit.

Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuarũt nos, verba canticorũ. & qui abduxerunt nos hymnum. Interrogauerũt nos, vt responderemus verba canticorum: præterea & hymnum, hoc est, iusserunt nos canere, cupientes nimirũ cantu nostro delectari: vel etiam irridere ea volentes, quæ nos diuina ac veneranda esse ducebamus. ὅτι ἠρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς λόγους ᾠδῶν.

Cantate nobis de canticis Sion. Dicebant scilicet.

Quomodo cãtabimus canticũ domini in terra aliena? Respondimus scilicet quomodo, inquã, cantabimus, diuina lege id prohibente? Vide quẽadmodũ captiuitas illos iam meliores reddidisset. Nã cum in propria ciuitate ac regione legem essent transgressi, modo in aliena eam obseruant. Per alienam etiam terram, quodcunque humanũ cor possit intelligi, quod à cultu atque à religione dei alienũ sit. Ex consona sunt huic dicto, illa domini verba: nolite sancta dare canib⁹, & margaritas nolite proicere ante porcos.

Si oblitus fuero tui Hierusalẽ, obliuioni detur dextera mea. Hoc est, potentia, seu efficacia mea. Paralyticus, inquit, reddar, vel arescat manus mea, ita vt in ea nihil amplius sensus relinquatur.

Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non meminero tui. De-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tineatur vox mea atque impediatur vel omnis à me operationis,& sermonis potentia auferatur. Horũ enim alterum per dexterã,& alterũ per linguam significauit. Hæc etiam à nobis dicẽda sunt de superna Hierusalem. vel per dexteram quidem, opera virtutis intelligit. per linguam vero scientię contemplationẽ. Lingua etenim sermonem profert,& sermo scientiam & contemplationis sensus explicat. Per guttur etiã gulę affectus intelligere possumus, hoc est,ciborum voluptatẽ. Obliuioni,inquit, detur omnis mea operandi potentia, atque hoc per ipsam ignauiã, & omnis similiter contemplandi virtus ciborum adhæreat voluptati,ita vt ad diuinæ scientiæ delectationem,de cætero immobilis fiat,& in ea amplius non versetur.

Κὰν μέν σε ἀναβήσωμαι πρὸ ὄντος ἰερουσαλὴμ πρὸ πάντος εὐφροσύνης μου. Si non præposuero ipsam Hierusalem in principio lætitiæ meæ. Hæc, inquit, atque illa patiar si præ cæteris omnibus in mea memoria ipsam Hierusalem non collocauero, tanquam illam, quæ inter omnes voluptates ac delectationes meas primum locũm obtineat,& omnis meæ lætitiæ ac gaudij præcipuum sit caput.

Memento domine filiorum Edom, diem Hierusalem, dicentium, euacuate, euacuate vsque ad fundamenta eius. Filios Edõ Arabes appellat: qui vnà cum Babyloniis pugnauerant aduersus Iudæos,& Hierusalem: qui etiam cùm ea ciuitas euerteretur,ipsos vrgebant euersores,vt vsque ad fundamenta euerterent. Memento,inquit, eorum vt condigna eorũ meritis retribuas supplicia, eo quod cognati nostri erant,& nihilominus ob inuidiam, cæteris omnibus inimicis, sæuiores, in nos fuerunt. Et cum dixerit filiorum Edom,addidit,diem Hierusalem,hoc est,diem Hierosolymæ calamitatis. A secundo autem casu indifferenter ad quartum pertransit. vel aliter:memẽto filiorũ Edom, qui fuerũt in die calamitatis Hierusalem. Potest enim vterq; sensus elici ex his verbis: quia græcæ orationi in quarto casu subintelligi potest dictio κατὰ. Ita enim sæpenumero subintelligitur, & sensus efficitur, quem diximus: in die Hierusalem,hoc est,in die Hierosolymæ calamitatis.

Filia Babylonis misera. Quemadmodũ Hebræis mos est, filium hominis, hominẽ appellare, ita & filiã Babylonis, propheta ipsam Babylonẽ appellat. O filia,inquit, Babylonis

lonis misera:ob ea nimirum, quæ tibi contingent. Prædicit enim futuram illius ciuitatis ruinam.

Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Verba hæc ex persona populi dicta sunt, inimicorũ euersionẽ appetẽtis. Retributionẽ vero quã retribuisti,dixit,pro afflictionẽ quam dedistis:ita vt præpositiones illæ hoc in loco superfluæ sint,quẽadmodũ & alibi diximus.

Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram. Iram suam populus ad immaturam etiam ætatem extendit, beatos eos dicens. Qui vel ipsos Babyloniorum infantes, cum sæuitia crudeliter occiderint. Verum non huiuscemodi sunt nostra fidelium vota, qui discipuli sumus mitissimi ac misericordis domini:qui vel ipsos etiam inimicos diligi iussit & eorum curam haberi. Sed ad anagogicum sensum reducenda sunt, quæcunque recte accõmodari possunt. Per filios igitur Edom, dæmones intellige, qui mutuo sese fidelis cuiuscunque animæ diuitias, ad extremum vsque fundamentũ euacuare iubent. Per Hierusalem etenim,vnamquanque huiuscemodi fidelem animam intelligimus significari. Per miseram vero Babylonem, ipsam impietatem miseria atque ærumnis circundatam,veluti à pietate superatam,ac demum oppressam. Hanc etenim impietatem quisquis destruxerit, beatus erit. Per paruulos etiam eius, cogitationes affectuum plenas,ac nuper exortas intellige: vel pueriles etiam ac tenues,quas qui opprimit,& allidit ad fidẽ,hoc est,ad Christum,beatitudinem hanc consequetur. (Petra etenim,inquit,erat Christus) Quicunq; igitur eas, vt diximus, ad Christum allisérit,atq; hoc pacto perdiderit, beatus erit.

Psalmus ipsi Dauid. PSAL. CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo. Eadem verba habentur in principio psalmi noni,vbi exposita sunt.

Et in conspectu angelorum psallam tibi. Coram angelis inquit,psallam tibi,hoc est,ego inferius in terra canam tibi simul cum angelis,quorum proprium ac peculiare, opus est, vt te laudent. vel per angelos sacerdotes intelligit. Solet enim scriptura aliquando sacerdotes angelos appellare atq; etiam deos,labia enim,in quit,sacerdotis cu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stodient iudicium,& ex ore eius exquirent iustitiam,quia angelus domini omnipotentis est. Iterum alibi:Deis non maledices, & principi populi tui nõ dices male.corã, inquit,sacerdotibus canã tibi cantica in gratiarũ actiones.

Quoniam audisti omnia verba oris mei. Quoniam omnes preces meas exaudisti,quæ decenter tibi factæ sunt.

Adorabo ad templum sanctum tuum. Reddam tibi gratiarum actiones.

Confitebor nomini tuo super misericordia tua, & veritate tua. Et gratias tibi agam,quia misertus es mei, & vere misertus es,vt alibi diximus:vel quia vere omnia adimpleuisti, quæ mihi es pollicitus.

ἐπὶπᾶν. *Quoniam magnificasti in omne nomen sanctum tuum.* Quoniam sanctum nomen tuum mirabile esse fecisti in omne opus, vel in omne tempus. subaudienda enim est aliqua eiusmodi dictio.omnia enim quæcunque fecisti, nominis tui magnificentiam prædicant.alius vero interpres reddidit: quia magnificasti super omne:& tunc, alio etiam modo intelligi potest,vt ordo,ac sensus sit:quia magnificasti sanctum tuum super omne nomen.

In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me. Eadem hæc verba habentur in psalmo 108.

μεγυνέῖς. *Magnipendes me in anima mea potentia tua.* Hoc est,tu animæ meæ non mediocrem rationem habebis: quinimmo magnę illa tibi erit curæ, præsertim cũ hoc facere possis. vel aliter,tu,inquit,potentia tua animam meam extolles, hoc est,exaltabis,& facies eam calamitates atque ærumnas omnes superare. verbum autem magnipendes, pro quo in Græco hic habetur, μεγυνέῖς. idem significat, quod rationem habere, seu magnifacere: quemadmodũ & Græcũ verbum, ὀλιγωρέω idem significat quod parupędo, aut negligo,vt diximus in fine psalmi vndecimi,ibi:secundũ altitudinem tuam magnipendisti filios hominum.

Confiteantur tibi domine omnes reges terræ. Omnes nimirũ pij ac fideles. deinde causam addit, ob quam eos iubeat gratias agere.

Quia audierunt omnia verba oris mei. Verba, inquit, oris mei per legem dicta,per prophetas, per euangelium, per Apostolos.neque enim ita debemus ob reliqua à deo acceptа

cepta beneficia ei gratias agere, quantum ob hoc spirituale diuinorum eloquiorum donum,vnde omnis defluxit pietas,& religio,& omnis denique vita, virtute prædita:quod verissimum est animæ beneficium.

Et cantent in canticis domini. Cantent, inquit,tibi cantica quæ in laudem tuam sunt composita. cantica enim domini omnia esse dicuntur, quæ tam à Moyse quàm à beato Dauid conscripta fuerunt. possunt etiam cantica domini appellari omnes laudationes in deum. ψάλατε & πᾶ ἐδάϊτ.

Quoniam magna est gloria domini. In Græco pro gloria δόξα,legimus: quæ dictio non gloriam tantum sed opinionem etiam significat. magna est, inquit, opinio illa, quæ habetur de deo,eo quod magnum eum esse opinantur,qui illius beneficia cognouerũt.vel magna est gloria eius,iuxta quod scriptum est,plenum est cœlum, & terra gloria eius,cum homines vnà,atq; angeli eũ glorificent.

Quoniam excelsus dominus & humilia respicit. Simile est hoc illis verbis: qui in altis habitat,& humilia respicit in cœlo atque in terra, quemadmodum habetur in psalmo 112.vel natura quidem excelsus est,humilia autem respicit,veluti qui & terræ prouidentiam habet, & ad humiles,ac tenues res prouidentiam etiam suam extendit:vel qui humiles corde respicit,atque custodit.

Et alta a longe cognoscit. Humiles siquidem actiones & diuina celsitudine indiguas, neque etiam cum prope est, videre,aut intueri sustinet deus:iuxta quod scriptum est, ex dei persona, ad impios dictum esse: non noui vos.alta vero ac sublimia quæcunque, & diuinitate eius digna, etiam à longe prędidet.nouit enim, inquit, dominus viã iustorum.his autem verbis multa dei benignitas demonstratur. vel de diuina præscientia sermo est, quod dominus scilicet omnia nouit etiam antequam fiant.

Si ambulavero in medio tribulationis vivificabis me. Me,inquit, in miserias atque ærumnas tuentem seruabis, atq; in periculis constitutum eripies,& viuificabis.

ἐπὶ ὀργὴν. *In iram inimicorum meorum extendisti manus tuas.* Extendisti manus tuas ad furorem, & rabiem eorum, atq; hoc pacto eam extinxisti.

Et salvum me fecit dextera tua. Tua potentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus retribuet pro me. Inimicis meis scilicet. mihi enim, inquit, vindictam, & ego retribuam.

Domine misericordia tua in seculum. Similia sunt verba illa: quoniam in seculum misericordia eius.

Opera manuum tuarum ne despicias. Tu misericors es, inquit, tu opifex. vtraque igitur de causa benigne ac studiose respice ad nos, ne despicias nos dura oppressos tyrannide, ac iamiam perituros. vel non despicias nos rogantes atque inuocantes te.

Psalmus ipsi Dauid. PSAL. CXXXVIII.

Domine probasti me, et cognouisti me. Probasti me, inquit, tentationū, atq; calamitatum probatione. nec tamē hoc dicit beatus Dauid, quasi ante hanc probationē deus eum ignoraret. nouit etenim deus omnia etiā antequam fiant, sed probasti, inquit, vt ab iis, qui me probatum esse ignorabant, cognoscerer, atque vt existerem eis in exemplum fortitudinis: & cognouisti me exactissime, qualis sum. vel probasti, & cognouisti, pro diligenter nosti. nam & Apostolus dicens, quod deus scrutatur corda, nō significare voluit deum ignorasse aliquando, antequā scrutaretur: sed exactissime, atq; apertissime, illum omnia nosse.

Τὴν καθιζησίν μου καὶ τὴν ἔγερσίν μου.

Tu cognouisti cathedram meam, & surrectionem meam. Hoc est vitam meam vniuersam. in his etenim humana vita consistit, in quiete nimirum, atque in motu, in ocio atque in negotio, in requie, & in operatione.

Tu intellexisti cogitationes meas de longe. Nequis fortasse deum suspicaretur per experientiam ac probationem hominum animos cognoscere, sermonem suum castigauit. nam qui humanas cogitationes nouit, ante earum motū immo vero, qui multo tēpore ante eas prēuidit, nulla profecto experientia, aut probatione indigere putandus est.

Semitam meam & funiculum meum inuestigasti. Omnem vitæ meæ rationem ac modum tu perscrutatus es, quantum scilicet vitæ tempus præcesserit, & quantum sit reliquum. funis autem apud Ægyptios atque apud Persas itineris mensura est, & idem fere, quod apud nos dicitur stadium. verba autem probasti, & inuestigasti in deo veram & certam scientiam, & cognitionem denotant.

Et omnes vias meas prænouisti. Actiones meas omnes, bonas & malas. & non dixit vidisti sed prænouisti, antequā scilicet fierent.

Quod non est dolus in lingua mea. Hoc quoque simul cum ceteris omnibus bene nosti, quod in sermonibus meis nullum vitium est, nulla peruersitas, nullum scelus. deinde magis vniuersaliter dicit. δόλῳ.

Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima, & antiqua. Vltra & prima, hoc est, omnia prorsus, & nihil cognitionem tuam effugit. nosti omnia, quæ futura sunt, & quę fuerūt.

Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam. Non solū formasti sed conseruas etiā, & tueris, ita vt alterum quidē ad creationē, alterum vero ad prouidentiā pertineat.

Mirabilis facta est cognitio tua, ex me. Cognitio tua, inquit, magna facta est super me (ita enim alius interpres reddidit) hoc est, super capacitatem intellectus mei facta est. quod etiam ex sequentibus magis declarauit dicens. ὑπὲρ ἐμοί.

Inualuit & non potero ad eum. Fortior ac potentior facta est, quàm vt comprehendi possit, cogitatione ac considerationē mea: & non potero ad eam, appropinquare nimirum, ita vt comprehendam. per cognitionem autem dei, nihil aliud significare voluit, quàm scire & cognoscere eum qualis naturæ sit. nam quod sit deus, hoc proculdubio scimus, quid autem, aut qualis sit illius substātia, ignoramus. similiter quod vbicunq; deus est, nouimus, quomodo autem id fieri possit, nescimus. pari etiā modo nouimus, quod bonus est, quod misericors, & sapiens & potens, sed bonitatis, misericordiæ, sapientiæ, & potentiæ, modus, aut qualitas à nostra cognitione procul est. his consona sunt, quæ habentur apud Ecclesiasten, dixi sapiens efficiar, & ipsa longius facta est à me, magis quàm vtæ, & profunda profunditas, quis inueniet eam? Paulus etiam: ὦ profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei dixit: quam imperscrutibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. quidam vero ita intellexerunt, mirabilis facta est scientia ac sapientia tua ex creatione, & formatione mea: & ita inualuit, vt vere cognoscā, quod nō potero ad eam peruenire vt condignis eā laudibus celebrē. ve ἰσχυρὸς ἐγένετο. ἰσχυρώθη.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum si plene atq; exacte non nouit eã beatus Dauid, quomodo eã admiratur? ob hoc ipsum, inquit, summe ea admiror, quia incomprehensibilis est. nam & solares radios intueri, atque comprehendere non valemus, atq; ob hoc ipsum eos plurimũ admiramur. deinde aliam dei potentiam admirabundus narrat, quod prouidẽtia nimirum ac potentia sua, deus vbiq; adest, atque omnem implet locũ.

Quo ibo à spiritu tuo: & à facie tua fugiam? si ascendero in cælum tu illic es: si descendero in infernum, ades. Per spiritum dei, & per faciem dei, deum ipsum circunloquitur. vel per spiritum dei, sanctum spiritũ intellige. per faciẽ vero, ipsum filium, tanquam veram patris figuram, & certissimũ illius diuinæ naturæ characterem. qui enim, inquit, vidit me, vidit & patrem meum. per cœlum autem superna, & per infernum, inferna loca denotauit. deinde etiã abyssum dicit, & profundum maris: per quæ omnia inaccessa hominibus loca subsignauit.

Si assumpsero alas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Per alas, potentiã illã mentis intelligit, qua humanus intellectus mouetur. si alis, inquit, intellectꝰ mei in abyssum maris peruenero, eo cõsilio vt illic saltẽ possim à te abscõdi, potẽtia tua nihilominus illuc etiã me deducet, & rursus detinebit me, hoc est, neq; illuc etiã sine tua potentia accedam: quinimmo illa præibit me, illa iter cõcedet, atq; illic etiam me detinebit: ita vt illinc euadere non valeam. per diluculum autẽ, illud tempus intelligit, quo potissimũ humana mens sobria esse solet. superflua est etiã dictio, enim. quidam præterea per diluculũ, orientem intellexerũt, occasum vero per extrema maris, vt sit sensus: si intellectu meo, veluti alis quibusdã munitus: in oriẽte eleuatus fuero: & peruenero vsq; in occidentem, potẽtia tamen tua illa erit, quæ & in oriente dux mihi erit dũ eleuor, & in occidente me cõprehẽdet, cũ illuc peruenero.

Et dixit, numquid tenebræ conculcabunt me? & nox illuminatio in deliciis meis. Cogitaui intra me, nũq d, si tenebras ingressus fuero, latere potero ita vt ab illis abscõdar? ita eam significare volunt ea verba: nũquid tenebræ conculcabũt me? quod metaphorice dictum est. nã ij qui solũ pedibus conculcant,

conculcant, obtegere illud atque abscondere quodãmodo etiam videntur. deinde intellexi quod ipsa etiam nox in deo lucida est, hunc etenim deum propheta delicias suas appellauit, cuius vel solam memoriam oblectamen sum sibi summum esse arbitratur. memor enim, inquit, fui dei, & delectatus sum. cognoui igitur quod nec ipsæ tenebræ abscondere me poterunt à deo.

Quia tenebræ non obscurabuntur à te. A te, dixit pro apud te, quẽadmodũ alius etiã interpres reddidit. nam quæ apud nos sunt tenebræ apud te tenebræ non sunt. ibi etenim omnia lucent. deinde magis declarat, dicens.

Et nox sicut dies illuminabitur. Apud te scilicet.

Sicut tenebræ eius, ita & lux eius. Sicut tenebræ eius noctis lucidæ sunt apud te, sic etiã & lux diei, hoc est, duo hæc æque se habent apud te, æque lucẽt, æque splendescũt: & iuxta hoc, sensus est: quod oĩa apud deũ manifesta sunt. intelliguntur etiam hæc verba iuxta aliũ sensum: tẽtationem, inquit, atq; afflictionũ tenebris stipatus dixi: quod tentationes forsitan mei dominabuntur, verũ te ita postmodũ volente, nox illa nigroris, illuminatio lætitiæ mihi effecta est. reliqua etiã consequenter prædictis interpretanda sunt. Gregorius vero theologus aliter hoc dictum exposuit. me, inquit, deliciis vacante nox illa deliciarum, quæ mentem obtenebrat, visa mihi est quædam esse illuminatio. nox enim, inquit, vndique mihi misero erat, & ignorabam. arbitrabar enim delicias lucem esse. τὸ φῶς.

Quoniam tu possedisti omnes renes meos. Per renes suos ipsum propheta, Chrysostomi sententia, circunloquitur, veluti à parte totum describens. quoniam tu, inquit, possedisti me, hoc est, possessionem tuam me effecisti. diuinum nimirum tua prouidentia. nam qui aliquid possidet, illius etiam curam habet.

Adiuuisti me de ventre matris meæ. In septuagesimo etiam psalmo dixit, de vẽtre matris meæ tu es protector meus: ex ipsis nimirum cunabulis, atq; à prima, & tenera ætate. ἀντιλάβου.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificatus es. Multa esse admirari solemus, sed absq; vllo timore, veluti pulchritudinem, ac magnitudinem corporũ, ædificiorũ etiã, & artium scientiam, atque alia huiusmodi: verũ si maris

Universidad de Deusto
Biblioteca

profunditatem intuemur, non simpliciter admiramur, sed cum timore. Propheta igitur vastum pelagus atque immensum diuinæ sapientiæ potentiæque & administrationis profundum intuitus, atque oculorum vertiginem passus, cum timore, atque admiratione in seipsum reuersus clamauit dicens: gratias tibi soli agam.

Mirabilia opera tua. Omnia enim, inquit, in sapientia fecisti.

θαυμαστα.

Et anima mea cognoscit valde. Cognoscit quod hæc admiranda sunt.

Ου κρυπτον.

Non est occultatum os meum abs te, quod fecisti in abscondito. Nota ac manifesta etiã tibi est ossium meorũ formatio seu creatio. ea etenim latere fecisti, atq; ipsa carne cõtegi. vel aliter: os, hoc est, mulier ipsa, nõ est occultata, quãdo comedit de ligno. Eua etenim os dicitur viri sui ideo, eo quod ex illius costa creata est, iuxta illud: hoc nunc os ex ossibus meis: quam etiam in occulto ideo fecisse deus dicitur, quia extasim tunc immisit deus in Adam.

υποστασις.

Et substantia mea in inferioribus terræ. Manifesta etiam tibi est corporis meis substantia, quæ post mortẽ meam in terræ profunditate abscondetur, atque dissoluetur, hoc est, & cõpactum me vidisti in vtero matris meæ, & dissolutũ rursus videbis in vtero terræ. vel aliter nota tibi est substantia mea, & formatio mea, quæ in materni vteri visceribus, veluti in terræ inferioribus contexta est.

ὑπὸ δυνάμεις γαστέρα μου.

Imperfectum me viderunt oculi tui. Aut Embrionem informem intelligit, qui in naturæ officinæ figurã adhuc nullã acceperat, aut imperfectũ mentis motũ. nosti, inquit, me priusquam formarer, & cogitationes meas, priusquã mouerentur, hoc est, nosti omnia, antequam fiãt. vnde alius interpres reddidit: informem me viderunt oculi tui.

In libro tuo omnes scribentur. Liber dei est summa eius scientia: scriptura vero, perpetua memoria. in libro igitur diuinæ scientiæ omnes scribentur tam iusti quàm peccatores. verum hic diuinæ scientiæ liber magis est vniuersalis. est etenim alius liber scientiæ dei magis priuatus, in quo soli iusti scribuntur: ea ratione, quod eos tantum cognoscere, hoc est, approbare dicitur, iuxta id quod scriptum est: nouit dominus vias iustorum.

Die formabuntur, & nemo in eis. Formabuntur in luce sancti spiritus, formatione nimirũ optima, & mundissima, q̃ formationi materiali, atq; vt ita dicã, nocturnæ est contraria: & in eis, qui in eo libro scripti sunt, vt diximus, nemo est, qui spiritualiter eo pacto formatus nõ sit: spiritualiter nimirũ, vt diximus, concinnatus, ac directus. nos igitur vt potuimus versiculũ hũc declarauimus, sumpta ex positionis occasione ex Gregorio theologo. Chrysost. vero difficultatẽ atque obscuritatẽ huius versiculi cõfessus sensum tantũmodo ex alio adducit interprete, informẽ me, inquit, viderunt oculi tui atque ita viderũt, vt eos vident, qui in libro tuo scripti sunt: eos inquã, qui in tẽpore, hoc est, tempestiue creati & nati sunt ita, vt ne vna quidem dies ad perfectam eorum creationem deficiat.

ἡμέραι.

Mihi autem valde honorati sunt amici tui deus. Amici dei sunt quicunq; per virtutẽ, familiaritatem ac beneuolentiam eius adipiscuntur. vos enim, inquit, amici mei estis. virtutis igitur nõ minima pars est, amicos dei honorare.

ἐκραταιώθησαν.

Valde prævaluerunt principatus eorum Alius interpres, capita eorum dixit, hoc est, ipsi amici dei fortes enim, inquit, facti sunt virtute, adeo, vt à vitiis superari non possint. vel principatus, potentiam & facultatem intellige, quam eorum vnusquisque aduersus immundos spiritus fortitus est. significare autem mihi videtur tam Apostolos quàm eorum successores, & alios omnes fideles, si qui illorum instar, virtute fuerint præditi.

Dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur. Vtitur propheta figura hyperbole. conabor, inquit, eos dinumerare, & adeo immensæ erunt multitudinis, vt supra numerum esse reperiantur. est autem hic quidam loquendi modus. apud deum vero non ipsi tantum numerabuntur sed omnes etiam capilli capitis eorum.

Exurrexi & adhuc sum tecum. Erectus sum à calamitatibus, & tui tamen, vt multi in secunda faciunt fortuna, oblitus non sum.

Si occideris deus peccatores. Subintelligẽdum est: bene habet. per peccatores autẽ, ipsos dæmones intelligit, atq; homines quoscunque legis trãsgressores. occidi autẽ dicuntur dæmones, quãdo inefficax atq; inualida redditur

Universidad de Deusto
Biblioteca

eorũ potentia.peccatores vero homines tunc interimũtur,quando necatis vitiis ipsi ad virtutẽ conuersi fuerint. vel in peccatoribus propheta corpus occidi optat, quando delictorum vulnera immedicabilia sunt: atque hoc, ne aliis impedimento sint ad studia virtutum.

Viri sanguinum declinate à me. Sanguinolenti scilicet & cæde lætãtes,qui quoscunq; occiditis,quibus superiores estis.huiusce modi autẽ sunt diabolici omnes, qui factis partim,&partim sermone suo cæteros perdunt.non minima etiam est virtus delinquentiũ cõmercia declinare.

ὅτι λαλοῦσί σοι διανοούμενοί σε λόγον. *Quoniam contentiosi estis in colloquiis.* Quia litigiosi,inquit, estis in sermonibus, seu in prauis consultationibus vestris,vt alius interpres reddidit.

Accipient in vanitate ciuitates suas. Hoc est, in vanum ac frustra proprias habitabunt ciuitates. Domini enim, inquit,est terra.permanebunt enim huiuscemodi homines infructuosi & steriles ad virtutem.

Nõnne eos qui te oderant domine,oderã? & in inimicos tuos tabescebã? perfecto odio oderã illos: inimici facti sunt mihi. Cũ superius dixerit,à me autem valde honorati sunt amici tui deus,nunc dicit:nõnne eos,qui te oderãt domine,odi? & illic honoris magnitudinem significans, valde dixit: hic etiam pari modo summum odium exprimere volens ait: tabescebam,hoc est,indignatione maxima aduersus eos æstuabam quodammodo,& consumebar.

γνῶθι. *Proba me deus, & cognosce cor meum.* Atqui in principio psalmi dixit:Domine probasti me, & cognouisti me. verum melius adhuc probari, & cognosci cupit, non vt deus ipse melius eum cognoscat, qui omnia nouit, sed vt ij,qui prophetæ animum, ac mentem non nouerant, illius magis certiores reddantur.

ἴδε κύριε μὴ. *Examina me,& cognosce semitas meas,& vide si via iniquitatis in me est,& deduc me in via æterna.* Eandem repetit sententiam,aut propter eos qui sibi iniuriam intulerant, constimans nulla se eos affecisse iniuria: aut etiam amplius probari cupit: vt si conuictus fuerit, talem animum aut mentem non habere, emendari rursus possit, ac dirigi.

Psalmus ipsi Dauid.

PSAL

ῥῦσαί με. *Eripe me domine ab hõe maligno.* Hoc est,scelesto. ἀνθρώπου πονηροῦ. ipsum etenim scelus malignũ esse qd dicitur:eo q̃ mala atq; afflictiones authori suo præstat. eripe me,inquit,nõ à dęmoniis,nõ à feris,aut draconibus, sed à maligno homine. maligni etenim homines illis omnibus deteriores sunt,nam & feras multas legimus,quę sanctos viros veneratæ sunt,quibus contrà maligni homines innumerabilia intulerunt mala. ferę præterea aperte ac palam malignitatem suam exercent, atque vt ita dicã,ingenue: homines vero clam id faciũt, atque in occulto,& subdole.Dæmones item sancto crucis signo fugantur, & quoties à sanctis viris increpati fuerint, secedũt: homo vero malignus ipsi etiam deo aduersatur. nã cum iubeat deus inimicos etiam amari, ille contrà,nõ inimicos tãtum, sed ipsos etiam benefactores odit.beatus etiam Paulus solo verbo Dęmones expulit: Alexandri autem fabri malignitatem superare non potuit.deinde declarat quem nam dicat malignum.

A viro iniusto eripe me. A legis transgressore.vocat autem deũ propheta in adiutoriũ,quia difficillimũ est ab huiuscemodi cauere hominibus. vide in psalmo 42.expositionẽ illius versiculi: à viro iniusto & doloso eripe me.& cũ in præcedẽti psalmo dixerit: viri sanguinũ declinate à me: item in psalmo 90 discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem,& sponte sua,pro viribus se ab eis auerterit, nunc deũ adiutorem suum inuocat. oportet etenim vnũquẽq; antea vires suas adferre, atq; ita demum deũ inuocare.neq; enim deus tibi cooperabitur, nisi tu quoq; studiũ adhibueris & diligentiã:sed nec tu studio,aut diligẽtia tua aliquid perficies,nisi ille suam tibi opẽ porrexerit.

Qui cogitauerunt iniustitiam in corde. Tales, inquit,iniusta & noxia cogitauerunt ac peruersa.

Tota die instruebant prælia. In tota vita sua bella parauerũt,modo aduersus hunc,modo aduersus aliũ.inueteratũ enim vitiũ quiescere eos nõ sinebat:quinimmo persuadebat magis, vt modo clam,modo palam pugnarent.per prælia autẽ,doli etiã intelliguntur atque insidię,& quodcũque aliud offensionis genus, quod cogitatione,verbo, παρεσκεύασαν. vt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut opere committi possit.

ἔσωξαν.

Acuerunt linguam suam quasi serpentis. Incitarunt eam, vt exitiale venenum emitteret, noxium nimirum ac pestilentem sermonem.

Venenum aspidum sub labiis eorum. Hoc est, in lingua atq; in ore eorum, pernicioſus autē sermo aspidis veneno cōparatur, veluti valde nocuus, atq; ad perdendum efficacissimus. vides igitur, quo pacto vitium, in huiusce modi feritatem homines immutauit: quod si eorū natura, quæ tū corporeis oculis cerni potest, imutata nō videtur, imutatū est tamē propositum, immutata est mens: quo factū est, vt ad sæuitiam, atque ad immanitatem sint deducti.

Custodi me domine de manu peccatoris & ab hominibus iniustis eripe me. Quæ superius dicta sunt, rursus repetit, orationē intendens, peccator autem, atque iniustus, quicunque intelligēdus est, qui delinquit, atque iniuria vel sēipsum, vel alterum afficit. sēipsum enim iniuria afficere quis dicitur quomodocūque quis peccet: alterum vero non semper, & quemadmodum sæpenumero scriptura iustitiam in vniuersum pro quacunque intelligit virtute, sic contra, in iustitiam persæpe ponit pro omni vitio.

Qui cogitauerunt supplantare gressus meos. Cogitauerunt impedimentum præstare itineri, & conuersationi meæ, quam ex lege moderor.

κρύψαν οἱ ὑπερήφανοι παγίδα τοῖς πόσιν μου.

Absconderunt superbi laqueum mihi. Superbus, est, quilibet legis transgressor, veluti qui legem despicit, vt sæpe diximus. legis autem transgressor est, quisquis delinquit.

Et funibus extenderunt laqueū pedibus meis. Multiplicibus ac clādestinis insidiis ac plagis tetenderūt mihi laqueos.

σκάνδαλα.

Iuxta iter scandala posuerunt mihi. Hoc est, in iis locis quæ contigua erant ipsi viæ, seu prope viam. hoc autem fecerunt, vt dum incautus illinc incedo, in ea scandala incidere. per scandalum autem offendiculum intelligit. enarrat etiam & dilatat propheta sermonem de insidiis. & absconderunt enim, inquit, insidias, & extenderunt eas etiā iuxta semitam: quo sermone, & papa eorum studia detestare voluit, & scelera.

Dixi domino, deus meus es tu. In huiusce modi periculis exi stens, & capi iamiam expectans, omnia alia auxilia omisi

omisi, solúmque deum inuocaui, dicens: Deus meus es tu ne despicias creaturam tuam.

Auribus percipe domine vocem deprecationis meæ. Quia liberari postulo.

Domine domine virtus salutis meæ obūbrasti super caput meū in die belli. Domine domine, qui potentia illa es: qua ego saluor, tu in die belli protexisti, & custodisti me, tu secum me fecisti, dum seruas me, non tantum à sagittis, & gladiis, intactum, sed à solaris etiam impetus molestia. beneficia vero accepta connumerat, tanquam eorum memor & homo grati animi: eo nimirū cōsilio, vt deum deuceps magis ac magis ad suum auxilium trahat.

μὴ παραδῷς με ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου.

Ne tradas me à concupiscentia mea, peccatori. Ne permittas me ob prauā meam concupiscentiā sub dæmonis peruersæ potestate. Verisimile enim est concupiscere eum aliquando res prauas: verum, inquit, precor, ne hac de causa me condēnes, ne proiiciar, aut expellar à te. per peccatorem autem vt diximus, legis transgressorem intelligit.

μήποτε.

Cogitauerunt contra me, ne derelinquas me. Meditati sunt peccatores aduersum me.

Nequando exaltentur. Nequando magis temerarij fiant, atque imprudentiores victoria sua inflati aduersum me.

ἐκκύκλωσις.

Caput circuitus eorum. labor labiorum suorum operiet eos. Per circuitum sagenam intelligit, aut rete, hoc est, insidias. Caput, inquit, insidiarum suarum, in quo potissimum cōfidunt ipsum erit, quod eos abscondet, ac perdet: quod alio etiam nomine, laborem labiorum suorum appellauit eo quod meditando in eo laborarunt, & cum labore immenerūt. Per eadem etenim ipsi destruentur arma, per quæ ipsi alios sperant destruere. Vel per laborem labiorum, prauas meditationes, & scelesta eorum consilia, intelligit. huiusce modi enim est prauitas, vt authori suo perniciem, atque interitum adferat.

ἐπεσοῦνται.

Cadent super eos carbones in igne. Nō simpliciter carbones dixit, sed in igne, hoc est, multum ignem habentes, ac valde inflāmati. Per carbones autē supplicia intellige, quæ à deo desuper immittuntur, quæq; carbonum instar ardentium acerbissimas infligunt pœnas. Prophetiā vero conclusit hęc verba, aduersus huiusmodi insidiatores, in quorū

Universidad de Deusto
Biblioteca

multos ignis à deo immissus ac delatus est.

κρδ. *Deiicies eos in miseriis, & non subsistent.* In afflictionib⁹, qis miseros eos reddunt: nec miserias tantum sustinebunt, sed ob illarum immensitatem ex primo etiam impetu ie iicientur.

Vir linguosus non dirigetur in terra. Hoc est, incõtinens garrulus, nugax, immodestus: aut etiam contentiosus vir, nõ prosperabitur: quinimmo euertetur, atque in præceps ferretur.

θηρεύσουσιν εἰς διαφθορὰν. *Virum iniustum mala venabuntur in interitum.* Et alius ait piens dixit, iniquitates hominem venantur. Et quoniam venatores persæpe aliqui sunt ad salutem, hoc est quæras capiunt non vt perdant, sed vt seruent, propterea addidit, in interitum, hoc est, in perditionem. Sunt autẽ hæc verba, doctrina ac sensu referta non vulgari.

ἄλλως. *Cognoui quod faciet dominus iudicium inopũ, & causam pauperũ.* Licet tardus sit aliquando dominus ad eorum vindictã, qui oppressi sunt, & quos hoc in loco inopũ & pauperũ nomine appellat, attamẽ noui, inquit, q⁹ aut in præsenti aut in futura vita faciet domin⁹ & iudiciũ & causam inopũ, hoc est, qđ eos vlciscetur. Hoc autẽ dixit, vt iniuria affectos quoscũque homines cõsolaretur, simũlq;, vt ipsos iniuriam inferentes perterreret, & moderatiores redderet.

Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo. Verum, ait inquit, tardãte, iusti nõ scãdalizabuntur, sed gratias agent, scientes, quod omnia cum ratione facis, & ad nostram vtilitatem.

Et habitabunt recti cũ vultu tuo. Per rectos rursum iustos intelligit, qui habitabunt, inquit, tecũ, hoc est, cũ tui memoria, cũ ea semper existentes, nec vnquam recedentes. Vel, per rectos quidem, Apostolos significat: per faciem vero dei Christum, veluti illius substantiæ characterem. Volo enim, inquit, vt vbi ego sum, & ipsi sint mecũ. Possunt etiã & aliter, iusti quidẽ, ij dici, qui per actiones, virtutẽ operantur: recti vero, qui per contẽplationẽ: vel iusti ij, qui simpliciter virtutẽ amplectũtur, recti vero q cũ iudicio & ratiõe. Et quoniã hic psalmus de futuro iudicio pertractat, de Christoque & de Apostolis, idcirco quidã eiinscriptionẽ apposuerunt in finẽ, psalmus ipsi Dauid.

Psalmus

Psalmus ipsi Dauid.

PSALMVS CXL.

κύριε, κύριε. DOmine domine clamaui ad te, exaudi me. Clamaui, inquit, ad te, clamore quodã igniti atque ardentissimi cordis, quo clamore, & Moyses cum taceret, à deo audiebatur: & Anna etiam nihil loquens: non autem oris clamore, quo Iudæi petitiones & preces suas multiplicãtes nõ audiebantur, sed clamore animæ. Nam quemadmodum, qui ore clamat, totum prorsus corpus intendit, sic & qui corde clamat, totam animam & mentem ad deum convertit: atque hoc pacto dignus efficitur, qui exaudiatur.

Intende voci orationis meæ dum clamo ad te. Dũ clamo, inquit, vt dictum est, quasi, si non ita clamauerit, ad vocem deprecationis suæ, deus mentem adhibiturus non sit.

Dirigatur oratio mea, sicut incensum, in conspectu tuo, elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Duo altaria olim erant in templo, aureum quidẽ alterũ intra adyta in sanctis sanctorũ: alterum vero æneum, quod exterius collatum erat. Et in aureo quidem incẽsum adolebatur, æneũ vero cæteris inseruiebat sacrificiis. Incensum præterea multa cõficiebatur cũ impensa atq; munditia iuxta legis mãdatum, & gratissimus deo esse videbatur is vapor, qui illinc ascẽdebat, eo quod odoratissimus esset, & q̃ nouũ alium dei cultũ præsignabat. Dirigatur igitur, inquit, oratio mea corã te, non secus atque illud legale incẽsum ad te in cœlum dirigitur: oratio, inquã, mea, quæ incensi instar ex corde meo euaporat. Cor etenim meũ igne quodam promptitudinis, veluti focus, atq; altare quoddam accensum est. Vnde orationem suã, quasi odoratum aliquem vaporem emittit. Et hæc quidem de incenso dicta sint: cæterũ sacerdotes legem habebant, quod vbi nullus sacrificium offerret, ipsi sponte sua bis in die sacrificarẽt, mane quidem agnum vnũ, & vespere alterum: erantq; hæc sacrificia pura, munda, & deo maxime grata: cũ alia quæpenumero ab offerentiũ vitiis, minus pura viderẽtur. Vespertinũ vero huiuscemodi, quod diximus, sacrificiũ, honoratius atque acceptius erat, quàm matutinũ. Nam quod mane offerebatur, ad vespertinum respiciebat: vespertinum vero vniuersum sacerdotale diei opus, officiũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac ministerium perficiebat. Dirigatur igitur, inquit, domine manuum mearum eleuatio, sicut vespertinum dirigitur sacrificium. Vel eleuatio manuum mearũ fiat sacrificium vespertinum, & sit ita acceptabile, quemadmodũ illud tibi acceptum esse solet, ita vt os nostrum, vnde preces emittuntur, purũ sit ab omnibus prauis sermonibus: quinimmo & ipsum etiam cor, à quo preces proueniũt, cogitationibus omnibus malis vacuum sit: & ipsæ pariter manus, quas eleuamus ad te, mundę efficiantur ab omni rapina, auaritia, & à quocunque illegitimo opere.

Pone domine custodiam ori meo. Sciens propheta quod os, malorum magna causa esse solet, si negligatur, quẽadmodum contrà, bonorũ, si cura eius habeatur. Linguæ enim facilitas innumerabilia gignit mala: & quemadmodum nulla esse solet vtilitas domus aut ciuitatis, nec portarum aut mœnium, nisi etiam adsint custodes, & norint, quando aperire oporteat & qñ claudere, & quod multo hac in re opus est studio, ac multo magis etiã superno auxilio, sciens, inquam hæc omnia, ex intimo corde preces fundit, & dei opem inuocat. Per oris autem custodiam, mentis præfecturam intellige, quæ animaduertere debet, & scire, quænam efferenda, & quænam etiã retinenda sint. Neque enim, vt alibi dicitur, tot vnquam homines à gladio quot à lingua ceciderunt. Dedit autem linguæ deus duo mœnia, dentium nimirum & labiorum, vt per ea irrationales illius motus coerceret. Verũ propheta aliam etiam custodiam ad hæc implorat timens adhuc, ne indecorum aliquid proloquatur.

περιοχὴν τειχὶν χάλκεον. *Et ostium munitionis circum labia mea.* Ostiũ custodiæ quę os ipsum obseruet. Hæc autem verba idem æque significant quod illa, quæ in præcedenti habuimus versiculo.

Ne declines cor meum in verba malitiæ. Ne conuerti permittas cor meum ad indecẽtes cogitationes. Nam si os meũ custodia munitum fuerit, hoc, quod dico, consequẽs erit & factu facillimum.

πρόφασιν οἰήσονται ἁμαρτιῶν. *Vt prætexam prætextus in peccatis.* Ita vt non tm̃ nõ inclinet ad ea malitiæ verba, sed etiã vt non p̃texã prætextus, atq; excusationes in peccatis, quemadmodum primi parentes fecerunt, cum peccassent. Adam etenim in Euam, & Euam in serpentem, peccati causam prętexendo reiecerunt: imo homicida iræ tyrannidem prætexit: adulter concupiscentiæ vires: fur inopiam & necessitatẽ: & alius aliud quid. Verum hæc, quæ diximus, peccata nõ gignũt, sed humana negligentia. Et manifestũ hoc tibi fiet, si bene animaduerteris. Sciens enim diabolus, quod cõfessione deus placatur, & negatione magis irritatur, persuadet peccatoribus prætexere, quod ipsi non peccauerint, sed quod aliquid, peccati causa eis extiterit.

Cum hominibus operantibus iniquitatem. Ne inclines, inqt, vt simul cum iniquis hominibus excusationes prætendam. Solẽt enim huiusmodi homines post peccatum excusationes & prætextus varios adducere.

Et non communicabo cum electis eorum. Quod si hoc factũ fuerit, vt me adiuues, non coniungam me, nec cõionem vllam habebo cum illis: quinimmo neque iniquorum hominum tantum euitabo, qui infimi, atque abiectiores sunt: sed nec etiam cum iis commune aliquid habebo qui inter illos potentiores & clariores esse apparuerint.

μαλάσει ἐλαίῳ. *Arguet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleũ autẽ peccatoris non impinguet caput meũ.* Increpet me iustus, coerceat, & reprehendat: humanitas autem peccatoris, mihi nequam inseruiat. Melius enim est flagellum iusti, quàm gratia peccatoris, & melior virga iusti, quàm honor praui hominis. In misericordia autem dixit, eo quod iustus misericorditer castigat, dum castigando cauet, ne perdat.

ἐκκλινάτω καὶ τροπὴ. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.* Simul ostendit, inqt, iniquos, eorumq; operam, & obsequia reiicia, neque vnà precabor aduersus eorũ beneplacita, hoc est, aduersus eorum voluntates, ne scilicet eorum concupiscentiæ perficiantur. Has etenim beneplacita appellauit.

Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum. Potẽtes ac principes illi, qui omnia pro arbitrio administrabãt, deleti, ac dissipati sunt instar petræ, quæ demersa est, & cuius nullũ amplius extat vestigium. Hoc etiã de impio alibi dictum est. Quæsiui enim, inquit, eũ, & non est inuentus locus eius. Hoc pacto nimirum describens, quomodo ab ipsis, vt ita dicam, radicibus illius memoria prorsus extincta sit. Demersi autẽ sunt, dixit, pro demergẽtur, quæ futura erant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

prophetiæ lege, narrans, vt præterita.

ἀδωὴ ἀκουσάτω μου ὅτι ἀγαθὰ ἐστὶν ἃ ἐλάλησα ἐν πίστει.

Audient verba mea, quoniam iucunda fuerunt. Symmachus autem reddidit, audiēt locutiones meas iucūdissimas. Sapient, inquit, sapientes viri verba mea, quoniam pijs & fidelibus hæc iucundissima sunt, veluti vtilia ac vera.

Sicut crassitudo terræ erupta est super terrā, dispersa sunt ossa eorum apud infernum. Quemadmodū terræ crassitudo arbitro diſcissa rumpitur, & in proximam terram spargitur: sic & ossa eorum dispergentur in sepultura. Hāc etenim infernum appellauit.

Quia apud te domine domine oculi mei: in te sperani, ne auferas animam meam. Ne auferas, inquit, animam meā, obnoxiam inimicorum persecutionē, & maximas insidias sustinentem.

Custodi me à laqueo, quem constituerunt mihi, & à scandalis operantium iniquitatem. Per scādala & per laqueos, insidias rursus intelligit.

πεσοῦνται ἐν τῷ ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν παρ' ἐμοὶ μόνῳ προσελθεῖν με.

Cadent in rete suum peccatores. In proprium, inquit, reticulum incident, quod aduersum me tetenderunt, & propria cautione prehendentur sagena, vel iuxta aliam literam: cadent in proprio rete eius, hoc est, eius dei.

Singularis sum ego vsquequo transeam. Segregatus nimirum ab eis effectus solus, & procul ab eorū sniā: nec tamen in eo loco separatus, quantum à proposito, & consilio aliorum alienus, separatus autem ab eis, vsquequo moriar.

Intelligentiæ ipsi Dauid, cum esset orans in spelunca.

Quid significet inscriptio intelligētiæ, multis in locis declarauimus. Per spelunca vero illā intelligit, in qua beatus Dauid latendum Saulē fugeret. Cū autē eo illic latitante aduenisset Saul, & facti ignarus exterius moraretur, resciens Dauid, se illic ab hostibus circundatū, ac penè cōclusum esse, orationē hanc ad deum protulit.

PSALMVS CXLI.

VOce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum. Atqui, nec loqui poterat, nec clamare, ne cognitus scilicet statim comprehenderetur, & periret. Restat igitur vt per vocem, & clamorem, intensum cordis affectum intelligamus. Corde etenim & non voce clamabat, ipsaque mente ad deum preces efferebat.

ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου.

Effundam in conspectu eius orationem meam. Hoc est proponam.

Tribulationem meam ante ipsum pronunciabo. Eandem rursus sententiam repetit. Tribulationem, inquit, meā quæ ad auxilium meum flectere poterit, pro oratione ei proponam. Ipsa siquidem tribulatio non solum attentiores homines reddere solet cum narratur, sed fiduciam etiam præstat non minimam, qui cum gratiarum actione eā protulerit: vnde maxima iustificatio efficitur, ad hoc, vt vota exaudiatur.

ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου.

Dum deficit in me spiritus meus. Hæc, inquit, facio, qa in periculis sum, quia futurū est, vt moriar. Auxilio etenim ex humana parte desperato, seipsum penitus ad deū cōuertit.

Et tu cognouisti semitas meas. Ego quidē in maximis constitutus periculis hæc faciam, tu autē domine conuersationis meæ semitas cognouisti: tu nosti quod nulla eos iniuria affecerim, qui mihi insidiantur. Quo circa iniuria ab eis solam eorum inuidiam in periculis versor.

In via hac, qua ambulabā, absconderunt laqueū mihi. In hac etiam via fugæ meæ occultarūt laqueum, elā insurgētes aduersum me, atq; exitū mihi non præmeditato præcludere studētes. vel aliter de intellectualibus inimicis hæc dicta sunt, qui non tantū in vitiorū via occultos tendunt laqueos, sed quod grauius est, etiā in via virtutis: veluti in confidentia superbiam, & in eleemosyna, inanem gloriam.

ἐπέβλεπον δεξιὰν καὶ ἐθεώρουν καὶ οὐκ ἦν ὁ γνωρίζων με.

Considerabam ad dexteram, & respiciebam, & non erat qui cognosceret me. In dextera enim parte amici atque adiutores adesse solent. Spectabam igitur inquit, ad dexteram, verum nullus mihi aderat adiutor.

Periit fuga à me. Hoc est defecit, etiam mihi fugæ remedium in spelunca scilicet conclusus sim, atque effugere non valeam.

οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχήν μου.

Et non est qui exquirat animam meam. Qui vleiscatur, qui liberet, qui defendat.

Clamaui ad te domine. Cum de humano auxilio prorsus desperauerim.

Dixi tu es spes mea. Tu salus scilicet.

Portio mea in terra viuentium. In terra viuentiū existēs, nullam ego terrenā habeo hæreditatē, nullum seculi hu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius patrimoniū, sed te vnū in thesaurum possidens dicit sum. vel tu es sors mea, & diuitiæ meæ, ī cœlo nimirū, vbi vere est terra viuētiū: q̄a immortales sunt, q̄ illic habitāt.

Intende ad deprecationē meam, quoniā humiliatus sum nimis. Afflictionem & calamitatē suam Propheta proponit vt deum magis placet, atque ad suum flectat auxiliū. Dictum est etiam alibi afflictus sum, atque humiliatus sum valde: & rursus: vide humilitatē meam, & laborē meum, & dimitte omnia delicta mea.

Libera me de persequētibus me, quoniam prænaluerunt super me. Cum illic, inquit, cōclusus sim, vnde nulla datur fuga.

ἐκπαλαίωσαν.

Educ de custodia animā meam, vt confiteatur nomini tuo. Per custodiam conclusionē illā intelligit, qua conclusus erat in spelunca. Custodiā enim carcerē persæpe appellamus. Per animā etiam suam seipsum circunloquitur. Educ, inquit, me ex hoc loco, vbi cōclusus sum, vt gratias tibi agam. Iuxta anagogen vero: custodia ipsum corpus dici potest, quod animā ī se, quasi carcere quodā cōclusam coercet.

ὑπομενοῦσι.

Me sustinebunt iusti, donec vltribuas mihi. Aquilas vero reddidit: me expectabūt iusti donec remuneratus fueris me. Sustinebunt, inquit, expectātes me, donec ex calamitatibus liberatus fuero: atque hoc eo vsque facient, donec retribuas pro huiusce modi afflictione atq; humilitate mea, gratiam mihi retribueris. Tales vero sunt sanctorū animæ. Nā & cum afflictis simul dolent, & cum gaudentibus lætantur.

Psalmus ipsi Dauid, cum persequeretur eum filius eius Absalon.

In multis exēplaribus hunc psalmū absque vlla inscriptione reperimus, tametsi in aliquibus ea inscriptio habeatur, quā proposuimus. Cāsimilē penē inscriptionē habet tertius psalm⁹, cum inscribitur: psalmus ipsi Dauid, cum fugeret à facie Absalonis filij sui.

PSALMVS CXLII.

Domine exaudi orationē meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua. Exaudi tanquam rex. Pollicitus enim es te exauditurum eos qui nomen tuum recte inuocauerint: & mihi quoq; sus privatim idem etiam promisisti.

Exaudi me in iustitia tua. Veluti iustus, & qui non sustineat quenquam ab altero affici iniuria: nec tantum parcens veritas à filiis lædi, sed nec quenquā ab extraneo. Chrysostomus vero pro veritate hic misericordiam intelligit, & pro iustitia, benignitatem. Solus enim deus vere miseretur, & sola dei iustitia benignitate est permixta. humana enim iustitia caret misericordia.

Et non intres in iudicium cū seruo tuo. Nō cupio, inquit, iudicio tecū disceptare. Noli igitur & tu, quæso iudicio me cum contendere. Iustificaberis enim in sermonibus tuis, & vinces quoties cum me seruo tuo iudicatus fueris.

Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Non dixit simpliciter, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summā iustitiā tuā cōparetur, & iuxta illā exquiratur. vel si cōsideratio habeatur ad beneficia tua, aut ad mādata tua oīa. atque ideo beatus etiam Iob dicebat. Vilipendi me ipsum, & contabui, terramq; me & cinerē putaui: manum ponā ori meo. vide etiam in psal. 129. expositionem illius versiculi. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Quod vero ait: omnis viuens: idē est, quod omnis homo vitæ particeps. verū iuxta apostolum in hac vita iustificamur gratis gratia dei, quæ est per fidem Iesu Christi.

Quia persecutus est inimicus animam meam. Dictio, quia, in superiori versiculo rationē reddit: in p̄senti vero, narrātis modū ponitur. Per inimicum etiā iuxta historiam Absalonem intelliges. iuxta anagogen vero ipsum dæmonē.

Humiliauit in terra vitam meam. Deiecit ac prostrauit me inimicus in terrā nō tm̄ ea rōne, quod calamitatū pōdere depressus sum, sed quia ipsam etiam humum pro sede ac strato meo habui, veluti qui exul erā à patria, ac semp in fuga. iuxta anagogem, inuisibilis inimicus ad terrena me negotia deflexit, cū à cœlestib⁹ me antea extraxisset. No me vero humilitatis, vt sæpe dixim⁹, plura significat. Neq; ea virtutis tm̄ nomen est, sed pro ea etiā ponitur humilitate, quę à calamitatib⁹ puenit atq; à peccatis. Accipitur etiā humilitas pro quodā vitio, qđ ex anaritia nascitur, aut à pusillanimitate, veluti cū qs obolū magni æstimat, aut q̄ tenuia ac vilia sunt, digna studio: quēadmodū pueri faciunt, qui pilas aut talos esse aliq̄d magnū existimāt.

Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi. In afflictionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenebras me immisit,& mentē meā veluti caligine quadam obduxit.qđ vero ait,mortuos seculi,dixit,ad demōstrandam tenebrarū magnitudinē. Neq; enim mortuos simpliciter,sed seculi mortuos dixit,hoc est,antiquos seu antiquitus mortuos,augere nimirū volens sententiam, quā profert sublimiori,atq; vt ita dicam tragico quodā sermone. Ij etenim quos seculi mortuos dicit,in profundissimis iacent tenebris,multa nimirum humo obruti.

ψυχὴ ἐκνεδιάσθη ἐν ἐμοί. *Es contristatus est in me spiritus meus.* Anima mea dolore affecta est,ob summam afflictionem.

In me turbatum est cor meum. Tumultuatum est, inquit, cor meum,in me & torsionibus affectum est.

Memor fui dierum antiquorum. In quibus deo gratus erā, & prospero euētu res meæ omnes procedebant. Vel memor fui dierum quibus maiores nostri,& secūda vtebantur fortuna, & virtutibus excellebant. vel dierū quib⁹ per tentationes & calamitates exquirebantur. solet enim huiusce modi memoria non minimum afferre solamen.

Meditatus sum in omnibus operibus tuis. Reuoluens mecū mirabilia tua,& omnes eos animo recensens, qui admirandè à te ex calamitatibus liberati sunt.

In factis manuum tuarum meditabar. Memoria inquit,versabar in vniuersis opificiis tuis,eaq; summa prouidentia tua plena esse inueniens,spem bonam accepi, quod non despicies me,tot calamitatibus oppressum ac miseriis.

Expandi ad te manus meas. Rogans scilicet,& supplicans.

ἔπτυξε. *Anima mea sicut terra inaquosa tibi.* Anima mea ad te tota respicit,tuum non secus auxilium sitiens, atque inaquosa terra & sitibunda pluuiam desyderat.

Velociter exaudi me,domine, defecit spiritus meus. Defecit, ita vt nunquam adeo. Dimittet autem me spiritus, nisi tu cito exaudieris.

Ne auertas faciem tuā à me, & similis ero descendentibus in lacum. Ne derelinquas me & statim moriar. Mortui enim sunt,qui in lacum descendunt. Hoc pacto etiā mortuus videtur,quantum ad virtutis opera, ille qui auxilio tuo priuatus est. Auertit autem deus faciem, hoc est, protectionem & custodiam suam ab hominibus prauis. Mundus enim,inquit,est oculus tuus ne videat praua.

Auditam

Auditā fac mihi mane misericordiā tuā,quia in te sperani. Significa mihi,inquit,cito misericordiā,tuā,vt ante expectationē promissione tua restigerer. Deinde rationem apponit,cur ꝑstāda ei sit misericordia. q.a ficilicet īte spera ui. huiusce modi em̄ spes magnopere solet deū cōciliare. προῤῥᾳθυμεῖ.

Notā fac mihi domine viam,in qua ambulabo, quia ad te leuauī animā meā. Atqui tam naturalis lex quā scripta docent nōtā viā. verū nunc,vel illud dicere intendit, quod conscientia sua peccatis esset ingnata: vel quod plurima ab hominib⁹ ignorātur. atq; ideo Paulus dicebat: quid orem⁹, & quēadmodū oportet,nescim⁹. Ad te igitur,inquit, oculos tabūdus spectō: indica mihi viā,per quā ambūlem ad te.

Eripe me de inimicis meis domine,ad te confugi,doce me facere voluntatem tuam,quia deus meus es tu. Non dixit doce me voluntatem tuam,sed doce vt faciam eam. Beatus enim, inquit,qui non nouit tantum,sed facit eā. cognoscere em̄ facilius est,operari vero difficilius,iis præsertim, qui superna doctrina atque ope indigent.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. In viam rectam & planam,qualis est via virtutis. Recta quidē,veluti sine errore: plana vero tanquam periculis & scandalis libera: quæ dicere possumus esse peccandi affectus.

Propter nomen tuum domine viuificabis me. Non ob meam virtutem,sed propter tuū nomen. Misericors em̄ appellatus,vt dictum est in psalmo 113. ibi: non nobis domine nō nobis,sed nomini tuo da gloriam. ἵνα ζωοποιήσῃς με.

In iustitia tua educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua exterminabis inimicos meos, & perdes omnes qui tribulant animam meam. Quam initio psalmi iustitiā appellauit,eandem nunc eodem repetit nomine: & quam illic veritatem dixit,nunc dicit misericordiam. exterminabis autem & perdes inuisibiles inimicos,hoc est, expelles & delebis eos quantum scilicet pertinet ad ipsum, qui hoc petit. quod vero ait,viuificabis,educes: exterminabis,& perdes,non tantū in eo sensu intelligi potest,vt verba futuri sint temporis,& prophetiam cōtineant, sed intelligi etiam possunt,vt in optantis modum sint dicta.

Quia ego seruus tuus sum. Eo quod & in seruitute tibi festino,& præcepta tua,tāquā domini iussa obseruare satago.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalmus ipsi Dauid aduersus Goliath.

Quædam exemplaria non habent verba illa: aduersus Goliath. Nihil tamen impedimento est quin adesse possint: quasi compositus fuerit hic psalmus in gratiarum actionem post trophæum illud de gigante reportatum, & post multas alias victorias. Dicere etiam possumus compositum fuisse hunc psalmum aduersus inuisibilem atque intellectualem Goliath: communem nimirum omnium inimicum diabolum.

εἰς παράταξιν τῷ Δαυίδ.

PSALMVS CXLIII.

Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas in acie, & digitos meos ad bella. Laudandus deus est, qui manus & digitos meos in acie prosperat, & in bello: & q mihi tribuit, vt hostes meos superem, & præclara huiusce modi erigam trophæa. Prosperari etiam dicuntur manus inuisibili aduersus dæmones prælio, dū extendimus eas ad virtutes, & dum ad deum eas puro corde eleuamus. Possumus etiam dicere quod beatus Dauid edoctus sit à domino mouere manus in acie & digitos in bello: quia & corporeis mēbris visibiles inimicos, & animæ membris inuisibiles dæmones superabat. Nos etiam docemur à Christo tollere manus in acie & digitos ad deum, ita vt crucis figuram exprimant.

Misericordia mea & refugium meum, adiutor meus & liberator meus protector meus, & in ipso speraui. Misericors enim inquit, est, & quæ sequuntur.

Qui subdit populum meum sub me. Neq; enim in sola inimicorū subiectione, superno nobis opus est auxilio, sed etiā in beneuoli atq; amici populi regimine: & quēadmodū victoriæ quæ de inimicis parantur, à diuino prouenire auxilio, ita etiam familiarium ac beneuolorū subiectiones.

τί ἐγνώσθη αὐτῷ ἐπιγνῶσις ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι λογίζῃ αὐτῷ.

Domine quid est homo quod cognitus ei es? aut filius hominis quoniā reputaris ab eo? Huiusce modi penè verba habuimus in psalmo octauo, vbi expositionē videre poteris, q a, sicut donasti ei, vt cognoscat te deū esse, & quia reputaris ab eo, hoc est, cognosceris deus esse. & qa in cogitationibus & cōsiderationibus, atq; in animo illius versaris. magnū etenim hoc est, & supra humanæ naturę tenuitatem.

Homo vanitati similis factus est. Hoc dicit propter corporis infirmitatem, & quia humanū nihil est stabile, sed corruptibilia omnia, & quæ cito transeunt. Per vanitatem autem inania ac fatua hominum studia significauit.

Dies eius sicut vmbra præterunt. Cito pertranseunt, vmbræ istar, q modicū apparet, & videtur esse, & cito auolat.

Domine inclina cœlos, & descende, tange mōtes, & fumigabūt. Atqui descendere deus non potest, cū vbiq; adsit, & impleat vniuersa: verū humano more Propheta nūc huiusmodi protulit verba, vt per ea (terribilia eīn admodū videntur) illos perterreat, qui magna sapiunt, & tumēt superbia, vtq; eorundem comprimat temeritatem. Nā etsi tangere montes, & fumigare, horrenda quædā videantur verba: inferiora tamē sunt, ac valde distant à diuina digni tate. Ait igitur descende quæso, & tange mōtes, vt eos pudeat, qui humanæ naturæ imbecillitatem ex se ipsis non cernunt, & nihilo sapientiores fiunt: quinimmo cōtrà pudet desipiunt. In monte etenim Sina olim huiusmodi terrores facti sunt. vnde populus magno timore affectus ἀστραπὴν καὶ ἀστραπήσον. castigatiorque ac moderatior redditus.

Fulgura fulgurationem & disperdes eos, mitte sagittas tuas & conturbabis eos. Per fulgurationē & sagittas, flagella ac supplicia appellat: veluti tamē, pestē, & alia huiusmodi. Nonnullos enim, & terribilibus hisce vocabulis resupinū & contemptorē hominē, veluti à somno excitans, exurgere eum facit & tremere. Possunt etiā hæc verba de primo Saluatoris aduentu intelligi. Nam & in psalmo 17. de inclinatione cœli scriptum legimus, inclinauit cœlos, & descēdit. Similiter de montibus & de fumo, quod fundamenta montium turbata sunt, & quod ascendit fumus in ira ei⁹. De fulgure etiā & de sagittis, quod misit sagittas suas, & dissipauit eos, fulgura multiplicauit, & cōturbauit eos: vbi vide quæ exponēdo dicta sunt. nec tamē abs re fuerit, si hæc verba de secundo Christi aduentu intelligere.

Emitte manum tuam ex alto. Tuam scilicet adiuuandi potentiam.

Eripe me, & libera me de aquis multis. Per aquas allegorice inimici intelliguntur, eo quod aquarum, seu torrentis instar, multo cum impetu ac vehementia, & nullo ordine feruntur, & quodcunque obuium est, pertrahant. vide in psalmo 68. expositionem primi versiculi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De manu filiorum alienorum. Hoc est, de manu hominum, qui à me alieni sunt, vel qui à deo alieni sunt, propter summa nimirum eorum scelera.

Quorum os locutum est vanitates. Mendacia scilicet atque inutiles, & noxios sermones.

Et dextera eorum dextera iniustitiæ. Quorum, inquit, & sermones mali sunt, & opera pessima.

Deus canticum nouum cantabo tibi. In gratiarum scilicet actionem. Nam quemadmodũ rex à paupere, quẽ beneficiis affecerit, nihil aliud quærit, quã gratũ animũ, & laudem, ita etiam deus à nobis nihil aliud poscit: verum ille laudes quærit, vt clarus, ac celebris fiat, deus vero, vt clariorem eum reddat, qui huiuscemodi laudes obtulerit.

In psalterio decachordo psallam tibi. Olim psalmi huiuscemodi organis deo canebantur, nunc fidelis quilibet nũdemũ psalteriũ decachordũ efficitur, si quinq; corporis sensus, & quinque animi potentias, in se apte, atq; cõcinne dispositas habuerit. Quoties igitur oculus recta videt, & auris spiritualibus superne intendit vocibus, & reliqui omnes ac singuli sensus, & potentiæ prædictæ irreprehensibiliter, & digne deo id operantur, quod decet, tunc in decachordo psalterio deo canimus, eique gratias agimus, & illius nomen glorificamus.

Qui das salutem regibus. Neque enim exercitus, aut humanæ vires saluare eos solent, sed dei potentia.

δαυὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. *Qui redimis Dauid seruum tuum de gladio maligno.* Ex grauissimi scilicet prælio atque ex acerba morte.

Eripe me, & erue me, de manu filiorũ alienorũ, quorum est locutũ est vanitatem, & dextera eorum dextera iniustitiæ. Hæc verba etiam superius dicta sunt, verum eadem nũc repetit Propheta orationem ac preces suas magis intendens.

ὧν ὁ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας.

Quorũ filij eorũ sicut nouellæ plantationes, stabilitæ in iuuentute sua. Fœlicitatem eorum describit, & diuitias. quorum inquit, filij florentes sunt, atque in vigore, veluti nouellæ plantæ auctæ in iuuentute sua.

Filiæ eorũ eleganter compositæ, atque ornatæ, vt similitudo templi. Hoc est ornatæ, instar templi, vel adeo ornatæ, vt ob summam elegãtiam, atque ornamentum templi similitudo videantur.

Prom-

Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Hoc est, ob multam reconditorum bonorũ copiam, in aliud prõptuarium euacuata: quasi prima illa promptuaria essent angusta, atque ideo delata ad maiora promptuaria iuxta illud, destruam horrea mea, & maiora ædificabo.

Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in egressibus suis, boues eorum pingues. Per egressus, aut partus intelligere debemus, aut exitus ad pascua. πλήρεις ἐκπεμπόμενα πλατύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν.

Non est ruina maceriæ, neque trãsitus, neque clamor in plateis eorum. Non tantum eorũ segetes & cãpi florent & vineæ: sed stabiles etiã sunt eorũ maceriæ. Per maceriem etiam, seu vt potius Græca dictio φραγμὸς significat) per sepem aut ciuitatis mœnia accipiuntur, aut priuati muri dom^{o}. quorum, inquit, igitur nihil decidit: sed neque excursiones aut clamores in eorum sunt vrbibus, vel iuxta alium interpretem in suburbiis eorum. vbi enim tumultuatio est, aut perturbatio ex bello, illic etiã excursiones hostiũ sunt. De hac materia dictum est etiam in psalmo 72. quia zelaui in iniquis, pacem peccatorum videns.

Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Multi, inquit, hunc populum ob visibilium huiuscemodi bonorum copiam, beatum dixerunt, cũmque fallacem hanc vulgi sententiã posuerit, suam deinceps Propheta meliorem, ac rectiorẽ infert, dicens.

Beatus populus, cuius dominus deus eius. Cuius portio domi^{n} deus eius: vel cuius dominus est deus eius: cuius deus dominatur: nec simpliciter, sed quia illius paret mandatis. hæc enim beatitudo vera est, veluti bona, stabilis, ac perpetua.

Laudationis ipsi Dauid.

Hic psalmus laudationem dei continet, quæ omnibus communis esse potest, & ex fidelis cuiusq; persona profertur.

PSALMVS CXLIIII.

EXaltabo te deus meus, rex meus. Alta ac sublimia de te contemplans, vel altitudinẽ tuam ignorantibus declarans.

Et benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Absurdum enim esset, postquam ipsa etiam irratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

nalis creatura creatorem suum semper glorificat (cœli enim, inquit, enarrant gloriam dei) si rationalis homo in hoc laudationis genere ab ea vinceretur, nec semper deū glorificaret, per laudes nimirum & per bona opera, iuxta id quod scriptum est: & videant bona vestra opera, & glorificent patrem, &c. Sumus etenim præ cæteris omnibus nos deo debitores, & quia fecit nos, cū nō essem⁹, & quia tales creauit: homines scilicet & fideles: & quod creatos conseruat, & quia prouidentiā nostrūm omniū habet, in vniuersum omniū, ac priuatim singulorū, secreto & palā, tam scientiū quàm ignorantiū. Quis enim oīa ea enarrare posset, quę deus propter homines creauit? & ministerū illud, quod nobis impendit? corporis formationē, animæ nobilitatē, sapientiam, naturæ legem, & legem scriptā, & quod bonorum omnium est caput, illius incarnationem, passiones & mortem? Horum omnium igitur, atq; innumerabilium aliorū beneficiorum, deo debitores sumus.

Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in seculum, et in seculum seculi. Hæc verba per se clara sunt.

ἄπιστος. *Magnus dominus et laudandus valde, et magnitudinis eius nō est finis.* Magnus non tantum, vt magnarum rerū opifex, sed vt magnorū donorū largitor: & propterea valde laudandus est. quod si nullus est finis diuinæ magnitudinis, consequenter nullus erit etiam diuinis laudibus modus.

Generatio et generatio laudabit opera tua. Tam præsens generatio quàm quæ ventura est, hoc est omnis generatio. Opera autē hic ea dicit Propheta, quæ mundi initio illis sex diebus facta sunt: vel miracula & prodigia, quæ assidue in omni generatione ab eo fieri contingit.

Et potentiam tuam pronunciabunt. Potentiam quā in prædictis habes generationibus, vel potentiam præstandi beneficia, & infligendi supplicia. Generationē autem & generationem eos appellat, qui in vnaquaque generatione sapientes sunt, & dei amatores, qui primum quidem à seipsis diuina opera laudant, deinde etiam eius potentiam cæteris annunciant.

Magnificentiā gloriæ sanctitatis tuæ loquētur, et mirabilia tua narrabunt, et virtutem terribilium tuorū dicent, et magnitudinem tuā narrabunt. Per mirabilia quidem ea intelligit, quæ in

in aliquorū hominū beneficium facta sunt, quēadmodū in Hebræorū transitu ex Aegypto columna ignis, & columna nubis, rubri maris diuisio, aqua ex petra, coturnix, aeq; alia huiusmodi. p terribilia vero ea significat, quæ ad supplicium atq; in pœnam aliquorū facta sunt, veluti flagella cōtra Aegyptios, aut alias gētes immissa. Vel aliter: per mirabilia quidē contēperatas temporū mutationes intelligit, florentes itē hortos, prata, nitidos ac potabiles fontes, flumina, ac riuulos suauiter fluētes, pluuiarū irrigationes, terræ fœtus, arborū innumerabiles species, fructuū varietates, mites ac molliter spirātes vētos, solis splē dorē, lunæ lampadem, stellarū pulchritudinē, & alia quæcunq; tā in animantibus quàm inanimatis admiratione digna sunt. per terribilia vero, fulgura, tonitrua, fulmina, pestē, famem, niuē, grandinē, glaciem, diluuia, incendia, & alia quæcūque, tā in inanimatis quā in animātibus terribilia sunt. per magnitudinē vero & magnificentiā, diuinæ naturæ, sapientiæque, ac potentię excellentiam, intellige. deinde in melioribus, ac benignioribus⁹ dei beneficiis magis immoratur, ostēdens, illum ad humanitatē atq; ad misericordiā semper magis vergere & ad mitiora declinare.

Memoriā multitudinis benignitatis tuæ eructabunt. Annunciabunt sermonē plenū memoria immēsæ tuæ bonitatis. τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητος.

Et iudicia tua exultabunt. Hoc est, ob iustitiam tuam, remuniscentes nimirum, ac narrantes, quomodo vnicuique conuenientia pro dignitate largitus: quomodo & beneficiis afficis, & pœnis, & iuste omnia administras. exultabunt igitur quod neque virtus à te irremunerata relinquetur, neque vitium incastigatum.

Misericors et miserator dominus, longanimis et multum misericors. Hæc verba etiam habentur in psalmo 111.

Benignus dominus vniuersis, et miserationes eius super omnia opera eius. Loquens propheta de diuina bonitate, sermonē amplificat, sciens in ea potissimum dei diuitias cōsistere. neq; enim saluari potuissemus, nisi magna illius benignitas adfuisset nobis & misericordia. vniuersis autem dixit, & nō iustis tantū: quinimmo & peccatoribus: nec rationalibus tantū, sed etiā irrationalibus: & deniq; quibuscunque, tametsi minimis operibus suis misereturi: quippe qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

& gehennam, & oēs alias æternas pœnas peccatoribus; præ summa misericordia cōminatus est, vt earū timore a vitiis abstinerēt,& virtutē adepti, cœlorū regnū cōsequerentur. & qui in hac etiā vita fæpenumero delinquantes castigat,vt(si velint)meliores eos reddat,vel saltē,vtin futura vita minores eis pœnas tribuat,atq; vt huiusemodi castigatiōis exēplo,alios erudiat,& moderatiores reddat.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua. Gratias tibi agāt, rationalia quidē,ipsa per se:irrationalia vero,& inanimata,per illos,qui ea conspiciunt,atq; his vtūtur, & propter quos etiā facta sunt. gratias agant igitur,quod omnia,sapientissimæ huic creationi tuæ & tā vtili opificiotuo participāt,ac tua fruuntur prouidētia. & inanimata quidem gratias tibi agant,per admirandam eorum naturā,homines vero per laudandam ipsorū conuersationē, ac vitam.

Et sanctí tui benedicāt tibi. Qui tibi sanctificati ac dedicati sunt.hos enim præcipue decet,tibi semper benedicere,curis ac solicitudinib⁹ seculi liberatos,atq; idoneos puro ac mūdo corde tuas laudes ꝓferre, tanquā aliis sapiētiores.

τὴν δυναστείαν σου. *Gloriā regni tui dicent,& potentatū tuum loquentur, vt notā faciant filiis hominū potentatū tuum, & gloriam magnificentiæ regni tui.* Docebunt hæc omnia cæteros ignorantes, vt nota hæc eis faciāt.cupit enim deus laudari, nō quod laudibus indigeat,sed vt cæteri,qui diuinā potentiam & gloriā ignorāt,per huiusœmodi laudationes eam addiscant.

Regnum tuum regnum omnium seculorum. Perpetuum scilicet atque æternum, sine principio & sine fine:quod manifestius etiam ex sequentibus facit.

Et dominatio tua in omni generatione & generatione. Vbiq; gentium nimirum,atque omni tempore.

Fidelis dominus in omnibus sermonibus suis. Constans & verax, & dignus cui fides adhibeatur.

Et sanctus in omnibus operibus suis. Irreprehensibilis, & nullam alicui iustæ querimoniæ occasionem præstans.

ὑποστήσῃ. *Regit dominus oēs qui corruunt, & erigit omnes elisos.* Cum de regno dei dixerit,ꝙ scilicet est sine fine, & de sermonibus quòd veri sunt,& de operibus, quòd reprehendi non possunt,& ad hæc omnia,de diuina magnificentia, potentia, gloria, benignitate, & aliis huiusœmodi rebus, iam tracta-

ctauerit,nunc rursus de diuina loquitur misericordia, quæ sane magna gloria est regni eius, dicens: quòd non tantum stantes conseruat,sed casuros etiam subfulcit, ita vt non cadant,& humi iacētes erigit, eos scilicet qui non aduersantur.neque hunc aut illum tantum deus adiuuat, sed omnes in vniuersum, atq; ipsos etiam seruos, pauperes,atque ignobiles, omnibus etenim volentibus, auxilium suum deus prōptissime impertitur. deinde aliud beneficij genus prophetа connumerat. est etenim varia ac multiplex illius cura ac solicitudo pro nobis omnibus.

Oculi omnium in te sperant domine, et tu das escam eorum in tempore opportuno:aperis tu manū tuam, et imples omne animal τὴν *bona voluntate.* Similia sunt hæc verba iis, quæ habētur in psal.103.omnia enim,inquit,à te expectāt,vt des cibū eorum in tēpore.& rursum:aperiēte te manū tuā oīa implebuntur bonitate:quę verba ibi exposuimus:qđ igitur illic bonitatē dixit,hoc in loco bonā voluntatē appellauit.vidisti quomodo ostēdit propheta,quod deus bonus & benignus est vniuersis, & ꝙ misericordia eius super omnia opera eius,quodq; non terra,pluuia,sol,atq; aër,sed diuinum mandatū animātibus cibum largitur. per manuum vero apertionem,præbendi facilitatem demonstrauit.

Iustus dominus in omnibus vijs suis. In dispensationibus nimirum & prouidētiis. quod vero superius diximus significare dictionē,sanctus,idem nunc significat dictio, iustus.

Et sanctus in omnibus operibus suis. Eandem repetit sententiam magis declarando, ita vt versiculus superius declaratus,atque hi duo idem significent.vel iustus in mandatis suis: eo quòd commensurauit illa deus cum eorum potentia,quibus ea diriguntur.

Prope est dominus omnibus inuocantibus eum,omnibus inuocantibus eum in veritate. Cum ea dixerit,quæ in commune infidelibus etiam data sunt, narrat nunc ea, quæ fidelibus priuatim præstitit.quòd scilicet prope eos sit,quōdq; protegat eos ac defendat. in veritate autem hoc in loco posuit pro rectè,atque vt oportet.

Voluntatem timentium se faciet, et obsecrationē eorum exaudiet,et saluabit eos. Voluntatem dico quæ vtilis fuerit, & à diuina non discrepauerit voluntate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Custodit dominus omnes timentes se. Diligentes scilicet eum ex toto corde. custodit autem ab iis omnibus, à quibus custodire decet.

Et omnes peccatores disperdet. Eos scilicet qui immedicabili morbo laborant disperdet autem eos, seu exterminabit eos à populo suo.

Laudationem domini loquetur os meum. Semper enim, inquit, laus eius in ore meo.

Et benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum et in seculum seculi. Dictum est etiam in psalmo 102. Benedicite domino omnia opera eius. vide illic expositionem. vel benedicat omnis caro, quæ credidit scilicet, hoc est, quæ est fidelis. nam infidelis caro benedicere nõ poterit. per carnem vero totum hominem significauit.

Alleluia.

Hic psalmus etiam diuinas laudes continet: quod ex ipsa inscriptione etiam denotatur. in quibusdam vero exẽplaribus huic inscriptioni additum est, Aggæi et Zachariæ: verum id neque apud Hebræos reperitur, neque apud aliquem aliorum interpretum, neque etiam apud ipsos septuaginta.

PSALMVS CXLV.

Lauda anima mea dominum. Simile illud est: Benedic anima mea domino.

Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quandiu fuero. Verba illa psallam deo meo, quandiu fuero, magis ea declarant, quæ iam dicta sunt: hoc est, laudabo dominum in vita mea.

Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. In quibus non est salus, vt seipsos saluare possint. quòd si seipsos saluare nequeunt, multo minus alios poterunt: consyderare enim potes, quomodo variis subiecti sunt ægritudinibus & periculis, atque ipsi demum morti, quam minime effugere possunt. audiant hæc igitur, qui ad humana oscitabundi attendunt auxilia. deinde docet, quomodo non sit salus in eis.

Exibit spiritus eius. Anima nimirum illius principis, in quo confidis.

Et reuertetur in terrã suam. Ipse scilicet princeps, hoc est, illius

illius corpus in terram reuertetur, à qua initio desumptus est, terra enim, inquit es, & in terram reuerteris.

In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. De die loquitur exitus animæ à corpore. cogitationes vero eas intelligit, quas mortuus hic princeps de seculi rebus habuerat, de diuitiis nimirum, de gloria, & potentia, de consideratione, atque aliis huiusmodi postquam vero ab humana spe propheta lectorem abduxit, quod reliquum est, tutum ei ac securum deinceps portum ostendit, atq; inexpugnabilem quandam turrim. est autem optimus admonendi modus, primum ab infirmioribus abducere, & deinde fortiora statuere. inania destruere, & vera erigere, arguere fallacia, atque vtilia demonstrare. ἀνέ.

Beatus cuius deus Iacob, adiutor eius, spes eius in domino deo eius. In psalmo 117. dictũ est: bonũ est confidere in domino quàm confidere in homine, bonũ est sperare in domino quàm sperare in principibus. beatus, inquit, ille, cuius adiutor est deus Iacob, qui solus vere deus est, in quo patriarcha ipse Iacob olim fretus est, à quo non vulgare auxilium in necessitatibus suis reportauit. hoc enim significare mihi videntur illa verba, deus Iacob: deinde adiutorem huius potentiã narrat: ea nimirum ratione, vt ad illum veluti ad potentissimũ omnium principem cõfugiamus.

Qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui custodit veritatem in seculum. Qui semper verax est, & quãdo beneficia pollicetur & quoties pœnas cõminatur.

Qui facit iudicium iniuriã patientibus. Nõ solũ iuxta illud, mihi vindictam, & ego retribuam dicit dominus: in futuro nimirum seculo: sed quia retribuit etiam in præsenti.

Dat escam esurientibus. Non solum iuxta illud: beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: sed etiam, quia in præsenti vita deus indigentibus prouidet. possent autem innumerabilia adferri exempla eorũ, quos deus in præsenti vita, aut vltus est, propter scelera, aut propter indigentiam nutriuit, tribuens necessaria.

Dominus soluit compeditos, dominus sapientes facit cæcos, dominus erigit delapsos. Cõpeditos dico, non solũ mundanis calamitatibus, sed etiã peccatorum cathenis, & non tantum cæcos corporeis oculis, quorum tamen cæcitatem per- Σοφοὺς κατιᾷ ἀναβλέπει.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sæpe, datam diuinitus sapientiam, cumulatissime repleuisse videmus: sed mente etiam cæcos, atque intellectu. Delapsos etiam non tantum eos dicit, qui ex bona valetudine, atq; à feliciori statu in ægritudinem atq; in infelicitatem delapsi sunt, sed eos etiam, qui ex virtute in vitia deciderunt: quales antea gentes fuerant, qui compediti & ligati erant, quantum ad ipsam pertinet virtutem, & cæci ad veritatem, & delapsi in perditionis præcipitium.

Προσηλύτους. *Dominus diligit iustos, dominus custodit proselytos.* Iustos quidem eos dicit, qui ante euangelium ob virtutem resplendebant: Proselytos vero eos, qui post euangelium ad religionem, atque ad fidem acceſſerunt. vel per iustos, perfectiores omnes ad virtutem intelligit: per proselytos vero eos, qui nuper confirmati sunt. illos etenim dilexit deus tanquàm sibi gratos, istos vero conseruat tanquàm delicatiores, atque infirmiores, atque ad pugnam aduersus dæmones nondum exercitatos.

Orphanum & viduam suscipiet. Hoc est, defendet. quod duplíciter potest intelligi. Orphanus enim est, qui parentes relinquit propter Christum, & vidua, simili ratione ea est, quæ virum dimittere sustinet propter Christũ. quemadmodũ autẽ orphano parentes charissimi sunt, atq; honoratissimi totius sui generis, ita etiã viduæ maritus charissimus esse solet & summo honori. Orphanus etiã dici potest, quicunq; dæmonẽ relinquit, quẽ antea veluti patrẽ ac vitiorum doctorem habebat. simili modo per viduam, anima illa potest intelligi, quæ desponsatum antea diabolum relinquit, cui etiam adiuncta erat, atque inseruiebat.

Et viam peccatorum disperdet. Via peccatorum vitium est, & prauitas. dictum est etiam in fine primi psalmi: & iter impiorum peribit.

Regnabit dominus in seculum. Filius dei, qui nunc regnat vt deus, regnabit etiam, vt homo, in seculum: quando dicet: data mihi est omnis potestas in cœlo, & in terra. Vel simpliciter: deus regnabit perpetuò, & regni eius non erit finis.

Deus tuus Sion in generationem, & generationem. Subintellige verbum, erit, aut verbum, regnabit. dictũ est autem in præcedenti psalmo, regnum tuum regnum omnium

seculorum, & dominium tuum in omni generatione, & generatione. Per generationem igitur & generationem, morientium, & resurgentium generationem intellige. Sion vero, fidelium Ecclesia dicitur, vt in 96. psalmo declaratum est, ibi: & exaltauerunt filiæ Iudææ.

Alleluia.

Laudatorius est etiam hic psalmus, & similiter omnes sequentes.

PSALMVS CXLVI.

Laudate dominum, quoniam bonum est, psalmus. Bonum est, inquit, laus, seu diuina laudatio. Symmachus vero transtulit, alleluia, quia bonum est canticum. Ἴστε ἀγαθὸν ψαλμὸς.

Deo nostro iucunda sit laudatio. Iucunda, ac suauis reputetur nostra laudatio, atque ab eo benigne susciptatur: hoc autem fit, quando, qui deum laudat, vitam viuit virtute præditam. Videtur etiam hic psalmus spectare ad reditum ex Babylone, quod manifestum fit ex sequentibus.

Ædificans Hierusalem dominus. Subaudi verbum, est. Per tinere autem videntur hæc verba ad illam sententiam, quam alibi tradidit, dicens: nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam.

Dispersiones Israelis congregabit. Prophetia hæc est de Iudæis, qui in captiuitate relicti fuerant. Neque enim vnà omnes reuersi sunt.

Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Hoc etiam Apostolus Paulus dixit, asserens, q̃ deus humiles consolatur. Animarũ enim medicus cum sit, consolandi officiũ suscepit, vt eos refrigeraret, qui præ summis tẽtationibus & calamitatibus, corde cõtriti sunt. Quòd si huiuscemodi afflictos homines consolaturus est, multo etiã magis eos cõsolabitur, q̃ vera humiliatis virtute humiliati sunt. Harũ autẽ cõtritionũ vincula q̃bus afflicti homines alligãtur, piæ quædã curationes, atq; admonitiones sunt quę partim in bonis operibus, partim vero in sanis sermonibus cõsistũt. Hæc igitur de diuina benignitate dicta sunt. Quæ sequũtur, illius potentiam prædicãt, & nobis omnibus fiduciã atq; animum apud eum præstant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui numerat multitudines stellarum. Qui illarum numerum apprime nouit. Quidam vero numerare dictum putant, pro cognoscere, vt sit sensus. Quòd stellarum etiam multitudinem deus nouit, & quomodo se habeant, loco ordine, forma, & magnitudine: & denique quod habitudinem, quam inter se habent, cognoscit, & causam.

Et omnibus eis nomina vocat. Qui nomina determinat, quibus ea appellet: q; sanè maius est, quã dinumerare. Demonstrare igitur illud videtur propheta, quod qui sanat cõtritos, alligabit etiã eorũ contritiones, qui in captiuitate conterebantur: & q; ille qui innumerabilem stellarum multitudinem adeo cognoscit, vt vnamquãq; proprio nomine appellet, quod sanè summæ cognitionis ac scientiæ indiciũ est, q; ille, inquã, omnino etiam eos omnes nouit, qui dispersi sunt, aut in diuersis captiui regionibus. Et q; veluti omniũ misericors eorũ etiã miserebitur: & quod tã quam omnipotens, eosdem facillime poterit congregare.

Magnus dominus noster, & magna potentia eius. Quia rem grandẽ Propheta superius dixit: q; scilicet tot Iudæorum multitudines vbiq; gentium dispersas deus esset congregaturus, deinceps de diuina pertractat potentia, conhidere omnes iubens, & absq; vlla dubitatione in eũ credere.

Et sapientiæ eius non est numerus. Noli quærere quonam modo, aut qua ratione illud facturus sit. Nã quẽadmodũ diuinæ magnitudinis nullus est finis, ita etiã eius sapientiæ nullus est numerus. Noli igitur de eo aliquid dubitare, cuius magnitudinẽ ac sapientiã infinitã esse didiceris.

Suscipiens mites dominus. Fouens, ac recreans, patrisque seu curatoris instar, eos fouens.

Humilians autem peccatores vsque ad terram. Destruens eos funditus, & ad solum vehementer eos allidens. Hoc enim significant ea verba, vsque ad terram. Per mites autem, humiles corde homines intelligit. per peccatores vero, superbos: iuxta illud, Dominus resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

Præcinite domino in confessione. Præcinite ei canticum aliquod in gratiarum actionem: vel canite ei, per gratiarum actiones.

Psallite deo nostro in cithara, qui operit cælum in nubibus, & præ-

parat terræ pluuiã: qui producit in montibus herbã, & olera seruituti hominũ: qui dat pecoribus alimentã eorum. Tegit quidem deus cœlũ nubibus, vt pluat: pluit autẽ vt herbã producat, atq; olera: olera vero atq; herbã producit, vt mitia simul, atq; immitia alat pecora, quæ herbis vescũtur. Dictum est autẽ in psalmo 103. Irrigans montes de cœnaculis tuis. q; si mõtes irrigat deus, multo magis fructiferam terrã irrigabit: & si irrationaliũ curam ac prouidentiam habet, multo magis rationaliũ habebit, propter quos irrationalia ipsa ab eo creata sunt. Quæ sequuntur in eodem similiter habentur psalmo, ibi: producẽs fœnũ pecoribus.

Χόρτον τῇ κτίσει.

Et pullis coruorum inuocantibus eum. In eodem etiã psalmo dixit: omnia ad te expectant, vt des illius cibum in tẽpore. Sensus est, q; coruorũ pullos qui parentum crudelitate ab eis derelicti (oderunt enim corui proprios fœtus) clamant vehementer, & superne oscitant & cibũ quærũt, q; hos, inquam, coruorum pullos deus admirandum in modũ alit: ad supremæ scilicet benignitatis, & summæ prouidentiæ suæ demonstrationẽ. Auram etenim quandam deus in eorũ ora demittit, per quam nutrimentum nescio quod ex aëre congregatur, quo ad grandiorẽ vsq; ætatem nutriuntur. Inuocant autem Christum, non q; intelligant quid agant, sed quia inuocare videtur, & quia illorum clamor obsecrationẽ quandã ac preces imitatur. Hæc igitur de causa nunc coruorum specialiter meminit. Iuxta Anagogen coruorũ pulli fideles populi sunt ex gentibus cõgregati, veluti qui immundi erãt, & fœdatas peccati caligine olim animas habebãt: quibus deus spiritualem cibum præbet, & non percuntem. Dicunt etiã aliqui, q; cum ille, qui summæ bonitatis est fons, iustam Heliæ prophetæ in Iudæos indignationem mollire cuperet, famem induxit, vt satietatis fructus castigaret: & illũ præparauit nutriri à coruo, à voluere dico, proprij fœtus inimica, quæ parit quidem pullos, sed eos non nutrit, (nutriuntur enim minutissimis quibusdam animalibus, quæ illorum nidos circunuolant) ac huiusmodi facto, visus est consiliũ Heliæ præbere, ne nimia in Iudæos indignatione vteretur, néve se inhumanum magis ostenderet, quàm in eum vel illa auis fuerit, quæ tanto odio proprios per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequitur filios. Quia vero Iudæi, qui ex Babylonica reuersi fuerant captiuitate debiles erant, ac sine armis, omnibúsque aliis rebus denudati, timens Propheta ne ideirco animo perturbarentur, hanc eorum in sequentibus timoris suspitionem sanat, dicens.

Οὐκ ἐν τῇ τοῦ κυ. *Non in fortitudine equi volet, neque in tibiis viri complacebit.* Per voluntatem & complacentiam, ipsum dei beneplacitum intelligit: & rursus, per fortitudinẽ, & per tibias, ipsas vires. Nam quemadmodum in brachiis vires manuum potissimum consistunt, ita in tibiis vires pedum. Non in equi aut equitis potentia, inquit, delectabitur: sed in quibus nam delectetur, audi.

Εὐδόκησεν. *Delectatur dominus in timentibus eum, & in iis, qui sperant in misericordia eius.* Restat igitur, vt parto huiusmodi timore ac spe, amplius non perturbemini.

Alleluia.

Laudatorius est etiam hic psalmus & gratiarum actiones continet pro bonis Hierusalem. PSAL. CXLVII.

LAuda Hierusalem dominum, *lauda deum tuum Sion.* Per Hierusalem quidem, conditam ipsam ciuitatem intelligit: per Sion vero, montem, in quo erat ædificata.

Ἰσχυσεν μοχλους. *Quia fortificauit vectes portarum tuarum.* Lauda, inquit, deum, & gratias ei age, quia portarum tuarum vectes adeo validos esse effecit, vt ab hostibus frangi nequeant. Deinde alia persequitur beneficia.

Benedixit filiis tuis in te. Tribuens tibi eos, & multos, & fortes, & sapientes, & diuites, &, quod cæteris lõge maius est, hi filij in te vnà omnes sunt. Nam & dixit in te, ideo sibi vult, ac si dixisset eos tibi tribuit vnà ac pariter in te habitantes. Ecce enim, inquit, quid bonorum, aut quid iucundum, quàm habitare fratres in vnum.

Qui posuit fines tuos pacem. Ab omnibus finibus tuis bellũ remouit. Vnde regionis tuę terminos effecit pacificos. Vel qui posuit pacem in finibus tuis.

Ἐμπιπλῶν. *Et adipe frumenti replet te.* Non frumento simpliciter, sed frumenti

frumenti adipe. Ipsam autem siliginẽ intelligit, quæ pinguissima, ac purissima est farinæ pars. Nec dare eum sim pliciter dixit, sed replere: quo sermone abundantiam pariter, ac largitatem fructuum denotauit.

Qui emittit eloquium suum terræ. Sicuti ei mos est, à priuatis ad communia sermonem transfert. Et rursus à cõmunibus ad priuata. cũ enim de particularbus dixerit beneficiis, quæ in ipsam sunt collata Hierusalem, nunc inuniuersum de diuina loquitur prouidentia, per eloquiũ, mãdatũ dei intelligẽs, de ferendis ac producẽdis fructibus.

Velociter currit sermo eius. Mittente deo eloquium suum, id est, iubẽte aliqd sermone, seu verbo suo, huiusmodi sermo velociter curret, hoc est, cito & quamprimũ perficietur. Iuxta anagogẽ vero: Hierusalem & Sion Ecclesia esse dicitur fideliũ, vt alibi diximus. Portæ vero illius, Baptisma & Fides. Per earum etiam vectes, sanctã intelligimus crucem. Benedixit aũt deus filiis eius Ecclesiæ, hoc est, Apostolis Christus. Extollens eũ, inquit, manus suas, benedixit eis: & per eos omnibus similiter benedixit, qui Apostolicæ fidei successores fuerunt. Posuit etiam eius Ecclesiæ fines, pacem: quia dum persecutorum pugnas constanter sustinet, vincendo postmodum, pacem adipiscitur. Per frumenti vero adipem, spiritualis cibi puritatem ac munditiam intellige, & per eloquium quod terræ emissum est, prædicationem fidei. atque Euangelium, quod celeriter cursurum esse prædixit Propheta. Sed ne quis huiusmodi prophetiam impossibilẽ putaret, fidem sermoni facit, sequentibus miraculis, ac si diceret: nunquid is, qui tam de facili omnia hæc potuit perficere, imbecillis aut infirmus in illis existimabitur?

Qui dat niuem sicut lanam. Adeo copiosam ac densam vt breui tempore vniuersa ab ea contegatur terra, non secus atque à candida quadam lana.

Nebulam sicut cinerem spargit. Multam hanc quoque & similiter densam.

Mittit glaciem suam sicut buccellas. Defertur etiam huiusmodi glacialis nix, paruis quibusdam buccellarum frustis persimilis. Quidam vero per glaciem, maiorem grandinem intellexerunt. κρύσταλλον.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Hoc quoque admirabile est, & magnam dei potentiam demonstrat: quo modo scilicet tam repente magnum adeò frigus fiat.

Emittet verbum suum, & liquefaciet ea. Est & hoc aliud admirandum, quòd eius mandato niues & glacies statim liquescant.

Flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Per spiritum, ventū intelligit: Austrum nimirum, aut notum. Toto autē hoc sermone Propheta, illud nobis manifestum facere intendit, quòd hæc omnia, quæ superius cōmemorauit, nō fortuito, aut casu fiant, nec sponte sua, sed quod diuinis obtemperant mandatis: atque ideo de facili cōmutantur, nunc quidem ex aqua in niuem, aut glaciē, nunc vero ex his in aquam: item modo à calore ad frigus, modo ad calorē à frigore. Quo circa non difficile est, vt credamus breui futurā esse etiam tentationū ac calamitatū dissolutionem & finem, ac demū ex ardentissimo bello maximā pacē: similiter & calāmitates, atq; afflictiones cito esse in gaudium conuertendas. Significare etiam videntur superiora nescio quid profundius: & quòd quemadmodum hybernum tempus, tametsi ipsum per sese molestissimum sit, tertiæ tamen vtilissimum est, sic & præsentis seculi tentationes valde prosunt, tametsi multas secum afferant molestias: & dum diuina dispensatione commutantur partim castigant, & partim adferunt solamen. Vtrumque tamen ex re nostra, atque ad humanum cōmodum. Deinde à communibus rursum ad particularia sermonem conuertit, vt superius declaratum est.

τὸ λόγιον αὐτοῦ. *Qui annunciat eloquium suum Iacob.* In psalmi principio de sensibilibus beneficiis, & corpori vtilibus tractauit, veluti de ciuitatis tutela, de prolis fœcunditate, de pace, de abūdantia: nūc autē de sublimioribus bonis pertractat, & animam ipsam ornantibus: per hęc scilicet atq; illa populum excitans ad laudem atque dilectionē dei, qui huiusmodi eis beneficia cōtulit. Qui annunciat, inquit, mādatū suum Israelitico populo, illudq; eos docet, ac notū eis facit. Notas enim, inquit, fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas. quod magis etiā declarans, addidit.

δικαιώματα. *Iustificationes & iudicia sua Israel.* Quod superius eloquium dixit, hoc nunc iustificationes appellat & iudicia.

Non fecit sic omni nationi. Nulli nationi sic fecit.

Et iudicia sua non manifestauit eis. Tāta ac talia beneficia alicui nationi non contulit. Quippe qui mandata, aut voluntates suas gentibus non manifestauit, sed Iudęis tantum. Aliis enim gentibus naturæ tantum legem præstitit, quæ à conscientia nascitur, iuxta quam eos etiam iudicat, & punit, populo vero Israel vnà cum naturali lege scriptam tradidit, quæ diuina iudicia declarabat: atque ideo ipsi magis punientur. Multa siquidem dei misericordia, maioris condemnationis causa negligenti ac contemptori efficitur.

Alleluia.

Consueuerunt sancti viri ob summā animi gratitudinē, quando gratias deo acturi sunt, multos laudationis participes aduocare, rogaréque, vt pulchrum atque honestum huiusmodi laudationis officium secum adsumant: quemadmodum & tres illi sancti pueri fecerunt, cum essent in camino, vniuersam creaturam pro collatis in se beneficiis aduocantes, vt deo benediceret. Hoc in præsentia facit etiam Propheta noster, vtrunque mundum complexus superiorem scilicet atque inferiorem, intellectualem & materialem, atque, vt ita dicam, sensibilem. Nam veluti per se soli ad benedictionem & laudem diuinam idonei non sint, omnia sermone suo circumeunt elementa, omnēsque ad creatoris gloriam creaturas aduocant. Possumus etiam dicere quòd Propheta hoc sermone aliud quoddam profundius voluit significare: docere nimirum, quòd creaturarum omnium vnus sit atque idem creator: & eos reprimere, qui duos esse opifices dicebant, alterum nimirum intellectualis, alterum vero materialis creaturæ. Etenim ne ex operum diuersitate varios quis opinaretur esse creatores, vnum ex vtroque hoc creaturarum genere, chorum statuit, atque vnam complicat laudationem, vni atque soli deo.

PSALMVS CXLVIII.

Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Ex cœlis quidem, hoc est, ex primo, atque ex secundo cœlo, ad diuinam laudem angelos vocat, & stellas, & omnia quæ in cœlis sunt: & deinde paulopost, ex terra dracones aduocat, atque alia, vt in sequentibus: & demum in hominibus sermonem perficit.

puto autem idem voluisse eũ significare, quãdo ait: laudate dominum de cœlis: quod significauit, quando dixit: laudate eum in excelsis. Deinde connumerat quósnam de cœlis, aut quósnam ex excelsis partibus aduocet.

Laudate eum omnes angeli eius, laudate eũ omnes virtutes eius. Cumque de angelorũ ordine dixerit, collectim addidit de cæteris omnibus ordinibus, virtutes seu potẽtias eos appellãs. Vel per angelos, & per virtutes, vniuersos illorũ ordines significauit: alterum quidem, quia diuina annũciant mãdata (angelus siquidem nuncius interpretatur) alterum vero, quia iussa sibi à deo possunt perficere. Potentes enim, inquit, viribus vt faciant verbum eius.

ἀγγελ τὸ ἐφ'.

Laudate eum sol & luna, laudate eum stellæ & lux. Hæc secundi sunt cœli, hoc est, firmamenti. Per solem igitur lunamque, & stellas, ipsa organa intelliges, quæ lucẽ suscipiunt: per lucem vero, eam lucem, quæ organa illa illuminat, atque in ea diuisa est. Vel per solem lunam & stellas, creaturas eas intelligit, quę quarta die à deo cõdita sunt, per lucẽ vero immensam illam lucẽ, quæ prima creationis die à deo facta est. Verũ si quæris, quomodo hęc, aut reliqua huiusmodi elementa, deũ laudatura sint, cũ voce careant, cum mentẽ aut animum non habeant, die, quòd tres modi sunt, quibus laudari ac glorificari deus potest: per vocẽ nimirũ quemadmodũ Moyses fecit, simul cum sorore Maria laudans, & dicens: cantemus domino. Gloriose enim glorificatus est. Itẽ per aspectũ, seu prẽsentiã, iuxta illud: Cœli enarrãt gloriam deinde quo diximus in psalmo decimooctauo. Tertio per vitã & cõuersationẽ nostram, iuxta quod dictũ est: vt videant bona opera vestra, & glorificent patrẽ vestrum, qui in cœlis est. Laudãt igitur deum ipsa etiã inanimata, atq; irrationalia, sua nimirũ magnitudine, pulchritudine, situ, vtilitate, ministerio, perseuerãtia, atque aliis similibus modis: & spectatorem in admirationem, atque ad laudẽ factoris mouent: vnde spectatoris lingua ad dei laudẽ vtũtur. Omnia eũ vt inquit Gregorius Teologus, deũ laudant, inenarrabilibusque & mutis etiam, vt ita dicam, vocibus deũ glorificant. Pro his omnibus etenim, inquit, gratię à me agũtur deo: atque hoc pacto illorum laus, qua deũ laudant, mea

mea efficitur, dum ab illis ego laudandi occasionem accipio.

Laudate eum cœli cœlorũ, & aquæ quæ super cœlos sunt, laudẽt nomen domini. Iam sæpe diximus Hebraicũ esse idioma, vt quæ singulari sermone efferenda essent, dicãtur plurali. Cœlos enim cœlorum dixit, pro cœlum cœli: primum ni mirum cœlum, de quo alibi dictum est: cœlũ cœli domino: vnde & verba illa: laudate & laudẽt, pluralia sunt pro singularibus. Per aquam vero quã supra cœlos esse dicit, eam intellige, quæ est supra firmamẽtum. Quomodo vero primum cœlum cum nõ videatur, laudare deũ possit, diximus in psalmo 18. ibi: cœli enarrãt gloriã dei. Quòd si ipsum inuisibile cœlum, deum laudat, multo magis ab eo laudari par est, quod dicitur visibile.

Quoniam ipse dixit & facta sunt. Hoc sermone propheta duo hæc nobis demonstrare voluit quod & creauit deus ea, quæ antea non erant, & quod multa cum facilitate id fecit, dũ dixisse tãtum eũ dixit, & facta esse, ac si dixisset: quemadmodum tibi facilè est aliquid dicere, ita & deo facile est ea creare, quæ non sunt: quinimmo & multo facilius id potest. Neque enim possibile est diuinæ facilitatis magnitudinem demonstrare.

Ipse mandauit & creata sunt. Eandẽ more suo Prophetа repetit sententiam. Scriptum est autem in libro Geneseos: & dixit deus, fiat lux, & facta est: & reliqua simili ratione ac modo.

Statuit in seculum, & in seculum seculi. Stabiliuit ea ordine mirũ, operatione, atque vtilitate, vt immobilia essent, ac seculum & naturæ terminos non transgrederentur.

Præcepum posuit, & nõ præteribunt. Hæc verba etiam facilitatem demonstrant, qua huiusce modi elementa, atq; creaturæ, in esse à deo producta sunt, & qua deinceps cõseruantur, & perseuerant. Posuit enim, inquit, eis mandatũ de terminis eorum, quod nunquam præteribunt, non secus atque serui, qui transgredi non audent dominorum præcepta. Omnia enim, inquit alibi, seruiunt tibi.

Laudate dominũ de terra dracones, & omnes abyssi. Per dracones hoc in loco, ipsa cete intelligit, quemãdmodũ & alibi, quando ait: Draco iste, quem formasti eis. Per abyssos

vero,ipsa significat maria. Quoties enim, inquit, videris cete magnitudinẽ,& corporis illius compactionem, quã apud beatũ Iob scriptura plenius atq; apertius describit, quomodo non admirabundus, tãtorum animantiũ creatorem laudabis? qui innauigabiles maris sinus ac regiones, ꝓ illorũ habitatione eis tradidit,nec ea sinit statutos prętergredi terminos, nec ad terram,aut ad nauigabiles maris partes excurrere? ne naues scilicet aut alia piscium genera,ab illis vastarentur. Verum neq; hoc tantũ admiratione dignũ est,sed & ipsum mare non mediocrem admirationis diuinæ potentiæ occasionem præbet: quomodo scilicet cum tãtam aquarum copiam habeat,& vẽtorum vi impellatur,atq; horribiliter ebulliat,& furore penè quodam feratur, proprios tamen terminos non transgreditur, neq; audet vicinam terram demergere, sed domini mandatum obseruat:& quanquam instabilẽ,ac nullo ordine constantem naturam habeat,ordinem tamen suum perpetuo conseruat. Hæc si animo reuolueris,diuinam sapientiam,potentiam, atq; administrationem vere admiraberis,& maximam laudum occasionem assumes, quas in honorem dei complices atque contexas.

Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellæ, facientia verbum eius. Ministrantia scilicet atq; inseruientia ad hominum vtilitatem,propter diuinum mandatum:nõ quod fortuito,aut casũ id faciant,aut spõte sua. Per ignem vero, hoc in loco,ipsum fulgur intelligit.

Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri, Fera & vniuersa pecora, reptilia, et volucres alatæ. Quoniã ea omnia,quæ iucunda atq; vtilia sunt,manifestam,atq; apertã suam administrationem & diuinam laudem ostendũt, in tristioribus ac seuerioribus immoratur,dicens: Ignis,grãdo,&c. Quibus etiam ea adiungit,quę minus vtilia videri poterãt, dicens: Montes,& omnes colles, ligna fructifera,& omnes cedri: quibus insuper ea addit, quæ noxia existimãtur,dicens,Feræ & reptilia:ex omni nimirũ parte diuinam plenæ prouidentiam demonstrãs, ac docens, quod etiam hæc omnia admiranda, atque vtilia sunt, & rationem habẽt,quare à deo in esse adducta sint: tametsi id à nobis fortasse nõ ꝓcipiatur, vel difficile percipiatur.

Fulgur

Fulgur etenim pluuiæ signũ est,&sępenumero etiã ventorũ. Grãdo autẽ nix &glacies ad terræ cultũ vtilia sunt. Spiritus vero procellæ aliquando quidẽ nubes dissoluit, aliquãdo vero etiã adducit: vtrunq; tamen ad nostrũ cõmodum, tametsi ob ignorantiã nostrã nobis plerunque secus videatur. Cedri quoque per quas veluti maiores arbores,omnes aliæ infructuosæ cõprehẽsę sunt,ad domorũ ędificationẽ, & nauium constructionẽ cõmodissimæ sunt &necessariæ:nihilq; omnino superfluũ est,aut fortuito factũ. Leones prætera,pardi,elephanti,vnicornes, rhinocerotes,atq; alia huiusmodi:& reptilia,qualia sunt dracones,serpẽtes,scorpiones & reliqua,nõ mediocrẽ vtilitatẽ ad humanã vitã adferũt. Timorẽ eũ nobis deꝰ per ea præstat,&moderatiores fieri ꝓparat,ac magis solicitos & primi parẽtis delictũ in memoriã reuocat: propter ꝙ vniuersa hęc immitia animalia seruitutẽ illã à se excussę sunt,quam in ea habuit Adã. Tradita enim à deo fuerãt in seruitutẽ & subiectionẽ:atq; ideo appellationes & nomina ab eo etiam susceperant. Taceo innumerabiles vtilitates quas in medicinis præstãt, & pharmacis. Si igitur ea quæ tristiora sunt aut molestiora,quæq; inutiliavidẽtur esse,ac noxia,adeo vtilia sunt,vt per ea laus & gloria deo cani debeat,quid dicendum erit de iis, quæ huiusce-modi non sunt, sed delectabilia sunt pariter atque vtilia?

Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ. Rursum hoc in loco aliud pertractat diuinæ prouidẽtiæ genus,de principum. s. ac regũ constitutione. Est etenim diuinæ sapientiæ opus,vniuersum orbẽ in principes atq; in subditos distinxisse. Reges aũt & principes & iudices appellat,eo quod dominãtur,regũt & iudicant. Laudate enim,inqt,dominũ vos quidẽ,quia præpositi & prępfecti estis:populi vero quia studio atq; curæ &solicitudini superiorum à deo donati sunt. Vna autem omnes id facite, quoniã ex hac ordinũ varietate, ordinẽ quendam deus in humano genere constituit. verũ quod principes imperẽt ac dominẽtur,diuinũ quidẽ opus est,hoc est,à deo datum:quodvero male imperent,hoc ad ipsorum principũ pertinet peruersitatẽ. Simili modo quod praui homines ad imperiũ assumãtur, maligni ac praui ipsi homines in

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa sunt. Dicens autem omnes populos, non viros tantum, sed mulieres etiam comprehendit. & omnem denique generationem, atque omnem ætatem.

Adulescentes & virgines, seniores cũ iunioribus, laudent nomẽ domini. Adulescentes & puellæ id faciant, vt assuescãt laudare deum. Senes vero deum laudent quod in huiusmodi ætatem peruenerint. iuniores quoque & adulescentes dixit, vt ex oppositio distingueret eos à senibus.

Quoniam exaltatum est nomen eius solius. Magnificatũ est ob magna & grandia illius opera.

Ἐπὶ τῆ γῆ καὶ ἐν οὐρανῷ. *Cõfessio eius in terra & in cælo, & exaltabit cornu populi sui.* Gratiarum actio & glorificatio, quæ deo fit, in terra quidem ab hominibus, in cœlo vero ab angelis

Hymnus omnibus sanctis eius. Iis qui ei sanctificati & dicati sunt. Hos etenim præcipue decet laudare deum, veluti qui præ cæteris illius magnalia ac beneficia nouerũt. Dictum est etiam in psalmo 32. rectos decet laudatio: vbi vide expositionem.

Filiis Israel populo appropinquãti sibi. Hoc est, populo suo qui affectu ac dispositione sua in deum, ei semper appropinquat: per fidem videlicet, per cultum, & per familiaritatem virtutum: vel quia hymnus erit sanctis eis, & glorificabuntur veluti sancti dei, & tanquam populus ei, appropinquans. atque ideo oportet tales fieri, vt propterea gloriam consequantur.

Alleluia.

PSALMVS CXLIX.

Cantate domino canticum nouum. Verba hæc sæpe alibi exposita sunt, præcipue in psalmo 32. & iuxta historiæ sensum, ad Hebræorum populum pertinent: iuxta anagogen vero, ad fideles, quemadmodum Gregorius theologus tradit in sermone de Encæniis. Illi autem nouum domino canticum canunt, qui noua in Christo effecti sunt creatura, & per nouum testamentum, nouum hominem induerunt.

Laus eius in ecclesia sanctorum. In præcedenti etiam psalmo dixit: omnibus sanctis eius.

Lætetur Israel in eo qui fecit eũ. Nouꝰ Israel canens in deo lætetur, quia eum fecit, & quia fecit eum esse populum suum: atque ideo addidit.

Et filij Sion exultent in rege suo. Filij dico nouæ Sion: vel ipse etiam Israelitieus populus canens deo lætetur, & lętus gratias agat, & quod creatus sit, & quod vt proprius ac peculiaris populus à deo vendicatus sit. Eis enim tanquã suis ac familiaribus olim deus imperabat: quod priuatum quoddam aliud est beneficij genus.

ἐν υἱοῖ σιών

Laudent nomen eius in choro. In consonantia & concentu vocum, vt cantus communicatio, dilectionis pariter communicationem adferat atque animorum consensum.

In tympano & psalterio psallant ei. Antiquo quidẽ populo iussum erat, vt huiuscemodi instrumentis deo canerent, quemadmodum & illud mandatum fuerat, vt certis deo animalibus sacrificarent: atque hoc ob illius populi infirmitatem, atq; amorem erga voluptates: à quibus non ita de facili poterant separari: nouus autem populus tũc se psallere putat in tympano, qñ corporis voluptates mortificat. Tympanum etenim corpus quoddam mortuum est, & tunc etiã psallit in psalterio, quando supernè à deo, vt ita dicam, insonatur. Psalteriũ enim, vt alibi diximus, supernè habet vocum & sonorum causas. vel per tympanum bonas operationes. per psalterium vero contemplationem intellige, ita vt prophetam admonere intelligamus fideles, quod affectibus propriis mortificatis: & acepta à deo supernè illa gratia: qua hominem quodãmodo insonari diximus deo psallant: per bonas scilicet actiones, & per contemplationem. Quid significet etiam psalterium iuxta anagogicum sensum diximus in psalmo 32. Decin psalterio decachordo psallite ei.

Quia beneplacitum est domino in populo suo. Hoc est quia delectatur, vel quia bonavult dominus populo suo, iuxta illud: gloria in excelsis deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. vtrobique enim in Græca lectione eadem habetur dictio, tametsi latine non eodem modo vtrobique recte reddi possit. Nam quod hic in Græco habetur εὐδοκίαν, ibi habetur εὐδοκία.

Et exaltabit mansuetos in salute. Glorificet eos simul & saluet. in psalmo etiam 46. legimus: susciens mites dominus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

κυκλοῦνται

Gloriabuntur sancti in gloria. Primo oĩa vsque ad psalmi finem iuxta historiam interpretabimur, deinde anagogicum pertractabimus sensum. Iuxta igitur illum sensum qui magis esse videtur præ manibus, hoc est, iuxta historiam, Hebræorum victoriam prædicit, qñ finitimas superarunt gentes, quæ templi & ciuitatis instaurationem impediebant. Tunc etenim, inquit, futurum esse, vt Israelitæ, (quos ideo sanctos appellat, quia deo sanctificati ac dedicati fuerant,) gloriabundi exultent propter victoriæ gloriam, à deo, hoc est, à diuino auxilio eis præstitam.

ἀγαλλιάσονται.

Exultabũt in cubilibus suis. Non tñ securi dormiẽt absque vllo timore, sed iucunde etiã & cum delectatione in cubilibus suis quiescẽt, veluti ab hostiũ periculis liberati.

αἱ ὑψώσεις.

Exaltationes dei in gutture eorũ, & gladij ancipites in manibus eorũ. Sensus est, qđ aduersus inimicos, laudãtes deũ pugnabãt. Laudationes dei, inqt, erũt in ore eorũ, atq; gladij patiter in eorũ manibus, quibus cõciderent inimicos.

τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν.

Vt faceret vindictam in nationibus, redargutiones in populis. Vt deus scilicet hanc vindictam in gentibus faceret, quæ iniuriam Israelitico populo intulerant: similiter vt redargutiones faceret in populo suo, redarguto eo nimirum atq; cõuicto, qđ ob propria scelera & non ob dei sui imbecillitatẽ eo vsq; ab hostibus victus atq; oppressus fuisset, cum alioqui solo dei nutu maximæ atque admirãdæ mutationes fieri possint. Illud tamen animaduertendum est, quod plurali numero hic vtitur propheta pro singulari, dicens: redargutiones in populis, pro in populo.

Vt alligaret reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vt non solum hostes ipsos repelleret, sed etiam eorum reges, atque vt nobilissimos quosque eorum, captiuos faceret.

Vt faceret in eis iudicium conscriptum. Vt in gentibus, inquit, atque in populo suo deus iudicium faceret, quod in libris conscriptum esset: cuius iudicij in omni seculo memoria existeret. vel conscriptum in vita atque in memoria hominum indelebile, & veluti in marmorea quadam columna insculptum. Per iudicium autem iustam inimicorum destructionem intellige.

Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Sed quæ nam hæc est glo-

gloria? quod s. dei ope, tam admirandè hostes superauerint. Hæc igitur iuxta historiæ sensum dicta sunt. Iuxta anagogen vero: exultabũt sancti in futura gloria. Nõ enim condignæ sunt, vt inquit Apostolus, passiones huius tpis, ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Gloria aũt est Christi crux, iuxta illud: mihi aũt absit gloriari, nisi in cruce dñi Iesu. Laudat etiã propheta mites ac sanctos viros, ad mãsuetudinẽ nimirum nos atque ad sanctitatem exhortans: quos iubilare dicit in cubilibus suis, hoc est, in æternis indissolubilibusq; tabernaculis, quæ eis parata sunt. Per exaltationes vero dei, dignas deo voces intelligẽs, quibus illius laudes decãtari solẽt, q magnitudinẽ, potẽtiam, ac bonitatẽ diuinã extollunt. Per ancipitem etiam gladiũ, hoc est, valde cędentẽ ac resecantẽ, ipsam crucem intellige, quæ instructas dæmonũ acies dissoluit, & resecat: vel quia græca dictio διτομον deducta à græco verbo τέμνω qđ significat consolido: aliã potest apud latinos lectionẽ reddere, ita vt textus sit: & gladij vtrinq; consolidati in manibus eorũ: per gladiũ vtrinq; consolidatũ, eorum conuersationẽ intellige. Opere nimirum & sermone, seu actione & cõtemplatione consolidatã. Est autem sermo de apostolis, atque eorũ successoribus. Vt faceret vindictã in gentibus: dum scilicet de dæmonum eos eripit tyrannide. Et redargutiones in populis Iudæorum. s. dum eos veluti legis trãsgressores deo aduersarios redarguit, & cæcos ad lumẽ veritatis. Vt alligaret reges gẽtiũ, & nobiles eorũ in validissimis nimirũ fidei, timoris, & dilectionis dei vinculis. Quod si reges alligauerint, multo magis eos alligabit, qui regibus inferiores sunt. vel p reges & nobiles dæmones intelligit, qui tunc super eos regnabant, & nobiles ab illis reputabantur: & quorũ dæmonũ manus Christus ineffícaciæ atq; imbecillitatis vinculis colligauit, infirmos prorsus eos reddens. Vt faceret eam in eis gentibus conscriptum iudicium, hoc est, statuta & leges scriptas, de vita ac cõuersatione illa humana, quæ deo magis grata est. Gloria vero hæc est oĩbus sanctis, vniuersaliter hæc omnia facientibus. Et si quęras quæ nã hæc sit gloria, atque in quo consistat, dicitq; gloria est, omnia huiuscemodi virtutis opera adimpleuisse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concluſit beatus Dauid pſalmorũ librum in diuinis laudibus, atque in gratiarum actione, docens nos, vt per vniuerſam vitã gratias deo pro omnibus, ad ipſum vſque mortis finem agamus.

PSALMVS CL.

Laudate dominum in ſanctis eius. Hoc eſt: propter eius ſanctos, quod ſcilicet huiuſcemodi conuerſationem virtute præditam deus in hanc vitam introduxit, quæ angelos ex hominibus eos eſſe effecit.

Laudate eũ in firmamento virtutis eius. Hoc eſt, propter firmamentum quod huiuſcemodi factum eſt à diuina potentia. ipſum autẽ intelligit ſecũdum cœlum, quod videtur, quodque in admirationem eos mouet, qui illius magnitudinẽ, pulchritudinẽ, & reliquas illius laudandas partes contemplantur. ordinem etiam conſydera traditũ à propheta, quia inter mundana, ſanẽti homines præ cæteris creaturis maiori honore digni ſunt: poſt illos vero cœlũ iſtud, quod oculis videmus.

δυναστάις. *Laudate dominum in potentatibus.* Propter potentias ſcilicet, quas tam in commune, quàm priuatim operatur, varia efficiens miracula: vel propter potentias, quas diuinæ creaturæ ex ſolo ſuo denotant aſpectu, illum magna atq; omnia prorſus poſſe prædicantes.

Laudate eum ſecundum multitudinẽ magnitudinis eius. Hoc eſt, propter immenſam eius magnitudinem. dictũ eſt eũ in pſalmo 144. quod magnitudinis eius non eſt finis.

ἀνίχετε. *Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio, & cithara, laudate eũ in tympano, & choro, laudate eũ in chordis, & organo, laudate eũ in cymbalis bene ſonoris, laudate eũ in cymbalis iubilationis.* Iudæos quidẽ iubet propheta, vt omni muſices genere, tã voce, quàm organis quibuſcũque, deũ laudẽt. Chriſtianos vero, vt per corporis organa, hoc eſt, per varia illi⁹ mẽbra id faciant: oculis nimirũ, ore, auribꝰ, manibuſq;, & pedibꝰ. nã ſi oculi turpia atq; inhoneſta nõ ſpectẽt, ſed decẽtia atq; vtilia: & aures prauos ſermones nõ ſuſcipiãt, ſed honeſtos animæq; vtiles, & os noxia nõ loquat, ſed ſpiritualia: manuſq;, auaritię plenę nõ ſint furore, hoc ẽ, ſi à cæde abſtinuerint atq; à rapinis, & ad bonũ opus

opus aliquod proprias actiones extenderint: ſi pedes denũ in vitia nõ ꝓcurrerint, ſed in viã rectã: tũc ꝓfecto omnibus organis deũ laudamꝰ, melodiamq; omni harmonia contemperatam ei offerimus. ſingulis autẽ omnibus inſtrumẽtis à propheta hic cõnumeratis, Iudæi olim deo canebant: quemadmodũ in proœmio operis tradidimus. per chorũ autem hoc in loco, canticũ intelligit, quod in choreæ decantatũ ſit. etenim hoc alterũ quoddam melodiæ genus, quod abſq; muſicis inſtrumentis conficitur: quemadmodum & alterũ muſices genus eſt, qđ per choreas diſponebatur particulari quodã modo, & diuerſum ab iis omnibus, quæ ſupra cõmemorauit. Per organum etiam illud ſpecifice intellexit, quod nos priuato nomine organũ appellamus: tametſi hæc dictio ad alia omnia poſſit pertinere inſtrumẽta. Cymbali autẽ duplex genus eſt, alterum quod bene ſonorum dicitur, quod magis eſt ſuaue, & canticis præcipue accõmodatur, alterũ vero qđ grauioris atque aſperioris eſt ſoni, quo in bellicis vociferationibus vti ſolẽt. non ignoro etiã quod hæc oĩa à quibuſdam allegorice exponuntur, verũ huiuſcemodi expoſitionem hoc in loco & perſæpe alibi afferre omiſi, qđ hi ſenſus facile deſtruuntur. & quia multis grati non ſunt.

Omnis ſpiratio laudet dominum. Collectiuo ſermone propheta omne hominũ genus, omnẽ ætatẽ, ad diuinas laudes, atq; ad gratiarũ actiones aduocat, per ſpirationẽ animam ipſam intelligẽs, per quã etiã, vniuerſam ſignificare voluit creaturã, veluti à parte totũ. in præſenti igitur vita fideles cõuocat, in reſurrectione vero ipſos etiã ĩfideles. Nunc etenim vnà oẽs deum laudabunt, atque omne genu ei flectetur. laudemus igitur & nos deũ, & gratias ei ſemper agamus pro oĩbus in oĩ opere & ſermone. hoc etenim neceſſariũ & debitũ opus eſt, qđ à nobis ſemp exigi ꝓpter ſacrificiumq; facillimũ eſt, & angelicũ miniſterium. hoc ſemper agẽtes præſentẽ vitã ſine offenſione trãſigemus, & futuris fruemur bonis, gratia, & miſericordia dñi noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri ſimul & ſpiritui ſancto, gloria, honor, & adoratio, in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis cum deo gloſſarum Pſalterij.

CANTICVM MOYSI.

IN EXODO.

Hoc canticum cecinerunt filij Israel, cùm sicco pede rubrũ mare pertransissent, & persequentes se Aegyptios simul cum equis & curribus in profundum demersos necari vidissent.

CANTICVM PRIMVM.

Cantemus domino, gloriosè enim glorificatus est. Postquam scilicet tanta ac talia est admiranda operatus. δεδόξασται.

Equum & ascensorem proiecit in mare. Quencunque equum & quencunque Aegyptium ascensorem in mare demersit.

Adiutor & protector meus, fuit mihi in salutem: iste deus meus, & glorificabo eum: deus patris mei, et exaltabo eum. Haec per se clara sunt. quomodo autem deum quis exaltet. dictum est in principio psalmi centesimiquadragesimoquarti. βοηθὸς, καὶ σκεπαστὴς.

Dominus conterens bella. Hoc est, qui delet, atque extinguit ea. συντρίβων πολέμους.

Dominus nomen ei. Loquens enim deus ad Moysen duplici se nomine appellauit, eum scilicet qui est, & dominum.

Currus Pharaonis, et potentiam eius proiecit in mare. Demersit enim eos in mari. eadẽ autem sæpius repetit prophetа, atque in eisdem sæpe versatur miraculum hoc pacto diuinum magnificans. τροχαγοὺς.

Lectos ascensores tristatas demersit in mari rubro, ponto oppressit eos, descenderunt in profundum, quasi lapis. Tristatas dicit, eo quod tres in eodem curru consistere solebant: & unus quidem currum agebat, habenasq; moderabatur, alioqui autem duo aduersus hostes decertabãt. est autem Graeca dictio tristatas.

Dextera tua domine magnificata est, in fortitudine, dextera manus tua domine percussit inimicos, et multitudine gloriæ tuæ

contriuisti aduersarios. Per dexteram dei simpliciter, & per dexteram manum dei, diuinam intelligit potentiam. similiter & per multitudinem gloriæ, summam dei significat fortitudinem ac vim per quam glorioſe glorificatus eſt, & magnifice magnificatus.

Miſiſti iram tuam, devorauit eos quaſi ſtipulam. Cõſumpſit & deleuit eos, veluti ignis ſtipulam. per iram vero à deo emiſſam, ſupplicia ac pœnas intelligit à deo illatas, vel ipſum etiam angelum pœnarum miniſtrum.

Et per ſpiritum indignationis tuæ diuiſa eſt aqua. Per ſpiritũ indignationis, vel angelum intelligit: qui, vt diximus, huiuſcemodi pœnæ à deo miſſæ miniſter erat: vel ventum ipſum, qui deo inſeruiebat. Induxit enim, inquit, dominus mare, in noto inualido per totam noctem, & fecit mare ſiccum, & diuiſa eſt aqua.

Concretæ ſunt aquæ quaſi murus, & concreti ſunt fluctus in medio maris. Et erat, inquit, aqua eis murus à dextris, & murus à ſiniſtris.

Dixit inimicus perſequar, comprehendam, diuidam ſpolia, implebo animam meam, occidam gladio meo, dominabitur manus mea. Inimicus nimirum Aegyptiorum exercitus, vel Pharao ipſe pœnitentia etenim ducti Aegyptij perſecuti ſunt populum, poſtquam eum dimiſerant.

Miſiſti ſpiritum tuum, operuit eos mare, demerſi ſunt quaſi plumbum in aqua vehementi. Spiritum expone, vt iam ſuperius tradidimus.

Quis ſimilis tibi in diis domine? Nemo ſane. dictum eſt etiam in pſalmo ſeptuageſimoſexto. quis deus magnus ſicut deus noſter?

Quis ſimilis tibi glorificatus in ſanctis. Symmachus vero, glorificatus in ſanctificationibus reddidit. poſſumus etiã intelligere, quod deus magis glorificatur inter angelos, quàm inter homines. illi etenim diuinam potentiam, atque eius vires magis nouerunt, & quod deus ſupra omnium opinionem eſt incomparabilis.

Admirabilis, glorioſe faciens prodigia? Glorioſe, hoc, eſt magnifice.

Extendiſti dexteram tuam, abſorbuit eos terra. Illi etenim demerſi

demerſi fuerant, & poſtmodum emiſſi ſunt in terrã, vt Iſraelitę eos viderent, & certiores fierent de miraculo, atq; vt eos ſpoliarent. deinde facto terræ hiatu, ad diuinæ iræ demonſtrationem abſorpti ſunt.

Deduxiſti iuſtitia tua populũ tuũ hunc, quem redemiſti. Deduxiſti eum per mare, per nouũ hoc iter. iuſtitia autem tua, ideo dixit, quia ſummę fuit iuſtitiæ oppreſſum ab Aegyptiis populum liberare, & grauia patienti incommoda opem ferre, eripereque eum à tyrannide.

Aduocaſti fortitudine tua in diuerſorium ſanctũ tuũ. Hæc & quæ ſequũtur vſque ad verſiculum: cadat ſuper illos timor & tremor: prophetias continent, quæ poſtmodũ acciderunt, tametſi tempus præteritum eſſe videatur: quod ſæpe futuro poſitũ eſt, hoc eſt, pro aduocabis, audient, & ira ſequetur, & ſimili modo alia quæ ſequuntur verba. vel quæ futura ſunt, prophetarum lege, narrat, vt iã facta. aduocaſti autem hoc eſt duxiſti in habitationem ſanctã, electam & tibi deſtinatam. eſt autem ſermo de Hieruſalem.

Audierunt gentes, et iratæ ſunt. Audient mirabilia & prodigia tua, quæcunque feciſti pro populo aduerſus Aegyptios, & iraſcentur, hoc eſt, turbabuntur & formidabunt.

Dolores ceperunt habitatores Philiſtim. Dolores, hoc eſt, labores eos comprehendent, ob Iudęorũ videlicet timorẽ.

Tunc feſtinauerũt duces Edom et principes Moabitarum. Hoc eſt tumultuati ſunt & perturbati ſunt, quemadmodum alius interpres reddidit.

Cepit eos tremor, et liquefacti ſunt omnes habitatores Chanaã. Cũ notiores nationẽs certo nomine appellauerit, poſtea in vniuerſũ omniũ meminit dicẽs: habitatores Chanaã. terram etenim Chanaam varij gentiũ populi incolebãt.

Cadat ſuper illos timor, et tremor, in magnitudine brachij tui lapideſcant, donec pertranſeat populus tuus domine, donec pertranſeat populus tuus iſte, quem redemiſti. Potentiæ tuæ magnitudini concreſcant: timoréque ac tremore inſtar lapis immobiles fiant, donec populus tuus iter faciẽs per eos, in terram promiſſionis pertranſierit.

Introduces, plãta eos in mõte hæreditatis tuæ. In mõte tibi in hæreditatem deſtinato. ipſum autẽ intelligit mõtẽ Sion.

In paratum habitaculum tuũ. Hoc eſt in habitationem ti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bi præparatam.

Quod perfecisti domine sanctuarium. Quod prædestinasti, vel quod tibi præparasti.

Domine quod parauerunt manus tuæ. Hoc est, quod tu parasti. vtitur enim circunlocutione.

Dominus regnans in seculum. Subintellige verbum, est.

Et in seculum, & amplius. Cum regnare eũ dixerit in seculũ, hoc est, perpetuo, perpetuitatem hanc amplius etiam extendit dicens: quod vltra ipsum seculum in aliud seculũ regnabit. & deinde magis etiam ac magis extendens, addidit: & amplius.

Quia ingressus est equus Pharaonis, cũ curribus et ascensoribꝰ in mare. Dominus, inquit, rex æternus & amplius, ob summã etenim illius potentiam, equorũ multitudo simul cũ curribus & ascensoribus cecidit & demersa est in mare.

Et induxit dominus super eos aquam, maris. Aquam scilicet eos demergentem,

Filij autẽ israel ambulauerunt per siccũ in medio maris. Per siccum iter quod factũ in medio mari post illius diuisionẽ. & hic quidẽ sensus est iuxta historiã: iuxta anagogẽ vero, ascensores & tristatas, dæmones esse intelliges, q̃ in homines conscendunt, atq; in tribus animę partibꝰ sistẽtes, certant, atq; oppugnãt nos. per equos vero, passiones atq; affectus animi intelliges, p̃ quos illi trahere homines solẽt, ac veluti currus quoldã, quocunq; eis libuerit, transferre. Vehicula enim dæmonũ, modo affectus sunt, & modo homines. per Pharaonẽ etiã, satanã significauit, qui primus est inter dæmones: & p̃ rubrũ mare, amaritudinem & demersionem, inquam dæmones cum equis & curribus incidũt, quoties deus seruos suos eripuerit & liberauerit à diabolicis insidiis. & in vniuersum, per gẽtes, & per duces Edom, alios qui hic connumerati sunt, prauos homines atq; eorũ principes intellige. per populũ verso dei, eos significauit, q̃ deo oblati, & dedicati sunt: q̃ que eius mandatis obediunt. mõs etiã hæreditatis dei cœlũ est. & filij Israel, dei populus, qui transeunt per siccũ: q̃ ab affectuum & passionum aquis, quæ in medio præsentis vitæ mari sunt, madefieri non possunt.

Canticum Moysi in deuteronomio.

CANTI

CANTICVM II.

Attende cœlum, et loquar, et audiat terra verba ex ore meo. Moriturus Moyses populo hęc verba cõtestatus est, ad quæ audienda, extremas & capaciores mundi partes conuocat: cœlum nimirum, in quo diuinæ continentur atque angelicæ virtutes, & terram mortalium habitationem: quoniam duo hęc stabiliora erant & in omnes generationes diutius permanere poterant. est autem mos prophetis, vt in magnis promissionibus, aut in horrendis aliquibus minis ad maiorem sermonis sui confirmationem cœlum & terram in testes assumant,

Expectetur vt pluuia apoptlegma meum, et descendant quasi ros verba mea. Expectetur ab animabus vestris ita iucunde, & cum delectatione, quemadmodum pluuia à sitienti terra solet expectari: & descendant verba mea in corda vestra quasi ros quidam impinguans.

Sicut imber super gramen, & sicut nix super herbam. Ipsę etenim herbę atq; olera huiusce modi præcipue irrorationibus, atque irrigationibus gaudens, & statim crescunt, quas propheta imitari nos prorsus cupit.

Quia nomẽ domini vocaui, date magnificentiã deo nostro. Quia ĩ vocaui nomen domini, & de eo etiã dicturus sum, idcir co ante huiusmodi sermonẽ, magnificate deũ, hoc est, laudate eũ, antequã verba mea audiatis. deĩde dicere ĩcipit.

Deus vera opera eius, et omnes viæ eius, iudicia. Deus vera opera eius, dei scilicet. vera autẽ, hoc est, nõ falsa, sed stabilia & firma: vel irreprehensibilia, & recta. est autẽ idioma hoc Hebraicũ. per vias etiã, opera intelligit. omnia, inq̃t, opera eius, tam ea, quę in sermone, quã ea quę in actione consistũt, vera sunt: nec tãtum vera sunt, sed ipsum etiam iudicium, hoc est, ipsa iustitia, appellari possunt. vel per opera (si magis placet) ea intellige, quę in actione consistunt: per vias vero, ea quę in oratione, atque in sermone.

Deus fidelis. Hoc est, fide dignus, & non mendax.

Et non est iniustitia in eo. Quomodo enim potest in eo esse iniustitia, cum sit deus? gentium autem dij, & mentiuntur, & iniuste agunt, quoniam multis iniuriam inferunt, & omnia peruerse faciunt.

Iustus et sanctus dominus. Iustus in iudicando, sanctus ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ro in omni actione, hoc est, mundus atque innocens.

Peccauerunt nè ei filij vituperabiles? Per interrogationem hic sermo efferendus est, & cum reprehensione. num, inquit, vituperabiles filij deo peccauerunt? Iudæos autem intelligit, qui dei filij appellati sunt, iuxta illud: filius meus primogenitus Israel. peccauerunt autem deo Iudæi, variis modis, quemadmodum in psalmo septuagesimo propheta latius docet.

Generatio obliqua & peruersa, hæc domino retribuitis? Huic dicto, euangelicum illud simile est: ô generatio obliqua & peruersa. tu ne, inqt, pro tãtis beneficiis à deo acceptis ingratitudinẽ hanc, & mandatorum cõtemptum domino retribuis? in eodem etiam psalmo propheta generationem obliquam & exasperantem eos appellauit.

Hic populus stultus, & non sapiens. Qui nec à variis potuit flagellis castigari, neque à lege eruditi possunt. etiã hæc verba ad Christum pertinere, in quem Iudæi peccauerũt, occidendo eũ, qui tot ac tantis illos affecerat beneficiis. nam & docuerat eos, & ægritudines sanauerat, & dæmonia ciecerat. retribuerunt ei igitur pro tãtis donis innumerabiles afflictiones, & tandem cruci illum affixerunt.

Nónne hic est pater tuus? Vel iuxta illud: filius meus primogenitus Israel, vel tanquam creator. per interrogationem vero hoc etiam legendum est.

Possedit te, & fecit te, & plasmauit te? Nónne, inquit, hic deus possedit te liberatum ab Aegytiis: constituens nimirum te sibi populum peculiarem. & quod maius est, nónne ipse fecit, & plasmauit te? iuxta illud: manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me.

Mementote dierum seculi. Dierum scilicet antiquorum.

Intellige annos generationis generationum. Cogitate, inquit, annos generationis generationum, hoc est, generationis antiquæ, quando scilicet genus Abraham clarũ ac celebre esset apud omnes.

Interroga patrẽ tuũ, & annunciabit tibi seniores tuos, & dicent tibi. Atqui tam parentes quàm seniores diuina sententia veluti murmuratores atq; exarcebantes deũ, olim præmortui erant. quoniam igitur isti illorũ erant filij, & nuper edocti, hortatur eos, vt interrogẽt, & meli⁹ addiscant ab iis,

ab iis, q adhuc erãt superstites. superstes autẽ erat adhuc ipse Moyses & Iesus filius Naue, & Chaleb filius Sephonæ. p patrẽ igitur verisimile est, vt propheta seipsum intelligat, tanquã populi ducem, & legislatorem: per seniores vero, duos illos duces quos cõnumerauim⁹, Iesum scilicet & Chaleb tanquam antiquiores inter cæteros.

Quando diuidebat altissimus gẽtes, quomodo dispersit filios Adam, statuit terminos gentium iuxta numerum angelorũ dei, & factus est pars domini populus eius Iacob. Et dicent tibi, inqt semores illi qd dispersit de⁹ filios Adã. quãdo altissim⁹ diuidebat gentes. & constituit terminos gentium iuxta numerũ angelorum dei: eorum scilicet angelorum qui cõstituti sunt, atq; ordinati, vt gentibus præessent, hoc est, quod tot terminos gentium effecit, quotus erat numer⁹ huiusmodi angelorum, quędã vero exemplaria habent: iuxta numerum angelorũ dei, hoc est quod iuxta terminorum numerum statuit rursus angelum dei. quando igitur diuidebat deus gentes, & dispergebat filios Adã, super faciem omnis terræ, & statuebat terminos gentiũ, & quę sequuntur, tũc populus eius, qui ex patriarcha descẽdit Iacob, quiq; electus fuit tempore Abraham, tanquã religiosissimi patris religiosissimum semẽ, tunc, dico, hic populus factus est pars domini. hoc est enim totius sermonis caput, quod illos potissimũ docere voluit. vel angelorum exercitus deus per loca & regiones disposuit, vt malignas dæmonum potentias coercerent. nam nisi hoc factum esset, præ inuidia fortasis malignus dæmon vniuersos iam homines perdidisset.

Funiculus hæreditatis suæ Israel. Eandem repetit sententiam, quod Israelicus populus factus est pars hęreditatis. funiculum vero ideo dicit, quia hæreditaria prædia fune inter hæredes dimetiri solent.

Satisfecit in deserto. Satisfactionem ei præbuit atque extra omnem indigentiam illum esse constituit.

In siti æstus, in inaquoso. Hoc est, in siti, quæ ab æstu prouenire solet, atque in inaquosa terra.

Circumdedit eum. Hoc est, custodia sua eum muniuit.

Et erudiuit eum. Per legem scilicet datam.

Et custodiuit eum, quasi pupillam oculi. Eum inquam inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

multas & bellicosissimas gentes pertranseuntem. de custodia autem pupillæ oculi dictum est in psalmo 16.

Sicut aquila protegit nidum suum, & super pullis suis volauit. Non secus,inquit,seruauit eos dominus,atq; aquila fœtus suos seruat in nido adhuc existentes, & quos semper circunuolat.

Expandens alas suas suscepit eos. Diuisis nimirum ac distentis protectionis suæ alis, deus instar aquilæ eos susceptit. persistit enim propheta in metaphora,summam hoc pacto dei in nos curam,ac solicitudinem demonstrans.

Et suscepit eos in humeris suis. Quemadmodum scilicet aquila pullos in humeris suis suscipit. per humeros autē dei,hoc in loco, patientiam, & longanimitatem ac sustinentiam, vt ita dicam, eius intelligimus, & conseruandi potentiam,ferentem eos ac dirigentem.

Dominus solus dux erat eis, & non erat cum eis deus alienus. Hoc est alius deus,quales sunt falsi gentium dij.

Traduxit eos in fortitudinem terræ. Quæ sequuntur futurorum prophetiam continent:quæ propheta tamen narrat, vt iam facta. per fortitudinem autem terræ, promissionis terram intelligit,tanquam validam,ac fructiferam.

Nutrinit eos fructibus agrorum. Hoc per se clarum est.

Expressit mel de petra. Per petram saxosa atq; aspera loca intellige:quæ & ipsa,mel,ac fructus protulerunt suauissimos. per mel etenim voluptatē intelligere debemus, vel aquas illas, quæ fluxerunt de petra. ob summam etenim earum suauitatē ac dulcedinem, melli similes videbātur.

Et oleum de saxo durissimo. Petræ enim oliuas produxerunt,ex quibus abundātissimē oleum submiistrabatur.

Butyrum boum, & lac ouium, cum adipe agnorum & arietum filiorum taurorum, & hircorū, cum adipe renum frumenti. Hæc scilicet omnia comedebant.per adipē vero,pinguedinem denotauit.per arietes autē hoc in loco mares agnos intelexit.illorū enim fœminas ad ferendos fructus conseruabant.per taurorū etiam & Hircorum filios,vitulos atque hœdos significauit:& per frumenti renes,summam illius pinguedinem. possumus etiam addubitare quomodo iubente lege in Leuitico,non comedēdum esse adipem,sed offerendum esse deo in odorem suauitatis,dicat nūc propheta,

pheta,eos adipe implendos esse.Manifestum est igitur de bona Apostolorum habitudine eum loqui quorum doctrina fideles pasti atque enutriti sunt.Apostoli etenim & agni erant,propter infantiam nimirum & simplicitatem, quam in Christo habebant: & Arietes atq; Hirci, merito dici poterant, quia armentorum & gregum erant duces. Taurorum præterea filiis comparantur,veluti qui boum instar deo collum subdebāt. Bos quidem erat & Moyses, triturans atque arans Israelitarum animas. Quinimmo etiam & oues, ob mansuetudinem. Boues simili modo erant Apostoli,quēadmodum ait Paulus. Nunquid deo, inquit,boues curæ sunt? propter nos prorsus hæc scripta sunt. Etiam Apostoli oues, Ecce enim, inquit, mitto vos, sicut oues in medio luporum.Ab his igitur omnibus animalibus Israelitæ lac expresserūt. Butyrum enim, inquit, & lac ouium comedebant,scilicet & bibebant.

Et sanguinem vuæ biberunt vinum. Vinū etenim vuæ sanguis appellatur,ob colorem nimirum sanguini similem.

Et comedit Iacob, & repletus est, & dilectus recalcitrauit. In felicitate enim ob huiusce modi bona populus constitutus,exiluit,atque à fide,& dilectione dei resiliuit.

Impinguatus, incrassatus, & dilatatus est, & dereliquit deum, qui fecit eum, & recessit à deo saluatore suo. Eadē manifestius repetit contestans,prudentes ac securos eos reddere cupiens,vt par erat.

Irritauerunt me, in alienis, in abominationibus suis exacerbauerunt me Per alienos, dæmones intelligit,qui ob propriam prauitatem à deo erant alienati.Quos etiam abominationes vocat.Est autem sermo ex dei persona:irritauerunt,inquit,me in idolis, ea sibi constituentes in deos, atque illis sacrificantes.

Sacrificauerunt dæmoniis, & non deo: diis, quos non nouerunt. Hoc est, ignotis dus, & non deo vero, quem cognoscebant.

Noui, & recentes venerunt. Huiusce modi eorū dij de novo venerunt,hoc est,nuper dij apparuerunt.

Quos non nouerunt patres eorum. Hæc est ratio,quare novos ac recentes eos venisse dicat.

Deum qui te genuit, dereliquisti, et obliuus es dei nutrientis te?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui generauit, hoc est qui creauit te. Pater etenim omnium nostrorum deus est, ratione scilicet creationis.

Et vidit dominus, et Zelatus est. Iuste irat⁹ est: zelus etenim proprie iusta ira est in re aliqua, quæ impiè commissa sit.

Et concitatus est deus propter iram filiorum eorum, & filiarum. Zelum & concitationem in deo intelligere debemus esse absque vlla passione, vt par est. Concitatus est autem propter iram, qua iratus est in eorum filios, qui sacrificauerunt sculptilibus Chanaam, quemadmodum declarauimus in psalmo 105.

Et dixit, auertam faciem meam, ab eis. Protectionem scilicet & custodiam meam, quæ illos tuetur.

Et ostendam quid erit eis in nouissimis. Et significabo eis ea, quæ in futurum illis euentura sunt, vt ante futura eis supplicia dolorum sint participes.

Quia generatio peruersa est, filij quibus non est fides in eis. Hoc ipse etiam saluator ad Iudæos dicebat, generationem eos incredulam & peruersam appellans.

Ipsi prouocauerunt me in non deo. Irritauerunt me, & zelo admodum commoueri me fecerunt propter eum, qui deus non est, quem tamen ipsi fecerunt deum.

Irritauerunt me in idolis suis. Ob idola scilicet quæ ipsi honorabant. Eandem autē manifestius repetit sententiā.

Et ego prouocabo eos in non gente. Quod latine interpres hic & paulo superius prouocare dixit, septuaginta interpretes expressērunt verbo παραζηλόω, quod verbum vltra significationē illam quam diximus, proprie magis etiam significat ad zelum commouere. Commouebo igitur, inquit, eos ad zelum propter non gentem, hoc est, ad inuidiam eos concitabo, atque inuidere illos faciam: fidelibus scilicet Christianis, quos non gentem appellauit: eo quod fidelis populus per sese gens aliqua particularis non sit, sed ex omnibus gentibus congregata.

In gente insipiente irritabo eos. Per gentem insipientem, eosdem fideles intelligit, ob veterem nimirum amentiam atq; errorem, in quo ante fidem, versabātur. Propter fideles igitur, eos inquit, irritabo. Neque enim Iudæis adeò molestum est se & promissa terra priuatos esse, & dispersos inter gentes, quantum eos stimulat Christianorum

splen

splendor, fœlicitas, & gloria.

Quia ignis incensus est ex excandescentia mea. Hoc, & quæ sequuntur, ad timorem atq; ad diuinam indignationem indicandam dicta sunt.

Accendetur vsque ad infernum inferius. Ignis nimirū omnia comburens, quando deus fuerit indignatus.

Comedet terram & germina eius, comburet fundamēta montium. Tanta scilicet erit illius ignis efficacia. Cum autē de diuinæ excandescētiæ viribus docuerit, sermonem suum deinceps ad Iudæos conuertit, qui eum irritauerunt.

Congregabo in eos mala. Afflictiones nimirū & supplicia.

Et sagittas meas consummabo aduersus eos. Quæ superius mala appellauit, nunc sagittas dicit, vt potè quæ feriunt, & occidunt. Complebo, inquit, omnes sagittas meas, nullam illarum relinquam, quam in eos non mittam.

Liquefacti fame, & esu auium. Erūt scilicet liquefacti tam à fame, quàm ab esu auium: eo quod bello vrgerētur, obsidione, famēque, & esu quarundam auium: quas cum ob eiborum indigentiam comederent, magis tabescebāt, ob nocumentum nimirum quod ab illarum auium carnibus proueniebat: vel quia ipsos iam pene fame consumptos, immissę à dei ira volucres deuorabāt: atq; hoc pacto partim fame tabescebant, partim ab ipsis auibus perdebatur.

Et opisthotonos immedicabilis. Erit scilicet in eis. Eſt autē *intēsitas.* Opisthotonos ægritudo quædam, quæ posteriores corporis partes vi quadam extendit, atque amarè excruciat.

Dentes ferarum mittam in eos, cum indignatione trahentium super terram. Ferarum trahentium super terram, pro quæ trahuntur seu deferuntur. Verisimile enim est dracones contra illos irruisse. Vel per ferarum dentes, sæuitiam atque crudelitatem hostium intelligit: à quibus tāta perpetiebantur mala.

Foris filios orbabit eos gladius, atque in penetralibus pauor. Nam & intus insidiæ illis parabantur, domesticósq; non minus quàm hostes timebāt. Oia vero hæc euenerut Iudæis, modo hæc, modo illa, cū sæpius obsessi fuerint: præcipue tamen hæc verificata sunt post domini mortem.

Adulescens cum virgine. Subintellige occidetur. Imperfectus enim persæpe esse solet comminatorius sermo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lætlans cum confecto sene. Confecto, hoc est, perfecto atq; ætate confecto. Et dum extremas hominis ætates commemorauit, eas etiam quæ in medio sunt subnotauit.

Dixi dispergam eos. In seruitutem scilicet inter gentes.

Cessare faciam ex hominibus memoriam eorum, si non ob inimicorum iram, ne diutius permaneant. Dixi me illorum memoriam extincturum, ne diutius in hac gloria permaneant, ne amplius celebre sit eorum nomen: atque hoc iam effecissem, si iam diu non detinerer ob meam iram erga impios eorum inimicos.

Et ne simul irruerent aduersarij, Et ne aduersarij calamitatibus eos esse debilitatos cernentes, vnà aduersus illos impetum facerent, & viribus propriis superasse sese eos existimarent.

Ne dicerent, manus nostra hæc excelsa, & non dominus fecit hæc. Hæc scilicet quod contriti & superati fuerint.

Quoniam gens est, quæ perdidit consilium, & non est in eis scientia. Gens inconsulta, atq; imprudens, quę nec ea consulit, quę salutaria sunt, nec intelligit. In quibusdam enim deo placet, in quibusdam vero eum exacerbauit.

Ἐφίστωσαν. *Non sapuerunt intelligere, omnia hæc suscipiant in futuro tempore.* Non sapuerunt nec prudentes fuerunt vt causam intelligerent, cur à deo hactenus dispersi non fuerint, & cur eorum memoria extincta non sit: nec prudentes fuerunt, vt diuino cultui incumberent. Quod reliquum est igitur, prædictas pœnas in futuro tempore suscipient: quemadmodum postea vere accidit, quando mortuo domino, Iudæi rabidi ac furentes in Christi apostolos, Romanis à deo in exterminationem sunt traditi.

Quomodo persequetur vnus mille? & duo commouebunt decem millia? nisi deus vendidisset eos, & dominus tradidisset eos. Admirabundus propheta quærit quomodo vnus Romanus miles tunc mille Iudæos persecuturus sit, & quomodo duo Romani plura Iudæorum millia commouebũt, cum hoc præter omnium opinionem & sensum esse videatur, nisi deus eos aperte in perditionem tradiderit. Vel, quod ait, vendidisset, seruitutem indicat, quam sustinuerunt, tradidisset vero, perditionem atque interitum. Multi etenim eorum in seruitutem redacti sunt, reliqui vero occisi.

Non

Non enim sunt dij eorum, sicut deus noster. Dij inimicorum scilicet, hoc est, gentium, quæ in circuitu Iudęorum sunt, tales non erant, vt tanta ac talia cultoribus suis præstare possent beneficia.

Inimici autem nostri insipientes. Hoc est, non intelligentes. Neque enim ea ratione nos superant, quod viribus simus inferiores. Alia etenim est nostræ captiuitatis ratio: illa nimirũ, quod sic traditi ei sumus à deo, qui omni sua ope nos spoliauit, qua antea protegere nos solebat.

Ex vinea enim Sodomorum vinea eorum, et pampinus eorum ex Gomorra. Quemadmodum ij, qui patriarchę Abraham vestigia ac mores imitantur, illius etiam filij dici solent, hoc est, filij Abrahæ, ita etiam ij, qui Sodomitarum & Gomorræorum scelera amplectuntur, ab illis genus trahere dicendi sunt, propter vitiorum similitudinem. Per vineã igitur radicem eorum intelligit, non eam, quæ est secundum carnem, sed vitiorum radicem. per pampinos etiam, noua scelerum germina, veluti productiones quasdam vitiorum appellauit.

Et vua eorum vua fellis, racemus amaritudinis eorum. Cum vineam & pampinum dixerit, consequenter & vuæ meminit & racemi, persistens in metaphora. Per vuam vero illorum fructus, hoc est, opera atq; actiones intelligit, quæ fellis in morem amara esse dicit: quia instar fellis animarum agricolam ob suam malignitatẽ amaritudine quodammodo conficiunt. Racemus etiam eorum, racemus est amaritudinis: vel racemus amaritudinis est racemus eorum. Idem est autem hoc in loco vua & racemus.

Furor draconum, vinum eorum, & furor aspidum, immedicabilis. Quemadmodum eorũ actiones vuam appellauit, sic & eorũ doctrinam, quæ ab huiusmodi actionibus proueniat, vinũ appellat: nec simpliciter vinum, sed vinũ furoris, seu excandescentium draconum, atque aspidum, propter efficaciã nimirum ad vitia, atq; ad perditionem: vnde immedicabilem etiam eam esse dixit, hoc est, immutabilem.

Nónne ecce hæc omnia congregata sunt apud me, & signata sunt in thesauris meis? Sed quæ nam hæc sunt, quæ apud se congregata esse dicit? pœnæ nimirum, & supplicia. Est autem sermo ex dei persona dicentis: Nónne ecce hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia parata sunt apud me? & conseruantur in thesauris meis? vt opportuno tempore ea in Iudæos immittam? Per dei autem thesauros, illius constantiam aut patientiam intelligere possumus.

In die vltionis retribuã. Sed quæ nã sit vltionis dies audi.

In tempore quando lapsus fuerit pes eorum. Cum in grauissima lapsi fuerint peccata, in necem scilicet domini. Tunc etenim immitti cœperunt supplicia aduersus eos, & quãdo in itinere quo ad deum ferebantur, supremo omnium errore errauerunt.

Quoniam prope est dies perditionis eorum. Tũc scilicet quãdo eorum pes lapsus fuerit. Illum autem diem intelligit, quando ciuitas Hierusalem capta ac prorsus euersa est.

Et adsunt parata vobis. Mala nimirum quæ vos comprehensura sunt.

Quoniã iudicabit dominus populũ suum, & in seruis suis consolabitur. Iudicabit quidẽ, & cõdemnabit populũ suum Iudaicũ, tanquã legis transgressorẽ, & deo inimicũ: in seruis autẽ suis, q̃ in Christũ crediderint, cõsolabitur & placabitur, vel quia Græca dictio παρακαλεῖ non tantum consolari significat, sed aduocare: dicit quod in seruis suis aduocabitur, hoc est, aduocatus ab illis flectetur, & exaudiet eos.

Vidit enim eos dissolutos, & deficientes in inductione & remissos. Eos scilicet, Iudæos. Inductionẽ autẽ prophetæ, vltionis tẽpus appellant: iuxta quod alius propheta ait: quid facies in die inductionis. Vidit igitur eos male ac misere afflictos, verũ nunc de alio loquitur tẽpore, quando scilicet Iudæi idola adorarunt, & traditi sunt in captiuitatem.

Et dixit dominus vbi sunt dei eorum, in quibus confisi sunt in eis. Quod ait in quibus in eis, idioma est Hebraicum, vt sæpe diximus.

Quorum adipem sacrificiorum eorum comedistis, & bibistis vinum libaminum eorum. Quorum sacrificiorum, inquit, adipem comeditis, eis nimirum sacrificantes.

Exurgant & auxilientur vobis, & sint protectores vestri. Ironicus est sermo: si possunt, inquit, exurgant.

Videte, videte, quia ego sum. Ab iis, inquit q̃ passi estis & patimini, scitote & certi efficiamini qd' ego sum, quódq; illi nõ sunt. Ego etenim eo noĩe appellor q̃ sum: seu qui est.

Et non est deus præter me. Me, inquam, vnum in Trinitate trinum in vnitate.

Ego occidam, & viuere faciam. Facillime etenim hoc atq; illud possum perficere.

Percutiam, & ego sanabo. Affligam eos supplicijs, & rursum misericordia tactus, curabo eos quæ conuersi fuerint ad me.

Et non est qui eripiat de manibus meis. Eos scilicet qui mortis immedicabiles fuerint, & aduersus quos ego sententiam tulero.

Quoniam extollam in cœlum manum meam, & iurabo dextera mea. Eorum scilicet hominum ritu, qui tunc iurabant. Extendebant enim manum in cœlum. Per deum illum iurantes qui in cœlo est. vel iurabo per dexteram meam.

Et dicam, viuam ego in seculum. Nam ex quo antiqui olim iurantes dicere solebant, viuit dominus, atq; hoc maximum erat eis iuramentum, ita & ipse deus nihil aliud habens se ipso maius, per quod iuraret, per semetipsum iurat, dicẽs: viuo ego in seculũ. Deinde apponit quid iurauerit.

Quoniam acuam tanquam fulgur gladium meum. Ex hoc loco Propheta rursum de extremis loquitur malis, quæ Iudæi à Romanis passi sunt. Acuã, inquit, gladiũ meũ, & lucebit vt fulgur, atq; ex solo aspectu timorem incutiet. Gladium autẽ suũ & sagittas suas deus Romanorũ gladios vocat, eo quòd sua sententia in Iudæos immitterentur. παρὰ ξωὴν.

Et arripiet iudicium manus mea. Per iudicium vltionem intelligit, per manum autem dei, potentiam illam quam deus habet in puniendo.

Et retribuam vltionem inimicis. Hoc est supplicia ac pœnas. Inimici autẽ Christi, occisores Christi sunt: vel inimici dei patris, quoniã illius filium occiderunt. Potest enim hic versiculus tam ex patris, quã ex filij persona proferri.

Et his qui oderunt me, retribuam. Eandem repetit sententiam, dei hostes magis ac magis perterrens.

Inebriabo sagittas meas à sanguine, et gladius meus comedet carnes. Romanorũ sagittas & gladios deus suos facit, vt diximus. qd vero ait, inebriabo & comedet, metaphoricè dicit. trãslatũ est enim hoc ab animãtibus ad inanimata.

A sanguine vulneratorum et captiuitate. Cum inebriaturũ

se dixerit sagittas à sanguine,dicit etiã de quo sanguine lo quatur,de vulneratorũ nimirũ, & de captiuorũ sanguine.

A capite principũ gentium. Simili modo, cum gladiũ suũ dixerit,carnes mãducaturũ esse,addit de quibus nã carnibus intelligat,dicẽs:quod à capite principũ & gẽtiũ:quo sermone cõminationẽ suam magis timendam reddidit. Significat autẽ totũ à parte. Per principes vero ipsos põtifices,scribásque, & populi seniores intelligit. Per gentes vero Iudæorũ multitudinẽ, quæ in variis Palestinæ prouinciæ præfecturis cõstituta erat:quas ideo gẽtes appellat,quia gentiũ instar viuerent,& legem transgrederẽtur.

Lætamini cœli simul cum eo. Per cœlos puto Prophetam cœlestes appellare potentias,vel etiam ipsos cœlos. Lætamini autem ob immensum gaudium, quod Christus incarnatione sua omnibus largitus est, tam iis qui in alto erant quàm iis qui inferius: & lætamini simul cum eo, Christo nimirum,qui prædicta omnia comminatus est.

Et adorent eum omnes angeli dei. Gratias ei agant,glorificent eum. Nam si iuxta saluatoris vocẽ,gaudium magnũ fit in cœlo,super vno peccatore pœnitentiã agente,quãto magis exultandũ est in tãto ac tali humani generis beneficio:fugato scilicet errore, introducta veritate, hominibúsq; in cœlũ admissis,& conuersantibus cũ angelis.

Lætamini gentes cum populo suo. Per populum quidẽ eos intelligit,qui ex Iudæis crediderunt, per gentes vero,eos qui ex variis gentiũ populis accesserunt ad fidem. Lætamini,inquit,vos qui in vnam caulã pulchri pastoris congregati estis,atque in vno spiritu cum patre conciliati.

Et inualescant ei omnes filij dei. Et fortes fiant ab eo aduersus dæmonũ certamina illi omnes, q per sacri baptismatis regenerationẽ à deo in filios fuerint adoptati. Quæda vero exẽplaria habent:& fortificent eũ,ipsum scilicet populum dei.Per filios autẽ dei,sanctos intelligimus apostolos,atq; eorum successores, tanquam qui deo proximiores sint ac magis familiares, & propter conuersationẽ, & propter dignitatẽ.& fortificẽt eum, hoc est,coadiuuẽt & fortiorem reddant,quasi maximo indigentem auxilio.

Quoniam sanguinem filiorum suorum vlciscetur. Rursus Iudæorũ pœnas prædicit,quod scilicet filiorũ suorum,prophetarum nimirum,atque apostolorum sanguinem, qui ab illis effusus est,vlciscetur per Romanos.

Et vindicabit. Et vere,inquit,eorum mortem vlciscetur.

Et retribuet vindictã inimicis, et iis qui oderunt eum, retribuet. Hoc etiam superius dixit, ex dei persona. Immoratur autem huic prophetiæ,& comminationi, cupiẽs hoc pacto eos,præ maiori timore ad se conuertere.

Et expurgabit dominus terram populi sui. Exterminatis scilicet omnibus prauis hominibus, & ablato illinc omni vitio per Romanos,& desolata prorsus terra illius populi, qui olim dei populus dicebatur.vel aliter:expurgabit Palæstinã prouinciam,quæ est terra noui populi sui,à Iudæo rum inquinationibus & spurcitiis mundã eam reddens.

Canticum Annæ matris Samuel.

Habetur hoc canticum in primo Regum libro, quo beata Anna non solum deum laudat,ob accepta beneficia,quod scilicet vera fructum acceperit,atque à sterilitatis infamia fuerit liberata,sed varias etiam res prædicit: veluti quæ et prophetam peperat, et propheticæ gratiæ particeps effecta fuerat.

CANTICVM III.

Firmatum est cor meum in domino. Cor meum, quod ob sterilitatis dolores laxatum,& molle effectum fuerat, nunc confirmatum est,consolidatúmque, & corroboratum à domino.

Exaltatum est cor meum in deo meo. Exaltata est gloria mea propter deum meum. Nam post filij partum gloriã accepta sum.

Dilatatum èst os meum super inimicos meos. Apertum est os meum,& maiori cum libertate atque imperterritè admodum locuta sum. Per inimicos autem eius, intelligendi sunt Phenenna altera vxor Helchanæ viri eius, atque illius cognati: qui eousque de Annæ sterilitate exultauerant,& multis ideirco eam opprobriis affecerant.

Lætata sum in salutari tuo. Quod scilicet in me factum est. Salutem enim mihi præstitit hæc proles, cum antea ex immenso atque immoderato dolore periclitarer.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia non est sanctus sicut dominus. Purus scilicet ac mundus, qui nullam alicui occasionem mali præstat, sed omnia cum ratione administrat.

Et non est iustus sicut deus noster. Neque enim sustinuit me amplius in miseria versari, & male audire.

Et non est sanctus præter te. Qui videlicet vere ac proprie sanctus sit. tu etenim natura ipsa sanctꝰ es, & sanctitatis fōs.

Nolite gloriari, & nolite loqui sublimia ad excellentiam. Sermo est ad Phenennam atq; ad illius cognatos, & per eos ad omnes alios, qui in fœlicitate aliqua constituti gloriantur. Nolite loqui, inquit, sublimia propter excellentiam atque præstantiam vestram.

Neque exeat magniloquentia de ore vestro. Hoc per se clarum est.

Quoniam deus scientiarum dominus. Quoniam dominus, inquit, deus est scientiarum: qui non apparentia tantum atque aperta cognoscit, sed ipsa etiam occulta. vnde temeritatem & iactantiam vestram, & meam quoque humilitatem perspiciens, iuste inter nos iudicabit.

Et deus præparans studia sua. Sibi ipsi dispensationes præparat. vel præparat cōsilia sua. quæ nā autē hæc sint, audi.

Arcum potentium debilitauit, & debiles accincti sunt robore. Per arcū vires seu arma intelligit. In vniuersum autē orationem suam profert. quamplurimis enim cōueniūt hæc verba. deinde magis particularē addit sermonem, dicens.

Repleti prius panibus diminuti sunt. Hoc est effecti pauperes.

Et esurientes dimiserunt terram. Terram dimiserūt, in qua ob mercedem ærūnose fatigabātur. vel dimiserūt colere terram, atque esse amplius agricolæ, effecti nimirū terræ atque agricolarū domini, & diuites demū ex pauperibus.

Quoniam sterilis peperit septē, & quæ multa erat in filiis infirmata est. Hic sermo etiam priuatū ac particularē respicit casum. Per sterilem enim, seipsam intelligit, quæ dei ope septem filios, hoc est multos peperit. Solēt enim Hebræi septenario numero vti, quoties multitudinē volunt exprimere, quemadmodū in psalmis præmōstrauimus. q; si historiam dicas vnius tantum filij meminisse, illud responderi potest, quod Samuelē dignū fuit q; multis esse intelligat.

Fait etiā Phenēna multa in filiis, vtpote quæ multos peperit, & infirmata est, eo quòd à priori decidit superbia, & Ila Anna à viro suo deinceps magis amata est. Iuxta anagogen, per sterilem intelligere possumus ecclesiā ex gētibus congregatā, quæ olim infructuosa fuit, & postmodū recepto fidei ac religionis semine multos peperit filios. Cōtra autē Iudæorū synagoga olim multa fuit in filiis, multos enim olim peperit prophetas, multosq; sanctos & iustos viros, verum postmodum infirmata est: quia gloriā eius & famam ecclesia ex gētibus collecta superauit.

Dominus mortificat & viuificat. Omnia nimirum potest.

Deducit ad infernum, & reducit. Reduxit enim illinc non tantum Lazari aut filij viduæ & filiæ Archisynagogi animas, sed omnes etiam alias, quando nimirum illuc post passionem suam descendit.

Dominus pauperem facit, & ditat: humiliat, et exaltat. Hæc autem frequentissime fieri videmus.

Eleuat à terra pauperem, et de stercore erigit inopem. Eleuat à terrenis atq; ab humanis cogitationibus eum qui in vitiis pauper est, aut vitiorum diuitias abiecit: atque erigit ab affectuum & passionum fœtore pauperem, nō illū divitē qui fortunæ bonis pauper sit, sed eum qui pauper sit virtutum: vel eum qui prauitatis ac malitiæ, & scelerum omnium sit pauper. quod vero ait: de terra, magis ex sequentibus verbis declaratur, cum ait: de stercore.

Vt sedere eum faciat cum potentibus populi. Hoc est cum populi principibus.

Et thronum gloriæ hæreditet. Hoc est, vt principis locum adipiscatur & sedem.

Qui dat preces precanti. Hoc est, qui ad finem promissiones perducit quæ cuicūque factæ sunt. Per ipsum etenim deum, omne bonum ad finem perducitur. vel qui dat petitionē petenti, sicuti & ipsi Annæ tribuit quod petebat.

Et benedixit annis iusti. Hoc est vitæ iusti. ἰνιχύσω.

Quia non invalescit potens vir in fortitudine sua. Sed in deo silicet, atque ideo Christus postmodum dicebat: sine me nihil potestis facere.

Dominus debilem facit aduersarium suum. Hostem atque inimicum suum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus sanctus. Per omnia etenim diuinam potentiam iustitiamque & benignitatem laudat.

Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur potens in potentia sua, & non glorietur dives in divitiis suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, si intelligit & cognoscit dominum, et si facit iudicium et iustitiam in medio terra. In hoc, inquit, gaudeat & lætetur in intelligendo atque in cognoscendo dominum. quòd scilicet deus est, quòd dominus est, quòd creator, quòd sapiens, quòd omnipotens, & alia huiusmodi: atque in hoc etiam lætetur, quòd facit iudicium & iustitiam in terra.

Dominus ascendit in cœlos. Prophetia est de Christi assumptione.

Et intonuit. Simili modo hic prophetia continetur de sancti spiritus descensu. Facta est enim, inquit, vox de cœlo repente. futura autem prædicit prophetiæ lege, veluti iam facta.

Ipse iudicabit extrema terræ cum sit iustus. Hoc quoque ad vniuersalis iudicij prophetiam pertinet. Per extrema autem terræ vniuersum terrarum orbem significauit: vel homines ipsos qui ex terra sunt.

Et dabit fortitudinem regibus nostris. Regi nimirum Dauid, atque eius successoribus. atque hæc verba etiam prophetia non carent. tunc temporis enim Iudæorum populus regibus nondum, sed iudicibus regebatur.

Et exaltabit cornu Christi sui. Hoc quoque de Christo prædictum est, cuius potentiam & gloriam deus super cœlum exaltauit. super cœlos enim, inquit, gloria eius.

Canticum Abbacum prophetæ.

Habetur hoc canticum in libro prophetiarum ipsius Abbacum: in eóque domini nostri incarnatio præsignatur.

CANTICVM IIII.

Domine audiui auditum tuum, & timui. Intellectu meo inquit, audiui auditũ tuũ, hoc est, auditũ de te quod scilicet incarnandus es, & præ summo stupore timui, admirans quo pacto is qui cœlo nõ capitur, cõplectendus sit à virgine, & quomodo intolerabilis ignis fœno debeat commisceri.

Domine

Domine consyderaui opera tua & stupefactus sum. Admiranda nimirum opera vitæ atque conuersationis tuæ in carne, & salutares passiones tuas.

In medio duorum animalium cognosceris. Per animalia, duo Cherubin intelligit, quæ ex vtraque parte propitiatorij posita erant, in quorum medio deus olim à sanctis viris cognitus est, cum ad eos loquerctur. Ait igitur quod dominus ille, qui incarnandus est, cognoscetur interim in medio duorum Cherubin. Tu inquit, in medio eorum cognosceris, atque illic tanquam patri tuo æqualis opportuna populo dabis responsa. vel cognosceris ab iis qui huiusceemodi cognitione digni sunt. & est futurum tempus pro præterito. Quidam vero dictionem græcam ζωῶν. non accentu paroxytono, quę animalium significat sed circunflexo legentes ζῶν, videlicet quæ vitarum significat, per duas vitas, duas viuendi conuersationes, seu modos intelligunt: alteram nimirum iuxta antiquam legem: alteram vero iuxta euangelium, in quarum medio Christus cognitus est. Quippe qui ab Apostolis, atque à discipulis suis, eo tempore cognitus est, & tunc incarnatus, quando antiqua lex finem, & noua initium sumpsit.

Dum appropinquauit anni cognosceris. Annos incarnationis dicit. tunc enim, inquit, in carne cognosceris, quando cõuersationis tuæ tempus aduenerit.

Dum adfuerit tempus demonstraberis. Eandem sententiam, sed manifestius repetit.

Dum perturbata fuerit anima mea in ira, misericordiæ memor eris. Quando anima mea timore affecta fuerit, te nimium iratum sentiens, tunc misereberis mei. Qui vero iratum deum timet, peccatorum suorum continuo pœnitentiam agit. Pœniteutium autem hominum semper miseretur deus. Hoc igitur sermone docemur, quod deus peccatoribus facile conciliatur.

Deus de Thæman veniet. Thæman notus interpretatur, vel auster. Deus, inquit, ab austro veniet, hoc est, egredietur ex Bethleem. Illic enim natus est secundum carnem. Sin autem est Bethleem ad Hierusalem in australi plaga.

Et sanctus de monte umbroso denso. Eundem etiam sanctũ appellat. Ita enim antiqui persępe appellare deũ solebãt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

veluti qui & natura sanctus sit, & qui sui participatione alios sanctificat. Mons vero vmbrosus & densus est beata virgo mons quidem, tanquam omni creatura sublimior, vmbrosa etiam quia à diuina virtute obumbrata est. Virtus enim, inquit, altissimi obumbrabit tibi. densus etiam esse dicitur hic virginalis mons propter impenetrabile virginitatis mysterium.

Opperuit celos virtus eius, et sapientia eius plena est terra. Hæc verba summam virtutem & summã Christi sapientiam declarant: humanã autem dico sapientiam, hoc est, humanitatis Christi. Virtutem aũt eam intelligit, quam in operibus atque in miraculis ostendit: sapientiam vero q̃ in sermonibus atq; in doctrina. Altera etenim cœlestiũ potentiarũ virtutẽ opperiens, magnitudine sua eas superauit: altera vero totum mundũ impleuit. Quædã etiam exẽplaria pro sapientiæ habẽt laudationis. Virtutẽ enim sequitur laudatio. vel secũdum beatum Isidorum, sermo de diuina substantia maior est quacunque angelica multitudine. Gloria enim, inquit, domini opperit sermonẽ, hoc est, omni sermone est maior. & non dixit naturam, à qua est gloria: sed gloriam quæ est ex substantia.

Et lumen eius vt lux erit. Per lumen, euangelium intelligit, quod iis illucet, qui in erroris nocte atque in peccatorum sunt tenebris, quodque viam ad veritatem atque ad salutem ostendit. Hoc igitur lumen erit, vt lux, mundum nimirum atque immaculatum.

Cornua in manibus eius. Per cornua quidem, regna intelliguntur, propter honoris sublimitatem, & propter robur ac fortitudinem in pugnando atque in defendendo: per manus vero diuina intelligitur potentia, seu dei dominium. omnium enim deus dominatur.

Et posuit dilectionem fortem potentia sua. Per euangelium effecit, vt dilectio fidelium indissolubilis atque infrangibilis esset à potentia sua, hoc est, ab ipso deo. quis enim, inquit, separabit nos à dilectione Christi?

Ante faciem eius ibit verbum. Verbum, seu sermo aliorum prophetarum: vel sermo præcursoris Ioãnis. Ecce enim, inquit, ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam ante te.

Et egredietur ad disciplinam iuxta pedes eius. Egredietur Christus ad erudiendum atque ad docendum homines, post huiusmodi verbum, seu sermonem prophetarum qui præcessit. Ipse enim sermonem huiusmodi ac penè illius vestigia subsequetur.

Stetit & commouebit terram. Stetit in terra, humanum in morem, genitus nimirũ secundũ carnem. Et cõmota est terra, hoc est, terreni homines, per transeũtes nimirũ ab errorum tenebris ad lucem veritatis: vel stetit in cruce, & contremuit terra, contumeliam domini non ferens. Ter tæmotus enim, inquit, factus est, & petræ scissæ sunt.

Respexit & liquefacta sunt. Respexit in terrã humano more. Est autem hoc dictum consequens præcedentibus. Et humiliatæ sunt dæmonum gentes, atque aduersarij omnes ordines infirmati sunt.

Confracti sunt montes violentia. Principes eorum contriti sunt. Hos etenim propter eleuationem & superbiã, montes appellat. Per violentiam vero seu vim, insuperabiles Christi vires intellige.

Liquefacti colles eterni. Per colles eos intellige qui prædictis quidẽ mõtibus aliquãto inferiores sunt, aliis vero superiores: superiores, inq̃, & maiores ad vitia. æternos aũt ideo dixit, q̃a innumerabilibus penè annis, hãc tyrannidẽ exercuerãt, ab ipso nimirum Adam, vsq; ad Christum.

Itinera sua æterna pro laboribus viderunt. Longa ac diutur na itinera sua dæmones, quæ ad hominũ pernicie dispouunt, quasi laborem viderunt, hoc est, laborem tantũ ea esse cognouerunt, & nihil aliud: quia Christus eorũ tyrãnidem statim deleuit, atq; artes illorum euertit. Quidam vero legunt, itinera eius æterna, exponentes quòd põtifices, scribæ, ac seniores Iudæorum rationabilia Christi itinera fideles omnes instruentia, quæ æterna atq; incomprehensibilia sunt, æque ac labores viderunt, hoc est, labores prorsus esse existimarunt. Propter inuidiam enim ac vitia eorum onerosa eis esse videbantur.

Tabernacula Aegyptiorum formidabunt. Per Ægyptios, dæmones intellige, qui ob superbiam atq; eleuationẽ suam, ex luce, tenebræ effecti atq; appellati sunt. Ægypt⁹ etenĩ interpretatur tenebræ. Eorũ autẽ tabernacula, idola esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelliges,in quibus habitabant.Hæc igitur idola Christi aduentum formidabunt.& quia propheta modo præterito tempore vsus est,modo autem futuro vtitur, ne mireris, quia prophetæ omnes etiam cum futura prædicunt promiscue omnibus vtuntur temporibus.

Et tentoria terræ Madiam. Et quæ idolorum templa sunt in Madianitide regione.Erat autem regio Madian idolis plena,& supra omnes alios Iudæis finitimos populos,colebat simulachra.

Non in fluminibus iraſcaris domine,non in fluminibus indignatio tua,aut in mari motus tuus. Redimens olim deus populũ Israel de Ægyptiorum tyrannide,illorum flumina atque aquas omnes in sanguinẽ cõmutauit ne biberẽt, ipsosq; Ægyptios in mari rubro necauit: in fluminibus nimirũ atq; in mari indignationem suam ostendens. atque ideo propheta noster ad deũ nũc dicit:Domine qui nouũ modo redẽpturus es Israel, peto à te,ne simili, sed alio quodãmodo ad salutẽ illius vtaris.Non iraſcaris in fluminibus neq; in eis fit indignatio tua.nõ sit etiã motus,atque impetus tuus in mari,motus,inquã,atq; impetus puniendi hostes:nõ hoc pacto quæso sit aduẽtus tuus,nec huiusmodi suppliciis inimicos tuos castigabis.Per primã autem & per vltimam plagam, omnes alias significauit. & aliter:cognata sunt mutuo inter se flumina & mare.

Quia aſcendes ſuper equos tuos. Iste est redẽptionis mod⁹. Per equos autem apostolos intelligit,tanquam cursu celeres ad virtutũ, & habenis diuinæ maiestatis obtẽperantes,& ascensori suo requiem præstantes. Ascendit autem super eos Christus,per euangelij nimirum prędicationẽ, quod excurrentes illi per totum orbem tulerunt.

Et equitatio tua ſalus. Hæc,inquit,equitatio tua, per huiusmodi equos salus mundi effecta est.

Extendens extendes arcum tuum ad ſceptra,dicit dominus. Verba sunt patris ad filium: filij enim arcus ipsi etiã apostoli dicuntur.per quos errorem & peccatum,ipsumq; dæmonis regnũ sagittauit. Hoc etenim regnũ ꝓpheta sceptra dæmonis appellauit. Per Zachariã etiã alibi dominus ad Iudaicum populum dicit:extendi te,Iuda,mihi in arcum.

Fluminum terra ſcindetur. Per fluminum terram ipsam intel

intelligit Hierusalem,veluti prophetarum patriam, qui fluminum instar rationalibus riuulis eam irrigant. hæc autem terra Hierusalem scindetur, præ siccitate nimirum & siti,quando scilicet nullus amplius erit propheta, atque hoc,quia viuificos Christi riuulos non susscepit.

Videbunt te,& parturient populi. Iudæorum nimirum populi,qui Christum videntes,inuidiam parturierunt,& eædem pepererunt.vel populi,qui ex gentibus crediderũt, qui parturierunt religionem & genuerunt virtutem.

Diſpergens aquas itineris. Subintelligeverbũ erit.aquę aũt itineris potabilia,atque dogmatica sunt Christi fluenta, quæ populis tradebat,quocunque accederet.circumibat enim Iesus ciuitates & villas,docens in synagogis earũ.

Dedit abyſſus vocem ſuam. Per abyssum,credentes intelligit,propter eorum scilicet multitudinem. nam & aquarum multitudo,abyssus dicitur:per vocem vero hic,confessionem fidei in Christum significauit.

Altitudo phantaſiæ eius. Alti nimirũ sublimes ac præstantiores viri,qui in phantastica,vt ita dicam, atque in imaginaria huius mundi gloria, nobiliores putantur, ipsi etiam vocem dederunt. tales reges fuere ac principes, quorum multi in Christum crediderunt.

Eleuatus eſt ſol,et luna ſtetit in ordine ſuo. Christus nimirum qui solis instar summa splendescit munditia,&credentiũ animas illuminat,in crucem eleuatus est, vel eleuatus in cœlum.Ecclesia quoque,quæ lunæ instar in præsentis vitæ tenebris atque in erroris nocte lucet, stetit in suo ordine:quia post crucem,& assumptionem domini stabilita est,in ordine suo, vt illis scilicet luceret, atq; eos illuminaret, qui sub ea sunt.

In lucem iacula tua ibunt. Rursus per iacula,Apostoli intelliguntur,veluti iacientes,ipsumque errorem & dæmones ferientes. hi igitur ibunt ibunt in lucem, hoc est, vt prædicando illuminent vel in lucem,hoc est, ad prædicationem. est enim prædicatio lux quæ eos illuminat qui peccati caligine sunt obtenebrati.

In lumen fulguris armorum tuorum, Arma quidẽ à Christo Apostolis data sunt,iustitiæ thorax,& salutis galea,Clypeus fidei,& gladius spiritus,& reliqua,quib⁹ Apostolus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Paulus fideles omnes armari iussit, vt huiusce modi armorum fulgore inimici fugentur.

In comminatione minues terram. Diminues nomen terræ Hierusalē. s. quæ eo vsq; conspicua fuerat & celebris. antea enim comminatus fuerat per prophetas, & deinde ipse etiā confirmauit, dicens: nisi credideritis q; ego sum, in peccatis vestris moriemini: & alia huiusmodi. hāc igitur terram nō emēdatam, minis tuis cōminues, & pdes.

Et in indignatione franges gentes. Iudæos deiicies quos gentes, hoc in loco appellat, tanquam sanguinarios, & legis transgressores. huiusce modi enim vitiis, ac sceleribꝰ gentes abundabant. potes etiam per gentes, dæmones ipsos intelligere, veluti hostes noui populi Israel.

Exiuisti in salutem populi tui. Ex deo enim, inquit, exiui, & venio.

Saluare Christos tuos venisti. Christos dominī, illos esse intellige, qui prętioso eius sanguine, & sacratissimo sancti spiritus oleo, perbaptismum vncti sunt, & quibus iussum est, vt dæmonibus, atq; animi affectibus dominentur, & conregnant cum Christo in regno patris.

Misisti in capita iniquorum mortem. Iniqui quidem dæmones sunt, iniquorum autem capita, vel eosdem dæmones intellige, veluti totum à parte: vel eorum maiores ac superiores, quorum mortem tunc subsequi dicimus, quando tyrannica eorum potentia, ita ineficax redditur, & destruitur, vt mortua penè esse videatur.

Excitasti vincula vsque ad collum in finem. Euangelici iugi vincula ad apostolorū colla inuoluisti, vel circa colla eorū: in finē autem. i. vt finem imponeres & prædictā tuam equitationē perficeres. vel in finem, hoc est, vsq; ad finē.

Discidisti in extasi capita potentum. Potētum dæmonū principatus euertisti, seu occidisti eos, vt declaratum est, atq; hoc, quia à dominio atq; ab imperio tuo rebelles fuere. vel Romanorū gladio potentum Iudæorū capita discidisti. atq; in hoc tēpore extaseos, hoc est, eo tēpore, quando defecerunt à Romanis, vel quando in extasi fuerūt, hoc est, quando extra seipsos, atq; extra mentem & prudētiā exiuerūt, quādo scilicet tot priorib⁹ flagitiis non satiati, illud etiā perficere nitebātur, vt domini etiam discipulos occide

occiderent. potentum autem nomine, omnes etiam alios comprehendit.

Quatientur in eis. Turbabuntur prius Apostoli in eis mirum potentibus Iudæis. ducentur enim ad eorū tribunalia, atq; ab eis pſecutionē & multa alia patiētur mala.

Aperient frena sua, quasi inops latenter comedens. Aperient Apostoli frena oris sui, & cum libertate omnes illos dissoluent timores, qui olim frenabant eorum ora, nec sinebant euangelium cum libertate prædicari. hoc autem factum est, aduenīente sancto spiritu, quando accepta ex alto potentia, profecti sunt ad prædicandum euangeliū. aperient autem os suum adeo late, vt aperire illud solent pauperes, qui in occulto comedunt, maiori nimirū edentes cum libertate.

Et eduxisti in mare equos tuos turbātes aquas multas. Per mare quidē hoīm multitudinem intelligit. nā & superius abyssum eam appellauit, vel humanā vitam propter fluxum, & instabilitatē rerum omniū quæ in hac vita sunt, & propter quandam, vt ita dicā, salsuginem atque absurditatem gentilium dogmatum, & opinionum nō rectarum: & propter peccatorum amaritudinem, amara enim est *. equi etiam Apostoli dicūtur ob rationem superius traditam: quia scilicet sessorem, atque aurigam Christum habentes, in illud mare inducti, quod declarauimus, conturbauerunt atq; inuerterūt aquas multas inanis gloriæ, multasq; impias atq; irreligiosas doctrinas. vel turbātes, hoc est, mouētes atq; agitātes aquas multas baptismatis tpe vndique collectas & ad baptizandum præparatas.

Custodiui, & timuit cor meum à voce orationis labiorum meorum. Custodiui & sobrius fui, modeste vixi, & mihi ipsi caui à voce orationis labiorum meorum, hoc est, post orationem timuit cor meum.

Et intrauit tremor in ossa mea, & in me turbata est fortitudo mea. Hæc passus est ꝓpheta cū diuina illuminatione futuram à Iudæis Christi cædē spectaret. tremebundus enim ideo ac pauidus effectus est & turbatus, ne ipse fortassis ad illos dies esset peruēturus, in quibus ausuri erāt Iudæi mortē illā cōmittere. deinde rursus cognoscens se eousque temporis peruenturum non esse, cōsolatur seipsum,

dicens.

Requiescam in die tribulationis meæ, & ascendam ad populũ peregrinationis meæ. In die huius tribulationis meę requiescam, omni scilicet timore solutus. sed cur requiescã? cur refrigerabor? quia scilicet ad populum peregrinationis meæ ascensurus sum, ita vt nunquã antea. vel quia trãsibo per mortem. per populum autẽ peregrinationis suæ, sanctos intelligit eiusdẽ peregrinationis comites & iam defunctos.

Quoniã ficus non fructificabit, & non erũt germina in vineis. Requiescam, inquit, moriens, qm̃ postmodum venient Iudęi, qui ob tã grãdes ausus exterminabũtur: & gaudeo ꝙ peruenturus non sum vsq; ad illud tempus. eosdem autem Iudęos & vineas & ficũ appellauit: ficum, eo ꝙ aliqñ dulces fructus tulerint: & vineas, veluti qui olim dederint doctrinæ vinum, quod lætificat cor hominis.

Mentietur opus oliuæ, & cãpi non facient cibũ. Eosdẽ rursus oliuas appellat, & campos: Oliuas, quia aliqñ virtutũ fructus tulerint, & campos, quia olim frumentum illud boni operis germinarunt, quod in superna solet horrea cõportari. cumq; illorũ sterilitatem prædixerit, exterminationem quoque, atque euersionem illorum addit, dicens.

Defecerunt à cibo oues, & non sunt boues in præsepijs. Per cibum hoc in loco pascua intelligit, & libros propheticos, quorum lectione animæ nutriuntur. Oues, inquit, quæ olim dei erant, defecerunt, eo quòd consueto cibo ac solitis pascuis caruerunt. per boues etiam eosdem intelliges Iudæos, veluti qui olim virtutis operatores essent, & per præsepia sacros ac diuinos libros.

Ego autem in domino exultabo: & lætabor in deo saluatori meo. In eo, inquam, qui ante huiusmodi tempus aduocauit, & saluauit me à prædicta clamitate.

Dominus deus meus potentia mea. Qui potentiã mihi præstat ad virtutem.

Et ordinabit pedes meos in consummationem. Et pedes meos sistet in huius vitæ finem.

Et super excelsa deducet me. Ad virtutum culmen me deducet, & ad altas ac sublimes contemplationes.

Vt vincam in cantico eius. Ita vt vincam, & vitia destruã, dum

dum diuinas illius laudes cano, vel vt vincam canens ac laudans eum.

Oratio Esaiæ prophetæ.

Ex propheticis Esaiæ libris desumpta est præsens hæc oratio, quæ de Christo pertractat.

CANTICVM V.

De nocte consurgit spiritus meus ad te deus. Per noctẽ, conuersationem & vitam legalem intelligit, propter legis nimirum obscuritatẽ & tenebras. Deus, inquit, scito ꝙ spiritus meus, hoc est, quòd ego ipse ex tenebrosa hac conuersatione cõsurgo ad te, Et quia Græca dictio ὀρθρίζει non solum consurgere significat seu vigilare, sed mane & diluculo atque ante lucem id facere, cõuenienter huiusmodi verbo propheta vsus est ad te, inquiẽs dum intellectualem lucem, & iustitiæ solẽ consurgo atque ortũ tuum præuenio. consurgere etenim ac vigilare videtur propheta ante lucem, qui ante Christi incarnationẽ talia ad illum loquitur. per spiritum vero hoc in loco propheticam gratiam intelliges.

Quoniam lux mandata tua super terram. Quoniã euangelica mandata tua lux sunt in terra. ob summã eteñ mũditiam & claritatem eorum lucent, eosq; qui in erroris atq; ignorantiæ tenebris ambulant, adeo illuminãt, vt iter ac viã manifeste videant, qua ad liberationem deducantur.

Iustitiã discite, qui habitatis super terram. Euangelicã dico iustitiã, de qua Christus dicebat, nisi abundauerit iustitia vestra plusquã iustitia scribarũ & pharisæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum. addiscite igitur hanc iustitiam illum habentes præceptorẽ, qui primus eam constituit.

Cessauit enim impius. Infidelis Iudæus & populus qui deum non colit, cessauit ablata potestate & gloria quam eousque habuerat, & Romanis militibus in prędam traditus est. hoc etiam in loco propheta, quæ futura erant tanquam iam facta commemorat.

Non discis iustitiam. Euangelicam scilicet, vt declaratum

est:atque hoc facis data opera obsurdescēs, & volūtarie exercutiens,& doctorem huiusce modi iustitiæ repudians.

In terra veritatem non faciet. Veram,inquit,virtutē,qualis est Euangelica,non operaberis. Legalis enim virtus, vmbra ac figura est veræ virtutis.

Tollatur impius,ne videat gloriam domini. Tollatur ad perditionem,atque ad seruiturem exterminetur de terra, ne Christi gloriam videat,qua à fidelibus glorificandus est. Hanc autem glotiam,sanctorum patrum vitam ac conuersationem,vt ita dicam angelicam intellige. Similiter & discipulorum & exterorum omnium illos imitantiū, qui adeò fulgebunt,vt Christiano nomini claritatem & gloriam addere videantur.

Domine excelsum est brachium tuum. Brachiū patris,est filius,& tanquam potens,& tanquā creator. Omnia enim inquit,per ipsum facta sunt. Laudans autē excelsum illū esse dixit,vel propter diuinitatis magnitudinem,vel propter virtutum excellentiam,quibus Christi humanitas abundabat. Speciosus enim,inquit,forma præ filiis hominum. Per formam etenim qua speciosus esse dicitur Christus,elegantiam & decorem animæ eius intelliges.

Et non cognouerunt. Iudæi scilicet nolentes ob summam eorum peruersitatem illū agnoscere. Oculos etenim ad lucem claudebant.

Cum autē cognouerint erubescant. Imperātis modo vtitur Propheta pro futuro tēpore. Hoc cognito,inquit,erubescent. Hoc autē, eo tempore factum est, quando milites, qui Christi sepulchrum obseruabant,reuolutū ab angelo lapidem annunciarunt. Tunc etenim adeò erubuerunt Iudæi,vt gratia obtegendi tantam ignominiam,multum militibus argenti dederint, vt quod acciderat tacerent. Vel in futurum fiet,quando in vniuersali iudicio veniet filius in gloria patris,& præibit eum sanctæ crucis signū, supra solis radios fulgentissimum.

Zelus coprehendet populum imeruditum. Zelus eorū in dei defensionē,vt Iudæi ipsi arbitrabantur. Irascebatur enim populus ille quod Christus æqualē se faceret deo. Est aūt imeruditus Iudæorū populus & rudis, veluti qui à sacris & diuinis scripturis addiscere ea nō valuit, quæ pertinebant

bant ad Christum,nec prophetias de eo dictas. Nam etsi huiusce modi legerent scripturas præ summa tamen inuidia ac malignitate eas non intelligebant.

Et nunc ignis aduersarios comedet. Dictio nunc, hoc in loco,idem significat, quod semper. Perpetuus, inquit,ignis eos comedet. Vel ignis furoris, quo aduersus Christum & fideles omnes moti sunt,eos comedet,donec vixerint. Vel ignis Gehennæ in tempore retributionis. Vel, nunc, id est,propter hoc. Ea etenim ratione ignis eos comedet, quia Christum non cognouerunt. Fatua igitur,atque insipiens erit tunc eorum pœnitentia,eo quod perpetua illis afflictio erit post mortem.

Domine deus noster pacem da nobis.omnia enim reddidisti nobis. Petit Propheta ex eorū persona,q fideles futuri erāt, Christū sibi dari,qui pacificus dicitur,vt patri eos reconciliaret:qui etiā pax nostra dicitur,& mediator dei, & hominum. Hunc,inquit, Christū da nobis. Oīa etenim alia nobis reddidisti, hoc est,dedisti:legē scilicet, Prophetas,& exteras admonitiones,quibus peccatores ad sanam conuersionem humanissime adducuntur. Hoc etenim solum nūc nobis necessarium est. Omnia etenim dedisti nobis, si hunc vnum etiam tribues,qui omnia potest.

Domine deus noster crea nos. In nouam scilicet creaturā, denuo nimirum creando nos ac regenerādo per baptisma in nouum hominem,& detracta vetustate peccati, in nouum populum. Vel per Euangelium crea nos creaturam excellētem,& hæreditatem præcipuam. Dabis enim vt alibi scriptum est,gentes hæreditatem tuam.

Domine extra te alium non nouimus. Aliū deum nescimus: quod propter falsos deos dictum est. Ex eorum aūt persona est hic sermo,qui iam in Christum crediderunt.

Nomen tuum nominauimus. Inuocamus,prædicamus, nō tantum diuinum nomen tuum,sed etiam humanum.

Mortui autem vitam non videant. Ij nimirum qui animas mortuas habent ad fidem ob infidelitatis mortem:hi,inquit,beatam,atque æternam vitam non cognoscant,hoc est,in resurrectione Christum nesciant. Ego enim,inquit, sum via,veritas,& vita.

Neque medici suscitent. Nec qui apud gētiles sunt Philo-

sophi,aut Theologi,nec qui apud Hebræos scribæ & doctores,qui animarũ medici esse videntur,illos ad vitam, quam diximus,suscitabunt:sed nec ipsa idola, quibus,vt medicis persæpe vtebantur,eos suscitabunt,aut exurgere eos facient à pœnarum ac suppliciorum fouea.

Propterea induxisti,& perdidisti,& induxisti omnem masculum eorum. Eo quod,vt diximus,mortificati sunt,dum adhuc viuerent.Perdidisti autem per Romanos,& de medio eorum potentissimos quosque abstulisti. Per mares etenim,eos intelligit,qui eloquentia, viribus, diuitiis, & gloria præstantiores,atque clatiores essent : ea nimirum ratione,quod mares fœminis validiores sunt.Quod si huiusmodi homines exterminabit,tanto magis cæteros inferiores. Vel per mares,omnes in vniuersum itelligit, vel ipsos tantum masculos,veluti fœminæ omnes superuixerint,& in captiuitatem deductæ sint.

Appone eis mala domine. Christi scilicet occisoribus. Per mala autem afflictiones,& supplicia intelligit, quæ ideo illis Propheta infligi optat,quia propter huiusceemodi eorum rabiem eos oderat.

Appone mala illustribus terræ. Principibus scilicet qui vbique terrarum sunt.Quod ideo fieri optat,vt hoc pacto castigati,moderatiores in subditos reddantur, & temperatiores fiant.

Domine in tribulatione memores tui fuimus. Quoties enim affligimur,& castigamur,toties tui meminimus.

Domine in tribulatione modica,correptio tua nobis. Nec tantum,inquit, in magna afflictione, sed etiam in parua, fit nobis correptio tua. Neque enim tantum magais, sed etiam modicis afflictionibus nos castigas, veluti sitiens emendationem nostram.

Et quemadmodũ parturiens appropinquat partui & in dolore partus sui clamauit,sic & nos facti sumus dilecto tuo. Hæc verba Esaias de se & de aliis dicit Prophetis,qđ quemadmodum parturiens mulier tẽpori appropinquat,vt pariat,& parturiẽs detẽta doloribus clamauit,sic & nos sumus dilecto tuo.Appropinquantes etenim tpi, quo ex virgine nasciturus est,dolore cõprehendimur:ob eorũ nimirum perditionẽ,qui in errore sunt,& seducuntur,vnde ad declamantes adiutorem illum inuocamus.

Ob timorem tuum domine in ventre concepimus. Ob timorẽ tuum, vt tibi scilicet placeremus,in animarũ nostrarum ventre,prophetiæ semen concepimus,hoc est, in mente, atque in intellectu nostro,in quo thesauri instar contemplationes diuinæ reconduntur.

Et peperimus. Concepimus,inquit,in illo vẽtre, & postmodum per linguam,conceptum partum emisimus.

Spiritum salutis tua fecimus super terram. Gratiam scilicet prophetiæ tuæ:quam ideo salutem appellat, veluti quæ salutem præstat. Hanc,inquit,gratiam fecimus super terram,hoc est,constituimus inter homines, per scripta nimirum ac monumẽta nostra. Prophetiæ autem gratiam tam intellige,quæ illis data est.

Non cademus,sed cadent,qui habitant in terra. Verba hęc ex Martyrum persona dicta sunt. Non vincemur, inquiunt, nos sed tyranni vincentur,qui nos morti tradunt:ipsi,inquam,tyranni,qui relicti sunt in terra.

Resurgent mortui,& exurgent,qui sunt in monumentis. Primo ac principaliter vniuersalẽ mortuorũ resurrectionẽ prædicit,secundario autẽ fidelium renouationẽ:qui cum mortui essent,eo ꝙ illorũ animæ insensibiles,inefficaces, atque (vt ita dicã) emortuæ essent in iis actionibus, quæ pertinent ad virtutem, per Euãgelij prædicationẽ resurexerunt,& per baptisma,regenerati sunt. In tenebrosis enim olim atq; in abominabilibus erroris dogmatibus, veluti in sepulchris quibusdam iacentes, erecti sunt ad clara ac veneranda religionis & fidei fundamenta.

Et lætabuntur,qui sunt in terra. Lætabuntur fideles, qui fuerint in terra,quod à dæmonis tyrannide liberati sint. Vel qui in terra fuerint,lætabuntur, quod iam cœlorum regnum sint consecuti.

Ros enim qui est à te,medicina eis est. Per rorem, Euangelium intelligit,quo illi omnes sanantur, qui peccatorum tenebris ambusti fuerint. Vel alia ratione, per rorem, Euangelium intelligimus:quia sensim ac paulatim anima rum agris infunditur,vbi innata virtutũ semina irrigat, eque ad fructificandum disponit.

Terra autem impiorum peribit. Terra autẽ infideliũ, hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

est eorum animæ, cadent in sterilitatem virtutum. Atque in perditionem & supplicia, veluti quæ tanto vitiorum morbo laborēt, vt immedicabiles sint, nec possint ab illa ariditate ac sterilitate, ad vbertatem deduci.

Vade populo meus. Hæc verba ex saluatoris persona ad nouum populum dicta sunt, iubentis illum Euangelij viā incedere.

Ingredere in penu tuum. Per penu, seu promptuariū, vni uscuiusque sepulturam intelligit, vel terram illā, in quam Adam ab initio abire iussus est ab angelo.

Occlude ianuam tuam, abscondere modicum quantulū quantulum. Hoc est, modicum, ac parum quid.

Donec transeat ira tua domine. Irā eam dicit, quę in mundi cōsummatione aduersus impios & peccatores futura est, post quorum condemnationē assumet deus iustos ad regnum cœlorum, quēadmodū ex Euangelio didicimus.

Oratio Ionæ Prophetæ.

Præsens oratio, quam Ionas propheta orauit, cum adhuc esset in ventre ceti, ex illius libro sumpta est.

CANTICVM VI.

CLamaui in tribulatione ad deum meum. Per tribulationem afflictionem illam intelligit, qua detinebatur cum esset in ventre ceti, à quo absorptus fuerat.

Et exaudiuit me. Statim enim agnouit Propheta se exauditum fuisse.

De ventre inferni clamorem meum audisti, vocem meā. Audisti vocem meam de ceti ventre emissam: quem infernum appellauit: eo quod viuentē absorpsisset, & absorptū detineret. Et iuxta quidē rerum naturam, atq; ea, quæ cōgerant, mortuus reputari poterat, sed diuina gratia viuebat. Audisti, inquit, cito clamorem meum, seu vocem clamantem ad te, atque inuocantem præ summo desiderio.

Proiecisti me in profunda cordis maris. Tu parasti vt illoc proiicerer. Excitasti enim procellam his hoibus, quibus cum

eū nauigabā, & periculū cōstituisti, donec me sortito in mare proiecerunt, quemadmodum ipsa docet historia.

Et *flumina circundederunt me.* Illa scilicet quæ influunt in mare. Vel p flumina maris fluxus simpliciter intelligit.

Omnes eleuationes tuæ, & fluctus tui transierunt in me. Per eleuationes tumidas fluctuum insurrectiones intelligit.

Et ego dixi abiectus sum ab oculis tuis. Quādo, inquit, absorptus fui, dixi me iectum esse à custodia atque à protectione tua, & à prouidentia tua prorsus destitutum.

Nunquid apponam, vt videam tēplum sanctum tuum? Illud etiam reputaui, atque consideraui intra me: nunquid futurum sit, vt aliquando adhuc videam sanctū templum tuum, quod est in Hierusalem.

Circumfusa est mihi aqua, vsque ad animam meam. Cetus qui dē in mari erat, Ionas in ceti viscceribus. Vel aliter: quia ipsa etiam viscera aquosa erant ideo dicitur esse aqua circumfusus. Vsque ad animam meam, vero dixit, vt ostēderet periculi magnitudinem. Deinde non corpus tantum, sed ipsam etiam animā, in aquis esse affirmat: & quod huiuscemodi aquæ ad ipsam vsque animam peruenerint.

Abyssus extrema circundedit me. Extrema, hoc est, vltima & profunda. Ipsa etenim cete in profundissimis pelagi partibus degere solent.

Ingressus est caput meum in scissuram montium. Per montes insulas intelligit, quæ in nauigabili sunt pelago. Vel etiā montes, qui in insulis sunt. Vel mōtes huiusmodi æquoribus proximos, & vsque in profundum abyssi peruenientes, qui scissuras habent sub mari, in quas persæpe natātia cete ingredi solent. Ingrediente igitur ipso ceto in eas scissuras, ingrediebatur pariter & ipse Ionas propheta. Ingressum est, inquit, caput meum, hoc est, ego ipse, à parte totum significans.

Descendi in terrā, cuius vectes eius vetinacula æterna. Aliquādo enim cetus in profundam abyssum descendens quiescebat. Descendi, inquit, cum ceto in terram, cuius portæ perpetuo ingressos homines detinent. Eas etenim nullus vnquam effugit, qui eousque peruenerit. Per vectes autem, seu seras, portas intelligit, & claustra, hoc est, ipsam detentionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et *ascendat de corruptione vita mea ad te domine deus meus.* Ex corruptione quidem ascēdat, ne scilicet perdar, neue corrumpar à ceto, à quo veluti à perditione, aut corruptione quadam complector. Ad te vero ascendat, hoc est, ad templum tuum, in quo habitas.

Cum deficeret ex me anima mea, domini recordatus sum. Neque ipsi etiam morti appropinquans recessi à memoria dei. Vel aliter: memor fui domini, vt ad defensionem atque ad auxilium meum illum inuocarem.

Et veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuū. Oratio mea, inquit, quā pro desiderio meo tibi offero, vt ascēdā ad te in vitā. Veniat, inquit, ipsa oratio, & perueniat ad te, seu ad templū sanctum tuū, in quo habitas, vt dictū est. Vel vtinam sursum ad te rursus mea mittatur oratio, quē admodum antea à templo sancto tuo mittebatur ad te. Solebat enim Ionas in templo orare ad dominum.

Conseruantes vana & falsa, misericordiam suā d reliquerunt. Ij qui inania ac falsa idola obseruant, & venerātur, ab ipsa sorte persuasi, misericordiam illā suā dereliquerunt, qua mei hactenus miserti sunt, & malis meis non parcentes, miserunt me in mare, possunt etiam hæc verba ꝓphetiā militum continere, qui domini sepulturam custodierūt, ita vt Ionas qui typus, & figura fuit triduanę saluatoris sepulturæ, de ea prædicat, quod ij, qui Christi sepulchrū inaniter, atque (vt ita dicam) falso obseruabant, corpus etenim Christi elam ab eis surrexerat, quodq; ij, qui dereliquerunt salutem suam, hoc est, veritatem propter quam futurum erat, vt deus eorū miseretetur, atque hoc pacto saluarentur, quod ij, inquam, muneribus corrupti, falsitatem ac mendacium elegerunt, dicentes: Domini discipulos noctu aduenisse, atque illius corpus furto ipsis dormientibus abstulisse.

Ego autem cum voce laudis & confessionis, sacrificabo tibi. In voce laudis, & gratiarum actione. Suam enim ipsius liberationem prædicit de ventre ceti.

Quecunque voui, reddam tibi salus mea domino. O salus mea inquit, reddā tibi domino meo omnia, quę pollicit' sum, veluti sacrificium cū voce laudis, & gratiarum actione, aut siquid huiusce modi pro salute mea noui. Quædam

dam vero exemplaria habent, in salutem meam, hoc est, pro salute mea.

Oratio Azariæ ex libro Danielis prophetæ.

CANTICVM VII.

Benedictus es domine deus patrum nostrorū, & laudabile & glorioſum nomen tuum in ſecula. Benedictus es, hoc est, benedicendus, celebrandus, & laudandus, nec tantū quando mirabilia operaris, sed nunc etiam, & quia peccatores castigas, & quia ad te conuersos omnes beneficiis cumulas. Omnia quippe cum ratione administras, atque ad omnium salutem. Deum vero patrum nostrorum dixit, cum vt animi sui moderationem ostenderet, tum, vt patrum virtutem, quibus poterat laudibus efferret.

Quoniam iustus es in omnibus, quæ feciſti nobis. Veluti, qui iuste hæc omnia in nos adduxisti propter peccata nostra.

Et omnia opera tua vera. Hoc est iusta. Solent enim Prophetæ sæpenumero veritatem ponere pro iustitia.

Et recta via tuæ domine. Id est, actiones tuæ.

Et omnia iudicia tua vera. Sententiæ tuæ nimirum: vel iudicia quemadmodum, & vias pro actionibus posuit, tanquam quæ in iudicio atque in iustitia sint disposita.

Et iudicia veritatis feciſti in omnibus, quæ induxiſti ſuper nos, & ſuper ciuitatē ſanctā patrū noſtrorū Hieruſalem. Ab vniuersalibus ad particularia descendit. Veritatis, inquit, iudicia fecisti, hoc est, vera iudicia, & iustas sententias, in omnibus, quæ induxisti super nos, qui captiui in Babylone detinemur, & super ciuitatē Hierusalē: quā ideo & sanctam & patrum ciuitatem appellauit, vt dominū hoc pacto sibi magis conciliaret, & ad misericordiā magis flecteret.

Quoniam in veritate & iudicio induxiſti hæc omnia ſuper nos propter peccata noſtra. In iustitia, & ratione, hoc est, iustè & rationabiliter. Eadem autem verba repetit sæpius,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& reuoluit,vt animi sui gratitudinem ostẽderet, dũ vera esse dicit,& deum pariter ad misericordiam cõmoueret: dum ipse se prorsus cõdemnat,atque omni priuat venia.

Quoniam peccauimus & inique egimus, recedendo à te. Discedentes à te,dum legem tuam transgressi sumus, atq; impie egimus. Cęterum magnam emphasim habent ea verba,dum ait:à te,ac si dicat à te factore,creatore,bono domino,nutritore,& custode, quisque inenarrabilia quædam bona,post fugam ex Aegypto nobis præstitisti.

Peccauimus in omnibus & in mandatis tuis non audiuimus. In rebus omnibus peccauimus.

Neque obseruauimus nec fecimus quemadmodũ mandasti nobis vt bene nobis esset. Neque obseruauimus mandata tua.

Et omnia quæcunque fecisti nobis,& omnia quæcunque induxisti,in vero iudicio induxisti,& tradidisti nos in manus inimicorum iniquorum, inimicissimorum rebellium. Non inimicorum simpliciter,sed tibi æque ac nobis inimicissimorum.

Et regi iniusto & scelestissimo supra omnem terram. Hoc est, supra omnes homines terræ.Ipsum autem intelligit Nabuchodonosor.

Et nunc nõ licet nobis aperire os. Non habemus sermonem aduersus eos,qui nos afficiunt contumelia.

Pudor & opprobriũ facti sumus seruis tuis,& colentibus te. Hoc est patribus nostris.

Ne tradas nos in finem propter nomen tuum. In consummationem,in perditionem,propter nomen tuum,quod nos soli inter alias gẽtes cognoscimus,& nominamus:vel ne improperetur nomen tuum, & opprobriis afficiatur ab inimicis veluti quod populum tuum de inimicorum manibus eripere non valeat.

Et ne dispердas testamentum tuum. Ne euertas, ne reprobes ea,quæ maioribus nostris, & Patriarchis sanctis dispосuisti.

Et ne auferas misericordiam tuam à nobis,propter Abraham dilectum tuum,& propter Isaac seruum tuum,& Israel sanctum tuum,quibus locutus es. Dicens nimirum ad eos verba,quæ sequuntur.

Multiplicabo semen eorum,sicut stellas cœli,& sicut arenã,quæ est iuxta littus maris. Hęc verba loquitur Azarias ex trium puero

puerorum persona,qui cum sese diuina indignos misericordia esse palam confiteantur, ad parentum religionẽ, atque ad dei beneuolentiam confugiunt:atque hæc supplicantis in morem proponunt.

Quoniam domine diminuti sumus supra omnes gentes,& sumus humiles in omni terra hodie propter peccata nostra. Periculum est,inquit,ne antiqua illa tua promissio euanescat.Per humiles autem hoc in loco infirmos appellat.Tu vero considera quo pacto seipsos hi pueri peccatores appellent,& transgressores,tametsi pij,ac religiosi essent in deum, & omni virtutum genere fulgerent. Ob multam siquidem animi humanitatem, cæterorũ omnium Iudæorum sibi adscribunt peccata.

Et non est in hoc tempore Princeps,neque Propheta, neque dux. Ducem eum appellat,qui primus erat post regem, quiq; cõmunia curabat negotia. Quòd si aliquis opponat tũc temporis adfuisse etiã Prophetas apud eos, quemadmodum Ezechiel fuit & Daniel,illud dici poterit, quod captiui vnà erant omnes in Babylone,& consueta libertate vti non poterant.

Neque holocaustũ,neque sacrificiũ,neque oblatio,neque incensatio,neque locus primitiarum,coram te,& inuenyendi misericordiam. Vetabat enim lex prędicta omnia alibi fieri quàm in Hierusalem.

Sed in animo contrito & spiritu humilitatis suscipiamur, quẽadmodum in holocaustis arietum & taurorum. Verum nõ valentes prædicta ad cultum tuũ offerre atq; ad misericordiam tuam inueniendam,in eo saltem quod possibile est, ipsi à te suscipiamur,tibi sacrificiũ effecti, in animo contrito,atq; in spiritu humilitatis,hoc est,in spiritu humiliato,atque ita suscipiamur quemadmodum sacrificiũ,in arietum atq; in taurorũ holocaustis suscipitur. Sacrificiũ enim,inquit,deo spiritus contribulatus,cor contritum & humiliatum deus non despiciet.

Et quemadmodum in millibus agnorum pinguium,sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie. Sacrificiũ, quod nos tibi facimus,per holocaustum.

Et perficiatur post te. Hoc est,postq; tu nos prętergressus es, & postquã auersus es à nobis.Post hãc,inquã, irã tuã psi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciatur hoc nostrum sacrificium.

Quoniam non est confusio in qui confidunt in te. Non est confusio, aut pudor, si tibi sacrificamus.

Et nũc consequimur in tota corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam. Consequimur te, & alium deum non adoramus: & timemus te, & non Babyloniorũ regẽ, aut caminum ignis. & quærimus te, eo quòd speram⁹ redire ad te.

Ne confundas nos. Obaudiendo, scilicet.

Sed fac nobis secundum benignitatem tuam. Hoc est, iuxta longanimitatem & misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Et tanquam valde misericors.

Et erue nos secundum mirabilia tua. Quemadmodũ admirande facere soles, & secundum multa prodigia, quę cum patribus nostris fecisti.

Et da gloriam nomini tuo domine. Glorifica nomen tuum apud Babylonios, liberando nos ex ardentissima hac ignis fornace.

Et confundantur omnes, qui ostendunt seruis tuis mala, & confundantur ab omni potestate. Hoc est propter omnẽ potentiam suam, à qua eleuati sunt, vt aduersus deum pugnarent. confundantur autem vt moderatiores fiant.

Et fortitudo eorum conteratur. Qua & populum & omnes alios perdunt.

Et cognoscant, quia tu es dominus. Deus vere.

Solus et gloriosus super omnem terram. Solus scilicet deus, agnoscant vero hoc, per miraculum illud quod efficietur in nobis.

Nec cessabant ministri regis qui immiserat eos, accendere fornacem sulphure, Pice, stuppa, et sarmentis, et diffundebatur flamma supra fornacẽ cubitis quadraginta nouem, pertransitq; et incendit quosquos Chaldæorum inuenit iuxta fornacem. Cum effusa esset flamma per terram, & repertos illic Chaldæos incenderet, signa huius flammæ impressa in terra, in quã effusa est, ad totidem cubitos commensurata sunt.

Angelus autẽ domini descendit simul cum Azaria et sociis in fornacẽ, et excussit flammã ignis ex fornace, et fecit medium fornacis, quasi spiritus roris sibilans. Sed quis nam angelus? vel custos Iudęorũ Michael, vel alius quispiam à deo missus.

Nec

Nec tetigit eos omnino ignis, nec molestiam intulit, nec perturbauit eos. tunc tres quasi ex vno ore laudabant, benedicebant, & glorificabant deum in fornace, dicentes. Hæc per se clara sunt.

Benedictus es domine deus patrum nostrorum, & superlaudabilis & superexaltatus in secula, & benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum & superlaudabile. Laudãdus es, inquit, tametsi supra omnem his laudem. quis enim te condigne laudare poterit? nomen autem gloriæ domini deus est, quemadmodum & hoc nomen rex, gloriæ nomen est. quid igitur dici poterit de illius natura, cuius vel gloriæ nomen est superlaudabile?

Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ. Templum gloriæ dei, quod est in Hierusalem. tu igitur dignus es, cui in templo benedicatur.

Benedictus es qui vides abyssos. Qui inuisibilia conspicis.

Qui sedes super cherubin. Vide in psalmo 79. vbi eadem prorsus habentur verba.

Benedictus es super thronum gloriæ regni tui. Thronus gloriæ regni dei, cœlũ est, iuxta illud: cœlũ mihi thronus est.

Benedictus es in firmamento cœli. Hoc de secundo cœlo dictum est. verum dum propheta benedicẽdum deum esse affirmat, in hac atque in ea re. per connumerata omnia, veluti maiora, reliqua etiam comprehendere videtur, atque illud affirmare, quòd deus semper vbique & in omnibus benedicendus.

Canticum sanctorum trium puerorum.

CANTICVM VIII.

Benedicite omnia opera domini domino, laudate & superexaltate eum in secula. In psalmo 148. inuenies de his traditum.

Benedicite angeli domini domino, benedicite cœli domino, benedicite aquæ omnes quæ super cœlos sunt, omnes virtutes domini domino. Illic etiam de his dictum est.

Benedicite sol & luna, stellæ cœli domino, benedicite ymber & ros, omnis spiritus domino. Illic autem scriptum est, grando, nix, glacies, spiritus, procellæ.

Benedicite ignis & calor, frigus & æstus domino, benedicite pruina & niues, fulgura & nubes domino: benedicite lux & tenebræ, noctes & dies domino: benedicite terra, montes & colles, omnia nascentia in terra domino. Sparsim etiam de his in eodem habetur psalmo.

Benedicite aquæ & flumina, fontes, cete, & omnia quæ mouentur in aquis domino. Ab iis quæ dicta sunt, hæc omnia intelliges.

Benedicite omnes volucres coli, feræ & omnia pecora domino: benedicite filij hominum, benedicat Israel domino. Hic populus priuatim domino benedicat tanquam proprius & peculiaris dei populus, quæ sequuntur manifesta sunt.

Benedicite sacerdotes domini, serui domini domino: benedicite Anania, Azaria, Misael, apostoli, prophetæ, & martyres domini domino, benedicamus patri, & filio, & sancto spiritui: laudamus, benedicimus, adoramus dominum. Aestum dicit, qui de frigoris immensitate aduenit, vel æstus intensus est calor. Ordine autem in hac creaturarũ commemoratione, isti tres pueri nullo vsi sunt. quo pacto autem inanimata hæc deum glorificent, dictum est in sæpe commemorato psalmo: insuper & quare non delectabilia tantum, atque vtilia ad laudem dei aduocentur, sed illa etiam quæ minus vtilia, ac magis noxia esse videntur, de quibus omnibus expositionem vide psal. 148. siquidem præsens psalmus ad illius similitudinem atque imitationem fuit compositus. Omnes enim creaturas aduocant tres pueri ad creatoris laudem, deinde eas distinguunt: & iuxta mensurã ac modum laudare iubẽt. Et tres quidem pueri priuatim vnumquodque tractarunt illa inuicem coniungentes, quæ mutuo inter sese rationem aliquam habeant: verum ij qui antiphoniam psalmorum postmodum confecerunt, totum hunc hymnum per duos versiculos protulerunt, atq; ideo illi versiculo pruinæ & niues, sequentem versiculum improprie addiderunt. Nam versiculus: noctes & dies, ordini optime accommodatur. Noctes enim & dies idem sunt, quod lux & tenebræ: deinde fulgura, & nubes: Verba autem illa, Anania, Azaria, Misael, & reliqua quæ sequuntur, postmodum apposita fuere.

Canticum

Canticum beatæ virginis matris dei, quod ex euangelio secundum Lucam sumptum est.

CANTICVM IX.

Magnificat anima mea dominum. Hoc est, laudat & glorificat. Est autem hic sermo credentis ac fidelis animæ, & in gratiarum actionem prolatus.

Et exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Per spiritum, animam rursus intelligit. Lætata est, inquit, anima mea in deo, quòd saluauit me. Iam enim saluata sum, veluti quæ digna existimata fui, vt fierem mater dei. deinde causam addit cur deum glorificet, & gratias ei agat.

Quia respexit ad humilitatem seruæ suæ. Ad tenuitatem, ad exiguitatem, ad deiectionem. humiliat autẽ ac deprimit seipsam beata virgo, indignam se existimans tanto dono. vel etiam id facit, ob humanæ naturæ exiguitatem, si ad altitudinem & sublimitatem diuinæ comparetur.

Ecce enim ex nunc beatam me dicent omnes generationes. Fidelium scilicet.

Quia fecit mihi magnalia qui potens est, & sanctum nomen eius, & misericordia eius in generationem & generationem timentibus eum. Quia ille qui potens est, vt talia faciat, & cuius nomen electum est magnũ, & cuius misericordia semper est in timentibus eum, fecit in me magna quædam & supra modum admiranda. idem enim significant illa verba: in generationem & generationem: ac si dixisset perpetuo, & semper. deinde connumerat alias dei facultates, quemadmodum facere solent ij qui gratias agunt.

Fecit robur in brachio suo. Fecit magnum quid: fecit victoriam in potentia sua. Per brachium enim hic potentiam significauit: quia qui certant, potentiam ac vires in brachiis habere solent.

Dispersit superbos mente cordis sui. Superbos in seipsis.

Deposuit potentes de sedibus & exaltauit humiles: esurientes implenit bonis, et diuites dimisit inanes. Similia hæc verba sũt iis quæ dicta legimus ab Anna Samuelis matre, quę dicebat: Dñs pauperem facit, & ditat. deinceps vero de diuina pertractat misericordia, qua erga christianos vsus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auxiliatus est Israeli puero suo. Protexit Israeliticũ populum seruum suum. Per puerũ enim hic seruum intelligit.

Vt recordaretur misericordiæ sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius vsque in seculum. Auxiliatus ei est, & protexit eum, vt recordaretur misericordiæ suæ in seculum, hoc est, æternæ & perpetuæ misericordiæ: quemadmodum pollicitus est ad patres nostros. Deinde dicit quibus nam deus de huiusce modi misericordia locutus sit: ipsi nimirum Abraham & semini eius: Isaac videlicet & Iacob: insuper & ipsi Dauid. His etenim tanquã insignioribus deus id pollicitus est, tametsi obscure atque in morem ænigmatis. Misericordia autem in seculum, est dei incarnatio, tanquam quæ ob nostri misericordiam facta ex semine Abraham & posterorum eius, iuxta promissionem ad eos factam. Dubitabit quispiam fortassis, quomodo deus Israelitico populo auxiliatus sit, vt recordaretur misericordiæ suæ. Christianis etenim potius auxiliatus est deus, quàm Iudæis. Respondendũ est igitur, quod antiquus quidem populus, antiquus erat Israel: nouus vero populus, nouus Israel appellatur, & pro illo introductus est: christianus nimirum populus qui ex omni gente congregatus est. Hunc igitur populum hoc in loco Israelis nomine appellauit. Quod si antiquum malis populum intelligere, hoc pacto etiam sermonem hunc ab obiectione saluabis: quia propter eum magis incarnatus est. Nam & matrem illinc habuit, & eorum cognatus appellari voluit. Apud eos etiam & docuit, & miracula operatus est: atque ideo dicebat, non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel: verum quia ipse quidem in propria venit, sed sui eum non receperunt, quod reliquũ fuit, gentibus misericordiam impertitus est.

Canticum Zachariæ prophetæ patris præcursoris, quod habetur in euangelio secundum Lucam.

CANTICVM X.

Benedictus dominus deus Israel, quia visitauit et fecit redẽptionẽ populo suo. Dicũtur hęc à ꝓpheta de Christi incarnatione, per quã populũ suũ visitauit, atq; ex dura nõ inuisibiliũ solum, sed visibiliũ etiam inimicorũ tyrannyde re

de redemit. Per populum autem suum, principaliter antiquum populum, illo autem incredulo atque infideli permanente, nouum populum intellige. Futura etiam Prophetæ tanquam iam facta commemorat lege prophetiæ. Verum quomodo deus Israel appellatur? neque enim Israelitarum tantum, sed totius etiã humani generis deus est, tanquam omnium creator. Dic igitur quòd ea ratione deus Israel dicitur: quia aliorum quidem hominum omnium deus est, tametsi illi nolint, & inuitorum dominatur: Israelitarum vero deus est, quia sponte sua & volentes eum dominum agnoscunt. Nec turberis in obscuritate verborũ Zachariæ. Solent enim prophetica omnia difficiliora esse. Conabor tamen ea declarare iuxta cognitionem & scientiam, quæ à deo nobis est præstita.

Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui, sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum eius. Per cornu, regnum significat: quoniam reges cornu vngebantur, cum eligerentur: vel robur & potentiam: quia cornuta animalia in cornibus potissimum vires habent. Cornu autem nõ simpliciter dixit, sed cornu salutis, hoc est, salutare cornu. Christum igitur salutare regnum, seu salutarem potentiam appellat, tanquam regnantium regem, & patris potentiam, & etedentium in se saluatorẽ. Domum vero Dauid, illius genus, seu posteros appellat. Ait igitur, quod etexit nobis in populo suo regnum vel potentiam ex genere Dauid serui sui: ex semine enim Dauid erat beata Virgo, ex qua Christus genitus est. Hoc autem fecit quemadmodum pollicitus fuerat per os sanctorum, prophetarum dico, qui iamdiu defuncti sunt. Per eos nanque pollicitus est, se erecturum regem potentem in domo Dauid, qui futurus esset saluator Israel, quemadmodum complures Dauidici psalmi docent.

Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos, vt faceret misericordiã cum patribus nostris, et memor esset testamenti sui sancti. Erexit autem hoc cornu in salutẽ ac redemptionem tam ex visibilibus, quàm ex inuisibilibus inimicis nostris, vt faceret misericordiam cum patribus nostris, hoc est, vt patrũ nostrorũ misereretur, ad quos salutis nostræ promissio facta est: atq; vt per illos memor

Universidad de Deusto
Biblioteca

esset testamenti sui sancti. Per testamentum enim, promissionem intelligit. Ille vero dicitur esse memor, qui opere ea omnia adimplet, quæ pollicitus est.

Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum. Vt memor esset iurisiurãdi quod iurauit, hoc est, vt illius asseuerationis meminisset quã asseuerauit ad Abrahã patrẽ nostrũ. Iusiurandum etenim seu iuramentũ in deo nihil aliud est, quàm asseueratio quædam seu confirmatio. est autem indifferens hæc constructio verbi, memorari seu memor esse, dum à secundo casu transitum patitur ad quartũ: qua loquendi licentia persæpe abutuntur prophetæ, quemadmodũ & persæpe implicatione quadã sermonis. deinde dicit cuius rei gratia huiusce modi testamentũ factum sit, & cur hoc pacto asseuerauerit ad Abraham.

Vt daret nobis, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum redempti coleremus eum in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus vitæ nostræ. Ordo sit per hyperbaton, hoc modo, vt daret nobis vt sine timore coleremus eum in sanctitate & iustitia coram ipso: deinde quod in medio est, de manu inimicorum nostrorum redempti. per sanctitatem autem, religionem & pietatem in deum intelligit: per iustitiam vero reliquas virtutes. deinde sermonem suum propheta ad præcursorem filium conuertit.

Et tu puer propheta altissimi vocaberis. Et vere quidẽ prophetam illum omnes appellant mortales.

Præibis enim ante faciem domini ad parandas vias eius. Dominum hic Christũ appellat. hoc igitur Ioannes animaduertens veluti illius præcursor & præco, profectus est in eremũ Iudææ, & parauit vias eius. quænam autem sint viæ eius, diximus in tertio euangelij capite secundũ Matthæũ, ibi: Vox clamantis in deserto, parate viam domini.

Ad dandam scientiam salutis populo eius. Præibis, inquit, ante faciem domini, &c. ad dandam, seu, vt des salutis scientiam: hoc est: vt iudices, & demonstres Iudæis ipsum Christum, qui eorum est salus.

In remissione peccatorum eorum. Illius, inquam, salutis, quæ est in remissione peccatorum, hoc est, quæ salutis tunc demũ efficitur, cum remittuntur & soluuntur eorũ peccata. sic enim & angelus ad beatum dixit Ioseph, cum nominis Iesu significationem interpretaretur, ipse enim, inquit, saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Propter viscera misericordiæ dei nostri. In illa dico peccatorum remissione, quæ fit propter viscera misericordiæ dei nostri, vel quæ data est propter summam dei misericordiam, & non propter nostra aliqua merita.

In quibus visitauit nos oriens ex alto. In quibus viscetibus misericordiæ dei visitauit nos, seu aduenit ad nos oriens, illud, inquam, oriens, intellectualis solis, quod ex alto diuinitatis loco ad nos venire debebat. ipsum enim dei ad nos aduentum intelligit: qualem nunquam antea aliquis viderat.

Vt illuceret iis qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Visitauit, inquam, nos, vt illuceret, hoc est, vt splendescere faceret veritatis lucem iis qui in errorum tenebris sedebant. vmbra autem mortis peccatũ est. assimilatur enim morti peccatum. nam quemadmodum mors animam separat à corpore, sic & peccatum diuinam gratiam fugat ab homine.

Vt dirigeret pedes nostros in viam pacis. Vt conuersationis nostræ iter, in viam pacis dirigeret, quæ est secundum deum, cui est gloria in
secula seculorum,
Amen.

Finis Canticorum sancto cum deo.

LVGDVNI.

Ex typographia Ioannis Quadrati.

1573.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca